BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
18 A
54

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

13-17.c. 55
26 26
D D
14

Digitized by Google

ANALYSIS METHODICA IVRIS PONTIFICII:

QVA SVB TITVLIS DECRETALIVM antiquarum, diſtinctis quinque libris, ſuccinctè, & perſpicuè continetur, quicquid in Decretalibus, Decretis, & toto iure Pontificio ſparſim traditur, adiectis ad ſingulos titulos propriis axiomatibus, & ſententiis.

EXPLICANTVR ETIAM PLANE Methodica tractatione omnia iudicia, tàm ciuilia, quàm criminalia, & proceſſus iudiciarius ad vſum fori accommodatus, accuratè obſeruatis diſcordantiis iuris Ciuilis, & iuris Canonici:

AVCTORE

DANIELE VENATORIO I. C.

Poſtrema hæc editio multò fœliciùs, quàm anteà renata: & à mendis propemodùm infinitis, quæ in prioribus editionibus reſederant, quàm accuratiſſimè vindicata.

SOC·IESV·BIBL·SEC·COLL·ROM·
IHS
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,
SVMPTIBVS PETRI LANDRY.
M. D. C. IIII.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PRÆSVLI, AC DOMINO, D. DANIELI, SANctæ Moguntinæ Sedis Archiepiſcopo, Sacri Rom. Imp. per Germaniam Archicancellario, Principi Electori, Domino ſuo clementiſſimo:

NEC NON

REVERENDIS, GENEROSIS, NOBILIBVS, AC MAGNIFICIS Dominis, D. Metropolit. Eccleſiæ Mogunt. Prælatis, & Canonicis Capitularibus Dominis ſuis, debita obſeruantia colendis.

PLATO, *Quem diuinum appellarunt, Reuerendiſſ. Præſul, ac Princeps, & Elector Illuſtriſſ. Patréſque Reuerendi, Viri ampliſſ. humanum animum ex mente diuina decerptum, cum alio nullo, niſi cum Deo (ſi hoc fas eſt dictu) comparari poſſe, qui ſi excultus, & eius acies ita curata eſt, vt ne cæcetur erroribus, fieri perfectam mentem, id eſt, abſolutam, & cum virtute conuenientem rationem exiſtimauit. Cauendum igitur ſumma induſtria, ne animus rebus ſe indignis, quibus eis nobilitas, excellentia,*

diuinitas contaminari, violarique poſſit, applicetur, rebúſque perperàm intellectis locus detur erroribus, in quos natura hominis propenſa eſt, & ob rerum varietatem, obſcuritatem, perplexitatémque facilè labitur. Quæ ſanè vitabuntur, cùm ſi res excellentiſſimæ, quibus contemplandis, intelligendíſque animus oblectatur, deligantur. Ingenij enim humani, naturale pabulum eſt, conſideratio, contemplatióque rerum præſtantiſſimarum, quæ honeſtam, mirandámque ſuauitatem vitæ afferunt: tum ſi certo, iuſtóque ordine, & compendiaria via, reiecta confuſione, explicata perplexitate, & declarata obſcuritate proponantur. Siquidem Intellectus, cùm non multiplicis, & varij obiecti ſimul capax, ſed ſpecioſa ſimilitudine rerum, ordinata quadam ſerie foris oblata, vt alatur, iuxta Ariſtotelis approbatam ſententiam, neceſſarium ſit: Nihil eſt: quod in diſciplinis percipiendis captui humano conuenientius ſit, maiúſque afferat ſubſidium, quàm ſi plana, & methodica ratione omnia, quibus ipſa diſciplina continetur, tradantur. Hac enim traditione ratio intelligens quaſi conuenienti nutrimento refocillatur, alitur, delectatur: & confirmatur: & omnia quaſi certis, diſtinctíſque locis comprehenſa benigniùs apprehendit. Quæ tradendi ratio, quantopere in diſciplina legum, ſine quibus(vt ait Cic.) nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominũ vniuerſum genus ſtare, nec ipſe mundus poteſt, ſatis, ſupérque teſtatur Imp. Iuſtinianus titul. C. de iure veteri enucleando, & Franciſcus Duarenus, Matthæus Gribaldus, Claudius Cantiuncula, aliique viri celeberrimi, qui integra volumina de ratione legalis ſtudij publicè deuulgarunt. Vt igitur nitor legum: non tantùm, repurgata omni obſcuritatis, confuſioníſque fæce, conſeruetur, verùm etiam clariùs ſplendeſcat, ſanctitáſque eluceat, & maiori auiditate cupida legum iuuentus ciuilem ſapientiam, (quæ ab Vlp. ſanctiſſima res dicitur) complectatur, quamplurimi Iuris interpretes fuerunt:

qui

qui methodica planè, & vtili tractatione, confusè iure ciuili traditas leges explanarunt, pauciores iuris Pontificij methodici extiterunt Commentatores: quamuis maior confuſio rerum, quarum præſtantia planam tractandi rationem flagitat, cuilibet legenti ſeſe offerat. Hinc euenit, vt adoleſcentes iuris ſtudio addicti, ob Canonum perplexitatem, obſcuritatem, confuſionem, varietatem, tranſpoſitionem, iuris Pontificij lectiònem non modò faſtidiant, verùm etiam neſcio, quo materiæ inſertæ prætextu aſpernentur. Et hoc meo iudicio non abſque magno ſtudiorum, & profectus ſui impedimento, multo ſcilicet aliud tam neceſſitate, quàm vtilitate iuris ſuadentibus. Cùm enim deficiente Ciuili lege, diſpoſitio Canonum ſit attendēda, à rationis paritate, ſimilibus, diſparatis, contrariis, & aliis, iuxta vulgatam, & approbatam Doctorum opinionem inde ducantur argumenta, multóque planiùs, & ad vſum fori accommodatiùs, iudiciarius proceſſus, aliáque ad proceſſum requiſita pertinentia, Pontificio iure, quàm ciuili tradantur, & omnes Practicæ obſeruationes, & traditiones, quæ his temporibus ad prouehendum conatum adoleſcentum, animum ad Praxin applicantium, à viris doctiſſimis, & in cauſis forenſibus verſatis, in publicum emittuntur, textibus ex iure Pontificio potiſſimùm deprompiis declarentur, fieri non poteſt: vt fonte fideliter non deguſtato, vnde declaratio petenda: neglecto hoc Ciceronis lib. 2. de Inuent. In ſtudiis ſi varietas rerum non æquè præſtantium ſeſe offerat, eligendum eſſe quod commodiſſimum, aliquid parati iudicij, ad agendas cauſas forenſes afferant, ſolidámque iuris cognitionem, quæ ipſis praxi exercendæ multùm prodeſſe poſſet, operā non rectè collocata conſequantur. Cùm igitur (Illuſtriſſime Princeps, Patréſque Reuerendi) vtilitatem, neceſſitatémque legalis ſtudij lectionem Canonum ſuadere intellexiſſem, plus ſatis perlegendis, examinandíſque Canonibus operam nauaui,

quamlibet materiam iuris Pontificij voluminibus hinc indè diſperſam ſigillatim ſub Titulis Decretalium, in certos locos memoriæ confirmandæ gratia digerere elaboraui. Et licèt cum iis, qui deſperatione debilitati, experiri id volunt, quod ſe aſſequi poſſe diffidunt, amplitudo, difficultáſque rei crebriùs me ab incœpto retraherent, tamen ſpes compenſandi cum laboribus eam, quam ex diſcendo capturus eſſem vtilitatem, in continuatione aſſidua propoſiti ſtudij me continuit. Quem huic operi conficiendo impenſum laborem, cùm non tantùm mihi in materiis difficultate obſcuris, & quotidiana praxi vſitatis intelligendis, memoriaq; figendis proficere: verùm etiam iudicio celeberrimorum, iuriſque peritia præſtantiſſimorum virorum, ſtudioſæ iuuentuti vtilem fore comperiſſem, illúdque Analyticum opus, vt prælis commiſſum iuuentuti communicaretur, amicè admonitus eſſem: quamuis multos celebres viros, qui hæc doctiùs, magiſque politè, quàm à me congeſta ſint, tradere poſſe non ignorem, eorum tamen cõſilio, & hortationi morem gerere volui. Non enim in poëtis Homero ſoli locus eſt, aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro. Nec verò Ariſtotelẽ in philoſophia deterruit à ſcribendo amplitudo Platonis, nec ipſe Ariſtoteles (vt ait Cic.) admirabili quadam ſcientia cæterorum ſtudia reſtinxit: nec opificès quidem ſe artibus ſuis remouerunt, qui aut Ialyſi non potuerunt, aut Coæ Veneris pulchritudinem imitari, &c. Non igitur hæc opinio me deterrere, ſed ſufficere debuit præſtantiſſimorum virorum arthoritas, quorum conſilio perſuaſus, & veſtra humanitate, ac clementia, qua omnes complectimini, fretus, ea, quæ iure Pontificio confusè tradita ſunt, diſtinctis locis, & ſuccinctè comprehenſa, iuuenilis conatus aduuandi cauſa typis dare, æternitatique veſtræ Illuſt.C. & R.P. conſecrare non erubui. Et ad hoc me non leues cauſæ impulerunt. Cùm enim veſtra Illuſt.C. & R.P. præëminenti dignitatis poteſtate, cui Deus Opt. Max. adminiſtratio

niſtrationem iuſtitiæ, ob conſeruationem ſocietatis humanæ, commiſit, præfulgeant, habitáque diſcretione officiorum, cuiuis dignitati deſtinatorum iuriſdictiones competentes exerceant, & certam harmoniam corporis, apta compoſitione membrorum vniti referant: cuius Tu, Illuſtriſſime Princeps, caput diuinitùs conſtitutum: vos autem membra, in gubernandis, regendiſque fidei, & ſinceritati veſtræ concreditis ſubditis, non tantùm imperando, ſed etiam parendo (nam ad gubernationem totius corporis, nec manus capiti, vbi præſidet ratio, reſiſtere debet) cum imperio, authoritate, & obedientia officia mutua vobiſmetipſis præſtatis, nemini conuenientiùs, quàm veſtræ Illuſt. C. & R. P. hæ meæ primitiæ offerri debuerunt. Primò quidem, quia hæc analytica tractatio totius huius corporis, cuius partes inſtar corporis humani cùm quodam quaſi lepore (vt dixi) conſentiunt, declarationem, deſcriptionémque planè methodicam complectitur, enarrandiſque, & declarandis dignitatibus, officiis, poteſtatibus, iuribúſque veſtris conſumitur. Deinde cùm hæc ſint præſtantiſſima, operæpretium fuit, vt ad ſui tuitionem hæc editio proprios, dignóſque nanciſcatur patronos, non tantùm nobilitate claros, authoritate graues, & pietate religioſos, verùm etiam præpollenti dignitate præëminentes. Accedit cùm patria omnium noſtrum communis ſit parens, cui nos primùm natura conciliat, & vt Plato ad Archytam ſcribit: præcipua vitæ noſtræ pars, exigua nobis relicta debetur: ego vt quandam ſignificationem amoris erga patriam, nécnon grati, & propenſiſſimi animi, & obſeruantiæ, ad quæ me, vt filium patriæ veſtræ Illuſt. C. & R. P. qui eius gubernacula prouidentia quadam diuina tenetis, obſtrictum fateor, teſtarer, non immeritò omnibus aliis in dedicatione huius operis à me præferri debuiſtis. Quamobrem humiliter, & officioſè rogo, vt hanc meam opellam, voluntatémque gratificandi ſtudioſæ iuuentuti bo-

ni, æquique conſulatis, méque ſub clientela veſtra benignè, & clementer eſſe patiamini. Quòd ſi ſenſero, vbi res fructus adhibita diligentia me percepiſſe iudicabo, veſtraq́; Illuſt.C.& R.P.beneuolentia, & liberalitate incitatus, multò alacrius, quantùm ſat erit, debita obſeruantia breui plura dabo. Quos Deus Opt.Max.incolumes, florentéſque quàm diutiſſimè eſſe velit, precor. Moguntiæ Calend. Februariis, Anno ſalutis M.D.LXXIX.

Veſtræ. Ill. C.& P.R.

Subiectiſſimus, & obſeruantiſſimus

DANIEL VENATORIVS D.

TITVLORVM QVINQVE LIBRORVM DECRETALIVM GREGORII,

Index Alphabeticus; affixo numero librorum & paginarum, vbi cuiuſuis horum inuenienda Analyſis.

A

ACcuſationibus, Inquiſitionibus, & Denuntiationibus. lib.5. tit.1. pag. 589
Adulteriis & ſtupro. lib. 5.tit.16.pag. 643
Ætate,& qualitate,& ordine pręficiendorum.lib.1. tit.14.p. 69
Alienatione iudicij mutandi cauſa facta. lib.1.tit. 42.p. 149
Appellationibus, Recuſationibus, &c.lib.2.tit.28. pag. 320
Apoſtatis, & reiterantibus Baptiſma. libr.5.tit.9.p. 630
Arbitris,lib.1.tit.43.p. 152
Auctoritate,& vſu Pallij.lib.1.tit.9.p. 50

B

BAptiſmo,& eius effectu.lib.3.tit.42.p. 503
Bigamis non ordinandis.lib.1.tit.21.p. 83

† 5

C

CAlumniatoribus.lib.5.tit.2.p. 605
Capellis Monachorũ,&c.lib.3.tit.37.p. 485
Cauſa poſſeſsionis,& proprietatis.lib.2.tit.12.p. 211
Celebratione Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ,& diuinis Officiis.lib.3.tit.41.p. 498
Cenſib.Exactionib.& Procurationib.li.3.tit.39.490
Clandeſtina deſponſatione.lib.4.tit.3.p. 535
Clericis peregrinis.lib.1.tit.22.p. 89
Clericis peregrinantibus,lib.2.tit.29.p. 354
Clericis coniugatis,lib.3.tit.p. 444
Clericis non reſidentibus in Eccleſia, vel præbenda,lib.3.tit.4.p. 373
Clericis pugnantibus in duello,lib.5.tit.14.p. 641
Clerico ægrotante,vel debilitato.lib.3.tit.6.p. 382
Clerico venatore,lib.5.tit.24.p. 688
Clerico percuſſore,lib.5.tit.25.p. 692
Clerico excommunicato, depoſito, vel interdicto, miniſtrante,lib.5.tit.27.p. 698
Clerico non ordinato miniſtrante,lib.5.tit.28. 699
Clerico per ſaltum promoto,lib.5.tit.29.p. 699
Cognatione ſpirituali,lib.4.tit.11.p. 546
Cognatione legali,lib.4.tit.12.p. 547
Cohabitatiòne clericorum,& mulierum, libr.3.tit.2.pag. 363
Colluſione detegenda,lib.5.tit.22.p. 684
Commodato,lib.3.tit.15.p. 407
Conceſsione præbendarum, & Eccleſiæ non vacantis,lib.3.tit.8.p. 387
Conditionibus appoſitis in deſponſatione,vt in aliis contractibus,lib.4.tit.5.p. 539
Confeſsis,lib.2.tit.18.p. 234
Confirmatione vtili,vel inutili,lib.2.tit.30.p. 355
Coniugio leproſorum,lib.4.tit.8.p. 544

Coniugio ſeruorum,lib.4.tit.9. 544
Conſanguinitate & affinitate,lib.4.tit.14.p. 551
Conſecratione Eccleſiæ,vel altaris,lib.3.tit.10.496
Conſtitutionibus,lib.1.tit.2.p. 11
Conſuetudine,lib.1.tit.4.p. 30
Contrahenda emptione, & venditione,libr.3.titu. 17.pag. 412
Conuerſione coniugatorum,lib.3.tit.32.p. 472
Conuerſione infidelium,lib.3.tit.33.p. 475
Corpore vitiatis ordinandis:vel nō,lib.1.tit.20.p.81
Crimine falſi,lib.5.tit.20.p. 668
Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis, & aliorum Sacramentorum,lib.3.tit.44.p. 508

D

DEcimis,primitiis,& oblationib.li.3.ti.30.p.461
Delictis puerorum,ſib.5.tit.23.p. 687
Depoſito,lib.3.tit.16.p. 410
De deſponſatione impuberum,lib.4.tit.2.pag. 533
Dilationibus,lib.2.tit.8.p. 201
Diuortiis,lib.4.tit.19.p. 574
Dolo,& contumacia,lib.2.tit.14.p. 219
Donationibus,lib.3.tit.24.p. 443
Donationibus inter virum & vxorem. Et de dote poſt Diuortium reſtituenda,lib.4.tit.20.p. 583

E

ECcleſiis ædificandis,vel reparandis, lib.3.titul. 48.p. 511
Electione,& electi poteſtate,lib.1.tit.6.p. 37
Cōtrahēda emptione,& vēditione,li.3.tit.17.p. 412
Eo, qui mittitur in poſſeſsionem cauſa rei ſeruandæ,lib.2.tit.15.p. 224
Eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium,lib.4.tit.7.p. 543
Eo, qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, vel ſpon

ſponſæ,lib.4.tit.13.p. 549
Eo,qui Ordinem furtiuè ſuſcepit,lib.5.tit.30.p.700
Exceptionibus,lib.2.tit.25.p. 284
Exceſsibus prælatorum,& ſubditorum,li.5.tit.31.p. 700

F

FEriis,lib.2.tit.9.p. 206
Feudis,lib.3.tit.20.p. 427
Fide inſtrumentorum,lib.2.tit.22.p. 265
Fideiuſſoribus,lib.3.tit.22.p. 436
Filiis presbyterorum ordinandis, vel non, lib.1.tit. 17.pag. 73
Foro competenti,lib.2.tit.2.p. 166
Frigidis & maleficiatis,&c.lib.4.tit.15.p. 562
Furtis,lib.5.tit.18.p. 656

H

HÆreticis,lib.5.tit.7.p. 622
His,quæ vi, metúsve cauſa fiunt, lib.1.tit.40. pag. 140
His quæ fiunt à Prælato, ſine conſenſu Capituli, lib.3.tit.10.p. 398
His quæ fiunt à maiore parte Capituli.lib.3.tit.11.p. 399
His,qui filios occiderunt,lib.5.tit.10.p. 631
Homicidio voluntario,vel caſuali,lib.5.tit.12.p.634

I

IMmunitate Eccleſiarum, cœmeterij,& rerum ad eas pertinentium,lib.3.tit.49.p. 512
Infantibus,& languidis expoſitis,lib.5.tit.11.p. 633
In integrum reſtitutione,lib.1.tit.41.p. 144
Iniuriis,& damno dato,lib.5.tit.36.p. 710
Inſtitutionibus,lib.3.tit.7.p. 384
Iudæis,& Sarracenis,& eorũ ſeruis,li.5.tit.6.p. 620
Iudiciis,lib.2.tit.1.p. 157

Iuramento calumniæ,lib.2.tit.7.p. 194
Iureiurando,lib.2.tit.24.p. 277
Iure Patronatus,lib.3.tit.38.p. 486

L

Libelli oblatione,lib.2.tit.3.p. 173
Litis conteſtatione lib.2.tit.5.p. 181
Locato & conducto,lib.3.tit.18.p. 419

M

Magiſtris: Et ne aliquid exigatur pro licentia docendi,lib.5.tit.5.p. 618
Maioritate,& obedientia,lib.1.tit.33.p. 106
Maledicis,lib.5.tit.26.p. 694
Matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ,lib.4.tit.16.p. 564
Mutuis petitionibus,lib.2.tit.4.p. 178

N

Natis ex libero ventre,lib.4.tit.10.p. 545
Ne clerici, vel monachi ſæcularibus ſe immiſceant,lib.3.tit.50.p. 517
Ne Prælati vices ſuas, vel Eccleſias, ſub annuo cenſu concedant,lib.5.tit.4.p. 616
Ne ſede vacante aliquid innouetur,l.3.tit.9.p. 396
Noui operis nuntiatione,lib.5.tit.32.p. 701

O

Obligatis ad ratiocinia,lib.1.tit.19.p. 80
Obſeruatione ieiuniorum,li.4.tit.3.46.p. 510
Officio Archidiaconi,lib.1.tit.23.p. 84
Officio Archipresbyteri,lib.1.tit.24.p. 85
Officio Primicerij,lib.1.tit.25.p. 86
Officio Sacriſtæ,lib.1.tit.26.p. 86
Officio Cuſtodis,lib.1.tit.27.p. 86
Officio Vicarij,lib.1.tit.28.p. 87
Officio & poteſtate iudicis delegati,l.1.tit.29.p. 90
Officio Legati,lib.1.tit.30.p. 98

Officio iudicis ordinarij,lib.1.tit.31.p. 101
Officio iudicis,lib.1.tit.32.p. 104
Ordinatis ab Epiſcopo, qui renuntiauit Epiſcopatui,lib.1.tit.13.p. 68
Ordine cognitionum,lib.2.tit.10.p. 208

P

PActis,lib.1.tit.35.p. 110
Parochiis & alienis parochianis, lib.3. tit.29.p. 460
Peculio clericorum,lib.3.tit.25.p. 447
Pœnis,lib.5.tit.37.p. 716
Pœnitentiis,& remiſſionibus,lib.5.tit.38.p. 723
Pignoribus & aliis cautionibus,lib.3.tit.21.pag. 431
Plus petitionibus,lib.2.tit.11.p. 209
Poſtulando,lib.1.tit.37.p. 122
Poſtulatione prælatorum,lib.1.tit.5.p. 34
Præbendis,& dignitatibus,lib.3.tit.5.p. 377
Precariis,lib.3.tit.14.p. 404
Presbytero non baptizato,lib.3.tit.43.p. 508
Præſcriptionibus,lib.2.tit.26.p. 296
Præſumptionibus,lib.2.tit.23.p. 272
Priuilegiis,& exceſsibus priuilegiatorum, lib.5.tit. 33.pag. 704
Probationibus,lib.2.tit.19.p. 239
Procuratoribus,lib.1.tit.38.p. 126
Purgatione canonica,lib.5.tit.34.p. 707
Purgatione vulgari,lib.5.tit.3.p. 709
Purificatione poſt partum,lib.3.tit.47.p. 511

Q

QVi clerici, vel vouentes matrimonium contrahere poſſunt,lib.4.tit.6.p. 542
Qui matrimonium accuſare poſſunt,vel contra illud teſtificari,lib.4.tit.18.p. 570
Qui filij ſint legitimi,lib.4.tit.17.p. 565

R

RAptoribus, incendiariis, & violatoribus Eccleſiarum, lib. 5. tit. 17. p. 649
Reb. Eccleſiæ alienandis, vel non, lib. 3. tit. 13. p. 400
Regularibus, & tranſeuntibus ad religionem, lib. 3. tit. 31. p. 468
Religioſis domibus, vt Epiſcopis ſint ſubiectæ, lib. 3. tit. 36. p. 485
Reliquiis & veneratione Sanctorum, lib. 3. tit. 45. p. 509
Renuntiatione, lib. 1. tit. 9. p. 32
Rerum permutatione, lib. 3. tit. 19. p. 423
Reſcriptis, lib. 1. tit. 3. p. 19
Reſtitutione ſpoliatorum, lib. 2. tit. 13. p. 215

S

SAcramentis non reiterandis, lib. 1. tit. 16. p. 73
Sacra vnctione, lib. 1. tit. 15. p. 71
Sagittariis, lib. 5. tit. 15. p. 642
Schiſmaticis, lib. 5. tit. 8. p. 628
Scrutinio in ordine faciendo, lib. 1. tit. 12. p. 66
Secundis nuptiis, lib. 4. tit. 21. p. 588
Sententia, & re iudicata, lib. 2. tit. 27. p. 305
Sententia excommunicationis, lib. 5. tit. 39. p. 728
Sepulturus, lib. 3. tit. 28. p. 454
Sequeſtratione poſſeſsionum, & fructum, lib. 2. tit. 17. pag. 231
Seruis non ordinandis, &c. lib. 1. tit. 17. p. 77
Simonia, & ne aliquid pro ſpiritualibus exigatur, vel promittatur, lib. 5. tit. 3. p. 609
Solutionibus, lib. 3. tit. 23. p. 440
Sortilegiis, lib. 5. tit. 21. p. 676
Sponſalibus, & matrimoniis, lib. 4. tit. 1. p. 519
Sponſa duorum, lib. 4. tit. 4. p. 538
Statu Monachorum, &c. lib. 3. tit. 35. p. 481

Succeſsionibus ab inteſtato,lib.3.tit.27.p. 453
Summa Trinitate,& fide Catholica,lib.1.tit.1.p. 5
Supplenda negligentia prælatorum, libr.1.titul.10. pag. 58
Syndico & Actore,lib.1.tit.39.p. 137

T

TEmporibus ordinationum,&c.lib.1.tit.11.pag. 60
Teſtamentis, & vltimis voluntatibus, li.3.tit.26.p. 448
Teſtibus,& atteſtationibus,lib.2.tit.20.p. 246
Teſtibus cogendis,vel non,lib.2.tit.21.p. 263
Torneamentis,lib.5.tit.13.p. 640
Tranſactionibus,lib.1.tit.36.p. 117
Tranſlatione Epiſcopi,lib.1.tit.7.p. 47
Treuga & pace,lib.1.tit.34.p. 108

V

VIta & honeſtate Clericorum, libr.3.tit.1.pag. 358
Vſuris,lib.5.tit.19.p. 662
Vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur,lib.3.tit.12.p. 399
Vt lite non conteſtata non procedatur ad teſtium receptionem,vt ad ſententiam definitiuam, lib. 2.tit.6.p. 186
Vt lite pendente nihil innouetur,lib.2.tit.16. 186

ANALYSIS METHODICA IVRIS PONTIFICII.

LIBER PRIMVS.

De Iure Canonico.

HVMANVM genus diuinis humaniſque regitur legibus, c. humanum, diſt.1.Hæ moribus, illæ natura conſtant, c. omnes, eod.à quibus conſtitutiones omneſq; leges tàm Canonici quàm Ciuilis iuris, varijs voluminibus diſperſæ promanàrunt, per tot.diſt. 1. Quod enim religioni conuenire, diſciplinæ congruere, communiq; omnium ſaluti proficere naturâ receptum moribuſq; probatum eſt, hoc in omnem perpetuitatem valituræ conſtitutionis loco; niſi neceſſitatis, vtilitatis, honeſtatiſque aliqua ratio abrogationem ſuaſerit, promulgatione inſtitutum, vtentium approbatione firmatum, monumentiſq; ſolertia celeberrimorum virorum traditum eſt c. Conſuetudo, diſt.1.c. in iſtis, diſt.4. Sic Eccleſiaſticæ conſtitutiones, quæ canonum nomine cenſentur, c. 1. diſt. à temporibus Conſtantini Imperatoris, qui primum Chriſtianis liberè congregandi facultatem conceſſit, c. canones, diſt. 15. celebratis Patrum concilijs, decretiſque Pontificum eò vſque excreuerunt, vt Pontifices, inutilibus ſublatis, certis voluminibus vni nomini iuris Canonici ſubnixis, cum ſanctione religioſæ obſeruationis, non tantùm in foro eccleſiaſtico, verum etiã ſeculari deficiente Ciuili lege, eas complecti ſumma induſtria curauerint. Vnde patet, ius canonicum ita rectè definiri poſſe.

Quid eſt ius Canonicum?

Ius Canonicum eſt, quod decretis Pontificum ſtatutiſque Conciliorum, tam generalium, quam prouincialium conſtat, normam rectè viuendi oſtendens, c.3.diſt.1.

Vnde dictum ius Canonicum?

Dictum à Canone, Græco vocabulo, quòd Latine Regula, eò quod rectè ducat, nec aliquem aliorſum trahat, imò, quod diſtortum prauumque eſt corrigat, dicitur, d. c.3.c.2.diſt.1.

Quot ſunt partes huius Iuris?

Partes duæ principaliter ſunt: Decreta & Decretales.

Quid Decreta?

Decreta ſunt, Eccleſiaſticæ conſtitutiones à ſummo Pontifice, adhibito conſilio Cardinalium & Epiſcoporum, ad nullius petitionem vel conſultationem factæ, 3. q. 1. c. generali.

Quot ſunt partes Decretorum?

Partes Decretorum ſunt tres: Prima continet 101. diſtinctiones. Secunda comprehendit cauſas 36. cui tractatus de pœnitentia eſt inſertus. Tertia conſecrationem eiuſque ſpecies quinque diſtinctiònibus declaratas comprehendit.

Quid Decretales?

Decretales ſunt, Epiſtolæ & canonicæ ſcripturæ vim authoritatis habentes, quas vel ſummus Pontifex ſolus, vel ex concilio Cardinalium, aliquo interpellante, conſtituit, gloſ.in c.omnes, 3. diſt.c.1.extr.de reſcrip.c.bonæ memoriæ,extr.de elect.c.in canonicis,diſt.19.

Quot ſunt partes Decretalium?

Continentur Decretales diſtinctis quinque libris Decretalium antiquarum, ſexto Decretalium & Clementinarum annexis extrauagantibus. Quorum primus & tertius ritus & cæremonias Eccleſiaſticas: ſecundus autem, pars primi & tertij: quartus & quintus iudicialem proceſſum, cauſas forenſes,contractus, vltimas voluntates,& criminalia potiſſimum tractant.

Quæ cauſa efficiens iuris Canonici?

Cauſa efficiens, ſi primam originem ſpectes, eſt ipſe DEVS, qui conditor omnis legiſlationis eſt legis diuinæ atque naturæ, quas Eccleſiaſtica conſtitutio complectitur, & ordinata ſerie conſequitur, auctor & effector. Diuinæ enim leges cum natura conſtent, legem naturæ imitantur, cuius notitias Deus in creatione humani generis omnium mentibus inſeuit inſculpſitque, vt honeſta à turpibus diſ-

cernere,

cernere, mores in hac polytica vita ritè informare, omneſque noſtras actiones in cognitionem Dei, vt ſalutarem finem, ſummumq; bonum, & mandatorum gratum obſequium rectà dirigere poſſimus. Quin & Paulus Apoſtolus legem naturæ eſſe notitiam & partem legis diuinæ hominis naturæ inſitam teſtatur, Rom.1.& 2. cum ait, Eam eſſe ius Dei & opus legis ſcriptum in cordibus quod Deus nobis oſtendit. Et Ethnici ſuas leges originem à Deo traxiſſe crediderunt, vt Sophocles, Plato, & alij. Cicero 2. de legibus: Hanc, video, inquit, ſapientiſſimorum fuiſſe ſententiam, legem non hominum ingenijs excogitatam, nec ſcitum aliquod eſſe populorum, ſed æternum quiddam, & alia quæ ſequuntur.

Cauſa efficiens magis propinqua: Sunt 4. Concilia generalia, ſcilicet, Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Calcedonenſe, c. ſicut, diſt. 15. Summi Pontifices iunctis Cardinalibus & Epiſcopis, c.ſunt quidam 25.q.1.c. inter alia, extr.de ſententiis excom. Decretales enim antiquæ à Gregorio nono ſuiſque anteceſſoribus, vt inter canonicas ſcripturas connumerarentur, vimque auctoritatis haberent factæ, concinnatæque ſunt, c.in canonicis, diſt.19. & proœmio decr.antiquorum.

Quas ipſe Gregorius quinque libris Decretalium nomine editis, certa quadam titulorum ſerie obſeruata, redegit. Bonifacius octauus ſextum Decretalium in concilio Lugdunenſi, contrarietatibus ſublatis, ſuperuacaneiſque reſecatis, quæ inter varia Pontificum decreta abundare videbantur compoſuit. Acceſſerunt Clementinæ à Clemente V. in Concilio Viennenſi, & Extrauagantes à Ioanne 22. compilatæ Collegit etiam Gratianus ex Concilijs & ſcriptis Doctorum Eccleſiæ librum Decretorum in tres partes diſtinctum, quem Eugenius tertius approbauit publiciſque Gimnaſijs legendum conceſſit, in vita Grat.

Quid Obiectum?

Obiectum Iuris Canonici ſecundum Ioannem de Immo.in proœmio ad Decretal.eſt res Eccleſiaſtica. Licet hoc iure de perſonis Eccleſiaſticis, officiis, contractibus, iudicijs, vltimis voluntatibus, & ſimilibus agatur: omnia tamen circa acquiſitionem, retentionem, conſeruationem, alienationem rerum Eccleſiaſticarum, vitam, moreſque ſecundum præſcriptum Eccleſiæ in diuinis miniſterijs,

alijſq; ſacris adminiſtrandis recte inſtituendos verſantur.

Quæ Forma?

Diſpoſitio & ſeries titulorum, quæ in decretalibus antiquis, ſexto & Clementinis ferè eadem eſt, niſi quod in antiquis numero plures, & ſubiecta materia auctiores tituli, quam in alijs ponantur. Liber autem decretorum Gratiani farraginem quandam multarum ſententiarum & dictorum Patrum ordinata ſerie comprehendit.

Quis finis & Effectus?

Finis & effectus ſunt, primò, agnitio Dei, in qua ſumma perfectio & beatitudo humanæ naturæ conſiſtit: ſecundò, diuini cultus, ſecundùm veterum patrum præſcriptum, rectè inſtituendi noticia: tertio, ſtatus religionis & Reipublicæ conſeruatio: quarto, honeſta à turpibus, æquum ab iniquo diſcernendi cognitio: quinto, quo ad leges diuinas, quæ natura conſtare dicuntur, ſparſim iuri Canonico inſertas, ſicuti & Iuris Naturalis immutabilitas: ſextò, ſalus populi Chriſtiani, ad quam legum latores ſuas leges tanquam ſcopum referunt. Etiam huius operis finis rectè conſtituitur, vt abſq; moleſtatione, iniurijs hoſtium Eccleſiæ tranquilliùs vitam traducamus, & poſt eam beatitudinem cum ſanctis, in omne æuum perfruendam conſequamur.

Quæ Cognata?

Cognata iuris canonici ſunt, Theologia, Philoſophia moralis, æquitas, ius naturale, ius Ciuile, lex Moſaica. Conuenit enim cum Theologia, & iure Ciuili, quoad diuinas humanaſq; leges, quas complectitur, Abb. c. quomodo & quando, extr. de accuſat. Cum Philoſophia morali, ſecundum mores rectè formandos. Cum æquitate & iure naturali, quia omne quod fas eſt nomine diuinæ, vel naturalis legis accipitur, c. omnes, diſt. 1. Cum lege Moſaica conuenit, quoad ritus in ſacris à populo Dei obſeruandos, & quia ius conſtitutionis, à iuſtificationibus, quas Dominus tradidit Moyſi, cœpiſſe dicitur, c. ius autem, diſt. 7. & c. non eſt, diſt. 6.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt, Theologia, lectio Patrum, legitima ætas, diuina gratia, veritas, falſitas.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, omnia decreta omnium gentium, quæ à norma Decalogi, lege naturæ, rectæque rationis, dictamine

mine longius recedunt, quibus ſuperſtitiones idolatricæ, hæreſes, vel ſchiſmata, vel tyrannis, vel vagæ libidines inducuntur & ſtabiliuntur.

DE SVMMA TRINITATE, & Fide Catholica.

TITVLVS I.

Continuatio.

CVm iure Canonico potiſſimùm de rebus diuinis & Eccleſiaſticis, quæ non tàm iuris, quàm religionis ſunt, agatur: religio autem conſtantia fidei; cuius principium ſanctiſſimum eſt ſumma Trinitas, vt firmo fundamento nitatur, ſuadet dignitatis, doctrinæq; ratio, ſummæ, ſanctiſſimæq; Trinitatis, & circa eam verſantis fidei Catholicæ declarationem, principali loco collocare.

Quid eſt Trinitas?

Firmiter credimus, inquit Innoc. III. & ſimpliciter confitemur, Trinitatem, quæ eſt vnus ſolus Deus verus, æternus, immenſus, incommutabilis, incompræhenſibilis, omnipotens, ineffabilis, pater, & filius, & ſpiritus S. tres quidem perſonæ, ſed vna eſſentia, ſubſtantia, ſeu natura ſimplex, c. 1. extr. eod. in prin.

Quæ Cauſa?

Deus ſolus eſt cauſa cauſarum: Pater quidem omnibus quæ ſunt, vt eſſent, dedit & ipſe, quod eſt, à nemine accepit; principium enim eſt deitatis, qui, ſicut nunquam fuit non Deus, ita nunquam fuit non pater, Aug. de trin. & vnit. Dei, ca. 2. & lib. de Eccl. dogma. cap. 1. Filius autem neq; creatus eſt, neque ab alio eſſe cœpit, ſed fuit à principio vnà cum patre. Ioan. 1. Verum quia ſcriptura Chriſtum filium appellat, ideò reſpectu patris, ad diſcernendas perſonas & officia, patrem illius cauſam, omni humano cogitatu depoſito, eſſe intelligimus. Demum ſpiritus ſanctus, reſpectu exiſtentiæ, non habet cauſam, quia à principio exiſtit cum patre & filio æternus Deus, reſpectu verò proceſſionis dicuntur pater & filius quodammodò eius cauſæ, nam ſpiritus legitur à patre & filio procedere, Ioan. 15. Et hoc eſt quod Innocentius III. exprimit his verbis: Tres quidem perſonæ conſubſtantiales, coæquales, coomnipotentes, &

coæternæ: pater à nullo, filius à patre ſolo, ac ſpiritus ſanctus pariter ab vtroque abſque initio, ſemper ac ſine fine, pater generans, filius naſcens, & ſpiritus ſanctus procedens, d.c.1.eod.

Quæ Forma?

Quod pater, filius, & ſpiritus ſanctus, vera vnione non collectiua ſeu ſimilitudinaria ſint vna eſſentia, ſubſtantia ſeu natura diuina, quæ tamen ſecundum perſonales proprietates diſcreta ſit, id eſt, proprietatibus & actibus, non ſubſtantiæ, ſed perſonæ attributis, differat. Eſt enim generans, genita & procedens, quæ diuina eſſentia appellatur, & eſt Deus, æternus, incorporeus, impartibilis, immenſa potentia, ſapientia, bonitas, creator & conſeruator omnium rerum, viſibilium & inuiſibilium, ſpiritualium & corporalium, c.damnamus, & d. c.1.ext.eod.

Qui Effectus?

Creatio omnium viſibilium & inuiſibilium, ſpiritualium & corporalium, eorumque quæ creata ſunt dilectio & conſeruatio. Eſſe enim æternam Dei potentiam ac diuinitatem, nihil aliud eſt, quàm Deum in æternum creare, gubernare & conſeruare creata, vt in Actis ſcriptum eſt: In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Officia autem ita diſtinguuntur: Patris eſt creare, fouere, curam habere, corrigere, vt ſeruet ſuos, & diligere, diligit autem, quia ſeruat, ſeruat, quia fecit ea: Filij eſt ſaluum facere populum à peccatis, iuſtificare, ſatisfacere, & eſſe propitiatorem pro peccatis, eſſe mediatorem, & pacem noſtram, ſolum paſtorem & Pontificem ſuæ Eccleſiæ, ſacerdotem, & Pontificem in æternum, regem, ducem, & dominum ſuper populum Dei: Spiritus ſancti officium eſt, confirmare conſcientias, de veritate Dei, & hæreditate in Chriſto accepta, illuminare, ſanctificare, & conſeruare in veritate, declarare, glorificare Chriſtum, donare Eccleſiam omni genere donorum, efficere, vt omnis generis bonorum operum abundemus, Ioan.7.14.15.& 16.cap.

Quid Fides?

Fides, licet varijs modis accipiatur, hic tamen pro credulitate earum rerum, in quibus ſalus, vitæque noſtræ redemptio conſiſtit, accipitur. Et eſt ſecundum Paulum in Epiſt.ad Heb.c.11. ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium.

Quæ

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens fidei, eſt Deus ipſe. Clem. fidei, eod. tit. Fidem enim donum diuinum eſſe, docuit Apoſtolus in Epiſt. ad Epheſ. c. 3. Gratia (inquit) eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis; DEI enim donum eſt, & 1. ad Cor. c. 12.

Quæ Cauſa impulſiua?

Ipſum verbum quod mouet corda ad credendum. Vnde dicitur: Fides ex auditu eſt, auditus verò per verbum DEI, ad Rom. 10. & in pœnitentia cognoſcitur peccatum, cognitio verò peccati occaſionem præbet accedendi medicum ſalutarem, id eſt Chriſtum, qui fide apprehenſus remittit peccata, pars autem verbi vel Euangelij eſt pœnitentia.

Quæ Materia?

Materia fidei eſt ſumma & ſanctiſſima Trinitas, Deus Vnus in natura, & Trinus in perſonis, Chriſtus ſeruator noſter DEVS & Homo: Eccleſia, eiuſque ſanctiſſima ſacramenta: ac demum omnia, quæ nobis in ſymbolo Apoſtolico credenda proponuntur, quæ perſpicuè habentur in c. firmiter, ext. eod. c. per totum, 24. q. Clem. fidei Catholicæ, eod. c. 1. in 6. eod. l. 1. & l. inter claras C. eod.

Quæ Forma?

Forma eſt credulitas rerum diuinarum præſentium & præteritarum, quæ nec humano ſenſu, vel intellectu comprehendi poſſunt cum fiducia, in promiſſiones de Chriſto. Vnde Aug. tract. 4. in Ioan. Fides eſt virtus, qua creduntur ea, quæ non vides. & Paul. ad Heb. definit fidem, eſſe expectationem ſeu affectum in promiſſione Dei. Et in Abrahamo, ad Rom. 4. ait, verum ob promiſſionem Dei non hæſitabat, ob credulitatem, ſed robuſtus factus eſt fide, tribuens gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quòd is, qui promiſerat, idem potens eſſet & præſtare.

Quis Finis?

Finis eſt æterna felicitas, c. a. 1. §. non ſolum, extr. eod. vbi dicitur: non ſolùm virgines & continentes, verum etiam coniugati per rectam fidem & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire; fides enim per dilectionem ſaluat, iuxta illud Aug. Hæc eſt vita æterna, vt te cognoſcamus verum Deum: cognoſcimus autem per dilectionem, quæ coniuncta fidei eſt.

Aug.in lib.de fid.& ope.Et alibi: Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, c. Maiores, ext. de bap. & c.1. §. hæc ſancta extr. eod. Quoniam extra Eccleſiam, & fidem in Chriſtum nullus ſaluatur, c. quoniam, 24.q.1.

Qui Effectus?

Primò: Iuſtificatio, mediante merito Chriſti. Gen. 15. credidit Abraham Deo & imputatum eſt ei ad iuſtitiam. Ad Rom.4. Arbitramur autem hominem iuſtificari abſque operibus legis. Ad Rom. 5. Iuſtificati igitur fide. Ad Gal. Lex pædagogus noſter fuit ad Chriſtum, vt fide iuſtificaremur. 2. Inuocatio cum fiducia accipiendi petita. Ad Rom. Quomodo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? 3. Confeſſio iuſtitię.Ad Rom.10.Corde creditur ad iuſtitiam: ore autem fit confeſſio ad ſalutem. 4. Tranquillitas conſcientiæ; reddit enim tranquillitas conſcientias. Rom.3.5. Certitudo de promiſſione in Chriſto facta & de vita æterna, iuxta illud: Idcircò ex fide datur hæreditas, vt firma ſit promiſſio.& Ioan.3.Qui credit in filium habet vitam æternam. 6. Adoptio filiorum Dei. Ad Gal. 3. omnes Filij Dei eſtis, eò quod crediditis in Chriſto.7. Noſtri exhibitio, vt Deo placeamus;ſine fide enim impoſſibile eſt placere Deo, d.c.1.§. non ſolum extr.eod.8. Puritas animi à ſordibus vitiorum! nam Act. Apoſt. cap.15. D.Petrus corda purificari per fidem ait. 9. Fortitudo animi: nam per fidem veteres ſancti patres vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam fortes facti ſunt in bello,ad Heb.11.10. Timor: nam cum credimus, eum inquirentibus ſe, vt loquitur Paul. Hebr.11. eſſe remuneratorem, in ſpem maximam ſalutis conſequendæ erigimur. Accedit quòd notitia Dei non contingit, niſi per fidem, quæ apprehendit Deum & propellit ad ſperandum in Deum propter Chriſtum reconciliatum.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt dona pleraque ſpiritus ſancti: vt eſt donum intellectus, quo abditiſſima quæque rerum ſuper naturalium myſteria penetramus: donum ſapientiæ, quo de diuinis rebus ſapientiſſimè iudicamus:donum ſcientiæ,quo de rebus humanis rectiſſimè ſentimus, & quæ credēda ſunt à non credendis accuratè ſecernimus: donum prophetiæ, quo futura certò prædicimus, aut cognoſcimus ea, quæ ab humana cognitione penitùs ſunt remota:denique cognitio totius Theologiæ Chriſtianæ, quanquam enim multa in

com

complexu ſcientiæ Theologicæ ſint, quæ humano ingenio comprehendi potuerint, aut etiam eiuſmodi ſint, quæ neceſſe non ſit credere, tamen omnia ferè ad fidem ipſam, tanquam ad principium quoddam reuocantur.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia fidei ſunt, Charitas: ſine qua, teſte Paulo in epiſt. ad Cor.ca.13. etiam maxima fides nihil eſt. & c. vbi ſana fides, 24.quæſt.1.Hoſt.in §.quot ſint,eod.Spes:Non.n. fides ſine ſpe ſubſiſtit, Cum, ſicuti corpus reficitur cibo, ita fides ſpe nutriatur, & quod fides credit, hoc ſpes expectet, vt ait Aug.de cog. veræ vitæ:& ad Creſcentium epiſtol.85. Quoduis opus bonum,quicquid enim ſine fide fit,hoc peccatum eſt,c.quærat §.etſi fides, de pœnit.diſt.3.& Rom.14. denique Humilitas, ſecundùm Gregorij magni dictum, non habet meritum, cui humani ratio præbet experimentum.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia fidei ſunt tria generatim, ſub quibus omnia quæ fidei aduerſantur comprehendi poſſunt, ſcilicet, infidelitas,apoſtaſia, & hæreſis. Infidelitas dicitur eſſe in Ethnicis, Iudæis, Turcis,ac iis,qui nunquam in Chriſtum crediderunt,tot.tit.de Iudæ.& cœlicolis,& per tot.28.quęſt.1. Apoſtaſia eſt in iis, qui fidem Chriſti ſemel receptam deſeruerunt.c.quod quidem §.& ex his, 1.quæſt.1.c.hæretici, 14.q.1.& l.fina.C.de Apoſt. Hæreſis dicitur,qua conuincitur is, qui alicuius temporalis commodi, & maximè vanæ gloriæ principatusque gratia,falſas & nouas opiniones, vel gignit,vel ſequitur, easque pertinaciter defendit, c.hæreticus c.qui in Eccleſia, c.qui aliorum, 24.q.3. Quorum varia genera ponuntur in c.quidam autem, 24.q.3.Et l.Ariani,C. de Hæret.

AXIOMATA ET SENTENTIAE.

Fides, quæ per dilectionem operatur, eſt fundamentum omnium virtutum,c.ante baptiſmum,diſt.4.

Fides ſinè operibus mortua eſt,c. fertur, 1.q.1.

Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt, non ita intelligendum eſt, vt quicquid fit ab infidelibus credatur eſſe peccatum,ſed omne quod contra conſcientiam fit,c. omne, 27.q.1.

Omne quod aliter ſit, quàm probatum eſt, peccatum eſt: non tamen omne quod ſit cum ſide, bonum eſt, ignorantia enim quæ eſt ex culpa nocet, d.c. omne, 28.q.1.

Vbi deeſt agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falſa virtus eſt, etiam in optimis moribus, d. cap. omne, 28. q. 1.

Sancta Trinitas ſecundum communem eſſentiam indiuidua, ſed ſecundum perſonales proprietates diſcreta eſt, d.c. firmiter, ext. eod.

Fideles Chriſti vnum eſſe eſt. Non eandem rem vnam, quæ ſit communis omnibus, ſed vnam Eccleſiam propter Catholicæ fidei vnitatem. Et tantum vnum regnum, propter vnionem indiſſolubilis Charitatis, cap. damnamus, extr. eod.

Licet alius ſit pater, alius filius, alius ſpiritus ſanctus, non tamen aliud, ſed id, quod eſt pater, eſt filius, & ſpiritus ſanctus idem omninò, d.c. damnamus, eod.

Spiritus ſanctus æternaliter à patre, non tanquam ex duobus principiis, ſed ex vno principio & vna ſpiratione procedit, c. fidei, eod. in 6.

Quæ malo inchoantur principio, non peraguntur bono exitu, c. principatus, 1.q.1.

Non ſuperædificatur bonum opus, vbi Chriſtus fundamentum non eſt, c. cùm Paulus, 1.q.1.

Qui recedit ab Eccleſia, nec baptiſma, nec ius dandi amittit, c. quod quidem, 1.q.1.

Qui aliorum defendit errorem damnabilior eſt illis, qui errant, quia non ſolùm errat, ſed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat. Vnde, qui magiſter erroris eſt, non tantùm hæreticus, ſed etiam hæreſiarcha dicendus eſt, c. qui aliorum, 24.q.3.

Inter hæreſim & ſchiſma, hoc intereſt, quòd hæreſis peruerſum dogma habeat, ſchiſma poſt Epiſcopalem deceſsionem ab Eccleſia pariter ſeparat, quod quidem in principio

aliqua ex parte erat diuerſum, c.inter hæreſim,24.q.4.

A fide recedens ſpiritus perfectionem non habet, c. hæretici, 24. q.1.

Oportet eſſe hæreſes, vt probati manifeſti fiant: hi autem à Deo probati ſunt,qui benè docere poſſunt, cap. eod. 24.q.3.

Fidem Chriſto non exhibet, qui corpus eius diſcerpit. c.aduocauit,24.q.1.

Eligenda eſt fides cum vita, fides enim meritum non habet,cui vita deeſt, c. fertur, 1.q.1.

DE CONSTITVTIONIBVS.

TITVLVS II.

Continuatio.

STatuta Conciliorum auctoritate Pontificis Romani, vel Patriarcharum, Primatum, vel Metropolitanorum eiuſdem prouinciæ celebratorũ, & Decreta, quibus totum ius canonicum conſtare dictum eſt,Eccleſiaſticæ conſtitutiones, quæ canonum nomine cenſentur,dicuntur c.2.& 3. diſt.2.

Quotuplex Conſtitutio & quid Ciuilis?

Conſtitutio alia Ciuilis,alia Eccleſiaſtica:Ciuilis conſtitutio,forenſe vel ius Ciuile appellatur,c.1.diſt.3.

Quotuplex ius Ciuile,& quid commune?

Ius Ciuile,vel eſt commune, vel municipale. Commune dicitur, quo omnes,qui imperio Romano ſubiecti ſunt, ligantur, quodque in libris iuris Ciuilis habetur:nec poteſt condi, niſi per Imperatorem vigore in regiam maieſtatem tranſlatæ poteſtatis, Iaſon in l. imperium,ff.de iuſ.& iure.

Municipale eſt, quod quiſque populus, vel ciuitas ſibi proprium diuina humanaq; cauſa conſtituit, c. ius ciuile, diſt.1. Et ius Quiritum, quod ex legibus, plebiſcitis, ſenatuſconſultis, conſtitutionibus principum, & reſponſis prudentum conſtat, ius ciuile & propriè Romanorum eſſe dicitur,c.fin. diſ.1.c.conſtat, diſtinct.2.

Quoto

Quotuplex conſtitutio Eccleſiaſtica & quid Generalis?

Conſtitutio Eccleſiaſtica duplex eſt, Generalis & Specialis. Generalis eſt ſanctio eius, qui ius ſtatuendi habet in vtilitatem ſubditorum facta, qua omnes qui ſtatuenti ſubiecti ſunt ad illius obſeruationem tenentur, c.1.ext. eod. & c.3.diſt.2.

Quid ſpecialis?

Specialis conſtitutio proprio nomine appellatur Priuilegium, dictum eò quòd in priuato feratur, vel quaſi priuatam legem ſingulis, quibus conceditur, generet. Et nihil aliud eſt, quàm iuſſio ſpeciale quid cuique petenti ſingulariter indulgens, c.ideò, §. Neque enim, 25. quæſt. 1. c. priuilegia, diſt.2.

Quæ eſt origo conſtitutionis & legis?

Generaliter acceptum conſtitutionis ius, ſicuti in titulo ponitur, duxit originem partim à iuſtificationibus, quas Dominus tradidit Moyſi, c. ius autem diſtinct.7. partim ab alijs variarum gentium legibus tàm ſcriptis, quam moribus obſeruatis: quarum quædam à Romano populo duodecim tabulis inſcriptæ in ius Ciuile & Canonicum poſtea dimanârunt, c. Moyſes, diſt. 7. Fuit autem Moyſes primus omnium, qui Genti Hebreæ diuinas leges ſacris litteris explicauit. Phoroneus Rex Græcis primus leges iudiciaque conſtituit. Mercurius Triſmegiſtus primus leges Athenienſibus edidit. Licurgus primus Lacedæmonijs iura ex Apollinis authoritate confixit. Numa Pompilius, qui Romulo in regno ſucceſſit, primus Romanis leges præſcripſit. Deinde cùm populus ſeditioſos magiſtratus ferre non poſſet, decemuiros legibus ſcribendis creauit. Qui leges ex libris Solonis in latinum ſermonem tranſlatas xij. tabulis expoſuerunt, c. Moyſes, diſt.7. Atque ex his, accedentibus poſtea alijs iuris partibus; ſcilicet ſenatuſconſultis, principum placitis, reſponſis prudentum, prætorum edictis, & plebiſcitis, ius Ciuile compilatum eſt, c. Fuerunt autem, diſtinct.7.

Quæ cauſa efficiens Eccleſiaſticæ conſtitutionis?

Cauſa efficiens conſtitutionis Eccleſiaſticæ, eſt primò authoritas Pontificis, c. fi.ext.eod. c. inter alia, ext. de ſent.

excommu

excommunicat. Secundò, authoritas Prælati, c. fin.ext.de offi.leg. Tertiò, authoritas Epiſcopi,c. ſi quis ext.de Maio, & obedientia. Quartò, authoritas Capituli, c.cùm acceſſiſſet,ext.eod. Quintò authoritas Vniuerſitatis clericorum, c.ex literis, ext. eod. ſolent etiam conuocatis Patriarchis, Epiſcopis,& Prælatis in concilijs, quæ generalia, prouincialia & Epiſcopalia ſunt,conſtitutiones Eccleſiaſticæ vnanimi conſenſu confici, c.3.diſt.2.c.ſunt quidam,25.quæſt.1.c. quod dicitis,diſt.16. c.fin. diſtinct. 18. Et Conciliorum generalium quidem conſtitutiones magis proprio vocabulo Canones appellantur, & omnes ad illorum obſeruationem obligant. Quod verò in conciliis prouincialibus & Epiſcopalibus, per Primates, Metropolitanos, vel Epiſcopos, vocatis ius ſtatuitur, non propriè canon, ſed conſtitutio dicitur, eorumq; prouinciæ ciuitatis & diecœſis homines duntaxat,deuincit, nec de maioribus negotiis decernere poteſt,c.1.diſt.18.vbi glo. Et ſola immediati Prælati authoritas, hiſce conciliis congregandis ſufficiet. Quare nec Epiſcopus concilio ſuo diecœſano Metropolitani authoritatem:nec Metropolitanus Primatum, aut Superiorum adhibere tenetur,gloſ.in c.1.diſt.17.

Quæ materia?

Materia conſtitutionum ſunt, perſonæ, res, & Iudicia. Perſonarum ordines ſunt tres: ſunt enim quidam in minoribus ordinibus, quidam in maioribus, & quidam in ſupremo dignitatis gradu conſtituti. Et hi, vel regulares, vel ſeculares, &c. Res ſunt etiam in triplici genere: vel diuinæ, vel eccleſiaſticæ, vel humanæ. Iudicia hic vel ciuilia, vel criminalia dicuntur.

Quæ forma?

Forma conſtitutionis eſt ipſa ratio, quæ quoque dicitur anima legis,c.ſedulò,38.diſt.c.conſuetudo,diſt.1. Ratione autem minime carere dicitur, ſi honeſta, poſſibilis, ſecundum naturam, & ſecundum conſuettudinem patriæ, loco, temporique conueniens,neceſſaria,vtilis, manifeſta quoq;, ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, ſed pro ciuium ſubiectorumq; vtilitate conſcripta fuerit,c.erit autem,diſt.4. Et hoc eſt,quod alibi dicitur, legem ratione conſiſtere dici, ſi religioni conueniat, ſi diſciplinæ congruat, & ſi communi omnium ſaluti proficiat,c.conſuetudo,diſt.1.

Quis

Quis Finis?

Finis eſt, vt Deus decenti religionis cultu honoretur, & earum metu humana coerceatur audacia: tutaque ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas, cap. 2. diſt. 4. & c. cauſa, eod.

Quis Effectus?

Effectus eſt, quòd conſtitutiones habeant vim legis, obſtringantque ad earum obſeruantiam omnes qui ſtatuenti ſubiecti ſunt, Felin. in c. 3. num. 5. de iureiur. & c. 1. extr. eod. princeps autem illis ſolutus eſt, legibus tamen vt obtemperet, nec in ſe poſſe damnare iura, quæ in ſubiectis conſtituit iuſtum eſt, cap. iuſtum, diſt. 9.

Quæ Cognata?

Cognata conſtitutionis ſunt pragmatica ſanctio, annotatio, conſuetudo, priuilegium, reſcriptum, lex Moſaica, ſtylus, præſcriptio.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt, poſſibilitas, honeſtas, iuſtitia, veritas & continentia, c. 2. diſt. 4. c. veritate, diſt. 8. c. ego, diſt. 9.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, omnes conſtitutiones, quæ canonibus, decretis Præſulum Romanorum, vel bonis moribus, aduerſantur, c. conſtitutiones, diſtin. 10. Et deſuetudo in contrarium: ſicuti enim moribus vtentium leges confirmantur, ita moribus vtentium in contrarium, nonnullæ leges abrogantur, c. in iſtis, diſt. 4.

AXIOMATA, SENTENTIAE, variæ definitiones & diuiſiones, quæ in Decretis ponuntur.

Ius naturale eſt, quod in lege & Euangelio continetur, quo quiſque iubetur alij facere, quod ſibi vult fieri: & prohibetur alij inferre, quod ſibi nolit fieri, cap. humanum, diſtinct. 1.

Differunt lex humana & diuina: cùm omne, quod fas eſt, nomine diuinæ vel naturalis legis accipiatur, nomine

vero

verò legis humanæ, mores iure conſcripti & traditi intelligantur, c. omnes, diſt. 1.

Lex eſt conſtitutio ſcripta, mos autem, longa conſuetudo de moribus tantummodò facta, c. lex, c. mos, diſt. 1.

Conſuetudo eſt ius quoddam inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cùm lex deficit, c. conſuetudo, nec differt, an ſcriptura, an ratione conſiſtat, eod.

Sicuti ratio conſuetudinem, ita legem, commendat, d. c. conſuetudo.

Lex eſt, ſi ratione conſtiterit, ſi religioni conueniat, ſi diſciplinæ congruat, & ſi communi omnium ſaluti proficiat, d. c. conſuetudo.

Ius naturale eſt commune omnium nationum, eò quòd vbiq; inſtinctu naturæ, non conſtitutione habetur aliqua, c. ius naturale, eod.

Ius ciuile eſt, quod quiſque populus, vel ciuitas ſibi proprium diuina humanaque cauſa conſtituit, c. ius ciuile, eod.

Ius gentium eſt, ſedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captiuitates, ſeruitutes, poſtliminia, fœdera pacis, induciæ, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita, c. ius gentium.

Ius gentium dicitur, quia eo iure omnes ferè gentes vtuntur, d. c. ius gentium.

Ius militare eſt, belli inferendi ſolennitas, fœderis faciendi nexus, ſigno dato egreſsio in hoſtem, item ſigno dato receptio, flagitij militaris diſciplina, ſi locus deſeratur, ſtipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor, prædæ deciſio, pro perſonarum qualitatibus & laboribus iuſta diuiſio, c. ius militare, eod.

Ius publicum eſt in ſacris, & ſacerdotibus, & Magiſtratibus, c. ius publicum.

Ius Quiritum, eſt propriè Romanorum, quod nulli tenent niſi Quirites, id eſt, Romani, c. fin. diſt. 1.

Conſtat ius Quiritum ex legibus, plebiſcitis, ſenatuſconſultis, conſtitutionibus Principium, & reſponſis prudentum, c. conſtat, diſt. 2.

Lex conſtitutio eſt populi, quà maiores natu, ſimul cum plebe aliquid ſanxerunt, c. conſtat, eod.

Plebiſcita ſunt, quæ plebes tantùm conſtituunt, & vocantur plebiſcita, eò quòd ea plebs ſciat, vel quòd ſciſcit & rogat vt fiant, c. plebiſcita, eod.

Senatuſconſultum eſt, quod tantùm ſenatores populis conſulendo decernunt. c. ſenatuſconſultum, eod.

Conſtitutio vel edictum eſt, quod tantùm Rex, vel Imperator conſtituit, vel edicit.

Reſponſa prudentum ſunt, quæ Iuriſconſulti reſpondere dicuntur conſulentibus, c. reſponſa.

Satyra lex eſt, quæ de pluribus ſimul rebus loquitur, dicta à copia rerum, & quaſi à ſaturitate, c. ſatyra. eod.

Rhodiæ leges, naualium commerciorum ſunt, ab inſula Rhodo cognominatæ, in qua antiquus mercatorum vſus fuit, c. Rhodiæ. diſt. 2.

Conſtitutionum alia eſt Ciuilis, alia Eccleſiaſtica. Ciuilis conſtitutio, forenſe vel ciuile ius dicitur: Eccleſiaſtica Canonis nomine cenſetur, c. 1. diſt. 3.

Canon, Græcum vocabulum eſt, Latinè regula dicitur. Regula dicta eſt, eò quòd rectè ducit, nec aliquem aliorſum trahit, vel ab eo, quod regat; vel quod normam rectè viuendi præbeat, vel quod diſtortum, prauúmque eſt, corrigat, c. 3. diſtinct. 3.

Canonum alij ſunt decreta Pontificum, alij ſunt ſtatuta Conciliorum Conciliorum, alia ſunt vniuerſalia, alia ſunt prouincialia. Prouincialium alia celebrantur authoritate Pontificis Rom. præſente, videlicet, Legato Rom. Eccleſiæ, alia authoritate Patriarcharum, vel Primatum, vel Metropolitanorum eiuſdem prouinciæ, d. c. 3.

Priuilegia ſunt, priuatorum leges, quaſi priuatæ leges,

nam

nam priuilegium dictum eſt, quod in priuato feratur. c. priuilegia.

Omnis lex, aut permittit aliquid, aut vetat, aut punit, aut præcipit,c.fin.diſt.3.

Cauſa conſtitutionis legum eſt, humanam coercere audaciam,& nocendi facultatem refrenare,c.cauſa,diſt.4.

In conſtitutione legum, maximè qualitas conſtituendarum obſeruanda eſt,vt contineat in ſe honeſtatem, iuſtitiam,poſſibilitatem,continentiam,c.2.diſt.4.non legibus,ſed ſecundum leges iudicandum eſt,c.erit autem,diſt.4.

Leges inſtituuntur,cùm promulgantur,firmantur, cùm moribus vtentium approbantur,c.in iſtis,diſt.4.

Sicut moribus vtentium in contrarium nonnullæ leges abrogatæ ſunt, ita moribus vtentium,ipſæ leges confirmantur,d.c.in iſtis.

Ius conſtitutionis cæpit à iuſtificationibus,quas Dominus tradidit Moyſi,c.ius autem,diſt.7.

Generale pactum ſocietatis humanæ, eſt, obtemperare Regibus ſuis, quantò magis, DEO regnatori vniuerſæ creaturæ ſuæ,ad ea, quæ iuſſit, ſine dubitatione ſeruiendum eſt? ſicut enim in poteſtatibus ſocietatis humanæ, maior poteſtas minori ad obediendum præponitur: ita Deus omnibus præferri debet,c.quæ contra,diſt.8.

Non conſuetudinem hominum,ſed veritatem ipſam ſequi oportet,c.ſi ſolus,diſt.8.

Ius naturale inter omnia primatum obtinet,tempore & dignitate: cæpit enim ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, ſed immutabile ſemper permanet, c.hæc quæ,diſt.5.& c.non eſt,diſt.6.

Differt ius naturale à conſuetudine & conſtitutione: nam iure naturali omnia ſunt communia omnibus: iure autem conſuetudinis vel conſtitutionis,hoc meum eſt, illud tuum,vel alterius,c.differt,diſt.8.

Platoni illa ciuitas iuſtiſſimè ornata dicitur, in qua

quiſq; proprios neſcit affectus,c.differt,diſt.8.
Diuinum ius illud eſt, quod in ſcripturis diuinis: Humanum, quod in legibus Regum continetur. cap. quo iure. diſt.18.

Non iure diuino,ſed humano, rerum dominia ſunt diſtincta,d.c.quo iure.

Iuſtum eſt, Principem legibus obtemperare ſuis; tunc enim iura ſua ab omnibus custodienda exiſtimet, quando & ipſe illis reuerentiam præbet,c.iuſtum,diſt.9.

Principes legibus tenere ſuis, nec in ſe poſſe damnare iura,quæ in ſubiectis constituunt, iuſtum eſt: iuſta eſt enim vocis authoritas eorum,ſi,quod populis prohibent,ſibi licere non patiantur.d.c.iuſtum.

Ratio exemplis anteponenda eſt,c.fin.diſt.9.

Constitutiones Principum Eccleſiaſticis constitutionibus non præeminent,ſed obſequuntur,c.1.diſt.10.

Lex Imperatorum Eccleſiaſtica iura diſſoluere non poteſt,c.lege,diſt.10.

Leges Principum & Regulas Patrum contemni non licet,ſed obſeruari, cap.quis autem, cap. de capitulis, & c. fin. diſt. 10.

Quicquid contra leges accipitur, per leges diſſolui meretur,c.vides fili chariſſime,diſt.10.

Conſtitutiones contra Canones & Decreta Præſulum Romanorum:vel bonos mores,nullius ſunt momenti, c. conſtitutiones,diſt.10.

Nulli licet ſine diſcretione iustitiæ contra diſciplinam Romanæ Eccleſiæ agere,c.1.&c.non decet,diſt.12.

Contra naturale ius nulla diſpenſatio admittitur, niſi fortè duo mala ita vrgeant, vt alterum eorum neceſſe ſit elegi,c.1.diſt.13.

Minus malum de duobus malis eligendum eſt, c. duo mala,diſt.13. Quod verum, ſi fortè duo mala ita vrgeant, vt alterum eorum neceſſe ſit elegi,c.item aduerſus,diſt.13.

Diſpen

Diſpenſatio locum habet non tantum in vna perſona, ſed etiam diuerſis: vt ſi quis committat minus malum, ne alius grauiori implicetur, c.1.diſt.14.

Non ſunt à nobis committenda delicta, ne alij grauiora committant, c.2.diſt.14.

Sicut quædam ſunt, quæ nulla poſſunt ratione conuelli: ita multa ſunt, quæ, aut pro neceſſitate temporum, aut pro conſideratione ætatum, oportet temperari, cap. final. diſtin. 15.

Quatuor generalia Concilia probantur, ſcilicet Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, & Calcedonenſe, c. ſicut, diſt. 15. Niceno, peruerſum Arriani dogma deſtruitur. Conſtantinopolitano, Eunomij & Macedonij error conuincitur. Epheſino, Neſtorij impietas iudicatur. Calcedonenſi, Eutichetis & Diſcori prauitas reprobata eſt, d. c. ſicut.

Inter canonicas ſcripturas decretales Epiſtolæ connumerantur, & vim authoritatis habent, c. in canonicis, diſt. 19.

Neceſſe eſt, vt iuxta diuerſitates locorum, temporum & hominum, quibus diuerſæ ſcripturæ factæ ſunt, diuerſas cauſas, & argumenta, & origines habeant, c. neceſſe, diſt. 29.

Conſtitutio futura reſpicit, & non præterita, niſi de præteritis caueatur, c. quoniam, extr. eod.

DE RESCRIPTIS.

TITVLVS III.

Continuatio.

Reſcripta inter partes, quibus conceduntur, ius conſtitutionis habent, ideo conſtitutionibus rectè ſubijciuntur, c. conſtitutus, extr. de conceſ. præbend.

Quid Reſcriptum?

Reſcriptum eſt iuſſio principis, in ſcriptis facta, quæ tranſlata iuriſdictione in eum, ad quem dirigitur, vel etiam nulla tranſlata iuriſdictione (ſi non ad lites: ſed beneficia, vel alia petatur reſcribi) ad preces impetrantis mandatur aliquid fieri, d.c.conſtitutus.

Vnde dictum Reſcriptum?

Dictum à reſcribendo, quaſi ab Apoſtolico, vel Imperatore, ad conſolationem, relationem, intimationem, vel ſupplicationem literæ ſcriptæ, c.conſuluiſti, 2.quæſtio.5.c. ex parte, extr.eod.c.querelam, ext.de procurat.

Quotuplicia Reſcripta?

Reſcripta ſunt, ratione cauſæ efficientis, materiæ, formæ, effectus, & cauſæ impulſiuæ, varia.

Quomodo ratione cauſæ efficientis?

Ratione cauſæ efficientis, quædam reſcripta ſunt Apoſtolica, Imperialia, & Epiſcopalia. Apoſtolica ſunt, quæ in ſpiritualibus à Pontifice conceduntur, c.ex parte, extr.eod. Imperialia ſunt, quæ ab Imperatore in temporalibus, l.ſancimus, C.de diuerſ.reſcript. Epiſcopalia, quæ à vicario vel Epiſcopo emanant, c.pen.de off.vicarij.

Quomodo ratione cauſæ Procatarticæ variè intelliguntur?

Ratione cauſæ impulſiuæ, ſiue cauſæ procatarticæ, ſunt duplicia. Quædam enim Pontifex, vel Imperator, ob merita, vel nulla ex cauſa, vltrò, proprio motu, & ad nullius petitionem impartit; & hæc dicuntur annotationes, & indulgentiæ, d.c.conſtitutus, & l.vniuerſa reſcripta, C.de diuerſ. reſ. Quædam, quæ ad alicuius factam querelam, petitionem, vel ſupplicationem conceduntur, c.querelam, extr.de procurat.

Quotuplicia ratione Materiæ?

Ratione materiæ etiam ſunt duplicia. Quædam enim ſuper rebus priuatorum, de quibus controuerſia eſſe poteſt, vel beneficiis conceduntur, c.ad aures, c.hoc, extr. Quædam ſuper rebus Eccleſiæ, & negotiis Vniuerſitatum, quæ propriè dicuntur pragmaticæ ſanctiones, requirentes cauſæ cognitionem, gl.in c.1.extr.de rerum permutat.

Quomodo ſecundum formam varia?

Secundum formam ſunt vel generalia, vel ſpecialia. Genera

neralia ſunt, in quibus generales, ſeu indefinitæ clauſulæ continentur. Specialia autem, quæ inter certos diriguntur, & ſuper certis & expreſſis rebus ſeu negotiis, ſine clauſula generali fiunt, c.1.& c.paſtoralis, extr.eod. inter hæc, ſpeciale derogat generali, illudque prorſus tollit, c.paſtoralis,&c. 1. extr. eod. Sin autem vtrunque ſit generale, vel ſpeciale vtrunque, non valebit poſterius, niſi de primo fecerit mentionem, c.veniens, de præſcript. c.inſtitutionis, 25.q.2.

Quotuplicia ſecundum effectum?

Sunt & duplicia, ratione effectus, ſcilicet, perſonalia, quæ ad perſonam concedentis reſtringuntur: & imperſonalia, quæ indefinitè, nulla perſonæ conſideratione, vel mentione habita, dantur, c.ſi gratioſè, extr.eod. Effectus perſonalis eſt, vt conceſſio ſimul cum perſona concedente expiret, ſecus autem imperſonalis; durat enim, niſi à ſucceſſore expreſſe reuocetur, d.c.ſi gratioſè, c.2.de vſucap.

Sunt denique ratione diuerſi effectus, quorum nunc quædam commemorata ſunt, varia reſcripta, omnia tamen, ſiue ſint ſecundum ius, ſiue præter ius, ſiue contra ius, vim & authoritatem conſtitutionis habent, c.1.2.diſt.19.c.3.diſtin. 29. niſi ſint contra ius publicum, vel diuinum. vnde dicitur, Reſcriptum contra ius impetratũ, è tenentis manibus euellendum eſſe, l.3.c.de ſacri.paga. pari ratione reſcripto, contra conſuetudinem impetrato præualet conſuetudo, ſi ſit laudabilis, c.fin.de conſuet.

Quot ſunt ſpecies Reſcriptorum?

Species Reſcripti ſunt quinque: Annotatio, Pragmatica ſanctio, Gratia expectatiua, Priuilegium, & Reſcriptum ad lites, ſiue literæ de iuſtitia.

Quid Annotatio?

Annotatio eſt reſcriptum, quod Princeps vltrò, proprio motu indulget, & concedit, l.vniuerſa, C.de diuerſ.reſcript.

Quid Pragmatica ſanctio?

Pragmatica ſanctio, eſt ſacra Principis iuſſio, ſuper rebus non priuatis, ſed publicis, & vniuerſitatum, ad petitionem collegij, ſcholæ, curiæ, ciuitatis, prouinciæ, vel cuiuſdam vniuerſitatis, ob publicam cauſam emiſſa, d.l.vniuerſa, c.dicenti, 25.quæſt.2.

Quid Priuilegium?

Priuilegium eſt iuſſio ſpecialis & priuata, in odium, vel

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EM. ROMA

fauorem alicuius, contra communes iuris normas ſingulariter facta: quod ad exemplum non eſt trahendum. Atque vbi ſuper priuilegiis ſedis Apoſtolicæ cauſa vertitur, non debet de ipſis, per alios, quam per Summum Pontificem iudicari, c. regula. diſt. 3. c. cùm veniſſet, extr. de iudiciis.

Quid Gratia expectatiua?

Gratia expectatiua, vel litteræ de gratia, ſunt, quæ ſuper aliqua dignitate, vel beneficio vacaturo, conferendo diriguntur, Clem. gratiæ, & Clem. literas, de reſcriptis.

Quid literæ de Iuſtitia?

Reſcriptum in ſpecie, vel literæ de iuſtitia, ſunt, quibus cauſæ controuerſæ cognitio, ad petitionem cuiuſdam priuati, inferiori committitur, c. ſtatutum, extr. eod. c. cum dilecta, eod.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens eſt, quilibet in dignitate aliqua conſtitutus. Generaliter enim ſumpto reſcripto, quilibet, qui delegare poteſt, poteſt etiam per reſcriptum mandare: aliàs in ſpiritualibus, tantùm Papa: & in temporalibus, Imperator per reſcripta mandant. vel indulgent, Hoſtienſ. in §. quis poſſit, eod.

Quod Obiectum?

Obiectum reſcriptorum ſunt, omnes res corporales, & incorporales, de quibus controuerſia moueri poteſt: ſiue ſint priuatorum, ſiue vniuerſitatum, ſiue ſint ſpirituales, ſacræ, religioſæ, ſiue temporales, c. querelam, extr. de elect. c. 2. c. inter cæteras, c. olim, c. adeò, c. capitulũ, extr. de reſcript. c. ex parte, extr. de ſepul.

Quæ Forma?

Forma reſcriptorum eſt, vt nomen Pontificis, vel Imperatoris præponatur, annus incarnationis & pontificatus, (ſi Pontificis, vel ſi Imperatoris, dies, conſul, indictio) locúſque ſubiiciatur: faciantq́ue literæ mentionem, inter quos, ad quem iudicem, & per quam perſonam fuerit dictitata iuſſio, & de his, quæ proceſſum negotij, cauſamq́ue principalem contingunt. & ſi hæc, prout narrantur, veritate nitantur, mandetur aliquid fieri, vel omitti: debetq́ue imperiale reſcriptum, purpurea ſcriptura ſcribi, ſignariq́ue ardore cocti muricis, & triti cochilij, manuque Imperatoris ſubſcribi. c.

bi.c.ex parte,c.eam te,c.ſignificauit,extr.eod. c. gratum, de offic. delegat.c.ex tenore,extr.de teſt.l. ſancimus, & l. ſacri affatus,C.de diuerſ.reſcript.

Quæ cauſa Procatartica & Impulſiua?

Sunt neceſſitas, vtilitas, euidens meritorum prærogatiua, & querela impetrantis, 1. quæſt. 7. c. tali coniugio, c. cùm nobis, extr. de elect. cap. ad aures, cap. ſicut, extr.eod.

Quæ cauſa finalis Reſcriptorum?

Cauſa finalis eſt,vt Principis iuſſio in cauſis, quibus ipſe Princeps præeſſe non poteſt,ad conferendam gratiam, vel iuſtitiam adminiſtrandam, per eos, quibus hoc delegatum eſt,executionem ſortiatur.

Qui ſunt executores Reſcriptorum?

Executores reſcriptorum ſunt, delegati canonici cathedralis Eccleſiæ,principalis Officialis Epiſcopi, & religioſus conuentualem Prioratum obtinens: vel quilibet alij in dignitate conſtituti, & habitantes eo loci, quo Actor & Reus fixa ſede commorantur, Clem. etſi principalis,de Reſcript. Sunt tamen 6. caſus, quibus, Actore & Reo eiuſdem diocœſis, cauſa committi extra diocœſim poſſit, ſcilicet, niſi ab Epiſcopo contra aliquem de ſua diocœſi, vel ab aliquo contra eum,aut contra eius capitulum, ſeu contra vniuerſitatem ciuitatis, villæ, aut caſtri fuerit actio dirigenda: vel niſi Actor eandem ciuitatem ſeu diocœſim intrare non audens, aut ſui aduerſarij potentiam meritò perhorreſcẽs; cùm inter ipſas nequeat conuenire ſecurè, c. ſtatutum, §. cùm verò,de reſcript.in 6.

Qui Effectus?

Effectus reſcriptorum ſuper litibus impetratorum ſunt duo: primò, quòd reſcriptum ſpeciale ius ſtatuat in negotijs & perſonis, in quibus, & inter quas conceditur, cap. conſtitutus,extr. eod. Secundò, ſicut actiones annales prætoriæ, quæ de ſui natura temporales ſunt, & anno expirant, per litis conteſtationem perpetuantur, ita etiam perpetuantur, ſi libellus Principi porrigatur, & ille ad eum reſcribat, l. 1. C. quando libel. prin. dat. litis cont. faciat. Si alia ex cauſa reſcriptum concedatur vim & authoritatem conſtitutionis ſcriptæ habet, obligátque ad eius obſeruationem omnes, ad quos dirigitur, cap. ſi quando, extr. eod. ſpeciale tamen derogat generali, d. cap. paſtora-

lis,§.quoniam, c. ſtuduiſti, extr. de offic. deleg. præferturque poſterius priori,c. cæterùm,§.1. ext. eod.& ibi DD. extra quos caſus antiquius præfertur, modò ſegnis non fuerit impetrator illius in eo reddendo,vbi nullum certum beneficium in eo deſignaretur, Abb. c. Capitulum, num.4. eod. Sin autem inter duos impetrantes non appareat prioritas vter præferendus alteri,deciditur illa quæſtio in c. duobus, de reſcript.in 6. is,cui præbenda collata eſt,præferendus eſt alteri, qui nondum conſecutus eſt, & ſic melior eſt conditio poſſidentis, tueturque is in poſſeſſione. Si verò neutri eorum,vel vtrique præbenda collata eſt, præfertur is, qui primò præſentauit. Quòd ſi forſan ſimul in præſentando concurrant illi, ad quos ſpectat Canonicorum receptio, & collatio præbendarum : vel eorum maior pars, ex ijs alterum, quem voluerint, eligere tenentur, quo electo, alter omninò carere debet impetratis, niſi ex tenore literarum expreſsè appareat,quod vtrique ipſorum prouiſum ſit, d. c. duobus,de reſcript.in 6.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt, omnes conſtitutiones ſcriptæ & ſtatuta ſingularia,Principum placita, ſenatuſconſulta, & aliæ iuris partes.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt, lites, controuerſiæ, veritas petitionis, poſſibilitas,& honeſtas rei,cap.dicenti, §. vniuerſa,25.q.2.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt,falſitas impetrationis, abuſus reſcriptorum,vitium formæ,& dolus culpaque impetrantis.

In quibus conſiſtit Falſitas?

Falſitas in expreſſione falſitatis,& ſuppreſſione veritatis, conſiſtit, c. in literis, extr. de reſcript. circa quæ diſtingue: aut per fraudem & malitiã, aut per ſimplicitatem & ignorantiam reſcriptum impetratum eſt. Si primo modo, falſitate expreſſa, & ſuppreſſa veritate,in ſuæ peruerſitatis pœnam,nullum ex literis cõmodum conſequitur impetrans,c. dicenti, 25. quæſt. 2. d. c. in literis. Si poſteriori modo:diſtinguendum,quæ falſitas ſuggeſta,& quę veritas ſuppreſſa fuerit:Nam ſi talis expreſſa ſit falſitas,vel veritas occultata, quæ,quamuis fuiſſet tacita vel expreſſa,nihilominus in forma communi literæ datæ fuiſſent, tunc delegatus non ſequens formam in literis appoſitam, ſecundum ordinem iu-

ris in

ris in cauſa procedere poteſt: ſin autem per huiuſmodi falſitatis expreſſionem,& ſuppreſſionem veritatis, literæ fuerint impetratæ, qua tacita vel expreſſa, nullæ datæ fuiſſent literæ, à delegato non eſt aliquatenus procedendum: niſi forſan eatenus, vt partibus ad ſuam præſentiam conuocatis de precum qualitate cognoſcat, vt ſit in vtroque caſu eadem ratio, quæ delegantem mouerit, moueat etiam delegatum: & vbi delegans ſuas denegaret, literas, delegatus etiam commiſſæ cognitionis officium nullatenus, interponat,c.ſuper literis,extr.eod.

Abutentes etiam reſcripto priuantur commodo reſcripti,& condemnantur in ſumptibus & damnis aduerſario,c. quia nonnulli,eod.

Qui ſunt modi abutendi Reſcripti?

Modi abutendi reſcripti ſunt. 1. Si obtentas ſub nomine ſuo literas,alijs eiuſdem nominis tradunt.2.Si quos volunt fatigant indebitè per eaſdem.3. Si tales eodem modo recipiunt.4. Si illos, contra quos nihil habent quæſtionis, faciunt in iudicium euocari. 5. Si literas ipſas ad futuras trahunt controuerſias: quæ nondum erant tempore impetrationis exortæ. 6. Si quępiam ſuper vero negotio, vel etiam malitiosè ſuper plurib. perſonalib. actionib. quæ ſub vno iudice tractari commodius poſſunt,per varias literas coram diuerſis iudicibus trahunt, vt laboribus fatigatus aduerſarius,& ſumptibus, vel componere,vel cedere iuri ſuo compellatur.7. Si Reus Actorem eodem tempore ad diuerſa loca,vel indeterminatè ad villam, quæ commune cum pluribus eiuſdem prouinciæ villis habet vocabulum, citari procurat,& dum non comparuerit,quaſi contumax excommunicatur, & ſic eum à ſua intentione repellat, c. nonnulli. c. quia nonnulli,extr.eod.c.diſpendia,de reſcript.in 6.

Quæ vitia formæ obſtant Reſcriptis?

Vitium formæ vires Reſcripti eneruat: quod etiam varijs modis contingit. Primò. Si Reſcriptum non continet annum incarnationis,diem,conſulem,indictionem,locum, nomen,& ſubſcriptionem Pōtificis,vel Imperatoris, c.eam te,c.conſtitutus, c. ſignificauit, de Reſcrip. eod. c. gratum, extr.de offi.deleg. c. inter dilectos, extr.de fide inſtrum. 2. Si Reſcriptum ad beneficium impetratum de beneficio impetrantis non faciat mentionem,c.à Deo,extr. eod. 3. Si in ſecundo Reſcripto per aduerſarium impetrato non fiat

mentio de primo, ſubſiſtit primum, & non ſecundum, aliàs valet ſecundum: Et ſi primum fuit impetratum communi conſenſu partium, non valet ſecundum impetratum per alteram partem, c. cæterùm, c. ex parte, extr. eod. 4. Si in Reſcripto taceatur dignitas impetrantis. 5. Si falſa in Reſcripto fuerit Latinitas, c. ad audientiam, eod. 6. Si primæ literæ ſint ſpeciales, & primæ generalitatem contineant. Speciales enim literæ derogant literis generalibus, ſuper non ſpecificatis in eis, quamquam de illis nullam faciant mentionem, c. paſtoralis, §. quoniam, c. ſi propter, de Reſcript. in 6. Hinc eſt, quòd iuriſdictio per generales literas conceſſa, per ſpeciales, quantum ad ea, quæ ſpecialiter exprimuntur, penitùs eneruaretur, d. c. paſtoralis, §. quoniam, verſ. nos igitur. 7. Si per Reſcriptum frangatur in Eccleſia numerata numerus præbendarum, non facta in ijs de numero mentione, c. conſtitutus, extr. de Reſcript. 9. Si Reſcripta continent, vt quis vltra duas diætas extra ſuam diœceſim per literas Apoſtolicas ad iudicium trahi poſſit, c. nonnulli, §. cùm autem, extr. eod.

Quibus modis dolus, vel culpa impetrantis Reſcripta eneruant.

Dolum & culpam impetrantis validitati Reſcriptorum aduerſari, varijs etiam modis contingit. Si primus impetrans beneficio impetrato, dolo vel negligentia non fuerit vſus, c. ad aures, extr. eod. 2. Si callidè ſubreptitias conſecutus fuerit literas, c. cùm dilecta, eod. 3. Si in literis Gratiæ tacuit perpetuam vicariam, c. poſtulaſti, eod. 4. Si literæ ad lites, fuerint impetratæ ſine ſpeciali mandato domini, niſi impetrentur per coniunctam perſonam. Ratio eſt: ne propter eas laborum, vel expenſarum diſpendio moleſtetur, vel indebitè fatigetur aduerſarius, c. nonnulli, extr. eod. 5. In culpa etiam dicitur impetrans, ſi nimis diu expectauit, & longas in petendo traxit moras, vt ab alio præueniretur. Secundum enim Reſcriptum ſuper beneficio nihil prodeſt, ſi alius priùs id per preces impetrauit: primus enim præfertur & ſolus admittitur, c. capitulum, extr. eod. 6. Si habens literas Papæ ad beneficium, eis propter annuam penſionem renunciet, literæ beneficiales per eum, hoc tacito, impetratæ non ſubſiſtunt, c. ad audientiam, eod. 7. Si procurator reuocatus, & de hoc certificatus, extra iudicium impetrauit, non valet Reſcriptum:

ſecus

ſecus tamen, ſi in iudicio dummodò reuocatio ad notitiam aduerſarij, vel iudicis nòn peruenit, c. ex parte, extr. eod. 8. Si in literis executorijs impetrans falsò dixit, monitorias præceſſiſſe, c. ex inſinuatione, eod. 9. Si impetretur ab excommunicato, ipſo iure nullum eſt, & inde ſecutum; niſi in cauſa excommunicationis & appellationis, c. ipſo iure, de Reſcript. in 6. 10. Si. impetrans peruersè petat, quod iuri diuino, iuri publico, & laudabili conſuetudini aduerſetur, c. Reſcripta, 25. q. 2. 11. Si qualibet alia ratione impetranti poſſit dolus, vel negligentia imputari, c. ſi autem, c. plerunque, extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Per iudicium iniurijs aditus patere non debet, c. nonnulli, extr. eod.

Lites reſtringendæ ſunt potiùs, quàm laxandæ, c. nonnulli, §. cum autem, eod.

Gratia generalis non præiudicat ſpeciali priuilegio, conſuetudini, vel ſtatuto, c ſi propter, eod.

In literis ad beneficia impetratis inſpicitur tempus datæ, c. ſi eo tempore, eod. in 6.

Reſcripta, quoad illos, quibus, & inter quos conceduntur, vim conſtitutionis habent, c. 2. cap. cum dilecta. eod. c. nouit. de Appell.

Diuina conſilia non ſunt adeò ſapienti corde & alta mente diiudicanda: ſunt enim inſcrutabilia & incomprehenſibilia, c. Nabuchodonoſor, 23. q. 4.

Reſcriptum contra ius impetratum, eſt é manibus tenentis euellendum, nec laudabili conſuetudini præualet, c. ſi. de conſuet.

Ordinaria iuriſdictio à Deo eſt, ſed delegata ab homine.

Mutato iudice, mutatur iudicium.

Reus in exceptionibus partibus Actoris fungitur.

Conditio, ſi preces veritate nitantur, ſemper ineſſe literis intelligitur, c. 1. eod.

Reſcri

Reſcriptum cauſæ inhibens cognitionem, falſi ſuſpicione non caret, c.2.eod.

Conſuetudo interpretatur Reſcriptum, quæ eſt optima legum interpres, c.cùm dilectus, de conſuet.

Eius eſt interpretari, cuius eſt condere: ergo interpretatur Reſcriptum, qui conceſſit, c.inter alia, extr.de ſententiis excom.

Obtentu alicuius exceptionis peremptoriæ principale negotium contingentis, non retardatur litis conteſtatio, niſi de re iudicata, vel tranſacta, vel finita excipiat litigator, c. exceptionis, extr.de litis conteſt.

Poteſtas dandi iudicem ex iuriſdictione procedit.

Reſcriptum, vel priuilegium, vel indulgentia, quod contra, vel præter ius aliquid continet, derogat generali, id eſt, mandato, vel reſcripto, vel priuilegio, c.1.eod.

In iudiciis non eſt habenda acceptio perſonarum, 4. q. 4.

Papa omnia iura in ſcrinio præſumitur habere recondita, 30.q.1.

Vacante ſede, ea, quæ ſunt iuriſdictionis, deuoluuntur ad Capitulum, c.cùm in cunctis, de elect.

Delegatio non debet excedere fines mandati, c. cùm olim, extr.de offi.deleg.

Reſcriptum ſalua intentione mandantis, & proprietate verborum latè, licèt alias ſtrictè, interpretandum eſt, c.ſede, extr.eod.

Conſilium in alterius præiudicium mutare non licet, c. ex parte, eod.

Partes Rei fauorabiliores ſunt partibus Actoris, d. c. ex parte, eod.

Spoliatus ante reſtitutionem, de facto non cogitur reſpondere accuſatori, nec alij in criminali cauſa, nec libellus dandus, nec deliberandum, an ſit recipienda eius accuſatio, imò ſaluæ ſunt eius exceptiones, tam peremptoriæ, quàm declina-

declinatoriæ iudicij,2.quæſt.2.c.1.per totum,3.quæſt.2.c.1. & 3.per tot.2.quæſt.7.c. Symmachus.

Verba ambigua ſunt interpretanda ſecundum ius commune & ſtatuta,c.cùm dilectus,extr.de conſuetu.

Fraus nemini debet patrocinari,c.ex tenore,extra.eod.

Mentiri plus eſt,quàm lenocinium facere, c. poſtulâſti, eod.

Si dominus ratum habuit factum procuratoris falſi, ſiue expreſsè,ſiue tacitè, dummodo eius nomine agatur vlterius contrauenire non poteſt,Innoc.c. ex parte,eod.

Iuriſdictio priorum iudicum eſt ſuſpenſa, vbi cauſa appellationis eſt commiſſa ex certa ſcientia, c. paſtoralis,eod.

In literarum impetratione non ſufficit narrare factum, niſi quis narret cauſam facti,alias præſumitur ſcriptum falſum,c.cùm dilectus,extr.eod.

Non poteſt quis de vna eademq́; re ſub pluribus iudicibus conueniri,c.ex tenore,c.ſuper literis,extr. eod.

Appellationi non eſt deferendum, quando cauſa iudicibus appellatione remota,eſt commiſſa,cap. ſicut,eod.

Duo alternatiuè propoſita in Reſcripto, ad vnum effectum conſequendum,ſufficit vnum probari, c.inter cæteras. Secus autem ſi plura narrantur diuerſos effectus operantia,c.olim,eod.

Is,ad quem Reſcriptum Papæ dirigitur, debet illi parere,vel cauſam rationabilem dare, quare parére non poſſit,c.adſignare,c.ſi quando,c.cùm te,eod.

Delegatus debet exequi reſcriptum, niſi fuerit reuocatum,de quo cognoſcit Ordinarius, c.cùm contingat,eod.

Si occaſione duorum reſcriptorum, vnius ſcilicet in cauſa principali,alterius in cauſa appellationis, contenditur,non iudex ſuper principali: ſed deputatus ſuper appellatione,cognoſcere debet de validitate appellationis, c. dilectus,eod.

Reſcripta contra ius elicita ab omnibus iudicibus refutanda

tanda ſunt: niſi fortè ſit aliquid, quod non lædat alium: & proſit petenti, vel crimen ſupplicantibus indulgeat, c. Reſcripta, 25. quæſt. 2.

Reſcriptum ſortitur effectum, quod cum iuris & legum ratione concordat, c. dicenti, 25. q. 2.

Reſcripta, ſiue ſint annotationes, ſiue pragmaticæ ſanctiones, expreſſam debent in ſe habere conditionem, ſi preces veritate nitantur: mendax enim precator debet carere impetratis, & quibus ſcripta diriguntur ſunt puniendi, ſi precum mendacia vetuerint argui, c. dicenti, 25. q. 2. §. reſcripta, & §. vniuerſa.

DE CONSVETVDINE.

TITVLVS IIII.

Continuatio.

Diuturni mores, conſenſu vtentium approbati, legem imitantur: ideò inueterata conſuetudo, modò bonis moribus, decretis, concilijs non aduerſetur, in rebus & iuribus Eccleſiaſticis, conſtitutionis ſcriptæ habent vigorem, c. diuturni, diſt. 12. c. conſuetudo, diſt. 1.

Vnde dicitur conſuetudo?

Dicitur Conſuetudo ab eo, quòd in communi eſt vſu, d. c. conſuetudo. Et poſt naturalem legem exordium habuit, ex quo, homines conuenientes in vnum, cœperunt ſimul habitare, c. non eſt, diſt. 6.

Quotuplex Conſuetudo?

Ea genericè, vel ſpecificè accipitur. Genericè quidem, vt conſuetudinem, conſtitutionem, omnéſque iuris partes cõtineat. Vnde dicitur in c. in iſtis, diſt. 4. Firmantur leges, non ſi inſtitutæ, vel promulgatæ ſint: ſed ſi vtentium moribus approbentur. Specificè autem, quæ moribus tantùm vtentium reſeruata, in conſenſu populari tacitè conſiſtit, & per vſum longi temporis comprobatur: nec ſcripturam, nec inſtitutionem, vel promulgationem ſolennem requirit, c. conſuetudo, diſt. 1.

Conſuetudo ſpecifica quotuplex?

Duplex. Vniuerſalis vel Localis. Vniuerſalis eſt, ius non ſcri-

ſcriptum, in ſolo populi vſu conſiſtens, quod non in certo aliquo loco: ſed ab omnibus, vel à multis, indifferenter, moribus obſeruatur & cuſtoditur. Localis autem eſt conſuetudo, quæ ad certum locum reſtricta in vim legis municipalis valet. Cynus & Dd. in l. 2. C. quæ ſit long. conſuetudo.

Quid eſt Conſuetudo?

Conſuetudo eſt ius non ſcriptum, tacito Maiorum conſenſu inductum, & diuturnis vtentium moribus comprobatum, c. diuturni, diſt. 12.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa Efficiens ſunt tacitus conſenſus, & mores Maiorum, poteſtatem legis faciendæ habentium, l. de quibus, ff. de legibus. Et vſus longæuus, c. fin. extr. eod. c. non eſt, de conſuet. in 6. c. mos eſt, diſt. 1.

Quæ cauſa Materialis?

Cauſa materialis ſunt res incorporales: vt iura ſeruitutum, iuriſdictionum, electionum, & ſimilium, quæ ſpeciem aliquam iuris habent: nec exinde peccatum, iniquitas, abſurditas, aut præiudicium Eccleſiæ proueniat. Vnde conſuetudo in præiudicium Eccleſiæ, vel quæ derogat iuri naturali, ſeu diuino; cuius tranſgreſſio peccatum inducit; ipſo iure non ſubſiſtit, c. conſuetudines, c. cùm olim, extr. de conſuet. c. 1. de conſ. in 6. c. cum contingat, de foro compet. c. ſcriptum, c. Cumana, extr. de elect.

Quæ Forma?

Forma Conſuetudinis eſt, vt tacito Maiorum conſenſu, vrgente recta ratione, frequentia actuum maximè iudicialium, vel, ſi illi non ſint, extraiudicialium, non tamen minus duorum, & diuturnitate temporis, quod ad præſcriptionem ſufficiat, introducatur, l. 1. C. quæ ſit longa conſuet. l. nemo. Cod. de Epiſcopali audientia, c. fi. eod. c. diuturni, 12. diſt. Nam in his 4. tacita, ſcilicet conuentione, iuſta ratione, frequentia actuum, & temporis diuturnitate, conſuetudinis natura, vis, atque conditio, conſiſtit. Et vt Alberic. in Rub. C. quæ ſit longa conſ. ait, conſuetudinem concipi, naſci, perfici, & roborari. 1. Concipitur in Ratione, ſicuti partus in vtero matris. 2. Naſcitur, dum, quod recta ratio ſuadet, vnus, aut alter facere cœperit. 3. Perficitur ſimilium actuum multitudine: dum paulatim omnes, quod

ali juan

aliquando per aliquos cœptum eſt, imitantur. 4. Et vltimò roboratur crebrioribus exercitijs & tempore legibus præſcripto.

Qui effectus?

Effectus conſuetudinis ſunt 1. Vt legem imitetur, c. diuturni, diſt. 12. Vbi dicitur: Diuturni mores (niſi legi ſint aduerſi) conſenſu vtentium approbati legem imitantur. 2. Si ſecundum legem inducta ſit, interpretatur & confirmat legem: Optima enim interpres legum, eſt conſuetudo, c. cum dilectus, extr. eod. l. ſi de interpretatione, ff. de legib. 3. Cùm in neutram partem ſcripta lex eſt, neque prohibens, neque permittens, ipſa obtinet vim legis, & ſecundum eam iudicatur, c. conſuetudo, diſt. 1. l. ſed & ea, ff. de legibus. Quod verum eſt non tantùm in contractib. verùm etiam in pœnis. Nec ab ea recedere iudex debet. l. quòd ſi nolit, §. quia, ff. de ædilit. edict. Auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. 4. Si contra ius poſitiuum, conſtitutionem ſcriptam, vel legem, inducta ſit conſuetudo, ipſum tollit, derogat, & præiudicat, vt inquit Gregorius IX. in c. cùm tanto. extr. eod. Licet longæuæ conſuetudinis non ſit vilis authoritas, non tamen eſt vſque adeò valitura, vt vel iuri poſitiuo debeat præiudicium generare: niſi fuerit rationabilis & legitimè præſcripta. Præſcribitur autem in foro ciuili decennio: quadraginta verò annis in foro Eccleſiæ, in d. c. fin. extr. eod. Bart. & Iaſon in l. de quibus, ff. de legibus, c. de quarta, extr. de præſcrip. c. cum beneficio: vbi gloſ. in ver. legitima, de præbendis, in 6.

Quæ Cognata Conſuetudinis?

Cognata ſunt, omnes conſtitutiones ſcriptæ, & ſtatuta, legesque morales, vt ſub. tit. de conſtitutionibus.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt, veritas, poſſibilitas, honeſtas, mores & vſus, c. veritate, c. ſi ſolus Chriſtus, diſt. 8, c. diuturni, diſt. 12. c. 2. diſt. 4.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, contrarius actus, deſuetudo, corruptela, & mala irrationabiliſque conſuetudo, c. fin. & ibi Cano. extr. eod. c. conſequens, c. nolite, diſt. 11. Abb. in d. l. fin. extr. de conſuet.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Conſuetudo eſt, ius quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cùm lex deficit, c. conſuetudo, diſt. 1.

Sicuti ratio conſuetudinem, ita legem commendat, cap. conſuetudo, eod.

Ius conſuetudinis poſt naturalem legem exordium habuit, ex quo homines conuenientes in vnum, cœperunt ſimul habitare, c. non eſt, diſtin. 6.

Vſus authoritati cedit, prauum vſum, & lex, & ratio vincit, c. 2. diſt. 11.

Inuiolabilis conſuetudo eſt, quæ nec humanis legibus, nec ſacris canonibus obuiat, c. conſuetudinis, c. Eccleſiaſticus, c. conſequens, c. nolite, diſt. 11.

Non locus conſuetudinem, ſed conſuetudo locum commendat, c. nouit. extr. eod.

Quod neque contra bonos mores eſſe conuincitur, indifferenter eſt habendum: & pro eorum, inter quos viuitur, ſocietate ſeruandum, c. illa autem, diſt. 12.

Reſecanda ſunt, quæ neque authoritatibus, neque moribus vniuerſitatis comprobantur, c. omnia, c. illud, c. nos conſuetudinem, c. conſuetudo, diſt. 12.

Sicut quædam ſunt, quæ nulla poſſunt ratione conuelli: ita multa ſunt, quæ aut pro neceſſitate temporis, aut pro conſideratione ætatum, oportet temperari, c. ſi. diſt. 14.

Conſuetudo, optima legum interpres eſt, c. cùm dilectus, extr. eod.

Capitulum ſine Epiſcopo ſtatuta, ſeu conſuetudines nouas facere, vel antiquas mutare non poteſt, c. cùm conſuetudinis, eod.

Conſuetudo non derogat iuri naturali, ſeu diuino, cuius transgreſſio peccatum inducit, c. cùm tanto, eod.

Diuturni mores, (modo legibus non aduerſi) conſenſu vtentium approbati, legem imitantur, c. dicitur, diſt. 12.

Veritati & rationi conſuetudo eſt poſtponenda, per tot. diſt. 8.

DE POSTVLATIONE PRÆLATORVM.

TITVLVS V.

Continuatio.

SVnt certi modi, quibus clerici ad dignitatem aliquam euecti, hoc ipſo etiam iudices ad exercendam iuriſdictionem dignitati annexam, iuráque reddenda conſtituuntur, vt ſunt Poſtulatio, Electio, Tranſlatio, &c.

Quid Poſtulatio?

Poſtulatio eſt vnanimis, certa, ſimplexque Collegij petitio Antiſtiti facta eius perſonæ, quæ aliquo defectu ad regendam, vel adminiſtrandam Eccleſiam admitti non poterat, ſecundum Abb. in rub. extr. eod.

Quotuplex Poſtulatio, & quid ſolennis?

Duplex eſt Poſtulatio, ſolennis & ſimplex. Solennis eſt, quæ recta ad ſuperiorem inſtituitur, qui omne poſtulandi impedimentum remouere poteſt.

Quid ſimplex Poſtulatio?

Simplex eſt, quæ nullam ſolennitatem deſiderat; ſed ei fit, cuius conſenſus ad promotionem Poſtulati neceſſarius eſt, Abb. c. 1. Vt ſi religioſus ad dignitatem aliquam aſſumeretur, hoc fieri non poteſt, niſi conſentiente Abbate: imò, vt quidam dicunt, totius Conuentus, quia promotio hæc perſonæ quandam alienationem inducit, quæ rei alienatione maior eſt, 16. quæſt. 1. c. 5: ſi quis monachus, c. ſtatuimus, 19. quæſt. 3.

Quæ cauſa efficiens Poſtulationis?

Cauſa efficiens poſtulationis eſt conſenſus & voluntas eorum, qui ius poſtulandi & eligendi habent, iuncta auctoritate & licentia ſuperioris, c. etſi vnanimiter, extr. de elect. c. bonæ, 2. §. Cæterum, extr. eod. c. 1. innotuit, §. vlt. extr. de elect.

Qui habent ius Poſtulandi?

Ius poſtulandi habent Epiſcopus, Abbas, Capitulum, Colle

Collegium:& omnes,niſi quibus canones eligendi facultatem non dant, vel ex cauſa euidenti adimunt: vt ſunt omnes, qui elegerint indignum poſtulandum ſcienter, id eſt, malæ vitæ,vel minoris ſcientiæ, vel illegitimum, c.cum in cunctis,c. innotuit,c.ſcriptum,extr.de elect. Secus ſi poſtularint eligendum, tunc non priuantur, cap. bonæ memoriæ, eod. 2. Si recipiunt in Epiſcopum poſtulatum, vel electum,cuius nulla eſt poſtulatio, vel electio, d. c. bonæ memoriæ,extr.de elect. extrauagan. diſpendijs, eod. 3. Si ſint poſtulantes in capitulo ſuſpenſi, & excommunicati, c. cum dilectus, de conſuet. 4. Si non eligant intra tempus in Lateranenſi concilio conſtitutum, de con. præb. Et Eccleſiæ non va.c. 2.extr.de ſup.ne g.præla.c.3.5.Prohibent canones laicis poſtulare.c.Meſſan a,de elect. ſac. ſanct. 6.Prohibent Capitulo vel Epiſcopo, qui quidem ob delictum non ſint priuati iure poſtulandi,tamen à tertio quodam, qui ſua intereſſe, ne alius poſtuletur, aſſerit, interpoſita appellatione inhibetur poſtulandi actus,c.bonæ memoriæ, extr.de elect.

Quod Obiectum?

Obiectum poſtulationis eſt, quælibet perſona clericalis, quæ vel ratione Ordinis, ætatis, natalium, criminis, irregularitatis,vel ob aliquem ſimilem defectum eligi non poteſt:Vt ſunt laicus,ſeruus,libertus,adſcriptitius, clericus alterius profeſſionis, Ordinis,& Collegij, monachus profeſſus, vel non profeſſus in alio monaſterio conſtitutus, minor,illegitimus,excommunicatus: & quæuis aliæ perſonæ irregulares,quæ ratione irregularitatis à priuilegijs, dignitatibus, & iuribus clericis competentibus arcentur. Quarum 18. recenſet Innocent. in c.etſi vnanimiter, extr. eod. 58.diſt.c.2.& c.officij,extr.de elect.c.monaſterium, extr.de elect.c.innotuit,de elect.c.cùm inter,de elect. c. ſi quis, 15. quæſt.fin.c.Tantis Daniel,diſt.81.

Quæ Forma?

Forma poſtulationis eadẽ eſt,quæ in electionibus,quoad hoc,vt per ſcrutinium,vel compromiſſum fiat, Abb.c. quia propter,colum.3.de elect.Debet etiam perſona intelligibilis per verba, (poſtulo eligendum) vel (eligo & poſtulo,) prout poteſt melius de iure valere,(ſi dubitetur,an eligi vel poſtulari poſſit,)poſtulari ab his,ad quos ſpectat confirmatio. Nam qui confirmandi authoritatem habet, is & poſtulationem admittere poteſt, dum maior non ſit defectus,

quàm ab ipſo tolli queat: ideò rectè ab illis poſtulatur, qui & ratione dignitatis diſpenſare poſſunt, vt ad Epiſcopatum poſtulatur quis à Papa, ad alias dignitates ab Epiſcopis. Clericus alterius profeſſionis ſeu ordinis, poſtulandus ab Epiſcopo, Prælato, Abbate, & Conuentu, quorum conſenſus coniunctim & diuiſim in promotione religioſi requiritur, c. 2. diſtin. 58. Clem. perpetuò, eod. §. ſub ea.

Quæ cauſa Impulſiua?

Neceſſitas & vtilitas. Neceſſitas quidem: vt ſi nullus ſit in Collegio, cui tutò vacans præfectura committi poſſit: alioquin enim poſtulatio non concederetur. Quia, quandiu in eadem Eccleſia idoneus reperitur, non debet aliunde poſtulari, c. nec emeritis, diſt. 61. & c. nullus inuitus, eod. Vtilitas autem: vt ſi ſpectata probitas, inſignis pietas, literarum doctrina, magnus rerum vſus, morum vitæque integritas Poſtulati, eum dignitati vel officio præfici ſuadeant, c. ad hoc, & c. bonæ memoriæ, extr. eod.

Quis effectus Poſtulationis?

Effectus poſtulationis eſt, quòd in Poſtulatum transfundatur ius & poteſtas regendi, conſtituendi, inſtituendi, & confirmandi, aliáque pro cuiuſque Poſtulati dignitate & conditione: Non ſecus ac ſi electus veréque confirmatus eſſet, Abb. cap. 1. col. fin. num. 34. de poſtul. Quod in ſolenni poſtulatione verum eſt: in ſimplici tamen poſtulatione adhuc electione & confirmatione opus eſt, cùm ea ſecum non trahat.

Secundus effectus eſt, quòd cùm poſtulatus omnium poſtulantium accommodato conſenſu ius conſequatur, ſimul omnibus poſtulantibus ius reuocandi adimatur: ita vt ſine Superioris licentia, & permiſſu à poſtulatione recedere non poſſint, argumento, c. bonæ memoriæ, extr. eod.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt, nominatio canonica, ſolennis electio, tranſlatio, prouiſio.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt, inquiſitio, confirmatio, præſentatio, inſtitutio, poſtulationis receptio & admiſſio, gratia, conſecratio, & examinatio.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, vitium formæ, graue peccatum, non acta pœnitentia Poſtulati, pernicies Reipublicæ, & inde exurgens

gens

gens iniquitas,quam poſtulatio continere videtur, ſi in ea priuata vtilitas communi, & maiori bono Reipublicæ & Religioni præferatur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Fruſtra legis auxilium inuocat,qui committit in legem, c.bonæ memoriæ,extr.de elect.

Quilibet eligi poteſt, qui ſine alterius requiſitione electioni de ſe factæ conſentire poteſt.c.1.extr.eod.

Interrogatus non reſpondens pro confeſſo habetur, c. 1. eod.

Approbatio poſtulationis & Poſtulati, pro electione & confirmatione habetur:ideò datur Epiſcopis tranſeundi licentia ſine confirmatione alia, c. bonæ, eod. cap. in cauſis, de elect.

DE ELECTIONE, ET ELECTI POTESTATE.

TITVLVS VI.

Continuatio.

PEr electionem clerici in ſacris ordinibus dignitatis gradus conſcendunt, in quibus conſtituti non tantum ea,quæ ordinis:ſed etiam,quę Iuriſdictionis ſunt,poſt confirmationem & conſecrationem acceptam exercent. Modus igitur alter conferendæ dignitatis, conſtituendíque iudicis,eſt electio.

Quid eſt Electio?

Electio eſt perſonæ cuiuſdam dignæ Eccleſiaſticæ, per eos,qui ius eligendi habent, ad præfecturam, vel dignitatem canonicę facta vocatio,gloſ.c.1.de poſt.prælat.in 6.

Quotuplex eſt Electio?

Canonica electio ratione formæ accipitur ſtrictiùs, ſtrictè,& largè. Strictiùs vbi omnia interueniunt, etiam quæ ſunt de ſolennitatibus, quæ à iure præcipiuntur. Et ſic loquitur 63. diſt. c. 1. Strictè, vbi omnia interueniunt,non

quæ ſunt de ſolennitate,ſecundum c.quia propter, eod.ſed quæ ſunt de ſubſtantia. Largè autem dicitur canonica,quæ ſcilicet ſecundum ius naturale, vbi nulla eſt ſeruata forma, ſed tantum conſenſus eligentium & electi interuenit, & non cauſæ, ex quibus fit nulla electio, c. conſiderauimus, eod.Dicitur etiam electio ratione formæ duplex. Quia vel fit per compromiſſum,vel per ſcrutinium,vt infra.

Quot modis dicitur Electio,ratione Obiecti?

Dicitur electio multiplex ratione obiecti. Eſt enim electio,vel ſummi Pontificis, vel Imperatoris, vel Epiſcopi, vel Abbatis,Abbatiſſæ,aliorúmque Prælatorum.

Quid electio ſummi Pontificis?

Electio ſummi Põtificis fit per Cardinales,ſi non maior, vt in alijs electionum ſpeciebus;ſed duæ partes,cùm ad ſuperiorem recurſus haberi non poſſit,in vnum conſenſerint, c.vbi periculum,de elect.c.6.c.licet de vitanda,de elect.

Quomodo fit electio Imperatoris?.

Electio Imperatoris eſt,quæ fit per tres Archiepiſcopos, & quatuor principes laicos,quos Electores vocant Germaniæ:ita, vt ſi maior vel ſanior pars in vnum conſenſerit, is præferatur,c.venerabilem,extr.de elect.

Quomodo fit electio Prælatorum?

Electio aliorum Prælatorum fit, vel per Papam, vel ſuffragijs Capitularium,vel Conuentualium Collegij, ex quo Prælatus deſumitur.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens electionum,ſunt vota eorum,qui in qualibet electionis ſpecie ius ſuffragiorum habent, iuncto electi conſenſu:Vt in electione Papæ Cardinales: in electione Imperatoris ſeptem Principes Germaniæ:in electione aliorum Prælatorum,Papa, Capitulum, Conuentus:dummodo in Collegio, cui paſtor vel Prælatus quæritur, ſint idonei; non impuberes,excommunicatione,vel ſuſpenſione illegitimi,inordinati,non profeſſi,c.nemo,& c.ex eo,de elect. in 6. Nota tamen,quòd Cardinales per exceptionem excommunicationis,ſuſpenſionis,vel interdicti ab electione Pontificis non repellantur,Clem.ne Romani,§.cæterùm,eod.

Quod Obiectum Electionis?

Obiectum electionis eſt, quæuis perſona eligibilis. Dicitur autem eligibilis perſona de Collegio, à quo electio

celebra

celebratur, vel ſi ibi idonea perſona non inueniatur, de alio, cuius meritis, quæ in ſcientia, moribus, ordine, vita, ætate, & natalibus conſiſtunt, eligentes permoti ad eligendum procedunt, c. cùm in cunctis, 36. diſt. c. in nomine Domini, §. eligatur, diſt. 23. vbi glo. verb. gremio. Is enim, qui ad dignitatem, vel præfecturam aſſumitur, ex legitimo matrimonio, triginta annorum, item grauitate morum, & literarum ſcientia conſpicuus eſſe debet: minor enim 14. annis, illiteratus, excommunicatus, vel ob delictum ſuſpenſus & illegitimus promoueri non poteſt, 24. diſt. cap. qui Epiſcopus, 38. diſt. c. omnes, c. vltimo & penul. de ætate, & qualit.

Quæ Forma?

Forma electionis duplex eſt; vel enim fit electio per Scrutinium, vel per Compromiſſum.

Quomodo Electio ſit per Scrutinium?

Per Scrutinium fieri dicitur, ſi præſentibus omnibus, qui debent, & volunt, & poſſunt commodè intereſſe, aſſumantur tres de Collegio, fide digni, qui ſecretò & ſigillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in ſcriptis redacta mox publicent, nullo prorſus appellationis obſtaculo interiecto, vt is, collatione habita, eligatur, in quem omnes, vel maior & ſanior pars Capituli conſentit, c. quia propter, eod. Hic enim ordo obſeruatur: vt ſi per Scrutinium electio inſtituatur. 1. omnium, qui ius ſuffragiorum habent, fiat congregatio. 2. ſcrutatorum conſtitutio. 3. votorum exquiſitio. 4. Scrutinij publicatio. 5. votorum collatio. 6. collationis publicatio. 7. electionis celebratio. 8. electionis decretũ. 9. decreti præſentatio. 10. electi inquiſitio. 11. electi confirmatio. 12. electi conſecratio. Quorum omnium breuis, & ad electionis ex ſcrutinio formam intelligendam accommoda declaratio, ex ſubiectis deſcriptionibus patebit.

Quid eſt Congregatio?

Congregatio eſt, in loco idoneo ad hoc electionis negotium obeundum deſtinato, eorum, quibus eligendi poteſtas eſt, conuentus, c. in nomine, §. eligatur, verſ. fieri, diſt. 23. c. cùm congregatio. eod.

Quid eſt Conſtitutio?

Conſtitutio eſt, quorundam de Collegio, ad ſententias omnium Collegarum ſecretò, & ſigillatim exquirendas & deſcribendas ordinatio, d. c. quia oportet.

Quid eſt Exquiſitio?

Exquiſitio eſt, ſuffragiorum eligentium ſecretò, & ſigillatim facta inueſtigatio.

Quid eſt Publicatio?

Publicatio, eſt conſenſuum per inquiſitionem deſcriptorum manifeſta recitatio, c. cùm poſt petitam, eod.

Quid eſt Collatio?

Collatio eſt numeri ad numerum, zeli ad zelum, & meritorum ad merita eorum, qui elegerint, facta comparatio, c. dudum, & c. in Geneſi. eod.

Quid collationis Publicatio?

Collationis publicatio eſt maioris & ſanioris Partis votorum, in quantùm aliorum votis, numero & zelo, meritíſque præpolleat, declaratio.

Quid Decretum?

Decretum, eſt ſcriptura publica per Tabellionis, vel alicuius authenticæ perſonæ, manum confecta, omniúmque de Collegio ſigillis ſubſignata: qua tota ſeries, & forma electionis, nomina eligentium & conſentientium, ſubſcriptionéſque cuiuſlibet continentur, cap. Epiſcopus, 61. diſt. c. innotuit, extr. de elect. 63. diſt. c. vota, 1. q. 2. ſi quis autem, c. cùm inter canonicos, extr. eod.

Quid Decreti Præſentatio?

Decreti præſentatio, eſt ſcripturæ publicæ, cui electionis ſeries inſcripta eſt, electio infra 8. dies facta oblatio.

Quid electi Inquiſitio?

Electi inquiſitio eſt ab eo, qui ius confirmandi habet, in perſonæ præſentatę mores, ſcientiam, ætatem, conuerſationémque: num muneri, cui præficiendus eſt, idonea ſit, diligens facta inueſtigatio, c. ſi fortè, in 6. c. in cunctis, c. dudum, extr. eod.

Quid eſt Confirmatio?

Confirmatio eſt, approbatio promoti ad dignitatem, poſt examinationem electionis, eiúſque proceſſus & perſonæ electi ab immediatè Superiori facta. Abb. c. cùm Eccleſia, num. 8. extr. de elect.

Quid Conſecratio?

Conſecratio fit vnctione capitis & manuum, Chriſmate, ſolennibus verbis, precibúſque additis, examinatione etiam præuia: qualem Carthaginenſe concilium IIII. præmonſtrauit.

ſtrauit. Et quidem horâ 3. Dominicæ lucis, forma illa ſolenni ſeruata, quæ alibi edocetur. gloſſ. & Abb. de ſac. vnct. & c. Epiſcopus, 23. diſt. ſeu Syluest. verſ. conſecratio.

Quomodo per compromiſſum Electio celebratur?

Ex compromiſſo celebratur electio, ſi eligendi poteſtas aliquibus viris idoneis committatur, qui vice omnium Eccleſiæ viduatæ prouideant de prælato vel paſtore, d. c. quia oportet, c. cùm dilectus, c. cùm in iure, eod. Et in hac electione ordo ferè idem, qui in electione ex ſcrutinio, obſeruatur.

Quid electio per Spiritum ſanctum, vel inſpirationem?

Eſt & alia electio, quæ ratione diuinæ cuiuſdam concordiæ, ſiue præſcripta forma ſeruata ſit, ſiue non, per inſpirationem dicitur. Et celebrari fertur, quando ſubitò omnes eligentes, quaſi diuino numine afflati ſuos conſenſus vnanimiter in vnum dirigunt. Ad quam requiritur, vt abſque vitio ſimoniæ, conſpirationis, coniurationis, requiſitionis, vel conſenſus extra Capitulum habiti proceſſerit, Cano. in d. c. quia propter, eod. & c. cùm poſt petitam, eod.

Qui modus eligendi Pontificem, Imperatorem, & Abbatiſſam?

Speciales etiam formæ, ſolennia, & modi eligendi, examinandi, approbandi, conſecrandi, coronandi, præſcribuntur in electione Imperatoris, in cap. venerabilem, extr. de elect. Summi quidem Pontificis, in c. vbi periculum, §. hoc ſacro, eod. in 6. Et Abbatiſſæ, in c. indemnitatibus, §. ſanè, extr. eod.

Quis effectus Electionis?

Effectus electionis conſideratur circa alteram partem Rubricæ; ſcilicet, electi poteſtatem. Eſt autem illa poteſtas ferè nulla ante confirmationem: Quia clericus ad Epiſcopatum, vel præfecturam electus, nondum confirmatus, neque beneficia conferre, neque alia, quæ muneris ſui ſunt, adminiſtrare poteſt, c. noſti, c. cùm vobis, & c. quod ſicut, §. ſuper, extr. eod. Sed per confirmationem, nedum conſequitur poteſtatem exercendi ea, quæ ſunt Ordinis; ſed tantum ea, quæ ſunt iuriſdictionis, Abb. c. qualiter, extr. eod. & c. auaritiæ in 6. eod. Sed per conſecrationem, qua fœdus coniugij ſpiritualis, quod eſt inter Epiſcopum & Eccleſiam, intelligitur conſummatum: quod electione fuerat initiatum,

& confirmatione ratificatum, plenam poteſtatem adminiſtrandi ea, quæ ſunt iuriſdictionis & ordinis adipiſcitur, c. transmiſſam, & ibi gloſſ. eod.

Quæ dicuntur eſſe Iuriſdictionis?

Iuriſdictionis eſſe dicuntur veluti poteſtas iudicandi, excommunicandi, corrigendi, iuramenta à vaſallis accipiendi: item confirmandi, inueſtiendi, beneficia conferendi, & quæ his ſunt ſimilia.

Quæ dicuntur Ordinis?

Ordinis ſunt, quæ maioris inquiſitionis diſcuſſionem exigunt, in quibus cenſetur clericorum ordinatio, & depoſitio actualis, Chriſmatis confectio, virginum benedictio, Eccleſiarum & altarium conſecratio, & ſimilia.

Infra quod tempus Confirmatio poſt electionem peti debet?

Infra quod tempus autem peti debeat Confirmatio, varia iura diuerſis temporibus fuerunt obſeruata: circa quæ vide gloſ. fin. c. quàm ſit, de elect. in 6. Crebriùs tamen poſterioribus conſtitutionibus obtentum, vt confirmatio infrà 3. menſes, Conſecratio autem infra 6. peti & expediri debeat; aliàs promoti per electionem Eccleſijs ipſo iure priuantur, c. 2. vbi Abb. num. 22. de tranſ. Epiſc. c. 1. & 2. diſt. 73. & c. 1. & 2. diſt. 100. Abb. in c. cùm in cunctis, §. cùm verò, eod. Trid. conc. c. 9. ſeſſ. 7. & 23.

Quæ Cognata?

Cognatà ſunt, poſtulatio, nominatio canonica, tranſlatio, collatio, inſtitutio, prouiſio, præſentatio.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt, citatio, decretum, collatio, præſentatio, deuolutio, diſpenſatio, ſuffragia, examinatio, inquiſitio, approbatio, confirmatio, conſecratio, iuramentum fidelitatis.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, omnes modi, quibus electio non procedit: ſed ipſo iure nulla, vel ex poſt facto irrita fit. Quod vel ratione formæ, vel facto eligentium, vel electi contingit.

Quot ſunt modi infirmandæ electionis, ob vitium Formæ?

Modi infringendi electionem, ob vitium formæ, ſunt.

1. Si

1. Si electionum collatio non præceſſit: vel quæ facta eſt à maiori parte Capituli, vel quæ non fuit communis, c. in Geneſi.

2. Si electio poſt collationem ex interuallo celebrata ſit, c. cùm poſt petitam, & c. Romana Eccleſia, extr. eod.

3. Si inſtituatur electio ex ſcrutinio, & contra præſcriptam ſcrutinij formam celebretur electio, d. c. quia propter, & c. in Geneſi, eod.

4. Si compromiſſarius, ſecundum traditam ſibi metam, exquiſitis & in ſcriptis redactis voluntatibus ſingulorum, illum eligat, in quem non maior pars Capituli; ſed plures aliorum computatione conſenſerunt, non tenet electio, cùm præter formas Concilij fuerit celebrata, c. ſi cui eligendum, extr. eod.

Quomodo ratione eligentium nulla dicitur Electio?

Ratione eligentium nulla dicitur, vel infirmatur Electio.

1. Si per alios, quàm per Collegium, cui eligendi poteſtas eſt, electio fiat, c. 1. extr. eod.

2. Si ad clamorem populi facta ſit: quia poſſunt ad hoc plures præmio & mercede corrumpi, cap. Oſius Epiſcopus, eod.

3. Si Pontifex non à duabus partibus Cardinalium, nulla exceptione obſtante, vel alius Prælatus non per maiorem & ſaniorem partem fuerit electus, c. licet, c. auditis, c. ſi quando, eod.

4. Si non ex libertate, ſed coactione eligentium fiat, cap. cùm terra.

5. Si ab ijs, qui ſuſpenſionis cenſurâ notati ſunt, ca. cùm inter.

6. Si contempta minore parte electio fiat per partem maiorem, c. quòd ſicut. Ratio eſt in c. bonæ memoriæ: plus enim conſueuit in talibus contemptus vnius obeſſe, quàm multorum contradictio in præſenti.

7. Si maior pars Poſtulantium, & minor eligentium in indignum ſit, & hoc ignorent poſtulantes, cap. ſcriptum, eod.

8. Si non per eos, qui ius eligendi habent, & præſentes ſunt: ſed per eorum procuratores electio celebretur, d. cap. quia oportet, §. illud autem.

9. Si electio Pontificis per laicos & canonicos iure conſuetudinario, vel nullo iure facta ſit, c. Maſſana, eod.

10. Si

10. Si ſimoniacè,ſiue ſciente, ſiue ignorante electo, electio celebrata fuerit,c.ſi alicuius,eod.

Quibus modis Electio non ſubſiſtit ex parte Electi?

Ex parte electi non ſubſiſtit electio variè.

1. Si electus non præſtet fidelitatis & obedientiæ iuramentum,c.ſignificâſti.

2. Si ſchiſmaticus ad vnionem Eccleſiæ reuerſus, non ſubſecuta,per diſpenſationem,confirmatione electus ſit, c. quia diligentia.

3. Si electus ad dignitatem triginta annorum non ſit, ca. cùm nobis,c.cùm in cunctis.

4. Si ex nefario & vetito coitu,vel non legitimis nuptijs natus,c.innotuit,d.c.cùm in cunctis.

5. Si non ſit ſufficienti ſcientia , vel morum integritate præditus,c.qualiter,c.dudum.

6. Si ante confirmationem ſuperioris res ſacras adminiſtret,c. noſti,c.cùm nobis,c.quod ſicut. §.ſuper,eod. Quod verum eſt,ſiue adminiſtret per ſe , vel per alium , in totum, vel pro parte,ſub quocunque prætextu,c.auaritiæ,in 6. eod. & extrauag.in iniunctæ,eod.

7. Si non profeſſus eligatur ad regimen Eccleſiæ regularis,c.cùm cauſam,c.nullus,eod.

8. Si Abbas electus non ſit inſtructus regula monachali,c. officij ſui.

9. Si eligendus conſenſerit electioni de ſe factæ per abuſum poteſtatis ſecularis,c.quiſquis,extr.eod.

10. Si electus habeat plures dignitates, & plura beneficia curata , ſine diſpenſatione Papæ , cap. dudum , cap. vt quis in 6.

11. Si,dato pretio,vel factis promiſſis , ſe curet eligi, c. ſi alicuius.

12. Si electus intra vnum menſem electioni non conſenſerit,vel,poſt accommodatum conſenſum , intra tres menſes confirmationem non petierit, c. quam ſit Eccleſijs,in 6.

13. Si quis religioſorum ad præfecturam extra adminiſtrationem ſui Ordinis electus ſit,c.quorundam,in 6.

14. Si quis clericorum ad duas prælaturas ſimul electus fuerit , vna apprehenſa , electio alterius corruit,cap.vt quis duas, eod.

15. Si electi vitium reueletur,quod anteà erat occultum, eò quòd ſi notum fuiſſet , eligi non potuiſſet , c. ſi electio, in 6.

16. Si

16. Si electus,præbito conſenſu,renuntiet electioni de ſe factæ,d.c.ſi electio,in 6.

17.Si poſt conſenſum electioni datum vitam cum morte commutet,d.c.ſi electio,in 6.de elect.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Vnus eſt electionis actus,licèt habeat plures partes: ſcilicet initium,in ſcrutinio,vel compromiſſo:medium,in collatione; & finem, in publicatione electionis, cap. Eccleſia, extr. eod.

Si confirmationem electionis, propter debitam iuris ſolemnitatem in confirmatione ipſa omiſſam:vel ex eo, quia is, qui confirmauit, eam poteſtatem confirmandi non haberet, irritam nuntiari contigerit,non propterea præcedens electio canonica infirmatur,cap.ſi confirmationem,de elect. in 6.

Electio ad Epiſcopatum fieri debet de digno ſcientia, moribus,ætate,& natalibus,c.ſi fortè,in 6.c.cùm in cunctis, c. dudum,eod.

Par in parem non habet imperium,c.innotuit,eod.

Canonicis cathedralis Eccleſiæ ipſo iure, vel per ſententiam (præterquàm in caſu negligentiæ) eligendi poteſtate priuatis, ad Papam ius deuoluitur eligendi:in inferioribus Eccleſijs ſemper ad proximum ſuperiorem:quanquàm malitiis hominum non eſt indulgendum,c.auaritiæ,§.cùm itaque, eod.

Vota conditionalia & incerta in electionibus reprobantur,& habentur pro non adiectis, & recidunt in purè conſentientes,c.in electionibus,eod.in 6.

Per confirmationem electionis non transfertur poteſtas exercendi ea, quæ ſunt ordinis, quia illa transferuntur per conſecrationem,c.tranſmiſſam,eod.

Non ſolùm in temerariis,ſed etiam illicitis iuramentis licet contrauenire ſine authoritate Superioris, ſi neceſſitas vrgeat,

vrgeat, vel non poſſit haberi ſuperior, à quò petatur abſolutio, eod.

Contradictio, pro conſenſu non habetur, vbi expreſſus non requiritur, eod.

Qui confirmandi ius habet, ſi eligat, confirmâſſe videtur, arg. 67. diſt. c. in ſynodo.

In electionibus, eligentium numerus, qui conſiſtit in quantitate: & auctoritas, quæ conſiſtit in partibus, in qualibet dignitate maioribus ordinibus, prouectiori ætate, & tempore ordinationis attendi debent. 74. diſt. c. Episcoporum.

Vbi periculum maius intenditur, ibi pleniùs conſulendum, c. vbi periculum, eod.

Poteſtas data commiſſario, ad eligendum Prælatum, re non integra, non poteſt reuocari: & deſinit eſſe res integra, poſtquàm compromiſſarij cœperunt habere tractatum, c. in cauſis, & c. cùm dilectus, eod.

Nemo rei, in qua ſe ius habere credit, renuntiare præſumitur, c. licet.

Quod nullum eſt, impedimentum non præſtat, c. conſiderauimus, eod.

Iura iuribus concordare, & correctiones legum vitari debent, c. cum expediat, in 6. eod.

Vbicunque electio eſt nulla propter perſonam electi, tum ipſo iure eligentes priuati erunt poteſtate eligendi: non autem, ſi propter defectum formæ, electio ſit nulla, c. quia propter, extr. de elect.

Qui permittitur electioni de gratia intereſſe, nec ius, nec commodum aliquod ſibi acquirit, c. ſolicitudinem, extr. de appellat.

Cardinalium pacta, obligationes, iuramenta, quæ data, vel facta ſunt de aliquo eligendo in Summum Pontificem, inania ſunt, c. vbi, §. cæterum, eod.

DE

DE TRANSLATIONE EPISCOPI.

TITVLVS VII.

Continuatio.

QVandoque Prælatus Eccleſiam, cui electionis celebratæ vigore præfectus, deſerit, & ad aliam paris dignitatis conſequendæ, officijque in ijs, quæ ordinis & iuriſdictionis ſunt, exercendi gratia, vtilitate, & neceſſitate Eccleſiæ flagitante transfertur.

Tranſlatio quid eſt?

Tranſlatio eſt, cuiuſlibet perſonæ in ſacris Ordinibus conſtitutæ, quæ poſtulari poteſt ab vna Eccleſia ad aliam, cauſa neceſſitatis, vel vtilitatis conſenſu ſuperioris Prælati facta tranſpoſitio, 8. quæſt. 1. per totum, & 21. quæſt. 2. per totum, c. cùm ex illo. c. inter corporalia, extr. de tranſlat. cap. gratum, extr. de poſtulando.

Quot modis accipitur Tranſlatio?

Tranſlatio accipitur genericè & ſpecificè. Specificè quidem, ſi de ſolo Epiſcopo intelligatur; vt hoc titulo. Genericè autem, vt de omnibus perſonis Eccleſiaſticis, quæ poſtulari poſſunt, intelligatur; ſic non tantùm Epiſcopus, verùm etiam Cardinalis, Archiepiſcopus, Abbas, Præpoſitus, & quiuis beneficiatus transferri poteſt, c. dilectus, de præbend. c. ſcriptum, extr. de elect. c. bonæ, extr. de poſtul. c. cùm venerabilis, extr. de conſuet. c. dudum, de elect. c. admonet, extr. de renuntiat.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens, ſi Cardinalis, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas, vel Præpoſitus transfertur, eſt ſolius Papæ authoritas, c. inter corporalia, extr. eod. Sin autem beneficiatus trãſfertur, authoritas immediatè ſuperioris Prælati, ad cuius diœceſin quis transfertur, iuncto conſenſu clericorum, à quibus transfertur, c. admonet, extr. de renuntiat. c. eò libentiùs, extr. de ſer. non ordinand. c. fin. extr. de cler. peregr. c. ex frequentib. extr. de inſtitut.

Quod obiectum Tranſlationis?

Obiectum tranſlationis eſt, perſona, quæ transfertur, ſc. Cardinalis, Archiepiſcopus, Abbas, Præpoſitus: & quilibet bene-

beneficiatus,qui poſtulari poteſt,c.dilectus,de præben. cap. dudum,de elect.

Quæ Forma?

Forma eſt, vt ab Eccleſia, cui transferendus adſtrictus erat,per abſolutionem liberetur,facultas tranſeundi,per dimiſſorias literas concedatur, & pallium ad nomen & vſum eiuſdem Eccleſiæ, ſi tranſlati dignitas hoc requirat, tranſmittatur,c.bonæ memoriæ,2.§.fin.extr.de poſtul.c.gratum, in fin.& c.in.cauſis,extr.de elect.c.1.21.quæſt.2.

Quæ cauſa Impulſiua?

Eſt neceſſitas & vtilitas, quibus ceſſantibus tranſlationis actus non facilè celebratur.

Quæ cauſa Finalis?

Cauſa finalis eſt, vt Eccleſiæ neceſſitati perſonis dignis rectè ſuccurratur.

Qui Effectus?

Effectus primus eſt: per tranſlationem ſpirituale coniugium,quod inter Epiſcopum &Deum eſt,diſſoluitur,tranſferendúſque omnimodò à prima Eccleſia liberatur, & eximitur,c.inter corporalia,extr.eod.c.ſi quis, 21. q. 2. c.bonæ memoriæ.§.fin.extr.de poſtulan.

Secundus: tranſlatus eandem poteſtatem conſequitur, perinde ac ſi concordibus eligentium ſuffragijs eſſet electus,& per Pontificem,vel alium Superiorem,præſtito fidelitatis iuramento, confirmatus, d. c. inter corporalia, extr. eod.

Tertius:tranſlatus Eccleſiam,à qua diſcedit,repetere non poteſt: nec quid cum ea poſt tranſlationem commune habet,7.quæſt.1.c.eos,de renun.c.quod in dubijs, 21. quæſt. 2. c.ſi quis iam tranſlatus.

Quæ Cognata?

Cognata,quoad diſceſſionem ab Eccleſia,ſunt, depoſitio & ceſſio, renuntiatio & reſignatio: Sed quoad adeptionem alterius,electio &poſtulatio.Conuenit enim tranſlatio cum electione,& poſtulatione:quòd ſicut vnanimi Capituli, vel maioris partis conſenſu clericus ad Epiſcopatum,vel aliam præfecturam, per electionem, euehitur; ita tranſlatus per Papam (qui in hoc Capituli ſuffragia, neceſſitate,vel vtilitate ita ſuadente,ſedis Apoſtolicæ authoritate ſupplet,) per tranſlationem,dignitatem, vel Eccleſiam aliam conſequitur. Conuenit cum depoſitione & ceſſione, renuntiatione,

vel reſignatione:quòd pari ratione, ſicuti ipſis, coniugium ſpirituale,per tranſlationem,ſeparetur,c.inter, ca. licet, extr. eod.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia tranſlationis ſunt,poſtulatio, authoritas Superioris,dimiſſoriæ literæ,honos,onus,neceſſitas, vtilitas, examinatio,præſentatio,abſolutio,liberatio,c.1.& c.2.21. quæſt. 2.d.c.inter,§.ſicut autem,extr.eod.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt,temeraria tranſitio, depoſitio ob crimen facta,concupiſcentia alterius dignitatis, beneficij, vel officij, per ambitionem & auaritiam, pernicies Reipublicæ & religionis,c.quanto.extr.eod.c.quoniam,& c.ſi quis,21.q.2.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Inter ſpiritualia & corporalia hæc differentia eſt, quòd corporalia faciliùs deſtruantur,quàm conſtruantur:ſpiritualia verò faciliùs conſtruantur,quàm deſtruantur,c.inter corporalia,extr.eod.

Sicuti carnale coniugium Deus ſolo ſuo iudicio diſſoluendum reſeruauit,ita etiam ſpirituale,d.c.inter corporalia, cap. quanto, eod.

Parium eſt eadem iuris diſpoſitio,& iudicium, c.inter, c. ſicut ergo,extr.eod.

Nonnunquam intelligitur prohibitum, quod non inuenitur conceſſum,d.c.inter corp.§.vnde ſi,extr.eod.

Non probat hoc eſſe,quod ab hoc contingit abeſſe. c. inter, §.cùm quis,eod.

Gradatim honores ſunt deferendi,c.legimus,93.diſt.

Tranſlationes Epiſcoporum, & Sedium mutationes ad ſummum Apoſtolicæ ſedis Pontificem de iure pertinent: nec ſuper his quicquam,præter eius aſſenſum, debet immutari, c. 1.extr.eod.

DE AVTHORITATE, ET VSV PALLII.

TITVLVS VIII.

Continuatio.

LIcet Prælatus inferior electus poſtulatus, vel tranſlatus, poſt confirmationem & conſecrationem, plenius officium ſibi demandatum exercere poſſit: ſunt tamen Patriarchæ, Archiepiſcopi, & quidam Epiſcopi, qui pleniſſimam officij & dignitatis adminiſtrationem (niſi impetrato Pallio à Superiore) hoc ipſo, quòd electi, poſtulati, vel tranſlati ſunt, conſecuti minimè dicuntur.

Quid eſt Pallium.

Pallium eſt, inſigne ornamentum Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Metropolitarum, & quandóque etiam Epiſcoporum, plenitudinem Pontificalis officij, cum tranſlatione dignitatis deſignans, 25.quæſt.3.cap.in Galliam, cap.niſi ſpecialis, & cap.cùm ſis, eod. Abb.in rub.eod.tit.

Qui tradunt Pallium?

Pontifex in quatuor principes Patriarchas, videlicet, Conſtantinopolitanum, Antiochenum, Alexandrinum, & Hieroſolymitanum, ſolus conferendi poteſtatem habet. In cæteros verò inferiores Epiſcopos, ipſi quatuor principes Patriarchæ conferre poſſunt, cap.antiqua, de priuileg. Ex quibus intelligitur, qui Pallium impetrent, & quibus tradi ſolitum ſit. Archieſpiſcopi, Metropolitani, & quandoque Epiſcopi, Abb.in Rub.eod.tit.c.duo ſimul, extr.de off.ordi.quæſt.2.ca.1.2.& 3. Et quædam Eccleſiæ ex priuilegio perſonali, cap. cùm in iuuentute, extrauag. de præſumpt.

Quæ Forma tradendi Pallium?

Forma, modúſque tradendi Pallium eſt, vt poſt præſtitum Sedi Apoſtolicæ ſacramentum, Pontifex, vel quatuor Patriarchæ, in plenitudinem pontificalis dignitatis inſtanter petenti tradant, vt eo, infra Eccleſiam, vel prouinciam ſuam, diebus, qui exprimuntur in priuilegiis Eccleſiæ ſuæ conceſſis, vtatur, vt habetur c.1.extr.eod.c.ad honorem, extr. eod.ca. ſignificaſti, extr.de elect.c.optatum, c. ex tuarum, extr. de autho. Pallij.

Quæ

Quæ cauſa Finalis?

Cauſa finalis traditionis Pallij eſt, vt plena dignitatis adminiſtratio, quæ ſunt: Conſilium vocare, Chriſma facere, baſilicas dedicare, clericos ordinare, Epiſcopos conſecrare, & ſimilia, transferatur, ca. ex tuarum, extr. eod.

Qui effectus?

Effectus primus eſt: In Patriarchis pleniſſima, in Archiepiſcopis plenior, & in Epiſcopis plena paſtoralis officij exercendi permiſſis, infra prouinciam ſuam, diebus poteſtas, cap. antiqua, extr. de priuileg. c. niſi, & c. honorem, extr. eodem. & exempla habentur, d. cap. ex tuarum, extr. eod.

Secundus effectus eſt: Vſus nominis Patriarchalis, Archiepiſcopalis, & Epiſcopalis, ca. cum ſuper, c. ad hæc, & c. ex tuarum, cap. niſi ſpecialis, extr. eod.

Quæ Cognata?

Cognata traditionis Pallij ſunt, conſecratio & confirmatio: quia ſicuti traditio Pallij ſuperioribus, ea quæ ſunt ſuæ dignitatis: ita illa inferioribus Epiſcopis, ea quæ ſunt ordinis & iuriſdictionis exercendi, tribuit poteſtatem, cap. cum ſis, extr. de elect.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt, præſtatio obedientiæ, & fidelitatis iuramentum, inſtans petitio, præfixio temporis vtendi Pallij, litteræ traditionis Pallij, Extrauag. iniunctæ, eod.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, manifeſta impietas, peruerſitas, mors impetrantis, & obiectio criminis, quod probationibus promptis oſtendi poſſit. Quoniam traditionem Pallij obiectio criminis non remoratur, niſi obiiciés præmiſſo iuramento de obiectis promptam fidem faciat, Extrauag. malitiis hominũ, eod. Prompta autem fides hoc in caſu fieri dicitur, ſi intra bimeſtris temporis ſpacium, à die collationis numerandum, quod opponit legitimè probauerit, d. extrau. malitiis, §. promptam, de auth. Pallij. Sanxit etiam Bonifacius VIII. quòd, qui apud Sedem Apoſtolicam Pallium recipiunt, abſque litteris traditionis Pallij non diſcedant: aliàs prouentibus, poteſtatéque adminiſtrandi ea, quæ Pallij conceſſio tribuit, priuantur, extrauag. iniunctæ, §. illi etiam, de elect. Morte etiam eius, qui Pallium impetrauit, poteſtas tributa per Pallium, quod vltra perſonam non prodeſt, extinguitur, cap. 3. eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Cum augmento honoris Pallij, creſcere debet cura ſolicitudinis paſtoralis, vt ornatui veſtium, actionum conueniant ornamenta, c.diu, §.priuilegia, & c.ſequenti.

Augeri debet vtilitas, per dignitatem, 24. q. 1. cap. qui contra.

Pallium dandum eſt cum conceſſione noui priuilegij, & renouatione antiqui, d.c.diu. §.priuilegia.

Pallium non eſt de ſubſtantia collationis ordinum de natura ſua; ſed tantum ratione priuilegij, quod extra prouinciam commiſſam non extenditur, c.ex tuarum, extr. eod. & ibi Abb.

Archiepiſcopus alteri Archiepiſcopo Pallium ſuum accommodare non poteſt, c.adhæc, eod.

Archiepiſcopus extra ſuam prouinciam, Pallio vti non poteſt, etſi hoc habeat conſuetudo, d.c.ex tuarum, eod.

DE RENVNTIATIONE.

TITVLVS IX.

Continuatio.

CONtingit, Prælatum iuri, ex poſtulatione, electione, vel tranſlatione, ſibi competenti renuntiare. Qui renuntiandi actus ab Eccleſia, in qua Prælatus præfecturam, vel dignitatem obtinuit, exemplo tranſlationis, diſceſſionem inducit.

Quid eſt Renuntiatio?

Renuntiatio eſt abdicatio dignitatis, perſonatus, prælaturæ, beneficio collati, vel iuris ſibi competentis, ex cauſa Capitulo, vel Superiori permittenti facta, c.cùm inter, c.ad ſupplicationem, c.admonet, extr.de renunt.

Quotuplex Renuntiatio?

Eſt Renuntiatio duplex, ſpontanea & coacta. Spontanea dicitur, quando renuncians libera voluntate, legitimam ob cauſam, & ad ceſſionem ſufficientem in manus Superioris reſignat,

ſignat,c.ſuper hoc, extr. eod.

Quid Coacta?

Coacta eſt, quæ non ſpontè;ſed vi, metu, oppreſſione, interuentu pecuniæ,vel illicita promiſſione (quæ ferè ſemper à malo eſt)& nulla iuſta ex cauſa extorquetur,d.cap. ſuper hoc, extr.eod.Cle.ſi te præbendam,eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens ſpontaneæ renuntiationis eſt, voluntas perſonæ,ad quam ius,cui renuntiatur,ſpectat,cap.ad Apoſtolicam, & cap. ſtatuimus, extr. de regul. c. vlt. extr. de crimine falſi.

Quæ Materia?

Prælaturæ beneficium,ius proprium,quod in præſenti competit,& in fauorem renuntiantis introductum eſt, non,ſi fuerit alienum,non competens, & in odium aliorum, vel totius Collegij, vel vniuerſitatis inductum fauore. Vnde Clericus priuilegio,quod habetur in c.ſi quis ſuadente,17.q.4. non renuntiat. Et regulare eſt,quòd iuri alieno, vel non competenti renuntiari non poſſit, licet ius competiturum pacto remittatur,vt tradit Alc.in l.1.C.de pactis.

Quæ Forma?

Forma renuntiationis ſpontaneæ eſt,vt renuntians permiſſu Superioris iuſtæ cauſæ impellentis recitatione in manus eius, ius ſibi competens liberè & ſpontè per verbum reſignationis ſimpliciter,vel adhibito iuramento reſignet. Vt ſi Epiſcopus ſit, in manus Papæ;ſi prælatus, in manus Epiſcopi; ſi clericus,in manus Epiſcopi, Capituli, vel Prælati, huiuſmodi beneficium,cui renuntiatur,conferendi,confirmandi,& inſtituendi poteſtatem habentis, c.quod in dubijs, extr. eod. 18. quæſt.2.Abbas,7.quæſt.1.c.non oportet,33.q.5.c.mulier.

Quæ cauſa iuſta renuntiandi?

Iuſtæ cauſæ, ob quas à Superiore recipienda eſt renuntiatio, ſunt ſex:ſcilicet conſcientia criminis, debilitas corporis, defectus ſcientiæ,malitia plebis,graue ſcandalum,& perſonæ irregularitas.Comprehenduntúrq; his verſibus:

Debilis,ignarus,malè conſcius,irregularis,
Quem mala plebs odit,dans ſcandala,cedere poſſit.

c.poſt tranſlationem,& c.niſi iam pridem,extr.eod.

Cur criminis conſcientia admittit Renuntiationem?

Primò igitur conſcientia criminis præſtat cedendi licentiam, non cuiuſlibet; ſed duntaxat illius, propter quod, ipſius officij executio, poſt peractam pœnitentiam, impeditur: vt eſt ſimonia, 1.q.1.c.erga ſimoniacos. Notatur de hoc in c.penul.& c.apoſtata, extr.de apoſt.c.fin.& c.ſchiſma.de ſchiſ.c.vbi notatur, 7.q.1.c.factus, 16.q.7.c.ſi quis deinceps.

2. Si in electione non ſit ſeruata forma, in c.quia oportet, extr.de elect.

3. Quodlibet crimen, quod ipſo iure irrogat infamiam, 3.q.7.§. porrò; quia talis infamia per pœnitentiam aboleri non poteſt, 2.q.3.§.hinc colligitur.

Quæ debilitas corporis?

Secundò: Debilitas corporis, quæ ex infirmitate, vel ſenectute procedit. Nec tamen omnis, ſed illa ſolummodò, per quam impotens redditur, ad exequendum officium paſtorale, c.niſi cùm pridem, §.alia verò, extr.eod.7.q.1.quia frater.

Qualis defectus ſcientiæ?

Tertiò: Ob defectum ſcientiæ quis petere poteſt ceſſionē, ſi non didicerit ea, quæ ad officium ſuum pertinent, 38.diſt.c.1.& ſeq. Licèt enim defectus non ſit peccatum, ſed pœna, 15.q.1.§.1. hîc tamen negligentia diſcendi pro peccato habenda eſt, d.diſt.38.

Quæ malitia plebis?

Quartò: Malitia plebis ad renuntiandum impellit. Quando plebs adeò duræ ceruicis exiſtit, vt proficere nequeat apud ipſam; ſed propter eius pertinaciam quò magis ſatagit, eò magis iuſto iudicio deficere permittatur, c.niſi cùm pridem, §.propter malitiam, eod.

Malitia plebis in quibus conſiſtit?

Malitia plebis in perſecutione extrinſeca, & perſecutione intrinſeca, obſeruata quadam diſtinctione, verſatur.

Quæ extrinſeca perſecutio?

Extrinſeca intelligitur, quæ conſiſtit in manifeſtis, & præciſis inimicis Eccleſiæ, qui nos perſequuntur. Et tunc aut ſolus Prælatus quæritur, aut totus clerus, aut tota Eccleſia. Si ſolus Prælatus, aut eo recedente tuta eſt Eccleſiæ ſalus: & fugiat, ſi non poteſt: ponat animam pro ouibus, d.c. niſi cùm pridem, §.non tamen. Si totus clerus quæritur, ſi aliàs poteſt conſuli Eccleſiæ, totus clerus fugiat cum Prælato: ſi non poteſt conſuli, remaneant cum Prælato, vel omnes, vel quidam ex his. Si eſt altercatio inter eos, de remanſuris, res ſorte dirimatur, 26.

quæſt.

q.2.c.ſors.Si autem tota Eccleſia quæritur, & fides impugnatur, tunc non fugiat; ſed omnes ex aduersò pro domo Iſraël conſurgant,43.diſt.c.ſit rector.

Quæ intrinſeca perſecutio?

Intrinſeca perſecutio dicitur,quæ conſiſtit in ſubditis præfractæ naturæ, qui corrigi nolunt, & ſe ſanæ doctrinæ opponunt.Et tunc aut ſubditi omnes ſunt mali, aut etiam quidam boni:ſi boni ſunt admixti malis,eos non deferet, 23.q.4.c. tu bonus:ſi mali omnes ſunt, aut ſpes eſt de correctione; & non ſunt deferendi;ſi nulla ſpes,ſunt deferendi, vt in ſi.c.vlt. imò, 33.q.7.c.igitur.

Quod Scandalum?

Quintò:Scandalum cauſam præbet renuntiationi,per cuius euitationem non committitur peccatum:alioquin vtilius ſcãdalum naſci permittitur,quàm vt veritas bonæ vitæ,vel iuſtitiæ deſeratur.c.qui ſcandalizauerit,de reg.iur.

Quæ irregularitas?

Sextò: Perſonæ irregularitas omnis eſt, quæ ordinationi clericali, abſque diſpenſatione præſtat impedimentum: Vt ſunt bigamiæ,vitium natalium,& huiuſmodi generis, c. cum in cunctis,extr.de elect.c.non confidat, 50.diſt.

Qui effectus ſpontaneæ Renuntiationis?

Effectus ſpontaneæ renũtiationis eſt,priuatio iuris,vel beneficij,cui renuntiatum eſt,in tantùm, vt qui ſemel legitimè beneficio renuntiauit,illud repetere non poſſit,c.ex tranſmiſſa,& c.in præſentia,extr.eod.Et licèt renuntiatio ex parte eius perſonæ,cui renuntiatur,nulla ſit;tamẽ beneficio, cui nulliter renuntiauit,priuatur,c.quod in dubijs,extr.eod. Nota tamen, cùm renũtiatio ſit ſtricti iuris,eam non ad aliud,ſed ad ipſum beneficium, cui renuntiatur,reſtringendam eſſe, niſi ex cauſa criminis ceſſio facta eſſet,c.ad tranſlationem,extr.eod.

Quæ cognata ſpontaneæ renuntiationis?

Cognata ſunt,ſubmiſſio gratiæ,tranſlatio,dimiſſio,abiuratio,c.veniens,& c.ſuper hoc,extr.eod.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt,prouiſio,abſolutio,&c.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, coacta renuntiatio, ſubtractio iuris,deiectio,& denegata licẽtia Papæ,vana & temeraria, nulláque e cauſa reſignatio facta.

Quæ cauſa efficiens & procatarctica coactæ Renuntiationis?

Cauſa efficiens & procatarctica coactæ renuntiationis ſunt: vis,dolus,metus,terror,potentia,illicita promiſſio , d.c. ſuper hoc, eod.

Quæ Forma?

Forma eſt,vt renuntians vi oppreſſus, vel dolo circumuentus,non requiſito Superiore , abſque iuſtæ cauſæ allegatione, ſtatim Epiſcopatum, præfecturam, perſonatum, beneficiumque,vel,quoduis aliud ſibi competens ius,in manus potentioris,non habentis facultatem acceptandi ceſſionem , reſignet, d.c.ſuper hoc.

Qui effectus?

Effectus eſt : quòd , nulla probatione ſpontaneæ renuntiationis Rei admiſſa , ſed tantùm probata ſpoliatione, ſiue renuntiatio præcedat ſpoliationem,ſiue ſequatur,non impediatur reſtitutio, d. c.ſuper hoc. Si tamen non iuri beneficij tantùm , ſed etiam petitioni reſtitutionis , per pactum,renuntiatum fuerit,locus non datur reſtitutioni,d.cap.ſuper hoc, extr. eod.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt,ſpoliatio, ſimonia , quoad illicitam promiſſionem , &c.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia, vis, metus, dolus, culpa, potentia,illicita promiſſio,turpitudo,malitia.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt,ſpontanea ceſſio,religio, fidelitas, turpitudo , & impietas renuntiantis , ſpectata authoritas & dignitas eius,in cuius manus renuntiatur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Illegitimi, ſi parentum vitia non ſequuntur , ad dignitates, cum diſpenſatione , admittuntur. Illo tamen diſcretionis adhibito moderamine,vt inter nothos,manzeres,naturales,& ſpurios,diſtinguatur,c.niſi,§.vnde patet,extr.eod.

Negantis factum per rerum naturam nulla eſt probatio, c.ſuper hoc,eod.

Dolus

Dolus ſuus nemini patrocinari debet, Clem. ſi te præbendam, eod.

Non extenditur iuramentum ad ea, de quibus in iuramento cogitatum non fuit, c. cùm inter, eod.

Actoris probationes admittendæ ſunt ſuper implicita aſſertione, d. c. ſuper hoc.

Si intentetur poſſeſſorium Reo nullæ probationes ſunt admittendæ, ſecus ſi petitorium. Ratio eſt: Quia in poſſeſſorio ei ſit modicum præiudicium, cùm ſtatim poſſit de proprietate agere, petitorio, cùm è contra agenti rei iudicatæ obſtet exceptio, d. c. ſuper hoc.

Poſt ſententiam non ſunt proponendæ peremptoriæ exceptiones, d. c. ſuper hoc.

Duobus teſtibus de affirmatione deponentibus plus creditur, quàm mille de negatione teſtificantibus, c. 1. extr. quod metus cauſa.

Qui metu vendidit, recipiendo precium, non videtur renuntiare actioni.

Licet falſæ cauſæ ſubyciantur in ſententia, tamen ſententia tenet, quia non eſt contra ius ſcriptum, ſed ius litigatoris, c. in præſentia, eod.

Maius malum minori eſt conſideratione præferendum, 7. quæſt. 1. omnes, quæſt. 3. c. ſi quis.

Publica vtilitas præfertur priuatæ, 7. q. 1. c. mutationes.

Nonnunquam corporis infirmitas ſolitudinem cordis augmentat, d. c. niſi, eod.

Iudex non ſemper ad vnam ſpeciem probationis applicare mentem ſuam, ſed ex confeſſionibus, depoſitionibus, allegationibus, & aliis, quæ in eius præſentia proponuntur, formare animi ſui motum debet. Tanta eſt authoritas iudicialis, vt ſemper pro ipſo præſumatur, donec contra ipſum aliquid legitimè comprobetur, c. in præſentia, eod.

Quantocunq; virtutum flore refulgeat quis, & in ſe charitatem nõ habeat, nihil videtur habere. Nulla ſiquidem maior

charitas poterit eſſe, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis,c.niſi cùm pridem,§.quippe,eod.

DE SVPPLENDA NEGLIGENTIA PRÆLATORVM.

TITVLVS X.

Continuatio.

PRęlati Eccleſiarum non ſunt adeò diligentes,vt commiſſi muneris functio, aliquam reprehenſionem quandoque non poſſit incurrere. Ne igitur, ſi quam negligentiam committi contingat, Eccleſia damnum patiatur, iuſtiſſimè Superiores,defectus,& Inferiorum neglectus,ſupplere permittuntur, & iubentur.

Quid ſuppletio Negligentiæ?

Suppletio negligentiæ Prælatorum eſt, ſuſcepta adminiſtratio muneris, ab inferiore, per malitiam, vel ſupinam negligentiam omiſſi,c.licet magiſter,extr.eod.

Quotupliciter negligentia ſuppletur? Et quæ cauſa efficiens Suppletionis?

Suppletur negligentia bifariam: per Superiorem, vel per Inferiorem. Per Inferiorem, quando Epiſcopus ter requiſitus in conferendis benedictionibus negligens fit, poteſt tūc Abbas,donec Epiſcopus ſuam duritiam recognoſcat, monachos ſuos benedicere,c.ſtatuimus,extr.eod.63. diſtinct.c.quoniam videmus, cuius tenor ponitur in c. cùm contingat, extr.de ætate,& qualit.

Per Superiorem ſuppletur negligentia dupliciter: vel per ſuſceptionem muneris neglecti, vel per miſſionem coadiutoris,vel viſitatoris. Cùm enim prælati, vel clerici in conferendo, adminiſtrando, conſtituendò, præſentando, negligentes ſunt,vel vltra legitimum tempus,longas moras trahunt, licet tunc diœceſano, vel Epiſcopo ordinario regulariter vicem eorum ſubire,c.ſi Epiſcopus,in 6.Clem.quia regulares, c.ſicut nobis,c.licet magiſter,c.literas,& c.dilectio,extr. eod. Quòd ſi autem Superior vice Negligentes fungi nolit, poteſt ipſe vel Summus Pontifex,ad defectum ſupplendum,&emendandum,Coadiutorem,Viſitatorem, vel Adminiſtratorem deputare

tare,c.grandi,c.Eccleſiæ,in 6.eod. Diſtingue tamen, ſi Capitulum in ſpiritualibus,vel temporalibus negligenter, vel perperam adminiſtrat,Archiepiſcopus,ob negligentiam,vel malitiam Capituli, eo vocato, cauſæque ſuper hoc, cognitione præmiſſa, Viſitatorem, vel Adminiſtratorem deputat. Si nulla intercedat vel malitia, vel negligentia Capituli, tunc ſolus Papa Adminiſtratorem,vel Viſitatorem conſtituit,c.Eccleſię, in 6. Viſitatoris autem munus eſt, ſpiritualia & temporalia adminiſtrare:Sed beneficia,quę ad collationem Epiſcopi pertinent,conferre non poteſt,d.c.Eccleſiæ,§.huiuſmodi,in 6.Ex quibus patet,cauſam efficientem ſuppletionis eſſe, ſolertiam ſuperioris,& quandoque inferioris Prælati, & miſſi Viſitatoris adiuuamen.

Quod Obiectum?

Obiectum ſuppletionis eſt,cuiuſlibet generis commiſſa negligentia & defectus,in quolibet officio, ratione ordinis, vel dignitatis, iniuncto,ſcilicet in competentibus prouiſionibus, beneficijs & benedictionibus conferendus, alijſque ſacris adminiſtrandis,& iuriſdictionalibus,d.c.ſtatuimus,eod.

Quæ cauſa Impulſiua?

Cauſa impulſiua ſupplendæ negligentiæ eſt,periculum inſtans,ob malitiam & negligentiam Prælati : iuriſq; Eccleſiaſtici conſeruandi neceſſitas & pietas, religióque, c. grandi, in 6.§.per hoc autem,c.Eccleſiæ,in 6.eod.

Quæ cauſa Finalis?

Cauſa finalis eſt,ne ſtatus Eccleſiæ benè inſtitutus, per inſolentiam,vel malitiam alicuius,ſubuertatur: ſed cura & ſolicitudine Superiorum omnimodò conſeruetur,c.ſicut nobis,§. nolentes,eod.

Qui Effectus?

Effectus eſt,quòd, ſi per Superiorem negligentia inferioris ſuppleta ſit,inferioris ius,quoad hoc,ceſſet,d.c.licet, & c. literas,extr. eod. Et pro diuerſitate & qualitate eorum, quæ negliguntur :quandoque excommunicatur,quandoque deponitur,& quandoque omninò ab officio remouetur, c. quicquid, 1.quæſt.1.c.dictum,diſt.81.c.1.extr.de officio cuſtodis.Secundò, quod Viſitator, ob negligentiam Capituli conſtitutus, conſequatur facultatem adminiſtrandi ſpiritualia & temporalia:conferre autem beneficia, quæ ad collationem Epiſcopi pertinent, non poſſit, d. cap. Eccleſiæ, §. huiuſmodi, in 6. eod.

DE TEMPORIBVS ORDINATIONVM, ET QVALITAte Ordinandorum.

TITVLVS XI.

Continuatio.

QVamuis omnes Chriſtiani, per baptiſmum in miniſterium (in quo ſe ſi benè quis geſſerit condignum præmium,per diuinam gratiam, reportet) à Deo recepti ſint, ita quòd meritò ſacerdotes (vt ſpirituales hoſtias, id eſt, ſemetipſos Deo offerant,nomen eius laudent,& inuocent)dici poſſint:Non tamen omnes Eccleſiæ miniſtri;ſed iam inde ab Eccleſiæ initio ſelecti ſunt quidam, quibus munerum Eccleſiaſticorum adminiſtratio commiſſa eſt.

Quid Ordinatio?

Ordinatio eſt ritus conſecrandi perſonas Eccleſiaſticas:quo confertur gratia & poteſtas ad obeunda decenter Eccleſiaſtica munia:ab Eccleſia inſtitutus & obſeruatus,c.ſanè,extr.eod. & c.fin. extr.de ſacram.non iterand.

Quotuplex Ordinatio?

Ordinatio generatim continet maiorem & minorem ordinationem. Minor eſt,quę minores ordines continet:maior, quæ maiores.

Quot ſunt minores ordines?

Minorum ordinum ſunt quatuor,ſcilicet,Oſtiariorum,Lectorum,Exorciſtarum, & Acolytorum. Eſt & Pſalmiſtæ infimus ordo,qui tamen inter minores non recenſetur,licet ordo ſit,c.cum contingat,vbi glo.& c.quod,extr.de ætate & qual.

Quot ſunt Maiores?

Maiorum ordinum pariter ſunt quatuor, Subdiaconorum, Diaconorum,Preſbyterorum,& Epiſcoporum.

Quotuplex ordo Epiſcoporum?

Ordo Epiſcoporum quadripartitus eſt. Sunt enim Patriarchæ, Archiepiſcopi, Metropolitani, & Epiſcopi, c. cleros, §. Epiſcoporum,diſt.21.Et hi nomine &appellatione maiorum Prælatorum, magna poteſtate & reuerenda dignitatis præeminentia excellentium veniunt. Alij inferiores vel minorum

Præla

Prælatorum, vel clericorum nomine cenſentur, qui ſub Maioribus ſunt, & Eccleſiæ miniſterio deſeruiunt, atque in curanda dominica meſſe, tanquam operarij exiſtunt.

Quis Pontifex, & vnde dicatur?

Pontifex omnium Prælatorum, maiorum & minorum, ſacerdotúmque eſt, vel dicitur eſſe, quaſi via ſequentium, & ſummus Sacerdos, & Pontifex Maximus, d.c.cleros. Olim autem Pontifices reges erant: ſiquidem maiorum hæc conſuetudo fuit, vt Rex eſſet Sacerdos & Pontifex. Vnde & Pontifices Romani Imperatores appellabantur, d.c.cleros.

Quis Patriarcha, & vnde dicatur?

Patriarcha dicitur ἀπὸ τοῦ ἀρχος τῶν πατρῶν, id eſt, principe Patrum. Quia is ſummus Patrum dicitur: cùm & primum poſt Apoſtolicum teneat locum, d.c.cleros.

Quis Archiepiſcopus, & vnde dicatur?

Archiepiſcopus dicitur, ἀπὸ τοῦ ἀρχος καὶ σκοπῶν. id eſt, principium ſuperintendentium. Quia Archiepiſcopus ſummus eſt Epiſcoporum, & tenet vicem Apoſtolicam, præſidetq; tam Metropolitanis, quàm alijs Epiſcopis, d.c.cleros.

Quid Metropolitani, & vnde dicantur?

Metropolitani dicuntur à menſura, vel magnitudine ciuitatum. Sunt enim, qui ſingulis prouincijs præeminent, quorúmque authoritati, & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſũt: ſine quibus nihil agere licet reliquis Epiſcopis, d.c.cleros.

Qui Epiſcopi, & vnde dicantur?

Epiſcopi Græcè dicti: Latinè, ſpeculatores dicuntur. Quòd ille, qui efficitur Epiſcopus, ſuperintendat, curámque gerat ſubditorum: quoniã ſpeculator in Eccleſia ideò dictus, quòd ſpeculetur & proſpiciat populorum infra ſe poſitorum mores, & vitam, d.c.cleros.

Quis Presbyter?

Presbyter ſenior interpretatur, non modò pro ætate, vel decrepita ſenectute; ſed propter honorem & dignitatem, d. c. cleros.

Qui Diaconi?

Diaconi Latinè miniſtri dicuntur: quia ſicuti in ſacerdote conſecratio, ita in Diacono miniſterij diſpenſatio habetur, d. c. cleros.

Qui Subdiaconi?

Subdiaconi dicuntur, quia ſubiacent præceptis, & officijs

Dia-

Diaconorum, d. cap. cleros.

Qui Lectores?

Lectores, à legendo, quòd ſacra legant, dicti ſunt, d. c. cleros.

Qui Acolyti?

Acolyti, Latinè ceroferarij, dicuntur, à deportandis cereis luminibus, d.c.cleros.

Qui Exorciſtæ?

Exorciſtæ adiurantes, ſiue increpantes, vocantur, qui ſuper catechumenos inuocant ad expellendum malum ſpiritum, d. c. cleros.

Qui Oſtiarij.

Oſtiarij ſunt ianitores, qui in veteri teſtamento electi ſunt ad cuſtodiam templi, d.c.cleros.

Sunt & alia nomina, quibus olim diuinis miniſterijs dediti, appellabantur: vt ſunt Flamines, Vates, Antiſtes.

Qui Vates?

Vates à vi mentis dicitur; cuius ſignificatio multiplex eſt: nam modò ſacerdotem, modò prophetam ſignificat, modò poëtam, d.c.cleros.

Qui Flamines?

Flamines ſunt gentilium ſacerdotes: à filo dicti, quaſi filamines. Hi enim in capite habebant pileum, in quo erat breuis virga, deſuper habens lanæ aliquid, quod cùm propter æſtum ferre non poſſent, filum tantùm in capite religare cœperunt: nam nudis capitibus incedere nefas illis erat, d.c.cleros.

Qui Antiſtes?

Antiſtes ſacerdos dictus eſt ab eo, quia ante ſtat. Primus eſt enim in Eccleſię ordine, vt ſupra ſe nullum habeat, d.c.cleros.

Quis Sacerdos, & vnde dicatur?

Sacerdos, nomen compoſitum habet à Græco & Latino: quaſi ſacrum dans; ſicuti rex à regendo, ita ſacerdos à ſacrificando dicitur: conſecrat enim & ſacrificat. Et hæc duo poſtrema, adhuc hodiè vſurpantur, d.c.cleros.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens Ordinationis eſt, perſona, quæ ius ordinandi habet. Ordinat autem Epiſcopus ad ſacros & maiores ordines. Verùm ad minores Prælatus, etiamſi Epiſcopus non ſit, c.de ordi.ab Epiſcopo qui rem.Epiſ.§.quid iuris, c.cùm cōtingat, extr.de ætat.& qual.c.veniens, extr.de præſcrip.

Quod

Quod Obiectum? & qui ad ordines non admittuntur?

Obiectum Ordinationis eſt, ipſa perſona, ad ordines recipienda, dummodò talis ſit, quæ promoueri poſſit. Promoueri autem prohibentur quidam, ob ætatem, vitium animi, vitium corporis, & vitium originis, vinculum reale, vinculum perſonale, & vinculum ciuile.

Qui ob ætatem prohibentur?

Ob ætatem, infans ad minores ordines: minor 8. annorum ad Subdiaconatum: minor 20. ad Diaconatum: & minor 35. annorum ad Sacerdotium non admittuntur. Cùm abſurdum ſit, eos ad Eccleſiaſticos ordines recipi, qui, quod agitur, non intelligunt, vel fari non poſſunt, Clem. c. fin. de ætat. & qual. Si tamen minor ordinatus fuerit, ab ipſius executione, vſque ad legitimam ætatem ſuſpenditur, c. vel non eſt compos, extr. eod.

Quæ animi vitia competunt?

Secundò: ob animi vitia clericus ordinari prohibetur: vt ſi ſit homicida, adulter, periurus, alijſque criminibus, quæ peccatum mortale cum perpetua infamia inducunt, addictus. Tamen circa crimina, ſecundum Innocentium, ſunt conſideranda quatuor. 1. Quantitas criminis, ſcilicet, an ſit modicum, mediocre, vel enorme, vel tale, quod etiam poſt peractam pœnitentiam, impediat executionem officij. 2. Qualitas criminis: an ſit occultum vel manifeſtum. 3. Modus publicationis: an per euidentiam operis, vel per ſententiam, vel confeſſionem ſpontaneam. 4. Satisfactio vera, & pœnitentia non ſimulata. Et ſiquidem enorme & manifeſtum eſt, deponitur, nec promouetur, niſi ex diſpenſatione ordinarij Epiſcopi, 50. diſt. c. minor. Si enorme & occultum, parte pœnitentiæ peracta, poterit miniſtrare in ſuſceptis ordinibus: & monedus eſt, ne abſtineat ab vlteriori ſuſceptione Ordinum. Tamen ſi voluerit, non eſt prohibendus, c. ex tenore, extr. eod. Nec hic requiritur diſpenſatio Ordinarij; ſed ſufficit ſacerdotis abſolutio, arg. 6. quæſt. 1. c. illi qui. Et hoc verum, niſi ſit tale crimen, quod impediat executionem officij poſt pœnitentiam, c. niſi cùm pridem, §. 1. extr. de renunt. Si verò eſt modicum, ſiue mediocre & occultum fortè, non eſt monendus vt abſtineat à ſuſceptione Ordinum. Si verò mediocre & manifeſtum, ſi cõuictus eſt in iudicio, vel timore probationis cõfeſſus deponitur, 15. q. 8. c. ſi quis, & c. 1. diſt. 80. Si verò operis publicatione,

vel ſpontanea confeſſione, acta pœnitentia, cum eo poterit miſericorditer agi, quandoque plùs, quandoque minus, inſpecta probitate perſonæ, & alijs circumſtantijs, 15. quæſt. 8. c. ſi quis presbyter, 50. diſt. c. presbyterum.

Quod vitium corporis impedit?

Tertiò: Vitium corporis præſtat impedimentum Ordinationi; vt ſi quis volens vel virilia, vel digitum, vel pedem ſibi amputauerit, vel oculum eruerit, c. pœnitentes, c. ſi quis abſciderit, c. qui partem, c. lator, c. ſi Euangelica, diſt. 55.

Quomodo ob vitium originis prohibetur?

Quartò: Ob vitium originis prohibentur quidam, vt filij presbyterorum, & alij, ex illicito & nefario coitu procreati: qui ex incontinentia parentum, quaſi maculati & dehoneſtati, infames, & turpes perſonę cenſentur, quibus dignitas & excellentia Ordinis clericalis non debet committi, c. inter dilectos, extr. de exceſ. præla. c. infamibus, de reg. iur. ob quam dignitatem lex diuina prohibuit, ſpurios, & huiuſmodi turpes perſonas, vſque in decimam generationem Eccleſiam Dei intrare, c. per venerabilem, extr. qui filij ſint leg. Diſtingue tamen, vt infrà tit. de filijs presbyterorum.

Quod vinculum perſonale?

Quintò: Vinculum perſonale Ordinationem impedit, quo perſona perſonæ, ob dominicam poteſtatem, cui ſubiecta eſt, ad quælibet ſeruitia præſtanda obſtringitur, vt eſt ſeruus in poteſtate domini conſtitutus, qui, donec per tacitam, vel expreſſam manumiſſionem, beneficentia domini, libertatem conſequatur, ab Ordinibus arcetur, toto tit. extr. de ſer. non ord. & per tot. diſt. 54.

Quod vinculum reale impedit?

Sextò: Ob vinculum reale: vt ſunt procuratores, actores, executores, & pupillorum tutores, vel curatores, qui, ſuſcepta geſtione alieni negotij ſeſe obſtrinxerunt, ordinari non poſſunt, niſi adminiſtratione finita, & rationibus redditis, à nexu obligationis liberati ſint, c. 1. extr. de oblig. ad ratioci.

Quale vinculum ciuile præſtat impedimentum Ordinationi?

Septimò, modus impediendi ordinationem eſt, vinculum ciuile, quo quis ciuilibus oneribus ſe ſubiecit, forique ſecularis coercitioni perpetuò ſe alligauit, vt bigamus, qui cum duabus vxoribus legitimis contraxit, à foro ſeculari ad Eccle-

ſiaſticos

ſiaſticos ordines,quibus indignum ſe fecit, migrare non poteſt,c.vnico,extr.de Bigamis,& c.de Digamis, extr. eod. diſt. 32.per totum.

Quæ cauſa Impulſiua?

Cauſa impulſiua eſt,honor Deo & Eccleſiæ debitus,dignitas,excellentia & ſanctitas diuini miniſterij, ne cuilibet, diſcretione perſonarum non habita,illotis, vt dicitur, manibus, Eccleſiaſtica munia & ſacra tractare liceat.Cùm, vt teſtatur ſcriptura,nemino honorem exercendorum myſteriorum Eccleſiæ,niſi à Deo vocatus ſit,ſibi aſſumere poſſit.

Quæ cauſa Finalis?

Cauſa finalis eſt, vt Eccleſiaſtica munia decenti quadam ſerie, ad honorem Dei exprimendum, diuinúmque cultum propagandum,fideliter expediantur, &c. Gratiaq; ſpiritualis ad expedienda ea conferatur.

Qui Effectus?

Effectus eſt, poteſtas adminiſtrandi munia Eccleſiaſtica, cuilibet ordini in ſuo genere deſtinata.

Quæ Forma?

Forma Ordinationis eſt,vt ſuperior Prælatus, vel Epiſcopus,ordinando, qui ſuæ diœceſi ſubiectus eſt, præuia examinatione, per manus impoſitionem, aliorúmque ſolennium adhibitionem,ſtatuto canonibus tempore,Ordines gradatim conferat. In minoribus quidem, quilibet, die feſto, in ſacris quatuor temporibus, vel Sabbatho ſancto ante Dominicam paſſionis,c.dilectus,c.literas,extr.eod.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt omnes dignitates:vt ſunt, Archidiaconatus, Archipreſbyteratus, Abbatia, Præpoſitura,Prioratus, Archiepiſcopatus,Epiſcopatus,& reliqua.

Quæ Adiacentia Ordinis?

Adiacentia ſunt,omnia munia & officia Eccleſiaſtica,onus, honos,dignitas,& perſonatus,omnéſque virtutes,quibus perſona Eccleſiaſtica commendatur. Differunt dignitas, perſonatus, & officium. Dignitas eſt,Eccleſiaſticarum rerum cum iuriſdictione adminiſtrandarum poteſtas.Perſonatus eſt,prærogatiua in Eccleſia omni carens iuriſdictione. Officium eſt ius adminiſtrandarum rerum Eccleſiæ, ſine iuriſdictione, Abb.c.de multa,num.22.de præben.Felin.in d.rub.Io. de Selua in tract.de benef.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, omnia vitia animi, corporis & originis, ſeruilis conditio, excommunicatio, ſuſpenſio, bigamia, neglectus formæ Ordinationi præſcriptæ hæreſis, ſchiſma, ambitio, ſimonia, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sicuti pro non facto habetur, quod ſit ab eo, qui poteſtatem faciendi non habet: ita pro non dato habetur, quod datur ab eo, qui dandi poteſtatem non habet, c. quod autem, extr. de iure patronatus.

Propter ſimplicitatem repellitur quis ab obtinendo, ſed non reijcitur ab obtento, ſed datur ei coadiutor, 39. diſt. c. Petrus, 7. quæſt. 1. c. quia frater, c. cùm in cunctis, extr. de elect.

Domus clericorum omnibus debent eſſe communes, 16. quæ. c. quoniam.

DE SCRVTINIO IN ORDINE FACIENDO.

TITVLVS XII.

Continuatio.

QVi ad ſacros ordines contendunt, priuſquam ordinentur, examini per Archidiaconum faciendo, qui deinde eos probatos Epiſcopo ordinandos præſentet, ſubijciuntur.

Quid Scrutinium?

Scrutininm eſt, inquiſitio ſcientiæ, morum, vitæ, fideíque, inſtitutionis eius, qui Ordines petit, per Archidiaconum, vel Epiſcopum facta, c. vnico, extr. eod. c. licet, extr. de off. leg. c. 1. diſt. 24. per tot.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens, de iure communi, eſt Archidiaconus, argumento, 23. d. c. Pſalmiſta. Item Epiſcopus: nam dicitur in cap. quando, diſt. 24. quòd Epiſcopus ſacerdotibus, & alijs prudẽtibus viris diuinę legis peritis, atque in Eccleſiaſticis ſanctionibus exercitatis, ſibi adſcitis, ordinandorum genus, ætatem, perſonam, inſtitutionem, mores, doctrinam, & fidem, vitam, patriam,

patriam,locúmque,vbi educati ſint, diligenter inueſtigare & examinare debeat,d.c.quando.

Quod Obiectum?

Obiectum ſcrutinij ſunt,vita,mores,inſtitutio,doctrina,& alia, quæ circa ordinandi perſonam , educationémque inquiruntur.

Quæ Forma?

Forma eſt , vt Archidiaconus , feria quarta proxima ante Sabbathum,quo ordinatio celebrari debet,de moribus, inſtitutione,conuerſatione,doctrina, & alijs ſimilibus ordinandi, diligenter inquirat , quibus probatis,eum præſentet Ordinatori , interrogandum : num dignus ſit?ſi ipſe (quantum humana fragilitas noſſe ſinit)reſponderit , non peccat, licet poſtea contrarium probetur,d. c. vnico. extr.eod. Dum tamen contra conſcientiam non loquatur,aliâs contrà,28. qu. 1.§.1. de præſcript.c.quoniam,24.diſtinct.c. quando. Quæ autem forma inquirendi ſit , ſi Epiſcopus fide & doctrina conſpicuis quibuſdam viris id muneris committat,habetur in c. quando Epiſcopus,diſt. 24.

Qui effectus & Finis?

Effectus & finis ſcrutinij eſt , examinati coram Epiſcopo præſentatio : hoc caſu , quo Archidiaconus ordines petentem examinauit,& eum examine dignum probauit.Sin autem indignum inuenit , reiectio. At, ſi Epiſcopus iunctis ſacerdotibus , alijſque fide dignis & doctrina præditis viris examinationem fecerit,admiſſio ad ordinationem, vel reiectio, prout examini ſatisfecerit,d.c.quando,diſt. 24. c. 1. de offic. Archidiaconi.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt,alia ſcrutinia,quæ vel à confirmatore in electum , vel poſt confirmationem ex officio per inquiſitionem contingunt,c.nihil eſt,extr.de elect.& electi poteſtate.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt,impedimenti,ob quod promoueri non poterat,detectio, veritatis ſuppreſſio, mendacium, dolus, culpa ſcrutatoris & Simonia,c.ſi qui ſine examinatione,81.diſt.c. ſi ſeruus,diſt. 54.c.quando,diſtinct.24.& c.ſi quis,diſt.24.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Fauores ſunt ampliandi,odia autem reſtringenda , c. renouantes,22.diſt.

Qui aſſerit falſum, dum opinatur verum, ſi non contra conſcientiam loquatur, non peccat, c. unico, extra de ſcrut.

Nullus ordinetur clericus, niſi probatus fuerit, vel examine Epiſcoporum, vel populari teſtimonio, c. nullus, diſt. 24.

Ipſi, quibus cura inquirendi committitur, cauere debent, ne aut fauoris gratia, aut cuiuſcunq; muneris cupiditate illecti à vero deuient, vt indignum & minus idoneum ad ſacros gradus ſuſcipiendos Epiſcopi manibus applicent: aliàs uterque, & examinator & examinatus, & promotus ab altari Eccleſiaſticáque dignitate remouentur, cap. quando Epiſcopus. diſt. 24.

DE ORDINANDIS AB EPISCOPO, QVI RESIGNAVIT EPISCOPATVI.

TITVLVS XIII.

Continuatio.

Quomodo intelligatur, quòd ab Epiſcopo, qui Epiſcopatui renuntiauit, ordinatus, officij executionem non habeat?

EFfectus renuntiationis eſt, vt quicquid poſt eam fit, quod officio vel iuri, cui renuntiatum eſt, cohæret, non ſubſiſtat. Ideò ſacros ordines ab Epiſcopo, qui Epiſcopatui renuntiauit, ſuſcipiens, executionem officij non habebit. Requiritur tamen. 1. Vt Epiſcopus non loco tantum, ſed ſimul loco & dignitati renuntiauerit. 2. Vt non minores, qui etiam à non Epiſcopo conferri poſſunt; ſed maiores & ſacros ordines contulerit. 3. Quòd ordinatus ſciuerit Epiſcopum renuntiâſſe; aliàs ſi ignorâſſet, cùm culpabilis non ſit, ei per diſpenſationem ſuccurritur. Idem obſeruatur, ſi ab Epiſcopo excommunicato ordines, à ſciente vel ignorante ſuſcipiantur, cap. 1. & 2. extr. eod. cap. gratia, 1. quæſt. 1. & cap. ſtatuimus decretum.

DE

DE AETATE, QVALITATE, ET ORDINE PRAEFI- ciendorum.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

INter Eccleſiaſticas perſonas, quidam ſimplici nomine clerici, qui in octo, vel nouem claſſes diſtincti ſunt, dicuntur: quidam prælati, magna poteſtate & reuerenda dignitatis præeminentia excellentes, & ſub his alij Eccleſiaſticorum munium functioni addicti, in quorum promotione certa ętas, vitæ & doctrinæ integritas, & ordo requiruntur, eſſe cenſentur.

Quæ ætas requiratur, vt quis muneri alicui præfici poſſit?

Primò: minor 30. annorum ad Epiſcopatus dignitatem non aſcendit. In dignitatibus autem inferioribus, & beneficijs, curam animarum habentibus, ætas 25. annorum determinata eſt, in qua ſufficit, ſi vltimus annus cœptus ſit, c. cum in cunctis, §. inferiora, extr. de electio, quòd ſi cura animarum ſolutum ſit beneficium, regiminis tamen alicuius onus ſentiat, 14. annus ſufficiat: ſed nullo dato regiminis onere, vel titulo, ſeptem annorum ætas, dum nullam conſilij maturitatem eiuſcemodi beneficium deſideret, promouendum idoneum facit, Abb. c. ſuper inordinata, col. fin. extr. de præbend. Abbas quidem 25. anno: Abbatiſſa, vel Prioriſſa 30. promoueri poſſunt: ſed Prior, qui vel Collegio præſit, vel curam habeat animarum per ſe illam exercens anno pariter 25. ſin curam animarum per ſe non exerceat anno 20. At ſi neque Collegium, neque animarum curam talis Prior habiturus ſit, anno 14. eſſe concederetur, Abb. c. ſuper ordinata. Tamen in dignitatibus, perſonatibus, alijſque beneficijs, quæ curam animarum non habent, non tantùm à Papa, verùm etiam ab Epiſcopo, circa ætatem diſpenſatur. c. vnico, permittimus, eod. in 6. c. cùm nobis, §. fin. & c. innotuit, extr. de elect. c. 1. 2. 3. 4. extr. de tranſlat. Epiſcop. c. quòd tranſlationem, extr. de offic. legat.

Qualitas præficiendorum circa quæ conſideretur?

Secundò: cùm ad dignitates non admittatur, vel præficia-

tur quis munijs Eccleſiaſticis, niſi in ordinibus conſtitutus; non debet, exemplo ordinandi, præficiendus vitio animi, corporis, vel vitio originis, vel natalium, laborare, & diffamatus eſſe, vel ſeruituti, coercitioni fori ſecularis, vel adminiſtrationi aliorum negotioru͂ obſtrictus: ſed omnibus virtutibus præditus, & ab omni ſuſpicione ſceleris immunis eſſe, ſecundum traditionem Pauli Apoſtoli ad Timoth. 1. cap. 3. aſſerentis: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hoſpitalem, doctorem, non vinolentum, non percuſſorem: ſed modeſtum, non litigioſum, non cupidum, ſuæ domui benè præpoſitum, non neophytum. Quæ omnia fusè explicātur in Gratiani decreto, à 23. diſtinctio. vſque in finē 100. diſtinctionis. Et ſpecialiùs exprimuntur in c. his igitur, diſt. 23. & c. qui Epiſcopus, diſt. 23. Quibus locis, qualis præficiendorum clericorum conuerſatio eſſet debeat, latiſſimè diſſeritur.

Potiſſimùm autem præficiendorum qualitas circa commemoratas virtutes attenditur: quibus non tantùm crimina, quibus animus deprauatur, verùm etiam inſcitia, mali mores, & craſſa ruſticitas aduerſantur. Ob quæ nō tantùm ad præfecturas non admittu͂tur: ſed etiam promoti deponuntur. Vnde Epiſcopus Calinenſis, qui confeſſus eſt, ſe nunquam Grammaticam didiciſſe, vel legiſſe Donatum, ab Honorio III. Pontifice depoſitus eſt. Ratio huius eſt in c. quamuis, extr. eod. Quia contra Deum & Canonicas ſanctiones eſt, tantum in Epiſcopo tolerare defectum. Alia ratio eſt in c. indecorum, extr. eod. Indecorum eſt, vt hi debeant Eccleſias regere, qui non nouerunt gubernare ſeipſos: cum ad Eccleſiarum regimen tales perſonæ ſint admittendæ, quæ diſcretione, prudentia, & doctrinæ præſtantia præemineant, & morum fulgeant honeſtate, d. c. indecorum, extr. eod.

Præficiendus in quibus Ordinibus debeat eſſe conſtitutus?

In admiſſione clericorum ad præfecturas & dignitates, Ordinis etiam habetur ratio, ſcilicet vt præficiendus in ſacris Ordinibus, & ad minimum, in inferiori ſit conſtitutus. Quoniam Subdiaconus abſque diſpenſatione in Epiſcopum eligitur, c. à multis, extr. eod. Tametſi ad regimen parochialis Eccleſiæ is, qui nondum eſt in ſacris: ſicuti monachus in minoribus Ordinibus in Abbatē, inſtante neceſſitatis articulo, diſpenſatiuè poſſit aſſumi, c. præterea, & c. tuam in domino, extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Exigente neceſſitate & vtilitate, poteſt Epiſcopus clericos ad ſuſcipiendos Ordines cogere, c. quæris, extr. eod.

Qui reputatus eſt dignus ad vnum ordinem vel honorem, non debet indignus ad alium reputari, c. geſta, diſt. 74. c. Chriſtus, quæſt. 1.

Sanctius eſt paucos bonos, quàm multos malos habere miniſtros, c. cùm ſit ars, extr. eod.

Delictum perſonæ non debet in damnum Eccleſiæ redundare, c. ſi Epiſcopum, 16. quæſt. 6.

In ambiguis rebus non debet eſſe abſolutum iudicium, c. habuiſſe, diſt. 33.

Ordinatus ad ſacros ſine titulo ab Ordinatore iuſtè petit beneficium, c. accepimus, extr. eod.

Neceſſitati & vtilitati Eccleſiæ omnibus modis ſuccurrendum eſt, c. quæris, extr. eod.

DE SACRA VNCTIONE.

TITVLVS XV.

Continuatio.

QVidam Prælati, antequam ea, quæ dignitatis ſunt, exerceant, cum quadam ſolennium obſeruatione ſacra deliniuntur vnctione, vt hoc in ſignum adeptæ gratiæ rectiùs officio iuncto fungi poſſint.

Quid eſt ſacra Vnctio?

Sacra vnctio eſt, viſibile ſignum interiùs infuſæ gratiæ, qua Deus cor mentiſque ſynceritatem ad miniſteria & officia, ſecundum cuiuſque vocationem, ſummo cum pietatis & charitatis feruore, adminiſtranda delinit c. 1. §. per oleum, extr. de ſacr. Vnctione.

Quotuplex eſt ſacra Vnctio? & quid exterior?

Duplex eſt ſacra vnctio, exterior & interior. Exterior eſt, materialis & viſibilis, quæ corpus inungit, illiuſque interioris

ſignificatiua, cap. 1. extr. eod.

Quid interior?

Interior eſt, ſpiritualis & inuiſibilis, qua cor ad nitorem conſcientiæ conſeruandum & augendum, diuinámque adipiſcendam gratiam vngitur, d.c.1.§.ſcire te, extr.eod. Sunt & aliæ vnctiones, quibus Epiſcopi, vel clerici vtūtur in conferēdis Ordinibus, Baptiſmate, Chriſmate, conſecrandis altaribus, dedicandis templis, benedicendis calicibus, quin & Imperator Romanus in brachio, ſeu in humero vel armo, non autem in capite (vt olim) vngitur, d.c.1.§.refert, & §.quia verò, & §. vngitur, extr.eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens interioris vnctionis eſt, Deus ipſe: exterioris, Epiſcopus, vel presbyter, vel alius, vngendi poteſtatem habens.

Quæ Materia?

Materia ex qua eſt, dicitur eſſe Chriſma: quod conficitur ex oleo & balſamo. Manus enim inunguntur oleo pietatis, caput autem balſamo charitatis, d.c.1.§.per caput.extr.eod.

Quod Obiectum?

Obiectum eſt, corpus, & animus eius, qui ad dignitatem euehitur, & vngitur.

Quæ Forma?

Forma exprimitur illa ſolenni verborum conceptione: quibus Epiſcopus vel presbyter in vngendo vtitur, & legitur de his, 23.diſtinct.c.Epiſcopus, 75.diſtinct.c. 1. in eod. vſque ad §. vnde in veteri. Qualiter autem clerici ordinentur, legitur 23.diſt.c.presbyter, & c.ſequent. vſque ad c. pſalmiſta, & not. ſupr.de tempo.ord.§.& à quo, & §.& qualiter, per Hoſt.

Quis Finis & Effectus?

Finis & effectus eſt, auctio gratiæ diuinæ, ad exequendum rectiùs ea, quæ cuiuſque ordinatio, dignitas, & conditio requirit, c. Epiſcopi, §. qualiter, extr. de tranſlat. epiſ. addit Alphonſus in ſuo theſauro Chriſt.relig.adhuc 7.effectus.2.effectus eſt, conſolidatio ſpiritualis debilitatis per peccatum inductę.3.ſanitas corporalis.4.remiſſio peccati venialis & mortalis. 5. diminutio pœnæ peccato mortali debitæ. 6. interior lætitia.7.arctatio diabolicæ poteſtatis.8.proteſtatio decedentis. Quarum explicationem apud Alphonſum, tit.hoc, vide.

DE

DE SACRAMENTIS NON ITERANDIS.

TITVLVS XVI.

Continuatio.

SI quid in Ordine prætermiſſum ſit, non de nouo inſtituenda eſt ordinatio:ſed, quoad fieri poſſit, cautè ſupplebitur id,quod per errorem,vel incautè neglectum eſt,c.1.& c. preſbyter,extr.eod.Rationem quære in c.1.quęſt. 1.& c. ſacramenta,& c.manus. Niſi omninò contra formam Eccleſiæ ordinatio fuerit facta,arg.12.quæſt.2.c.ſine exceptione, 35.qu. 5. c. alter.

DE FILIIS PRESBYTERORVM.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

Et quid Illegitimatio?

DIctum eſt ſuprà, vitium natalium impedimentum præſtare Ordinationi.Quod nihil aliud eſt,quàm,ſi filius ex parentibus, qui iuxta Imperiales & Eccleſiaſticas traditiones, matrimonium non contraxerunt, natus ſit. Vnde illegitimatio,id eſt,vitioſa conditio natalium,ex iniuſtis nuptijs, vel illicito coitu parentum contracta dicitur.

Quæ cauſa Illegitimationis?

Cauſa illegitimationis eſt,coitus nefarius, inceſtuoſus, & concubinatus parentum.

Qui Effectus?

Effectus principaliter ſunt, priuatio paternæ hæreditatis, diſtinctione quadam obſeruata. Siquidem filijs ex concubinatu natis,vnà cum matre tantum debentur duæ vnciæ hæreditatis paternæ,id eſt,ſexta pars,§.ſi quis autem, cum ſimilib. in Auth.quibus modis nat.eff.ſui,& Auth.licet,§.ab inteſtato

quæ facit apparere, quod non eſt, inquit Bal. in c. 1. col. 5. de conſt. quem refert & ſequitur Iaſon in l. cùm acutiſſimi, C. de fideicommiſ. & idem Bal. in c. fin. extr. de tranſlat. Epiſcoporum, ait, legitimatum aſſimilari homini mediato à morbo, in quo ſemper aliquæ remanent cicatrices. Vtcunque ergo ſpurij efficiantur legitimi, remanent tamen infames de facto, inter bonos & graues viros, Bald. in l. 4. ff. de lib. & poſth. infamibus autem portæ dignitatum patere non debent, c. infamibus, de reg. iuris, in 6.

Quæ cauſæ impulſiuæ prohibendi?

Cauſæ impulſiuæ prohibendi illegitimis Ordines, ſunt tres. 1. dignitas & excellentia Ordinis clericalis, quæ turpibus & infamibus committi non debent, c. inter dilectos, extr. de exceſ. prælat. 2. deteſtatio criminis paterni, quod plerunque in filijs deteſtatur & punitur, vt in crimine læſæ maieſtatis, 6. qu. 1. §. verùm, & c. vergentis, c. hæreſi, extr. de hæret. 3. cauſa eſt, timor paternę incontinentiæ: cùm ſæpè filius patris mores ſequatur, c. literas, extr. eod. arg. c. quando generaliter, 24. diſtin. c. ſi gens, diſt. 56. c. penult. 2. quæſt. 7.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Illegitimus filius ſacerdotis, qui, hoc tacito, per reſcriptum Apoſtolicum paternam Eccleſiam impetrauit, remouetur ab ea, c. ad præſentiam, eod.

Filius, ſiue ſit legitimus, ſiue illegitimus, remouetur ab Eccleſia, in qua immediatè ſucceſſit patri vicario, vel rectori, ca. ad extirpandas, extr. eod. c. cùm decorem, eod.

Illegitimus, abſque diſpenſatione Papæ, ad dignitatem, vel perſonatum, vel beneficium curatum, promoueri non poteſt, c. nimis, eod.

Si illegitimus, maximè filius ſpurius, inſtituatur in Eccleſia, in qua inſtitutus eſt pater, inſtitutio non valet, & inſtituens à ſuis beneficiis ſuſpenditur, c. ad abolendam, extr. eod.

Culpa parentum non debet nocere filiis, arg. eod. diſt. 56. multorum, 27. q. 2. contra habetur, 6. q. 1. §. verum, & c. vergentis, extr. de hæret.

Indulta principis, intelliguntur ſine præiudicio tertij: niſi

Imperator hoc exprimeret,& motu proprio, & ex certa ſcientia hoc prouideret,l.2.§.ſi quis,ff.ne quid in loco pub.

Quod ſingulari fauore conceditur, hoc non eſt trahendum ad conſequentiam: filius igitur ſacerdotis, ſuffragantibus meritis,in Epiſcopum electus,non deponitur,licèt in poſterum pro regula hoc non ſit aſſumendum,c.Cœnomanenſem,56.diſt.

Naſci ex adulterio,non eſt eius culpa,qui naſcitur: ſed illius,qui generat. Iniquitates enim parentum filiis obeſſe non poſſunt:cùm non parentum, ſed propria culpa quemque condemnet,c.naſci,diſtinct.56.& duobus ſequentibus c.

Vitia parentum etiam ad poſteros transferuntur, c.ſi gens Anglorum,diſt.56.

Spurij & ſerui in Ordinatione æquiparantur,c. conſuluit, tit. ſeq.

Filius ſequitur conditionem matris: hinc dicitur: partus ſequitur ventrem,c.nullus,tit.ſeq.

DE SERVIS NON ORDINANDIS, ET EORVM manumiſſione.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

STatus & conditio perſonæ impediunt Ordinationem, niſi is, qui ſeruituti obnoxius, in libertatem, & ex veteri, in nouum hominem, per manumiſſionem tranſmutetur,tot.tit. eod.

Quid Seruitus?

Seruitus eſt conſtitutio iuris gentium,vt inquit Imperator, Inſt.de iure perſonarum,qua quis contra naturam, alieno dominio ſubijcitur.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens ſunt,ius gentium,& ius ciuile; quia vel iure gentium,vel iure ciuili,ſerui fiunt.

Quod

C.de natural.lib.Spurij autem, id eſt, ex publico ſcorto nati, cùm patrem demonſtrare non poſſint:ſed de matre certi: non patri;ſed matri,ſi non fuerit illuſtris perſona mater,ſuccedũt, gl.in l.ſi qua illuſtris, C.de Sen. conſ. Orphiciano. Si verò ex inceſtuoſo & nefario concubitu ſint procreati; neque ad ſucceſſiocem patris, neque matris admittuntur. Nec de rigore iuris ciuilis, illis alimenta debentur à parentib.cùm ſint omni parentum ſubſtantia indigni:nec nomen habeant filiorum, §. fin. Auth. quibus modis nat.effi.ſui,col.7.Auth.ex complexu, C. de nefar. & inceſt.nupt. De æquitate tamen canonica debentur eis alimenta,c.cùm haberet,& ibi gloſ. extr.de eo, qui dux.in matri.quam per adul.pol.

Secundus effectus eſt, quòd filij illegitimi; ex quocunque coitu, extra matrimonium procreati, ad Ordines, vel dignitates promoueri non poſſint.Sunt & alij effectus, qui paſſim colliguntur.

QVÆSTIO.

An filij presbyterorum ordinari poſſint?

Hic quæritur:an filij preſbyterorum ordinari poſſint? Circa quam quæſtionem ſciendum, filium preſbyteri variè dici. Dicitur enim filius preſbyteri & legitimè natus, qui ex matrimoniô,in quo parens cum legitima vxore,ante preſbyteratum,vixit,progenitus eſt.

Secundò, filius preſbyteri dicitur, quem patris in preſbyteratu conſiſtentis,effuſa libido in lucem produxit:& hic ſpurio, & ex inceſtu, damnatóque coitu nato filio comparatur. Nefas enim eſt,patrem diuino cultui deditum,rem veneream exercere,illicitóſque quærere coitus,c.propoſuiſti,&c.preſbyter,diſt.82.& per tot.diſt.83.

Tertiò, filius preſbyteri dicitur legitimatus, qui quidem à patre preſbytero, extra legitimas nuptias natus; ſed per diploma Summi Pontificis, vel reſcriptum Principis, de plenitudine poteſtatis legitimationem conſecutus eſt: regulariter enim aliàs legitimari non poteſt, Bart.in l. ſi quæ illuſtris, C. de Senatusconſul. Orphi. Nunc diſtinguitur: Aut filij preſbyterorum ſunt ex legitimo matrimonio procreati: aut ex illicito coitu,legitimati. Si ex legitimo matrimonio, aut ſunt filij Epiſcopi, aut clerici in inferioribus Ordinibus cõſtituti. Si clerici, aut petunt ſe promoueri in Eccleſia paterna, vel in qua pater rector mediatè, vel immediatè extitit: Si pater immediatè Eccleſiæ præfuit, non poſſunt promoueri ad beneficium

cium in eadem Eccleſia, cap. ad extirpandas, & cap. quando, extr. de filijs preſbyterorum ord. vel non. Ratio eſt in cap. ex tranſmiſſa, eod. Quia Apoſtolici reſcripti decretum ſucceſſionem hæreditariam in Eccleſia Dei deteſtatur: Sin autem mediatè, videlicet, interpoſita alia perſona, pater rector extitit, tunc cùm prohibitionis ratio ceſſet, promoueri poſſunt, d. c. ex tranſmiſſa. Si autem petant beneficia in Eccleſia, quam pater non rexit, proculdubio admittendi ſunt: cùm hi non tantùm ad beneficia peruenire: verùm etiam pro qualitate morum & doctrinæ, dignitatis gradus conſcendere non prohibeantur, cap. literas, extr. eod. & c. niſi, §. vnde patet, extr. de renunt. Sin autem Epiſcopi filij fuerint, & legitimè nati; licitè poſſunt ad ſacros Ordines peruenire: & in eiſdem Eccleſiis, in quibus proſunt, vel immeditatè præfuerunt genitores eorum, nullo impedimento obſtante, beneficia obtinere, c. ad hæc, extr. eod. Sin autem filij non ex legitimo matrimonio, ſed ex illicito coitu, extra matrimonium, ſint progeniti: tunc, aut in vitiis & veſtigiis parentum inſiſtunt, aut parentum vitia non ſequuntur: ſi parentum vitia æmulantur, tunc cum duæ prohibitionis rationes concurrant, ab Ordinibus omnimodè ſunt arcendi: ſin autem vitia parentum non ſequuntur, tunc, aut petunt ſe promoueri ad dignitatem aliquam, aut ad beneficium. Si ad dignitatem, tunc diſcretionis adhibito moderamine, vitæ, inſtitutionis, doctrinæ, & ſimilium, præuia diſpenſatione, admittuntur, vel repelluntur, argumento, c. niſi, §. vnde patet, extr. de renunt. c. Cœnomanenſem, diſt. 56. Si autem petūt beneficium: aut in Eccleſia petunt, cui pater immediatè præfuit. Et iterum diſtingue: aut Epiſcopus cōtulit filijs ſacerdotium, beneficium ſcienter, & eos remouere nō poteſt, c. veniens, extr. eod. aut ignoranter, vel per patrē: vel aliàs filij promoti ſunt, & audiendi non ſunt, c. ad præſentiam, c. præſentiū, c. conquerente, c. quoniam, c. vt filius, extr. de filijs preſbyt. ord. Sin autē in Eccleſia, cui pater immediatè non præfuit: diſtinguitur: aut beneficium eſt curatum, aut non curatum: ſi curatum, tunc illegitimus, ſicuti ad dignitatem & perſonatum, ita ad beneficium curatum, abſque diſpenſatione, peruenire non poteſt, c. nimis in tua. extr. eod. ſi autem curam animarum non habeat, promoueri cum diſpenſatione non poteſt, c. conſtitutus, c. ex tranſmiſſa, c. propoſuit, extr. eod.

Cùm verò filius preſbyteri de plenitudine poteſtatis fuerit legitimatus, nihilo magis promoueri poteſt, quàm iuxta diſtinctiones præmiſſas, quia legitimatus eſt ſimilis Alchimiæ,

quæ

quæ facit apparere, quod non eſt, inquit Bal. in c. 1. col. 5. de conſt. quem refert & ſequitur Iaſon in l. cùm acutiſſimi, C. de fideicommiſ. & idem Bal. in c. fin. extr. de tranſlat. Epiſcoporum, ait, legitimatum aſſimilari homini mediato à morbo, in quo ſemper aliquæ remanent cicatrices. Vtcunque ergo ſpurij efficiantur legitimi, remanent tamen infames de facto, inter bonos & graues viros, Bald. in l. 4. ff. de lib. & poſth. infamibus autem portæ dignitatum patere non debent, c. infamibus, de reg. iuris, in 6.

Quæ cauſæ impulſiuæ prohibendi?

Cauſæ impulſiuæ prohibendi illegitimis Ordines, ſunt tres. 1. dignitas & excellentia Ordinis clericalis, quæ turpibus & infamibus committi non debent, c. inter dilectos, extr. de exceſ. prælat. 2. deteſtatio criminis paterni, quod plerunque in filijs deteſtatur & punitur, vt in crimine læſæ maieſtatis, 6. qu. 1. §. verùm, & c. vergentis, c. hæreſi, extr. de hæret. 3. cauſa eſt, timor paternę incontinentiæ: cùm ſæpè filius patris mores ſequatur, c. literas, extr. eod. arg. c. quando generaliter, 24. diſtin. c. ſi gens, diſt. 56. c. penult. 2. quæſt. 7.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Illegitimus filius ſacerdotis, qui, hoc tacito, per reſcriptum Apoſtolicum paternam Eccleſiam impetrauit, remouetur ab ea, c. ad præſentiam, eod.

Filius, ſiue ſit legitimus, ſiue illegitimus, remouetur ab Eccleſia, in qua immediatè ſucceſſit patri vicario, vel rectori, ca. ad extirpandas, extr. eod. c. cùm decorem, eod.

Illegitimus, abſque diſpenſatione Papæ, ad dignitatem, vel perſonatum, vel beneficium curatum, promoueri non poteſt, c. nimis, eod.

Si illegitimus, maximè filius ſpurius, inſtituatur in Eccleſia, in qua inſtitutus eſt pater, inſtitutio non valet, & inſtituens à ſuis beneficiis ſuſpenditur, c. ad abolendam, extr. eod.

Culpa parentum non debet nocere filiis, arg. eod. diſt. 56. multorum, 27. q. 2. contra habetur, 6. q. 1. §. verum, & c. vergentis, extr. de hæret.

Indulta principis, intelliguntur ſine præiudicio tertij: niſi

Imperator hoc exprimeret,& motu proprio, & ex certa ſcientia hoc prouideret,l.2.§.ſi quis,ff.ne quid in loco pub.

Quod ſingulari fauore conceditur, hoc non eſt trahendum ad conſequentiam: filius igitur ſacerdotis, ſuffragantibus meritis,in Epiſcopum electus,non deponitur,licèt in poſterum pro regula hoc non ſit aſſumendum,c.Cœnomanenſem,56.diſt.

Naſci ex adulterio,non eſt eius culpa,qui naſcitur: ſed illius,qui generat. Iniquitates enim parentum filiis obeſſe non poſſunt:cùm non parentum, ſed propria culpa quemque condemnet,c.naſci,diſtinct.56.& duobus ſequentibus c.

Vitia parentum etiam ad poſteros transferuntur, c.ſi gens Anglorum,diſt.56.

Spurij & ſerui in Ordinatione æquiparantur,c. conſuluit, tit. ſeq.

Filius ſequitur conditionem matris: hinc dicitur: partus ſequitur ventrem,c.nullus,tit.ſeq.

DE SERVIS NON ORDINANDIS, ET EORVM manumiſſione.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

Status & conditio perſonæ impediunt Ordinationem,niſi is, qui ſeruituti obnoxius, in libertatem, & ex veteri, in nouum hominem, per manumiſſionem tranſmutetur,tot.tit. eod.

Quid Seruitus?

Seruitus eſt conſtitutio iuris gentium,vt inquit Imperator, Inſt.de iure perſonarum,qua quis contra naturam, alieno dominio ſubijcitur.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens ſunt,ius gentium,& ius ciuile; quia vel iure gentium,vel iure ciuili,ſerui fiunt.

Quod

Quod ſubiectum?

Subiectum eſt,perſona ſerui dominicæ poteſtati ſubiecti.

Quod Obiectum?

Obiectum ſeruitutis eſt,ſeruitium , ad cuius præſtationem ſeruus domino obligatur.

Quæ Forma?

Forma ſeruitutis eſt , obligatio illa partim iure gentium, partim iure ciuili introducta,qua ſeruus domino tenetur. Variè autem in poteſtatem dominicam redigitur. Iure gentium quidem,per captiuitatem,vel natiuitatem: nam capti in bello publico,ſerui hoſtium efficiebantur,l.4.ff. de ſtatu hominum, & natus ex ancilla ſeruituti obnoxia conditionem ſequitur matris , licèt aliàs quoad honores & dignitates patris ſtatus proſit. Ius etiam ciuile certos modos efficiendi ſeruos tradit. Primus eſt,venditio ſui ipſius,ad quam requiruntur quatuor. 1.iuſta ætas,ſcilicet 20 annorum. 2.conſenſus vendentis. 3. participatio precij. 4. notitia conditionis , gloſſ.in c.ius gentium,diſt.1.Abb.c.ſicut, extr. de iureiuran. Et nota , infrà , de Treuga & pace,vide c.de famulis,& c.nullus,extr.eod. c. Epiſcopus,§.libertus,12.quæſt. Secundus, authoritas Principis in confugientibus ad latronum familiam,l.2. C.quibus ad liber. procla.non licet.Tertius,aſſertio principalis,l.1. §. omnes, C. de aſſert.toll.Quartus,ingratitudo ergapatronos,l.2. C.de liber.& eorum lib.Quintus capitale ſupplicium.nam damnatus ad mortem per ſentētiam,ſeruus pœnæ efficitur,l.qui vltimò, ff.de pœnis.

Quæ cauſa Finalis?

Cauſa finalis ſeruitutis eſt,vt homines in publico bello capti ſeruarentur. Imperatores enim captiuos vendere ſolebant,& per hoc ſeruare ne occiderentur,l.4.ff.de ſtatu hominum.

Qui effectus ſeruitutis?

Effectus ſunt. 1. quòd ſeruus , quicquid acquirat , domino, cuius poteſtati ſubiectus eſt,acquirat, l. 1. §.igitur, ff. de ſtatu hominum. 2. quòd omnes ei actus ciuilis iuris ſunt interdicti: nec teſtamenta facere,nec teſtificari : licet ex perſona domini contrahere poſſit, l. ſi filiusfam. ff. de teſtamentis , & l.qui teſtamento,§.ſeruus,ff.de teſtamentis. 3.quòd ſacra & Eccleſiaſtica munia ei ſint prohibita : nec ad Ordines promoueri poſſit,niſi per expreſſam manumiſſionem , vel tacito domini cōſenſu libertatem ſit conſecutus,tot.tit.hoc, & per tot.diſt. 54.

Quæ cauſa prohibitionis?

Cauſa

Cauſa prohibitionis eſt, vtilitas conditionis ſeruilis, & è diuerſo dignitas clericalis, c. admittuntur, 54. diſt.

Quæ Cognata?

Affinitatem quandam cum ſeruitute, quoad ſubiectionem, habet, adſcriptitiorum, propriorum hominum, & monachorum, vel religioſorum, cuiuſlibet Collegij Prælato ſubiectorum, conditio: in quibus omnibus eſt quædam ſeruitutis imago, Nouel. de monach. §. cogitandum.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, ingenuitas, & libertinitas.

Qui dicuntur Ingenui?

Ingenui ſunt, qui, quamprimùm, vt nati ſunt, liberi ſunt: quod fit ſi ex vtroq; parente libero, vel matre tantùm, vno ex tribus temporibus, videlicet, conceptionis, geſtionis, vel natiuitatis tempore, in libertate exiſtente, natus eſt, l. & ſeruorum, §. ingenui, ff. de ſtat. hom.

Qui ſunt Libertini?

Libertini ſunt, quibus per manumiſſionem à domino libertas conceſſa eſt, l. libertini, ff. de ſtat. hominum.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens libertinitatis eſt, beneficentia & voluntas domini manumittentis ſeruum.

Quod Obiectum?

Obiectum eſt, ipſa libertas.

Quæ Forma?

Forma libertinitatis eſt, ipſa manumiſſio, quæ eſt conſtitutio iuris gentium ſecundarij, qua quis dominio alieno ſecundum naturam eximitur, l. manumiſſiones, ff. de iuſtitia & iure. Et huius, veteri iure Romanorum, tres erant modi, vt apud Ciceronem in Top. & Vlp. in frag. ti. 1. Cenſus videlicet, vindicta, & teſtamentum. Cenſu dicebantur manumitti, qui iuſſu domini, ſiue eius voluntate nomen deferebāt in cenſum anno quoquo luſtrali. Eſt de ea re pulcher locus in Orat. pro Arch. poë. Manumiſſio vindicta fiebat apud magiſtratum, prætorē, conſulem, & proconſulem, quibuſdam ſolennibus obſeruatis. De hac, & de teſtamentaria manumiſſione multi ſunt in ff. & C. titul. His tribus modis adiicit Iuſtinianus, in Inſtit. tit. de libertinis. §. multis autem, alios manumittendi modos.

Qui Effectus?

Inter alios effectus, hic vnus eſt, quòd ſeruus manumiſſus quodam

quodammodò ſui iuris effectus, actus iuris ciuilis exercere, & ad ordines promoueri, eáque, quæ muneris Eccleſiaſtici ſunt, liber peragere poſſit. Circa hunc tamen effectum diſtingue: aut ſeruus ordinatus eſt, domino ſciente, aut ignorante, aut contradicente; ſi domino ſciente, & non contradicente, tacitè præſumitur manumiſſus, & per promotiones ad Ordines liber & ingenuus fit, c. ſi ſeruus, diſtin. 54. Si domino ignorante, præſentatore & ordinatore etiam ignorantibus, minores ordines acceperit, reſtituendus eſt domino, c. nulli, diſtinct. 54. Quod ſi in presbyterum ordinatus fuerit, mulctabitur peculio, ſi habet, c. ex antiquis, extr. eod. ſi non habet, tenetur domino ad operas canonicas, c. frequens, diſtinct. 54. Quòd ſi contumaciter hoc recuſet, deponi poterit, c. nullus, extr. eod. Cùm autem ordinator & præſentator defectum ordinati ſciebant, ad duplicatam mancipij æquiualentis præſtationem domino tenentur, c. ſi ſeruus, diſtinct. 54.

DE OBLIGATIS AD RATIOCINIA.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

Obligatio, qua quis ad redditionem rationum obſtringitur, ab Ordinibus remouet petentem.

Quæ dicuntur Ratiocinia?

Sunt ratiocinia rationum redditiones, ad quas aliquis obligatur, ex adminiſtratione rerum publicarum, vel priuatarum: quæ aliàs dicuntur actionalia & ratiocinalia, c. hæc huius, 12. quæſt. 2.

Quid eſt obligatio ad Ratiocinia?

Obligatio ad ratiocinia eſt, ius reddendæ rationis, in quolibet negotio, quod quis altero nomine, ex mandato, vel ſine mandato, voluntariè, vel à magiſtratu coactus adminiſtrauit, geſſitque.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens huius obligationis eſt, contractus, vt mandatum, & quaſi contractus, vt negotiorum geſtio, & tutelarum adminiſtratio.

Quæ

Quæ Materia?

Materia ſunt, negotia publica & priuata, tam in iudicio, quàm extra iudicium.

Quæ Forma?

Forma certa non poteſt dari, cùm non ſit vnum genus negotij, cuius adminiſtratio ſuſcipitur.

Quis Effectus?

Effectus eſt, actio directa nogotiorum geſtorum, mandati, & tutelæ, qua tenentur geſtores, vt ſunt procurator ad lites, executor teſtamentorum, tutor, vel curator pupillorum, rei adminiſtratæ rationem reddere domino: qua non reddita, aſpirantes ad Ordines repelluntur, tot. titul. eod. & c. 1. diſt. 51.

Quæ cauſa Impulſiua?

Cauſa impulſiua prohibitionis eſt, vilitas perſonæ, quæ facilè ex officio irregularitatem cõtrahit. Secundò, præſumptio contra eos, quòd non tranſeãt ad clericatum voto religionis, ſed vt fugiant ratiocinia dominorum, c. legem, diſt. 52. c. 1. 2. & 3. diſt. 51.

Quæ cauſa Finalis?

Cauſa finalis eſt ne Eccleſia moleſtetur, & incommoda patiatur propter tales, ſi ob redditas rationes repetantur, capite præterea, diſt. 51.

DE CORPORE VITIATIS ORDINANDIS, VEL NON.

TITVLVS XX.

Continuatio.

VItium corporis magnam deformitatem inducens, licèt non appareat; mala tamen vitiati intentione acquiſitum Ordinationi impedimento eſt.

Quis dicitur vitiatus corpore?

Vitiatus corpore dicitur, qui debilitate, deformitate, aut impotentia membri, vel totius corporis laborat, c. cùm de tua, extr. eod.

Quæ vitia corporis ſunt cauſa efficiens Irregularitatis?

Cauſa irregularitatis ſunt, vitia apparentia, quæ magnam

deformitatem facici, vel corporis inducunt: ſiue culpa vitiati, ſiuè abſque culpa & caſu contigerint: vt eſt cæcitas, vel magna deformitas faciei, vel defectus corporis apparens, vndè cæcus, monoculus, vel maculatus in facie, promoueri non poſſunt, cap. cùm de tua, extr. eod. c. ſi euangelica, diſt. 55. Et cenſetur potiſſimùm deformis defectus corporis, qui ſacris tractandis impedimentum præſtat. Vndè Innocentius III. Abbatem mutilatum manu, qui in promotione ſua id fraudulenter tacuerat, ab Abbatiæ officio amoueri iuſſit, c. expoſuiſti, extr. eod. Secundò irregularem efficiunt, vitia non apparentia, vel apparentia quidem, ſed quę non adeò deformem clericum reddunt: ſub diſtinctione quadam. Aut enim clerico, caſu, vel nolenti, & inuito, vi, vel iniuria Medicorum, vel hoſtium, ſunt illata: vt ſi per inſidias hominum, incuriam Medicorum, vel in perſecutione hoſtium Eunuchus factus, vel in aliquo membro, ad ſacri tamen miniſterij functionem neceſſariò non requiſito mutilatus, vel ita natus fuerit. Et his caſibus, neq; ab Ordinibus, neque dignitatibus arcetur, c. ſi quis à Medicis, c. ſi quis pro ægritudine, diſt. 55. c. ex parte, extr. eod. c. Eunuchus, diſt. 55. Aut ſua culpa abſciſſio virilium, vel membrorum mutilatio contigit; vt ſi maritus clericum apud vxorem inueniat, & de membris eius vindictam ſumat, vel ſanus ſeipſum abſcidit, vel membrum aliquod amputauit. Aut ſine culpa, tamen voluntariè affectauit, vt ab alijs abſcinderetur, vel læderetur. Et ad ſacerdotij iura, alióſque Ordines, vel dignitates non admittitur, 24. quæſt. 5. c. placuit, c. maritum, diſt. 33. ſi quis abſciderit, & c. lator. diſt. 55.

Quæ cauſa huius prohibitionis?

Cauſæ prohibitionis ſunt. 1. quia, qui ſibiipſi virilia diminuit, vel abſcidit, vel mutilationem membri inducit; vel ab alio, vt fieret, affectauit, ſui homicida eſt, & conditioni Dei inimicus, c. ſi quis abſciderit, diſtinct. 55. Verùm in alijs, qui ſine culpa ſua, ab alio; vel caſu fortuito, mutilantur, eſt, ſicuti irregularitatis, ita etiam prohibitionis, cauſa deformitas in membris apparentibus, & debilitas tam in apparẽtibus, quàm non apparentibus. Cuius conſideratio: quæ ſcilicet deformitas, vel debilitas impedimento ordinationi, vel vlteriori promotioni ſit; relinquitur Superioris arbitrio & diſcretioni, argumento, cap. 1. & cap. 2. & penul. extr. de cler. ægrot.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sacerdos, qui ſine culpa virilia ſibi fecit abſcindi, credens ſe obſequium præſtare Deo, præter altaris miniſteriũ, officium ſuum exercere poteſt, c. ſignificauit, extr. eod.

Vitium magnam deformitatem corporis inducens promotioni ad dignitates, & Ordines obſtat, c. cùm de tua, extr. eod.

DE BIGAMIS NON ORDINANDIS.

TITVLVS XXI.

Continuatio.

Bigamia eſt irregularitatis cauſa impediens Ordinationem.

Quis dicitur Bigamus?

Bigamus dicitur, non qui cum virgine contraxit, licèt priùs alij fuerit deſponſata: nec qui cum vidua, vel qui plures cognouit concubinas, ſed qui duarum vxorũ maritus legitimus fuit, c. debitũ, c. à nobis, c. quia circa, c. nuper à nobis, extr. eo.

Quæ cauſa efficiens Bigamiæ?

Cauſa efficiens bigamiæ eſt, duplex, & iteratum matrimonium cum duabus legitimis vxoribus ſucceſſiuè contractum, & copula carnali conſummatum.

Quis effectus?

Effectus eſt, quòd bigamus coërcitioni fori ſecularis ita obſtringatur, vt inde recedere non poſſit: ob idque omni priuilegio clericali nudatus, ab Ordinibus arceatur, c. altercationis, de Biga. in 6. c. maritum, diſt. 33. licèt neceſſitate inſtante in Subdiaconum promoueatur, 34. diſtinct. c. lector.

Quæ cauſæ prohibendi?

Cauſæ prohibendi bigamis Ordines ſecundum Hoſtienſem, ſunt quatuor. 1. Propter defectum ſacramenti vnionis: cùm carnem ſuam in plures diuiſerit, 26. diſtinct. c. acutiùs. 2. Propter prærogatiuam Ordinis, c. vna, diſtinct. 26. 3. Propter ſignum incontinentiæ: cùm, vxore mortua, aliam duxerit, cap. propoſuiſti, diſtinct. 82. 4. Ex eo, quòd frequentator coniugiorum non habeat frontem ad viduitatem hortandi, d. c. vna, diſtinct. 26.

DE CLERICIS PEREGRINIS.

TITVLVS XXII.

Continuatio.

CLericus peregrinus dicitur, qui in remotis regionibus, extra prouinciam, ordinatus eſt: is ſi ordinationem ſuam quinque Epiſcoporum ſigillis probare non poterit, ad adminiſtrationem ſacri miniſterij, etiamſi ſe ordinatum iuret, non admittitur.

Quæ cauſa prohibitionis?

Cauſa prohibitionis eſt, præſumptio, quæ contra ipſum militat, non eſſe ipſum ordinatum, vel per ſaltum ſuſcepiſſe Ordines.

Quis dicitur Ordinatus per ſaltum?

Per ſaltum Ordinatus dicitur, qui vel ex negligentia, vel ſuperbia, prætermiſſis aliquibus gradibus, ad maiores confugerit Ordines, c. qui verò, & c. ſolitudo, diſt. 52.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

TITVLVS XXIII.

Continuatio.

DVo ſunt Prælatorum genera: quidam in Epiſcopatu conſtituti, magna poteſtate & reuerenda dignitatis præeminentia clari: alij autem maioribus ſubſunt, & in Eccleſiæ miniſterio deſeruiunt, vicémque maiorum, ſi ipſi præeſſe non poſſint, ſubeunt. Quorum inferiorum cuilibet officium ſuum, ordine & gradibus præeminentiæ obſeruatis, aſſignatur.

Archidiaconus quis dicitur?

Archidiaconus eſt, vicarius proximus Epiſcopo, omnem ſolicitudinem & curam, tam in clericis, quàm in Eccleſijs eorum, cognitionémque & ordinariam iuriſdictionem habens, c. 1. extr. de off. Archidia.

Quod

Quod eſt officium Archidiaconi?

Officium Archidiaconi eſt, omnia Eccleſiaſtica officia, vt ritè exequantur, prouidere, Acolytum ordinare, cuſtodiam vaſorum habere, de tertio in tertium annum diœceſim, & Eccleſias Epiſcopo ſubiectas viſitare, quæ emendatione indigent corrigere, promouendos ad ſacros Ordines, & beneficijs Eccleſiaſticis præficiendos, examinare: poſteà Epiſcopo examinatos & probatos præſentare, ſedibus condignis quemlibet Prælatum locare, omnem curam & ſolicitudinem, tàm in clericis, quàm in Eccleſijs eorum, (cùm ſuper his ſit diſtricti examinis iudicio rationem Deo redditurus) impendere cognitionem, & iuriſdictionem ordinariam exercere, iurgia ſingulorum audire, Archipresbyteris, Diaconis, & reliquis inferioribus præſidere, & demum in omnibus vicem Epiſcopi gerere, niſi ardua negotia maiorem authoritatem deſiderent, c. 1. c. ad hæc, c. officium, c. mandamus, c. vt noſtrum, extr. eod.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

TITVLVS XXIIII.

Quis dicitur Archipresbyter?

ARchipreſbyter dicitur prælatus cæteris preſbyteris eminentior, vicem abſentis Epiſcopi in ſpiritualibus gerens, c. miniſterium, & c. officium, extr. eod.

Quod eſt eius Officium?

Archipreſbyteri officium eſt, officia ſacra in cantanda Miſſa, benedictionibus conferendis, ſacramentis adminiſtrandis, & vt ſacerdotes in ijs adminiſtrandis ſe probè gerant, curare, pœnitentem infirmum conſulto Epiſcopo reconciliare, pœnitentiam cunctis alijs ſacerdotibus iniungere, atque Archidiaconi præceptis, ſicuti etiam Epiſcopi, obſequium præbere, c. officium, extr. eod. c. nunquã, diſt. 5. de conſecrat. 25. quæſt. 1. §. is ita, c. cùm venerabilis, extr. de conſuet.

DE OFFICIO PRIMICERII.

TITVLVS XXV.

Quod eſt Primicerij officium?

AD Primicerij, qui & Cantor, Præcentor, vel Succentor dicitur, curam ſpecialiter pertinet, vt præſit in docendo Diaconis, reliquis gradibus Eccleſiaſticis in Ordine poſitis, lectionéſque Diaconis, quæ ad nocturna officia clericorum pertineant, abſque vlla negligentia donet. Atque in his, quæ ſibi commiſſa ſunt, iuriſdictionem ordinariam habet, cap. cùm ab. extr. eod. de off. ordina. & cap. vnico, extr. eod.

DE OFFICIO SACRISTÆ.

TITVLVS XXVI.

Quod eſt Sacriſtæ officium?

SAcriſta, aliàs theſaurarius dicitur, ſubijcitur Archidiacono, & eſt eius officium ſacrorum vaſorum, veſtimentorum Eccleſiaſticorum, ſeu totius theſauri Eccleſiaſtici, necnon, quæ ad luminaria pertinent, cuſtodiam habere. c. vnico, extr. de officio ſacriſtæ, & c. perlectis, 15. diſt.

DE OFFICIO CVSTODIS.

TITVLVS XXVII.

Quod cuſtodis officium?

CVſtos dicitur, cui omnia, quæ Eccleſiæ ſunt, cuſtodienda committuntur: ſiue ſint Eccleſiaſtica ornamenta, vtenſilia Eccleſiæ, & linteamenta altaris, & ſimilia. Cuius officium eſt, commiſſa ſuæ induſtriæ, & fidei diligenter cuſtodire, canonicis horis ſigna tintinnabulorum pulſare, lampades & laternas accendere, & extinguere, omnes

nes oblationes, eleemoſynas, ſeu decimas pariter inter fratres diuidere, c.1. & c.2. eod.

DE OFFICIO VICARII.

TITVLVS XXVIII.

Continuatio.

COntingit, vt Prælati, inferioréſque quidam clerici, quandóque varijs occupationibus & negotijs diſtricti, non poſſint omnibus, quæ officij ratio exigit, intereſſe: ne igitur ex tali neglectu ad Eccleſiam, vel priuatum, quid detrimenti dimanet, in commiſſis, ratione officij, ſibi negotijs, alterius cuiuſdam Eccleſiaſticæ perſonæ opera tanquam fide vicaria vti permittunt Canones.

Quid eſt Vicariatus?

Vicariatus eſt, munus ab Ordinario, vel clerico, ad celebranda diuina miniſteria, aliáque, quæ ad munus Ordinarij pertinent exercenda, & expedienda, commiſſum, c. 1. diſt. 94. & c. fin. diſt. 93.

Quotupliciter intelligitur Vicariatus.

Vicariatus, vel in miniſterijs diuinis celebrandis, vel in iuriſdictione exercenda conſiſtere dicitur. Atque hi, qui ad officia ſacra obeunda conſtituuntur vicarij: Qui autem ad iuriſdictionem exercendam, Officiales, vel Miſſi dominici, alijſque nominibus appellantur, gloſſ. cler. ver. officiales, de reſcript.

Quæ eſt cauſa efficiens?

Cauſa efficiens eſt, conſenſus cleri, iuncta authoritate Epiſcopi. Quilibet enim clericorum, qui iuſta cauſa impeditus officio ſuo fungi nequit, & neceſſitas, religióque ſuadeat, miniſterio huic peragendo alterius cuiuſdam fidem vicariam ſupponi, poteſt permiſſu Epiſcopi, vicarium, per quem deſeruiat conſtituere. Ex quo apparet, ad conſtitutionem vicarij duo requiri. 1. Iuſtam cauſam, quarum aliquot Hoſtienſ. in §. & in quibus, extr. eod. 12. recenſet, cùm alioquin in propria perſona deſeruire teneatur, cap. quia nonnulli, & cap. relatum, extr. de clericis non reſiden. 2. Authoritatem Epiſcopi, conſentientis & confirmantis talem conſtitutionem, cap. non ſine, extr. de Arb. Poſſunt etiam, Papa ſummus, Pa-

triarcha, Archiepiſcopus vices ſuas presbyteris, diaconis, & ſubdiaconis committere, c. ſubdiacono, diſt. 94. c. ſua nobis, c. ad hæc, extr. de offic. vicarij.

Quod eſt Subiectum?

Subiectum eſt, clericus ſecularis in Ordinibus conſtitutus: hic ſiquidem vicarius conſtitui poteſt. Non ordinis mendicantium religioſus, neque monachus, vel clericus regularis, niſi cum licentia Prælati ſui, cui ſubiecti ſunt, c. in nouo, 16. quæſt. 7. c. ille, §. ad prioratus, extr. de reſcrip. Neque laicus cõſtitui poteſt. Ratio horum eſt: quia in vno eodémque officio non debet diſpar eſſe profeſſio, & indecorum eſt, vicarium Epiſcopi laicum eſſe, & viros Eccleſiaſticos iudicare, c. in nona, 16. quæſt. 7.

Quod eſt Obiectum?

Obiectum eſt, negotium, quod vicario committitur adminiſtrandum. Et in ſpiritualibus & temporalibus conſiſtit: nam ſi in altero horum tantum conſtitueretur, nihil actum eſſet, Rebuff. in praxi, tit. de vicar. Epiſc. num. 18.

Quæ forma conſtituendi Vicarium?

Forma conſtitutionis eſt, vt allegata per conſtituentem iuſta cauſa conſtituendi, Epiſcopus, authoritate & conſenſu conſtitutionem confirmet. Quòd ſi autem Superior in dignitate conſtituat in vrbe, vel in caſtris, municipijs, locíſque inſignibus ſuæ diœceſis, ad iuriſdictionem, tam in ſpiritualibus, quàm temporalibus, ſimul exercendam conſtitutio fieri debet.

Quæ cauſa Finalis?

Cauſa finalis eſt, ne Eccleſia, vel quis priuatorum, ob intermiſſum munus, damnum aliquod incurrat.

Qui Effectus?

Effectus conſtitutionis eſt, facultas adminiſtrandi ſpiritualia & temporalia, ſi vicarius à ſuperiore quodam prælato iuriſdictionem ordinariam habente conſtitutus ſit: ſin autem ab inferiore Clerico; poteſtas adminiſtrandi tantùm ea, quæ ipſe adminiſtrare potuiſſet. Et ſciendum eſt, ſpiritualia, iuriſdictionis & ordinis eſſe, ſicque adminiſtrationem triplicem hîc intelligi 1. Spiritualium, quoad iuriſdictionem: quæ conſiſtit in excommunicando, ſuſpendendo, interdicendo, conferendo, inſtituendo, confirmando, eligendo, præſentando, diſpenſando, & ſimilibus. 2. Spiritualium, quoad ordinem: quæ conſiſtit in ordinando, deponendo, chriſmate conficiendo,

virginibus benedicendis, Eccleſijs altaribuſque conſecrandis, &c. 3. Adminiſtratio temporalium: quæ verſatur in iuriſdictione omnimoda tàm meri, quàm mixti imperij exercendi, atque etiam in actibus quibuſdam extraiudicialibus: putà, in quauis alienandi ſpecie, in concedendo ad formam, cenſus, reditus, penſiones exigendo, Rebuſ. in praxi for. tit. de vica. Epiſcop. fol. 59.

QVÆSTIO.

An Vicarius mandatam, vel ordinariam iuriſdictionem habeat?

Hinc quæritur: an vicarius iuriſdictionem ordinariam habeat, vel delegatam? Videtur quòd delegatam. Quia alieno nomine exercet iuriſdictionem. Sed contrarium verius: quia vicarius decretum alienationibus minorum, & emancipationibus dare, & omnia facere poteſt, quæ pertinent ad iuriſdictionem ordinariam, l. 2. C. de offic. eius, qui vi. ſed hæc, cùm cauſæ cognitionem requirant, delegari non poſſunt, l. nec quicquam. §. 1. ff. de offic. proconſ. Ergo ex his patet, vicarium iuriſdictionem ordinariam habere, iuriſdictionémque Epiſcopi, & vicarij eſſe eandem, c. 2. de conſuet. in 6. Vnde appellatio à vicario ad Epiſcopum, qui vicarium conſtituit, non inſtituitur, cùm hoc modo ad eundem appellaretur, à quo appellatur, ſed ad Archiepiſcopum rectà dirigitur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Vicarius conſenſu Epiſcopi conſtitutus, per conſtituentem, vel rectorem, eiúſque ſucceſſorem, non poteſt remoueri, portionéque ſua fraudari, niſi aliqua culpa meritus ſit, c. 3. extr. eod.

Idem pluribus Eccleſiis vicarius perpetuus eodem tempore eſſe non poteſt: Et qui, dum alicuius eſſet vicarius perpetuus in diuinis, beneficium curatum poſtea eſt adeptus, ampliùs vicarius eſſe non permittitur, c. penult. eod.

Clerici in presbyteratu, vel aliis inferioribus ordinibus cõſtituti in vicariatibus Eccleſiarum, quos adepti ſunt, alios ſibi ſubſtituere non poſſunt, c. clericos, extr. eod.

Vicarius iuriſdictionem ordinariam, non delegatam ab Epiſcopo habet: ergo appellatio à vicario, non ad Epiſcopum conſtituentem, ſed ad Archiepiſcopum legitimè conſtituitur.

Quilibet regulariter debet in perſona propria deſeruire, c. ſi laicus, diſt. 31.

Non debet percipere beneficium, qui negligit officium, ca. diuerſis, extr. de cler. coniug.

Non eſt ferendus, qui lucrum amplectitur, & onus ei annexum ſubire contemnit, Hoſtienſ. §. & an poſſit, eod.

DE OFFICIO, ET POTESTATE IVDICIS DELEGATI.

TITVLVS XXIX.

Continuatio.

EST & Delegati iudicis officium, ab Ordinario vel Delegato Pontificis, mandatas ſibi iudiciales cauſas cognoſcere, & definire, ſicque vice Superioris cognitionem de his habere, vel nolentis, vel non valentis iuſtè ſubire.

Quid Delegatio?

Delegatio eſt, vnius cauſæ, vel plurium, vel vniuerſitatis cauſarum iudicialiter cognoſcendarum & terminandarum ab Ordinario, vel Delegato Papæ inferiori facta commiſſio, cap. per literas, c. ſi pro debilitate, extr. eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens eſt, conſenſus & voluntas Ordinarij & Delegati Papæ, accedente conſenſu eius, cui delegatur. Poſſunt enim Ordinarius & Delegatus Papę cauſas iudiciales, per Delegationem alijs committere: Delegatus autem Ordinarius nullo modo, niſi delegetur cauſarum vniuerſitas, c. ſignificaſti. c. in literis, extr. eod. & l. cum prætor. ff. de iudicijs.

Quod Subiectum?

Subiectum delegationis ſunt, delegans & delegatus. Delegans quis ſit, dixi. Quod ad Delegatum attinet, requiritur, vt ſit liber homo, maſculus, legitimæ ætatis, ingenio & iudicio præditus, prouidus, peritus & perſona Eccleſiaſtica, quæ iuriſdictioni delegantis ſubſit: quia, qui de iuriſdictone delegan-

tis

tis non eſt, inuitus dari non poteſt. Diſtingue tamen circa Eccleſiaſticam perſonam. Aut delegatio fit ab Epiſcopo, aut à Pontifice, vel eius Legato: ſi ab Epiſco, ſimplex clericus, modò peritus, ætatíſque legitimæ ſit, delegatus iudex eſſe poteſt. Ætas legitima hoc caſu 20. annorum cenſetur; licèt ſi in minorem 18. annorum conſenſerint partes, vel cùm dederit Princeps, delegatio teneat, cap. cùm vigeſimum, extr. eod. Quòd ſi à Papa, vel eius Legato delegetur, exigitur, vt aliqua in dignitate, vel perſonatu conſtitutus, aut ſaltem Eccleſiæ alicuius cathedralis canonicus ſit, c. ſtatutum, ver. vbi ſancimus, & ver. Sedis Apoſtolicæ, & ibi gloſſ. extr. eod. Hinc eſt, quod principalis Officialis Epiſcopi, & religioſus conuentualem obtinẽs Prioratum, à Sede Apoſtolica, & eius Legato delegari poſſunt, licèt Officialis foraneus, aut religioſus monaſterij ſui Prior clauſtralis non poſſit, Clem. 2. de reſcript.

Qui delegari prohibentur?

Ex quibus patet, quibus delegari prohibitum ſit. Quidam enim lege impediuntur, ne delegati iudices fiant: quidam naturâ: quidam moribus. Naturâ, vt ſurdus, mutus, perpetuò furioſus, & impubes; quia animi iudicio carent, c. cùm vigeſimum, extr. eod. c. iudices, 11. quæſt. 1. c. neque furioſus, 32. q. 7. Lege prohibetur is, qui ſenatu motus eſt, & omnes infames, c. licet, extr. de teſt. Moribus, fœminæ & ſerui. Non, quia non habent iudicium: ſed quia receptum eſt, ne ciuilibus officijs fungantur, c. ad probandum, extr. de ſententijs, c. mulier, 33. quæſt. 5. c. tria, quæſt. 7.

Quod Obiectum?

Obiectum ſunt omnia negotia Ordinis, & iuriſdictionis. Si delegatio fiat in ijs, quæ ſunt Ordinis, requiritur; ſecundum Hoſtienſ. in §. quæ delegari poſſunt, eod. vt is, cui demandantur, habeat ordinem competentem, c. Pontifices, 7. quæſt. 1. c. aqua, extr. de conſecr. Eccleſ. c. quòd ad tranſlationem, extr. de tempo. ord. In ijs autem, quæ ſunt iuriſdictionis, principium, medium, vel finis cauſæ delegari poteſt, c. ſuper quæſtionum, §. intentionis, extr. eod. Principium, vt ſi citatio, vel litis conteſtatio delegetur. cap. paſtoralis, extr. eod. & cap. ſuper quæſtionum, §. 1. eod. Medium: quòd dupliciter contingit; vel delegatur aliquis certus articulus, putà, receptio & examinatio teſtium, vel ſimile quid, vel medium, habens cauſæ cognitionem annexam, putà, committitur totius cauſæ examinatio à tempore litis conteſtationis vſque ad ſententiam; & priori caſu, delegatus non

videtur

videtur iudex, quia iuriſdictionem per commiſſionem non conſequitur:poſteriori autem eſt iudex, c. cùm te conſulente, & d.c.ſuper quæſtionum,§. nos autem, & §.intentionis, extr. eod. Finis etiam bifariàm delegari poteſt: aut definitiua ſententia tantùm,reſeruata executione, & hic iudex eſt, c. quæſenti, extr. eod. aut executio mera & pura, publica ſententia, per alium,& is iudex non eſt,d.c.ſuper quæſtionum,§.verùm, extr.eod.

QVÆSTIO.

An iudex Ordinarius,ea,quæ meri & mixti imperij ſunt, delegare poſſit?

An autem iudex Ordinarius ea,quæ meri vel mixti imperij ſunt,delegare poſſit?videtur quòd non,l.1.2.& 3. ff. de offic. eius,cui mandata eſt iuriſ. & l. ea, quæ ſunt, ff. ad Municipalem. Sed iure Canonico, cùm Epiſcopus temporalem iuriſdictionem habeat,& poteſtatem meri & mixti imperij:neque ea per ſemetipſum exercere poſſit,infr.ne cler.vel monach. §. quæ ſunt, verſ. Epiſcopus. horum exercitium alteri mandare debet,23.quæſt.illud,c.in Archiepiſcopum, extr. de raptorib.

Quæ Forma?

Forma Delegationis eſt,ipſius commiſſionis tenor:qui iuxta cauſarum,clauſularum,& perſonarum cõditionem, & qualitatem,varius eſſe poteſt.Siquidem,aut totum negotium,vel principium,vel medium,vel finis cauſæ controuerſæ, vni, vel pluribus,cum adiectione clauſulæ, (quòd ſi non omnes) vel duobus,cum clauſula(quòd ſi ambo)vel cum clauſula (appellatione remota,&c.)vel ad certum tempus, vel in certo loco, committitur. Quòd ſi in literis certa forma præſcripta, vel clauſula adiecta non fuerit,iuris forma ſeruatur,c. ex parte, & d.c.ſuper quæſtionum,extr.eod.

Quæ cauſa finalis?

Cauſa finalis eſt,adminiſtratio iuſtitiæ:ne ipſa per Ordinarium, ſi is alijs negotijs diſtentus cauſæ cognitioni incumbere non poſſit,differatur,vel penitùs negligatur.

Qui effectus Delegationis?

Effectus eſt, tranſlatio iuriſdictionis & poteſtatis, de controuerſis cauſis cognoſcendi,eáſque ſententia diffinitiua dirimendi, & ſecundum iuris formam executionem faciendi, ca. ſuper quæſtionum,extr.eod.Sciendum tamen eſt: ſi non vni,
ſed

ſed duobus,tribus,vel pluribus, negotium definiendum committitur,ſimpliciter,abſque clauſula, (quòd vnus vel alius ex ipſis, ſine alijs, vel ſubdelegatione eorum procedere in delegatæ cauſæ cognitione non poſſunt,) & ſi proceſſerint, ſententiámque tulerint,erit ſententia prolata ipſo iure nulla,cap. cùm cauſa,extr.eod.Dixi ſine aliorum ſubdelegatione. Quia illi, qui impediti ſunt, loco ſuo alios ſubdelegare poſſunt, quos ſi collegæ non admiſerint,proceſſeríntque, proceſſus irritus fiet,c.quamuis,Abb.in c.coram,extr. eod. Vel ſi vnus ex Delegatis,rebus humanis eximatur,vel grauem infamiam incurrat,vel propter ſuſpicionem remoueatur, omniũ officium ceſſabit:quia delegatio,morte vnius expirat, c. vno delegatorum,extr.eod. Et nemo illorum in ſolidum iudex eſſe, ſed ſimul omnes iudicandi poteſtatem accepiſſe cenſentur,gloſſ.in d.c.vno,extr.eod. Secùs tamen eſt, ſi duobus, vel pluribus delegatur, cum clauſula: (Quòd ſi non omnes intereſſe potuerint, reliqui nihilominùs exequantur,) vel cum clauſula: (ſi ambo intereſſe nequiuerint, vnus ex illis cognoſcat.) Quibus clauſulis,impotentia includit voluntatem: vt ſi vnus vel plures intereſſe non poſſint,vel nõ velint; dummodò per certum nuntium,vel literas de hoc conſtet; cæteri ad cauſæ cognitionem procedant, adeſſe nec Subdelegatus impediti Delegati permittitur,nec mors,vel infamia,vel remotio vnius ex delegatis obeſſe poteſt,c.cùm cauſa,c.cùm ſuper,c.prudentiam, §. 1.& §.adijcimus,extr.eod.

Secundus effectus eſt, quòd Delegatus Papæ in cauſa ſibi commiſſa iuriſdictionem habeat ſupra Ordinarium,& quemcunque maiorem,c.ſanè quia,extr.eod.ita vt eos,alióſque extraneos officium ſuum impedire enitentes,interdicti, vel ſuſpenſionis,aliáque cenſurà coërcere poſſit,c.1.extr.eod. Quod & Subdelegato(cuius conſtituendi poteſtatem Delegatus Papæ habet)conceditur,c.ex literis,extr.eod.c.preterea,eod.poſſitque ſuam ſententiam executioni mandare infra annum, licèt ab alio Delegato ſententiam latam ſaltem Ordinarius, quam iniuſtam etiam ſciat,exequatur,c.quærenti,& c. paſtoralis,§.quia,extr.eod.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt,mandatum,vicariatus,reſcriptum.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt. 1.mors Delegantis, mors Delegati, mors impetrantis reſcriptum, mors eius, contra quem impetratum reſcri

reſcriptum eſt, re integra, c. ſignificauit, extr. de reſcript. & ibi gloſſ. & Dd. c. cæterùm, de reſcrip. gloſſ. in c. in literis, eod. cap. licet, eod. 2. Contrarium reſcriptum priori impetrato, & de eo expreſſam mentionem faciēs, d. c. cęterùm, extr. de reſcript. 3. Finitio iuriſdictionis Delegati, per ſententiæ executionem, c. in literis, extr. eod. 4. Lapſus diei, ad quam cauſa, iuxta delegationis formam, finiri debuerat, cap. conſuluit, extr. eod. niſi à partibus prorogata ſit, ca. de cauſis, extr. eod. 5. Mors vnius ex Delegatis cauſa pluribus commiſſa, abſque clauſula (quòd ſi non omnes) cap. vno Delegatorum, extr. eod. 6. Exceſſus finium mandati, cap. cùm dilecta, extr. de reſcript. 7. Formæ à delegante, vel iure neglectus, c. ex parte tua, extr. eod. 8. Recuſatio Iudicis delegati, ob ſuſpicionem. Quod quibus modis contingit, recenſet Hoſtien. tit. de recuſa. iudi. deleg. . § quę ſint iuſtæ cauſę, & c. 9. Reuocatio delegationis re integra, l. iudicatum ſolui, ff. de iud. c. quamuis, eod. in 6. 10. Super cauſa controuerſa & delegata, facta traſactio, compoſitio, acceptilatio, pactum de non petendo, & ſimilia, quibus liti finis imponitur, per Hoſt. hic. Omnibus enim his commemoratis modis delegatio tollitur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Delegatus iudex hoc diligenter obſeruare debet, ne fines mandati egrediatur, c. venerabile, extr. eod. & c. cùm dilecta, de reſcrip. ſi nulla in mandato forma præſcripta eſt, iuris formam ſeruabit Delegatus, d. c. ex parte, extr. eod.

Integrum eſt iudicium, quod plurimorum ſententiis confirmatur, c. prudentiam, extr. eod.

Cui mandata eſt iuriſdictio, omnia, ſine quibus iuriſdictio expediri non poteſt, mandata eſſe intelliguntur, c. ſufficiens, extr. eod.

Cùm clauſula eſt contra ſubſtantiam commiſſionis, non tenet commiſſio, quoad ſententiam, c. aliquando ſolet, 3. quæſt. 2.

Clerici non poſſunt prorogare iuriſdictionem iudicis laici, etiam conſentiente Epiſcopo, ſed nec iudicis Eccleſiaſtici, non ſui ordinarij, ſine licentia ſui Epiſcopi*, c. ſi diligenti, extr. de foro competen.*

In foro

In foro pœnitentiali nullus habet poteſtatem prorogandi & abſoluendi, niſi de conſenſu proprij Prælati, Inno.c. de cauſis, eod.

Solennitates in fauorem partium introductæ, de conſenſu partium remitti poſſunt: ſecùs in his, quæ pro publica vtilitate introducta ſunt, 3.quæſt.5.c. accuſatores, & 23.diſt. c. quorundam.

Prohibito vno, prohibetur omne id, per quod venitur ad illud, c.præterea, extr.eod.

Quod iuris eſt in vno connexorum, idem in altero, c. tranſlato, extr.de conſtitut.c. ſi quis ob, 1.quæſt.3.

Ordinarius etiamſi ſciat iniuſtam ſententiam, neceſſe tamen habet executioni mandare, c. paſtoralis, §. quia verò, extr. eod.

Ordinarius, vel Delegatus ſententiam latam reuocare ampliùs non poſſunt, c.in literis, extr.eod.

Verba cum effectu ſunt accipienda, c.relatum, extr.de cler. non reſid.

Illum, in quem conſenſum eſt, recuſare non poſſunt, c.ſuper quæſtionum, extr.eod.

Infames ſunt hæretici, fures, ſacrilegi, capitalibus criminibus irretiti, ſepulchrorum violatores, & qui ſe Epiſcopis opponunt, inceſtuoſi, homicidæ, periuri, raptores, malefici, venefici, adulteri, anathematizati, & omnes, quos Eccleſiaſtica & ciuiles leges infames pronuntiant: probantur hæc, c. infames, 6.quæſt.1.c.hi qui Epiſcopos, 3.quæſt.4.

Delegatus Papæ poteſtatem habet non ſolùm in partes, ſed etiam in alios, qui ſuam iuriſdictionem impediunt, etiamſi ſe multò ſint ſuperiores, c.1.& c.ſanè, extr.eod.

Delegatus Papæ, niſi malitioſè ſe exoneret, Subdelegatum, ad ſuſcipiendam commiſſam cauſam, compellit: in coactione tamen, dignitatis & perſonæ rationem habere debet, c. paſtoralis, extr. eod.

Tres ſunt caſus, in quibus ſuſpicionis cauſa, coram arbitris

non tractatur. 1. cùm recuſatur vnus ex Delegatis datis cum clauſula:(quòd ſi non omnes,&c.)2.ſi Delegatus Epiſcopi. 3. cùm Officialis recuſatur, quia coram Epiſcopo cauſa ſuſpicionis agitur,c.ſi contra,in 6.eod.

Delegatus Papæ ſubdelegare poteſt, licèt datus ſit ex officio,vel de partium conſenſu, vel cum clauſula: (quòd ſi non omnes,&c.)c.quoniam Apoſt.extr.eod.

Delegatus Papæ ſententiam ſuam vſque ad integrum annum exequi poteſt:ſecus autem in Delegato ab Ordinario, ca. quærenti,extr.eod.c.ſignificaſti,eod.

Si cauſa committitur intra certum diem decidenda, niſi partes prorogent,per lapſum diei expirat iuriſdictio, c.de cauſis,extr.eod.

Per ſimplicem commiſſionem cauſæ poteſt Delegatus citare,cõtumacem punire,& reliqua facere, quæ ſpectant ad cauſam,c.præterea,extr.eod.

Si cauſa pluribus ſimpliciter eſt commiſſa, quilibet ſubdelegare poteſt,c.quamuis,eod.ſecùs ſi adiecta clauſula: (quòd ſi non omnes,&c.)vel,(quòd ſi ambo,)c.prudentiam, & c. cùm cauſa,iuncto c.cùm ſuper,extr.eod.

Poſt diffinitiuam executionis mandatum expirat.

Morte Delegantis non expirat iuriſdictio Delegati,coram quo lis erat conteſtata,c.relatum,eod.

Si primus impetrauit primam dignitatem in Eccleſia vacaturam, ſecundus impetrauit certam dignitatem illius Eccleſiæ,cùm vacaret, & illa poſtmodum vacat, debetur primo & ſecundo,c.ex parte,eod.

Delegatio facta dignitatis non expreſſo nomine proprio tranſit ad ſucceſſorem,c.quoniam,eod.

Si cauſa ſimpliciter delegata ſit pluribus, reliqui omnes abſque vno aliquo, ſententiam ferre non poſſunt. niſi delegationis clauſula(quòd ſi non omnes,&c.)adiecta ſit, c.cauſam, c. cùm cauſa,extr.eod.

Si iuriſdictio Delegati expiret, in termino peremptorio,

quem

quem partibus aſſignauit, poſt congruam horam peremptorij, iudex non expectabit contumacem: ſi non expirat, poteſt expectare in diem alteram, & iterum citare, cap. conſuluit, extr. eod.

Iuriſdictio Delegati, re integra, morte mandantis expirat, c. licet, eod.

Arbitri electi ad cauſam recuſationis aſſignant partibus terminum, ad probandum cauſam ſuſpicionis: & iudex recuſatus compellit arbitros ad cauſam finiendam, cap. ſuſpicionis, eod.

DIS CORD. IVRIS CANONICI, ET CIVILIS.

I.

Iure Canonum, ad perpetuandam iuriſdictionem Delegati ſufficit citatio, c. gratum, extr. eod. c. anteriorum, 2. quæſt. 6. Sed iure ciuili & citatio, & litis conteſtatio perpetuitatem iuriſdictionis inducit in Auth. deleg. §. omnes.

II.

Iure Canonum Delegatus à ſummo Pontifice, cauſa media alteri ſubdelegare, quamuis ſibi ſententiam reſeruet, poteſt. At leges ciuiles neminem ab Imperatore Delegatum permittunt cauſa media, niſi cum ſententiæ etiam ferendæ poteſtate, alij demandare, c. ſuper quæſtionum, in prin. vbi Dd. eod. tit. Authen. ad hæc, vbi Iaſon & alij C. de iudic.

III.

Iure ciuili, ea, quæ ſunt meri imperij, delegari non poſſunt, l. 1. 2. & 3. ff. de off. eius, cui mand. eſt iuriſd. l. ea, quæ. ff. ad Municipal. Sed iure Canonum Epiſcopus merum & mixtum imperium habens ea delegare iubetur, cùm ipſe per ſeipſum hoc exercere non poſſit, 23. quæſt. 4. c. illud, & c. Archiepiſcopum, extr. de Rapt.

DE OFFICIO LEGATI.

TITVLVS XXX.

Continuatio.

CVm Summus Pontifex quandoque in prouincijs,ea,quę Apoſtolici muneris ſunt, adminiſtrandi neceſſitatem imminere videat:nec tamen,ob diſtantiam loci,ipſe, vel Ordinarius eò loci conſtitutus, eò quòd ipſi abſque ſingulari Pontificis permiſſu talia tractare non liceat, commodè expedire poſſit: mittit Legatos, qui inſtar Delegatorum vicem ſuam in his gerant.

Quid eſt Legatio?

Legatio eſt, ardui cuiuſdam negotij, quod Pontificis authoritatem deſiderat, in prouincia adminiſtrãdi cuidam clerico facta commiſſio,c.quòd tranſlationem,extr.eod.

Quotuplex Legatio?

Legatio triplex eſt: nam quidam de latere Summi Pontificis ſunt,& de collegio Cardinalium,c. decreto,c.ſi quis Epiſcopus,2.quæſt.6. & Specula. tit.de leg. verſ. ſupereſt,num.3. Quidam miſſi & conſtituti Legati dicuntur, Cardinalibus multò inferiores, Speculator d. loco, & c. penul. extr. eod. Tertiò, ſunt quidam, qui Legationis officium alij dignitati annexum habent,vnde & Legati nati appellantur, c.1.extr.de off. leg. in 6.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens legationis eſt, authoritas Summi Pontificis: qui ſolus Legatos rebus arduis expediendis conſtituit.

Quod eſt Subiectum?

Subiectum eſt,vtraque perſona, & conſtituentis Papæ, & in Legatum conſtituti clerici.

Quæ Materia?

Omnia negotia ſupremi Pontificis authoritatem requirentia: quæ nec ordinarius iudex, abſque ſpeciali Pontificis mandato exequi poteſt; licèt quandoque & Legatis ea, quæ Ordinarius expedire poſſit,exercenda committantur.

Quæ Forma?

Forma conſideratur circa conſtituendi modum. Quod variè fit:vel enim ratione certi alicuius negotij, ad certum tempus,in certa aliqua Prouincia: vel indefinitè & generaliter,

ad om

ad omnia negotia, quæ ad Pontificis adminiſtrationem pertinent, gerenda conſtituitur Legatus, capit. quòd tranſlationem, cap.ſtuduiſti, & cap.excommunicatis.extr. eod.

Qui effectus, & Finis?

Effectus, & finis conſiderantur circa officij, & poteſtatis demandatæ exercitium:quod conſiſtit in abſoluendo, conferendis beneficiis, cognitione cauſarum, ſtatutis etiam, poſt depoſitum officium, valituris, in prouincia commiſſa faciendis,confirmanda ſententia per Pontificem lata, eáque executioni mandanda.Primò enim Legatorum officium eſt,cauſas audire eorum,qui in prouinciis ſuis ad ſe accedunt,& de querelis ad ſe delatis cognoſcere,& Concilium vocare,cap.1.vbi Imm.col.1.& Abb.cap. quod tranſlationem, num.7.extr.eod. Secundò, ſtatuta rationabilia, etiam, poſt depoſitum officium,valitura condere,ca.fin.& ibi Abb.extr.eod. Tertiò,poteſt Legatus de latere ſuæ prouinciæ beneficia ſuæ oblationi reſeruare: quæ tamen reſeruationes ſuæ legationis authoritate factæ; poſt legationis depoſitum officium, & proceſſus ſuper eis habiti, inanes erunt: vt ſunt decreta ſuper hiſce reſeruationibus interpoſita, denuntiationes, inhibitiones per eum, vel per executores factæ, ſi tamen beneficij collatio celebrata adhuc non fuerit, cap. præſenti, eod. in 6.& ibi gloſſ. Quartò poteſt excommunicatos, propter manuum iniectionem in clericos,abſoluere,cap.niſi ſpecialis, ca.quòd tranſlationem, extra. eod. Quod Legato, qui non eſt de latere, non conceditur,cap.excommunicatis.eod.Quintò,poteſt legatus de latere conferre beneficium vacans, licèt illud ſpectet ad præſentationem alicuius clerici,c.dilectus,extr,eod.ca.1.eod. in 6. Sed non illud beneficium, quod in laici eſt patronatu, quamuis tunc poſſit, cùm ſub patronatu clerici eſt, ratione Eccleſiæ,quam clericus ipſe habet,d.c.dilectus, & ibi gloſſ.& Abb. eod. Sextò poſſunt cuiuſlibet generis Legati vices ſuas aliis ſubdelegare: quorum tamen iuriſdictio vnà cum Legati officio, niſi citatio, qua Legati vel ſubdelegati iuriſdictio perpetuatur, præceſſerit,extinguetur, cap.fin.vbi Abb. extra. eod. Notandum tamen, quòd Legatus ex generali legatione non poſſit transferre Epiſcopos, vel vnam Eccleſiam cathedralē alteri ſubiicere,& alteri ius primatiæ cōcedere,vel duos Epiſcopatus vnire,vel vnū diuidere.Quia licèt Legato in vna prouincia cōſiſtenti generalis legatio cōmiſſa ſit:ad ea tamē, ſine ſpeciali mādato,non debet extēdere manus,quæ in ſignū

priuilegij ſingularis ſunt tantùm Summo Pontifici reſeruata, cap. ſtuduiſti, c.niſi ſpecialis, c.quòd tranſlationem,extr.eod. Quare nec commiſſionem alij ſpecialiter factam impedire poteſt:quia mandatum ſpeciale derogat generali, d.c.ſtuduiſti, extr.eod.

Quæ Cognata.

Cognata ſunt,proconſulatus,præfectura,c.legatos, eod.tit. in 6.mandatum,reſcriptum,delegatio,vicariatus,&c.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt,iuriſdictio,dignitas.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt.1.Lapſus temporis;ſi ad certum tempus datus ſit,c.de cauſis,extr.de off.dele.2. Reuocatio Pontificis, ca. vlt.& c. excommunicatis , extr. eod. 3. Finitio iuriſdictionis, per relationem factam Pōtifici,c.licet,extr.eod.4.Mors Legati & eius,qui ipſum miſit,re integra, c.mandata, extr. de præſumpt. Quia his modis Legati officium finitur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Cùm ſpeciale mandatum deroget generali, Legatus generalis commiſſionem alij ſpecialiter factam , impedire non poteſt,c.ſtuduiſti,extr.eod.

Ex quo Legatus retulit cauſam Papæ, illius deſinit eſſe iudex,c.licet,extr.eod.

Citatione perpetuatur Delegati iuriſdictio,c.fi.extr.eod.

Generalis commiſſio ad ea,quæ in ſignum priuilegij ſingularis,ſunt Summo Pontifici reſeruata,non extenditur, c. quòd tranſlationem,extr.eod.

Legatus plurium locorum iuriſdictionem habens , in quolibet iuriſdictionem ſuam exercere poteſt,ita quòd facta vnius loci in alio explicare poſſit,c.nouit ille,extr.eod.

Sicuti iudex ſecularis cogitur ſententiam per iudicem Eccleſiaſticum latam executioni mandare : ita iudex Eccleſiaſticus ſententiam iudicis ſecularis exequi tenetur, arg. c. cùm ad verum , 96. diſt. nunquam tamen ad petitionem ſecularis excommunicabit , niſi canonica monitione præmiſſa , c. ſacro, extr.de ſenten.excom.

Laicus

Laicus patronus non debet ſe intromittere rebus Eccleſiæ, niſi quoad defenſionem, c.1.2.3.& 4. diſt.10.

Sententia lata contraria primæ non valet, §. diffinitiua, 2. q. 6.

Excommunicatio eſt mucro Epiſcopalis, c. corripiatur, 24. q.3.& c.1.16.q.2.

DE OFFICIO ORDINARII IVDICIS.

TITVLVS XXXI.

Continuatio.

QVi non ab inferiore quodam prælato iuriſdictionem ordinariam habente; ſed lege aliqua, vel conſuetudine confirmatus per ſe iuriſdictioni præeſt, vel à Principe aliqua poteſtate præditus eſt, iuriſdictionem ordinariam habere dicitur, l.qui neque, ff.de iud.

Quid iuriſdictio Ordinaria?

Ordinaria iuriſdictio eſt, poteſtas vniuerſaliter exercendæ iuriſdictionis inter ſubditos, proprio iure, vel principis beneficio competentis, c.tranſmiſſam, extr.de elect. l. more maiorum, l.& qui vniuerſaliter, ff.de iuriſdict.om.iud.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens. 1. eſt, conſuetudo, vel lex.c. cùm contingat, extr.de foro comp.& c.cùm ab Eccleſiarum, extr.eod.l.qui neque; ff.de iud. 2. conſenſus principis tam Eccleſiaſtici, quàm ſecularis. Sicuti enim Pontifex Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos Ordinarios facit, ita etiam Imperator, Duces, Marchiones, Comites, Barones, & ſimiles, ordinarios conſtituit, c. in nouo, diſt.21. 3. vniuerſitas, per electionem, c.decernimus, extra de iud.c.cùm in Eccleſijs, extr.de maior. & obedi. Hinc dicitur ordinaria iuriſdictio, quæ à Pontifice, Imperatore, Rege, lege vel conſuetudine, aut vniuerſitate, & non ab alio conceditur, Panorm.in c.cùm contingat, extr.de foro comp.& Felinus, ibidem.

Quæ Materia in qua, vel Subiectum?

Materia in qua, vel ſubiectum, in quo iuriſdictio ſubſiſtit,

eſt perſona, quæ territorium habet, id eſt, exercitium iuriſdictionis. Quia per territoriū denotatur iuriſdictionis exercitium, Clement. Romani §. ſanè, extr. de elect. gloſ. in l. quæcūque, C. de fundis limitrophis. Exercet autem Princeps non tantùm iuriſdictionem in loco, vbi proprietas terræ ad ipſum ſpectat., verùm ſi tantùm poteſtatem in certas perſonas eo loci habeat.: propter illas enim territorium habere videtur, Ioan. Andr. in d. c. cùm contingat, & Felin. in cap. Rudolphus, verſ. territorio, extr. de reſcript. cùm territorium dicatur eò quòd magiſtratus eius loci infra eos fines terrendi, id eſt ſubmouendi ius habeat, gloſ. in c. fin. de conſtitut. lib. 6, Innocen. in c. cùm ad ſedem, extr. de reſtitut. ſpoliat. Ex his patet, iuriſdictionem potiùs perſonæ, quàm in territorio, pro loco, vbi iuriſdictio exercetur, accepto, cohærere, Chaſſa. fol. 91. Perſonæ autem, quæ iuriſdictioni præſunt, iure Pontificio ſunt, Legati Apoſtolici, Patriarchæ, Primates, Metropolitæ, Epiſcopi, principalis Officialis, & quiuis collegiatæ Eccleſiæ præfectus: quamuis Epiſcopo inferior, eique ſubditus ſit, cap. nullus, 7. quæſt. 2. cap. cùm ab Eccleſiarum, in princip. gloſſ. vbi Abb. extr. eod. & idem Abb. in cap. 2. eodem.

Quæ Materia circa quam, vel Obiectum?

Omnia ea, quæ iuriſdictionis eſſe dicuntur: vt ſunt, inſtitutio, deſtitutio, correctio, reformatio, cauſarum omnium ad forum Eccleſiaſticum, de iure ſpectātium, cognitio, Eccleſiaſticarum cenſurarum promulgatio: quæ Honorius III. in cap. conquerente, extr. eod. recenſet.

Quæ forma?

Forma varia eſt. Nam aut de plano, & abſque iudicij figura iuriſdictio exercetur: aut ſolenni iudiciorum forma obſeruata: quod quidem illi, qui iuriſdictioni præeſt, pro cauſæ qualitate obſeruare licet. Forma autem probandæ iuriſdictionis varia quoq; eſt. Nam per tacitas, vel expreſſas aſſertiones fit: vel per vulgi opinionem: vel per iudicum ſententias: vel per captionem redituum, cuſtodum appoſitionem, & exercitium iuriſdictionis, de quibus vide Chaſſa. fol. 91. in conſuet. Burgun.

Quis Finis & Effectus?

Poteſtas exercendi ea, quæ ad legem iuriſdictionis ſpectant: licet ordinario iudici, ratione dignitatis, in qua conſtitutus eſt, plenior poteſtas in ſua diœceſi permittatur. Vnde ius Epiſcopale, vel paſtoris poteſtas, in tria membra deduci dicitur.

dicitur. Quædam enim ad Epiſcopum pertinent, iure Ordinis: vt Eccleſiæ, & altarium conſecratio, virginum benedictio, clericorum ordinatio. Quædam lege iuriſdictionis: vt, corrigendi, conferendi, excommunicandi, inſtituendi, de cauſis ad forum Eccleſiaſticum de iure ſpectantibus cognoſcendi, examinandique poteſtas. Quædam lege diœceſana: vt ius exigendi procurationem, cathedralicum, ſiue ſynodaticum ius exigendi & percipiendi cenſus, & decimas, vide ca. conquerente, & Abb. in cap. dilectus, extr. eod. & cap. 1. 10. quæſt. 3. Eſt & actio confeſſoria & negatoria effectus iuriſdictionis, quæ ex iuriſdictione producta ad defenſionem eius, iudici ordinario competit, Innocent. in d. cap. conquerente, extr. eod. Et hodie pœna fractæ pacis plectitur, qui alienam iuriſdictionem violentia doloſè adhibita, violat, Henning. in cauſ. de territor. Sax. libr. 2. art. 71. Finis etiam eſt, tuitio ſubditorum, quam ſi non iuſtè curet, diuina vindicta illi erit reformidanda; quoniam, vt dicitur in cap. 1. extr. de off. Archidiaconi, ſanguis ſubditorum à Deo, coram quo tenebitur de omnibus rationem reddere, de manibus ſuis in die iudicij requiretur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Licet in genere, quod non licet in ſpecie, cap. ſi ſacerdos, extr. eodem.

Lex diœceſana, & lex iuriſdictionis differunt: vnde res iudicata in vna non obſtat agenti in alia, c. dilectus, extr. eod.

Epiſcopi, qui per ſe non poſſunt, tenentur aſſumere idoneos coadiutores in diuinis miniſteriis, cap. inter cætera, extra. eodem.

Ad hoc, hebeat vt iuriſdictionem Prælatus in clericos, vel in Eccleſiis electus, oportet quòd & vniuerſitas, quæ eligit, ſit clericorum, vel religioſorum, vel alias idem Prælatus iuriſdictionem de Eccleſiaſtico Prælato recipiat, & quòd electus ſit clericus vel religioſus: cùm aliter nec dare, nec recipere poſſint ſpiritualem, ſcilicet, excommunicandi, interdicendi, & conſimilium iuriſdictionem, cap. contingit, extra. de arbitris.

DE OFFICIO IVDICIS.

TITVLVS XXXII.

Continuatio.

CVm iuriſdictiones ſint variæ, vario etiam iudicis officio adminiſtrantur. Merum quidem & mixtum imperium nobili; ſimplex verò iuriſdictio mercenario iudicis officio expeditur.

Quid Iudicis officium?

Iudicis officium eſt, poteſtas, quæ ad dirimendas lites, tollendáque grauamina quomodolibet ſecundum æquitatem exercetur, vt per hoc Religionis, & Reipublicæ ſtatui publicè & priuatim conſulatur.

Quotuplex Iudicis Officium? Et quæ cauſa efficiens?

Officium Iudicis duplex eſt, nobile & mercenarium. Vtriuſque cauſa efficiens eſt, iuris, vel conſuetudinis authoritas, vel conſtitutio Principis, vel eius, qui ius dandi iudicem habet.

Quod Subiectum?

Subiectum eſt, quilibet, niſi natura, lege, vel moribus prohibeatur.

Quod nobile Iudicis Officium?

Nobile iudicis officium eſt, quod iudex ſua, id eſt, iuris authoritate exercet, etiamſi nulla proponatur actio, & interdum nomine proprio, nemine petente.

Quod obiectum nobilis officij Iudicis?

Obiectum huius eſt, inquiſitio, & punitio ſceleratorum, in integrum reſtitutio minorum, facultas concedendi veniam ætatis, conſtituendi tutores, vel curatores adultis, reſtitutio natalium, reſtitutió famæ, honoris, creatio notariorum, executio ſententiæ diffinitiuæ, & omnia alia, in quibus Iudex impertit officiũ ſuum alicui priuatim imploranti, aduerſus eum, cum quo de ſtricto iure nullam habet actionem: ſed qui interim ex ſola æquitate: & quod dicitur, de bono & æquo ei obnoxius eſt: vel quotieſcunque quis petit à iudice quicquam, in quo alterius perſonæ non vertitur conſideratio, vt notat Zaſ. in l. 1. ff. de iuriſ. omnium iud.

Quid Mercenarium?

Mercenarium iudicis officium eſt, quod actioni propoſitæ cohæret, eique deſeruit.

Quod

Quod Obiectum mercenarij?

Obiectum huius ſunt, omnia interloquutoria, cui cœpto iudicio iudex aliquid præcipit, vetat, vel permittit, l. ædiles, §. item ſciendum, ff. de ædilit. edicto. Quinimò, cognita iam controuerſia, illud iudicis officium deſeruit etiam cauſæ definiendæ. Nam omnes ſententias, iudex ex officio pronuntiare dicitur, tàm ſuper re controuerſa, quàm ſuper fructibus, damnis, ſumptibus litis, aliiſque acceſſionibus.

QVÆSTIO.

An iudex ſecundum allegata, contra conſcientiam iudicare debeat?

Quomodo autem in officio ſuo ſe gerere, an ſecundum allegata & probata, & ex Actis contra conſciẽtiam iudicem iudicare oporteat quæſtio eſt, multis temporibus, varijs doctorum rationibus & opinionibus in diuerſas partes agitata. Tu diſtingue: Aut agitur de cauſa ciuili, & iudex propriam conſcientiam in iudicãdo ſequi non debet; ſed propter publicam iudiciorum authoritatem, ſecundum allegatas à partibus probationes ſententiam ferre, l. illicitas, §. veritas, ff. de off. præſid. c. paſtoralis, §. quia verò, extr. de off. deleg. gl. & Dd. in c. 1. extr. de off. ord. Imò etiam, ſecundum leges & Canones, poſtpoſita conſcientia, c. ſummopere, 11. quæſt. 2. c. iudicet ille, 3. quæſt. 7. c. ſi tantùm. 6. quæſt. 2. l. rem non nouam, C. de iud. Nec obſtat, quod ab alijs affertur, veritatem omnibus rebus præualere: & propter inquirendam veritatem iudiciorum ſolennia eſſe inſtituta, non vt ſeruiret iudicijs veritas, c. vnde vi, & c. veniens, extr. de iureiur. peccaréque in eos iudices, qui contra conſcientiam iudicant, Eccl. 4. Hiſce enim reſpondetur, ne iudiciorum authoritas vileſcat, non conceditur iudici, neglecta cognitione publica, quæ ex probationibus hinc inde factis elicitur, ex priuata ſcientia iudicare. Quia ſecundum allegata & probata iudicando non peccat: cùm non ex cuiuſlibet priuati inſtructione: ſed ex confeſſionibus, depoſitionibus, allegationibus, & alijs, quæ in eius præſentia proponuntur, formare animi ſui motum debeat, c. in præſentia, extr. de renuntiat. &, vt publica perſona, poſtpoſitis proprijs phantaſijs & conſcientia, quæ plerunque erronea eſſe ſolet, prout facta in iudicio ſibi eſt fides, iudicare, c. placuit, 6. quæſt. 2. Si autem de cauſa criminali agitur, rectiùs faciet, ſi ſequendo conſcientiam Reum abſoluat, vel in tanta ambiguitate &

diſcrimine rerum deponendo iudicandi officium, cauſam alteri cognoſcendam & definiendam committat, Ioan. And.in add.ad Spec.tit.de diſ.& alleg.aduocat.§.fin.

DE MAIORITATE, ET Obedientia.

TITVLVS XXXIII.

Continuatio.

Decorum eſt,cùm certi clericorum ſint gradus,vt illi, qui in inferioribus ſunt conſtituti, Prælatorum ſuperiorum præeminentiam & dignitatem debita obediētia reuereantur.

Quid Maioritas?

Maioritas eſt,prærogatiua, qua quis cæteris paribus vel inferioribus dignior,maiori honore afficiendus eſt,c.extr.eod.

Quæ cauſæ Maioritatis?

Cauſæ eſſe poſſunt, prærogatiua Ordinis, conſecrationis, diſpenſationis, prioritas & præeminentia ordinantis. Ordo enim efficit,vt Pontifex preſbytero,& preſbyter diacono,&c. maior,honorabilior,& magis reuerendus ſit.2. Conſecratio, vt Epiſcopi,qui conſecrant clericos,c.olim,diſt.95.3.Diſpenſatio: vnde Archidiaconus maior eſt Archipreſbytero, cap.1. extr.de off.Archipreſb.4. Prioritas:vnde prior tempore alteri præferendus eſt, c.1.extr.de parœciis.5. Præeminentia ordinantis: quia ordinatus à Superiore inter alios eiuſdem Ordinis magis eſt honorandus,c.per tuas,extr.eod.

Qui Effectus?

Effectus maioritatis ſunt.1. Quòd prior in Ordine, etiam in ſeſſione, ſubſcriptione, reſponſione, dignitate, vacantium collatione, & etiã in perceptione beneficij præferatur, c.hinc igitur, 18.diſt.c.epiſcoporum, diſt.74. & habet hoc locum in æqualiter meritis:nam digniores etiam pòſt ordinati,in electionibus præferentur,c.licet,8.quæſt.1.Item in his, qui eiuſdem ſunt ordinis & dignitatis;aliàs ſecus,c.conſuluit,diſt.74.

2. Quod ille, qui maioris dignitatis eſt in Eccleſia, vel ſi non eſt ibi dignitas, qui maioris eſt Ordinis,vel ſi ſunt æqualis Ordinis, ille qui prius ordinatus eſt, magis honorandus,

& poſſit nominare, vel ſolenniter eligere perſonam in Scrutinio: niſi fortè alius de iure conſuetudinario, vel ex priuilegio hoc habet, c.1. eod. Similiter, vacante Eccleſia, Præpoſitos, vel Abbates, vel alius prior vocare debet, & alij tenentur intendere, c. à Subdiacono, diſt. 93.

3. Quòd non obſtante abſentia vocatorum, valebit per præſentes actus celebratus.

4. Quòd ad ſacros Ordines promotus in minoribus ordinibus conſtituto in electione præferatur, c. ſtatuimus, extr. eo.

5. Maior in ordine, licèt in Eccleſia poſteriùs receptus, in loco & portione præferatur, c. ſtatuimus, extr. eod.

6. Quòd alij omnes huic, ob maioritatem, obedientiam præſtare teneantur, toto tit. extr. eod.

Quid Obedientia?

Obedientia eſt, ſubiectio, quam inferior clericus ſuperiori, iuxta iuris ſtatutique normam, vel manu data, vel præſtito iuramento promittit, c. cùm in Eccleſiis, & c. legebatur, extr. de maior, & obed. c. dilecti filij, eod.

Quæ forma Obedientiæ?

Forma obedientiæ, quam præſtant Epiſcopi Metropolitanis, habetur in c. dilecti filij, extr. eod. De forma Abbatis, c. ne Dei Eccleſiam, extr. de ſimon. Quomodo Canonici fidelitatem iurant, habetur c. cùm inter, extr. de ſententiis, & re iud.

Quod Obiectum?

Obiectum obedientiæ eſt, præſtatio reuerentiæ, obſequij, honeſtorumque officiorum, c. ſtatuimus, extr. eod. cap. non oportet, diſt. 93.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, inobedientia, proteruitas, & pertinacia clerici, in quem pœna infamiæ, excommunicationis, vel depoſitionis, & expulſionis Canonibus ſtatuta eſt, c. ſi quis venerit, extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sede Epiſcopali vacante, iuriſdictio poteſtasque ordinaria, quæ Epiſcopo competebat, omnis tàm ſpiritualium, quàm temporalium adminiſtratio interim ad Capitulum ſpectat, c. cùm olim, c. his quæ, extr. eod.

Primus Ordinatus cæteris paribus prior & maior habendus eſt, c 1. extr. eod.

Qui maior eſt ordine, licèt in Eccleſia poſterius receptus, in loco & portione præfertur, c. ſtatuimus, extr. eod.

DE TREVCA, ET PACE.

TITVLVS XXXIIII.

Continuatio.

NIhil magis Prælatos Eccleſiæ commendat, quàm ſi prouidentia, ſtudioéue efficiant, vt ſubditorum ſalus, non ſeditionibus, contentionibus, vel iniuria hoſtium conturbata periclitetur: ſed in tuto, ſummaque tranquillitate ſit collocata. Quod ſanè fiet, ſi conuentione, de pace ſeruanda, publicè habita, animi Principum, quaſi furore perciti reconcilientur.

Quid Treuga?

Treuga eſt, nondum pacatis turbis diſcordiiſque, perſonis & rebus ad tempus ſecuritatis promiſſio facta, & dicitur in l. fœdus, & induciæ.

Quotuplex Treuga? Et quid conuentionalis?

Treuga duplex eſt, conuentionalis & canonica. Conuentionalis dicitur: quæ ex conuentione recipit formam, ſicuti quilibet contractus: & hæc hoſti Romano ſeruanda eſt, c. noli exiſtimare, 23. q. 1. & c. innocens, 22. quæſt. 4.

Quid canonica Treuga, & quotuplex?

Canonica eſt, vel perpetua, vel temporalis. Perpetua eſt, conceſſio ſecuritatis perſonis priuilegiatis, abſque vlla temporis præfinitione facta: & illa potiuntur clerici, monachi, conuerſi, peregrini, & ruſtici cũ animalibus & miniſtris omnibus ruſticanis, dum ſunt in agricultura, ſiue eò ſe conferant, vel illinc redeant, c. innouamus, extr. eod. c. ſi quis, 24. quæſt. 3. Habent autem hoc ſecuritatis priuilegium ruſtici, quamdiu fuerint in agricultura; ſicut milites à ciuilibus oneribus, quãdiu militant, immunitatem habent, l. fin. C. de ruſtic. mili. Ita etiam clerici tàm ſeculares, quàm religioſi & conuerſi, dum in Eccleſiis canonicè & regulariter viuunt, gaudent priuilegio clericali, c. fin. extr. de vita & honeſt. cler.

Quid

Quid temporalis?

Temporalis treuga, ſunt induciæ, ratione temporis omnibus communiter conceſſæ & datæ: & durat hæc temporalis treuga, à quarta feria, poſt occaſum ſolis, vſque ad ſecundam feriam ante ortum ſolis, feria quinta propter Aſcenſionem Domini, feria ſexta, propter Domini Paſſionem, die Sabbatho, quia dies eſt requiei, die Dominica, propter Reſurrectionem. Item aduentu Domini, vſque ad octauas Epiphaniæ, & à Septuageſima, vſque ad octauas Paſchæ, c. 1. ext. eod.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens eſt, ius gentium: inde enim bella, captiuitates, fœdera pacis, induciæ, & poſtliminia, &c. cap. ius gentium, diſt. 1. Sed magis propinqua conuentionalis treuga eſt; conuentio Principum belli, qui quadam iuſta cauſa moti gerendo bello, & expeditioni ad tempus renuntiant, cap. 1. extrauag. eodem.

Quod obiectum?

Obiectum treugæ ſunt, expeditiones, contentiones, diſcordiæ, turbæ, bella iuſta, vel iniuſta.

Quid Bellum iuſtum?

Bellum iuſtum eſt, quod pro defenſione propriæ patriæ, & legum paternarum, pace vel iuſtitia tenenda, inſtituitur, cap. ſi nulla, 23. quæſt. 8. cap. noli, 23.

Quid iniuſtum?

Iniuſtum bellum cenſetur tripliciter: 1. Ratione rei; ſi non pro repetendis rebus; ſed ad furta, latrociniáque exercenda, bellum geratur, cap. 1. 23. quæſt. 2. & quæſt. vlt. c. noli. 2. 3. Ratione cauſæ: vt ſi voluntariè, non neceſſariò, ad cōſequendam pacem: ſed ad vindictam, & vltionem pugnetur, ead. quæſt. cap. noli, & c. quid culpatur, eod. 3. Ratione perſonæ: vt ſi quis abſque authoritate Principis, vel perſona talis ſit, cui non licet ſanguinem effundere, nec per ſe, nec per alium: vt ſi perſona Eccleſiaſtica bellum inſtituat; cap. 1. quæſt. 2. eod. cap. ex multa, extrauag. de voto.

Quæ cauſa finalis?

Cauſa finalis eſt, vt in tuto ſit Reipublicæ ſalus, c. 1. ext. eod.

Qui Effectus?

Effectus treugæ eſt, ipſa ſecuritas, quam durante tempore, ad quod induciæ factæ ſunt, ſub pœna excommunicationis nemo turbare debet, c. 1. extr. eod. c. fin. extr. de tranſ. c. nulli, 2. quæſt.

quæſt.1. Secundò, eſt ipſa obligatio naturalis, quæ ex conuentione inter Principes belli celebrata proficiſcitur: qua omnes fidem ſeruare promiſſis conuentis tenentur.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt, tranſactiones, iuris gentium conuentiones, & pax. Differt pax à treuga, quòd treuga ad certum tempus ſuſpendat diſcordias; pax autem penitùs finem imponat. Hoſt. hic.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, violationes, fidei promiſſæ non obſeruatio, calliditas, deceptio, iniuriæ, oppreſſio.

DE PACTIS.

TITVLVS XXX.

Continuatio.

CONuentionum ſpecies, aut ex publica, aut priuata cauſa, proficiſci docet Vlp. lib. 4. ad Edictum. Vnde publica conuentio, quæ per Principem celebratur, aut quoties inter ſe Duces belli quædam paciſcuntur, de qua ſuperiori titulo: & legitima conuentio, quæ lege aliqua, vel Canone, qui legis loco eſt, confirmatur, l. 5. & l. 6. ff. eod. quæ non tantùm ad agendum, verùm etiam excipiendum proficit, Actoriſque experiuntis intentio hac exceptione pacti per Reum in iudicio conuentum obiecta perimitur, c. 1. extr. eod.

Quid pactum?

Pactum eſt, duorum vel plurium, de rebus corporalibus, vel incorporalibus hominum commercio non exemptis, ſeu negotio contrahendo, honeſta & licita conuentio.

Vnde pactum dicitur?

Dicitur à pactione, vt Vlp. ait. Vnde pacis nomen deſcendit: pactum enim eſt effectus pactionis, & quaſi obligatio, quæ ex pactione, conuentione, vel paciſcendi actu, naſcitur, l. 1. ff. de pactis.

Quotuplicia ſunt Pacta, & quæ publica?

Duplicia in genere; publica ſcilicet, & priuata. Publica ſunt, quæ per Principem, Summum Pontificem, Archiepiſcopum, Clerum, vel quemcunque alium, qui poteſtatem regendi habet, Religionis, vel Reipublicæ cauſa fieri contingit.

Quid Priuatum, & quotuplex?

Priuatum eſt, conuentio licita & honeſta, quæ de rebus pri

priuatorum celebratur,l.conuentionum,ff.de pactis. Et illud vel eſt iuris gentium,vel legitimum,ſeu canonicum.

Quid Pactum iuris gentium,& Legitimum?

Iuris gentium pactum dicitur, omnium hominum, qui ratione vtuntur, approbata conuentio, l. iuris gentium, ff.eod. Legitimum autem,ſeu canonicum,quod lege aliqua, vel Canone,ſicuti hodie ferè omnia pacta nuda ſunt,firmatur,l.legitima,ff.eod.& c.1.extr.eod.

Quæ cauſa efficiens?

Eſt duplex,propinqua & remota. Propinqua eſt,conſenſus paciſcentium,d.l.iuris gentium,ff.eod.Remota eſt Canon,vel lex gentium, ciuilis vel prætoria, quæ eiuſmodi conſenſum approbant, & ad obligandum volunt eſſe efficacem, c.1.extr. de pactis, l.1.§.penult.ff.eod.l.an inutilis, ff.de accep.l.in venditionib.ff.de contrah.empt.l.5.6.7.ff.eod.

Quorum conſenſus ad paciſcendum efficax, vel qui paciſci poſſint?

Omnes paciſci poſſunt,qui non prohibentur. Nam paciſci & contrahere, eſt de genere permiſſorum, l.quòd ſi minor, §. non ſemper, ff.de minor.l.ſicut, C.de act. l.mutos, ff. de procurat.Prohibentur autem quidam natura,quidam Canone, & lege. Natura,quidem, qui nullo iudicio & intellectu præditi ſunt, nec conſenſum accommodare poſſunt:vt ſunt amentes, furioſi,infantes;puta,qui ſunt intra ſeptennium, muti & ſurdi coniunctim, l.1.§.furioſum,& §.penult.ff.de act.l.4.ff.eod.l.in quibuſcunque,de act.l.vbi, ff.de regul.iur. Canone prohibentur paciſci de rebus Eccleſiaſticis omnes illi, quibus non eſt conceſſa facultas alienandi illam rem,abſque conſenſu Capituli,vel ſuperioris Prælati. Lege prohibentur impuberes,minores,prodigi,& mulieres:Qui licèt adeò iudicio mentis polleant, vt negotium intelligant: tamen ne facilitate ducti in perniciem ſuarum rerum ducantur, volunt leges & ſenatusconſulta, vt hæ per pactum alterius obligationem in ſe non transferant:illi verò adeò alterius arbitrio regantur, vt indifferenter pactis vel contractibus iis, cum quibus paciſcuntur, vel contrahunt, non obſtringantur, licèt ipſos in vtilitatem eorum habeant obligatos,l.in negotiis,ff.de regul.iur.l.1.ff.de minor.Inſtit.§.1.de auct.tut.l.contra, ff.eod.l.is cui,ff.de verb. oblig.l.3.C.de in integ.reſtitut.

Quæ

Quæ diuiſio Pactorum ſumitur à cauſa efficiente? Quid expreſſum, & quid tacitum?

Quòd quædam pacta ſint expreſſa, quædam tacita. Expreſſum pactum eſt, duorum vel plurium in idem verbis, vel literis expreſſus conſenſus, l.2.ff.eod. Tacitum eſt, conuentio, quæ ex præſumpta & quaſi ex coniecturata contrahentium elicitur voluntate, l.2.C. de pact.l.aduerſus, C.de vſu.& l.qui in futurum, ff. eodem.

Quæ Materia?

Dignitates, prælaturæ, & omnia beneficia, tàm curata, quàm non curata. Res, quæ in commercio hominum conſiſtunt, ſiue præſentes ſint, ſiue abſentes, dum tamen ſint paciſcentium propriæ, cap.plerique, c.cùm pridem, extr.eod.l.ſi in exceptione, §. omnium. ff. de contrah. empt. l. pactum, ff. eod.l.3.C.de donat.l.interdum, ff. de verb.oblig.l.1.& 2.ff.de except. rei iudic. Et in genere, omnes res, de quibus paciſci Canonis vel legis nulla extat prohibitio.

De quibus rebus Canones vel leges paciſci non permittunt?

De illis rebus, quæ impoſſibiles, turpes, vel ex quarum conuentione periculum animæ, turpitudo, impoſſibilitas, vel abſurditas inducitur, vel Eccleſiæ nocumentum infertur. Vnde non valet pactum, quo id agitur, vt beneficium pro pecunia reſignetur, quia committitur ſimonia, cap.cùm pridem, extr. de pact. Et ſicut pactum de hæreditate viuentis, abſque eius voluntate iure ciuili improbatur, l. pactum, l. licet, & l. fin. C. de pactis, ita etiam pactum de ſuccedendo poſt mortem Prælati, in ipſius Eccleſia, iuxta canones, nullius momenti eſt, cap.accepimus, extr.eod. Ratio eſt. Quia Canones hæreditariam ſucceſſionem in Eccleſia Dei deteſtantur, 8. quæſt.1.c.Apoſtolica, c.ad extirpandas, ca.præſentium, & c.ex tranſmiſſa, extra.de filiis Presbyterorum. Et in ſpiritualibus omnis pactio rei conuentio illicita videtur potiſſimùm, ſi de iis obtinendis fiat, 1.quæſt.2.ca.quàm pio, & infr.de ſimon.c. tua, & infr.tit.prox.ca.præterea, ca.ſuper, eod.& infr.vt Eccleſiaſtica beneficia, cap.vt noſtrum. Etiamſi iuramento talis pactio ſit firmata: quia in animæ detrimentum vergit, capit. grauis, extr.de cenſibus & cap.tua nos, extr.de iureiur.

Turpes pactiones ſunt, quæ vel fiunt de turpi re: vt ſi quis promit

promittat, ſe facturum homicidium, ſacrilegium, vel quid aliud, l. veluti, ff. de ver. oblig. §. quæ turpi, Inſt. de inceſtis, & inutilibus nupt. Vel, ob turpẽ cauſam: veluti ſi paciſcar, ne furti, iniuriarum, vel de dolo agam, l. ſi vnus, §. pacta, ff. de pactis. Quæ omnes Canonibus ſunt prohibitæ, 22. q. 4. c. vnuſquiſque, & c. in malis promiſſis, & c. non ſemper promiſſa, c. definitio, c. ſi ad peccatum, & c. mulier, eod.

Impoſſibilis dicitur res, & ob id impoſſibile pactum, cuius commercium per rerum naturam haberi non poteſt, l. impoſſibilium, ff. de re iud. c. pactiones, extr. eod. Denique de rebus aut iuribus publicis, niſi ſecundum iura publica paciſci non licet. Nam quæ publica ſunt, pactis priuatorum mutari poſſe, abſurdum eſſet, l. ius publicum, l. contra, l. ius agnationis, ff. eod. l. 3. §. fin. ff. ad l. Iuliam, de vi pub. l. ſi vnus, §. pacta, ff. eod. c. ſi diligenti, extr. de foro comp. Sic etiam pacta, quibus redditibus Eccleſiæ detrahitur, vel grauamen adijcitur, vel aliquod præiudicium fit, infirma ſunt, c. plerique, 16. quæſt. 1. & c. ſi quis laicus, & l. inter debitores, ff. de pact.

Quæ diuiſio Pactorum ſumitur à materia? Et quid pactum reale, & quid perſonale?

Quòd quædam ſint perſonalia, quædam realia. Omne pactum generali quadam ratione tranſmiſſionis cùm in rem dirigatur, reale eſt. Dicitur tamen ſic reale propriè, quòd circa rem principaliter verſatur, Bart. in l. pactorum, & Iaſon in l. 7. §. prætor, ff. eod. Perſonale autem pactum dicitur, quod perſonam paciſcentium reſpicit, nec eam egreditur, cùm in hæredes non deſcendat, l. ſi vnus, §. ante, & l. idem, ff. eod. Sumuntur & aliæ diuiſiones ab ipſa re, de qua pactio celebratur. Vnde & pacta dicuntur legitima & illegitima, ratione rei honeſtæ, vel turpis, ſuper qua interponuntur, d. l. ſi vnus, & c. vnuſquiſque, 22. quæſt. 4.

Quæ Forma?

Quòd abſque obſeruatione ſolennium, quæ in ſtipulationibus requiruntur: ſed promiſſione tantùm, vel abſque promiſſione, inuicem datis manibus, vel interrogatione & reſponſione, ſiue congruat, ſiue non, & ex interuallo, inter præſentes: inter abſentes autem per nuntium, vel epiſtolam, literis vltrò citroque miſſis pacta conficiantur, l. 2. ff. eod. Iaſon numer. 7. §. ſed cùm nulla, numer. 32. & in rub. de verbor. oblig. 5. & 6.

Quæ diuiſio ſumitur à Forma? & quid Pacta nominata, & innominata?

Quædam pacta ſunt nominata, quædam innominata. Nominatum pactum eſt, quod, ob certam contrahendi ſpeciem, quam obtinet, certum aliquod contractus nomen iuduit, l. iuris gentium, ff. eod. Pactum innominatum eſt conuentio, quæ, cùm nullum permutationis ſynallagma contineat, nomine deſtituta æquitati naturali ſubnixa manet, l. ſi tibi, C. de locato. Sunt & quædam pacta iudicialia: quædam extraiudicialia, quædam verbis; quædam ſcriptis & inſtrumentis celebrantur.

Quæ cauſa finalis?

Cauſa finalis pacti, eſt acquiſitio, vel remiſſio, l. 1. cùm donationis, C. de contract. Cùm enim pacta, iure Canonum & ad agendum, & excipiendum ſint efficacia, ſicuti ijs de iure Actoris quandoque remittitur, ita ius Actori tribuitur, & quandoque confirmatur, 12. quæſt. 2. c. quicunque, c. 1. & c. 2. extr. de pactis.

Quomodo iuxta finem Pacta diuiduntur? & quid Pactum obligatorium & liberatorium?

Pacta quædam ſunt obligatoria, quædam liberatoria. Pactum obligatorium eſt, quo paciſcentes ad aliquid dandum vel faciendum obligantur, Iaſon in rubr. de verb. oblig. Dd. in l. tale pactum, ff. eod. Liberatorium eſt, quo actio ex iure cōpetens mediãte accepti latione, vel nouatione ipſo iure, vel ope exceptionis tollitur, d. l. tale pactum, ff. eod. Et hæc diuiſio etiam diuerſum pactorum effectum concernit.

Quis effectus Pactorum?

Effectus pactorum iure pontificio eſt, condictio ex Canone, c. 1. & 3. extr. eod. 20. q. 1. c. puellæ, 22. q. 4. c. innocens, 18. q. 2. c. Eleutherius. Licèt enim, de iure ciuili, ex nudo pacto non detur actio, tamen cùm eiuſmodi pacta obligent naturaliter, & ex bono & æquo, l. 1. ff. eod. & l. 1. ff. de conſt. pec. ſequitur, eum, qui pacta non ſeruat, contra naturam, conſcientiam, atque adeò contra officium boni viri facere, ac peccare mortaliter, gloſ. in c. 1. extr. de pactis. Nam & Paulus ad Ro. 1. eos, qui pacta non ſeruant, inter illos numerat, qui capitaliter delinquunt. Ergo indiſtinctè, ex pactis nudis ſeriò & deliberatè initis, etiam in foro ciuili hodie datur actio. Quoniam definitum

definitum eſt inter Dd. vt quotieſcumque agitur de vitando peccato, déque cauſa conſcientiæ, toties etiam in foro ciuili ius pontificium ſeruari debeat, cap.1.& cap.2. vbi Dd.extr.de operis noui nunt. Caſtrenſ.in auth.At qui ſemel, num.3.& 4. C. de probat.cum ſimilibus, quia inter ſimplicem loquelam & iuramentum non facit Deus differentiam, 22. q. 5.cap.iuramenti, & 12.quæſt.2.cap.quicunque ſuffragio.

Ratione effectus quomodo diuiduntur Pacta? Et quæ Pacta nuda & veſtita?

Quædam pacta dicuntur nuda, quædam veſtita. Veſtita ſunt,quæ vel cohærentia contractus,vel rei traditione,vel iuramento, vel lege, ſunt firmata. Nuda autem ſunt, quæ nudo paciſcentium conſenſu, abſque alio adminiculo nituntur. Et hæc ad producendam actionem inefficacia ſunt: ſed cùm & ea,ſi deliberato animo fiant,canonica ſanctione comprobentur,in hoc à veſtitis pactis non diſcrepant, d.cap.1. & ibi Dd. extr.eod. Quandoquidem & tale nudum pactum donationis cauſam,ex qua hodie datur actio, in ſe continere videtur, argumento l.Campanus, in fin.ff.de operis liber.l.ſi quis argentum,C.de donat.Cùm is,qui paciſcitur donationis cauſa,rem certam & indubitatam iure ciuili liberaliter remittat, l. 1. ff. de tranſact. Agi igitur ex eo poteſt,l.iuris gentium, §.quinimò, ff. eodem.

Quæ Cognata?

Treuga, pax, tranſactio, literarum obligatio, verborum obligatio, & contractus in genere. Differt autem pactum in genere à contractu & tranſactione,ſicut genus à ſpecie.Nam contractus illas tantùm conuentiones continet, in quibus obligatio ineſt mutua; ſeu, vt loquitur Iuſtinianus, ſynallagma, tranſactio tantùm ad ea conuenta pertinet, quibus res dubiæ remittuntur, l.tranſacta, cum l. ſeq.ff.de verbor.ſignif. Pactum autem,velut genus,omnes contractus,tranſactiones, & ſi qua ſimilia ſint, promiſſa & conuenta complectitur, ſiue ſynallagma contineant, ſiue non contineant,ſiue rem tranſigant, ſiue non tranſigant, l.1.§.1. ff. de pact. In ſpecie tamen paciſci & tranſigere hoc differunt, quòd is,qui tranſigit,quaſi de re dubia & lite incerta tranſigit; qui verò paciſcitur donationis cauſa,rem certam & indubitatam iure ciuili liberaliter remittit, l.qui.ff.de tranſ.Sic cõuentio idem eſt, quòd pactio,

cauſa ipſius pacti, quod effectum eſt, actum paciſcendi ſignificat. Et ſicuti literarum obligatio, literis, & verborum obligatio verbis, contrahitur: ita etiam pactum literis & verbis, abſque tamen obſeruatione ſolennium; quæ in illis requiruntur, fieri contingit, l.2.eod.l.1. §.1. l.continuus, ff. de verbor. obligat.

Quæ Pugnantia?

Primò: Error, dolus, metus, imbecillitas, intellectus. Hæc enim ſubſtantiam pactorum, id eſt, conſenſum impediunt, quò minùs rectè, & ad producendum effectum, adhibitus videatur, l.ſi per errorem, ff.de iuriſd.Bart.in l.& eleganter, ff.de dolo. Secundò: Vitium materiæ; vt cùm turpis res, illicita, vel publica, in pactum deducitur, l.non dubium, C.de legibus, 8. quæſt. 1. cap. Apoſtolica. Tertiò: Contrarium poſterius pactum, l.ab emptione, ff.eo.& l.pacta nouiſſima, C.eod. Quartò, Pernicies Eccleſiæ, cap.pleríque, extr.de pact. Quintò, Periculum animæ, cap.pactiones, & c.cùm pridem, extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quandoque detrahendum eſt ſeueritati, vt maioribus malis ſanandis charitas ſyncera ſubueniat, cap. vt conſtitueretur, 50.diſt.

Satius eſt, pro veritate pati ſupplicium, quàm pro adulatione beneficium, cap.nemo peritorum, 11.quæſt.3.

Proniores debemus eſſe ad abſoluendum, quàm ad condemnandum, cap.ex literis, extr.de probat, cap.tempora pœnitudinis, 26.quæſt.7.

Inter iuramentum & ſimplicem loquelam Deus nullam facit differentiam. Quia, ſicut in iuramento nullam conuenit eſſe perfidiam: ita quoque in verbis noſtris nullum debet eſſe mendacium, cap.iuramenti, 22.quæſt.5.

Pacta, quantumcunque nuda ſeruari debent, cap.1. extr.eodem.

Quoties in conuentionibus Superioris deſideratur conſenſus, toties ratihabitio Superioris in iis, quæ geruntur, poſteà ſuperueniens ſufficit, cap.quotiens, extr.eod.

Studioſè attendendum eſt iudici, vt ea, quæ promittuntur,

opere compleatur, cap. qualiter, extr. eod.

Pactum hæreditariæ ſucceſſionis in ſpiritualibus, vel beneficiis, Eccleſia deteſtatur, cap. accepimus, extr. eod.

Sicuti, iuxta legitimas ſanctiones, ita quoque ſecundum Canones, pactum turpe, vel rei turpis, aut impoſſibilis de re, vel de facto, nullam obligationem inducit, cap. pactiones, extra. eodem.

Pactio, vel conuentio pro ſpiritualibus obtinendis celebrata, nullo modo ſubſiſtit. Quod etiam de iis dicendum, quarum obſeruatio vergit in animæ detrimentum, cap. pactiones, extr. eodem.

DE TRANSACTIONE.

TITVLVS XXXVI.

Continuatio.

TRanſactio pacti ſpecies eſt, qua plerumque, ob dubium litis euentum, contentionis odium, grauitatem ſumptuum, aliáque incommoda à lite diſceditur. In hoc tamen à pacto differt, quòd qui tranſigit, quaſi de re dubia, & lite incerta, neque finita tranſigit: qui verò paciſcitur, rem certam & indubitatam remittit, l. 1. ff. eod.

Quid Tranſactio?

Tranſactio eſt, de re dubia & incerta, non gratuita pactio, l. 1. ff. de tranſact.

Vnde dicitur Tranſactio?

Dicitur ab actionis tranſitione: eò quòd, qui tranſigit, ab actione tranſit & diſcedit. Et ſic propriè dicitur tranſigere is, qui agit, l. 2. C. eod.

Quotuplex Tranſactio, & quid generalis?

Duplex eſt tranſactio, generalis & ſpecialis. Generalis eſt, cuiuſque negotij, de quo futura lis non timetur, definitio: Et hæc extenditur ad pactum, iuſiurandum, & rem iudicatam, l. 1. vbi Iaſon, ff. de pact. l. tres fratres, ff. de iureiur. l. tranſacta. ff. de verb. ſignif.

Quid ſpecialis, & quotuplex?

Specialis eſt, contractus innominatus, quo inter litigatores res dubia & litigioſa, aliquo contrà dato promiſſo, vel

æquali permutato, remittitur vel finitur, l.1.§.1.de pact.gloſſ. fin.l.ſub prætextu, C.eod.Bald.in l.ſumma, ff.de cond. indeb. vide Alex.in rub.C.eod.Et hæc duplici ratione celebratur: vel per nudum pactum, vel per Aquilianam ſtipulationem, gloſſ. & Dd.in l.ſi cauſa, C.eod.vbi Bart.num. 5. Iaſon, num.10.

Quæ cauſa efficiens?

Eſt eorum, qui tranſigere poſſunt, conſenſus & voluntas, l. interpoſitas, verſ.conſenſu terminata, l.non minorem, l.cùm donationis, C.eod. l. iuſiurandum, §. 1. ff. de iureiur.

Qui tranſigere poſſunt?

Omnes, qui liberam ſuarum rerum habent adminiſtrationem: alij autem, quibus alienæ rei adminiſtrandæ cura, vel functio commiſſa eſt, cum diſtinctione quadam tranſigere poſſunt. Procurator enim, niſi cum ſpeciali mandato, vel omnium bonorum, vel in rem ſuam conſtitutus, tranſigere non poteſt, l.iuſiurandum, cum l.ſeq. ff.de iureiur.l.procurator, ff. de procurat. Hos enim tres caſus excipit gloſſ.in l.tranſactionis, C. eod. Sic tutores, procuratores fiſci, vaſalli, & ſimiles, quamuis tranſigere poſſint, non tamen contra legis prohibitionem, tranſigendo donare, vel alienare poſſunt, vide gloſſ. Bart.& Dd.in l.præſes, C.eod.l.4.C.dæ prædiis minorum, l.1. ff.de off.procurat. Cæſ. l.nulli, eod.vide in cap.1.§.ſi vaſallus, ſi de feud. def. Curt. in tractat. feud. parte 4. qui tres caſus in Vaſalli tranſactione diſtinguit. Denique Prælatus, abſque conſenſu Capituli, vel ſuperioris, non poteſt tranſigere, cap. contingit, cap.decreto, cap.veniens, extr.de tranſ.

Quæ Materia?

Res ſpirituales, ciuiles, ſiue temporales, & criminales, de quibus lis eſt, vel futura eſſe poſſit, l.1.ff.eod.l.2.vbi Iaſon, & Dd.C.eod.ca.ſuper eo, extr.de tranſ. Primò tamen circa ſpirituales diſtingue. Aut conuentio fit, vt pro ſpirituali, vel re ſacra detur temporalis: Et tunc, cùm hæc pactio ſit ſimoniaca, iure canonico reprobatur, c.præterea, c.ſuper eo, extr.eod.cap. cùm pridem, extr.de pactis, cap. vlt. extr.de rerum permutat. Aut fit, vt res ſacra, vel ſpiritualis detur pro ſpirituali: Et tunc, aut ea petitur, tanquam beneficium, aut tanquam proprietas. Si agetur ſuper beneficio, vt aliquis recipiatur ad beneficium Eccleſiæ, vel quantùm ad prælationem, nulla poteſt interuenire tranſactio propriè: quia incideret in vitium ſimoniæ, & talis titulus non habetur ex tranſactione; ſed per canonicam inſtitutionem, cap.ex frequentibus, extra.de inſtitutionibus,

cap.

cap.admonet,extr.de renunt.16.quæſt.7.cap.nullus omninò. Si verò res ſacra,vel ſpiritualis in litigium deducatur,vt proprietas, tunc bene poteſt interuenire tranſactio, cap. ad quæſtiones,extr.de rerum permut.cap.ſtatuimus,extr.eod.Et hæc conuentio etiam non propriè tranſactio,ſed amicabilis compoſitio dicitur, d.cap. ſuper eo,extra.eod.Secundò, diſtingue circa res ciuiles, vel temporales. Aut res tunc tranſacta & finita eſt, & ampliùs de ea tranſigi, vel finiri non poteſt, l. ſi cauſa, C. eod.l. poſt rem, ff. eod. & l.& eleganter, ff.de cond. indeb.

Ideò de rebus, ſuper quibus iudicatum eſt, tranſactio eſſe nequit,aut res nondum finita eſt:Et tunc aut ex conuentione captioſitas, improbitas, & peccatum inducitur. Et talis tranſactio omni iure nullius momenti cenſetur; vnde de controuerſiis ex teſtamento oriundis, non inſpectis tabulis, tranſigi non poteſt,nec de futuris alimentis, nec de matrimonio,l.de his,cùm hi,ff.eod.l.de præteritis, C.eod.cap.ex parte,extra.de tranſact. Si autem de re nondum finita tranſactio non fuerit captioſa, improba, vel ſacris literis contraria, tunc ſiue certum ius,ſiue incertum contineat, ob timorem & odium litis, ſuper ea tranſactio celebrata valet, l. 2. C. eod. Tertiò, circa criminales diſtingue. Aut tranſactio fit de crimine capitali, quod pœnam ſanguinis ingerit: Et tunc, aut tranſigens eadem pœna punitur,qua punitus eſſet, ſi non tranſegiſſet (vt, qui de adulterio tranſigit, cùm hoc ipſo in lenocinium incidat, eandem pœnam ſubit,) & tunc tranſigi non poteſt. Aut non punitur aliqua pœna: & tunc tranſactio conceditur. Quia cuilibet ſanguinem ſuum, quocunque modo redimere licet,l.1.ff.de bo. eor.Aut tranſactio de aliis publicis criminibus, quæ pœnam ſanguinis non ingerunt, contingit: & tunc aut iudicium cœptum nondum eſt, & tranſigere licet: aut cœptum eſt, tunc, citra falſi accuſationem, non licet, l.tranſigere, C. de tranſaction. & ibi Dd.

Quæ Forma?

Vt tranſactione per pactum nudum, vel Aquiliana ſtipulatione facta, lis remittatur, & pro remiſſione litis aliquid præſtetur.Quia tranſactio,nullo dato vel retento,non procedit, l.tranſactio, C. eod.& l. 3.ff.eod. Fit etiam purè, ſub conditione & modò, adiecta pœna, & per iuramentum, in iudicio,vel extra iudicium,ſcriptura,vel ſine ſcripto, l.ſi ſuper,C. eod.l.cùm mota,l.pacto,l.vbi,l.cùm proponas,l.ſi quis maior.

l.ſiué, C.eod.vbi Iaſon, num.1.& 2. & idem Iaſon in l.tale,§. qui prouocauit, num.9.de pactis, l.5.C.eod.

Quis Finis?

Vt finis litibus imponatur: ob id enim tranſactio inuenta eſt: ideò Imperatores lites tranſactione legitimè ſopitas, nec Imperiali reſcripto reſuſcitari volunt, l. tranſactiones, & l. fratris, C. eod.l.1.ff.eod.

Quis Effectus?

Non minor, quàm rei iudicatæ, aut iuriſiurandi. Quare nec reſcripto Principis, nec prætextu inſtrumentorum poſtea repertorum, vel ſpecierum, retractari poteſt, l.non minorem, l. cauſas. l.ſub prætextu, & l. ſi diuerſa, C.eod.l. 2.vbi Bart. & l. admonendi, ff.de iureiur.c. 1.extr.eod. Non tamen iure ciuili tollit tranſactio primam actionem iure conuentionis, d. l. ſi diuerſa: ſed tantùm ope exceptionis, l.cùm proponas, C.eod. quæ hodie eſt litis finitæ, c. 1.de litis conteſt.in 6.vbi gloſſ.& Dd.in verb.finitæ, l. & eleganter, §.penult. ff. de cond.indeb. Ratio eſt: quia cùm ſit conuentio tantùm iuris gentium, non poteſt actionem, quæ iuris ciuilis eſt, ipſo iure tollere: niſi addita ſit Aquiliana ſtipulatio, l. ſub prætextu, C. eod. Et acceptilatio, quæ dicitur eſſe ciuilis ſolutio. Iure autem Canonum, cùm ex quolibet pacto detur actio, non inconueniens erit dicere, etiam ex tranſactione, per nudum pactum facta, competere condictionem, vel præſcriptis verbis actionem, & tranſactionem priùs competentem actionem extinguere. Vide ſuprà, de pact.eod.

Quæ Cognata?

Amicabilis compoſitio, quæ nihil aliud eſt, quàm rei ſpiritualis, vel ſacræ, pro ſpirituali, permutatio, 44.diſtinct.ca. generalis, & c.ex antiquis, & 10.quæſt.2.ca.caſellas, in fine, 23. quæſt.4.cap.ſi illic, & c.ad quæſtiones, extr.de rerum permut. ca.ſtatuimus, & cap.ſuper eo, extr.eod. Pactum, iuſiurandum, compromiſſum, res iudicata, diuiſio, & contractus innominati, l.ſi quis cùm aliter, ff. de verb. oblig.deciſ. Neapo.220. num. 3. Decius conſ. 6.viſo. nume.4.& conſ. 597. num. 10. Corn.conſ. 27. in princ.libr.4. Schurpff. conſ.50.num.16.& 17.cent. 3.& conſ. 16.caſus, num. 17. cent. 2.& conſ.97.Pro magis clariore, num. 12.cent.3.

Quæ Pugnantia?

1.Error: obſtat enim tranſactioni, quia conſenſus, cui ipſa innititur, deeſt, l. ſub prætextu, C. eod.2. Metus: quoniam, cùm

cum prætoris edictum de metu reſciſorium ſit,retractatur per in integrum reſtitutionem id, quod metu geſtum eſt, l.interpoſitas, C.eod.3.Dolus: ob quem quidem non ipſo iure reſcinditur tranſactio;ſed exceptione,vel replicatione, l.4.l.ſub prætextu, & l.ſiue, C.eod.4. Falſitas:ſi nimirùm altera pars ad tranſigendum,falſitate,vel calumnia quadam inducitur, l.penult.C.eod.l.in ſumma, C. de cond.indeb.5. Simoniaca conuentio:vt ſi quid temporale pro ſpirituali,vel re ſacra detur,c. conſtitutus, c.ſuper eo.extr.de tranſact.6. Læſio Eccleſiæ: ob quam datur in integrum reſtitutio ad quadriennium,c.1.extr. de in integ.reſtit.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Inſtrumenta, & alia iura partium, contraria tranſactione tolluntur,c.ſicut graue, extr.eod.

Prælatus ſimpliciter ad agendum conſtitutus,ſine licentia Capituli tranſigere non poteſt,gl.in c.contingit,eod.

Allegans turpitudinem ſuam non eſt audiendus, c. cùm ſuper, extr. de conceſ. præbend. & c. inter dilectos, extr. de donat.

Sublato principali, & acceſſorium corruit, c. ſi diligenti, extr.de foro comp.& c.inter dilectos,extr.de fide inſtr.

In pari cauſa turpitudinis potior eſt poſſidentis conditio, c.lator,extr.de re iud.

Super Eccleſiaſtico beneficio tranſigi non poteſt,etiam cum iuramenti interpoſitione,c.conſtitutus,extr.eod.

Non poteſt quis eſſe teſtis & aduocatus in eadem cauſa, 16.q.2.c.ſtatuendum.

Super Eccleſiaſtico beneficio propriè non poteſt tranſigi ſed amicabiliter componi,c.ſuper eo,extr.eod.

Iudicis officium eſt, componere partes,ſi poteſt, priuſquam ad iudicium veniant,c.ſi primates, 5.q.2.c.ſtudendum, diſtin. 90.c.ſi quis membrorum,24.q.8.

Iudex ob oculos æquitatem habere debet. Et æquitas præfertur rigori iuris,gloſ.in c.fin.extr.eod.

Vbi ius ſcriptum non eſt, de ſimilibus ad ſimilia eſt pro-

cedendum,c.in cauſis,extr.de re iud.c.recolentes, extr.de ſtatu monach.c.inter cæteros,extr.de reſcript.

DE POSTVLANDO.

TITVLVS XXXVII.

Continuatio.

Lite per tranſactionem non ſopita, vel pacto tranſigendi negotij cauſa nullo interpoſito,iudicium procedit, teneturque Reus conuentus vel intentionem Actoris fateri, vel eius deſiderio per ſe, vel alium, ad præſtandum patrocinium idoneum contradicere,l.1.ff.de poſtulando.

Quid eſt Poſtulare?

Poſtulare eſt, deſiderium ſuum, vel amici ſui,in iure, apud eum,qui iuriſdictioni præeſt, exponere,vel alterius deſiderio contradicere, 3.quæſt.6.§. ſunt autem, l.1.§.poſtulare, ff.de poſtulando.

Quæ cauſa efficiens?

Iuſſus magiſtratûs, vel ordinarij iudicis, qui petentibus litigatoribus eorum nomine poſtulandi gratia dat patronos, etiam inuitos, l.1.§.ait prætor, ff.eod.& l.fi.C.eod.gl.in c.1.§. item ad verb.perdit, quæ fuit prima cauſa benef.amitt.nã poſtulare, publicum munus eſt:ad publica autem munera etiam inuiti coguntur, l.2.ff.de reg.iur.l.in prin.de adminiſt.tuto.& tot.tit.ff.de munerib.

Qui poſtulare poſſunt?

Quilibet,qui,aut edicto,lege vel Canone,non prohibetur: vt ingenuus,libertus,literatus,& illiteratus, dummodò experientiam cauſarum ex conſuetudine habeat,l.nec cæterorum, & l.prouidendum, C.eod.& in auth. de iud.reſpon.1. ibi nos igitur,&c.col.7.

Qui prohibentur poſtulare?

Prætor in edicto prohibitorio tres ordines facit. Primus ordo,tam pro ſe,quàm pro aliis poſtulare prohibetur. Secundus, pro aliis tantùm prohibetur, non autem pro ſe. Tertiò ordini, tam pro ſe, quam pro coniunctis perſonis, non autem aliis,poſtulare licet,l.1.ff.de poſtulando.

Qui neque pro ſe,neque pro aliis Poſtulare poſſunt?

Minor 17.annorum, & naturâ ſurdus, qui magiſtratûs iuſſum,

ſum, vel Prætoris decretum exaudire non poteſt: quo non audito, quaſi non obtemperaſſet, pœna contumacium plectetur, l.1.§.initium, ff.de poſtul. vel monachi, 23.quæſt.8.cap. his à quibus.

Qui pro ſe poſſunt, non autem pro aliis?

Primò fœminæ. Ratio eſt: ne contra pudicitiam ſexui congruentem alienis cauſis ſe immiſceant, & ne virilibus officiis fungantur mulieres, l.1 §.ſecundo loco, eod. Secundò, cæci & vtriſque luminibus orbati. Quia inſignia magiſtratus non poſſunt videre, neque reuereri. Tertiò, inſigni quadam turpitudine notati; vt omnes infames ipſo iure, damnati de calumnia iudicio publico, condemnati capitali crimine, paſſi muliebria, & ij, qui operas ad depugnandum cum beſtiis ſuas elocarunt, d.l.1.§.2.& §.remouetur, ff.eod.

Qui poſtulare poſſunt pro ſe, & coniunctis perſonis tantùm?

Omnes, qui lege, plebiſcito, Senatusconſulto, edicto, decreto, Principum placito, prohibentur, &c. vt ſunt, iudices, & arbitri in ea cauſa, quam iudicaturi ſunt, addictus pœnæ, ſeruus, muliebria paſſus, is qui pactus eſt de Quota parte litis, hęreticus, excommunicatus, potentiores: & qui per ſententiã iudicis infames ſunt. Omnes enim hi nõ in totum pro aliis poſtulare prohibentur; ſed tam pro ſe, quàm pro perſonis certis; putà, pro parente, fratre, ſorore, vxore, ſocero, patrono, patrona, eorumq; liberis, aliiſq;, de quibus ſub titulo, De in iure vocando; itẽ pro genero, nuru, vitrico, nouerca, priuigno, priuigna, aliiſq; coniũctis, fortè ad quartum vſque gradum, gl.in l.4.de teſtibus, gl.& Dd.in c.fin.extr.eod.& Bart.in l.ſed & hæ, ff.de procurat. Item pro perſonis, quarum tutelam, curationémve gerunt; vtpote pro pupillo, furioſo, mente capto, d.l.1.§.fin. cum ſeq.ff.eod. Prohibentur etiam clerici regulares poſtulare, niſi pro vtilitate Eccleſiæ, vel ſui monaſterij, & præcepto Abbatis, c.ex parte, extr.eo.16.q.1.c.alia, & c.placuit, extr.eod. ſic clericus in ſacris vel minorib. beneficiatus in ſeculari foro poſtulare, niſi pro ſe, vel ſua Eccleſia, vel miſerabilib. perſonis poſtulet, non poteſt, c.clerici, & c.fin.extr.eod.16.quæſtio.1.c. peruenit, 88.diſt.c.1.& c.Epiſcopus, extr.ne cler. vel monach. & c.de præſentium portitore, 16.quæſt.1. Interdicitur etiam prælatis Eccleſiarum ſecularium poſtulãdi facultas. Vnde iubentur Epiſcopi, aliiq; Prælati, non per ſe; ſed per aduocatos litigare, c.quia Epiſcopus, 5.quæſt.4. Ratio huius habetur

in c.

in c.perlatum, 88.diſt.c.denique, 14.quæſt.5.& c.te quidem, 11.q.1.non enim Epiſcopus, vel alius quidam Prælatus committere debet, quo eius dignitas vileſcat.

Quod Subiectum?

Eſt perſona, quæ iuſſu iudicis competentis, vel à partibus ad poſtulandum conſtituitur: Et dicitur patronus vel aduocatus. Qui deſcribitur eſſe vir graui authoritate, & exiſtimatione præditus, qui propter excellentem iuris cognitionem, natiuam prudentiam, eloquentiam, & rerum multarum vſum, ad cauſas forenſes agendas vel defendendas, quaſi patronus, vocatur, vt in negotiis grauibus & arduis patrocinium litigantibus præbeat; idque plerunque in ſcriptis pugnando, & conſulendo, vt notatur in titulo C.de aduocatis diuerſ.iud.

Quæ Materia?

Omnes cauſæ ciuiles & criminales, ex variis generum figuris proficiſcentes.

Quæ Forma?

Cùm cauſæ ciuiles & criminales variæ ſint, in quibus aduocati patrocinium præſtant, non poteſt certa forma præſcribi. Officium autem aduocatorum, & quid ipſi in poſtulationibus obſeruare debeant, recenſetur per Imp. Valent, in l.quiſquis, C.de poſtulando.

Quis Finis?

Vt dignitas & reuerentia magiſtratûs conſeruetur; quod fieri non poſſet, ſi cuilibet illiterato, inidoneo, deprauatis moribus corrupto, poſtulandi munus concederetur: fieret enim, vt cauſæ, cum graui detrimento litigantium agerentur, & authoritas iudiciaria vileſceret: cùm aduocatus vir authoritate, & exiſtimatione grauis, cuius meritum ipſum in foro nobiliſſimum faciat, eſſe debeat, l.prouidendum, C.eod.

Quis Effectus?

1. Vt quæſtiones patrocinio aduocatorum diſputatæ, examinatæ, & declaratæ, in quamcunque partem victoria ceciderit, per iudicem definitæ, etiam velamento abſentiæ patroni cauſa reſuſcitari non poſſint, l.velamento, C.eod.

2. Effectus prohibitionis eſt, quod, qui contra Eccleſiam poſtulat, non modò repellitur à poſtulando; ſed etiam pœna mulctatur arbitraria, l.1.§.aduerſarius, ff.eod. Nam quotieſcunque lex aliquid prohibet, nec adiicit certam pœnam, quæ contrauenienti irrogetur, toties pœna arbitrio iudicis commiſ

miſſa intelligitur, gloſſ. & Dd.in l.3. C. de ſacroſanctis Eccleſiis.

3. Quamdiu quis idoneum non habet aduocatum, aut habere non poteſt, tamdiu propter contumaciam, perinde ac ſi aduocatum haberet, damnari nequit, c.1.extr.vt lite non conteſt.vbi gl.ad verb.aduocati.

4. Clericus qui contra Eccleſiam, à qua beneficium habet, aduocat, tanquam ingratus beneficio priuatur, c.fin.extr. de poſtul.ar.1.quæſt.8.c.96.diſt.c.Imperator, c.nulli, 3.quæſt.1.

Quæ Cognata?

Procuratio, defenſio; differunt enim hæc à poſtulatione: Primò, quia procuratio propriè ad curam alienorum negotiorum refertur; poſtulatio & defenſio autem ſunt in iudicio, ſiue ſuo nomine, ſiue alieno, quid petatur, l.1.eod. Secundò: Procurationis & defenſionis officium, eſt priuatum: poſtulationis autem publicum, l.1.& 2.tot.tit.de poſtulat.& l.1.§.1.ff. eod. Tertiò: Aduocatus non timet damnum, cùm ſe in aliquo non obligauit. Non enim obligatur ex proceſſu cauſæ, nec ſecum fundatur iudicium: ſed in procuratore & defenſore hæc fiunt, gl.in l.1.in verſ.compleuit, ff.de poſtul.

Quæ Adiacentia?

Iuſſus iudicis, & voluntas litigantium, experientia & cognitio iuris & ſtatutorum, perſpicacia, induſtria aduocati & ſalarium: quod ſi litigatores præſtare, ob paupertatem non poſſunt, non tamen eorum cauſa deſeri debet; ſed poteſt magiſtratus, vel ex publico, vel ex ærario eleemoſynarum communi, ſuppeditare, glo.& Dd.in d.l.1.ad verb.non habebit, ff. eod. Paris de Puteo, in tractatu ſynd.ad verb.carcer, & carceratus, c.4.numer.2.& 3.per l.2.& l.iudices, C.de Epiſcop.audientia, &c.

Quæ Pugnantia?

Præuaricatio, conuiciandi, & maledicendi temeritas, opprobria, protractio iurgij ex induſtria, procacia, præteritio, & defectio meritorum cauſæ quæſita occaſio, ad turpe compendium, ſtipemque deformem, l.quiſquis vult eſſe cauſidicus, C. de poſtul.l.1.& l.poſt duos, C.de aduocat.diuerſ.iud. Vltimò, pactio de quota litis. Circa hoc tamen diſtingue: aut pactio illa fit, pendente lite: & aduocatus notatus infamia aduocationis officio priuatur, l. ſi qui aduocatorum. Aut fit poſt actam cauſam: & talis non eſt illicita, dummodo licitam quantitatem non excedat; licita autèm quantitas, vt ait Vlp.

in l.

in l.1.§.licita,ff.de extraord.cog.intelligitur,pro ſingulis cauſis vſque ad centum aureos.

DE PROCVRATORIBVS.

TITVLVS XXXVIII.

Continuatio.

INter perſonas, quæ alienam litem, cauſamque ſuſcipiunt, procurator eſt. Is enim ad alienam litem ex mandato Rei principalis accedit, ſiue agat, ſiue defendat: hoc diſcrepans à defenſore, quòd is ſine mandato rebus alienis ſponte ſe offerat in iudicio.l.item ait,ff.ex quibus cauſis.

Quis dicitur Procurator?

Procurator eſt, qui aliena negotia mandato domini, gratuitò adminiſtrat.l.1.ff.eod.c. quia Epiſcopus, 5.q.3. Quod verbum(*gratuitò*)ideò adiicitur,quòd procuratoris non ſit paciſci de Quota, licèt ſalarium impenſo labore dignum accipere poſſit; vt propter interuentionem mercedis, procuratorem à locatore operum diſcernamus.

Quot modis conſtituuntur, vel quotuplices ſunt Procuratores?

Ratione cauſæ efficientis,materiæ,formæ, & effectus variè conſtituuntur,& appellantur procuratores.

Quomodò ratione cauſæ efficientis,vel effectus?

Quidam dicuntur veri Procuratores, quidam falſi. Veri ſunt, qui à domino ad hoc, porrecto mandato, legitimè conſtituti ſunt. Falſi ſunt, qui à domino mandatum non habent: vel qui quidem habent,ſed reuocatum, vel alio quouis modo extinctum,l.licet,C.eod.l.falſus,C.de furtis,c.ex parte,extr.de reſcript. Et ab his adminiſtrata in effectu ipſo iure nulla ſunt. Sunt etiam quidam,qui in ſpecie procuratores dicuntur;putà, à priuato quodam conſtituti:quidam ſyndici, qui ab Vniuerſitate,vel Collegio conſtituuntur.

Quomodo à Materia?

Quidam ſpeciales, vniuerſales, generales, & cum libera: Quidam in rem vel cauſam alienam,& quidam in rem, vtilitatemque ſuam,dicuntur.Procurator ſpecialis dicitur,qui certæ alicuius rei,ſeu litis,negotiive expediendi cauſa conſtituitur, l.procurator,ff.eod.c.5.eod. in 6. Vniuerſalis dicitur, qui vni

vniuerſorum bonorum, vel in genere, omnium litium, mandato domini conſtituitur; & hic generalis nonnunquam etiam nuncupatur, l. mandato, & d. l. procurator, ff. eod. Et conſtituitur tam in ſpirituali, quàm in ciuili: Spirituali, vt in cap. cùm veniſſent, extr. de in integ. reſtitut. pecuniaria & ciuili, vt l. licet. C. de procurat. Procurator cum libera dicitur, cui rerum geſtio liberè, vt omnia perinde ac dominus peragere, abſque vllo impedimento, poſſit, committitur, d. l. procurator, ff. eod. c. 4. §. fin. de procurat. in 6. Procurator in rem alienam dicitur, qui aliena negotia adminiſtranda mandato domini ſuſcepit, l. 1. ff. eod. Procurator in rem ſuam eſt, qui quidem alienum negotium mandato domini gerit, ſed ad ſuum tamen emolumentum, l. ſeruum, ff. eod.

Quomodo à forma?

Quidam procuratores ſunt iudiciales, quidam extraiudiciales. Iudicialis eſt, qui lites alienas vigore conceſſi à domino mandati, vel cautionis de rato in iudicio perſequitur; & ille non poteſt alium ſubſtituere procuratorem, niſi poſt litis conteſtationem, poſtquam ipſe dominus litis conſtituitur, & non datur niſi maior 25. annis. Extraiudicialis eſt, qui negotia domini, eius vel tacito, vel expreſſo mandato, extra iudicium adminiſtranda & expedienda ſuſcipit. Et hic alium ſubſtituere procuratorem poteſt, & liberè. c. 1. eod. in 6. Et poteſt dari poſt 17. annum. Eſt & alia differentia inter procuratorem ad iudicia, & ad negotia, quæ notatur in c. ex parte decani, extr. de reſcript.

Quæ ſit cauſa efficiens?

Iuſſus iudicis, & ratificatio domini, quæ pro mandato eſt, conſenſuſque tam conſtituentis, quàm conſtituti, l. 1. vbi gloſ. & Dd. ff. de poſtul. Mynſing. obſer. 44. cent. 1. vide glo. & Dd. in l. pecuniam, C. de neg. geſt. glo. in l. mutus, eod. l. 1. ff. de mand. l. filiusfam. §. inuitus, §. fin. & l. 2. in verb. quia conſenſus abeſt, ff. eod.

Qui conſtituere poſſint Procuratores?

Omnes, qui vel lege, vel Canone non prohibentur. Prohibentur autem, excommunicatus, pupillus, furioſus, minor, qui curatorem habet: niſi tutore, vel curatore auctore, l. mutus, ff. eod. l. neque, C. eod. c. fin. extr. de probat. Syndicus vniuerſitatis, tutor, curator, procurator, niſi lis cum illis conteſtata ſit. Ratio eſt: Quia procurator à domino conſtituitur: hi autem lite nondum conteſtata, domini litis non ſunt, d. l.

neque

neque,l.nec ciuitas,ff.eod.l.nulla, C.eod.& ibi gl.& Mynſing. obſeruat.43.cent.1.

Filiusfamilias in iudicio, niſi in Caſtrenſi, vel quaſi Caſtrenſi peculio,l.filius,ff.eod.l.ſed ſi vnus, §.filius.ff.de iureiur. Seruus non conſtituit,niſi ſit in quaſi poſſeſſione libertatis, & moueatur ei quæſtio ſtatûs, l.ſeruum, ff.eod.l.1. C.de adſert. tollend.Ab hoſtibus captus;conſtitutus enim in poteſtate hoſtium dominus rerum ſuarum non dicitur,l.ab hoſtibus, ff.ex quibus cauſis.Quilibet Prælatus,abſque conſenſu Capituli,c. fin.extr.eod.c.cauſam,extr.de iud.Innocen. III. in c.edoceri, extr.de reſcript.

Qui conſtitui Procuratores poſſint,vel non?

Quiuis procurator,conſtitui poteſt,niſi ex cauſa prohibeatur. Prohibiti autem in triplici genere ſunt: quidam omninò non poſſunt procuratores dari; vt ſunt, qui vitio nouercata natura, vel ex accidenti, contracto laborant; vel rebus ſuis, ob defectum intellectus, præeſſe non poſſunt; vt ſunt mutus, ſurdus,furioſus,prodigus,&c.vel qui in dignitatis aliquo gradu & functione publica ſunt conſtituti, quorum decor huius functionis vilitate non debet dehoneſtari, vel obſcurari: vt ſunt quælibet illuſtres perſonæ,conſules,decuriones, medici, profeſſores,&c.Procuratoris enim officium, non eſt dignitas; ſed onus, vt notat gloſ.in l.2.C.de dignit.lib.12. & Panor. in c.Imperatorum, numer.9. de iuram.calum. & ab aliquib. pro munere vili & nullius exiſtimationis iudicatur, l.ſi quis procuratorem, vbi gloſ. & Bart.Ang.& alij.C.de dig.lib.12. Dynus in c.infamib.de reg.iur.in 6.Panorm.in c.poſt ceſſionem, num. 2.de prob. Ob id illuſtres perſonæ, ne iacturam exiſtimationis faciant, poſſunt ab officio procuratorio abſtinere, l. quicunque,C.eod.Auth.ibi ſignata,quod ius, & in Auth.vt ab illuſtri,Spec.de procur.§.1.nu.35.nec Epiſcopi,vel Prælati,ne à diuinis obſequiis auocentur,& litib.contentionibuſque incumbant; cùm ſeruos Dei ab omni diſcordia auerſos & pacificos eſſe oporteat; procuratores conſtituuntur, c.ſicut ſacerdotes,2.quæſt.7.c.cùm ſimus,9.quæſt.3.l.omnes, C.de Epiſc. & cler.Secundò: quidam tantùm in iudicio ad lites non poſſunt conſtitui,licèt ad negotia poſſint:Vt ſunt ſeruus,excommunicatus, cùm in iudicio legitimam perſonam ſtandi non habeant,c.intelleximus,extr.de iud.minor,ob beneficium reſtitutionis,l.exigendi,C.eod.Panor.in c.iniuſtè,eod.infames; ſi dentur pro Eccleſiaſticis perſonis, & non pro laicis, Panor. in c.Imperatorum,num.9.ext.de iureiur.mulier, ob pudorem

ſexûs,

ſexus,l.alienam.C.eod.l.3.§.1.ff.de neg.geſt.l.neque fœmina, ff. eod. exceptis quibuſdam caſib. ſcilicet, 1. Si in rem ſuam conſtituta ſit,l.quia te, C.de procu. 2. Pro parente in neceſſitate,l.fœminas, ff.eod. 3. Quando filiorum tutelam gerit, c. ex parte,extr. de appella.4. Cùm agitur pro libertate filij, vel patris,vel fratris,vel alterius conſanguinei, l. 3. ff. de liberali cauſa. 5.In cauſa filij per ſententiam condemnati,quia appellat pro eo,& cauſam proſequitur, l. 1. §.fin. ff. de appell.recip. vel non. Denique quidam neque ad lites, neque ad negotia conſtituuntur, tantùm in temporalibus, licèt in ſpiritualibus procuratores eſſe poſſint; vt ſunt monachi, & clerici tam regulares,quàm ſeculares,in quolibet gradu conſtituti,c.1.extr. de ſynd.c.ſed nec procuratores,& c.1.verb. conductores,extr. ne cler. vel monach. & in Auth. de ſanctis Epiſcopis, §. Deo amabiles:cùm pro miſerabilibus perſonis, coniunctis, & pro Eccleſiijs ſuis, maximè in cauſis laicorum & foro ſeculari procuratores dari poſſint,c.1.& fin.extr.de poſtul.

Quæ Materia?

Negotia, vel omnium bonorum, vel alicuius partis extra iudicium, & omnes lites,vel quædam in iudicio, quæ ex cauſis, quibus adhiberi poteſt procurator,proficiſcuntur, l.in copulandis,C.de nupt.

Quæ cauſæ in iudicio agitari poſſunt,& quæ non?

Per procuratorem agi poſſunt omnes cauſæ ciuiles,niſi intereſſe Reipublicæ aliud ſuadeat, ſiue lis conteſtata ſit, ſiue non,l.2.l. nihil arbitramur, C.de procurat.l.1. ff.an cauſæ appell. per alium red.l.qui populari, ff. de popul. act. Circa criminales cauſas diſtinctio hæc habenda eſt. Aut de crimine agitur ad pœnam ciuiliter,aut criminaliter: ſi ciuiliter, etiam in cauſa criminali interuenire procurator poteſt,c. extra mediatores,extr. de teſt.l.vlt. C.ad l.Cor. de fal. c.ſuper his,extr. de accuſ. c. tuæ frat. extr.de procurat.c.1.extr.vt lite non conteſtata,&c. Sin autem criminaliter, tunc non admittitur procurator, neque in agendo vel defendendo,c. Reos ſanguinis, 23.quæſt.5.& c.veniens,extr. de accuſ.& c. tuæ, extr. de procurat.c.ſi quando, 2.quæſt.6.c. in criminalibus, 5.quæſt.3. & c. abſens, 3.quæſt. 11. Et eſt duplex ratio. 1. Quia ſi interueniret procurator, & ſuccumberet, ipſe condemnaretur, qui non deliquit, l. liberto, ff. de neg. geſt. quod eſſe non debet, æquitate aliud ſuadente, c. cognoſcentes, extr. de conſtitut. 2. Quia id, quod amitteret, non poſſet conſequi per actio-

nem mandati, contrariam, licèt ſecus ſit in cauſa ciuili. Excipiuntur tamen aliquot caſus, quibus & in criminalibus admittitur procurator. 1. In crimine iniuriarum, ſi ſit illuſtris perſona, c.abſens, 3.quæſt. 9. 2. In accuſatione ingratitudinis, l.ſed & hæ, §.patronus, ff. eod. 3. In accuſatione ſuſpecti tutoris, l.non ſolùm, §. fin.ff. eod. 4. In accuſatione ſuſpecti Prælati, ſecundum Innocentium III. c. veritatis, extr.de dolo, & cont. 5. Si crimen, ſiue publicum ſit, ſiue priuatum, non excedit pœnam relegationis, vel etiam ab ordine remotionis, ſecundum Azo. Tancr. in l.abſentem, ff. de pœnis. 6. In actione populari, pro priuato damno, intentata, l.licet, ff.cod. 7. Ad proponendum excuſationes, c. reos, 23.quæſt. 5. 8. Cùm ſeruus accuſatur, quem dominus defendit, l.ſi ſeruus, C.de accuſ. 9. In leuibus criminibus, l. leuia, ff. de accuſat. 10. Ad excuſandum & excipiendum, c. cum dilecti, extr. de dolo. & cont. Hodie tamen vſu frequentiori obſeruatur, vt cauſæ criminales indifferenter, ob grauitatem, qua ciuilibus præponderant, per procuratores agantur.

Quæ forma conſtitutionis Procuratoris?

Vt expreſſo (puta, per actum, nuntium, literas, ratihabitionem) vel tacito, (vt ſi dominus præſens, patiatur rem ſuam agere) domini vel Capituli, (quod loco domini eſt) conſenſu, quis procurator generaliter, ad omnia negotia: vel ſpecialiter, ad certam cauſam, litemque, vel cum clauſula, Cum libera, in diem, vel ad diem, vel ſub conditione, in iudicio, vel extra iudicium conſtituatur, l.1.l.inuitus, C.eod.l.1. & l.ſeq.ff. eod. Myn. ſing.obſeru. 44. cent. 1. l. qui patitur, ff. mandati, Clem.1.eod.l.1. & l. 2.l.5.& 6.l. ſeruum, ff.eod.l.1.ff.mandati, l.3.eod.l.mandato, l.procurator, ff. eod. Bart.in l. creditor, ff. mandati, l.2. ad Trebel, gl.in c.ex parte, extr.de arb.per tex.in c.cùm dilectus, extr.de relig.domib.

Quæ forma conſtituendi Procuratoris in iudicio?

Vt dominus mandatum actis inſinuet, hoc eſt, literas procurationis parti, vel iudici dirigat, offerat iudici, aut mittat, & ad acta redigi curet: aut vt ipſe coram iudice procuratorem eligat, eiuſque perſonam confirmet, & ſe ratum habiturum, quicquid ille geſſerit, polliceatur & caueat, l.ſi procuratorem, vbi Bart. num. 3. ff. eod. l.ne ſatiſdatio, ff. rem ratam habere. Et Specu. in titu. de procuratore, §. ratione formæ, num. 13. & 19.

Quæ

Quæ forma conſtituendi extra iudicium?

Vt coram notario & teſtibus; aut, ſi is haberi nequit, literis, priuato vel publico ſigillo, conſignatis conſtituatur, iuribus ſupra allegatis, &c. Et hoc caſu quando ſic de mandato conſtat, non cogitur procurator Actoris cauere rem ratam dominum habiturum. Quòd ſi autem nullum omninò mandatum exhibere poteſt, tunc ne offerens quidem cautionem, inuito aduerſario, niſi pro coniuncta perſona, recipitur, l. ſed hæ, ff. eod. l. maritus, l. exigendi, C. eod. Sin autem probabiliter dubitetur, vtrum quis mandatum habeat, an non: Hoc caſu cum cautione de rato admittitur, Cuia. obſeru. lib. 7. ca. 26. Procurator autem Rei eodem modo, aut in iudicio, aut extra iudicium conſtituitur: ſed adhibita ſatisdatione iudicatum ſolui, l. iudicatum, ff. iud. ſol. eóque nomine hypothecam ſuorum bonorum ſupponere pignori Reus debet, l. qui proprio, ff. eod. Nemo enim in re aliena iuſtus defenſor eſt, niſi ſatisdet de iudicato ſoluendo, d. l. qui propria, ff. eod. & Bart. in d. l. ſi procuratorem. Vbi addit etiamſi mandatum habeat idoneum procurator, tamen ad hanc cautionem teneri, niſi dominus ipſe ſatisdederit, per l. vnicam, C. de ſatisd.

Quæ forma mandati, ſeu inſtrumenti Procuratoris?

Vt mandatum contineat nomen iudicis, coram quo litigatur, conſtituentis, conſtituti, & eius contra quem, in qua cauſa, & ad quid (puta, an ad agendum vel defendendum) conſtituitur, & quod ratum habebit dominus, quod cum eo actum erit. Et potiſſimùm, ſi à Reo detur, exponatur in literis ſatisdatio, per quam ipſe dominus ſub hypotheca rerum ſuarum fideiuſſor procuratoris exiſtat iudicatum ſolui, etiam cùm apud acta conſtituitur, cap. accedens, c. conſtitutus, extr. eod. cap. Nicolao, extra. de appellat. §. ſi vero aliquis, inſtit. de ſatisd. l. vnica, C. eod. l. 2. C. de conſortibus eiuſd. lit.

Quis Finis?

Vt, quia domini rebus ſuis supereſſe nolunt, vel nequeunt, eorum negotia, per alios ad id idoneos, expediantur, l. 1. ff. eodem. Cùm & publicè interſit, vt abſentes defendantur, l. ſeruum, §. publicè, ff. eod. l. 4. §. 1. ff. de actionibus.

Qui Effectus?

Primus effectus eſt, vt procurator, qui vel ſua ſponte, vel coactus, ſuſcipit negotium demandatum, & tractare incipit, ipſa tractatione fit dominus negotij, pòſtquam res deſiit eſſe integra, tam extra iudicium, quàm in iudicio, l.

eum, §.fin.ff.de conſtit.pecun. Bart.in l.1. C.de ſentent.& interloc.l.1.ff. de ſtipulat. ſeruorum.

Secundus: Vnde poſt litis conteſtationem procurator dominus litis fit, & omnia facere, agere, & gerere ex bona fide poteſt, quæ dominus facere poſſet, l.procuratoribus, l.nulla, C.eod.cap.1. §.1.eod.in 6. Mynſing.obſeruat. 43.cent.1.cap. 1.extr.vt lite non conteſtata.

Tertius: Sicut omnes contractus ab initio ſunt voluntatis, ex poſt facto autem neceſſitatis; ita etiam mandati procuratorij ſuſceptio ſeſe habet; vt,qui ſuſcepit, etiam inuitus, abſoluere & exequi mandatum authoritate magiſtratus cogatur; prætor enim ſe coacturum edicit, l.filiusfamilias,§.fin. l. ſed hæ, ff. eod. niſi iuſtiſſima cauſa procurator ſe excuſare poſſit,l.ſed ſi quis,ff.quemadmodum teſtamenta,&c.

Quartus: Quòd citationes non ad dominum, ſed ad procuratorem dirigantur, actúſque iudiciarij ab ipſo exigantur: ita, vt ſententia non in dominum, ſed in ipſum procuratorem etiam proferatur,l.1.C.de ſententiis & interloc.c.1.extr. vt lite non conteſt.cap.querelam,extr.de elect.l.liberto,§.fin. ff. de neg. geſt. Et ſanè in his, in quibus executio ſententiæ perinde fieri poteſt in procuratorem ac in dominum; vt in ciuilibus & pecuniariis cauſis; ſecus eſt in iis, in quibus executio fieri nequit in procuratorem; vt in matrimonialibus & criminalibus,in quibus procurator,iuxta prius notata, nō admittitur, & id genus aliis,l.fin.vbi gloſſ.Bart.& l.nihil,c.eod.

Quintus: Mandati actio directa & contraria,quæ ex obligatione,quæ inter dominum,& procuratorem conſiſtit, proficiſcitur. Directa quidem datur domino, contra procuratorem, ex variis cauſis, quæ ſunt in d.l.filiusfamilias, §.ſed etſi, ff.eod.d.l.ſi procuratorem, ff.mandati, l.ſi quis, §.ſi quis, ff.de pœnis,d.l.qui proprio,§.procuratores, ff.eod.Contraria datur procuratori, contra dominum, ad conſequendum id, quod bona fide expendit ex mandato,cap.cùm pro cauſa, extr.eod. cap.quicunque, 12. quæſt.4. Quod ſi mandatum non habuerit; quod extra mandatum, in vtilitatem tamen domini, expendit, conſequitur negotiorum geſtorum actione. Æquum enim eſt, nuſquam illi officium eſſe damnoſum, l.ſed ſi quis, ff. quemadmodum teſtamenta, &c. Item ad conſequendum ſalarium, l.ſalarium, cum l.ſequent.l. mutuam, ff. mandati; l. ſalarium, C.mandati, l.ſumptus, ff.de pact.

Sextus: Vt quicquid fuerit in iudicio, ex quo apparet de mandato legaliter facto, omnimodò ratum ſit, cap. 1. extra. eod.

eod. Poteſt enim procurator domino & nocere, & prodeſſe, cap.1.& cap.2.de confeſſ.in 6.

Quæ Cognata?

Affinitatem quandam cum procuratoribus, ratione ſuſceptæ defenſionis, vel adminiſtrationis rei alienæ, vel in iudicio, vel extra iudicium, habent aduocati, cauſarum patroni, defenſores, ſyndici, actores, executores, notarij, vindices, negotiorum geſtores, cognitores, œconomi, curatores, tutores, operarum locatores, nuntij, cap. cauſam, extra. de teſt. l. Pomponius, l. Plautius, ff. eod. Cuiacius ad Paul. lib.1.tit.2.

Quæ Adiacentia?

Mandatum, cautio de rato, cautio mandati portandi, cautio iudicio ſiſti, & cautio iudicatum ſolui, poteſtas ſubſtituendi, ſalarium, diligentia, cura, cùm de malè & perperàm geſtis; vel incuriâ neglectis procurator teneatur domino.

Quæ Pugnantia?

Mors alterutrius tàm conſtituentis, quàm conſtituti, re integra, ætas procuratoris minùs apta negotiis, valetudo, occupationes, & impedimenta, quibus ita diſtringitur, vt ſuis rebus præeſſe nequeat, inimicitiæ, affinitates, aut amicitiæ cum aduerſario contractæ, infortunium, & calamitas, tàm procuratoris, quàm domini, finitæ inſtantiæ: Quæ ſint reuocandi procuratoris iuſtæ cauſæ, Felin. in ca. ex parte, num.21. extr. de reſcript. Cyn. & Fab. in l. falſus, C. de fur. Denique omnes exceptiones peremptoriæ, quæ contra procuratorem in rem ſuam, ſeu alienam conſtitutum, vel ratione ſui & cauſæ, vel ratione conſtituentis, vel ratione formæ conſtitutionis competentes ante litis conteſtationem in vim dilatoriarum opponuntur, l. itaque, & l. ſi quis, ff. eod. Exceptiones contra procuratorem in rem ſuam competentes ſunt. Nullus titulus eſt in procuratione inſertus: nam nuda traditio, & ſine cauſa facta in rebus corporalibus non transfert dominium, l. nunquam nuda, ff. de acq. rer. dominio. 2. Actio ceſſa eſt dubitata, id eſt in iudicium deducta, quare non tenet ceſſio, c.2. extr. de alienat. iud. mutan. &c. 3. Actio eſt pro parte vendita, pro parte donata, l. fin. C. man. 4. Ceſſio fuit ſimulata, capit. per tuas, extra. qui filij ſint legitimi. 5. Ceſſa iura ſunt ab eo, qui cedere non potuit: vt ſunt minor ſine tutoris vel curatoris authoritate; tutor vel curator ſine pupillo, niſi abſens ſit, vel fari non poſſit, furioſus, prodigus, l. reſtitui, ff. ad Treb. l. is cui, ff. de verb. obl. Auth. minoris, C. qui dare tut. vel, &c.

Exceptiones, quæ opponuntur contra procuratorem in rem & cauſam alienam conſtitutum, & competunt ratione ſui & cauſæ, ſunt, 1. Quòd ſit excommunicatus, cap. poſt ceſſionem, extra. de off. deleg. 2. Quòd ſit mulier, l. neque fœmina, ff. eod. 3. Quia minor 25. annis, l. minor, ff. eod. 4. Quia miles, l. militis, C. eod. 5. Quia cauſa eſt criminalis, publica vel priuata, in qua procurator, ne in agendo, vel defendendo, interueniat, prohibetur, cap. tuæ, extr. eod. cap. veniens, extr. de accuſat. 6. Quia mandatum eſt generale, & talis eſt cauſa, in qua exigitur ſpeciale, Spec. in §. ratione, titul. de procurat. 7. Non habet literas de rato, quamuis habeat procuratorias, cap. penul. extr. de relig. dom. 8. Procurator, ex contra Eccleſiã, in qua beneficium habet, cap. fin. extr. de poſtul. 9. Conſtitutus eſt in iudicio, ante litis conteſtationem à tutore, vel curatore, vel procuratore, quod fieri non poteſt, l. neque ad negotia, & l. quod quis, C. de procurat. 10. Quia mandatum ſolum ad agendum, vel, licèt de rato cauerit, non tamen ad defendendum, quòd tamen neceſſe eſt, cap. accedens, extr. eod. 11. Non cauit de rato, & dubius eſt de mandato; excedit fines mandati, non iurauit iuxta tenorem conſtitutionis, cap. properandum, extra. de poſtul. cap. innotuit, extra. de elect. 12. Quia reuocatus eſt Epiſcopus, vel ſacerdos ſecularis, vel in ſacris ordinibus exiſtens, vel in minoribus monachus eſt, nec habet mandatũ ſui Superioris : laicus eſt, & eſt cauſa ſpiritualis, cap. non iniuſtè, extra. eod. cap. 11. & 12. extr. ne cler. vel monach. cap. 2. extra. de poſtul. ca. ſacroſancta, extr. de elect. 13. Quia eſt magiſtratus, furioſus, potentior, fiſcus, vel Reſpublica, infamis, ſeruus, accuſatus de crimine capitali, filiusfamilias, medicus, redemptor litis, falſus procurator, ignarus cauſæ, habens mandatum nullum, finitum vel reuocatum.

Secundò: ratione conſtituentis opponuntur exceptiones contra procuratorem; vt ſunt: quia cõſtituens fuit monachus, ſeruus, deportatus, vel bannitus, excommunicatus, minor 25. annis, infamis, reus criminis, mortuus re integra, vel quidam alius, cui, ob iuſtam cauſam, conſtituendi poteſtas eſt interdicta.

Tertiò: ratione formæ, competentes exceptiones obiiciuntur contra procuratorem. 1. Quòd non contineatur in literis, ſeu inſtrumento conſtitutionis, ad quid ſit conſtitutus; putà ad agendum, vel defendendum, cap. accedens, & c. conſtitutis, extra. eod. 2. Quòd mandatum actis non ſit inſinuatum, l. ſi procuratorem, ff. eod. 3. Quòd in literis procurationis rei, do-

minus

minus non expoſuerit ſatisdationem, per quam ipſe dominus, ſub hypotheca rerum ſuarum, fideiuſſor procuratoris exiſtat iudicatum ſolui, etiam ſi apud acta conſtituatur, l. 2. C. de conſor. eiuſdem litis, §. ſi verò aliquis, inſtit. de ſatisdat. 4. Licèt habeat mandatum ad agendum, non tamen ad defendendum, cap. Nicolao, extra. de appellat. 5. Quòd ipſe generaliter, licèt alter ſpecialiter, priùs fuerit conſtitutus, capit. 1. extra. eod. & cap. 1. extr. de reſcript.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Nec Prælatus, ſine conſenſu Capituli: nec Capitulum, ſine conſenſu Prælati, poteſt iudicium exercere, vel conueniri. 12. quæſt. 2.

Sententia cum falſo procuratore lata, eſt ipſo iure nulla, nec præiudicat domino, cap. ex inſinuatione, & cap. in veſtra præſentia, extra. eod.

Non debet quis alterius odio prægrauari, cap. nobis, extr. de ſimonia.

Qualibet præſumptio probatione in contrarium facta, elidi poteſt, cap. in noſtra, extr. eod.

Exceptio falſi procuratoris, non ſolùm ante litis conteſtationem, verùm etiam poſt, obijci poteſt, d. c. in noſtra, extr. eod.

De nemine præſumendum, quòd ſit immemor ſalutis æternæ, 1. quæſt. 7.

Quilibet præſumitur bonus, niſi probetur malus, ca. vnico. extr. de ſerui. & cap. dudum, extr. de præſumpt.

Nunquam proceditur contra abſentem, niſi vel tacitè, vel expreſsè citatum, gloſſ. in d. cap. in noſtra, in verb. irritandum, extr. eod.

Sublato principali tollitur acceſſorium, cap. inter dilectos, extr. de fide inſtrum. cap. qualiter, extr. de elect. c. hæc ſcripſimus, 16. q. 7. cap. 1. extr. de ſchiſmat.

Cùm verba generalia ſiue ambigua ponuntur in inſtrumentis procurationis, recurrendum eſt ad intentionem conſtituentis. Verba enim debent deſeruire intentioni, non intentio verbis, cap. ex multiplici, extr. de decimis, ca. humanæ au-

Exceptiones, quæ opponuntur contra procuratorem in rem & cauſam alienam conſtitutum, & competunt ratione ſui & cauſæ, ſunt, 1. Quòd ſit excommunicatus, cap. poſt ceſſionem, extra. de off. deleg. 2. Quòd ſit mulier, l. neque fœmina, ff. eod. 3. Quia minor 25. annis, l. minor, ff. eod. 4. Quia miles, l. militis, C. eod. 5. Quia cauſa eſt criminalis, publica vel priuata, in qua procurator, ne in agendo, vel defendendo, interueniat, prohibetur, cap. tuæ, extr. eod. cap. veniens, extr. de accuſat. 6. Quia mandatum eſt generale, & talis eſt cauſa, in qua exigitur ſpeciale, Spec. in §. ratione, titul. de procurat. 7. Non habet literas de rato, quamuis habeat procuratorias, cap. penul. extr. de relig. dom. 8. Procurator, ex contra Eccleſiã, in qua beneficium habet, cap. fin. extr. de poſtul. 9. Conſtitutus eſt in iudicio, ante litis conteſtationem à tutore, vel curatore, vel procuratore, quod fieri non poteſt, l. neque ad negotia, & l. quod quis, C. de procurat. 10. Quia mandatum ſolum ad agendum, vel, licèt de rato cauerit, non tamen ad defendendum, quòd tamen neceſſe eſt, cap. accedens, extr. eod. 11. Non cauit de rato, & dubius eſt de mandato; excedit fines mandati, non iurauit iuxta tenorem conſtitutionis, cap. properandum, extra. de poſtul. cap. innotuit, extra. de elect. 12. Quia reuocatus eſt Epiſcopus, vel ſacerdos ſecularis, vel in ſacris ordinibus exiſtens, vel in minoribus monachus eſt, nec habet mandatũ ſui Superioris: laicus eſt, & eſt cauſa ſpiritualis, cap. non iniuſtè, extra. eod. cap. 11. & 12. extr. ne cler. vel monach. cap. 2. extra. de poſtul. ca. ſacroſancta, extr. de elect. 13. Quia eſt magiſtratus, furioſus, potentior, fiſcus, vel Reſpublica, infamis, ſeruus, accuſatus de crimine capitali, filiusfamilias, medicus, redemptor litis, falſus procurator, ignarus cauſæ, habens mandatum nullum, finitum vel reuocatum.

Secundò: ratione conſtituentis opponuntur exceptiones contra procuratorem; vt ſunt: quia cõſtituens fuit monachus, ſeruus, deportatus, vel bannitus, excommunicatus, minor 25. annis, infamis, reus criminis, mortuus re integra, vel quidam alius, cui, ob iuſtam cauſam, conſtituendi poteſtas eſt interdicta.

Tertiò: ratione formæ, competentes exceptiones obiiciuntur contra procuratorem. 1. Quòd non contineatur in literis, ſeu inſtrumento conſtitutionis, ad quid ſit conſtitutus; putà ad agendum, vel defendendum, cap. accedens, & c. conſtitutis, extra. eod. 2. Quòd mandatum actis non ſit inſinuatum, l. ſi procuratorem, ff. eod. 3. Quòd in literis procurationis rei, do-

minus non expoſuerit ſatisdationem, per quam ipſe dominus, ſub hypotheca rerum ſuarum, fideiuſſor procuratoris exiſtat iudicatum ſolui, etiam ſi apud acta conſtituatur, l. 2. C.de conſor.eiuſdem litis, §.ſi verò aliquis, inſtit.de ſatisdat. 4. Licèt habeat mandatum ad agendum, non tamen ad defendendum,cap. Nicolao,extra.de appellat. 5. Quòd ipſe generaliter,licèt alter ſpecialiter, priùs fuerit conſtitutus, capit. 1.extra.eod.& cap.1.extr..de reſcript.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Nec Prælatus, ſine conſenſu Capituli:nec Capitulum ſine conſenſu Prælati, poteſt iudicium exercere,vel conueniri 12. quæſt. 2.

Sententia cum falſo procuratore lata, eſt ipſo iure nulla, nec præiudicat domino,cap.ex inſinuatione,& cap.in veſtra præſentia,extra.eod.

Non debet quis alterius odio prægrauari, cap.nobis, extr. de ſimonia.

Quælibet præſumptio probatione in contrarium facta, elidi poteſt,cap.in noſtra,extr.eod.

Exceptio falſi procuratoris,non ſolùm ante litis conteſtationem, verùm etiam poſt,obijci poteſt, d.c.in noſtra,extr.eod.

De nemine præſumendum,quòd ſit immemor ſalutis æternæ, 1. quæſt.7.

Quilibet præſumitur bonus,niſi probetur malus,ca.vnico. extr.de ſeruti. & cap.dudum, extr.de præſumpt.

Nunquam proceditur contra abſentem, niſi vel tacitè, vel expreſsè citatum,gloſſ.in d.cap.in noſtra, in verb.irritandum, extr.eod.

Sublato principali tollitur acceſſorium, cap.inter dilectos, extr.de fide inſtrum.cap.qualiter, extr.de elect.c.hæc ſcripſimus, 16.q. 7.cap.1.extr.de ſchiſmat.

Cùm verba generalia ſiue ambigua ponuntur in inſtrumentis procurationis,recurrendum eſt ad intentionem conſtituentis. Verba enim debent deſeruire intentioni, non intentio verbis,cap.ex multiplici,extr.de decimis, ca.humanæ au-

res,22.q.5.ca.ſedulò,38.diſt.c.intelligentia,extr.de verb.ſignif. cap.præterea,& cap.retulerunt,diſt.4.de conſecrat.

Si poſt concluſionem in cauſa apparet procuratorem reuocatum, nihilominus fertur ſententia, capit.auditis, extra.eod.

Procurator conſtitutus ad proſequendum iudicium petitorium, videtur etiam conſtitutus ad exercenda iudicia præparatoria & poſſeſſoria, etiamſi aliud mandatum non habeat,c.ad legatum, extr.eod.

Cùm quid mandatur, omnia intelliguntur iniungi, ſine quibus commodè ad exitum res mandata perduci nequit, eodem.

Poſterius mandatum derogat priori,iuxta regulam, pacta nouiſſima,&c.

In duplicibus iudiciis procurator datus ad agendum, videtur etiam datus ad defendendum,cap. Nicolao,extra.de appellat.

Pluribus procuratoribus ſimul, & in ſolidum datis potior eſt conditio occupantis,cap.ſanctæ crucis,extr.de reſcript. gloſſ.in cap.non iniuſtè,extra.de procur.

Pluribus procuratoribus ſimul datis, non videntur dati in ſolidum, ſed pro parte, niſi aliter cautum ſit, cap.ſi duo, extr.de procur. Mynſing. obſeru.47.cent.1.

Obſcuritatis in mandato interpretatio contra dominum fit, iuxta l. veteribus, ff.de pactis.

Nota. Iure Canonum indifferenter, quilibet adminiſtrator rei alienæ dicitur procurator: quia Canones non faciunt differentiam in vocabulis, dummodò is, qui alienæ rei adminiſtrandæ conſtitutus eſt, habeat poteſtatem agendi & defendendi,cap.petitio,extr.eod.& cap.ſaluator,1.quæſt.3. Ius autem ciuile procuratores ab aliis alienarum rerum adminiſtratoribus diſtinguit,gloſſ.in cap.quia in cauſ.extra. de procur.

DE

DE SYNDICO.

TITVLVS XXXIX.

Continuatio.

PRocuratores à cauſa efficiente bifariàm intelligi dictum eſt; vel procuratores in ſpecie, qui à priuato quodam; vel ſyndicos, qui ab vniuerſitate, vel collegio conſtituuntur; debent enim vniuerſitates cùm iudicio præſentes commodè intereſſe non poſſint, cauſas ſuas per conſtitutos ſyndicos agere, Dd. in l. 1. ff. quod quiſque vniuerſ. &c.

Quid eſt Syndiccus?

Syndicus eſt procurator, qui ad agendas cauſas vniuerſitatis, vel Collegij, ſeu defendendas præſentes & futuras communi mandato conſtituitur, c. 1. & c. idem, extr. eod.

Vnde dicitur Syndicus?

Dicitur, ſecundum Speculatorem, Syndicus, quaſi ſingulorum, de vniuerſitate, vel Collegio, cauſas dicens, l. munerum, ff. de muneribus & honorib. §. 2. ſed verius dicitur Græco verbo συνδικεῖν, quod eſt, adeſſe, patrocinari, defendere, patrocinium ſuum in cauſam communem adferre. Hinc qui à ſingulis vrbibus ad tuendam cauſam vnius prouinciæ mittuntur patroni, ſyndici dicuntur ſecundum Budæum.

Quæ eſt cauſa efficiens?

Cauſa efficiens eſt, lex, conſuetudo, vel ſtatutum, conſenſus vniuerſitatis, collegij, vel maioris partis, aut ordinis, vel eorum, quibus ordo hoc commiſit, non autem conſenſus conſtituti. Quia etiam inuitus quis ſyndicus conſtitui poteſt, Specul. de ſyndi. in princip. allegans l. 1. & l. fin. §. defenſores, ff. de munerib. & honor. & l. nulli, ff. quodcunque, &c. Vbi dicitur: nulli permittetur nomine ciuitatis, vel curiæ experiri, niſi ei, cui lex permittit, aut lege ceſſante ordo dedit, cum duæ partes adeſſent, aut amplius quàm duæ.

Quid Vniuerſitas?

Vniuerſitas eſt, multorum hominum in vna Republica ſimul degentium communitas. Aliud autem eſt vniuerſitas, aliud ſinguli de vniuerſitate: adeò quòd, etſi quid faciant omnes de vniuerſitate, niſi tamen faciant vniuerſitate ſolenniter congregata, & communicato conſilio, non cenſeatur actus geſtus à communitate, etſi actus Reipublicę commodum reſpiciat, iuxta Bart. Ang. & Caſtrenſ. in l. ſicut, §. ſi quid vniuer-

ſitati, ff.quod cuiuſque vniuerſ.nomine, &c.& l.ciuitas, ff.de reb.cred.

Quid Collegium?

Collegium eſt, plurium perſonarum in vnum corpus collectio.Hoſtienſ.hic:& Dd.in d.l.ciuitas.

Quid Ordo?

Ordo eſt,ſtatus & præeminentia quibuſdam in vniuerſitate ad regendam Rempublicam populi ſuffragiis attributa.

Quæ Materia?

Omnia Reipublicæ, collegiorumq; negotia,& cauſæ, tàm ciuiles,quàm criminales,ſiue præſentes,ſiue futuræ ſint.Siquidem in criminalibus vniuerſitàs per Syndicum rectè defenditur.Spec.hoc tit.nu. 5.& tit.de accuſat.verſ.fin.

Quæ Forma?

Vt Vniuerſitate,.Curia, Collegio, vel Ordine, in loco publico, ſolenniter congregatis, omnibus vel maiore parte, vel his,quibus ab illis hæc res ſpecialiter commiſſa eſt, præſentibus. Syndicus per ſuffragia ad eliciendum ſingulorum conſenſum , decreto interueniente , conſtituatur, & deſuper inſtrumentum ſyndicatus , quod ſecundum Specul. quatuor continere debet , ſcilicet , quis ſyndicum conſtituat, & quis ſyndicus conſtituatur,ad quas cauſas,& lites,contra quos:denique quomodo & quare conſtitutus ſit,iuramento fidelitatis & diligentiæ præſtito conficiatur, l.8.C.de decu.l. ſi procuratorem, ff.de procur.l.penul.ff.de legatio.l.ſi actor.C.de appellationibus.

Quis Finis?

Neceſſitas,& vtilitas,cùm Vniuerſitatis,tùm etiam eorum, quibus lis, & negotium cum Vniuerſitate intercedit. Quoniam Vniuerſitas, neque agere,neque conueniri,niſi per Syndicum,qui Vniuerſitatem repræſentet,poteſt,Specul.de ſynd. numer.5.

Qui Effectus?

Primus eſt : quòd generalis conſtitutio Syndici conſenſu totius vniuerſitatis, vel duarum partium, vel maioris partis ex vniuerſitate approbata, Syndico liberam agendi poteſtatem tribuat : etiam in iis, in quibus aliàs ſpeciale mandatum deſideratur,Iaſ.in l.præſes, con.12.num.7.C.de tranſ.qui licèt diſtinguat, tamen Alexand. dicit eſſe verius, conſ.22.numer. 12.vol.1.

Alter effectus eſt:quòd omnia,quæ Syndicus,etiam abſque cautione,egit,ab vniuerſitate rata haberi debeant:ita vt commodum,& damnum per talem geſtionem in eam redundet,l. fin.vbi Dd.ff.eod.

Tertius effectus eſt:quòd per litis conteſtationem fiat Syndicus dominus litis,adeò vt promiſſio ei facta,& delatio,præſtatioque iuramenti,aliaque omnia,quæ in iudiciario proceſſu ab ipſo aguntur,iure ſubſiſtant,l.item,§.fin.ff.eod.gloſſ.ibi, §.fin.ad verb.de rato.

Quæ Cognata?

Actor, œconomus, procurator, curator,adminiſtrator, ſeruus publicus. Actor dicitur, qui ad agendom ſeu defendendum cauſas vniuerſitatis præſentes tantùm conſtituitur,l.item ſuffragium, §.decuriones, ff.eod. Differt in hoc à ſyndico, quòd is detur ad vniuerſitatem cauſarum, tàm præſentium quàm futurarum, non autem ad vnam præſentem & certam cauſam , ſicuti actor, l.8.ff.eod. Oeconomus eſt diſpenſator Eccleſiæ, cui res Eccleſiaſtica adminiſtranda mandatur, c. quoniam,16.q.7.c.1.diſt.88.c.hoc ius porrectum, 10.q.2.Curator dicitur,qui negotia ciuitatis extraiudicialia perſequitur. Serui ſunt,qui publico ſcribendi munere funguntur, & etiam actuarij dicuntur,l.fi.vbi Dd.ff.eod.Adminiſtrator dicitur,qui præeſt pecuniæ,aliaque negotia ad vniuerſitatem pertinentia tractat.tot.tit.de admin.rerum ad ciuit.pert.

Quæ Adiacentia?

Iuramentum fidelitatis,cura,induſtria,inſtrumentum,ſyndicatus.

Quæ Pugnantia?

Mors Syndici,& reuocatio Vniuerſitatis ſeu Collegij,omneſque exceptiones, quæ contra perſonam Syndici, eiuſque conſtitutionem,ratione cauſæ efficientis,materiæ,vel formæ, poſſunt opponi. Contra perſonam:vt ſi Syndicus ſit inhabilis ad agendum;quia excommunicatus,miles,minor, mulier,vel criminis accuſatus.Contra conſtitutionem, ratione cauſæ efficientis: vt quia conſtitutus ab vniuerſitate, cuius rectores ſunt excommunicati,vel tales,qui ob cauſam conſtituere non poſſint, c.fi.extr.de proc. vel qui conſtitutus eſt ſine conſenſu Epiſcopi, vel quorum conſenſus deſideratur, l.omnes, C.de epiſcop. & cleric. vel quia à Collegio illicito, l.1.ff. quod cuiuſque vniuerſ. nomine. Ratione conſtituti, vt quia laicus

con

conſtituitur in rebus Eccleſiaſticis. Ratione formæ, quòd non eſt à duabus partibus Curiæ, vel Collegij conſtitutus, vel ſaltem à maiori parte, extr. de elect. c. in Eccleſia: vel quòd aliqui non ſunt vocati ad conſtitutionem, c. quia propter, extr. de elect. vel conſtituti, vel conſtituentium nomina inſtrumento non ſunt inſerta.

DE HIS, QVÆ VI, metúsve cauſa fiunt.

TITVLVS XL.

Continuatio.

Litigatores quandoque, ex iuſta & legitima cauſa, agendo & excipiendo contra aduerſarium, reſtitutionem in integrum merentur: quibus non iniuſtè annumerantur hi, qui vi, aut metu compulſi, aduerſariò, per fraudem, vim inferenti, quid dederunt, vel promiſerunt.

Quid eſt Vis?

Vis eſt, maioris rei impetus, qui repelli non poteſt, ſecundum Iuriſconſul. in l. 1. ff. eod. & l. ſi ea, ff. de act. empt.

Quod ſunt ſpecies?

Vis variæ ſunt ſpecies. Alia compulſiua, per quam compellitur quis ad id faciendum, quod non faceret, ſi eſſet liberi arbitrij. Et ex hac naſcitur edictum: Quod metus cauſa, l. 1. ff. eod. Alia expulſiua, quæ nihil aliud eſt, quàm ſi quis per vim alium de poſſeſſione ſua rerum immobilium deiiciat, vel res immobilibus cohærentes mobiles rapiat. Et hac inducitur interdictum, Vnde vi, tot. tit. C. vnde vi, l. 1. §. 3. ff. de vi armata, & l. ſi quis in tantam, C. vnde vi. Alia ablatiua, quæ contingit in rebus mobilibus, & inducit actionem, vi bonorum raptorum, l. ſi fundus, ff. de vi & vi armata, Inſtitut. Vi bonorum raptorum, per tot. & notatur de hac per Canoniſtas, in tit. extr. de treuga, & pace. Alia turbatiua, ex qua datur interdictum, vti poſſidetis, in rebus immobilibus, & rebus mobilibus interdictum, Vtrubi, cùm duo ſe poſſidere contendunt, ff. vti poſſid. & vtrubi, per tot. Alia inquietiua, quæ fit, cùm quis non ſinit alium vti re ſua quietè, vel in alieno ædificat, vel ædificare, inuito domino, conatur. Et ex hac datur interdictum, Quod vi, aut clàm, per tot. tit. ff. quod vi, aut clàm.

Quid

Quid Metus?

Metus eſt,inſtantis vel futuri periculi,mentis trepidatio,l.1.ff.eod.

Metus quotuplex & quid iuſtus?

Metus duplex eſt,iuſtus & probabilis, & vanus vel improbabilis.Iuſtus eſt, qui in conſtantem virum cadere poteſt: Et eſt vitæ,cruciatus corporis, ſtatus,ſeruitutis, fortunarum, pudoris, & inſtantiæ realis, c.cum dilectus, extr.eod.l.7.8.9.ff. eod.l.4.l.iſti,eod.l.4.& 9.C.eod.

Quid vanus metus?

Vanus & non probabilis eſt, qui non in conſtantem, ſed abiectum,vecordemque hominem cadit: qui facilè commouetur, & non timenda timet, Iaſon, Inſt. in act. quod metus cauſa, num.54.vſque ad 73.& Zaſ.num.10. Et eſt potentiæ, reuerentiæ,perfidiæ,accuſationis, infamiæ verbalis, & minarum,c.cum dilectus,extr.eod.l.etiamſi,ff.eod.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens vis, metuſque probabilis eſt, ipſa impreſſio,violenta coactio,& minæ accuſationis,& infamiæ capitalis,eius, qui dolo vim infert: vel eſt neceſſitas impoſita contraria voluntati facienti id,quod non faceret, ſi liberum eſſet arbitrium, l.fin.& l.penul.C.eod.l.donationis, l.penult.ff.eod. gloſ. & Dd.in l.metum, C.eod.vide Spec. de præſumpt. §.vlt. numer.7.

Quod Obiectum?

Obiectum eſt,corpus & animus patientis vim: vel metum in virum conſtantem cadentem. Eſt enim quædam vis, quæ corpori: & quædam, quæ animo; vtraque metum inducens, infertur.

Quæ Forma?

Forma certa præſcribi non poteſt, cum variis modis, & re, & verbis,vis,metuſque inferri poſſint,vt Dd.in l.vt vim, ff.de iuſt.& iure.

Quis Finis?

Finis eſt,vt aliquid extorqueatur,licèt non ſemper traditio rei extortæ,ſed illatam vim promiſſio ſequatur.

Quis Effectus?

Effectus eſt,actio & exceptio quod metus cauſa. Siquidem vis compulſiua,cùm plerumque dolo fiat,delictum eſt,ex quo datur obligatio producens actionem, Quod metus cauſa,

quæ,

di eſt:Primò magiſtratui vel domino territorij, ſub quo ſupplicans captus fuit, pro ſtatu cauſæ ſcribitur, quia in dubio pro magiſtratu præſumitur, quòd legitimis ex cauſis quis captus ſit. Dein facti ſerie tranſmiſſa fit communicatio petenti citationem ſuper relaxatione iuramenti ad effectum agendi, & ſiquidem eam probabiliter confutare poterit, decernitur petita citatio: quia in principio litis, in dubio magis Actori, quàm Reo fauetur: & cùm relaxatio à iuramento ad effectum agendi cauſæ cognitionem requirat, partis aduerſæ præſentia, quæ per huiuſmodi abſolutionẽ lædi poſſit, exigitur. Ergo citatione opus eſt, l. de vnoquoque, ff. de re iud.

Quæ cauſa Efficiens huius actionis?

Cauſa efficiens actionis, quod metus cauſa, eſt, vis compulſiua, & metus in conſtantem virum cadens, vt dictum.

Quæ Materia?

Materia ſunt, res mobiles, & immobiles, corporales, & incorporales, per vim mutatæ, & ablatæ, omneſque earum acceſſiones.

Quæ Forma?

Forma eſt, bona per vim compulſiuam, & metum in conſtantem virum cadentem, dolo aduerſarij extorta, iuſſu iudicis reſtituenda eſſe; quòd ſi iudicis iuſſui obtemperatum non fuerit, condemnationem in quadruplum faciendam.

Quis Finis?

Finis eſt, vt rerum tàm mobilium, corporalium, quàm immobilium, & incorporalium, ablatarum & mutatarum, intra annum ſimplex reſtitutio, & poſt annum, ob protractam recuſationem, condemnatio in quadruplum fiat.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt, actio vi bonorum raptorum, & interdicta prohibitoria, & reſtitutoria: vt ſunt, Vnde vi, vti poſſidetis, vtrubi, quod vi, aut clam.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, voluntas vim paſſi, ſpontanea traditio, longum interuallum inter impreſſionem & metum, abſentia periculi, vana timiditas, vecordia, l. 2. C. eod. l. metum autem præſentem, ff. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Negatiua probanda eſt, ſi in ſe includat affirmatiuam.

perlatum, extr.eod.c.homine,extr.de elect.

Quod ab initio non tenet, ratihabitione poteſt roborari, c. ſignificatum,& c.cùm virum,de reg.iuris.

Iuramentum ſi factum ſit ſuper eo,quod ſeruari poteſt ſine interitu ſalutis æternæ,valet,aliàs non,c.ſi aliquid, 22.q.4. c.cùm dilectus,extr.eod.

Potius eſt mala pati, quàm malo conſentire, c.itáne, 32. quæſt.2.

Si non tenet principale,nec acceſſorium tenet,c.ſi diligenti, extr.de foro competenti.

Periuriis via non eſt apèrienda, c.cùm dilectus, extr.eod.

Coacta voluntas, etiam voluntas eſt, 15.quæſt.1.cap.meritò quæritur.

Licèt pœna ad hæredes non tranſeat, attamen quod turpiter & ſcelere quæſitum eſt, ad compendium hæredis pertinere non debet,eod.

Qui terrore laicorum electioni de ſe factæ renuntiat: ſi renuntiatio, iuramento, vel fide firmata non ſit, regimini, ad quod electus erat,præfici poterit,c.ad aures,extr.eod.

Probata violentia per teſtes, res amiſſæ probantur per iuramentum.Et ſuper ualore rerum amiſſarum taxatione iudicis præmiſſa,& ſecreto petentis iuramento fit condemnatio, c. ſuper eo,extr.eod.

Si intereſſe proficiſcitur ex maleficio,id probatur per iuſiurandum:ſi autem ex contractu,tunc per teſtes probandum eſt, c.in primis,2.quæſt.1.

DE IN INTEGRVM reſtitutione.

TITVLVS XLI.

Continuatio.

ECcleſia,ſi grauiter læſa fuerit,nec ordinarium iuris remedium, ad corrigendum, vel emendandum id, quod geſtum;vel recuperandum,quod amiſſum eſt,competat, iudicis

offi

officio extraordinariè, exemplo minorum ad quadriennium in integrum reſtituitur.

Quid eſt in integrum Reſtitutio?

In integrum reſtitutio eſt, extraordinarium iuris remedium, quo Eccleſia, vel alij (quibus leges, vel Canones reſtitutionis beneficium, ob iuſtam cauſam non inuident,) læſi & decepti, officio iudicis ordinarij, vel alterius cauſæ cognitionem habentis, in eum ſtatum, in quo erant ante læſionem, reducuntur, 2. quæſt. 3. in fin. & l. 1. C. de ſententiam paſſis.

Quotuplex Reſtitutio?

Reſtitutiones variæ ſunt: Vel enim ſunt minorum, vel maiorum. Iure minorum cenſentur Eccleſia & Reſpublica: quæ, ſicuti minor, poſtquam exceſſit 25. annos, ſi petat reſtitui, vſque ad quadriennium; in his, in quibus læſus fuit infra 25. annos, reſtituitur. Sic & Eccleſia, & Reſpublica, quadriennium reſtitutionis beneficio gaudent, vbicunque læduntur, à tempore læſionis computandum, l. reſpublica, C. quibus ex cauſis maiores in integrum, &c. gloſ. in cap. 1. in ver. iure minoris, & cap. auditis, extr. eod. cap. quid ergo, 23. quæſt. 4. cap. ius publicum, diſt. 1. Maiores autem, ſi quid vel dolo aduerſarij, vel per metum compulſi perdiderunt, vel propter iuſtam abſentiam, vel ex probabili & iuſto errore, vel ex alia legitima cauſa, quæ reprehendi non poſſit, læſi ſunt, reſtituuntur, tot. tit. extr. quod vi, metuſque cauſa.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens eſt, Epiſcopus, Poteſtas. Alij etiam minores ordinarij, contentioſam iuriſdictionem habẽtes, qui præſunt vniuerſitati, & adminiſtrationem cum iuriſdictione habent, c. de perſona, 11. quæſt. 1. l. 1. §. vlt. ff. de poſtul. l. fin. C. vbi & apud quos, &c. Etiam Delegatus; quia & hic de cauſa reſtitutionis cognoſcere poteſt, diſtinctione tamen ſeruata, quam ponit Gregorius IX. in c. cauſa reſtitutionis, extr. eod. Inquit enim: Cauſa reſtitutionis in integrum, coram iudicibus ordinarijs adminiſtrationem habentibus, vel Delegatis ab eis, tractari poterit, & finiri: ſiue hoc ipſis Delegatis ſpecialiter demandatum fuerit, ſiue in commiſſo eis negotio contingat incidere huiuſmodi quæſtionem. Delegati verò ab ordinarijs, qui adminiſtrationem non habent, ſed tantummodò facultatem iudicandi, ſeu arbitri, de hac cauſa cognoſcere nequeunt, niſi coram eis mota fuerit incidenter.

Qui ſunt Ordinarij adminiſtrationem non habentes?

Ordinarij adminiſtrationem non habentes dicuntur, quibus Imperator indulget, quòd cauſas poſſint audire, definire, & iuriſdictionem voluntariam per totum Imperium exercere, qui honorem & dignitatem habent, ſed non adminiſtrationem commiſſam, quorum etiam poteſt iuriſdictio prorogari, l. 1. & 2. ff. de iureiur. l. rem non nouam, C. de iud. per Hoſtienſ. extr. eod. §. à qua facienda.

Quæ Materia?

Materia eſt, res magni momenti, vt cauſa matrimonialis, liberalis, criminalis, vel ciuilis: ſiquidem propter ſatis minimam rem, vel ſummam, ſi maiori rei, vel ſummæ præiudicetur, poſtulans reſtitui in integrum non auditur, l. ſcio, & l. penult. ff. eod. c. cauſa reſtitutionis, §. in matrimoniali, ext. eod.

Reſtituitur etiam Eccleſia & minor, quotieſcunque in iudiciario proceſſu læſi fuerint, contra condemnationem factam ob contumaciam, contra omiſſionem promiſſionis, allegationis, vel eorum, quæ faciunt ad inſtructionem cauſæ: & hoc non ſolùm in damno, verùm etiam in lucro, contra iuramenti delationem, vel relationem, & confeſſionem, vel ſi quid procurator ex neglectu officij malè geſſit, contra ſententiam, omiſſam appellationem contractus & præſcriptiones iure ciuili inductas, vt notat gloſ. in c. auditis, extr. eod.

Quæ Forma?

Forma eſt, vt intra quadriennium continuum, à tempore læſionis computandum, pro reſtitutione facienda imploretur iudicis officium apud Ordinarium illius, contra quem petitur, iuxta ſolennium iudiciorum obſeruationem, præmiſſa citatione, & approbatione læſionis facta, minor & Eccleſia, vel qui his, quoad hoc reſtitutionis beneficium comparantur, in eum ſtatum, in quo ante læſionem erant, reſtituantur, tot. tit. C. vbi, & apud quem, l. in cauſa, §. 1. & l. 3. ff. eod. l. ſuperuacuam, C. de temporibus in integ. reſt. cap. tum ex literis, in verb. officium, extr. eod. Spec. de in integ. reſt. §. 1. num. 3. Bal. in l. minor, ff. de minor.

Quæ cauſa Impulſiua?

Cauſa impulſiua eſt, vtilitas, æquitas, & neceſſitas. Quia hoc extraordinarium reſtitutionis beneficium datur, cùm alia actio non competit, vel competit quidem, ſed publicè expedit, vt læſo pluribus iuris remedijs ſuccurratur,

l.1.& l.diuus, ff.eodem.

Quis Finis?

Finis eſt, ne minores, Eccleſia, Reſpublica, maiores, & quiuis alij, qui ex legitima cauſa reſtituuntur: immeriti, rerum ſuarum damnum, quo ſe extricare non poſſunt, faciant. Cùm æquitati conſentaneum ſit, Eccleſiam ab omnibus incommoditatibus illæſam ſeruari, & deceptis ſine culpa ſua, maximè ſi fraus aduerſarij interuenerit, per in integrum reſtitutionis beneficium ſubueniri, l.diuus, ff.eod.l.minoribus, ff.de minor. cap. ſatis peruerſum, diſt. 56.& cap.cognoſcentes, extra.de conſtitut.

Quis Effectus?

Effectus eſt, vt quilibet ius ſuum ſaluum habeat, ſcilicet, tam is, qui reſtituitur, quàm alius, contra quem reſtitutio fieri poſtulatur, & æqualitas, quoad fieri poſſit, ſeruetur. Nec enim æquum eſſet, vt Eccleſia, minor, vel quicunque alius, qui reſtitutionis beneficio gaudet, locupletaretur cum alterius iactura: imò ab hoc Eccleſia abhorret, capit. generalis, diſtinct. 54.cap.ſuam, extr.de pœnis, l.nam hoc natura, ff.de cond.indeb.l.vbi. C.de reputat. l.ait prætor, l.quòd ſi minor, l.etiam, l.tutor, l.ſi iudex, ff.eodem.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt, actio reſciſſoria, actio de dolo, beneficium legis 2. C. de reſcin. venditione, redintegrandæ nullitatis quæſtiones, actio negotiorum geſtorum: & omnia edicta vel interdicta reſtitutoria.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, damnum non culpa aduerſarij, ſed euentu & caſu illatum, defectus probandæ læſionis, lapſus legibus præſcripti temporis petendæ reſtitutionis, dolus, delictum, ſacramentum, ſeu iuſiurandũ eius, qui ſe reſtitui petit, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Beneficium reſtitutionis, ex quacunque cauſa competens, ad hæredem tranſmittitur, l.ex perſona. C. de tempor. reſt. in integr.

Si petitur dilatio, quæ metas reſtitutionis non excedit, tam Actori, quàm Reo conceditur: poterit tamen Actor vti dilatione Reo conceſſa, l.petendæ, C.de tempor.in integr.

Pro anno vtili datur quadriennium continuum, ad implorandam reſtitutionem in integrum, ex quocunque capite petatur, l. ſuperuacuam, C.eod.

Eccleſia læſa in probatione neceſſaria omiſſa, poteſt petere reſtitutionem in integrum, non obſtante termino iuris probationis excluſæ, & petere poteſt, non ſolùm contra priuatum, ſed etiam contra Eccleſiam, cap.auditis, extr.eod.

Eccleſia cenſetur iure minoris, iure Reipubl.& iure Imperij, ca.1.extr.eod.cap.quid ergo, 23.quæſt.4.c.duo, diſt.96.

Eccleſia generaliter reſtituitur, non ſolùm cùm de bonis diminuitur, ſed etiam cùm intereſt Eccleſiæ, litibus & ſumptibus non vexari, gloſſ.in cap.ex literis, extr. eod.

In cauſa appellationis, iudex altera parte abſente, etiam lite non conteſtata, procedere poteſt, cap.per tuas, & cap.interpoſita, extr.de appell.

Differt appellatio à ſupplicatione: quòd appellatione interpoſita, nihil eſt innouandum: ſed, pendente ſupplicatione, mandatur ſententia executioni; præſtita cautione, quòd omnia reſtituat, ſi ſententia fuerit retractata, gloſſ.in cap.ex literis, extra.eod.

Petitio reſtitutionis in integrum contra ſententiam, ſuſpendit regulariter executionem ſententiæ, niſi contra petentem eſt præſumptio malitiæ, quòd cauſa differendi executionem hoc petat, cap.ſuſcitata, extr.eod.

Generale eſt, quòd quando quis ad aliquid in dubio admittitur, ſemper præſtare cautionem teneatur, d.cap. ſuſcitata, & ibi gloſſ.extr.eod.

Quod vna via prohibetur, alia non debet concedi, fallit in cap.tua, extr. de procurat.& cap.conſtitutus, extr.eod.

Quicquid habet vxor, totum præſumitur de bonis eſſe mariti, gloſſ.in cap.conſtitutus, extr.eod.

Filius in poteſtate patris conſtitutus, alienare, vel aliàs diſponere de rebus ſuis non poteſt, gloſſ. in cap. conſtitutus, extra. eodem.

Tutor

Tutor vel curator alienare rem minoris abſque prætoria authoritate non poſſunt, gloſſ. d. c. conſtitutus, extr. eod.

Quæ de nouo emergunt, non auxilio indigent, capit. fin. extr. eodem.

Propter nouas defenſiones, petens reſtitutionem iterum auditur. Nouæ autem defenſiones dicuntur ſiue tempore primo petitæ reſtitutionis fuerint: ſed non allegatæ, quoniam occultæ: ſiue poſtea emerſerint, &c. gloſſ. in cap. fin. extr. eod.

Reſtitutio denegata Eccleſiæ, vlterius ipſi non conceditur, niſi ex noua cauſa: reſtituitur tamen ad appellandum à ſententia denegationis, cap. beneficio, extr. eod.

DE ALIENATIONE IVDICIJ MUTANDI CAUſA FACTA.

TITVLVS XLII.

Continuatio.

EDictum, de alienatione iudicij mutandi cauſa facta, ſpeciem reſtitutionis conſtituit: qua proſpicitur omnibus, in quorum damnum & præiudicium poſſeſſiones, vel res, de quibus moueri quæſtio timetur cauſa mutandi iudicium futurum, in alios transferuntur.

Quid eſt alienatio iudicij mutandi cauſa facta?

Alienatio iudicij mutandi cauſa fieri dicitur, cùm quis credens, ſe ab aliquo conueniendum reali actione vel perſonali, quæ in rem ſcripta ſit, dolo malo, iudicij futuri mutandi & vitandi cauſa dominium rei in alium transfert, lege ex hoc, ff. eodem.

Quid fieri dicitur mutanda iudicij cauſa?

Mutandi iudicij cauſa fieri dicitur, cùm moleſtior aduerſarius ſubiicitur, aut alia ratione agendi conditio durior fit & deterior, l. 1. 2. 3. & 4. ff. eod.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens huius prohibitæ alienationis eſt dolus debitoris, actione reali, vel perſonali in rem ſcripta, conueniendi, l. item ſi res, §. hæc actio, ff. eod.

Quod Obiectum?

Obiectũ eſt, res, ſuper qua cõtrouerſia moueri timetur, ſiue ſit mobilis, ſiue immobilis, ſiue corporalis, ſiue incorporalis.

Quæ Forma?

Forma alienationis, vt producat effectum, id eſt, actionem in factum; deſumitur ex tribus ad illam actionem neceſſariò requiſitis. 1. Vt fiat alienatio cauſa mutandi iudicij futuri & non præſentis; quia alienans rem litigioſam incidit in edictum de litigioſis, l. vlt. C. de litigioſ. l. ex hoc edicto, ff. eod. 2. Vt dolo fiat alienatio, ratione loci, vel perſonæ: vt ſi duriorem agendi conditionem oppoſito potentiori, vel alterius prouinciæ aduerſario nobis fecerit, l. 1. & l. 2. ff. eod. 3. Vt noſtra interſit: fortè ſi quis fecerit impenſas, vel aliam incommoditatem ratiône alienationis factæ, vel potentioris aduerſarij ſubſtituti paſſus ſit.

Qui Effectus?

Effectus eſt, actio in factum: quæ reſtitutoria eſt, & rei perſecutionem præſtationémque eius, quod intereſt, alium aduerſarium habuiſſe, arbitrio iudicis continet. Dabitur autem hæredi, & in hæredem, vel ſimilem, quatenùs ad eum peruenit: Non poſt annum; quia, licèt pertineat ad rei perſecutionem, tamen ex delicto, hoc eſt, dolo & fraude alienantis competere cenſetur, l. item ſi res, §. hæc actio, l. vel ſimilem, l. vel poſt annum, l. quia pertinet, ff. eod.

Quæ cauſa Efficiens actionis huius?

Cauſa efficiens huius actionis in factum, eſt delictum, vel dolus alienantis.

Quod Obiectum?

Obiectum eſt, alienatio rerum mobilium, immobilium, corporalium, incorporalium, quas alienandi, & diſtrahendi legibus & Canonibus conceſſa facultas eſt.

Quæ Forma?

Forma eſt, quòd ſi quis, alienando rem, alium nobis aduerſarium ſuo loco, data opera, & in fraudem noſtram, ſubſtituerit, in factum actione, quanti noſtra interſit, alium aduerſarium nos non habuiſſe, conueniatur, l. 1. ff. eod.

Quis Finis?

Finis eſt, ne alterius conditio, litigandíque facultas ex alieno facto fiat deterior, vel dolo debitoris & poſſeſſoris rem alienantis remoretur & impediatur.

Quis

Quis Effectus?

Effectus actionis eſt, ipſa reſtitutio, non tantùm rei in fraudem alienatæ; ſed etiam ipſius intereſſe, quod nobis, ob factum debitoris, defuit.

Quod Cognatum Alienationis?

Affine alienationis eſt, ceſſio: differunt tamen in hoc, quòd alienatio futuri iudicij cauſa fiat: ceſſio autem, lite pendente, & durante iudicio, fieri contingit. Cuius effectus eſt, actionum directarum tranſitio: quòd cui ceſſæ ſunt, eas nomine ſuo intentare poſſit: licèt ſecus ſit, ſi abſque actionis ceſſione, nomen ematur. Emptor enim vtilibus tantùm actionibus tunc experitur, l. emptor, C. de hæred. & act. vend.

Quæ cognata actionis in factum?

Cognata actionis in factum, hoc loco, ſunt, omnes vindicationes, actiones miſtæ, & perſonales in rem ſcriptæ, Cuia. obſer. lib. 10. cap. 3. per l. 24. §. vlt. ff. communi diuidundo. Et, quoad reſtitutionem, omnia edicta, & interdicta reſtitutoria.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, primò neceſſitas alienandi, ignorantia iuris petitoris, vel defectus iuris debitoris: Vt ſi poſſeſſor, abſque dolo, ex neceſſitate ignorans petitorē ius in ea habere, rē alienet: vel ſi ſciat; ipſum ius autem, vel per vſucapionem, vel alio modo eſt extinctum. 2. Si inchoatum fuerit iudicium, vel res facta litigioſa: quod fit per citationem, libelli oblationem: aut alio modo, cauſa mota in realibus, ſicuti litis conteſtatione in perſonalibus, gloſſ. & Bart. in l. 3. ff. eod. Denique ceſſatio intereſſe, ſi videlicet, æquè cōtra tertium poſſeſſorem agere poſſit, nec petitoris interſit, contra alienantem actionem dirigere, gloſſ. & Dd. in l. 2. & auth. litigioſa, C. de litig.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Delegata iuriſdictio nō poteſt prorogari ad perſonas alias, in reſcripto non comprehenſas, gloſſ. in cap. 1. extr. eod.

Clericus, cauſa mutandi iudicium, non debet recipere ceſſionem à laico, cap. ex parte, extr. eod.

Edictum de alienat. iud. mutand. cauſa, ad futura iudicia pertinet, cùm quis metu impendentis litis alienat rem, vel

alienatioñe duriorem aduerſarij conditionem reddit, capit. 1. extra.eod. & ibi gloſſ.

Fraudem non committit, qui iure ſuo vtitur, gloſſ. in cap. 1.extra. eodem.

DE ARBITRIS.

TITVLVS XLIII.

Continuatio.

Litigatores quandoque, ſumptus, alteriúſque ex contentionibus proficiſcentis incommodi vitandi gratia, vel etiam odio protractionis litium, controuerſias, ſub ſtipulatione certæ pœnæ, vt eius metu à placitis nõ recedatur, alicui, vt viro bono, dirimendas, per compromiſſum committunt.

Quid Arbitrium?

Arbitrium eſt, poteſtas de cauſa controuerſa cognoſcendi, & pronuntiandi, partium conſenſu, ſub ſtipulatione certæ pœnæ, vt ſententiæ ſtetur, vel à lege, vel Canone alicui, qui arbitrium recipere poteſt, tributa, cap.perpetuas, & cap. 1.extra.eodem.

Vnde dicitur Arbitrium, & quid ſignificat?

Arbitrium dicitur ab arbitrando, quaſi arbiter ex æquo & bono de cauſa per compromiſſum commiſſa arbitretur & ſtatuat: Et ſignificat ſententiam boni viri, iuris formulis, & anguſtiis ſolutã. Cicero pro Sex. Roſ.& libr. 3.Off.& l.1.ff.de leg. 2. Quæ compromiſſum & laudum etiam dicitur, ex eo, quia ad arbitrum ex compromiſſo itur, hoc eſt in arbitrum, ſub certa pœna, vel cautione ſtandi ſententiæ per ipſum latæ à partibus, compromittitur. Vnde arbiter à poteſtate iudicandi etiam iudex compromiſſarius dicitur, l.2.C.de iureiur. prop.calum.dand. l.cùm lege, & l.penult.C.de pactis, l.ſocietatem, ff. pro ſocio.

Quotuplex eſt Arbitrium?

Arbitrium à cauſa efficiẽte, forma & materia variè dicitur.

Quotuplex à cauſa efficiente?

A cauſa quidem efficiente arbitrium, vel eſt voluntarium, vel neceſſarium, & iuris.

Quid Voluntarium?

Voluntarium eſt, ſi partium voluntate in arbitrum, qui volens receperit arbitrium, compromittatur.

Quid

Quid Arbitrium iuris?

Arbitrium iuris eſt, ſi vel à iudice, vel ſtatuto, conſuetudine, lege aut Canone, priuato alicui cauſa decidenda committatur, Bart.l.prætor, nu.12.de tuto.dat.l.arbitrio, cum l.ſeq.ff. qui ſatiſd.cog.l.apertiſſimi, de iudiciis.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens voluntarij eſt, conſenſus & voluntas partium facultatem in arbitrum compromittendi habentium, accedente arbitri conſenſu. Tametſi enim nemo cogatur arbitrium recipere, quoniam hæc res libera & ſoluta eſt, & extra iuriſdictionis neceſſitatem poſita: attamen vbi ſemel quis in ſe receperit arbitrium, ad curam & ſolicitudinem ſuam hæc res, qua ſe, ante pronuntiationem ſententiæ, liberare non poteſt, pertinebit. Non tantùm quòd ſtuderent lites finire, verùm, quoniam non deberent decipi, qui eum, quaſi virum bonum diſceptatorem inter ſe elegerunt, l.Labeo, §. tametſi, ff. eod.l.rem non nouam, C.de iud.

Qui compromittere poſſunt?

Compromittere omnes poſſunt, qui non prohibentur: vt ſunt omnes, ſiue ſint ſui iuris, vel alieni: vt filiusfamilias, ſeruus iuſſu domini, ſiue in re ſua, vel aliena, vt ſunt adminiſtratores, quibus libera rerum adminiſtratio commiſſa eſt, tutores, curatores, Prælatus, vaſſallus, ſiue Chriſtianus, vel non, vt Iudæus, paganus, vt notant Blanc.de compro.q.2.& Hoſtienſ. & l.non diſtinguemus, ff.eod.& Alex.conſ.23.nu.5.volum.2. Prohibentur tamen ſerui per ſe, ob ſtatum: impuberes, ob ætatem: mulieres in cauſa aliena, ob ſexum: furioſi, ob defectum intellectus, & c.d.l.non diſtinguemus, & l.diem, ff.eod.

Qui Arbitri eſſe poſſunt, vel non?

Pari ratione in omnes compromitti poteſt, cuiuſcunque dignitatis & conditionis ſint: ſiue perſona Eccleſiaſtica, ſiue ſecularis, ſiue filiusfam. ſiue paterfam. ſiue celebris & bonæ famæ, ſiue infamis, 3.q.7.§.tria, cap.per tuas, extr.eod.l.5.ff.eod. exceptis his, qui lege, vel Canone prohibentur: vt ſunt ſeruus, furioſus, mutus, ſurdus, minor 20.annis, fœmina. Maior tamẽ 20.annis arbiter eſſe poteſt: & clerici de tẽporalibus compromittentes in mulierem, aliàs de conſuetudine iudicantem, arbitrium ſubſiſtit, c.dilecti, extr.eod.& cap.cùm, vigeſimum, vbi glo.& Dd.extr.de officio & poteſt. iud.delegati. Specul.de arb.§.poteſt.

Quæ Materia?

Materia compromiſſi, ſunt, controuerſiæ quarũlibet rerum, de quibus in arbitrum compromitti Canones & leges ciuiles permittunt. In cauſa autem criminali, niſi agatur ciuiliter, cauſa populari liberali, matrimoniali, in rebus ſpiritualibus in laicum, pernitioſis Eccleſiæ & Reipublicæ, & de re, de qua tranſigi non poteſt, vt de alimentis futuris, iudicatis, &c. vel rebus alienari prohibitis, velut, emphiteuſi, & feudo non compromittitur, c. contingit extr. eod. l. non diſtinguemus, ff. eod. Guido. Pap. deciſ. 69. num. 2. Blanc. quæſt. 2. num. 64. & q. 4. num. 78.

Quotuplex à materia dicitur Arbitrium?

A materia, arbitrium vel generale, vel ſpeciale, vel plenum dicitur. Generale eſt, ſi de rebus & controuerſiis omnibus compromittatur, l. de rebus, ff. eod. Speciale eſt, ſi de vna tantùm controuerſia compromiſſum in arbitrum factum ſit, cap. expoſita, extr. eod. Plenum eſt; quod doli clauſulæ expreſſam mentionem facit, c. ita demum, §. plenum, ff. eod.

Quæ Forma?

Forma arbitriorum ex conuentione partium colligitur. Vel enim partes ſub ſtipulatione pœnæ certæ, vel cautione, addito iuramento, vel ſimpliciter pacto nudo, ſine pœna, cum adiectione certi diei, ad quem cauſa definiri debeat, vel indefinitè in vnum, vel plures compromittunt; quòd ſi nihil ſpecialiter conuentum fuerit, ad iudiciorum ordinem dirigitur ſecundum conſuetudinem, & ſtatuta cuiuſque loci, l. non diſtinguemus, ff. eod. l. Pomponius, cum l. 1. ff. eod. Innoc. in c. quintauallis. nu. 7. de iurei. Maranta in Spec. parte 4. diſt. 14. nu. 2. Blanc. parte. 1. nu. 20. 29. & q. 2. nu. 47.

Quotuplex a Forma?

A forma arbitrium dicitur, vel conuentum, vel ſtipulatum, vel iuratum. Conuentum eſt, ſi partes abſque compromiſſo ſimpliciter & nudo pacto in arbitrum conſentiunt, hac conditione, vt non ſimpliciter eius ſententiæ ſtetur; ſed pronunciatum ad arbitrium boni viri reduci poſſit, l. ſocietatem, ff. pro ſocio. Stipulatum dicitur, ſi ſub ſtipulatione certæ pœnæ, vt metu eius placitis ſtetur, à partibus fuerit compromiſſum, l. 1. C. eod. c. litigatores, extr. eod. Iuratum dicitur, ſi compromiſſum fuerit à partib. præſtito iuramento, confirmatum, l. ne in arbitris, C. eod.

Quis

Quis Finis?

Finis eſt,vt lites & controuerſiæ minoribus ſumptibus,inter amicos, extra iudicij vexationes, & moras terminentur & finiantur,l. 1.& l.quamuis,ff.eod.

Qui ſunt Effectus?

Effectus ſunt.1.Actio & exceptio,quæ ſiue ab vtraque parte promiſſa ſit pœna,ſiue non ſit:& nudo pacto,& ſine pœna, aſſumptus ſit arbiter, oriuntur ex ſententia, quam arbiter, poſtquam recepit arbitrium, pronuntiare tenetur. Quod quidem verum eſt, ſi tacitè vel expreſsè partes approbauerint ſententiam, nec intra decem dies, alterutra pars: (ſi arbitrium iuris ſit)non appellauerit, vel ſi voluntarium ad arbitrium boni viri reduci non petierit, l.4.& l.penul.ff.eod.Blan. quæſt.5.num.8.cap.per tuas, extr.eod.ſi verò arbitrium à partib. non fuerit approbatum, vel receptum, & pœna appoſita fuit, tunc agitur ad pœnam, cuius metu arbitrio parere debebat:& per eam ad obſeruationem arbitrij compellitur, cap. dilecti, extr.eod.c.per tuas, extr. eod. ſi nulla pœna compromiſſo fuit adiecta, ſed ſimpliciter ſtare arbitrio conuentum, agi ex ſtipulatu poteſt, ad intereſſe. ſic diſtinguit glo.in c.per tuas,eod.Secundus effectus eſt,quòd,ſicuti litis conteſtatione præſcriptio rei,de qua agitur,interrumpitur, ita etiam per receptionem arbitrij. Tertius : quòd omnia acta coram arbitro inter eaſdem partes in iudicio ordinario probent, l. cùm anteà,C.eod.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt tranſactiones,amicabiles compoſitiones,pacta,iudicia,arbitramenta.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt, tempus idoneum, locus competens, ſalarium decens,& honeſtum.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt,lapſus diei,quo arbitrium fieri debeat,mors arbitri, vel alterutrius partium caſus talis interueniens, à quo arbitrium incipere non poteſt,omnes exceptiones impedientes litis ingreſſum,& defectus cauſarum omnium, efficientis, materialis,formæ,finis,corruptio arbitri,dolo alterutrius partis proueniens,rei,ſuper qua compromittitur, peremptio, ſolutio,acceptilatio,tranſactio,iudicium,pactum de non petendo interpoſitum.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Arbitria ad ſimilitudinem iudiciorum ſunt redacta, & ad finiendas lites pertinent, l.1 ff.eod.

Clerici de temporalibus in mulierem, aliàs de conſuetudine iudicantem compromittere poſſunt, c.dilecti, extr.eod.

Fœminæ, ſecundum regulam iuris ciuilis, à publicis officiis ſunt remotæ: nec iudicandi munere fungi poſſunt, niſi Princeps ſcienter eis delegauerit cauſam: d. c.dilecti, & 3.q.7.§. tria, & 33.q.5.c. mulierem conſtat, c. cùm deuotiſſimam, 12. quæſt.2.

Si contemplatione alicuius aliquid fit, eius eſt periculum, gl.c.dilecti, eod.

Arbiter non habet poteſtatem iudicandi vltra comprehenſa in compromiſſo: ideò coram eo locum non habet reconuentio, c.cùm dilectus, eod.

Arbitrium pro paroe valere, & pro parte non valere, non poteſt, c.Raynutius, extr.de teſtam. Contrarium habetur, c.dilectus, extr.de præb. & c.niſi, eod.

Authoritate iudicis cauſa etiam delegati, poteſt tam in temporalibus, quàm ſpiritualibus in clericum & laicum compromitti, & ſi arbitrium eſt à partibus receptum, debet à partibus executioni mandari: ſi autem non fuerit approbatum, & pœna fuit appoſita, agetur ad pœnam: non ſi fuit adiecta, agitur ad intereſſe, c.per tuas, extr.eod.

Compromiſſum non extenditur in compromittentis hæredes, niſi de hoc ſpecialiter caatum ſit, c.fin.extr.eod.

De omnibus rebus controuerſis vna vel pluribus compromitti poteſt, quæ ſint facti, non iuris, niſi ipſum quoque ius ſit incertum, Salicet.cap.cùm proponas, C.de reb.creditis, & in reiurando.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

Libri ſecundi Obiectum eſt, Iudicium: quicquid enim in eo traditur, ad præparatoria tam neceſſaria, quàm incidentia iudiciorum, partéſque, quibus ipſum iudicium conſtat, refertur.

DE IVDICIIS.

TITVLVS I.

Continuatio.

SI mota controuerſia, partium tranſactione, vel pactis, vel per arbitros dirimi non poſſit, ea in iudicium legitimè deduci, liteque conteſtata, examinari, & denique iudicis pronuntiatione definiri ſolet.

Quid eſt Iudicium?

Iudicium eſt, actus legitimus trium perſonarum; Iudicis ſcilicet, Actoris, & Rei, ſuper eadem quæſtione; vel coram eodem iudice contracta, gl. in c. forus, extr. de verb. ſign.

Vnde dicitur Iudicium?

Iudicium vocatur quaſi iuriſdictio, priùs inquiſitio vocabatur. Vnde & auctores iudiciorum præpoſitos, quæſtores, vel quæſitores appellabant, vt Iſidorus in libr. Etymologiarum notat, c. forus, extr. de verbor. ſignif. Et à cauſa efficiente, obiecto, forma, fine & effectu variè diuiditur, vt ex ſequentibus patebit.

Quot ſunt partes Iudicij?

Partes iudicij ſunt tres: principium, vt citatio; vel, vt alij volunt, litis conteſtatio; medium, vt probationes, quouis modo illæ

do illæ fiant: & finis, vt ſententia vel executio, Iaſon in auth. ad hæc, C. de iud. l. iudex, ff. de re iudicata, & l. 1. C. de litis conteſtat.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa remota eſt, ius gentium. Siquidem iure gentium iudicium tàm ciuile, quàm criminale introductum eſt; quorum illud primum iuris gentium præceptores eſſe diligendos: hoc autem, alterum ſcilicet, ſontes puniendos, nititur. Cauſa propinqua ſunt, omnes perſonæ, quib. iudicium conſtituitur. Conſtat autem iudicium duplici perſonarum genere, litigatoribus & iudice: & rurſus litigatorum alij ſunt Actores, alij Rei: & horum quidam ſuo nomine litigant, quidam alieno. Eorum, qui alienam litem, cauſamque ſuſcipiũt; quatuor ſunt ſpecies; putà, patronus, aduocatus, procurator, & defenſor, quorum ſignificatio ex his Aſconij Pediani verbis facilè intelligitur. Qui defendit alterum (inquit) in iudicio, vel patronus dicitur, ſi orator eſt: vel aduocatus, ſi ius ſuggerit, aut præſentiam ſuam amico accommodat: vel procurator, ſi negotium abſentis ſuſcipit, vel cognitor, ſi præſentis cauſam nouit, & ſic tuetur vt ſuam. Vnde Cicero ipſum familiariſſimum defenſorem appellauit: Sed cùm ſatiùs ſit, ad propoſitæ materiæ intelligentiam, nominibus ad forum accommodis & vſitatis vti: & hi in vniuerſum ſunt, qui ſuo vel alieno nomine, in iudicio interueniunt, ſcilicet Iudex, Actor, Reus, Aduocati, Procuratores, Defenſores, Tabelliones, Apparitores, & Aſſeſſores litis.

Quid Iudex?

Iudex eſt perſona, quæ iuriſdictioni præeſt: ac populo, iuxta legis præſcriptum, locique conſuetudinem, ius dicit, c. forus, §. iudex, extr. de verb. ſign. Et hic vel eſt ordinarius, vel extraordinarius. Ordinarius iudex dicitur, qui iure ſuo, vel Principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionem exercere poteſt, l. more maiorum, ff. de iuriſdictione omnium iud. Quod locum habet, ſiue in Eccleſiaſticis, vt ſunt Primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & cæteri, qui habent iuriſdictionem à Papa, c. omnes, diſt. 22. ſiue in ſpiritualibus, vt ſunt Duces, Marchiones, Comites & alij. Extraordinarius eſt, qui non ſuo iure, vel Principis beneficio, vel à lege, & conſuetudine iuriſdictionem habet: ſed vel ex partium conſenſu, vt arbiter: vel ex Superioris commiſſione, vt Delegatus, alicuius cauſæ iudicialem cognitionem recipit, cap. ſanè quia, & cap. cùm olim,

olim,extr.de offic.delegat.

Quid Actor?

Actor ab agendo dicitur, eſtque is,qui actionem proponit, & prior ad iudicem prouocat,l.qui prior,ff.de re iud.

Quid Reus?

Reus eſt,qui defendit & propulſat actionem vel accuſationem:non à reatu,ſed à re,de qua controuerſia eſt,dictus, c.forus,extr.de verb.ſign.l.properandum,C.de iud.

Quid Procurator?

Procurator dicitur, qui aliena negotia, domini mandato, in iudicio adminiſtrat: & ea, quæ ad cauſæ iuſtificationem pertinent,iudici exhibet,l.1.ff.de procu. Qui,ſi ab vniuerſitate, vel collegio, ad vniuerſitatis cauſas in iudicio defendendas, conſtituatur, ſyndicus dicitur:inde nominatus, quaſi ſingulorum de vniuerſitate,vel Collegio,cauſas dicens, l.munerum,§.2.ff.de muner.& honor.

Quid Aduocatus?

Aduocatus eſt,qui clientis petitionem,apud competentem iudicem,adhibito conſilio maturo,& induſtria,in ſcriptis explicat: vel extenuando aduerſarij intentionem ipſum in iure defendit. Inde differentia inter procuratorem & aduocatum. Procurator enim cauſam præſentis: aduocatus autem cauſam abſentis defendit, atque quæ à procuratore iudicialiter exhibita ſunt,confecit.Bart.in l.Paulus,ff.de legat.

Quid Defenſor?

Defenſor eſt, qui voluntariè, & abſque mandato ſeſe defenſioni alterius offert. Qui,ſi cautionem de iudicato ſoluendo non præſtiterit, idoneus defenſor eſſe non poteſt, niſi Actor cautionem exigere negligat, c.1.& c.mandato, extr. de procurat.

Quid Tabellio?

Tabellio eſt perſona, habens publicum officium ſcribendi inſtrumenta ad fidem faciendam.

Quid Executor?

Executor,ſecundum Speculatorem,eſt officialis, per quem litis executio, & ipſius cauſæ præparatio, iubente ſuo iudice, expeditur,c.nullus, §.aliquando, 4.q.4.& c.parati, extr.de appellat.Et is in iure variis nominibus appellatur,ſcilicet apparitor,officialis,nuntius, miniſter, Cæſarianus,Catholicianus, & portarius,Speculator in tit.de executore.

Quid

Quid Aſſeſſor?

Aſſeſſor eſt is, quem ille, qui iudicandi poteſtatem habet, ſibi aſſociat, vt ſibi in cauſæ cognitione aſſideat, vel aſſiſtat, & eum ad rectè decidendam cauſam inſtruat, Spec.tit.de aſſeſſor.l.1. C. de aſſeſſor. & is aliter vocatur conſiliarius, infr. de conſ.cap.requiſ.

Quotuplex eſt iudicium à cauſa Efficiente?

Poteſt dici varium. Sed iuxta ſummam diuiſionem eſt, vel Eccleſiaſticum, vel ſeculare. Eccleſiaſticum eſt, quod coram iudice Eccleſiaſtico, habente iuriſdictionem ordinariam, vel mandatam, inter perſonas Eccleſiaſticas, vel etiam laicos cauſa ad iudicem Eccleſiaſticum pertinente agitatur, c.decernimus, extr.de iud. c.cauſam matrimonij, extr.de offic.deleg. cap.fin.de foro compet.Iudicium ſeculare eſt, quod coram iudice laico, inter perſonas ſeculares exercetur, d.c.decernimus.

Quod Obiectum?

Eſt cauſa, quæ dicitur in c.forus, extr.de verbo.ſignif.materia iudicij, & origo negotij: quæ dum proponitur cauſa propriè eſt, dum diſcutitur, iudicium, & dum finitur, iuſtitia dici poteſt, d.c.forus. Cauſarum genera licèt varia ſint, tamen ſummatim in ciuilia & criminalia diſtinguuntur. Vnde cognitionum numerus, ex variis cauſis deſcendens, licèt in genera diuidi non poſſit, tamen in genere quadruplici conſiſtere Calliſtrato iureconſulto dicitur. 1. In honorum & munerum gerendorum controuerſia. 2. Rei pecuniariæ diſceptatione. 3. Alicuius exiſtimationis cognitione. 4. Capitalis criminis quæſtione: quorum duo priora ad cauſas ciuiles: duo autem poſteriora ad criminales referuntur, l.cognitionum, ff.de extraord.&c.

Quæ diuiſio iudiciorum ſumitur ab Obiecto?

Quòd aliud iudicium ſit ciuile, vel priuatum: aliud publicum, vel criminale. Ciuile eſt, quo Actor ſuum, vel alterius commodum priuatum proſequitur. Criminale eſt, quod accuſator ad vindictam publicam, vel pœnam fiſco applicandam, inſtituit, l.item capitale, ff.de pub.iud.

Quæ Forma iudiciorum?

Vt à perſonis, quibus conſtituitur, iudicium legitimè inſtituatur, partéſque omnes, iudiciarij proceſſus ordinata quadam ſerie obſeruentur. Scilicet: vt actor agendi ius habens, iuſtamq́ue cauſam & occaſionem litigandi adeptus, iudicem

compe

competentem per ſe, vel per procuratorem, adeat, libellumque actionis proponat; quo accepto, Reus, qui aliàs legitimè conueniri poſſit, citatus infra temporis à iudice conceſſi ſpatium deliberet, an contendere, necne in iudicio velit: quòd ſi iuſtas defenſiones ſe habere, atque ob id ſibi contendendum putat, exceptionibus, vel etiam vlteriùs replicationibus, duplicationibus, triplicationibus, & quadruplicationibus, &c. (quæ in iure variæ ſunt) vtrinque propoſitis, inficiando vel affirmando intentionem actoris, litem conteſtetur. Exhibitíſque ab Actore articulis, vel libello articulorum loco repetito, & exceptionibus, quæ poſt litis conteſtationem in vim defenſionis admittuntur à reo conuento obiectis, horúmque probatione, & poſt allegationes omnes cauſæ, concluſione vtrinque facta, ſententia diffinitiua feratur. Quæ niſi infra decem dies à tempore ſcientiæ computandos ab eà appellatum fuerit, tranſit in rem iudicatam, executioníque mandatur, Auth. offeratur, C. de litis conteſt. Quòd ſi autem Reus peremptorijs edictis euocatus non compareàt, contra eum, vel per comminationem ferendæ ſententiæ, vel immiſſionem ex primo, & vlteriùs, ſecundo decreto in bona litigioſa proceditur, licet etiam contumacia abſentis, ad hoc quòd damno litis coërceatúr, varijs modis ſecundum Dd. in l. 1. ff. ſi quis ius dicenti nòn obtemper. puniatur, l. contumacia, ff. de re iud. l. in peremptorio, & l. poſt edictum, ff. de iudicijs, c Romana, §. contrahentes, de foro comp. in 6.

Quotuplex iudicium ratione formæ?

Duplex, ordinarium, & extraordinarium. Ordinarium eſt, quod certum procedendi ordinem, à iure præſcriptum, exigit. Extraordinarium autem dicitur, quando non in figura iudicij: ſed ex iudicis officio, per modum inquiſitionis, vel denuntiationis, vel aliàs de plano, ex æquitate proceditur, c. ſuper his, & c. qualiter, extr. de accuſat.

Quis Finis?

Finis eſt, vt innocentia protegatur, & culpa ac delictum puniatur: vnuſquiſque ſuum ſeruare, vel, iniuria alicuius ablatum conſequi poſſit: æquitas & paritas cuſtodiatur: & ſit certus litium terminandarum modus; c. quæ Lotharius, 2. quæſt. 1. cap. nòn fruſtrà, 2 3. quæſt. 5. c. 1. eod. in 6.

A fine, quæ diuiſio iudiciorum ſumitur?

Licèt complures à fine, & effectu ſumantur iudiciorum diuiſiones, illa tamen inter alias eſt notanda: quòd quæ-

dam iudicia ſint priuata,quæ in hunc finem, vt aliquid detur, vel fiat,inſtruuntur: Alia publica, in quibus ad vindictam & pœnam fiſco applicandam,vel corporaliter ſufferendam,agitur.Quod notauit Cicero pro Cæcinna,cùm ait: Omnia iudicia aut dirimendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa eſſe comparata,& tot.tit.ff.de pub.deli.

Qui ſunt Effectus iudiciorum?

Effectus eſt multiplex. Primò enim iudicio actionis non vltra annum, vel aliquantulum diutius duraturæ perpetuitatem, l.vni. C. ex delictis defunctorum quando hæredes conueniantur.2. Inducit etiam præſcriptionis interruptionem, l. vlt. C.de præſcrip.30.3. Iudicio conſtituitur obligatio,l.3.ff. de peculio.4.Nouatur actio,l.aliam, ff. de nouat.5. Deteriorem cauſam noſtram non facit: ſed meliorem,eò quòd actionem tempore,vel morte perituram perpetuet, & moræ purgationem excludat,d.l.aliam.ff.de nouat.

Quotuplicia iudicia ab effectu?

Alia ſunt principalia,alia præiudicialia, alia præparatoria. Principale eſt,quod principaliter exercetur:& dictum ita, ad differentiam incidentis.Præparatoriũ dicitur, quod ad exercenda alia iudicia parat viã,l.1.& l.3. ff. ad exhib.Præiudiciale eſt,quod præiudicium alijs iudicijs, niſi priùs definiatur, præſtruit,l.fundum,ff.fam.her.

Quæ Affinia?

Arbitria, quæ ad ſimilitudinem iudiciorum ſunt redacta, tranſactio,& iuramentum: quorum vigor non minor, quàm iudiciorum eſt,cùm rei iudicatæ authoritatem habeant,l.1.ff. de arb.l.non minorem,C.de tranſ.l.4.ff.de iureiur.

Quæ Adiacentia?

Scriptio actorum,ſportulæ, ſumptus iudiciales, vel honoraria perſonarum forenſium, aut certa & ordinaria, aut incerta & extraordinaria,debita vel ex conuentione,vel officio iudicis extra ordinem,tempus commodum, locus idoneus & honeſtus,& iura ſtatutaria.

Quæ Pugnantia?

Eremoditium, deſertio Vadimonij. Contrahitur autem eremoditium, cùm lis conteſtata deſeritur: & differt à deſertione vadimonij; quæ nihil aliud eſt, quàm deſertio promiſſionis iudicio ſiſtendi cauſa factæ; quòd ex hac cauſa leuior, quàm ex illa pœnã ſit. Nam eremoditium damno litis coercetur,

cetur, quia deſertori non licet appellare, vel ex integro cauſam agere; quod tamen ei, qui promiſſioni iudicio ſiſti non paret, non prohibetur, Dd. in l. properandum, C. de iudic. & Nouell. 68. vt omnes obediant præſidibus. Defectus iuriſdictionis, cap. ſcriptum, 6. quæſt. 3. Dolus iudicis: vt ſi litem ex amore, fauore, gratia, odio, prece, vel alio affectu, ſuam fecerit. Vel, ſi pretio corruptus, metu compulſus, vel iuſſu alicuius potentis deprauatus, iniuſtè pronunciet, 11. quæſt. 3. cap. quicunque Fori & iudicis incompetentia. Neglectus naturalis æquitatis, & ordinis proceſſus. Conditio iudicis, ob quam reddi poſſit iudicium nullum: vt ſi ſit ſurdus, mutus, furioſus, minor, infamis, ſeruus, inimicus Rei conuenti, familiaris, & ſocius Actoris & Rei. Si procurator, aſſeſſor, & aduocatus in eadem cauſa, ſi teſtis, excommunicatus, hæreticus, infidelis, ſchiſmaticus, periurus, illiteratus, imperitus ſit, cap. omne, extr. de pœnitentia, & remiſſione. Et omnia, quibus iudicia ſoluuntur: vt in criminalibus, lapſus biennij, & in ciuilibus triennij, l. properandum, C. de iudic. mors iudicis, ſtatus mutatio, ſententia, tranſactio, ſolutio, ſatisfactio, prohibitio Superioris, litis pendentia in alio foro.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Duo ſunt, quibus principaliter orbis regitur, authoritas ſacra Pontificum, & Imperialis ac Regia poteſtas. Vnde, ſicut ciuilium legum non niſi ciuilis eſſe debet executor: ita etiam Eccleſiaſticarum Eccleſiaſticus iudex eſt adminiſtrator, cap. ſicut, 10. quæſt. 1. & per tot. cap. nouit, extr. eod.

In iudiciis non eſt acceptio perſonarum habenda, cap. in iudicio, de reg. iur. in 6.

In arbitriis vtile eſt habere iudicem fauorabilem & gratioſum, cap. conſuluit, extra. de off. deleg.

Iudicium dicitur bifariàm cœptum: Primò per litis conteſtationem: & hoc quidem propriè: Secundò, impropriè per ſimplicem citationem, capit. propoſuiſti, extra, de foro comp.

Inſtantia iudicij termino prorogata, non perit per lapſum ipſius termini: innatur regula hæc tribus rationibus. 1.

Quia iuriſdictio ipſa eſt perpetua. 2. Quia & reſcripta perpetua ſunt: ergò virtute perpetuitatis eorum agi poteſt, non obſtante lapſu temporis. 3. Ne quis ex malitia prorogans videatur inde commodum reportare, vnde foret puniendus, cap. venerabilis. extr. de iudic.

Iudicium iuſtum vel iniuſtum nequaquam vendere licet, cap. non licet, 10. quæſt. 3.

Is, qui agere, vel accuſare intendit: priùs cōſulere amicos & deliberare, an ei expediat agere, debet, cap. de iudiciis. 3. quæſt. 3.

Accuſationem criminalem debet præcedere charitatiua monitio, vt ſe emendet, cap. 2. extr. de accuſat.

Conſultiſſimum eſt Chriſtiano, vt ad componendum vel tranſigendum pronior ſit, quàm ad contendendum, cap. per totum, diſt. 9.

Contumax in non comparendo, vel non reſpondendo excommunicari poteſt, beneficio autem priuari non debet, cap. 1. extra. eodem.

Laici Eccleſiaſtica negotia tractare non debent, ſed Prælatorum iudicio diſponuntur, capit. decernimus, extra. eodem.

Epiſcopus poteſt clericum de crimine coram ſe confeſſum, vel conuictum deponere, & curiæ ſeculari tradere: quod tamen præcipitanter facere non debet, cap. cum autem, & ca. & ſi clerici, extra. eod.

Actor obtinens in poſſeſſorio coram iudice Rei, non tenetur coram eodem iudice, ſuper proprietate reſpondere, ſi eſt prorſus alterius fori. Quia cauſa proprietatis cum poſſeſſione nihil commune habet, capit. ſignificauerunt, extra. eodem.

Iudices de exceptionibus præiudicialibus, & principali negotio ſimul cognoſcere, vel, lite non conteſtata, teſtes recipere non poſſunt, cap. exhibita, extra. eod.

Si actio & intentio actoris ſint incœptæ, debet Reus abſolui

ſolui ab inſtantia iudicij, iterum tamen Actor audietur, ſi aptè egerit, cap.examinata.extra.eod.

Vaſſallus coram domino feudi conueniendus eſt, etiamſi dominus feudi ſit Eccleſiaſtica perſona: dummodò Actor poſſit ſuam iuſtitiam ibi conſequi, aliàs iudex ordinarius adiri poterit, cap.cæterùm, extr.eod.

Clerici ad ſeculare forum à laicis trahi non debent, etiamſi Prælati illis iuſtitiam adminiſtrare non velint, nec valet conſuetudo in contrarium, Clem. clerici, & cap.qualiter.extra.eodem.

Principales perſonæ non per Aduocatos, ſed per ſeipſas factum proponere debent. Niſi fortè ſint adeò indiſcretæ, vt earum defectus de iudicis licentia per alios ſuppleri debeat, cap. paſtoralis, extr.eod.

Huic priuilegio fori, cùm non ſit perſonale: ſed collegio Eccleſiaſtico indultum, pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non poteſt, capit. ſi diligenti, extra.de foro comp.

Nomen actionis in libello exprimere Actor non cogitur: debet tamen factum ita clarè proponere, vt ex eo ius agendi colligatur, cap.paſtoralis, extr.eod.

Debitis ſolennitatibus omiſſis iudicium redditur fruſtratorium,cap.cauſam,quæ vertitur,extr.eod.

Excommunicatus in iudicio legitimam perſonam ſtandi non habet, niſi contra agentem ſe defendat, cap. intelleximus,extr.eod.

Iudex Eccleſiaſticus poteſt per viam denunciationis Euangelicæ, ſeu iudicialis, procedere contra quemlibet peccatorem,etiam laicum, cap.nouit,extr.eod.

In cauſis etiam pendentibus beneficialibus, decimarum, matrimonialibus,& vſurarum,& ipſas tangentibus, procedi poteſt ſimpliciter,& de plano, abſque iudiciorum ſtrepitu,& figura,cap.diſpendioſam,Clem.eod.

DE FORO COMPETENTI.

TITVLVS II.

Continuatio.

Actor litigare volens competentem iudicem adire, & aduerſarium, cui iudicium dictandum putat, in ius vocari petere debet, cap.1.extr.de iud.

Quid eſt Forum competens?

Forum dicitur exercendarum litium locus: à fando dictus, ſiue Foroneo rege, qui primus Græcis legem dedit. Et competens eſſe dicitur, in quo Reus conuentus domicilium habet: vel aliàs coram illius fori iudice, tanquam competenti, conueniri poſſit, cap. vbicunque, 13.quæſt.2.

Quæ eſt cauſa Efficiens competentiæ fori, vel iudicis?

Licèt complures per Speculatorem, in titul.de competent. iud.aditione, & Hoſtienſem, in tit.de foro comp.recenſeantur modi; quibus quis forum ſortiatur; quatuor tamen potiſſimùm competentiam efficiunt: ſcilicet, domicilium, contractus, delictum, & ſitus ipſius rei controuerſæ; ſiquidem vbi Reus domicilium habere, contraxiſſe, deliquiſſe, vel res ſita comperitur, ibi conueniri, nec declinare Reus forum poteſt, d.cap.vbicunque, 13.quæſt.2.

Quod Obiectum competentiæ iudicis?

Quælibet cauſa, ſiue de negotio aliquo ciuili agatur, ſiue de crimine, poſſeſſione, ſiue proprietate: omnéſque iudiciales actus, & partes iudicij.

Quæ eſt Forma competentiæ Iudicis?

Forma deſumitur ex variis modis, quibus competens iudex conſtituitur.

Quæ eſt forma adeundi competentem iudicem?

Vt Actor per ſe, vel procuratorem legitimum, tempore & loco congruis; nimirùm die, non noctu; iudice pro tribunali ſedente, eat; libellóque porrecto, petat aduerſarium in ius vocari, cap.vxor, 17.quæſt.4.cap.biduum, 2.quæſt.6.cap. conſuluit, extr.de off.deleg.

Qui ſunt effectus Aditionis?

1. Purgat moram, & contumaciam non commiſſam; vt patet ex condemnato propter contumaciam, redeunte, iudice

adhuc pro tribunali ſedente, cap.biduum, 2.quæſt.6.

2. Aditio facta ab aduerſario potentiori dolo Actoris principalis ſubſtituto, pœnam Edicti, de alienatione iudicij mutandi cauſa facta, inducit, l.prohibere, §.fin.ff. quod vi, aut clàm, &c.

3. Interrumpit præſcriptionem, cap.paſtoralis,extr.de off. Ordinarij.

4. Aditio maioris iudicis excuſat vocatum à minore, cap. ſi quis Epiſcoporum, 18.diſt.

5. Aditio competentis iudicis liberat à mulcta, quæ non venienti infligi poterat, cap.conſuluit,extr.de off.deleg.

6. Facit querelam in hæredem tranſire,qualitercunque denuntiatione,vel proteſtatione ſecuta, l.quemadmodum,ff.de inoff.teſtam.

7. Facit, ſtipulationem committi, & adeuntem puniri, l.ſi quis maior, C.de tranſ.

8. Facit liberari quem ab officio ſuſcepto, l.ei apud, §.2.ff. depoſiti.

9. Pleniorem ſecuritatem præſtat iudici, l.3. ff. de pignoribus.

10. Tribuit poteſtatem manumittendi ei, qui aliàs non haberet,§.ea lege,Inſtit.ex quibus cauſis manu.

11. Per eam expeditur actus adoptandi, & emancipandi, qui aliàs expediri non poſſet, l. 2. ff. de adopt. l. 2. C. de emancip.

12. Per ſimplicem aditionem, vel poſtulationem alicuius, interdum ſuſpenditur iudicium in cauſis criminalibus, & ciuilibus, & differtur, l. ſeruum quoque, §. publicè, ff. de procurat.

13. Poſt ſimplicem poſtulationem reſtitutionis in integrum, nihil omninò faciendum eſt, l. vnica, C. de in integ. reſt.poſtul.ne quid noui fiat, &c.

Quis Finis Aditionis?

Vt is, quem Actor conuenire velit, per citationem ſolenniter vocetur, ad hoc, vt in iudicio coram competenti iudice compareat, Actoriſquè intentionem libello comprehenſam cognoſcat.

Quid eſt Citatio?

Citatio eſt, actus iudicialis, quo is, qui Reus aſſeritur, ad inſtantiam Actoris, per iudicem in iudicium, iuris experiundi cauſa, venire iubetur. Siquidem in ius vocare aliſi

dicitur: iuris experiundi cauſa,alicui diem dicere,quod olim ſine Apparitore fiebat: ſed qui ad Prætorem,iuris experiundi cauſa, venire recusâſſet, duci, & obtorto collo rapi, etiam inuitus,ab Actore poterat, adeò vt Nonius Marcellus hoc loco, Vocare, poſitum, pro trahere,& ducere, annotârit. Vnde Horatius:*Rapio in ius,clamor vtrimque,vndique concurſus.* Et inde quoque eſt,quòd actio, interprete Theophilo, ad prin.tit. de act.Inſt.ab agendo, hoc eſt, ducendo,nomen habeat.

Quot ſunt Citationis partes?

Secundum Socinum ſunt tres,in tract.de citat.art.4. Iuſſus iudicis, Vocatio verbalis per Apparitorem facta, & eiuſdem Relatio, quæ niſi ex actis appareat, citatio nullius momenti eſt, Spec.de citat.§.ſequitur, num.11.

Quot ſunt ſpecies Citationis?

Sunt tres:vocalis,literalis,& realis. Vocalis eſt,quæ fit viua voce, vel per nuntium, vel per partem, vel per notarium, argumento, cap.circumcelliones, 23.quæſt.5.& cap.parati, extra.de appellat.

Item vel ſigno dato per præconem,vel campanam,vel tubam: quæ tunc demum vſurpantur, ſi Reus ſe ita abſentet, vt nullibi offendi poſſit, Maranta parte 6.ſca.de citat.num.98.

Liberalis eſt, cùm quis per iudicium in ſcriptis vocatur: quod fit vel ad domum citati, vel, ſi copiam ſui non faciat, in publico affixis citationis literis, Felin. in cap. quoniam, §. porrò, extra.vt lite non conteſt. Et hæc citatio propriè vocatur edictalis:quæ quibus caſibus fiat,vide Geyl.obſeru.57.lib. 1.pract.obſeruat.

Realis eſt: cùm perſona citanda, de fuga ſuſpecta, realiter apprehenditur,& ad iudicem ducitur.Licet enim ius vetus de ducendo Reo, abolitum fuerit, quaſi vtilius, vt legitimè per iudicem euocarentur, quàm ab ipſis Actoribus, tædio diuturnæ dilationis fatigatis per vim eriperentur: tamen hoc caſu, ob ſuſpicionem fugæ, Reíque legitimè citati non comparentis contumaciam,haud iniuſtè Actor, qui forſitan alia via ſuum ius conſequi non poſſit, excuſatur. Et hæc citatio per capturam prima eſſe non debet, niſi in maleficiis, & propter ſuſpicionem fugæ,auth.vt nulli, §.ſi quis verò,& l.ait.prætor, §. ſi debitorem, ff.de his, quæ in frau.cred.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens eſt, iuſſus iudicis tam Ordinarij quàm Arbitri,

Arbitri,& Delegati. Quia mandatam iuriſdictionem abſque citatione exercere non poſſunt. Ergo etiam videtur Delegatis conceſſa,c.ſi clericus,de ſententiis excom.lib.6.l.cum dies,ff. de arb.

Quod Obiectum?

Omnes lites & cauſæ, quarum definitio iudicis diſcretioni & examini ſubiicitur, actusque ſinguli cauſarum, de quibus iudex cognoſcit,c.Romana,de appell.in 6.

Quæ autem perſonæ citari debet? Et notandum,in ius vocari omnes,quorum intereſt;vel quorum cauſa agitur,etiamſi ſunt præſentes,exceptis in edicto Prætoris comprehenſis perſonis,ff.de in ius vocando:quæ citari non poſſunt, niſi impetrata iudicis venia. de quibus l.4.ff. de in ius vocando, & l.3. C.eod. Procurator etiam,qui litem conteſtatus eſt in cauſa, ipſe ad ſingulos actus citari debet,non dominus,aliàs, ſi citetur dominus, non valet proceſſus: niſi procurator impeditus eſſet, Mynſing.obſer.39.cent.2. & Panor,& Felin.c.pen.extr. de teſtibus.

Quæ Forma?

Forma citationis eſt, vt tribus edictis, interuallo decem dierum diſcriminatis:vel vno peremptorio, quod tãtum temporis,quantum tria edicta,continet, ex cauſa neceſſaria,putà, propter diſtãtiam viarum:vel ſi res celeritatem deſideret, fiat, c.cùm ex literis, extr.de in integ.reſt.cap.cùm dilecti, extr.de dolo,& cont.c.1.extr.de dilat.Hac ratione,vt iudex apparitori, ſeu præconi præcipiat, vt Reum mandato ſuo citet, & ad inſtantiam Actoris tali die,hora,& loco,compareat,petitioni reſponſurus. Literalis autem citatio hæc ſequentia continere debet:Quis citat,eius nomen,& cognomen. Quem & ſuper quo,& ob quam cauſam,vbi,quando,ad quem,& ad cuius inſtantiam citat. Quod per ſe,vel legitimum procuratorẽ idoneum, & ad cauſam ſufficienter inſtructum compareat. Debentque hæ citatoriæ literæ ſigillo proprio iudicis, vbi per manum publicam non fuerint ſcriptæ,eſſe munitæ, Specul.§. iam de citatione, Clem.paſtoralis, de re iudicata, Panor.in c. cùm olim, extr.de ſententia,& re iud. & And. Geyl.obſer.48. & quinque ſequentibus obſeruat.lib.1.pract.obſeruat.

Quæ cauſa Procatarctica?

Cauſa procatarctica eſt,petitio & inſtantia litigatoris, c.ſignificaſti,extr.de foro compet.in verbo,petitionem.

Quis Finis?

Finis eſt, vt Reus in iudicio compareat, cauſamque ſuam defendat, d.c.ſignificaſti, eod.

Qui ſunt Citationis Effectus?

1. Quòd citationes ſint omnium iudiciorum inſtituendorum principium & fundamentum, ſine quibus omnia, quę aduerſus abſentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. Nam, neque ciuilis, neque naturalis ratio quenquam indefenſum iudicare permittit, Clem.paſtoralis, eod.cap.cùm inter, extr.de maio.& obed.

2. Operatur præuentionem. Vnde is, qui incipit, debet formare proceſſum, l.2.c.de requi.Reis. Quia ex pluribus iudicibus melior eſt conditio præuenientis, Spec.de citat.§.fin.verſ. item pone.

3. Interrumpit longi temporis præſcriptionem: quod tamen de reali citatione non intelligitur, ſed de aliis citationis ſpeciebus, Socin.de citat.art.30,nu.31.Bal.de citat.verſ.nunquam tamen legi,&c.

4. Perpetuat iuriſdictionem & actionem.

5. Suſpendit iudicis poteſtatem, per interuallum termino datum.

6. Inducit litis pendentiam. Ad illum tamen effectum inducendum ſex debent interuenire. 1. Quòd citatio emanârit. 2. Quòd à competēte iudice. 3. Quòd ad citatum peruenerit, aut per eum non ſteterit, quò minus perueniret. 4. Quòd ex tenore citationis plenè cognoſcere potuerit citatus, qua de re ſit controuerſia. 5. Quòd citatio ſit apta. 6. Quòd nuntius eam legitimè, & ſufficienter inſinuauerit: vt notat. Mynſ. in obſer.26.cent.4.per Clemen.cum lite, tit. vt lite pend. nihil innouetur.

Quæ Pugnantia?

Vitium ſeu defectus cauſæ efficientis: vitium Materiæ, & vitium Formæ. Ratione cauſæ efficientis: vt ſi Apparitor iuſſum iudicis non habeat: vel habeat quidem, ſed iudex ſit incompetens, ob fauorem, gratiam, vel odium ſuſpectus, inimicus, cap.quia ſuſpecti, 3.q.5. Vitium mâteriæ dicitur, ſi citatio continet euidenter iniuſtum, vel iniquum, vel impoſſibile, c. præterea, extr.de dilatio. quod eſſe poteſt pro ratione iudicis: vt quia citat non ſubditum, vel clericum, vel exemptum, hoc expreſſo, quòd ſit exemptus.

2. Ratione Actoris: vt ſi Iudæus petat mancipium Chriſtianum,

num, vel bigamus beneficium, vel laicus ius decimarum, vel monachus vxorem.

3. Ratione Rei conuenti: vt ſi citatur, morbo, vel vi detentus, cognito impedimento: vel ſi ſit Conſul, Prætor, Magiſtratus, Epiſcopus dum ſacra facit: vel ducens vxorem. Vitium Formæ committitur: vt ſi iudex citet ad locum ſuæ iuriſdictioni non ſubiectum: vel, ſi ſit peſtilens, incertus, vel vltra duas diætas à finibus diœceſis, vel inhoneſtus: vel ſi in citatione dies non fuerit præfixus, nomen Actoris, vel Rei, non expreſſum: terminus admodum breuis fuerit, intra quem cõparitionem fieri impoſſibile ſit: ſi noctu vel die feriata citetur, Bal. in tract. de cita. §. citatio eſt. Ex quibus patet, citationem ex iudicis litigantiumque qualitate, loci conditione, temporis ratione, citandique forma vitiari.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Omnium iudiciorum inſtituendorum principium & fundamentum ſunt citationes: ſine quibus omnia, quæ aduerſus abſentes in omni negotio, aut loco aguntur, non ſubſiſtunt, Clem. paſtoralis, eod.

Neque naturalis, neque ciuilis ratio quemquam indefenſum iudicare permittit.

Parentem, patronum, patronam, liberos, & parentes patroni, patronæue in ius, niſi venia priùs impetrata, ſub pœna 56. aureorum, vocare non licet, cap. Epiſcopus qui mancipium, 3. quæſt. 2.

Quatuor ſunt capita, ex quibus inualiditas citationis oritur, ſcilicet, perſonæ qualitas, loci conditio, temporis ratio, & forma citationis.

Legitimè citatus, licèt poſtmodum alterius fiat iuriſdictionis, quaſi præuentus, ius reuocandi domum non habet. Ratio eſt: quia per ſolam citationem perpetuatur iuriſdictio tam Ordinarij, quàm Delegati, c. propoſuiſti, extr. eod.

Spoliatus ante omnia eſt reſtituendus, nec tenetur ad citationem factam in iudicium comparere, priuſquàm reſtituatur, c. 1. & c. prius, 3. q. 2.

Diebus feriatis, niſi vel neceſſitas cogat, vel pietas ſuadeat,

etiam

etiam conſentientibus partibus, proceſſus habitus nullius momenti eſt, argum. c. vtinam, diſt. 76. & c. nunquam, diſt. 5. l. 1. ff. de damno infecto.

Diſcretus iudex in aſſignatione peremptorij non debet iuriſdictionem ſuam, niſi neceſſitas vrgeat, adeò coarctare, cap. conſuluit, extr. de offi. deleg. c. appellare, 2. q. 6.

Epiſcopus, vt ſuſpectus recuſatus, de cuius ſuſpicione notoriè conſtat, poteſt dare delegatum partibus non ſuſpectum: cuius ſententiam poterit per ſe executioni mandare, cap. ſi quis, extr. eod.

Generale eſt, vt actor ſequatur forum Rei, c. experientiæ, 11. q. 1. c. ſi clericus, de foro compet.

Laicus à laico coram iudice ſeculari, non autem Eccleſiaſtico conueniendus eſt: quod vſque adeò continet, vt etiamſi alteruter litigantium ab Apoſtolica ſede literas ad Eccleſiaſticum iudicem impetrauerit, irritæ ſint, & inanes, cap. licet, eod.

Priuilegiatus vt non teneatur reſpondere, niſi in certo loco: ſi in alio loco vel reſpondere, vel ſoluere promittit, ibi poterit conuenirt, c. dilecti, eod.

Quiſque clericus poteſt in curia Romana conueniri, licèt alias ſpecifiè forum ibi non ſortiatur: habet tamen ex cauſa ius reuocandi domum, c. licet, extr. eod.

Si à iudice ſeculari denegetur iuſtitia: vel conſuetudo loci ſit, vel calamitas perſonarum adire Eccleſiaſticum forum ſuadeat: vel cauſa talis ſit, quòd eò pertineat, vt eſt matrimonij, ſimoniæ, adulterij, vſuræq́;, periurij, etiam à laicis iudex Eccleſiaſticus adeundus eſt, c. ſi dilectus, c. licet, & ibi glo. c. ex tenore, c. ex parte, extr. eod.

Clerici habent priuilegium, ne coram iudice laico conueniri poſſint: cui priuilegio, cum non ſit perſonale, ſed Collegio Eccleſiaſtico inductum, pactionibus priuatorum, vel iuramento illicito renuntiari non poteſt: in iudicem tamen Eccleſiaſticum,

cum, non ſuum, poſſunt conſentire, accedente conſenſu diœceſani, c. placuit, 11. q. 1.

DE LIBELLI OBLATIONE.

TITVLVS III.

Continuatio.

IN termino comparente Reo citato, Actor actionem edere, hoc eſt, libello complecti ſuam intentionem debet: Cuius copia facta ipſi Reo, an cedendum liti, vel contendendum actione, is deliberare poſſit; & ſi litigandum exiſtimet, paratior exceptionib. & defenſionibus iure ſibi competentib. ad iudicium veniat, 3. q. 3. c. induciæ, §. offertur.

Quid eſt Libellus?

Libellus eſt, ſcriptura breuis intentionem, cauſam, & petitionem Actoris continens, contra aduerſarium neceſſariò concludens, c. fin. extr. eod. l. ampliorem, C. de appell. §. 1.

Vnde dicitur Libellus?

Libellus dicitur à libro; eſt enim diminutiuè dictum, propter ſui breuitatem: Sicut & codicillus à codice diminutiuè dictus eſt, Spec. tit. de libel. concep. §. libellus.

Quot ſunt partes?

Sunt tres, cauſa, obligatio, & actio. Cauſa dicitur, quæ in ipſo facto, ex quo oritur, conſiſtit, l. certi condictio, ff. ſi cert. petat. Obligatio eſt, quæ ex ipſo facto deſcendit, & dicitur iuris vinculum. Actio dicitur ius perſequendi id, quod iure ſibi debetur; & eſt obligationis effectus.

Quot ſpecies?

Sunt duæ. Quandoquidem alius eſt accuſatorius, ſiue querimonialis: alius poſtulatorius, ſiue conuentionalis. Accuſatorius dicitur, qui in criminalibus per inſcriptionem: Poſtulatorius, qui in ciuilibus, offertur, 2. quæſt. 1. cap. legum, cap. 1. & c. fin. eod.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens, eſt authoritas legis ſancientis libelli oblationem, auth. offeratur, C. de infa. Olim enim, qui aliquem in ius vocaſſet, edere actioné ei debebat, vt proinde ſciret Reus, vtrùm cedere vltrò, an contendere deberet, l. 1. ff. de eden. Hodiè

diè verò, poſt formulas & impetrationes actionum ſublatas, l.1. C.de form. &c. in locum editionis introduxit lex libelli oblationem. Debet autem iudici, vel etiam Reo non petenti, ab ipſo iudice, vel Actore, pro loci conſuetudine, offerri, c. 1. extr. eod.

Quod Obiectum?

Quælibet cauſa, tàm ciuilis, quàm criminalis: tàm petitoria, quàm poſſeſſoria: iure tamen antiquo in ciuilibus libellus regulariter neceſſarius non erat, niſi in cõuentione illuſtrium perſonarum, l. quoties, C. de dignit. lib. 12. In criminalibus verò contrà: quia inſcriptio requirebatur, ſiue publicum, ſiue priuatum eſſet. Hodiè autem, & in ciuilibus libellus offerendus eſt, exceptis quibuſdam caſibus.

1. Si res, de quibus agitur, ſint modicæ, vel longiorem indaginem non poſcant, c. ſi quis cum clerico, & ibi gloſ. 11. q. 1. Nam id genus cauſarum iuriſiurandi delatione, vel ex pactione ipſorum litigatorum, vel ex iudicis authoritate dirimi, & conſopiri ſolet, l. 1. ff. de iureiurando. Quæ autem modicæ cauſæ ſint, conſuetudine fori diiudicandum eſt: Cenſentur tamen interdum vſque ad quinquaginta ſolidos, l. 1. C. de defenſo. ciuitat. interdum vſque ad decem libras auri, vt in auth. de appellationibus, §. illud, colum. 4. nonnunquam vſque ad quinque aureos, l. diuus Adrianus, ff. de bonis dam. interdum vſque ad duos aureos, l. 10. ff. de dolo. aliquando vſque ad centum aureos, auth. de iudiciis, §. ſi quis autem, col. 6. Minimæ cauſæ autem eſſe dicuntur, quarum æſtimatio ad ſumptus iudiciales non ſufficeret, auth. de appellationibus, col. 4.

2. Libellus non offertur in cauſis, in quibus proceditur ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu & figura iudicij: cùm ſufficiat petitionem Actoris viua voce factam actis inſerere, Clem. ſæpè, ver. verum, de verb. ſignif.

3. Si cauſæ non ſit tanta præſtantia, vt intentionem Actoris libello complecti ſuadeat: ſed etiam ſine ſcriptis de ea cognoſci poſſit: hoc enim caſu, conſenſu partium, libellus omitti poteſt, l. vlt. C. de priuil.

4. Quando non agitur in modum inquiſitionis aliquo denuntiante, c. cùm olim, extr. de teſtibus.

5. Si Epiſcopus cognoſcit de cauſa ciuili inter clericos ſibi ſubiectos, c. ſi quis, 2. q. 1.

6. Excipiũtur omnes illi caſus, in quibus teſtes recipiuntur, lite non conteſtata: Et illi, in quibus audientia denegatur, Spec. in §. in quib. verſ. generaliter, de libelli concept.

7. Quan

7.Quando aliquis de neceſſitate iuris proſequitur accuſationem, ſicut hæres, qui tenetur vindicare necem defuncti, l. tutorem,ff.de his,quibus vt indig.

8.Si agatur de leuibus criminibus. Leuia crimina ſunt, vt abigeatus,furta domeſtica,& modica,& iniuriæ verbales.

9.Quando officium iudicis, quod actioni deſeruit, imploratur.

10.Cùm poſtulatur cautio damni infecti: Et hoc, quia deſiderat celeritatem, vel quia iudicis officio expeditur, l. 4. ff.eod.

11.Quando de poſſeſſione litigatur quocunque modo, & hoc propter ſui vtilitatem,l.momentariæ,C.vnde vi.

12. Quando agitur actione in factum, quæ ex re iudicata deſcendit,l.actori, C.de reb.cred.Sunt & alij caſus per Spec.§. in quibus, tit.de libell.concep.relati;ſed hæc notaſſe hoc loco ſufficiat.

Quæ forma libellorum?

Forma libellorum certa præſcribi non poteſt, cùm iuxta cuiuſlibet curiæ ſtylum & conſuetudinem ſint concipiendi, Specul.lib.4.par.1.tit. de libelli concep. iure tamen communi exprimere debet,non ſolùm agentis & conuenti nomen; ſed & ius dicentis, & petitæ rei, & actionis qualitatem. Non eſt tamen neceſſe conceptis verbis actionis nomen, præſertim iure Canonico, in libello exprimere,c.dilecti, extr.de iud.vbi Pan.num.12.& Dd.in l.1.ff.de edendo. Et ſi perſonali experiundum ſit actione, cauſa exprimenda eſt, non quidem proxima;ſed remota,qua,quaſi medio concludendi, nititur actio inſtituta: In actione perſonali cauſa proxima, eſt obligatio: remota autem, contractus: in reali autem actione, cauſa proxima,eſt dominium: remota verò, ipſum factum,ex quo dominium,vel ius agendi deſcendit: in qua actione alterutram cauſam exprimere licet, alioquin nec conuentus reſpondere tenebitur, & iudex libellum legitimam conuentionis formam non continentem diſcerpere & deſtruere poteſt. Vnde dicitur.

Quis,quid,coram quo,quo iure petatur,& à quo: Rectè
compoſitus quiſq; libellus habet.

Quæ omnia ſi continebit in modum Syllogiſmi, neceſſariò contra aduerſarium concludit.Hinc etiam eſt,quòd libellus ſyllogiſmus iuridicus dicatur; ſiquidem in primis, tanquam pro Maiore, continet: Quis petat, à quo, & coram quo,

quo, id eſt, nomen actoris, Rei & iudicis; ſubinde pro Minore continet cauſam agendi, id eſt, actionem ſiue petitionem cum narratione facti, id eſt, quo iure petatur. Vltimo loco ſubnectitur concluſio inferens concluſiuam petitionem, qua Actor concludit petendo, meritò ex præmiſſis Reum ſibi fore condemnandum, non tantùm in principali cauſa, verùm etiam in expenſis.

Porrò in libello concipiendo, tria potiſſimùm Actor curare debet. 1. Vt ſit dilucidus & breuis. Ratio eſt: Quia ſatius eſt, ob euitandam probandi difficultatem, pauca vtiliter proponere, quàm multis inutilibus aures iudicum fatigare, & in labyrinthum, quo ſe non facilè extricabit, coniicere, l. tantùm, C. de veteri iure enucle. Accedit, quòd propter obſcuritatis vitium, niſi declaratio litis conteſtationem præcedat, proceſſus iudiciarius corruat, Spec. de libel. concep. §. vlt. V. cautus. 2. Vt in eo ponantur neceſſaria & vtilia, quæ ſcilicet probata Actoris iuuent intentionem, c. examinata, extr. de iud. 3. Vt narratio ſit generalis, vt in proceſſu Actor habeat plures vias & diuerticula ad intentionem ſuam ſtabiliendam, Spec. d. loco.

Quis Finis?

Finis eſt triplex. 1. Vt libello ius Actoris, cauſaque agendi declaretur. 2. Vt Reus ita inſtruatur, quò conſilium ad cedendum liti, vel contendendum actione, capere poſſit. 3. Vt ſciat iudex, qualiter debeat formare ſententiam, quæ ſecundum petitionis formam ferenda eſt. Vnde dicitur, ſententiam debere eſſe conformem libello: quod verum eſt, non tantùm in re, ſed etiam cauſa & actione, Bald. in l. 1. C. ſi plures vna ſententia, &c.

Qui effectus oblationis libelli?

1. Secundum petitionem in libello factam formatur ſententia, c. qualiter, extr. de accuſ. 2. Facit rem litigioſam, ſecuta per executionem denuntiatione. c. quia res, 11. q. 1. 3. Perpetuat actionem annalem, ſi Princeps ad eum reſcribat, l. 1. & l. 2. C. quando libell. prin. dat. 4. Obligat Actorem, ad finem perducere cauſam, auth. qui ſemel, C. quomodo & quando, &c. 5. Interrumpit præſcriptionem, etiamſi nullam cauſam, vel ſaltem vnam, ex omnibus, contineat, l. ſicut, C. de præſcr. 30. &c. l. ex multis, C. de annali except.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

In qualibet actione vtramque cauſam, remotam ſcilicet, & pro

& propinquam, exprimere licet: ſufficit tamen quod in reali propinqua cauſa, ſcilicet dominium: in perſonali verò remota, nimirùm contractus, vel quaſi, exprimantur. Ratio eſt: Quia realis actio vniformis eſt, ideòque cauſam propinquam exprimi ſufficit in libello: ſed actio perſonalis diuerſæ naturæ & qualitatis eſt, cùm alia ſit bonæ fidei, alia ſtricti iuris: quare remotam cauſam exprimi neceſſe eſt.

Effectus huius doctrinæ. Si in reali actione cauſa remota omiſſa ſit, omne ius ſuum in iudicium deduxiſſe videtur Actor: Et ſic quamcunque cauſam probauerit, obtinet, c. cùm Eccleſia, extr. de cauſa poſſeſſ. & proprietat: quòd ſi tamen in probanda cauſa deficiat, & Reus abſoluatur, obſtabit Actori iterum in rem agenti rei iudicatæ exceptio. l. & an eadem, §. actiones, ff. de excep. rei iud. E contrà, non obeſt rei iudicatæ exceptio, ſi aſſignata remota cauſa vel in rem, vel in perſonam agens ſuccubuit.

Non tenetur Reus reſpondere libello, in actione perſonali, ſi non exprimatur cauſa petendi, c. dilecti, extr. eod.

Nomen actionis in libello exprimere Actor non cogitur: debet tamen ita clarè proponere, vt ex eo ius agendi colligatur, c. dilecti, extr. de iudiciis.

In vniuerſalibus & generalibus iudiciis, licet vſque ad Sententiam, addendo, & detrahendo, emendare libellum, l. 4. ff. de petit. hæred.

In ſingularibus emendatio in re petita, vſque ad ſententiam, conceditur: quod obtinet, ſi addendo corrigat: quod ſi autem detrahendo, correctio quidem admittitur etiam vſque ad Sententiam; ſed ſi ab Aduerſario poſt litem conteſtatam cautionem exegerit Actor, iuxta normam l. vnicæ, C. de plus peti. & deinde detrahere velit, niſi hoc faciat ante acceptum iudicium, pœnam legis non effugiet.

Si emendatio, ſiue addendo, ſiue detrahendo, reſpiciat ſubſtantialia libelli, ante litem conteſtatam impune fieri poteſt: non etiam poſtea, quod generaliter procedit, tam

criminali, quàm in ciuili cauſa.

Circa qualitates principales, ante litis conteſtationem, tantùm emendari libellus poteſt, poſt non; ſic enim mutaretur actio, ſeu facti ſubſtantia, Zaſ. in §. ſin minùs, Inſt. de act.

Circa qualitates aduentitias correctio vſque ad Sententiam admittitur, l. in delictis, §. ſi contracta, ff. de noxa. Sunt autem aduentitiæ qualitates, quæ nec vitiant, nec mutant libellum: ſed huic præter neceſsitatem adijciuntur.

Mutatio libelli regulariter ante litis conteſtationem, non poſt, admittitur: quibuſdam caſibus exceptis, quos notant Dd. in l. editæ, C. de edend. Quia litem conteſtando quis inſtantiæ, ex proprio contr actu, aſtringitur, l. 3. §. idem. ff. de peculio.

Homo rectus factus eſt: ſed ſeipſum, propter ſuam malitiam, infinitis ſubiecit quæſtionibus, cap. omnis ætas, 12. quæſt. 1.

Mutari dicitur libellus, ſi rem priùs per aliquam actionem petiuam, nunc peto per aliam, Specul. lib. 4. §. nunc oſtendamus.

Libellus non continens cauſam agendi, nomen Actoris, vel Rei, vel aliquo alio vitio Formæ laborans, iure non ſubſiſtit, Specul. lib. 4. de libell. concep. §. ſin. num. 1.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

TITVLVS IIII.

Continuatio.

AB Actore libello oblato, ſi Reus contendendum exiſtimet, nec habeat exceptiones iure ſibi competentes, quibus Actoris intentionem confundere poſſit, viciſſim Actorem ratione rei; vel alicuius negotij obligatum apud eundem iudicem, ne continentia iudicij diuidatur, reconuenire poteſt.

Quid eſt Reconuentio?

Reconuentio eſt, petitio Rei conuenti apud iudicem conuentionis principalis, contra Actorem, per viciſſitudinem inſtituta, Auth. & conſequenter, C. de ſententijs & interlo.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt Reus conuentus, intercedente lege, qua coram eodem

dem iudice inter Actorem & Reum mutuas petitiones proponi introduxit. Cùm æquitati conſentaneum ſit, cuius in agendo quis obſeruat arbitrium, eum habere etiam contra ſe iudicem in eodem negotio non dedignetur, cap.accuſatores, §.cuius in agendo, 3.quæſt.8.cap.1.& cap.2.extr.eod.

Quod Obiectum?

Quælibet cauſa, in qua ad rem, vel ius, vel ex obligatione debitum,aliquid agi poteſt. Vnde in criminalibus reconuentio non permittitur,cap. neganda, 3.quæſt. 11. Quia non relatione criminum, ſed innocentia Reus purgatur, l.is qui, ff. de publicis iudic. Nec in præiudicialibus actionibus, quæ licèt à Reis viciſſim proponantur, tamen cum petitione Actoris tractari non poſſunt, cap. 1.extra.de extraord.cog. Nec in ſpiritualibus.Ratio eſt.Quia de his laicus non poteſt cognoſcere; vt eſt cauſa iuris patronatus,decimarum,matrimonialis,& huiuſmodi,cap.decernimus,extr.de iudic.cap.de tua, de decimis, cap.relatum, §.ad hoc, de iure patron. cap.grauem, extr.de exceſ.prælat. Nec in quæſtione ſpoliationis,qua propoſita, non habet locum reconuentio; niſi alia ſit ſpoliatio, cap.ſuper, extr.de ord.cogniti. Nec excommunicatus reconuenire poteſt,licèt vti poſſit defenſione,recuſatione,& appellatione, cap.cùm inter priorem, extra. de exceptione. Nec in poſſeſſione momentaneæ poſſeſſionis: nam ſi pupillus agit contra me,Vti poſſidetis;vel,Vnde vi;vel,Quod vi,aut clàm, non poſſum eum reconuenire, l.vlt.C.qui leg.perſon.ſtan.

An autem in cauſa appellationis locum habeat reconuentio? Reſpondet Speculator, tit.de reconuention. §.nunc dicamus,numero ſexto. Quòd non; probat l.2.§.legatis, ff.de iudicijs.Quod intelligitur de eo, qui de cauſa iudicialis appellationis tantùm cognoſcere poteſt; de quo, antequàm pronuntiet, dubium eſt, an ſit iudex inter partes, cap.vt debitus, extr.de appellatione. Coram eo verò, qui cognoſcit de pronuntiatione,vel de tali appellatione extraiudiciali,in qua venit cognitio negotij principalis: puta cùm appellatur ſuper prouiſione huiuſmodi,cap.ſtatuimus, extra.de election.benè poteſt reconuentio fieri, cùm ſit certum eum iudicem partium eſſe cap.accuſatores,§.cuius in agendo, 3.quæſt.8. Talis enim appellatio, eſt citatio ad cauſam. Denique coram laico reconuentioni non eſt locus,cap.cùm dilectus,extr.de arbitr. Quod intelligas, niſi plenum compromiſſum factum ſit de omnibus controuerſiis, quæ inter Actorem & Reum ſunt:

tunc enim non aliter auditur Actor, niſi ſe defendat, & reconuentioni Rei reſpondeat, l.ſi cùm dies,§.plenum,ff.de arb. & l.non diſtinguemus, §. ſed & compromiſſum illud, eod.

Quæ forma Reconuentionis inſtituendæ, & quomodo in ea procedatur?

Libello ab Actore oblato, Reus, ſi eum velit reconuenire, porrigat ſimiliter ante litem conteſtatam libellum reconuentionis: &, deliberatione ſuper vtroque hinc inde habita, fiat primò litis conteſtatio ſuper libello Actoris, & conſequenter ſuper libello reconuentionis. Pari ratione in delatione iuramenti, probationibus, aliíſque actibus, obſeruandum: ita quòd in vna, eadémque die vtraque quæſtio, quaſi vna ſententia, concordia, vel iudicio terminetur, extra.eod.cap.1.& cap.1.de cauſa poſſ.& propriet.cap.cùm Eccleſia, & cap.dilectus, iuxta Regulam: Qui prior appellat, prior agit,capit.2. extr.de ord. cog.

Et notandum hoc loco;quòd reconuentio generaliter fieri poſſit,antequàm in petitione Actor litem conteſtatus ſit, poſtea verò nunquàm niſi libellus recõuentionis ſit antea porrectus:vel niſi proteſtatus fuerit de reconuentione facienda, ca.per totum,extr.de mutius petit. Licèt Speculat.etiam poſt litis conteſtationem, reconuentionem fieri putet, per cap.1. extr.eod.per verb.& reſponſione facta. Sed eius opinio,quaſi nulla ratione euidenti fulta, non eſt recepta.

Quis Finis & Effectus Reconuentionis?

1. Vt iudex vtramque cauſam, & conuentionis, & reconuentionis vna ſententia definiat. Quæ ſententia licèt non vna ſit, ſed duæ, varietate cauſarum inſpecta, quæ ſimul feruntur ſuper duabus quæſtionibus ſeſe minimè contingentibus; & etiamſi ſe contingant,putà, quia agitur petitorio, & poſſeſſorio ſuper eadem re; tamen vna & eadem ſententia dicitur, propter temporis continuationem, Speculat.titul.de reconuent. §.videndum, num.4.

2. Quòd Reus conuentus impunè non reſpondeat petitioni Actoris, ſi is Rei conuenti per reconuentionem inſtitutæ petitioni reſpendere deneget, cap.imperatorum, & cap. fin. extr.de iurament. calum.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quotieſcunque vel per citationem, vel per libelli oblationem

nem Actoris perpetuata eſt actio, toties reconuentionem Reus inchoare poteſt, cap. cuius, 3. quæſt. 8.

Non debet Actori licere, quod Reo non licet, 4. q4. cap. 2.

Non ſolùm coram ordinario, ſed etiam Delegato reconuentio admittitur, cap. diſpendia, de reſc. in 6.

Vno & eodem tempore non eſt quis trahendus ad diuerſa iudicia, cap. fin. extr. de reſc.

Qui prior appellat, prior agat, cap. cùm dilecti, extra. de ordin. cog.

Clericus ante litem conteſtatam: coram ſeculari iudice, poteſt à laico reconueniri, niſi ſit cauſa ſpiritualis, vel alia, quæ coram Eccleſiaſtico iudice ſit tractanda, cap. decernimus, extr. de iud. cap. tua. extr. de decimis.

Reconuentio fieri poteſt apud quemlibet iudicem, coram quo ſit conuentio principalis: non autem coram Arbitro, qui non poteſt iudicare, niſi de his, quæ in compromiſſo continentur, cap. cùm dilectus, extr. de arb. d. cap. accuſatores, 3. quæſt. 8.

Cuius quis in agendo obſeruat arbitrium, eundem habere iudicem ſe in eodem negotio dedignari non debet, d. cap. accuſatores, 3. quæſt. 8.

Cauſa conuentionis & reconuentionis eadem cauſa dici poteſt, eò quòd iudex, ijdem litigatores, eadem inſtantia, & vna ſententia determinanda. Accedit, quòd prohibita appellatione in conuentione, prohibita etiam in reconuentione cenſeatur, cap. cùm dilectus, extr. de ordi. cog. & c. 2. eod.

Iudex, qui non poteſt per modum conuentionis de cauſa cognoſcere, conſequenter, nec per modum reconuentionis poteſt, cap. ſi diligenti, extr. de foro comp.

DE LITIS CONTESTATIONE.

TITVLVS XLII.

Continuatio.

LItis conteſtatio, cùm ſit principium, & fundamentum iudicij, qua omiſſa, iudex, quaſi poteſtate iudicandi

deſtitutus, cauſæq́ue controuerſæ ignarus, non poſſit ad eius definitionem procedere, litigatores illam nec expreſsè, nec tacitè prætermittere debent, per Afflict. deciſ. 83. numer. 4. & Rotam, deciſ. 88. numer. 1.

Quid eſt litis Conteſtatio?

Litis conteſtatio, eſt principalis negotij, apud competentem iudicem, facta narratio, & ad eam ſecutá reſponſio, capit. vnico, extr. eod. cap. dudum, extr. de elect.

Quæ cauſa efficiens?

Interlocutorium iudicis, & declaratio animi, conteſtandi litem, cap. prout, extr. de dolo, & contu. cap. penult. extr. de iuram. calum. Vnde Azo litis cteõſtationem tunc demum valere exiſtimat, quando eá mente fit, vt in eá procedatur: & proteſtans, ſe dicere animo, non conteſtandi litem, licèt poſtmodum vlteriùs in reſponſione, vel in narratione facti negando procedat, non tamen litem conteſtari. Nec obeſt, ſi dicatur proteſtationem facto repugnantem non iuuare proteſtantem, cap. cùm M. Ferrarienſis, extr. de conſtit. Illud enim verum eſt, quando ordinatur ad tollendũ factum: Facta enim pro infectis haberi non poſſunt: ſed ſi proteſtatio ordinetur ad tollendam mentem facto, tunc benè operatur, Innocent. cap. viii. extr. de litis conteſt. Mynſing. obſeru. 74. cent. 3. Speculat. eod. tit. §. nunc dicamus, num. 14.

Fit autem litis conteſtatio per principales perſonas: ſi ſunt tales, quæ poſſint in iudicio eſſe, vel etiam per eorum procuratores, per tutores, curatores, ſyndicos, vel Actores, cap. cùm ad ſedem, extr. de reſtit. ſpoliat. capit. prout, extra. de dolo & contum. cap. cùm cauſam, extr. de iuram. calum. Fit quoque litis conteſtatio per confeſſionem aduocati, etiam illicitam, niſi fuerit reuocata, cap. cùm cauſam, extr. de appellat.

Quæ Materia litis Conteſtationis?

Sunt omnes cauſæ, tàm ciuiles, quàm criminales in iudicium deductæ, de quibus non de plano, abſque figura iudicij: ſed proceſſu iuris habito ordinariè cognoſcitur. Is enim, cui committitur cauſa, vt in ea ſummariè, vel ſimpliciter, & de plano procedat, debet, neglecto iuris ordine, procedere: ita vt ſtatim deueniatur ad teſtium examen, & diffinitiuam, lite conteſtata, vel libello exhibito, ita docet Lanfran. in Clem. ſæpe, verb. de plano, nu. 6. de verb. ſignif. Mynſin. obſeruat. 70. cent. 3. Et hoc differt Delegatus ab Ordinario, quòd ſi Delegato cauſa delegetur, clauſula, *Vt ſimpliciter, & de plano procedat,*

præciſè

præciſè ſeruare teneatur formam reſcripti & commiſſionis, ita vt poſſit iure ordinario, etiam partibus volentibus, procedere: Secùs autem in ordinario; eius enim voluntati relictum eſt, num ſummariè in caſibus iure notatis, vel iuris ordine ſeruato, procedere velit. Vtrumque enim etiam partibus, vel alterutra parte inuita, ei conceſſum eſt, Bart. in tract. ſuo ad reprimendam, & Clem. ſæpe, de verb. ſig.

Cauſæ, in quibus ſolennis iudiciorum ordo non ſeruatur, notantur in Clem. diſpendioſam, de iud. Et ſunt cauſæ beneficiales, Eccleſiaſticæ, cauſæ decimarum, cauſæ vſurarum, & cauſæ matrimoniales: Et aliæ his quatuor annexæ & acceſſoriæ: Vt ſunt cauſæ ſuper electionibus, collationibus, promiſſionibus, præſentationibus dignitatum, & beneficiorum Eccleſiaſticorum, &c. In quibus igitur cauſis ſimpliciter, & abſque figura iudicij, proceditur, in iis nec libelli oblatio, vel litis conteſtatio neceſſaria eſt, quod Socin. in c. quoniam, extr. Vt lite non conteſtata; eleganter oſtendit. Sic quoque, proceſſus in cauſis appellationum, ob omiſſam litis conteſtationem non vitiatur: ſi modo in prima inſtantia litis conteſtatio ſit facta. Nam effectus litis conteſtationis durat poſt ſententiam in cauſa appellationis, nec per appellationem extinguitur, aut ſuſpenditur, per tex. in cap. per tuas, extr. de appellat. & ibidem Innocent. & Rot. deciſ. 207. & 668. Tamen in Camera imperiali regulariter in omnibus cauſis ad Cameram, per appellationem deuolutis, litis conteſtationem neceſſariam eſſe indiſtinctè, tàm in interlocutoriis, quàm diffinitiuis, nec ſufficere litis cõteſtationẽ in cauſa principali ſemel factam fuiſſe, tradit And. Geyl. obſer. 76. l. 1. pract. obſeruat. ex ordinat. par. 3. tit. 32. §. 4. cõtrà tradit Mynſing. obſer. 1. cent. 1.

Quæ Forma litis Conteſtationis?

Forma eſt, vt per Actorem petitio in iure, id eſt, coram iudice competenti, libello comprehenſa proponatur, & per Reum poſt tranſactas ad deliberandum, inducias, vel loco eius, legitimum defenſorem, Reſponſio congrua, per verba: (Nego narrata, prout narrantur, & dico petita fieri non debere) animo conteſtandi litem, fiat, cap. offeratur, 3. quæſt. 3. cap. 1. extra. eod. Quòd ſi autem Reus dixerit: Nego narrata, vel: Nego petita, litis conteſtatio non fit, ſecundum Speculat. de litis conteſt. lib. 2. §. nunc dicimus, & Bart. C. de litis conteſt. num. 3. Et ratio eſt. Quia in libello duo continẽtur, videlicet, narratio, & petitio, quorum hoc, ipſum ius; illud autem,

factum reſpicit: Vt ſi dico: cùm tenearis mihi in decem, ex cauſa mutui, (ecce factum, ſeu narratio) peto te mihi condemnari: (ecce ipſum ius, ſeu petitio.) Si ergo negetur alterum tantùm, non eſt lis conteſtata. Vnde debet ſubiici: Et dico, petita fieri non debere: contingere enim poteſt, quòd factum, prout narratur, negari poſſit, & tamen ſecundum illud condemnatio iure ſequatur, Speculat.d.loco. Quid ſi autem peremptoria exceptio, porrecto libello obiiciatur? Et placet, litem conteſtatam non videri, cap. fin.eod.libr.6.nec impedire, quò minus Reus ſuper petitione Actoris litem conteſtari cogatur, exceptis tribus, ſcilicet exceptione rei iudicatæ, tranſactæ, & finitæ, cap. 1.eod.libr.6. Lis enim tunc conteſtatur, cùm iudex per narrationem negotij cauſam audire cœperit, lege vnica, C. eod. Quòd non fit per exceptiones, vel per poſitiones & reſponſiones ad eas; ſed per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem congruè ſecutam, cap.vnico, extr. eodem.

Quis Finis?

Finis eſt, vt, cognita cauſa, iudex certò ſciat, quomodo petitioni libello comprehenſæ conformem, vel etiam pro Reo; ſi eius defenſiones intentione Actoris æquiores ſint, ſententiam ferre debeat, Socin.cap.vnico, extr.eod. Mynſing. obſeru. 66. cent.4.

Qui ſunt Effectus?

1. Poſt litis conteſtationem, iudex non recuſatur.

2. Actiones alioqui interituras; vt ſunt pœnales actiones ex maleficiis, item omnes actiones perſonales, quarum aliæ anno, aliæ ſex menſibus, aut minori temporis ſpatio finiuntur; facit perpetuas, id eſt, facit, vt ad 40. annos extendantur, & poſtea tranſeant ad hæredes, l.ſæpè C.de præſcript.30.&c. l.non autem, ff. de perp. & tempor.act. leg. in honorariis, ff. de act.& oblig. Excipitur actio de dolo, quæ non perpetuatur per litis conteſtationem, l.fin. C.de dolo.

3. Poſt eam cauſa fit vſuraria, quæ priùs non erat, l.lite, ff. de vſur.

4. Interrumpit quamlibet præſcriptionem, etiamſi facta coram arbitrio, cap. poteſt, 16.quæſt.3.

5. Excludit omnes exceptiones dilatorias & declinatorias, cap.inter, extr.de ſentent.& re iud.

6. Poſt eam non poteſt reuocari mandatum procuratoris, niſi certis ex cauſis, l.poſt litem, ff.de procurat.

7. Poſt

7.Poſt litis conteſtationem procurator, vel tutor, domini litis efficiuntur, & procuratores conſtituere & ſubſtituere poſſunt.l.neque,C.eod.

8.Lite conteſtata ab alio, quàm à Principe, poteſt alij cauſam committere, cap.cùm Bertholdus, extr.de ſentent. & re iudic.

9.Poſt eam iuratur, & probationes recipiuntur, quod ante litis conteſtationem regulariter non conceditur, tot.tit.extr. vt lite non conteſt.

10.Actor & Reus ex conteſtatione, vt ex quaſi contractu, inuicem fiunt obligati,paratamq; eo nomine habent inter ſe, ex ſententia & re iudicata,actionem,non ſecùs,quàm ex quouis alio contractu;ciuilem & perpetuam, l.3.§.idem, ff.de peculio,argum.l.4.ff.de ſeru.l.actori,C.de reb.cred.

11.Excludit libelli mutationem & emendationem, quæ eius ſubſtantiam concernit:illa enim tantùm ante litis conteſtationem ſunt conceſſa,Dd.in d.l.3.C.de edend.

Quæ Affinia?

Quælibet negatiua reſponſio, iuri agendi obiecta, citatio, denuntiatio,&c.

Quæ Pugnantia?

Omnes exceptiones dilatoriæ, declinatoriæ, & peremptoriæ impedientes litis ingreſſum, proteſtatio de non conteſtanda lite,cõditionalis reſponſio,negatio facti & iuris, quod inde proficiſcitur ante oblationem libelli factam, Soci.in d.c. quoniam,extr.vt lite non conteſtata, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Animus litem conteſtandi, ex verbis aptis propoſitis ad litem conteſtandam præſumitur: quia humanæ aures talia verba iudicant, qualia foris ſonant, c.humanæ aures, 22. q.5.

Non ſolet deterior conditio fieri eorum, qui litem conteſtati ſunt.

Nemo in perſequendo deteriorem cauſam, ſed meliorem facit.

Poſt litis conteſtationem,hæredi quoque proſpicitur,& hæres tenetur ex omnibus cauſis.

Omnes actiones, quæ tempore, aut morte pereunt, ſemel

incluſæ indicio, ſaluæ permanent.

Iudiciorum quaſi fundamentum quoddam litis conteſtatio eſt, c. ex parte, de verb. ſign.

Aduocati reſponſio, niſi ſtatim ſit reuocata, litis conteſtationem facit, c. fin. 25. q. 9.

Non per poſitiones & reſponſiones: ſed per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem ſecutam fit litis conteſtatio, c. 1. extr. eod.

Nemo tenetur ſine libello litem conteſtari: poteſt tamen, ſi velit, ſolennitatibus renuntiare, cap. de cauſis, extr. de offic. deleg.

Multum prodeſt & poteſt animi deſtinatiò, c. nuper, extr. de pign.

Litis conteſtatio facta per perſonam, quæ legitimam perſonam ſtandi in iudicio non habet, nullius eſt momenti, Spec. lib. 2. de litis conteſt.

Litis conteſtatio habita coram arbitro, non valet coram Ordinario, quoad definitiuam ſententiam: licet, quoad alia, quæ fiunt coram eis, ſubſiſtat, Speculat. d. loco.

Non ſolùm, cùm per actionem iudicium inſtituitur, lis conteſtanda eſt: verùm etiam vbicunque iudicis officium pro ipſa actione proponitur: Veluti, cùm reſtitutio in integrum non incidenter, ſed principaliter poſtulatur, cap. fin. extr. de offic. iudicis.

VT LITE NON CONTEſtata, non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam diffinitiuam.

TITVLVS VI.

Continuatio.

CVm litis conteſtatio ſit de ſubſtantiali ordine iudicij, ita vt ea omiſſa, iudicium, quaſi viribus deſtitutum, corruat: ſequitur, nullam teſtium receptionem, ante litis conteſtationem,

nem fieri, nec in principali cauſa, ad liquidationem & ſententiam diffinitiuam, procedi poſſe.

Diſtingue tamen: Aut Actor contumaciter abeſt, aut Reus: ſi Actor, vocandus eſt tribus edictis, per interualla XXX. dierum: & ſi non venerit, indulgetur ei annus: ſed intra ipſum annum veniens non auditur, niſi reſtitutis expenſis Reo: ſi verò intra annum non venerit, iudex Rei teſtibus receptis, allegationibusque intellectis, ex veritate rei ſententiam ferre poteſt, in cauſa principali, Authentic. qui ſemel, C. quomodo, & quando, &c. Quòd ſi Reus nihil probare poteſt, nihilominùs tamen Actore in expenſis damnato abſoluitur ab inſtantia iudicij. Si autem Reus ante litis conteſtationem contumax eſt, prudenter attendendum venit, vtrùm contumax reali actione, an perſonali conueniatur. Si reali, mittendus eſt Actor in rei petitæ poſſeſſionem, vt tædio affectus Reus, veniat reſponſurus. Qui, ſi venerit intra annum, (iudicio ſiſti ſibi præſtita cautione, & exhibita ſatisfactione congrua expenſarum) poſſeſſionem recuperat. Quòd ſi autem cautionem neglexerit intra annum, Actor poſt annum verus conſtituetur poſſeſſor: ſuper proprietate duntaxat aduerſæ parti defenſione legitima reſeruata: Sin autem ſuper perſonali actione conueniatur: vel mittendus eſt Actor in poſſeſſionem mobilium ipſius, vel immobilium: ſi fortè mobilia non habeat, cauſa cuſtodiæ pro modo debiti declarati, vel in contumacem eſt Eccleſiaſtica ſententia proferenda, ita videlicet, quòd alterutra pœna, quæ magis timeri debeat, iudex à principio ſit contentus: ad alteram nihilominùs proceſſurus, ſi hoc meruerit contumacis proteruitas. Miſſus tamen non efficitur verus poſſeſſor, imò reſtitutis expenſis & præſtita cautione, venienti Reo reſtituitur poſſeſſio, quandocũque, c. quoniam, §. in aliis, extr. eod. niſi, iudicis authoritatè, ſit ab Actore diſtracta. Qui ad hoc debet ſtatuere tempus moderatum, intra quod res diſtrahatur: vel iuſtus, vel verus poſſeſſor efficiatur, l. ſi priùs, C. de diſtract. pign. l. ſi finitæ, ff. de dam. infect.

Quamuis igitur poſt litem conteſtatam contracto eremodicio de iure communi tantùm procedi poſſit, in principali cauſa, ad liquidationem, ſententiam diffinitiuam, & receptionem teſtium: tamen cùm multis modis noſtra intereſſe poſſit, ne pereat nobis, noſtriſq; ſucceſſoribus rerum geſtarum memoria, vel probationis facultas, permittitur quandoque contra communem iuris regulã, teſtes ante litis conteſtationem

recei

recipi, atque examinari; cuius rei 36. caſus Specul. in tit. de teſte, §. nunc tractemus, commemorat.

Quid eſt Receptio teſtium, ante litis conteſtationem?

Eſt teſtium, de quorum obitu, vel diuturna abſentia periculum ſubſit, ad teſtificandum, lite in principali negotio non conteſtata, per Iudicem facta admiſſio, c. quoniam frequenter, extr. eod.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Legis, ſiue Iudicis, tam ordinarij, quàm delegati authoritas: qui perſpecta negotij, & perſonarum qualitate, num, ante acceptum iudicium, receptio admittenda ſit, æſtimat: Mynſing. obſeru. 72. cent. 4. Poteſt enim ipſe Iudex ordinarius cauſæ principalis recipere, & examinare teſtes, vel alteri examen committere: ſicuti, ad obtinendam commiſſionem, ad perpetuam rei memoriam, Iudex cauſæ principalis, ſiue petatur à Reo, ſiue ab Actore, adiri debet: Panor. in c. quintauallis, num. 39. in fine, de iureiurando: & in c. ſi quis contra, num. 3. de for. comp. & c. ſignificauit, extr. de teſtib. Nota tamen, quòd de ſtylo Cameræ, in petenda commiſſione, ad perpetuam rei memoriam, priuilegium primæ inſtantiæ non habeat locum: idque indiſtinctè, tam in futuro Actore, quàm Reo. Igitur ſi à perſonis immediatè Imperio ſubiectis, talis commiſſio petatur, non coram Commiſſariis, vel Iudicibus primæ inſtantiæ; ſed immediatè ſuperiore, hoc eſt, Camera poſtulari debet: ſeruata tamen differentia inter Actorem & Reum, quoad actionem inſtituendam, intra annum, vt infr. Et eſt ratio: Quia cùm periculum ſit in mora, ſolennitas, quæ ſecundum ordinationem, in requirendo, & nominando Iudice requiritur, non poſſet, abſque præiudicio alterius partis, obſeruari. Quò pertinet, quòd à regulis iuris communis recedatur, vbicumque periculum eſt in mora, per text. in l. de pupillo, §. ſi quis riuos, ff. de noui operis nuntiat.

Quæ materia in qua?

Eſt cauſa tam ciuilis, quàm criminalis, ſi de morte, vel diuturna abſentia teſtium probabiliter timeatur, cap. quoniam, niſi fortè, extr. eod. Inter hæc tamen intereſt: Quia in criminalibus, parte altera abſente, teſtes ad perpetuam rei memoriam acceptari non poſſunt, gloſ. in cap. veritatis, extr. de dolo, & contum. & communiter Dd. in l. abſentem, C. de accuſat. Sed in ciuilibus citatio partis aduerſæ non requiritur, ſi periculum ſit in mora: aliàs ſecùs. Quia tunc pars, contra quam teſtes

quam teſtes prpducuntur,citari debet ad videndum iurare teſtes, & dandum interrogatoria, &c.Socin.in d.cap.quoniam, extr.eod.

Nouem autem numerantur caſus ab Innoç. in d.cap.quoniam, Verb. (procedendum) quibus receptio teſtium ante litem conteſtatam permittitur, licèt Speculator, titul.de teſt.§. nunc tractemus,vſque ad 36.addat.

1.In cauſa appellationis,l.cùm notiſſimi,§.penul.C.de præſcript.30.annorum.

2.Vbi quis iurauit non repetere vſuras, & vbi idem vſurarius in teſtamento reddi mandauit, cap. ad noſtram, extr.de iureiur.

3.Vbi aliquid petitur officio iudicis ſeruiente actioni,vt in expenſis,pendente lite,factis;ſecùs ſi non ſeruiret actioni,c.2. extr.de off.iud.

4.Vbi cauſa eſt merè ſpiritualis, & ſine alterius commodo, vt eſt crimen hæreſis,24.q.3.c.ſanè profert.

5.Vbi offenditur publicum commodum, cap. quia ea,2.q.2. Vel vbi de ſtatu Eccleſiæ,c.cùm olim,extr.de teſtibus.

6.In denuntiatione,c.nouit,extr.de iud.

7.Si Reus fuerit præſens,& Actor contumaciter abſit, dict. Auth.qui ſemel,C.quomodo,& quando.

8.In cauſa appellationis interpoſitæ à grauamine, c. interpoſita,extr.de appellat.

9.In omnibus cauſis, in quibus proceditur ſimpliciter & de plano, vel in quibus libellus non admittitur: poſſunt enim tunc,lite non conteſtata,teſtes recipi. Et nota,quòd commiſſio, ad perpetuam rei memoriam, in optima & meliori forma, nimirùm ad tranſſumenda inſtrumenta, in Camera non decernatur, ſed tantùm in communi forma: hoc eſt,ad recipiendum, & examinandum teſtes, & rem controuerſam oculis ſubiiciendam. Ratio ſumitur ex d.cap.quoniam, extr.eod. Quia huiuſmodi commiſſiones decerni non debent, niſi vel ob ætatem, vel valetudinem aduerſam, aut diuturnam abſentiam teſtium:Sed in recipiendis & tranſſumendis inſtrumentis,nullum ſubeſt periculum interiùs: diligenter enim cuſtodiri debent, & poſtulante neceſſitate,quandocunque produci poſſunt. Prætereà,in caſu neceſſitatis inſtrumentorum exemplatio legitimè fieri poteſt, nimirùm parte, cuius intereſt, ad hoc legitimè citata, Dd.in auth.ſi quis in aliquo, C.de edend. Panorm.in c.Alberic.enim,5.de teſtib.

Quæ Forma?

Vt teſtium, de quorum morte, vel diuturna abſentia timetur, deſignatio, vnà cum articulis, ſuper quibus teſtes examinandi, iudici competenti exhibeatur in caſu, quo controuerſia moueri poteſt. Quibus legitimè citatis & examinatis, dicta eorum in publicam ſcripturam redacta, & conſignata, iudex penes ſe,donec in actione (quam petens receptionem teſtium,vel commiſſionem,ad perpetuam rei memoriam, intra anni ſpatium inſtituere tenetur,) litis conteſtatio fiat, retineat: nec niſi cum aliis teſtibus poſteà receptis publicentur, Specul.in §.nunc tractemus,nu.15.tit.de teſte

In hac autem receptione teſtium,ad perpetuam rei memoriam, obſeruanda eſt differentia inter Actorem & Reum. Ad hoc enim,vt Actor eam obtinere poſſit,requiritur.

1.Vt teſtes ſint ſenes,vel valetudinarij: ita vt mortis ſubſit periculum;aut diu abſfuturi:quia mors & longa abſentia æquiparantur, cap.faciat, 22.quæſt.& c.præſentata, extr.de teſtib. & atteſt.

2.Requiritur,vt in ſupplicatione, pro commiſſione ad perpetuam rei memoriam,iſta,an teſtes ſint ſenes,valetudinarij, aut diu abſfuturi:coniunctim & ſigillatim exprimantur, & articuli,ſuper quibus teſtes examinandi, vnà cum deſignatione teſtium, & eorum ætate, exhibeantur, ad hoc, vt iudex cognoſcat ex narratis ſupplicationis,vtrùm ſupplicãs futurus ſit Actor & Reus,& an periculum,ob ætatem,vel diuturnam abſentiam teſtium,ſit in mora.Item,an articuli tales ſint, qui ad probandum admitti debeant.

3.Vt præmiſſa citatione, vel denuntiatione aduerſarij, teſtes,iuxta formam examinandi teſtes infra præſcriptam, examinentur.

4.Vt omnia hæc fiant coram competente iudice; vel eo, cui hoc legitimè commiſſum eſt. Quis autem competens iudex in hac, ad perpetuam memoriam, receptione teſtium ſit, dixi ſuprà. Quod tamen cum hoc temperamento accipitur, niſi periculum ſit in mora. Hinc eſt, quòd receptio teſtium, coram incompetenti iudice facta,etiam,parte altera non citata valeat:ſi hoc præſens neceſſitas, putà periculum mortis teſtis poſtulet,per tex.in l.fin.C.de teſt.Bart.in l.admonendi, ff. de iureiur.& Fel.in c.2.extr.de teſt.

5.Vt abſoluto examine, ſi Commiſſarius examinauit, ipſum ad ordinarium iudicem conſignatum ipſius Commiſſarij

ſarij ſigillo tranſmittatur: vel penes ordinarium iudicem, ſi ipſe examinauit, in ſcripturam redactum & conſignatum, donec lis conteſtata ſit, conſeruetur: nec niſi cum aliis teſtibus, poſt litis conteſtationem receptis, publicetur, Panormitan. & Imol. in cap. ſignificauit, extr. de teſt. & atteſt. In Camera autem ita obſeruatur: Si à perſonis Imperio immediatè ſubiectis commiſſio, ad perpetuam memoriam, petita fuerit, Commiſſarius à Camera deputatus, examen ſub ſuo ſigillo obſignatum, ad Cameram tranſmittit, vel procurator Cameræ, huiuſmodi examen iudicialiter, vel extraiudicialiter producit, adiuncta petitione, vt tantiſper ibidem ab actorum magiſtris, ſiue actuariis conſeruetur, donec, lite coram iudicibus priuilegiatis cœpta ad petitionem partis producentis, iterum à iudice Cameræ, qui commiſſionem decreuit, repetatur: ad eum nimirum effectum, vt ſuo loco & tempore, in prima inſtantia exhibeatur & publicetur, And. Geyl. obſ. 93. libr. 1. pract. obſer. Denique conceſſa commiſſione, & teſtibus ritè examinatis, requiritur, vt Actor intra annum actionem inſtituat: qui quidem annus ab initio vtilis eſt, hoc eſt, non currit, niſi à tempore, quo potuit agere, gl. in d. c. quoniã frequenter, extr. eod. & Panor. ibi. nu. 7.

Quod ad Reum attinet, is indifferenter, & ſine diſcrimine ætatis, valetudinis, aut abſentiæ, non modò ſenes, aut valetudinarios, ſed quoſlibet producere poterit. Ratio diuerſitatis eſt: Quia in ipſius poteſtate non eſt poſitum, quando conueniatur, & ratione iſtius incertitudinis, ne ei probationes pereant, huiuſmodi receptio teſtium indiſtinctè valet, cap. ſignificaſti, & ibid. Panorm. extr. de teſtibus: & l. purè, §. fin. ff. de dolo malo. Excipitur vnus caſus: niſi exceptio Rei competat per modum actionis: veluti in exceptione non numeratæ pecuniæ; quia tunc idem eſt, quòd in Actore: vt ſcilicet, intra annum agere debeat, cùm ſit in poteſtate Rei, quando eum opponat, auth. hanc querelam, C. de non num. pec. Secùs ſi exceptio non habeat vim actionis, vt eſt propriè natura omnium exceptionum, ita Lanfran. in c. quoniam contra, extr. de probat. cap. 8. num. 34. Vbi dicit, etiam actorem, ante litis conteſtationem, teſtes ad perpetuam rei memoriam producere poſſe, ſi Reus compareat, & exceptionem litis conteſtationem impedientem opponat. Quia cùm talis exceptio inducat moram, perinde eſt, ac ſi non haberet poteſtatem agendi, & hoc in Camera obtinere teſtatur And. Geyl. obſeruat. 92. lib. 1. pract. obſeruat.

Qua

Quæ cauſa Procatarctica?

Petitio & inſtantia partis.

Quæ cauſa Impulſiua?

Eſt æquitas, quæ receptionem teſtium, ne probandi facultas pereat, ſuadet, d.c.quoniam.extr.eod.

Quæ cauſa Finalis?

Ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis caſibus ſubtrahatur, vt ait Innoc.III.d.c.quoniam frequenter, extr.eod.

Quis Effectus?

Quòd tales teſtium depoſitiones, perinde ac ſi debito tempore poſt litis conteſtationem factæ fuerint, fidem faciant: non tantùm in prima inſtantia coram iudice ordinario: verùm etiam in ſecunda, & appellationis cauſa, per text.in cap. præſentium, extr.de teſtib. & c.fidem faciant, extr.eod.atque ex his iudex diſcretus, in ſententia ferenda, animi ſui motum formare bona conſcientia poſſit, c.præterea, extr. de teſtibus. Et nota, quòd huiuſmodi examen, ad perpetuam fidem, quoad effectum iuris, non intelligatur ante litis conteſtationem receptum: nam publicatio teſtium tunc demum fit, quando iudicium coram ordinario iudice inchoatum eſt, & lis ſuper cauſa principali conteſtata. Sententia enim ex actis probatoriis, lite non conteſtata, in cauſa principali ferri nequit: ita notat gl.in d.c.quoniam, & ibi Panor. Ratio: Quia ante litis conteſtationem iudicium propriè cœptum non dicitur, vt ſup.de litis conteſt,

Quæ Affinia?

Affinitatem quandam cum hac receptione teſtium habet, receptio teſtium ad perpetuam rei memoriam, de qua in cap. ſignificauit, extr.de teſtibus. Vtraque enim ob rationabilem cauſam, ne probandi facultas pereat, ante litis conteſtationem fit; differunt tamen in multis, quas differentias notat gloſſa, in d.c.ſignificauit, in ver.teſtes; eas examinat ibidem Panormit. nu.3.& Bart.in l.4.§.prætor, ff.de dam.infect.

1. Differunt: quia ibi teſtes, non modò ſenes & valetudinarij: ſed omnes idonei, indifferenter ſuſcipiuntur; hìc tantùm hi, de quibus mortis, vel diuturnæ abſentiæ periculum ſubeſt.

2. Ibi ſuſcepta teſtimonia, ad perpetuam rei memoriam, ſtatim publicantur: hìc conſignata remanent apud iudicem, donec

donec litis conteſtatio fiat: nec publicantur, niſi cum alijs teſtibus poſteà receptis.

3. Teſtes ibi recepti perpetuò valent, tanquam publicum inſtrumentum: hîc teſtimonia poſt annum concidunt, niſi producens, intra annum conuenerit aduerſarium.

4. Ibi ſuſcipiuntur teſtes, etſi nullum ſit dictatum iudicium, nec vlla de præſenti immineat controuerſia: hîc ſecus. Quia ceſſat hoc remedium extraordinarium, cùm de proximo ſperetur lis, in qua ordinaria via teſtes produci poterunt, Myn ſing.obſer. 71.cent.4.

Quæ Pugnantia?

Sunt omnes exceptiones, quæ caſibus obijci poſſunt: ſi teſtes ſint in iuuenili ætate conſtituti, ſi peregrè proficiſci, vel extrauagari non conſueuerint: fraus petentis, vt quia propterea petat teſtes recipi, vt ſucceſſu temporis, exceptiones legitimæ ad repellendum teſtes, vel aliæ locum habere non poſſint, c.ex tenore, & c. præſentium, extr. de teſtibus: lapſus anni, ex quo conueniendi facultas data fuerit, & omiſſa denuntiatio receptionis teſtium, c.quoniam, §.ſed ſi, extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Publicatis atteſtationibus, licet ſuper eiſdem, vel directò contrariis articulis, ex partium conſenſu, nouos teſtes producere, c.præſentata, extr.de teſtib.

Ante litis conteſtationem recipiuntur teſtes: ne probationum facultas anguſtetur, ſed probatio veritatis ſalua ſit, c. quoniam, extr. eod.

Ex parte Rei conuenti, Actore cõtumaciter abſente, teſtes quocunque tempore recipiuntur, ſiue de morte eorum, ſiue diuturna abſentia timor ſit, ſiue non, d.c. quoniam, §. ſint & alij, extr.eod.

Si Reus, lite non conteſtata, eſt contumax, & agitur reali actione, mittitur Actor in poſſeſſionem rei petitæ, cauſa cuſtodiæ, quam tamen recuperat Reus veniens intra annum, ſi offerat cautionem de ſtando iuri, & reſtituat expenſas: poſt annum verò, his non ſeruatis, non auditur, niſi ſuper proprietate, d. c. quoniam, §. in aliis, extr. eod. Si verò Reus contu-

max conuenitur actione perſonali, mittitur Actor in poſſeſſionem bonorum mobilium, vel immobilium ipſius Rei pro modo debiti declarati, d. c. quoniam, & c. tua fraternitatis, extr. eod.

DE IVRAMENTO CAlumniæ.

TITVLVS VII.

Continuatio.

IVramentum Calumniæ, vt plurimùm, lite conteſtata, ad petitionem alterutrius partium, à iudice exigitur: debetque regulariter, poſt litis conteſtationem præſtari; quia ad totam cauſam pertinet. Cauſa autem, poſt litis conteſtationem propriè in iudicium deducta eſſe cenſetur, in tantum, vt ſi eius præſtatio recuſetur, Actor ab inſtituta actione cadat: Reus autem inſtar confeſſi condemnetur, c. cùm in cauſa, §. pœna verò, extr. de iuram. calum. & c. 1. eod. tit. in 6.

Quotuplex eſt Iuramentum?

Quadruplex ponit Specul. tit. de iur. Calum. lib. 2. par. 2. §. eſt autem: ſcilicet, deciſorium, quod in defectum probationis, ſuper principali negotio præſtatur, de quo infrà tit. de iureiurando.

Alterum eſt iuramentum malitiæ, quod præſtatur ſuper exceptionibus, vel cùm aliquid loco exceptionis proponitur, & præſtatur hoc ante, vel poſt litis conteſtationem, ſemel vel pluries in ciuilibus & ſpiritualibus, & criminalibus cauſis: quoties præſumptio eſt contra aliquem, quod aliquid malitioſè proponat, c. cùm dilecti, extr. de elect. & c. in appellatione, §. in omnibus, eod. tit. in 6. Licèt, ex ſententia Specul. poſt litem conteſtatam hoc iuramentum non præſtetur: quia iuramentum de calumnia, in principali præſtitum, ad omnia, quæ poſteà accidunt, vel emergunt in cauſa, extenditur: alioquin bis iuraretur, quod eſſe non debet, auth. hoc ſacramentum, C. de iura. calum. Sed prior opinio vſui iudiciorum, & iuri magis eſt conſentanea, cap. cùm dilecti, extr. de elect. c. in cauſis, extr. de teſt. & c. penul. c. vlt. & c. præſentium, extr. de reſtitut. ſpol. c. literas, & auth. eo. col. 7. §. quia verò.

Tertium eſt, iuramentum de veritate dicenda, quod præſtatur in ſpiritualibus, vel ſpiritualibus annexis, cap. lite-

ras,

tas, extra.eodem. Quartum eſt iuramentum calumniæ.

Quid eſt Iuramentum Calumniæ?

Iuramentum calumniæ eſt, quod, ad petitionem partis, iudex præſtandum imponit: quo litigatores, vel eorum miniſtri, iurant, ſe bona fide, & non animo calumniandi, actionem, vel defenſionem inſtituere, quódque lis, vel defenſio iuſta ſibi videatur, cap. 1. gloſſ. in verb. criminali, extr. eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Ius diuinum: nam iure diuino, iuramentum calumniæ introductum probatur, Exodi cap. 22. Vbi dicitur: Si quis commendauerit amico pecuniam, aut vas in cuſtodiam, & ab eo, qui ſuſceperat, furto ablata fuerint, ſi inuenitur fur, duplum reddet: ſi latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & iurabit, quòd non extenderit manum in rem proximi ſui, ad perpetrandam fraudem, tàm in boue: & quæ ibi ſequuntur. Qua lege ſacroſancta adductus Bart. in extra. ad repr. im. in verbo, & figura, num. 11. ſcribit, quod etiamſi data ſit poteſtas, & arbitrium iudici, procedendi in cauſa ſummariè, & ſine ſigura iudicij, non tamen poſſit remittere hoc iuramentum calumniæ. Quam quidem iuris ſententiam clariùs probat text. Clement. ſæpè, §. citationem, & ibi Card. de verbo ſignif. ſtatuerúntque leges & canones hoc iuramentum in quauis cauſa, tàm ciuili, quàm criminali præſtandum eſſe. Vnde cauſa efficiens etiam dicitur lex Iuſtiniani, & canon. l. 1. & l. cùm & iudices, C. de iurament. propter calumniam. Non tamen par eſt vtriuſque introductæ præſtationis iuramenti calumniæ ratio. Siquidem iure ciuili illud neque expreſſo partium conſenſu, neque per diſſimulationem poteſt remitti; ſed tenetur iudex, etiamſi petitum non fuerit, exigere, & ſub pœna legibus ſtatuta ad eius præſtationem litigatores compellere, d. l. cùm iudices, §. ſed quia veremur, C. eod. Licèt alij exiſtiment, iuramentum calumniæ tunc demum de ſubſtantia iudicij eſſe, ſi ab alterutra parte exactum ſit: adeóque, vt eius omiſſio vitiet proceſſum, & ſententiam latam nullam reddat, per eandem leg. 2. §. ſed quia veremur, C. eod. Iure autem canonico, propter tacitam omiſſionem calumniæ iuramenti in tota cauſa, iudicialis proceſſus, aliàs legitimè factus, non irritatur, nec cogitur iudex ante petitionem factam litigatores hac periculoſa præſtandi iuſiurandi religione prægrauare, text. eſt in cap. 1. §. propter omiſſum, eod. tit. in 6. & cap. 1. extra. eod. Verùm in Camera licèt in prima,

vel ſecunda inſtantia iuramentum calumniæ exactum à parte, ſed præſtitum non ſit, attamen proceſſus ob id non annullatur: ſed, eo non obſtante, in cauſa principali pronuntiatur. Et hoc vigore ordinationis, quæ nullitatis proceſſus, ſi aliàs ex actis de meritis cauſæ iudicij plenè conſtet, non attendit, per Vant. tit. Quibus mod. repara. poſ. num. 125.

Tamen à parte iuramentum calumniæ in Camera petitum, vt legibus obſeruetur proceſſus, omitti non poteſt; adeò vt ſi iuramento calumniæ exacto, eóque non præſtito, à partibus hinc inde in cauſa concluſum ſit, ex officio facta concluſio reſcindatur, & parti, vt petitum iuramentum ſub pœna legali præſtet, per interlocutoriam iniungatur, vt tradit And. Geyl. obſeruat. 83. lib. 1. practica. obſeruat.

Iurare autem de calumnia vitanda debent regulariter perſonæ principales, cap. 3. extr. eod. Item tutor, curator, œconomus, ſyndicus, Actor, Epiſcopi, Archiepiſcopi, parentes, orphanotrophi, & omnes alij, qui rei alienæ legitimam habent adminiſtrationem, vel à lege, vel iudicis auctoritate, l. 2. §. quod obſeruari, C. eod. auth. principales, C. de bonis mater. l. orphanotrophos, C. de epiſc. & Cler. auth. ſed hodie, C. eod. cap. 3. & 4. & cap. cùm cauſam, extr. eod.

Poteſt tamen hodie per procuratorem apud acta conſtitutum tale iuramentum præſtari, per text. in cap. fin. eod. tit. in 6. & Barth. in l. fin. C. eod. ſed ad hoc non ſufficit generale mandatum, ſed ſpeciale; ſicuti ad cuiuſlibet iuramenti præſtationem deſideratur, per text. in cap. fin. extr. eod.

Quæ Materia?

Omnes cauſæ tàm ciuiles, quàm criminales: debet enim iuramentum calumniæ, in quauis cauſa præſtari; cùm ſemper cauendum ſit, ne veritas occultetur, & vt fraudes euitentur, & hoc quidem regulariter poſt litis conteſtationem, quia ad totam cauſam pertinet; cauſa verò, poſt litis conteſtationem, propriè in iudicium deducta eſſe cenſetur, etſi ante litis conteſtationem quandoque preſtari debeat; putà ſuper exceptione dilatoria, vel declinatoria, cap. ſi de calumnia, §. quamuis, eod. tit, in 6. ca. in appellatione, eod. tit. in 6. & Socin. num. 26. & num. 49. cap. fin. extra. eod. & præſtari non ſolùm debet in prima inſtantia, ſed etiam in cauſa appellationis, cap. 2. eod. titul. in 6. Nec poteſt huic præſtationi expreſſo partium conſenſu renuntiari; quia Iuramenti calumniæ præſtatio non ſolùm vtilitatem partis aduerſæ, ſed etiam commoditatem iudicis,

dicis,& vtilitatem publicam, ne per calumniam fruſtrà defatigentur iudices,& lites in infinitũ multiplicentur,concernit. Quare, nec pactum, quo tale iuramentum remittitur, iure ſubſiſtit; nec conſuetudo contrarium diſponens; tanquam fauori publico derogans, rationabilis cenſenda eſt,ca.conſtitutus,extr.de fideiuſſ. Hac enim ratione calumniis,ex quibus omnis generis turpitudo manat, via pararetur; & fraudes committerẽtur,quod omni iure vetitum eſt, l.ſi vnus,§.illud, & §.pacta,ff.de pactis,& Socin.in cap.cæterùm,extr.eod.

Sed hodie illud iuramentum calumniæ parùm curatur,magíſque ex facilitate quadam procuratores, huius præſtationi incumbunt,quàm conſcij iuris,& innocentiæ partis aduerſæ eius grauiſſimam pœnam non præſtando declinent,reformidandóque ſibi melius conſulant. Vt non male dixerit Bald.in l.poſt perfectum,C.de euict.Iuramentum calumniæ hodie ne obolo quidem exiſtimari: Quia facti ſumus contemptores Dei,& religionis,vt ex eo refert Maranta, par.6.tit.de iuram. num. 11. Et notandum, quòd in mutuis petitionibus, & duplicibus iudiciis, ſcilicet communi diuidundo, Familiæ herciſcundæ, Finium regundorum, Vti poſſidetis, & Vtrubi, in quibus vterque eſt Actor & Reus,vterque iuramentum Actoris & Rei præſtat, Speculat.eod.tit.§.reſtat,lib.1.part.2.

Quæ Forma præſtandi huius iuramenti?

Formam ponit Speculat.tit.de iuram. calum. lib. 2. part.2. Quòd litigatores,vel ipſorum procuratores, & miniſtri conſtituti,in præſentia iudicis,tactis ſacroſanctis Euangeliis;vel erectis duobus digitis,iurent.1. Quòd credant ſe bonam cauſam habere.2. Quòd interrogati non negabunt, quod verum eſſe credant. 3. Quòd non vtentur ſcienter falſa probatione, ſiue in teſtibus,ſiue in inſtrumentis, ſiue in alia ſpecie probationis. 4. Quòd dilationem, litis differendæ gratia, non petent. 5. Quòd aliquo dono vel promiſſione non corruperunt iudicem, vel tabellionem, vel corrumpent per ſe, vel per interpoſitam perſonam,ea cauſa vt pro ſe feratur ſententia, l.2. & auth.principales,C.eod.& in auth.in litig.iurent,in princ. co.9.§.1.Vnde verſus in gloſſ.ca.1.verb.calumniæ,eod.notati:

Illud iuretur, quòd lis ſibi iuſta videtur:
Et ſi quæretur, verum non inficietur:
Nihil promittetur, ne falſa probatio detur,
Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

Et ſanè imperiali conſtitutione cautum eſt, vt ipſæ prin-

cipales perſonæ ſubeant calumniæ iuramentum: Et Actor quidem iuret, non calumniandi animo, litem mouiſſe; ſed exiſtimando, bonam cauſam ſe fouere. Reus autem non aliter ſuis defenſionibus, & allegationibus vtatur, niſi priùs & ipſe iurauerit, quòd putans ſe bona inſtantia vti, ad reluctandum venerit, l.2. C.eod. Tamen iure Pontificio ſtatutum eſt (quod & vſus iudiciorum probauit) hoc iuramentum calumniæ per procuratorem ad cauſam conſtitutum, habentem ad hoc ſpeciale mandatum, præſtari poſſe, cap.fin.de iuramento calumn. in 6.non tantùm in animam ſuam, ſed etiam domini. Quo mandato in certa cauſa dato, iudex non poterit citare principalem ad iurandum de calumnia, etiamſi iuſtior foret procuratore: fieret enim illi iniuria, ſi procurator eius non admitteretur. Quanquam ad reſpondendum particularibus interrogationibus iudicis, aut poſitionibus dominus citari poſſit, ſi procuratore vel iuſtior, vel inſtructior ſit, l.vlt.C.de procurato.

Quis Finis?

Vt via præcludatur calumniis, cap. 1. §.quamuis, in 6.eod. tit. partes à probationibus exonerentur, veritas cauſæ manifeſtetur, & fraudes euitentur, vel calumnioſa petitio defenſione legitima refutetur, authen.de his qui ingred. ad appellat.§. fin.columm. 5.cap. cæterùm, verb.ad eliciendam veritatem, & ibi gloſſ.eod.& Speculat.d.loco, eod.tit.

Quis Effectus?

Euitatio falſitatis, & præſumptio bonæ conſcientiæ in exercenda, vel defendenda lite: cùm de præſtiti iuramenti veritate quæſtionem moueri non liceat. Habet enim periurus ſolum Deum commiſſi periurij vltorem, l.2. C.de rebus credit. Niſi poſt præſtationem periurium manifeſtetur. Quo caſu non tantùm diuinæ vltioni ſubiectus, ſed etiam canonicis & legalibus pœnis coërcetur, l.ſi quis maior, C.de tranſact.l.ſi duo, §.vlt. ff. de iureiur.& l.fuſtibus, C.ex quibus cauſis infamia irrogetur, & ca.animaduertendum, 22.quæſt.2. Quæ autem pœna imponatur de iure Ciuili & Pontificio vide infr. tit. De crimine falſi, libr.5. Pœna verò nolentis iurare de calumnia eſt, vt Actor ab inſtituta actione cadat, per ſententiam, qua Reus, tanquam iniuſtè conuentus, abſoluitur. Reus autem iurare recuſans, cùm pro confeſſo habeatur, condemnationem patitur, cap. fin. §. pœna, extra. eod.l.2. §. quòd ſi Actor, C. e[illegible] Quod ita intelligere vt ad imponendam talem

pœnam

pœnam requiratur ſententia declaratoria, per text.in authen. principales, §.ſi quis autem,C.eod.& d.cap.fin.in verb.pœna, eod. Nam ſi ſententia interlocutoria euentualis, qua iniungitur parti, vt petitum iuramentum calumniæ intra certum tempus,ſub pœna non iurantis,præſtet,purificata ſit,tunc ſequitur diffinitiua declaratoria, quæ eſt, quoad Actorem contumacem, abſolutoria; quoad Reum verò, condemnatoria. Quid ſi pars purificata iam euentuali ſententia ante declaratoriam ſententiam, moram purgare, iuramentúmque petitum præſtare velit,an admittatur: Et cùm iſta pœna non ipſo iure irrogetur, ſed ſententiam declaratoriam requirat, ad purgationem moræ, vſque ad pronuntiationem huius ſententiæ declaratoriæ, communiori Doctorum opinione admittitur,Socin.in cap.fin.de iuram.calum.Nam ius aduerſarij deterius factum eſſe non cenſetur, donec ſententia feratur, cùm & hæc contumacia in non iurando ficta potiùs, quàm vera ſit, per text. in l.alia, C.de his,quibus vt indig.& l.Papinianus, §.meminiſſe, ff.de inofficioſ. teſtamento.

Quæ affinia?

Iuramentum de malitia, & iuramentum de veritate dicenda.Quid vtrumque ſit,ſuprà dixi. Differt autem iuramentum malitiæ à iuramento calumniæ. 1. Quòd iuramentum de calumnia vitanda, regulariter præſtetur poſt litis conteſtationem,cap.literas, extra.de reſtitut.ſpoliat.cap. in cauſis, extra. de teſtibus,& cap.cùm dilecti, extr.de elect. Iuramentum autem de malitia, ante & poſt litis conteſtationem, capit.cùm dilecti, extra. de elect. 2. Iuramentum calumniæ tantùm ſemel ad totam cauſam præſtatur: Iuramentum malitiæ toties,quoties aliquid dici,vel fieri malitiosè præſumitur. 3.Per iſtud prouidetur,ne quid calumniosè fiat in tota lite: per hoc verò, ne, quod petitur, vel proponitur, in quo ſuſpectus proponens habetur,malitiosè petatur,vel proponatur.4.Illud regulariter locum habet tantùm, vbi agitur de rebus prophanis & temporalibus: hoc autem vbi tàm de prophanis,quàm Eccleſiaſticis agitur. 5.Differunt,quòd iurare recuſans de calumnia, ſi Reus ſit, habeatur pro confeſſo; ſi Actor, cauſa cadat. Sed recuſans iurare de malitia puniatur pœna iudicis arbitraria,per regulam, Quoties pœna certa à lege non eſt expreſſa & determinata, tunc officio Iudicis arbitrariam, ſiue extraordinariam imponendam eſſe, l. 1. §. expilatores, ff.de effract. & Bartol. ibidem capit. de cauſis, § fin. extra. de off.

delegat. Nam licèt in cap. penult. §. fin. extra. eod. huius iuramenti de malitia, mentio fiat; tamen nulla pœna exprimitur: quæ quidem certa & expreſſa eſt in iuramento calumniæ, cap.fin.§.fin.eod. Attamen illa pœna, ad hoc iuramentum malitiæ referri nequit, cùm pœnæ ſint reſtringendæ, capit. in pœnis, de regul. iur. in 6. Sed opinionem Socini ſecutos eſſe dominos aſſeſſores Cameræ tradit And. Geyl. obſeruat. 87. lib. 1. obſeru. pract. putantis, quòd reſpectu illius articuli, ſuper quo pars petit iurari de malitia, recuſans habeatur pro confeſſo, & quòd articuli Actoris, vel exceptiones Rei, non debeant recipi, neque à iudice attendi, etiamſi releuantes ſint, ſi de malitia per ſententiam iurare iuſſus, nolit iurare.

Differt etiam à iuramento de veritate dicenda iuramentum calumniæ. 1. Præſtatur enim hoc in ciuilibus, & pecuniariis, cap. cùm cauſam, extr. eod. illud verò in ſpiritualibus, & illis annexis, cap. literas, extr. eod. 2. In hoc reſpondetur de credulitate; ſed in illo non, niſi de ſcientia, quam ſcit, cap. hortatur, 3. quæſt. 9. 3. Hoc continet multa capitula, illud vnum ſolùm. 4. In hoc non datur dilatio: ſecùs in illo, tit. tot. ff. de interrog. act. Plures differentias notat Specul. eod. tit. §. eſt autem, lib. 2. part. 2. quæ tamen vſu fori non probantur.

Quæ Pugnantia?

Omnis generis falſitates; vt ſunt periurium, mendacium, præuaricatio, &c. quæ quid ſint, infr. lib. 5. traditur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Iuramentum in principali cauſa præſtitum, ad omnia, quæ poſteà accidunt, vel emergunt, extenditur. ca. fin. extr. eod.

Ante litis conteſtationem quis non dicitur agere, ſed agere velle.

Iuramentum, ſi omiſſum ſit, poterit quandóque ante ſententiam exigi.

Reus excipiendo fit Actor.

Si de calumnia, ſeu de veritate dicenda, in primo litis exordio non iuretur, poterit poſtmodùm in qualibet parte iurari: cùm huiuſmodi iuramenta præſtari ab initio, de ſubſtantia ordinis iudiciarij non exiſtat, cap. 1. eod. in 6.

Propter omiſſum tacitè in tota cauſa iuramentum calumniæ,

lumniæ, iudicialis proceſſus,aliàs factus legitimè, non eſt nullus,nec etiam annullandus,d.c.1.§.propter,eod.in 6.

In criminalibus propter calumniandi frequentiam, tam de malitia,quàm calumnia,iurandum eſt,d.cap.1.§.quamuis, eod.in 6.

Iudex, quoties ſibi videtur, exigit iuramentum malitiæ, etiamſi de calumnia, vel veritate iuratum ſit, c.in appellationis,§.in omnibus,eod.tit.in 6.

Sacramenti timore contentioſa litigantium inſtantia compeſcitur.

Iuramentum calumniæ non tantùm in prima inſtantia: ſed etiam in cauſa appellationis præſtandum eſt, cap.2.eod. tit.in 6.

DE DILATIONIBVS.

TITVLVS VIII.

Continuatio.

IVramento de calumnia præſtito, litigatores non præſumuntur, animo differendi negotij : ſed bona fide, inducias petere. Non iniuria igitur iudex,vel iubente lege, vel æquitate ſuadente,cauſaque cognita,eas concedit,cap.vlt.§.à iudice, 3.quæſt.3.

Quid eſt Dilatio?

Dilatio eſt,temporis interuallum, ad faciendum actum iudicialem à lege,vel iudice conceſſum, vel moderatum, c.1.2. & 3.extr.eod.

Quotuplex Dilatio?

Aliæ ſunt iudiciales,aliæ extraiudiciales. Quarum ſpecies multæ recenſentur, & explicantur per Spec.lib.2.part.1.tit.de dilat.§.experiundoriæ. & Hoſtienſ.§.quot ſint, eod. Et aduerte, quòd ferè indifferenter omnes dilationes ſiue à iudice, vel à lege dentur, (quia & Prætor tempus lege datum , inſpecta qualitate negotij, vtilitate, vel neceſſitate partium, producit & arctat) ex cauſa arbitrariæ reddantur , cap. vltim.extra.de tranſact. cap. ſi ægrotans, 5. quæſtio.3. & cap. Epiſcopus, 3. quæſt.2.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens eſt,lex,iudex,& partium conuentio,Cynus in l.1.C.de dilat.

Quod Obiectum?

Sunt actus iudiciales in qualibet cauſa, tàm ciuili, quàm criminali.Nam præfixio termini,ſeu dilatio,ſiue à iudice fiat, ſiue à lege, conceditur quandoque ad teſtes producendos, c. licet,extr.de probat.Quandoque ad peremptorias proponendas,c.1.&,c.ſeq.3.q.3.quandoque ad probationem per inſtrumenta faciendam, Nouel.115.§. ſed & hoc, verſ. dilationes: quandoque ad ſolutionem faciẽdam,l.2.& 3.C.de vſur.quandoque ad ſe purgandum,c.tàm literis, extr.de teſtibus: quandoque ad accuſandum,vel agendum,c.licet,extr.de accuſat.& c.fin.extr.de clàn.deſponſat.item ad optandum legatum, cap. cùm in veteri,extr.de electio.item ad proſequendam appellationem: item ad exceſſus puniendos, c. irrefragabili, extr. de off.ord.ad negotium decidendum, c.de cauſis, extr. de off.deleg. ad reſtitutionem petendam, c. frequens, extr.de reſtitut. ſpoliat. ad exceptionem excommunicationis probandam, c. pia,de except.in 6. Denique ad litem conteſtandam,l.ſi quis, ff.de petit.hæredit.

Quæ forma concedendæ Dilationis?

Dilatio tàm Actori, quàm Reo, tàm ante, quàm poſt litis conteſtationem, iudice pro tribunali ſedente, cauſa cognita, & vtraque parte præſente,concedenda eſt. Quòd ſi autem legalis dilatio eſt, ea, inuitis partibus, etiam, abſque cauſæ cognitione conceditur; licèt eam iudex, qualitate perſonæ, & cauſæ, aliiſque circumſtantiis conſideratis, interdum moderari poſſit, 3.q.3.c.induciæ, §.ſpatium, l.à procedente, C. de induciis,& l.4.de dilationib.

Quis Finis?

Vt parti commoda ſit deliberandi facultas: vt veritas rei ſalua ſit: vt poſſit haberi conſilium: vt in omnibus æquitatis ratio obſeruetur,Hoſtienſ.hîc,§.& quare.

Quis Effectus?

Expeditio cauſæ: data enim dilatione, & adueniente termino peremptoriè aſſignato, iudex eum vlterius non prorogat. Nec eo elapſo quis vltrà audiendus eſt, cùm peremptorius terminus vim habeat interlocutoriæ,quam ſi,abſque cauſa termini prorogandi gratia,reuocaret, nullus eſſet litium finis,

nis,c.de illicita,24.quæſt.3.& l.qualem,ff.de arb.Regulariter enim omnis probatoria dilatio peremptoria eſt, & non, niſi ſemel,datur, nec poteſt prorogari. Quod verum eſt in cauſa ciuili,non autem criminali: in ea enim pluries dilatio conceditur,Bar.& Dd.in l.1.C.de dilat.Abb.c.licet, 4.not.de probat. Quandoque tamen etiam in cauſis ciuilibus plures dilationes concedi poſſunt,vt notat Mynſ.obſeru.71.cent.1. Vt quia iuſtum impedimentum extabat in prima,l.oratione,ff.de feriis: Vel nouæ ſuperuenerint litiganti probationes, idq; iuramento aſſerat, c.paſtoralis, extr.de excep. Aut litigans impeditus ſit facto aduerſarij, Iaſon,l.ſi eum, §.qui iniuriarum, ff.ſi quis caut.Aut nouam actionem cumulauerit, gloſſ.in l.edita,C.de eden.Aut,ſi in iudicio emergat noua exceptio, vel aliud incidens:quia noua dilatio dabitur ad probandum id, quod conſiſtit in facto ſuper illo emergenti, d.c.paſtoralis, extr. de excep. Sic iure ciuili dilationes ad alios actus iudiciales faciendos,à iudice præfixæ,ex cauſa prorogari poſſunt,prout quotidie in praxi obſeruatur, dummodò intra terminum prorogatio petatur. Quia effluxo termino, quod non eſt, prorogari non poteſt,l.iuris gentium, §.adeò,ff.de pactis:ſed nouus terminus petendus eſſet.Prorogatio enim nihil aliud eſt,niſi dilationis labentis nondum lapſæ extenſio,& dicitur eadem dilatio cum prima, l.ſi manente, ff.de minor.Maran.par.4. diſt. 12.numer.2.fol.225.& notat And. Geyl. obſeruat.91 libr.1. pract.obſer.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Ad impetrandam quartam dilationem non requiritur ſpeciale mandatum,ſed generale ſufficit, c. qui ad agendum, de procurat. in 6. Contrarium tamen obſeruatur in Camera, Mynſ.obſeruat.70.cent.1. Ratio eſt: Quia in iuramento omni requiritur ſpeciale mandatum, & exprimitur qualitas iuramenti in ſpecié, non autem extenditur illa ſpecies ad aliã non expreſſam,Clem.non poteſt,de procur.& c.vlt.extr.de iud.

Quando impedimentum eſt in iudice,vel commiſſario, quò minus teſtium examinatio fiat,aut ad finem perducatur, tunc tempus dilationis ſupplendum, & non dicitur noua dilatio, ſed ſuppletio prioris, Mynſ.obſeru.71.cent.1.

Regu-

Regulariter omnis dilatio, eſt peremptoria, & non datur, niſi ſemel in cauſa ciuili,nec poteſt prorogari: ſed in cauſa criminali pluries dari poteſt, Abb.in cap.1.extr. de probationibus.

Prorogatio quarta dilationis conceditur, quando cauſæ releuantes allegantur, & quòd petens prorogationem iuret, talem cauſam veram eſſe: adiecta tamen eadem ſolennitate legali, cuius ſit mentio in cap. vltra tertiam, extr. de teſtib. quæ quarta dilatio fuit conceſſa, Mynſing. obſer. 72. cent. 1.

Si iudex aſſignat ſimpliciter terminum ad aliquid faciendum,tota dies termini cedit illi.

Peremptorius terminus vim habet interlocutoriæ, l. qualem,ff.de arbit.

Conceſſa dilatio nec à iudice coarctari poteſt, niſi iuſta cauſa abbreuiandæ dilationis interueniat,c.cùm ſit Romana, extr.de appellat.

Omnes dilationes iudiciales,præterquàm appellatoriæ, arbitrariæ ſunt, d.c.cùm ſit Romana.

Conceduntur dilationes, quando bona fide, & non cauſa litis prorogandæ,petuntur,à iudice pro tribunali ſedente: niſi triennium,quo & ipſa cauſa perit,inſtet,l.properandùm,C. de iud.

Dilationes conceduntur,ad opponendum,iurandum,teſtes producendum,aliasq́; probationes afferendas, Actori & Reo, ordine ſeruato:vt priùs Actori, quàm Reo,terminus aſſignetur,cap.1.4.q.4.

Non niſi cauſa cognita,dilatio danda eſt,c.fin.§.à iudice, 3.quæſt.3,

Probationum cauſa danda dilatio eſt trium menſium, in eadem prouincia:in continentibus prouinciis,ſex menſium,& in tranſmarinis nouem,c.vlt.3.q.3.

Petens nomine alterius actionem ſibi dari, debet ſatiſdare de ipſo defendendo in reconuentione arbitrio boni viri,

Spec.

Specul.eod.titul.§.experiundoriæ.

Terminus ad omnes dilatorias proponēdas ſimpliciter datus,intelligitur peremptorius,c.licet,extr.de probationibus.

Termino aſſignato, ad dandum omnes exceptiones dilatorias, elapſo, non poſſunt probari exceptiones litis conteſtationem impedientes, ante litis conteſtationem: quia ante litis conteſtationem in vim dilatoriarum opponuntur, Specul. d.loco.

Si Reus aduocatum conduxit, & quandoque cum eo in iudicio comparuit, & poſteà eum habere non poteſt, imputet ſibi, ſi talem conduxit: ſi verò nondum conduxit, danda dilatio eſt ad quærendum aduocatum, non tamen ſæpè, ſi id malitiosè petatur, cap. prout,extr.de dol. & contum. Spec. d.loco.

Materia dandarum dilationum amputanda eſt,l.2. C.de temp.appell.

Conceduntur dilationes, ſi bona fide petantur: bona fide peti præſumuntur in caſibus à iure conceſsis, & poſtquam iuratum eſt in cauſa:quòd ſi non eſt iuratum, & iudex dubitat an malitiosè, vel calumniosè petantur, poteſt à parte exigere iuramentum,Spec.d.tit.§.nunc videamus.

Ea,quæ cauſæ cognitionem deſiderant,per ſententiam partibus abſentibus, latam, nequeunt expediri, l. omnia, ff. de regul.iur.

Proceſſus nullus non poteſt ratihabitione confirmari, c.auditis,extr.de elect.

Termino peremptorio, ad dandum omnes exceptiones,elapſo, cùm nunc interſit partis,non poteſt eum iudex, ſine cauſa prorogare,Spec.d.loco.

Cuiq; licitum eſt iuri pro ſe introducto renuntiare, cap.ad Apoſtolicam,extr.de reg.

Si poſt citationem ad cauſam Reus pro publica vtilitate vocetur, circumducitur peremptorium, & habebit nouas inducias,c.fin.extr.eod.

Iure

Iure ciuili 20. dierum ſpatium ad proponendas exceptiones ſtatuitur, incertum habetur, c.paſtoralis, extr. de except. Reſpon. per auth. offert, C. quomodo, & quando, non tollitur d.cap.paſtoralis, ſed per illud cap.paſtoralis, poteſt iudex reſtringere tempus 20. dierum, cap. cum ſit Romana. extr. de appellat.

DE FERIIS.

TITVLVS IX.

Continuatio.

FEriæ, ſiue repentinæ, ſiue ſolennes ſint, dilationum temporibus non eximuntur: ſed ad conſtituendum actus iudicialis peragendi terminum, proficiunt, l.ſiue pars, §.feriæ, C. de dilat.

Quot ſunt genera Feriarum?

Feriarum aliæ ſunt ſolennes, aliæ repentinæ, aliæ indictæ, ſiue publicæ, ſeu ruſticæ. Solemnes ſunt, quæ ad Dei cultum, & honorem, & Sanctorum reuerentiam introductæ ſunt, quæ recenſentur per Spec.tit. de feriis, §.feriarum, c.fin.extr.de reliq.& venera.ſancto. Repentinæ feriæ dicuntur, quas ſolus Princeps, ob publicam gratulationem indicit; putà, ob diem natalis ſui, vel filij ſui, vel coronationis ſuæ: vel quia vxorem duxit, vel ob res proſperè geſtas; putà, propter gaudium victoriæ de inimicis habitæ. Dicuntur repentinæ, quia incertæ ſunt, imò repentè & ſubitò indicuntur, Spec.d.loco, Ruſticæ ſunt, quæ propter rem ruſticam, ſeu, propter publicam vtilitatem, conceduntur, ſcilicet pro meſſibus & vindemiis colligendis, quæ etiam publicæ, indictæ, & quandoque ſolennes vocantur, l.1 .ff.eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Decreta & ſtatuta Principum, & conſuetudines locorum, Specul.tit.de feriis, §.feriarum, l. à nullo, C.eod.l.præſides, ff. de feriis.

Quis Finis, & Effectus?

Cultus & honor Deo debitus, reuerentia Sanctorum, publicaque vtilitas & obſeruantia. Quare in omnibus prædictis feriis nihil fieri debet, quo horum vnum violari, lædi, vel impediri poſſit. Quod igitur huius loci eſt: non debent tractari ea, quæ

quæ ad contentioſam ſpectant iuriſdictionem; puta: Non debet quis in ius vocari, nec cauſa tractari, nec ſententia ferri; c. 1. & c. 2. 15. quæſt. 4. Et ſi proceſſus hiſce diebus haberetur, ratificari non poſſet, cùm ſit ipſo iure nullus, cap. auditis, extr. de electionib. Item, nec ad mortem, vel pœnam damnari, nec placitum, vel mercatum fieri, niſi in caſibus, extr. eod. cap. 1. & 22. quæſt. 5. cap. decreuit, conceditur. Poteſt tamen illis diebus agi, ſi neceſſitas vrgeat, vel pietas ſuadeat. Neceſſitas vrget: vt ſi res ſit tempore, vel morte peritura, cap. fin. extr. de iud. Pietas ſuadet: ſi ſit cauſa debilium, vel miſerabilium perſonarum. Quia in operibus miſericordiæ, dierum non eſt habenda diſtinctio, argum. c. vtinam, diſt. 76. c. nunquam, diſt. 5. de conſecrat. Pari ratione, ea, quæ ad voluntariam iuriſdictionem ſpectant, quolibet tempore fieri poſſunt. Voluntariæ iuriſdictionis ſunt adoptare, emancipare, tutores conſtituere, manumittere, excommunicare, & abſoluere, vbi cauſæ cognitio requiritur, & ſimilia, l. actus, C. eod.

An autem feriis renuntiari poſſit? Et reſponſum eſt ſub quadam diſtinctione, quòd feriis repentinis & ſolennibus non poſſit renuntiari, c. fin. extr. eod. l. ſi feriatis, ff. de arbit. Ruſticis autem, ſeu publicis renuntiari poſſit; tamen, ſi renuntiatum non fuerit, quod actum eſt, non ſubſiſtat, d. c. fin. c. ſi diligenti, extr. de foro comp.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Scæuola iureconſultus interrogatus, quid feriis agere liceret, reſpondit, quod prætermiſſum noceret: Vt ſi bos in foueam decidiſſet, non erat piaculum, patremfamilias illum, adhibitis operis, extrahere. Nec ille ferias polluebat, qui trabem lecti fractam fulciendo ab imminente ruina liberaſſet.

More Romano dies à media nocte incipit, & ſequentis noctis media parte finitur, itaque quicquid in his viginti quatuor horis: id eſt, duabus dimidiatis noctibus, & luce media actum eſt, perinde eſt, quaſi quauis hora lucis actum eſſet. l. more Romano, ff. de feriis.

Feriis introductis in honorem Dei, & Sanctorum, niſi ob neceſſitatem, vel pietatem, iudicium exerceri non poteſt,

etiam de conſenſu partium: feriis tamen introductis fauore hominum partes renuntiari poſſunt, c.conqueſtus, extr.eod.& c.licet.eod.

Iudex pro tribunali ſedens, ſi ſcienter aſsignat diem feriatam partibus præſentibus, & feriatam eſſe non ignorantibus, ſi partes non contradicant, renuntiaſſe exceptioni feriarum videntur, c.quod ad conſultationem, extr.de re iud.

DE ORDINE COGNITIONVM.

TITVLVS X.

Continuatio.

LApſis feriis, omniique impedimento alio ſublato, iudex audiendis, cognoſcendisque cauſis, vt abſque mora ad finem perducantur, operã nauare debet. Sed quia plures quandoque quæſtiones ab vna & eadem, vel à diuerſis partibus, proponuntur, aliquando incidunt, aliquando emergunt in iudiciis, ne confuſio definitioni pariat impedimentum, inter eas certum cognoſcendi, & definiendi ordinem ſeruabit.

Quis ordo Cognitionum?

Cùm duæ quæſtiones in iudicio proponuntur; aut ſunt ambæ principales, aut vna eſt principalis, & altera incidens: ſiquidem vtraq; ſit principalis & ciuilis, quæ priùs proponitur, primò tractabitur, & vna ſententia non terminantur, licèt ſint æquales, dũmodò ſe non contingant, c. 2.extr.de ord.cog. & ſit talis quæſtio, de qua iudex aliàs cognoſcere poſſit; ſi verò ſint criminales & inæquales, tunc maior minori præponetur. Si à diuerſis partibus diuerſæ quæſtiones proponuntur, quarum vna eſt ciuilis, altera criminalis: & quidem ſi Actor ciuilem proponit accuſationem, Reus autem criminalem, criminalis priùs tractabitur, quàm ciuilis, c.ciuili, 3.q.11.tex.inl. ſi. C.de ord.iud. Niſi ciuilis præiudicialis ſit criminali: quia tunc primò tractabitur ciuilis, c.ſi crimen.3.q.11. Si non ambę fuerint principales, ſed vna incidit alteri, tunc de incidenti principali priùs cognoſcendum & pronuntiandum eſt, l.ordinata, ff.de liberali cauſa, c.ſi de hæreditate, 33.q.11. Quod verum non eſt, ſi incidens ſit talis, quæ non patiatur litem conteſtari; ſed impediat cognitionem principalis negotij, niſi primò

pro

pronuntietur ſuper ea. Quòd ſi patiatur, priùs eſt cognoſcendum de principali, Gul.l.3.ff.de præuar. & Bal.tit. de inciden. quæſt. Eſt enim regula: quòd quotieſcunque aliquid opponitur in iudicio, propter quod impeditur cognitio principalis negotij, priùs de eo cognoſcendum, & pronuntiandum eſſe, cùm iudex aliter iuriſdictionem expedire non poſſit, c. tuam, extr.eod. Verùm in Camera, non obſtante incidenti quæſtione præiudiciali, imponitur Reo litis conteſtatio, ſaluis tamen ipſi ſuis exceptionibus & defenſionibus quibuſcunque poſt litem conteſtatam proponendis. Vnde, ſi poſt litem conteſtatam, per viam conuentionis, vel alio modo Reus obijciat quæſtionem præiudicialem, quæ de ſui natura coram alio iudice terminanda ſit, eaque verè exiſtente, perimatur quæſtio principalis, tunc illa principalis quæſtio remittitur ad iudicem ordinariũ, & interim, donec ea terminetur, principalis cauſa quieſcit, Mynſing.obſer.vlt.cent.1.

Multifariàm autem incidere quæſtio dicitur. Primò incidit ciuilis ciuili: vt ſi petenti hæreditatem patris, opponitur, quòd ſit ſpurius, c. lator, extr. qui filij ſint leg. 2. Ciuilis incidit criminali: vt ſi accuſatus de plagio, dicat ſe dominum, l. præſes, C.de plag. Vel, ſi agenti de adulterio, obijcitur quæſtio ſtatus, l.quoniam, C.de adult. 3. Criminalis incidit ciuili: vt ſi agenti per aliquod inſtrumentum, obijciatur quæſtio falſi, l. damus, C. ad legem. Cor. de fal. 4. Criminalis incidit criminali, cùm agenti de adulterio opponitur de lenocinio, l. 2.ff.ad leg.Iul.de adult. Dicitur etiã incidens quæſtio, emendatio & mutatio libelli, quæ fieri poteſt ex eadem inſtantia, quando libellus peccat in materia, ſecùs ſi in forma. Quia omninò debet eſſe nouus libellus, forma ſubſtantiali mutata, l.ſi accuſaturus, ff. de adult. Dicitur etiam incidens quæſtio, replicatio, quæ poteſt cumulari cum petitione, ſi Actor velit: vt peto decem ex mutuo, non obſtante pacto, De non petendo, quod poſteà feciſti. Dicitur etiam incidens quæſtio, reconuentio, præſertim ſi contingat principalem petitionem, l. ſi idem, ff.de iuriſdict.omnium iudicum.

DE PLVS PETITIONIBVS.

TITVLVS XI.

Continuatio.

SOlet iudex Actoris plus petentis fraudẽ poſt determinationem incidẽtium q. pœnis legitimis quandoq; coërcere

Quis dicitur plus petere?

Plus petere dicitur, qui plus debito, vel ita quidem, vt commoditas, & optio præſtationis creditori auferatur, lite conteſtata, petit.

Quot modis plus petitur?

Quatuor modis, cauſa, tempore, re, & loco. Cauſa plus petitur: vt, ſi in generali, vel alternatiua obligatione, præcisè petatur ſpecies, c. vnico, extr. eod. Tempore, ſi priùs, quàm ſolutionis dies extiterit, petatur. Re: vt ſi maior ſumma, vel quantitas, quàm debeatur. Loco quoque plus petitur: vt, ſi non vbi conuenit ſoluere, ſed alibi petatur, d. c. vnico.

Quæ cauſa efficiens?

Dolus, vel opinatio Actoris, vel etiam Rei Actorem, ante litis conteſtationem, reconuenientis. Nam in cauſa reconuentionis Actoris vicem ſubit.

Quod Obiectum?

Ipſum debitum, ſiue actione reali, ſiue perſonali debeatur, l. hæc adiectio, ff. de verb. ſign. & Socin. c. vnico, extr. eod.

Quæ Forma?

Quòd plus petatur vel cauſa, vel re, vel tempore, vel loco: & in ea petitione, vſque poſt litis conteſtationem perſeueretur. Quia, ante litis conteſtationem, non petere: ſed petere voluiſſe, dicitur Actor, l. quamuis, ff. de in ius vocando.

Quis Effectus?

Quòd ſi quis plus petierit cauſa, iudicium non procedit: ſed condemnabitur Actor ad omnes expenſas in triplum, & omne damnũ, quod pertulit Reus occaſione inſtitutæ actionis, §. ſed hoc quidem, Inſtit. de actionibus. Si quis autem plus petit re, condemnabitur Actor in triplum eius, quod Reus expendit, §. tripli. Inſtit. de act. Si loco plus petat, cùm locus actionem arbitrariam efficiat, tenetur Actor in illa actione quanti Rei intereſt, potiùs conuento loco, quam vbi actio inſtituta eſt, ſoluiſſe, l. 1. ff. quod certo loco, c. vnico, extr. eod. Nihilominùs tamen vltra præſtationem intereſſe in triplum eius, quod Reus nomine ſportularum impendit, in triplum condemnabitur Actor, §. hoc quidem, Inſtit. de actionib. Si verò tempore plus petitum ſit, duplicantur induciæ, quibus finitis, Reus, niſi omnibus ab Actore expenſis præſtitis, litem ſuſcipere non tenetur, d. c. vnico, extr. eod. §. in triplum, Inſt. de actionib.

Quæ

Quæ Adiacentia?

Reſtitutio ſportularum,perpeſſum damnum, intereſſe,expenſæ,cap.vnic.extr.eod.cap.examinata, de iud.

Quæ Aſſinia?

Præpoſtera petitio, defectus deſideratæ formæ in libellis, petitio rei,quæ neque ciuiliter,vel naturaliter debetur, Felin. cap.2. extra.de reſcript.

Quæ Pugnantia?

Intermiſſio litis, antequàm conteſtetur, compoſitio partium,iuramentum, à parte Actoris præſtitum, reiectio libelli inepti per officium iudicis, &c. Iaſon.in l. 3.numer.18.C. de edend. Bart. l.prætor, ff. de iureiur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si Actor ante litis conteſtationem à pluris petitione deſiſtat, pœnam legis effugit: Hoſt.hîc.

Si quis per fraudem induxit aliquem, vt cùm deberentur X.tantum, XX. ſe debere in inſtrumento cauerit, poſteà illa XX. vt inſtrumenti lite conteſtata petierit, à toto debito, ſaluis tranſactionibus, & ſecundis cautionibus, & confeſſionibus ſuper hoc habitis,cadit, l. vnica, C. eod. & l. ſi mulier, C. ad Velleia.

DE CAVSA POSSESSIOnis, & Proprietatis.

TITVLVS XII.

Continuatio.

Contingit, cauſam proprietatis & poſſeſſionis, ab eodem, vel diuerſis, vno tempore, in iudicium deduci. Cùm autem altera alterius definitioni impedimento ſit, in hac cõtingentia vtra in cognitione præferatur, ſcire cõuenit.

Quid eſt cauſa poſſeſſionis, & proprietatis?

Eſt lis,inter duos, vel plures, ſeparatim, de proprietate & poſſeſſione contendentes, iudicio incluſa. Siquidem licèt in conſtitutione dominij vnum ſint; ſicuti omnia humani corporis membra, quoad conſtitutionem integri corporis, vnum intelliguntur: quæ aliàs, quoad officia, & ſimilibus ſingulatim conſideratis, diſcrepant: tamen ſeparatim, & in

abſtracto cauſa proprietatis & poſſeſſionis accepta, nihil habent commune, l. notum taliter, §. nihil, ff. de acquir. poſſ.

Quid eſt Poſſeſſio?

Poſſeſſio eſt ius inſiſtendi rei corporali, non prohibitæ poſſideri: dicta à ſedibus, quaſi ſedium poſitio, l. 1. ff. de acqui. poſſ.

Quotuplex eſt Poſſeſſio?

Duplex: Naturalis & Ciuilis. Naturalis in facto, Ciuilis in iure, cõſiſtit: eadémque naturalis ciuilis fit, ſi iuris auctoritate approbetur, Alc. in l. quinque pedum, C. de ter. mo. Zaſius in ſuis ſing. intellect. c. 1. num. 2. & Hoſtienſ. de cauſa poſſeſſ. §. 1.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Apprehenſio, corpore & animo, facta. Quia licèt ſolo animo amittatur poſſeſſio, acquiri tamen non, niſi corpore & animo ſimul, poteſt, l. 3. §. 1. & §. in amittenda, ff. de acq. poſſ.

Quod Obiectum?

Eſt res corporalis, ſiue mobilis, ſiue immobilis, hominum commercio non exempta. Quia res incorporales, vt ſunt omnia ea, quæ in iure conſiſtunt, propriè non poſſidentur, ſed quaſi poſſidentur, Bartol. l. 1. num. 3. ff. de acquir. poſſeſſ. cap. querelam, extra. de elect.

Quæ Forma?

Eſt ipſum ius inſiſtendi rei, quoad acquiſitionem poſſeſſionis attinet, non autem retentionem. Quia etiam ſolo animo tenetur: Nec opus eſt rei ſemper corporaliter inſiſtere, l. qui vniuerſas, & l. 3. ff. de acq. poſſ.

Quis Finis, & Effectus?

1. Præſcriptio, quæ per longam poſſeſſionem, iuris auctoritate adiicit dominium poſſidenti. 2. Interdicta, quæ, pro retinenda, vel recuperanda poſſeſſione, competunt, l. fin. ff. vti poſſ. l. 1. §. deiicitur, ff. de vi, & vi arm. 3. Lucrum fructuum ex re aliena, bona fide perceptorum, l. certum, C. de rei vind.

Quæ Cognata?

Quaſi poſſeſſio, quæ propriè eſt rerum incorporalium, l. ſi ædes, ff. de ſer. vrb. præd. Detentio, quæ eſt eorum, qui ratione ſuæ detentionis non habent conditionem vſucapiendi illam rem, vel alios poſſeſſionis effectus conſequendi: vt eſt in creditore pignus tenente, & aliis, Bartol. l. 1. ff. de acquir. poſſ. num. 21. Et proprietas, quæ inuicta poſſeſſione iuſta, ius dominij conſtituit.

Quæ

Quæ Pugnantia?

Interitus rei, deiectio, rei mutatio cauſa religionis facta, amiſſio, animus poſſidere non volentis, &c.

Quid eſt Proprietas?

Proprietas eſt, dominium rei legitimis modis conquiſitum, Hoſtienſ. tit. de cauſa propriet.

Quæ cauſa Procatarctica?

Ius gentium, & ius Ciuile: quæ certos modos acquirendi rerum dominia introduxerunt, §. ſingulorum, Inſtit. de rerum diuiſ.

Quod Obiectum?

Omnes res corporales, quæ humano commercio ſubiiciuntur, l. rectè dicimus, ff. de verb. ſig.

Quæ Forma?

Titulus acquirendi iuris gentium & ciuilis: qui circa formam proprietatis acquirendæ, vel quæſitæ potiſſimùm conſideratur.

Qui Effectus?

1. Rei vindicatio, quæ pro amiſſa rei proprietate recuperanda competit, §. omnium, Inſtit. de actionibus. 2. Libera diſponendi facultas, niſi vel lege, vel conuentione impediatur, l. in re mandata, C. mandati.

Quis ordo cognoſcendi in cauſa poſſeſſionis, & proprietatis ſeruandus?

Ordo cognoſcēdi varius eſt. Nam vbi duæ quæſtiones poſſeſſoriæ principales proponuntur à diuerſis, & de diuerſis rebus, illæ tanquam mutuæ petitiones, ſimul & viciſſim ſunt tractandæ, ſecundum regulam: Qui prior appellat, prior agat, cap. 2. extr. de ord. cog. Si autem vtraque poſſeſſoria quæſtio ſit ſuper eadem re, iudex vltimò factam violentiam priùs purgabat, l. colonus, ff. de vi, & vi armata. Quòd ſi Actor agit primò petitorio, & Reus ſecundò poſſeſſorio, conquerens de ſpoliatione, diſtingue. Aut vtraque quæſtio eſt circa eandem rem, vel circa diuerſas: Si circa eandem rem, tunc patiatur præiudicium petitorio priùs propoſito, per poſſeſſorium ſecundò, etiam in modum reconuentionis propoſitum, & ſuper poſſeſſorio cognoſcetur priùs, & pronuntiabitur, petitorio priùs propoſito ſuſpenſo, cap. ex conqueſtione, ca. lite-

ras,extr.de reſtit.ſpoliato.c.accedens,extr.vt lite non conteſt. Et hoc,ſiue poſſeſſorium præcedat,ſiue ſequatur,ca.in literis, extr.de reſt. ſpoliat. Porrò ſi petitorium & poſſeſſorium ſunt circa diuerſa, ſubdiſtinguitur. Nam aut ſpoliatio proponitur in modum reconuentionis, aut in modum actionis, aut in modum exceptionis.Si in modum reconuentionis,putà,quia Reus conuentus reconueniendo petit reſtitui, tunc ſunt duæ petitiones, quæ viciſſim tractandæ, & vna ſententia terminandæ ſunt, paucis caſibus exceptis, quos notat Speculat.tit. de reconuent. §.videndum. Si verò in modum actionis, tunc ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter ab Actore conueniatur, priùs de quæſtione ſpolij tractari & cognoſci debet. Quia omnes leges, tàm Eccleſiaſticæ, quàm ſeculares, antè omnia ſpoliatis reintegranda,& damna ſarcienda eſſe præcipitur,c.grauis, extra.de reſtit.ſpoliat.

Si verò ſpoliatio in modum exceptionis proponitur, tunc primò tractabitur exceptio ſpoliationis, ſuſpenſo petitorio, cap.2.extra.de ord.cog. Nec, hoc caſu, poſt litem conteſtatam, de ſpoliatione excipi poteſt. Huius tamen doctrinæ diuerſi ſunt effectus: quia,ſpoliatione, per modum exceptionis, probata, agens repellitur, ſed non reſtituitur: ſed ſi probetur in modum actionis,reſtituetur opponens ante ingreſſum cauſæ principalis.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Cauſa poſſeſſionis,& proprietatis ſub eodē iudice terminari debet: nec contra abſentem eſt pronuntiandum,ca.1.extr.eod.

Qui agit de proprietate, ante concluſionem cauſæ poſſeſſorio adipiſcendæ, vel recuperandæ agere poteſt: poſt concluſionem verò,& ante ſententiam hoc non poteſt, niſi iuſta cauſa ſubſit, cap.paſtoralis, extr.eod.

Si petitorio & poſſeſſorio ſimul eſt actum, vna ſententia terminatur, & præmittitur poſſeſſorium in definiendo, licèt priùs in petitorio executio fieri debeat: cap.cùm dilectus,cap. cùm Eccleſia,cap.ad vltimum, extr.eod.

Succumbens in poſſeſſorio, de proprietate agere poteſt,cap. cùm olim, extr.eod.

Si petens rem ex vna cauſa ſuccumbat, ex alia cauſa repetere non prohibetur, cap.fin.extr.eod.

Et iure tertij iuri meo non ſubiecti mihi non competit defenſio,ſicut nec actio,l. ſi vnus,ff.de pactis.

Quæſtio ſpoliationis in modum actionis, vel exceptionis propoſita,ſemper repellit agentem in cauſa criminali,3.quæſt. 1.per totum.

Vbi ciuiliter agitur, non poteſt excipi de ſpoliatione ab alio,quàm ab Actore, facta: vbi verò criminaliter, tunc excipi poteſt de ſpoliatione facta, à tertia perſona, & hæc exceptio probanda eſt intra 15.dies, à die obiectionis computata, Spec.tit.de petit. & poſſeſſ.§.1.num.8.

Poſt publicationem atteſtationum poteſt quis adhuc redire ad poſſeſſorium. Vbi enim non renuntiauit, adhuc poterit inſtrumenta, confeſſiones, & probationes inducere. Poſt concluſionem autem, vel renuntiationem, non poteſt fieri ſuſpenſio petitorij, niſi malitia ſpoliatoris, vel caſus, vel alia iuſta cauſa iudicem mouerit,vt in poſſeſſorio, petitorio ſuſpenſo procedat,cap.paſtoralis, extr.eod.& Specul.d.loco.

Cauſa poſſeſſionis nihil habet commune cum proprietate.

DISCORD. IVRIS CIVILIS, & canonici.

Iure ciuili quæſtione, de poſſeſſione & proprietate orta, priùs poſſeſſionis quæſtio finiri præcipitur, l.3. C.de interd.l. ſi de vi, ff.de iud. Sed iure pontificio ſimul agi poteſt vtraque, & licèt in pronuntiatione præmittenda ſit poſſeſſio,in executione tamen debet proprietas præualere,cap.cùm dilectus,extra.eod.cap.2.extr.de Capell.Monachorum.

DE RESTITVTIONE Spoliatorum.

TITVLVS XIII.

Continuatio.

ANte reſtitutionem obiecta,in modum exceptionis, ſpolij quæſtione, Actor non auditur: nec ſpoliatus eius pe-

titioni reſpondere tenetur. Sciendum igitur, quis ſpoliatus dicatur, & quomodo ei ſuccurratur.

Quid eſt Spolium?

Spolium eſt, priuatio poſſeſſionis, vel quaſi, rei alicuius, aut iuris, inutili iudicis ſententia, vel alterius cuiuſdam vi, vel do malo, facta, Dd. in cap. conquerente. extr. eod. Eſt enim vis de genere illicitorum: quæ ſemper præſumuntur dolo malo fieri, niſi error, aut alia violentiæ cauſa iuſta probetur, l. ſi non conuicij, C. de iniuriis, l. 1. C. ad leg. Iul. de ſica. & l. 2. ff. vi bon. rap.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Inutilis ſententia iudicis, aliquem, non ſeruato iuris ordine, vel iniuſtè poſſeſſione ſua priuantis, & vis, vel fraudulosa voluntas ſpoliantis, cap. grauis, extra. eod. & cap. in literis, & cap. conquerente, extra. eodem.

Quod eſt Obiectum?

Res mobilis, immobilis, corporalis & incorporalis: vt ſunt omnes res, quarum humanum commercium eſt, iura, & beneficia clericorum, d. cap. grauis, ca. in literis, cap. ſolicitè, cap. accepta, cap. ſæpè contingit, extr. eod.

Quæ Forma?

Spolium non tantùm fit, ſi quis per vim, vel dolum alicuius priuati hominis ex poſſeſſione rerum ſuarum eiiciatur, verùm etiam, qui per iudicis ſententiam, iuris ordine prætermiſſo, beneficio, vel aliis rebus carere coactus eſt; vel, ſi iuris quidem ordinem ſeruauerit, ſpoliati tamen, & de facto damnati iudex erat incompetens: vel ſi iudex ſit competens circa priuationem nulliter pronuntiauit, cap. conquerente, extra. eod. & cap. cauſam matrimonij, extra. de off. iud. deleg. & ibi Dd. Pariter non tantùm is, qui ſpolium patrauit, ſpoliaſſe dicitur; ſed etiam, qui mandauit ſpoliari, aut Spolium ſuo nomine factum ratum habuit, vel ſpoliatori in vitium ſucceſſit, cap. cùm ad ſedem, extra. eodem.

Quis Finis?

Vt ſpoliatus poſſeſſione rerum ſuarum, vel quaſi poſſeſſione iurium, reſtituatur, cap. ſolicitè, & cap. Piſanis, extr. eod.

Quis Effectus?

Interdictum Vnde vi, actio & exceptio ſpoliationis, cap. cùm ad ſedem, extr. eod. Et ſciendum, quòd ſpolij quæſtio, vel in modum actionis, reconuentionis, vel exceptionis obiici

poſſit:

poſſit: ſi Actor actione inſtituta conqueratur de ſpolio, non poteſt ab aduerſario vel ciuiliter, vel criminaliter reconueniri ante reſtitutionem niſi pariter ſuper ſpoliatione, c.1. & c. fin.extr.de ord. cognit. Reſtitutionis enim petitio in hoc priuilegiata eſſe dicitur, vt ipſam intentans nullo iure teneatur, ante reſtitutionem, petitioni ſpoliatoris reſpondere, niſi in pari quæſtione, Abbas, c.1.extr. de ord. cog. Si autem in modum reconuentionis opponatur, tunc, cùm multæ petitiones eſſe intelligantur, ſimul & viciſſim tractandæ, & vna ſententia terminandæ ſunt. Quòd ſi ſpolium in modum receptionis proponitur, etiam ea legitimè probata, nulla fertur reſtitutionis ſententia: ſed quãdiu Reus reſtitutus non fuerit, non cogitur Actori ſuper petitionibus ſuis reſpondere. Et hoc eſt, quod anteà dixi, diuerſos eſſe proponendæ ſpoliationis effectus: cùm ſpoliatione per modum exceptionis probata agens repellatur, ſed non reſtituatur: ſed ſi probetur in modum actionis, reſtituatur opponens ante principalis cauſæ ingreſſum: verùm reſtitutio ita fieri debet, vt non tantùm res ablata reſtituatur, verùm etiam omnes fructus, tàm à violento poſſeſſore percepti, quàm ij, qui à veteri poſſeſſore veriſimiliter percipi potuiſſent: imò etiam ad omnia damna reſarcienda, & de illatis iniuriis ſatisfaciendum, c.grauis, extr.eod.

Quæ ſunt Reſtitutioni Contraria?

Renuntiatio ſpoliati ante ſpoliationem facta, c.ſolicitè, eo. Reſignatio beneficij, ſuper quo ſpolium factum probatur, c. accepta, eod. Rei iudicatæ exceptio, cap.ei, qui appellat, 3.q.6. Simonia, c.tanta, de ſimonia. Criminis euidentia, c.de manifeſta, 2.q.1. Infamia publica, c.preſbyter, 2.q.5. Scandalum, c. hæc quippe, 3.q.6. Intruſio in Romanam ſedem, c.Deus, 3.q. 1. Spoliatio à iudice in figura iudicij facta, c.notum, 2.q.1. In modum exceptionis ſpoliationis obiectio, cap.cùm dilectus, extr.de ord.cog. Spoliatoris inopia, c.olim, extr.eod. Hæreſis ſpoliati, c.quo iure, diſt.8.& 13.q.1.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si contra petentem reſtitutionem coniugis, opponitur conſanguinitas in gradu prohibito, & offeruntur probationes paratæ, recepto ab opponente iuramento de malitia, negabitur reſtitutio, quoad thorum, & fit quoad reliqua. Si verò probationes promptæ non ſint, fiet plena reſtitutio viro probanti de-

ſponſationem & copulam,c.literas tuas, & c. ex tranſmiſſa, extr.eod. Sunt autem ſeptem caſus matrimoniales,in quibus non habet locum reſtitutio,his verſibus comprehenſi:

Si non continuit ſi mox probat impedimentum,
Sitque vir auſterus, Moſi ſit lege relicta:
Si virgo fuerit,& corrumpi timeatur:
Si non poſſedit iuſtè,vel ſi violenter:
Caſibus his ſeptem dominis non reſtituantur.

Aduerſus reſtitutionem petentem, non eſt audiendus reus de proprietate opponens: niſi Actore conſentiente, cap. licet, extr.eod.

Spoliatus etiam à iudice,iuris ordine prætermiſſo,ante omnia reſtituendus,c.conquerente,extr.eod.

Si Actore agente petitorio, Reus ſuper eadem re deducit poſſeſſorium,proceditur in ſolo poſſeſſorio,ſuſpenſo petitorio,c.ex conqueſtione,extr.eod.

Violentus rem cum fructibus,etiam qui percipi potuiſſent, reſtituere,damna reſarcire, & de iniuriis ſatisfacere compellitur,c.grauis,extr.eod.

Recipiens ſcienter rem inuaſam à ſpoliatore, tenetur eam ſpoliato reſtituere, etiam non probato dominio, cap. ſæpè, extr.eod.

Per ſolam traductionem mulieris ad domum viri factam, non præcedentibus ſponſalibus, vel inualidis, non adquiritur poſſeſſio: Vnde ea recedente propria auctoritate non competit reſtitutio,c.ex parte,eod.

Actori,qui poſſeſſionem non habuit, vel in eius probatione deficit,non conceditur reſtitutio,d.c.ex parte.

Spoliatus poteſt, ſuſpenſo petitorio, ante concluſionem in cauſa, intentare poſſeſſorium: ſecùs ſi ſit concluſum, vel iudicialiter videatur, cap. paſtoralis, extr. de cauſa poſ. & propri.

Cùm ſpolium proponitur in modum exceptionis, nulla fertur reſtitutionis ſententia, ſed quamdiu non fuerit Reus

reſtitutus, non eſt cogendus Actori reſpondere, cap. 2. extr. de ord. cog.

DE DOLO, ET CONTVMACIA.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

VIdentur litigatores rebus ſuis deſtitui, ſi per alterutrius dolum, vel contumaciam, iuris definitio retardetur. Ne igitur fraudulosè moratori, vel contumaciter abſenti contumacia ſua patrocinetur, ſunt certa iuris remedia ſtatuta, quibus, in pœnam contumacis, obedienti ſubuenitur.

Dolus quotuplex?

Duplex, bonus & malus. Dolus bonus dicitur, machinatio aduerſus latronem, inimicum, vel publicum hoſtem, inſtituta, c. vtilem, 22. q. 2. & c. vt pridem, 23. q. 8.

Quid eſt Dolus malus?

Labeo dolum malum, dicit eſſe omnem calliditatem, fallaciam, machinationem, ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum, adhibitam, l. 1. ff. de dolo.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt animi conatus ad decipiendum directus: quia delicta ex affectu animi diſcernuntur, l. qui iniuriæ, ff. de furtis.

Quod Obiectum?

Obiectum eſt, ipſa deceptio, quæ in omni negotio, non iure, ſed dolo committentis, fieri poteſt, l. 1. & l. 4. ff. de dolo.

Quæ Forma?

Committitur dolus per calliditatem, tacendo & diſſimulando; per fallaciam decipiendo: mentiendo, & aſſerendo falſum: per machinationem, vtendo fuco & arte verborum, cap. quacunque arte, 22. q. 5. c. is autem, 22. q. 2. l. 1. ff. de dolo.

Qui Effectus?

Exceptio, & actio perſonalis, arbitraria, & famoſa, quæ infra biennij ſpacium datur damnum paſſo, eiusque hæredibus contra doloſum, & hæredes, inquantum ad eos ratione commiſſi doli peruenit, ad hoc, vt reſtitutio fiat: vel, ſi re perempta fieri non poſſit, ad id, quod intereſt Actoris, vel quanti Actor

in li

in litem iurauerit.l.arbitrio,ff.de dolo,l.ſi plures, & l.ſed & ex dolo,ff.eod.Poteſt etiam iudex cõtra doloſum pariter,vt contra contumacem,ſcilicet excommunicando,deponẽdo, damnando in expenſas, mittendo in poſſeſſionem rerum ſuarum, vel aliam,pro arbitrio infligendo pœnam,procedere.Hoſt.eo. tit. §. qualiter deprehendatur.Et notandum hîc, quòd,licèt actio doli ſit biennalis, exceptionem tamen doli eſſe perpetuam. Nam quæ temporalia ſunt ad agendum, illa perpetua ſunt ad excipiendum,l.purè,ff.de exc.eod.

Quid eſt Contumacia?

Contumacia eſt erga iudicem,vel prælatum commiſſa inobedientia,gl.in c.ad aures,extr.vt de temp.obed.

Quotuplex Contumacia?

Duplex, vera & præſumpta. Vera dicitur,cùm quis,citatus & inuentus, nullum habens impedimentum, dicit ſe venire nolle. Et contra talem procedi poteſt, nulla alia citatione facta, l.Fulcinius, ff. ex quibus cauſis,&c. Præſumpta eſt, cùm quis ſolenniter citatus,licèt non inuentus,non comparet, nec ſufficientem procuratorem, in termino conſtituto, mittit, l. contumacia,ff.de re iud.

Quæ Cauſa Efficiens?

Proteruitas, & inexcuſata abſentia Actoris vel Rei, c. cùm dilecti,extr.eod.c.quoniam,extr.vt lite non conteſt.

Quod Obiectum?

Quilibet iudicialis actus;quem contumax, per præceptum iudicis,peragere,vel eidem adeſſe iubetur.

Quæ Forma?

Vt trinis edictis, vel vno peremptorio (quod tantùm temporis, quantùm tria illa edicta continere debet) non compareat:vel in termino non compareat, vel non obediat : vel ſine licentia iudicis recedat, c.certum, 11.q.3.c. ex literis,extr. de exceſſ.prælatorum, c.de illicita,24.q.3. Ad duo enim tenetur citatus,ſcilicet,comparere,& in termino comparere. Vnde,ſi alterum complere non poſſit, ad alterum tenetur. Ex quibus colligitur,variis modis committi cõtumaciam, vt etiam Specul.tit.de contu.§.contumax,& Hoſtienſ.§.qualiter,eod.Putà, ſi citatus non veniat : ſi veniat & non reſpondeat, vel obſcurè reſpondeat:vel ſine licentia recedat : ſi ſe abſentet,vel latitet, & impediat, ne citatio ad eum peruenire poſſit : ſi ad mandatum iudicis non reſtituat,exhibeat, met, vel defendat, l.mutus,

tus,l.omnino, ff.de procur.c.fin.extr. de iura.calum.c.cùm locum,extr.de ſponſ.c.2.extr.de mutuis petit.

Quis contumaciæ Effectus?

Quòd contumax, in omnem cauſæ euentum, ſiue vincat, ſiue vincatur, condemnetur ei, qui in iudicio præſens fuit, in expenſas,priuetur appellationis beneficio , puniatur per immiſſionem obedientis in poſſeſſionem ſuorum bonorum, excommunicetur,vel deponatur,Odofred.Bart.Bal.Ang.Salicet. & Fulgoſ. in l. properandum, §. ſin autem ex geſtis, C. de iudiciis.

Circa hunc tamen effectum, & modum procedendi contra contumacem Actorem, vel Reum diſtingue. Et primò, ſi Actor in primo vel ſecundo termino non venerit ad Reum, quem citare fecerat,Reo condemnabitur in expenſis,& etiam in damnis, & intereſſe totius litis, quia ad hóc ſpecialiter ſe debuit obligare,l.eum,ff.de iud.cap.libellum, 3.q.4. Si autem cauſa criminalis fuerit, excommunicationis cenſura coërcetur, atque à iudicio repellitur : niſi iuſtas ſuæ abſentiæ afferat excuſationes. Si verò venerit in peremptorio, Reus abſoluitur, cùm Actoris contumacia Rei improbior cenſeatur , eò quòd Actori fidem ſtandi apud iudicem facere, Reo autem fugere & cauſam extenuare liceat, c. 1.3.q.4. Hodie autem punitur in expenſis : niſi veniat in primo, vel ſecundo termino. Nec admittitur ad aliam citationem,niſi præſtita cautione idonea,quòd in termino fideliter comparebit, c.Actor, extra.eod.

Intereſt tamen,an lis conteſtata ſit,vel non ſit,Actore contumaciter abſente. Nam ſi lis conteſtata non ſit, euocandus eſt tribus edictis per interualla, 30.dierum : & ſi non venerit, indulgetur ei annus,ſed intra ipſum annum veniens, non auditur , niſi reſtitutis expenſis Reo : ſi verò intra annum non comparuerit, iudex per allegationes & dicta teſtium , rei veritate cognita,ſententiam ſuper principali negotio ferre poteſt,c.cauſam,extr.eod.auth.qui ſemel,C.quomodo, & quando. Quòd ſi lis conteſtata ſit, tunc Actor contumax citandus eſt ad petitionem Rei,tribus edictis,quorum quodlibet debet eſſe decem dierum:& ſi,perſpectis cauſæ meritis,cauſam examinauit,pronuntiare diffinitiuè poterit. Si verò ipſe plenè ex actis inſtructus eſſe non poſſit, abſoluet Reum præſentem ab obſeruatione iudicij, nullo regreſſu ad cauſam reſeruato Actori, & in omnem cauſæ euentum, ſiue vincat,ſiue vincatur,

con

condemnabit Actorem in expenſas. Sciendum etiam, quòd quando iudex abſoluit Reum à termino, hoc fiet abſque vlla citatione: secùs ſi abſolutio ab inſtantia iudicij, quæ ante litis conteſtationem peti debet, fiat. Hoc enim caſu, cùm omnia acta iudicij illi pereant, maior ſolemnitas requiritur, d.l.properandum, C.de iud.

Si verò Reus ſit contumax, tunc in actione reali, poſt litis conteſtationem, poteſt iudex, ſi ei de cauſa liqueat, vt putà, quia teſtes recepti, vel inſtrumenta exhibita, vel confeſſiones factæ, vel abſoluendo, vel condemnando, ad pronuntiationem ſententiæ procedere, Reumque in expenſas actori, in omnem cauſæ euentum, damnare: à qua nec appellans; cùm hoc caſu appellationi non deferatur, auditur, cap.prout, extr. eod.c.decernimus, 3.q.9. Quòd ſi iudici, ob probationum defectum, vel aliud impedimentum, cauſæ merita perſpecta eſſe non poſſunt, tunc adiudicanda eſt Actori poſſeſſio, ſtatimque fiet verus poſſeſſor, ſalua proprietatis quæſtione abſenti, d.c. prout, extr.eod.

Cæterùm, ſi lis eſt nullo modo conteſtata, Reo contumaciter abſente, non poteſt Actor petere, vt ſententia feratur; ſed ſummatim examinato negotio, mittendus eſt in poſſeſſionem rei petitæ, c.quoniam, extr.vt lite non conteſtat. Et tunc Reus, vſque ad annum, poterit recuperare poſſeſſionem, reſtitutis expenſis, & præſtita cautione de iudicio ſiſti: anno verò elapſo non audietur, niſi ſuper proprietate, d.c.quoniam. Et ſi propter Rei dolum, vel potentiam, nequit potiri poſſeſſione, vel nactam perdit, nihilominùs poſt annum efficitur poſſeſſor, c.contingit, extr.eod. Si autem agitur actione perſonali, & Reus contumax eſt ante litis conteſtationem, tunc mittitur Actor in poſſeſſionem bonorum ipſius Rei, cauſa cuſtodiæ, pro modo debiti declarati in libello, exceptis paucis caſib. per Spec. eod. titulo notatis, quibus in poſſeſſionem omnium bonorum miſſio conceditur. Miſſus tamen non efficitur verus poſſeſſor, imò, reſtitutis expenſis, & præſtita cautione, venienti Reo reſtituitur poſſeſſio quandocunque, d.cap. quoniam: niſi iudicis auctoritate ſit ab Actore diſtracta.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

In ordinatione Cameræ, inter cætera, diſponitur, quòd ſiue Actor, ſiue Reus contumaciter ſit abſens, nec compareat in iudicio, ſemper præſens poſſit in cauſa principali procedere, &

can

cauſam liquidare: adeò vt etiam iudex teneatur diffinitiuè pronuntiare, ſi de cauſa conſtet, non attenta partis contumacis abſentia: & tali caſu, ſi principalis cauſa definiatur, ſemper is, qui contumaciter abſuit, ſiue vincat, ſiue ſuccumbat, condemnari debet in expenſas ei, qui iudicio præſens fuit, tit. 42. in fine, & tit. 43. §. pen. in 3. part.

Contumax eſt, qui trinis edictis, & vno peremptorio citatus non venit, c. certum, 11. q. 3.

Si iudex velit contumacem excommunicare, priùs debet eum monere, vt adhuc obediat, comparendo intra certum terminum competentem, & ſuam contumaciam expurget.

Actore contumace teſtes recipi, & ſententia ferri debent, etiam lite non conteſtata, c. cauſam, extr. eod.

Si Reus, poſt litem conteſtatam, eſt contumax, ſi aliàs liquet de cauſa, fertur ſententia: ſi non liquet Actor in veram poſſeſſionem inducitur, c. prout nobis, extr. eod.

Beneficia Eccleſiaſtica ſine diſpendio diu vacare non poſſunt, c. finem litibus, extr. eod.

Exceptionem peremptoriam opponens, ſi in eius probatione deficiat, cauſa dilatæ litis, in expenſas damnari debet, c. finem, eod.

Si Reus non inuenitur, literis valuis Eccleſiæ affixis, citatio celebratur, c. venerabilis, extr. eod.

Sententia in cauſa beneficiali non tranſit in rem iudicatam, reſpectu Superioris, quo minùs poſſit de iuribus partium inquirere, maximè quando ſententia fuit lata contra abſentem, licèt contumaciter & indefenſum, cap. cùm olim, extr. eod.

Actor non admiſſus in poſſeſſionem ſibi decretam per iudicem, cauſa rei ſeruandæ, vel ab ea expulſus, per lapſum anni verus efficitur poſſeſſor, c. contingit, eod.

Contumax melioris conditionis, quàm obediens, eſſe non debet, d. c. contingit, §. ne igitur.

In Eccleſiaſticis perſonis, & negotiis rigor, & diſtrictio

iuris

iuris non requiritur, cap. 1. extr. eod.

Cùm variarum pœnarum datur optio, vnam ex pluribus, quæ magis timetur, iudex infligere debet, c. à crapula, extr. de vita & honeſt. cler.

DE EO, QVI MITTITVR IN poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ.

TITVLVS XV.

Continuatio.

DIctum eſt, in reali actione, mittendum Actorem in rei petitæ poſſeſſionem, cauſa rei ſeruandæ, vt tædio affectus Reus contumax veniat reſponſurus. Qui, ſi venerit intra annum, iudicio ſiſti, præſtita cautione, ac exhibita ſatisfactione congrua expenſarum, poſſeſſionem recuperet. Quòd ſi cautionem intra annum offerre neglexerit, Actor per iteratam iudicis miſſionem verus conſtituetur poſſeſſor, ſuper proprietate duntaxat, aduerſæ parti defenſione legitima reſeruata. Debet autem vtraque miſſio per interpoſitionem decreti iudicis fieri.

Quotuplex eſt Decretum?

Duplex, Primum & Secundum.

Quid eſt Primum?

Primum decretum eſt, prima, á iudice iubente in poſſeſſionem rei ſeruandæ cauſa, facta miſſio, c. nos ſumus, 13. q. 1.

Quæ cauſa Efficiens?

Iuſſus iudicis ordinarij mittentis obedientem in poſſeſſionem bonorum, cauſa rei ſeruandæ, ob contumaciam abſentis, c. conſtitutis, extr. eod.

Quæ cauſa Procatarctica?

Petitio & inſtantia Actoris, Rei contumaciam accuſantis, c. quoniam, extr. vt lite non conteſt.

Quæ cauſa Impulſiua?

Eſt proteruitas contumacis Rei, & æquitas conſeruandi iuris competentis, c. 1. extr. eod. c. contingit, §. ne igitur, extr. de dolo, & cont.

Quod Obiectum?

Miſſio in poſſeſſionem rerum mobilium, & immobilium, tàm

tàm in actione reali,quàm perſonali, c.quoniam, extr. vt lite non conteſt.

Quæ Forma interponendi primi Decreti?

Vt ſi tribus edictis, vel vno peremptorio citatus Reus non veniat, in actione reali mittatur Actor Rei contumaciam accuſans, & ſe mitti petens,in rei petitæ poſſeſſionem, vt tædio affectus Reus, veniat reſponſurus. In perſonali autem decernat iudex Actorem mitti in poſſeſſionem mobilium ipſius,vel immobilium, ſi fortè mobilia non habeat, pro modo debiti in libello declarati,d.c.quoniam. Exceptis quibuſdam caſibus, quibus non pro nodo debiti, ſed ſimpliciter in poſſeſſionem mittitur. Primò,ſi petitur liber homo exhiberi,neque exhibetur: quia tunc fit miſſio in poſſeſſionem omnium bonorum,l. 3..ff.de lib. homine exhib. Ratio eſt: Quia libertas eſt res inæſtimabilis, l. libertas eſt,ff.de reg. iur. Secundò, quando quis in poſſeſſionem mittitur ex beneficio Carboniani edicti,per totum tit. ff.de Carb.edict. Tertiò, quando quis mittitur in poſſeſſionem ex ventre, ff. de ventre in poſſeſſionem mitt.l. 1.

Qui ſunt Effectus primi Decreti?

Si in actione perſonali decretum interpoſitum fuerit, primus effectus eſt: quòd miſſus habeat cuſtodiam & defenſionem rerum, quod dicitur iudiciale & prætorium pignus: Videtur enim ſibi conſtitutum, ſimul atque in poſſeſſionem inductus eſt,l.fin.C.de prætor.pign. l.ſi legati,C.vt in poſ.leg. 2. Interdictum,vti poſſidetis, quod competit pro defenſione illius poſſeſſionis: & actio in factum quanti illa res erit. 3. Quòd miſſus potior eſt alijs venientibus poſteà: quia habet hypothecam lege tacitè conſtitutam, & etiam his, qui poſtmodum ſimili iuſſu iudicis capiunt.4.Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto, verè non poſſidet, ſed detentionem & cuſtodiam habet,l.ſi finita,ff.de dam.infect. l. ſi duo, ff. vti poſſ. 5. Perceptio fructuum, quæ in poſſeſſionem miſſo, tanquam conuentionali creditori, conceditur, licèt Reo intra annum venienti præſtita cautione ſolita reſtituantur, c. 2. extr.de ſequeſtr.poſſeſ.l. Fulcinius,ff.ex quibus cauſis in poſſ. 6. Quòd niſi debitor ſatisfaciat creditori miſſo in poſſeſſionem, poterit ipſe creditor, ſine libello petere à iudice bona vendi, in quorum poſſeſſionem miſſus eſt, ſi debitor latitat. 7. Quòd miſſio vnius creditoris profit omnibus eiuſdem tituli, l. 1. ff. de bo.auct.iud.poſſid.

Sin autem in reali actione, ob contumaciam abſentis Rei, miſſio ex primo decreto facta ſit, erit huius effectus. Primò: quòd acquiratur miſſo actio ex illo edicto, ne fiat vis ei, &c. toto tit. ff. ne fiat vis ei, qui, &c. Hoc enim prætoris edictum pertinet ad omnes cuiuſlibet generis in poſſeſſionem miſſos, l. 1. d. tit. 2. Quòd idem de perceptione fructuum, vt in actione perſonali, obſeruetur. 3. Quòd ſtatim incipiat poſſidere verè, non tamen incommutabiliter. Quia ſi Reus intra annum venerit, cautionémque iudicio ſiſti, & exoluendarum expenſarum præſtiterit, reſtituetur ei poſſeſsio. Quòd ſi autem cautionem offerre neglexerit intra annum, Actor poſt annum verus & incõmutabilis, etiam abſque ſecundi decreti interpoſitione efficitur poſſeſſor, c. quoniam, extr. vt lite non.

Ratio autem diuerſitatis, cur miſſus in perſonali non poſſideat, in reali verò ſic, hæc eſt: Quia, quando ago perſonali, ago contra illum, qui mihi obligatus eſt ex contractu, vel quaſi: ex maleficio, vel quaſi. Quare ſi mittor in poſſeſsionem pro menſura debiti declarati in libello quodam extraordinario iure mihi ſubuenitur: quia, vt ita dicam, mittendus eſſem in perſonæ poſſeſsionem, quæ obligata eſt: ſed quia perſona libera poſsideri non poteſt, ideò mihi ſuccurritur in rebus, non vt eas poſsideam, ſed vt cuſtodiam, donec tædio affectus cõtumax, vel mihi ſoluat, vel ad iudicem veniat reſponſurus. Sunt tamen qui dicunt, miſſum nec in reali poſsidere, ſed cuſtodire & detinere, per tex. in c. paſtoralis, de off. ord. & c. contingit, extr. de dol. & cont. vbi dicitur; quòd poſt annum verus efficiatur poſſeſſor, ergò antea non fuit, c. 1. extr. eod. Sed verius eſt, miſſum ex primo decreto in actione reali, verè poſsidere. Quia verbum in d. c. quoniam (verus) debet exponi, id eſt, incommutabilis. Quia verè poſsidebat intra annum, ſed commutabiliter, quod etiam probat d. c. paſtoralis, vbi dicitur quòd poſt annum recuperet Reus poſſeſsionem, ergo apparet, quod amiſerit. Et huic opinioni conſentit etiam c. 1. extr. de ſequeſtr. poſſeſſ.

Quid eſt ſecundum Decretum?

Secundum decretum eſt, ſecundus iuſſus iudicis, quo miſſus in poſſeſsionem verus & incõmutabilis efficitur poſſeſſor, c. 1. extr. de eo, qui mitt. in poſ. l. prætoris, ff. de dam. infecto.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt ſecundus iuſſus iudicis cuiuſlibet ordinarij, habentis merum vel mixtum imperium. Eſt enim hoc meri imperij, & cogni

& cognitionem habet pecuniariam, l.iubere, ff. de municip. cap.ex literis, extra. de off.deleg.cap.1.extr.eodem.

Quod eſt Obiectum?

Iterata miſsio in poſſeſsionem earum rerum, quas miſſus ex primo decreto anteà, non niſi detinebat & cuſtodiebat, quod locum habet in cauſa damni infecti, duplicibus iudiciis,& omnibus actionibus perſonalibus:non autem realibus. Quia in iis tranſitus vnius anni, à tempore interpoſitionis primi decreti computati, abſque ſententia, vel vlteriori decreto, facit miſſum ex primo decreto, verum & incommutabilem poſſeſſorem, cap.contingit,extr.de dol.& cont.cap.paſtoralis, extr.de off. & ord.Quod non eſt in perſonalibus, in quibus lapſus anni non facit miſſum poſſeſſorem ſine ſecundo decreto, imo etiam poſt annum audietur Reus ſuper poſſeſſione, niſi res iudicis authoritate ſit diſtracta & vendita, Speculat.tit.de ſecundo decreto, &c. qui etiam huius diuerſitatis rationem ponit,& Bart.in gloſſ.vlt.cap.1.extr.eod.& ca. contingit, extra.de dolo,& cont.

Quæ Forma ſecundi Decreti interponendi?

Secundum decretum nunquam interponitur,niſi cum cauſæ cognitione,& vtraque parte præſente, ideò ad petitionem miſſi in poſſeſsionem aliquarum rerum, pro menſura debiti in libello declarati, iudex contumacem citabit, mouebitque vt pareat, & iudicio ſiſti caueat: quòd ſi intra annum à tempore primi interpoſiti decreti computandum, hoc contumaciter recuſauerit,per notarium,vel tabellionem, omnium rerum inuentario confecto, & earundem æſtimatione facta, conſtituet creditorem ex ſecundo decreto, verum & incommutabilem poſſeſſorem: vel rem,in cuius poſſeſsionem miſſio facta eſt, eidem in ſolutum adiudicabit, vel authoritate publica vendendi facultatem concedet.

Qui Effectus?

Primò eſt,quòd per ſecundum decretum aliquando acquiratur dominum, cap. 1.eod. Secundò, quòd creditor, cui res in ſolutum data eſt, habeat iuſtam cauſam poſsidendi, & præſcribendi, ſiue debitor fuerit dominus illius rei, ſiue non, cap.Abbate,de ſentent.& re iud.in 6. Et eſt ratio: Quia iuſtè poſsidet, qui prætore authore poſsidet, l.iuſtè, ff. de acquir. poſſ. Tertiò, per hoc creditori facultas fit iſtam rem vendendi. Tamen ad venditionem hanc, ſecundum Speculat. quatuor coniunctim requiruntur. 1. Quòd miſsionem

paſſus latitet. Dicitur autem latitare, quando turpiter, & fraudulenter ſe occultat, vt euitet creditores, l. cùm proponas, C. de bon. auct. iud. poſſ. 2. Quòd fraudandi cauſa latitet, l. Fulcinius, ff. quibus ex cauſis in poſ. 3. Vt de debito conſtet. 4. Vt tempus ſit præteritum, & dies ſoluendi effluxerit, d. l. cùm proponas. C. de bon. auct. iud. poſſ. Decreta igitur venditione, & facta ſententia diffinitiua, nunquam Reus auditur, verùm decreto in ſolutum facto Actori, auditur adhuc Reus, volens de iure ſuo probare. Si verò res creditori adiudicata, vel vendita non fuerit, vſque ad 30. annos; Actori tamen, impenſis, & intereſſe ſolutis, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto in reali, per lapſum anni veram, & incommutabilem illius rei poſſeſſionem acquirit, cap. 1. extr. eod.

Voluntas, ad effectum non deducta, nulla eſt, d. cap. 1. eod.

Si paſſus miſſionem, repetens poſſeſſionem, allegat, ſe contumacem non fuiſſe, reſtituitur in priſtinum ſtatum, præſtita cautione, & dilata condemnatione expenſarum, quam euitat, ſi poſteà conſtiterit, eum non fuiſſe contumacem, cap. penult. extr. eod.

Si agitur actione perſonali, primò mittitur Actor in poſſeſſionem mobilium, ſi extent, alioquin immobilium, poſtremò etiam nominum, ſicuti fit in executione rei iudicatæ, l. à diuo, ff. de iud.

Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto, non vtetur bonis illis, vel fructibus, in quorum poſſeſſionem miſſus eſt, ſed eos reſtituet infra annum cum ipſa re, cap. extra. de ſequeſtrat. poſſ.

Vbi agitur perſonalibus actionibus pro temporalibus, non fit miſſio in poſſeſſionem ſpiritualium, pro menſura debiti declarati, cap. 1. extr. de iniuriis.

Creditor quiuis, ſiue purè, ſiue in diem, ſiue ſub conditione quid ei debeatur, poteſt poſtulare, vt in poſſeſſionem mittatur.

Hæredi

Hæreditate petita ex teſtamento, vel ab inteſtato, fieri poteſt miſſio in poſſeſſionem bonorum totorum.

Primum decretum generaliter interponitur, quotieſcunq; quis non defenditur, tam in realibus, quàm perſonalibus actionibus, cap. quoniam, extr. vt lite non conteſt.

Iuris beneficium nemini eſt denegandum, cap. frequens, §. ſolet, extr. de reſt. ſpoliat.

Secundum decretum nunquam interponitur, niſi cum cauſæ cognitione, & vtraque parte præſente, cap. 1. extra. eod. & c. quoniam, §. quòd ſi ſuper, extr. vt lite non conteſt.

Creditor, cui res in ſolutum data eſt, per ſecundum decretum, iuſtam cauſam poſſidendi & praeſcribendi habet, capit. Abbate, in 6. de re iudic.

Iuſtè poſſidere cenſetur, qui authore prætore poſſidet.

Iudex poteſt decernere, iuriſdictionem eſſe faciendam in bonis non ſuæ iuriſdictionis.

Superfluum eſt, petere quod de iure communi competit.

Quod meum eſt, ampliùs meum fieri non poteſt, cap. inter dilectos, extr. de fide inſtrument.

VT LITE PENDENTE nihil innouetur.

TITVLVS XVI.

Continuatio.

LIte pendente nihil innouandum: ita, vt nec per miſſum in poſſeſſionem, cauſa rei ſeruandæ, nec miſſionem paſſum; vel ſi miſſio facta non ſit, per alterutrum litigantium ad interuertendam, vel alienandam rem litigioſam quid attentari debeat.

Quomodo litis pendentia fiat?

Lis pendere dicitur, non tantùm per litis conteſtationem, ſed etiam per citationem, qua Reus de negotio principali, ſuper quo inſtituitur actio, inſtruitur, deducto nomine litis, à contentione limitis. Vnde Virgilius.

Limes erat poſitus,litem vt diſcerneret agris:

cap .forus, extra.de verb.ſign. Clem. cùm lite, tit.vt lite pendente nihil innouetur.

Quæ cauſa Efficiens litis pendentia?

Eſt litis conteſtatio. Quia lis, abſque conteſtatione, propriè non eſt, neque iudicium, vel inſtantia; cùm litis conteſtatio ſit fundamentum iudiciarij proceſſus, ex quo inſtantia & iudicium conſtant, Alc.in l.poſtquam, C.de pactis, cap.ex parte, extra.de verb.ſignif. Tamen cùm lis etiam à citatione incipiat, ſitque ſufficiens ad perpetuandam iuriſdictionem, cap.grauem, extra.de off. deleg.traditum eſt, citatione etiam induci litis pendentiam.Ad quam tamen ſex requiruntur, ſecundum Clem.cùm lite, eod.tit.1. Quòd citatio emanârit. 2. Quòd à iudice competente. 3. Quòd ad citatum peruenerit, aut per eum ſteterit,quò minùs perueniret.4.Quòd ex tenore citationis plenè cognoſcere potuerit citatus, qua de re futura ſit controuerſia. 5. Quòd citatio ſit apta. 6. Quòd nuntius eam legitimè, & ſufficienter inſinuauerit, per gloſſ. in Clem. cùm lite, eod.tit. Mynſ. obſeru. 26. cent. 4. ideò rectè Affl. dixit per citationem circunductam litis pendētiam non induci, deciſ.266. num.14. Inducitur etiam litis pendentia, per petitionem, vt quis carceribus mancipetur, ac per ipſam capturam: vt Calecial.voluit in Tract.de deb. ſuſp.quæſt.27. Item per bonorum ſequeſtrationem, vt eo loci,num.3.

Quis Effectus?

Quòd nec iudici, nec aduerſario liceat, lite pendente, propria temeritate aliquid innouare, nec etiam Principis authoritate,abſque cauſæ cognitione. Vnde priuilegium, vel reſcriptum,lite pendente, impetratum, non valet, niſi de hoc expreſsè mentionem faciat, cap.vlt.extra.eod.& cap.cauſam, extr.de teſtibus. Nec matrimonio,ob cauſam conſanguinitatis, accuſato, priuandus eſt alter coniugum iure ſuo, quouſque conſanguinitas probata fuerit. Nec deiiciendus, excommunicandus, vel ſuſpendendus eſt, in dignitate vel officio conſtitutus, per inquiſitionem impetratam. Quælibet enim innouatio in præiudicium vocati tendens prohibita eſt: non debet igitur ille, iure, vel priuilegio, quo vti conſueuit, lite pendente,deſtitui,cap.1.per totum,extr.eod.

Quòd ſi autem aliquid innouatum fuerit, immutans non tantùm in expenſas damnatur, verùm etiam attentato in priſtinum ſtatum reducto,iure ſibi competenti priuatus,infamis

mis efficitur,l.penult.& vlt.C.vt lite pendent.vel poſt prouocationem, aut definitiuam ſententiam nulli liceat. Imperatori ſupplicare.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Accuſatus de adulterio, ad ſeparationem thori, non debet, lite pendente, poſſeſſione coniugali priuari, cap. laudabilem, extra. eodem.

Rem litigioſam alienare non licet: ea tamen ita alienata, vt redhiberi non poſſit, illius loco æquiualentem ſubſtituere tenetur, cap. Eccleſia, extr. eod.

In decidendis litibus iura, quæ tempore controuerſiæ fuerunt, inſpicienda ſunt: Non autem priuilegium, lite pendente, impetratum, niſi de litis pendentia mentionem faciat, cap. fin. extra. eodem.

DE SEQVESTRATIONE poſſeſſionum, & fructuum.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

PEr ſequeſtrationem inducitur litis pendentia: quæ, licèt rei, in cuius poſſeſsionem miſsio facta eſt, regulariter non concedatur; eò quòd nemini poſſeſsio temerè ſit auferenda: tamen quandóque, exigente iuſta rei conſeruandæ cauſa, vel partium conſenſu, vel iudiciaria authoritate, ſequeſtratio fieri legibus iubetur.

Quid eſt Sequeſtratio?

Sequeſtratio eſt, rei controuerſæ, vel fructuum eius, partium conſenſu, vel iudiciaria authoritate, apud quendam tertium, & medium inter litigatores, facta depoſitio, l.licet, ff.depoſiti.

Quotuplex eſt Sequeſtratio?

Duplex: voluntaria & neceſſaria. Voluntaria eſt, ſi litigatorum conſenſu, tranſlata poſſeſsione rei litigioſæ depoſitio fiat. Neceſſaria autem dicitur, ſi iudicis authoritate res cõtrouerſa ex cauſa deponatur: vt quia veretur iudex, ne partes de

poſſeſſione contendentes ad arma procedant, vel quia miſſus in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ, malè in re ipſa verſatur, vel fructus diſſipat, ca. dilectus, extr. eod. l. æquiſſimum, ff. de vſuf. l. intereſſe, ff. de acq. poſ. l. ſi ſoluturus, §. fin. ff. de ſolut.

Quæ cauſa Efficiens?

Conſenſus litigatorum, & iudicis authoritas, d. l. æquiſſimus, ff. de vſuf. & l. intereſſe, ff. de acq. poſſ.

Quod Obiectum?

Eſt res controuerſa & litigioſa, l. licet, ff. depoſiti. Non tamen quælibet res controuerſa ſequeſtrari debet: ſed ſunt certi caſus, quibus hoc conceditur, extra quos ſequeſtratio ſumma ratione, cùm nemini poſſeſsio temerè ſit auferenda, prohibetur. 1. Si veretur iudex, ne ad arma, & rixas partes procedant. 2. Cùm poſt appellationem fructus agri, de quo diſceptatur, ab aduerſario, qui condemnatus eſt, depopulantur: nam eos fructus apud ſequeſtrum deponi, æquũ eſt, l. Imperatores, ff. de appellat. 3. In odium Rei contumaciter abſentis res controuerſa poteſt ſequeſtrari, cap. ex literis, extr. de dolo & contum. 4. In peculio & aliis rebus eius, qui ex poſſeſsione ſeruitutis ad libertatem proclamat, quæ in tuto, pro iudicis arbitrio, collocantur, l. 1. C. de aſſer. toll. 5. Si partes in ſequeſtrationem cõſentiant, d. l. ſi ſoluturus, ff. de ſol. 6. Fauore religionis, cap. 2. extr. de dol. & contum. 7. Quando perſona, à qua res mobilis petitur, ſuſpecta ſit de fuga, l. ſi fideiuſſor. ff. qui ſatisd. cog. Suſpecta autem eſſe poteſt, vel ob deprauatos mores, vel ſi immobilia non poſsideat, l. ſciendum, ff. qui ſatisd. cog. 8. Cùm à ſententiæ executione appellatur. Quoniam ſi res, de qua cõtenditur, mobilis eſt, ſequeſtratur, ſi immobilis, poſſeſſione apud appellantem remanente, fructus ſequeſtrabuntur, l. ab executione, C. quorum appell. non recip. 9. Cùm inter dominum & colonum eſt de dominio rei controuerſia. Nam ſi recuſauerit colonus de reſtituẽdis fructibus ſatisdare, fructus illi ſequeſtrabuntur, l. litibus, C. de agri. & cenſ. lib. xj. Cui tamen obſtare videtur l. ſi quis conductionis, C. de locato, Vbi traditur, conductorem domino, dominij quæſtionem referre nõ poſſe. 10. Cùm maritus petit vxoris virginis reſtitutionem matrimonium cõtractum negantis: ſequeſtratur enim puella quouſque cauſa terminata ſit, c. cùm locum, extr. de ſponſ. 11. Si vxor, cuius reſtitutionem maritus poſtulat, de ſæuitia viri probabiliter timet: quia vir eam capitali odio proſequitur.

Namque

Namque tunc probæ & honeſtæ mulieri, vſque ad finem litis, committi debet, c.ex tranſmiſſa, & c.literas, extr.de reſt.ſpol. 12. Cùm apparet, maritum diſſipare; oportet quippe tunc dotem ſequeſtrari, quatenùs ex ea mulier competens habeat ſolatium, l.ſi cùm dotem, ff.ſol.matri. 13. Cùm præſidis prouinciæ familiares furtum paſſi ſunt: nam de hoc furto ipſe etiam præſes cognoſcere poterit, vſque ad conteſtationem litis, vt per eam actio perpetuetur, & vltrà poterit iubere, vt res ablata exhibeatur, & apud ſequeſtrum deponatur, l. ſenatuſconſulto, ff.de off.præſid. 14. Si quæſtio ſit de poſſeſſione, & non poſſit probari, quis poſſideat, l.in ſequeſtro, ff. de acquir.poſſeſ. 15. Quando poſſeſſor victus appellauerit, & incipit diſsipare, v... alienare fructus: item ſi miſſus in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ diſsipet, ſequeſtrantur fructus, 2.q.6.quot.2.inf. eod.c.vlt.& c.dilectus, extr.eod. 16. Propter contumaciam nolentis cauere, etiam conceditur ſequeſtratio, l.1.ff.de col.bo. Et denique, ne impediatur vendendi commoditas, l.ſi oleum, ff.de dolo.

Quæ Forma?

Vt litigatores rem controuerſam litis cauſa deponant apud ſequeſtrum, id eſt, medium quendam inter litigatores in ſolidum: hoc fine, vt ipſe poſſidens vſque ad tempus reſtitutioni deſtinatum cuſtodiendo ſeruet rem, eamque tempore elapſo, reſtituat, l.ſequeſter, ff.de verb.ſign.l.5.& l.6.ff.depoſiti.

Quis Finis?

Vt res ſequeſtro commiſſa ſeruetur.

Quis Effectus?

Eſt actio ſequeſtraria, quæ, pro reſtitutione rei ſequeſtratæ, competit, l.ſi in Aſia, & l.ſi oleum, ff.de dol.malo. Vnde ratione poſſeſsionis, ius percipiendi fructus, & ius præſentandi beneficia habet: ſi forſitan apud eum factum eſt ſequeſtrum Eccleſiæ, ac iuris patronatus, & ſacerdotium, valet, Felin.in c. Bertoldus, extr.de ſent.& re iud.gloſſ. in Clem.vni.de ſequeſt. poſſeſ. Sequeſter enim poſsidet, quoniam ea depoſitione id agitur, vt neutrius litigatoris poſſeſsioni id tempus procedat, l.licet, ff.depoſiti. Quod verum eſt in voluntaria, hoc eſt, conſenſu & voluntate partiũ facta ſequeſtratione: & niſi expreſsè contrà actum ſit. Hoc enim caſu partium conuentioni, quæ legem contractui dat, ſtandum eſt, l.intereſſe, ff.de acqui.poſſ. At in neceſſaria ſequeſtratione, quæ præcepto iudicis fit, ſecus eſt. Quia is non præſumitur litigatoribus poſſeſsionem

auferre velle, Bart.in d.l.licet, cap.1.& c.2.extr.eod. Accedat quòd exploratum ſit, actum voluntarium neceſſario longè potentiorem eſſe, Accurſ.l.1.C.de iud.

Quæ Aſſinia?

Depoſitum, miſſio in poſſeſſionem, &c.

Quæ Pugnantia?

Exiſtentia conditionis & temporis, quo res reſtituenda eſt, l.ſi quis, ff.de dolo. Diſſipatio rei ſequeſtratæ. Satiſdatio litigantis, Pan.in c.2.col.ſin.extr.de ſequeſt.poſſ.& fruct.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sequeſtrum factum loco miſſionis, propter ſcandalum euitandum, reuocari debet, oblata cautione, & reſtitutis expenſis, c.ad hoc, extr.eod.

Sicuti, qui à ſententia appellauit: ita is, qui in poſſeſſionem cuſtodiæ cauſa miſſus eſt, ſi fructus diſsipat, ſequeſtratio fit, c. dilectus, & c.fin.extr.eod.

Vbi titulus, ad tranſlationem dominij habilis, non præcedit, rei traditio cuſtodiæ cauſa facta præſumitur l.cùm pater, §. pater, ff.de leg.2.

DE CONFESSIS.

TITVLVS XVIII.

Continuatio.

AD inſtruendam cauſam, vtriuſque partis probationes recipiendæ ſunt, quæ vt commodiùs expediantur, articuli & poſitiones (quæ nihil aliud ſunt, quàm breues verborum formulæ, intentionem litigantium continentes, ad veritatem eliciendam conceptæ) in locum interrogationum, quibus ante litis conteſtationem iudex olim vti ſolebat; in hunc effectum, vt opponens ab onere probationis per confeſſionem aduerſarij releuetur, inductæ ſunt. Is enim confeſſus, non ad probationes faciendas, quibus aduerſarius liberatus eſt; ſed ad diffinitiuæ ſententiæ pronuntiationem proceditur; quia in confitentem iudicis partes nullæ aliæ ſunt, quàm vt condemnet, & pronuntiet, c.præterea, extr.de tranſact.c.ſtatuimus, in 6.de confeſsis.

Quo

Quotuplex eſt Confeſsio.

Duplex: Iudicialis & extraiudicialis. Iudicialis eſt, eius, de quo in iure quæritur, clarè, ſpontè & liberè, coram competenti iudice, aduerſario præſente, facta reſponſio, c.1.15.q.6.c.2. extr.eod.c.præterea, extr.de tranſ. Extraiudicialis eſt eius, de quo quæritur, extra iudicium facta aſſertio.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt confitentis voluntas, ſpontanea & libera, vel inductione, vel aliis legitimis modis conuicta.

Quod Obiectum?

Obiectum confeſsionis eſt, rei geſtæ, vel ipſius negotij veritas. Quia non, niſi quod verum eſt, & ipſo facto ita contigiſſe, conſtat vel in rerum natura exiſtit, in confeſsionem venit: modo illud certum ſit vel incertum, cuius tamen incertitudo declarari poſſit, c.4.& 6.extr.eod.

Quæ Forma?

Vt maior vigintiquinque annorum, qui ſit ſanæ mentis, & dominus cauſæ, contra ſe in iure coram competenti iudice liberè, ſpontè, & ſcienter confiteatur veritatem rei geſtæ, vel negotium: vnde verſus in Hoſtienſi, eod. titul. §. qualiter:

Maior, ſpontè, ſciens, dominus, pars, lis, ſed & in ſe
Confeſſus certum, compos, pro iudice, iure,
Damnatur, niſi lex, fauor, aut natura repugnet.

Minor enim, vel pupillus abſque tutoris authoritate, in iure non confitetur: nec procuratoris confeſſio domino abſenti nocet: nec furioſus, nec propria confitentis confeſſio per ſe iure ſubſiſtit: vel ſi coram incompetenti iudice fiat: nec coactè, metu, vel adhibitis tormentis facta confeſsio pro iudiciali confeſſione habetur; niſi in iudicio conſtanter perſiſtat; nec ſi factum confiteatur, & tale quid, quod in rerum natura non fuit, c.2.extr.eod.c.1.15.q.3.in 6.cap.præterea, extr. de tranſ.

Non tamen ore tantùm confeſſio fit, ſed etiam rei euidentia, quæ nulla tergiuerſatione celari poteſt, contumacia nimia, paciſcendo ſuper crimine, taciturnitate: nam qui tacet, conſentire videtur. Quod quidem obtinet, ſi in iure contumaciter tacet, & interroganti iudici reſpondere nolit, vel ab aduerſario allegata non neget, cap.1.& c.2.15.q.6.cap.tuam, & c.vlt.extr. de cohabit.cleric. & mul.cap.nullus, & cap. nonne, extr.

extr.de præſumpt.c.ex eod.15.q.3.c.ſanè,24.q.2.

Quis Finis?

Si citra ſolennem iudiciorum ordinem proceſſum fuerit, eſt ipſa condemnatio, alioquin confeſsio in eum finem fit, vt iudici ad ſententiam ferendam fides fiat veritatis, c.1.vbi Dd.& gloſſ.de confeſſ.in 6.

Qui ſunt Effectus Confeſſionis?

Confeſſus pro iudicato habetur. Quia confitens, ſe ſua ſententia quodammodo damnat, arg.c.nunc autem, 21.diſt.l.1. ff.& C.de confeſ.vnde ad condemnationem ſententia non eſt neceſſaria: niſi libellum petierit, receperit, & lite conteſtata in forma iudicij confeſſus fuerit, l.Iulianus, ff.eod. In criminalibus igitur, in quibus exactè iudiciarius proceſſus obſeruandus eſt, diffinitiua, ad condemnandum confeſſum, requiritur, l. confeſſus, ff.de cuſtod.& exhib. Reorum, & Specul.eod:tit. §. effectus autem, licèt Bart.in l.ſi cõfeſſus, ff.de cuſtod.& exhib. reorum, confeſsionem vim probationis, non ſententiæ, habere exiſtimet: quòd de ſententia vera eſſe non poſsit: attamen, cùm Reus confitendo ſeipſum quodammodo iudicet, ſecundum illud: ex ore tuo te iudico, arg.c.tunc autem, diſt.21.& c. qui quod nouerit, 5.q.5. Non conuenienter vim ſententiæ, quæ ex adductis Actoris probationibus formatur, habere dicitur. Ex quibus patet, confeſsionem præiudicare, cùm iudicatum inducat. Intereſt tamen: an confeſsio in cauſa ciuili, vel criminali fiat: & hoc: an in iudicio, vel extra iudicium. Si in criminali, & extra iudicium, non nocet niſi ad torturam, ad quam iudicium facit contra confitentem, quia nullus priuandus eſt, niſi per viam iuris. Quæ triplex eſt: ſcilicet, accuſationis, denuntiationis, & inquiſitionis. Si autem fiat coram competenti iudice, præiudicat: in ciuili verò confeſsio in iudicio legitimè facta, ſi non reuocetur, præiudicat, cap.2.& c.3.extr. eod. Secùs autem in extraiudiciali, niſi quis vel ad obligandum ſe alteri, vel ad liberandum alium ſibi, ſolenniter adhibitis teſtibus, vel ſuper poſſeſsione, quæ ſolo animo admittitur, confiteatur, Spec.§.videndum, vbi ea latiùs explicat.

An autem confitens confeſsionem ſuam reuocare poſsit? Et traditum eſt per Spec.tit.eod.§.poſtremò, ante litis conteſtationem ex iuſta cauſa poſſe reuocare. Quòd ſi per aduocatum, vel procuratorem, tutorem, vel principalem, lite conteſtata confeſsio fiat, tunc, errore probato ante ſententiam, litigator ad confeſsionis reuocationem admittitur, cap.fin.extr.

eod.

eod.c.cùm olim,extr.de off.deleg.c.2.14.q.2. Non poſt ſententiam,niſi fuerit appellatum, l.ſub prætextu, C. de tranſact. Licèt etiam ante ſententiam in continẽti, abſque erroris probatione, reuocari poſsit, l.fin.C.eod.c. præterea, extr. de teſt. cog. Si igitur confeſſus ad probandum errorem,ſiue in ciuili, ſiue in criminali non admittitur, appellationis remedio ſibi conſulere poteſt,c.cùm cauſam,extr.de appellat. Niſi conuictus,confeſſus,& manifeſtis argumentis ſuperatus fuerit,l.fin. C.de errore aduocatorum,&c.Denique cùm in cauſa appellationis nouis allegationibus & defenſionibus, & exceptionibus peremptoriis in prima inſtantia omiſsis [illegible] liceat, errorem etiam in principali commiſſum corrigere nemo prohibetur. Quia hoc ipſum, eſt exceptionem peremptoriam proponere, c.fraternitatis, extr.de teſt.cap. cùm Ioannes, extr.de fide inſtrum.

Quæ Cognata?

Sententia, iuſiurandum,tranſactio, euidentia facti, probatio,præſumptio iuris,&c.

Quæ Adiacentia?

Minor ætas,furor, aliudque vitium, vel defectus confitentis,c.paruuli,22.q.5.confeſsio extraiudicialis,abſentia aduerſarij vel procuratoris, c.2.extr. eod. ſi non fuerit ſuper re litigioſa,vel contra ius,c.mancipia,diſt.54.Si à procuratore:quia ea non obeſt domino, metus, incompetentia iudicis & error facti,c.1.quod metus cauſa,c.fin.extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Confeſſus,pro iudicato habetur,l.1.ff.eod.

Sicuti ſententia, ita nec confeſsio, reuocari poteſt, præter quàm ex incontinenti. Nam confeſsiones repentinæ calore iracundiæ effuſæ non obligant,& ſtatim reuocari poſſunt.Panor.c.cùm venerabilis,extr.de excep.

Cùm ordine iudiciario proceditur, & præcipuus ordo iudicij ſententiam exigat, definitiuè, ſuper confeſſione pronuntiare iudex debet: ſecus, ſi de plano, & ſine figura iudicij iudex cognoſcat. In criminalibus autem, cùm exactè iudiciorum ratio obſeruanda ſit, in iis definitiua requiritur, Bal.in l. fin.C.de edendo.

Nulli

Nulli in propria ſua cauſa pro ſe creditur, ſed contra ſe: & propria ſua confeſſio non alij, ſed ſibi præiudicare debet, c.1.extr.eod.

Confeſſio in articulo mortis facta, etiam pro confitente, eiúſque hæredibus, præſumptionem inducit: quòd nemo eo tempore præſumatur mendacium dicere, Hip. in rub. C. de probat.

In criminalibus confeſſio extraiudicialis indicium facit ad torturam contra confitentem, non aduerſus alium, niſi in tortura dixerit, Boer.deciſ.319.parte 2.

Confeſſio non valet facta metu mortis, vel tormentorum, vel cruciatus cauſa, niſi perſeueret in confeſſione, c.1.extr.quod metus cauſa, c.Lotharius, 31.q.2.

Confeſſio per errorem facta iure non ſubſiſtit, vnde reuocatur, quandocunque ante ſententiam, errore probato, c. fin. extr.de confeſſ.

Confeſſio procuratoris, tutoris, vel curatoris, abſente domino, facta ei obeſſe non poteſt, cap. cùm tempore, extr. de arb.

Si quis in inſtrumento confiteatur, ſe dotem ab vxore accepiſſe: attamen talis confeſſio ſibi non præiudicat: imò vxor eam repetens ſe eam numeraſſe probare debet, l. 1. C. de dote cauta non numerata.

Confeſſio metu tormentorum nullis legitimis præcedentibus indiciis facta confitenti non præiudicat, nec ex ea Reus poteſt condemnari, etiamſi millies ratificetur, Mynſ.obſer.23. cent.5.

Si eadem cauſa de vno iudice ad alium tranſeat, acta habita coram vno iudice faciunt idem coram alio, c. cauſam, extr.de teſt.

Factum procuratoris non nocet domino, niſi in cauſa, in qua datus eſt, c.cùm olim, extr.de off.deleg.

Confeſſio in iudicio facta præiudicat, dummodò facta ſit legitimè, c.2.extr.eod.

Confitens, ſe non poſſidere, ſtatim perdit poſſeſſionem, quia ſolo animo amittitur.

De crimine aliquo infamato eſt indicenda purgatio, cap. 1. extr. eod.

Fauor matrimonij facit, vt nulla confeſſio coniugum ei præiudicet, ex quo publicè eſt contractum, cap. ex literis, extr. de diuor.

Confeſſio ſine cauſa extra iudicium coram teſtibus facta non inducit plenam probationem, Specul. hic, §. nunc videndum.

Præceptum confeſſo factum obtinet vim ſententiæ. Nam mandatur executioni, & actio ex eo naſcitur, vt ex ſententia, l. fin. C. de except. rei iud.

Confeſſio criminis, per contrarij probationem poteſt reuocari.

Error, per procuratorem, in iudicio commiſſus, præiudicat: niſi eum reuocet, quod poteſt facere quandocunque ante ſententiam, errore probato, c. cum olim, extr. de off. deleg.

Probatio per confeſſionem aduerſarij, poteſt fieri poſt lapſas omnes dilationes datas ad probandum, Innocen. in cap. vltra, extr. de teſtam. & Mynſing. obſer. 94. cent. 1.

DE PROBATIONIBVS.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

Actor, ab onere probandi releuatur, ſi aduerſarius intentionem ſuam confitetur, quam ſi neger, probatio dicti ſui ei incumbit. Actore enim non probante, Reus, etiamſi nihil præſtiterit, abſoluitur, 2. q. 1. §. 1. vt Eccl. bene. c. 1. de cauſ. poſ. & propri. c. cum Eccleſia, de iure i. c. fin.

Quid eſt Probatio?

Probatio eſt, rei dubiæ in iudicio legitimè facta probatio, c. 3. extr. de teſtibus cog. c. qualiter, extr. de accuſat.

Quot

Quot ſunt probationum Species?

Variæ ſunt. Nam probationes fiunt. 1. Per teſtes, c. 2. extr. de probat. 2. Per confeſsionem partium, c. nos in quenquam. 2. q. 1. 3. Per inſtrumenta iuris præſumptione debita ſolennitate confecta, c. omne, extr. de fide inſtr. 4. Per euidentiam facti, c. de manifeſta. 2. quæſt. 1. Vt ſi clericus habet paruam filiam, ex hoc probatur, virginitatem & continentiam non fouere, cap. priuſquam, diſt. 28. 5. Per præſumptionem, per totum, extr. de præſumpt. vt ſi ſæpè inuenitur ſolus cum ſola, in loco ſecreto, & ſunt perſonæ ſuſpectæ, præſumitur fornicatio, c. literas, ext. de præſumpt. Vera tamen probatio præſumptionem vincere dicitur, c. fin. extr. de præſump. 6. Per famam cum aliis probationibus, c. tertio loco, extr. eod. 7. Per iuramenti delationem factam à parte parti, c. fin. extr. eod. vel factam à iudice alicui litigantium, putà, quia ſemiplenè probauit, c. 2. ext. eo. & c. ex inſinuatione, ext. de procur. 8. Per libros antiquos, & per ſcripturas antiquas in lapidibus, vel columnis ſculptas, cap. cùm cauſam, extr. eod. c. peruenit, 30. q. 1. 9. Per litteras ſigillatas ſigillo Epiſcopi, c. poſt ceſsionem, extr. eod. c. curæ, 11. quæſt. 3. Item ſigillo Legati, Cardinalis, Abbatis, Capituli, vel Conuentus, c. tertio loco, extr. eod. c. ſtatuimus, 19. q. 3. 10. Per denuntiationem publicarum perſonarum. 11. Per communem opinionem. 12. Per iudicia indubitata, c. excommunicauimus, extr. de hæret. Quarum probationum ſpecies vſitatiores his verſibus continentur:

Aſpectus, cultus, teſtis, notoria, ſcriptum,
Iurans, confeſſus, præſumptio, fama, probabunt.

Et habent prædicta locum in probatione facti: probatio verò iuris per leges, canones, conſuetudines, interdum directè, interdum per argumenta fieri debet, Specul. tit. de diſputationibus.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt, ipſa lex, accedente iudicis præcepto, præcipiens probationes afferri tàm ab Actore, quàm à Reo, cum diſtinctionis quodam moderamine. Primò enim Actori incumbit, vt intentionem ſuam probet, qua non probata, Reus etiamſi nihil præſtiterit, abſoluitur, l. qui accuſare, C. de edendo. l. Actor, l. ſi ſcriptum, C. de probat. Quòd ſi, productis probationibus actoris, Reus excipiat, pari ratione, illam exceptionem probare tenetur. Quia excipiendo Reus etiam Actoris vicem ſubit, c. in exceptionibus, ff. eod. c. inter memoratos, 16. q. 4.

Sunt

Sunt tamen quædam à Doctoribus hîc notata, quæ etiam non probata intentione Actoris, onus probandi in Reum transferunt. Primò exceptio; putà: peto à te decem, tu excipis, quòd ſoluiſti; vel peto fundum, quem probo meum; tu excipis de præſcriptione, & ſimilia. Sanè his caſibus in Reum transfertur onus probandi: quia excipiēdo fit Actor, c. ex literis, extr. eod. c. auditis, extr. de præſcrip. Et hoc verum eſt, cùm Reus excipiendo aliquid aſſeuerat: ſecùs eſt, ſi excipiendo neget, vt patet in exceptione non numeratæ pecuniæ. Quia ea à Reo propoſita, Actor numerationem probare tenetur, & non Reus exceptionem, l. ſi ex cautione, C. de non num. pec.

Secundò, præſumptio pro Actore, quæ transfert onus probandi in Reum, c. contra morem, 100. diſtinct. Vnde, ſi aliquid relictum ſit Epiſcopo in teſtamento ab extranea perſona, præſumitur intuitu Eccleſiæ, ipſi eſſe relictum. Quamuis igitur ipſe ſit in poſſeſſione, & neget ille ad Eccleſiam pertinere, tamen probare debet ſibi ſoli eſſe relictum, c. pontifices, 12. quæſt. 3.

Tertiò, ſpontanea probationis aſſumptio; ſi enim reus velit onus probandi ſubire, mos ei gerendus eſt, vt, volens probare, admittatur, c. 1. extr. de reſtitut. ſpoliat. c. cuius rei cauſa, 29. quæſt. 2.

Quartò, iuramenti delatio: Si enim iudex Reo deferat iuramentum, ſuſcipere debet ipſum: quod præſtitum loco probationis habetur, c. dilectio, 16. quæſt. 4.

Quintò, Actoris priuilegium: nam qui repetit tanquam indebitum, tametſi repetens ſit priuilegiata perſona, putà, pupillus, vel minor, vel miles, vel agricola, Reus probare tenetur ſe debitum recepiſſe.

Sextò, delictum: ſi quidem, ſi Reus, à quo indebitè ſolutum repetitur, negat ſe ab Actore pecuniam recepiſſe, certè Actore ſolutionem probante, Reus neceſſe habet probare poſteà ſibi debitum recepiſſe, c. fin. extr. de ſolut.

Septimò, in duplicibus & communibus iudiciis probationes vtriuſque partis admittuntur, c. ex literis, extr. eod. l. in his tribus, ff. de iud.

Octauò, cùm vterque ſe aſſerit poſsidere, eámque poſſeſſionem probat, c. licet, extr. eod.

Nonò, in crimine falſi & læſæ maieſtatis, & in ſacramentis deſertis, & proditione patriæ, & crimine peculatus, vtriuſque teſtes admittuntur, c. vbi, extr. de fal. c. quid ergo, 23. quæſt. 4. Denique negatiua habens in ſe implicitam affirmatiuam à

Reo probari debet.

Quod Obiectum probationis?

Obiectum probationis eſt affirmatiua facti incerti, vel negatiua iuris propoſitio; ſiue in modum actionis, ſiue exceptionis, ſiue replicationis in iudicium deducatur. Factum enim incertum, quod affirmatur, probari debet: non autem, ſi certum ſit, vel ſi ius affirmetur. Nam quæ certa ſunt, vel per ſententiam, vel iuramentum, vel tranſactionem definita, vel ſi ius affirmetur, nulla eſt opus probatione, Bald. in addit. ad Specul. titul. de teſt. §. nunc videndum. Pari ratione, negans factum onere probandi non eſt grauandus, cùm negantis factum per rerum naturam nulla ſit directa probatio, c. bonæ, extr. de elect. Negatiua tamen iuris: quæ nihil aliud eſt, quàm cùm negatur aliquid iure factum eſſe: vt, iuris ſolennitatem abfuiſſe: vel negatur concedi, quod iure communi conceditur, vt aliquem emancipare, matrimonium contrahere, adoptare, teſtari poſſe: ab opponente probari debet. Sed cur Neganti ius incumbit probatio, & non neganti factum? Reſpondetur: Quia præſumitur contra negantem ius. Omnia enim præſumuntur licitè, & debitis ſolennitatibus confecta eſſe, niſi contrarium probetur, c. aliud, 11. q. 1. ſed contra negantem factum, nulla eſt præſumptio, niſi in caſibus ſuprà recenſitis, quibus Reus etiam factum negans probationis onus ſubit.

Quæ Forma?

Quòd ſi per reſponſionem ad poſitiones non eſt opponentis intentio probata, lite tamen purè conteſtata, debet Iudex partibus terminum 15. dierum, pro prima dilatione: vel vnum menſem, pro prima, ſecunda, & tertia dilatione ſtatuere (quarta enim dilatio abſque ſolennitate legali, cuius forma extat apud Specul. tit. de teſte, §. qualiter autem) non dabitur, Specul. tit. de probat. §. 1. lib. 2. par. 2. Et, ad productionem teſtium in termino faciendam aduerſus partem, citare etiam debet Iudex, vel is, cui id negotij à Iudice commiſſum eſt. Et cùm ſententia debeat eſſe conformis libello, ſequitur non ad impertinentia quædam narrata, ſed potiſſimùm omnem probandi rationem ad ius ipſum agendi, quod neceſſariò ex narratione libello comprehenſa fluit, eſſe dirigendam. Sicuti igitur Actori poſt litis conteſtationem (anteà enim ignoratur, an Reus negaturus, vel confeſſurus ſit:) ad probandam ſuam intentionem terminus aſſignatur; ita

etiam

etiam Reo, ad fundandam ſuam exceptionem. Diſtingue tamen: aut exceptio peremptoria eſt, aut dilatoria ſolutionis, vel pacti: aut dilatoria, & declinatoria iudicij. Si peremptoria, eam Reus proponere & probare, quandocunque ante ſententiam, ſcilicet poſtquàm Actor fundauerit intentionem ſuam, poteſt, cap. ex tenore, & cap. præſentium, extra. de teſtibus. Si verò dilatoria ſit exceptio ſolutionis, vel pacti, opponi debet ante litis conteſtationem, & probari, poſtquam aduerſarius fundauerit intentionem ſuam, cap. inter monaſterium, extra. de ſententia & re iud. Sed declinatoria iudicij, quam quis ſibi competere ſcit, obiicienda & probanda ante litis conteſtationem erit, l. fin. C. de except. ſecùs ſi ignoret eam ſibi competere: eo enim caſu, etiam poſt ſententiam opponi poteſt, l. licet, C. de procurat. Nota etiam, quòd iis caſibus, quibus neque libelli oblatio, néque litis conteſtatio requiritur, quod contingit, ſi ſimpliciter, & citra ſolennem iudiciorum ordinem proceditur: quocunque tempore ante ſententiam probationem fieri poſſe.

Quis Finis, & Effectus?

Vt iudex probationibus inſtructus, & de cauſæ controuerſia edoctus, ſecundum allegata, etiam poſtpoſita priuata conſcientia, ſententiam ferat. Debet enim, vt inquit Clemens III. cap. in præſentia, extra. de renuntiatione, ex confeſſionibus, depoſitionibus, allegationibus, & aliis, quæ in eius præſentia proponuntur, formare animi ſui motum: & tanta ſit iudicialis auctoritas, vt ſemper pro iudice præſumatur, donec contra ipſum aliquid legitimè comprobetur.

Quæ Cognata?

Confeſſio, communis opinio, iudicia indubitata, euidentia facti, iuramentum, præſumptio iuris, & fama.

Quæ Adiacentia?

Totus proceſſus examinandorum teſtium: Vt ſunt commiſſiones, dilationes, productiones teſtium, adiunctio Notarij, exhibitiones interrogatorum, exceptiones, replicatio, & rotulus examinis, &c.

Quæ Pugnantia?

Actoris probationi contrariatur quandoque diuerſa probatio Rei, vitium formæ, & materiæ probationis conditio: vt ſi legitimam perſonam in iudicio ſtandi non habeat, & contradictio in probationibus inuenta, Dd. in l. vbi repugnantia. ff. de reg. iuris.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Actore non probante, Reus, etſi nihil præſtiterit, abſoluitur, cap. fin. extr. de iurei.

Negantis factum per rerum naturam, nulla eſt directa probatio, cap. bona, extr. de elect.

Negatiua facti pura, ſimplex, & indeterminata, quæ non habet determinationem temporis, loci, vel alterius rei, probari non poteſt: quia nullæ ſunt negationum cauſæ, cap. iurauit, extr. de probat.

Negatiua facti determinata, ſcilicet habens determinationem loci, vel temporis probatur, ſaltem indirectè, cap. ex tenore, extr. de teſt.

Præſumptio pro Actore transfert onus probandi in Reum, cap. contra morem, diſt. 100.

Probatione per inſtrumentum facta, præſumendum eſt, debitas ſolennitates præceſſiſſe, per totum, extr. de fide inſtru.

Probatio ſemper facienda eſt contra producentem, cap. in præſentia, de probat. gloſſ. in c. cum clamore, extr. de teſt.

Probationes in vno iudicio factæ fidem faciunt in alio: & etiam factæ coram arbitro fidem faciunt coram iudice, & è contrà. Ratio eſt: Quia iudicium dignius eſt arbitrio, & acta perpetuò ſunt, Specul. §. fin. eod. tit.

Probato vitio falſitatis reſcinditur ſententia, & omnia, quæ ex ea ſequuntur.

Cuilibet in arte ſua credendum eſt, c. propoſuiſti. extr. eod.

Poſt quartam productionem, aut poſt publicata teſtimonia non eſt probatio admittenda, vt nec poſt concluſionem in cauſa: niſi in criminalibus ad probandam defenſionem, vel Rei innocentiam, gloſſ. c. ſæpe, extr. de verb. ſignifi.

In contrarietate teſtium plerumque maiori, & digniori parti creditur, cap. licèt cauſam, extr. eod.

Contrarietas probationum omnem fidem documentis derogat, l. ſcripturæ, C. de fide inſtrument.

Vbi

Vbi ex conuentione, circa ſolennem iudiciorum ordinem, litigatores procedunt, poſſunt etiam ante libellum probationes fieri, Bald. in l. diffamari, C. de inge. manu.

In communi iudicio Actor & Reus probare tenentur, & ſi pariter probant, Reus abſoluitur, niſi fauorabilem cauſam foueat Actor, cap. ex literis, extr. eod.

Non creditur marito adſerenti etiam cum iuramento, vxorem ſe cognouiſſe, ſi vxor per matronas atteſtantes per ipſius corporis aſpectum, probat contrarium, cap. propoſuiſti, extra. eodem.

Nec falſitas veritati præiudicare, nec iniquitas æquitati præualere debet, cap. quoniam, extr. eod.

Si Actor & Reus in interdicto retinendæ poſſeſſionis probant, obtinet is, qui antiquiorem poſſeſſionem probat, titulo maximè iuſtificatam, vel meliores probationes reſpectu poſſeſſionis, adduxit, ca. licet cauſam, extr. eod.

Si rogatus reſtituere totam hæreditatem, eo ſine liberis decedente, intret monaſterium, euaneſcit fideicommiſſum, & hæreditas applicatur monaſterio, ca. in præſentia, extr. eod.

Iudex non ſemper ad vnam ſpeciem applicat mentem ſuam: ſed ex confeſſionibus, depoſitionibus, allegationibus, & aliis, quæ in præſentia eius proponuntur, formare debet animi ſui motum, ca. in præſentia, extr. de renuntiatione.

Quòd traditur, probationes imperfectas coniungendas eſſe, vt faciant plenam probationem, hoc verum eſt, quando probationes tendunt ad vnum finem, non autem, ſi ad diuerſum, Felin. c. cùm cauſam, extra. de probat. ſiue ſint eiuſdem generis, vt eſt in duobus teſtibus, ſiue diuerſi, vt vnus teſtis cum fama, Mynſing. obſeru. 100. cent. 2. Niſi tales probationes coniungendæ eſſent in ſua ſpecie imperfectæ, putà, ſi fama probetur per vnum teſtem, & fuga probetur per alium teſtem, tunc non coniunguntur, cùm quodlibet indicium requirat duos teſtes, Abbas in cap. tranſmiſſa, extra. qui filij ſint. leg.

Probationes non coniunguntur, quando repugnant in modo, licèt conueniant in fine, l. vbi pugnantia, ff. de regul. iuris.

Plures imperfectæ probationes regulariter in criminibus non poſſunt coniungi ad faciendam probationem plenam, & perfectam: quod verum eſt, ſi in cauſis criminalibus ad pœnam corporalem, ſiue effectum puniendi, agatur: ſecùs ſi tantùm ad effectum torquendi, vel inquirendi, aut ſuſpendendi, Mynſ. obſeru. 33. cent. 5.

Si teſtes varient in circumſtantiis, an ſunt ſingulares? Diſtinguit Speculator, tit. de teſte, §. iuxta, de interrogatoriis, num. 13. Si tempus & locus ſint de ſubſtantia actus, ita quòd ex temporis & loci varietate, veritas cauſæ variet, tunc teſtes in tempore & loco ſingulares non probant. Sin verò ad ſubſtantiam actus, ad articulum cauſæ principalis, tempus & locus non ſint neceſſaria, ſingularitas in huiuſmodi qualitatibus teſtibus non nocet, & dicit Bald. in l. Actor, C. de probat. quòd ſi eadē veritas reluceat, tunc procedit ratio concordiæ in teſtibus ſingularibus, licèt variis mediis percepta.

DE TESTIBVS, ET ATTESTATIONIBVS.

TITVLVS XX.

Continuatio.

INter omnes probationum ſpecies efficacior eſt illa, quæ fit per teſtes, quorum fides ad alicuius rei dubiæ confirmationem inuocatur, cap. illud. extr. de præſumpt.

Qui ſunt teſtes?

Teſtes appellantur perſonæ, quarum dictis & teſtimonio Actor, vel Reus ad fidem alicuius rei faciendam vtitur, Socin. conſ. 39. num. 10. vol. 1.

Quæ cauſa Efficiens?

Admiſſio, citatio & coactio iudicis. Hoc enim generale eſt, omnes, quibus non ſpecialiter interdicitur teſtimonium, neque

neque qui vlla lege à dicendo teſtimonio excuſantur, admittendos, citandos, & cogendos eſſe, l. 1. ff. eod. Specul. de teſt. §. 1. num. 96. Sunt autem quidã, etſi à parte in iudicio quaſi teſtes nominati ſint; tamen ex cauſa non admittuntur, vel, ſi admittantur, tamen non citantur, & ſi citentur, tamen quandoque ad perhibendum teſtimonium non coguntur. Circa primum nota verſus in Hoſtienſ. §. quis poſſit, eod.

Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, fama,
Fortuna, fides, in teſtibus iſta requires.

Primò igitur conditio impedimento eſt, quò minùs quis ad teſtimonium dicendum admittatur: vt ſeruus in dominũ; nam ſæpè ſeruus metu dominantis ſupprimit veritatem, cap. forus, extr. de verb. ſignificatione; niſi aliis probationibus deficientibus: tum enim cum tormentis admittitur, 4. quæſt. 3. Sexus repellit mulierem à teſtimonio in criminali & teſtamento, non autem ciuili, vel criminali, quod ciuiliter intentatur. Et ratio eſt: Quia varium, & mutabile animal eſt mulier: nec præſumitur firmum aliquod & conſtans teſtimonium producere, cap. de crimine, 15. q. 3. & ca. forus, §. vlt. extr. de verb. ſignifi. Admittitur tamen ſecundum Canones, ſi de crimine ciuiliter (vt dixi) vel in modum denuntiationis, vel inquiſitionis, ſeu exceptionis agitur, etiam contra clericos, cap. quoniam, & cap. tàm literis, extr. eod.

Ætas, cauſa eſt prohibitionis teſtimonij ferendi in pupillo, l. 2. ff. de teſtam. niſi agatur de crimine læſæ maieſtatis: tunc enim de minore 14. annis quæſtio haberi poterit, eiúſque teſtimonium admittitur, l. de minore, ff. de quæſt. Alioqui minor viginti annis in cauſa criminali teſtis eſſe non poteſt, l. in teſtimonium, ff. de teſtibus: Sed nunquid pupillus factus pubes poſſit teſtificari de his, quæ vidit in pupillari ætate? crebrior opinio eſt, quòd poſſit, ſecundum gloſſ. ſuper verbo, *contigerit*, in l. ad teſtium, ff. de teſt. & gloſſ. ſuper verbo, *neque impubes*, §. teſtes autem, Inſtit. de teſt.

Diſcretio in teſtimoniis deſiderata repellit furioſos, mente captos, & huiuſmodi homines mentis ſenſu priuatos, 3. quæſt. 7. cap. vlt. extr. de ſucceſſ. ab inteſt.

Fama impedit admiſſionem infamium: Vt ſunt damnati publico iudicio, qui, ob teſtimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam accepiſſe iudicati, conuictíque fuerint, damnati repetundarum, aut crimen famoſum, aut calumniam, aut adulterium, ob vitæ turpitudinem ſenatu moti,

hæretici, mulier, quæ corpore quæſtum palàm facit, feceritque, & omnes infames, quos leges ſeculares infames eſſe aſſerunt, & lex Iulia iudiciorum publiciorum à perhibendo teſtimonio arcet, cap. conſtitutus, 3. quæſt. 5. & l. 3. ff. eod. Nonnunquam tamen hæreticorum teſtamentaria teſtimonia, & quæ in vltimis elogiis, vel contractibus conſiſtunt, admittuntur, propter vtilitatem neceſſarij vſus, ne probationum facultas anguſtetur, l. penult. C. eod. Denique, ratione conſanguinitatis teſtimonij ferendi extat prohibitio: vt eſt inter perſonas aſcendentis lineæ, & proximiores collaterales, ſub quadam diſtinctione, vt ex ſequentibus patebit. Pater enim in teſtimonio filij de peculio teſtantis teſtis eſſe poteſt, ſimiliter & frater, l. qui teſtamento, ff. de teſtament. Parentes quoque, fratres & cognati vtriuſque ſexus in teſtificatione ſuorum, ad matrimonium coniungendum, vel dirimendum, admittuntur. Nec obſtat quòd dicitur, patrem filio, vel filium patri, idoneum teſtem eſſe non poſſe, l. teſtis idoneus, ff. de teſt. Hoc enim in criminalibus cauſis, & contractibus obtinet: non autem in matrimonio coniungendo, vel diſiungendo, ex ipſius coniugij prærogatiua. Atqui hoc à fratribus diſtinguuntur parentes, & liberi, quòd parentes vtriuſque ſexus & liberi, ſiue volentes, ſiue nolentes, pro ſe, vel aduerſum ſe prohibeantur teſtimonium dicere, l. parentes, C. de teſtibus. Frater autem contra fratrem, nec in ciuili, nec in criminali cauſa teſtimonium dicere cogitur. Volens autem contra fratrem teſtificari, in nullo iudicio repellitur; lex enim Iulia ſolùm dicit, non cogi inuitos, volentes autem non prohibet, l. lege Iulia. ff. de teſtibus. Quòd ſi autem frater pro fratre teſtificari velit in criminali cauſa, non, niſi in defectum aliorum teſtium, admittitur, Panorm. in cap. cùm dilectus, extr. de elect. ſed in ciuili indiſtinctè teſtimonium fert: niſi vtérque fratrum ſub vnius ſint poteſtate conſtituti, aut communi victu, ac vitæ conſuetudine vtentes vnà degant, eiſdémque in ædibus commorentur, l. 2. C. eod. Eo enim caſu domeſtici & familiares ſunt, quorum teſtimonium iure ciuili improbatur, ca. in literis, extr. eod. l. 2. C. eod. Familiæ appellatione, omnes, qui in ſeruitio ſunt, continentur, etiam liberi homines bona fide ſeruientes: vel qui in poteſtate ſunt, vel qui cum illo, à quo producuntur, commorantur, ſecundum gloſſ. cap. 1. 3. quæſt. 5. c. inſinuante, extr. de off. iud. deleg. Domeſtici dicuntur, ſeruus, colonus, adſcriptitius, familiaris, libertus, & mercenarius, qui operas ſuas alicui locat, l. vlt. §. ſanè enim, C. de
his,

his, qui ad Eccl.confug.l.reſpiciendum, §.furta domeſtica, ff. de pœnis. Ob probationis tamen inopiam, & difficultatem, etiam horum teſtimonium quandoque recipitur, Pan.in c.fin. extr.eod.

An autem ſubditi teſtes eſſe poſſint in cauſa Principis, cuius poteſtati ſunt ſubiecti? Et videtur quòd non. Quia idonei non ſunt teſtes, quibus imperari poteſt, vt teſtes fiant, l.idonei, ff.de teſtibus. Nam & tales teſtes ſunt adhibendi, qui omni gratiæ, & potentatui fidem poſſunt præponere, l.4.C.de teſtibus. Tamen propter vtilitatem neceſſarij vſus, & ne probationum facultas anguſtetur, Rex, Dux, Comes, cæteriq́ue iuriſdictionem habentes, ſubditos ſuos in teſtimonium producere poterunt. Quia perſæpè huiuſmodi perſonæ aliter, quàm per ſubditas probare nequeunt. Et licèt idoneus teſtis, cui imperari poſſit, vt teſtis fiat, non reputetur, d.l.idonei: tamen illa tantùm obtinet in eo, cui imperari poteſt, ratione dominicæ, vel patriæ poteſtatis: non autem in eo, cui imperari poteſt, ratione iuriſdictionis tantùm, &c.

Quid autem, ſi cauſa reſpiciat commodum publicum, & in conſequentiam teſtium productorum, priuatum? Communis Doctorum opinio eſt, admitti poſſe, ſi alij teſtes haberi non poſſint. Quia hîc non conſideratur, quid in conſequentiam veniat, ſed quò cauſa directò reſpiciat, Lanfr. in c.quoniam, ver.teſtium, num.76.& 77.extr.de probat. Textus autem in l. nullus idoneus, ff.de teſtibus, intelligitur, quòd nemo in re ſua priuata, vel cuius commodum, & vtilitas ad ſe directò ſpectat, teſtificari poſſit: vt ſunt, ſocius omnium bonorum, vel eius rei, quæ petitur, & ſuper qua teſtimonium ferendum eſt, commune enim eſſet lucrum: ſocius & particeps criminis, quia abſolutio vnius alteri prodeſſet, l. quoniam liberi, C. de teſtibus. Actor, Reus, quorum cauſa agitur: debitor, venditor, ad quem periculum euictionis redit: patronus, iudex procurator, executor, quibus etiam connumerantur, qui de domo producentis producuntur, Spec.tit.de teſt.§.1. Dd. in l.omnibus, C.de teſtib.

Ex illis autem, qui admittũtur, non autem euocantur, ſunt valetudinarij, ſenes, vel debilitate confecti, aut paupertate laborantes, vt non poſſint ad iudicis præſentiam adduci, & illi non ſunt euocandi, ſed ad teſtimonia eorum audienda, & dicta recipiẽda, idoneas perſonas mittit iudex, c.ſi quis teſtium, extr. eodem ita & ius ciuile ad perſonas egregias, eosq́ue, qui valetudine impediuntur, domum mitti iuſiurandum ſta-

tuit, l.ad perſonas egregias, ff. de iureiur. Item, ſi teſtes, illius iudicis iuriſdictioni, vbi cauſa agitatur, non ſint ſubiecti, per ſubditum iuris citandi, & examinandi ſunt: hoc eſt, admittit quidem iudex cauſæ, ſuæ iuriſdictioni non ſubiectos teſtes, ſed quia extra territorium, vel iuriſdictionem ius dicenti impunè non paretur, l.extra, ff.de iuriſdiction. ipſos non citat, ſed requirit iudicem loci, vbi teſtes degunt, vt teſtes examinet, atque recipiat. Alij verò: qui, licèt admittantur, & citari poſſint, vt veniant teſtimonium perhibituri, inuiti tamen non coguntur: ſunt ſenes, valetudinarij, milites, vel illi, qui cum magiſtratu Reipublicæ cauſa abſunt, vel quibus venire non licet, l.inuiti, ff.eod. Senes intellige maiores 70. annis; illos enim onere publicorum munerum lex eximit, l. 3.ff.de iure immunitatis. Inuitos teſtimonium non dicere aſſerit Vlpian. publicanos, qui quid à fiſco conductionis titulo acceperint, & eos, qui quid exercitui præbendo conduxerint, vel non detrectandi teſtimonij cauſa, aberint, l.inuiti, ff. de teſtibus.

Contra illos etiam conſanguineos, qui lege Iulia continentur, omnes excuſantur, ne inuiti ad dicendum teſtimonium cogantur: vt aduerſus ſocerum, generum, vitricum, priuignum, ſobrinum, ſobrinam, & eorum liberos, vel, qui his propiore ſanguinis nexu iunguntur, (quam excuſationem putat VVeſembec.hîc, vſque in ſextum vel ſeptimum gradum extendi.) Item in patronum, libertum, virum, vxorem, illorumque liberos, l.lege Iulia, ff.de teſtibus.

Et hæc iure ciuili obtinent, iure autem Pontificio multæ perſonæ ex illis, in veritatis eruendæ ſubſidium, ad dicendum teſtimonium compelluntur: ſcilicet ſeruus, ſocius, mulier, & illi, qui neceſſitudine ſanguinis ſibi inuicem ſunt deuincti, parentibus & liberis, ob iuris fictionem, qua pro vna perſona habentur, aliiſque, vt iuris abſurditas euitetur, exceptis, l.fi.C. de impub. ſub.c.venerabilis, Canoniſtæ in c.1.& c. cæterùm, extr.de teſtib.cogend.c.peruenit, extr.de teſt.cog.Spec.§.pen. nu.2.tit.de teſte.

Quod eſt Obiectum?

Factum ipſum ciuilium & criminalium cauſarum, non autem ius, quod ex ipſo facto oritur: Et conſuetudo, quæ legis vim habet: ea enim aliter, quàm per teſtes probari non poteſt, c.teſtimonium, extr.eod.& c.2.eod.in 6. Quoniam teſtes ſuper articulis, qui ex ſubſtantia & corpore ipſius libelli, quò

ad

ad ipſum factum attinet, deſumuntur, ad eliciendam veritatem examinantur. Nec ius articulis comprehendi debet, cùm ad articulum iuris nemo reſpondere obnoxius ſit, multò minùs igitur ſuper tali teſtis producendus, & examinandus. Mynſing.obſeruat.88.cent.5.ſecùs eſt in poſitione ſuper conſuetudine,huic enim reſponderi debet. Ratio eſt: Quia, licèt conſuetudo vim legis habeat, & ſic ius ſtatuere dicatur, ipſa tamen quo ad actus ad inducendam conſuetudinem requiſitos multum facti habere intelligitur, c.ad Apoſtolicæ, & c.in aliquibus,extr.de decimis.Bald.l.1.ver. *ſuper ſtatuto*, C.quæ ſit long.conſuetudo,gl.c.2.extr.de conſuet.

Quæ Forma?

Forma hîc conſiderari poteſt, vt conſiſtat in recipiendis, producendis, & examinandis teſtibus, publicandis atteſtationibus.

Quæ Forma recipiendi & producendi Teſtes?

Regulariter,lite non conteſtata,non proceditur ad teſtium receptionem, &, ſi recipiantur, fruſtratorius redditur proceſſus: niſi cùm timetur de morte, vel abſentia teſtium, vel ad æternam rei memoriam, ne veritas occultetur & probationis copia ſubtrahatur, vt notatur in cap. quoniam, extr. vt lite non conteſta. Quo caſu ſi à parte Actoris, lite non conteſtata, teſtes fuerint recepti, eorum dicta in publicam ſcripturam rediguntut,nec partibus publicabuntur,donec lis fuerit conteſtata,& alij teſtes inducti. Verùm, cùm Reus citatus in iudicio adeſt, Actor verò contumaciter abeſt, tunc teſtes rei recipiuntur, lite non conteſtata, & publicantur, ferturque ſententia, Specul.titul. de teſtibus, §.nunc tractemus, nu. 5. Iudex igitur, articulis, ſuper quibus teſtes examinari debent, libello congruentibus acceptis, terminum, intra quem producens producat ſuos teſtes, aſſignet: intra quem ſi omnes non produxerit, ſecundum ſtatuat, vel etiam, ſi opus fuerit, tertium: quartam autem dilationem, ad productionem faciendam,abſque ſolennitate legali,non concedet.Quę talis eſt: vt præſtito à litigatore ſacramento, quòd nec ipſe, nec quiſquam omninò ſuorum; putà aduocatus, vel procurator, teſtificationes explorarit, quodque nulla doli, aut calumniæ, ſed neceſſariæ probationis cauſa, quartam dilationem petat, Specul.titul.de teſte, §. qualiter autem, & cap.vltra, & cap.in cauſis, extr.eod. Terminus autem productionis teſtium

teſtium erit ſpatium ſex ſeptimanarum, intra quod ſpacium termini præſtituti loco conceſſum, iudex, vel is, cui examinatio teſtium commiſſa eſt, teſtes iudicialiter admiſſos, ad locum & diem certum citet, illudque, admiſſis ſimul articulis probatoriis, & nominibus teſtium aduerſario denuntiet, certificet producentem. Qui ſi ſtatuto die compareat, præſente aduerſario, vel eo, cõtumaciter abſente, legi nomina teſtium, eosque præſtito veritatis iuramento, ad totam cauſam examini ſubiici petat. Poſt hæc iudex, vel is, cui id negotij commiſſum eſt, facta de exceptione contra teſtes producenda ſolita proteſtatione, & interrogatoriis per ſe, vel per procuratorem ab aduerſa parte non producenti, ſed iudici exhibitis, teſtes recipiat, atque præſtationem iuramenti imponat. Quæ quidem, ad euitandam præſcriptionem, quæ producenti obeſſe poſſit, intra terminum productioni præſtitutum, expediri debent: licèt poſt terminum teſtes ſigillatim examinis rigori ſubiiciantur, c. quanquam, 14. q. 2. c. vidua, 20. q. 1. c. induciæ, 3. q. 3. l. pen. C. de teſtibus.

Quæ Forma examinandi teſtes?

Præuia citatione, & iuramento, de dicenda veritate, à teſtibus exacto, iudex ſigillatim cuilibet teſtium præſtiti iuriſiurandi memoriam refricet, eiusque grauitatẽ, & periurij pœnas explicando, ne ſe huiuſmodi pœnis & maledictioni ſubiiciant, admoneat, ſuper omnibus articulis à producente oblatis, (niſi aliud placeat) & interrogatoriis ab aduerſario iudici exhibitis, adiuncto tantùm notario, qui omnium dicta conſignet, à quolibet ſeorſim, & ſecretò veritatem exquirat, c. venerabili, extr. eodem, c. nuper nobis, & c. ſignificauit, eodem. Examinet de omnibus circumſtãtiis: videlicet de cauſis ſcientiæ, perſona, loco, tempore, viſu, auditu, credulitate, fama & certitudine. Debet enim teſtis dicti ſui, & ſcientiæ cauſam in medium proferre, ſi de hoc fuerit interrogatus; nam ſola teſtatione prolata, nec aliis legitimis adminiculis cauſa probata, nullius eſt momenti. Cauſam autem ſcientiæ aſſignabit per illum corporis ſenſum, quo percipitur id, de quo interrogatur, vt viſum, auditum, vel alium. Imò etiam de minutiſſimis circumſtantiis, de veſtitu, de veſtium colore, cæterarumque rerum exactiſſima qualitate indagabit: vt ſcilicet explorare poſſit, num ſuſpectorum teſtium dictis fides adſtipuletur. Oportet enim iudicantem cuncta rimari, & ordinem rerũ plena inquiſitione diſcutere, 3. quæſt. 5. ſecundum gloſ. in ver. *ex*

tem

tempore,§.in teſtibus,4.q.3.& gloſ.ſuper ver.*cauſam*,§.licet dudum.Poſtquam iudex teſtem examinauit, præcipiet ei, ne alteri partium quicquam illorum, quæ dixit ante publicationem reuelet. Nota etiam,quòd iudex ſi articulos,& interrogatoria impertinentia aduerterit, illis reiectis, ſuper eo, in quo cardo principalis negotij conſiſtit,teſtes examinare poſſit,ſi tamen in tota cauſa iuratum ſit, Ioannes An.in c.præſentium,eod.in 6.

Quæ Forma reproducendi Teſtes?

Si producens eoſdem teſtes,ob examinis obſcuritatem,vel nullitatem,reproducere,vel alios ſuper eiſdem articulis inducere velit, hoc ei, intra terminos tribus productionibus, vel dilationibus datos, cum obſeruatione horum, quæ obſeruanda in productione notaui,conceditur,l.repeti, ff.de quæſt.cap. conſtitutus,c.cùm clamor,& cap.per tuas,extr.eod. Si tamen nulla cauſa obſcuritatis, vel nullitatis ſubſit, tanquàm ſuſpectus reproducere teſtes volens repellitur:niſi ſuper nouis articulis dependentibus ex veteribus reproducantur. Manifeſti enim iuris eſt,ante edita teſtimonia,vel dicta teſtificata, licere alicui trinas productiones intra terminum,à iudice productionibus præſtitutum,facere. Quarta autem productio abſque ſolemnitate legali, vt dixi,non permittitur. cap.cùm clamor,& c.2.extr.eod.Spec.§.1.num.70.§.ſatis, nume.5.c.vltia, extr.eod.c.in cauſis,& c.ſeruaſti,extr.eod. Quod non tantùm de diuerſorum teſtium productione, ſed etiam eorundem teſtium reproductione, cauſa æquitatis ita ſuadente, accipiendum eſt.

QVÆSTIO.

An examen Teſtium alteri committi poſſit? Et quæ forma conſtituendi Commiſſarios, atque Commiſsionis?

Iudex poteſt committere examinationem abſentium teſtium, iudici illius territorij, ſub quo teſtes degunt, & mandare partibus, quòd coram eo compareant, & hoc, ſiue teſtes ab Actore,vel Reo,ad probationem poſitionalium,vel defenſionalium, aut alicuius inſtrumenti probationem producantur, per text.in l.iudices, C. de fide inſtrumentorum. Sed, ex communi iudiciorum vſu, Commiſſarij à partibus nominantur,

tur, nominati plerumque deputantur, vel in eorum locum, ſi ex iuſtis cauſis ſuſpecti allegantur, nec idonei iterum nominentur, ex officio alij conceduntur, cum poteſtate adiungendi notarium non ſuſpectum, c.ſtatutum, §.inſuper, §.aſſeſſorem, §.notarium, de reſcrip. in 6. Articuli, ſuper quibus teſtes examinandi ſunt, vna cum commiſſione Commiſſario tranſmittuntur, qui poſteà partem aduerſam, ad dandum ſua interrogatoria, ſi velit, & ad videndum iurare teſtes: præterea ipſos teſtes, ad teſtimonium in loco & tempore commodo perhibendum, citare debet, c.2.extr.de teſt.& gloſ. ibidem in verb. teſtibus,& Panormita.num.10. Si citati comparere nolint, mandatis pœnalibus eos coërcebit, tot. titul.extr. de teſtib. cogend. Quòd ſi compareant, iuramentum veritatis illis deferet: teſtis enim iniuratus nullam fidem facit, cùm tota ſubſtantia depoſitionis teſtium in iuramento conſiſtat, cap. licet, eod. Licèt quandoque partium conſenſu, & voluntate hoc iuramentum remittatur: & potiſſimùm, ſi teſtes ſint perſonæ illuſtres, aut in aliqua dignitate, vel officio publico conſtitutæ, cap. in tuis, extr.de teſtibus. Ea eſt ratio: Quia iuramentum teſtis reſpicit fauorem partis, contra quam producitur, vt ſcilicet veritatem dicat, nec eſt ſubſtantialis ſolennitas, ideò valet renuntiatio, cap. ſi diligenti, extr.de for.competent. Iuramento autem veritatis præſtito, & examinatis, ſecundum formam ſuprà præſcriptam, teſtibus, iiſdemque ſilentio impoſito, Commiſſarius rotulum, ſiue atteſtationes partibus non communicat, ſed ſuo ſigillo obſignatum ad committentem tranſmittit, cap.cùm clamor, extr. eod. coram quo poſteà, ad inſtantiam partium, publicatio facienda eſt. Et ſciendum, quòd commiſſiones, vt plurimùm, in communi forma, putà ad recipiendos teſtes tantùm: raro in optima forma: id eſt, ad recipienda & tranſmittenda inſtrumenta decernantur. Sub communi autem forma ocularis inſpectio comprehenditur, hoc eſt, vt Commiſſarius rem oculis ſubiiciat, & in rem præſentem eat.

Quæ Forma publicandi teſtium dicta, ſiue atteſtationes.

Teſtibus productis legitimè examinatis, debent partes vlteriori teſtium productioni, poſt terminum lapſum, renuntiare, quæ renuntiatio loco concluſionis eſt: & producens petere vt eorum atteſtationes publicentur. Quòd ſi aduerſarius in publicationem conſentiat, nec producentis petitioni aliquam

quam exceptionem obiiciat: vt putà, quia ab his, quibus teſtium examinatio commiſſa fuit, remiſſionem non eſſe factam, vel ſe omnes ſuos teſtes nondum produxiſſe: iudex præſentibus partibus, vel contumaciter abſentibus, ipſe legat, vel præcipiat alteri, vt legat publicè in iudicio dicta teſtium in tali cauſa receptorum. Abſque autem contumacia, altera parte adſente, publicari non debent, ob proteſtationes in actu publicationis conſuetas, quibus pars abſens, & non citata vti poſſet, Specul. §. ſatis vtiliter, titul. de teſt.

Qui ſunt Publicationis Effectus?

Primus eſt: Quòd publicatis atteſtationibus nihil obiici poteſt in teſtium perſonas, niſi tribus caſibus in cap. præſentium, extra. eod. notatis. 1. Si iuratur, id ex malitia non fieri, 2. Si quis ante publicationem proteſtatione ſibi in perſonas teſtium obiiciendi facultatem reſeruarit. 3. Quando oſtendere poteſt, ſe, poſt publicationem, quod obiicere vult, didiciſſe.

Secundus Effectus: Quòd, atteſtationibus publicatis, non liceat ſuper eiſdem, ſeu directò contrariis articulis alios, vel eoſdem teſtes in principali cauſa producere. Excipit Speculat. multos caſus. 1. Si inter alias perſonas agatur, cap. conſtitutus, extra. eod. 2. Si diuerſus modus agendi, cap. veniens, eod. 3. Si ſit nouus articulus diuerſus, pendens ex veteri, cap. fraternitatis, extr. eod. 4. Si primæ atteſtationes ſint omiſſæ. 5. Si mutatur iudicium, & is velit, contra quem producuntur teſtes, cap. præſentata, extra. eod. 6. Si obſcurè & nulliter depoſuerunt, d. cap. cùm clamor. 7. Si examinatio ſuper quibuſdam articulis fuerit omiſſa. 8. Si in cauſa matrimoniali, cap. ſeries, eod. 9. Si detur in integrum reſtitutio. 10. Si in cauſa appellationis, cap. cùm Ioannes, extra. de fide inſtrum. alia enim videtur eſſe cauſa. 11. Publicatis teſtibus, poſſunt teſtes reprobatorij produci. 12. Etiam exceptio peremptoria proponi & probari. 13 Si teſtes ſint recepti ad æternam rei memoriam, & publicati ſecundum formam traditam in cap. ſignificauit, extra. de teſtibus.

Tertius effectus eſt: Quòd, ſicuti atteſtationibus publicatis, non licet ſuper eiſdem, ſeu directò contrariis articulis, alios, vel eoſdem teſtes in principali cauſa producere: ſic nec in cauſa appellationis de iure Canonico licet, iuxta text. in Clem. 2. de teſtibus. Dicunt enim Canoniſtæ, quòd vtrobique eadē cauſa ſubornationis ſit timēda: nec obſtare, quò in cauſa appellatio

appellationis,non deductum deducere,& non probatum probare licet. Hoc enim verum eſſe in articulis nouis, qui ex antiquis dependent,quia idipſum etiam in prima inſtantia conceditur.iuxta c.cùm Ioannes,extr.de fide inſtrum. Qui autem dicantur noui articuli, Vide Spec.in §.ſatis vtiliter, num.7.tit. de teſt. Qui quatuor modis nouum eſſe exiſtimat. Quòd ſi teſtes non ſuper certis articulis editis, ſed ſimpliciter ſuper quæſtione totius controuerſiæ,producti eſſent, poſteà denuò produci non poſſent : cùm enim ſuper tota cauſa generaliter, & indefinitè protulerint teſtimonium nullum poſtea cenſebitur dependens ſupereſſe : ſuper quo denuò teſtes poſſint produci, Panor.in c.fraternitatis,extr.de teſt.

Et licèt ſuprà dicta iure Canonico obſeruentur,contrarium tamen iure ciuili communi Doctorum opinione obtinere teſtatur gloſ.in d.Clem.2.eod. Quòd ſcilicet,in cauſa appellationis noui teſtes ſuper antiquis,vel directò contrariis articulis admittantur.Quam etiam opinionem Bald.& alij Dd.in l. per hanc. C.de temporibus appellat. firmis rationibus comprobant, eamque in Camera Imperiali obſeruatam teſtatur Mynſ.obſeruat.41.cent.1. licèt ſuperiorem in iure Canonico fundatam opinionem veriorem putet,per ea, quæ tradit Gui. Pap.deciſ.14. & 347.& conſilio 37. verſ. & ideò ſalua, in 1. parte Maran. in Spe.iud.par.6.in 6.actu, nu.22.ver. ſuper tertia quæſtione princip. Et latiſſ. Rol.à Val.conſ.45.numer.8. 14.& 20.

Quæ Forma reprobandi Teſtes?

Ante teſtium publicationem,& etiam poſt,tàm dicta,quàm perſonæ teſtium,poſſunt per alios teſtes legitimos reprobari, dummodò id ante ſententiam fiat, & ante publicationem de exceptionibus contra dicta, & perſonas teſtium obiiciendis, vel reprobatione facienda proteſtatio facta fuerit, c.præſentium,eod.in 6.c.licet,de probat.& c.1.extr.de except. Spec.in §.ſæpè teſtes,tit.de teſt. Reprobare igitur intendens,dicat, ab aduerſario productos teſtes eſſe ſeruos, infames, criminoſos, famoſos, falſos, corruptos, vel alio modo illegitimos : quod variis modis contingere poteſt,vt notat Specul. in §.1.tit. de teſte.Quæ probanda ſunt per inſtrumenta,vel alios teſtes,qui reprobatorij dicuntur, d.cap. præſentium, extr.eod.cap. licet, extr.de ſimo.

Et poteſt Reus, contra quem teſtes producuntur, intra terminum ad reprobandum datum, primò eos per alios reprobare,

bare. Item Actor Rei reprobatorios poterit per teſtes alios reprobare, facta ſimili ſpecificatione & declaratione criminum contra eos. Vltrà enim neque Reus, neque Actor audientur. Quia teſtes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, ſed reprobatorios reprobatoriorum non licet, c. licet dilectus, extr. eod.

Quis Finis & Effectus?

Vt veritas eruatur, & fides de cauſa principali iudici fiat. Fidem autem faciunt teſtes, ſi in teſtimonio perhibēdo conſentiant & concordent. Quòd ſi contrarij ſint, vel diuerſi, iudex eos, quoad fieri poſſit, cōiungat. Quoniam etiam teſtis, licèt ſingularis per ſe nihil probet, cùm vni teſti fides non ſit habenda, etiamſi præclaræ curiæ præfulgeat honore, l. iuriſiurandi, C. eod. tamen cum alio coniunctus plenam probationem facit. Coniungi autem plures imperfectæ probationes ad plenam fidem faciendam poſſunt, non in criminalibus, ſi ad pœnam corporalem, vel effectum puniendi agatur: ſed in ciuilibus, ſi omnes probationes tendant ad eundē finem: ſiue ſint eiuſdem generis, vt ſunt diuerſi teſtes: vel diuerſi generis, vt vnus teſtis cum fama. Felin. in c. cùm cauſa, extr. de probat. & Mynſ. obſer. 100. cent. 2. & obſeruat. 33. cent. 5.

Quòd ſi, ob nimiam diſcrepantiam, coniungi teſtes non poſſint, ſed quiuis ſingulare quid, quod cū alterius dicto non conuenit, depoſuerit, omnes, etiamſi mille ſint, vnico teſti, qui fidem nullam per ſe facit, cōparantur, c. cùm dilectus, extr. de elect. & c. licet, extr. eodem. Si verò numero impari plures, pari tamen authoritate præditi, diuerſas produxerint ſententias, vel ipſum factum, ſuper quo adhibiti, pariter non narrarint, iudex circumſpectus & diſcretus motū animi ſui, ex argumentis & teſtimonijs, quæ rei aptiora eſſe, vel naturæ negotij magis conuenire compererit, confirmabit. Nec tàm ad multitudinem teſtium, quàm ad ſinceram teſtimoniorum fidem, & teſtimonia, quibus potiùs lux veritatis aſſiſtit, reſpiciet, c. præterea, extr. eod. c. in præſentia, extr. de renunt. l. ob carmen, ff. eod. Si teſtium, in authoritate, nulla eſt paritas, ſequetur iudex teſtes, qui dignitate, fide, conſtantia, moribus, grauitate, nobilitate, alijs antecedunt. Potiùs igitur credet ingenuo, quàm libertino: ſeniori, quàm iuueni: honorato, quàm inferiori: nobili, quàm ignobili: maſculo, quàm fœminæ, Decurioni, quàm plebeio: honeſto, quàm infami

magis locupleti,quàm egeno:magis alij,quàm amicò,vel inimico: veridico , quàm mendaci : moribus honeſtis prædito, quàm prodigo,vel luxurioſo,&c. l.teſtium, ff. eod.4.q.3.d.c. ſi teſtes,§.teſtium,c.in noſtra,extr.de fide inſtru.c. forus,extr. de verborum ſig.c.Eccleſia,extr.de elect.2. q.1. c.in primis,3. q.5. per totum. Si verò teſtes Actoris , & Rei authoritate , & conditione ſunt pares , potiùs pro Reo ſententia ferenda eſt; cùm promptiores eſſe debeamus ad abſoluẽdum, quàm condemnandum,c.ex literis, extr.de probat. Niſi Actor fauorabilior ſit Reo. Fauorabilior autem eſt , ſi conſiſtat pro libertate, dote,teſtamento,legitimatione,pupillo,vidua,orphano,fiſco, Eccleſia: vel aliàs , pro alia re, ſeu perſona fauorabili , l. inter pares,ff.de re iud.c.fina. extr. de re iudic. Atqui hoc ipſum fauor, in dubio & in paritate operatur , vt potiùs pro Actore ſit pronuntiandum : Non autem , vbi ex aduerſo pleniùs probatur,c.nouit,extr.de re iud.c.neceſsè, c.quatuor, 9. quæſt.3.11. quæſt.3.

Verùm Mynſinger. obſeru. 38. cent. 4. ad diiudicanda teſtium pugnantia teſtimonia tres gradus obſeruandos aſſerit, ſcilicet authoritatem perſonarum , qualitatem teſtimoniorum, & numerum teſtium. Primùm : perſonarum authoritatem & honeſtatem reſpiciendam ait:quæ in dignitate , moribus,& grauitate conſiſtit,per l.2.& 3. ff.de teſtib. Secundò : ſi qualitas perſonarum par ſit inter teſtes, reſpicienda eſſe teſtimonia , conſiderandumque qualia ſint:hoc eſt , quàm veriſimilia,quàm naturæ negotij, de quo agitur,conuenientia,l.ob carmen, ff.de teſtib. Ponderanda etiam argumenta dictorum teſtium:hoc eſt,rationes,quibus dicta teſtium firmãtur, Bald. in l.teſtium,C.eod. Tertiò:vt ſi teſtes,& perſonarum,& teſtimoniorum fide ſunt pares,tum demum ad numerum teſtium recurrendum,per tex.in noſtra, verſ. mandamus, extr.de teſt. & l. 3. §. eiuſdem quoque, ff.eod.

Quæ Cognata?

Inſtrumenta, præſumptiones, fama, aliæque probationum ſpecies, de quibus ſuprà, conſcientia:vnde dicitur, *Conſcientia mille teſtes,* confeſſio propria,iuramentum,&c.

Quæ Adiacentia?

Iuramentum,præſtatio ſumptuum, comparitio, & ſimilia, l.iuſiurandi,& l.quoniam,C.eod.

Quæ Pugnantia?

Omnia ea , quibus teſtes ante , vel poſt atteſtationum publicationem,

blicationem, reprobantur, vel quæ eorum dictis, & perſonæ obiici poſſunt: vel quia ſit ſeruus, libertus contra patronum, ſocius criminis, monachus, canonicus regularis, conuerſus, vel alius religioſus ſub obedientia conſtitutus, mulier, impubes, mutus, ſurdus, furioſus, prodigus ex interdicto, inimicus, conſpirator, coniurator, parens, filius, fur, raptor, adulter manifeſtus, familiaris, domeſticus, excommunicatus, pretio corruptus, conſors litis, iudex, aduocatus, procurator, aſſeſſor, executor, Actor, vel arbiter in eadem cauſa, verboſus, inconſtans, nullam cauſam dicti ſciens, pauper, Iudæus, infidelis, gratioſus, adulator, arenarius, vilis perſona, ſubornatus, non cognoſcens perſonas litigantium, rei inſcius, ignarus, accuſatus criminaliter, quòd timore, odio, vel commodo depoſuerit, quòd ſit cohabitator inimicus, homicida, concubinarius manifeſtus, inceſtuoſus, hermaphroditus, laicus in cauſa criminali contra clericum, clericus in cauſa contra laicum, publicè pœnitens, vltrò ſe ingerens, non rogatus, publicis vinculis, vel cuſtodia detentus, ſeruus pœnæ, publico iudicio de calumnia damnatus, quòd ſperet commodum, vel incommodum ex illa cauſa, mendax, conſanguineus, affinis, falſus, redemptus, ſocius, non iuratus; quòd eius dicta ſint obſcura, ambigua per ſenſum aliquem, non declarata, negatiua, vacillantia, non congruentia, varia, præmeditata, compoſita, ad articulos, & interrogatoria impertinentia, & aliá.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Teſtimonium & vſus frequens neceſſarius eſt, & ab his præcipuè exigendus, quorum fides non vacillat, l.1.ff.eod.

In teſtimoniis, dignitas, fides, mores, grauitas, examinanda eſt: & ideò teſtes, qui aduerſus fidem ſuæ teſtationis vacillant, audiendi non ſunt, l.in teſtimoniis, ff.eod.

Circumſpectus iudex atq; diſcretus motum animi ſui argumentis & teſtimoniis, quæ rei aptiora eſſe compererit, confirmare debet, cap. præterea, eod.

Vltra tertiam productionem non debent teſtes vlterius produci in cauſa, niſi præſtito ab eo, qui hoc poſtulat, iuramento, quòd neque per ſe, neque per alium teſtificata ſubtraxerit, vel fuerit percunctatus, nec per dolum, aut

artem aliquam, quartam productionem expoſcat: ſed, quia, quos deſiderat de nouo producere, priùs habere nequit, cap. vltra, & cap.ſignificat.extr.eod.

Ob depoſitionis obſcuritatem iterùm examinari poteſt teſtis,ex iudicis officio, cap.cùm clamor,eod.

Teſti non iurato non creditur,extr.eod.

Atteſtationes receptæ per arbitrum fidem faciunt in iudicio, cap. præſentata,eod.

Teſtes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, ſed reprobatorios reprobatoriorum non licet, cap. dilectus,eodem.

Perſonis grauibus fides eſt adhibenda,d.cap.licet.

Poſt publicationem atteſtationum, ad petitionem producentis repeti teſtes non debent, niſi quando dolo,vel negligentia examinatorum ſuper omnibus capitulis examinati non fuerint, cap.per tuas,eod.

Teſtificatis nondum dictis, vel etiam teſtium producendorum renuntiatione nondum facta, etiam ſuper eiſdem articulis teſtes aliàs producti, produci & repeti non poſſunt, cap.conſtitutis, eod.

Si materia antiqui capituli repetitur aliquo addito, quod ſubiicitur neceſſitati probandi, poſſunt teſtes etiam antiqui publicatis atteſtationibus produci, cap.cùm cauſa, extra. eodem.

Atteſtationes receptæ in ſummario,fidem non faciunt in ordinario iudicio, cap.veniens, eod.

Quæ argumenta, probandæ cuique rei ſufficiant, nullo certo modo ſatis definiri poteſt: ſicut non ſemper, ita ſæpè ſine publicis monumentis cuiuſque rei veritas deprehenditur; aliàs numerus teſtium,aliàs dignitas, aliàs authoritas, aliàs veluti conſentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem, l.teſtium, ff.eod.

Idonei non videntur eſſe teſtes,quibus imperari poteſt, vt teſtes fiant, l.idonei,ff.eodem.

Teſtis idoneus pater filio, vel filius patri non eſt, l. teſtes, eodem.

Nullus idoneus teſtis in re ſua intelligitur, l.nullus,eod.

Ad fidem rei geſtæ, etiam non rogatus teſtis admittitur, l.ad fidem,eodem.

Vbi numerus teſtium non adiicitur,etiam duo ſufficiunt: pluralis enim elocutio duorum numero contenta eſt,l.vbi numerus, ff.eodem.

Si teſtes omnes eiuſdem honeſtatis, & exiſtimationis ſunt,& negotij qualitas, & iudicis motus cum his concurrit, ſequenda ſunt omninò teſtimonia, cap.ob carmen, ff.eod.

Non ad multitudinem teſtium, ſed ad ſynceram teſtimoniorum fidem, & teſtimonia, quibus potius lux veritatis adſiſtit,reſpicere iudex debet, d.l.ob carmen,eod.

Produci teſtis non poteſt, qui ante in eum Reum teſtimonium dixit,l.produci,eod.

Quarta productio teſtium abſque ſolennitate legali concedi non debet, cap.ſignificauerunt,extr.eod.

Publicatis atteſtationibus, admittitur aduerſarius ad probandum contrarium,ſi ante publicationem ſuper hac probatione contraria inſtrui non potuit,cap.ex tenore,eod.

Si Actoris & Rei teſtes contraria deponunt, fidem ſibi non derogant: ſed præualent digniores, & veriſimiliora deponentes,& ſi in cæteris eſt diſparitas, præfertur numerus,ca. in noſtra, eodem.

Poſt publicationem atteſtationum, contra perſonas teſtium excipi non poteſt, niſi iuramento iurauerit, quòd ad hoc ex malitia non procedat, vel ante publicationem fuerit proteſtatus, vel oſtendere poterit, quòd poſt publicationem didicerit, quod in perſonas obiicit, capit. præſentium, extra. eodem.

Domeſticum teſtimonium omni iure reprobatur, cap. in literis,l.domeſticum, & l.teſtes, extr.C.& ff.eod.

Publicatio, vel renuntiatio teſtium, in certis capitulis

non præiudicat volenti teſtes producere in aliis, cap. cauſam, extra. eodem.

In cauſa appellationis ſuper nouis articulis non tantùm noui, ſed etiam veteres teſtes producuntur, cap. fraternitatis, extra. eodem.

Atteſtationes in vno iudicio receptæ fidem faciunt in eadem cauſa, & inter eaſdem perſonas coram alio iudice, ca. cauſam, extra. eodem.

Clerici non ſunt à ferendo teſtimonio in cauſa Eccleſiæ ſuæ, ſine rationabili cauſa, repellendi, cap. cùm numerus, extra. eodem.

Epiſcopus ad dicendum teſtimonium citari non debet iure ciuili, idque vt perſona honoretur, & ne dignitas ſacerdotij exempta confundatur, l. nec honore, C. de epiſc. & cler. cum authen. ſed iudex.

Conſenſu litigantium quibúſuis teſtibus iuſiurandum remitti poteſt, cap. tuis quæſtionibus, extra. de teſtibus, & ibi gloſſa.

Iurabit teſtis, ſe nulla admixta falſitate, aut mendacio, nec pretio, nec amore, nec odio, nec timore, nec pro quoquam commodo teſtimonium dicturum, gloſſ. in capit. fraternitatis, extra. eodem.

De ſingulis circumſtantiis teſtes per iudicem prudentem ſunt inquirendi, videlicet de cauſis, perſonis, loco, tempore, viſu, auditu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine, capit. cùm cauſam, extra. de teſtib.

Oportet iudicantem cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere, 30. quæſt. 5. ſecundum gloſſ. in verb. ex tempore.

Si quis ſemel, aut bis teſtes produxerit, & teſtificata didicerit, nulla poſtmodum productione vtetur, etiamſi diuina iuſſio hoc præceperit, cap. penult. extr. de teſtibus.

Atteſtationibus publicatis, ſicut non licet ſuper eiſdem, ſeu directò contrariis articulis alios, vt eoſdem teſtes in principali

cipali cauſa producere, ſic nec in appellationis cauſa licet, cùm vtrobique eadem ſubornationis cauſa ſit timenda, Clem.2.de teſtibus.

Vnius teſtis dictum non audietur, etiam ſi præclaræ curiæ honore præfulgeat, l.iuriſiurandi, C.eod.

Teſtes adhibendi ſunt, qui præponant veritatem gratiæ, & potentiæ, l.eos teſtes, C.eod.

Omnibus in re propria dicendi teſtimonij facultatem iura ſubmouerunt, l.omnibus, C.eod.

Teſtis ratione teſtimonij ſubijcitur iuriſdictioni eius iudicis, apud quem teſtimonium perhibet, tametſi alioqui præſcriptione fori ſit tutus, l.nullum, C.eod.

In probatione facienda teſtibus æquè creditur, vt inſtrumentis, l.in exercendis, C.de fide inſtr.

Teſtimoniorum vſus ad eruendam veritatem inductus eſt, & ideò teſtes adhibentur, vt veritati teſtimonium perhibeant pro vtraque parte, & probatio rerum geſtarum ſalua ſit teſtibus adhibitis, l.curent.eod.

Teſtes contrarij, ſibi inuicem fidem derogant, cap. in noſtra, extra.eodem.

Vnius teſtis ad cumulandam probationem, vel iuramenti dilationem, in ſupplementum probationis impetrandam proficit, cap.fin.extr.de iureiur.

DE TESTIBVS COGENDIS, VEL NON.

TITVLVS XXI.

CVm publicè interſit, reuelata veritate, vnicuíque ius ſuum conſeruari, teſtes à litigatoribus nominati, etiam inuiti, quandóque euocantur, & ad dicendum teſtimonium pœnalibus mandatis per iudicem ordinarium, vel eius commiſſarium compelli poſſunt: maximè, ſi nullo excuſationis priuilegio ſint muniti, & ſe, gratia, timore, vel odio, à ferẽdo teſtimonio ſubtrahant, ca.dilectorum, & c.1.extr.eod. An autem, in defectum aliorũ teſtium, illi, qui excuſationem legi-

bus merentur, inuiti ad teſtimonium dicendum compellantur: Vt ſunt valetudinarius, ſenex, miles, publicanus, qui abeſt ex probabili & neceſſaria cauſa, & qui lege Iulia iudiciorum publicorum continentur, putà, gener, vitricus, ſobrinus, libertus, contra priuignum, ſobrinum, vel ſobrinam, vel liberos eorum, patronum, aliíque, qui ratione ſui, vel cauſæ priuilegiati ſunt. Et licèt ſint, qui eos inuitos, excepta cauſa matrimonij, & hæreſeos, non cogi putent, quaſi hoc priuilegium eis à lege indultum, nuſquam inueniatur ademptum, ſecundum l. ſancimus, C. de teſt. Tamen conſentanius eſt, ſi res aliter probari non poſſit, præmiſſa monitione, etiam per Eccleſiaſticam cenſuram, in cauſa ciuili, vel criminis ciuiliter intentati eos compelli poſſe, cap. cùm ſuper, extra. eod. cap. peruenit ad nos, extra. eodem.

Et eſt ratio: Quia iudex, ad eliciendam veritatem, omnem lapidem (vt dicitur) mouere debet. Accedit, quòd veritatem occultans mortale peccatum committat. Non debet igitur prætextu alicuius priuilegij ſupprimi, cuius reuelata veritas, litigatorem, qui aliàs ius ſuum deducere & probare non poteſt, in iudicio ſubleuaret, cap. peruenit ad nos, extra, eod. 11. quæſt. 3. cap. quiſquis, extra. de crimine falſi, cap. 1. Panorm. num. 1. extra. eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Compelluntur teſtes, etiam in criminali, quos accuſatus malitioſè accuſatori ſubtraxit, cap. peruenit ad audientiam, extra. eodem.

Tam in ciuili, quàm in criminali monendi, & inducendi ſunt teſtes ad teſtificandum: & ſi ſe odio, gratia, vel amore ſubtraxerint; nec aliter veritas haberi poſſit, etiam per ſuſpenſionis, excommunicationis, & depoſitionis ſententiam ſunt compellendi, cap. 1. cap. 2. cùm contra, & ca. delictorum, extr. eod. cap. peruenit ad nos, extr. eod.

Deficiente probatione multi admittũtur & coguntur, qui aliàs non cogerentur, cap. quoties, & cap. tam literis, extra. de teſtibus.

Qui veritatem occultat, mortale peccatum committit, cap. quiſquis, 11. quæſt. 3.

Clerici ad dicendum teſtimonium, ne à diuinis auocentur, cogi non debent: poſſunt tamen in defectum probationum, & in rebus Eccleſiæ cogi, cap. ſtatuendum, 2. quæſt. 6. c. cùm nuncius, extra. de teſtibus.

DE FIDE INSTRVMENTORVM.

TITVLVS XXII.

Continuatio.

INſtrumenti editio, modus eſt faciendæ fidei, & ſpecies inſtruendæ probationis, non tantùm in actionibus, verùm etiam exceptionibus, & replicationibus, quocunque tempore ante concluſionem cauſæ fiat.

Vnde dicitur Inſtrumentum?

Inſtrumentum dictum eſt, ab inſtruendo, quia inſtruit cauſam: ſicuti documentum à docendo, quia docet, ſeu munimentum, à muniendo, quia munit producentem contra aduerſarium, cap. fin. extra. de dol. & contum. & cap. ſi quis de clericis, 12. q. 2. Et accipitur generaliter & propriè. Generaliter quidem inſtrumentorum nomine ea omnia accipienda ſunt, quibus cauſa inſtrui ſolet, & ideò tam teſtimonia, quàm perſonæ, quæ teſtificantur, inſtrumentorum loco habentur, cap. peruenit ad audientiam, extra. de teſt. cog. l. 1. ff. de fide inſtr. Propriè autem inſtrumentum dicitur ſcriptura ad memoriam alicuius rei confecta, Spec. tit. de inſtr. editione, §. 1.

Quotuplex Inſtrumentum?

Duplex, publicum & priuatum.

Quid eſt Publicum?

Publicum eſt ſolennis & ritè ordinata ſcriptura, per authenticæ perſonæ manum, publicè, cauſa memoriæ, facta, Specul. §. 1. eod. Vel dicitur ſcriptura, publicam authoritatem obtinens. Et huius varia ſunt genera. Primò enim publicum dicitur, quod per manum publicam ſcriptum eſt: per publicam manum notarius intelligitur, qui etiam publicus ſeruus dicitur, cap. quanquam, extra. de vſuris, cap. illud, extr. de præſumpt. 2. Quòd ſigillo authentico eſt roboratum, cap. ſcripta, extr. eod. etiamſi ſit à priuato ſcriptum, putà ſigillo Principis,

Vniuerſitatis, aut alicuius collegij. 3. Omnes ſcripturæ qualeſcunque, etiam priuatæ, quarum publicatio magiſtratûs authoritate interueniente contingit: vt cùm teſtamenta, vel codicilli, vel aliæ tabulæ authore iudice aperiuntur, c. 2. extr. de fide inſtrum. l. publicari. C. de teſtib. 4. Quod in iudicio apud acta publica ſcribitur, cap. quoniam, extr. de probat. 5. Dicitur publicum, quod habet ſubſcriptionem trium, vel, iuxta canones, duorum viuentium teſtium, etiamſi ſit per priuatam manum ſcriptum, c. 2. extr. de fide inſtrum. c. 1. extr. de probat. Sed mors teſtium vigorem iſtiuſmodi inſtrumenti perimit, cap. 2. extr. eodem. 6. Publicum dicitur, quod de archiuo publico producitur: liber ſcilicet rationum, vel alterius rei, cui fides adhibetur, ſi publicum teſtimonium iudicis, hoc ex archiuo publico eſſe, aſſeuerantis accedat, c. ad audientiam, extr. de præſcrip. c. peruenit, 30. q. 1.

Quid eſt Priuatum?

Priuatum eſt, omne aliud inſtrumentum, à quocunque ſit ſcriptum, quod aliquo prædictorum modorum non eſt corroboratum: quorum tres ſpecies ponit Specul. tit. de inſtr. editione, §. nunc dicendum reſtat.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt lex, & conſenſus partium: hinc eſt, quod inſtrumenta ſint neceſſitatis, quæ lege fieri præcipiuntur, c. 1. extr. de cenſibus; & voluntatis, quæ voluntate & conſenſu partium, nulla impellente neceſſitate, conficiuntur, l. contractus, C. de fide inſtrument.

Quæ cauſa Procatarctica?

Eſt partium petitio, vel rogatio: perſona autem iſta, quæ inſtrumento conſcribendo adhibetur, in illis actibus, qui vtriuſque partium conſenſu perficiuntur; vt ſunt venditiones, permutationes, tranſactiones, pignorationes, locationes, conductiones, &c. ab vtraque parte rogari debet. Si verò actus vnius tantùm partis deſideret conſenſum, vnius tantùm rogatio ſufficit: vt ſunt teſtamenta, codicilli, appellationes, proteſtationes, l. contractus, C. eodem, Bald. in l. 2. C. de edendo.

Quæ eſt cauſa Inſtrumentalis?

Eſt notarius, vel alia publica perſona. Solet enim magiſtratus de archiuo publico ſcripturam quamque tranſumere & conficere, Bal. in rubr. C. eod. Solet etiam publicis ſcripturis conficiendis præfici perſona publica, quæ, ſicut iudex ha-

bet

bet ordinariam iudicandi poteſtatem; ita publicam poteſtatem ſcribendi obtinet, ita vt illi fides plena adhibeatur, Bald. d.loco, nec tamen hoc ipſo notarius efficitur: is enim vel à Principe, vel Comite Palatino, cui hanc poteſtatem creandi notarios Princeps conceſſit, creatur. Et eſt actus ſummi imperij, quod genus magiſtratus municipales exercere abſque ſingulari Principis indultu non poſſunt. Ergo perſona à iudice municipali conſtituta ad hoc, vt in archiuum publicum relata, vel aliàs apud acta notata, tranſumat, publicamque ſcripturam conficiat, propriè notarium agere non dicitur. Quòd ſi autem magiſtratus, vel quiuis alius, putà Comes, vel Baro,&c. creandi notarios ex conſuetudine actus vſurpet,eius inſtrumento tantùm intra territorium magiſtratui, à quo creatus eſt, ſubiectum, creditur: non autem extra. Licèt notarius authoritate Papæ,vel Imperatoris creatus,vbique locorum exercitium officij ſui habeat, & inſtrumentum vbiuis locorum valiturum conficere poſſit, Bald. in addit. ad Spec.de inſtr.editione.

Quod Obiectum?

Omnes actus iudiciales, voluntarij inter viuos, & vltimæ voluntatis. Actus enim iudiciales ſunt,citationes,dilationes, recuſationes, exceptiones, petitiones, reſponſiones, interrogationes,confeſſiones,teſtium depoſitiones,inſtrumentorum productiones,interlocutiones,appellationes, renuntiationes, concluſiones.Statuit enim Innocentius III. in concilio generali, vt iudex tam in ordinario, quàm extraordinario iudicio adhibeat publicam perſonam, vel duos viros idoneos, qui vniuerſa iudicij acta, loca, tempora & perſonas deſignando conſcribant, atque ſuper aliquibus propria inſtrumenta, quæ hoc titulo explicantur, his actibus confici poſſunt, cap.quoniam,extr.de probat.

Voluntarij actus inter viuos ſunt,venditiones, emptiones, locationes,conductiones,permutationes, mutuum, pignorationes,emphyteuſis,feudum,conſtitutio ſeruitutis tam realis, quàm perſonalis,vt vſusfructus,vſus,habitatio,tranſactiones, arrharum dationes, donationes, diuiſiones, ſolutiones, acceptilationes,emancipationes,poſſeſſionum traditiones,manumiſſiones, & omnes alij actus, qui inter viuos celebrantur, & deſuper inſtrumenta ad faciendam in omnem perpetuitatem fidem conficiuntur,l.contractus,C.eod.

Vltimæ voluntates, vt teſtamentum, codicillus, donatio cauſa

cauſa mortis, & cætera, quæ his æquiparantur, tot.titul. C.de teſt.ordinan.l.cùm de mortis,C.de donat.cauſa mortis.Et denique de omnibus, niſi vel lex, vel ſtatutum obſtat, inſtrumenta fidei faciendæ, & cauſæ inſtruendæ, vel facilioris probationis gratia,confici poſſunt,Bal.in rubri.nu.17.C.eod.

Quæ eſt Forma conficiendi publica Inſtrumenta?

Inſtrumentum, ſecundum Specul.duo continere debet, factum, & ipſam publicationem. Quod ad factum attinet, tenentur partes notario ad hoc rogato, qui ratione officij ſui, obſtrictus eſt quaſi condigno pretio conductus in eo partibus præſtita opera annuere, in ſcriptis & in præſentia duorũ, vel trium teſtium facti ſpeciem explicare, qua intellecta, debitis ſolennibus obſeruatis, in quibus ipſa publicatio conſiſtit,deſuper inſtrumentum conficiat notarius,Bal.in rub.C.de fide inſtrum. §. nos autem, in auth. de tabell. & Dd.in auth. ſi quis in aliquo,vbi glo.C.de edend.

Sunt autem nouem regulariter,quæ publicationem faciunt, vt in auth. vt nomen Imp. præpo.§.1.col.5. ſcilicet inuocatio nominis Domini, anni eiuſdem,indictio,dies contractus,nomen Imperatoris, vel Papæ, vel regis, locus, teſtes, nomen tabellionis, vel notarij, & ſignum notarij. Non autem ſubſcriptio vel ſubſignatio contrahentium, vel teſtium. Ea enim ad muniendam publici inſtrumenti fidem, non requiritur: cùm notarij, vt publicæ perſonæ ſubſcriptio, & ſignatio ſufficiat. In inſtrumentis verò publicis, apud acta;vel à iudice confectis, nulla ſolennitas deſideratur, cùm eam iudicis præſentià,& iudicij authoritas ſatis,ſuperque ſuppleat,l.omnium,C.de teſtib.& ibi Dd. Quod ſecus eſt in priuatis, quorum validitas & robur ex ſubſcriptione & ſigillis partium, & teſtium dependet: Panormit. & Inno.in c.1.extr.de his, quæ fiunt à præla.ſine con.Cap. Notandum etiam,quod, propter vetuſtatem, vel aliam iuſtam cauſam de inſtrumentis originalibus exempla ſolenniter ſumi poſſunt. Solenniter autem ſumi dicuntur, cùm coram ordinario iudice, vel ad hoc ab ipſo ſpecialiter delegato, ab eo, cuius intereſt, præſentantur; qui ſi ea diligenter inſpecta in nulla ſui parte vitiata compererit, per publicam perſonam illa præcipiat exemplari, eandem authoritatem per hoc cum originalibus habitura, c.fin. extr.de fide inſtrumentorum.

Quæ Forma exhibendi Inſtrumenta?

In exhibitione inſtrumentorum hoc obſeruatur, vt ante,

& poſt

& poſt publicationem teſtium,quandocunque voluerit altera partium, aduerſario ad hoc citato, poſſint exhiberi, vſque ad concluſionem cauſæ,c.cum dilectus,extr.de teſt.Verùm,poſtquam concluſum eſt, id eſt,renuntiatum productioni inſtrumentorum,& aliis probationibus,induci non poſſunt,niſi noua oriantur capitula ex veteribus pendentia: in quibus poſſunt de nouo inſtrumenta exhiberi, etiam in cauſa appellationis, ſicut & teſtes noui recipi, c. fraternitatis, extr. de teſt. Vel,niſi talis eſſet perſona,cui beneficium reſtitutionis in integrum indulgetur; poteſt tamen iudex terminum peremptorium ad exhibendum omnia inſtrumenta præſtituere, vltra quem pars niſi legitima ex cauſa,vlterius non auditur,l.1. ff.de edéd.& Spec.per text.in d.c.cùm dilectus,tit.de inſt.editione. An autem litigatoribus inſtrumenta ſint edenda? Diſtinguitur. Aut inſtrumenta ſunt communia, aut propria: ſi communia, vtrique parti ſunt edenda,cap.2.G.perpetuus Vicarius,extr.eodem. Si propria,aut iis partes vtuntur, aut non vtuntur: ſi vtuntur,& Actor vel Reus aliquod inſtrumentũ in iudicio producat, quo aduerſus aduerſarium vti velit, illud aduerſario edere cogitur,l.1.ff.de eden.Nam & Actor Reo, & Reus Actori omnia, quibus in lite vſurus eſt, edere tenetur, ſecundùm gloſſ. in d. cap. G. perpetuus Vicarius, extr. eod. ſi autem partes non vtuntur, & Actor à Reo edi inſtrumenta, ad intentionem ſuam probandam petierit, repellitur; quia non ab aduerſario tela petere debet, ſed à ſeipſo accipere,ſciturus, non probata ſua intentione, Reum abſolutum iri,c.1. extr.de probat.l.qui accuſare, C.de edendo. Pari ratione nec Reus ab Actore petere poteſt inſtrumentum,ad exceptionem ſuam fundandam, vel reconuentionem inſtituendam: niſi petitum inſtrumentum, quaſi ſuum ſit, l.non eſt nouum, & l. fin.C.de edend. nec tertius quidam, penes quem inſtrumenta litigantibus ad inſtruẽdam cauſam vtilia eſſe dicuntur, exhibere tenetur,niſi ratione alicuius negotij partib. teneatur,putà tutelæ,negotiorum geſtionis,& ſimilium,Specul.tit.de inſtru.editio.§.videndum,num.18.

Quis Effectus & Finis?

Si publicum eſt inſtrumentum, plena fides rei geſtæ, ſuper qua illud confectum eſt: ſolùm enim publico inſtrumento, & eius exemplo ſolenniter ſumpto creditur: non autem priuato. Inſtrumenta enim domeſtica, ſeu priuata teſtatio, ſeu adnotatio, ſi non aliis quoque adminiculis adiuuentur, ad

probationem ſola non ſufficiunt, l.inſtrumenta, C.de probat. Niſi contra ſcribentem producantur, vel ſubſcriptione teſtium, & contrahentium, vel iudiciaria cognitione ſint confirmata,Bal.in rub.nu.3.eod.l.contractus,C.eod. Quòd ſi ex ſcriptura priuata conuentus, illam neget à ſe ſcriptam, vel ad teſtes, vel ad literarum comparationes, erit confugiendum. Debent autem comparationes literarum non ex quibuſuis ſcripturis, chyrographis, vel inſtrumentis, quæ non publicè ſunt confecta,fieri:ſed ex forenſibus,vel publicis inſtrumẽtis, vel huiuſmodi chyrographis, quæ ad minimum triũ teſtium habent ſubſcriptiones, præſtito iuramento ab his, qui comparationem faciunt, quòd neque lucri cauſa, neque inimicitiis, vel gratia impulſi, ad comparationem faciendam procedant,vt omnis falſitatis ſuſpicio euitetur,l.comparationes,C. de fide inſtr.& l.2.ff.eo.Debetq; inſtrumentũ,vt fidem faciat, reiq; geſtæ probationi ſufficiat, non eſſe cãcellatũ,abolitum, continere lituras,vel quacũq; ſuæ formæ parte vitiatum,neq; huic contrarium aliud produci.Scripturæ enim diuerſæ fidem ſibi derogantes, ab vna eademque parte probatæ nihil firmitatis habent, l.ſcripturæ, C.eod. & imputet ſibi proferens tales, cùm in ipſius fuerit poteſtate, quam voluerat non proferre:nihil igitur probabit,cap.imputari,extr.eod.cùm contraria allegans non ſit audiendus.

Quanta autem fides inſtrumentis in cauſis decidendis adhibeatur:Reſpondet Speculator, tit.de inſt.edit.num.8.quanta duobus,vel tribus teſtibus. Parem enim vim habẽt in exercendis litibus inſtrumenta & teſtes, l. in exercendis, C. eod. c.cum Iohannes, §.porrò,extr.eod. Quod verum eſt, quoad iuſtam probationem , ad quam faciendam, alterutrum ſufficit,aut idonei teſtes, aut non ſuſpectum inſtrumentum,ſcilicet,vbi ſine contradictione proferatur.Nam etiam contra inſtrumentum quantumcunque publicum teſtes admittuntur, prout expreſsè habetur in cap.cum Ioannes , extr. eod.& cap. ad audientiam, extr. de præſcript. Quid igitur iuris, ſi teſtes inſtrumento repugnant, an teſtibus,vel inſtrumento credendum ſit? Mynſing. in obſ. 39. cent. 4. ita putat diſtinguendum:Si teſtes contradixerint ſcripturæ, ad quam ipſi fuerunt, propter fidem , adhibiti , tunc teſtes ſcripturæ præferri debent : cùm tota authoritas tabularum à teſtium comprobatione dependeat,c.tertio loco,extr.de probatio. Secundò : ſi teſtes contradicant inſtrumento , ad cuius fidem confirmandam fuerint producti,tunc refert, an producantur ad proban-

dam falſitatem inſtrumenti, quod non ſimul cum atteſtationibus, ſed ſeorſim profertur ad probandum aliquid, hoc caſu parib. teſtibus præualet ſcriptura: putà, ſi tres dicant, inſtrumentum falſum, non audientur: quia & in tabulis inſtrumentorum duo teſtes vnà cum notario, qui tertius, adhiberi ſolent. Ni igitur quatuor aut quinque boni viri atteſtentur falſitatem, inſtrumento ſtabitur, d.c. cùm Ioannes.

An verò de falſitate non principaliter tractetur, neque accuſando, neque excipiendo: ſed vnà ad probandam intentionem exhibeantur inſtrumentum & teſtes, qui examinati, repugnent inſtrumento? Hac ſpecie nulla regula tradi poteſt, ſed iudex ex qualitate cauſæ æſtimare debet, quid horum magis ipſum ſequi oporteat. Nàmquædam per teſtes melius probantur, vt conſanguinitas, adulteriũ: quædam verò cõmodiùs per inſtrumenta, veluti acta iudiciorum, res antiquitùs geſtæ.

Quæ Cognata?

Monumenta publica, libri ciuitatum, monaſteriorum. collegiorum, teſtes, præſumptio iuris, & aliæ probationũ ſpecies.

Quæ pugnantia?

Sunt omnia ea, quibus inſtrumentum impugnari poteſt: vel, quæ ratione cauſarum, vel formæ, obiiciuntur contra inſtrumentum; vt ſi de re illicita & impermiſſa inſtrumentum factum fuerit: vel ab eo, qui non habet poteſtatem faciendi: vt, qui ſe notarium agit, cùm tamen non ſit, vel malè creatus; videlicet ab eo, qui ius creandi non habet, ſi fuerit cancellatum, abolitum, habeat lituras, ſint ſigilla abraſa, vel ſculpturæ ſigilli deletæ, ſi falſum, ſi non omnes contineat ſolennitates, quæ publicationem efficiunt; vt quia omiſſa indictio, teſtes, nomen notarij, eiuſdem ſubſcriptio, & ſignum, & circumſtantiæ requiſitæ: ſi producantur plura inſtrumenta fidem ſibi derogantia: vel ſi illud, quod producitur, ſibi ipſi ſit contrarium, ſi non debito tempore producatur, vel publicetur, & alia multa, quæ omnia hîc recenſere, longum eſſet.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Scripturæ contrariæ ab eodem productæ fidem non faciunt, c. imputari, extr. eod. l. ſcriptura, C. eod.

Vtrique parti communia inſtrumenta ſunt edenda, c. G. perpetuus vicarius, extr. eod.

Inſtrumentum exemplatum per tabellionẽ authoritate Ordinary, eandem vim habet cum originali, c. fin. extr. eod.

Poſt

Poſt publicatas atteſtationes, vſque ad concluſionem in cauſa, poſſunt inſtrumenta produci, c. cùm dilectus, extr. eod.

Inſtrumentum, propter raſuram in loco non ſuſpecto, non dicitur vitioſum, c. ex literis, extr. eod.

In exercendis litibus eandem vim obtinent tam fides inſtrumentorum, quàm depoſitiones teſtium, l. in exercendis, C. eod.

Teſtium, vel inſtrumentorum receptio poteſt ex cauſa committi Iudici alterius territorij, l. Iudices, C. eod.

Inſtrumenta domeſtica, ſeu priuata teſtatio, ſeu adnotatio, ſi non aliis quoque adminiculis adiuuentur, ad probationem ſola non ſufficiunt, l. inſtrumenta, C. de probat.

Rationes defuncti, quæ in bonis eius inueniuntur, ad probationem ſibi debitæ quantitatis, ſola non ſufficiunt, l. rationes, C. de probat.

Inſtrumenta cuiuſcumque generis non definiunt negotium, nec obtinent vim definitiuæ ſententiæ, nec habent executionem paratam, ſed tantùm probant rem geſtam, Bald. Conſ. 133. vol. 1.

DE PRÆSVMPTIONIBVS.

TITVLVS XXIII.

Continuatio.

PRæſumptio, quaſi legis opinio, niſi contrarium probetur, vel etiam quandoque contraria probatione non admiſſa, probationem facit, & Iudicem in formanda ſentētia inſtruit, c. literas, extr. de eo, quod metus cauſa, & tot. tit. de præſump.

Quid eſt Præſumptio?

Alciatus in Tractatu, De præſumpt. ita definit: Vt ſit probabilis coniectura, ex certo ſigno prouemiens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur.

Quotuplex Præſumptio?

Quidam triplicem ſtatuunt, ſcilicet præſumptionem iuris, & de iure: præſumptionem iuris, & præſumptionem facti. Sed Spec. & Bal. in addit. tit. de præſumpt. quadruplicem ponunt, temerariam, probabilem, violentam, & neceſſariam.

Quæ

Quæ diuiſio Canonibus magis videtur conuenire, c. adferre. c.literis,& c. literas,extr.eod.

Quid eſt Temeraria?

Præſumptio temeraria eſt, vana quædam hominis opinio, ex cauſis vilibus & leuib. proficiſcens: vt,quia videt quis adoleſcentem ſalutare aliquam, ſtatim præſumit, ipſos in rebus illicitis conuerſari,cùm tamen dubia in meliorem partem ſint interpretanda: nec petulanti procacitatis lingua,in præiudicium alicuius bonæ famæ ſiniſtrè diuulganda. Vnde,ſi presbyter amplexetur mulierem,præſumitur facere id cauſa benedicendi,vel ad pœnitentiam exhortandi, c.abſit,11.q.3. cap. in ſcripturis,diſtin.96. Sed ab illa benedictione libera nos, Domine, inquit Auguſtin. Imò, ob fidem à clericis malè ſeruatam, hanc præſumptionem exoluiſſe, non inconuenienter dici poteſt.

Quid eſt Probabilis?

Eſt veriſimilis coniectura,ex certo ſigno proueniens, quæ alio non adducto,pro veritate habetur, Alc. in Tract. de præſump. Quæ aliquando iuuatur legibus,& tunc vim probationis habet,niſi contrarium probetur.Et dicitur probabilis:quia plurium hominum opinione,ex multis cauſis, & ſuſpicionibus fama ſuper his increſcente collecta inducitur. Probabile enim, ſecundum Ariſtotelem, eſt, quod omnibus, aut pluribus, aut ſaltem ſapientibus videtur, Bald. in addit. ad Specul. tit.de præſumpt.

Quid eſt Violenta?

Violenta eſt, veriſimilis probatio ex multis indicijs, vel ex vno multùm efficaci, & veritati proximo collecta: vt ſi quis fugiat cum gladio ſanguinolento, præſumitur vulneraſſe, ſi aliud non appareat. Item ſi quis inuentus ſit nudus cum nuda, ſolus cum ſola,in eodem lecto iacentes,ſecretis locis,& latebris, præſumitur, quòd ſint fornicati, c.literis, extr. eod. Item præſumitur, quòd quis cognouerit mulierem, cum qua diu cohabitauerit, c.nec aliqua, 17. quæſtio. 1. Item ſi quis ter denuntiet alicui, ne cum vxore ſua loquatur, & hoc non attento,poſtmodùm inueniat eum cum ea loquentem, poteſt eum tradere iudici puniendum. Quia violentiſſima, malæ & deteſtandæ conuerſationis, præſumptio eſt, auth. vt liceat matri & auiæ,§.his quoque, collat. 8.Item cancellato chyrographo, præſumitur liberatio debitoris, l. ſi chyrographum, ff.de probat. Præſumitur vxor, quicquid habet,de bonis ma-

riti acquiſiuiſſe. Quilibet præſumitur bonus, idoneus, integræ famæ, &c. niſi contrarium probetur. Atqui hæ præſumptiones violentæ, etiam dicentur præſumptiones iuris: putà, quia ius præſumit aliquid, ſed non ſtatuit ius ſuper præſumpto: igitur per contrariam probationem poſſunt extenuari tales præſumptiones, Bal. in l. ſi duo patroni, ff. de iureiur.

Quid eſt præſumptio neceſſaria?

Præſumptio neceſſaria communiter vocatur iuris & de iure. Et definitur ab Alcia. in tract. de præſump. in prin. quòd ſit diſpoſitio legis aliquid præſumentis, ſuper præſumpto, tanquàm ſibi comperto ſtatuentis. Dicitur autem ideò iuris & de iure, quia ius vehementer præſumit ſic eſſe, vel non eſſe, & propter talem præſumptionem ius ſtatuit ſuper ea. Verbi gratia: ſi is, qui cum virgine per verba de futuro cõtraxit, cognouerit eam poſteà, ius certè ſtatuit contra huiuſmodi matrimonium præſumptum probationem non admitti: Nam ex quo eam cognouit, intelligitur in eam conſenſiſſe, quamuis cum ea non contraxerit per verba de præſenti, c. is qui, extr. de ſponſ. Idem eſt, ſi quæ inuita viro tradita pòſt conſenſerit in carnalem copulam, vlteriùs non auditur, c. ſignificauit, extr. de eo, qui dux. in matr. quam pol.

Traduntur & aliæ præſumptionum diuiſiones. Quòd ſcilicet alia ſit famæ, alia naturæ, alia iuris, alia iuris & de iure, alia facti, alia qualitatis, alia iudicis, ſeu contumaciæ hominis, alia facti præcedentis, vel ſubſequentis: quæ tamen omnes ſub quatuor recenſitis præſumptionum ſpeciebus continentur.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Eſt ipſa lex, & ratiocinatio hominis ex varijs coniecturis orta: coniecturæ autem ex diuerſis, perſonarum, rerum, locorum, temporum, & factorum qualitatibus ſumuntur.

Quæ eſt præſumptionum cauſa ex qua?

Ex varijs cauſis præſumptiones proficiſcuntur, ſcilicet ex perſona, loco, tempore, qualitate, fuga, fletu, negligentia, obſcuritate, euentu, quantitate, taciturnitate ſequenti, familiaritate, dignitate, dilectione, ſocietate, frequentatione, & ætate, Bald. in addit. ad Spec. tit. de præſump. & Spec. eod. tit. §. præſumptio eſt.

Quod eſt Obiectum?

Res veriſimilis, inſtrumentorum ſolennitates, qualitates perſona

perſonarum, facta incerta. Nam quæ iuris ſunt, non præſu-muntur: quia ius ſemper eſt certum, l. 2. ff. de iuris & facti ign. conſilia, affectus, & ſigna tam neceſſaria, quàm veriſimilia.

Quæ Forma?

Forma præſumendi varia eſt. Aliam enim præſumptionem iure introductam, lex iuris firmitate roborat, & pro veritate eam haberi, &, ne quid contra ſtatuatur, præcipit: aliam, donec facti quæſtio controuertatur, & contraria probatione eneruetur, ſuis viribus relinquit; non tamen ſuper præſumpto ius ſtatuit; Alia denique omni iuris adminiculo deſtituta, nuda hominis opinione, inducitur.

Quis Finis, & Effectus?

Pro verietate præſumptionum, varij ſunt effectus. Temeraria enim præſumptio nec ſemiplenæ probationi ſufficit, nec mouere animum iudicantis debet, cap. 1. 2. quæſtio, 1. ca. oues paſtorem, 6. quæſt. 1. cap. ſi quid verò, diſtinct. 86. c. licet Heli. extr. de ſimonia. Probabilis præſumptio, quæ lege iuuatur, vim habet probationis, niſi contrarium probetur. Sed quæ lege non iuuatur, ſed tantùm in opinionibus hominum conſiſtit, non probat per ſe: ſed iuuat probationem ſibi concordantem. Hoc eſt, licèt per ſe iudicem non moueat ad pronuntiandum, cum vno tamen teſte, vel cum alia conſimili præſumptione, plenam facit fidem, cap. illud, extra. de præſumpt. cap. item ſæpè, 4. quæſt. 3. & cap. ſi duo, 35. q. 6. Mouet etiam iudicem ad deferendum iuramentum ei, pro quo eſt præſumptio, non autem eius aduerſario, l. in bonæ fidei, C. de reb. credit. Et ad imponendam purgationem infamato præſumpto, ca. ſicut conſuetudo, extr. de probat, ca. preſbyter, 2. q. 5. & cap. 1. & 2. extr. de purg. canon. Contra eam autem probatio in cõtrarium admittitur. Violenta præſumptio, quæ ex veriſimili probatione fit, diciturque pręſumprio iuris, onus probandi in aduerſariũ transfert, diciturque actus à iure præſumptus, eo ipſo probari, quòd non probetur contrarium. Vnde ea liquidiſſima probatio vulgò appellatur, l. licèt Imperator, ff. de leg. 1. In criminalibus tamẽ enormibus non niſi ſemiplenam probationem facit, quæ tantùm ad torturam, non autem ad infligẽdam pœnam capitalem, nullo adiuncto alio adminiculo, ſufficiens eſt: nec per pręſumptiones condẽnatur quis ſine probationibus, quæ in criminalibus luce meridiana clariores deſiderãtur, cùm ſatius ſit, impunitũ relinqui facinus

nocentis, quàm innocentem condemnare, l.abſentem, ff.de pœnis, l.fin.C.de probat.cap.literas, extr.eod.arg.cap.nomine, 2.quæſt.1.cap.quia veriſimile, extr.de præſumpt. Eſt & huius præſumptionis iuris effectus, quòd aduerſariũ, qui cõtrarium probare nititur, duriore grauet probatione, adeò, vt nec ei ſemiplenè per vnum teſtem, vel alio modo probanti, in ſupplementum probationis, deferatur iuramentum, Mynſ. obſeru. 68. cent. 5. per text. in l.vlt. & ibi gloſſ. & Bald.ff.de eo, quod metus cauſa. Denique neceſſaria præſumptio, quæ & iuris, & de iure dicitur, plenam probationem facit, & pro veritate habetur, nec probationem in contrarium admittit, niſi per confeſſionem partis, reſtitutionem in integrum, & alia, quæ Alc.in Tractat.de præſumpt.& Felin.in cap.quanto, extr. de præſumpt. & Bald.in addit.ad Specul. remiſſiuè recenſent, tit. de præſumpt.

Quæ Cognata?

Omnes probationum ſpecies, & fictio iuris: quæ nihil aliud eſt, quàm legis aduerſus veritatem, in re poſſibili, ex iuſta cauſa diſpoſitio. Differunt tamen. Quia fictio fit aduerſus veritatem: præſumptio autem veritatem imitatur. Vnde dicitur, lex falſum & certum fingit, ſed verum & veriſimile præſumit, Alc. in tractat.de præſumpt.in princip.

Quæ Adiacentia?

Veritas, confirmatio legis poſſibilitas, veriſimilitudo.

Quæ Pugnantia?

Notorietas rei, veritas in contrarium probata, iuris diſpoſitio contraria, impoſſibilitas, certitudo facti. Nam in claris & certis non eſt locus coniecturis, l.continuus, §.cùm ita, ff.de verbor.oblig.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quilibet præſumitur bonus & idoneus, niſi contrarium probetur, cap.dudum, & cap.cùm in iuuentute, extr.eod.

Ex præteritis præſumitur circa futura, cap. mandata, & cap.ſcribam; extr.eod.

Ex vicinitate præſumitur notitia facti loci vicini, capit. quoſdam, & cap.quanto, extr.eod.

Qui ex duobus illatis alterum negat, reliquum affirmare præſumitur, cap.nónne, extr.eod.

Quicun

Quicunque virtutibus ſtudet, cum modeſtia continentiæ, auditioni ſapientium, obſeruantiæ mandatorum Dei, maximè ſimplicitati & humilitati, is commendandus, cap. ex ſtudiis, extra. eodem.

Conuerſatio in adoleſcentia facit præſumptionem in ſenectute, d.cap.ex ſtudiis, extr.eod.

Præſumptio veritati cedit, præſumptio autem iuris & de iure ipſa veritas eſſe cenſetur, l. nuptura filio, ff. de iure dot. l. antiquæ, C.ad S. C.Velleia.

Stante probatione pro aliquo, aduerſarius, qui contrarium probare nititur, duriori probatione grauatur, adeò vt nec ei ſemiplenè probanti in defectum probationis iuramentum deferatur, cap. quia veriſimile, extra.eod. Mynſ.obſeru. 68.cent.5.

Sicut manifeſtè nocens: ita & occultus pœnæ obnoxius eſt, cap.ſicut, extr.eod.

Præſumitur ſemper in benigniorem partem, in quam, ipſa naturæ ratio, & affectio ducit, cap.eſtote, extr.de reg.iur.

DE IVREIVRANDO.

TITVLVS XXIIII.

Continuatio.

IN probationum defectum, iuſiurandum, quod litium expediendarum maximum remedium eſſe dicitur, defertur, cap.etſi Chriſtus, §.Iacobus, extr.eod.

Quid eſt Iuſiurandum?

Eſt aſſumptio nominis diuini, qua inuocatur Deus, vt dicti fidem atteſtetur, d.cap.etſi Chriſtus, extr.eod.

Quot ſunt eius partes?

Sunt duæ: Inuocatio diuini numinis & imprecatio, qua iurans, ſe pœnæ & diuinæ vindictæ deuouet, ſi verum nõ dicat.

Quæ eſt Iuramentorum diuiſio?

Quòd iuramentum aliud ſit promiſſorium, quod ſuper futuro fit, quandocunque videlicet, aliquid dandum, vel non dandum, faciendum, vel non faciendum, promittitur: vt ſi

quis iureiurando promittit iudicio ſiſti, aut litem exequi, cap. 1. extr. de ſequeſt. poſſeſſ. Aliud aſſertorium, quo aliquid eſſe, vel fuiſſe, aſſeritur. Quod plures habet ſpecies: nam aliud dicitur de calumnia, aliud de veritate, aliud de malitia: item, aliud voluntarium, aliud neceſſarium, aliud iudiciale. Sed quia hæ poſtremæ iuramentorum ſpecies ad decidendas & finiendas lites proficiunt, & in defectum probationum proferuntur, hîc potiſſimùm ſunt explicandæ.

Quid eſt Iuramentum voluntarium?

Voluntarium iuramentum eſt, quod ex conuentione per modum trãſactionis extra iudicium defertur, dictum à ſpontanea ſuſcipiendi voluntate, l. iuſiurandum, ff. eod.

Quid eſt Iudiciale?

Eſt, quod à parte parti, in iudicio defertur, cap. fin. extra. eod. quod quidem Actor facere poteſt, etiamſi nihil præſtiterit, aut probarit, Iaſon. in l. admonendi, ff. eod.

Quid Neceſſarium?

Neceſſarium eſt, quod iudex ex officio, in defectum legitimarum probationum, vbi neque nihil, neque plenè probatum eſt, alterutri litigatorum defert: dictum à neceſſitate præſtandi. Quia recuſari, abſque legitima cauſa, non poteſt, cap. fin. ext. eod. l. generaliter, C. de rebus credi.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Præceptum iudicis, in ſupplementum vel defectum legitimarum probationum, alterutri parti præſtationem iuramenti deferentis, vel partium conuentio; qui dirimendæ litis cauſa iuramentum ſibi inuicem deferunt, & referunt, ſi probationibus, ad inſtruendam cauſam requiſitis, ſint deſtituti, l. 1. ff. eodem.

Quod Obiectum, vel Materia circa quam?

Omnes lites, & controuerſiæ, in quibus litigantes probationibus ſunt deſtituti: ſiue agatur de proprietate, ſiue de poſſeſſione, ſiue in perſonam, ſiue in rem. Non autem ſi res merè ſit ſpiritualis, de qua controuerſia eſt, vel actio famoſa inſtituatur, vel criminaliter agatur, in quo genere cauſarum luce meridiana clariores deſiderantur probationes, l. fin. C. de probat. cap. fin. extr. eod. Specul. tit. de iuramenti delatione, §. quoniam, & Hoſtienſ. tit. de aſſertorio iuramento, §. & ſuper quibus, & Dd. in d. l. admonendi, ff. eod.

Quæ Forma deferendi, & præſtandi Iuramentum?

Si voluntarium fuerit iuramentum, vt voluntate eius, cum quo alicui negotium eſt, ſpontè ſuſcipiatur, atque vt vtriuſque voluntate, & quaſi conuentione ſuſceptum inuocato diuino nomine, abſque poteſtate referendi præciſè præſtetur: ſicut enim ab initio, idipſum ſuſcipiendi, libera eſt facultas, ita poſt ſuſceptionem illud præſtandi incumbit neceſſitas, l. ſicut, C. de act. & oblig. & l. iuſiurandum, ff. eod. Si iudiciale, vt Actor, etiamſi nihil præſtiterit, ante litis conteſtationem, præſtito de calumnia iuramento, ſi hoc petatur, deferat Reo iuſiurandum, qui remiſſione iuriſiurandi non facta ipſum præſtet, aut referat, aut ſoluat: ſiquidem, non ſubitò delatum iuramentum præſtare cogitur, ſed referre, ſicuti etiam aduerſarius contentus voluntate ſuſcepti iuriſiurandi delationem reuocare poterit, quo caſu, perinde, ac ſi iuratum eſſet, habebitur, l. 4. & 5. ff. eodem.

Quòd ſi neceſſarium: vt iudex in ciuilibus, & arduis, non merè ſpiritualibus, vel famoſis, nec criminalibus (niſi de pecuniaria pœna agatur) vbi neque nihil, neque plenè probatum eſt, Reo quidem, ſi vel ſemiplenè probauit, vel eo nihil probante, Actori, qui ſemiplenè probauit, vel ſi vtriuſque probationes ſint pares, inſpecta perſonarum qualitate, vt dignior & præſtantior præferatur, vel ſi authoritate & dignitate pares, Reo, cuius partes in ſententia ferenda ſunt fauorabiliores, niſi cauſa actoris fauorabilior ſit, vel cauſæ qualitas aliud ſuadeat, ad petitionem partium ante concluſionem cauſæ factam, in defectum vel ſupplementum probationum iuramentum ex officio deferat: & vt is, cui iuramentum hoc ſuppletorium à iudice delatum fuerit, abſque relatione præſtet, Dd. in l. admonendi, ff. eod. cap. fin. extr. de purga. gloſſ. in cap. fin. extr. eod. Quare tradit Mynſingerus in obſeruat. 68. centu. 1. Ad hoc, vt deferri poſſit iuramentum ſuppletorium, ſex coniunctim conſiderari. Adeò vt vno ex his deficiente, delationi non ſit locus. 1. Quòd ſemiplenè probatum ſit per vnum teſtem omni exceptione maiorem, & quòd talis ſemiplena probatio verè, & non præſumptiuè concludat. 2. Quòd ille, cui defertur, ſciat veriſimiliter veritatem per ſenſum corporeum. Et ideò non defertur hæredi, cùm veriſimiliter ignoret negotij veritatem. 3. Vt is, cui defertur, ſit honeſta perſona, & integræ vitæ: quia vili & ſuſpecto de periurio, non defertur. 4. Quòd cauſa non ſit ardua, vel criminalis:

ſed modica, & ciuilis. Quòd talis ſemiplena probatio aliqua præſumptione dilui & eleuari non poſſit. 6. Quòd tale iuramentum fuerit à partibus petitum, antequàm concluſum ſit in cauſa. Et nota hîc, quòd licèt in criminalibus non deferatur iuramentum in ſupplementum probationis, hoc tamen verum eſt, ſi criminaliter agatur. Et in accuſatore, non autem in reo veriſimilibus coniecturis, & præſumptionibus grauato: hic enim ad oſtendendam ſuam innocentiam iuramento onerari poteſt, vbi agitur de pœna pecuniaria; Vnde in cauſa fractæ pacis iuramentum purgationis Reo, contra quem ſunt ſuſpiciones, etiam abſque noua citatione, & proceſſu, deferri tradit Mynſing. in obſeruat. 87. centur. 2.

Eſt & vſitatum, vt mares per expreſſionem nominis diuini, erectis duobus digitis, ſuperioribus reliquis depreſſis: fœminæ autem, impoſita manu dextera ſiniſtræ mammillæ, in loco publico, coram iudice iurent.

Quis Finis?

Ne, inopia probationum, alicui ius ſuum pereat: ſed iuramento in locum deficientis probationis ſuffecto, lites expediantur, teſte Caio, qui in l. 1. ff. eod. ait: maximum remedium expediendarum litium in vſum veniſſe iuriſiurandi religionem, qua vel ex pactione ipſorum litigatorum, vel ex authoritate iudicis, deciduntur controuerſiæ. Hinc & Apoſtolus ait: Omnis controuerſiæ finem eſſe iuramentum, cap. etſi Chriſtus, §. Iacobus, extr. eod.

Qui ſunt Effectus?

Quòd iuramentum voluntarium, & iudiciale ſpeciem tranſactionis contineant, maiorémque habeant authoritatem, quàm res iudicata, cedántque loco ſolutionis: Adeò vt cauſa iureiurando ex conſenſu vtriuſque partis, vel aduerſario inferente delato & præſtito, vel remiſſo, deciſa, nec periurij prætextu retractari poſſit: niſi hoc ſpecialiter lege excipiatur. Iuriſiurandi enim contempti improba præſtatio diuinæ tantùm vltioni relinquitur. Et poſt præſtitum iuramentum, ampliùs non quæritur: quia aſſeueratio iuriſiurandi religione firmata, pro veritate habetur. Ideò ei, qui formiter, ſcilicet cauſa adiecta, & expreſſione contractus, ex quo quid ſibi deberi contendit, iurauit, datur actio in factum ex iureiurando, vt ex re iudicata, vel etiam vtilis ex contractu: licèt, ſi infor-

miter iurauerit, vna tantùm in factum iuratoria actio, & exceptio iuriſiurandi concedatur. Hoſtienſ. titul. de iurament. aſſerto.§. ſi quis, Zaſius tit.de actionibus, Inſt.l.2. l.iuſiurandum,l.nam poſtea,ff.eodem,l.1.l.2.& l.actori, C.de reb.cred. Neceſſarium autem iuramentum; cùm non ex litigatorum pactione, ſed authoritate iudicis,propter probationum inopiam, deferatur, vim non habet tranſactionis, vel rei iudicatæ, ſed probationis.

Non tamen adeò, quin detecto periurio, vel nouis repertis inſtrumentis,retractari non poſſit, l.eum, & l.admonendi, & ibi Dd.ff.eod. Sunt & alij iuramentorum effectus, qui in l. qui iuraſſe,ff.eod.& per Iaſon.in §.item ſi quis, Inſt.de actionibus recenſetur.

Quæ Cognata?

Fidei promiſſio,quæ, quo ad promiſſionis obſeruationem, à iuramento non differt. Vtraque enim pars eſt efficax, ſed tantùm quo ad pœnam, quæ non pariter fractione fidei, atque iuramento incurritur; Did.Couar.in 1. part.comment.in cap.quamuis,de pactis in 6.Imò, promiſſio ſub fide & dignitate principali à Principe facta iuramento ſolenniter præſtito æquipollet, Mynſing.in obſeruat. 17.cent.1. Affinia etiam ſunt,res iudicata,tranſactio,ſecundùm l.2.ff.eod.& l.non minorem.C.de tranſact.

Quæ Adiacentia?

Innocentius III. ex Hieremia propheta,cap.4.colligit,iuramentum tres habere comites,ſcilicet, veritatem, iudicium, & iuſtitiam. Veritas hîc ex conſcientia iurantis iudicatur. Si enim aliter ſciat,quàm ore exprimit,in periurij crimen incidit. Iudicium intelligitur de diſcretione & animi deliberatione, quæ in pupillis, furioſis, aliiſque mente captis non eſt: igitur à iuriſiurandi præſtatione repelluntur. Iuſtitia accipitur de rebus iuſtis, licitis, & honeſtis, extra quas iuramentum præſtitum in temerariam & impiam degenerat promiſſionem, cap. fin.17.quæſt. vlt.cap.ſi quis, 13.quæſt.2.cap. cùm quidam, extr. eod. Hoſtienſ.hoc tit. §. quot,comites, & Alc.cap.cùm contingat, extr.eod.

Quæ Pugnantia?

Periurium, mendacium, imbecillitas intellectus, minor ætas, furor, iniquitas, falſitas, dolus, metus, frequentia iurandi, turpitudo.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Regulariter in arbitrio iudicis eſt, vt Actore in probationibus deficiente, ſi reus grauatus ſit veriſimilibus coniecturis, & præſumptionibus, quòd ad oſtendendam ſuam innocentiam iuramento onerari poſſit, c.vlt.§. vlt.extr.eod. & Mynſing.obſeruat.89..cent.2.

Iuramentum ſuppletorium non defertur, niſi ſemiplena probatio verè, vel neceſſariò concludat, nec ſufficit eam præſumptiuè concludere, Rom.conſil.91.num.10.

Iuramentum litis deciſorium à iudice delatum ſine iuſta cauſa recuſari non poteſt: delatum verò à parte licitè recuſatur, & refertur, excepta actione famoſa, in qua Reo, referre non licet, c.iuramentum, extra eod.

Actore nihil probante, Reus, etiamſi nihil præſtiterit, obtinebit: præſumptione verò faciente pro Reo, deferri poteſt ad oſtendendam ſuam innocentiam: Niſi iudex inſpectis perſonarum & cauſæ circumſtantiis illud Actori videat deferendum, d.c.fin.§.ſanè, extr.eod.

Si mulier iurauit aliquem eſſe maritum, & ſuccubuit, quia alias probationes non attulit, non datur, nec denegatur ei licentia cum alio contrahendi, c.mulieri, extr.eod.

Iuramentum præſtitum ſuper actu à lege infirmato, principaliter fauore iurantis, licèt in conſequentiam, in fauorem publicum, neceſſariò eſt obſeruandum, ſi non vi, dolo, aut metu fuerit extortum, cap. cùm contingat, eod. & cap. ſicut, eodem.

Non adſtringitur quis iuramento adimplendo quod iurauit, ſi ab alia parte non impletur, cuius reſpectu præſtitum eſt iuramentum, c.ſicut, eod.

Sicut modico vino, propter frequentes infirmitates, vti licet: ita pro re vera, licita, & honeſta, neceſſitate exigente, poteſt ſecurè iurari, cap.etſi Chriſtus, §.quemadmodum, extr. eodem.

Quædam prohibentur, quia per ſe mala ſunt: vt furtum, adulterium, & c. quædam verò prohibentur ex cauſa: non quia per ſe mala ſunt, ſed quia, ſi fiant, frequenter, & multùm ex his mala ſequuntur. Sic iuramentum per ſe quidem malum non eſt, cùm ſit confirmatio veritatis: ſed tamen prohibetur ex cauſa: quoniam ex frequenti, & incauta iuratione periurium ſæpè contingit, cap. etſi Chriſtus, extr. eod.

Ad iurandum non debet quenquam ſpontanea voluntas inducere, ſed neceſſitas importuna trahere, dict. cap. etſi Chriſtus.

Quodlibet iuramentum tres comites habere debet, veritatem ſcilicet, iudicium & iuſtitiam, d. cap. etſi Chriſtus, §. Iacobus, eod.

Is, qui iurauit cum muliere contrahere, propter ſuperuenientem fornicationem, vel deformitatem, eam repellere poteſt, propter præcedentem non, cap. quemadmodum, eodem.

Ex cauſa leui, & temeraria, coniuges, etiam quo ad thorum, & mutuã cohabitationem, ſe ſeparare non poſſunt, etiam cum iuramenti interpoſitione, c. tua, eod.

Omne iuramentum generaliter præſtitum, intelligitur omni meliori modo, quo ſuſtineri poſſit, cap. ad noſtram, eod.

Ad liberationem à iuramento per metum extorto, opus eſt Eccleſiaſtica abſolutione, qua non ſecuta, ſeruandum eſt, ſi abſque interitu ſalutis æternæ ſeruari poſſit, c. ſi verò, & cap. verùm in ea, extr. eod.

Vaſallus, qui iuramentum fidelitatis ſuperiori prælato præſtitit, ſucceſſoribus iurare non cogitur, c. veritatis, eod.

Veritatis amica eſt ſimplicitas, dicto cap. veritatis, extr. eodem.

Crimen ab eo, qui in dignitate conſtitutus eſt, tantò grauius eſt vindicandum, quantò maiore præeminet dignitate

tate committens. Quia eius exemplo faciliùs alij poterunt ad ſimilia prouocari, c. cum quidam, extr. eod.

Periurus eſt, & ab Eccleſia remouendus, qui non neceſſitate, ſed voluntate contra licitum iuramentum venit, c. querelam, eod.

Debitor, qui iurauit creditori nullum grauamen ſuper re pignorata inferre, donec ſoluerit debitum, non auditur repetens pignus, & volens compenſare fructus in ſortem: ſed debet priùs debitum integrum ſoluere, & poſteà rem cum fructibus inde perceptis expoſcere, cap. ad noſtram, extra. eodem.

Si obiiciens exceptionem iuriſiurandi, remiſſi, vel debiti, ex illa exceptione ſuccumbat, nec plenè ante litis conteſtationem probarit, licèt ſuper hoc examinati fuerint teſtes, nihilominùs poſt litis conteſtationem, iterum poterit opponi, teſtéſque rurſus examinari, & publicari ſuper eadem, Mynſ. 14. obſer. cent. 4.

DE EXCEPTIONIBVS.

TITVLVS XXV.

Continuatio.

ACtoris intentione fundata, ſolet quandoque Reus conuentus exceptiones peremptorias, ad excludendum & perimendum id, quod ex narratione facti, & agendi iure Actor in libello concluſit obiicere, l. 2. ff. de exceptio. & præſcript.

Quid eſt Exceptio?

Exceptio, ſecundùm Vlpia. in l. 2. ff. eod. dicitur, quaſi quædam excluſio, quæ interponi actioni cuiusque rei ſolet, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationémve deductum eſt.

Quæ cauſa efficiens?

Eſt ipſa lex, & alia omnia, quæ vicem legis habent. Vnde exceptiones à cauſa efficiente, diuiduntur in ciuiles & prætorias,

rias,teſtante Iuſtiniano in §.alioqui,Inſtit.de except.

Quæ ſunt exceptiones ciuiles,& prætoriæ?

Exceptiones ciuiles dicuntur, quæ ex legibus, vel ex iis, quæ vicem legis obtinent; vt ſunt, ſenatuſconſultum, plebiſcitum,conſuetudo,ſiue ſtatutum,&c.proficiſcuntur: vt exceptio Macedoniani, Velleiani ſenatuſconſulti, &c. Prætoriæ ſunt, quæ ex edictis, & ex ipſius prætoris iuriſdictione ſubſtantiam capiunt,d.§.alioqui. Quæ per multos Pandectarum libros ſparſim explicantur,vt exceptio doli,metus, pacti conuenti, &c.

Quæ Materia?

Materia circa quam exceptionum, eſt, actio de iure competens, vel nullo iure competens, ſed de facto tantum intentata,Dd.in l.non exceptionibus,C.eod. Cuius contemplatione exceptiones diuiduntur in exceptiones peremptorias facti,ſiue intentionis,& exceptiones peremptorias iuris.

Quæ ſunt exceptiones peremptoriæ intentionis?

Sunt, quæ intentionem Actoris experiuntis tantùm de facto;cùm ei nulla nunc competat actio; (ſiue anteà competierit,ſiue non) perimunt. Nulla autem Actori competit actio, quando Reus, neque naturaliter, neque ciuiliter agenti obligatus eſt: vel ſaltem naturaliter, ex qua tamen non datur actio. Exceptionibus peremptoriis facti, ſiue intentionis numerantur, rei iudicatæ, tranſactionis,& iuriſiurandi, c.1.eod. tit.in 6.

Quid eſt exceptio rei iudicatæ?

Exceptio rei iudicatæ eſt, quæ competit illi, pro quo anteà in eadem cauſa,ſuper qua nunc conuenitur, lata ſententia eſt,quæ tranſiuit in rem iudicatam.Ea enim,cùm,propter auctoritatem iudiciorum, habeatur pro veritate, tollit ciuilem obligationem,etiamſi fuerit iniqua,l.ingenuum,ff.de ſtat.hominum.Agens igitur, quaſi actionis fundamento deſtitutus, ob ciuilis obligationis extinctionem, ab intentione, per huius exceptionis obiectionem,de facto repellitur. Intellige tamen de ſententia condemnatoria, quæ tranſiens in rem iudicatam,producit actionem iudicati in factum,l.actori,C.de rebus cred. ergò multò magis exceptionem producit ei, pro quo ſententia lata eſt. Vt autem hæc rei iudicatæ exceptio competat,tria coniunctim interuenire debent.1. Vt ſententia lata ſit à iudice competente, qui habuit ius iudicandi, c.ſeculares,de for.comp.in 6. 2. Vt ſententia ſit lata, iuris ordine

ſer

ſeruato,c.cùm inter cæteras,ext.de ſentent.& re iud.3. Vt ab ea non fuerit infrà decem dies appellatum: vel appellatum quidem, ſed inſtituta appellatio poſt elapſa fatalia, annum ſcilicet,vel biennium,proſequendæ appellationi præfixum,& conceſſum;deſeratur. Quæ ſi interuenerint,tam in ciuilibus, quàm criminalibus competit rei iudicatæ exceptio, c. de his, extr.de accuſat.Excepta matrimonij cauſa, quæ nunquam in rem iudicatam tranſit,quin,comperta veritate,retractari poſſit,c.lator,extr.de ſent.& re iud.

Quid eſt exceptio tranſactionis?

Eſt,quæ competit contra eum, qui,ſuper cauſa anteà in iudicio, vel extra iudicium tranſacta, rurſus de nouo litem excitat, & actionem inſtituit, l.fratris,C.de tranſact.Lites enim, legitimis tranſactionibus ſopitæ, etiam Imperiali reſcripto reſuſcitari non debent,l.cauſas,C.de tranſact. Pariter ad hanc exceptionem tria requiruntur. 1.Vt fiat inter perſonas,quibus tranſigendi facultas conceſſa eſt. Quæ illæ perſonæ ſint, vide ſuprà, de tranſactio. item vt fiat de rebus licitis, & permiſſis. 2. Vt fiat bona fide: quoniam replicatio doli, exceptionem tranſactionis dolo,vel metu initæ elidit, & enecat, l. tres fratres, ff. de pactis. 3. Ne fiat poſt rem iudicatam: tranſactio enim poſt rem iudicatam celebrata,iure non ſubſiſtit:niſi negetur,vel ignorari poſſit, an iudicatum ſit, l. poſt rem iudicatam, ff.de tranſact. Sciendum tamen, quòd iure ciuili interſit, an tranſactio per Aquilianam ſtipulationem, an per nudum pactum, facta ſit. Nam ſi per nudum pactum: exceptio tranſactionis non dicitur exceptio intentionis, vel facti: ſed iuris. Ratio eſt: Quia Actori de iure adhuc competit prior actio, quam tranſactio per pactum celebrata, penitus enecare non potuit.Cùm pactum ſit conuentio iuris gentium, quæ actionem iuris ciuilis non tollit, vt notant Dd.in l.cùm proponas, ff.de tranſact. Quod ſi autem Aquiliana ſtipulatio addita fuerit, vel acceptilatio, quæ dicitur eſſe ciuilis ſolutio, perimens omnem obligationem, tunc hæc exceptio tranſactionis, intentionis & facti dicitur: quia hoc caſu Actor agens ad ea, quæ tranſactione ſunt ſopita, de facto experitur: ius tamen Canonicum approbans nuda pacta ad conſtituendum actionis ius,hanc diſtinctionem celebratæ tranſactionis per Aquilianam ſtipulationem, & nudum pactum non curat, neque approbat, cap.1.extr.de litis conteſt.vbi gloſſ.& Dd.in ver.finit.r.

Quid

Quid eſt exceptio Iuriſiurandi?

Iuriſiurandi exceptio eſt, quæ datur contra eum, qui illius negotij, cuius controuerſia à ſe delati, vel relati iuriſiurandi præſtatione ſopita, & tranſacta eſt, nouam quæſtionem refricare intendit. Iuramento enim, aduerſario deferente, vel referente, in iudicio, vel extra iudicium præſtito, tantùm quæritur an iuratum ſit, nec alia quæſtio admittitur, l.non erit,§.dato,ff.de iureiuran. Quod intellige de iuramento voluntario & iudiciali.Illa enim cùm ex conuentione partium originem trahant, vim habent tranſactionis, maioremque auctoritatem, quàm res iudicata. l.2. ff. de iureiur. Nec quid impedit, quò minus hæ duæ iuramentorum ſpecies, ſicuti & res iudicata, & tranſactio ciuilem obligationem tollere,atque pari ratione exceptio ex illis proficiſcens litis finitæ impediens litis ingreſſum intelligatur:eius enim gratia ex litigatorum pactione defertur,& præſtatur iuramentum,vt liti finis imponatur:ita vt non inſcitè Innocentius III.in c.etſi Chriſtus,§.Iacobus,extr.de iureiur.dixerit;Omnis controuerſiæ finem eſſe iuramentum. Quod de iuramento neceſſario, iudicis auctoritate,in defectum vel ſupplementum probationum,delato, accipi non poteſt;illud enim vim deciſionis, vel tranſactionis non habet, ſed probationis, aduerſus quam in contrarium admittitur probatio, l. admonendi, ff.de iureiur. Et licèt ex ſolo tali iuramento loco probationis deficientis præſtito feratur ſententia, per lapſum fatalium, tranſiens in rem iudicatam, & poſteà eandem controuerſiam velit reſuſcitare aduerſarius, non tam iuriſiurandi, quàm rei iudicatæ exceptione ab intentione ſua remouetur,&c.

Et hæ tres exceptiones,ſi in vim dilatoriæ,ante litis conteſtationem obiiciantur,& probētur,dilatoriæ:Si autem in vim perēptoriæ,poſt litē conteſtatam opponātur,peremptoriæ dicuntur.Nec alium tunc effectum, quàm aliæ peremptoriæ iuris,producunt,Canoniſtæ in c.exceptionem,extr.eod.

Quæ exceptiones peremptoriæ iuris dicuntur?

Exceptiones peremptoriæ iuris dicuntur, quibus eliditur actio illius, cui competit quidem actio de iure, ſed non cum effectu exactionis. Quod contingit, quando Reus non eſt naturaliter obligatus Actori, ſed tantùm ciuiliter. Hoc enim caſu,licèt ciuilis obligatio pariat actionem, illa tamen per exceptionis obligationem ita eneruatur, vt exigendi effectum habere non poſſit. Quarum quamplurimæ recen-

ſeri

ſeri poſſunt. Sunt enim rei iudicatæ,ex ſententia abſolutoria, doli mali,quod metus cauſa,erroris, non numeratæ pecuniæ, pacti de non petendo,&c.

Quæ Exceptio rei iudicatæ dicitur peremptoria iuris?

Exceptio rei iudicatæ dicitur peremptoria iuris, quæ manat ex ſententia, quâ Reus conuentus liberatur definitiuè ab actione, eò quòd Actor intentionem ſuam probare non potuerit. Hoc enim caſu,licèt,ob iudiciorum authoritatem, tollatur ciuilis obligatio : remanet tamen,ob conſenſum, quem conuictus ſententiæ latæ præbere non præſumitur, naturalis, ex qua,ob defectum probationum,victo competit actio, quæ contra reum, denuò intentata, per exceptionem rei iudicatæ eliditur. Sed quomodò ex naturali tantùm obligatione dari poteſt actio, ciuili obligatione, quæ tantùm actionem producere dicitur, ſublata? Reſpondet Bart.in l.Iulianus, ver.ſecundo, ff.de condict. indeb. quem ſequuntur ibi Paul. Iaſ. & alij : Licèt naturalis per ſe ad producendam actionem inefficax ſit, ad conſeruandum tamen, ex coniunctione naturalis & ciuilis productam obligationem, proderit. Sicuti fœmella viro non mixta, licèt non pariat, poteſt tamen ex coniunctione viri partum conceptum etiam abſque viro conſeruare. Ideò pari ratione hoc caſu, naturali obligatione remanente tantùm, quæ ciuili coniuncta fuit, ex coniunctione producta actio conſeruari potuit : cui tamen exceptio rei iudicatæ, quæ ob id non peremptoria facti, ſiue intentionis; ſed iuris dicitur, obſtare poteſt. Tamen aduerte, quod hoc verum ſit, ſi ex illa cauſa, ex qua anteà actum eſt, agatur : ſi autem ex alia cauſa, ad eandem rem actio inſtituatur, non obſtabit rei iudicatæ exceptio : illud enim canonicum eſt: Si, aſſignata remota cauſa, vel in rem, vel in perſonam, agens ſuccubuit, non obeſſe rei iudicatæ exceptionem, quò minùs denuò ex alia cauſa rem eandem petat, l. de eo, ff. ad exhib. l. hæreditas, C. de petit.hæred. Quòd ſi agens actione in rem, remotam non expreſſerit cauſam:ſed tantùm proximam, id eſt, dominium, omne ius ſuum in iudicium deduxiſſe videtur : ideò ſi reus abſoluatur,obſtabit actori rei iudicatæ exceptio, l. & eandem, §.actiones, ff. de except. rei iud. (Quæ verò ſit cauſa remota, vel proxima in actione perſonali & reali vide latiùs ſuprà, titu.de libel.oblat.) In qua, ſi Reus, Actore non probante, abſoluatur, obſtabit eidem iterum agenti exceptio rei iudicatæ peremptoria iuris,non facti,

niſi

niſi pronuntietur, ipſum quoque eſſe dominum. Hoc enim caſu, ſi Actor non appellet, præſumitur conſentire, vt penes Reum dominium permaneat: per quem conſenſum naturalis obligatio etiam tollitur, ita vt ne reliquiæ quidem prioris inſtitutæ actionis remanere videantur. Sed nonne pari ratione, ſi Reus ſimpliciter abſoluatur, videtur Actor in iudicatum conſentire non appellando? Reſpondeo, quòd ſic, quatenus tale iudicatum eſt: abſolutoria autem ſententia ſimplex non omninò adimit Actori ius ſuum, ſed ab impetitione liberat conuentum Reum. Ergo naturalis obligatio, quæ ſummæ æquitati ſubnixa eſt, adhuc durare intelligitur: ſubmouetur autem Actor denuò agens exceptione rei iudicatæ, quæ naturali obligationi ad authoritatem publicam, cui iudicia innituntur, in dubio præualet.

Quid eſt Exceptio doli mali?

Exceptio doli mali eſt, ius, quo ſubmouetur intentio eius, qui petit id, quod illi, ratione adhibiti doli, promiſſum eſt. Promiſſio enim cùm iuris vinculum contineat, ciuilem obligationem inducit: licèt per adhibitionem doli, naturalis obligatio impediatur: ideò actio ex ciuili obligatione proficiſcens, exceptione eliditur. Diſtingue tamen circa contractus. Aut dolus dat cauſam contractui bonæ fidei, in qua concitatus amoris inſtinctus, bonæ fidei exuberantia, ſummaque æquitatis ratio, nihil fraudis admittit: Et tunc ipſo iure nullus eſt contractus, nec reſciſſione indiget, vt in ſocietatis iudicio, & arbitrio rei vxoriæ, l. 3. ff. pro ſocio, & l. ſi mulier, §. ſi dos, ff. quod metus cauſa. Aut dat cauſam aliis modis contractibus bonæ fidei, & ſtricti iuris, vel incidenter venit in contractum bonæ fidei, vel ſtricti iuris: & contractus ipſo iure quidem ſubſiſtit, ſed per exceptionem, vel doli actionem reſcinditur, l. 1. ff. de except. l. dolo, C. de dolo, & l. eleganter, ff. de dolo. Licèt contractus bonæ fidei, etiam ob dolum, per actionem ex ipſius contractus natura proficiſcentem, reſcindatur, l. ſi dolo, l. dolus. C. de reſcind. vend. & l. Iulianus, §. per contrarium, ff. de act. emp. & vend.

Quid eſt Exceptio, Quod metus cauſa?

Exceptio, quod metus cauſa, eſt, qua repellitur Actor petens quod metu extorſit, nondum facta traditione, l. ſi donationis, C. de his, quæ vi, metuſque cauſa, &c. Metus enim, qui in conſtantem virum cadere poteſt: vt metus mortis, cruciatus corporis, capitalium minarum, potentiæ, &c. naturalem

obligationem, ob defectum conſenſus impedit: licèt, ob aliqualem factæ promiſſioni accommodatum conſenſum, producat ciuilem, per hanc exceptionem, Quod metus cauſa, elidendam, l. fin. C. de his, quæ vi, metuſque cauſa, & l. ſi mulier, ff. eod.

Quid eſt Exceptio erroris?

Exceptio erroris eſt, quæ datur illi, qui promiſit, quod credidit ſe debere, cùm non deberet: obligatur enim ciuiliter, propter promiſſionẽ. Cùm autem error impediat conſenſum, naturalis obligatio, ad firmandum promiſſionis ius, produci non potuit, l. ſi per errorem, ff. de iuriſdict. omnium iudicum.

Quid eſt Exceptio pacti, De non petendo?

Exceptio pacti, De non petendo, eſt, quæ competit contra eum, qui, per pactum, ſe non petiturum promiſit. Quæ ideò elidit actionẽ iuris, quia per pactum, De non petendo, eliditur tantùm naturalis obligatio, remanente ciuili. Sicuti enim nudum pactum non parit efficacem obligationem ad agendum, ita quoque non poteſt eam tollere ipſo iure, ſed exceptionis æquitate, l. iuris gentium, ff. de pact. Fallit tamen in omnibus contractibus, qui conſenſu contrahuntur. Quia illæ obligationes, nudo conſenſu, re integra, tolluntur. Secundò in actionibus famoſis, ex maleficiis deſcendentibus: vt, furti, iniuriarum, & ſimilium; illis enim caſibus per pactum, obligationes & actiones tolluntur. Nota etiam, quòd hæc exceptio pacti, De non petendo, elidatur: non quidem ipſo iure, ſicuti ſtipulationes ſtipulationibus tolluntur, ſed replicationis ope. In illis enim ius, in his factum, verſatur, l. ſi vnus, §. pactus, ff. de pactis. Sunt & aliæ facti, & iuris exceptiones: vt putà, præſcriptionis, ſolutionis, acceptilationis, compenſationis, deceptionis vltra dimidium, quæ ſuo loco explicantur.

Quæ Forma Exceptionum?

Forma exceptionum certa præſcribi non poteſt: ſufficit enim, ſimplici facti narratione, in ſcriptis, vel ſine ſcriptura, in iudicio, coram iudice, ante vel poſt litis-conteſtationem, (prout obiectæ exceptionis conditio requirit) ipſum exceptionis ius explicare. Modus autem proponendi, & tempus, quo opponi debent, hîc conſideranda ſunt. Proponuntur enim quædam exceptiones in modum actionis; velut, ſimulationis contractus, non numeratæ pecuniæ, &c. Quæ & excipiendo, ſicuti omnes aliæ exceptiones, opponi

poſſunt.

poſſunt. Et licèt illæ ad certum tempus, infra quod obiiciendæ, reſtringantur; ſunt tamen omnes penè exceptiones ex variis cauſis proficiſcentes perpetuæ; etiamſi actio, cui obiicitur, annalis ſit: quia quæ annua ſunt ad agendum, perpetua ſunt ad excipiendum, l. quæſitum, ff. de peculio. Ratio eſt, quia Actori liberum eſt, quando ſuo iure vti velit; quod non conceditur Reo, qui de tempore, quo conueniri poſſit, incertus eſt, l. 5. §. vlt. ff. de doli except. Excipiuntur exceptiones dilatoriæ cum illis, quibus ipſa lex, & pactio hominis, vtendi modum, & opponendi tempus præſcribunt. Nam licèt pluribus vti exceptionibus de iure competentibus, & vna omiſſa, vel non probata, ad aliam redire nemo prohibeatur, l. nemo, ff. eod. Tamen non omnes vno tempore, vel ad vnum effectum proponuntur. Opponuntur enim in vim peremptoriæ: quædam poſt litis conteſtationem: quæ ſi ante litem conteſtatam obiicerentur, litis ingreſſum impedirent: vt ſunt omnes exceptiones peremptoriæ facti, ſiue intentionis, vel litis finitæ. Quæ quidem ſi in vim dilatoriæ opponuntur, ante litis conteſtationem incontinenti probandæ ſunt, vel litis ingreſſum impedient: Si verò in vim peremptoriæ, obiici poſt litis conteſtationem poſſunt, & probari, cùm aduerſarius intentionem ſuam probando fundauit, l. fin. C. de except. & ibi Dd. Bald. in l. edicto, C. de edict. diui Adria. toll. & cap. 1. extra de litis conteſt. Exceptiones peremptoriæ iuris opponuntur, & probantur ante ſententiam, non autem poſt ſententiam, l. peremptorias, C. ſententiam reſcindi non poſſe. Ni, ex quodam priuilegio, hoc concedatur: vt ſi ſententia contra minorem, militem, vel mulierem, eſſet lata: ſpecialiter lege ſancitum ſit, vt de exceptione falſi procuratoris, nullitatis proceſſus, & ſimilibus. Exceptio non numeratæ pecuniæ intra biennium opponitur: exceptio ex epiſtola diui Adriani, & excommunicationis ante, vel poſt litis conteſtationem. Dilatoriæ verò pleræque ante litem conteſtatam ſunt opponendæ & probandæ, ad quas proponendas poteſt, imò debet, iudex terminum aſſignare, vltra quem excipere volens non auditur; niſi ante terminum de pluribus proponendis fuerit proteſtatus, vel aliqua forte de nouo competens ſibi exorta fuerit, vel fidem faciat iuramento, ſe poſtmodum ad illius notitiam perueniſſe, cap. paſtoralis, extra. eod. Quòd quidem verum eſt, non tantùm de dilatoriis iudicij, ſed etiam de dilatoriis actionis, vel cauſæ, de qua agitur: vt eſt exceptio pacti, De non petendo intra certum tem-

pus, exceptio executionis in perſona ante lapſum quatuor menſium, &c. Nam & hæ initio ante litis conteſtationem opponi poſſunt: probari autem eas, priuſquam Actor intentionem ſuam fundauerit, non eſt neceſſe, l.exceptionem, C. de probat. & ibi Dd. Declinatoriæ denique exceptiones proponi debent initio litis, non modò ante litis conteſtationem, ſed ante reliquas exceptiones, quæ ex variis cauſis competere poſſunt, quoniam iis omiſſis, ſi procedat Reus, in tale iudicium conſenſiſſe, & iudicem approbaſſe videtur. Quare & recuſationis exceptio, qua iudex ob ſuſpicionem recuſatur, primò omnium obiici debet, cap.quoniam, extra. de probat.& gloſſ.in cap.4.extra.eod.

Ex his omnibus patet, varias eſſe exceptionum diuiſiones: Quædam enim ſunt temporales, quædam perpetuæ, quædam reales, quædam perſonales, quædam tranſitoriæ, quædam non tranſitoriæ in hæredes, &c.

Quis Finis, & Effectus?

Quòd exceptiones peremptoriæ facti in vim dilatoriarum obiectæ impediant litis ingreſſum; poſt litem autem conteſtatam, in vim peremptoriarum oppoſitæ, perimant intentionem Actoris: Reliquæ omnes exceptiones vel perimant actionem, vel differant, vel mutent iudicium. Hinc generalis illa diuiſio exceptionum, quam Caius in l. 3. ff. eod. ponit, deſumitur: Quòd quædam exceptiones ſint dilatoriæ, ſiue temporales, quædam peremptoriæ. Sed cùm de peremptoriis ſatis, ſupérque dictum ſit, nunc quic dilatoriæ, & ex quibus cauſis deſumantur, videamus.

Quæ dilatoriæ Exceptiones dicuntur, & quotuplices?

Dilatoriæ exceptiones, dicuntur & temporales, quia ad tempus tantùm nocent, & actionem in tempus differunt, l. 3. ff.eod. Et ſunt duplices: quædam declinatoriæ iudicij, quædam dilatoriæ intentionis.

Quæ ſunt declinatoriæ iudicij, & ex quibus cauſis colliguntur?

Declinatoriæ iudicij dicuntur, quæ, mutandi fori cauſa, obiiciuntur, & colliguntur ex multis cauſis. 1. Ratione iudicis: quòd ſit incompetens, ſuſpectus, bannitus, infamis, furioſus, mutus, ſurdus, minor, mulier, hæreticus, Iudæus, Specul.in tit.de iudic. deleg. §. excipi poteſt. 2. Ex perſona Actoris: vt quia prodigus, furioſus, mutus, ſurdus, infans, minor volens

agere

agere ſine tutoris auctoritate, Specul.tit.de actore, qui plures ponit. 3. Ex perſona Rei: vt quia Doctor iuris, Medicus, artium liberalium profeſſor: qui inuiti cogi non poſſunt eſſe in iudicio, clericus conuentus coram laico, parens, patronus, conſul, vel perſona in dignitate conſtituta, & conuenitur abſque venia iudicis, Specul.tit.de Reo. 4. Ex perſona procuratoris, quòd ſit mente captus, mutus, ſurdus, redemptor litium, accuſatus de crimine, nec purgatus, minor, mulier, Specul.de procuratoribus. 5. Ex reſcripto: vt quia eſt falſum, ſurreptitium, cancellatum, raſum, Specul.tit. de reſcript. qui multò plures ponit excipiendi cauſas. 6. Ex tempore: vt quia citatus ad diem feriatum, vel tempore meſſis, vel vindemiarium, tot. tit. C. de feriis. 7. Ex loco: vt quia locus non eſt tutus, propter incurſum hoſtium, vel latronum, vel graſſantem peſtem. 8. Ex cauſa: vt quia quis conuenitur ſuper pluribus actionibus perſonalibus, coram diuerſis iudicibus, capit. diſpendia, extra. de reſcript. 9. Colliguntur ex libello: vt quia defectus eſt in ſolennitate, vel ſit obſcurus in perſonali, non expreſſa cauſa agendi, vel non cócludat, tot. tit. de libel. oblat.

Quæ ſunt exceptiones dilatoriæ intentionis?

Sunt illæ, quæ negotium, vel cauſam principalem in certum tempus, vel pro parte, vel in totum, differunt. Et hæ exceptiones etiam ex multis cauſis proficiſcuntur. Primò ex legis diſpoſitione: quando videlicet lex non ſtatim, ſed certo tempore ſolutionem fieri ſtatuit: vt eſt in condemnato in actione perſonali, qui non tenetur iudicatum ſoluere ante lapſum quatuor menſium, l. 2. ff. de re iud. Item, quando vxor, vel eius hæredes ſolutò matrimonio, repetunt dotem, non tenetur maritus reddere ante annum à die ſoluti matrimonij computandum res mobiles, l. vnica, C. de rei vx. act. Huc quoque referendæ ſunt exceptiones, quibus quidem ſe defendunt à ſolutione ſolidi: quales ſunt dominus & pater, quando conueniuntur de peculio filij, & ſerui. 2. Maritus quando vxor repetit dotem. 3. Parens & patronus, quando conueniuntur à filiis, & libertis. 4. Quando agit ſocius cum ſocio. 5. Si quis conuenitur ex ſua donatione. 6. Is, qui ceſſit bonis. Nam illi omnes habent exceptionem ex diſpoſitione legis, qua ſe defendunt, ne teneantur ſoluere ſolidum; ſed quantum facere poſſunt. Et ſic differtur ſolutio pro parte, leg. ſunt qui, ff. de re iudic. Speculat. in titul. de except. §. nunc videndum.

Secundò, oriuntur ex conuentione partium; vt ſi tibi promiſi in diem, & tu petis ſtatim, l.continuus, §.cùm ita, ff.de verb. oblig. Vel, quia ab initio purè obligatus eras, & poſteà feci tibi pactum, De non petendo vſque ad certum tempus,l. 3. §. temporales, ff.eod.

Quæ Cognata?

Actio legis diffamari, duplicatio, quadruplicatio, (quia excipiendo proponuntur) reconuentio.

Quæ Adiacentia?

Naturalis æquitas, cui exceptio, quæ ſpeciem defenſionis habet, ſubnixa eſt, proteſtationes, conteſtationes, exercitium de iure competentis exceptionis. Quia ſuper ea ſi non legitimè proponatur, iudex cognoſcere ſolet.

Quæ Pugnantia?

Replicatio: quia ſicuti exceptio actionem, ita replicatio exceptionem excludit: triplicatio, quintuplicatio; vltra tamen quadruplicationes in benè inſtitutis iudiciis vnam exceptionem protendi non permittitur; ſtatutum & conſuetudo, quæ tales vel tales exceptiones proponi prohibent, pactum, De non petendo, aliæque iure licitæ conuentiones partium, quibus exceptiones tolluntur: omnéſque exceptiones, quibus, falſum, iniquum & abſurdum aſſeritur. Non enim hæ exceptiones, ſed allegationes illicitæ & improbæ, dicendæ ſunt.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

De attentato poſt appellationem, etiam ab interlocutoria, non eſt neceſſe reſcripto facere mentionem, cap. dilectæ, extra. eodem.

Replicatio excludit exceptionem, cap.dilecti,eod.

Excipiens non videtur fateri ea, quæ exceptione includuntur, cap.cùm venerabilis,extr.eod.

Excommunicatus, excipere, appellare, & omnem defenſionem facere poteſt: ſed reconuenire non poteſt, cap. cùm inter,extra.eod.

Iudex ſtatuere debet terminum ad omnes dilatorias proponendas, poſt quem excipientem non audiet: niſi de ea proponenda fuerit proteſtatus, vel aliqua de nouo ſibi competens

exugna

exorta fuerit: vel is, qui voluerit eam opponere, fidem faciat iuramento, ſe poſtmodum ad illius notitiam perueniſſe, cap.paſtoralis,extr.eod.

Periculoſum eſt coram ſuſpecto iudice litigare, cap. cum inter, extra.eodem.

Iudicium non debet claudicare: nec Reus multoties condemnandus,d.cap.cum inter,eod.

Exceptio ex conditio, quæ modò eximit Reum à damnatione,modò minuit damnationem, l.antepen.ff.eod.

Exceptiones peremptoriæ facti ſi in ingreſſu litis opponuntur, non ad merita cauſæ, ſed ad litis ingreſſum, impediunt litis conteſtationem.

Nemo prohibetur vti pluribus exceptionibus, quamuis diuerſæ ſint: quare vna omiſſa, vel non probata, ad aliam redire poteſt,l.nemo,ff.eod.

Non vtique exiſtimatur confiteri de intentione aduerſarij,cum quo agitur,qui exceptione vtitur,l.non vtique,ff.eod.

Omnes exceptiones, quæ Reo competunt, fideiuſſori quoque, etiam inuito Reo, competunt, l. omnes, & l. exceptiones, ff. eodem.

Exceptiones, quæ perſonæ cuiuſque cohærent, non tranſeunt ad hæredes, l.exceptiones,eod.

Replicatio eſt contraria exceptio; quaſi exceptionis exceptio, l.exceptio, eodem.

Generaliter in præiudiciis Actoris partes ſuſtinet qui habet intentionem ſecundum id, quod intendit, l. generaliter, eodem.

Exceptiones opponuntur, aut quia factum ſit, quod fieri oportet: aut quia factum ſit, quod fieri non oportuit: aut quia factum non ſit, quod fieri oportuit, l.exceptiones,eod.

Rei iudicatæ exceptio non obſtat quin inſtrumenti falſitas probari poſſit, l.qui ad gentis,eod.

Ea, quæ ſunt ad agendum annua, vel temporalia, ſunt ad excipiendum perpetua, l.4. C.qui admitti,&c.

Non tenetur reus ſuam exceptionem probare, antequam Actor ſuam intentionem impleuerit, vel eam confeſſus fuerit Reus, l. exceptionem, C. de probat.

Agere etiam is videtur, qui exceptione vtitur: nam Reus in exceptione Actor eſt. l. 1. ff. eodem.

DISCORDANTIA IVRIS CIVILIS, ET PONTIFICII.

Legiſtæ peremptoriæ obiectu litem putant conteſtari, Bald. l. 1. C. de litis conteſt. Canoniſtæ negant, niſi inficiando conteſtetur, cap. 2. extr. de litis conteſt.

Exceptionem temporalem, vt eſt exceptio non numeratæ pecuniæ, perpetuam eſſe ex æquitate putant Canoniſtæ, Dyn. cap. locupletari, in 6. de reg. iuris. Legiſtæ negant.

DE PRÆSCRIPTIONIBVS.

TITVLVS XXVI.

Continuatio.

LIcèt præſcriptiones, pro exceptionibus in vim dilatoriarum obiectis promiſcuè vſurpentur, eſt tamen præſcriptio exceptio cauſam ex tempore trahens, qua Actoris intentio, quandoque perimitur.

Quid eſt Præſcriptio?

Præſcriptio eſt, ius quoddam ex tempore continuæ poſſeſſionis rerum mobilium & immobilium, aliquando dominij vtilis, aliquando actionis vtilis, aliquando legitimæ exceptionis cauſam tribuens, 16. quæſt. 3. Hoſtienſ. tit. de præſcript. rerum immobilium. Vel: præſcriptio eſt ius quoddam ex tempore congruens, legum authoritate vim capiens, negligentibus pœnam inferens, & finem litibus imponens; quæ duæ definitiones à fine, & effectu ſunt deſumptæ, Panorm. & Ioannes Andr. in cap. poſſeſſor, de reg. iur. in 6.

Quotuplex Præſcriptio?

Præſcriptionum, alia temporalis, alia perpetua eſt. Temporales

porales præſcriptiones à varietate materiarum variæ deſumuntur,& dicuntur vel horarum,vel menſium, vel annorum: longior tamen 25.annos non tranſcendit:quas vide in Hoſt. §.quot ſunt eius ſpecies,tit.de præſcri. Perpetuarũ alia,eſt 30. vel 40.annorũ,16.q.3.§.poteſt, c.ſanctimonialis,12.q.1.quibus omnes actiones,item pignus à tertio quodam poſſeſſum, res furtiuæ,de iure ciuili, & de iure Canonico Eccleſiæ priuilegia præſcribuntur,l.omnes, C.de præſcr.30.vel 40.annor.c. ſi de terra,& c.accedentibus,extr.de priuil.& exceſſ.&c. Et hæ præſcriptiones dicuntur longiſſimi temporis. Dicitur etiam præſcriptio tanti temporis, cuius initij memoria non extat, perpetua:quia imperium,iuriſdictio,vectigalia,ius collectandi pædagia,& alia regalia præſcribuntur, c.ſuper quibuſdam, extr.de verb.ſign.&ibi Canoniſtæ: Etiam ſeruitutes cauſam diſcontinuam habentes, quæ ſine facto hominis non conſiſtunt.Perpetua etiam dicitur præſcriptio 100. annorum, quæ ſpecialiter ſoli Romani Eccleſiæ conceſſa eſt ab Innocentio III.qui aſſerit,in iuribus ad Romanam Eccleſiam ſpectãtibus currere ſolam centenariam præſcriptionem,c.ad audientiam, extr.eod.Quod ita accipiendum eſt,ſi priuatus contra Romanam Eccleſiam in aliquod præſcribere præſumat: aliàs enim Eccleſia contra priuilegia alterius Eccleſiæ 30. vel 40. annorum ſpatio præſcribit, d.c.de terra, & c.accedentibus,extr. de priuil.& exceſſ.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Eſt lex ciuilis cauſam fundatam habens in iure naturali, iubente humanam ſocietatem in tuto eſſe conſtituendam, & conſeruandam:quod fieri non poſſet, ſi non certi fines litium ſopiendarum eſſent conſtituti. Inquit enim Caius in l.1.ff.de vſucap.Bono publico vſucapionem eſſe introductam,ne ſcilicet quarundam rerum diu,& ferè ſemper incerta dominia eſſent, cùm ſufficeret dominis ad inquirendas res ſuas ſtatuti temporis ſpatium.Et licèt textus loquatur de vſucapione,quę propriè rerum mobilium eſt:tamen cùm, generaliter accepto vocabulo vſucapionis, præſcriptionem etiam contineat, dubium non eſt,quin relata in tit. De vſuc.ad præſcriptionem, niſi eius naturæ repugnent,transferri poſſint,&c.

Quod eſt Obiectum?

Res mobiles,immobiles,corporales,& incorporales:vt ſunt iuriſdictiones,iura ſeruitutum,actiones,aliaque,quæ vel iure, vel corpore conſiſtunt:niſi humanis vſibus,& commercio ſint

exempta: vt ſunt res ſacræ, religioſæ, ſanctæ, liber homo, ſpiritualia, cap. cauſam, extr. eod. gloſſ. in cap. 2. ad verb. iura, extra. de reb. Eccleſ. non alienand. l. ait prætor, §. 1. ff. de iure dot. Aduerte tamen, quòd hoc obtineat, ſi præſcriptionis vocabulum generaliter accipiatur, & ratione effectus: vt propter rem mobilem præſcriptam, vel res incorporales longiſſimo tempore, & cuius initij memoria non extat quaſi poſſeſſas, competat præſcriptionis exceptio, iuri tamen offerendi, luendi, & aliis, quæ ſunt meræ facultatis, ne quidem triginta annis præſcribitur, Mynſ. obſer. 16. cent. 1.

Quæ Forma?

Vt præſcribens rem, quæ præſcribi, & poſſideri poſſit, bona fide, & iuſto titulo per continuationem temporis lege definiti ſuo nomine poſſideat. Ex quibus apparet, quæ ad præſcriptionem inducendam requirantur; requiritur enim primò, vt res præſcribi poſſit. 2. Bona fides. 3. Titulus iuſtus. 4. Continuatio poſſeſſionis per tempus lege definitum. 5. Vt poſſeſſio, non alieno, ſed ſuo nomine, contingat.

Quæ res dicitur præſcriptibilis?

Res præſcriptibilis dicitur, quæ non eſt commercio, & humanis vſibus exempta, & quæ poſſideri poteſt, vel quæ non eſt vitioſa. Nam quæ poſſideri non poſſunt, non præſcribuntur: cùm præſcriptio abſque poſſeſſione non inducatur, c. ſine poſſeſſione, in 6. tit. de reg. iur. Non autem poſſidentur, quibus impoſſibilitas vel iuris, vel facti obſtat. Impoſsibilitas facti, eſt in illis rebus, quæ per rerum naturam non exiſtunt: vel exiſtunt quidem, ſed in dominium noſtrum adduci non poſſunt: vt ſunt res, quæ mari ſunt demerſæ, & ſimiles. Iuris impoſſibilitas, poſſeſſioni obſtare dicitur, ſi res vetita legibus poſsideatur: quæ enim legibus prohibita ſunt, illa nos non noſſe, exiſtimandum eſt: vt ſi res ſacræ, ſanctæ, religioſæ poſſiderentur; in his enim fauor religionis iuris impoſsibilitatem, quoad poſſeſsionem, inducit: quod tamen intellige quoad laicos. Quoniam clerici, ſicuti eas poſsidere, ita præſcribere poſſunt, cap. cauſam, extr. eod. & per totum, 16. quæſt. 3. Res autem furtiuæ, & vi poſſeſſæ, licèt poſsideantur, tamen ob vitium furti, vel violentiæ, quo affectæ ſunt, non præſcribuntur, niſi longiſsimi temporis vſu illud purgatum fuerit: quod quidem iure ciuili ſtatuitur: iure autem Canonico poſſeſſor rei alienæ ſibi conſcius nunquam præſcribet, c. fin. extr. de præſcript.

Quid bona Fides?

Bona fides eſt, vt gloſſ. notat in cap. ſi diligenti, extr.eod. credulitas, qua quis putat tradentem eſſe dominum, vel habere ius diſtrahendi, licèt erret in facto. Cui opponitur mala fides: quam dicitur ille habere qui ſcit, eum, à quo rem comparat, dominum non fuiſſe, vel eius diſtrahendæ poteſtatem non habere, vel alienationem & poſſeſſionem legibus eſſe prohibitam, Dyn.c.poſſeſſor, in 6. de regul.iur. Quo autem tempore bona fides ad præſcriptionem requiratur, quæritur. Et diſtinguendum eſt inter ius ciuile & Pontificium. Ius enim ciuile poſſeſſionem bona fide incœptam, licèt poſteà mala fides ſuperueniat, vel eius, qui incœpit, vel vniuerſalis ſucceſſoris, ſufficientem ad inducendam præſcriptionem conſtituit. Quod quidem verum eſt in ſucceſſore vniuerſali, & hærede, & bonorum poſſeſſore; non autem ſucceſſore ſingulari: vt venditore, emptore, permutatore, donatore & donatario, &c. inter eos enim, licèt continuatio temporum ad complendam præſcriptionem proficiat, tamen vtriuſque bona fides requiritur. Ratiò diuerſitatis fundatur in fictione iuris: qua vniuerſalis ſucceſſor eadem perſona cum defuncto reputatur, quæ fictio in ſingulari ſucceſſione locum ſibi non vendicat. Exempli gratia: Titius prædium à Seio, quem putat verum eſſe dominum, ſoluto iuſto pretio, comparat; (Ecce bona fides:) Titius moritur poſt præſcriptionis incœptionem elapſo triennio, relicto hærede Caio, qui venditorem prædij diſtracti dominum non eſſe ſcit, (Ecce mala fides in ſucceſſore vniuerſali) adita hæreditate prædium per ſeptennij ſpatium poſſidet: an tempora, ſcilicet triennium defuncti, & ſeptennium hæredis, ad conſtituendum tempus præſcriptionis inducendæ definitum continuentur, nec obſit tanto tempore hæredis mala fides præſcriptionis vigori? Leges ciuiles continuari tempora, nec malam fidem poſteà ſuperuenientem impedimento præſcriptioni eſſe, ſtatuunt: initium enim præſcriptionis inſpicitur, quod ſi mala fide careat, præſcriptionem inducit; ſi verò non careat, & defunctus notitiam rei alienæ habuerit, vel contra leges, & dolo malo, ſciens rem comparauerit, hæredis etiam bona fides ad implendam malè cœptam præſcriptionem, non proficit: niſi à ſe præſcriptio incœpta, & legitimo tempore completa fuerit. Si verò Titius, poſt triennium adhuc ſuperſtes prædium vendat, Titij bona fides emptori ad perficiendam præſcriptionem

nihil

nihil prodeſt: Niſi & is rem alienam eſſe ignoret, & ſic bonam fidem habeat. Hoc enim caſu continuatio temporum, & poſſeſſionum acceſſio fiet, proficietque triennalis poſſeſſio ad præſcriptionis inductionem ipſi emptori, §. inter venditorem, Inſt. de vſuc. & longi temp. præſcr. & §. diutina, eod.

Ius autem Canonicum in poſſeſſore quolibet tempore bonam fidem requirit, donec præſcriptio compleatur. Et ideò quocunque tempore mala fides ſuperueniat, ante completam præſcriptionem, interrumpitur præſcriptio. Quod etiam in huiuſmodi cauſis decidendis obſeruari debet: dubium enim non eſt, quòd quiuis, qui ſciens rem alienam poſſidet, ſe peccatis aggrauet, cùm non tãtùm furta, direptiones, & alia, quæ damno proximi cedant, lex diuina prohibeat, ſed etiam aliena reſtituenda præcipiat: poſſeſſor igitur malæ fidei iuxta Bonifacij VIII. regulam, nullo vnquam tempore præſcribit, cap. poſſeſſor, de reg. iur. in 6. & c. ſi diligenti, extr. de præſcriptionibus. Quod & Innocentius III. tam in Canonica, quàm ciuili præſcriptione ſtatuit, c. fin. extr. eod.

Quid eſt Titulus?

Sola bona fides non ſufficit ad præſcriptionem, ſed requiritur etiam iuſtus titulus: quia, ſicuti ex temporis tractu non tollitur, ita etiã non conſtituitur aliquod ius, l. obligationum, ff. de act. & oblig. c. dudum, ext. de decimis. Eſt autem titulus cauſa, ſeu modus ad transferendum dominium habilis. Quorum quoſdam iure gentium, quoſdam iure ciuili introductos docet Iuſtinianus in §. ſingulorum, Inſt. de rerum diuiſione: vt ſunt, pro derelicto, pro ſuo, pro ſoluto, pro emptore, pro tranſacto, pro hærede, pro donato, pro legato, pro dote. Titulum, pro ſuo, Vlpianus generalem conſtituit in l. 1. ff. pro ſuo: Paulus autem ſpecialẽ, l. 2. ff. Pro ſuo. Generalis eſt, qui cũ omnibus aliis iuris ciuilis titulis concurrit: Nam qui, pro emptore, legato, donato, vel alio titulo poſſidet, pro ſuo, etiam poſſidet, d. l. 1. Specialis autem titulus, Pro ſuo dicitur, iuris gentiũ modus, quo poſſidemus omnia, quæ mari, terra, cœlo capimus, aut quæ alluuione fluminum, noſtra fiunt: item, quæ ex rebus alieno nomine poſſeſſis nata poſſidemus: & quotieſcunque alius titulus deficit, Pro ſuo quis poſſidere dicitur: quare partus hæreditariæ, aut emptæ ancillæ, ſimiliter fructus rei emptæ, aut donatæ, Pro ſuo, poſſideri dicuntur, d. l. 2. ff. pro ſuo: Quia in illis alius titulus poſſidendi non habetur. Titulus, Pro derelicto, dicitur, quandd res mea ab alio, qui credebatur dominus

minus poſſidetur: eaque ab ipſo poſſeſſore, Pro derelicto habita, à tertio, qui ipſum credebat eſſe dominum, poſſideatur, qui eam, Pro derelicto, iuris titulo acquirere poteſt, etiamſi, à quo derelicta ſit, ignoret. Res enim, pro derelicto habita, ſtatim domini eſſe deſinit, & occupantis fit, ſi eam apprehendat: quia iiſdem modis res deſinunt eſſe noſtræ, quibus acquiruntur, l. 1. & l. id quod, ff. Pro derelicto. Quòd ſi autem non apprehendatur, nullius eſſe dicitur. Nam, licèt iuxta opinionem Iuliani, quæ Proculi ſententiæ præualuit, res, pro derelicto habita, deſinat omittẽtis eſſe: non tamen alterius fit, niſi poſſeſſa fuerit, l. pro derelicto, ff. eodem. Titulus, Pro ſoluto, proficit præſcriptioni inducendæ, cùm vterque, & ſoluens, & is, cui ſoluitur, iuſto errore ducti, putant debitum eſſe, cùm tamen non ſit: & hoc verum eſt, ſiue cauſa debiti ſit, ſiue non ſit, vel ſua res ex nulla, vel aliena ex iuſta cauſa præcedente, credente eo, qui accipit, tradentem, rei alienæ, & traditæ eſſe dominum, tradatur, tamen ex cauſa emptionis tradens rem, cùm emptio nulla præceſſerit, non inducitur vſucapio. Ratio diuerſitatis eſt: quia in aliis contractibus vnum tantùm tempus, ſcilicet ſolutionis, ſeu traditionis, inſpicitur; ſed in emptione duo tempora, videlicet contractus & ſolutionis, attenduntur, l. pro emptore, ff. pro emptore: vt igitur accipiens rem traditam ex cauſa emptionis vſucapiat, non tantùm poſſeſſionem bona fide adeptus, ſed etiam bona fide emiſſe debuit. Titulus, Pro emptore, iuſta dicitur pręſcriptionis cauſa, ſi emptio rei alienæ in rei veritate, & traditio celebrata ſit: vel cum eo, qui rem ſuam ius diſtrahendi non habet, l. 2. ff. Pro emptore. Ad hunc titulum requiruntur. 1. Cõuentio contrahentium. 2. Vt ſit conuentio pura, non conditionalis. 3. Vt res vendita, ſit tradita. 4. Vt pretium ſit ſolutum. 5. Vt emptor vtroque tempore, & conuentionis, & traditionis habeat fidem bonam, d. l. 2. ff. pro emptore. Titulo, Pro tranſacto, vſucapitur res, quę relinquenti actionem & recedenti à lite, tranſactionis cauſa, à non domino putante ſe dominum, traditur. Nec enim hoc titulo vſucapitur id, ſuper quo tranſigitur, id eſt, res, de qua litigabatur: ſed id, propter quod tranſigitur, id eſt, res, propter quam à lite receditur, l. ſi pro fundo, C. de tranſact. Pro donato, inquit Paulus, is vſucapit, cui donationis cauſa res tradita eſt: nec ſufficit opinari, ſed & donatum eſſe oportet: ſi igitur donationis cauſa venditio fiat, non pro emptore, ſed pro donato, res tradita, vſucapitur, l. 1. & l. fin. ff. Pro donato. Idem Paulus, Pro legato, vſucapi ait, ſi res aliena legata ſit; aut teſtatoris

toris quidem ſit;ſed adempta codicillis ignoratur: vel ſi in nomine erit dubitatio;veluti ſi Titio legatum ſit, cùm ſint duo Titij,& alter eorum de ſe cogitatũ exiſtimauerit : vel ſi is,cui tradita res eſt, mortuum eſſe teſtatorẽ putauerit:his enim caſibus probabilis error, & putatiuus titulus iuſtam dat vſucapiendi cauſam, l.pro legato, & l.ſi is, ff.pro legato. Pro dote, vſucapio locũ habet inter eos, inter quos eſt matrimonium: ſi enim ſponſo aliquid datum ſit,nuptiis nondum ſolutis,non pro dote,ſed pro ſuo,vſucapiet.Et contingit,quando res aliena bona fide in dotem datur,l.1.&.l.duæ filiæ,ff.pro dote. Pro hærede;vſucapit is, qui verè hæres eſt, qui teſtamenti factionem habet. Quando videlicet hæres rem alienam in hæreditate defuncti inuentam , poſt aditam hæreditatem legitimo tempore poſſidet, putans ipſam fuiſſe defuncti : vel etſi ſciat, dummodo initium præſcriptionis bona fide non caruerit: quia ſuperueniens mala fides hæredis legitimæ incœptæ præſcriptionis curſum non impedit, de iure ciuili, toto titul.pro hærede,& pro poſſeſ.

Quæ poſſeſſionis continuatio requiratur?

In præſcriptione longi temporis, continuari poſſeſſionem oportet inter præſentes decennio, inter abſentes autem vicennio : in longiſſimi temporis præſcriptionibus, 30. vel 40. annis continuari poſſeſſionẽ, nec naturaliter, vel ciuiliter interrumpi,neceſſe eſt.Naturaliter interrumpi dicitur poſſeſſio: vt quia poſſidere poſſeſſor deſiit, vel quia aliquid ex ſubſtantialibus vſucapionũ ei interuertitur:ciuilis autem interruptio fit per citationem ſolennẽ,denuntiationem,vel litis conteſtationẽ,l.morę,C.de rei vind.Continuare poſſeſsionẽ non ſemper vna,eademq; perſona dicitur.ſed fit quandoque poſſeſſionum & temporum diuerſarum perſonarũ coniunctio, quæ ad conſtituendum præſcriptionis ius proficit.Sic continuatur tẽpus teſtatoris in hæreditatem,& hæredem,hæredis in legatarium,venditoris in emptorem,donatoris in donatarium,l.hęres,l.nunquam,ff. Pro ſuo,l.2.ff.Pro empt.Exempli gratia ; Si donator rem immobilem,inter præſentes quinquennio bona fide poſſediſſet, eamque in donatariũ, donationis titulo tranſtuliſſet, hic donatarius in poſſeſſione rei immobilis donatæ, & traditę,bona fide per quinquennium perſeuerans,tutò contra dominum vindicantem ipſam rem præſcriptionis iure ſe defendit : Poſſeſſio enim donatoris eius poſſeſſioni ad perficiendam præſcriptionem accedit.

Quis

Quis Finis?

Gaius Iuriſc.in l.1.ff. de vſuca. bono publico introductam aſſerit vſucapionem,ne ſcilicet,quarundam rerum diu,& ferè ſemper,incerta dominia eſſent:cùm ſufficeret dominis,ad inquirendas res ſuas, ſtatuti temporis ſpatium. Neratius finem clariùs expreſſit in l.fi.ff.Pro ſuo. Ait enim, vſucapionem eſſe introductam,vt aliquis ſit litium finis:quod fieri non poſſet,ſi cuilibet de poſſeſſoribus alterius controuerſias mouere, quocunque tempore,concederetur.

Quis Effectus?

Effectus vſucapionis rerum mobilium eſt, adiectio directi dominij, & directa rei vindicatio, pro re vſucapta recuperanda,& exceptio præſcriptionis.

Effectus autem præſcriptionis rerum immobilium eſt, adiectio vtilis dominij, Publiciana actio, & exceptio : quia lex vtilem actionem dat ei,contra quem longi temporis præſcriptio inducta eſt,l.ſi duo,§.Iulianus ait,ff.de iureiur. Ergo naturali ratione dominium directum penes dominum permanere videtur, cuius contemplatione ei datur actio, quam tamen præſcriptionis exceptiò elidit. Hinc patet, præſcriptionis exceptionem non eſſe peremptoriam facti,id eſt, quæ ante litis conteſtationem obiecta impediat litis ingreſſum; competit enim præſcribenti contra eũ,qui de iure impeditur, vel cui de iure competit actio, abſque tamen effectu exactionis. Nec obſtat,ſi dicatur,præſcriptionem introductam, vt ſit litium finis,d.l.fin.ff.pro ſuo:ergo præſcriptionem eſſe litis finitæ. Hinc enim non ſequitur, eſſe peremptoriam facti, quia etiam exceptiones peremptoriæ iuris, dicuntur eſſe litis finitę,cùm ipſam actionem perimant:Neque tamen ob id,ad impediendum litis ingreſſum, ante cõteſtatam litem opponuntur,& peremptoriæ exceptiones facti ſunt. Ad diiudicandam enim,& diſcernendam peremptoriam iuris,& facti,ius ipſum actoris experiuntis inſpiciendum eſt. Qui ſi actionem in iure fundatam intentet, quæ exceptionis ope elidi poſſit, hæc Reo competens exceptio peremptoria iuris dicetur, eritque poſt litem conteſtatam obiicienda, &, cùm Actor, intentionem ſuam fundauerit, probanda, l. peremptorias, C. ſententiam reſcindi non poſſe. Si verò Actori, nulla ſibi de iure competenti actione experietur, exceptio contra ipſum obiecta ante litis conteſtationem,& probata peremptoria,facti erit,& litis ingreſſum impedict, Dd.in c.exceptionem. extr.de except.

except. Qualis non eſt exceptio præſcriptionis: ea enim contra Actorem, cui de iure vtilis actio, ad repetendam rem ſuam competit, obiicitur: quare poſt litis conteſtationem obiicienda, & cùm Actor de iure ſuo probauerit probanda erit, per l. emptor, C. de præſcrip. long. temp. Idem eſt in vſucapionibus rerum mobilium. Quia licèt, per vſucapionem dominij directi adiectio contingat, intelligitur tamen hoc legis authoritate, licèt naturali ratione penes dominum dominium permaneat. In præſcriptionibus autem 30. vel 40. annorum, vel etiam longioris temporis, exceptio præſcriptionis dicitur exceptio facti, quia tanto tempore, dubium non eſt, quin omnis actio, tam realis, quàm perſonalis, in odium negligentis penitus tollatur, l. ſicut, & l. omnes, C. de præſcript. 30. vel 40. annorum.

Quæ Cognata?

Præſcriptioni affinia ſunt, omnes iuris ciuilis modi, quibus ſigillatim rerum dominia acquirimus; vt legatum, donatio, &c.

Quæ Adiacentia?

Poſſeſſio, ſine qua præſcriptio non procedit, titulus, bona fides, quæ de iure Canonico ad omnem præſcriptionem requiritur, Dd. in c. fin. extr. eod.

Quæ Pugnantia?

Mala fides, poſſeſſionis interruptio, ſiue ciuilis, ſiue naturalis, reale, vel perſonale vitium, quod pręſcriptionem impedit; cauſæ falſitas, error, iuris ignorantia, contrarium ſtatutum, quod prohibet præſcriptionem, & pactum. Quia per conuentionem derogari poteſt præſcriptioni: quod verum eſt de præſcript. 30. vel 40. annorum; non autem immemoriali, abſque tali pacto iuris offerendi, luendi, & aliis, quæ ſunt meræ facultatis, ne quidem triginta annis præſcribitur. Mynſ. obſer. 16. cent. 1.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Poſſeſſor malæ fidei non præſcribit: licèt iure ciuili ſecus: præſcribit enim 30. annis, c. vigilanti, extr, eod. & c. fin.

Nec conſtitutio, nec conſuetudo, quæ abſque peccato non poteſt obſeruari, valet, c. fin. extr. eod.

In præſcriptione rerum Eccleſiaſticarum bona fides, & iuſtus

iuſtus titulus requiritur,c.ſi diligenti,extr.eod.

In iuribus ad Romanam Eccleſiam ſpectantibus currit ſola præſcriptio centenaria,c.ad audientiam, & c.cùm vobis, extr.eod.

Laici ſpiritualia non poſſunt poſſidere, ergo nec præſcribere: quia præſcriptio abſque poſſeſſione, non procedit, c. cauſam, extr.eod.

Præſcriptiones in fauorem poſſidentis, & odium negligentis domini, nec tanto tempore rem ſuam repetentis, introducta eſt.

DE SENTENTIA, ET RE IVDICATA.

TITVLVS XXVII.

Continuatio.

CVm iurgantium controuerſias celeri ſententia terminari, æquitati, & iuris rigori conueniat, c.2. extr.eod. debet iudex iure Actoris, & Rei cognito, & habita cum peritis conſultatione, ad ſententiæ pronuntiationem procedere.

Quid eſt Sententia?

Sententia eſt, iudicialis definitio, controuerſiæ finem imponens, condemnationem, vel abſolutionem continens, c. ei,qui, 2.quæſt.6.

Quotuplex Sententia?

Duplex, interlocutoria & diffinitiua. Interlocutoria eſt, quæ inter principium cauſæ, & finem, fertur: non ſuper principali: ſed ſuper incidentibus quæſtionibus, vel emergentibus: putà, ſi iudex ſuper libello ferendo, vel corrigendo, dilatione danda, vel deneganda, ſimilibusque exceptionibus pronuntiat, c.ſignificantibus, extr. de off. delegat. Quam nec in ſcriptis ferri oportet, & ante diffinitiuam ſententiam, quandocunque iudex reuocare poterit, l. quod iuſſu, ff. de re iud. Spec.tit.de ſententiis, §. iuſta, verſic. quid de. Diffinitiua autem eſt, quæ condemnando, vel abſoluendo principalem definit quæſtionem: nec valebit, niſi abſolutionem, vel con-

demnationem contineat, §. diffinitiua, 1. queſt. 2. & c. illa, extr. de accuſat.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt iudex competens, qui iuriſdictionẽ habet in quæſtione propoſita: ſiquidem ſententia à non competente iudice lata, ipſo iure non valet, c. at ſi clerici, extr. de iud. & c. ad audientiam noſtram, extr. de conſuetud. In tantum vt nec iudex competens alteri prolationem verborum committere poſſit, d. c. ad audientiam noſtram; niſi iudex ſit illuſtris, auth. vt ab illuſt. colum. 6. §. ſancimus. Et ſi ſint plures iudices, omnes ſimul ſententiam ferre debent, niſi per cõtumaciam quis ſit abſens: valet enim tunc ſententia præſentiũ, c. prudentiam, §. adiiciamus, extr. de offic. delegat. vel niſi vnus de mandato aliorum pronũtiet: vel niſi in commiſſione contineatur, quòd vnus poſſit ſine alio procedere, l. ſi tres, ff. de arb. Specul. hoc tit.

Quæ cauſa Impulſiua?

Ipſa æquitas, vt ait Gregorius in c. iurgantium, extr. eod. Iurgantium controuerſias celeri ſententia terminare, & æquitati conuenit, & rigori.

Quæ cauſa procatarctica?

Inſtantia partium, ſi concluſione cauſæ facta ſententiam ferri per iudicem petant.

Quæ Materia?

Sunt omnes res, ſiue mobiles, ſiue immobiles, corporales ſiue incorporales, de quibus iudicialis controuerſia, vel lis eſſe poteſt.

Quæ Forma?

Forma iudicandi, vel ferendi ſententiam, ex requiſitis, quæ ad legitimæ ſententiæ vigorem deſiderantur, intelligi poterit. Primò enim, vt ſententia lata valeat, requiritur, vt lis ſit conteſtata, confeſſiones, probationes, allegationes auditæ, omniaque cauſæ merita diligenter inueſtigata, & cognita, Clemen. paſtoralis, de ſent. & re iud. 2. Vt concluſio in cauſa vtrinque per litigatores ſit facta, c. nullum, c. iudicantem, 30. quæſt. 3. 3. Vt cauſa ex actitatis in iudicio ſit benè diſcuſſa, & à Iuriſperitis deliberata, Specul. hoc tit. 4. Vt ab ipſo iudice competente, c. at ſi clerici, extr. de iudiciis. 5. Vt loco conſueto, l. 2. C. de ſententiis ex breuiculo recitandis. 6. Non die feriato, & noctu, l. 5. D. quomodo & quando iud.

ſenten-

ſententiam ferre debet, Dd. in l. minorem, C. de tranſact. 7.Iudice pro tribunali ſedente,§.ſedebunt,authen.de iudicis. 8.Vt fiat in ſcriptis, l. 2. & 3.C.de ſententiis ex breuic. recit. 9.Citatis ad hoc litigatoribus, vel tribus edictis, vel vno peremptorio; quod tamen trium edictorum tempus in ſe, integrúmque ſpacium comprehendat, cap.1.extr.de cauſ.poſſ. & propr.Lanf.in ca.quoniam, verb.citationes,num.7.de probat.& cap.cùm olim, extr.de teſt. 10. Vt ſit certa, tot.tit.quæ ſine certa quan. proferuntur. Quamquam certam ſententiæ cauſam exprimi non ſit neceſſe, cap ſicut, extr.eod. 11. Vt ſit conformis libello, Auctor conſ.249.in quæſt.num. 2.12. Vt fiat ſecundum allegata,& probata:non autem priuatam,& erroneam iudicis conſcientiam, cap.ſi ſacerdos, extr.de offi.iudic.ordin. 13. Secundum conſuetudinem, leges, & conſtitutiones, l.cùm prolatis, C.eod. Guido Pap.in proœ.deciſ.circa finem.Et denique,vt illa ſex contineat, de quibus per Specul. hoc tit.1.Nomen iudicis, an ſit Delegatus, vel Ordinarius.2. Nomina litigatorum. 3. Tenorem petitionis in iudicio porrectæ.4. Subſtantiam proceſſus cauſæ, putà litis conteſtationem, iuramenti præſtationem, & ſimilia. 5. Quòd fiat mentio,partes eſſe præſentes,vel per contumaciam abſentes.Vltimò, quòd contineat condemnationem, vel abſolutionem, pronuntiationem,& alia,quæ videbuntur iudici optima.

Quis Finis?

Vt lites finiantur, d. cap. 2.extr.eod.

Quis Effectus?

Primò, quòd iudex, poſt pronuntiationem, reuocare ſententiam non poſſit:quia ſemel benè, & malè officio ſuo functus eſt,l.iudex, ff.de iudic.& tot. tit.in authen. de appellat.& intra quæ tempor. Sed cùm durat adhuc officium, retractare ſententiam poterit, vt in interlocutoria, vel cùm ſententia eſt ipſo iure nulla, l. quod iuſſit, ff. eod. l. ſi qui. C. de adult. & ibi Dd.

2. Quòd non reſcindatur, prætextu inſtrumentorum poſteà repertorum,cap.inter monaſterium, & cap.ſuborta, extr. de re iudic.Vel ratione calculi,l.2.C.de re iudic.niſi error calculi in ſententia exprimatur, l.1.ff. quæ ſententiæ ſine appellat. reſcindantur.

3. Quòd ſententia poſt decem dies, ſi ab ea non fuerit appellatum,tranſeat in rem iudicatam, tot.tit.in authent.de appellat.& intra quæ, &c. Sententia enim differt à re iudicata,

vt cauſa ab effectu,ſiquidem ſententiam dicit iudex; at verò ex ſententia naſcitur res iudicata, quemadmodum obligatio ex contractu,perindéque propter auctoritatem iudicis,vt veritas habetur; Vnde Vlpianus in l. res iudicata, ff. de reg.iur. rem iudicatam pro veritate accipi aſſerit. Nam ſiue benè,ſiue malè iudicatum ſit, publica tamen iudiciorum auctoritas ad ſe iuris præſumptionem rapit, adeò vt non ampliùs quæratur de iure Actoris, aut Rei; ſed de eo tantùm, quod eſt iudicatum, ſicut in iuramento, & tranſactione, quæ & ipſa iudicati vim habent.

4. Sententia ius facit inter partes,inter quas eſt lata,etiamſi lata ſit contra ius litigatoris, l. ingenuum, ff.de ſtat. hominum. Aliis autem,qui vicem Rei, vel Actoris, in iudicio non ſubierunt,ſententia non præiudicat, vnde ſtricti iuris eſſe dicitur, l.ſæpè, ff.eod. & Bart.in l.2. §.item,numer. 5. ff.ſi quis in ius vocat.

5. Vigore illius iuris, per ſententiam conſtituti, non tantùm Reo, pro quo ſententia lata eſt, exceptio litis finitæ, ſi conueniatur,competit,cap.1.extra.de litis conteſt. Sed etiam actio iudicati, vel in factum, vt ſententiæ ſatisfiat, litigatoribus conceditur, l.actori,C.de rebus cred.& l.miles, ff.eod.

6. Poteſtas implorandi officium iudicis, ad mandandam executioni ſentẽtiam, per iudicem iudiciario proceſſu ſeruato latam. Iudicis enim officio petenda eſt ſententiæ executio. Et non actione in factum ex re iudicata deſcendente, & ſine libello: quia executio ipſa in facto conſiſtit, l. à diuo Pio, ff.de re iud.& probat Speculator in tit.de ſententiæ execut. Sic in Camera ſufficit ſummaria propoſitio, & petitio, pro facienda executione;quia executionis proceſſus ſummarius eſſe,& proindè maturè expediri debet: de ſimplici igitur & plano,abſque libello,& litis conteſtatione proceditur, Dd. in l.à diuo,ff.de re iud.& notat And. Geyl.obſeru.113.libr.1. pract. obſeruat. nec per exceptionem requirentem altiorem indaginem executio ſuſpenditur, l.3.§.ibidem, ff.ad exhibẽd. Excipitur tamen vnus caſus, vbi libellus admittitur, & lis ſuper eo conteſtatur,vt putà, ſi tertius interueniat, & executionem pro ſuo intereſſe impugnet, Dd.in cap.cùm ſuper,extra. eod.& l. ſæpè, ff.eod. Eſt autem in perſonali actione regulariter, poſt quatuor menſes, ſententia executioni mandanda, cap.quærenti, extr.de off.delegat, & cap. quoad conſultationem,extra.eod. Quòd tamen quadrimeſtre tempus nonnunquam perſonarum, locorúmque qualitate, & circumſtantiis

aliis conſideratis arctari,extendíque poterit, d.ca.quoad conſultationem, & l.2.ff.eod. hoc modo vt primò capiantur bona mobilia,& ſe mouentia, ſi quæ ſunt: ſecundò,immobilia: tertiò perueniatur ad nomina, ſiue iura, id eſt, ad ea, quæ ei debentur, dum tamen ſint liquida & confeſſa. Et ſi dare recuſet,manu militari cogitur, & proceditur, vt notatur in l.diuo Pio, ff.eod. & l.qui reſtituere, ff. de rei vindicat. In reali autem actione, ſi non eſt appellatum à ſententia, nec reſtitutio poſtulata,ſi res illa,in qua condemnatio facta eſt, ſit præſens, ſententia per miſſionem in poſſeſſionem rei ſibi adiudicatæ executioni mandanda eſt, ſtatim poſt decendium, id eſt, decem dierum ſpacium: quia hoc temporis tractu, tranſit ſententia in rem iudicatam,cap.cùm Berthold.extr.eod.cap.cùm dilecti, extr.de elect.& cap.ſignificauerunt, extra.de teſtibus. Sed Cameræ Imperialis iudex, ſententiam, quæ tranſiuit in rem iudicatam, per viam executorialium, & mandatorum executorialium exequitur. Quæ ſine clauſula iuſtificatoria decernuntur, cum termino ſex ſeptimanarum, & trium dierum, & annexa citatione ad decendium de paritione, vel videndum ſe declarari in pœnam executorialium, aut allegandum cauſas,cur talis declaratio fieri non debeat:& ſic in effectu habent clauſulam iuſtificatoriam. Quòd fit ea ratione: quia ſunt quædam exceptiones, quibus etiam poſt ſententiæ pronuntiationem, obiectis, impeditur executio, de quibus per Speculat.in tit.de except.& replic. §.dicto, num.14. Inter executoriales autem, & mandata executorialia hoc intereſt. Quòd executoriales decernantur, quoties executio ſententiæ immediatè ad Cameram ſpectat; vt putà, ſi ſententia à qua, in Camera confirmata ſit, ſi pronuntiatum ſit in cauſa appellationis, benè iudicatum, malè appellatum: quo caſu ex recepta, & communi doctorum opinione, executio tam cauſæ principalis, quàm expenſarum omnium inſtantiarum ad confirmantem, non ad iudicem à quo, pertinet, l. præcipimus, §. in his, C. de appellat. Felin. in cap. paſtoralis, extra. de off. iudic. deleg. Mandatum verò executoriale tunc demum conceditur, quando executio ſententiæ ad iudicem à quo ſpectat: veluti, ſi iudex appellationis pronuntiat appellationem deſertam,vel rigore priuilegij,aut ex alia cauſa non deuolutam. Quò caſu ex prima ſententia, actio tantùm oritur,& ideò iudici à quo executio competit. Franc. in cap.ex ratione, extra.eodem.

Quomodo Sententiæ per iudicem Eccleſiaſticum latæ, executio fit?

Iudex Eccleſiaſticus, pro executione ſuæ ſententiæ, ſuſpendendo, deponendo, excommunicando, & degradando, procedere poteſt, pro conditione, & ſtatu perſonæ victæ. Nam ſi clericus ſit, ſumma, qua poteſt coërcere pœna, eſt, cum excommunicatione degradatio: ſin laicus excommunicatio. Quòd ſi autem victus Eccleſiaſticas cenſuras faciat nihili, easque obſtinatè, & perfricta fronte contemnat, nolítque ſententiæ contra ſe latæ, parere: tunc imploratio brachij ſecularis, omnium vltimum, adeóque extremum remedium eſſe debet, per text. in cap. ab homine, extr. de iud. Hoc enim Canonicum eſt, iudicem Eccleſiaſticum, ſi pro executione ſuæ ſententiæ omnia fecit, quæ facere potuit, brachium ſeculare inuocare, adeóque iudicem ſecularem, ſi auxilium deneget, excommunicare poſſe, per tex. in cap. 1. extr. de offi. iudic. ord. & Dd. in cap. quoniam, extr. de off. iudic. & cap. ſtatuimus, extra. de maledic. Vna enim iuriſdictio per aliam adiuuanda eſt: Ob id etiam iudex Eccleſiaſticus, ſeculari iudici, poſtulante neceſſitate, contra clericum contumacem, officium ſuum impartiri debet, d. c. 1. quoniam, & c. ſtatuimus. Quando autem brachium ſeculare contra clericos inuocari poſſit, vide ca. princeps, 23. q. 5. & c. perpendimus, extr. de ſentent. excom. & de modo procedendi, Panorm. in d. c. 1. extr. de off. iud. ord.

In Camera quãdo iudex Eccleſiaſticus implorat brachium ſeculare: hoc eſt Cæſaris, contra partem victam & contumacem, mandata executorialia, ſine clauſula, ſub pecuniaria, ratò banni, pœna decernuntur. Et propter annexam citationem, ad docendum de paritione, legitimæ exceptiones, contra inuocationem brachij, & obtenta mandata executorialia in termino reproductionis admittuntur, præſertim litis pendentiæ, & nullitatis, videlicet, à ſententia iudicis Eccleſiaſtici. Cuius executio petitur, ritè & debito tempore appellatum, & proinde pendente appellatione, nihil innouandum eſſe, vel per Eccleſiaſticum iudicem nulliter proceſſum, & iudicatum. De qua nullitate, iudex ſecularis, antequam ad pœnam procedat, primùm cognoſcere debet, vt docet Panorm. in d. cap. 1. extr. de off. iud. ord. num. 19.

Quæ Cognata?

Tranſactio, iuſiurandum: quæ non minorem authoritatem, quàm res iudicatæ habent, l. non minorem, C. de tranſact.

lact.& l.2.ff.de iureiurand. Differunt tamen, vt per Alciatum in d. l.non minorem.

Quæ Pugnantia?

Omnes exceptiones peremptoriæ, quæ poſt ſententiam contra executionem obiici poſſunt, de quibus Speculat.tit.de except.& replicat.§.dicto,num.14.Vbi nouem recenſet caſus, in quibus exceptio peremptoria executionem remoratur. Pugnant etiam nullitas & iniquitas relatæ ſententiæ. Quia iniquitas manifeſta ipſo iure nullam reddit ſententiam, cap. inter cæteras, extra. eod. & modi, quibus ſententia ob iniquitatem reſcinditur, non autem ob nullitatem: quia quòd nullum eſt, reſciſſione non indiget, l. 1. ff. quando prouo. non eſt neceſſe.

Qui ſunt modi reſcindendæ Sententiæ iniquæ?

Primò, Appellatio. 2. Reſtitutio in integrum. 3. Supplicatio contra ſententiam. 4. Querela falſi, Innocent.& Hoſtienſ.in cap.præſentia, extra.de renunt.cap. ſicut.eod. cap. cùm ad ſedem, extra.de reſtitut.ſpoliat.

Quibus committitur nullitas Sententiæ?

Primò, ratione perſonæ iudicantis: Vt putà,quia non fuit competens iudex, vel excommunicatus, ſeruus, vel mulier, l.1. C. de arb.l.cùm prætor. 12.ff.de iudic. adeò vt etiam hæc ſententia à litigatoribus confirmari non poſſit,vt ſententia,l. ſi expreſſim,ff.de appellat. Si tamen confirmetur, ratione pacti, efficaciam obtinebit, vt traditur in l.2. C. communia vtriuſque iudic.

Secundò: ſi aduerſus abſentem,non per contumaciam,ſcilicet denuntiationibus ex more nequaquam conuentum ſententia proferatur: regulariter enim partes ad audiendam ſententiam diffinitiuam, de iure communi, citari debent, & ferenda ſentētia eſt, partibus verè, vel per interpretationē præſentibus,aliàs vſque adeò nulla eſt,vt etiam, pro abſente parte,non valeat,nec rei iudicatæ firmitatem obtineat,l.ea quæ, C.quomodo & quand.iud.& gloſſ. ibid.in verb.aduerſus, Dd. & gloſſ.in Clem.paſtoralis, de re iudic. Per interpretationem pars præſens eſſe dicitur, ſi ſit verè & fictè contumax, gloſſ.in l.ex conſenſu,§.fin.ff.de appellat. Tamen ſi contrarium ſtatuto, vel conſuetudine obtentum ſit, quòd ſcilicet, abſentibus partibus, procuratore pro iis in iudicio agente legitimè conſtituto ſententia feratur, ſententia ſubſiſtit: nec, ob omiſſam citationē ad partes,infirmari poteſt. Citatio enim ad audien-

Quomodo Sententiæ per iudicem Eccleſiaſticum latæ, executio fit?

Iudex Eccleſiaſticus, pro executione ſuæ ſententiæ, ſuſpendendo, deponendo, excommunicando, & degradando, procedere poteſt, pro conditione, & ſtatu perſonæ victæ. Nam ſi clericus ſit, ſumma, qua poteſt coërcere pœna, eſt, cum excommunicatione degradatio: ſin laicus excommunicatio. Quòd ſi autem victus Eccleſiaſticas cenſuras faciat nihili, eaſque obſtinatè, & perfricta fronte côntemnat, nolítque ſententiæ contra ſe latæ, parere: tunc imploratio brachij ſecularis, omnium vltimum, adeóque extremum remedium eſſe debet, per text. in cap. ab homine, extr. de iud. Hoc enim Canonicum eſt, iudicem Eccleſiaſticum, ſi pro executione ſuæ ſententiæ omnia fecit, quæ facere potuit, brachium ſeculare inuocare, adeóque iudicem ſecularem, ſi auxilium deneget, excommunicare poſſe, per tex. in cap. 1. extr. de offi. iudic. ord. & Dd. in cap. quoniam, extr. de off. iudic. & cap. ſtatuimus, extra. de maledic. Vna enim iuriſdictio per aliam adiuuanda eſt: Ob id etiam iudex Eccleſiaſticus, ſeculari iudici, poſtulante neceſſitate, contra clericum contumacem, officium ſuum impartiri debet, d. c. 1. quoniam, & c. ſtatuimus. Quando autem brachium ſeculare contra clericos inuocari poſſit, vide ca. princeps, 23. q. 5. & c. perpendimus, extr. de ſentent. excom. & de modo procedendi, Panorm. in d. c. 1. extr. de off. iud. ord.

In Camera quãdo iudex Eccleſiaſticus implorat brachium ſeculare; hoc eſt Cæſaris, contra partem victam & contumacem, mandata executorialia, ſine clauſula, ſub pecuniaria, ratò banni, pœna decernuntur. Et propter annexam citationem, ad docendum de paritione, legitimæ exceptiones, contra inuocationem brachij, & obtenta mandata executorialia in termino reproductionis admittuntur, præſertim litis pendentiæ, & nullitatis, videlicet, à ſententia iudicis Eccleſiaſtici. Cuius executio petitur, ritè & debito tempore appellatum, & proinde pendente appellatione, nihil innouandum eſſe, vel per Eccleſiaſticum iudicem nulliter proceſſum, & iudicatum. De qua nullitate, iudex ſecularis, antequam ad pœnam procedat, primùm cognoſcere debet, vt docet Panorm. in d. cap. 1. extr. de off. iud. ord. num. 19.

Quæ Cognata?

Tranſactio, iuſiurandum: quæ non minorem authoritatem, quàm res iudicatæ habent, l. non minorem, C. de tranſact.

lact.& l.2.ff.de iureiurand. Differunt tamen, vt per Alciatum in d. l.non minorem.

Quæ Pugnantia?

Omnes exceptiones peremptoriæ, quæ poſt ſententiam contra executionem obiici poſſunt, de quibus Speculat.tit.de except.& replicat.§.dicto,num.14.Vbi nouem recenſet caſus, in quibus exceptio peremptoria executionem remoratur. Pugnant etiam nullitas & iniquitas relatæ ſententiæ. Quia iniquitas manifeſta ipſo iure nullam reddit ſententiam, cap. inter cæteras, extra. eod. & modi, quibus ſententia ob iniquitatem reſcinditur, non autem ob nullitatem: quia quod nullum eſt, reſciſſione non indiget, l. 1. ff. quando prouo. non eſt neceſſe.

Qui ſunt modi reſcindendæ Sententiæ iniquæ?

Primò, Appellatio. 2. Reſtitutio in integrum. 3. Supplicatio contra ſententiam. 4. Querela falſi, Innocent.& Hoſtienſ.in cap.præſentia, extra.de renunt.cap. ſicut.eod. cap. cùm ad ſedem, extra.de reſtitut.ſpoliat.

Quibus committitur nullitas Sententiæ?

Primò, ratione perſonæ iudicantis: Vt putà, quia non fuit competens iudex, vel excommunicatus, ſeruus, vel mulier, l.1. C. de arb.l.cùm prætor. 12.ff.de iudic. adeò vt etiam hæc ſententia à litigatoribus confirmari non poſſit, vt ſententia, l. ſi expreſſim, ff.de appellat. Si tamen confirmetur, ratione pacti, efficaciam obtinebit, vt traditur in l.2. C. communia vtriuſque iudic.

Secundò: ſi aduerſus abſentem, non per contumaciam, ſcilicet denuntiationibus ex more nequaquam conuentum ſententia proferatur: regulariter enim partes ad audiendam ſententiam diffinitiuam, de iure communi, citari debent, & ferenda ſentẽtia eſt, partibus verè, vel per interpretationẽ præſentibus, aliàs vſque adeò nulla eſt, vt etiam, pro abſente parte, non valeat, nec rei iudicatæ firmitatem obtineat, l.ea quæ, C.quomodo & quand.iud.& gloſſ. ibid.in verb.aduerſus, Dd. & gloſſ.in Clem.paſtoralis, de re iudic. Per interpretationem pars præſens eſſe dicitur, ſi ſit verè & fictè contumax, gloſſ.in l.ex conſenſu, §.fin.ff.de appellat. Tamen ſi contrarium ſtatuto, vel conſuetudine obtentum ſit, quòd ſcilicet, abſentibus partibus, procuratore pro iis in iudicio agente legitimè conſtituto ſententia feratur, ſententia ſubſiſtit: nec, ob omiſſam citationẽ ad partes, infirmari poteſt. Citatio enim ad audien-

dam ſententiam, poſt concluſionem cauſæ, eſt iuris poſitiui, nec defenſionem partibus tollit: ideò poteſt ea iure ſtatuti, vel conſuetudinis omitti, per text. in cap. cauſis, in fin. de re iud. & Iaſon in l. 1. num. 8. ff. de conſtitut. Hinc in iudice Cameræ Imperialis, citatio ad audiendam ſententiam, tam in diffinitiuis, quàm interlocutoriis, non requiritur: verùm ſufficit, partes ſemel ad totam cauſam legitimè, & peremptoriè citatas fuiſſe: quemadmodum etiam mandata procuratorum ibi, ad vnicum actum non admittuntur; ſed ad totam cauſam exhibenda ſunt: proinde facta hinc inde concluſione, abſque noua citatione, ſententia in cauſa principali diffinitiuè, vel ſuper articulo concluſo interlocutoriè profertur. Quæ tamen limitatio non procedit, ſi alterutra pars, poſt concluſionem cauſæ vitam cum morte commutet; eo enim caſu hæres eius, non quidem ad reaſſumendam cauſam, ſed audiendam ſententiam parte hoc petente, & mortem aduerſarij in iudicio allegante citatur: id ſi factum non ſit, diffinitiuè abſque citatione hæredum pronuntiatur: quia de morte partis iudici conſtare debet, vt iudici, hoc eſt, ex allegatione iudiciali, Guid. deciſ. 86. num. 2. Quando verò poſt publicatam demum ſententiam mors partis in iudicio allegatur, ſententia per interlocutoriam in hæredes transfertur. Quòd ſi ante concluſionem in cauſa, altera partium in fata concedat, tunc, implorato iudicis officio, citatio ad reaſſumendam cauſam, in eo ſtatu, in quo relicta eſt, contra hæredes decernitur; etiamſi procurator defuncti, lite iam conteſtata, dominus litis factus ſit. Et hæc ita in iudicio Cameræ Imperialis obſeruari, notat Mynſing. obſeru. 71. centur. 3. & obſeru. 85. centur. 1. & Andreas Geyl. lib. 1. obſeruat. 100. pract. obſeru. Ex his omnibus patet, regulam iuris communis eſſe, Quòd ſententia, præſentibus partibus, iis citatis, vel per contumaciam abſentibus, ferenda ſit. Quæ regula fallit tribus caſibus. 1. Si ſententia interlocutoria in fauorem abſentis lata, vel contra eum prolata modici præiudicij ſit. Quo caſu valet ſententia interlocutoria abſque citatione partis publicata, l. ille à quo, ff. ad Senatuſconſ. Trebell. Secùs, ſi magnum abſenti grauamen adferret: quia tunc cauſæ cognitione, & ex conſequenti, partis citatione opus foret, l. à præcedente, C. de dilat. 2. Fallit, ſi iure ſtatuti, vel conſuetudinis contrarium obſeruetur, Afflict. deciſ. 238. 3. Si generalis citatio facta ſit per edictum, non tunc debet pronuntiari definitiua, niſi præmiſſa ſpeciali citatione, ad audiendam

diendam ſententiam, Dd.& Imo.in c.conſuluit, extr.de offic. deleg.c.auditis,de procurat. Abb.in c.fin.de delat. & probatur l.conſentaneum, C.quomodo & quando iud. Mynſing.obſer. 71.cent.3.

Tertiò:dicitur ſententia nulla,ſi feratur aduerſus abſentem infirmitate detentum, l.quæſitum, ff.de re iud.& ibidem Paulus de Caſtro.Cæterùm ſi iudex ignoraret impedimẽtum, ſicque ad ſententiam procederet, tunc quidem valeret ſententia, ſed abſens reſtitui, ſaltem ad appellandum, vel alia cauſa reponi poſſet,l.fin.ff.de in integr.reſtit. Et quod de infirmitatis impedimento dictum eſt,ad alia omnia impedimenta,quę in l.2.§.quod diximus, ff.ſi quis caut.recenſentur, extendi debet. Cuiuſmodi ſunt,vis hoſtium, locus peſtilentiæ,impetus fluminis,& ſi quæ ſunt ſimilia.Sed quid,ſi Reus alleget,ſe impeditum: aduerſarius autem neget, cui incumbit probatio? Reſpondetur: probationem præſtatione iuramenti, per eum, cui iudex hoc detulerit, fieri poſſe: in deferendo autem iuramento attenditur qualitas perſonæ,quãtitas cauſæ, an ſit magna,vel moderata,& aliæ conditiones,& circumſtantiæ, quæ arbitrio iudicis,vt admittat iuramentum,vel non, relinquẽnda ſunt, quod & in Camera Imperiali obſeruatum, teſtatur Mynſing.obſer.57.cent.4.

Quartò: ſi contra mortuum lata ſit ſententia,l.penult.ff.de ſent.quæ appella.reſcind. Quid, ſi pro mortuo lata ſit? Dd. communiori calculo ſententiam etiam pro mortuo prolatam non valere, pariter nec decretum in eius fauorem interpoſitum,tradunt in l.in ſumma,§.vlt.ff.de re iud.& ibi Paul.& per tex.in l.qua de re.§.cùm abſentem,ff.de iud.Vbi dicitur,adeò ſententiam non valere, quòd nec cõtra defenſorem, nec contra hæredem defuncti operabitur.In Camera autem Imperiali ſententia pro mortuo lata non eſt nulla, ſed pro firma:contrà §.vlti.d.l.in ſumma, ff.de re iudic.habetur: Et ſi de morte eius,pro quo lata eſt,deinde conſtet, transfertur in ipſius hæredes,Mynſ.obſeruat.85.centur.1.

Quintò: nullitas ſententiæ etiam committitur iure ciuili, ſi, procuratore in cauſa exiſtente, contra dominum feratur ſententia:iure enim communi ſententia in procuratorem neceſſariò ferenda eſt,quando ſcilicet iudicium agitatũ eſt cum procuratore legitimè conſtituto, abſente domino, l.1. C.de ſent.& interlocutionibus omnium iud.& gl.in c.querelã,extr. de elect.& Inno.& Panor.nu.50.ibid.Ratio:Quia initium obligationis ex procuratoris perſona ſumitur, cũ eo in iudicio

quaſi contrahitur, ipſeque per litis conteſtationem dominus litis efficitur, ideoque meritò verba ſententiæ in perſonam ſuam concipi debent, l. 3. §. idem ſcribit, ff. de procur. & c. 1. §. 1. extr. eod. in 6. Sed iure Canonico legalis illa ſubtilitas non attenditur, & ſententia concepta etiam in ipſum dominum, tenet, per tex. in c. licet, extr. de procurat. gloſſ. ſingularis in c. ſuſcitata, in verbo, *monaſterium*, extr. de in integr. reſtit. & plenius per gloſſ. & Ioann. Andr. in d. c. querelam, ext. de electionib. Quod & in Cameræ Imperialis ſupremo iudicio obſeruatur. Quia ibi cauſæ aliter non agitantur, quàm per procuratores, & tamen ſententiæ concipiuntur in perſonam domini, indiſtinctè, ſiue dominus nũquam in iudicio præſens fuiſſet, ſiue initio litis comparuiſſet, litemque conteſtatus eſſet, tradit And. Geyl. in ſuis pract. obſeruat. 111. lib. 1.

Sextò: nulla dicitur ſententia, ſi feratur poſt lapſum inſtantiæ. Labitur autem inſtantia, de iure ciuili, in cauſis ciuilibus triennio, & in criminalibus biennio, text. eſt in l. properandum, C. de iud. & ibi Dd. De iure autem Canonum inſtantia triennio, vel biennio, ſub diſtinctione poſita, non perit, ſed perpetuò durat, per text. in cap. venerabilis, & cap. vltim. extr. de iud. Abb. & Dd. ibidem. & Bald. conſ. 217. vol. 3. vbi allegat authent. ſed lis, C. de tempo. appellat. Quod & in conſiſtorio Imperialis Cameræ approbatur, licèt Matth. de Afflict. deciſ. 283. poſt num. 4. contrarium referat, velitque diſpoſitionem d. l. properandum, habere etiam locum in conſiſtorio Principis, per gloſ. in nouel. vt ſponſ. larg. §. hoc quoque, & nouel. de appellat. §. ad hæc. Cuius tamen opinionem Camera, vſusque fori frequens non admittit, &c. vt notat Mynſ. obſer. 48. centur. 2.

Septimò: ſi ſententia feratur, poſt propoſitam ſuſpecti iudicis recuſationem: vt habetur in c. ſuſpicionis, ext. de off. delegat. & traditur de hoc inf. de recuſationibus.

Octauò: ſi ſententia ſit lata, in cauſa, in qua interuenit falſus procurator, c. in noſtra præſentia, extr. de procur. Sed an dominus per falſum procuratorem geſta rata habere poſſit? Et regulariter per dominum talia geſta, ſiue in commodum, ſiue in præiudicium ſuum, ratificari poſſe, tradit Bald. in l. licet, C. de procurat. & in addit. ad deciſ. cap. Tholoſ. 221. Licèt in auditorio principis facta per falſum procuratorem, ratificatione non conualeſcant, iuxta Bald. l. ni falſus procurator, verſ. ſecundò præmitte, C. de fur. & ſer. corrup. Mynſing. obſeruat. 44. cent. 1.

Nonò:

Nonò:ſi feratur ſententia ſuper alio, quàm quod fuerit petitum, c.in noſtra præſentia, extr.de procurat.Sententia enim debet conformis eſſe libello:nec aliud continere,quàm fuerit petitum, l.vt fundus, ff.communi diuid. Multæ tamen ſunt factorum ſpecies, in quibus toleratur libelli, ſiue petitionis, & ſententiæ diſcrepantia. Primum enim Princeps, & Summus Pontifex in ſententiis ſuis petitionem litigantium egredi poſſunt, cap.2.ext.de reſtit.ſpoliat. Deinde in criminalibus concluſione opus non eſt: & ſi concluſio fiat, adhuc tamen iudex, cognita qualitate delicti, & perſonarum, plus minúſque condemnandi liberam poteſtatem habet, Bart.in l. quid ergo,§.pœna,ff.de his,qui not.infam.Denique poteſt iudex,& in ciuilibus cauſis, quoad qualitates, tēpora, modos,& loca, non ſequi petitionem libelli. Quare eleganter Baldus, ſufficere ait,ſi ſententia cum libello conueniat in re, cauſa, & actione,l.1.C.ſi plures vna ſent.&c.

Decimò:ſi ſententia pronuntietur contra ſolitum ordinem iudiciorum: Vtpotè, non oblato libello, nec lite conteſtata, nec aliis ſolennitatibus obſeruatis, l.prolatam,C.de ſentent. & interloc. Princeps tamen poteſt habere ratum proceſſum, ratione ordinis omiſſi,quando merita ſunt benè tractata,iuxta Panormit. in c.cùm olim, ext.de re iudic.& c.ad petit.extr. de accuſat. Et conſuetudine poteſt etiam induci, vt per ſimplicem facti narrationem, ac reſponſionem inducatur litis conteſtatio, idem Panorm. in c.cauſis, extr. de re iudic. & teſtatur Guid. Pap. deciſ. 369. & traditur in ordinat. Cameræ, part.3.tit.34.

Vndecimò: ſi lata ſit tempore nocturnō, c.conſuluit, extr. de off.iud.deleg.

Duodecimò: ſi ſententia non contineat expreſſam condemnationem,vel abſolutionem: vel æquipollens, l.quid tamen,§.Pomponius,ff.de arb.Vel ſi non contineat certā quantitatem, vel rem, in qua condemnatio fit per ſe, vel per relationem ad aliud,l.ait prætor,ff.de re iud.

Decimotertiò:ſi ſit lata contra ius ſcriptum expreſſo errore in ſententia, l.2.C. quando prouoca. non eſt neceſſe. Poteſt tamen iudex, ex magnā & euidenti cauſa transgredi leges, & ſtatuta, nec tenetur illam cauſam in ſententia exprimere, dummodò ex actis apparere poſſit,eam iuſtam fuiſſe, quæ iudicem, ad ſic pronuntiandum, mouerit: aliàs ſententia poſſit nullitatis argui,tanquam lata contra ius conſtitutionis,& per expreſſum iuris errorem, per l.1.ff.quæ ſentent. ſine appellat.

reſcind.

reſcind. & Panor.in c. ſuper his, extr. de accuſ.& tradit Mynſing.obſeruat.54.cent.2.& obſer.82.cent.4.

Decimoquartò: ſententia dicitur nulla, ſi feratur à iudice corrupto,l.venales,C.quando prouocare non eſt neceſſe. His igitur nullitatũ,aliiſq; peremptoriis exceptionibus,quæ iuxta opinionem Spec.poſt ſententiam,ad impediendam executionem obiici poſſunt,oppoſitis:ſententia non tranſit in rem iudicatam. An autem in cauſa executionis ſuper propoſitis exceptionibus, nouus proceſſus requiratur: hoc eſt, an opus ſit nouo libello, & noua litis conteſtatione: vide Dd.in l.properandum,C.de iud. Qui communiter diſtinguunt,vtrùm agatur actione iudicati,ſiue in factum ex re iudicata: an verò officio iudicis, vt primo caſu libello, & litis conteſtatione opus ſit:altero verò non,ſed per nudum iudicis officium, vt executionem faciat,exceptionibus non obſtantibus, procedi poſſit, Bartol.in l.intra, numer.1.ff.de re iud. & Angel.in repetit.l.1. C.de iud.

Qua pœna iudex perperàm iudicans punitur? Et quis dicitur iudicando litem ſuam facere?

Si Iudex pretio deprauatus,aut gratia, perperàm iudicauerit,non ſolùm tenetur parti læſæ in ſolidum,ad veram litis æſtimationem:ſed etiam infamia notatur, l.filiusfamilias, ff.de iud.& l.fin.C.de pœna iudic.malè iudic. At ſi iudex perperàm iudicat, per imprudentiam, videtur quaſi ex maleficio teneri in factum actione: ſed in quantùm de eâ re æquum religioni iudicantis viſum fuerit,pœnam ſuſtinebit, l.fin:ff. de variis & extraord,cog.Sicque non in ſolidum verã litis æſtimationem præſtabit.Et iudex,qui per dolum malè iudicauit,non tantùm facit litem ſuam:ſed etiam tenetur lege Cornelia de fal.Iudex verò litem ſuam facere videtur, quum dolo malo in fraudem legis ſententiam dixerit.Dolo malo autem hoc facere intelligitur, ſi euidens arguatur eius vel gratia, vel inimicitia, vel etiam ſordes, vt veram æſtimationem litis præſtare cogatur, d.l.filiusfamilias, ff.de iudic. Recentiore quoque iure Nouellarum cauetur,iudicem pretio,aut promiſſione iudicantem, ſi cauſa ſit ciuilis, cõdemnari in triplum dati,& in duplum promiſsi,amiſſa, in qua conſtitutus eſt,dignitate. Si verò ſit criminalis,confiſcatis omnibus bonis, in exilium mitti,in auth. vt litigan.iu.in exordio lit.coll.1x.§.ſi quis autem.Iure autem Canonico, qui in grauamen partis alterius in iudicio aliquid iniuſtè fecerit, per gratiã, vel per ſordes, ſiue Ordinarius,ſiue

Dele

Delegatus ſit, ab executione officij per annum ſuſpenditur, c. cupientes, §. cæterùm, de elect. in 6. c. 2. diſt. 55. & c. quæſiuit, extr. de verb. ſign. & ad æſtimationem litis parti, quam læſerit, nihilominùs condemnatur. Quòd ſi ſuſpenſione durante, diuinis ſe ingeſſerit, irregularitatem incurrit, qua non, niſi per Pontificem liberari poterit, aliiſque pœnis coërcetur. Quia non tantùm malè iudicando contra debitum officium facit, verumetiam, DEVM, iuſtitiam, & humanam naturam lædit, c. 1. extra, de crimi. fal. & c. ad Apoſtolicæ, eodem tit. in 6. Denique lege duodecim tabularum capite mulctabatur iudex, arbitérue iure datus, qui ob rem dicẽdam, pecuniam accepiſſe conuincebatur. Cuius meminit Gellius lib. 20. noct. Attica. c. 1. De pœna iudicis per ſordes corrupti iudicantis ita diſtinguit Menoch. lib. 2. cen. 4. caſu 342. inquiens: Iudex, qui corruptus per ſordes iudicauit, ſi in cauſa criminali, pro grauitate cauſæ, etiam vſque ad mortem, iudicis arbitrio, punitur: confiſcantur etiam eius bona, notatur infamia, & dignitate, nobilitateque priuatur: ſi verò in cauſa ciuili iudicauit, ſi rectè, ſolùm tenetur reſtituere, quod accepit, l. 2. §. vlt. ff. de condit. ob turp. cauſam: ſi verò iniquè, litis æſtimationem læſo ſoluit, l. filiusfamilias, §. vlt. ff. de iud. & l. vlt. C. de pœna iud. qui malè iud. Erga fiſcum verò in triplum condemnatur, d. auth. nouo iure, C. de pœna iudic. &c. Et alia etiam pœna iudicantis arbitrio punitur, Inſtit. de oblig. ex quaſi delicto.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Iudex Eccleſiaſticus, pro executione ſuæ ſententiæ, brachium ſeculare inuocare, adeoq́ iudicem ſecularem, ſi auxilium petitum deneget, excommunicare poteſt, c. 1. ext. de off. iudic. ord. & c. ſtatuimus. extr. de maled.

Vna iuriſdictio per aliam adiuuanda eſt, c. quoniam, extr. de off. iud. ord.

Iudex Eccleſiaſticus, ſeculari iudici, poſtulante neceſſitate, contra clericum contumacem, officium ſuum impertiri debet, gl. in c. extr. de off. iud. ord.

Implorato brachio ſeculari, iudex ſecularis primùm de nullitatis exceptione obiecta cognoſcere debet, antequàm ad pœnam procedat, Panor. in d. c. 1. extr. de off. iud. ord.

Omnis

Omnis exceptio, quæ poſt ſententiam, ſed non contra ſententiam opponitur: hoc eſt, quæ non repugnat ſententiæ, executionem impedire poterit, l.1.C.de re iud.

De iure communi ſententia in procuratorem neceſſariò ferenda eſt: quando videlicet, iudicium agitatum eſt cum procuratore legitimè conſtituto, abſente domino, gloſſ. in cap. querelam, extr. de elect. Ratio eſt: Quia initium obligationis ex procuratoris perſona ſumitur, cùm eo in iudicio quaſi contrahitur, ipſéque per litis conteſtationem dominus litis efficitur, ideòque meritò verba ſententiæ in perſonam ſuam concipi debent, c.1.§.1.eod.tit.in 6.

Quamuis ſententia indiuidua ſit, ita vt pro parte valere nequeat: tamen iudex ſententiam ſeparabilia, & diuerſa continentem capitula, partim confirmare, partim reformare poteſt, etiamſi hoc à parte nec allegatum, nec petitum ſit, cap. Raynutius, & c.Raynaldus, extr.de teſta.

Tot cenſentur eſſe ſententiæ, quot ſunt capitula, & diuerſæ ſpecies, Felin.in c.cùm Ioannes, extr.de fide inſtrum.

Quando libellus vnum factum, quod ſeparationem non recipit, continet, tunc ſententia, ſuper illo facto lata, reformari non poterit: ſed in totum aut confirmari, aut retractari debet: cùm ſit indiuidua: ſecùs ſi plura facta, vel plura capitula libellus contineat, Pan.in d.cap.Raynutius, extr. de teſtam.

In cauſa matrimoniali & criminali ſententia neceſſariò in principalem, & non in procuratorem, ferenda eſt, glo.in c. querelam, extr.de elect.

Duobus iudicibus diuerſas ſententias proferentibus, ſi ex iuriſdictione ordinaria proceſſerint, tenet pro Reo, non pro Actore ſententia: niſi in cauſa fauorabili, putà, matrimonio, libertate, dote, ſeu teſtamentò, pro ipſo fuerit promulgata: ſi verò ex delegata poteſtate, vtraque pendet ſententia ex arbitrio delegantis. Quòd ſi ex compromiſſo, neutra debet habere vigorem, c.fin.extr.eod.

Quam

Quamuis regulariter aliis non noceat res inter alios iudicata, ei tamen, qui cùm ſibi primùm de eâ re actio, vel defenſio competebat, ſuſtinuit ſequentem agere, ac illi etiam, qui paſſus eſt, eum à quo cauſam habuit, experiri, eſt præiudicium generatum, c. quamuis, extr. eod.

Secunda ſententia in diuerſa inſtantia contra primam lata tenet mero iure, nec debet infringi, etiamſi ſit iniuſta, ex quo ab eo non fuerit appellatum, cap. inter monaſterium, extr. eod.

Si citatus ad ſententiam, ex legitima cauſa iudici ignota, non comparuit, tenet ſententia, eo abſente, lata: ſed retractatur, eo probante legitimæ abſentiæ cauſam, cap. cùm Bertholdus, extr. eod.

Ab executione ſententiæ non appellatur, niſi in executione modus excedatur, cap. quòd ad conſultationem, extr. eodem.

Quadrimeſtre tempus, quod à lege datur condemnatis in actione perſonali, poteſt à iudice, ex cauſa arctari, & ſpontè arctatum terminum recipiens, non poteſt poſt decendium appellare, d. c. quod ad conſultationem, eod.

Si ſententia præcipit aliquid fieri ad certum terminum, tempus decendij ad appellandum currit à tempore ſententiæ, non autem à die finiti termini, d. c. quod ad, &c.

Valet ſententia contra ius litigatoris lata, ſi ab ea non fuerit appellatum, c. cùm inter, extr. eod.

Sententia iniqua retractatur per Superiorem, licèt cauſa fuerit appellata remota commiſſa: ſi autem continet manifeſtam iniquitatem, eſt nulla, c. cùm inter, extr. eod.

Sententia lata contra matrimonium nunquàm tranſit in rem iudicatam: vnde quandoque reuocatur, cùm conſtat de errore, c. lator, extr. eod.

DE

DE APPELLATIONIBVS, Recuſationibus, & Relationibus.

TITVLVS XXVIII.

Continuatio.

NE iniquo iudicio, per imperitiam, aut etiam malitiam iudicis, ius ſuum cuiquam per iniuriam eripiatur, inuentum eſt appellationis beneficium: quo ad ſuperiorem magiſtratum, cauſa iterùm cognoſcenda, intra decem dies defertur.

Quid eſt appellatio?

Appellatio, ſecundum Azonem, eſt, à minore iudice, per inuocationem maioris iudicis, prætextu iniquitatis primæ latæ ſententiæ, receſſio, l. præfecti, ff. de minorib.

Quotuplex Appellatio?

Duplex, iudicialis & extraiudicialis. Iudicialis eſt, quæ à ſententia in iudicio pronuntiata, fieri contingit. Extraiudicialis autem dicitur, quæ non à ſententia, ſed ab actibus & decretis extraiudicialibus, interponitur, l. 1. §. ſolent, ff. quando appellat.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Eſt ius gentium. Nam ad hoc, quòd totus proceſſus iudiciarius ex iure gentium originem traxiſſe dicitur: vt notant Dd. in l. ex hoc iure, ff. de iuſtitia & iure, teſtatur etiam Vlpianus in l. 1. ff. eod. appellationem antiquiſſimo vſu eſſe introductam, eiusque vſum eſſe frequentem, & ad corrigendam iudicantium iniquitatem, & imperitiam, neceſſarium. Propinqua cauſa eſt, quæuis perſona, quæ in iudicio per iudicem, grauatur, nec appellare prohibetur. Omnis enim, per iniquam ſententiam iudicis oppreſſus, ſeu iniuſtè grauatus, quicunque ſit, appellandi habet facultatem, c. omnis oppreſſus, 2. q. 6. & c. vt debitus honor, extr. eod. Siue is, qui condemnatur, principalis litigator ſit, ſiue non: dummodò interſit eius, ſententiam retractari, vel ei mandatum ſit, vel is alienum negotium gerat, c. non ſolet, 2. q. 6. c. cùm inter, extr. de elect. Vnde, procurator, tutor, fideiuſſor, legatarius, & venditor, qui de euictione tenetur, appellare non prohibentur, l. tutor, l. ab executione, ff. eodem, & Spec. in §. quis poſſit, eod. tit. An autem tertius pro ſuo intereſſe appellare poſſit à ſententia inter alios lata? Ad expli

explicationem huius quæſtionis, tres caſus diſtinguendos putat Andr.Geyl. in ſuis pract, obſeruationib. obſeruat.122. Primus: ſi ab alio interpoſitam appellationem proſequi velit; & tunc admittendus eſt ad proſecutionem, etiamſi ipſe non appellauerit, l. à ſententia, §.idem reſcripſit, ff.de appellationib, c.cùm ſuper, extr.de offic. delegat. Panormit, in c.cùm ſuper, num.4. & num. 27. extr. de re iudic. Ratio: Quia per appellationem principalis, iam ſuſpenſa eſt ſententia, & omnibus, quibus grauamen illatum eſt, via aperta: ita vt non ſit opus alia appellatione, Bald.in §.hodie, num. 6. C.de appellat. Secundus: ſi alterius appellationi, pro ſuo intereſſe, adhærere velit: quo caſu neceſſe eſt, vt intra decendium ratam habeat appellationem per alium interpoſitam: appellare quidem intra decendium non tenetur interueniens, ſed tamen, intra illud tempus alterius appellationi adhærere, & interpoſitam appellationem ratam habere debet, c.vt circa, de elect. in 6. & text. in c. non ſolet, 2.quæſt.6. Tertius caſus eſt, ſi ipſe, pro ſuo intereſſe, à ſententia contra principalem lata, principaliter appellet: & tunc requiritur, vt non tantùm intra decendium appellationem interponat, ſed etiam nuncupatim grauamina, & cauſas exprimat, cur ſua interſit, appellari à tali ſententia: idque procedit, etiamſi à diffinitiua contra alium lata appelletur: tametſi aliàs in appellatione à diffinitiua, cauſæ expreſſio neceſſaria non ſit. Ratio differentiæ eſt: Quia, vbi appellatio interponitur contra regulas iuris, propter præſumptionem doli, non aliter admittenda eſt, quàm ſi expreſſa cauſa iuſtificetur: ſed appellatio tertij fit contra regulas iuris, quia regulariter non licet appellare à ſententia inter alios lata, ergo admitti non debet, niſi expreſſa cauſa, per tex. in d. c.non ſolet, c.cùm ſuper, num.5. Felin.ibid.numer.1. & Innocentius in c.veniens, extr.de teſtibus. An autem victoria tertij, appellantis pro ſuo intereſſe, proſit principali iam anteà dicto? Dicendum regulariter, quòd ſic, per l.1. & l.2. C.ſi vnus ex pluribus, & c. vna ſententia, extr.de appell.

Ex his patet, appellationem domini, ſi ſua, vel principaliter, vel in conſequẽtiam, & aliquo modo interſit, recipi, prodeſſeque ſubditis, contra quos principaliter actum fuit, etiam non appellantibus: potiſſimùm, ſi ſubditi à domini priuilegiis noluerint ſe ſeparari. Hoc enim certum eſt, quod vnius appellatio proſit aliis non appellantibus, quando videlicet cauſa eſt communis, & vna eademque omnium defenſio, tot.titul. C. ſi vnus ex pluribus, l. ſi qui ſeparatim, §. fin [illegible] appellat.

& notat And. Geyl.obſeruat. 120. pract. obſeruat. prohibetur autem appellare contumax: ex vera enim contumacia oritur duplex exceptio, ſcilicet declinatoria & peremptoria: quas appellatus contumaci obiicere poteſt, vt pulchrè tradit Bald. in l.diffamari, C. de inge.manu. numer. 7. cum gloſſ. in Clemen. vnica, de dolo & contum.Prohibentur etiam, homicida, veneficus, adulter, manifeſtam violentiam inferens, inſignis latro, concitator ſeditionis, dux factionis, raptor virginum, ſi ſint argumentis ſuperati, teſtibus conuicti, &c. Et alij, quos notat Speculat.lib. 2.par. 3.§.quis poſſit, hoc titulo.

Quæ Materia?

Quoduis grauamen, tam in cauſa ciuili, quàm criminali. In criminalib. quidem, non tantùm condemnatus de crimine capitali: ſed etiam quilibet extraneus, etiam inuito condemnato, admittitur ad appellandum pro eo, per tex. in l. non tantùm, ff. eod. & l. eos, §. ſuper his, C. eod. Et hoc ratione humanitatis, cùm ſit proximus: quia conſors naturæ, c. charitas eſt, diſtinct. 2. de pœnit. Excipiuntur caſus enumerati in l. 2. & l. addictos, C. de appel. recip. Quotiens enim lex in facinoroſos, ob manifeſti criminis atrocitatem, ſtatim ſententiam exequendam præcipit, toties appellationis beneficium denegatur, c. ei, qui, §. ſunt etiam, extr. eodem. Inueterata tamen per Germaniam conſuetudine receptum eſt, in cauſis criminalibus illicitas eſſe appellationes: quam conſuetudinem approbat etiam ordinatio Cameræ, part. 2. titul. 28. expreſsè prohibens, ne recipiantur cauſæ criminales per viam appellationis in Camera. Excipiuntur duo caſus. Primò: niſi ex commutatione fortè per gratiam facta, mulcta ſucceſſit in locum pœnæ corporalis, à quo appelletur. Nam à mulcta appellari poſſe, celebriori calculo obtinuit, vt tradit Mynſing. obſeruat. 43. centur. 3. & obſeruat. 41. centur. 4. Secundò: niſi ſuper nullitate cauſæ criminalis agatur. Si enim in criminali cauſa quis principaliter à nullitate proceſſus appellet, eamque docere velit; vt quia non citatus, & indefenſus condemnatus, vel aliàs contra naturalem æquitatem, aduerſus ipſum proceſſum fuerit, aut iudicatum; id ipſi permittendum eſt. Quod in reo accuſato, vel inquiſito, non etiam in accuſatore, qui putat, accuſatum nulliter abſolutum fuiſſe, procedit: Niſi fortè ipſi in proceſſu, vel ſententia pœna talionis, & corporalis immineret, notat Mynſing. obſeruat. 42. centur. 4. Proinde in ciuilibus

libus cauſis iure ciuili tantùm à ſententia diffinitiua, quæ poſt litis conteſtationem fertur, appellatio conceditur: non autem ab interlocutoria, niſi vim habeat diffinitiuæ, vel tale grauamen contineat, quod per appellationem à diffinitiua reparari non poſſit, l. ante diffinitiuæ, C. quorum appellat. non recip. & Bartol.in l.poſt ſententiam, C. de ſentent.& interlocut. idem prolixè in l.ante ſententiam, num.12.& num. 26.ff.de appellat.recip. Vbi tradit hanc regulam, quòd quando per appellationem à diffinitiua non poteſt reparari grauamen perfectè, quin aliquale præiudicium faciat, quòd tunc poſſit ab omni interlocutoria appellari, quod & vſus fori, & Cameræ ordinatio approbat, part. 2.titul. 29.§.4.& titul.28. §.fin. Mynſing. obſeruat. 43. centur.4. Et latiùs, quæ ſint interlocutoriæ, à quibus appellatio conceditur; vide Bartol. in d.l.ante ſententiam,& Guid.Pap.deciſ.75.cùm Philip. Franc. in cap.cùm ceſſante, extra.de appellat. Sententiæ autem vim diffinitiuæ habentes, quomodò ab aliis diſcernantur, regulentur, & cognoſcantur; vide Felin. in rub. extr.de re iudic. Hæ enim, non ſolùm quo ad formam & effectum interponendæ appellationis: ſed etiam, quo ad alios iuris effectus, veræ diffinitiuæ, per omnia æquiparantur. Tales ſunt ſententia competentiæ, abſolutionis ab inſtantia, vel obſeruatione iudicij, deſertionis, reuocationis, attentatorum, de procedendo, vel non procedendo in cauſa, item exceptionem peremptoriam obſtare, vel non, probatum eſſe, vel non: & ſi quæ ſunt ſimiles. Licet enim ſequatur, & ſperetur aliquando aliqua diffinitiua: tamen hæ feruntur ſuper eo, in quo pendet victoria cauſæ; differunt enim vel parant præiudicium ſuper toto negotio, vel ſuper aliquo fundamento principali,& ſubſtantiali ipſius negotij, Mynſing.obſeruat.88.centur.3.explicat etiam Andr. Geyl.obſeruat. 130. libr.1.pract.obſeruat.

Denique, de iure Canonico à quolibet grauamine,& omni interlocutoria ſententia, per quam alteruter litigatorum grauatur, etiam ante litis conteſtationem appellare permittitur, cap.ſuper eo,eod.Felin,ad rubr. extr.de ſentent.& re iudic.num.1. cap.1. & cap.cùm Romana, extr. eod. & cap.non ita, 2.q.6. Quod tamen(vt dictum eſt)vſus fori, ad obuiandum multorum malitiis & calumniis, non probauit.

Quæ Forma interponendæ Appellationis?

Regulariter, ab inferiore ad ſuperiorem iudicem, grada-

tim nullo omiſſo medio, inſtituitur appellatio. Et hoc quidem, ſi ſententia diffinitiua fuerit, à qua appellatur incontinenti, apud acta illius iudicis, à quo prouocatur, viua voce, per verbum, *Appello*: ex interuallo verò, vel in ſcriptis, intra decendium, cap. ex parte, extra. eod. Si autem interlocutoria, tantùm in ſcriptis, grauaminibus nuncupatim inſertis, intra decem dies, à tempore latæ ſententiæ computandos, cap. ſignificauerunt, extr. de re iudic. cap. quod ad conſultationem, extr. de confirm. vtili, c. bonæ, & c. anteriorum. 2. quæſt. 6.

Iuſtificantur autem appellationum formalia, ex requiſitis appellationum. Requiritur ad formam appellationis primò: Vt appellatio gradatim fiat, non omiſſo medio: & hoc præcisè iure ciuili, l. imperatores, ff. de appellat. quod & in terris Imperij obſeruatur, Ordinat. part. 2. titul. 29. §. 1. Non autem iure Canonico. Volunt enim Canones ad Summum Pontificem, omiſſis mediis, poſſe appellari, cap. Metropolitanum, 2. quæſt. 6. & Imol. in d. l. Imperatores, cap. ad Romanam, 2. quæſt. 6. & cap. ſi duo, extr. eod. Rationem illam aſſignant: Quia Pontifex eſt Ordinarius ſingulorum, cap. cùm nobis, extra. de elect. Imperator autem, qui licèt dominus mundi ſit, l. deprecatio, ff. ad leg. Rhod. de iact. & omnes prouinciæ ſub eo ſint, cap. Adrianus, 63. diſtinct. & omnes nationes, cap. hoc ſi quis, 11. quæſtio. 1. & omnes Principes, c. in apibus, 7. quæſt. 1. excepto Rege Franciæ, cap. per venerabilem, extr. qui filij ſint leg. & omnia in eius poteſtate ſint ſita, cap. quo iure, 8. diſtinct. & cap. futuram, 12. quæſtio. 1. non tamen patiatur in præiudicium inferiorum Ordinariorum, & in damnum, & laborem inæſtimabilem litigatorum, ad ſe, omiſſis mediis, appellari. Quòd ſi fiat, remittit appellantem ad iudicem competentem, l. Imperatores, ff. eodem. Licèt enim Princeps legibus non adſtringatur, viuere tamen ſecundum legem debet, ca. propoſuit, extr. de conceſſ. præbend. tunc enim iura ſua ſeruantur, quando ipſe illis reuerentiam exhibet, cap. iuſtum, diſtinct. 9. Duo tamen caſus excipiuntur, quibus, omiſſo medio, ad Superiorem appellatio inſtitui, iure ciuili permittitur. Primò: Si intermedius iudex, palam & euidenter denegaſſet iuſtitiam, Mynſing. obſeruat. 55. centur. 3. Secundò: Si medius iudex, ratione ſuſpicionis, excommunicationis, vel alterius cuiuſdam impedimenti, ſit inhabilis, Abb. & alij in cap. dilecti, extra. de appellat. Quod etiam probat Ordinatio Camer. in 2. part. titul. 29. in princip. & notat Mynſing. obſeruat. 66. centur. 1. His caſibus exceptis, ſi ab ordinario

dinario iudice appelletur, appellatio gradatim facienda eſt: niſi quòd Canones ad Papam, omiſſis mediis, appellari velint. Quid, ſi à Delegato appelletur? Et diſtinguitur. Aut delegatus eſt ad vniuerſitatem cauſarum, vt eſt vicarius Epiſcopi, & Officialis, qui ordinarius cenſetur, tunc appellatur ad Archiepiſcopum, ad quem ab Epiſcopo appellatur: quia vnum & idem conſiſtorium cenſetur Officialis & Epiſcopi, cap. Romana, extra. eodem. Vel ad vnam cauſam, idque aut à Principe, & tunc ad ipſum Principem appellatur; cap. ſuper quæſtionum, extr. de offic. deleg. aut ab alio inferiore ordinario: & tunc etiam ad eundem ordinarium appellandum, cap. cùm ſpeciali, extr. eod. Si verò à ſubdelegato Principis, putà, cùm delegatus Principis ſubdelegauit: ſubdiſtinguitur. Nam talis aut ſubdelegauit totam cauſam, & tunc tantùm ad Principem appellatur: Aut aliquid de iuriſdictione ſibi retinuit: & tunc, vel eſt remota appellatio in reſcripto, & non poteſt appellari ad Pontificem, ſed ad Delegatum tantùm, qui eum ſubdelegauit: & ſi fiat appellatio, non valebit, imò remittetur ad Delegatum, & eſt ſpeciale hoc caſu, vt, omiſſis mediis, ad Papam appellari non poſſit, Speculat. in §. nunc tractemus, num. 3. hoc tit. ſi verò non ſit remota appellatio, communiter tenetur, quòd ad Delegatum, vel ad Papam, omiſſo delegato, appellatur, Speculat. d. loco.

Et ſciendum, quòd à ſententia Commiſſariorum Cæſaris, vigore ordinationis, part. 1. tit. 6. immediatè ad Cameram appellari poſſit. Non autem hoc obtinet in Commiſſariis, qui ad inſtantiam partium, etiam priuatorum hominum, per meram delegationem à Cæſare dati ſunt: hic enim caſus in ordinatione non eſt expreſſus: igitur diſpoſitioni iuris communis relinquitur, l. ſi cùm dotem, ff. ſol. matrim. Iuris autem eſt, quòd à Delegato ad delegantem, vel eius ſucceſſorem in officio, appellandum ſit, l. Papinianus, §. hæc ſi appellatio, C. de appellat, Salicetus, num. 4. l. vnica, C. qui pro ſua iuriſdict. & cap. ſuper quæſtionum, §. porro, & §. fin. cum gloſſ. ibidem, extr. de offic. deleg. Tali igitur caſu appellatio ad Imperatorem, tanquam delegantem deuoluitur, Andr. Geyl, obſeruat. 121. lib. 1. pract. obſeruat.

Secundò requiritur, vt, ſi appellatio à ſententia diffinitiua interponatur viua voce incontinenti, vel intra decem dies, abſque vlla neceſſitate exprimendæ iuſtæ cauſæ in ſcriptis: Si verò ab interlocutoria intra decendium in ſcriptis, grauaminibus nuncupatim inſertis, appelletur, l. 2. ff. eod. Bart. &

Ang.in l.litigatoribus, C. eod. Diuerſitatis ratio eſt. Quia ab interlocutoriis, iure ciuili non appellatur, niſi iuſta appellandi cauſa ſubſit, quæ in inſtrumento appellationis per Notarium confecto in ſpecie exprimi debet, vt iudex ad quem, ſtatim dignoſcere poſſit, iuſta néc ne ſit appellatio interpoſita, cap.cordi nobis, de appellat.in 6.Clem.appellanti, eod.tit. Huius ratio eſt: Quia in interlocutoriis appellatio ex prioribus, ſiue iiſdem actis, vel cauſis iuſtificari debet, gloſſ.in cap. cùm in eccleſia, & cap.vt debitus, extra.eod. Regula enim & beneficium l.per hanc, ff. de temp.appellat. ſcilicet, Non deducta deducam: non probata probabo; non habet locum in ſimplici interlocutoria, d.cap.cordi, & Bartol.in d.l.per hanc. Appellatio autem à diffinitiua, ex aliis etiam, quàm quæ inſtrumento inſerta ſunt, argumentis, rectè approbatur. Bart.in l.ſi mater, §.fin.ff.de execut.rei iud. Quòd ſi tamen conſuetudine receptum ſit, vt viua voce ab interlocutoria appellari poſſit, hæc, quaſi iuri ciuili conſentanea, valet, Angel.conſil. 267. Eſt enim ſolennitas appellandi iuris poſitiui: ac proinde contrario iure, putà conſuetudine, vel ſtatuto tolli poteſt, quod etiam Camera approbat, tradit Andr. Geyl. obſeruat. 130.libr.1.pract.obſeruat. Sed, an interlocutoria vim diffinitiuæ habens, diffinitiuam, vel interlocutoriam ſimplicem irreparabile damnum continentem, in hoc ſequatur? Et ſuprà traditum eſt, ipſam non tantùm quò ad formam: ſed etiam, quò ad iuris effectus diffinitiuè comparari: paria enim ſunt, diffinitiuam ſententiam eſſe, & habere vim diffinitiuæ, gloſſ. in cap.fin.de elect.in 6.& Alexand.conſil.182.num.1.volum. 6. Quemadmodum igitur à diffinitiua incontinenti, viua voce, ex interuallo verò in ſcriptis, ſine expreſſione grauaminum, appellari debet: ita quoque, ab interlocutoria vim diffinitiuæ habente, appellari poteſt, tradit Franc.in d. cap.non ſolùm, num.3.& d.cap.vt debitus, num.25.& ordinat. Part.2. tit.29.§.3. Prætereà, ſicut diffinitiua reuocari non poteſt, ita nec interlocutoria habens vim diffinitiuæ, ita gloſſ.in d.cap. fin. de elect.in 6.&c.

Requiritur igitur tertiò, vt ſi ab interlocutoria ſimplici appelletur, inſtrumento appellationis iuſta caſa grauaminis, vel illati, vel cominati exprimatur, cap.vt debitus, & cap.interpoſita, extra.eodem. Nam ad iuſtificandam appellationem huiuſmodi grauaminis, deductio iure ciuili fieri debet, quod in diffinitiua reparari non poſſit, iuxta l. ante ſententiæ, vbi Salicet.& D.d.C.quando appellat.non recip. Licèt Canones in

grauamine multùm non diſcernant, cùm à quouis appellari poſſit, cap.1.& cap.cùm ſit Romana, extra.eodem.

Quartum requiſitum eſt, vt appellationis inſtrumentum per publicum Notarium rectè ſit confectum. Cuius rectitudo conſiſtit in forma,& materia. Forma inſtrumenti appellationis eſt,vt contineat nomen eius, qui appellat,nomen eorum, aduerſus quos appellatur,& nomen iudicis ad quem: denique à qua,cuiúſve iudicis ſententia,l.1.ff.eod.Materia conſideratur in deductione grauaminis,vel ſimpliciter interpoſitæ appellationis,quæ ſchedula appellationis continetur: debétque illa ſchedula inſtrumento Notarij inſeri: nec ſufficit atteſtatio Notarij in inſtrumento appellationis coram eo facta,ſine inſertione ſchedulæ, Mynſing.obſeruat.45. centur.4. Spectat & hoc ad Materiam ex qua, quod ex conſtitutione Diui Imperatoris Maximiliani, Anno 1512.in Comitiis Colonienſibus promulgata, inſtrumenta Notariorum ex membrana confici debent, non ex papyro, niſi aliter conſuetudine receptum ſit, vt notat Andr. Geyl.obſeruat.119.lib.1.pract.obſeruat.& Mynſing.obſeruat. 80. cent.1. Panorm.in cap.cùm dilecti,extr.de confirmatione vtili,& inutili.

Quintò requiritur obſeruatio fatalium.Quæ in quadruplici ſunt differentia:quædam enim ad interponendam appellationem:quædam ad diſcedendum à iudice à quo; quædam ad præſentãdam appellationem coram iudice ad quem:quædam ad proſequendam appellationem, ſpectant. Fatalia interponendæ appellationis decem dierum à tempore ſententiæ latæ computandorum ſpatio continentur. Vniformiter enim hoc tempus decendij locum habet in omni appellatione,ſiue ab actu iudiciali,ſiue extraiudiciali interpoſita ſit,per ca.concertationi antiquæ,eod.lib.6. Currítque(etiam non obſtante compromiſſo,aut pacto partium,) à tempore latæ ſententiæ, facta computatione,de momẽto ad momentum, auth.hodie, C.eod.& c.quò ad conſultationem,extr.de re iud. Conſultum igitur traditur,vt Notarius in inſtrumẽto appellationis apponat,nõ ſolùm diem,ſed etiam horã diei appellationis, ad hoc vt rite cognoſcatur an decendiũ effluxum ſit.Nam prima dies appellationis non cõputatur tota,ſed momentũ,hora,& punctus illius diei, qui ad decimum diem eiuſdem puncti referri debet. Vnde euenire poteſt,quòd decima dies in vndecimam deſinat, Felin.d.c.quò ad conſultationẽ,nu.26.& docet Andr. Geyl.obſer.139.lib.1.pract.obſer.Debétque tẽpus interpoſitæ appellationis accuratè notari: quia interpoſita appellatio non

præſumitur facta, niſi probetur, nec poſſit iudex appellationis procedere & inhibere, priuſquam de hoc ei fides fiat, in tantum, vt ſi proceſſerit, & ſententiam tulerit, non probato appellationis interpoſitæ decendio, ſi poſteò, poſt decimum diem, appellatum eſſe compertum fiat, ſententia pronuntiata nullius fit momenti. Et eſt ratio. Quia deficit iuriſdictio, propter deſertionem, Clem. ſi appellationem, de appellat. & notat Mynſing. obſeruat. 11. cent. 3. Felinus tamen in d. c. quò ad conſultationem, ad hoc, vt currat tempus decendij, duo neceſſaria eſſe tradit. 1. Quòd victus ſciat ſententiam eſſe latam. 2. Vt ſciat contra ſe, & ad ſuum præiudicium eſſe prolatam. Eſt enim illud tempus à principio vtile, & in progreſſu continuum: vnde non currit, niſi à tempore ſcientiæ, d. cap. concertationi, & d. authent. hodie, ídque etiam in hærede appellantis obtinet: quia hæredi non currit tempus interponendæ, vel proſequendæ appellationis, niſi à die notitiæ, ſiue defunctus appellauerit, ſiue ante appellationem fata conceſſerit, per text. in l. fin. C. ſi pendent. appellat. Quæ tamen ita intelligenda ſunt, ſi dominus procuratorem apud acta non habuerit, aliàs procurator apud acta tàm ab interlocutoria, quàm diffinitiua appellare tenetur, l. inuitus, C. de procurat. & ibi gloſſ. Aut ſaltem intra decendium domino ſuo non ſolùm ignoranti, ſed etiam ſcienti denuntiare debet ſentētiam contra ipſum latam, cap. non iniuſtè, extra. de procurat. gloſſ. & Panorm. ibidem. Alterutrum ſi factum non ſit, ſententia tranſit in rem iudicatam, & negligentia procuratoris nocet domino, ſi ſit ſoluendo: ſin minus conſulitur ei beneficio reſtitutionis in integrum, Bald. in l. ab eo, num. 6. C. quomodo & quando, &c. & Andr. Geyl. obſeruat. 45. lib. 1. pract. obſeruat. Fatalia, ad recedendum à iudice à quo, conſumuntur triginta dierum ſpacio, quo appellans à iudice à quo, apoſtolos petere tenetur. Iure enim communi non petens apoſtolos intra triginta dies, à tempore latæ ſententiæ numerandos, appellationem deſerit, cap. ab eo, de appellat. lib. 6. Bart. in l. eos, §. apoſtolos, C. eod. & eſt text. in Clem. 2. eod. tit. Suntque hi dies continui, per gloſſ. in cap. non ſolùm, verb. dicendum, de appellat. lib. 6. Petendi igitur ſunt non ſemel, ſed inſtanter, & ſæpiùs, cap. quamuis, in Clem. de appellat. & ſi iudex eos non det, de diligentia proteſtandum eſt. Quòd ſi autem appellans apoſtolos petere neglexerit, vel in termino, quem ei iudex eorum accipiendorum cauſa, ſtatuerit, non comparuerit, appellationi renuntiaſſe videtur, d. Clement. quamuis, niſi iuſtum

ſtum impedimentum doceatur. Verùm ex nouella ordinatione Cameræ Imperialis in 2.par.tit.30. Apoſtolorum requiſitio prorſus neceſſaria non eſt, ſed relinquitur arbitrio appellantis,num eos petere velit,Mynſing.obſeru.84.cent.1.& obſer.36.centur.4. Tempus præſentandæ appellationis, dicitur terminus legis, vel hominis, intra quem, ſi pars condemnata,coram iudice appellationem non prȩſentet,vel compareat, prior ſententia tranſit in rem iudicatam,tex.eſt in c.perſonas, extr.eod.& gl.in l.præſens,C.de appellat.& c.ſæpè,extr.de appellat. Et dicitur vel terminus legis: quia lex, vel ſtatutum, certum præſentandæ appellationis tempus prȩſcribit:vel hominis,quòd iudex perſonæ, cauſæque circumſtantiis perpenſis ſtatuit:vterque eſt eiuſdem effectus,niſi quòd terminus legis à iudice à quo,minui,non prorogari poſſit, c.ad hæc quoniam,ext.eod.gl.in d.c.cùm ſit Romana:hominis verò terminus ab ipſo iudice à quo,intra tempus à ſe præſcriptum rectè prorogatur,Franc.in c.perſonas,ext.eodem. Hoc tamen And. Geyl.obſer.140.libr.1.pract.obſer. ita accipiendum putat, vt prorogatio hominis non extendatur vltra terminum legis, idque ex ordinatione Cameræ, qua appellantibus ſex menſes ad introducendam appellationem conceduntur, perſpicuum eſſe dicit,tit.30.§.1.& §.5.par.2. Terminus enim ordinationis eſt legis,ſeu iuris,quia à lege Imperij ſtatutus,intra illum (ſi à iudice à quo non ſit breuior aſſignatus,quod fieri poteſt) citatio in Camera extrahi, & ante eius finem reproduci debet, id niſi fiat,appellatio deſerta efficitur, & ſuper deſertione ex officio pronuntiatur. Et notãdum,quòd huiuſmodi fatalia præſentandæ,vel introducẽdæ appellationis, non à die latæ ſententiæ, ſed à tempore interpoſitæ appellationis currere incipiant,poſſintque compromiſſo, vel expreſſo partium conſenſu prorogari,auth.ei qui,C.eod.auth.ſi tamen, C.de temp.appell.Clem.ſicut,eod.& Clem.quamdiu,eod. Denique fatalia proſequendæ appellationis, ſunt anni ſpatium de iure communi, & ex iuſta & legitima cauſa biennium, à tempore interpoſitæ appellationis numerandum, intra quod, niſi proſequatur appellans appellationem iudicialem,vel extraiudicialem, ſiue ab interlocutoria, ſiue diffinitiua inſtitutam, appellatio pronuntiatur deſerta, & per remiſſionem cauſæ ad iudicem à quo,ſententia prior confirmatur,& legitimum ſortitur effectum, auth.ei qui, C.de temp.appell. Notat tamen And. Geyl.obſ.141.lib.1.pract.obſer. in iudicio Cameræ Imperialis regulariter fatalia appellationis proſequendæ,propter cau-

ſarum multitudinem,non currere:ſed tantùm fatalia interponendæ & introducendæ appellationis: ſi tamen huiuſmodi tempora proſequendę appellationis,coram inferioribus iudicibus non ſint ſeruata, appellationem in Camera, tanquam deſertam, non recipi; ſed ad iudicem à quo, pro executione remitti: iudicari enim in Camera ſecundum ius commune, etiam quo ad ſolennitates coram iudicibus inferioribus non ſeruatas:tametſi vbique ferè locorum in iudiciis horum fatalium nulla habeatur ratio.

Sextò: requiritur, vt cauſa talis ſit, quæ per appellationis viam ad ſuperiorem deuolui poſſit, non ex minimis, in quibus,ob malitiam aduerſarij, & inanem ſumptuum faciendorum vexationem,appellatio prohibetur, arg.cap.anteriorum, 2.quæſtio.6. In Camera autem Imperiali appellationes non recipiuntur,ſi ſumma appellationis ſit infra 50.florenos Rhenenſes, ita diſponente ordinatione, tit.28.§.4.part.2. Quæ ſumma poſteà in Comitiis Spirenſibus, anno 1470.fol.19.ad 150.florenos extenſa eſt:idem obtinet in ſummis priuilegiorum,de non appellando, ſtatibus & ciuitatibus conceſſorum: quia appellatio non deuoluitur ad Cameram, ſi ſumma nõ ſit priuilegio conformis, d.tit.29.§.4. in fin. Nec appellatur in cauſa criminali,vbi delictum notorium vertitur,vt notatur in l.2.C.quorum appellat.non recip.Ratio:Quia appellatio non debet eſſe iniquitatis præſidium, c. cum ſit Romana, extr.de appellation. vel ſi res dilationem non patitur; putà, ne teſtamentum aperiatur, vel ne ſcriptus hæres in poſſeſſionem mittatur, vel ne frumentum in ſubſidium militiæ tranſmittatur, &c.

Septimò: vt appellans talis ſit, quòd appellare poſſit: non contumax, vel is, quem perpetua lex, ob ſcelus, vel notorium delictum, ſtatim pro meritis pœnis ſubiici iubet, vt ſuprà.

Octauò requiritur:vt iudex à quo appellatur, inferior ſit, à quo appellari poſſit:vt ſunt tã Ordinarij, quàm delegati,2. q. 6.& c.ſecundò requiris,& c.Romana,iuncto c.cùm ſit Romana, extr.eod.A principe igitur, id eſt, à Papa,vel Imperatore, non appellatur, d.c.anteriorum, 2.q.6.c.cuncta, & c.per principalem,11.q.3.Neque à præfecto prætorio,l.1.C.de ſentent. præfect.prætor. Neque à ſententia arbitri,ad quem, per compromiſſum itum eſt,c.omnis oppreſſus: 2.q.6.l.epiſcopale, C. de epiſcopali aud. vel à iudicibus, quos communis partium conſenſus elegit,c.à iudicibus,2.q.6.

Quis

Quis finis interponendæ appellationis?

Vt non deducta & probata deducantur & probentur, l.per hanc,C.de temp.appell.l.eos,§.1.C.eod. Non autem inſtituitur appellatio, vt aduerſarius multis ſumptibus diu, multúmque vexetur,§.1.authen.de iis,qui ingred.ad appel. Quia appellationis beneficium, non ad defenſionem iniquitatis; ſed ad præſidium innocentiæ inſtitutum eſt,text.in cap.cùm ſpeciali,§.porrò, extr.de appellat.& c.ad noſtram, vbi gloſſ. eod. tit.Finis etiam appellationis interpoſitæ proprius eſt, vt iudicantium imperitia, & ſententiæ iniquitas corrigatur, licèt ipſo facto comperiatur, nonnunquam benè latas ſententias per appellationem in peius reformari, vt ait Vlp.in l.1.ff.eod.

Quis Effectus?

Primus effectus eſt. Quòd appellatio cauſam reducit ad tempus litis conteſtatæ.Quare exceptiones peremptoriæ,quę non ad impediendum litis ingreſſum, ſed in vim peremptoriarum,poſt litis conteſtationem opponuntur,in cauſa appellationis rectè proponuntur: non autem illæ, quæ ante litem conteſtatam proponi neceſſe eſt, vt dilatoriæ, Alcia.in l.3.C. de edend. eadem ratione, & articulos nouos proponere, non tamen prioribus directò cõtrarios,probationesque vt in priori inſtantia facere, & non allegata allegare, non probata probare licet,Clem.fin.de teſtib.c.quoniam,extr.vt lite non conteſt. Articulus enim in prima inſtantia omiſſus,in cauſa appellationis redintegrari, & probari poteſt; dummodò nouus ille articulus à veteribus dependeat,& talis ſit,in quo ſententia à qua,faceret præiudicium, & pareret exceptionem rei iudicatæ,Bart.& Albin.in l.per hanc, C.de temp.& repar.appellat.& Ordinat.part.3.tit.33.§.1.& §.3.

Alter effectus eſt.Quòd,ſecundum communem Doctorum opinionem,appellatio, quo ad præſentem cauſæ ſtatum, planè extinguat pronuntiatum, licèt quo ad futurum ſtatum, & litis exitum ſuſpendat tantum, per text.in l.1.§.fin.ff.ad S.C. Turpil.& gloſſ.in c.venientes,extr.de iureiurando,Felin.in c. paſtoralis,num.14.extr.de off.deleg. Cùm igitur per appellationem interpoſitam ſuſpendatur ſententia, ea pendente, nihil innouari; ſed omnia in eo ſtatu, quo tempore interpoſitæ appellationis erant, permanere debent, ita vt ſi à diffinitiua ſententia, vel interlocutoria vim diffinitiuæ habente appellatum ſit,iudex appellationis ſtatim cum citatione inhibitionem decernere poſſit.Nõ autem,ſi ab interlocutoria ſimplici,

appel

appellabili tamen. Et ratio eſt. Quia ei de veritate grauaminis primùm conſtare oportet, vtrùm cauſa ſit deuoluta necne: quandiu enim cognoſcit an appellatio ſit recipienda: an cauſa ſit deuoluta: inhibere non debet, Henning. in ſua pract. part. 3. tit. 30. Dd. in c. non ſolùm, & c. Romana, eod. in 6. Quæ ratio ceſſat, quando à diffinitiua, vel interlocutoria diffinitiuæ vim habente appellatur. Quia appellatio à diffinitiua, vel interlocutoria diffinitiuæ vim habente (vt in primo effectu dixi) ſtatim deuoluit cauſam ad iudicem appellationis, & reducit ad eum ſtatum, in quo erat cauſa principalis poſt litis conteſtationem, per tex. in l. ita demum, & ibid. Bart. & Bald. C. de procurat. Marant. diſt. 6. nu. 16. An autem iudex appellationis innouata ante inhibitionem reuocare poſſit? Et pari ferè diſtinctione explicat hanc quæſtionem Bonifacius VIII. c. non ſolùm, de appellatio. in 6. inquiens: Non ſolùm innouata poſt appellationem à diffinitiua ſentẽtia interiectam, debent ſemper (exceptis caſibus, in quibus iura poſt ſentẽtiam prohibent appellare) ante omnia, per appellationis iudicem penitus reuocari: ſed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter ſententiam, & appellationem (quæ poſtmodum intra decendium interponitur ab eadem) contingit inuocari: ac ſi poſt appellationem eandem innouata fuiſſent. Si verò ante diffinitiuam ab interlocutoria appellatum ſit, illa, quæ poſt appellationem interpoſitam ante diffinitiuam ſententiam innouantur, donec appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit per iudicem appellationis (poſtquam ſibi cõſtiterit per appellationem emiſſam, ex probabili cauſa fore ad ſe negotium deuolutum) inhibeat canonicè iudici (à quo appellatum extitit) ne procedat: tunc enim quicquid poſt inhibitionem huiuſmodi fuerit innouatum (licèt cauſa eadem non ſit vera) per eundem appellationis iudicem, ante omnia, in ſtatum priſtinum reducendum eſt, vt traditur in c. ex parte, extr. eod. Notat etiam Spec. §. nouiſſimè, nu. 7. eod. tit. caſus 16. quibus, pendente appellatione, innouatio permittitur. Quos ibi videre licet.

Tertius effectus eſt. Quòd appellans, per appellationem interpoſitam, ſtatim eximatur à iuriſdictione iudicis à quo, cenſeaturque iudex incompetens, potiſſimùm ſi appellationi interpoſitæ detulerit. Nam is iudex deferendo appellationi, iuriſdictionem quodammodò à ſe abdicat, c. cum appellationibus, de appellat. in 6. transfertque eam, ſuper qua appellatum eſt, ad eum, ad quem fertur appellatum eſſe, c. paſtoralis, extr. eod. c. per tuas, extr. de ſent. excom. & c. ad reprimendam,

extr.

extr.de offi.ordi. Quod tamen non ita accipiendum eſt, quòd per hoc iudici à quo iuriſdictio in appellantem penitus adimatur. Cùm etiamnum appellantem, ſi delinquat, notoriè punire, & appellationem propriam proſequi negligentem diſtringere poſſit, c.reprehenſibilis, c.conſuluit, & c. propoſuit, extr.eo. Siquidem, aut appellans à proſequutione appellationis deſiſtit, & appellato in expenſas legitimè condemnatur, d.c.reprehenſibilis, extr.eod. Aut appellatus non proſequitur appellationem, & contra eum, vt contumacem, proceditur, c. ſæpè contingit, extr.eod. Aut vterque proſequutionem appellationis negligit: quo caſu prioris iudicis ſententia, cui litigatores poſteà parere tenentur, ob deſertionem appellationis interpoſitæ, in rem iudicatam tranſit, d.c.reprehenſibilis. Ne tamen quis, prætextu grauaminis nullibi exiſtentis, à iuſta ſententia, temerè appellare audeat, iure ciuili pœna 50. librarum auri, cum exiſtimationis iactura in temerè prouocantes ſtatuta eſt, l.eos, C.eod. l.à proconſulibus, C.eod. & l. 5. C.quorum appellat. non recip. Sed hæc pœna, cùm quorundam appellantium facultatib. par non ſit, &, ex conſequenti, iuxta illud: (*Qui non habet in ære, luat in corpore*) in corporalem pœnam tranſmutetur, per Canones mitigata eſt. Nam appellantium temeritatem expenſarum ſolummodò damno puniunt, d.c. reprehenſibilis, extr.eod. c. 1. de elect. in 6. Abb. in c.inter cætera, extr.de appellat. Quod ita intelligendum eſt, ſi de temeritate appellantis indubitatò conſtet. Appellans enim, qui in prima inſtantia òbtinuit, etiamſi in appellationis cauſa ſuccumbit, non tamen eſt in expenſis condemnandus: quod ita procedit, ſi ex nouis probationibus, & actitatis ſuccumbat: ſecùs ſi eiſdem, ſeu prioribus actis, iuxta gl. in c.ignorantia, de reg.iur. in 6. Imol. & Hoſt. in c. finem litibus, extr.de dolo, & contu. & tradit Mynſing.obſeru. 89. cent. 2.

Quæ Affinia?

Recuſatio, relatio, in integrum reſtitutio, ſupplicatio, reuiſio.

Quid eſt Recuſatio?

Alterum membrum huius tituli eſt: *De recuſationibus*; pariſicantur enim recuſatio & appellatio, c.ſuper, extr.eod. Et ſicuti per appellationem receditur ab audiētia iudicis, ita etiam per recuſationem, c.ſecundò requiris, extr.eod. & c.quòd ſuſpecti, 3.q.5. Eſt autem recuſatio, vt definit Speculator in §. recuſatio, titul.de recuſat. iuriſdictionis, vel audientiæ, cauſa

ſuſpicionis, propoſita declinatio, c.quòd ſuſpecti, 3.q.5.& c. ſuſpicionis,ext.de off.deleg.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Ipſa lex,quæ non vult iuſtitiam à perſonis ſuſpectis adminiſtrari, magno partis detrimento, l. apertiſſimi, C. de iudiciis.

Quod eſt Obiectum?

Iudex ordinarius, & Delegatus. Quia iure Canonico, tam Ordinarius,quàm Delegatus, ob ſuſpicionē recuſari poſſunt. De ordinario patet ex cap. ſi quis contra, extr.de foro comp. cap.placuit,2.quæſtiò.6.cap.peruenit,11.quæſtio.1. & c.cùm ſpecialis, extr.de appellat. De Delegato autem expreſſum eſt in cap.ſuſpicionis, extr. de effic.deleg.& cap. poſtremò, extr. de appellat. niſi ſit datus ad petitionem partis. Quia is, qui ipſum petiit,nequit eum recuſare, c.induciæ, §.offeratur, 3.q. 3.& c.cùm olim, extr.de off.deleg.niſi ex noua cauſa ſuſpicio oriatur, c.inſinuantem, extr.de offic.deleg. Iure autem ciuili tantùm Delegatus,non autem Ordinarius regulariter recuſari poteſt:ad eum effectum,vt remoueatur tanquam ſuſpectus: ſed ſi aliqua ſuſpicionis ſubſit cauſa, adiunctus ei dandus eſt, communiter Dd.in auth.ſi verò contigerit,C.de iud.& glo.in l.apertiſſimi,C.de iud.

Quæ Forma?

Vt,ante litis conteſtationem, intra tempus deliberationis: ſcilicet,viginti dierum,libellus recuſationis, in quo ſufficiens ſuſpicionis cauſa ſcripta ſit, iudici ordinario, vel Delegato, porrigatur, eliganturque per litigatores arbitri,qui de ſuſpicionis cauſa cognoſcant, qua coram arbitris probata, negotium cuidam perſonæ idoneæ decidendum committatur, vel non probata ad iudicem recuſatū remittatur, c. cùm ſpeciali, extr. eod.& l.ſi. C.de iud. Primò enim requiritur,vt recuſationis exceptio in ſcriptis proponatur, ante litis conteſtationem, tam iure ciuili, vt in dict.l.apertiſſimi, quàm iure Canonico, vt in cap. inter monaſterium, extr. de re iudicata Eſt enim illa exceptio dilatoria, ergo ante litem conteſtatam obiicienda, imò ante omnes dilationes. Quia ſi opponitur alia dilatoria, cenſetur prouocari iudex, vt ſuper ea pronuntiet, & ſic inducitur conſenſus in iudicem, vt non poſſit recuſari poſteà, Lanfran. in cap.quoniam, extr. de probat. Quod ita procedit, niſi ex noua cauſa, poſt litis conteſtationem, ſuſpicio oriatur, ob quam exceptio recuſatoria opponenda

nenda foret, c.inſinuantem, extr.de offic. deleg.tunc enim in quacunque parte litis obiici poterit, etiam poſt concluſionem cauſæ, ſi poſt ſuperuenit, iuxta Felin.in d.c.inſinuantem. Quo caſu, is, qui, ob ſuſpicionem, iudicem, quem anteà approbaſſe videtur, recuſare contendit, iuriſiurandi religione affirmare tenetur, eam de nouo ad eius notitiam perueniſſe, capit. paſtoralis, extr.de except. Nam & in Camera, poſt litis conteſtationem, recipiendam talem recuſationis exceptionem non eſſe, communi ſuffragio obtinuit, niſi notoriè, & euidenter conſtet iudici, eam de nouo ſuperueniſſe, Mynſing. obſer. 59. cent. 4. Secundò requiritur, vt recuſatio non verbis, ſed ſcripto fiat. Quia huiuſmodi recuſatio interlocutoriæ comparatur, à qua in ſcriptis appellandum eſt, ita tenet Angel. Fulg.& Salic.in l.fin. C. de iud. debetque recuſationis libellus iudici præſenti exhiberi, d.l.apertiſſimi, C.de iudic.in verb. *libello recuſationis porrecto.* Cuius forma eſt, vt contineat; quis, quem, in qua cauſa, quare recuſat, & nomen arbitri, qui ad cognoſcendam ſuſpicionis cauſam eligitur, Speculat. in §.qualiter autem, hoc titul. Tertiò requiritur de iure Canonico, vt cauſa ſuſpicionis iuſta libello recuſatorio inſeratur, quæ coram arbitris poſteà electis probetur. Cauſæ iuſtæ ſunt: quia iudex, maritus, pater, vel patronus aduerſarij eſt, pecunia interueniente corruptus, nimis fauens propter proquinquitatem, inimicus, quia recuſantem priuato, vel euidenti odio proſequitur, vel quia fuit aduocatus, vel procurator eiuſdem cauſæ, vel quia eſt imperitus iuris, vel habet aſſeſſorem ſuſpectum, Hoſtienſ. in §. quæ ſint iuſtæ cauſæ, de offic. deleg. & §. ex quibus cauſis, tit. de recuſat. & Specul. §. cauſa recuſationis, de recuſat. Illud ſingulariter notandum, quòd omnes cauſæ, quę repellunt teſtem, tanquàm ſuſpectum, multò magis iudicem repellunt, imò minor ſuſpicio ſufficit in iudice, quàm teſte, quia faciliùs eſt, alium inuenire iudicem, quàm alium teſtem: & quandoque victoria totius cauſæ in vnico teſte, propter alia quædam adminicula, conſiſtit, glo. in c. p.cùm R.Canonicus, extr.de offic.delegati. Quartò requiritur de iure Canonico, vt à litigatoribus, arbitri, qui de cauſa ſuſpicionis cognoſcant, eligantur, qua probata, cauſa principalis alij iudici committatur, vel non probata, ad iudicem recuſatum remittatur, cap.cùm ſpeciali, & cap.ſecundò requiris, extr.eod. Sic enim ait Innocen. III. in c.cùm ſpeciali, extr.eodem. Cùm aliquis iudicem proponit ſe habere ſuſpectum, ſuſpicionis cauſam coram eodē allegare tenetur.

Sed

Sed partes, vt in aliquos non valdè remotos conueniant, per eundem iudicem debent cogi: coram quibus ſi cauſa ſuſpicionis intra terminum competentem probata non fuerit, tunc demum authoritate ſua iudex vtetur. Quòd ſi corã ipſis cauſa ſuſpicionis probata fuerit, cauſæ cognitione ſuperſedere tenebitur recuſatus,& de recuſatoris conſenſu,vel negotium alicui idoneæ perſonę decidendum committit,vel ad Superiorem remittit. Sed ius ciuile hos duos poſtremos effectus non approbat. Eo enim iure cauſa ſuſpicionis in libello recuſationis exprimenda non eſt, ſed ſufficit ſuſpicionis allegatio in genere ſecundùm formulam recuſandi, quam tradit gl. in d.l. apertiſſimi,in verbo,*libello*,quam ſequitur Bal. ibidem num.7. Iaſon,Sal.& alij. Sufficit igitur dicere,ſe habere iudicem ſuſpectum; licèt iuramentum præſtare teneatur recuſans,ſe non calumniandi animo recuſare. Nam hoc iuramẽtum loco probationis erit, cùm quilibet præſumatur memor eſſe ſalutis ſuæ, & proinde arbitri à partibus electi, ſecundùm ius ciuile, omiſſo articulo ſuſpicionis, in cauſa principali cognoſcunt; quia cùm cauſa libello non ſit inſerenda, ex conſequenti nec probanda eſt, d.l.fin. C.de iud. prout tenet etiam Ang. in d.l. apertiſſimi,& Bal.in l.1.§.1.ff.à quib.appell.non licet. In hoc tamen quid conſuetudine obſeruetur, attendendum eſt, vt tradit Mynſing.obſer.63.cen.3.& Andreas Geyl.

Quis Finis?

Vt iudex, ob ſuſpicionem remoueatur: ipſa namque ratio dictat, vt ait Cæleſtinus, ſuſpectos, & inimicos iudices eſſe non debere,d.c.ſecundò requiris,extr.eod.

Quis Effectus?

Primus eſt: Quòd eo ipſo,quòd iuſta ſuſpicionis cauſa proponitur,recuſati iudicis iuriſdictio ſit ſuſpenſa, cap. ſuper eo, extr.eod. Alter effectus eſt: Quòd probata cauſa ſuſpicionis, in tantum expiret, & extinguatur recuſati iuriſdictio, vt in cauſa principali procedere non poſſit: & ſi ad vlteriora proceſſerit, proceſſus ſit ipſo iure nullus, dict.c.ſecundò requiris, extr.eod. An autem hoc caſu arbitri in cauſa principali procedant,vel alij iudices ſint eligendi? Et diſtinguitur inter ius ciuile,& Canonicum.Nam iure ciuili,arbiter de cognoſcenda ſuſpicione electus,in recuſati iudicis delegati (iure enim ciuili Ordinarius propriè non recuſatur) locum ſuccedit, & tanquam delegatus ab eo, qui recuſatum delegauerit, de cauſa principali poſt factam ſuſpicionis probationem cognoſcit, d.l.

apertiſſimi,& arg.c. diſpendia,extr. de reſcrip. ſicut cùm pronuntiatur, quòd appellatio ab interlocutoria ſit iuſta: quia tunc deuoluitur negotium principale ad iudicem appellationis:appellationibus enim ab interlocutorijs recuſationes iure ciuili comparantur. Caſt. in d. l. apertiſſimi. Verùm iure Canonico,arbitri tantùm de cauſa ſuſpicionis cognoſcunt. Qua probata, iudex recuſatus poteſt de recuſatoris aſſenſu committere perſonæ neutri parti ſuſpectæ cauſam:ſeu cogere partes ad eligendum arbitros, quibus ipſe vices ſuas committat, ac deleget, & hi tanquàm delegati eius vice de principali cauſa cognoſcant, vel cauſam ad Superiorem remittere poteſt, d. c. cùm ſpeciali, extr. eod. c. cùm te,extr.de off.dele.c. peruenit,11.q.1. & c.placuit,2.quæſt.6.

Quid Relatio?

Relationis tractatio ad tertiam huius tituli partem ſpectat: conuenit cum appellatione in effectu.Quòd ſicuti inſtituta appellatione, ita etiam facta relatione ad Superiorem, nihil innouari debet. Et dicitur relatio, iudicis de iure dubitantis ad Principem miſſa conſultatio, c.intimaſti, extr.eo.& c.ſi quid in eccleſia,2.q.7.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Iudex competens,qui, ob difficultatem, vel ambiguitatem iuris,de cauſa dubitat. Nam in factorum perplexitate non eſt recepta relatio,l.1.& l.2.C.de relat.

Quæ Materia?

Ipſum ius, non autem factum, tam in cauſa ciuili, quàm criminali,aut h.collat.6.de iud.§.fin. & l.eum, ff.de iudic. Relatio enim locum habet.1. Vbi in controuerſo caſu nullum ius eſt expreſſum. 2. Vbi quidem expreſſum eſt, ſed de eius intellectu dubitatur, propter diuerſas interpretum ſententias. 3.Vbi tanta eſt iurium contrarietas, ob quam iudex in diuerſas ſententias anceps diſtrahatur,c.paſtoralis,extr.de fide inſt. c.a.literas,extr.de reſtit.ſpol.

Quæ Forma?

Formam ponit Speculator in §. qualiter, titu. de relationibus,& Impp. Theodo,& Valent.in l.fin. C.de precibus Imperatori offerendis: ſcilicet, vt iudex ante ſententiam diffinitiuam,examinato diligenter articulo,ſuper quo fieri debet relatio,partibus præſentibus dicat, ſe ſuper ea dubitare, & velle Principem conſulere: demum conficiat libellum Principipi mittendum, in quo contineatur proceſſus, coram eo habitus.

& dubitationis articulus,rationesque partium,& iura,quæ ipſum perplexum reddant. Quo facto, ipſum conſultationis exemplum partibus legendum, vel edendum illicò tradi iubeat: vt ſi fortè relatio minùs plena videatur, vel aliter ſcriptum,quàm actum ſit,opponere ſuas rationes, & refutatorios libellos Principi offerre poſſint, c. cùm inter, extr. de elect. Tunc enim relationibus plena fides, & veritas ineſt, cùm vel allegationibus repelluntur, vel partium approbantur aſſenſu, l.1.& l.2.C.de relat.

Quis Finis?

Vt ambiguitate iuris,per Superiorem declarata,iudex rectè quæſtionem definire,& ſententiam iuri, & æquitati conſentaneam ferre ſciat,d.c.intimaſti,extr.de appellat.

Quis Effectus Relationis?

Effectus relationis eſt, vt cauſa, vel etiam conſultatione pendente,nihil debeat innouari,vel de cauſæ meritis inquiri, vel aliquid fieri: aliàs irritum id habetur, c.licet, extr. de off. de leg.c.bonæ,2.ext.de poſt. prælat.c.nomen,2.q.1.& c.denique,6.q.3. Notandum etiam. Quamuis relatio fuerit per iudicem approbata,tamen,priuſquam facta ſit, poſteà commiſſa de partium conſenſu in cauſa procedi, c. ſignificantibus, extr.de off.deleg.

Quid eſt Supplicatio?

Sicut appellatio ad corrigendam Inferioris ſententiam interponitur:ita ſupplicatio ad mitigandam ſententiæ ſæueritatem,illorum, à quibus propter dignitatis ſublimitatem appellari non licet, fieri contingit. Eſt enim ſupplicatio nihil aliud,quàm veniæ proprij erroris petitio,vel ipſius Superioris benignitatis imploratio,l.præfecti,ff.de minor.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt lex ipſa,permittens in certis caſibus Principi preces offerre,tot.tit. C.de precibus Imp.off.& tit.C.vt lite penden.vel poſt prouoca.

Quod Obiectum?

Sententia,à qua appellatio non conceditur:vt eſt ſententia Præfecti prætorio,Imperatoris,vel Papæ, c.ex literis, extr. de reſtit.in integrum,& c.cùm cauſam,extr.de re iud.Aliàs enim lite pendente,vel poſt prouocationem, aut diffinitiuam ſententiam nemini licet ſupplicare, d. tit. vt lite pendente, &c. Niſi vel actorum communium, vel pronuntiationis editio denegetur,l.ſupplicare,d.tit.vt lite pendẽte. An autem poteſt

ſupplicari

ſupplicari ad Epiſcopum à ſententia Vicarij? Et quidem poteſt, ſupplicatione largè ſumpta, vt ſcilicet comprehendat beneficium reſtitutionis in integrum; quod conceditur minori, vel maiori, ex cauſa; nam cùm ipſe Vicarius Epiſcopi poſſit aduerſus ſuam ſententiam reſtituere in integrum, non eſt mirum, ſi Epiſcopus aditus reſtituere poſſit aduerſus eandem ſui Vicarij ſententiam, cùm vna, eadémque vtriuſque cenſeatur iuriſdictio, iuxta Panorm.& alios, in cap.ex literis, extra. de reſtitut. in integ.

Quæ Materia?

Cauſa tam criminalis, quàm ciuilis. Nam ſuper criminis pœna, venia poteſt per ſupplicationem impetrari, l.reſcripta, C.de precib.Imp.off.& cap.quæ eſt, 25.q.2. Huius autem ſupplicationis baſis, & fundamentum ſumitur, non ex ſententiæ iniquitate, quæ non cadit in tam ſublimes perſonas, à quibus appellandi facultas non permittitur; ſed ex petitione veniæ proprij erroris, vel aduerſarij circumuentionis allegatione, l. præfecti, ff.de minorib. In cauſa autem ciuili, poſt pronuntiationem reuiſio omnium actorum, oblatis Principi precibus, peti poteſt, ſi condemnatus prolata ſententia contra æquitatem, & ius ſcriptum ſe grauari arbitretur: pendente verò lite ſupplicatio facilè non recipitur, niſi ſupplicetur pro eo, quod graui partis diuerſæ diſpendio non cedat; vt pro dilatoria exceptione, non peremptoria; id enim, quod totius negotij cognitionem tollit, & vires principalis negotij exhaurit, per reſcriptum nō conceditur, leg.quoties, C.de precib.Imp.off.ca. ex inſinuatione, extr.de procura.& c.1.extr.de dol.& contum.

Quæ Forma?

In cauſa criminali, forma eſt, vt ſupplicatio libello comprehenſa, in qua, ſuppreſſa cauſa ſupplicandi extrinſeca, error proprij facti, vel dolus, & circumuentio aduerſarij prætendatur, cum imploratione benignitatis Principi offeratur, proſitque petenti, nec alij obſit, c.nec damnoſa, 27.q.2.& l.2.C. de precib. Imp.&c. Forma in cauſa ciuili eſt, ſi condemnatus iniquè cōdemnationem factam putet, vt intra decē dies reuiſionem actorum, & totius cauſæ petat, quibus elapſis, habet biennium ad ſupplicandum Principi: quod biennium computatur, ex quo Imperator in cognitione præfecti ſucceſſit, l. 1.C.de ſentent. præf.præt.& auth.quæ ſupplicatio, C.de precibus.Imper.offer.quod iure communi obtinet. Quid autem in Camera? vide infrà de reuiſionibus.

Qui Effectus?

Effectus ſupplicationis eſt: quia ſi Princeps reſcribit ad ſupplicationem, obtinet vicem litis conteſtatæ, quantùm ad hoc, vt perpetuetur vſque ad 30.annos, vel ſecundum alios, vſque ad 40.tot.tit.quando libel. Princ.datus litis conteſt.faciat,& l.1. C.de annali except.tranſitque ad hæredes, & contra hæredes,l.1.C.quando libel.l.conſtitutionibus,ff.de actio. & oblig.cap.circa medium, §.poteſt. 16.quæſt. 3. Ob id prætoriæ,aliæque temporales actiones,per oblatas Principi preces, & ad eas reſcriptionem, perpetuantur, l.temporales, C. quando libell. Princip.datus.

Alter effectus eſt, commodum fideiuſſionis præſtandæ. Supplicatiò enim non habet hunc effectum inſtar appellationis, vt pendente reſcripto, ad ſupplicationem nihil innouetur. Quandoquidem, ſi intra decem dies ſupplicetur, poteſt ſententia executioni mandari: ita tamen, ſi victor ſatis dederit de reſtituenda re, ſi ſententia fuerit iuſtè reſoluta. Si autem non ſupplicauerit intra decem dies,habet biennium ad ſupplicandum Principi: quod biennium computatur, ex quo Imperator ex cognitione præfecti ſucceſſit,l.1.C.de ſentent.præf.prætor. Sed tunc executio ſententiæ fiet,nec victor ſatisdabit de reſtituendo, authent.quæ ſupplicatio, C.de precibus.Imp.off.Igitur aduerſus ſententiam ſupplicare quis debet infra decem dies, ſi velit habere commodum fideiuſſionis præſtandæ: ſed per hanc ſupplicationem executio ſententiæ non impeditur.

Ex his patent,inter appellationem, & ſupplicationem differentiæ. 1. Appellatur intra decem dies: ſed ſupplicatur vſque ad biennium. 2. Pendente appellatione, nihil eſt innouandum; ſed pendente ſupplicatione, mandatur executioni ſententia. 3. Ante ſententiam non licet ſimpliciter ſupplicare, l. 2. C. vt lite pend. ſed appellare permittitur, vbicùnque grauamen infertur,cap.vt debitus,extr.de appellat.4. Supplicatio protenditur ad noua, & vetera: appellatio verò ſolùm ad ea,ſuper quibus interponitur, cap.ſuſcita,& cap.ex literis, extra.de in integr.reſtitut.Denique temerè ſupplicans in omnem litis æſtimationẽ aduerſario condemnatur, l. 2.& l.3.C. vt lite pend.ſecùs in appellãte,de iure ciuili,iuxta l.eos,C.eo.

Quid Reuiſio?

Reuiſio eſt, cauſæ, in qua, per diffinitiuam iudicis ſententiam opinione partis ſupplicantis contra æquitatem, vel ius ſcriptum

ſcriptum grauamen infertur, ex prioribus actis, propoſitiſque cauſis, & argumentis merita cauſæ concernentibus, repetita cognitio.

Quæ cauſa Efficiens?

Conſtitutio Imperialis, quæ neminem, contra ius & æquum grauare permittit, authent.quæ ſupplicatio, C.de precibus. Imper. off.

Quod Obiectum?

Prætenſa à parte condemnata nullitas, vel iniquitas pronuntiatæ ſententiæ diffinitiuæ, in quauis cauſa: ita vt etiam in cauſa diffamationum, in qua ad impoſitionem perpetui ſilentij proceditur, ſententia lata, reuiſio peti poſſit, Andr. Geyl.obſeruat. 132.lib.1.pract.obſeruat.

Quæ Forma?

Forma, de iure communi, habetur in authent.quæ ſupplicatio,C.de precibus.Imper.off.Sed quid in reuiſionibus, poſt ſententiam diffinitiuam latam,in Camera Imperiali,per partem cõdemnatam, & victam, petitis obſeruetur,traditur Ordinat.Camer.part.3.tit.53.& conſtitut.Ratiſpon.anno 1532. promulgata, fol. receſ. 246. Quæ tamen ordinatio Cameræ, per conſtitutionem Imperialem poſteà Anno 1557. Spiræ promulgatã, ampliata eſt, fol.208.receſ.Spiren. Anno 1557.

Qui Effectus?

Vt ſumptibus partis petentis fiat reuiſio per peritos ad hoc deputatos. Qua facta, ſi nullitatem,vel iniquitatem ſententiæ deprehenderint, contra ſententiam pars condemnata reſtituatur.Et nota,quòd,reuiſionis tempore durante,ſententia executioni mandetur,ſi victrix pars dignam præſtiterit fideiuſſionem tantùm reſtituendi, quantùm fuerit in condemnatione, ſi legitima retractatione ſententia reſoluatur, d. authen.quæ ſupplicatio,C.de precib.Imp.off.Quid, ſi fideiuſſores habere nequeat? Et adhuc per reuiſionis proceſſum non impeditur executio, ſi modò iuratoriam cautionem, quæ loco fideiuſſionis requiſitæ admittitur,præſtiterit:ita concludit Andr.Geyl.ex opinione Guid. Pap.deciſ.189.&c.

Quid eſt Reſtitutio in integrum? Et quomodo ab appellatione, ſupplicatione,vel reuiſione differt?

Reſtitutio in integrum eſt, prioris ſtatus,iuris,vel audientiæ redintegratio,cap.ex literis,extr.de in integr.reſtitut.Nec multùm,quo ad effectum legitimum,ab appellatione differt:

ſicut enim per appellationem quandóque reſcinditur, ità etiam per in integrum reſtitutionem: & ſicuti, pendente appellatione, nihil eſt innouandum: ita quoque poſtulata, & obtenta in integrum reſtitutione, omnia ſunt in eodem ſtatu, in quo erant, priúſquam petitio fieret. Nec enim res, ſuper qua poſtulatur, alienari debet, nec ſententia executioni mandari, nec aliquid fieri in præiudicium poſtulantis, donec reſtitutio fuerit expedita. Ex quo perſpicuè apparet, vberius eſſe reſtitutionis, quam ſupplicationis beneficium. Nam ſupplicationis oblatio ſententiæ executionem, vel rerum alienationem, donec ad eam reſcribatur, non impedit. Differunt & alio modo. Quia ſupplicatio puræ gratiæ, & benignitati Principis innititur, locúmque habet, quando nulla probabilis cauſa extrinſeca allegatur: ſed vel error facti prætenditur, vel dolus, & circumuentio aduerſarij. At reſtitutio in integrum innititur iuſtitiæ, locúſque ei eſt, quoties contra ſententiam Principis allegatur probabilis quædam cauſa extrinſeca: putà, minor ætas, fauor Eccleſiæ, abſentia probabilis, vel neceſſaria, aut ſimile quid, iuxta Panormit. in cap. cùm ex literis, verb. ſed pro concordia, extr. de in integ. reſtit. & cap. auditis, extr. de in integ. reſtit. Quale autẽ beneficium ſit in integrum reſtitutio; vide in Mynſing. obſeru. 18. centur. 4. Quæ forma petendi; obſeruat. 49. & obſeru. 51. centur. 1. Quid probari debeat; obſeruat. 50. cent. 1. & obſerua. 16. cent. 4. Quis effectus; & an impediat executionẽ ſententiæ; vide obſeru. 48. cent. 1. Sed de hac materia latiùs ſuprà, lib. 1. tit. 41. de in integ. reſt.

Quæ Adiacentia?

Dimiſſorij libelli, qui apoſtoli dicuntur, libelli appellatorij, compulſoriales, & inhibitiones, ſiue literæ inhibitoriales.

Qui dicuntur apoſtoli?

Apoſtoli dicuntur, libelli, per quos cauſa ad eum, qui appellatus eſt, dimittitur: & poſt interpoſitam appellationem, in qualibet cauſa dandi ſunt ab eo, à quo appellatum, ad eum, qui de interpoſita appellatione cogniturus eſt, l. 1. ff. de libell. dimiſſor. Forma apoſtolorum traditur per Iureconſultum in l. vnica, ff. de dimiſſor. libell. videlicet; appellare Lucium Titium à ſenten ia illius, quæ inter illos dicta eſt: debent enim continere quis appellet, à quo, ad quem, ſuper quo, & ex qua cauſa, Specul. in §. de officio, hoc tit.

Quæ ſunt apoſtolorum ſpecies?

Dicuntur apoſtoli, vel dimiſſorij, vel teſtimoniales, vel conuentio

conuentionales, vel reuerentionales, vel refutatorij. Dimiſſorij dicuntur, per quos apparet, quòd iudex appellationi detulit, & quòd appellantem à ſua iuriſdictione exemit, & cauſam ad eum, qui appellatus eſt, remittit. Hi enim ſunt dimiſſoriorum effectus. Teſtimoniales dicuntur, quia teſtificantur de appellatione facta coram iudice. Conuentionales ſunt, quos pars admittit, ſiue in iudicio, iudice refutante, ſiue tacente extra iudicium, cap. ſæpè, & ca. oblatæ, extr. de appellat. Reuerentionales appellantur, vt quando, propter Superioris reuerentiam, appellationi defertur, vt in l. eos, §. ſuper his, C. de appellat. Refutatorij dicuntur, per quos apparet, quòd iudex non defert appellationi, ſcilicet quando friuola & fruſtratoria eſt appellatio, & ad manifeſtam calumniam, vexandíque aduerſarij cauſa inſtituitur; talibus enim à iudice non eſt deferendum, cùm nec ius deferat, ca. cùm appellationibus, eod. tit. lib. 6. De aliis apoſtolis, vide apud D. Chilianum, in pract. cap. 130. Quos libellos, ſi iudex ad inſtantiam appellantis (quod intra 30. dies fieri debet, aliàs appellationi renuntiaſſe videtur) non tradiderit, & petitione appellationis non attenta in cauſa proceſſerit, erit proceſſus ipſo iure nullus, vt notant Bonifacius VIII. & Innocentius IIII. in cap. ab eo, & cap. vt ſuper, de appellat. in 6. & Clementina, quamuis, eod. Suprà tamen dixi, iuxta ordinationem Cameræ, part. 2. tit. 30. requiſitionem apoſtolorum non eſſe neceſſariam, ſed appellantis arbitrio relinqui, num eos petere nécne velit, Mynſing. centur. 4. obſeruat. 36.

Qui dicuntur libelli Appellatorij?

Libelli appellatorij nihil aliud ſunt, quàm appellationis inſtrumentum, manu publici notarij confectum: quo, nomen appellantis, & appellati, & à cuius iudicis ſententia appellatur, cum iuſtificatione appellationis (quod per expreſſionem cauſæ iuſtæ appellandi contingit) iudici appellationis proponitur. Quo quidem inſtrumento opus eſt, ſi appelletur ab interlocutoria, ob hanc rationem: Quia ab interlocutoria, niſi ex iuſtis cauſis, non eſt appellandum: Ergo per illas cauſas inſtrumento inſertas, appellatio ſtatim coram iudice ad quem, non autem per alios, debet iuſtificari: quod non requiritur in appellatione à diffinitiua, quæ non niſi ex prioribus actis iuſtificatur. Sic enim ait Clemens V. in Clemen. appellanti, de appellat. Appellanti ab interlocutoria, vel à grauamine iudicis, non licet alias cauſas proſequi, quàm in

Appellatione ſua nominatim duntaxat expreſſas: Nec proceſſus primi iudicis, ex nouis, aut de nouo probandis iuſtificari poteſt, vel etiam impugnari; ſed tantùm ex illis, quæ acta fuerunt, vel exhibita coram ipſo. Sed appellatio à diffinitiua non tantùm per cauſas inſtrumento inſertas, ſed etiam alias, quas in actis diligens iudex inueniet, iuſtificatur: imò vt putat Speculator in §. de officio, hoc tit. iudex inquirendo, an ex cauſa à diffinitiua appellatum ſit, non laborabit, cùm à diffinitiua etiam ſine cauſæ expreſſione appelletur, & ſufficiat dicere: Appello ab iniqua ſententia.

Quid ſunt Compulſoriales, cauſa efficiens, materia, forma, & effectus?

Compulſoriales ſunt, literæ, quibus iudex ad quem, poſt receptionem appellationis, mandat iudici à quo, vt acta cauſæ ad ſe tranſmittat. Iudex enim à quo actorum copiam, ſub ſuo ſigillo iudiciali, appellanti edere tenetur, l. is apud quem, & Dd. ibi. C. de edendo. Quòd ſi dare recuſet, mandatis pœnalibus per iudicem appellationis, vt edat, compelli poteſt, d. l. is apud quem, de ordinat. part. 2. tit. 31. §. 1. & part. 3. tit. 31. §. 1. cum. ſeq.

Cauſa efficiens eſt, iudex appellationis, qui iudicem inferiorem ad edendum acta, ſub comminatione certæ pœnæ compellere poteſt, vt dixi.

Materia, compulſoriales non ſolùm pro edendis actis, ſed etiam in cauſis priuatorum pro edendis rationibus, inſtrumentis, & miſſiuis, inueſtituris, & ſtatutis ciuitatum decernuntur: prout notant Canoniſtæ in cap. 1. extra. de probat. & Dd. in l. 1. §. editiones, ff. de eden.

Forma, vt iudici inferiori, ſub pœna pecuniaria, ſine clauſula iuſtificatoria, per iudicem appellationis mandetur, vt intra certum terminum acta edat: huiuſmodi enim compulſorialia mandata, clauſulam iuſtificatoriam annexam non habent. Ratio: Quia iudex de iure acta edere tenetur: ergo præceptum pœnale hîc locum habere poteſt, d. l. is, apud quem, C. de eden. Finis & effectus, vt editis actis perfectis, & integris, veritas inquiri, & falſitas euitari poſſit, per text. in cap. quoniam contra, extr. de probat. nam acta, tanquam ſcripturæ publicæ, plenam fidem abſque teſtibus faciunt, Maran. part. 6. tit. de act. edit. nu. 23. Quòd ſi iudex à quo adhuc acta, edere contumaciter detrectet, non ſtatim fit declaratio pœnæ, neque arctiores compulſoriales decernuntur, ſed in ſcriptis,

ptis, vel viua voce, petitio in primis ab appellante, pro arctioribus compulſorialibus, & citatione ad videndum ſe incidiſſe in pœnas ſimplicium compulſorialium, iudicialiter exhiberi, vel fieri debet. Ad hanc petitionem decernuntur arctiores compulſoriales, ſi de legitima requiſitione, & inſinuatione ſimplicium compulſorialium fides facta ſit, quibus arctioribus citatio contra iudicem à quo, ad videndum, ſe incidiſſe in pœnas ſimplicium, vel allegandum cauſas iuſtas, cur hoc fieri non debeat, inſeritur (hæc enim citatio, ad videndum, quæ ad impoſitionem mulctæ requiritur, euentualis pœna declarationem præcedere debet) & prætereà iterùm mandatur ei, vt facta legitima requiſitione, acta pro debita mercede edat, ad euitandam comminatam pœnam. Et poteſt etiamnum, facta editione in termino, pœna compulſorialibus inſerta euitari: & hæc in Camera obſeruari tradit And. Geyl. obſer. 13. & 134. lib. 1. pract. obſer.

Quid ſunt inhibitiones: Quæ cauſa efficiens, materia, & forma?

Inhibitiones ſunt, literæ, quibus iudex appellationis interdicit iudici à quo, ne, pendente appellatione, quid in cauſa attentet, innouet, vel vlteriùs procedat.

Cauſa efficiens eſt, iudex appellationis: qui præcepto inhibet, ne quid innouetur.

Materia ſunt, varij generis attentata, à quibus iudex à quo, pendente appellatione, non deſiſtit.

Forma, vt interpoſita appellatione, à diffinitiua, vel interlocutoria vim diffinitiuæ habente, ad petitionem appellantis per iudicem appellationis vnà cum citatione decernatur inhibitio: cuius literis ad iudicem à quo tranſmiſſis in cauſa nihil attentet. Quando enim appellatur à ſententia diffinitiua, vel diffinitiuæ vim habente, tantùm decernitur inhibitio, per tex. in c. non ſolùm, c. Romana, §. ſi verò, de appellat. in 6. Ratio eſt: Quia appellatio à diffinitiua, vel diffinitiuæ vim habente, ſtatim deuoluit cauſam ad iudicem appellationis, & reducit ad eum ſtatum, in quo erat cauſa principalis poſt litis conteſtationem, per text. in l. ita demum, C. de proc. Bart. & Bal. ibid. Marant. diſtinct. 6. nu. 16. Hæc tamen non ita ſimpliciter accipienda ſunt: ſed cum diſtinctione, quam tradit Innocentius IIII. in Conſilio Lugdunẽſi. Qui ita diſtinguendo decreuit: Si appellatur poſt ſententiam diffinitiuam: aut proponitur coram iudice appellationis, non eſſe appellatum:

aut appellationẽ eſſe nullam, vel alio modo, ad ipſum appellationem defectu iuriſdictionis non pertinere: & his caſibus non debet priori iudici aliquid inhibere, niſi priùs conſtet, appellatum eſſe, c. Romana, §. ſi verò, extr. eod. aut niſi priùs cognoſcat, an ſua ſit iuriſdictio, c. ſuper literis, extr. de reſcriptis, Poſtquàm igitur, vocatis partibus, cognouerit appellatum, vel ſuam iuriſdictionem eſſe, ſtatim poterit inhibere: ſicuti etiam ſi horum nihil in dubium reuocetur, ſed de appellatione interpoſita, & competenti iuriſdictione conſtet, cap. paſtoralis, §. præterea, extr. de offic. deleg. & cap. non ſolùm, eod. Quod quidem procedit, ſi cauſæ qualitas appellationem admittat, non autem ſi prohibeat: putà à ſententia ſuper notorio crimine, vel de quo quis in iure conuictus, & confeſſus eſt, & ſimilibus caſibus à iure prohibitis. In his enim iudex appellationis decernendæ inhibitionis non habet facultatem, priuſquàm cognoſcere cœperit, an appellatio ſit recipienda, vel non: & an ſit caſus, in quo appellari potuerit, d. cap. Romana, §. ſi autem, de appellat. in 6. Ex his patet, appellatione interpoſita, ab interlocutoria ſimplici, appellabili tamen, iudicem appellationis, vnà cum citatione inhibitionem decernere non debere. Ratio eſt: Quia ei de veritate grauaminis primùm conſtare oportet, vtrùm cauſa ſit deuoluta, néne: quamdiu enim cognoſcit, an appellatio ſit recipienda: an cauſa ſit deuoluta: inhibendi non habet poteſtatem. Nec poteſt inhiberi is extraiudiciali appellatione: Quia cùm ſit tantùm prouocatio ad cauſam, habeatque vim conuentionis, non ſuſpendit præterita: ſed tantùm futura reſpicit, ne indebitè moleſtetur, Panorm. in cap. dilecti, num. 4. extr. de maior. & obedient. Apud quem vide, quomodò attentata poſt appellationem extraiudicialem reuocentur: eius enim opinionem ſequitur Camera. Proinde non decernitur appellatio, quando tertius appellat pro ſuo intereſſe: quia titulus, ff. nihil innouari appellatione, pẽdente, non procedit in tertio aliquid innouante, quia res inter alios acta, Felin. in cap. cùm ſuper, numer. 11. extr. de re iudic. & Panorm. in cap. in literis, extr. de reſtitut. ſpol. Nec debet iudex inhibere in interdicto retinendæ poſſeſſionis: quia iudex inhibendo, cauſæ principali præiudicaret, cap. 2. extr. de elect. Quare ſi appellatus, pendente appellatione, poſſeſſionis commodo fruatur, inhibitio ad inſtantiam appellantis concedi non debet: quia nemo prohibetur vti ſua poſſeſſione, etiam appellatione pendente, gl. in d. c. non ſolùm, de appell. in 6. Rot. deciſ. 44. num. 1. & 2.

1.& 2. Denique in cauſa nullitatis, quando ratione nullitatis, principaliter appellatum eſt, cum citatione inhibitio decerni non debeat. Ratio: Quia poſtquàm ſententia in rem iudicatam tranſiuit, eius executio nullitatis proceſſu remorari non debet. Præterea, pro iudice præſumitur tantiſper, donec de nullitate ſententiæ doceatur, c. præſentium, 67. q. 1. Formam inhibitionis vide apud Spec. titul. de citat. §. dicto. verb. *porrò*.

Quæ Pugnantia Appellationis?

Sunt modi, quibus appellationum formalia poſſunt impugnari: Vt ſi appellet, qui appellare non poteſt, vel contra eum, contra quem non conceditur appellatio: vel ab eo, à quo, propter ſublimitatem dignitatis non poteſt appellari: vel cauſæ qualitas appellationem non admittit: & alij modi, quibus non eſt neceſſe appellare, quos vide in cap. ſi qui appellat, §. is autem, 2. q. 6. Veluti à ſententia lata citra ordinem iudiciorum, vel lata contra res priùs iudicatas, à quibus prouocatum non eſt. Item ſi lata ſit contra ius ſcriptum, ſecùs ſi contra ius litigatoris: item ſi lata ſit ab vno iudice pluribus iudicibus datis. Item ſi iudex contra ſtatutum legis modum, in certa ratione, & iure non obſeruato, mulctam irrogauerit: ſi ſententia ſit lata à iudice mercede corrupto: item ſi eligatur inhabilis ad honorem, propter infirmitatem ætatis. Pugnant etiam cum appellatione illi modi, quibus ipſa prohibetur, quod variè contingit. Primò, non appellat verus contumax, l. contumacis, ff. de re iud. 2. Non appellatur ab executione, niſi modus excedatur in exequendo, l. ab executore, C. quorum appellat. non recip. 3. Non appellatur à ſententia lata ſuper reductione ad arbitrium boni viri, iuxta Innocentium III. in c. penul. extr. de reſcrip. 4. Non appellatur, quoties Fiſcalis calculi ſatisfactio poſtulatur, aut tributariæ functionis ſolenne munus expoſcitur, aut publici, vel etiam priuati, dummodò euidentis, atque conuicti redhibitio debiti flagitetur, l. abſtinendum, C. quorum appell. non recip. 5. Non appellatur à Principe, cap. cuncta, 11. q. 3. 6. Non appellat, qui ſe à iudice non prouocaturum promiſit. 7. Si imperator ita iudicem dederit, vt non liceat ab eo appellare, dict. l. 1. ff. à quibus appell. non licet. 8. Non appellatur à præfecto prætorio, l. 1. C. de offic. præf. præt. 9. Non appellatur à ſententia arbitri compromiſſarij, l. 1. C. de arb. 10. Non appellatur à ſententia momentaneæ poſſeſſionis, c. ei, qui, 2. q. 6. 11. Non appellat is, quem con

conſtiterit publicum eſſe debitorem, l.fin.C.eodem. 12. Non auditur appellans, ne voluntas defuncti teſtamento ſcripta referetur, vel ne ſcripti hæredes in poſſeſſionem mittantur, l.quiſquis, C.quorum appel.non recip. 13. Non permittitur appellare, ſi res dilationem non recipiat:veluti, ne teſtamentum aperiatur, ne frumentum in vſum militum, vel in annonæ ſubſidia contrahatur, néue ſcriptus hæres in poſſeſſionem inducatur. Item ſi ex perpetuo edicto aliquid decernatur, id quò minùs fiat, non permittitur appellare. Item quò minùs pignus vendere liceat, appellari non poteſt, l.fin.ff.de appellat.recipiend. 14. Non appellat, qui terminum recepit ad ſoluendum, vel non ſententiæ acquieuit, cap. gratum, extr. de off.deleg. 15. Non appellatur ab eo, quod à maiore, & ſaniore parte Capituli fuerit conſtitutum: niſi à paucioribus aliquid rationabiliter obiectum fuerit, c.1.extr.de his, quæ à ma. parte, & c.15. Non appellat Officialis condemnatus à proprio iudice, ratione malè geſti officij, l.nulli, C.eod. 16. Non appellatur à correctione Superioris, c.licet, extr.de off.ord. 17. Non appellat tutor datus, ſed intra tempora præſtituta, excuſationem allegabit, & ſi fuerit repulſa, tunc demum appellabit: ſed vocatus ad aliquod munus, vel honorem, mox appellare poteſt, l.1.§.ſi quis tutor, ff.quando appel. 18. Non appellat condemnatus de falſa moneta, l.1.C.de fal.mon. Neque appellatur in aliis delictis notoriis : quia appellatio non debet eſſe iniquitatis præſidium. Ideò homicida, veneficus, adulter, maleficus, & qui manifeſtam violentiam commiſit, conuictus, & voce propria confeſſus, non appellant, l.2. C.quorum appel.non recip. 19. Non appellatur à ſententia excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti. Quod locum habet, quo ad hoc, vt ſuſpendatur ſententia: nam per appellationem non ſuſpenditur, cùm ſecum trahat executionem, & non obſtante appellatione, quis excommunicatus denuntiari poteſt, c.paſtoralis, extr.de appell.& c.is cui, de ſent.excom.in 6. Appellari tamen poteſt ad hoc, vt negotium transferatur ad Superiorem, c.peruenit, extr.de appell.& c.per tuas, ext.de ſentent.excom. Et tunc Superior abſoluere poteſt excommunicatum appellantem, & non tenetur reum mittere ad excommunicatorem pro abſolutione, niſi velit, d.c.per tuas, extr.de ſententiis excom.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Non ſufficit appellanti, docere, quòd exceptionem legitimam,

mam, & veram oppoſuit, & appellauit, niſi doceat propter exceptionem non admiſſam, appellaſſe, cap. dilecto, extra. eodem.

Si iudex confeſſionem aduocati eadem die reuocatam pro litis conteſtatione velit habere, vel proceſſum, à ſubdelegato ſubdelegati factum ratificet, licitè appellatur, c. cùm cauſam, extr.eod.

Collatio beneficij facta poſt appellationem, ex probabili & veriſimili cauſa interpoſitam, eſt ipſo iure nulla, cap.1.extr. eodem.

Si ante ſententiam, vel poſteà, fuerit appellatum, huiuſmodi appellationibus annus indulgetur, aut ex neceſſaria & euidenti cauſa biennium: niſi fortè iudex breuius tempus, ſecundum locorum diſtantiam, & perſonarum, & negotij qualitatem fuerit moderatus: intra quod, ſi is, qui appellauit, cauſam appellationis non fuerit proſecutus, tenebit ſententia lata. Si poſt ſententiam appellauerit, & à cauſa ſua cecidiſſe videtur: nec ampliùs ſuper eodem negotio audietur appellans. Si verò à grauamine, & ante litis ingreſſum fuerit appellatum, huiuſmodi audietur appellans: quoniam ſacri Canones, etiam extra iudicium paſſim appellare permittunt. Nec ſolent huiuſmodi dici appellationes, ſed prouocationes ad cauſam. Si autem ante ſententiam quis appellauerit, cogitur illius ſtare iudicio, ad quem noſcitur appellaſſe, c.cùm ſit Romana, extr. eod. & c.perſonas, extr.eod.

Qui de crimine impetitur, appellare poteſt, niſi ſit notorium, d.c.cùm ſit Romana, §.prætereà, extr.eod.

Appellatio generalis, reſpectu cauſæ, non valet, c.inter cætera, extr.eod.

Etiam, non obſtante appellatione, ex falſa cauſa interpoſita, poteſt iudex ad vlteriora procedere, c.ſuper eo, §.ſi autem, extr.eod.

Superſedetur, propter articulum, in quo appellatum eſt, etiam ſuper principali cauſa, ſi ſine illo articulo expedire

non

non poteſt, cap. ſuper eo, extr. eodem.

Coram iudice, à quo appellaui in vna cauſa: poſſum in alia conueniri, niſi eum recuſem, vt ſuſpectum, c. hæc, extr. eod. & c. propoſuit, extr. eod.

Lapſus biennij non præiudicat appellanti, quò minùs ex cauſa legitima audiatur, ſaltem per beneficium reſtitutionis in integrum, c. ex ratione, extr. eod.

Generalis & vaga appellatio reſpectu cuiuſlibet grauaminis non valet: ſed ſi ad certam cauſam reſtricta fuerit, cap. conſuluit, extr. eod.

Excommunicatus, pendente cognitione appellationis, abſolui poteſt ad cautelã: & ſi apparet, eum legitimè appellaſſe, non punitur, ob celebrationem diuinorum, cap. ad præſentiam, extr. eod.

Iudex, qui recuſatur, ſtatuit certum tempus arbitris, ad finiendam cauſam, quo elapſo, ſi finita non fuerit, in principali procedit, c. legitima, eod. in 6.

Si iudex requiſitus non tradit Apoſtolos, & poſteà procedit in cauſa, non valet proceſſus: niſi renuntiatum fuerit appellationi, c. vt ſuper, eod. in 6.

Si negetur, per appellationem negotium deuolutum, non inhibebit iudex ſuperior, iudicem principalis cauſæ inferiorem procedere: niſi priùs de deuolutione conſtiterit: idem eſt, ſi dicatur ex iniuſta cauſa eſſe appellatum. Non enim inhibet, niſi priùs recepta appellatione, c. Romana, §. ſi verò, & §. quòd ſi, eod. in 6.

Iudex appellationis iniquæ appellantem ante ſententiam remittere debet ad iudicem principalem, & in expenſis condemnare: & hoc ſi principalis iudex non detulerat appellationi: ſed ſi detulit, non fiet remiſſio de neceſſitate, cùm totius cauſæ deciſio in Superioris poteſtatem, per delationem inferioris, ſit transfuſa, cap. cùm appellationibus, eod. tit. in 6.

Per appellationem interpoſitam à diffinitiua, reuocari

poteſt

poteſt interlocutoria,principali negotio præiudicans,c.licet,eod. tit.in 6.

Qui appellat extra iudicium, intra decem dies (ex quo ſciuit grauamen) appellare debet, poſtea per remedium iuris communis audietur, ſed non per appellationis remedium iuris communis audietur, ſed non per appellationis remedium, c.concertationi,eod.tit.in 6.

Ante diffinitiuam ſententiam, appellanti non licet proſequi cauſas in appellatione nominatim non expreſſas: Nec proceſſus primi iudicis iuſtificari, vel impugnari poteſt, niſi ex actis coram eo,Clem.appellanti,eod.tit.

Tempus, ad proſequendam appellationem ab homine, vel à iure, præfixum non currit appellanti, compromiſſo durante, vel de partium expreſſo conſenſu, niſi periculo imminente ex more iudex aliud decernat,Clem.quamdiu,eod.tit.

Appellans proſequi, & finire tenetur appellationem extraiudicialem, intra annum, à die interpoſitæ appellationis, vel illati grauaminis: quo non facto, impedimento iuſto ceſſante, appellatio eſt deſerta,Clem.ſicut,eod.tit.

Si appellans intra triginta dies, inſtanter non petit Apoſtolos, appellationi renuntiat,c.ab eo,eod.in 6.

Si iudex modo debito requiſitus Apoſtolos non tradit, ſed poſteà procedit, non valet eius proceſſus,d.c.ab eo,in 6.

Sufficit Apoſtolos peti vno contextu ſæpiùs, & inſtanter: ad quos recipiendos, ſi iudex certum terminum ſtatuat, appellans illos non petens in termino, appellationi renuntiat: Idem cùm iudex ſtatuit terminum iuris incertum, intra quem appellans illos indebitè non petiuit, vel oblatos recipere renuit, Clement. quamuis,de appellat.

Innouata per iudicem, poſt definitiuam ſententiam, à qua appellatum extitit, reuocantur ſtatim per iudicem appellationis: etiamſi ante appellationem fuerint innouata. Attentata verò poſt appellationem, ante diffinitiuam, non reuocantur, niſi primò de veritate conſtiterit: niſi poſt inhibitionem, debito

modo

modo factam attentata fuiſſent, c. non ſolùm, eod. tit. in 6.

Valet appellatio coram maiore parte plurium iudicum. Sed appellato eſt appellatio, delatio, & termini præfixio intimanda, Clem. 1. eod. tit.

Appellans ante ſententiam tenetur exprimere cauſam rationabilem coram ipſo iudice à quo, nec in contrarium admittitur exceptio, c. vt debitus honor, extr. eod.

Si iudex, à quo eſt appellatum à grauamine, illud reuocat, poteſt in principali cauſâ procedere, cap. cùm ceſſante, extr. eod.

Altera parte contumaciter abſente, poteſt iudex appellationis, etiam principale negotium definire, ſi, poſt litis conteſtationem fuerit appellatum, c. per tuas, extr. eod.

Vbi ex dilatione imminet periculum, etiam, neutra parte proſequente, poteſt iudex ad quem ſupplere, partes compellendo ad proſecutionem, c. oblatæ, extr. eod.

Proteſtatio contraria actui nullius eſt momenti, c. ſollicitudinem, extr. eod.

Contraria allegans, non eſt audiendus, d. c. ſollicitudinem, extr. eod.

Per appellationem legitimè interpoſitam principale cum acceſſoriis ad iudicem appellationis defertur, cap, dilectis, extr. eod.

Iudex à quo, non obſtante appellatione, cognoſcit de cauſa, ſi appellans non proſequitur: & iudex, vt ſuſpectus recuſatus poteſt alteri cauſam committere, c. ad hæc, extr. eod.

Iudex à quo poteſt præfigere terminum appellanti, ad proſequendam appellationem, quo lapſo, readſumit iudex iuriſdictionem, c. ad aures, extr. eod.

Contra conſtitutiones regulares, appellatio religioſum non defendit, c. quia nos, extr. eod.

A iudice iuriſdictionem exequente non appellatur, c. conſuluit, extr. eod.

Sententia excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti

lata ſub conditione, ſuſpenditur, ſi ante conditionis euentum fuerit appellatum, c. præterea, ext. eod.

Cauſa non eſt ad iudicem à quo remittenda, appellatione adhuc non iuſtificata, niſi de partium conſenſu, c. accepta, extr. eod.

Delegatus etiam datus cum clauſula (appellatione remota, *) recuſari poteſt, ſi eſt conſanguineus impetrantis, vel ſi fuit aduocatus eius in illa cauſa, c. poſtremò, extr. eod.*

Cauſa ſuſpicionis proponenda eſt coram iudice, qui recuſatur, & probanda eſt coram arbitris, c. ſecundò, §. 3. extr. eod.

Si appellatio recipitur à iudice, vel approbatur à parte; terminus ad eam proſequendam præfixus obtinet vicem peremptorij, vt in abſentem procedatur, ac ſi peremptoriè fuiſſet citatus: nec talis terminus præueniri poterit ab aliqua partium, c. ſæpè contingit, extr. eod.

Proteſtatione conſeruamus ius noſtrum, c. fin. extr. eod.

Iuſtus metus excuſat, adeò, quòd non appellans habetur pro appellante, ſi fuerit proteſtatus, & appellationis cauſas duxerit exprimendas, c. ſi iuſtus, extr. eod.

Vna ſententia pluribus condemnatis, ſi vnus ſolus ad appellationis beneficium conuolarit, illius victoria iure communi cæteris ſuffragatur, ſi communi iure inuentur, idémque negotium, & eadem cauſa defenſionis exiſtat, c. vna ſententia, extr. eod.

Quoties clauſula (appellatione remota *) in medio literarum ponitur: ſi ſunt plura negotia ſe minimè contingentia, tantum præmiſſa complectitur: niſi fortè in fine literarum prædicta clauſula iteretur, c. inquiſitioni, extr. eod.*

Ante inchoatam perſecutionem appellationis, appellans poteſt, ſi vult, inuito appellato petere, vt remittatur ad iudicem à quo, ſed condemnabitur in expenſis factis per partem aduerſam, c. interpoſita, §. illa denique, extr. eod.

Articulus appellationis interpoſitæ à grauamine diſcutitur per iudicem ad quem, parte abſente per contumaciam,

etiam lite non conteſtata in appellatione, vel principali cauſa, d. c. interpoſita, §. ſanè, extr. eod.

Ab eadem ſententia, ab eodem iudice, tertiò appellari non poteſt, c. ſua nobis, extr. eod.

Appellatio, omiſſo medio iudice, interpoſita, cauſam non deuoluit, exceptione oppoſita, c. dilecti, ext. eo.

Si iudex de iure dubitans vult conſulere Superiorem, debet conſultationis copiam partibus edere, aliàs eius verbis conſultationis fides non adhibetur, c. intimaſti, extr. eod.

Per clauſulam: (appellatione remota) *inhibetur omnis appellatio, quæ à iure non indulgetur expreſſè, c. paſtoralis, extr. eod.*

DE CLERICIS PEREGRINANTIBVS.

TITVLVS XXIX.

Continuatio.

SIcuti per appellationem ſuſpenditur iuriſdictio, ita vt iudex appellatus vlteriùs procedere non poſſit, in tantùm, vt innouata à Superiore reſtituantur: pari ratione, per peregrinationem, & acceſſionem Sedis Apoſtolicæ, ius ſuum cuilibet, vſque ad reditum conſeruatur: Et, ſi quid intereà ablatum ſit, reſtituitur.

Quis dicitur peregrinans?

Peregrinans hìc non dicitur quiuis, qui peregrè proficiſcitur: ſed is, qui peregrinationis cauſa ad Sedem Apoſtolicam ſe confert, c. arguta, 2. quæſt. 6.

Quæ cauſa Efficiens?

Bonus zelus peregrinantis, arg. c. ſi quis Romipetas, 24. qu. 3. & c. inuocamus, extr. de treuga & pace.

Quæ Forma?

Vt clericus, adhibito conſenſu, & auctoritate Superioris, cauſa pietatis Sedem Apoſtolicam petat. Clerico enim, & Epiſcopo

Epiſcopo peregrinari abſque Superioris auctoritate non licet, cap.non oportet, diſtinct. 5.de conſecrat.& cap.magnæ, extra. de vot.& vot: Niſi, non cauſa peregrinationis, ſed appellationis proſequendæ, vel vitandæ oppreſſionis, & imminentis periculi proficiſcantur, cap. non omnis oppreſſus, 2. quæſtione 6.

Quis Effectus?

Primò eſt ſecuritas. Qua peregrinantes ſubiiciuntur Apoſtolicæ protectioni, cum omnibus rebus ſuis,vt defendantur, vel iura,vel bona, quorum aliàs propter abſentiam, iacturam facerent, ſalua, illæſaque ipſis conſeruentur, cap.vnico,extr. eod. Secundò eſt condictio ex hac decretali, quæ competit ad repetitionem, & reſtitutionem illius, quod durante peregrinatione abſque authoritate Pontificis ablatum fuit, Hoſtienſ.hoc titul. §.ex quo.

DE CONFIRMATIONE. vtili, vel inutili.

TITVLVS XXX.

Continuatio.

Contingit, ſententiam, quæ per inſtitutam appellationem ſuſpenſa eſt, per iudicem ſuperiorem, vel per inferiorem,fatalibus fluxis quandóque confirmari,authent.ei,qui appellat, C. de tempor.& reparat.appellat.

Quid eſt confirmatio?

Confirmatio eſt actus legitimi, vel canonici celebrati corroboratio: per eum, qui ius confirmandi habet, ex certa ſcientia,& cum cauſæ cognitione facta, cap.ſtuduiſti, extr.de off.deleg.& cap.bonæ memoriæ, extra.eod.

Quæ eſt cauſa efficiens?

Cauſa efficiens confirmationis dicitur, lex,& homo. Vnde duæ ſunt confirmationis ſpecies: Legis ſcilicet, & hominis. Confirmatio legis dicitur, cùm lex ipſa ex cauſa ſequenti firmat ius conſtitutum:vt putà,confirmatur ſententia ex decurſu fatalium,ob neglectam,vel deſertam appellationem,tranſitque in rem iudicatam, & rata habetur, d. authent. ei, qui

modo factam attentata fuiſſent, c. non ſolùm, eod. tit. in 6.

Valet appellatio coram maiore parte plurium iudicum. Sed appellato eſt appellatio, delatio, & termini præſixio intimanda, Clem. 1. eod. tit.

Appellans ante ſententiam tenetur exprimere cauſam rationabilem coram ipſo iudice à quo, nec in contrarium admittitur exceptio, c. vt debitus honor, extr. eod.

Si iudex, à quo eſt appellatum à grauamine, illud reuocat, poteſt in principali cauſa procedere, cap. cùm ceſſante, extr. eod.

Altera parte contumaciter abſente, poteſt iudex appellationis, etiam principale negotium definire, ſi, poſt litis conteſtationem fuerit appellatum, c. per tuas, extr. eod.

Vbi ex dilatione imminet periculum, etiam, neutra parte proſequente, poteſt iudex ad quem ſupplere, partes compellendo ad proſecutionem, c. oblatæ, extr. eod.

Proteſtatio contraria actui nullius eſt momenti, c. ſollicitudinem, extr. eod.

Contraria allegans, non eſt audiendus, d. c. ſollicitudinem, extr. eod.

Per appellationem legitimè interpoſitam principale cum acceſſoriis ad iudicem appellationis defertur, cap. dilectis, extr. eod.

Iudex à quo, non obſtante appellatione, cognoſcit de cauſa, ſi appellans non proſequitur: & iudex, vt ſuſpectus recuſatus poteſt alteri cauſam committere, c. ad hæc, extr. eod.

Iudex à quo poteſt præfigere terminum appellanti, ad proſequendam appellationem, quo lapſo, readſumit iudex iuriſdictionem, c. ad aures, extr. eod.

Contra conſtitutiones regulares, appellatio religioſum non defendit, c. quia nos, extr. eod.

A iudice iuriſdictionem exequente non appellatur, c. conſuluit, extr. eod.

Sententia excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti

lata

lata ſub conditione, ſuſpenditur, ſi ante conditionis euentum fuerit appellatum, c. præterea, ext. eod.

Cauſa non eſt ad iudicem à quo remittenda, appellatione adhuc non iuſtificata, niſi de partium conſenſu, c. accepta, extr. eod.

Delegatus etiam datus cum clauſula (appellatione remota, *) recuſari poteſt, ſi eſt conſanguineus impetrantis, vel ſi fuit aduocatus eius in illa cauſa, c. poſtremò, extr. eod.*

Cauſa ſuſpicionis proponenda eſt coram iudice, qui recuſatur, & probanda eſt coram arbitris, c. ſecundò, §. 3. extr. eod.

Si appellatio recipitur à iudice, vel approbatur à parte; terminus ad eam proſequendam præfixus obtinet vicem peremptorij, vt in abſentem procedatur, ac ſi peremptoriè fuiſſet citatus: nec talis terminus præueniri poterit ab aliqua partium, c. ſæpè contingit, extr. eod.

Proteſtatione conſeruamus ius noſtrum, c. fin. extr. eod.

Iuſtus metus excuſat, adeò, quòd non appellans habetur pro appellante, ſi fuerit proteſtatus, & appellationis cauſas duxerit exprimendas, c. ſi iuſtus, extr. eod.

Vna ſententia pluribus condemnatis, ſi vnus ſolus ad appellationis beneficium conuolarit, illius victoria iure communi cæteris ſuffragatur, ſi communi iure inuentur, idémque negotium, & eadem cauſa defenſionis exiſtat, c. vna ſententia, extr. eod.

Quoties clauſula (appellatione remota *) in medio literarum ponitur: ſi ſunt plura negotia ſe minimè contingentia, tantùm præmiſſa complectitur: niſi fortè in fine literarum prædicta clauſula iteretur, c. inquiſitioni, extr. eod.*

Ante inchoatam perſecutionem appellationis, appellans poteſt, ſi vult, inuito appellato petere, vt remittatur ad iudicem à quo, ſed condemnabitur in expenſis factis per partem aduerſam, c. interpoſita, §. illa denique, extr. eod.

Articulus appellationis interpoſitæ à grauamine diſcutitur per iudicem ad quem, parte abſente per contumaciam,

etiam lite non conteſtata in appellatione, vel principali cauſa, d.c.interpoſita, §.ſanè, extr.eod.

Ab eadem ſententia, ab eodem iudice, tertiò appellari non poteſt, c.ſua nobis, extr.eod.

Appellatio, omiſſo medio iudice, interpoſita, cauſam non deuoluit, exceptione oppoſita, c.dilecti, ext.eo.

Si iudex de iure dubitans vult conſulere Superiorem, debet conſultationis copiam partibus edere, aliàs eius verbis conſultationis fides non adhibetur, c.intimaſti, extr.eod.

Per clauſulam: (appellatione remota) *inhibetur omnis appellatio, quæ à iure non indulgetur expreſſè, c.paſtoralis, extr.eod.*

DE CLERICIS PEREGRINANTIBVS.

TITVLVS XXIX.

Continuatio.

SIcuti per appellationem ſuſpenditur iuriſdictio, ita vt iudex appellatus vlteriùs procedere non poſſit, in tantùm, vt innouata à Superiore reſtituantur: pari ratione, per peregrinationem, & acceſſionem Sedis Apoſtolicæ, ius ſuum cuilibet, vſque ad reditum conſeruatur: Et, ſi quid intereà ablatum ſit, reſtituitur.

Quis dicitur peregrinans?

Peregrinans hîc non dicitur quiuis, qui peregrè proficiſcitur: ſed is, qui peregrinationis cauſa ad Sedem Apoſtolicam ſe confert, c. arguta, 2.quæſt. 6.

Quæ cauſa Efficiens?

Bonus zelus peregrinantis, arg.c.ſi quis Romipetas, 24.qu. 3. & c.inuocamus, extr.de treuga & pace.

Quæ Forma?

Vt clericus, adhibito conſenſu, & auctoritate Superioris, cauſa pietatis Sedem Apoſtolicam petat. Clerico enim, & Epiſcopo

Epiſcopo peregrinari abſque Superioris auctoritate non licet, cap.non oportet, diſtinct. 5.de conſecrat.& cap.magnæ, extra. de vot.& vot. Niſi, non cauſa peregrinationis, ſed appellationis proſequendæ, vel vitandæ oppreſſionis, & imminentis periculi proficiſcantur, cap. non omnis oppreſſus, 2. quæſtione 6.

Quis Effectus?

Primò eſt ſecuritas. Qua peregrinantes ſubiiciuntur Apoſtolicæ protectioni, cum omnibus rebus ſuis, vt defendantur, vel iura, vel bona, quorum aliàs propter abſentiam, iacturam facerent, ſalua, illæſaque ipſis conſeruentur, cap.vnico, extr. eod. Secundò eſt condictio ex hac decretali, quæ competit ad repetitionem, & reſtitutionem illius, quod durante peregrinatione abſque authoritate Pontificis ablatum fuit, Hoſtienſ.hoc titul. §.ex quo.

DE CONFIRMATIONE. vtili, vel inutili.

TITVLVS XXX.

Continuatio.

CONtingit, ſententiam, quæ per inſtitutam appellationem ſuſpenſa eſt, per iudicem ſuperiorem, vel per inferiorem, fatalibus fluxis quandóque confirmari, authent.ei, qui appellat, C. de tempor.& reparat.appellat.

Quid eſt confirmatio?

Confirmatio eſt actus legitimi, vel canonici celebrati corroboratio: per eum, qui ius confirmandi habet, ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione facta, cap.ſtuduiſti, extr.de off.deleg.& cap.bonæ memoriæ, extra.eod.

Quæ eſt cauſa efficiens?

Cauſa efficiens confirmationis dicitur, lex, & homo. Vnde duæ ſunt confirmationis ſpecies: Legis ſcilicet, & hominis. Confirmatio legis dicitur, cùm lex ipſa ex cauſa ſequenti firmat ius conſtitutum: vt putà, confirmatur ſententia ex decurſu fatalium, ob neglectam, vel deſertam appellationem, tranſitque in rem iudicatam, & rata habetur, d. authent. ei, qui

appellat, cap.cùm ſit Romana, extr.de appellat.& Clem. ſicut appellationem, tit. de appellat. Confirmatio hominis ſuprà definita eſt: & fieri poteſt tam ab ordinario, quàm delegato, ſuperiore,& inferiore: vt eſt Pontifex,Archiepiſcopus, Epiſcopus, & alij, ordinariam, vel mandatam iuriſdictionem habentes,cap.de confirmationibus, & cap.examinata, extr.eod. cap.2.extr.de reſcript. Quòd ita intellige: vt Inferior ſuam, Superior autem inferioris ſententiam confirmet, non autem è contra. Nam ſicuti nec par in parem,ita multò minus Inferior in Superiorem habet imperium, cap.innotuit, extra. de elect.cap.cùm inferior, extr.de maior.& obed.& cap.inferior, diſt.21.poſſitque quiuis Prælatus, pro ratione dignitatis, qua aliis præeminet,confirmare actus Canonicos,ca.nihil eſt, extra de elect.cap.ad noſtram, & cap.fin.extr.eod.

Quæ Materia?

Actus Canonici, Actus legitimi, & ea, quæ ad iuriſdictionem pertinent. Confirmantur enim actus Canonici: vt ſunt electio,inſtitutio, præſentatio,collatio,&c.cap.ex inſinuatione,de procurat.& cap.poſtquàm, extr.de elect. Confirmantur & actus legitimi:putà, adoptio, acceptilatio, tutoris datio,& alia, de quibus in l.actus legitimi, ff. de diuerſ.reg.iur. Actus autem de iure gentium introducti, qui voluntate partium nituntur,etiam lite non conteſtata: vt ſunt emptio,venditio, locatio, conductio, &c. non confirmantur, exceptis duobus caſibus: primò, ſi partes aſſenſum confirmationi accommodent: ſecundò, ſi Pontifex de plenitudine poteſtatis conuentionem iuris gentium alienam ex certa ſcientia confirmet, argum. cap.diuerſitatem, extra.de conceſſ. præbend.& Innocentius in cap.de confirmationibus, extra.eod. Item actus iudiciales, & totus proceſſus in iudicio habitus confirmari poteſt,non tantùm à iudice appellationis, verùm etiam ab inferiore:nam deſerta appellatione,ad petitionem partis victricis judex à quo confirmat ſententiam à ſe pronuntiatam, d.auth. ei,qui appellat: C.de temp.& reparat.appellat. Confirmantur denique priuilegia,cap.inter dilectos, extr.de fide inſtr.beneficia,cap.ad noſtram,extr.eod.poſſeſſiones, ca.dudum,extr.de decimis,arbitria,compoſitiones,& tranſactiones, c.fin.& cap. examinata, extr. eod.cap.fin.extr.de tranſact.

Quæ Forma?

Vt ad petitionem partis, is, qui ius confirmandi habet, ex certa ſcientia, & cum cognitione cauſæ, potiſſimùm (ſi per

confirma

confirmationem alij præiudicium paratur)id, quod iure ſubſiſtit,confirmet: aliàs ſecùs.In his enim, quorum confirmatio alij præiudicare poſſit, iudex non confirmat, niſi petentibus partibus; cap.1. extr.de tranſact.& cap.venerabilis,extra.eod. Ille autem, qui petit, ius illud, cuius confirmationem petit, cōſtitutum eſſe, non autem qualitatem eius probare obſtringitur: vt putà,petens confirmationem ſententiæ, ſententiam à competente iudice,& ordine iuris ſeruato latam, nō autem iuſtam eſſe,probare tenetur,Innocent.in c.ſi quis;extr.eod.

Quis effectus confirmationis?

Effectus confirmationis pro diuerſitate actuum confirmatorum,& cauſæ cognitæ,varij ſunt: primò enim,ſi confirmatio ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione fiat per Pontificem,ius tribuit: ita vt de re,vel beneficio ſic confirmato,nemo extra Pontificem cognoſcere poſſit, niſi ſpecialiter alicui commiſerit,cap.quoniam Abbas, extr.de off.deleg.c.veniens, extr.de teſt.cap. Raynutius, extra.de teſtam.ſic per confirmationem electionis datur poteſtas adminiſtrandi, cap. tranſmiſſam, extra.de elect. Quandoque confirmatio ius non tribuit,ſed declarat,& conſeruat ius conſtitutum, c.præceptum, diſt. 12.& cap.quia intentionis, extr.de priuil.ideò talis confirmatio petitionem alterius, vel iudicis cognitionem non remoratur, cap.quia diuerſitatem, extra.de conceſſ. præbend. cap.conqueſtus, 11.quæſt. 3.quod verum quidem eſt, ſi confirmatio in forma communi conceditur.

Quæ Cognata?

Diſpoſitio legis,& partium conuentio, ſtipulatio,pactum, quibus actuum confirmatio inducitur.

Quæ Adiacentia?

Exiſtentia rei confirmandæ,æquitas,cauſæ cognitio.

Quæ Pugnantia?

Confirmatio inutilis, de qua alterum huius tit.membrum. Dicitur autem inutilis,ſi ſubreptitiè,id eſt,per falſi ſuggeſtionem, & veri ſuppreſſionem extorta; ſi contra formam iuris, contra ius Diæceſani,ſi de re litigioſa, ſi de ſententia, per interpoſitam appellationem ſuſpenſa, &c. cap. 1. cap.2.cap.3. cap.ad noſtram, cap.examinata, & cap.fin.extr.eod.

FINIS LIBRI SECVNDI.

Quod Obiectum?

Eſt vitæ benè inſtituendæ, morúmque rectè informandorum ratio. Quæ,licèt, quoad conſtituendum, & conſeruandum reipublicæ ſtatum, iuſtámque Politiam,omnibus communis tradatur; vt quiuis, omni genere virtutum ſe exerceat, formétque in hac vita ita politicos mores, ne publicam, vel ne quidem priuati alicuius reprehenſionem incurrant: ſunt tamen de negotiis, officiis, moribus, vita, habitu, & veſtitu clericorum Canonibus certæ regulæ traditæ.

Quæ ſunt Regulæ concernentes negotia, & officia Clericorum?

Primò: Clerici, officia,vel commercia ſecularia non exerceant,præſertim inhoneſta,mimis,ioculatoribus & hiſtrionibus non intendant, cap.clerici, extr.eod.

2. Clericus nec dictare, vel proferre ſententiam ſanguinis debet, nec quicquam aliud exercere, per quod ad vindictam ſanguinis tendatur,ca.ſententiam,extra.ne cleri.vel monach. Quòd ſi monitus non deſiſtat, ab officio & beneficio deponitur,cap.clericus, extra.ne cleric.vel monachi, &c.

3. Nullus clericorum Chirurgicam artem, quæ induſtionem,vel inciſionem inducit, exerceat, cap.ſententiam, extra, ne cleric. vel monachi, &c.

4. Clerici in ſacris conſtituti per ſubtractionem beneficiorum compellendi ſunt, vt deſiſtant à tabellionatus exercitio, cap.ſicut, extr.ne clerici,vel monachi, &c.

5. Sub interminatione anathematis prohibendi ſunt clerici,vel monachi,lucri cauſa negotiantes, cap.2.extra.ne cleric. vel monachi, &c.

6. Clerici non debent eſſe miniſtri,vel procuratores laicorum,quòd ſi contrà fecerint,& deprehendantur in fraude,non ſubuenitur eis ab Eccleſia, cap. ſacerdotibus, & cap.1.extr.ne cleric.vel monachi, Clement.1.eod.

7. Epiſcopo,preſbytero,aut diacono, canes, aut aut accipitres, aut huiuſmodi ad venandum habere non licet. Quòd ſi quis talium perſonarum in hac voluptate ſæpiùs detentus fuerit:ſi Epiſcopus,tribus menſibus à communione: ſi preſbyter,duobus:ſi diaconus,ab omni officio ſuſpendatur, cap.extr. de clerico venatore. Omnibus enim ſeruis Dei,venationes,& ſyluaticæ vagationes cum canibus, & accipitres aut falcones habere,interdicta ſunt,cap.omnib.extr.de cler.venat.

8. Ne quis in ſacris Ordinibus conſtitutus in Gymnaſiis

generalibus, vel aliàs publicè audiendæ philoſophiæ, aut poëſis vltra quinquennium, poſt Grammaticam, & Dialecticam, ſine aliquo ſtudio Theologiæ, aut iuris Pontificij, incumbat. Verùm, exacto quinquennio, ſi illis ſtudiis operam impendere voluerit, liberum ei ſit, dum tamen ſimul aut ſeorſim Theologiæ, aut Canonibus ſtudeat. Ratio Regulæ eſt: Ne clerici humanarum literarum illecebris capti, Theologiæ ſtudia omittant, cap. fin. extr. ne clerici, vel monachi, &c.

9. Clerici exercentes officia, vel negotia clericorum profeſſioni non conuenientia, ſi tertiò moniti non abſtinuerint, priuilegiis omnibus priuantur, quæ clericorum bonis à iure conceſſa ſunt: & quandóque etiam ſæueriùs puniuntur, ſi eorum contumacia, & mores hoc mereri videantur, ca. fin. extra. eod. & Clement. 1. eodem.

Quæ Regulæ traduntur de vita, & moribus benè formandis Clericorum?

Prima: Clerici extra matrimonium caſtitatem ſeruent: tamen, ſi in ordinatione ſua caſtitatis votum quis obtulerit, & poſteà matrimonium contraxerit, tanta eſt vis in Sacramento coniugij, quòd nec ex violatione voti ipſum diſſolui poſſit, cap. diaconus, §. hac auctoritate, 27. diſt. licèt extra votum clericus, iuxta morem patriæ ſuæ, vt ſunt Orientales, contrahere poſſit, cap. vt clericorum, extr. eod. Quòd ſi autem clericus incontinentiæ vitio, proſtituto pudore, laborare deprehendatur, ſecundùm Canonicas ſanctiones, & is, qui matrimonio vti poteſt, grauiùs puniendus eſt, d. cap. vt clericorum, extra. eodem.

Secunda: Clerici omnem vitæ temperatæ modum in cibo, potúque ſeruent, nec ſint ebrietati dediti, diſt. 35. per tot. Eſt enim ebrietas fomes omnium vitiorum, Hoſt. §. qualiter, hoc tit. Quare, clericus ebrius abſtinere debet per 30. dies à communione hominum, vel ſubijcitur corporali pœnæ, cap. ante omnia, diſtin. 35. Et ſi commonitus hanc ſatisfactionem non præſtet, ſuſpenditur ab officio, & beneficio, cap. ſanè, 15. q. 1. Modus autem in cibo ſeruatur, ſi pro ſuſtentatione corporis neceſſarius, cibus, etſi delicatior ſit, ingeratur. Non enim rerum vſus, ſed appetitus noxius, & guloſus reprobatur, ca. quiſquis, §. nam in huiuſmodi, diſtinct. 41.

Tertia: Clericus alium ad bibendum incitare, vel ipſe ab alio ad bibendum incitari, non debet: aliàs ſi commonitus non abſtinuerit, ab officio, & beneficio ſuſpenditur: ſub huius

enim

enim cenſuræ pœna Innocentius III. abuſum, quo in quibuſdam partibus ad potus æquales ſuo modo ſe obligant potatores,& ille iudicio talium plùs laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit, è medio ſuſtulit, cap.à crapula, extr.eod.

Quarta: Clerici bibendi, vel edendi cauſa tabernas ne ingrediantur, niſi peregrinationis tempore compulſi, c. clerici, extr.eod.c.clerici,diſt.44.

Quinta: Clerici ad aleas,& taxillos non ludant,nec huiuſmodi ludis interſint,d.c.clerici,extr.eod.

Sexta:Clerici non ſint contentionibus,litibus, & turbis excitandis dediti,non auari,vſurarij, vel aliis criminibus corrupti;ſed omnibus virtutibus prædìti, diſt.45.diſt.46.diſt.47.& diſt.49.per totum.

Quæ regulæ de habitu corporis,& veſtitu?

Prima Regula: Epiſcopus vilem ſupellectilem, & menſam,ac victum pauperem habeat:& dignitatis ſuæ authoritatem,fidei,& vitæ meritis quærat,c.Epiſcopus,diſt.41.

Secunda:Clericus profeſſionem ſuam & habitu, & inceſſu probet:& ideò nec veſtibus, nec calceamentis decorem quærat: in inceſſu autem debet eſſe ornatus, vt grauitate itineris mentis maturitatem oſtendat,c.clericus,diſt.41.

Tertia:Clerici,qui comam nutriunt & barbam,etiam inuiti à ſuis Archidiaconis tondeantur; aliàs comam relaxare ſub pœna anathematis prohibentur,cap.clericis,& cap.ſi quis,extra.eod.

Quarta:Clerici palliis diffibulatis in publico non vtantur: ſed vel in collum,vel ante pectus hinc inde connexis,nec aliis indumentis nimia breuitate, vel longitudine notandis, c.clerici,extr.eod.

Quinta:Cappas manicatas ad Diuinum officium intra Eccleſiam non gerant: ſed nec alibi qui ſunt in ſacerdotio, & perſonatibus conſtituti,niſi iuſta cauſa timoris exegerit habitum transformari,d.c.clerici.

Sexta:Pannis rubeis,aut viridibus,nec non manicis, aut ſotularibus, conſutitiis, frænis, ſellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam ſuperfluitatem habentibus non vtantur, d.c.clerici,§.pannis,extr.eod.

Septima:Clericus veſtibus,corporiſque ornatibus abutens, ſi beneficium habet, eius fructibus ſemeſtri ſpatio priuatur;ſi verò non habet, ſex menſibus ad Eccleſiaſticum beneficium

Non ſanctorum filij ſunt, qui tenent loca ſanctorum: ſed qui exercent opera eorum,c.non eſt,diſt.40.

Non generis dignitas, ſed morum nobilitas: nec vrbium claritas,ſed fidei puritas aliquem commendat, cap. nos qui, diſtinct.40.

Studiis literarum, & liberalium artium maximè diuina manifeſtantur,& declarantur mandata,cap.de quibuſdam, diſtinct.37.

Luxurioſa res eſt vinum, & contumelioſa ebrietas: omnis, qui cum his miſcetur, non erit ſapiens, cap. luxurioſa, diſtinct.35.

Læſa pietas eſt, dum irridetur ebrietas: vbi enim ebrietas, ibi libido dominatur & furor, cap.venter, & cap.ſexto, diſtinct.35.

Non omnis, qui ignorat, immunis eſt à pœna: ille enim ignorans poteſt excuſari à pœna,qui à quo diſceret, non inuenit:illis autem hoc ignoſci non poterit, qui habentes à quo diſcerent,operam non dederunt,c.fin.diſt.37.

DE COHABITATIONE clericorum,& mulierum.

TITVLVS II.

Continuatio.

CVm caſtitate non parum vitæ honeſtas commendetur, certis iuribus prouiſum eſt,vt ea euitentur,quæ impudicitiæ,& incontinentiæ fomitem præſtare poſſent. Non abs re igitur clericis cohabitatio mulierum, quibus ad proſtituendam pudicitiam, ſeduci, & ad incontinentiam incitari poſſent,interdicitur.

Quid eſt Cohabitatio?

Cohabitatio eſt, perſonarum in vna domo, ſub eodem tecto commorantium, conuerſatio. Nam qui in vno vico, vel villa, diſiectis ædibus, commorantur, cohabitare non dicuntur,cap.1.§.ſed ſi,extra.eod.tit.

Quo

Quotuplex Cohabitatio?

Alia eſt cohabitatio mulierum: in quibus naturale fœdus, nihil permittit ſæui criminis ſuſpicari: vt ſunt, mater, amita, ſoror, neptis, &c. c. à nobis, extr. eod. & c. interdixit, diſt. 32. Et illa cohabitatio clericis non interdicitur: quia ex talium conuerſatione contra eos in continentiæ ſuſpicionem oriri naturalis ratio non permittit. Neque obſtat c. 1. extr. eod. Vbi dicitur, neque illas, quas Canones concedunt, ſecum retineat, matrem ſcilicet, amitam & ſororem, quia inſtigante diabolo, & in illis ſcelus perpetratum reperitur, ait etiam in pediſſe quis earũdem. Nam ibi textus loquitur de coniunctis mulieribus, quæ ſecum pediſſequas, & ancillas ducunt. Quarum amica conuerſatione clericus allectus, poſthabita voti præſtiti religione, turpitudinem fornicationis exercere poſſet: quia, vt Auguſt. ait, non omnes, quæ cum ſorore mea ſunt, meæ ſorores ſunt. Ideò in Concilio Moguntinenſi decretum eſt, vt ſi presbyter in his perſonis coniunctis, quæ abſque perdiſſequis non ſunt, indigeat, habeat in vico, aut in villa domum longè à ſua conuerſatione, & ibi eis conſtitutis, quæ neceſſaria fuerint, ſubminiſtret, d. c. 1. §. ſed ſi quæ, extr. eod. Alia cohabitatio eſt mulierum, quæ non leuem incontinentiæ ſuſpicionem præbere poſſunt, & illa clericis, ob voti religionem, & conuerſationis puritatem conſeruandam, interdicitur, toto titul. extra, eod.

Quæ pœna Cohabitantium?

Circa pœnam imponendam diſtinguendum eſt. Nam aut clericus in ſacris conſtitutus, concubinam occultam habet, aut palàm. Si occultè, concubina in pœnitentiali foro punitur, ſed non in iudiciali; quia occulta delicta vindictam publicam non habent: ergò tantùm ei iniungitur pœnitentia, cap. quæ Chriſto, 26. q. 1. & c. Chriſtiana, 32. q. 1. Cleric. autem indicitur Canonica purgatio, quam ſi præſtare noluerit, vel in ea præſtanda defecerit, canonicè punitur. Quod verum eſt, ſi de eo ſit ſuſpicio, & ex ea ſcandalum generetur in populo, licèt contra ipſum nullus exiſtat accuſator, c. tua nos, extr. eod. Aliàs non dicitur, quòd occultum crimen ab Eccleſia toleretur, & occultus fornicarius diuina miniſteria adminiſtrare poſſit, c. veſtra, extr. eod. Quia ſacra, vitiis & delictis adminiſtrantis, non poſſunt coinquinari, & pollui: cùm omnia in Chriſti fide purgentur, d. c. veſtra, extr. eod. Si autem clericus palàm habeat concubinam, & eius fornicatio ſit publica, con-

cubina excommunicatur, neque abſoluitur, niſi præmiſſa ſatisfactione, & iuſta pœnitentia peracta, c.ſi concubinæ, extr. de ſent.excom.& c.ex parte,extr.de verb.ſig. Clericus autem, ſi fornicariam,ſeu concubinam,ad ſecundam,vel tertiam monitionem à ſe non remouerit,à beneficio ſuſpenditur, & correctione non ſecuta deponitur, c.ſicut,& c.ſi autem, extr.eod. Quòd ſi verò ſecum palàm non habeat, ſed crimine fornicationis ſuſpectus,poſt primam, ſecundam, & tertiam admonitionem, cum ſuſpecta muliere comperiatur fabulari, vel conuerſari, clericus excommunicationis cenſura punitur, & fœmina canonicè iudicatur,c.ſi quiſpiam,extr.eod. Quòd ſi clericus in Diaconatu, vel inferioribus Ordinibus conſtitutus, Matrimonium cum honeſta perſona contraxerit, ſiue caſtitatis votum præſtiterit, ſiue non: tamen ſi à ſacris miniſteriis ceſſare vltrò voluerit, eo licitè vti poteſt.Nam etſi in ordinatione ſua caſtitatis votum obtulerit,tamen tanta vis eſt in ſacramento coniugij,quòd nec ex violatione voti poſſit Matrimonium contractum diſſolui,c.diaconus,diſt.27.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Nullus miſſam audiat presbyteri,quem ſcit concubinam indubitanter habere,aut ſubintroductam mulierem, c.nullus, diſt.32.& c.præter,eod.

Non habitent cum clericis mulieres,niſi quæ naturali fœdere omnem ſuſpicionem excludunt,c.interdixit,diſt.32.& c. à nobis,extr.eod.

In ambiguis rebus abſolutum non debet eſſe iudicium,cap. habuiſſe,diſt.33.

Is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet,à communione non repellitur: tamen vt vnius vxoris,aut concubinæ ſit coniunctione contentus, cap. is qui non habet, diſtinct.34.

Concubina dicitur,quæ conniuentibus legibus extra Matrimonium retinetur, quaſi ſimul cubat: hic autem intelligitur, quæ ceſſantibus legalibus inſtrumentis coniugali affectu adſciſcitur,c.omnibus,diſt.34.

Fornicaria dicitur,quaſi carens forma meretrix,quæ multorum

ſubdiaconi ſint prohibendi à coniugio, diſtinct. 28. Nec video, quomodò hi & alij in hac materia diſſidentes Canones conciliari poſſint: Niſi dicamus, diaconum & ſubdiaconum, ex diſpenſatione, & ſingulari permiſſione, ſi, ſe non continere poſſe, in ordinatione confiteantur, ducere vxores poſſe, iuxta cap. diaconi quicunque, diſtinct. 28. & cap. de Syracuſanæ. §. diaconi, eadem diſtinct. Item & illi, qui à ſacris miniſteriis vltrò ceſſare voluerint: fortius enim eſt coniugij vinculum, quàm quòd ex violatione voti diſrumpi poſſit, ſecundùm c. Diaconus, qui eligitur, diſt. 27. & cap. preſbyter, diſt. 28. Quòd ſi autem à miniſteriis ſacris abſtinere nolint, ſub pœna cenſuræ Eccleſiaſticæ dimittere vxores coguntur, cap. ſi quis, extr. eodem, & cap. preſbyteris. diſtinct. 27. Alij autem clerici infra ſubdiaconatum in ordinibus conſtituti, liberè contrahere poſſunt, c. placuit, c. ſi quis, cap. lectores, c. eos qui, diſt. 32. & d. c. 1. extr. eod.

Quæ cauſa prohibitionis coniugij inter Clericos?

Cauſam prohibitionis munditiam ſacerdotalem fuiſſe, teſtatur Gregorius, cap. ante triennium, §. cauſa verò, diſtinct. 31. vt liberè cunctis diebus vitæ ſuæ orationi poſſint vacare. Si enim (vt ait Paulus) ab vxoribus eſt ceſſandum, vt expeditiùs orationi incumbamus, miniſtris vtique altaris, quibus quotidiana neceſſitas orandi incumbit, nunquam coniugali officio, quo à diuino miniſterio abſtrahi poſſint, vacare permittitur.

Quæ pœna infligitur Clericis abſque diſpenſatione nuptias contrahentibus?

Si clericus in ſubdiaconatu, vel maioribus ordinibus conſtitutus, vxorem dimittere, & iuſtam pœnitentiam agere nolit, ſuſpenditur, deponitur, & excommunicatur, cap. 1. extr. eod. & cap. preſbyter ſi vxorem, diſtinct. 28. Si autem infra ſubdiaconatum ſit in minoribus ordinibus, priuatur beneficio, & vxorem retinere compellitur, dict. cap. 1. & cap. placuit, diſtinct. 32. Pari ratione vxorati, ſicuti ad beneficia, vel dignitates non admittuntur, ita ex ignorantia ſtatus promoti rurſus deponuntur, c. cùm decorem, extr. eo. ſi tamen vxor deceſſit, quam virginem duxit, viduus petens ad ordines promoueri, repelli non debet, c. curandum, diſt. 34. Aduerte tamen, quòd Epiſcopus, circa perſonas contrahere prohibitas, diſpenſare, vel tacitè, vel expreſsè poſſit, c. diuerſis, extr. eod.

AXIOMATA, SENTENTIÆ, ET varij Canones, De permiſſione, & prohibitione Coniugij clericalis, ſtatuentes.

Diaconi quicunque, quum ordinarentur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt, dicentes, ſe velle habere vxores, nec poſſe ſe continere: hi, ſi poſteà ad nuptias peruenerint, maneant in miniſterio: proptereà quòd his Epiſcopus licentiam dederit. Quicunque ſanè tacuerint, & ſuſceperint manus impoſitionem, profeſſi continentiam, ſi poſteà ad nuptias peruenerint, à miniſterio ceſſare debebunt, c. diaconi, diſt. 28.

Diaconus, qui eligitur, ſi conteſtatus fuerit pro accipiendo Matrimonio, & dixerit, ſe in caſtitate non poſſe manere, hic non ordinetur: quòd ſi in ordinatione tacuerit: & ordinatus fuerit, & poſteà Matrimonium deſiderauerit: ſit alienus à miniſterio, & vacet à Clero. Si verò diaconus à miniſterio ceſſare voluerit, contracto Matrimonio licitè poteſt vti. Nam etſi in Ordinatione ſua caſtitatis votum obtulerit, tamen tanta eſt vis in Sacramento coniugij, quòd nec ex violatione voti poteſt diſſolui ipſum coniugium, c. diaconus, §. hac auctoritate, diſtinct. 27.

Quidam, nubentes poſt votum, aſſerunt adulteros eſſe: ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt, c. quidam, diſt. 27.

Si vir votum virginitatis habens, adiungitur vxori, poſteà non dimittat vxorem, ſed tribus annis pœniteat, cap. ſi vir, diſtinct. 27.

Vouentibus virginitatem, non ſolùm nubere: ſed etiam velle, damnabile eſt, c. vouentibus, diſt. 27.

Si nupſerit virgo non peccat: non illa virgo, quæ ſemel cultui diuino ſe dedicauit. Harum enim ſi qua nupſerit, habebit damnationem: quia primam fidem irritam fecit, c. ſi nupſerit, diſtinct. 27.

Presbyteris, diaconis, ſubdiaconis, & monachis concubinas habe

habere, ſeu Matrimonia contrahere, penitùs interdicimus: cõtracta quoque Matrimonia ab huiuſmodi perſonis diſiungi, & perſonas ad pœnitentiam redigi debere, iuxta ſacrorum Canonum diffinitionem, iudicamus, cap. presbyteris, diſtinctione, 27.

Nullum facere ſibdiaconum præſumant Epiſcopi, niſi, qui ſe caſtè victurum promiſerit: quia nullus ad miniſterium altaris accedere debet, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata, cap. nullum, diſt. 28.

Decernimus, vt hi, qui in Ordine ſubdiaconatus, & ſupra, vxores duxerint: aut concubinas habuerint, officio, atque Eccleſiaſtico beneficio careant. Cùm enim ipſi templum, & vaſa Domini, & ſacrarium Spiritus ſancti debeant eſſe, & dici, indignum eſt eos cubilibus, & immundiciis deſeruire, cap. decernimus, diſt. 28.

Diaconi, qui in Ordinatione ſua dicunt ſe velle habere vxores, ſi poſteà ad nuptias venerint, non prohibentur à miniſterio, c. de Syracuſanæ, §. diaconi, diſt. 28.

Presbyter, ſi vxorem duxerit, ab Ordine illum deponi debere: quòd ſi fornicatus fuerit, vel adulterium commiſerit, extra Eccleſiam abiici, & ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet, cap. presbyter, diſt. 28.

Aſſumi aliquem ad ſacerdotium in coniugij vinculo conſtitutum non oportet: niſi fuerit promiſſa conuerſio, cap. aſſumi, diſtinct. 28.

Sacerdotibus, vt ſemper valeant altari adſiſtere, ſemper ab vxoribus eſt abſtinendum, capit. ſacerdotibus, diſtinct. 31.

Eos ad ſacrificia, fas eſt admitti, qui vel cum vxore non exerceant carnale officium, cap. eos, diſt. 31.

Presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia modò non eſt, etiam alienarum nuptiarum vitare debent conuiuia: nec his cœtibus miſceantur, vbi amatoria cantantur, & turpia, aut obſcœni motus corporum

habere, ſeu Matrimonia contrahere, penitùs interdicimus: cõtracta quoque Matrimonia ab huiuſmodi perſonis diſiungi, & perſonas ad pœnitentiam redigi debere, iuxta ſacrorum Canonum diffinitionem, iudicamus, cap. presbyteris, diſtinctione, 27.

Nullum facere ſibdiaconum præſumant Epiſcopi, niſi, qui ſe caſtè victurum promiſerit: quia nullus ad miniſterium altaris accedere debet, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata, cap.nullum, diſt.28.

Decernimus, vt hi, qui in Ordine ſubdiaconatus, & ſupra, vxores duxerint: aut concubinas habuerint, officio, atque Eccleſiaſtico beneficio careant. Cùm enim ipſi templum, & vaſa Domini, & ſacrarium Spiritus ſancti debeant eſſe, & dici, indignum eſt eos cubilibus, & immundiciis deſeruire, cap.decernimus, diſt.28.

Diaconi, qui in Ordinatione ſua dicunt ſe velle habere vxores, ſi poſteà ad nuptias venerint, non prohibentur à miniſterio, c.de Syracuſanæ, §.diaconi, diſt.28.

Presbyter, ſi vxorem duxerit, ab Ordine illum deponi debere: quòd ſi fornicatus fuerit, vel adulterium commiſerit, extra Eccleſiam abiici, & ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet, cap.presbyter, diſt.28.

Aſſumi aliquem ad ſacerdotium in coniugij vinculo conſtitutum non oportet: niſi fuerit promiſſa conuerſio, cap.aſſumi, diſtinct.28.

Sacerdotibus, vt ſemper valeant altari adſiſtere, ſemper ab vxoribus eſt abſtinendum, capit.ſacerdotibus, diſtinct. 31.

Eos ad ſacrificia, fas eſt admitti, qui vel cum vxore non exerceant carnale officium, cap.eos, diſt.31.

Presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia modò non eſt, etiam alienarum nuptiarum vitare debent conuiuia: nec his cœtibus miſceantur, vbi amatoria cantantur, & turpia, aut obſcœni motus corporum

Choreis, & ſaltationibus efferuntur: ne auditus, & obtuitus ſacris miniſteriis deputati: turpium ſpectaculorum, atque verborum contagione polluantur, cap. presbyter, diſt. 35.

Nec in perpetuum, ſed tempore oblationis à complexu ſuarum vxorum ſacerdotes abſtineant, cap. quoniam, diſt. 31.

Presbyter vxorem ſuam, quaſi ſororem diligat, & quaſi hoſtem fugiat, cap. presbyter, diſt. 32.

Si quis diſcernit presbyterum coniugatum, tamquàm occaſione nuptiarum, quòd offerre non debeat, & ab eius oblatione ideò abſtineat: anathema ſit, cap. ſi quis, diſt. 28.

Presbyterum non legalibus nuptiis detentum, Cathedram quidem habere, ſed ab officio abſtinere præcipimus, cap. presbyterum, diſt. 28.

Eos, qui poſt prohibitionem factam à ſuis ſe vxoribus continere noluerint, ad ſacrum Ordinem nolumus promoueri: Quia nullus debet ad altaris miniſterium accedere, niſi, cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata, cap. ante triennium, diſt. 31. Cauſa huius inſtitutionis fuit munditia ſacerdotibus: vt liberè cunctis diebus vitæ ſuæ Orationi vacare poſſint. Si enim (vt ait Paulus Apoſtolus) ab vxoribus eſt ceſſandum, vt expeditiùs Orationi vacemus, miniſtris vtique altaris, quibus quotidiana neceſſitas orandi incumbit, nunquàm coniugali vacare officio permittitur, d. cap. ante triennium, diſt. 31.

Nicœna Synodus vſum coniugij in vniuſcuiúſque voluntate, non neceſſitate, permiſit, ob hanc rationem, quòd ſcilicet cum propria vxore concubitus, ſit caſtitas, cap. Nicœna, diſtinct. 31.

Si quis vituperat nuptias, & dormientem cum viro ſuo fidelem, ac religioſam mulierem deteſtatur, aut culpabilem exiſtim at, anathema ſit, cap. ſi quis, diſt. 31.

Poſt Baptiſmum debet eſſe monogamus, id eſt, vnius vxoris vir, qui in Epiſcopum eſt ordinandus, cap. vnius vxoris, diſtinct. 26.

Vnius uxoris vir Epiſcopus *ſignificat ex omnibus gentibus vnitatem vni viro Chriſto ſubditam, cap. acutiùs, diſtinct. 26.*

Sicut duobus dominis ſeruire, ſic ab vno domino apoſtatare, atque in alterius ſuperſtitionem ire, non licet, d. cap. acutiùs, in fine, diſt. 26.

In Baptiſmate culpa admittitur, non lex coniugij aboletur, cap. deinde, diſt. 26.

Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, d. cap. deinde, diſt. 25. Et eius interpretatio, ibid.

Nuptiarum copula, quia Dei mandato perficitur, non poteſt dici peccatum: & quod peccatum non eſt ſolui, inter peccata credi non debet: eritq́; integrum & ſalutare exiſtimare, aboleri non poſſe nomen prioris, cùm non ſit dimiſſum pro peccato, quod ex Dei *ſit voluntate complexum, cap. cùm deinde, in fine, diſt. 26.*

Qui, demortua vxore, denuò contrahit Matrimonium, non peccat, cap. qui ſine, diſt. 26.

Bigami dicuntur, non ſolùm, qui poſt Baptiſma coniugia frequentant, ſed etiam qui ante Baptiſmum vnam, & poſt Baptiſmum alteram coniugem habuiſſe probãtur: Et is in ſacerdotem ordinari non debet: non quia deliquerit ſecundam accipiendo vxorem, ſed quia prærogatiuâ exutus eſt ſacerdotis, cap. vna tantùm, §. vnde datur, diſt. 26.

Virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſunt, quàm inceſtæ, cap. virgines, diſt. 27.

Si ſe cuiquam mulier presbyteri, vel diaconi, relicta, duplici coniugio coniunxerit, aut caſtitate fruantur, aut ſeparentur: aut certè, ſi in criminis intentione perſtiterint, pari excommunicatione plectantur, c. ſi ſe cuiquam, diſt. 28.

Si quis docuerit ſacerdotem, ſub obtentu religionis, propriam vxorem contemnere, anathema ſit, cap. ſi quis, diſt. 28.

De presbyteris non eſt laicis iudicandum, cap. conſulendum, diſt. 28.

Nos virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam cum caſtitate, & religionem Deo acceptiſſimam eſſe dicimus, & renuntiationes ſæcularium negotiorum, atque actuum, cum humilitate approbando laudamus, & nuptiarum vinculum, quod ſecundum caſtitatem perdurat, honoramus, & diuites cum fide, iuſtitia, & operibus bonis non abiicimus, cap. hæc autem, diſt. 30.

Nullus Miſſam audiat presbyteri, quem ſcit concubinam indubitanter habere, aut ſuperinductam mulierem, ca. nullus Miſſam, diſt. 32.

Quicunque ſacerdotum, diaconorum, ſubdiaconorum, concubinam palàm duxerit, vel ductam non reliquerit, à diuinis officiis arceatur, cap. præter, diſt. 32. & cap. habuiſſe, diſtinct. 33.

Non habitent cum Clericis mulieres, niſi, quæ naturali fœdere, omnem ſuſpicionem excludunt, c. interdixit, diſt. 32.

In ambiguis rebus abſolutum non debet eſſe iudicium, ca. habuiſſe, diſt. 33.

Is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur: tamen, vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubinæ ſit coniunctione contentus, cap. is, qui non habet, diſt. 34.

Chriſtiano non dicam plurimas, ſed nec duas ſimul habere, licitum eſt: niſi vnam tantùm; aut vxorem, aut certè loco vxoris, (ſi coniunx deeſt) concubinam, cap. Chriſtiano, diſt. 34.

Epiſcopus multùm familiaritatis habens cum quadam filia, ſi monitus non abdicet, excommunicatur, cap. quorundam, diſt. 34.

Concubinas habere non licet vobis, etſi non habeatis vxores, tamen non licet vobis habere concubinas, quas poſteà dimittatis, & ducatis vxores, tanto magis damnatio erit vobis, ſi volueritis habere vxores, & concubinas, cap. audite, §. concubinas, diſtinct. 34.

Regula

Regulæ ſanctorum patrum, pro tempore, loco, & perſona, & negotio, inſtante neceſſitate, traditæ ſunt: pro quorum varietate etiam intelligi debent, cap.1.2.3.4.diſt.29.

DE CLERICIS NON RESIdentibus in Eccleſia, ſeu præbenda.

TITVLVS IIII.

Continuatio.

CLericus non tantùm ab iis, quæ animum à diuinis officiis auertant, abſtinere: ſed etiam Eccleſiæ, in qua beneficium tenet, adeſſe, & ſumma, qua fieri poteſt, induſtria, fideíque integritate munus, ratione obtenti beneficij, iniunctum obire debet.

Quid eſt reſidentia?

Reſidentia eſt clerici in Eccleſia beneficium tenentis, cum voluntate debiti præſtandi ſeruitij præſentia: Dico; *cum voluntate præſtandi ſeruitij*; quia parùm eſſet, præſentiam ſui exhibere, & curam, ſeu ſeruitium Eccleſiæ negligere, cap.extirpandæ, extr.de præbend.& cap.quia nonnulli, extr.eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Præceptum diuinum, & voluntas clerici præſentis, nec ratione obtenti beneficij iniunctum ſibi munus recuſantis, d. cap.quia nonnulli, extra.eodem.

Quod Obiectum?

Omnia ſeruitia, quorum præſtationem obtenti beneficij poſſeſſio requirit, vt ait Hoſtienſ. §.quis clericus, hoc titulo.

Quæ Forma?

Vt Clericus Eccleſiæ, in qua præbendam habet, adſit; nec non ſeruitia, quæ ipſi, ratione præbendæ, vel beneficij imponuntur, in propria perſona: vel ſi iuſtam abſentiæ cauſam allegare poſſit, per Vicarium præſtet; qua tamen non probata, per ſubtractionem prouentuum, aliiſque Pontificij iuris remediis, per ſe, etſi præbenda ſit admodum tenuis, & vltra viginti aureos annui reditus non habeat, ſeruitia facere tenetur, quia eius induſtria videtur requiſita, d.cap.quia nonnulli, cap.conquerente, & cap.cùm ad hoc, extr.eod.

Quæ Forma procedendi contra non reſidentes, & abſentes contumaces?

Si prælatus, vel Clericus, in Eccleſia, in qua prælaturam, vel beneficium obtinet, non reſideat, monendus eſt, & citandus, vt termino in citatione pręfixo ad Eccleſiam reuertatur: quòd ſi intra terminum præfixum non redeat, nec iuſtam impedimenti cauſam afferat, beneficio, vel pręlatione priuatur, aliúſque in eius locum ſufficitur, cap. ex parte, extr. eod. Quod quidem verum eſt, ſi longo tempore abſit, & Eccleſiæ vtilitas clerici contumaciter abſentis præſentiam, & adiuuamen expoſcat, d. cap. ex parte, verſ. decem annorum. Quòd ſi autem breuiori tempore abſit, non facilè ei terminus peremptorius pręfigetur, nec ob id contumaciam commiſſam impunè feret. Quoniam, diaconus, vel preſbyter, ſi per tres ſeptimanas, vel Clericus in minoribus Ordinibus conſtitutus, ſi aliquot diebus ſolennibus ab Eccleſia ſua defuerint, triennio à communione ſuſpenduntur, cap. ſi quis in clero, 7. quæſt. 1. Quòd ſi locus, vbi clericus abſens degit, ignoretur, vel ratione loci, temporis, vel cuiúſque alterius impedimenti, ad ipſum citatio deferri non poſſit, tribus edictis in eius Eccleſia publicè propoſitis, euocabitur: quòd ſi nec dum intra ſex menſes reuertatur, beneficio, vel Eccleſia ſua priuari poterit, cap. ex tuæ deuolutionis, extr. eod. Denique, ſi ob clerici eruditionem, & præſtantiam, eius priuationem Eccleſiæ non expedire viſum fuerit, per ſuſpenſionis, vel excommunicationis ſententiam, abſentis contumacia coërcetur, qua pœna contempta, à contumace rerum ſpiritualium adminiſtratio ei interdici poterit, d. cap. ex tuæ, §. contra eos, extr. eod. Epiſcopus etiam, relicto ſuo Epiſcopatu abſque Superioris licentia, ad alium tranſiens, ſolo Pontificis mandato, Epiſcopatu vtroque & habito, & ambito priuatur, licèt ab Archiepiſcopo, ſuſpendi, & excommunicari poſſit, ſi vel tranſeat, vel relicta Eccleſia ſua, abſque probabili cauſa euagetur, capit. accuſatus, 3. quæſt. 6. cap. 1. extra. eodem.

Quæ ſunt cauſæ legitimæ à pœna contumacium liberantes?

Prima cauſa excuſationis à pœna eſt, priuilegium à Pontifice, vel Epiſcopo, ſuper abſentia conceſſum: Si tamen Eccleſia miniſtrorum patitur defectum, etiam priuilegiati, per ſubtractionē prouentuum, reſidere coguntur, cap. cùm ad hoc, extr. eod. cap. ſuggeſtum, extr. de decimis, cap. quid per nouale, extr. de verb. ſign. Secunda: Infirmitas. Nam qui ita detinetur

tur morbo, vt rerum ad officium ſuum pertinentium non poſſit ſatagere, non modò beneficij ſui fructus conſequetur, ſed & diſtributiones canonicas, & omnia, quæ clerico in bona valetudine conſtituto, & officium ſuum præſtanti, concederentur, cap. 1. extra. de cleric. ægro. & cap. vni. in 6. eod. Tertia: Permiſſa facultas à Prælato, vel Capitulo bonis literis operam nauandi in honeſto & probato Gymnaſio: dummodò hæc vacatio ſeptennij tempus non excedat, cap. tuæ fraternitatis, extr. eod. & cap. cùm ex eo, gloſſ. in verb. ſeptennio, de elect. in 6. Dico, *in probato aliquo Gymnaſio*, quia, ſi in villis, & caſtellis, vbi nullum, aut exiguum eſt ſtudiorum exercitium, quis verſaretur, priuilegio, ex cauſa ſtudiorum abſentibus indulto, gaudere non poterit, d. cap. tuæ fraternitatis, extr. eod. Quarta: Inimicitiæ capitales. Quoniam illæ etiam à publico munere immunitatem præſtant. cap. bonæ memoriæ: extra. de elect. Quinta: Tuitio iurium ipſius Eccleſiæ, ad quæ conſeruanda licitè quis abeſſe poteſt: etſi tempore promotionis de facienda reſidentia in ipſa Eccleſia præſtitiſſet iuramentum, cap. ex parte tua propoſitum, extra. eod. Sexta: Senectus præſtat excuſationis cauſam. Non vt à ſene Eccleſia prorſus deſeratur, ſed vt aliquatenùs muneris iniuncti adminiſtratione liberetur. Eſt enim ſenectus per ſe oneroſa, & languida, multas ſecum afferens infirmitates, & aduerſitates. Nihil igitur rationi, & æquitati magis conſentaneum, quàm eius labores, qui multo tempore, promouendis Eccleſiæ vtilitatibus inſudauit, adiuuamine quodam alleuiari. Vnde Zacharias Pontifex Bonifacio Moguntino Archiepiſcopo ſenio confecto petenti in ſuum locum alium conſtitui, non Moguntinam Eccleſiam relinquere, ſed Coadiutorem, qui ipſum cura, & ſollicitudine commiſſarum animarum liberet, & ei morienti in Epiſcopatu ſuccederet, datis ad ipſum Apoſtolicis literis ſibi adſciſcere, & ordinare conceſſit, cap. petiſti, 7. quæſt. 1. Et aliæ conſimiles cauſæ, quæ vel ex paritate rationis, vel æquitate his connumerari poſſunt.

Quæ cauſa Impulſiua faciendæ Reſidentiæ?

Chriſtiana charitas, vrgens neceſſitas, debita obedientia, ac euidens Eccleſiæ, ac Reipubl. vtilitas.

Quis Finis, & Effectus?

1. Regnum Dei; ſi debito modo ſeruitium fiat, vt ait Hoſtienſ. §. quod ſi præmium, hoc titul. 2. Acquiſitio iuris eli-

gendi, & ſpiritualis conſortij, aliud niſi impediat, cap. quia propter, extra. de elect. 3. Perceptio fructuum ipſius beneficij, cap. relatum, cap. cùm ſecundum, & cap. extirpandæ, extra. de præbend. & dignitatibus. 4. Perceptio diſtributionum canonicarum, quæ ſolùm inter præſentes clericos, non autem abſentes, ſiue contumaciter abſint, ſiue ex priuilegio excuſentur, diſpertiuntur, dempto clerico, ob infirmitatem corporis abſente; is enim harum diſtributionum etiam particeps eſt, cap. vnico, eod. tit. in 6.

Quæ Cognata Reſidentiæ?

Quælibet abſentia priuilegiata, quæ reſidentiæ, quoad perceptionem fructuum, ipſius beneficij æquiualet, & præſentia clerici, officium tamen ſuum negligentis.

Quæ Pugnantia?

Contumacia abſentis, officij iniuncti neglectus, tranſitio ab vna Eccleſia ad aliam, ex ambitione, cupiditate, auaritia, cap. mutationes, 7. quæſt. 1.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Priuandus eſt beneficio Prælatus, vel clericus non reſidens, qui citatus & monitus non reuertitur in termino ſibi præfixo, niſi iuſta allegetur impedimenti cauſa, cap. ex parte, extra. eod. & cap. fin. eodem.

Si ignoretur locus, vbi clericus non reſidens degat, tribus edictis in Eccleſia euocabitur: qui ſi intra ſex menſes non reuertatur, beneficio priuatur, cap. ex tuæ, extr. eod.

Fraus, & dolus nemini patrocinium præſtare debent, cap. tuæ fraternitatis, extr. eod.

Si Eccleſia patitur miniſtrorum defectum, priuilegiati ſuper abſentia, per ſubtractionem prouentuum redire coguntur, cap. cùm ad hoc, extr. eod.

Qui iurauit in Eccleſia reſidere, pro ſeruitiis Eccleſiæ licitè ſe abſentat, cap. ex parte, extr. eod.

Qui ſtudiorum cauſa, vel in ſeruitio Epiſcopi, abeſt, omnes beneficij fructus, præter diſtributiones Canonicas, tanquam

quàm reſidens, percipit, cap. de cætero, extr. eod. & c. tuæ fraternitatis, eod.

Epiſcopus, ſine licentia Papæ, ad alium Epiſcopatum tranſire non poteſt: quod ſi fecerit, & habito & ambito priuabitur, c. 1. extr. eod.

Nemo debet afflicto afflictionem addere, ne ipſum culpæ offenſa reſpiciat, c. cùm percuſſio, 7. q. 1.

Periculoſum eſt in rebus diuinis poteſtati, & iuri ſuo renuntiare, c. quàm periculoſum, 7. q. 1.

In dignitate conſtitutus, ſi ſenio ſit grauatus, coadiutor illi dandus eſt, qui morienti ſuccedat, cap. petiſti, 7. quæſtio. 1.

Neceſſitatis, & vtilitatis cauſa Epiſcoporum mutationes fieri poſſunt, c. mutationes, 7. q. 1.

Non eſt reprobatio, ſed virtutis probatio, bonorum aduerſitas, 7. quæſt. 1.

Pro gradu ſui officij quémque meliorem eſſe oportet, c. qualis, c. 3. 8. quæſt. 1.

Oportet eum, qui docet eſſe talem, vt pro ingenio diſcentium ſemetipſum poſſit aptare, c. oportet, 8. q. 1.

DE PRÆBENDIS, ET DIGNITATIBVS.

TITVLVS V.

Continuatio.

LEgi diuinæ conſentaneum eſt, vt qui in Eccleſia ſua reſidet, & debitum ſeruitium præſtat, ab eadem Eccleſia ſuſtentationem, dignitati, & officio conuenientem percipiat: Qui enim altari ſeruit, de altari viuere debet, c. ex his, 12. q. 1. & c. Eccleſiaſticis, 12. q. 2.

Quid eſt Præbenda?

Præbenda, ſecundum Hoſtienſem, eſt ius percipiendi prouentus Eccleſiaſticos, competens percipienti tanquàm vni, ex

collegio, ex Canonia promanans, Hoſtienſ. §. quid ſit præbenda, hoc tit.

Quotuplex Præbenda?

Præbendæ bifariàm intelligi poſſunt: Vel, vt in aliquorum patrocinio, & tutela ſunt: quia ab illis ſunt fundatæ, & conſtitutæ, vel locupletatæ, quas & propterea patronatus iura appellant. Et de his hoc loco non agitur: quia cùm non vni ex collegiis competant, neque ex Canonia deſcendant, impropriè præbendæ dicuntur, vt notatur in cap. Cùm M. Ferrarienſis, extr. de conſtitut. cap. poſſeſſiones, 16. quæſtio. 1. & cap. 2. extr. de inſtitut. Alio modo præbendæ dicuntur, ab omni cuiuſque patronatu ſolutæ, & annexæ ipſi Canoniæ, ſolùm perſonis collegiatis competentes. Vnde dicitur, Canonicum abſque præbenda eſſe non poſſe, & Canoniam habentem, ex conſequenti præbendam habere debere, c. relatum, & c. dilectus, ext. eod. & c. cùm ſuper, ext. de conceſſ. præb. & dict. c. cùm M. Ferrar.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt collatio Canoniæ facta ab eo, qui ius conferendi habet: ſicuti enim actio ex obligatione, ita præbenda ex Canonia deſcendit. Vnde Epiſcopus ad ſacros ordines aliquem promouens, qui præbendam non habet, nec de ſuo Patrimonio ſe ſuſtentare poteſt, ipſi etiam ex ſuis facultatibus, de alimentis neceſſariis, donec beneficium adipiſcatur, prouidere debet. Fuit enim in arbitrio eius, vel non ordinare, qui titulum non habuit; vel ordinare, & ei vſque quo conſequatur titulum, neceſſaria ſuppeditare, c. non liceat, c. cùm ſecundùm, & c. tuis quæſtionibus, extr. eod.

Quid eſt Canonia?

Canonia eſt, ius quoddam, quod ex electione, ſeu collatione, vel inſtitutione, & receptione alicuius in canonicum, oritur, ſiue acquiritur, vbi certus eſt canonicorum numerus; vel de nouo creatur, vbi certus numerus non habetur, Hoſt. in §. quid ſit præbend. eod. tit.

Quomodo differunt Canonia, & Præbenda?

Differunt, vt cauſa & effectus. Quia Canonia eſt ius, cuius effectus eſt, fructuum perceptio: contemplatione enim iuris per collationem Canoniæ conſtituti, præbenda conceditur. Vnde Canonia in iure, præbenda autem propriè in perceptione fructuum conſiſtere dicitur, Hoſtien. d. §. quæ ſit præbenda, verſ. præbenda.

Quod

Quod Obiectum?

Sunt fructus beneficij, annuæ penſiones, & omnes reditus ad præbendam ſpectantes, quæ canonici ſuſtentationi ſufficere poſſint.

Quæ Forma?

Vt, collata Canonia, clerico in eadem Eccleſia reſidenti, pro meritorum qualitate, perſonæ conditione, dignitatiſque ratione, vitæ honeſtè, & dignè ſuſtentandæ neceſſaria ſubminiſtrentur. Ad præbendam enim obtinendam in Eccleſia non ſufficit in eadem adepta Canonia, vel, vt quis titulum Canonici ſit per collationem conſecutus, ſed requiritur eiuſdem etiam reſidentia; cùm clericus non reſidens iure percipiendorum fructuum, (quod præbendam eſſe dixi) imò etiam ipſo titulo, ob nimiam contumaciam priuetur, Hoſtienſ. in §.1.& §.vltim.titul.de cleric.non reſident. Quæ autem ſit forma conferendarum præbendarum, & quæ ad collationem requirantur, infrà, tit.de conceſſ. præbendarum, conuenientiùs tradetur.

Quæ cauſa Finalis?

Vt diligentiùs diuina officia adminiſtrentur: ne alioquin clericus neceſſariæ ſuſtentationis indigentiá compulſus, ad alia officia gratia parandi vitæ neceſſaria, confugiat, & animum à diuino cultu, & ſeruitio abdicet.

Qui Effectus?

Perceptio redituum vitæ ſuſtentandæ neceſſariorum, tranquillitas animi diuino ſeruitio expediundo intenti, facultas ſubueniendi pauperibus, aliiſque egentibus hominibus in neceſſitate.

Quid eſt Dignitas?

Dignitas eſt, rerum Eccleſiaſticarum cum iuriſdictione adminiſtrandarum poteſtas.

Quæ cauſa Efficiens?

Statuta Pontificum, decreta Conciliorum, & vota Collegiorum, per viam electionis alicui poteſtatem adminiſtrandi res Eccleſiaſticas concedentium.

Quod Subiectum? vel, Qui dicuntur habere Dignitatem?

Omnes Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Archidiaconi, Archipreſbyteri, Abbates, Præpoſiti, Priores, & omnes Collegiatæ Eccleſiæ Præfecti, Abbas in c.multa, extr.eod.

Quod

Quod eſt Obiectum?

Gradus præeminentia, adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum,& iuriſdictio.

Quæ Forma?

Vt in Eccleſia tantùm vna vnam habeat dignitatem, via poteſtatis per electionem, vel alium quemuis modum tranſlatæ, iuriſdictionem ſibi in ſubditos competentem exerceat, resque Eccleſiaſticas ſibi commiſſas,fideliter adminiſtret.Solus enim Prælatus in dignitate conſtitutus,rerum Eccleſiaſticarum cum iuriſdictione adminiſtrandarum habet poteſtatem: non autem is,qui perſonatum, vel officium habet. Eſt enim perſonatus prærogatiua in Eccleſia,omni carens iuriſdictione;veluti, ſi quis ſedem habeat præ cæteris in choro eminentem,aliarum prærogatiuarum, & præſertim iuriſdictionis expers. Officium autem eſt ius adminiſtrandarum rerum Eccleſiæ ſine iuriſdictione,Abbas c.multa,ext.eod.& Felin.in rubrica,de offic.deleg.

Quis Effectus?

Poteſtas adminiſtrandi res Eccleſiaſticas, & exercendi iuriſdictionem in clericos inferiores.

Quæ Cognata?

His,qui in dignitate ſunt,comparantur Eccleſiæ Cathedralis Canonici, cap.ſtatutum, extr.de reſcript.item rectores Eccleſiarum; affinitatem etiam habent cum dignitatibus, & præbendis perſonatus officium, Canonia, & ius patronatus.

Quæ Adiacentia?

Sacer ordo.Nam licèt Epiſcopatus,& ſimilia,ſacer ordo ſit, dignitatem tamen annexam habet,ſicuti præbendam, Canoniam,& reſidentiam.

Quæ Pugnantia?

Contumacia abſentis, ſuſpenſio, depoſitio, & excommunicatio,neglectus minoris demandati.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Solùm egentibus ſubuenire debemus, ſi non culpa ſua ad egeſtatem veniſſent,c.1.diſt.86.

Nihil aliud eſt habenti dare,quàm perdere,cap.paſtor,1. quæſtio.2.

Sicuti vnum corpus plura membra habet, nec omnia ad

vnum

vnum actum idonea: ita quis in vna Eccleſia poteſt plures dignitates obtinere, cap. ſingula, diſtinct. 89. cap. quia in, extr. eodem.

Dignum eſt, vt qui diuinis adſcribuntur obſequiis, Eccleſiæ ſuſtententur ſtipendiis.

In bonis Eccleſiæ non ſucceditur iure conſanguinitatis, c. 1. extr. eod.

Ratio nulla permittit, vt, quod pro communi vtilitate datum eſſe cognoſcitur, propriis cuiuſquam vſibus applicetur, c. ratio, extr. eod.

Qui ordinauit aliquem ad ſacros ordines ſine titulo, nec de ſuo Patrimonio viuere poſſit, prouidere eidem de ſuis facultatibus tenetur, donec aliquem titulum fuerit conſecutus, cap. Epiſcopus, extr. eod. c. 2. cum ſecundum, extr. eod.

Canonia non poteſt eſſe abſque præbenda: Ideoq; ſi ordinatus non habeat, vnde viuat, is, ex cuius iuſſu quis ordinatus eſt, ei de præbenda prouidere tenetur, c. relatum, extr. eod.

Præbendæ, & dignitates nec diuidi, nec permutari debent, c. maioribus, extr. eod.

Habens plures Eccleſias alteram eligere, & alteram dimittere compellitur, c. referente, extr. eod.

Reſcriptum ſtrictè eſt interpretandum, cap. fin. extra. eodem.

Propter inopiam præbendarum Eccleſiæ Cathedralis, poſſunt eis annecti capellæ, reſeruata ipſarum presbyteris congrua portione, c. poſuiſti, extr. eod.

Beneficium datur propter officium: ergo pueri, & beneficiati, qui non poſſunt in eadem Eccleſia deſeruire, in ea non debent idonei ad conſequendum beneficia reputari, cap. ſuper inordinata, extr. eod.

Clerici ignobiles, & non eminentis ſcientiæ, propter hoc non debent à præbendis repelli, etiam in Eccleſia, quæ tales admittere non conſueuit. c. venerabilis, extr. eod.

Abſens propter Theologicum ſtudium, fructus beneficio-

rum

rum ſuorum percipit in abſentia: ſed nullo modo quotidianæ diſtributiones, c. licet, extr. eod.

Cum ſublimibus & literatis perſonis circa pluralitatem beneficiorum incompatibilium, ſolus Papa diſpenſat, cap. de multa, extr. eod.

Abſenti poteſt conferri beneficium, alio mediante: Nec refert vtrùm abſens inueſtiatur per perſonam mediam, vel, perſona media inueſtiatur pro abſente, cap. accedens, extra. eodem.

Si duo electi ad aliquam dignitatem compromittant in iudices, poterit iudex alterum confirmare, & alteri, pro bono pacis, de prouentibus prouiſionem facere, cap. niſi eſſent, extra. eod.

Sicuti duo, vel plures eandem dignitatem, vel præbendam habere non poſſunt: ita nec vnus plures dignitates, vel perſonatus in vna, vel diuerſis Eccleſiis habere poteſt, c. ad hæc, & c. tuæ fraternitatis, extr. eod.

DE CLERICO ÆGROTANTE, vel debilitato.

TITVLVS VI.

Continuatio.

SIcuti propter ſenectutem, clericus in dignitate conſtitutus, ab officio, vel dignitate non remouetur: ſed adiutor, qui vicem eius ſubeat, ei adiungitur: ita etiam clericus infirmitate detentus, dignitatem, vel beneficium, quod habet, non amittit: ſed ei datur coadiutor, qui curam habeat animarum: & de facultatibus Eccleſiæ ad ſuſtentationem ſuam congruam recipiat portionem. c. de rectorib. extr. eod.

Quid eſt infirmitas, vel morbus?

Morbus, apud Sabinum definitur, habitus cuiuſque corporis contra naturam: qui vſum eius ad id facit deteriorem, cuius cauſa natura nobis eius corporis ſanitatem dedit. l. 1. §. 7. ff. de ædil. edict. & redhibit. Et vel in toto corpore: vel parte cor-

corporis accidit: toto corpore, vt febris: parte, vt cæcitas, & c. dict.l.1.§.7.

Quotuplex Morbus?

Duplex, ſonticus, & non ſonticus. Sonticus morbus dicitur, qui cuiuſque rei agendæ impedimento eſt. Non ſonticus autem, qui impedimento non eſt, l. quæſitum, ff. de re iudicata.

Qui morbus clerici non reſidentis, & non adminiſtrantis abſentiam excuſat?

Morbus ſonticus: vt eſt apoplexia, paralyſis, &c. & motus corporis contra naturam, quem febrim appellant. Non autem is, qui impedimento eſſe non ſolet, vt leuis febricula, vetus quartana, vt aſſerit Iulianus in l.quæſitum, ff.de re iudic. Diſtingue tamen circa perſonas. Aut ſuperior prælatus, vt eſt Epiſcopus, & rector Eccleſiæ, morbo graui, & incurabili corripitur: vt lepra, vel morbo ſontico, impediente officij adminiſtrationem: & coadiutor ei dandus eſt, qui curam habeat animarum, & de facultatibus Eccleſiæ ad ſuſtentationem ſuam congruam recipiat portionem, cap.de rectoribus, & cap.fin. extr.eod.cap.vnico, eod.tit.in 6. Aut clericus, nulla præfulgens dignitate, ſed ex inferioribus quidam, corporis infirmitate laborat, & ab executione officij, ſiue adminiſtrationis, remouetur: ita vt ipſe fructus beneficij ſui, & alias diſtributiones canonicas percipiat, iuxtaque Eccleſiæ facultates ſibi neceſſaria, quamdiu vixerit, miniſtrentur, cap.tua nos, & cap.1.extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Afflictio afflicto non eſt addenda, cap.ex parte, extr. eod.

Epiſcopo, qui propter morbum incurabilem paſtorale officium exercere non poteſt, dandus eſt coadiutor, cui portio competens redituum Epiſcopatus ad ſuſtentationem aſſignetur, c.ex parte, & c.de rectoribus, extr.eod.

Clericus infirmus integrè percipit fructus beneficij ſui, c.1. extr.eod.

Alter alterius miſeria miſereri debet, cap. ex parte, extr.eod.

DE

DE INSTITVTIONIBVS.

TITVLVS VII.

Continuatio.

SIngularis modus conferendi beneficia, ſeu præbendas in patronatu alicuius conſiſtentes, eſt ipſa Inſtitutio à collatione non multùm diſcrepans.

Quot ſunt modi conferendi Beneficia?

Sunt duo: Inſtitutio & Collatio.

Quid eſt Inſtitutio?

Inſtitutio eſt, beneficij iuri patronatus ſubiecti, ad præſentationem patroni in inſtitutum per Ordinarium facta tranſlatio, Abb. in c.2.extr.de conceſſ. præbend.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Authoritas Ordinarij, vel Prælati, ex lege, vel conſuetudine ius inſtituendi habentis, præmiſſa per patronum inſtituendi præſentatione.

Quod Subiectum, vel qui inſtituere poſſunt?

Epiſcopus, Capitulum, vacante ſede. Nam Capitulum, licèt, ſede vacante, beneficia ad Epiſcopi collationem ſpectantia, conferre non poſſit, tamen à patronis præſentatos, ſi idonei ſint, admittere, & in beneficiis inſtituere poteſt, cap.1. eod.tit. in 6. item Abbates, Delegati, vel quiuis alius ius inſtituendi ex conſuetudine habens, Hoſtienſ. §. quis poſſit, hoc titul.

Quod Obiectum?

Perſona idonea, quæ inſtituitur, ſiue ſit nobilis, ſiue ignobilis: quia non genus nobilitat hominem, ſed virtutes. Nec obſtat aliqua conſuetudo contraria, c. venerabilis, extr.de præb. Non tamen inſtituitur is, qui ſeruilis eſt conditionis, vel duplex Matrimonium expertus eſt, vel qui beneficium habet, niſi beneficium dimittere velit. Poteſt enim Clericus ſecularis in ſeculari Eccleſia, & regularis in regulari inſtitui, quia homines diſparis profeſſionis, ſimul eſſe non poſſunt, cap.1.de vita, & honeſt. cler.

Quæ Materia in qua?

Beneficium, in quo alteri competit ius patronatus; in eo enim ſolùm inſtitutio locum ſibi vendicat, dict.cap.1.eodem titul. in 6.

Quæ

Quæ Forma?

Vt beneficio, patrocinio ſubiecto, vacante, patronus, qui eius patrocinium gerit, vnum, vel plures, intra legitimum tẽpus, ipſi Ordinario, vel ei, qui ius inſtituendi habet, præſentet, qua præſentione facta, Ordinarius, vel is, qui inſtituit, ſi ex pluribus præſentatis vnum idoneum viderit, ipſum deligat, vel ſi vnus ſaltem præſentatus, idoneus fuerit admittat, & approbet, necnon in beneficio ipſo inſtituat.

Ex quibus patet ad inſtitutionem faciendam multa requiri. 1. Vt beneficium ſit vacans: quia ſuper vacaturo beneficio, nec præſentatio, nec inſtitutio valet, cap. 2. & cap. conſtitutus, extr. de conceſſ. præbendarum, licèt Papa etiam in vacaturis ius tribuere poſſit, cap. 2. de præbendis in 6. 2. Vt beneficium tale ſit, quod ſubſit alterius patronatui: aliàs enim in eo non inſtitutio, ſed collatio locum haberet, cap. cùm in illis, eod. tit. in 6. 3. Vt is, qui præſentat, ſit patronus, ſiue verus, ſiue putatiuus; quia putatiui etiam patroni præſentatio tenet, etſi poſteà ius patronatus alius in iudicio euicerit, cap. decernimus, & cap. filius, 16. quæſt. 7. Nec intereſt, vtrùm vnus, an plures ſint patroni, ex ſucceſſione forſitan, vel alio modo facti. Quia ius patronatus ad quoſcùnque hæredes tranſmittitur, & plures ſuccedentes vni habent vocem vnius, nec hæres patroni inſtitutum mutare poteſt, cap. 1. 2. & 3. extr. de iure patro. Quòd ſi autem, beneficio vacante, in plures partes, patronorum vota in præſentando ſe diuiſerint, ille præficiendus eſt Eccleſiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurium conſenſu approbatur. Abb. in cap. quoniam, extra. de iure patro. 4. Requiritur, vt patronus vnum, vel plures præſentet. Quòd ſi plures præſentauerit, de omnibus magis idoneum Epiſcopus eligere poteſt; cap. quia propter, extr. de elect. ſe autem ipſum præſentare non poteſt, cap. fin. extra. eod. 5. Vt legitimo tempore præſentet. Legitimum tempus in Eccleſiaſtico patrono, eſt ſex menſium ſpatium, ſed in laico quadrimeſtre tempus. Ratio diuerſitatis eſt: Quia Eccleſiaſtica ſemel facta præſentatione, ampliùs variare non poteſt, quod tamen laico conceditur: Ergò breuius tempus ad præſentandum ei datur, Dd. in cap. vnico, §. verum, licèt de iure patro. in 6. & in Clement. plures, de iure patro. Et quæ notantur in cap. cùm vos, extra. de off. ord. 6. Requiritur, vt præſentatio inſtituendi fiat Ordinario, vel alij, vt eſt Delegatus, Abbas, Capitulum, ſede vacante, & ſimilibus, qui ius inſtituendi habent. Nam ſi patronus, pro-

pria authoritate, abſque præſentatione inſtituerit, excommunicabitur, & clerici perperàm inſtituti, à communione priuabuntur, aut ſi adhuc perſtiterint, à miniſterio Eccleſiaſtico, & Ordine deponentur, cap. prætereà, extra. de iure patro. 7. Vt Ordinarius, vel quiuis alius, ius inſtituendi habens, ex pluribus præſentatis magis idoneum eligat: vel ſi vnus tantùm, qui idoneus ſit, præſentatus fuerit, eum admittat, approbet & inſtituat, c. illud, c. decernimus, 16. q. 7. But. in c. ex tranſmiſſa, extr. de renunt. & cap. quamuis, de reſcript. in 6.

Qui Effectus?

Eſt ius percipiendi fructus beneficij iuri patronatus obnoxij, & poteſtas adminiſtrandi officium, & munus ratione illius beneficij iniunctum.

Quæ Cognata?

Collatio: Quæ quid ſit, proximo titulo explicabitur: prouiſio: licèt prouiſio nomen generalius ſit, & ad Collationem, & Inſtitutionem non inconuenienter adaptari, & referri poſſit.

Quæ Adiacentia?

Præſentatio patroni, integritas vitæ inſtituendi, & ſimilia.

Quæ Pugnantia?

Inſtitutio facta, ſpreta patroni præſentatione: vel inſtitutio facta per ipſum patronum propria authoritate, vitium inſtituti, quod anteà latuit, ſimonia, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si poſſidet ius inſtituendi is, ad quem de iure communi non ſpectat, pendente iudicio proprietatis, in poſſeſſione defenditur, cap. cum veniſſent, extr. eod.

Is, ad quem ſpectat collatio dignitatum, ſeipſum inſtituere non poteſt, cap. fin. extr. eod.

Etſi Capitulum, ſede vacante, beneficia, quæ ad collationem Epiſcopi pertinent, conferre non poſſit, præſentatos tamen à patronis poteſt admittere, ſi ſint idonei, & eos inſtituere in beneficiis, ad quæ fuerint præſentati, licèt ad Epiſcopum (ſi ſupereſſet) admiſſio, & inſtitutio huiuſmodi pertineret, cap. 1. de inſtitut. in 6.

Sicuti

Sicuti Ordinarij inſtitutio, ſpreta patroni præſentatione, facta non ſubſiſtit: ita nec à patrono propria authoritate facta inſtitutio, valet, cap.1.16.quæſt.7.

Patroni de præſentando alternis vicibus conuenire poſſunt, pluréſque ſimul præſentare, de quibus Ordinarius inſtituendum deligat, cap. fin.de præbend.in 6.

Si patroni plures in præſentatione non fuerint concordes, attenditur maior, & melior pars, cap.quoniam extra.de iure patro.& cap. ſi forte, diſt.63.

Epiſcopus, qui inſtituit ſecundo loco præſentatum, in pœnam tenetur prouidere etiam primo præſentato, cap. querimoniam, extra.de iure patron.

DE CONCESSIONE PRÆbendæ, & Eccleſiæ non vacantis.

TITVLVS VIII.

Continuatio.

ALter modus conferendi beneficia, eſt, collatio, quæ nullius patroni præmiſſam præſentationem, ſed eius tantùm, qui ius concedendi præbendas omni patronatus iure liberas, & ſolutas habet, authoritatem requirit.

Quid eſt Collatio?

Collatio eſt præbendæ liberæ, & ab omni cuiuſque patronatu ſolutæ, ab eo, qui vel ſumma authoritate, & præeminentia præpollet, vel qui ex lege, & conſuetudine ius conferendi beneficia habet, liberè, palam, purè, & ſine diminutione facta conceſſio. Hæc deſcriptio colligitur ex Hoſtienſ. §. & qualiter, tit.de præbend.& dig.

Quotuplex Collatio?

A cauſa efficiente duplex poteſt intelligi: vel extraordinaria, vel ordinaria. Extraordinaria dicitur, Collatio, quæ ſit, vel ex mandato Legati ſedis Apoſtolicæ, aut Pontificio reſcripto. Ordinaria autem fieri dicitur, cùm Epiſcopus, vel Capitulum ex lege, vel conſuetudine, ius conferendi habentes, beneficia concedunt, cap.poſtulaſtis, extra.eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt Apoſtolica authoritas, & poteſtas ordinaria, vel delegata, lex, & conſuetudo, conferendi ius tribuentia.

Quod eſt Subiectum?

Eſt Summus Pontifex, ex ſumma, qua pollet, authoritate: Legatus Sedis Apoſtolicæ, ex poteſtate commiſſa: Epiſcopus, aliíque Prælati, ſiue ſeculares, ſiue regulares, ex lege, vel conſuetudine facultatem concedendi præbendas habentes, d. cap. poſtulaſti, cap. accedens, extra. eod. cap. cùm noſtris, extra. eodem.

Sed inter Summum Pontificem, Legatum, & Ordinarium, circa collationis poteſtatem, tres conſtituuntur gradus. Nam ad Epiſcopum, & alium Prælatum, omnium quidem baſilicarum, quæ in eius territorio poſitæ ſunt, collatio regulariter pertinet; vacaturam tamen præbendam ſuæ diſpoſitioni reſeruare non poteſt, cap. 2. extra. de conceſſ. præbend. & longè minùs in eadem alicui ius tribuere. Legatus autem non modò vacantes intra ſuæ legationis terminos Eccleſias cõferre, verùm etiam vacaturas reſeruare poterit; licèt eidem in vacaturis alicui ius tribuendi nulla ſit facultas: At Apoſtolicus & vbíque vacantes donare, & vacaturas ſuæ prouiſioni reſeruare, & in vacaturis ius tribuere poteſt, cùm in ipſo plenitudo reſideat poteſtatis, cap. 2. de præbend. in 6. ca. ſignificaſti, extr. de elect. & cap. propoſuit, extra. de conceſſ. præbend.

Quod Obiectum?

Beneficium à iure patronatus ſolutum, & per mortem, reſignationem, tranſlationem beneficiati, vel alium quemcunque modum vacans, cap. nulla Eccleſiaſtici, cap. relatum, & cap. ex tenore, extra. eodem.

Quot modis beneficium vacare dicitur?

Multis. 1. Morte ipſius beneficiati, cap. 2. ver. ne deſiderare quis mortem, extr. eod. 2. Renuntiatione eius, qui illud fuerit aſſecutus, ſiue ſimplex ſit renuntiatio, ſiue permutationis cauſa facta, cap. ſuſceptum, de reſcript. in 6. cap. 1. extr. de rerum permutat. Eſt tamen diſtinguendum inter vacationem ob mortem, & reſignationem, in hoc caſu. Nam ſi Legatus, vel Pontifex mandet alicui beneficium per reſignationem vacans conferre: ſi illud per mortem vacet, non debebitur, ſed ceſſat mandatum, niſi aliam fuiſſe mandantis intentionem oſtendatur,

oſtendatur. At ſi duo ſuper eodem beneficio literas impetrent, & vnus per mortem, alter per reſignationem beneficium vacare dicat: poſterior ſi beneficium reſignatione vacauerit, erit priori præferendus, d.cap. ſuſceptum.de reſcript. in 6.3.Beneficium vacare dicitur ob delictum:vt ſi pœnę cauſa ob delictum quis beneficio fuerit priuatus,cap.graue,extra, de exceſſ.prælatorum. 4. Electione, & ſecuta confirmatione. Nam ſi quis ad Epiſcopatum electus fuerit, & confirmationem acceperit electionis, beneficia, quæ habet, amittit, cap. cùm in cunctis,extra.de electionibus, &c.5. Acquiſitione beneficij, curam, vel dignitatem annexam habentis: ſiquidem cùm quis beneficium aſſequitur, quod vel curam habeat,vel dignitatem annexam, prius beneficium ipſo iure vacat, cui vel cura animarũ, vel dignitas inhærebat,extrauag.execrabilis, titul.de præbend.& Abbas in cap.de multa,extra, de præbend.6.Tranſlatione abſque Pontificis authoritate facta:Epiſcopo enim ad aliam Eccleſiam, relicta ſua, tranſeunte, eiuſque poſſeſſionem adepto,prior eius ſedes,ac etiam poſterior, quam per ſuperbiam concupiuit, vacua fiet, cap.quantò.extr. de tranſlatione.Epiſcoporum.7.Negligentia intra annum accipiendi ſacerdotales Ordines ab eo, cui parochialis Eccleſia collata eſt.Nam is,qui parochiam adeptus eſt,intra anni ſpacium curare debet, vt ad Ordines promoueatur: quòd ſi negligat, & annus integer labatur, illa Eccleſia priuatur, nec poſt priuationem illa eidem conferri poterit, cap.commiſſa, & cap.licet canon, de elect.in 6.8. Per contractum Matrimonium: quia clericus in Ordinibus conſtitutus, ſi Matrimonium contrahat,nec ab eo ad admonitionem factam abſtinere velit, beneficij obtenti iacturam facit, gloſſ.in cap.1.extra. de cleric. coniugatis.

Sunt & alij modi, quibus beneficia vacare dicuntur: qui breuitatis cauſa hîc omittuntur: quia Canonicas ſanctiones diligenter legentibus, facilè patefient.

Quæ forma conferendi Beneficia?

Vt is, qui conferendi poteſtatem habet, beneficium liberum, & vacans intra ſtatuta Canonibus tempora, liberè, palàm, purè, & abſque diminutione aliqua conferat ei, qui iure ipſum tenere non prohibetur. Ex quibus requiſita neceſſaria collationum colligi poſſunt. 1. Ad collationem requiritur,vt collatio fiat ab eo, qui ius conferendi habet. Ius autem conferendi habent, qui ſuprà enumerati ſunt: vt Pontifex, Le-

gatus de latere, Epiſcopus, Capitulum,& interdum alij Prælati. Pontifex non tantùm vacantes Eccleſias,& præbendas de plenitudine poteſtatis confert; ſed etiam in vacaturis ius tribuit. Legati ſunt duplices, miſſi, ſiue nati, & legati de latere. Lagati miſſi, vel nati, vigore ſuæ legationis non conferunt, niſi ſibi ſpecialiter concedatur. Legatis verò de latere, ſine ſpeciali conceſſione, etiam Eccleſiaſtico Patrono inuito, conferendi facultas competit, cap. dilectus, extr. de off. leg. Epiſcopus, & Capitulum quandóque coniunctim, quandóque ſeparatim conferunt: ſi communiter, & coniunctim, alter ſine altero poteſtatem conferendi exercere non poterit, niſi in altero impedimentum ſubſit. Impedimentum eſſe poteſt, vel mortis, vel ſuſpenſionis, vel maioris excommunicationis, ca. vnico. extr. ne ſede vacante aliquid innouetur, in 6. & Abb. in cap. ex parte, extr. de conſtit. Cùm verò ad ſolum Epiſcopum, cum conſilio ſui Capituli præbendarum ſpectat collatio, diſtingue. Aut Epiſcopus iuſto impedimento non impeditur,& tamen per ſex menſes collationem differt: & ad Capitulum deuoluitur conferendi ius: Aut, rebus humanis eximitur, & tunc Capitulum ſe non poteſt intromittere, mora Epiſcopi mortem eius non præcedente: ſecus ſi præcederet, tunc enim cõferret. Si autem ad Capitulum ſolum collatio pertinuerit, & intra præſcriptum terminum conferre neglexerit, Epiſcopus cum conſilio religioſorum virorum, negligentiam Capituli ſupplebit. Quòd ſi & Epiſcopus negligens ſit, Metropolitanus etiam abſque vlla contradictione diſponet, ca. ex parte, vbi Abb. extr. de conceſſ. prębend. 2. Requiritur, vt beneficium ſit liberum: nam ſi eſſet in alterius patronatu, & ſic iuri alieno ſubiectum, nec liberè Epiſcopus de eo diſponere poſſet, non haberet propriè locum collatio, ſed inſtitutio, ſuprà toto tit. de inſtitut. 3. Vt vacet beneficium: (quibus autem modis vacet, iam dictum eſt) vnde Gelaſius in Concilio Lateranenſi ſtatuit, nec concedi, nec promitti, non vacãtia beneficia poſſe, imò promiſſionem vacaturi beneficij eſſe ipſo iure nullam,& inſtitutum ſcienter in beneficium viuentis deponendum eſſe, cap. 1. 2. cap. ex tenore, extra eodem. 4. Vt legitimo tempore collatio fiat. Eſt autem legitimum tempus ſex menſium, intra quod Epiſcopus, vel Capitulum conferre debet: quo elapſo, de Epiſcopo ad Capitulum, vel de Capitulo ad Epiſcopum, deuoluitur collatio. Et ſciendum, quòd illud tempus à die vacationis incipiat, nec legitimè impedito currat, ca. quia diuerſitatem, cap. nulla Eccleſiaſtica, extr. eod. Quod tamen intelligitur

gitur

gitur de beneficiis vltra ſex menſes vacantibus, non autem Epiſcopatibus,qui intra tres menſes conferendi ſunt, cap.dilectus,extr.eod.cap.poſtquàm, 50.diſt.& cap.ne pro defectu, extra.de elect.5. Requiritur,vt collatio liberè fiat,non ob pecuniam, fauorem,conſanguinitatem, vel affinitatem : ſed ob vitæ merita,cap. Moyſes,8.q.1.& ca.ſi quis præbendis,1.q.3. Vnde recenſet Hoſtienſis, cùm Eccleſia Argentinenſis,de beneficio conferendo tractaret,& quilibet nominaret nepotem, & ſibi ſanguinis neceſſitate iunctum , indignum quendam Romanum Canonicum aſinum, qui plus minùs viginti annis Capitulo ſeruierat,nominaſſe,aſſerens ipſum aſinum,propter ſeruitia Capitulo præſtita, digniorem eſſe omnibus nominatis.6.Palàm fieri debet collatio: aliàs enim fieri non poteſt,vt fraudis ſuſpicione careat , cap. cùm clericus ſolus , diſt. 81. 7.Requiritur, purè,& non ſub conditione, vel modo, conceptam eſſe collationem : Neque ipſam aliqua pactio, conuentio,vel promiſſio præcedat,cap.quàm pio, 5.q.2.& ca.fin.extr. de pactis.Licèt per reſcriptum Apoſtolicum collatio in diem, vel ſub conditione fieri poſſit,cap.paſtoralis, 7.quæſt.1.8. Vt abſque vlla diminutione fiat: Quia Eccleſiaſtica beneficia abſque diminutione conferri debent : non ab ipſo collatore pars fructuum,& redituum retineri,vel ipſum beneficium inter duos ſecari, niſi neceſſitate, & commoditate idipſum ſuadente , vt infrà, toto tit. vt Eccleſ.benefic. abſque diminutio. conferantur, & cap.maioribus,extra.de præbend.& dignitatibus.9. Requiritur,vt perſona, cui confertur beneficium, talis ſit,vt habere collatum beneficium poſſit. Vnde ſuſpenſus, excommunicatus , pueri, & beneficiati , non reputantur beneficiorum capaces,& idonei.Quia confertur beneficium,vt ſeruitium præſtetur: Sed excommunicati à miniſteriis ſacris longè abſcedere iubentur:pueris obſtat iudicij tenuitas. Licèt putet Hoſtienſ. pueros arceri tantùm à dignitatibus, non autem à beneficiis, cùm illos ordinari permitat, cap.de his, 28. diſt. Sed hæc ordinatio, de minoribus Ordinibus, qui abſque beneficiis quandóque conferuntur,intelligi poteſt.Beneficiatis autem impedimento eſt ſeruiendi nexus , quo ipſi ſuæ Eccleſiæ ſunt deuincti. Non debent igitur in alia Eccleſia idonei reputari , cùm in eadem deſeruire non poſſint , cap. ſuper inordinata, extra.de præbend.& dig.

An pluralitas Beneficiorum ſit prohibita?

Sicuti in Republica benè conſtituta , ad decorem eius am-

pliandum diuerſa officia ciuibus diuerſis diſtribuuntur. Tunc enim Reipub.ſpecioſa pulchritudo apparet,ſi quamplurimini functionibus publicis obeundis eius ſtatui laudabili conſeruando intendant:ita etiam Eccleſiaſtica officia,ob propagandum diuinum cultum, vnitatémque Eccleſiæ conſeruãdam, à multis adminiſtrari debent: graduum enim & ordinum diſtribubitio Eccleſiæ vnitatẽ conſeru, c.ad hoc etiam, 99.diſt. Vt dubium nõ ſit,quin auaritia eorum in diminutionem cultus diuini, violationémque Chriſtianæ charitatis redundet: qui plura beneficia inſatiabili cupiditate aggregant, & acquirunt. Hac enim ratione, cùm beneficium Eccleſiaſticum, ſit ius recipiendi ſuſtentationẽ,ratione officij,& ſeruitij,quod vna,eadémque perſona in vno,vel diuerſis locis præſtare non poteſt,Eccleſia ſãcta,ſuo priuatur miniſterio. Rectiſſimè igitur Canoniſtæ pluralitatem beneficiorum Chriſtianæ reipublicæ,animarúmque ſaluti, non tantùm pernicioſam, verùm etiam rationi naturali, ſaluti Eccleſiæ, conſtitutionibus, ſanctorúmque Doctorum,& Pontificum decretis contrariam aſſerunt. Quod tamẽ diſtinctionem quandam patitur.Aut ſunt beneficia ſuprema,dignitatem annexã habentia:vt ſunt Epiſcopatus,Archiepiſcopatus,&c. Aut duplicia, & dignitates inferiores:vt ſunt perſonatus,& beneficia curam animarum habentia. Aut ſimplicia: qualia ſunt omnia alia. In primi, & ſecũdi generis beneficiis hæc traditur doctrina, quòd aſſumendo ſecundum beneficium cum authoritate, vel diſpenſatione Papæ,ipſo facto vacabit primum; ſi ſine authoritate, vtroque carebit,c.quantò, extr.de tranſlat.& cap.conquerente, extr.de cler.non reſid.ſolúſque Pontifex in illis diſpenſabit, nec conſuetudo in contrarium valebit, ca.de multa, extr.de præbend. In ſimplicibus autem beneficiis diſtinguitur:aut ſunt compatibilia,qualia ſunt(vt vocant)ſine titulo,aliàs velut commendata, ob quorum ſcilicet poſſeſſionem quis numero clericorum illius Eccleſiæ,in qua beneficiatus eſt, non adſcribitur,c. 1. 21. q.1. Et ex his non vnum,ſed plura iure communi quis habere poteſt:niſi iure ſpeciali,ſcilicet priuilegio,ſtatuto, vel conſuetudine quis prohibeatur. Aut non ſunt compatibilia, ſed intitulata: vt ſunt,Eccleſiæ rurales,ſiue cura, vel præbendæ alicuius Eccleſiæ collegiatæ,vel cathedralis,& in his,vt in aliis beneficiis dignitatem annexam habentibus, vel non, hæc regula datur:Quòd nemo duas dignitates ſupremas, inferiores, vel ſimplicia beneficia incõpatibilia habere, vel retinere poſſit,Panor.in c.iamdudum, extr.de præbend.& gloſſ. in cap.

in c.dudum,extr.de elect.In tantùm,vt poſſidens vnum beneficium, ex quo vitæ ſuſtentationem neceſſariam habeat, ſi aliud recipiat,mortaliter peccet, Panor.in c.conquerente, extr. de cler.non reſiden.& gl.in c.dudum.2.de elect.in 6. Cùm enim titulus beneficij reſidentiam, & ſeruitium requirat, c. 1. ext.de celeb. Miſ.& c.fin.de reſcr.in 6.Siquidem datur beneficium propter officium, nec poſſit clericus in diuerſis locis reſidere,& reſidendo ſeruire,patet ex cõſequenti, clericum poſſidentem plura beneficia,contra Chriſtianam charitatem auferendo victum aliis, diminuere cultum diuinum , & Eccleſiam debitis obſequiis fraudare, Panorm.in c. dudum,extr.de præbend. An autem Pontifex ſuper pluralitate beneficiorum diſpenſare poſſit ? Et eum ex iuſta, & rationabili cauſa poſſe, traditum eſt. Cauſa autem iuſta eſt, nobilitas, & excellentia doctrinæ,vtilitate & neceſſitate Eccleſiæ hoc exigente. Non enim nobili, quia nobilis eſt,vel vt alat canes, equos, & accipitres, vel alia voluptati ſeruientia comparet, plura beneficia conferenda ſunt: Nec viro docto, ob excellentem literarum peritiam,vt vitam ſplendidiorem ducat,ſed conſiderato bono publico, vt ſcilicet vir illuſtris ſpecimen vitæ ſpectatæ ita edat, vt alij eius exemplo permoti, diuinum cultum ſectentur ardentiùs : literatus autem non ſibi, ſed Eccleſiæ viuat, eiúſque vtilitatem, quantùm fieri poſſit, ingenij viribus adiuuet, augeat & promoueat. Quibus non obſeruatis, dubium non eſt, quin impetrata beneficia etiam ex diſpenſatione Pontificis,conſcientiam impetrantis grauent, isque Eccleſiaſtici patrimonij, in explenda cupiditate ſurrepti, & impiè abſumpti, quo indigentes animæ refocillari, vel alij diuini cultui dediti,& inſeruientes ali poſſent, DEO Optimo Maximo ſit rationem exactè redditurus,Panorm.in c.per venerabilem,extr. qui filij ſint leg.& notatur in c.conſequens,11.q.3.

Qui Effectus?

1. Eſt perceptio fructuum beneficij collati. 2.Quòd is, qui contulit beneficium, iure conferendi ſit deſtitutus, (quod ad collatum beneficium attinet)nec poſſit alteri,primo nõn conſentiente, idipſum conferre:etiamſi primus non acceptauerit. Nec ſub illa conditione expreſſa alteri collatio fieri poſſit, id eſt,ſi primus non acceptauerit, c.2.extr.de elect.cap.2.extr.de conceſſ.præben.& c.paſtoralis,extr.de reſcrip. 3. Effectus eſt: quòd per collationem factam beneficiato amittatur prius beneficium ipſo iure,c.de multa,extr.de præb.& dign.

4. Acquiſitio iurium beneficij collati, quæ vel per electionem, vel collationem transferri ſolent, cap. cùm dilectus, extr. de iure patro.

Quæ Cognata?

Prouiſio, inſtitutio, inueſtitura, electio, tranſlatio, poſtulatio.

Quæ Adiacentia?

Gratiæ expectatiuæ, reſcriptum, perſonæ præſtantia, præſentatio.

Quæ Contraria?

Multiplicitas beneficiorum, vitium ipſius, cui beneficium confertur, temporis, intra quod collatio facienda, lapſus, adiectio conditionis in ordinaria collatione, promiſſio vacaturi beneficij, conferendi pactum, beneficio vacante, ſimonia, diminutio beneficij conferendi, ſuſpenſio, excommunicatio, pupillaris ætas, ambitio, beneficij de facto occupatio.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si ad Capitulum, & Prælatum, vt Prælatum poteſtas conferendi pertinet, de vno ad alterum, lapſu temporis non tranſit conferendi ius: ſecùs ſi Prælatus, vt Canonicus poteſtatem conferendi habet: tunc enim Capitulo per negligentiam non conferente, collatio ad Prælatum deuoluitur, c. poſtulaſtis, extr. eod.

Promiſſio beneficij vacaturi non valet, cap. ex tenore, extra. eodem.

Habens poteſtatem conferendi, eandem poteſtatem conferendi beneficium primum, quod vacabit, alteri tradere poteſt, c. conſtitutus, extr. eod.

Recepto in Canonicum conſenſu Capituli, tenetur Capitulum prouidere, quamprimùm facultas ſe obtulerit, cap. cùm ſuper, extr. eod.

Beneficia vacantia concedi, vel promitti non debent: & cùm vacauerint, concedi debent intra ſex menſes, quibus elapſis de Epiſcopo ad Capitulum, & è contrà deuoluitur collatio, c. nulla, extr. eod.

Si

Si Epiſcopus, & Capitulum habeant poteſtatem conferendi coniunctim, non poteſt vnus ſine altero, niſi in vno ſubſit impedimentum, conferre, 13.q.2.in princ.

Obſtat taciturnitas obtenti beneficij etiam modici, niſi prouiſio ſit facta motu proprio, c.non poteſt, de præb.in 6.

Collatio facta, motu proprio, pluribus beneficiis in eadem Eccleſia ſimul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori: ſi beneficia ſint æqualia: ad eum ſpectat electio, cui gratia eſt conceſſa, c.ſuper, extr.de teſtibus.

Collatio facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium reſtringitur: Et ſi ſint æqualia, eligit, qui aliàs conferebat, c.in obſcuris, extr.de re iud.

Licèt collatio beneficij vacaturi non ſubſiſtat, tamen Pontifex in beneficiis vacaturis ius tribuit, c.2.c.relatum, & c.ex tenore, extr.de conceſſ.præbend.

Si clericus, cui mandatur prouideri de beneficio vacaturò, negligat petere præbendam: non poterit poſteà aliam petere, niſi fuerit in canonicum receptus, c.ſi clericus, de præbend. in 6.

Habens gratiam expectatiuam, poteſt acceptare beneficium vacaturum primum, vel ſecundum: certum tamen acceptare non poteſt, c.2.extr.eod.& c.deteſtanda, & cap.de captandæ, de conceſſ.præb.in 6.

Reſcripto Apoſtolico diſpenſatur ſuper pluralitate beneficiorum: maximè circa ſublimes, & literatas perſonas, c.de multa, extr.eod.

Expreſſio eius, quod tacitè ineſt, nihil operatur: niſi per alium modum, quàm quo tacitè ineſt, fuerit facta expreſſio, c. conſtitutus, extr.de reſcriptis.

Mandati Apoſtolici fines ſunt diligenter cuſtodiendi: nec extenduntur, niſi ad caſus expreſſos, etiam de conſenſu, & in præiudicium prouiſi, cap. cùm dilecta, extra. de reſcriptis.

NE, SEDE VACANTE, aliquid innouetur.

TITVLVS IX.

Continuatio.

Sede vacante, collationis poteſtas non deuoluitur ad Capitulum, niſi Epiſcopus, cùm Epiſcopalia iura teneret, in conferendo negligentiam, vel moram commiſerit. Quia, ſede vacante, Capitulum vice Epiſcopi non fungitur: nihil igitur per Capitulum, niſi ſpeciali iure conceſſum fuerit, ſtatui debet, c. illa deuotionis, extr. eod.

Quæ Sedes vacare dicitur?

Sedes vacare dicitur, cùm Epiſcopatus, vel alia dignitas iuriſdictionem annexam habens, ſuo antiſtite priuatur, cap. 1. extr. eod.

Quot modis Sedes vacare dicitur?

Duobus verè, & interpretatiuè. Verè, vt per mortem, vel renuntiationem antiſtitis. Interpretatiuè verò, per hæreſim, ſuſpenſionem, vel excommunicationem eiuſdem Epiſcopi, vel Prælati, c. 1. extr. de parœciis, c. 1. extr. de præſcr.

Quæ cauſa Efficiens, vel ſine qua non?

Mors, renuntiatio, tranſlatio Epiſcopi, vel Prælati, & cenſura Eccleſiaſtica, qua ipſe notatus eſt.

Quod vacationis Obiectum?

Epiſcopatus, aliaque dignitas iuriſdictionem annexam habens, quæ antiſtite ſuo deſtituitur.

Quæ Forma?

Vt, vel mortuo antiſtite verè, vel eiuſdem ſuſpenſione, vel excommunicatione interpretatiuè ſedes vacet, vel eam antiſtes, vel per reſignationem, vel incõſulto Superiori per tranſitionem ad aliam factam: prorſus dereliquerit, nec alius eius poſſeſſionem ſit ingreſſus, cap. non liceat, extra. de cleric. non reſidentibus.

Quis Effectus?

Quòd, Sede Epiſcopali vacante, non tenet quicquid fit de bonis, vel cauſis Epiſcopatus. Quia Eccleſia fungitur vice minoris, c. 1. extr. de in integ. reſt. c. ſi qua de rebus, 12. q. 2. c. ſicut noſtris,

noſtris,extr,de iureiur. Ideò,Sede vacante,iudicium habitum contra Eccleſiam reuocatur,c.fin.extr.eod. Nec obſtat: quòd Capitulum Epiſcopo demortuo, vel excommunicato,vel alio modo, Sede vacante, ſuccedat in cauſis audiendis, delegationibus,&c,hoc enim tantùm reſtringitur ad caſus, in c.ad abolendum, extr.eod. comprehenſos: Vt ſi non contra Eccleſiam, ſed pro Eccleſia, eiuſque iuribus tuendis iudicium inſtituatur,d.c.ad abolendam,& c.vlt.diſt.65.

Sede igitur vacante in præiudicium eligendi: niſi aliquo iure inueniatur conceſſum;nihil prorſus eſt innouandum, vel de iuribus Epiſcopalibus ſtatuendum : ita vt nec beneficia ad collationem Epiſcopi, vel Prælati ſpectantia, poſſint per Capitulum conferri,c.illa deuotionis,ext.eo. Nec bona,cauſæ,& negotia,Epiſcopatus diſponi, & adminiſtrari: Vbi tamen neceſſitas,vel vtilitas expoſcit,poteſt conſtitui viſitator,vel procurator,qui cauſas, & negotia Epiſcopatus promoueat, c.obitum,diſt.51.& c.conſtitutum,7.q.1.An autem,vacante Eccleſia, Capitulum poſſit abſoluere, quos Epiſcopus viuens excommunicauit? Reſpondetur, quòd ſic,propter periculum animarum,arg.c.cum olim,extr.de maio.& obed. Nec obſtat, quòd dicitur, non tranſire ad Capitulum, niſi quæ ſibi ſpecialiter ſunt conceſſa. Cùm enim ſpecialiter ſede vacante, Capitulo condemnatio concedatur, multò magis abſolutionem concedi oportebit. Qui enim poteſtatem condemnandi,multò magis abſoluendi, habet, c. ad abolendam, extr. de hæreſi.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sede vacante, ſtatus eius mutari non debet, cap. 1. extra.eodem.

Vnio Eccleſiarum,ſede vacante, per Capitulum fieri non debet,d.c.1.extr.eod.

Sede vacante, iudicium contra Eccleſiam habitum, aliiq; actus iudiciales nullum firmitatis robur habent, c. conſtitutus,extr.eod.

Nuſquàm inuenitur cautum iure, quòd Capitulum, vacante Sede, fungatur vice Epiſcopi in collationibus præbendarum: Non enim poteſt dici poteſtas conferendi præbendas ad Capitulum per Superioris negligentiam deuoluta: cùm

non

non fuerit ille Superior,qui eas poſſit de facto,vel de iure conferre,c.illa deuotionis,§.non obſtante,extr.eod.

Capitulum non fungitur vice Epiſcopi,niſi in caſibus iure expreſſis,Abb.in d.c.illa.

Vacante ſede , licèt iudicium contra Eccleſiam acceptum non valeat , valet tamen iudicium contra alios pro tuendis Eccleſiæ iuribus ſuſceptum , cap. ad abolendam , extra. de hære.

DE HIS, QVÆ FIVNT A Prælato ſine conſenſu Capituli.

TITVLVS X.

Continuatio.

QVæcunque Prælatus cum Capitulo communia habet, abſque eius conſenſu, ea tractare pro libitu non poteſt. Vnde poteſtas conferendi ſi vtrique communis ſit, alter ſine altero , illam exercere non poterit. ſuprà , ne ſede vacan. aliquid, &c. Quæ iuris diſpoſitio,non tantùm in beneficiorum collationibus locum ſibi vendicat, ſed etiam in acquiſitionibus obligationum , alienationibus poſſeſſionum , rerumque Eccleſiaſticarum, diminutionibus, & vnionibus, & Eccleſiarum diſpenſationibus, actibus iudicialibus: vt ſunt, iuramenta,confeſſiones,litis conteſtationes, &c. Vel actibus extraiudicialibus : vt ſunt omnes contractus , vel quaſi contractus,ſcilicet emptio,venditio,locatio, conductio, emphyteuſeos conſtitutio,aliique omnes,quibus alienatio,vt iuſto titulo,innititur. Denique etiam delictis,vel quaſi delictis attenditur,c.1 .cap.tua nuper,extr.eod.& Hoſtienſ.§.in quibus, hoc tit. In alienationibus tamen ad tempus factis per Prælatum, taciturnitas Capituli, pro conſenſu habetur:& procul dubio ſi ratihabitio poſteà ſubſequatur, conſenſus ab initio acceſſiſſe videbitur,c.2.& c.3.ext.eod. In rebus tamen modicis,& inutilibus alienandis , nec non ſeruis fugitiuis , expreſſus , vel etiam tacitus Capituli conſenſus non deſideratur, cap. terrulas,12.quæſt.2.& cap.caſellas,10.q.2.

DE

DE HIS, QVÆ FIVNT A maiori parte Capituli.

TITVLVS XI.

Continuatio.

VIce verſa, Capitulum, licèt habeat res, & negotia Eccleſiaſtica adminiſtrandi & tractandi poteſtatem, non tamen adeò liberam, vt in iis, quæ vel incremento, vel damno Eccleſiæ cedere poſſint, Epiſcopi, vel Superioris prælati non requirat conſilium, & authoritatem. Si igitur in rebus Eccleſiæ conſtituendis collegiati clerici in diuerſas eant ſententias, quod maior pars ſtatuit, niſi minor ex euidenti quadam ratione contradicat, amplectendum eſt, cap. 1. & cap. 2. extr. eodem.

Maior pars autem attenditur non tantùm circa numerum, verùm etiam circa iudicij, & mentis integritatem, cap. ſicut in electionibus, extr. de electionibus. Vnde maior etiam dicitur pars, quæ maiori nititur ratione, cap. ſana, diſtinct. 9. & c. multa, diſtinct. 11. Sciendum etiam, etſi maior pars propriè ſit, quæ ſanior, & numeroſior: tamen ſi plures vnanimiter, conſenſerint, & alij numero pauciores contradicant, eoúſque pro maiori numero præſumitur, donec contrarium probetur: minor igitur pars iuſtam contradicendi rationem allegans auditur: quam ſi coram Superiore probauerit, eius ſententia, quaſi ſanior, & vtilior, etiam maioris partis opinioni præualet, cap. dudum, extr. de elect. cap. illud, 23. diſtinct. cap. interpoſita, cap. conſtitutus, & cap. vt debitus, extr. de appellat.

VT ECCLESIASTICA beneficia ſine diminutione conferantur.

TITVLVS XII.

COncilio Lateranenſi prohibitum eſt, ne quis conferendo Eccleſiaſticum beneficium, partem prouentuum ſuis vſibus retinere præſumat: quia Beneficia Eccleſiaſtica abſque diminutione ſunt conferenda. Quod tamen ita diſtinguen

guendum cenſet Innocentius III. c.vnico, §.vnde credimus, extr.eod. Aut collator percipit fructus ante collationem: aut poſt. Si poſt, dubium non eſt, quin ſimoniaca prauitas intercedat: ſi verò ante collationem percipiat prouentus, diſtinguitur: vtrùm ante donationem conſtituat, vt ipſi prouentus retineantur ad tempus, pro cauſa iuſta, & neceſſaria: aut conueniat cum eo, qui accepit beneficium, ſeu cũ meditatore quocunque, vt officio illo conceſſo, retineat ipſe ſibi prouentus. Primum, inquit Innocentius, licitum eſt: alterum, ne via communi committendæ ſimoniæ aperiatur, prohibetur, d.c.vnico, extr.eod.c.prohibemus, ext.de cenſib. Pari ratione Turonenſi Concilio cautum eſt, ne beneficia conferenda diuidantur, c.maioribus, ext.de præben. niſi præbenda adeò diues ſit, vt eius annui reditus plurium ſuſtentationi ſufficiant, cap. vacante, ext.de præb. Aliàs nec electio duorum, vel plurium, ad vnam præbendam, vt, ea diſſecta, fructibus in pares portiones potiantur, vel alter expectet, donec alia vacabit, iure ſubſiſtere poterit, c. maioribus, extr.de præbend. & ibi per Abba. & alios Dd.

DE REBVS ECCLESIÆ alienandis, vel non.

TITVLVS XIII.

Continuatio.

ALienatio rerum Eccleſiaſticarum regulariter interdicitur: ſiue Prælatus, ſiue Capitulum, ſiue quidam ex Capitulo, vel prælatorum authoritate, res Eccleſiæ diſtrahant, in tantùm vt alienatores, niſi reſtituantur, excommunicationis ſententiam incurrant.cap.ſi quis, extr.eod. Poſſunt tamen ex cauſa alienari, vt infrà patebit.

Quid eſt Alienatio?

Alienationis vocabulum eſt generale, continens omnes actus, quibus rerum dominia transferuntur, l.alienatum, ff.de verb.ſign.

Quotuplex Alienatio?

Duplex, propria & impropria. Propria dicitur actus, quo dominium tam directum, quàm vtile, transfertur. Sic accipitur in l.alienationis, & l.alienatum, ff.de verb.ſign. Impropriæ alie

alienationis appellatione continetur actus, quo non directum dominium, ſed vtile, vel ius aliquod in re conſtituitur. Vnde alienare etiam dicitur, qui bona ſua in emphyteuſin concedit: vel qui in iis ius hypothecæ conſtituit, l.ſancimus, C.de reb.alien.non alienan. Accipitur igitur hoc titulo generaliſſimè, vt tam ad tranſlationem dominij, quàm iuris alicuius conſtitutionem referatur. Dicitur enim in cap.nulli liceat, extra.eod. alienationis verbum continere venditionem, permutationem, hypothecam, donationem, conductionem, emphyteuſin, & omnem conuentionem, per quam dominium transfertur, Abb.in cap.1.de his, quæ fiunt à prælat.ſine conſen. Cap.& Paulus II.in extrauag.ambitioſæ,eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens eſt, Epiſcopi authoritas, accedente maioris, & ſanioris partis Capituli conſenſu, vel etiam interdum Summi Pontificis conſilio, & è contra, cap. alienationes, & cap.monemus,12.quæſt.2.

Quod Subiectum?

Pontifex, Epiſcopus, Capitulum, quilibet Prælatus, & Collegium.

Quod Obiectum?

Quæuis res Eccleſiaſtica, mobilis, ſiue immobilis, cuius alienationem vtilitas,vel neceſſitas, vel quæcunque alia iuſta cauſa ſuadet,cap.aurum,cap.terrulas,cap.Apoſtolicos,12.q.2.

Quæ Forma?

Hodiè de iure Canonico alienatio rei Eccleſiæ requirit aliam ſolennitatem, quàm quæ inducta eſt iure ciuili, per authent.hoc ius porrectum,de ſacroſ.Eccle.Cùm requiratur forma tradita in cap. ſine exceptione, 12. quæſt.2. & in c. cùm gloſſ. de reb. Eccleſiaſt. non alienan. in 6.teſte Bart. in d. authent.hoc ius porrectum. Scilicet,vt conſenſu totius cleri,vel maioris, & ſanioris partis, vel Epiſcopi authoritate,accedente ſummi Pontificis authoritate,& Capituli conſenſu, eorundémque ſubſcriptione, rei Eccleſiaſticæ alienatio, ob legitimam cauſam fiat, ſitque ea Eccleſiæ vtilis, & non damnoſa. Ex his nota, ad alienationem rerum Eccleſiaſticarum requiſita. 1. Requiritur conſenſus totius Capituli: & dicitur conſenſus totius Capituli, ſi maior & ſanior clericorum ſententia acceſſerit,cap. Eccleſiæ, extr.de elect.cap.alienationes,12. quæſt.2.Eiuſdem Capituli præhabitus tractatus, inſtrumento

deſuper, per tabellionem confecto, & ſubſcriptionibus confirmatus, cap. non liceat, 12. quæſt. 2. & cap. 1. eod. tit. in 6. cap. ſine exceptione, 12. quæſt. 2. Dd. in l. iubemus. §. œconomus, C. de ſacroſancta Eccl. 3. Quòd ſi alienatio rei Eccleſiaſticæ fiat ab Epiſcopo, eius authoritas non ſufficit: niſi acceſſerit Summi Pontificis licentia, & Capituli conſenſus, cap. 2. eod. tit. in 6. niſi res ſint modicæ, & exigui pretij, vel neceſſitas alienationem ſuadeat, cap. terrulas, 12. quæſt. 2. 4. Requiritur, vt res ad Eccleſiam pertineat: nam ſi alterius eſſet, alienatio non ſubſiſteret. Nec intereſt, an ſit res mobilis, vel immobilis, temporalis, pro ſuſtentatione clericorum deſtinata; an ſacra: quia etiam ob ſummam pietatem, & neceſſitatem, tempore videlicet famis, & pro redemptione captiuorum, vaſa ſacra alienari poſſunt: ſacra enim Eccleſia aurum habet, teſtante Ambroſio in libro de Offic. non vt ſeruet, ſed vt eroget, & ſubueniat in neceſſitatibus, cap. aurum, & ca. Apoſtolicos, 12. quæſt. 2. 5. Requiritur, vt legitima, vel probabilis alienationis cauſa ſubſit. Sunt autem variæ alienandi cauſæ probabiles. 1. Cauſa neceſſitatis: vt ſi ære alieno ita ſit grauata Eccleſia, vt illi diſtrahendo fructus, vel reditus non ſufficiant, cap. hoc ius porrectum eſt, 10. quæſt. 2. 2. Cauſa pietatis, vt pro captiuis redimendis, vel ſuccurrendo indigentiæ & calamitatibus pauperum, tempore famis, cap. cùm redemptor, 12. quæſtio. 2. cap. gratia, & d. ca. aurum, 12. quæſtio. 2. 3. Cauſa vtilitatis: vt ſi res diſtrahantur, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, vel ſi eæ magis oneri ſint Eccleſiæ, quàm emolumento: vel ſi vineæ, agri, & huiuſmodi generij poſſeſſiones, ſint nimis procul ſita, nec poſſit Eccleſia ea commodè colere, hac ratione aliis vel ad tempus locari, vel in perpetuam emphyteuſin concedi, vel ſi potiùs Eccleſiæ expediat, diſtrahi poſſunt, cap. ſine exceptione, 12. q. 2. c. ad aures, extr. eod. cap. terrulas, 12. quæſt. 2.

Quæ cauſa Impulſiua?

Neceſſitas, pietas, vtilitas, maxima incommoditas, & æquitas.

Quis Effectus?

Si alienatio ex iuſta cauſa fiat, eſt tranſlatio dominij, vel conſtitutio iuris, ex quo poſſidenti rem Eccleſiaſticam, actio, & exceptio ex multis, & variis cauſarum figuris proficiſcentes conceduntur. Quòd ſi autem nulla alienandi probabilis cauſa ſubſit, vel forma ſuperiùs tradita ſeruata non ſit, vel Eccleſia enormiter læſa ſit, effectus eſt, in Integrum reſtitu-

tio,

tio, qua alienatio celebrata reſcinditur, cap.1. & cap. ad noſtram,extra.eod. Qua tamen reſciſſione opus non eſt, ſi læſio in pretio enormiſſima fuerit; eſt enim eo caſu ipſo iure alienatio nulla,cap.cùm dilecti,extra.de empt.& vend.Pœna abſque conſenſu alienantis eſt, vt officio priuetur, deponatur, & omne damnum ob id Eccleſiæ illatum reſtituere compellatur,cap.monemus, 12.quæſtio.2.& cap.diaconi, ead.quæſtio. eandémque pœnam patiatur clericus iniuſtè ſubſcribẽs,cap.ſi quis,extr.eod.& cap.quod ſicut,extra.de electio. Pœna autem recipientis eſt, vt rem Eccleſiaſticam reſtituat integram cum omnibus fructibus perceptis: nec poſſit ab Eccleſia pretium ſolutum repetere, cùm ipſi, ſiue ſit bonæ fidei, ſiue malæ fidei poſſeſſor,aduerſus alienantem concedatur regreſſus,c.hoc ius porrectum,10.q.2.c.ad aures,extr.eod.& c.Vulteranę,12.q.2.

Quæ Cognata?

Occupatio: ſicuti enim occupatio res nullius ſubiicit alicuius dominio: ita etiam alienatio ex ſumma pietate, & neceſſitate facta res ſacras (quæ nullius etiam eſſe dicuntur) alterius dominio addicit, Inſtitut.de rerum diuiſ. Item res iudicata,tranſactio, ſecuta traditione, & præſcriptio. Vix enim eſt,vt inquit Paulus, l.alienationis, ff.de verbor.ſignification. vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi.

Quæ Pugnantia?

Enormis læſio Eccleſiæ, error,vel ignorantia Capituli, vel Epiſcopi, ſimulatio contractus, cui alienatio nititur, dolus contrahentium, defectus legitimæ cauſæ, ſacrilegium, furtum, violenta inuaſio,illicita vſurpatio,c.prædia,cap.de viro, cap.de rebus,cap.precariæ, cap.ſicut,cap.non habenti, 12.q.2.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Alienatio rerum Eccleſiaſticarum iure non ſubſiſtit, & alienatores, niſi rem reſtituant, excommunicantur, poteſtque quilibet clericus contradicendo ipſam rem alienatam cum fructibus repetere,cap.ſi quis,extra.eod.

Si Eccleſia enormiter fuerit læſa, exemplo minoris, ipſi in integrum reſtitutio conceditur, capit. ad noſtram, extra. eodem.

Alienatio rei Eccleſiaſticæ, ſine legitimo Eccleſiaſticarum perſonarum aſſenſu, non tenet, licèt approbetur per conſtitutionem laicorum, cap. cum laicis, extra. eod.

Cui poteſtas rei alicuius diſponendæ conceditur, rem ipſam diſtrahere, vel dilapidare non debet, cap. caſellas, 10. quæſt. 1.

Alienatio, quæ cedit in detrimentum Eccleſiæ, nullius eſt momenti, cap. ea enim, 10. quæſt. 2.

Qui Chriſti pecunias, & Eccleſiæ aufert, fraudat, & rapit, vt homicida in conſpectu iudicis reputabitur, cap. qui Chriſti, 12. quæſt. 2.

Summum in rebus bonum eſt, iuſtitiam colere, ac ſua cuique iura ſeruare, & in ſubiectos non ſinere, quod poteſtatis eſt, fieri: ſed quod æquum eſt, cap. cuſtodire, cap. ſi ſeculi, 12. quæſt. 2.

Vaſa ſacra pro redemptione captiuorum licitè alienantur, c. & ſacrorum, & c. ſacrorum, 12. quæſt. 2.

Aurum habet Eccleſia, non vt ſeruet: ſed vt eroget, & ſubueniat in neceſſitatibus, 12. q. 1. cap. aurum.

Ex cauſa neceſſitatis, vel vtilitatis rerum Eccleſiaſticarum alienatio conceditur, cap. ſicut, & c. terrulas, 12. q. 2.

DE PRECARIIS.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

Ex modis alienandi videtur eſſe precarij conceſſio. Quia non tantùm dominij alienationem; verùm etiam contractus, quibus ipſa res alteri conceditur, vel ius in ea conſtituitur, comprehendit. Ideò non tantùm permutans, vendens, & aliquo modo dominium transferens; ſed & is, qui hypothecæ, vel pignori dat, vel rem vtendam alteri permittit, quodammodo alienare dicitur, cap. nulli, extr. de reb. Eccleſ. & l. ſancimus, C. de reb. alien. non alien.

Quid

Quid eſt Precarium?

Precarium, teſte Vlpiano, eſt, quod precibus vtendum petenti conceditur, tamdiu, quoad is, qui conceſſit, patitur, l. 1. ff. eod. & cap. 3. extra. eodem.

Quomodo differunt Precarium, Precaria, & Precariæ?

Precaria, quam Iuſtinianus in Nouell. 7. & 120. vocat vſusfructus conceſſionem, eſt temporalis quædam præſtatio, quæ ab Eccleſia conceditur homini vſque ad mortem. Et, cùm ſit perſonalis, non tranſit in hæredes, nec pro concedentium voluntate, vt precarium, reuocatur: Niſi irrationabiliter, & in detrimentum Eccleſiæ ſit facta, cap. de precariis 10. quæſt. 2. Quomodo autem hic precariæ contractus conſtituatur, vide cap. precariæ, 10. quæſt. 2. Precariæ autem eſt contractus, qui vltra vitam accipientis protenditur, & in hæredes tranſit: ita tamen vt de quinquennio in quinquennium, ſecundum authoritatem, & antiquam conſuetudinem renouetur. De quo habetur in ca. 1. extr. eod. & cap. precariæ, 10. q. 2. & apud Hoſtienſ. in §. Re magis, hoc tit. & cap. fin. extra. eod. Precarium autem vtendum conceditur, quamdiu patitur qui conceſſit. Et licèt ſoluatur obitu eius, cui conceſſit, non tamen obitu concedentis, niſi concedere vlteriùs noluerit, cap. precarium, extra. eod. quo à precariis differt, quæ quandóque de Eccleſiarum poſſeſſionibus fieri ſolent: Et non ſunt pro voluntate concedentium reuocandæ, d. c. precarium, §. porrò, extr. eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt ius gentium cauſa remota, ſed propinqua eſt, voluntas concedentis, ſiquidem precarium iuxta voluntatem concedentis regulatur; tamdiu enim vtendum videtur conceſſum, quamdiu is, qui conceſſit, voluerit. Quod genus liberalitatis ex iure gentium deſcendiſſe teſtatur Vlp. in l. 1. ff. eod. Eſt enim natura æquum tamdiu de liberalitate mea vti, quamdiu ego velim: & vt poſſim reuocare, cùm mutauero voluntatem, l. 2. ff. eodem.

Quæ cauſa procatarctica?

Petitio, vel preces petentium precarium. Habere enim precario videtur, qui poſſeſſionem vel corporis, vel iuris adeptus eſt: ex hàc ſolũmodò cauſa, quòd preces adhibuit, & impetrauit, vt ſibi poſſidere, vel vti liceat, l. ait prætor, §. habere. ff. eod.

Quæ Materia?

Res mobiles, immobiles, corporales, & incorporales. Quia precario habere etiam ea, quæ in iure conſiſtunt, poſſumus: vt

ſunt ſeruitutes,& alia,l.& habet,l.veluti, & l.in rebus, ff.eod. Sed in re propria precarium non conſiſtit,l.4.ff.eod.quantùm ad proprietatem, ſed quantùm ad vſum poſſeſſionis, ſeu detentionis benè conſiſtit: vt ſi rem meam habeas obligatam,l. certè, §.fin.& l.ſi debitor,ff.eodem.

Quæ Forma?

Vt concedens,retento directo dominio,nulla certi temporis præfinitione,per epiſtolam,nuntium,vel coràm permittat petenti,rei alicuius mobilis,vel immobilis,corporalis,vel incorporalis poſſeſſionem,& vſum:non quidem certum, ſed incertum; precarium enim vel inter præſentes, vel inter abſentes,veluti per epiſtolam,vel nuntium conſtitui poteſt,abſque certo tempore; ſed quamdiu is, qui concedit, voluerit. Si tamen de certo tempore inter contrahentes conuentum fuerit, illud tempus attenditur; cùm ex conuentione partium contractus legem accipiant: modò intelligamus,ſi finito tempore, dominus patiatur accipientem poſſidere, quòd rurſus videatur precario concedere, l.in rebus §.item qui, ff. eod.Secùs in contractu precario, quo conuentionis genere res immobilis ſub annua penſione in perpetuum, vel ad certum tempus conceditur,cum pacto renouationis,de quinquennio in quinquennium, aut aliud tempus ſecundum morem conuentionis,cap.1.& cap.fin.extr.eod.cap.precariæ, 1.& 2.12.quæſt.2. & Parnom.in d. cap.1.extra.eod. Nec precarij conſtitutione proprietas, ſed tantùm vſus ipſius rei, & poſſeſſio, vel quaſi, transfertur,l.precario conceſſio,l.ait prætor, §.habere,in verb. *qui poſſeſſionem*,ff.eodem.

Quis Finis?

Vt, communicato rerum vſu,communibus vitæ neceſſitatibus, in hac ciuili ſocietate ſubueniatur.

Quis Effectus?

Effectus eſt,vt ait Vlp.in l.2.ff.eo.interdictum de precario, quod reſtitutoriũ eſt, & naturalem habet in ſe æquitatem & condictio incerti,hoc eſt præſcriptis verbis actio, quæ ex bono,& æquo in perpetuum datur ei, qui precario conceſſit,ſiue domino, ſiue non domino,eiúſque hæredibus, aduerſus eum, qui precarium habet, id eſt,detinet, eiúſque hæredes. Quia actio eſt rei perſecutoria in id,vt res reſtituatur; aut ſi res reſtitui nequit, fiat condemnatio in tantùm, quanti Actoris intereſt, rem reſtitui cum omni cauſa,poſt litem conteſtatam, l.quæſitum,ff.eod. & l.2.C.eod.

Quæ

Quæ Affinia?

Mutuum,donatio,commodatum,depoſitum,emphyteuſis. Conuenit enim precarium cum mutuo, donatione, & commodato. Quia genus liberalitatis eſt, d.l.1.ff.eod. Diſtat autem à donatione, & mutuo. Quia hæc dominium transferunt: at illud, non dominium; ſed vſum, vel poſſeſſionem transfert. Et quod precario datum eſt, repeti poteſt, licèt donatio traditione perfecta reuocari nequeat, l.repetendi, C. de donat. ob cauſam. Et quamuis in his cum commodato conueniat, differt tamen ab eo:quia commodatum ciuiliter obligat,& ad certum vſum,certúmque tempus,vel expreſſum, vel tacitum,datur: precarium autem neque ad certum vſum, neque ob certum tempus præſtatur.Diſcrepat & alio modo:quia in commodato,dolus,culpa, & cuſtodia venit;in precario autem dolus, & lata culpa tantùm: in quo precarium cum depoſito conuenit, cùm depoſitarius de dolo, & lata culpa tantùm teneatur; imputet enim ſibi deponens,quòd res ſuas penes parùm diligentem depoſuerit, Dd.in l.quod Nerua,ff.depoſiti, cap.1.extr.de commodato, & ca.bona fides,extr.de depoſito. Cùm precariis etiam commune quid habet emphyteuſis, quoad vtilis dominij tranſlationem: Nec ab emphyteuſi contractus hic aliter differre videtur, quàm quòd in precariis ſemper pactum de renouando de certo tempore in tempus fit. Et hoc ideò, ne temporis diuturnitate contractus memoria pereat,cap.longinquitate, 12.quæſt.2.& Panormit. in d.cap. 1.extra.eodem.

Quæ Adiacentia?

Beneuolentia concedentis, petitio accipientis, & legitima conceſſionis ratio,cap.de precariis,extra.eod.

Quæ Pugnantia?

Mutata voluntas domini, nolentis rem vlteriùs precario conceſſam eſſe,mors eius, cui conceſſum eſt, non autem concedentis. Alienatio facta per accipientem, abſque domini conſenſu, cap.fin.extr.eod.l.cùm precario,ff.eodem.

DE COMMODATO.

TITVLVS XV.

Continuatio.

DIſcrepat commodatum à precario: quòd hoc ad incertum vſum,& tempus regulariter conceditur;illud autem

ad vſum, & tempus certum. Quæ ſi ſecundum conuentionis legem à commodatario non fuerint obſeruata, furti delictum committitur. l. cum precario, ff. eod. & §. furtum autem, Inſtit. de oblig. quæ ex delicto naſcuntur.

Quid eſt Commodatum?

Commodatum eſt contractus, qui re contrahitur, & dicitur alicuius rei ad certum vſum gratuita facta conceſſio, vt eadem ſpecies, & non alia eiuſdem generis nobis reddatur, l. rei commodatæ, ff. eodem.

Vnde dicitur Commodatum?

Commodatum dicitur, quaſi cõmodo vtentis datum: vnde ſi intẽpeſtiuè reuocetur, tenetur reuocãs contraria cõmodati.

Quæ eſt cauſa efficiens?

Contrahentium conſenſus, & interuentus rei: vnde, qui legitimum conſenſum accommodare non poſſunt, nequaquam commodati tenentur, niſi quatenùs facti ſunt locupletiores, l. 1. 2. & 3. ff. eod. Eccleſiaſticæ etiam perſonæ, quibus adminiſtratio committitur, ideò commodare poſſunt: quia tenentur, pro vt poſſunt, neceſſitatibus hominum ſubuenire, Hoſtienſ. in tit. de poſtulat. §. quid pertinet, verſ. idem honor. Item fur, & prædo, l. ita & fur, ff. eod. Rei interuentus etiam dicitur cauſa efficiens: Quia hic commodati contractus rei interuentu perficitur, §. item is, cui, Inſtit. quibus modis re contrahitur oblig.

Quæ Materia?

Res mobiles, immobiles, ſe mouentes, & res, quæ in iure conſiſtunt, vt ſeruitutes. Excipiuntur res, quæ in genere functionem recipiunt, & ipſo vſu conſumuntur, in quibus non commodatur, quod tantùm vſum rei commodatæ, ſalua eius ſubſtantia, præbet, ſed mutuum conſiſtit, niſi fiat ad pompam, & oſtentationem: vt ſi quis commodato accipiat pecuniam, non vt conſumat, ſed vt appareat diues, l. 3. §. fin. ff. eod.

Quæ Forma?

Vt res conſiſtens in ſpecie, vel iure, præſcripto certo fine, & modo vſus, ad certum tempus gratuitò vtenda tradatur: ita vt dominium, & poſſeſſio apud commodantem remaneat, d. l. 3. ff. eod. l. rei, ff. eodem.

Quis Finis?

Finis eſt, ipſe vſus, cuius gratia res commodata eſt, ca. vnico, extra. eod. Dein, vt eo commodatarius adiuuetur, cùm non decipi

decipi nos beneficio, ſed adiuuari oporteat, vt ait Gregorius IX.in d.c.vni.extr.eod.

Qui Effectus?

Actio commodati,quæ duplex eſt,directa & contraria. Directa datur commodanti, & eius hæredibus contra commodatarium,& eius hæredes, qua petit reſtitutionem, non tantùm rei commodatæ,verùm etiam omnium acceſſoriorum,& quicquid ex re fructus, vtilitatiſque quocunque tempore obuenit,l.ſi vt certo,§.vſque adeo,ff.eod. Quæ ſi non reſtituuntur, iuratur contra contumacem in litem, vt in cæteris bonæ fidei iudiciis,l.3.ff.eod. Contraria autem datur commodatario, eiuſque hæredibus contra commodantem, & eius hæredes,ex triplici capite. Primò, ſi eum impediat vti re commodata,vel ante vſum expletum,vel tempus præfinitum eam auferat,l.in commodato,& l.rem mihi,ff.eod. Secundò,ſi ob vitium rei,quod commodator celauit, damnum paſſus fuerit:vt ſi vaſa vitioſa,in quibus vinum infuſum corrumperetur,commodauerit,l.in rebus,§.poſſunt,ff.eod.Tertiò,ſi ſumptus in re commodata fecerit,vltra quàm ipſum ſufferre, dictante naturali ratione,oporteat,d.l.in rebus,§.poſſunt,ff.eod.

Quæ Affinia?

Mutuum,& precarium. Quomodò precarium à commodato differat, ſuperiori titulo dictum eſt. Nunc quomodò à mutuo diſtet,videamus. 1. Diſtant quòd mutuum tantùm in rebus fungibilibus; commodatum autem in iis, quæ vſu non conſumuntur,conſiſtat. 2.Quòd in mutuo transferatur dominium,l.2.ff.ſi cert.pet. Rei verò commodatæ dominium, & poſſeſſionem retineamus,l.rei commodatæ,& l.ſeq.ff.eodem. 3.Rem mutuò damus, vt non eandem:ſed aliam eiuſdem generis conſequamur: Commodato, vt eandem. 4. Mutuatario res perit:quia dominus eſt, Dd.in l.non omnis, ff.ſi cert. Nec caſu fortuito liberatur, l.incendium,C.ſi cert.petatur. Commodatarius autem vim maiorem non præſtat, nec interitum, vel damnum rei caſu fortuito contingens, l. ad eos, l. argentum,ff.eod.dummodò non ipſius culpa caſus interuenerit,vel per pactum in ſe nón receperit, vel in mora non fuerit, vt ait Gregorius IX.in c.vnico,extr.eod.

Quæ Adiacentia?

Culpa latiſſima,lata,leuis,& leuiſſima. Nam commodatarius etiam de leuiſſima culpa tenetur, cùm ſui tantùm gratia commodatum acceperit,c.vnico,extr.eod.

Quæ Pugnantia?

Reuocatio rei commodatæ, per dominum ante vſum expletum facta, merces, commoda; tum enim debet eſſe gratuitum; aliàs ſi merces interuenit, tranſit in contractum locationis: abuſus, & certi modi rei vtendæ præſcripti tranſgreſſio. Qui enim præfinitum in re commodata vſum tranſgreditur, furtum committit.

DE DEPOSITO.

TITVLVS XVI.

Continuatio.

SIcut res, retenta eius proprietate, & poſſeſſione, ad vſum commodatur: ita etiam ad cuſtodiam, vt defenſione boni amici ſalua permaneat, deponitur.

Quid eſt Depoſitum?

Depoſitum eſt, quod cuſtodiendum alicui datum eſt.

Vnde dicitur?

Depoſitum dictum ex eo, quòd ponitur, quaſi ſeorſim poſitum; præpoſitio enim, *De*, auget, vt oſtendat totum fidei eius commiſſum, quod ad cuſtodiam rei pertinet. l. 1. ff. depoſiti.

Quotuplex Depoſitum.

Triplex: Primum, ſequeſtratio: qua res litigioſa deponitur apud ſequeſtrum, vt eam retineat, donec ex cauſæ cognitione conſtet, cui debeatur, l. licet, ff. depoſiti. de qua ſuprà, de ſequeſt. Secundum depoſitum eſt, quod fit in loco publico, ad impediendas vſuras, creditore recuſante accipere pecuniam ſibi à ſuo debitore oblatam, l. acceptam, C. de vſu. Tertium depoſitum ſimplex eſt, quod cuſtodiæ tantum cauſa apud amicum fit: ita, vt dominium, & poſſeſſio penes deponentem maneat, & poſſit rem depoſitam quandocunque voluerit reuocare, c. bona fides, extr. eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens depoſiti remota, eſt ius gentium: propinqua autem conſenſus contrahentium, & rei interuentus, l. 1. ff. de act. & oblig.

Quæ Materia?

Res mobiles, & ſe mouentes, & res etiam fungibiles: licèt

enim

enim in depoſito hoc potiſſimùm agatur, vt eadem ſpecies reſtituatur, in tantùm, vt ſi depoſitarius rem depoſitam in vſum ſuum conuertat, abſque domini permiſſione, furti teneatur, §. furtum, Inſtitut. de obligat. quæ ex deli. naſcuntur, tamen ſi contrahentes aliter conueniant, lex contractus ſeruabitur, vt ait Papinianus in l. Lucius Titius, & l. 1. §. ſi conuenit, ff. eod.

Quæ Forma?

Vt depoſitario res mobilis, vel ſe mouens tradatur, hac conditione, vt remanente penes deponentem proprietate, & poſſeſſione, eam gratis cuſtodiat, & domino, quocunque tempore repoſcenti, reſtituat, l. 1. & l. Lucius Titius, ff. eod.

Quis Finis?

Finis eſt, vt res ipſa ſeruetur apud alium, quam nos cuſtodire commodè non poſſumus.

Quis Effectus?

Actio depoſiti, quæ eſt ciuilis, bonæ fidei, & perſonalis: & duplex, directa & contraria. Directa eſt, qua deponens agit aduersùs eum, vel eius hæredes, apud quem res depoſita eſt, vt eandem rem non deterioratam, cum omnibus acceſſionibus reſtituat, l. 1. §. quæ depoſitio, ff. eod. Contraria autem eſt, qua depoſitarius aduersùs eum, vel eius hæredes, qui rem depoſuit, vt quicquid in re depoſita tuenda, vel aſſeruanda bona fide impenderit, refundat, l. 5. & l. actione, ff. eod. in qua etiam venit intereſſe, & iuratur in ea in litem. Non tamen eſt famoſa: Quia contrariæ actiones non infamant, §. ex quibuſdam, Inſti. de pœna temerè litigan. Eſt depoſitum priuilegiatum, quòd contra ipſum compenſatio regulariter non admittitur, l. compenſationes, C. de compenſat. & c. bona fides, extr. eod.

Quæ Affinia?

Commodatum: vt enim commodatum, ita etiam depoſitum, eſt gratuitum, & in vtroque eadem ſpecies reſtitui debet. Et mandatum, quod etiam gratuitum eſt: Et precarium, in quo tantùm lata culpa, & dolus venit, vt in depoſito: vide ſuprà de precario.

Quæ Adiacentia?

Dolus, & culpa, quæ dolo æquiparatur. Non autem leuis, vel leuiſſima culpa, vel fortuitus caſus. Excipiuntur tamen quidam caſus, quibus depoſitarius etiam de culpa tenetur. 1. Si ſe depoſito obtulit. 2. Si aliquid pro cuſtodia recepit;

pacto

pacto verò, culpa, vel mora pręcedentibus, etiam caſus fortuitus imputatur, vt notatur in c. bona fides, extr. eod.

Quæ Pugnantia?

Merces: quia depoſitum debet eſſe gratuitum: vſus rei depoſitæ, inuito domino: quo caſu furtum committit depoſitarius, vt ſuprà: compenſatio, vt ait Greg. o IX. in c. bona fides, extr. eod. Depoſitori licet pro voluntate ſua depoſitum reuocare, contra quod compenſationi, vel deductioni locus non eſt, vt contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam minimè referatur, licèt compenſatio admittatur in aliis, ſi cauſa, ex qua poſtulatur, ſit liquida, ita quòd facilem exitum credatur habere, d. c. bona fides, extr. eod.

DE CONTRAHENDA Emptione, & Venditione.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

Contractuum alij ſunt gratuiti, alij quæſtuarij, iuxta Ariſt. lib. 1. politicorum, c. 6. Gratuiti ſunt, precarium, commodatum, depoſitum. Quæſtuarij autem emptio, locatio, permutatio, & alij, mandatum ſcilicet, & ſocietas, &c. Inter quos vſitatior, & vtilior eſt emptio: vſitatior quidem, quia non ſolebat olim alienatio fieri, niſi emptionibus interpoſitis, vt indicat Alc. lib. 3. parerg. ca. 22. Vnde & emptionis nomine ſolet contineri quælibet alienatio, l. ſtatuliberi, ff. de ſtatulibe. Vtilior autem, quia mercatus præcipuè ſuſtinetur emptionibus, & venditionibus.

Quid eſt Emptio?

Emptio eſt, contractus nominatus, quo per conſenſum obligatur emptor ad dandum pretium, venditor autem ad tradendam rem venditam, & cautionem euictionis præſtandam, l. iuris gentium, ff. de pactis, & l. Iulianus, ff. de actio. empti, & vend.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens remota eſt, ius gentium: propinqua autem eſt contrahentium conſenſus. Vnde error in corpore, vel materia rei venditæ, vitiat contractum, l. in venditionibus, l. alioquin,

quin,ff.eod. Nihil enim tàm contrarium conſenſui eſt, quàm error,l.nihil tam,ff.de reg.iur.

Quæ Materia?

Pretium, & merx : cuius appellatione continentur omnes res corporales, & incorporales:quæ humano commercio ſubiici poſſunt:vndè res ſacræ,ſanctæ, religioſæ vendi prohibentur:quia nullius in bonis ſunt, l.& liberi hominis, ff. eod.& c. ſacræ,§.quæ res,extr.de reb.Eccl.non alienand. Ob id emptio talium rerum non valet,vt in emptorem tranſeat dominium; valet tamen vt actione ex empto venditor teneatur ad id, quod intereſt, l.qui officij,ff.eod. Pariter ſe res habet cum libero homine,cùm aduerſum hominis liberi fortunam quærere,nec ciuile,nec naturale ſit, d.l.liberi, & l.inter ſtipulantem, ff.de verb.obl. Poteſt autem pater neceſſitate famis vendere filium pro certo pretio, quo reſtituto , vel à filio reddito , vel ab alio quocunque præſtito , filius ingenuitatem recuperat, l. 2.C.de Patri.qui fil.ſuos diſtrax. Mater autem, quæ filium in poteſtate non habet,vendere non poteſt, Hoſt.in §.& de quibus,eo.tit. Nec veneni mali,quod non poteſt eſſe vſui,aliqua permixtione , nulla eſt emptio , ſecùs ſi mixtum conferat, l. quod ſæpè,§.veneni mali,ff.eod. Nec propriæ rei:cùm quòd ſemel meum eſt, ampliùs meum fieri non poſſit : quòd ſi tamen ignoranter emptio fiat , indebiti competit condictio, quia nulla obligatio fuit. Idem eſt in re communi pro mea parte,ſed ſi vſufructuarius rem emat,in qua vſumfructum habet,ratione vſusfructus, vel poſſeſſionis, diminuitur vſusfructus,l.ſuæ rei,ff.eod. Nec res litigoſæ, & lites vendi poſſunt: niſi ſecundum præſcriptam formam, in l.per diuerſas,cum ll. ſequentib.C.mandati.Et licèt venditio ſine re fieri non poſſit, l.nec emptio,ff.eod. Vnde,nec res extincta,domus exuſta, vel animal demortuum,venditur,l.domum,ff.eo. Tamen res ita intelligitur, ſiue exiſtat , ſiue non exiſtat, probabiliter tamen futura ſperetur. Nam fructus futuri,qui in rerum natura nondũ exiſtunt,vt captura piſcationis, & ſimilia rectè venduntur, l.nec emptio,eod.l.ſi actioni, ff.de act.empt.& l.nam hoc modo,ff.de hæred.& act.vend.Inter hæc tamen intereſt.Emptioni enim piſcium, vel miſſilium non ineſt conditio, vt in fructibus futuris,ſi naſcantur:ſed eſt pura emptio, videlicet ſpei, quæ quidem ſpes fungitur loco mercis,d.l.ſi iactum : adeò vt, etſi nihil capiatur, emptor teneatur ad pretium : ſed in futuris fructibus ſecùs eſt.Quare ſi omninò fructus non naſcantur,&

empti

empti ſunt, qui in hoc fundo naſcuntur, condicitur pretium. Quid autem, ſi fructus dimidiæ parti pretij non reſpondeant? Et non ſuccurritur ex beneficio l.2.C.de reſcin. vend. Quia hæc inæqualitas ſuſtinetur propter dubium euentum fructuũ, cùm potuerint etiam tam vberes eſſe, vt pretij quantitatem longè excederent, l.ſi ea lege, C.de vſuris. Siue res illa ſit vendentis propria, ſiue aliena, quia venditor nõ ad transferendum dominium, ſed tradendam rem, tenetur, cùm ipſum euictionis nomine obligari ſufficiat, l.rem alienam, ff.eod.

Quæ Forma?

Vt contrahentes, inter præſentes, vel abſentes per nuntium, vel epiſtolam, in ſcriptis vel ſine ſcriptura, ſine arrhis, vel arrhis interuenientibus, de certo pretio in pecunia numerata, & tradenda re vendita conueniant. Tria autem ſunt, ex quibus emptionis ſubſtantia conſiſtit: ſcilicet, pretium certum in pecunia numerata, res, quæ veneat, & conſenſus in idem corpus, vel rem eandem, & in eandem rei materiam, ſubſtantiámve, l.1. & dict. l.in venditionibus, ff. eod. Verùm ad ſubſtantiam, vel perfectionem emptionis non requiritur ſcriptura: ſi tamen expreſſim actum eſt inter emptorem, & venditorem, vt non valeat contractus emptionis, ſine ſcriptura, ante abſolutionem ſcripturæ, non dicitur contractus perfectus, adeò vt & pœnitentiæ ſit locus, niſi ad comprobationem emptionis poſt contractum ſcriptura accedat: nec datio arrharum requiritur: ſi tamen interueniant, diſtinguitur. Aut dantur initio contractus, ante tamen eius perfectionem: aut poſt contractum conſummatum, & perfectum. Priore caſu, arrha eſt quaſi pœna, quia coercendi vim habet. Nam qui arrham dedit, ſi à contractu inchoato diſceſſerit, amittit arrham, & verſa vice duplicatas arrhas reddit, qui arrhas accepit, & receſſit, l.contractus, C. de fid.inſtrum. Poſteriore caſu, arrha eſt quaſi pignus, & ſymbolum ſeu argumentum contractus iampridem conſummati, l.quod ſæpè, verſ. ſed vt euidentius, ff.eod. Vnde quemadmodum, ſoluto debito, creditor reſtituit debitori pignus, l. ſi rem, ff. de pignor. act. ita venditione impleta, venditor reſtituit emptori arrham. Circa hoc tamen ita diſtingue: Aut arrhæ nomine data eſt ſpecies, aut pecunia: ſi ſpecies poſt contractum impletum, emptor repetit ſpeciem, actione ex empto, vel condictione ſine cauſa, l. ex empto, §.illud, ff. de act.emp. Si verò pecunia arrhæ nomine data eſt, nihil repeti

petitur: ſed arrha imputatur in pecunia, vt notat. Accurſ. in l. 2. C. quando lici. ab empt. diſcedere, & eſt text. in l. fin. verſic. reliquæ pecuniæ, ff. de lege commiſſo. Poteſt etiam emptio tam purè, quam ſub conditione celebrari, ante cuius exiſtentiam ipſa effectum non ſortitur, §. emptio, Inſtit. eod. Quò fit, vt ſi res vendita, intra id tempus intereat, perimatur emptio, quemadmodum & ſtipulationes, legataque conditionalia, non exiſtente conditione, perimuntur, l. neceſſariò, §. quod ſi pendente, ff. de per. & com.

Quis Finis?

Neceſſitas, & vtilitas humana, quibus hoc rerum commutandarum genere ſuccurritur. Eſt enim hic contractus, ſicuti alij omnes, ex indigentia natus, cùm, vti ait Paulus in l. 1. ff. eod. frequens eſſet permutationis contractus, ideò tamen non adeò neceſſitati, & commoditati humanæ conueniens: quia non ſemper, nec facilè contingebat, vt tu haberes, quod ego deſiderarem: & viciſſim ego haberem, quod tu accipere velles: inde electa materia eſt, cuius publica, atque perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis ſubueniret, vnde emptionis introductæ origo, & cauſa colligitur, d. l. 1. ff. eod.

Quis Effectus?

Effectus huius contractus ſunt, parere obligationem: ex qua duæ dantur actiones: putà, actio ex empto, & actio ex vendito. Actio ex empto, datur emptori, vt tradat rem venditam corporalem cum fructibus, & acceſſoriis, vel, vt quaſi tradat rem incorporalem emptam: hoc eſt, vt cedatur iuri, & præſtetur patientia ad vſum liberum. Dico (*vt tradat rem*) quia non, vt emptor pretij dominium præciſè in venditorem transferre: ita venditor rem venditam ementis facere tenetur, l. ſi ita, ff. eod. Et hoc ob duas rationes. 1. Ne propter incertitudinem, & difficultatem probationis dominiorum, impediatur hic contractus, qui vſibus quotidianis maximè eſt neceſſarius. 2. Quia per euictionis præſtationem indemnis ſeruatur emptor, perinde ac ſi dominiũ nactus eſſet, l. in vendendo, ff. eo. l. ex empto, ff. de act. empt. Hinc tres alias actiones, actio ex empto complectitur: Primò, actionem de euictione: qua agit emptor poſt rei venditæ euictionem aduerſus venditorem, ad ipſum pretium, & intereſſe, l. euicta, & l. ſi in venditione, ff. de euictionibus, ſi rei venditæ non fuerit dominus, tot. titul. ff. de euict. Tres tamen ſunt caſus, quibus iuxta

iuxta legitimas ſanctiones emptor,euicta re, contra venditorem non experitur hac actione. 1.Si emptor poſt inſtitutum contra ſe iudicium venditori, vt rem venditam ſibi defenderet,denuntiare omiſerit. 2. Si contumaciter abfuit tempore ſententiæ promulgatæ. 3. Si ſententia lata fuit per iniuriam iudicis, c.ſi venditori. extr.eod. Secundò continet actionem redhibitoriam: qua agit intra ſex menſes ad reſcindendum contractum, ſi vendita fuerit res habens vitium latens, l.2.C. de ædilitiis act. Tertiò actionem præſcriptis verbis,quæ competit, ſi emptor pacta adiecta emptioni non ſeruauerit, nec placitis paruerit: tunc enim habet emptor aduerſus venditorem actionem præſcriptis verbis, ad impletionem pactorum, l.2.C.de pactis inter empt. & vendit. Quartò:Ex hac obligatione naſcitur actio ex vendito,& hæc competit venditori,ad ea conſequenda,quæ ipſi ab emptore præſtari oportet: in qua veniunt non modò pretium,quanti res vendita eſt:ſed & vſuræ poſt moram,& diem traditionis. Sicuti enim,vt dicitur in l.fructus,C.de actio.empt.fructus poſt perfectum iure contractum,emptoris ſpectare perſonam conuenit, ad quem & functionum grauamen pertinet: ita & venditor quoque pretium tantùm, & ſi mora interceſſiſſe probetur, vſuras officio iudicis exigere poteſt, dict. l. fructus, & l. Iulianus, ff. de actionib.empti,& venditi.

Quæ Affinia?

Permutatio, de qua inferiùs dicetur, & notatur, l.1.ff.eod. Locatio,& conductio,quæ cùm naturalis ſit, & omnium gentium, non verbis: ſed conſenſu contrahitur, ſicut emptio & venditio, l.1.ff.locati. Et cùm eidem emptioni,& venditioni proxima ſit, iiſdem regulis iuris conſiſtit, adeoque magnam affinitatem habere videntur, vt difficile ſit illos contractus, in quibuſdam facti ſpeciebus diſcerni, dict. l. 2. ff. locat. & conduct.

Quæ Adiacentia?

Inſunt contractibus tria:ſcilicet,natura,ſubſtantia & adminicula.Subſtantiam tria perficiunt,conſenſus,forma,& res.Ad naturam pertinet, quicquid naturale, & proprium ineſt contractui, Pap. vocat contractuum terminos, l. Lucius, ff.depo. Differt ſubſtantia à natura,quòd contractus coit,& componitur ex ſubſtantia: ſed natura oritur, & fluit ex facto iam contractu:ſicut radij ex Sole, Alc.in l.cùm quid, ff.ſi cer.ſic natura contractus in genere, eſt actionem, & obligationem parere:

At,cùm

At, emptionis natura eſt, vt alter ad pretium, alter ad rem tradendam obligetur. Adminicula ſunt, quæ nec contractum perficiunt, nec contractui ſunt propria, quæ iam non inſunt, & poſſunt abeſſe, verum contractus naturæ præbent adminiculum. Et hæc ſunt duplicia: quædam enim ſequuntur contractum, vt euictio, quæ ſequittur emptionem, etſi de ea nihil conuenerit, l.ex empto, ff. de act.empt. Quædam extrinſecus contractui inſunt, vt arrha, pignora, fideiuſſores. Adiacens igitur emptioni, ſiue ex natura contractus, vel extrinſecus veniens, periculum, & commodum, rei venditæ euictio, duplæ ſtipulatio, ſtipulatio rem habere licere: quæ ad quem pertineant, & qualiter præſtentur, vide tit.de per.& commod. rei vend.l.habere, ff.de euict. l.ſtipulatio, de euict.& l.ex empto. ff.de actio.empt. præſtatio vſurarum, & intereſſe, de quibus tot.tit. ff. de vſur.l.qui per colluſionem, ff. de actio.empt. Et accedunt etiam emptionibus, lex commiſſaria, addictio in diem, aliáque pacta, quæ ipſam emptionem vel in ſubſtantia, vel in adminiculis variant, de quibus tit.de leg.commiſſo tit. de die in diem, addi.l.pacta conuenta, ff.eodem, & l.iuris gentium, ff.de pactis, l.lecta, ff.ſi cer.Arrha, pignora, fideiuſſores, de quibus omnibus, l.ex empto, ff.de act.empt.

Quæ Pugnantia?

Dolus. Circa dolum diſtingue: Aut dat cauſam huic contractui: aut incidit in contractum: aut re ipſa in contractu emptionis interuenit. Si dat cauſam contractui, (quod fit, ſi vendens nullum animum vendendi habeat: perſuadeatur autem ab emptore, vel dolo inducatur ad vendendum) tunc licèt contractus ipſo iuro nullus communi opinione dicatur, veriùs tamen eſt, dolum per actionem de dolo purgari, ipſámque actionem ex eodem contractu proficiſcentem ad reſciſſionem contractus, & conſequendum omne emolumentum quanti interfuit, deceptum non eſſe, competere, l.ſi quis affirmauerit, ff. de dolo, l.Iulianus, ff.de act.emp. quibuſdam caſibus à lege exceptis: quos notat Faber in §. actionum, Inſtit.de act.

Quòd ſi in contractum emptionis incidat dolus, pariter actione ex ipſius obligatione manante non tantùm ad reſciſſionem contractus, verùm ad intereſſe, aliáque, quæ ex æquo, & bono debentur, agi poteſt, l.& elegantem, ff.de dolo.

Tertiò; ſi dolus reipſa in emptionis contractu comprehendatur, quod fit, ſi venditor vltra dimidiũ iuſti pretij deceptus,

vel emptor vltra iuſtum pretium plus duplo deceptus eſt: quo caſu venditor petere poteſt, vt reſtituatur res empta, vel ſuppleatur iuſtum pretium. Emptor autem, vt vel reſtituatur id, quod vltra iuſtum pretium dedit, vel vt totus contractus reſcindatur; debet autem vtrúmque alternatim peti, ſed in arbitro Rei conuenti eſt, alterutrũ eligere, cap. cùm dilecti, cap. cùm cauſa, extr. eod. & l. 2. C. de reſcind. vend. Aliæ autem circumſcriptiones, vel circumuentiones, quæ dolum non comprehendunt, ſunt licitæ. Nam in contractibus negotiatoriis poteſt alter alterum circumſcribere, vt loquitur Caius in l. idem ſi pretio, §. quemadmodum, & l. in cauſæ, ff. de minor. Niſi id fiat improbato more, l. 1. §. venditor, ff. de action. empt. Circumſcripto enim ita fieri debet, vt fiat ſine dolo, l. & ideò, ff. locati, & vt læſio non ſit enormis; quibus duobus è medio ſublatis circumuentio eſt ſine reprehenſione. Eóque ſenſu dicitur, vt alter alterum circumuenire poſſit, imò illud fieri intereſt Reipublicæ. Nam, vt ait Seneca, cùm quilibet ſui lucri cauſa contrahat, l. actionum, §. actionum, ff. de action. & oblig. ſublata ſpe quæſtus, neceſſe eſt perire mercatum, quo nihil habet Reſpublica vtilius, & vberius, lib. 1. de benefic.

Secundò: Error. Quia nihil tam contrarium eſt conſenſui, quàm error. Cùm igitur emptio conſtituatur conſenſu, ſequitur inde ipſum errorem vitiare emptionem. Diſtinguitur tamen; Aut erratur in nomine, aut corpore, aut materia, aut cauſa, aut demonſtratione. Error nominis non vitiat emptionem, cùm nec legatum, nec ſtipulationem, nec hæredis inſtitutionem vitiet, l. ſi in nomine, ff. de verbor. obligat. & cap. de teſtam. Ratio habetur in §. ſi in nomine. Inſtitut. de leg. Nomina ſignificandarum rerum gratia reperta ſunt, quæ ſi alio quolibet modo intelligantur, nihil intereſt. 2. Error corporis, vel error materiæ vitiat emptionem, l. in venditionibus, ff. eod. Differt autem corpus à materia, vt effectus à cauſa. Nam ex materia fit res, ſeu corpus; licèt ipſa materia in legibus dicatur quandoque ſubſtantia, quandoque etiam qualitas, d. l. in venditionibus, §. item quæritur: ſic aureæ lancis materia eſt, ipſum aurum, & lanx eſt corpus ex auro. Si igitur lanx auro cooperto, pro aurea ſolida vendatur, nulla eſt venditio, l. cùm eo, ff. eod. quia aliud pro alio venditur: ſecùs ſi aurea ſit, licèt quid æris habeat admixtum, l. quid tamen, ff. eod. Non igitur ſibi contrariantur hæc duo reſponſa: cùm priore, Species, ob facilitatem deductionis per ſe extare videatur, nec alia pro alia in detrimentum emptoris ignorantis vendi potuerit: po-

ſteriore

ſteriore autem ob difficultatem ſeparationis auri ab ære, vna ſpecies, quæ extrinſecùs apparet, licèt deterior, ob admixtam qualitatem viliorem non apparentem, quàm emptor putarit, vendita ſit, qui error emptionem non vitiat, l. aliter, ff. eodem. Error in cauſa, eſt nihil aliud, quàm error in genere contractus, vel error in traditione; quia cauſa obligationis eſt contractus, cauſa autem dominij eſt traditio, l. actionum, ff. de actionibus, §. ex traditione, Inſt. de rerum diui. Error igitur in genere contractus vitiat contractum. Verùm ſi per traditionem, pari ratione ex vtróque contractu dominium transfertur, accipiens poſt conſumptionem, licèt condictione teneatur, tamen cùm ſecundùm voluntatem dantis conſumpſerit, doli exceptione tutus eſt, l. ſi ego pecuniam, ff. de rebus cred. Et diſtingue vlteriùs, vt Dd. ibidem. Error etiam in traditione, dominij tranſlationem impedit. Nam ſi meos nummos, quaſi tuos, dem, non facio tuos, vt inquit Caius in l. 3. §. ſubtilius, ff. de con. ca. da. cau. non ſecuta: quia nemo errans amittit rem ſuam, l. ſi procurator, ff. de acq. rerum dominio. Denique error demonſtrationis aut contingit in contractu, aut in ipſius contractus executione: qui quando vitiet contractum, & quando non impediat, vel obſit; vide Accurſ. in l. in venditionibus, in verb. *abſentem*, ff. eod. & l. in huiuſmodi, & l. ſed ſi communis, §. ſi ſeruus, ff. eodem.

Tertiò, pugnat ſimulatio ipſius contractus: quod enim non verè agitur, ſed ſimulatur, nullius eſt momenti, l. cùm in venditionis, & l. nuda, ff. eod. Vnde, ſi vniuerſa venditio, donationis cauſa, facta eſt, in totũ ipſa non valet, ſecùs ſi viliori pretio res donationis cauſa diſtrahitur, l. ſi quis donationis, ff. eo.

Quartò, venditioni contraria ſunt, omnia pacta, quibus à venditione diſceditur; vel quæ venditionis naturæ, & fini aduerſantur: vt ſi paciſcatur, ne pretij conuenti, vel rei venditæ dominium in venditorem, & emptorem transferatur, l. cùm manu ſata, ff. eod. l. 1. ff. de rei permutat. Et ſimilia.

DE LOCATO, ET CONDVCTO.

TITVLVS XVIII.

Continuatio.

LOcatio, & conductio proxima eſt emptioni & venditioni, vt ait Iuriſcõſultus Caius in l. 2. ff. eod. iiſdémque iuris

regulis conſiſtit. Nam, vt emptio, & venditio contrahitur, ſi de pretio conuenerit, ſic & locatio, & conductio contrahi intelligitur, ſi de mercede conuenerit, d.l.2.ff.eod.

Quid eſt Locatio?

Locatio eſt, perſonæ, vel rei, pro mercede in pecunia conuenta ad vſum facta conceſſio. Verbum, *Vſus*, excludit abuſum: in quo mutuum conſiſtit. Alia ad differentiam aliorum contractuum ponuntur. Nam ſi ſpecies cum ſpecie commutaretur, eſſet contractus, Do vt des; vel ſi non pro mercede, ſed pro pretio, eſſet emptio: vel pro nulla mercede & gratuito, quo caſu commodatum contraheretur, l.1. ff.de precario, l.1. ff. de rerum permutatione, l. ſi conuenerit, ff. communi diuidundo.

Locatio quotuplex?

Duplex, temporalis & perpetua. Temporalis eſt, quæ fit ad certem tempus, & illa retinet nomen locationis. Perpetua eſt, quæ abſque certi temporis præfinitione fieri contingit, & nomine ſpeciali dicitur emphyteuſis. Temporalis duobus modis fit, expreſsè & tacitè. Expreſsè fit, quando verbis expreſſis contrahentes conueniunt de re aliqua, conſtituta certa mercede, locanda. Tacitè verò, quando conductor, finito tempore locationis, retinet rem locatam ſine aliqua alia, & noua conuentione; vtriuſque tamen eadem natura eſt. Nam in tacita cenſetur repetitum id, de quo in expreſſa locatione conuentum erat, l.legem, C. eod.l.item quæritur, §. qui impleta, ff.eodem.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa remota eſt, ius gentium: propinqua autem eſt contrahentium conſenſus, vt ait Paulus lib.34.ad edictum; locatio & conductio cùm naturalis ſit, & omnium gentium, non verbis, ſed conſenſu contrahitur, ſicut emptio & venditio, l. locatio, ff.eodem.

Quæ Materia?

Merces, res mobilis, & immobilis, corporalis & incorporalis: vt ſunt ſeruitutes perſonales, non autem prædiales. Quia ipſæ locari non poſſunt, niſi cum fundo, in quo conſiſtunt, locentur, l.locare, ff. eod. Poſſunt etiam res Eccleſiæ; vt ſunt prouentus decimarum, cum quibus conditio fit melior, per perſonas Eccleſiaſticas legitimo modo, ſtatuto diœceſani non obſtante, locari, cap.veſtra, extra.eod.cap.1.eod.Et ſicuti

tuti rei alienæ locatio conſtitui poteſt,cùm dominium locatione non transferatur: ita rei propriæ locatio prohibetur, cùm abſurdum ſit aliquem conſtituta mercede re ſua vti, l. qui rem propriam, C.eod.

Quæ Forma?

Vt contrahentes de re,pro certa mercede,ad tempus,vel in perpetuum locanda, conueniant, l. 1. & l.2. ff.ſi ager vectig. Sicuti enim venditionis ſubſtantia ex tribus, re ſcilicet, pretio,& conſenſu, conſiſtit; ita & in locatione, res, merces, & conſenſus deſiderantur: eiſdem enim iuris regulis vtérque contractus conſiſtit, l. 1.ff.eod. An autem merces in pecunia numerata conſiſtere debeat quæritur: Quæ quæſtio, licèt diuerſis ſententiis agitata, ita tamen magis communi Doctorum aſſenſu explicata eſt,vt conſiſtat quidem in pecunia non numerata tantùm,ſed aliis etiam rebus fungibilibus, quæ appellatione pecuniæ veniunt,l.fin. C.de conſtit.pec.putà,vino, oleo,frumento,&c. Inde etiam partiarius colonus dicitur,qui vice mercedis, de parte tertia, vel dimia fructuum de re locata præſtandorum paciſcitur, l.merces, §.vis maior, ff. eodem. Quod tamen conuentionis genus contractui innominato proximum eſt, Dd.in l. ſi paciſcenda, C.de pactis.

Quis Finis?

Vt communicato rerum vſu, neceſſitatibus, & commoditatibus magis obuiam eatur.

Qui Effectus?

Obligatio, quæ producit duas actiones: actionem ſcilicet ex locato,& actionem ex conducto. Actio ex locato, competit locatori, eiúſque hæredi, contra conductorem, eiuſque hæredes.1.Vt reſtituat rem locatam,finito locationis tempore: ante enim illud tempus expellere non poteſt, niſi quibuſdam caſibus in cap.propter, §.verum, extr.eod.& l.ædes,C.de locat. exceptis. 1. Si inquilinus penſionem non ſoluat. 2. Si ædes reſtauratione indigeant, & velit locator eas reficere.3. Si locator propriis vſibus neceſſarias ſibi probauerit.4.Si in re locata inquilinus malè verſetur,deteriorem ipſam efficiat,vel ad inhoneſtum vſum: veluti ad exercendum ibi fœnus, & ad introducendas meretrices transferat, d. l. ædes, vbi gloſſ. & Bald.cap.eod.2. Agitur ex locato,vt vſuras penſionis non ſolutæ & intereſſe præſtet,l.preſes,C.eod.l.ſed addes,§.illud nobis,ff.eod.3. Vt rem non deterioratam, ſed abſque vitio præſtet: Et omnia ea, de quibus in conuentionis lege expreſsè

conuenit, l.qui inſulam, §. fin.& l. in lege,ff.eodem. Actio ex conducto datur conductori,ex his cauſis. 1. Vt,vti re conducta per tempus in conuentione præfinitum ipſi liceat, l. ex conducto,ff.eod.2.Si quid in rem conductam impenderit,vel indebitam penſionem, vel locatori penſionem ante tempus ſoluerit, l.dominus, & l.ſed addes, ff.eod. 3. Vt locator omne impedimentum auferat, intereſſe damni ex re vitioſa conducta accepti,dolum,omnémque culpam præſtet, d.l.ſed addes, & l. ſi merces, §. conductor, ff. eod. Competit etiam actio ex conducto, ad remiſſionem mercedis, propter damnum immodicum fructuum pendentium ſine culpa conductoris, ſed fato quodam contingens. Dicitur autem damnum immodicum, quando fructus infra dimidium iuſti pretij diminuuntur,l.2.C.de reſcin.vend.Illud, inquam, non nocet conductori, ne ſcilicet vnius anni iacturam nimiùm præcipitet, ac fortunis omnibus priuet agricolas, argum.l.fin.ff.de off. præſid.ſi tamen damnum cum vbertate præcedentis temporis compenſari poſſit, propter ſterilitatem, quaſi ceſſante ratione legis, penſio non remittitur, d. cap. propter ſterilitatem, §. verùm extra.eod. vel ſi remiſſa ſit, tamen, ob contingentem ſequentibus annis vbertatem, nihil obeſt domino remiſſio: cùm integram penſionem etiam eius anni, quo remiſit, exigere poſſit,l.ex conducto,§.Papinianus.ff.eodem.

Quæ Affinia?

Emptio, venditio, & emphyteuſis. Adeò enim, vt inquit Caius, locatio & emptio familiaritatem aliquam habere videntur: vt in quibuſdam quæri ſoleat: vtrùm emptio,& venditio ſit,an locatio, & conductio, l. 2.ff. eod. Et licèt conuenientia, & diſconuenientia horum contractuum in plurimis conſiſtat: ad diſcernendos tamen eos, hæc regula traditur: Quotieſcunque conuentione hoc agitur, vt his, qui rem tradit, in eum, qui pecuniam dat, dominium transferat, emptio eſt: ſi autem nulla contigit dominij tranſlatio,locationis genus eſt. Notant Dd.in d. l.2. ff. eod. Emphyteuſis eſt contractus,quo res ſoli, ſiue immobilis, ſub annua penſione,in perpetuum plerúmque colenda fruenda traditur, cum retentione tantùm directi dominij,alterius cuiuſuis iuris in recipientem tranſlatione facta, l. 1. §.1.ff. ſi ager vectig. Cuius cauſa efficiens eſt,lex,& conſenſus contrahentium.Materia res ſoli. Forma, retentio dominij directi cum tranſlatione vtilis, ita vt in recognitionem directi ſoluat certum canonem emphyteuta

teūta, fiatque in ſcriptis, l.1. C.eod. debent enim alienationes Eccleſiaſticæ omnes in ſcriptis fieri, cap. ſiue, 12. quæſt.12. & Bart. in d.l.1. C.eod. & Reb. in cap. hoc ius, 10. quæſt.2. Dd. in cap.2. extr. de reb. alien. non al. Effectus eſt condictio ex lege, Bart. in l. vni. C. de cond. ex lege. Amittit emphyteuſin colonus, ſi triennio continuo canonem penſionarium de emphyteuſi priuato, vel biennio de Eccleſiaſtica ſoluere ceſſauerit; modò dominus ita voluerit: celeri tamen ſatisfactione, ne cadat, ſibi conſulere, & moram purgare poterit, cap. poterit, extr. eodem.

Quæ Adiacentia Locationis?

Dolus, lata, & leuis culpa, l. in iudicio, C. eod. & pignoris obligatio, legis prouiſione conſtituta. Nam illuecta, & illata in domum conductam per conductorem, tacitè ſunt obligata ipſi locatori, non tantùm pro mercede, verùm etiam pro damno rei locatæ dato, l.1.2.& 3. ff. in quibus, &c. In colono autem, qui ruſticum prædium conducit, hoc non obſeruatur, licèt fructus naturales à fundo ſeparatos, & illic adhuc exiſtentes loco pignoris locator retinere, & colonum, donec penſionem ſoluat, ne exportet, prohibere poſſit: induſtriales autem fructus locator retinere loco pignoris non poteſt, Bart. in l. aſſiduis, verſ. quæro, C. qui pot. in pig.

Quæ Pugnantia?

Dolus malus, error in re, & mercede, deceptio vltra dimidium iuſti pretij, inæqualitas mercedis, vt ſi vno nummo locatio fiat: quæ omnia locationem vitiant.

DE RERVM PERMVTATIONE.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

ORigo emendi, vendendíque (cum quibus locatio, & conductio magnam habent affinitatem) à permutationibus cœpit. Olim non ita erat nummus, neque aliud merx, aliud pretium, vocabatur: ſed vnuſquiſque ſecundùm neceſſitatem temporum, ac rerum vtilibus inutilia permutabat, vt ait Paulus l.1. ff. de contrah. empt. & vend.

Quid eſt Permutatio?

Permutatio eſt, contractus innominatus; quo ſpecies, vt

res certa cum ſpecie commutatur, l.quoniam, C.eod.& l.1.ff. eod. Et dicitur cõtractus innominatus:quia nomine,& forma ſpeciali caret, & generali permutationis verbo deſignatur: quod omnibus conuentionibus, in quibus aliquid hinc inde datur, commune eſt, gloſſ.in rubr. C.de rerum permut.

Quæ cauſa Efficiens?

Ius gentium, conſenſus contrahentium, & ſpecierum traditio. Eſt enim, teſte Paulo in d. l. 1. ff.de contrah. empt. hic contractus antiquiſſimus: cùm origo emendi,& vendendi ab illo cœperit:nec tam nuda conſentientiũ voluntate,quàm rei traditione celebratur. Permutatio enim ex re tradita initium obligationi præbet,l.1.ff.eodem.

Quæ Materia?

Indiuidua, ſpecies, vel res certæ temporales,non pretium, non genus,vel ſpiritualis.Nam ſi cõuentio fit de commutanda re pro certo pretio, emptio erit, d.l. 1. ff. eod. Et ſi genus cum genere, vel ſpecies cum genere commutetur, non eſt permutatio: ſed contractus innominatus, qui dicitur, Do vt des, l.1.ff.eodem. Nec res ſpiritualis permutari debet. Quod intellige, ſi cum temporali re commutetur: ſpiritualis enim cum temporali permutari non poteſt, cap. fin. extra.eod.licèt ſpiritualis cum ſpirituali permutari poſſit. Vnde Clemens III. conſtituit, Eccleſias iure proprietatis,earúmque poſſeſſiones poſſe permutari: & ſi ratione poſſeſſionum altera alteri præualeat, refuſa certæ pecuniæ quantitate,poſſe permutationis negotium expediri, cap.ad quæſtiones,extra.eodem. Nec obſtat, ſi dicatur permutationem non eſſe contractum gratuitum, ſed commutatione rerum celebrari,ergo non poſſe in ſpiritualibus, quæ gratis ſunt conferenda, locum habere, cap.gratia,1.quæſt.1. & cap. per noſtras, extra.de iure Pat. Ad hoc enim dicitur, commutationem ſpiritualium authoritate Superioris, qui omnè ſimoniæ vitium abolet, fieri debere. Vnde dignitas cum dignitate, Canonia cum Canonia, vel aliquod aliud beneficium, non requiſita Superioris authoritate, permutari non poteſt: in tantùm,vt ſi quis tantæ temeritatis deprehendatur,obtento beneficio,vel dignitate priuetur,cap.cùm olim,extr.eod. Niſi permutantis ſimplicitate veniam tribui æquitas ſuadeat, cap.cùm vniuerſarum,extr.eod. Pari ratione,mancipia Eccleſiaſtica permutari non debẽt, exceptis tribus caſibus:Si fauore libertatis, cap.mancipia, extra.

eod.2.Vel ſi permutatiò expediat Eccleſię:nam & donari poſſunt,c.Eccleſiaſticis,13.q.2.3.Statutũ eſt etiam licere Principi rem mobilem ſanctis locis præſtare, & accipere ab eis aliam immobilem: ita tamen ſi cauſa rationabilis id expoſcat, & res,quam præſtiterit,maior fuerit,vel æqualis,c.1.extr.eod. Aliæ autem commutationes rerum Eccleſiaſticarum, quæ in caſu non conceſſo, ab anteceſſore inconſultò factæ ſunt, vel iuris ſolennitate non obſeruata, per ſucceſſorem reuocari debent,c. vt commutationes.

Quæ Forma?

Vt conuentione per pactum,vel ſtipulationem de commutanda re indiuidua cum alia indiuidua, & certa ſpecie, facta, res ipſa vtrinque tradatur:nam ad producendam actionem ex permutatione, non ſufficit permutationis pactum, niſi ipſum vel traditione rei, vel ſtipulatione rei firmatum ſit: vt dicunt Imper.in l.ex placito,C.eod. Ex placito permutationis, nulla re ſecuta,conſtat nemini actionem competere, niſi ſtipulatio ſubiecta ex verborum obligatione quæſierit partibus actionem,d.l.ex placito,C.eod.& l.1.§.permutatio,ff.eod.

Quis Finis?

Vt magis ſubueniatur humanis neceſſitatibus,& is,qui animo permutandi rem ſuam dedit, aliam ſibi magis deſeruientem recipiat,d.l.cùm precibus,C.eod.

Quis Effectus?

Ex permutatione,varia actio proficiſcitur:nam ſi ſtipulatio permutarioni ſubiecta eſt,datur actio ex ſtipulatu, ad tradendam rem, de qua conuenit, & vt placitis fides ſeruetur, dict.l. ex placito,& l. cùm precibus,C.eod. Si autem ſtipulatio non interuenit,datur actio præſcriptis verbis,quæ eſt ſimilis bonæ fidei, & perſonalis, ei competens, qui rem ſuam animo permutandi alteri dedit,vt ipſe aliam rem in ſpecie ab eo ex permutatione recipiat,l.rebus, C.eod. Et ſi fides contractus non ſeruetur,præſtetur intereſſe,l.1.C.eod. Competit etiam condictio cauſa data cauſa non ſecuta, ad repetendum id, quod permutandi cauſa datum eſt,l.1.4.& 6.C.eod.Poteſt igitur in libello concludi ſub alternatione bifariàm. Primò:Vt impleat contractum, vel intereſſe; ſecundò: Vt impleat contractum, vel reſtituat rem acceptam,Dd.in l.1.& 2.C.eod.Ex permutatione,ſicuti ex venditione, paratur etiam vſucapiendi conditio:quia traditionis iuſta cauſa eſt ipſa permutatio,l.4.§.de illo,eod. Præſtatur euictio, d.l.1.C.eod. Præſtatur etiam ani-

mantium ſanitas:cùm enim,vt ait Paulus in l.2.ff.eod.permutatio ſit emptioni vicina,actio præſcriptis verbis ex permutatione proficiſcens, etiam ad præſtandam rem à morbis, vitiiſque ſolutam, & liberam competit, & poteſt ipſa res permutata ob vitia redhiberi,vt notatur in l.ſciendum,§.penul.ff. de ædil.edicto.

Quæ Affinia?

Contractus, Do vt des,& emptio,& venditio. Differt autem contractus, Do vt des, à permutatione, materia, & effectu.Materia quidem: Quia,ſi detur ſpecies pro ſpecie, vel indiuiduum pro indiuiduo, permutatio eſt: Si verò ſpecies pro genere, vel genus pro genere, contractus, Do vt des, eſt, l. naturalis,ff.de præſcript.Effectu differunt. Quia ex permutatione datur actio præſcriptis verbis bonæ fidei. Ex contractu autem, Do vt des, præſcriptis verbis ſtricti iuris, §. actionum autem,Inſtit.de actionibus. Ab emptione ſecernitur cauſa efficiente,materia,forma,& effectu.Cauſa efficiente: Quia non ita conſenſu nudo conſtituitur obligatio in permutatione, ſicuti in emptione: ſed ipſa ex traditione rei initium capit, & perficitur,vt ait Iuriſc.in d.l.1.ff.eod.Materia diſtat:Quia non tantùm in ſpeciebus,ſed & in aliis omnibus rebus,quæ humanum commercium non fugiunt,emptio conſiſtit,leg.ſed Celſus,ff.de contrah.empt.& vend.

Forma diſtat: Quia in emptione alius eſt venditor, alius emptor;ita pretium aliud,aliud merx.At in permutatione diſcerni non poteſt, vter emptor, vel venditor ſit, multumque differunt præſtationes:emptor enim niſi nummos accipientis fecerit,tenetur ex vendito:vēditori ſufficit, ob euictionem ſe obligare,nec tenetur rē venditam emptoris facere,ſed poſſeſſionem tantùm tradere:itaque ſi euicta res non ſit,nihil debet. In permutatione verò,ſi vtrumque pretium eſt,vtriuſque rem fieri oportet;ſi merx, neutrius;ſed cùm debeat & res, & pretiū eſſe, non poteſt diſcerni, quid eorum pretium ſit, & quid veneat,l.1.ff.eod.Effectu etiam differunt. Quia ex permutatione datur duplex actio;putà,præſcriptis verbis bonæ fidei,& condictio ob cauſam:non autem ex venditione, d.l.1.§.fin.ff.eod. Multa tamen cum venditione habet communia, ſcilicet vſucapiendi conditionem,euictionem,redhibitionem,actionem bonæ fidei, &c.Dd.in l.1.& l.2.C.eod.Affinitatem etiam cum permutatione habere videtur tranſactio, diuiſio, & generali quadam ratione,rerum commutandarum conſiderata, omnes contractus.

Quæ

Quæ Adiacentia?

Vſucapiendi conditio,redhibitio,euictio,periculum, commodum,pœnitentia.

Quæ Pugnantia?

Diſſenſus vtriuſque contrahentium, pactum de non transferendo dominio, pœnitentia, & modi, quibus ratione materiæ, vel alio modo, res permutari, vel alienari prohibetur, de quibus ſuprà.

DE FEVDIS.

TITVLVS XX.

Continuatio.

FEudi conſtitutione res, pro obſequiis, operaque fideli, quaſi commutari videntur.

Quid eſt Feudum?

Feudum eſt,conceſſio rei,facta alicui cum tranſlatione vtilis dominij, ad habendum, & fruendum cum exhibitione alicuius honeſti ſeruitij,c.1.de capi.Conrad.

Vnde dicitur Feudum?

Feudum dicitur,quaſi fidei datio,à fide, quam dominus vaſallo, vel à fidelitate, quam vaſallus domino præſtare tenetur, ſicque reciproca eſt obligatio domini & vaſalli, c.2.§.fin. per quos fi.inueſtit.

Quotuplex eſt Feudum?

Eſt multiplex , & varium. Aliud enim eſt paternum, antiquum,hæreditarium,maſculinum.Aliud nouum, fœmineum, cum fidelitate,vel ſine fidelitate,temporale, perpetuum, conditionale, purum. Aliud Guardiæ, & Caſtaldiæ. Aliud non tranſitorium ad hæredes: vt feudum Marchiæ , ducatus , & Comitatus. Quæ feudorum genera in vſibus feud. ſparſim explicantur.

Quæ eſt cauſa Efficiens?

Ius moribus introductum , Principum placita, & decreta Pontificum, voluntaſque eius, qui concedere poteſt, vel conſenſus contrahentium. Quia non tantùm vltimis voluntatibus, verùm etiam actibus inter viuos, pactis ſcilicet, & ſtipulationibus conſtituitur feudum. Poſſunt autem dare feudum,

dum, Papa, Imperator, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Præpoſiti, modò antiquo tempore dare Præpoſitus conſueuerit, Duces, Reges, Marchiones, Comites, & Capitanei, diuites Barones, & Nobiles, illuſtresque mulieres, ſi ſenio ſint confectæ, & liberos non habeant, poſſunt etiam vaſalli rem feudalem alij dare in feudum: ſed quibuſdam perſonis dare prohibentur, ſcilicet fœminæ, Eccleſiæ, ſeruo, Hæretico, Iudæo, bannito, inimico capitali, deportato, potentiori, quàm ſit dominus, alteriusque iuriſdictioni ſubiecto: adeò quidem, vt ſi vaſallus vni harum perſonarum, abſque domini voluntate dederit, feudi conceſſi beneficio ipſe priuetur.

Quæ Materia?

Res immobiles, & quæ inter immobiles computantur. Illæ non propriè dantur in feudum, non autem res, quarum alienatio à lege prohibita eſt: poſſunt tamen ſi cum vniuerſitate, id eſt, cum tota regione in feudum dentur. Res autem mobiles, quæ ipſo vſu temporis tractu, deteriores fiunt, non dantur, ſicut nec in emphyteuſin, niſi accedant immobilibus: vt ſerui fundo, decimæ ad tempus in feudum dari poſſunt, non in perpetuum: feudum autem Cameræ & cauenæ debetur, quatenùs ibi aliquid inuenitur.

Quæ forma conſtituendi Feudi?

Vt dominus, dominio directo retento, per pactum, ſtipulationem, vel vltimam voluntatem, in beneficium, vel compenſationem obſequij, & ſeruitij præſtandi, gratuitò, nulla promiſſione mercedis, canonis, vel vectigalis præſtandi facta, vaſallo vtile dominium concedat. Quod quidem obſequium, vaſallus iuriſiurandi religione promittere tenetur. Forma iuriſiurandi eſt: Vt Vaſallus, inueſtitura de fundo conceſſo facta, iuret, ſe dominum, quoad fieri poſſit, in omnibus honeſtis, & licitis defenſurum. Quod iuramentum ſex continere debet, ſcilicet Incolume, tutum, honeſtum, poſſibile, vtile & facile; vt notat Gratianus in c. de forma fidelitatis, 22. quæſt. 5. Quæ ſi Vaſallus promittere recuſet, dominus ipſum inueſtire non tenetur. Et ſi plures ſint Vaſalli, omnes præſtant: domino autem demortuo coguntur iurare ſucceſſori, & omnibus, ſi plures fuerint. Sin autem quidam ex his renuntiauerint feudo, adcreſcet pars repudiata reliquis dominis petentibus. Ante iuramentum autem fidelitatis præſtitum dominus inueſtituram permittit. Cuius forma eſt: vt dominus, qui feudum concedit, tenens aliquid in manu, putà baculum, annulum, vel

biretum, tradat illud in manu Vaſalli, dicens; Inueſtio te, de tali,vel tali re.

Quis Finis?

Meritorum remuneratio, vel etiam proprium hominis intereſſe:cùm hominem beneficio affici, intersit hominis, l.ſeruus ea lege,ff.de ſeruis export.

Quis Effectus?

Poteſtas vtendi, & fruendi re in feudum conceſſa, & actio vindicationis tam directa,quàm vtilis. Vbi enim Vaſallus agit contra dominum, petit rem feudalem actione vindicationis : vbi contra extraneum vtili in rem actione experitur. Si autem dominus, & vaſallus concurrunt,dominus directa,Vaſallus autem vtili aget:cui tamen directæ vtilis præfertur.

Quæ Affinia?

Emphyteuſis,cenſus,libellus, ſuperficies, precaria, vſusfructus.Emphyteuſis cum feudo habet commune, vt,penes dantem,dominium directum remaneat,c.1.§.1.& ſeq.de inueſtit. de re alien.fac.Hoc tamen differt. Quia gratuitum eſt beneficium, cap.1.§.in primis,in quibus cauſis,feud.amitt. Nullam ideò penſionem annuam, nullumque Canonem ſperans, ſed obſequium duntaxat perſonale, c.1.§. ſed nec alia. Quæ fuit prima cauſa. Vbi verò cliens, ſeu Vaſallus, aut emphyteuta beneficiarium fundum, aut emphyteuticarium pro annua quoque penſione, alteri concedit, neque feudum erit, neque emphyteuſis,cùm neuter concedens dominus ſit, c.1.de inueſtit.ſed nouo vocabulo libellarius contractus vocabitur;Quãuis hæc duo, libellus & emphyteuſis, moribus hominum plerumque confundantur,& promiſcuè ſoleant accipi, c.1.§.rurſus,quib.modis feud.amitta,Bar.in l.ſi finita,§.ſi de,ff.de dam. infect. Contractus cenſualis à feudo hoc differt : quòd in eo transferatur tam directum,quàm vtile dominium,debeaturq; concedenti,hæredibusque eius annua penſio,cap.conſtitutus, extr.de relig.domi. Cùm autem ob hanc penſitationem ius vniuerſum à ſe quis abdicet, idque transferat in accipientem, Bart.in l.1.§.1.ff.de publica. ab emphyteuſi ſine dubio differt. Quia vtile tantùm dominium abs ſe concedens remouet:vnde licèt emphyteuta ceſſans ſoluere triennio,& ſi Eccleſiæ ſit, biennio canonem, iure ſuo cadat, non tamen hoc commiſſi tribuit contractus cenſualis,non ſoluto cenſu,etiam mille annis, gloſſ. & Dd. in dict. cap. conſtitutus, extra. de religio. domibus.

Huc

Huc quoque pertinere videtur ſuperficiarius contractus, quo ſub certa plerunque penſione domum, moletrinam, aut aliam ſoli noſtri ſuperficiem concedimus. Et quandoque nulla annua mercede conſtituta: veluti cùm venditur, locatur, aut donatur ſuperficies, l.1.§.1.ff.de ſuperficiebus. Cuius conuentionis hæc natura eſt: vt dominium, quod vtile vocant, transferat in accipientem, l.3.§. penul.ff.de noui operis nun. & deſtructa ſuperficie (ruina putà, vel incendio) contractus ipſe finiatur, l.inter quos, §.damni, ff.de dam.infect. Differt autem ſuperficiarius à vaſallo: quòd vel certa penſione conſtituta, vel nonnunquam ſine vllo penſionis onere ſuperficiem poſſideat, d.l.1.§.1.ff.de ſuperf. nec meliorationes à domino habere dicatur, ſed à ſeipſo, l.bono.ff.de verb.ſign. Quocircà poteſt ſine domini conſenſu eas alienare, finitoque contractu, quamuis neſciat, aut nolit dominus, illinc auferre, l.ſed addes, §.ſi inquilinus, ff.locati: & d.l.bonorum, Precariis deniq; cum feudo affinitas eſt, quo ad tranſlationem ipſius poſſeſſionis, & vſus. Differunt autem: Quia precariæ ſub annua penſione in perpetuum, vel ad tempus, cum pacto renouationis, de quinquennio in quinquennium, aut aliud tempus ſecundum morem regionis conceduntur, c.1.& c.fi.de preca.c. precariæ, 1.& 2.10.q.2. Et hoc ob id, ne temporis diuturnitate contractus memoria pereat, c.longinquitate, 12.q.2.Panor.in d.c.1. ext.de preca. Vſusfructus etiã cum feudo quid cõmune habet. Quia ferè eiſdem modis cum tranſlatione iuris vtendi fruẽdi conſtituitur: Argumentaque ad decidendas quandoque quæſtiones in materia feudali ambiguas, illinc deſumpta, iure approbantur, de quo habetur in c.ſin.extr.de pig.& aliis.

Quæ Adiacentia?

Iuramentum fidelitatis, & inueſtitura. Et circa eam talis ordo ſeruatur, vt domino concedente feudum fiat inueſtitura, qua facta, vaſallus præſtat fidelitatis ſacramentum, & verbo promittit, illa ſex, de quibus ſuprà in cap.de forma fidelitatis, 22.q.5. Deinde dominus præſtito fidelitatis ſacramento mittit vaſallum in vacuam poſſeſſionem rei feudalis. Eſt autem inueſtitura, conceſſio fictæ poſſeſſionis, facta per dominum alicuius rei corporalis: pacta etiam quandoque in conſtitutione feudi adiiciuntur, quæ naturam feudi variant.

Quæ Pugnantia?

Merces. Debet enim feudum eſſe gratuitum: pacta iniqua, & ipſum feudum euertentia, dolus, culpa, caſus, negligentia,

tia, felonia,& denique omnes modi, quibus ipſum feudum amittitur,de quibus legitur cap.prima cauſa,in quib.cauſis feu. amitt. & c.1.de cauſa contradi.c.eſt & alia, d.tit.c. ex eadem, eo.& c.1.c.ſeq.in libr.feud.tit.quib.mod.feud.amit.vbi ingratitudinis variæ cauſæ enarrantur. Breuiter tamen ſciendum, feudum amitti iiſdem ferè modis, quibus libertus in ſeruitutem,propter ingratitudinem, reuocatur, licèt non tam ſtrictè agatur contra vaſallum, ſicuti contra libertum, & quibus filius in poteſtate patria conſtitutus exhæredari poteſt. Amittitur autem feudum, morte, capitis diminutione, maxima & media, ingratitudine,clericatione,inuaſione,refutatione, bonorum ceſſione, alienatione illicita, præſcriptione ab alio inducta, euictione rei, rei extinctione, negatione, & mendacio ſcienter facto de re feudali, & negligentia. Negligentia in multis attenditur: ſcilicet, ſi vaſallus non intra annum, & diem, domino mortuo, hæredem, pro inueſtitura requirat: ſi de fidelitate præſtanda, à domino tribus vicibus requiſitus, eam facere negligat, dummodò maior 14. annis ſit, ſi vaſallus grauem iacturam, quam domino imminere nouit, celauerit, ſi reſiſtere potuit, & non fecit, ſi dominum in acie periclitantem dimiſerit, ſi dominum tempore famis, preſſum indigentia non aluerit, ſi vaſallus in re feudali malè verſetur, vel contra dominum feloniam, id eſt, delictum aliquod committat.

DE PIGNORIBVS, ET aliis cautionibus.

TITVLVS XXI.

Continuatio.

ADiacet aliis contractibus pignoris obligatio, & alienationem in effectu quoque continet: cùm,ſi debitum legitimè non ſoluatur, pretio ex diſtractione pignoris redacto ſatisfieri poſſit, l. ſi conuenit, ff. de pign.act. & l. ſed & quod. ff. de pign. & Hypo, & l. ſancimus, C. de rebus alie. non alienand.

Quid eſt Pignus?

Pignus, ſecundùm Hoſt. eſt obligatio rei in ſecuritatem debiti, donec ipſum exoluatur, celebrata, §. quid ſit pignus, hoc titul.

Quo

Quotuplex Pignus?

Variæ diuiſiones ſumuntur à cauſa efficiente, materia, forma,& effectu.

Quæ diuiſiones ſumuntur à cauſa Efficiente?

Pignus,eſt vel prætorium,vel iudiciale,vel conuentionale. Pretorium dicitur,quod decreta miſſione in poſſeſſionem bonorum,ſcilicet,vt caueatur pro legatis, vel de damno infecto, vel de nouo opere demoliendo, prætor conſtituit, l. non eſt mirum,§.ſciendum,ff.de pig.act.Iudiciale dicitur,quod ratione ſententiæ exequendæ,captis, pro re iudicata pignoribus, à iudice fieri contingit, l.à diuo Pio,ff.de re iud. Conuentionale autem pignus conuentione partium conſtituitur, l. contrahitur,ff.de pig. & hypoth. Et hoc bifariàm,expreſsè,& tacitè. Expreſſe fit: quando verbis expreſsis partes conueniunt de oppigneranda re. Tacitè autem, quando ex vi, & poteſtate legis, ſine expreſſa hominum conuentione, vt dotis cauſa, fauore pupilli,fiſci,refectionis,l.vnica,C.de rei vxo.act.l.4.C. in quib.cauſis pig.tac. contrah. Exempli gratia: Omnia bona promittentis dotem ſunt tacitè obligata ipſi marito;& è contrà, dote ſoluta, omnia bona mariti tacitè ſunt obligata vxori, c. pro dote, c. ex literis, ext. eod. Secundò, locatori fundi ſunt omnes fructus ex eo percepti tacitè oppignerati. Item omnia inuecta,& illata,pro penſione,l.certi,C.de locato. Plures caſus,in quibus contrahitur tacitè pignus, vide apud Azonem tit.quib.cauſis tacitè contrah.&c.

Quæ diuiſio ſumitur à Materia?

Pignus,vel eſt generale,vel ſpeciale. Generale eſt, quod in vniuerſitate, vel omnibus bonis conſtituitur; quo non continebuntur ea,quæ veriſimile eſt,quenquam ſpecialiter obligaturum non fuiſſe,l.obligatione generali,ff.eo.Speciale autem pignus in re certa,vel ſpecie conſtituitur.

Quæ diuiſio ſumitur à Forma?

Quòd pignus vel ſit voluntarium,aut neceſſarium, Voluntarium eſt, quod expreſſa voluntate, pacto, vel nuda conuentione duorum contrahitur;vel voluntate vnius:quod fit, ſi teſtator in teſtamento alicui pignus in rebus ſuis, legati, donationis,vel quouis alio titulo relinquat, conſtituitur,l.1.ff.eod. l.fundus, & l.Caius, ff.de annuis legatis. Neceſſarium autem dicitur, quod nulla contrahentium conuentione, ſed decreto prætoris, iudicis authoritate, & legis beneficio introducitur, de quo

de quo in l.ſi finita,ff.de dam.infecto,d.l.vni.C.de rei vxo.act.

Quæ diuiſio ſumitur ab Effectu?

Quòd pignus, vt genus conſideratum in ſpecie,vel ſit pignus, vel hypotheca. Vnde ex hac, actio hypothecaria datur, quæ realis eſt; ex illo autem pignoratitia, quæ perſonalis eſt. Nec obſtat quod Marcellus ait in l.res hypothecæ,ff.de pign. & hypoth. inter pignus, & hypothecam tantùm nominis ſonum differre: intellexit enim Marcellus hoc de pignore, in genere accepto, quod ſub ſe & pignus, & hypothecam comprehendit. Hac ratione hypotheca dicitur quoque pignus; alioquin enim hypotheca, & pignus in ſpecie conſiderata, differunt cauſa efficiente, materia, forma, & effectu. Cauſa quidem efficiente: quia pignus ciuile eſt: producítque actionem bonæ fidei. Hypotheca autem prætoria,& ſtricti iuris,vt notat Iaſon in §.actionem,Inſtitut.de actionibus.

Secundò differunt materia. Nam pignus eſt tantùm rei mobilis,§.item Seruiana,verſ.ſed in aliis, Inſti.de actionibus. Vnde & nomen habet à pugno, vt ait Iureconſult. in l.plebs, §.pignus, ff.de verb.ſign. At hypothecæ ſubiiciuntur non ſolùm res mobiles,ſed etiam immobiles, l.1.§.cùm prædium,ff. de pign.& hypothec.

Tertiò differunt forma. Quia pignus rei traditione actuali conſtituitur,l.ſi rem, §.propriè,ff.de pign.act.hypotheca verò non aliter, quàm nuda conuentione, & voluntate, l.contrahitur, ff. de pign. & hypothecis. Quartò differunt effectu, quantùm ad actiones, quoniam pignoratitia eſt in perſonam actio, l.ſolutum, §.per liberam, ff.de pign.actio. At hypothecaria eſt in rem actio. l.pignoris, ff.de pign. & hypot.& l.eos, C.qui potiores in pign.hab. Nec tamen & hæ actiones differunt, quantùm ad formulam hypothecariam, quem prætor etiam ad pignora extendit.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſa efficiens eſt, contrahentium conſenſus, decretum iudicis,ſeu magiſtratus,& lex. Quia,vt dictum eſt,nuda contrahentium conuentione, per magiſtratum, vel iudicem, & legis authoritate in certis caſibus conſtituitur pignus, vel hypocheca.

Quæ Materia?

Omnes mobiles, immobiles, corporales, incorporales res; vt ſunt cautiones, nomina debitorum, perſonales ſeruitutes,

& prædiales ſeruitutes ruſticæ,l.cùm conuenit,ff.eod.l.ſi is,ff. de pign.& hypo.Poſſunt etiam præſentes,futuræ,fructus pendentes,partus ancillæ,fructus pecorum, & ea, quæ naſcuntur, in cauſam pignoris obligari, l.1.ff.eodem. Eximuntur autem obligationi pignorum , res, quæ ſunt extra commercium ; vt ſunt res ſacræ, religioſæ, publicæ, liber homo, l. 3. C.quæ res oblig.ca.lator, extr.eod. Res etiam Eccleſiæ oppignerari non debent,niſi neceſſitate, & ratione euidenti hoc ſuadente, cap. nullus,extra.eodem,&c.Et quæ lege alienari prohibentur : eſt enim oppigneratio quædam alienatio : l.fin.C.de rebus alien. vt ſunt res litigioſæ,fundus dotalis, res minorum, abſque decreto iudicis,tot.tit.de fun.dotali,& tot.tit.C.de rebus abſque decreto iud.&c. Bona feudalia, & res alienæ:debet enim pignori dans, ius in re, quo iure ipſa res afficiatur, conſtituere, quod abſque domini expreſſo conſenſu fieri non poteſt,l.rem alienam, ff.de pign.act.& toto tit. C.ſi res aliena.

Quæ Forma?

Vt à debitore res mobilis, & immobilis , corporalis, & incorporalis , eius retento dominio tradatur creditori , vt retineat,donec debitum omnimodò perſoluatur. Vel nuda conuentione, pacto, & vtriúſque tam debitoris, quàm creditoris conſenſu , abſque vlla traditione in re oppigneranda obligatio ad ſecuritatem debiti exſoluendi conſtituatur : licèt & ex modo obligationis,quæ teſtamento, vel authoritate legis, & magiſtratus inducitur , cauſa formalis petendat ſit , Dd. in l, contrahitur, ff.de pign.& hypo.

Quis Finis?

Vt ſecuriores reddantur creditores , & vt habeant ſuum creditum ſaluum. Tutius enim eſt pignori incumbere, quàm in perſonam agere, §.furti, Inſtitut.de ob.quæ ex del.naſ.ficuti, cùm melior ſit poſſidentis conditio, tutius eſt non ſoluere, quàm ſolutum repetere, l.ideò, ff. de compenſ.

Quis Effectus?

Actio pignoratitia,quæ duplex eſt , directa ſcilicet & contraria. Directa eſt actio Ciuilis,bonæ fidei, in perſonam, quæ competit debitori aduerſus ſuum creditorem,ad repetendum pignus conuentionale , ſatisfactione præcedente , ad fructus & intereſſe, ad æſtimationem damni dolo creditoris in re pignorata,lata, vel leui culpa data , conſequendum: & denique ad reſtituendum reliquum pretij , cum vſuris , quod creditor ex venditione pignoris plus debito accepit , l. eleganter , §. ſi

vendide

vendiderit, l. ſi pignore, & l.ſi rem alienam, §. fin.ff. de pign. act. Contraria autem datur creditori aduerſus debitorem,qui pignus pro debito nõ ſufficiẽs dedit, autſi aliquid impenſarũ neceſſariarum in rem pignori datam contulit, vt id reſtituatur. Competit etiam, ad conſequendum intereſſe euictionis, quod creditor vendito pignore præſtitit. Et generaliter quatenùs creditoris intereſt ipſum in pignore, ſeu, per pignus, non eſſe deceptum, l.tutor, §. contrariam, l.ſi ſeruus, & d.l. ſi rem alienam, §.omnis,ff.eodem.

Datur etiam actio,quaſi Seuiana, vel hypothecaria, quæ eſt prætoria,& realis:qua creditor agit contra poſſidentem ad rei poſſeſſionem conſequendam, quæ ipſi, iure pignoris, aut hypothecæ, expreſsè eſt pignerata: vt eam, vel retinere, vel alienare poſſit, niſi redempta fuerit à creditore, l. rem alienam, ff.de pign. act. Modus autem diſtrahendi, vel retinendi pignoris, exprimitur per Iuſtinianum, lib.8. Codicis, l.fin.C. de iure dominij impetrando ſub diſtinctione. Aut pactio de diſtrahendo pignore adiecta eſt: aut nullum pactum interuenit:aut conuentum eſt,ne diſtrahatur pignus.Primò ſi conuenit, vt diſtrahatur, poteſt creditor ex conuentione, tamquàm ex voluntate debitoris diſtrahere. Quod tamen ex bona fide facere, ſolenniter commonefacto priùs debitore, vt poſſit offerre pretium, debet: Alioqui pigneratitia tenetur, l.4.l.ſpecialiter,C.de diſtract.pign.Diſtrahere inquam poteſt,eo modo,quo inter debitorem,& venditorem conuenit, l.vetuſtiſſimam,C.de iure dominij imp.Secundò ſi de vendendo pignore nihil cõuenit,interpellandus eſt primùm debitor,vt ſoluat; qui ſi deinde ceſſarit biennio,(quod tamen à tempore denuntiationis, non pignorationis factæ numerandum eſt) pignus vendi poterit,d.l.vetuſtiſſimam,vbi plu.& gloſſ. Si non repẽriatur emptor, rurſus admonendus eſt debitor: qui ſi porrò ceſſet, creditor ſibi impetrabit ius dominij, ſed tamen poſt talem dominij actionem, intra biennium, integrum erit debitori, recuperare rem ipſam, ſi creditori offerat totum debitum cum eo, quod intereſt, à tempore moræ, d. l. vetuſtiſſimam, §. ſi verò nemo eſt, C. de iure dom. imp. Tertiò, ſi pactum interceſſit, ne pignus diſtrahatur, & creditor aduerſus conuentionem initam, pignus diſtrahat, furti obligatur, l.ſi is,qui pignore, ff. de fur. niſi debitori ter denuntiauerit, vt ſoluat,& ceſſarit, gloſſ.in l.ſi conuenerit: ab eo enim tempore,elapſo biennio,creditor pignus alienare poteſt,d.l.fin.C.de iure dominij impetrand.

Quæ Affinia?

Fideiuſſiones. Horum enim eſt idem vſus: cùm pariter ad iudiciorum & rerum creditarum ſecuritatem; vt ſcilicet cautum ſit diligentiùs; ſint cōparata, §.vlt.Inſtit.quibus modis re contrahitur, &c. Vnde cùm quæritur cautio pleniſſima, ſolet caueri prædibus, & prædiis. Cicero Verrina 3.& Liuius lib.12.

Quæ Adiacentia?

Dolus, lata, & leuis culpa: ad cuius præſtationem aſtringitur creditor, non autem ad culpam leuiſſimam, vel caſum fortuitum, §.fin.Inſtit.hoc titul.

Quæ Contraria?

Solutio, permutatio, donatio, vel in dotem datio pignoris, conſenſu creditoris facta, ſatisfactio, extinctio rei pigneratæ, iuramentum, ſententia, datio pignoris, acceptio fideiuſſoris pro debito, pro quo lex conſtituebat hypothecam, in quibuſdam rebus, oblatio, depoſitio, pactum de non petendo, nouatio, temporis, in quod pignus conſtitutum, lapſus, mutatio perſonæ debitoris. Illis enim modis pignoris obligatio ſoluitur, tot.tit.ff.quibus modis pig.vel hypoth.ſoluitur.

DE FIDEIVSSORIBVS.

TITVLVS XXII.

Continuatio.

AFfinis pignoris nexui eſt, fideiuſſio: cùm pariter rebus creditis, iudiciiſque inſeruiat.

Quis dicitur Fideiuſſor?

Fideiuſſor dicitur, qui per ſtipulationem obligatur pro alio principali, ad illud idem, vt ſit creditori diligentiùs cautum, §.1.Inſt.de fideiuſſ.

Quot modis accipitur Fideiuſſoris nomen?

Duobus: largè, & propriè. Larga ſignificatione omnis dicitur fideiuſſor, qui alterius obligationem in ſe tranfert, & fide ſua eſſe iubet. Propriè autem, qui per ſtipulationem, debitoris obligationem in ſe ſuſcipit.

Vnde dictus Fideiuſſor?

A fideiubendo, quaſi alterius obligationem fide ſua eſſe iubeat, §.fideiuſſor, Inſtitut. de fideiuſſoribus.

Quæ cauſa efficiens Fideiuſſionis?

Voluntas perſonæ idoneæ. Vt autem idonea ſit, tria deſiderantur. 1. Vt ſit fidelis. 2. Vt ſit ſoluendo. 3. Vt ſit ad conueniendum facilis: Non miles, clericus, monahus, Doctor, Cauſidicus, cauillator, vel quidam alius, qui propter priuilegium, mores, inopiam, vel munitiones, difficilis ſit conuenſionis, vt notat Hoſtienſ. in §. & quis, hoc tit. Monachus enim, nec naturaliter obligatur, cùm nec velle habeat, cap. nolle, 12. q. 2. Si tamen adminiſtrationem habeat, videtur obligari de his, quæ ad adminiſtrationem pertinent, arg. l. ſi quis inſcio, ff. eod. Item clerici inſeruientes fideiuſſionibus, ab Eccleſia ſunt abiiciendi, vt dicitur in cap. 1. extra. eod. Quod tamen ita intelligendum eſt, ſi frequenter fideiubeant, & abſque vlla ratione, vt Eccleſiæ damnum inde ſequatur, ad quod euitãdum, Clericis, vel Prælatis Eccleſias obligare prohibetur, licèt ex pietate moderatè ſubuenire teneantur, cap. non ſatis, 85. diſt.

Quæ Materia?

Omnis obligatio tam ad producendam actionem efficax, quàm inefficax: Vt ſunt naturalis, & ciuilis ſimul: ciuilis tantùm, vel naturalis tantùm, omnes ex contractibus, vel delictis proficiſcentes, vt ait Vpl. l. 1. ff. eod. Omni obligationi fideiuſſor accedere poteſt, quod explicat Iulianus in l. fideiuſſor, §. fideiuſſor. ff. eod. inquiens: Fideiuſſor accipi poteſt, quoties eſt aliqua obligatio ciuilis, vel naturalis, cùm vbi nulla ſubeſt obligatio, non poſſit accedere fideiuſſor, l. qui contra, ff. eod. Naturales autem non ex eo ſolo æſtimantur, ſi actio aliqua eorum nomine competit, verùm etiam cùm ſoluta pecunia repeti non poſſit. Nam licèt minùs propriè naturalis actionis debitores debere dicantur, per abuſionem tamen debitores, & qui ab his pecuniam recipiunt, debitum ſibi recepiſſe, intelligi poſſunt, d. §. fideiuſſor. Accipienda igitur obligatio naturalis ita eſt, quæ licèt actionem non producat, impedit tamen ſoluti repetitionem: vt quia per exceptionem non ſit eliſa. Nam ſi eliſa eſſet per exceptionem, vt dicitur in illa, quæ poſt præſcriptionem remanet, quæ tollit ciuilem obligationem, cùm ſit de iure ciuili, & elidit naturalem, tunc diſtingueretur: an intercederet fideiuſſor ex certa ſcientia, an per errorem. Quoniam priori quidem caſu tenebitur fideiuſſor: quia exceptioni præſcriptionis renuntiaſſe videtur. Altera verò non item, propter errorem, & quia naturalis obligationis effectus eſt ibi extinctus, Caſtrenſ. in l. quod enim, ff.

eodem: pari ratione ciuilis obligatio intelligitur, quæ pariͭ actionem,& impedit ſoluti repetitionem. Nam ſi ſecùs, & vt plurimùm contingit, quòd ſola ciuilis, quæ remanſit ſine naturali, ſit eliſa per exceptionem; vt eſt in illa, quæ remanet poſt pactum de non petendo, vel poſt iuſiurandum; huic enim obligationi fideiuſſor cum effectu accedere nequit. Quia exceptio competens principali debitori, competit etiam fideiuſſori, l. exceptiones, ff.de except. Quod procedit, ſi ante eliſionem fideiuſſiſſet, aliàs renuntiaſſe videtur, efficacíque tenetur vinculo, l.ſi quis poſtquàm, ff.de fideiuſſ. Obligationibus ex delicto, vel quaſi delicto, proficiſcentibus fideiuſſor applicari poteſt, l. Græcè, §. ſed ſi ex delicto, ff. eod. quòd ita intelligendum eſt, ſi pœna pecuniaria ſit. Nam ſi corporalis, non admittitur fideiuſſor, gloſſ. in cap. cùm homo, 23. quæſt. 5. & Panorm. in Rub. de fideiuſſor.

Quæ Forma?

Vt fideiuſſor per ſtipulationem (putà ad interrogationem factam à creditore, ſic: Fide tua eſſe iubes, quod illi credidi? Et ille reſpondeat: fide mea eſſe iubeo) ſe obliget pro principali debitore, ita vt ſi debitor non ſoluat, ipſe ad præſtationem debiti æquè teneatur. Dico, *æquè*. Quia fideiuſſor in duriorem cauſam obligari non poteſt, quàm principalis debitor, licèt in tenuiorem cauſam, vel arctiùs, dato pignore, vel obligationis vinculo ſe obſtringere, & ſuam conditionem hoc modo duriorem facere poſſit. Durior enim cauſa hîc intelligiiur, quando in plus ſeſe obligat fideiuſſor vel re, vel loco, vel cauſa, vel tempore, §. plus autem, Inſtit. de act. l. Græcè, §. illud, & l. hi qui acceſſionis, ff. cod. l. ſi ita. ff. eod. Poteſt etiam fideiuſſor vel purè, vel ſub conditione, vel ad tempus, vel ex tempore dari. Quo caſu poſt lapſum temporis non tenetur ampliùs, l. Lucius, ff. mandati, l. ſi cùm Hermes, C. locati.

Quis Finis?

Vt creditoribus diligentiùs ſit cautum, vt ait Iuſtin. in §. 1. Inſtitut. eodem.

Quis Effectus?

Obligatio illa, qua fideiuſſor tenetur creditori, ſi debitor non ſoluat. Si enim vnus ſit ipſe, debitore non ſoluente, vigore obligationis fideiuſſoriæ, per ſtipulationem conſtitutæ, à creditore conueniri poteſt: ſi verò plures, eiuſdem debitoris fideiuſſores: ſinguli in ſolidum obligantur, ſiue expreſſum

hoc

hoc ſit, ſiue non, l. non rectè, l. reos, ff. eodem. Et poteſt creditor eligere à quo ſolidum petat, etiam principali debitore non conuento; ſed & eo, quem elegerit non ſatisfaciente, ad alium reuerti poteſt: cæteri enim electione nequaquàm liberantur, l. iure noſtro, C. eod. Diuus tamen Adrianus æquitate motus, beneficium diuiſionis pluribus fideiuſſoribus conceſſit, vt inter eos diuidatur obligatio ante ſolutionem, nec, niſi pro virili parte, quilibet eorum conueniri poſſit, l. inter plures, ff. eodem. Sunt enim quatuor diuerſa beneficia fideiuſſoribus competentia, quorum duobus antequàm ſoluant, aliis duobus autem poſt factam ſolutionem iuuantur. Primum eſt: remedium vel beneficium excuſſionis, authent. præſente, C. de fideiuſſoribus. Quo creditor fideiuſſorem impetere prohibetur, niſi priùs excuſſo principali, quo abſente, vel non ſoluendo exiſtente, tandem peruenitur ad fideiuſſorem, d. auth. præſente. Quod quidem beneficium æquitate nititur. Cùm fideiuſſor in ſubſidium tantùm teneri, nec alio animo ſe obligare videatur, quàm vt non ſoluat, priuſquàm conſtiterit, debitorem nolle, vel non poſſe ſoluere. Huic tamen beneficio fauore fideiuſſorum introducto, quin ipſi fideiuſſores renuntiare poſſint, dubium non eſt, Dd. in d. authe. præſente, & d. l. ſi quis in cōſcribendo, ff. de pactis: Alterum; eſt beneficium diuiſionis ex Epiſtola Diui Adriani introductum, quo inter fideiuſſores plures eiuſdem debitoris, nō quidem ipſo iure, ſed ad petitionem eorum, ante ſolutionem diuiditur obligatio. Nec aliter, quàm, pro virili parte, quilibet eorum tenetur: modò omnes, tempore litis conteſtatæ, ſint ſoluendo, adeò, vt ſi quis fideiuſſorum poſt diuiſionē factā, efficiatur non ſoluendo, cæteros amplius nō oneret; ſed Creditoris damno hoc cedat, l. inter eos, §. penu. ff. eod. Ex quo tertiū beneficium, actionum ſcilicet cedendarum competens poſt ſolutionem, infertur. Nam ſi non allegato D. Adriani beneficio vnus ex fideiuſſoribus ſolidum ſoluit, poteſt petere à creditore, vt ei cedat actiones, quibus aduerſus cōfideiuſſores ad viriles portiones agere poſſit, l. Sticho. §. ſi cum vltimo. ff. de ſolut. Quartū remedium eſt, action. mandati. Quod remedium non competit, ſi ſoluerit fideiuſſor, vel re vera non ſoluerit; ſed obtulerit, conſignarit, vel depoſuerit in iudicio debitum. Nam & ea ſolutionis vice ſunt, & liberationem tribuunt, l. obligatione, C. de ſolu. & l. acceptam, C. de vſuris. Datur enim huic mandati actio aduerſus principalem debitorem, ad repetendū id, quod pro eo ſolutū eſt, l. indebitum, ff. de cond. ind. Nec aliqua ante

ſolutionem factam fideiuſſori contra debitorem datur actio, exceptis tribus caſibus, quos Greg. IX. notat in cap. fin. extra, eod. 1. Si debitor diu in debiti ſolutione ceſſauit. 2. Si ipſe diſſipare bona ſua cœpit. 3. Si fideiuſſor per ſententiam iudicis condemnatus fuit, vt ſoluat. His caſibus fideiuſſor agere poteſt, vt à fideiuſſione liberetur.

Quæ Affinia?

Conueniunt cum fideiuſſore, quòd pro aliis intercedant, mandator, ſponſor, conſtitutor, & expromiſſor. Mandator dicitur, qui alicui author eſt, mandátque vt pecuniam det mutuo, aut vt tempus ſolutionis proroget: & hi regulariter præcedunt Rei principalis obligationem, l. fideiuſſores, ff. de fideiuſſ. Conſtitutor ex diuerſo appellatur, qui pro alio ſe ſoluturum conſtituit, quod ipſe ante debebat: ſequitur enim obligationem, & id vel nudo tantùm pacto, vel etiam per epiſtolam fieri poteſt, l. quidam, ff. de conſtit. pecun. Sponſor dicitur, quia ſua ſponte, & non rogatus, intercedit pro debitore præſente, gloſſ. in §. 1. Nouell. de fideiuſſ. Expromiſſor is propriè dicitur, qui pro eo promittit, qui ipſe efficaciter obligatus non eſt: Velut qui pro ſeruo centum domino promittit, ſi eum manumittat, l. eleganter, §. ſeruus, ff. de dolo.

Quæ Adiacentia?

Paritas obligationis, mandatum, & beneficia fideiuſſoribus competentia, de quibus ſuprà.

Quæ Pugnantia?

Promiſſio pro re turpi, fideiuſſio, nulla exiſtente obligatione, cui accedat, obligatio in plus, quàm debitor tenetur, facta, nouatio, ſolutio, confuſio, præſcriptio, ſententia diffinitiua, iuramentum, temporis, in quod facta fideiuſſio, lapſus.

DE SOLVTIONIBVS.

TITVLVS XXIII.

Continuatio.

FIdeiuſſioni contraria eſt, ſolutio: quia ſolutione eius, quod debetur, non tantùm principalis, ſed etiam acceſſoria obligatio euertitur.

Quid eſt Solutio?

Solutio nihil aliud eſt, quàm rei debitæ, per ipſum debitorem, vel alium, eius nomine, creditori idoneo ſatisfactio, l. ſatisfactio, ff. de ſolution.

Quæ

Quæ cauſa Efficiens?

Voluntas debitoris, vel alterius, nomine debitoris ſoluentis, etiam debitore inuito. Quia ſoluere pro ignorante, & inuito cuique licet; cùm ſit iure ciuili conſtitutum, licere etiam ignorantis, inuitique meliorem conditionem facere, l. ſoluere, ff. eodem.

Quæ Materia?

Eſt idipſum, quod in obligatione eſt, modò corporale ſit. Nam incorporalia non recipiunt ſolutionem, nec traditionem, l. ſeruus, §. incorporales, ff. de acquir. rer. dominio.

Quæ Forma?

Eſt actualis ſatisfactio per ipſum debitorem, ſi eſt habilis perſona, vel per alium, eius nomine creditori idoneo, ſecundum quod conuentum eſt, legitimè facta. Quibus requiſita ad ſolutionem continentur. Primò enim requiritur, vt perſona ſolués, vel illa, cui ſoluitur, ſit habilis, & idonea perſona. Quia prodigus, furioſus, pupillus, quamuis debeant, non tamen ſine tutorum curatorúmve authoritate rectè ſoluunt, nec iis ſoluitur Dd. in l. non omnis, ff. de reb. cred. l. quod ſi fortè, & l. pupillo, ff. eod. Secundò requiritur, vt actualis ſit ſatisfactio, propter res incorporales, quæ ſicuti tradi nõ poſſunt, ita nec ſolui: imò ſatisfactio, quæ fit ſiue pignoribus, ſiue fideiuſſoribus, volente creditore, pro ſolutione habetur, l. ſatisfactio, ff. eod. Tertiò requiritur, vt ſolutio legitimè, & ſecundùm conuentionis legem fiat. Non enim inuito creditori, alio loco, quàm quo conuentum eſt, rectè ſoluitur, l. 1. & l. pen. ff. de eo, quod certo loco, aut alio tempore: niſi à citeriore; tempus enim adiectum debitoris gratia videtur, l. quod ad diem, ff. eo. Aut in alia moneta; niſi creditoris nihil interſit, l. Paulus, ff. eod. Deinde, totum quod debetur, eſt ſoluendum, ad hoc, vt contingat liberatio, l. etiam, eod. Neque enim per partes ſolutionem admittere creditor compellitur, l. tutor, ff. de vſuris. Et quidem ita ſoluendum, ne quo modo res auferri poſſint, ſiue in ſpecie debeantur, ſiue in genere, l. qui ſibi, & l. ſi rem meam, ff. eod.

Quis Finis, & Effectus?

Extinctio obligationis, non tantùm principalis, ſed etiam acceſſoriæ. Quia ſolutione eius, quod debetur, omnis tollitur obligatio: adeò vt & pignora, & hypothecæ ſoluantur: nec, perſoluta ſorte, retineri poſſint ob ſolas vſuras, nec fideiuſſor ex fideiuſſione facta manet vlteriùs obligatus. Simul enim cum ipſa obligatione tolluntur omnia, quæ ei accedunt, & ve-

luti appendent,l.per retentionem,C.de vſuris,& l.ſolutum, §. ſi in ſortem, ff.de pign.act. Nec intereſt, quis ſoluat, vtrùm ipſe qui debet, an alius pro eo. Si tamen fideiuſſor ſoluerit, intereſt, an debitoris nomine, vel ſuo proprio nomine ſoluerit. Nam ſi debitoris nomine, debitor principalis ipſo iure liberatur ab obligatione:ſecùs ſi proprio nomine. Eo enim caſu,non ipſo iure,liberatur debitor;ſed exceptionis,ex facto fideiuſſoris competentis adminiculo, l.Papinianus,ff.mandati, l.Stichum,aut Pamphilum,§.mandato,ff.de ſolut.

Quæ Affinia?

Acceptilatio, nouatio, delegatio, confuſio , oblatio, conſignatio,depoſitio,compenſatio,transfuſio,bonorum ceſſio,rei interitus,iuſiurandum,pactum de non petendo. Omnia enim hæc obligationes ſoluunt.

Quid eſt Acceptilatio?

Acceptilatio eſt, liberatio per mutuam interrogationem, qua vtriuſque contingit ab eodem nexu liberatio, ſiue abſolutio,vt Modeſtinus definit in l.1.ff.eod. Et neceſſe eſt, quòd per ſtipulationem debeatur id, quod per acceptilationem tollitur;ideoque ſi alio contractu debeatur,neceſſe eſt, quod nouetur per ſtipulationem, & huius effectus eſt, qui & ſolutionis: quia acceptilatione omnimodò ab obligationis nexu contingit liberatio,l.ſi acceptò,ff.eod.

Quid Nouatio?

Nouatio eſt, prioris debiti in aliam obligationem ciuilem, vel naturalem transfuſio : nec refert vtrùm priùs fuerit ciuilis, vel naturalis , re , verbis ; vel qualitercunque contracta, l.18.ff.eod.

Quid eſt Delegatio?

Delegatio eſt,cùm quis vice ſua debitorem ſuum conſentientem delegat creditori ſuo;ita vt debitor promittat per ſtipulationem debitum creditori:fit enim delegatio, vt Vlp.ait, vel per ſtipulationem, vel per litis conteſtationem, l.delegare, ff.de nouat. Ad hoc tamen,vt delegatio procedat,requiritur. 1,Mandatum delegantis. 3.Voluntas,& conſenſus delegati. 4. Vt debitor promittat debitum creditori per ſtipulationem,nomine delegantis,l.quamuis,ff.de nouat.& l.1.C.de nouat.

Quid Confuſio?

Confuſio hîc dicitur, ſi vi ſucceſſionis obligationes confun-

fun

fundantur; Vt ſi reus debendi creditoris, vel econtrà creditor hæres debitoris exiſtat, l. ſi debitor creditori, ff. de fideiuſ.

Quid Oblatio, Conſignatio, Depoſitio?

Oblatio, conſignatio, depoſitio fiunt, cùm congruo loco, & tempore res debita offertur, conſignatur, & deponitur, liberantque debitorem, inſtar ſolutionis, ab obligatione, l. 1. ff. depoſiti, l. conſignatione, C. de ſolut. l. acceptam, C. de vſuris.

Quid eſt Compenſatio?

Compenſatio eſt, debiti, & crediti inter ſe contributio, l. 1. ff. eod. quæ ideò neceſſaria eſt ad tollendam obligationem, pro rata quantitatis concurrentis. Quia intereſt noſtra, potiùs nō ſoluere, quàm ſolutum repetere, l. 3. ff. de compenſ.

Quid Transfuſio?

Transfuſio hîc dicitur, cùm debitor deportatur, aliúdve delictum committit, propter quod omnia bona publicantur. Eo enim caſu, transfunduntur obligationes in fiſcum: ita vt debitor, ipſo iure liberetur, fiſcusque obligetur creditoribus, tanquàm ſucceſſor, l. ſi debitori, ff. de ſolut.

Quid bonorum Ceſſio?

Ceſſio bonorum fieri dicitur, quum debitor profitetur ſe velle cedere omnibus bonis, & fortunis ſuis, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, coràm, aut per nuntium, aut per epiſtolam, l. fin. ff. eod. Propter quam ceſſionem, debitor beneficium competentiæ habet, vt vltrà, quàm facere poſſit, non condemnetur, l. 4. ff. de ceſſ. bon. Nec tamen ea ab obligatione naturali, vel ciuili liberationem; ſed tantùm exceptionem inducit, l. vnica, & ibidem Dd. C. qui bo. ced. poſſint.

Quæ Pugnantia?

Prodigalitas, furor, minor ætas dantis, vel accipientis, non accedente tutoris, vel curatoris authoritate, ſimulata ſolutio, defectus traditionis, deceptio circa monetam, tempus, vel locus ſolutionis interueniens.

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS XXIIII.

Continuatio.

TItulus iuſtus transferendi dominij eſt, ipſa donatio, cùm liberalis in donando ad præſtationem rei donatæ, iuris

reme

remedio compellatur. Nam & hanc ſibi quodammodò nobilitas legem imponit, vt debere ſe, quod ſponte tribuit, exiſtimet: Et niſi in beneficiis ſuis creuerit, nihil ſe præſtitiſſe putet, vt ait Gregorius in c.1.extr.eod.

Quid eſt Donatio?

Donatio eſt, mera liberalitas, qua id, quod nullo iure cogente debetur, conceditur, dict. cap.1.extr. eod. & l. donari, ff.eodem.

Vnde dicitur Donatio?

Donatio dicitur à dono, quaſi doni datio, l.ſenatus, §.donatio, ff.de donat.cauſa mor.

Quotuplex eſt Donatio?

Iulianus in l.1.ff.eod.triplicem commemorat donationem: ſcilicet, puram & ſimplicem, conditionalem, & donationem ob cauſam, d.l.1.

Quid eſt Donatio ſimplex?

Donatio ſimplex eſt, cùm quis, ex mera liberalitate, purè, ſine aliqua conditione, vel cauſa, dat, vel promittit, vt ſtatim velit accipientis fieri: nec vllo caſu ad ſe reuerti, l.1.ff.eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Ius ciuile. Eo enim iure donationis ius ita conſtitutum eſt, vt neceſſitatem præſtandi inducat, l.ſi quis argentum, C. eodem. Et libera donatoris voluntas, l. rem legatam, ff. de adimen.leg.

Quæ Materia?

Res mobiles, & immobiles: quæ etiam alienari poſſunt: ob id res, quæ non alienatur, donari nequit.

Quæ Forma?

Vt donator, per ſtipulationem, vel nudo pacto promittat, vel det rem, quæ donari poſſit, ex mera liberalitate: & ſi ſummam 500.aureorum excedat, inſinuetur notioni magiſtratus. In rebus autem Eccleſiaſticis, vel ſpiritualibus obſeruetur forma alienationibus præſcripta: ſcilicet, accedat conſenſus Capituli, vel Pręlati, nullumque Eccleſiæ damnum ipſa reſpiciat, c.paſtoralis, & c.fraternitatem, extr.eod.

Qui Effectus?

Condictio ex lege, quæ datur donatario contra donatorem, ad tradendam rem donatam, vel ipſius æſtimationem, ſi non habet facultatem tradendi: præſtaturque euictio, ſi donator quid dolo fecerit, l. ſi quis argentum, §.ſin autem, C.eod.& l.

Ariſto,

Ariſto,ff.de donat. Quamuis enim olim ad donationis perfe-ctionem neceſſaria fuerit, vel ſtipulatio, vel præſens traditio: iure tamen nouo ex hoc donatio non inualidatur, quòd ſti-pulatio non interceſſit,vel res tradita non eſt.Sed etiam nudo pacto ea perficitur, daturque inde actio, nempe condictio ex noua Iuſtiniani conſtitutione,d.l.ſi quis argentum.

Quæ Aſſinia?

Venditio, & alij contractus nominati. Nam hodiè dona-tiones, exemplo venditionum, ſtatim atque conuenit, perfi-ciuntur; & pœnitentia excluſa, habent neceſſitatem traditio-nis,vt cæteri contractus nominati,l.fi.C.de reuocan.donat.

Quæ Pugnantia?

Ingratitudo: ob quam ipſa reuocatur. Eius autem ingrati-tudinis plures ſunt cauſæ, quas Gregorius IX. in c.fin.extr.eo. & Imperator in l.fin.C.de reuocandis donat. recenſent. Sunt autem. 1. Si iniurias atroces in donatorem effundat. 2. Si manus impias inferat. 3. Si graue damnum rebus donatoris dederit. 4. Si vitæ eius fuerit inſidiatus. 5. Si placitis, & conditionibus donationi adiectis parere nolit. Ob has enim ingratitudinis cauſas, donatio reuocari poteſt. Cuius ratio eſt.Ne cuiquam licentia ſit,& alienas res rapere, & liberalita-tem irridere donatoris,l.generaliter,C.de reuocandis donat.

Quid eſt Donatio conditionalis?

Donatio conditionalis eſt, quæ ſub conditione concepta eſt:Vt donatio cauſa mortis,quæ conſideratione impendentis mortis,aut periculi,rem in donatarium transfert. Hac tamen conditione, vt, poſt ipſius obitum, res maneat potiùs penes donatarium, quàm hæredem donantis: vel ſi is conualuerit, malit ſe habere, quàm ipſum donatarium, l. 1. ff. de donat. cauſa mortis.

Quot ſunt Donationis cauſa mortis Species?

Iulianus in l.2.ff.de donat.cauſ.mor.conſtituit tres. 1.Cùm quis nullo præſentis periculi metu conterritus: ſed ſola mor-talitatis cogitatione donat.Quod quidem exprimendum eſt, alioquin pura erit, etiam à moriente facta donatio, l. Seia, ff. eod.2. Cum quis,imminente periculo commotus,ita donat, vt ſtatim res fiat accipientis. 3. Si quis, periculo mortis non ſic det,vt ſtatim faciat accipientis:ſed tum demum cùm mors fuerit ſecuta:quæ donatio ſub conditione pendet. Superior ſtatim quidem perfecta eſt, ſed ſub conditione reſoluitur, l. ſenatus,§.mortis,l.ſi alienam,ff.de donat.cauſ.mortis.

Quæ

Quæ cauſa Efficiens?

Voluntas donatoris,dominium rei donatæ,ſub conditione expreſſa,ſi mors inſecuta fuerit, in donatarium transferentis, d.l.ſenatus,& l.1.ff.eod.

Quæ Materia?

Omnes res mobiles,& immobiles,quæ in humanum commercium venire non prohibentur, & quæ teſtamento relinqui poſſunt. Vniuerſitas tamen bonorum,non, niſi in vim fideicommiſſi,ita vt ſcriptus teſtamento,vel ab inteſtato hæres deducat quartam, mortis cauſa donari poteſt, l.Scæuola, ff.ad Treb.Alc.ad l.licet,de pact.

Quæ Forma?

Vt donator, vel in ſcriptis, vel ſine ſcriptura, ſtipulatione, vel nudo pacto, in iudicio, vel extra iudicium , coram quinque teſtibus, ſub expreſſa conditione mortis inſecuturæ, donatario præſenti donet, l.Seia, & l. inter mortis, ff. de mortis cauſa dona.

Quis Effectus?

Retentio rei traditæ.Quòd ſi non tradita ſit,rei vindicatio: quæ competit ad conſequendam rem donatam,nulla obſtante vſucapione,l.ſenatus,§.1.ff.de donat.cau.mor.Expenſæ tamen neceſſariæ, vel vtiles, per doli exceptionem recuperantur, l.ſi mortis, ff.eod. Alter effectus eſt, tranſlatio iuſti tituli vſucapiendi,l.qui alienam,ff.de donat.cauſ.mor.

Quæ Affinia?

Mortis cauſa capio,legata,& aliæ vltimæ voluntates.Mortis tamen cauſa capio differt à donatione cauſa mortis. Quia in mortis cauſa donatione obligatur, qui donat, plerunque & eius hæres, & plerunque traditur ſtatim res : ſed mortis cauſa capio eſt, quando poſt mortem alicuius, aliquid datur alicui, cauſa conditionis implendæ, vel , quicquid, propter alicuius mortem obuenit,lucri, ſiue ex donatione, ſiue alia occaſione, id generaliter mortis cauſa capi, & capio, ex cauſa lucratiua acquiſitio dicitur, l.ſi mulier, & l.mortis, ff.de mor. cauſa donat. Diſtat etiam donatio cauſa mortis à legato : quòd legatum regulariter præſtatur ab hærede : donatio autem plerunque à donante. 2. In legatis inſpicitur, vtrùm legatarius capax ſit legati:ſed in donatione cauſa mortis,conditio donatoris attenditur,l.ſenatus,§.ſi quis, ff.eod. Plures differentias vide in gl.Inſtit.cod.tit.§.hæ mortis.

Quæ

Quæ Pugnantia?

Pœnitentia, & mors donatarij, ſi ante conditionem donationis impletam contingat. His enim duobus modis, donatio mortis cauſa reſoluitur: qua reſoluta condictio perſonalis, vel vtilis in rem actio, ad recuperationem rerum donatarum competit, l. ſenatus, & l. ſi mortis, ff. eod.

DE PECVLIO CLERICORVM,

TITVLVS XXV.

Continuatio.

CLerici, licèt de peculio indifferenter donationem ſimplicem facere poſſint: tamen pietatis ratio ſuadet, vt quę intuitu Eccleſiæ quæſita ſunt, Eccleſiæ remaneant, c. 1. extr. de teſta. & ca. fin. extr. eod.

Quid eſt Peculium?

Peculium dicitur puſillum Patrimonium, ſeu puſilla pecunia, ſeruo à domino, vel filiofamilias à patre conceſſa, & ſeorſim à rationibus domini, vel patris poſita, l. depoſiti, §. peculium, ff. de peculio.

Quotuplex Peculium?

Quadruplex: putà, profectitium, aduentitium, caſtrenſe, & quaſi Caſtrēſe. Profectitium eſt, quod ex re patris, eiúsve occaſione, ad filium proficiſcitur. Et hoc acquiritur patri, quò ad proprietatem, & vſumfructum, glo. in l. cùm oporteat, C. de. bon. quę lib. Aduentitium eſt, quod non ex re patris, ſed aliunde, ſcilicet ex donatione, ſucceſſione, vel ex proſperitate fortunæ prouenit, d. l. cùm oporteat. Et huius peculij proprietas filio, vſusfructus autem patri acquiritur. Caſtrenſe peculium eſt, quod à parentibus, vel cognatis in militia donatum eſt, vel quod ipſe filiusfamilias in militia acquiſiuit, quod, niſi militaſſet, adquiſiturus non fuiſſet, l. Caſtrenſe, ff. de Caſtrenſi peculio. Et hoc quò ad proprietatem, & vſumfructum ad filium ſpectat. Demum, quaſi Caſtrenſe peculium dicitur, quod filiusfamilias aduocatus, ex cauſarum patrociniis, præfectus, magiſtratus, vel aliàs in officio conſtitutus, ex functione, vel publico munere; procurator, notarius, opera ſua, vel clericus ex ſacerdotiorum prouentibus acquiſiuit, l. fori tui, C. de ad

de aduo. diuerſ.iud.& ibi Dd.& Bar.in rub.de pecul.cuius peculij proprietas, & vſus fructus ſimul ad filiumfamilias ſpectant. Cùm igitur conquiſita ex prouentibus ſacerdotiorum eius naturæ, cuius & bona peculij quaſi Caſtrenſis, cenſeantur. hinc quæri ſolet: an clericus, pro libitu illa alienare poſsit? Et diſtinguitur inter alienationem, quæ contingit per actus inter viuos, & quæ per vltimam voluntatem: quoniam poteſt quidem illa in vita ſua prout vult, adminiſtrare, & diſtrahere: non autem teſtamentario, vel ſucceſſorio nomine alicui hæredum, prohæredúmque relinquere: niſi forſan cui Epiſcopus pro ſeruitijs, ac præſtatione Eccleſiæ largiri voluerit, c.ſi quis ſanè, extr. eod. Quia de rebus Eccleſiæ, vel Eccleſiæ intuitu quæſitis, teſtari prohibetur, cùm illa Eccleſiæ, vnde prouenerunt, remanere debeant, c.1. ext. de teſtamentis. Præſumitur autem de bonis Eccleſiæ quæſitum, quicquid à rectore Eccleſiæ tempore promotionis nihil habente, quæſitum eſt, c.1. ext. eod.

DE TESTAMENTIS, ET vltimis voluntatibus.

TITVLVS XXVI.

Continuatio.

CLericus de rebus Patrimonialibus pro libitu diſponere poteſt, eaſque per viam teſtamenti, vel aliam vltimam voluntatem, alicui relinquere.

Quid eſt Teſtamentum?

Teſtamentum, ſecundum Vlp. in l.1.ff.eod. eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententiâ, de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit: ex eo appellatum, quaſi teſtatio mentis ſit.

Quotuplex Teſtamentum?

Tria teſtamentorum genera olim vſurpata fuerunt. Vnum, quod, calatis comitiis in concione populi fiebat. Alterum, in procinctu, cùm viri ad prælium faciendum vocabantur. Tertium, per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhibebatur, Gellius libr.15.cap.27. Quibus abolitis, duplex teſtamenti genus: ſcilicet ſolenne & nuncupatiuum, ſucceſſit. Dicitur autem ſolenne, quod debitis ſolennibus obſeruatis, in ſcriptis cum ſubſcriptione, & conſignatione ſeptem teſtium

omni

omni exceptione maiorum, conditum eſt, l. hac conſultiſſima, C. eod. Nũcupatiuum autem, quod abſque ſcriptura, nuncupato tantùm coram ſeptem teſtibus, rogato adhibitis, hærede, Alc. lib. 2, parer. cap. 32.

Quæ cauſa Efficiens?

Ius gentium, ſecundum Theophilum in §. 1. Inſtitut. de Iure Natu. Gen. & Ciuili, qui teſtamenti factionem iuris gentium eſſe aſſerit, licèt forma teſtandi vtentium moribus fuerit variata. Nunc autem iure ciuili certa præſcripta, qua, ratione teſtium, ſubſcriptionis, vel ſigillationis, alteriúſve ſolennitatis requiſitæ, vitiata, totus actus concidit, l. ſi vnus, C. de teſtam. l. ſcio, ff. de teſtibus.

Quæ Materia?

Omnia bona teſtatoris, tam mobilia, quàm immobilia. Quia de omnibus rebus teſtari licet, in quibus hæres inſtitui poteſt. Cùm igitur hæres iuris ſit ſucceſſor, non poterit hæres in re aliena inſtitui: quia in ea nihil iuris ad hæredem à teſtatore deuoluitur, l. interdum, ff. de hæred. Inſtit.

Quæ Forma?

Forma ſolennis teſtamenti eſt, vt teſtator habens teſtamenti factionem, ſcribat teſtamentum, vel alium ad ſcribendum adhibeat: in quo inſtituat hæredem capacem, póſtque ſubſcriptionem, & ſigillationem offerat ſeptem teſtibus ad hoc rogatis, & omni exceptione maioribus, debitis ſubſcriptionibus, & conſignationibus confirmandum, l. hac conſultiſſima, C. eodem.

Forma nuncupatiui teſtamenti eſt, vt nulla ſcriptura interueniente, teſtator coram ſeptem teſtibus voluntatem ſuam declaret: nec ad eius ſubſtantiam ſcriptura pertinet, licèt teſtatoris voluntas coram teſtibus declarata quandoque in ſcripturam redigatur, argum. l. contrahitur, ff. de pign. act. Nec aliter hoc teſtamenti genus à ſolenni differt, quàm quòd in ſolenni celetur, in nuncupatiuo autem exprimatur voluntas. Omnia etiam requiſita, quæ in ſolenni teſtamento deſiderantur, & nuncupatiuo teſtamento adhiberi debent, excepta ſola ſcriptura, ſubſcriptione, & ſigillatione teſtium. Requiritur autem ad ſolenne teſtamentum. 1. Vt teſtator habeat teſtamenti factionem actiuam: hoc eſt, vt poſſit condere teſtamentum, de quo habentur tituli in C. & ff. qui teſtamentum facere poſſint. 2. Vt fiat inſtitutio hæredis, qui habeat teſta-

menti factionem paſſiuam : id eſt, hæres in teſtamento inſtitui non prohibeatur, de quo in tit. de hæredibus inſtituendis, C. & ff. 3. Si teſtator literas norit, vt propria manu teſtamentum ſcribat; aut ſi non velit, vel non poſſit, alio ſcribente, ſe ſubſcribat. 4. Præſentia ſeptem teſtium, præter eum, qui loco teſtatoris ſcribit. 5. Quòd illi teſtes ſint ad hoc rogati, & non caſu acceſſerint, l. hæredes palàm, ff. eod. 6. Vt illi teſtes ſint omni exceptione maiores, non mulieres, impuberes, ſerui, muti, ſurdi, furioſi, prodigi, vel poteſtati teſtatoris ſubiecti. 7. Quòd teſtes ſe ſubſcribant, ſi poſſint; non autem vnus pro alio. 8. Vt teſtes conſignent propriis annulis, vel alienis, ſi proprios non habent, l. ſi vnus, eod. 9. Vt illa omnia vno contextu, nullo alieno actu interueniente, fiant : niſi humana neceſſitas aliud coëgerit, l. cùm antiquitas, C. de teſtamen. Vltimò denique requiritur : quòd teſtes ſint in præſentia, & conſpectu teſtatoris, ipſúmque oculis videant. Et prædicta adeò ſunt neceſſaria in teſtamento ſolenni, vt ſi vnum deficiat, vitietur teſtamentum, ob defectum ſolennitatis : niſi parens teſtetur inter liberos : quia tum duos teſtes adhibere ſatis eſt, d. l. hac conſultiſſima, §. ex imperfecto, & ibidem Dd. C. eod. Vel ad pias cauſas : valet enim vltima voluntas ad pias cauſas, coram duobus teſtibus declarata, cap. relatum, extra. eodem. Imò teſtamentum, quod Parochianus coram preſbytero parochiali, & duobus teſtibus ordinauit, iure Canonico ſubſiſtere, Alexander III. decreuit, cap. cùm tu eſſes, extra. eodem.

Quis Finis, & Effectus?

1. Succeſſio in vniuerſum ius, quod defunctus habuit. Teſtamentarius enim hæres in ius defuncti ſuccedit. 2. Petitio hæreditatis, quæ datur etiam ipſi inſtituto hæredi, aduerſus eum, qui ius, vel res hæreditarias, pro hærede, vel pro poſſeſſore poſſidet, l. regulariter, de petit. hæredi.

Quæ Affinia?

Aliæ vltimæ voluntates, quæ licèt careant ſolennitatibus, eundem tamen, vel non multùm diuerſum à teſtamentis habent effectum : Vt ſunt, teſtamenta inter liberos, ad pias cauſas, inter ruſticos, tempore peſtis, aut belli, per preces, Principi, vel magiſtratui oblatum teſtamentum, vel apud acta, coram iudice factum, & codicillus. Ad teſtamentum inter liberos ſufficiũt duo teſtes, ſiue maſculi, ſiue fœminæ, de quo habetur

betur in d.l.hac conſultiſſima, §. ex imperfecto,cum authent. ſeq. C. de teſtam. & l. fin. C. famil. herciſcun. Teſtamenti ad pias cauſas ratio non ſecundum leges, ſed ſecundum decretorum ſtatuta,quibus ad valorem tres, vel duo teſtes legitimi ſufficiunt, exigitur,de quo in cap.relatum, extra.eodem. Teſtamentum ruſtici, adhibiti quinque teſtibus conditum, ſubſiſtit,l.fin. C.eod. Teſtamentum militare, ſi in caſtris, vel expeditione à milite fiat, etiam omnibus deſtitutum ſolennibus, modò duorum teſtium depoſitione poſſit probari valet: Adeò vt ſi in conflictu hoſtium miles ſanguine ſuo in gladio voluntatem vltimam notauerit, vel pulueri digito inſcripſerit,teſtamenti habeat vigorem, l.milites, C.de militari teſtamento. Teſtamentum tempore peſtis coram duobus, vel tribus teſtibus,conditum,etiam ſubſiſtit: nam illud inſtar militaris teſtamenti iuris gentium, (quod hunc teſtium numerum exigit)eſſe cenſetur,multóque magis periculum morbi, ipſa teſtatoris voluntas, quàm in aliis teſtamentis requiſita ſolennitas attenditur, Bart.in l.vni.ff.de bonorum poſſ.ex teſtamento militis. Teſtamentum coram Principem factum, dicitur, quod Principi, vel magiſtratui offertur, quorum approbatio omnem ſolennitatem ſupplet, l.omnium,C.eodem. Teſtamentum apud acta fieri dicitur, non modò, quod fit in iudicio; verùm etiam quod extra iudicium, in præſentia iudicis, vel magiſtratus, & notarij publici. Eſt enim teſtamenti factio, voluntariæ iuriſdictionis, ideò vt in loco publico expediatur, non requiritur; ſed tantùm, vt coram iudice explicata in acta publica referatur, Salicetus in l. pacta nouiſſima, C. de pactis. Codicillus eſt, vltima voluntas, qua, ſine ſolennitatibus requiſitis, per fideicommiſſum aliquid relinquitur, l.fin.C.de Codicill.Nam ſolennitates: ſcilicet,ſeptem teſtium numerus, rogatio, ſubſcriptio, & ſubſignatio, hîc non requiruntur: ſed tantùm quinque adhibentur teſtes. Deinde,nec dari, vel adimi hæreditas: & proinde nemo hæres codicillis inſtitui poteſt, ne confundantur iura codicillorum, & teſtamentorum, l. 2.ff.de iure Codicill.iure Codicillorum. Conficiuntur autem quatuor modis codicilli: Aut enim in futurum confirmantur teſtamento, aut in præteritum, aut per fideicommiſſum teſtamento non iure facto, aut ſine teſtamento, ab inteſtato, l. 8. ff. de iure codicill. Et denique reuocantur per ſubſequens teſtamentum, aut codicillos contrarios, licèt, ſi codicilli diuerſi ſint, ſubſiſtant vtrique, l. 3. C.de codicill.

Quæ Adiacentia?

Inſtitutiones, ſubſtitutiones, exhæredationes, legata, & fideicommiſſa. Inſtitutio quidem caput, & fundamentum teſtamenti eſt, qua omiſſa, ipſum non ſubſiſtit, l. 1. ff. de hæred. inſtituend. Et eſt Ordinatio, qua quis in bonis ſuis aliũ dominum, qui ea per aditionem hæreditatis adipiſci poſſit, conſtituit, l. cùm hæredes, ff. de acquir. vel ret. poſſeſſio. Subſtitutio eſt, in locum cuiuſcunque hæredis inſtituti deficientis ſuppoſitio: quæ vel directa, vel fideicommiſſaria eſt. Directa eſt, per quam ſubſtitutus directò, ſine alterius miniſterio hæreditatem capit teſtatoris. Et diuiditur in vulgarem, pupillarem, exemplarem, breuiloquam, & compendioſam. Vulgaris eſt, quæ à quolibet teſtamenti factionem habente, cuilibet capaci, verbis apertis, & vulgaribus directè fieri, & in quemcunque caſum concipi poteſt: ſic appellata, quòd ſit maximè communis, & vulgò fieri ſoleat, Bart. & Dd. in l. 1. ff. de vulg. & pupill. Pupillaris ſubſtitutio eſt, Ordinatio hæredis, à patre in teſtamento filio impuberi in poteſtate conſtituto facta, ſub ea conditione, ſi impubes deceſſerit, Zaſius in tractat. ſubſtit. cap. 2. Exemplaris ſubſtitutio dicitur, cùm parentes vtriuſque ſexus ſubſtituunt furioſo, vel mente capto eius deſcendentes, vel his deficientibus fratres, vel etiam extraneos: ſi ſcilicet neque aſcendentes, neque etiam fratres ſuperſint. Dicta exemplaris, quia ad exemplum pupillaris introducta eſt. Breuiloqua: quæ continet duas vulgares, & duas pupillares ſubſtitutiones: Vt cùm duo impuberes in poteſtate conſtituti, Inſtituti à parente ſibi inuicem reciprocè ſubſtituuntur. Compendioſa eſt, quæ verborum compendio, vltra pubertatem porrigitur, & plures etiam ſubſtitutiones, ſeu tempora complectitur, l. precibus, C. de impub. & aliis ſubſtitut. Fideicommiſſum, ſeu fideicommiſſaria ſubſtitutio eſt, per quam ſubſtitutus hæreditatem ex manu alterius, & ſic via obliqua capit, de qua titul. in C. de fideicomm. & ff. ad ſenatuſconſul. Trebell. Legatum eſt; vt ait Florent. in l. legatum, ff. de leg. 1. delibatio hæreditatis: quia teſtator ex eo, quod vniuerſum hæredis foret, alicui quid collatum vult. Exhæredatio eſt, liberorum ab hæreditate, & ſuccedendi iure excluſio, propter cauſam in teſtamento inſertam, & legitimè probatam, à parentibus facta. Sunt autem XIIII. cauſæ, ob quas exhæredatio filiorum fieri poteſt: quæ notantur in §. aliud quoque, authen. vt cùm de appellatio. cogn. collat. 8.

Quæ

Quæ Pugnantia?

1. Defectus requiſitorum. Nam ſi teſtamentum careat ſolennitatibus, vel qua alia re,quæ neceſſariò deſideratur, (niſi aliqua iuſta cauſa ipſum ſuſtineat)tunc nullum, iniuſtum, & nõ iure factum dicitur. 2. Modi,quibus teſtamentũ rumpitur: Rũpitur autem primò, per agnationẽ ſui hæredis:naturalem putà, vel ciuilem :quod fit,ſi poſt teſtamentum factum natus fuerit poſthumus, vel teſtator aliquem, qui per adoptionem in eius tranſeat poteſtatem, adoptauerit, vel arrogauerit, l. 1. ff.de iniuſto rupto,& irrito facto teſtam.Secundò : rumpitur per poſterius teſtamentum : cùm teſtator à priore diſpoſitione diſcedere & ad extremum vitæ exitum mutare voluntatem poſſit, l. 4. ff. de adimen.leg. 3. Modi, quibus teſtamentum fit irritum, ſcilicet maxima, vel media capitis diminutione, deportatione, vel condemnatione ad pœnam capitalem,ipſius teſtatoris, l.ſi quis filio, ff.de iniuſto rupto, & irrito facto teſtam. 4. Modi, quibus inofficioſum redditur teſtamentum : & dicitur inofficioſum, quod contra pietatis officium factum eſt. Quod contingit, ſi parentes, abſque legitima exhæredationis cauſa, prætereant liberos : pari ratione ſi liberi parentes, deſcendentibus non exiſtentibus, vel fratres, ſororéſque vtrinque coniuncti,turpi perſona inſtituta,ſe prætereant.Ob id prędictis præteritis perſonis datur contra quoſcunque hæredes ſubſidiarium remedium ; ad reſcindendum tale teſtamentum. Hoc eſt,querela inofficioſi teſtamenti,qua petitur, vt iudex teſtamentum ex officio ſuo reſcindat, quaſi contra pietatis officium conſcriptum,l.2.ff.de inoff.teſtam. l. fratres, C.eodem.

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

TITVLVS XXVII.

Continuatio.

HÆreditas duplici iure defertur : vel ex teſtamento, quæ teſtamentaria ; vel ab inteſtato, quæ propriè legitima nominatur ; quoniam eam lex ipſa abſque hominis facto defert.

Quis dicitur inteſtatus?

Inteſtatus quis decedere dicitur quatuor modis; ſcilicet,ſi nullum omninò fecerit teſtamentum; vel fecit,ſed non iure; vel iure fecit, ſed poſteà ruptum, irritúmque factum eſt; vel ex eo nullus hæres extitit,l.inteſtatus, ff.de verb.ſign.& l.1.ff. de ſuis,&.leg.

Quomodo Inteſtati ſucceſſio legitimè defertur?

Primò liberis; ſecundò parentibus, & cum eiſdem, fratribus; tertiò à latere coniunctis, habita propinquitatis, & coniunctionis ratione. De quo habetur in Nouell. 118.& authen.ceſſante, & auth.poſt fratres, C.de leg.hæredibus.

Quomodò Clerico Inteſtato decedenti ſucceditur?

Hoſtienſis in §.qualiter,hoc tit.ita diſtinguit: Aut clericus Patrimonialia bona inteſtatus decedens reliquit: & tunc propinquiores cognati illi ſuccedunt, cap. fin. 12. q. 5. cap.vlt.§. ſed ſi Epiſcopus:quibus non exiſtentibus,Eccleſia admittitur, cap.relatum, 12.quæſt. 5.ita tamen, vt vxor, ſi quam clericus habet,Eccleſiæ præferatur,l.ſi quis preſbyt.C.de Epiſc.& cler. Aut bona intuitu Eccleſiæ quæſita reliquit: & Eccleſia omnibus præfertur, intantùm vt nec de ipſis diſpoſitio vltima valeat, cap.1. extr.de teſtamen. Quòd ſi autem omnia bona ita ſunt confuſa, vt quid Patrimoniale, vel ab Eccleſia ſit, ſecerni non poſſit: in quatuor partes peculium eſt diuidendum, & vna pars Eccleſiæ, altera Epiſcopo, tertia pauperibus,quarta parentibus idoneis aſſignanda, cap. ſancto, extra.eod. Quod quidem obtinet, ſi pecunia verè confuſa eſſe conſtet. Nam ſi dubitetur,fueritque clericus tempore ſuę promotionis egens, quicquid poſt Ordinationem acquiſiuit, id totum de bonis Eccleſiæ acquiſiuiſſe præſumitur, & ideò ſola Eccleſia ad inteſtati ſucceſſionem admittitur,cap.1.extra.de pecul.cleric.& cap.quicunque, 12.quæſt.3.

DE SEPVLTVRIS.

TITVLVS XXVIII.

Continuatio.

NOn tantùm de bonis teſtatorum,quàm inteſtatorum demortuorum legitime diſtribuendis:ſed etiam quomodò Chriſtiani pij, & Catholici corpus ab anima relictum, iuxta morem conſuetum, ſepulturæ mandetur, cura & ſolicitudo Epiſcopo incumbere debet.

Quid

Quid eſt ius Funerandi?

Ius funerandi eſt, poteſtas tumulandi Chriſtianorum corpora in cœmeterio Eccleſiaſtico, ex aſſignatione Pōtificis, vel conſuetudine Eccleſiæ proueniens, Hoſtienſ. eod. titul. §. quid ius funerandi.

Quæ cauſa Efficiens?

Canon, conſuetudo funerandi, authoritas Pontificis, vel Epiſcopi, cap. ſicuti antiquitus, 17. quæſt. 4. Licèt enim ſepulchra quilibet facere poſſit in re propria, & in ſepulchro proprio, ſiue communi ius funerandi habeat; locus tamen ſacer non fit, niſi Epiſcopi authoritate accedente, Mynſ. §. religioſum, Inſtit. de rerum diuiſ.

Quod Obiectum?

Corpora Chriſtianorum ex hac vita piè, & religioſè decedentium, cap. qui diuina, 3. quæſt. 2. Hinc colligi poteſt: quibus ſepultura deneganda ſit: ſcilicet, paganis, hæreticis, vſurariis, detrectantibus Eccleſiæ perſoluere decimas iniuſtè poſſeſſas, excommunicatis, furibus, latronibus, raptoribus, apoſtatis, ſeipſos interficientibus, & propter propria commiſſa ſcelera interfectis, cap. Eccleſiam, diſt. 5. cap. fures, extra. de furtis, cap. quia in omnibus, extra. de vſuris, cap. placuit, 23. quæſt. 5. cap. neque apud, 88. diſt. Vide etiam plures caſus in Hoſtienſi, §. quibus interdicatur, hoc tit. & Panorm. in tract. de viſit. 2. parte, quæſt. 3. num. 56.

Quæ Forma, & modus ſepeliendi?

Vt Chriſtianus hinc piè diſcedens, in Parochiali Eccleſia, vel vbi maiorum ſuorum ſepulchra conſtituta reperiuntur, aut quem locum ipſe ſibi delegerit, conſueto more ſepeliatur, cap. placuit, 13. quæſt. 2. cap. 1. extr. eod. cap. is qui, & ca. licèt, eod. tit. in 7. Teſtatur Auguſtinus ad Marcellinū, De ciuitat. Dei, Romanis magnam ſepulturæ fuiſſe curā, multáque, & varia ſolennia adhibita fuiſſe; hinc multa de religione ſepulchrorū, & pœnæ legibus additæ, in eum qui hoc, vel illud commiſerit: vt, qui parentes in calamitate deſeruerit, qui cauſas mortis non redemerit, qui alterum iniuſtè trucidauerit, inſepultus abiiciatur. Vnde Cicero, pro Milone, eò infœlicius dixit cadauer Publij Clodij fuiſſe, quòd honore illo, & cōſecta funeris pompa caruerit. Recenſet etiam Cicero lib. Tuſcula. morem fuiſſe Ægyptiis condire mortuos, & domi ſeruare. Perſis cera circumlitos, vt quàm maximè diuturna permaneant corpora, habere. Magis non humare corpora, niſi à

feris ſint anteà dilaniata. Fuit etiam apud Ethnicos vetuſtiſſima humãdi, & ſepeliendi hominum corpora conſuetudo: ſed ſucceſſu temporis, cùm ab hoſtibus humatorum corporum reliquiæ, in contumeliam ex terra crebriùs eruerentur, cadauera demortuorum hominum igne conflagrari, & conſumi, vt tantæ exercendæ iniuriæ facultas hoſtibus abſcinderetur; mos irrepſit.

Quis Effectus iuris Funerandi?

Perceptio portionis canonicæ, aliarúmque rerum Eccleſiæ relictarum, ab eo, quem ſepulturæ tradi religioſum fuerat: ſecùs, ſi ob delictum, vel aliam cauſam ſepeliri fuerit prohibitus. Hoc enim caſu ſepeliens ipſo facto excommunicationis ſententiam incurret, à quà, niſi priùs ad arbitrium diœceſani Epiſcopi, iis, quibus iniuria irrogata fuerit, ſatisfactionem competentem exhibuerit, abſolui non poterit, nullo priuilegio exemptionis ei ſuffragante. Clemen. 1. eod. tit. Imò qui ita contra Canones ſepulturæ traditi ſunt, ſi eorum corpora à corporibus fidelium diſcernantur, exhumandi ſunt; quòd ſi diſcerni non poſſint, ne forſan fidelium reliquiæ effodiantur, non ſunt extumulandi. Licèt enim non obſit cunctis ſepultura nulla, vel vilis; impiis tamen celebris, vel ſpecioſa non prodeſt, cap. ſacris, extra. eod. Eſt & iuris funerandi effectus actio funeraria, de qua infra, eod. titulo.

Quotuplex eſt portio Canonica?

Duplex, Parochialis, & Epiſcopalis. Parochialis dicitur portio, quæ Parochiali Eccleſiæ, vel ipſius Curato, & Rectori debetur.

Quæ cauſa efficiens Canonicæ portionis Parochialis?

Cauſa efficiens ſunt, Conciliorum decreta, & Bonifaciana, vel Clementina conſtitutio, cap. cùm ſuper, extra. eodem. Clemen. 2. eod. titul.

Quæ cauſa Impulſiua?

Ipſa æquitas, vt Parochialium Eccleſiarum rectores, impenſi laboris aliquod habeant ſubleuamen. Clem. 2. eod.

Quod Obiectum?

Canonicæ portionis præſtationi obiicitur debitum ſeruitium, & munus Rectoris Eccleſiæ, quod ipſe ſummo pietatis feruore obire tenetur: in eius enim quaſi remunerationem Canonica portio ſoluitur.

Quæ Materia?

Omnes res corporales, & incorporales, mobiles & immobiles, quæ alij Eccleſiæ extra eam, in qua quis diuina officia audit, & Sacramenta percipit, relinquuntur, ex quibus Canonica portio parochialis Eccleſiæ Rectoris exoluenda detrahitur.

Quæ Forma conſtituendæ Canonicæ portionis parochialis?

Vt, quis aduerſa valetudine laborans in alia Eccleſia, ſi extra eam, in qua diuina officia audiuit, vel ſacramenta percepit, ſepulturam elegerit, eidemque res aliquas reliquerit, quarum rerum coniunctione, vel computatione facta, detrahatur quarta pars, vel etiam tertia, vel dimidia, ſi hoc conſuetudinis ſit, & Rectori, vel Curato parochialis Eccleſiæ concedatur, Clem. 2. & c. cùm ſuper, ext. eod. c. certificari, extr. eod. & cap. vobis, 12. q. 2. Dico: (*aduerſa valetudine.*) Quia duo excipiuntur caſus, quibus canonica portio, de rebus alteri Eccleſiæ relictis, non detrahitur: ſcilicet, primo, ſi quis ſanus, & nulla ægritudine correptus alij Eccleſiæ, extra propriam parochiam, quid reliquerit: bona enim ſua tunc non tantùm religioſis, ſed etiam priuatis quibuſlibet conferre poteſt, c. donare, 88. diſt. Altero, ſi pro fabrica, anniuerſario, pro equis, armis, contra infideles exercendis; vel ad perpetuum cultum diuinum in infirmitate conſtitutus reliquerit. Non enim, his caſibus, detrahitur canonica portio: niſi in fraudem parochialis Eccleſiæ hoc factum probetur.

Quæ cauſa Finalis?

Ne Rectores parochialis Eccleſiæ, vel ij, quibus cura animarum commiſſa eſt, debitis fraudentur ſubſidiis. Nam cùm cuilibet liceat, etiam extra illam Eccleſiam, in qua diuina percipit, ſibi in alia Eccleſia ſepulturam deligere, ne quis immemor parochialis Eccleſiæ, à qua bona accepit, largis donis aliam amplectatur, iure ſtatutum eſt, vt de relictis quarta, vel amplior pars, ſi moris ſit, detracta Rectori parochiæ adiudicetur, d. Clem. 2.

Quid eſt portio Epiſcopalis?

Portio Epiſcopalis eſt, quarta pars, quæ de oblationibus, & reditibus, ratione altaris prouenientibus detrahitur; & Epiſcopo, propter onus Epiſcopale, quod ei incumbit, conceditur, Hoſtien. in §. de quibus, hoc tit.

Quæ cauſa Efficiens?

Canon, vel ſtatutum Pontificis, Epiſcopo de reditibus, & oblationibus canonicam portionem concedentis, cap. conceſſo, 12. quæſt. 2.

Quæ Materia?

Omnes oblationes, & reditus, ratione altaris prouenientes, in quibuſcunque rebus illa conſiſtant: de quibus tamen relictis parochialis portio non detrahitur, nec Epiſcopalis detrahenda erit, cap. fin. extr. de Teſta. & c. cùm inter, extr. de verb. ſign.

Quæ Forma conſtituendæ huius portionis?

Vt facta diſtributione redituum, & oblationum in quatuor partes, vna Epiſcopo, altera clero, tertia pauperibus, quarta fabricæ detur. Reditus enim, & oblationes fidelium in quatuor partes diuidenda, variis Canonibus cautum eſt. Quarum prima Epiſcopo, eiusque familiæ, propter hoſpitalitatem, & ſuſceptionem debetur; altera clericis, pro officiorum ſuorum ſedulitate, diſtribuitur: Tertia fabricæ, & Eccleſiæ, religioſisque domibus reparandis impenditur: Quarta in pauperes, & peregrinos erogatur, c. conceſſo, c. Vulturanæ, c. mos eſt, c. vobis, & c. de reditibus, 12. q. 2.

Quæ cauſa Impulſiua?

Eſt ipſa æquitas. Quia æquum eſt, vt onere grauatus commodis ſubleuetur, c. Romana, de cenſ. in 6. & Hoſtien. in §. & vtrùm, Verſ. quis ergo, eod. tit.

Quæ cauſa Finalis?

Vt tantò decentius, & honeſtiùs Epiſcopus ſe alat, hoſpitaliorque erga pauperes exiſtere poſſit, non debet Canonica portione, propter onus Epiſcopale, ſibi debita, priuari, Hoſt. d. §. & vtrùm, verſ. Epiſcopus, eod. tit.

Quæ Affinia Epiſcopali portioni?

Parochialis portio: quæ cum epiſcopali pari paſſu ambulat: Procuratio, & cathedraticum. Procuratio eſt, quæ ratione viſitationis, vel pacti, vel conſuetudinis, vel priuilegij Epiſcopo debetur. Cathedraticum verò, quod in ſignum ſubiectionis, vnde nec ipſum in alium transferri poteſt, exoluitur, c. paſtoralis, extr. de donat.

Quæ Adiacentia?

Sepulchrum, monumentum, & impenſæ. Sepulchrum dicitur, locus, vbi corpus, oſſa ve hominum condita ſunt; & differt

fert à ſepultura, quæ pro officio, quod ſepeliendis impenditur, vſurpatur, cap. percipiendum, 12. quæſt. 1. Monumentum eſt, quod memoriæ ſeruandæ cauſa exiſtit; dictum à muniendo, quaſi cauſa muniendi eius loci factum ſit, in quo corpus impoſitum eſt, l. funeris, §. monumentum, ff. de religioſ. & ſumpt. Sed meliùs Florentinus in l. monumentum, eod. Ait enim: monumentum, generaliter res eſt, memoriæ cauſa in poſterum prodita, in qua ſi corpus, vel reliquiæ inferantur, fiet ſepulchrum: ſi verò nihil eorum inferatur, erit monumentum memoriæ cauſa factum, quod Græci κενοτάφιον appellant. Impenſæ recuperantur actione funeraria ad id propriè introducta contra hæredes. Actio funeraria, inquit Vlpianus, oritur ex bono, & æquo. Continet enim funeris cauſa tantùm impenſam, non cæterorum ſumptuum: æquum autem accipitur ex dignitate eius, qui funeratus eſt, ex cauſa, ex tempore, & ex bona fide, vt neque plus imputetur ſumptus nomine, quàm factum eſt, neque tantùm, quantùm factum eſt, ſi immodicè factum eſt, l. & quis, §. hæc actio, ff. de relig. & ſump.

Quæ Pugnantia?

Pactum, & promiſſio de funerando, hæreſis, apoſtaſia, vſura, ſuiipſius interfectio, blaſphemiæ diuini nominis, excommunicatio, ſuſpenſio, homicidium: Et alia omnia delicta, ob quæ ſepultura denegatur: vt furtum, latrocinium, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quota ſit canonica portio debita Eccleſiæ Parochiali, attenditur loci conſuetudo: aliàs quarta pars relictorum eſſe cenſetur, cap. certificari, extr. eodem, & cap. vobis, 12. quæſtio. 2.

Decedens inteſtatus ſepelitur in ſepulchro maiorum, licèt ipſe eligere poſſit aliam ſepulturam in alia Eccleſia, quo caſu Eccleſia parochialis habebit canonicam portionem eius, quod reliquit Eccleſiæ, in qua ſepultus eſt, cap. nos inſtituta, extr. eod.

Si vxor ſepulturam non eligat, tenetur ſequi ſepulturam vltimi viri, ſi plures habuerit.

Non poteſt quis etiam iureiurando à ſeipſo abdicare liberam

beram eligendæ ſepulturæ poteſtatem, cap.1.eod.tit.in 6.

Quibus non communicamus viuis, nec defunctis communicare debemus, c.2.24.q.1.

Pro ſepultura non poſſunt clerici aliquid exigere, nec conſuetudo in contrarium valet. Poſſunt tamen vltrò oblata accipere, gl.in c.abolendæ, extr.eod.

DE PAROCHIIS, ET alienis Parochianis.

TITVLVS XXIX.

Continuatio.

IVs funerandi iuris parochialis ſpecies eſt, & parochiarum rectoribus conceditur: quid igitur ſit ius parochiale, ſcire conuenit.

Quid eſt ius Parochiale?

Ius parochiale eſt, adminiſtrandi diuina myſteria, & diſtribuendi populo vni Eccleſiæ deputato, ab eodemque percipiendi reditus, & oblationes, poteſtas, Hoſtien.§.in quibus, eod.tit.

Quid eſt Parochia?

Eſt locus, in quo degit populus alicui Eccleſiæ deputatus, certis limitibus conſtitutus, dicta ἀπὶ τοῦ παρέχειν; quod præbere, vel largiri eſt: quia ibi fit ſacramentorum diſtributio, c. plures baptiſmales, 16.q.1.& Hoſtien.ibi.

Quæ cauſa efficiens iuris parochialis?

Eſt authoritas Pontificis, conſuetudo, lex, Epiſcopi voluntas, & conſenſus Capituli, iuncta authoritate Epiſcopi. Sicuti enim illi parochias certis limitibus determinando conſtituere, ita etiam earum Rectoribus iura parochialia concedere poſſunt: Licèt & ipſo iure, illa iura conceſſa eſſe videantur; cùm, qui vult antecedens, velle etiam videatur conſequens.

Quæ Materia in qua; vel quod Subiectum?

Ius parochiale conſiſtit in iure funerandi, iure decimandi, & percipiendi primitias, iure percipiendi oblationes, & denique iure percipiendi prouentus vndequaque debitos. c.vt dominicis, extr.eod.

Quod

Quod eſt Obiectum?

Eſt cura animarum ſibi commiſſarum, de quibus parochialis Sacerdos Deo reddere rationem tenetur, ſi culpa ſua perierint, c.1.extr. de officio Archidiaco. c.placuit, 16.q.1.& c. requiſiuiſti, extr.de teſtamen. Cura conſiſtit in munere diuino obeundo, inſtruendo, & docendo populo ſuæ parochiæ deputato, adminiſtrandiſque ſacramentis, &c.

Quæ Forma conſtituendæ Parochiæ?

Vt conſenſu Epiſcopi, vel ſuperioris prælati locus certis limitibus definitus, in quo populus commoratur, alicui Eccleſiæ aſſignetur, Rectorque, qui huius populi, in ſalutifera inſtitutione, diſtributione ſacramentorum, adminiſtrandiſque aliis diuinis officiis, diligentem curam habeat, conſtituatur, qui nec alienum parochianum, niſi de licentia ſui Prælati, vel ad Ordines, vel ad ſepulturas admittere debet, c.nullus, extr. eodem.

Quis Effectus?

Ipſa perceptio decimarum, primitiarum, oblationum, & prouentuum vndequaque debitorum, ipſi Rectori parochialis Eccleſiæ, ob curam pro animabus ſibi commiſſis habitam.

Quis dicitur Parochianus?

Parochianus dicitur ratione domicilij: vnde ſi quis transfert domicilium, parochianus dicetur illius Eccleſiæ, ad quam transfertur, c.fin.extr. eodem. Sed ſi in diuerſis locis pariter degit, vtriuſque Eccleſiæ parochianus intelligitur, l. aſſumptio, ff.ad municip. Quæſitum eſt de ſcholaribus: Et iure Canonico, ſi de licentia Prælatorum cauſa ſtudiorum aliò proficiſcantur, parochiani fiunt Epiſcopi, ad cuius Eccleſiam ſe conferunt, c.relatum, extr.de cler. reſiden. iure autem ciuili de eius foro non videntur, niſi per decem annos ibi commorati fuerint, l.2.C.de incol.

DE DECIMIS, PRIMITIIS, & Oblationibus.

TITVLVS XXX.

Continuatio.

IVs percipiendi decimas, primitias, vel oblationes, ad ius parochiale ſpectat, Rectoribuſque parochialium Eccleſiarum,

rum,pro habita cura animarum,quandoque debetur.

Quid eſt Decima?

Decima eſt, quota bonorum mobilium licitè quæſitorum portio, Deo,tàm diuina,quàm humana conſtitutione debita, &c. Et dico, *Quota portio* : quia ipſa non vbique decima portio eſt, ſed pro conſuetudine locorum incerta, & varia. Conſuetudo igitur attenditur in cognoſcendo quotam iſtam, c. ad Apoſtolicæ, & cap.in aliquibus, extr.eod. Nec poteſt huius portionis certitudo exprimi, cùm conſuetudo ſit quid facti : factum autem varium, & incertum, Dd. in l.certi condictio,ff.ſi cert.pet.

Quot ſunt Decimarum ſpecies?

Duæ:perſonales & prædiales. Perſonales ſunt,quæ ex prouentibus propria cuiusque ſolertia,& induſtria quæſitis deducuntur:ſcilicet,de negotiatione, artificio, militia. Prædiales ſunt, quæ proueniunt ex ipſis prædiis , vel quæ de fructibus prædiorũ penduntur:vt de fœno, de lana,de prouentibus molendinorum, etiam eorum, quæ vento impellente agitantur, & de fructibus aliis,c.ex multiplici,c.4.& c.ſeq.extr.eod.Sunt tamen, qui tertiam ſpeciem, mixtam conſtituunt : ſed ea ſub alterutra,cuius naturam magis ſequitur,continetur.

Quæ cauſa Efficiens.

Eſt lex diuina,quæ ita ſe habet : Decimas,& primitias non tardabis offerre, & quicquid decimum fuerit, ſanctificabitur Domino, Exod.22.& Leuit.vlt.cap.& c.reuertimini, 16.q.1. Debebantur enim ex veteri lege quatuor genera decimarum. 1. Decimam partem omnium frugum Leuiticæ tribui populus ex lege debebat. 2. Rurſus ex ipſis decimis Leuitæ, hoc eſt,inferiorum miniſtrorum gradus decimas dabant ſacerdotibus. 3. Erant aliæ decimæ,quas vnuſquiſq; de populo Iſraël in ſuis horreis ſeparabat, vt comederet eas, cùm iret in templum, in vrbe Hieruſalem, & in veſtibulo templi Sacerdotes & Leuitas inuitaret. 4. Erant illæ decimæ, quas pauperibus recondebant. Vnde illud : Qui bonis parentum, & opibus ſuſtentari poſſunt,ſi,quod pauperum eſt,accipiunt,proculdubiò ſacrilegium committunt, & per abuſionem talium, iudicium ſibi manducant,& bibunt,c.1.extr.eod. c.quoniam, 19.q.1.& & c.parochianos,ext.eod.

Quæ Materia?

Fructus rerum mobilium, & immobilium , & ſe mouentium, & lucra hominum ex negotiatione, artificio, vel militia,

tia,quæſita. Non ipſæ res mobiles,immobiles,ſe mouentes, vel perſonæ,quæ ex aliqua negotiatione lucrum faciũt. Vnde de agro iuri decimandi obnoxio decima portio ipſius agri non præſtatur, ſed fructuum ipſius agri; & ſic de aliis rebus, &c. De paſcuis igitur, penſionibus domorum, prouentibus molendinorum, tam quæ fluuio, quàm quæ vento impelluntur,piſcinis,furnis,balneis,argentifodinis, lapidicinis, fructibus omnium prædiorum & arborum, vt pomis, piris, oleo, hordeo, tritico, &c. & quolibet genere frugum, & fructibus pecorum,vt lana,&c.& quauis negotiatione,artificio, vel militia hominum decimæ exoluuntur,c.quadrageſima, diſtin.5. cap.decimæ,cap.reuertimini,& cap.decimas,16.quæſt.1. Res ſe mouentes dicuntur,quæ anima vel intellectiua, vel ſenſitiua viuunt: vt omnia mancipia:putà, homines ſeruilis conditionis,& bruta animantia cuiuſlibet ſpeciei:non corpora omnis ſenſus expertia,quæ nuda anima vegetante mouentur: vt arbores, & alia, quæ ex materia ſubiecta indies incrementum ſumunt. Hæc enim rectiùs ſub rebus immobilibus continentur.Sunt tamen res immobiles,prædia, tam vrbana, quàm ruſtica,& quæ his, tanquàm vno corpore,continentur; vt arbores, aliaq; in fundo conſita:quatenùs enim illi cohærent, pars eius,& eiuſdem conditionis cenſentur, l.quæ de tota, ff.de rei vind.Mobiles denique res dicuntur, quibus motio detrimentum magnum, vel interitum non affert: ſed ex ſui natura, & conditione,iis permanentibus ſaluis, de loco in locum transferri poſſunt:vt veſtimenta, omnis generis ſuppellectilia, pecunia,&c.An autem penſio rebus mobilibus,vel immobilibus annumeretur,vide Dd.in l.filiusfamilias,§.diui, ff.de leg.1. & l.à diuo,ff.de re iud.

Quod Obiectum?

Eſt officium Eccleſiaſticum. Dominus enim, teſte Apoſtolo, epiſtol.1.cap.9. ordinauit, vt illi, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuant, cap. cùm ſecundum Apoſtolum, extr. de præben. & èconuerſo: qui viuunt de altari, officium debitum præſtent.Vnde dicitur in c.ipſi ſacerdotes, 1.q. 1. cùm ſacerdotes percipiant oblationes, & decimas, preces abſque intermiſſione ad Deum, pro populo fundere debent, qui quò digniores, eò faciliùs in neceſſitatibus exaudiuntur. Ex his patet, impios, imò ſceleratos iudicandos eſſe, qui Patrimonium Chriſti, ſcilicet, decimas, oblationes, & pauperum contributiones, prædicandi Euangelij, alteriuſque Eccle

Eccleſiaſtici officij præſtandi cauſa perceptas, fœdis libidinibus, voluptatibuſque omnis generis exercendis, turpiter inſumunt.

Quæ forma præſtandi Decimas.

Vt perſona non priuilegiata, de omnibus fructibus, lucris ſolertia,& artificio quodam conquiſitis decimam portionem, vel quæ aliàs, ex conſuetudine loci dari conſueuit, (vnde dicitur quota portio omnium mobilium ex conſuetudine loci conſtituenda) ſtatim abſque diminutione, præſtet ei, qui ius decimandi habet.

Requiritur enim primò, ad præſtationem decimarum, vt perſona talis ſit,quæ priuilegio aliquo non ſit munita:Vt ſunt Ciſtertienſes,Templarij,& Hoſpitalarij,qui decimas prædiorum ſuorum, quæ propriis manibus, aut ſumptibus excolunt, ſoluere non tenentur,c.ex parte,extr.eodem. Alij autem Monachi regulares, & Clerici, ſicuti in Concilio Moguntinenſi ſtatutum inuenitur, prædiales decimas ſoluunt, etiam de noualibus, de quibus antea decimæ non ſoluebantur, c. cunctis, & c.de decimis, 16.q.1.Et eſt ratio:vt in d.cap.cunctis. Quia quocunque modo,prædia ad illos peruenerint,non tamen debet Eccleſia ſuo iure priuari.Eſt autem nouale, ager nunc primùm ad culturam redactus, de quo quòd aliquando cultus fuerit,memoria non extat,c.1.extr.de verb.ſign.niſi priùs priuilegium de decimis non ſoluendis ſit conceſſum : tale enim priuilegium Eccleſiaſticæ perſonæ indultum,noualia, & non noualia comprehendit,c.ex parte,extr.eod.& c.ad audiétiam, extr.eod. Non conducta prædia,vt traditur in c.dilecti,extr. eod. Et proficit ipſi priuilegiato ad liberationem, ſi à Summo Pontifice habuerit:non autem, ſi ab Imperatore, vel laico aliquo Principe,cap.tua, extr.eod. Quia ſicuti laicus Princeps, etiamſi regni gubernacula teneat, ius decimandi non poteſt conferre : ita neque poteſt aliquem obligatione præſtandæ decimæ eximere,c.dudum,ext.eod.& c.cùm & plantare, extr. de priuileg. Poteſt tamen priuilegium etiam à Summo Pontifice conceſſum,ſi læſionem Eccleſiæ inferat,reuocari, c.ſuggeſtum,eod.Ratio eſt:Quia priuilegia ita interpretanda ſunt, ne cui ius ſuum, & potiſſimùm Eccleſiæ, auferatur, c.1.21.q.1. Ex his perſpicuum eſt, clericos tam ſeculares, quàm regulares , prædiales decimas ſoluere debere, non perſonales, niſi aliquo gaudeant ſingulari beneficij conceſſi priuilegio : Laicos verò Chriſtianos ad præſtationem prædialium, & perſo-

nalium

nalium indifferenter teneri:Iudæos verò, & à Chriſtiana fide auerſos ad prædiales tantùm,cap.de terris,extr.eod.tit.

Secundò: Requiritur, vt detur de fructibus, & lucris quarumlibet rerum: & ſic res mobilis, tantùm in præſtationem venit, non immobilis. Quia pars decima prædij ipſius, (vt ſuprà dictum eſt) non debetur; ſed portio emolumenti, & commoditatis, quæ ex ipſo prædio percipitur, cap. ex tranſmiſſa, extra.eodem.

Tertiò:Decima,vel quota portio,dari debet:illa enim non ſemper decima dicitur pars,ſed quota portio fructuum ex rebus mobilibus, immobilibus, & ſe mouentibus, prouenientium, quæ ex conſuetudine loci variatur. Vbi tamen ſingularis ſtatuti, vel conſuetudinis probatio non ſit, decima portio præſtanda erit,cap.1.extr.eod.cap.quoniam,16.quæſt.1.

Quartò:Requiritur,vt ſtatim cùm collecti ſunt fructus,non deductis expenſis, decimæ ſoluantur: etiam ante cenſus, & tributorum præſtationem: quòd ſi ſecùs contingat,etiam de illis decima detrahitur: quia res cum onere ſuo tranſit, cap.& cùm homines, extra. eodem.

Quintò: Requiritur, vt decima illi præſtetur, cui debetur: Debetur autem perſonalis,parochiæ, in qua quis ſacramenta Eccleſiaſtica percipit, tametſi lucrum alibi contigerit. In prædialibus autem decimis, vt ſciri poſſit, cui debeantur, an Eccleſiæ,in qua quis Eccleſiaſtica ſacramenta percipit; an in cuius territorio prædia ſita ſunt;attenditur conſuetudo,c.cùm ſint homines,& c.ad Apoſtolicæ,extr.eod. Quæ ſi non ſit, decimæ regulariter debentur Eccleſiæ,in cuius territorio prædia ſita ſunt:ità tamen,vt iuſta, & canonibus approbata portione ſeruata,vna Epiſcopo,altera clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus aſſignetur portio, Hoſtienſ.§.quomodo.hoc titulo,c. quatuor,& c.Vulturanæ,12.q.2.Hoc etiam prædiales à perſonalibus differunt.Quòd in decimis prædialibus perſoluendis, nullæ deducãtur impenſæ;Nam neque ſemen,neque ſumptus colendo agro facti,ante decimas capi poſſunt, cap.tua,& cap. ex parte, extra.eod. Nec impenſæ, pro reparanda re factæ, ex fructibus, vel penſionibus detrahuntur, veluti ſumptus domui,molendino,aut ſimilibus reficiẽdis impenſi. Ratio eſt in c.paſtoralis,extr.eod.Quia res melioratæ,& inſtauratæ,penes dominum permanent: decimæ autem perſonales, quæ ex induſtria, & artificio, vel negotiatione hominis, & ſimilibus conſiſtunt, non æſtimantur, priuſquàm impenſæ ſint detractæ,gloſſ.in cap.paſtoralis, & cap.ad Apoſtolicæ, extr.eod.

Qui Effectus, & Finis præſtita decimæ?

Notatur in cap.decimæ, 16. q. 1.quadruplex effectus: qui canon deſumptus aſſeritur ex Auguſt. Serm. 119.de tempore, ſiue primæ Dominicæ poſt Trinitat.Quem tamẽ ſermonem, vt & reliquos de tempore,falsò Auguſt.adſcribi docet E. R.in ſuis cenſ.ad illos libros. Primus effectus eſſe dicitur: ſanitas corporis. 2.Abundantia fructuum. 3.Sanitas animæ. 4. Acquiſitio cœleſtium præmiorum,d.cap.decimæ,16.quæſt. 1.Si tamen non eſt præſtita, competit actio confeſſoria ad petendam eam:imò etiam detrectans,per excommunicationis ſententiam ad ſolutionem compelli poteſt, cap. peruenit, extra. eod.l.vti frui, §.vlt.ff. ſi vſusfructus petat.

Quid eſt Primitia?

Primitia, teſte Hoſtienſe, eſt, prima fructuum obuentio, ſiue pars Domino offerenda, §. fin.hoc titul.

Quæ cauſa Efficiens?

Lex diuina iuxta illud Exod. 22. Primitias frugum terræ tuæ in domum Domini Dei tui inferes.

Quæ Materia?

Fructuum omnium rerum mobilium, immobilium, & ſe mouentium.

Quæ Forma præſtandi Primitias?

Vt quilibet ex fructibus perceptis, pro loci conſuetudine (ita tamen vt mediocritas quædam ſeruetur) rectori Eccleſiæ primitias det,cap.doctos,& cap.moderamine, 16.quæſt.2.

Quid eſt Oblatio?

Oblatio eſt doni, alicuius rei gratia,vltrò facta præſtatio.

Quot ſunt ſpecies Oblationis?

Sunt tres. Prima eſt alicuius rei donatio, Deo vel Eccleſiæ, inter viuos, ſponte facta. Secunda eſt, alicuius rei donatio, Deo vel Eccleſiæ,cauſa mortis facta, quæ ad inſtar, & exemplum legatorum hodie redacta eſt. Et hoc nihil aliud eſt, quàm mortuarium, ſiue legatum, vel relictum pro anima, de quibus habetur cap.officij,extra.de teſtam.cap.conquerente,extr.de offic.ordi.& c.fin.extr. de rebus Eccleſ.non alienan. Tertia eſt, oblatio quotidiana: Et eſt donum, quod populus vnius parochiæ, eiuſdem Rectori, pro animarum cura, ad altare offert, cap.quia ſacerdotes, 10.quæſt.1.

Quæ Cognata Decimarum?

Primitiæ, oblatio, procuratio, cathedraticum, cenſus,exactiones,

ctiones, & alij clericorum prouentus, quæ decimæ in cap.decimæ. 16.quæſt. 1.egentium animarum tributa dicuntur.

Quæ Pugnantia?

Illicita vſurpatio: Vt ſi laicus decimas ſibi adſcribat, arreſtatio, vel in pignus receptio, ſecundum cap.fin.eod. Præſcriptio, præſtationis retardatio, diminutio, ſubtractio. Vnde notat Hoſtienſ.in §.& quare, hoc tit. Subtrahentem decimas variè delinquere. 1. Præuaricationem diuini mandati committere. 2. Rapinam. 3. Homicidium. 4. Sacrilegium. Vnde dictum Hieronymi: Amico rapere quippiam, furtum eſt: Eccleſiam fraudare, ſacrilegium eſt: aut, quod apertiſſimi ſceleris eſt, exinde aliquid ſubtrahere, omnium prædonum crudelitatem ſuperat, cap.quoniam quicquid, 16.quæſt.1.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Domini prædiorum cogi poſſunt, vt prædia dent colenda talibus, à quibus ſine contradictione, Eccleſia poſſit decimas conſequi, cap.in aliquibus, eodem.

Laicis, Eccleſias, & decimas conferendi poteſtas non eſt, etiamſi ſint Reges, nec ex eorum titulo præſtatur cauſa præſcribendi, cap.dudum, extra.eodem.

Vna Eccleſia cõtra aliam decimas quadraginta annorum ſpatio præſcribit, cap.cauſa, extr.de præſcript. Secùs in Laicis.

Decimarum ſolutio priùs facienda eſt, quàm cenſûs, vel tributi: quòd ſi tributorum, aut cenſuum ſolutio decimas præceſſerit, ab ipſis quoque cenſibus, & tributis decimæ deducentur, cap. cùm non ſit, extra.eodem.

Decimæ ſunt egentium animarum tributa: quas ſi quis dederit, non ſolùm vbertatem fructuum recipiet, ſed etiam corporis & animæ ſalutem conſequetur, cap.decimæ, 16.q.1.

Decima omnium fructuum prædij debetur ei, qui decimas ibi præſcripſit: ſed ad illud prædium præſcriptio non extenditur, cap.cùm in tuam, extra.eodem.

In prædialibus decimis non deducuntur impenſæ factæ in prædium, ex quo præſtantur decimæ: ſecùs in perſonalibus:

eas enim quis præſtare non tenetur,niſi deductis expenſis, ca. paſtoralis,extra.eodem.

Cui maius conceditur,minus conceſſum eſſe videtur, cap. ex parte,extra.eodem.

Imperialis conceſſio , ſub quacunque forma , à ſolutione decimarum eximere non poteſt,cap.tua,extr.eod.

Decima perſonalis ſolui debet Eccleſiæ parochiali, vbi quis ſacramenta percipit,tametſi alibi lucrum contigerit : in prædiali verò conſuetudo loci attenditur : quæ ſi nulla ſit,iure communi penditur decima illi Eccleſiæ, in cuius territorio prædium ſitum eſt,cap.ad Apoſtolicæ,eod titulo.

Cùm decimæ non ab hominibus, ſed à Domino ſint inſtitutæ,quaſi debitum exigi poſſunt,cap.parochianos, extr.eod.

Priuilegium interpretandum eſt, ne cui læſionem inferat, cap.ſuggeſtum, extra.eodem.

Perſonales decimas, vt de propriis laboribus, clerici non ſoluunt, cap.16.quæſt.1.

Bonus paſtor is eſt,qui vniuerſas ſibi commiſſas oues alit, atque in neceſſitatibus iuuat, non qui illicitis exactionibus opprimit,cap.nulli, 16.quæſt.1.

Quicquid habent Clerici pauperum eſt,& domus illorum omnibus debent eſſe communes, cap.quoniam, 16.quæſt.1.

DE REGVLARIBVS, ET tranſeuntibus ad religionem.

TITVLVS XXXI.

Continuatio.

CLericorum duo ſunt genera:quidam enim dicuntur Clerici ſeculares, quidam Regulares. De ſecularibus ſuprà ſatis,ſupérque dictum: reſtat de regularibus,ſiue religioſis.

Quis dicitur Regularis,vel Monachus?

Dicitur, qui per emiſſionem profeſſionis, vel paternam deuotionem,ſequenti ratihabitione, Prælati imperio ſub aliqua ſpeciali Regula ſubiicitur. Abb.in rub.hoc titul. gloſſ. in Clem.

Clem. cùm ex verb.tertio, de ſententia.excomm.& Hoſtienſ. in §. quis ſit.

Quot Religiones Monachorum?

Quatuor religiones, à quibus omnes aliæ proficiſcuntur, eſſe dicuntur: ſcilicet, Baſilij, Benedicti, Auguſtini, & Franciſci, Summ. Ang. verb.religioſus.

Quæ cauſa Efficiens?

Profeſſionis, vel voti emiſſio, & paterna deuotio. Nam ex triplici capite quis fit monachus: aut ex propria profeſſione, aut ex voti emiſſione, aut denique ex paterna deuotione.

Quomodo ex paterna deuotione quis fit Monachus?

Ex paterna deuotione quis fit Monachus, cùm pater filium impuberem monaſterio offert. Quo caſu, filius poſt pubertatis annum, ſi voluerit monaſterio egredi, poterit: quòd ſi verò profeſſionem fecerit, vel factam de ſe priùs ratam habuerit, pœnitentiæ locus vlteriùs non datur: cùm ſe, profeſſione facta, regulæ illius monaſterij adſtrinxerit, cap. cùm virum, extra. eodem.

Quid eſt Profeſſio?

Profeſſio, ſecundùm Hoſtienſ. nihil aliud eſt, quàm certæ religionis ſolennis promiſſio, qua quis ſe obſeruationi certæ alicuius Monachalis regulæ obſtringit, Hoſtienſ. §. ad quid, verſ. profeſſio, eod.titul.

Quotuplex eſt Profeſſio?

Expreſſa, & tacita. Expreſſa eſt, quæ expreſſis, & ad voluntatem profitentis cognoſcendam accommodis verbis contingit. Tacita autem, ſi quis geſtu, & habitu, profitendi voluntatem declaret: veluti, ſi quis vltra probationis tempus in monaſterio permanſerit, habitúmque, ſiue is nouitiis, & profeſſis communis, vel diſtinctus eſt, retinuerit. Vnde Toletano Concilio cautum eſt, vt clerici, qui ſe fingunt habitu, & nomine monachos, & non ſunt, corrigantur, vel vt veri clerici, vel monachi fiant, compellantur, cap. vt clerici, extra. eodem.

Quæ Forma profeſſionis expreſſæ?

Vt nouus religioſus profeſſurus pubes, coram Abbate, vel Priore, alteriúſve nominis Prælato, vel coram ſimplici etiam monacho, vel religioſo, à Prælato mandatum habente, eius religionis, quam ipſe delegit, promiſſionem accipiente, Conuentu præſente vniuerſo, huius ſententiæ promiſſionem faciat; ſcilicet, ſeſe Deo, & ſanctis eius, & Prælato promittere,

quantùm auxilij ſibi Deus conceſſerit, operam nauaturum, vt continentiam pro imbecillitate humana, ſeruet inuiolatam; vtque Prælato obedientiam, & obſeruantiam, ex ipſius Regulæ præceptis debitam, præſtet, vitæque corruptos mores, & malam conuerſationem, præmiſſa teſtatione repudiandi ſui Patrimonij, in melius reformet, notat Speculat. titu. de regula. per cap. vidua, cap. porrectum, & cap. ex parte, 20. quæſt. 1. cap. ex tranſmiſſa, extra. de renuntiat, cap. cùm ad monaſterium, extra. de ſtat. monach. debétque hæc profeſſio in ſcriptis fieri, vt ſcriptura eius contrariam conuincat voluntatem. d. cap. vidua, & cap. omnes fœminæ, 27. quæſt. 1.

Quis Effectus?

Titulus, de ſtatu Monachorum, effectus explicat. Primus eſt, ſubiectio, qua monachus prælato ſubiicitur, tot. titul. de ſtat. monach. Secundus, abdicatio proprietatis, vel Patrimonij: Monachus enim nihil proprij habere debet; & ſi peculium habet, ſine licentia ſui prælati, monaſterio, in quo ab initio conuerſatus eſt, ſub Abbatis ſui Regula competenti coërcitioni reddere cogitur: pœna habetur, cap. monachi, extr. de ſtat. Monac. Scilicet, remouetur ab altaris communione, & ſi ſic deceſſerit, ſepultura, & fratrum communione priuatur, cap. Ioannes, extra. eod. Tertiò, quòd quicquid monachus legitimè acquirit, monaſterio acquirat; habetur enim loco filij. Quartus, quod teſtamentum, vel aliam vltimæ voluntatis diſpoſitionem facere non poſſit. Quintus, quòd actus iuris ciuilis ipſi ſunt interdicti, niſi ſui Prælati accedat aſſenſus, cap. cùm ad monaſterium, extr. de ſtat. Monach. Vltimus effectus eſt, obligatio illa, qua monachus profeſſione facta regulæ monaſticæ illius ordinis obſtringitur.

Quæ Cognata?

Seruilis conditio, clericalis ordo, aliudque vitæ genus, & perſonæ qualitas, qua iuri alterius ſubiicitur; Vt ſunt adſcriptitij, & filiifamilias in ſacris paternis cōſtituti. Omnes enim illi, ratione ſubiectionis, affinitatem quandam inter ſe habent. Sicuti enim ſeruus iure dominico, filius iure patrio, adſcriptitius iure reali fundi conſtringuntur: ita etiam monachus ſuo prælato ſubiicitur, & quaſi profeſſionis factæ vinculo ad Regulæ monachalis obſeruantiam ligatur.

Quæ Adiacentia?

Profeſſio, probationis annus, conſenſus patris, habitus, geſtus, abdicatio proprietatis, & cuſtodia caſtitatis, Adeò enim anne

annexam, abdicationem proprietatis, & cuſtodiam caſtitatis; Regulæ monachali aſſerit Innocentius I I I.cap.cùm ad,extr: de ſtat. Monach.vt contra eam, nec Summus Pontifex licentiam indulgere poſſit,d.cap.cùm ad.

Quæ Pugnantia?

Contraria proteſtatio clerici geſtantis habitum, cap. conſulti, eod.furor, cap.ſicut, eod. plagium, recuſatio præſtandæ profeſſionis, impudicitia, rebellio, peculij retentio, repetitio mariti per vxorem in profeſſionem non conſentientem, Matrimonij cõtractus,omnia crimina, & delicta, quibus quis ab Ordine remouetur, pupillaris ætas nõ facta ratihabitione,reuocatio patris. Nam ſi filiusfamilias impubes monaſteriũ ĩngreſſus fuerit, intra annum à patre reuocari poteſt, non poſt annum: ſi autem à patre eidem fuerit traditus, poſt pubertatem intra probationis annum exire poteſt, non poſt. Quòd ſi exeat, & pater ſe cum ſuis bonis, & filio impubere obtulerit, filio egredienti, debetur de illis bonis ad monaſterium tranſlatis, legitima, cap. cùm ſimus, cap.ſi quis, & cap. ad noſtrum,extra.eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Qui vltra annum habitum gerit, cenſetur profeſſus, cap. ex parte,extra.eodem.

Illicitum iuramentum nullo modo ſeruari debet, cap. veniens,extra.eodem.

Charitas eſt fons proprius, cui non communicat alienus, cap.licet,extra.eodem.

Profeſſio nec fieri, nec recipi debet intra annum probationis: ſed facta, & recepta tenet,c.ad Apoſtolicam,extr.eodem.

In ſubſidium fragilitatis humanæ annus probationis eſt conceſſus, d.cap.ad Apoſtolicam.

Impubes monaſterium ingreſſus, poſt elapſum annum, à parentibus reuocari non poteſt, cap.ſi quis,eodem.

Non poteſt quis ad religionem admitti, niſi ſit legitimæ ætatis,& ſpontanea voluntate illud petat,c.nullus,extr.eod.

Epiſcopus contra generale Concilium diſpenſare non poteſt, cap.cùm dilecti, extra.de elect.

Profeſſio facta ante 14.annum non obligat: poſt 14.verò, ſi fiat per ſuſceptionem habitus, profeſſorem etiam non obligat, niſi detur perſeuerantia tridui, cap.ad noſtram, extra.eod.

DE CONVERSIONE CONIVGATORVM.

TITVLVS XXXII.

Continuatio.

ETiam coniugati conuerſi, ſi ante conſummationem Matrimonij, vel perfecto Matrimonio, vtroque coniugum volente, monaſticam vitam deligant, & profeſſionem faciant, regulari obſeruantiæ obſtringuntur.

Quis dicitur Coniugatus?

Coniugatus dicitur, qui ſponſalia de præſenti cum aliqua contraxit: ſiue Matrimonium carnis coniunctione perficiatur, ſiue non. Quia nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit, cap.1.extra.de ſponſal.

Quid eſt conuerſio Coniugatorum?

Conuerſio coniugatorum hîc dicitur, cùm alter coniugum, poſt contractum, vel conſummatum Matrimonium, ſe ab alterius conuerſatione ſeiungit, & profeſſione facta, ad monaſticam vitam conuertit.

Quotuplex Coniugatorum conuerſio?

Duplex. Vna, quæ ante perfectionem Matrimonij contingit, ſponſalibus tamen de præſenti contractis; poſt conſenſum enim legitimum de præſenti, licitum eſt alteri coniugum, altero etiam repugnante, monaſterium eligere, dummodò carnis commixtio non interuenerit: quo caſu remanens non prohibetur ad ſecunda tranſire vota, cap.verùm, extra.eod. Altera, quæ fit poſt confirmatum, & conſummatum Matrimonium: quæ non conceditur, niſi vterque coniugum concordes monaſterio ſe dicarint: vel alter coniugum nulla conuerſationis malæ ſuſpicione, vel infamia notatus, continentiam vltrò promiſerit, cap.coniugatus, & cap. ex parte, extra. eodem.

Quæ cauſa Efficiens?

Voluntas vnius coniugis conuerſi, nuptiis nondum cõſummatis:

matis:vel voluntas vtriuſque, ſi conſummatum ſit Matrimonium,c.verùm,& c.coniugatus,extr.eod.

Quod Obiectum?

Vita regularis, cui ſe conuerſus addicere præſumpſit, c.ſanè,extr.eod.

Quæ Forma?

Quod ante perfectionem, & confirmationem Matrimonij volens conuerti, ſtatim religionem ingrediatur, & profeſſionem faciat: vel ſi differat, & nihilominus conſociationem coniugalem fugit, iudex certum terminum, intra quem, vel religionem ingrediatur,vel in coniugio conſtans ſit,ſub receptione idoneæ cautionis,præfigat, c.ex publico, & c.ex parte, ext.eod. Verùm,ſi poſt conſummatũ Matrimonium,vel vterque coniugum tranſeat, vel alter coniugum tranſitionem volens permittat: qui tamen de conuerſatione mala non ſuſpectus continentiam ſe ſeruaturum promittere debet, alioquin conuerſio illa non approbatur; cùm Matrimonia legitimè contracta, & confirmata, hac religionis cauſa dirimi non debeant.

Quis Finis & Effectus?

Primus eſt: Quòd ſi conuerſio ante perfectionem Matrimonij fiat, obligatio ex contracto legitimè Matrimonio tollatur: ita vt ſponſa, quæ vi conſtitutæ obligationis, antè non potuerit reſilire,& cum alio contrahere, nunc poſſit,c.verùm, extr.eodem.

Secundò:Quòd coniugatus ſubiiciatur regulari obſeruantiæ, profeſſione facta, nec mortua vxore inde recedere poſſit, d.c.conſuluit.Si tamen monaſterium nondum intrauerit,profeſſionem tamen,vxore conſentiente, fecerit:ſi mortua vxore cum alia contrahat, non valebit Matrimonium, ſed religionem intrare compellitur,c.ex parte,extr.eod.

Tertiò:Si conuerſio,vel poſſeſſio legitimè non fiat:vt ſi vir cùm conſenſu vxoris profeſſus ſit, vxore verò ſuſpecta, nec continentiam vouente, vel, ſi altero coniugum ignorante, profeſſio fiat,conceditur profeſſi repetitio, & reſtitutio, c.1.c. cùm ſis,extr.eod. Aliàs vxori maritum repetere non permittitur: etſi poſt ingreſſum continere non poſſit, c.veniens, extr. eod.& c.dudum,eod. Repetitus autem vxore mortua ad monaſterium redire non cogitur,c.placet,eod. Licèt poſteà illi contrahendi denuò Matrimonij facultas interdicatur, c.quidam intrauit,extr.eod.

Quartò: Quòd, etiamſi coniugatus ad ingrediendum monaſterium dolo, vel ex cauſa falſa inductus ſit: tamen libera egrediendi facultas non detur, c. veniens, & c. dudum, extr. eo. & c. ex parte, eod. Quia dolus in ſpiritualibus non ita, ſicuti in contractibus, reſcindit actum, c. pen. ext. quod metus cauſa, & c. cùm dilecti, extr. de contrah. empt. & vend.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si coniuges continentiam promittendo, ſe inuicem abſoluerunt, & vterq́; vel alter eorum, religionem profiteatur, alter alterum repetere non poteſt, c. dudum, extr. eod.

Per religionis profeſſionem, non per propoſitum caſtitatis ſeruandæ, diſſoluuntur ſponſalia de præſenti, cap. ex parte, extr. eod.

Maritus religionem intrare non poteſt, niſi etiam vxor ingrediatur: vel niſi ſuſpecta non ſit, & continentiam promittat, c. cùm ſis, & c. coniugatus, extr. eod.

Qui, inuita vxore, profeſſione facta, poſteà ad petitionem eidem reſtituitur, non tenetur, defuncta vxore, denuò monaſterium intrare, c. quidam, eod.

Ante perfectionem Matrimonij poteſt alter coniugum, altero inuito, & etiam repugnante, religionem ingredi: quo tamen caſu remanens, ad ſecunda vota conuolare poterit, cap. verùm, eod.

Maritus ingrediens religionem, etiam cum conſenſu vxoris, ſi vxor libidinoſa omnibus de ſe malam ſuſpicionem faciat, nec continentiam promittat, Epiſcopali auctoritate, maritus ad conſortium coniugale compellitur, c. 1. extr. eod.

Vxorem habens in Epiſcopum promoueri non poteſt, niſi vxor religionem profiteatur, c. ſanè, extr. eod.

Parium, ſi eadem ſubſit ratio, eadem eſt iuris diſpoſitio, ſumpto argumento à rationis paritate, & ſimilitudine, c. conſtitutionem, de regul. & tranſeun. ad religion. in 6.

DE

DE CONVERSIONE Infidelium.

TITVLVS XXXIII.

Continuatio.

Contingit quandóque, vt ſicuti fideles ad religionem, ita infideles ad fidem conuertantur.

Quis dicitur infidelis?

Infidelis dicitur, qui à fide Catholica diſſentit. Quicquid enim à fide Chriſtiana diſcrepat, infidelitatis appellatione continetur, & fidei Chriſtianæ contrarium eſt, arg. 9. 11. 19. & 30. diſt. per tot.

Quæ cauſa Efficiens?

Deus ipſe, qui hominem infidelem, ad conuertendum diuinitùs impellit, & propria conuertentis voluntas.

Quod eſt Obiectum?

Fides Chriſtiana, per meritum Chriſti, hominem conuertentem ſaluans.

Quæ Forma?

Vt per regenerationē ſacri Baptiſmi, & fidem in Chriſtum, non coacta, ſed libera voluntate conuertentis, & impellente diuini Spiritus inſtinctu, conuerſio fiat.

Quis Finis, & Effectus?

1. Fruitio æternæ ſalutis, & fœlicitatis: deinde quod propriè huius loci eſt, Diuortium, id eſt, reſciſſio Matrimonij inter conuertentes conſiſtentis. Hic tamen effectus quadam diſtinctione explicatur. Aut initio Matrimonij contracti, vterque coniugum erat infidelis, aut fidelis: & Matrimonio conſtante, alter lapſus eſt in hæreſim, vel gentilitatis errorem. Primo caſu: ſi infidelis non vult cohabitare, vel cohabitare quidem, non tamen ſine contumelia, & blaſphemia nominis Chriſti, Matrimonium quò ad ſubſtantiam diſſoluitur: ita vt coniuge etiam infideli viuente, liceat conuerſo contrahere. Sic intelligunt Canoniſtæ dictum Pauli. 1. ad Corinth. 16. Si infidelis diſcedit, diſcedat: non enim ſeruituti ſubiectus ob id frater, vel ſoror, cap. ſi infidelis, 28. quæſt. 2. Excipitur vnus caſus: Niſi vxor ad fidem Chriſtianam cōuertatur, viro Iudæo exiſtente: tunc enim, quia Iudæi habent Legem

& Pro

& Prophetas, quibus muniti animas ſimplicium facilè fallere poſſunt, licèt abſque blaſphemia nominis Chriſti cohabitare velit vir, non tamen permittitur, c. Iudæi, 28. q. 1. Poſteriore caſu: ſi commixtione corporum conſummatum ſit Matrimonium ipſum, per lapſum alterius coniugum in infidelitatem, & hæreſim, non quò ad ſubſtantiam: ſed quò ad thorum diſſoluitur, vt notatur in cap. quanto, §. ſi verò alter, extra. de diuortiis.

DE VOTO, ET VOTI redemptione.

TITVLVS XXXIIII.

Continuatio.

VOti emiſsione ad dedendum ſe monachorum Regulæ, quis quandoque obligatur.

Quid eſt Votum?

Votum eſt, alicuius rei licitæ faciendæ, vel non faciendæ cum deliberatione animi, Deo facta promiſsio, Abb. hîc in rub. Voti enim præſtationem deliberatio animi natura præcedere debet: quod enim ex facilitate animi potiùs, quàm ex arbitrio diſcretionis emittitur, non eſt obligatorium, cap. veniens, extr. eod. c. chariſſimus, & cap. veniens, extr. de conuerſ. coniugatorum.

Vnde dictum Votum?

Votum à voluntate dictum eſt: tanquàm à primo mouente rationem ad vouendum.

Quot ſpecies Votorum?

Duæ. Nam aliud neceſſitatis, aliud voluntatis eſt. Neceſſitatis votum dicitur illud, quod quis promittit in Baptiſmo; vt renuntiare ſatanæ, tenere fidem: & alia, in quibus ſalus conſiſtit, c. prima, de conſecr. diſt. 4. & c. ſi qui Epiſcopi, §. ecce, 1. q. 1. Vnde cùm homo peccat poſt Baptiſmum, dupliciter reus eſt: & quia peccat in eo, quod committit, & quia votum præuaricatur. Votum voluntatis eſt, ad quod faciẽdum quis ſponte ſua ducitur, nec aliquam neceſſitatem habet: vt, continentiæ, peregrinationis, abſtinentiæ, &c. Votum voluntarium, vel eſt ſimplex, vel ſolenne. Simplex dicitur, quia ſimpliciter, & ſine aliqua ſolennitate emittitur. Solenne autem, quod debita ſolen

ſolennium obſeruatione fieri contingit, vt notat Hoſtienſ. in §.quot ſint, eod.tit.

Quæ cauſa Efficiens?

Ius naturale, & diuinum. Quia perhibetur, votum iure naturali, & diuino eſſe inductum, & approbatum, gl.in c.rufus, extr.qui cler.vel vouen. Cauſa autem propinqua, deliberata voluntas emittentis votum. Hoc enim, licèt ab initio ſit voluntatis, ex poſtfacto tamen eſt neceſſitatis, c.magnæ, extr.eo.

Qui vota facere poſſunt?

Omnes, qui non prohibentur. Prohibentur autem omnes illi, qui, quò ad votum emittendum, non habent liberam voluntatem: vt ſunt, Epiſcopus, qui ſine Papæ authoritate non poteſt ſe aſtringere voto, per quod diſſoluatur vinculum Matrimonij; quod inter ipſum, & Eccleſiam, ſponſam ſuam, eſſe intelligitur, c.niſi cùm pridem, extr.de renunt. Secundò, clericus non poteſt vouere, abſque licentia Prælati ſui, per quod officij iniuncti executio impediatur, cap.admonet, ext.de renuntiat. Tertiò; monachus pari ratione prohibetur præſtare votum, quo Regulæ monachali, ad tempus, vel in perpetuum, eximatur. Quartò, impubes abſque tutoris authoritate etiam prohibetur, ne facilitate ductus, ad votum faciendum, quod illi non expediat, procedat, c.1.& c.2.20.q.2. Quintò, vxori non conceditur emittere votum, quod nexui Matrimoniali aliquo modo repugnet: vt eſt votum peregrinationis, & continentiæ, Sicuti enim maritus, ad reddendum vxori coniugale debitum obligatur, ita vxor viri arbitrio ſubiecta eſt, vt ipſa nihil, quod in damnum Matrimonij cedat, abſque viri licentia præſumere, vel tentare poſſit, c.noluit manifeſtum, 33.q.5.& c.ſi tu, 27.diſt. Sextò, ſeruus voluntatem per ſe conſideratam, & liberam non habet, ſed ea ex arbitrio domini, in cuius poteſtate conſtitutus eſt, dependet. Votum igitur à ſe præſtitum, ipſo iure nullum eſt: niſi domini aſſenſu confirmetur, & ratificetur, argumento c.mulieres, extr.de ſent. excom.& c.ex antiquis, diſt.54. Deniq; nec filius impubes in ſacris paternis conſtitutus, abſque voluntate patris ſe voto obſtringere poteſt. Hoc enim, ſicut & alia, quæ ex alieno arbitrio dependent, non ſubſiſtit emiſſum, c.1.& c.2.20.q.2.

Quod Obiectum Voti?

Obiectum voti eſt, opus, quod vouens ſibi bonum proponit; vt ſunt ieiunia, orationes, eleemoſynæ, peregrinationes, religiones, abſtinentiæ, continentiæ, & huiuſmodi. In omnibus

bus enim piis cauſis, licitis & honeſtis faciendis, vel contrariis non faciendis, regulariter conſiſtit votum. Votum autem rei alicuius turpis, impoſſibilis, & facti, ex quo inducitur peccatum, ipſo iure non ſubſiſtit. Quia neque per iuramentum, pactum, ſtipulationem, conſuetudinem, legem, vel præceptum, talis obligatio conſtitui poteſt. 22.q.4.§.fin.& cap.inter cætera, extr.de iureiurando, cap.quanto, ext.de off.Archidiac. Et quidem propriè materia voti eſt, opus, quod in noſtra voluntate conſiſtit, & præſtiti voti ratione fit debitum: ergo quatenùs opus eſt legis obligatione, debitum non cadit ſub voto, quia non pendet ex noſtra voluntate, vt ſit debitum, ſed ex neceſſitate legis. At verò, quia præcepti neceſſitas, non eſt ſimpliciter neceſſitas; ſed volũtariè illud implemus, aut tranſgredimur, hac ratione cadere poteſt ſub voto: non quidem, vt ad id obligemur, ad quod non tenebamur, gemina ſimus obligatione conſtricti: vt putà, præcepto temperantiæ ad fornicationem euitandam tenemur, emiſſo nunc eiuſdem rei voto, obligamur inſuper virtute religionis. Poſſumus igitur nos ad talia opera arctiori vinculo aſtringere.

Quæ Forma?

Tria ad obligationem voti neceſſaria ſunt; ſcilicet deliberatio, propoſitum, & promiſſio. Conſtituitur igitur votum, ſi vouens non tantùm in animum inducat, & proponat, ſe aliquod bonum opus peracturum; (hoc enim caſu tantùm initiatum dicitur votum) ſed etiam, ſi id certo, deliberato, & firmo animi propoſito ſtabiliat, (quo caſu confirmatum dicitur) & demum animi fixum propoſitum promiſſione DEO facta confirmet, ipſoque facto comprobet (tunc conſummatum votum dicitur.) Quæ quidem forma ſimplicis voti eſt, ſi verò huic ſolemnia quædam, vt profeſſio tacita, vel expreſſa, ſecundùm formam ſuprà præſcriptam, vel ſacri Ordinis ſusceptio acceſſerint, ſolenne efficitur, Abb.cap.3.extr.eod.& eſt tex.in c.vnico, eod.tit.in 6. Nam per ſacri ordinis ſuſceptionem, & profeſſionem tacitam, vel expreſſam, votum continentiæ ſollennizari (vt dicitur) Canonibus traditum eſt, c.placuit, 22.diſt.& c.nullum, 28.diſt.

Qui Effectus?

Eſt obligatio conſtituta per votum, qua vouens ad voti redditionem tenetur: ita vt hæres, qui adiuit hæreditatem, implere vota defuncti obſtrictus ſit. Quod ita intelligitur: ſi votum reale ſit, non autem ſi perſonale, niſi hæres ad hoc ſe

obligaſſet,Dd.in c.licet,extr.de voto,&c. Nec Papa,vel Epiſcopus,vel quiuis alius ſuperior in his diſpenſare poſſit. Quia voti redditio, eſt de iure naturali,& diuino; contra quæ Papa diſpenſare non poteſt:niſi tamen legitima ſubſit diſpenſandi cauſa,c.ſunt quidam,25.q.1.& §.niſi rigor,1.q.7.

Vnde ſex notantur caſus, quibus à voto diſcedi poteſt. 1. Si votum præſtitum commutetur in melius,c.3.extr.de iureiurando. 2. Si ad actum non eſt proceſſum, c. Gonſaldus, 17. quæſt.1. 3. Si votum, ſub conditione fuerit conceſſum, quæ poſtmodum deficiat,c.non ſolùm,22.q.8.Si illa conditio ſit expreſſa,ſiue ex ſui natura inſit voto;putà, Si potero, Si vixero,&c. 4.Vbi vouens non habet liberam voluntatẽ vouendi. 5.Vbi votum authoritate Superioris ex cauſa dilatum eſt, vel redemptum, vel mutatum. 6. Si votum ex ſui natura ſit illicitum,& iniuſtum:quo caſu non ſolùm poteſt, imò debet ab omni voto diſcedi. Et notandum hîc eſt,licèt de voto diſpenſatio facilè non concedatur, declaratio tamen iuris permittitur.Quòd ſi igitur votum abſtinentiæ,vel peregrinationis quis fecerit, non prohibetur idipſum, pro ratione qualitatis,declarare,vt ſubintelligatur,rebus ita ſtantibus:vel ſi commodè fieri poſſit. Hæc enim conditio, & interpretatio intentioni vouentis conſentanea ex ſui natura emiſſo voto ineſt, argument.cap. Quintauallis,extr.de iureiurand.& c.veniens, extr.de dilat. Secundus effectus eſt. Quòd, licèt votum ſimplex, non minùs,quàm ſolenne, DEO obliget;Quia DEVS, inter ſolennem promiſſionem, & ſimplicem loquelam, non facit differentiam, ob id vtriuſque violatio mortale peccatum inducit, tamen differunt & iſto effectu. Quòd ſcilicet ſolenne votum, non ſolùm Matrimonium contrahi impediat; ſed etiam contractum dirimat: Simplex autem votum, non contractum reſcindat: ſed contrahendo impedimentum præſtet, cap vnico, eodem titul. in 6. cap. rurſus, & ibi gloſſ. extra.qui cleric.vel vouen.&c. & per Innocent. in cap.quæ in Eccleſiarum,extr.de conſtitut. Quòd ſi autem præſtito ſimplici voto, quis contrahat, tenet Matrimonium, & ob voti emiſſi violationem, imponitur pœnitentia,cap.1.& cap.2.diſtinct.27. Nec obſtat, quòd dicitur, DEVM inter ſimplicem loquelam, & ſolennem promiſſionem, non facere differentiam: Eccleſia enim, in facti ſpeciebus conſiderat circũmſtantias, cap.homo, 40.diſtinct. & verborum ſolennitates attendit in voto, ſicut in iuramento, c. iuramenti, 22. q. 5. & diuerſum ius ſtatuit in vtroque, etiam diuerſam pœnam

in vio

in violatione vnius,quàm alterius imponit,vt patet in c.ſi vir, 22.diſt.Quis enim dubitet,ſceleratius eſſe commiſſum,quod grauius iudicatur,c.non afferamus, 24.q.3. violatione autem ſolennis voti, DEVS, & Conſtitutio Eccleſiæ grauius offenditur, quàm ſi à ſimplici voto recedatur:grauior igitur imponenda pœna fuit,&c.

Quæ Adiacentia?

Ordinis ſuſceptio, profeſſio ſimplex, ſiue ſolennis, iuramentum,&c.

Quæ Pugnantia?

Voti tranſgreſſio,voti iniquitas,iniuſtitia,turpitudo,dolus, metus,mutatio,diſpenſatio conditionis, ſub qua votum conceptum fuit, defectus, voti emiſſi facilitas, votum dependens ex alieno arbitrio,ſolenne votum priori ſimplici contrarium.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Secundum votum ſolenne religionis, derogat priori ſimplici, cap. qui poſt votum, de regularibus, & tranſ. ad relig. in 6.

Vota poſſunt eleemoſynis redimi, vel in aliud commutari: intercedente Superioris authoritate, & iuſta cauſa redimendi,vel mutandi,c.1.ext.eod.

Reus voti fracti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam religionis obſeruantiam commutat, c.ſcripturæ, extr.eod.

Eccleſia compellit hæredem laicum,per excommunicationem, & bonorum ſubtractionem, ad executionem voti, ad quod ſe obligauit,c.licet,extr.eod.

Ceſſante cauſa,ceſſat effectus,c.magnæ,eod.tit.

Senectus eſt oneroſa, & languida,nec dolores, & labores ferre poteſt,d.c.magnæ.

Mulieres maritos ſuos ſequi debent, cap. quod ſuper, extr.eod.

DE

DE STATV MONACHORVM, & Canonicorum regularium.

TITVLVS XXXV.

Continuatio.

DIſtinguitur ſuperior titulus, De regular. & tranſeuntibus ad relig. ab hoc. Quòd in illo potiſſimùm modus adipiſcendi ſtatum regularem traditur: hîc autem, quomodò is, qui hunc ſtatum adeptus eſt, & in eo conſtitutus, ſe gerere debeat docetur.

Circa quæ conſideratur ſtatus Monachorum, & Regularium?

Conſideratur circa habitum, vitæ inſtitutum, mores, diſciplinam, conuerſationem, continentiam, ſubiectionem, obedientiam, humilitatem, Patrimonij abdicationem, paupertatem, abſtinentiam ciborum, familiam, correctionem, temperantiam, modeſtiam. Quæ omnia in cap. cùm ad monaſterium, & cap. in ſingulis, eod. fusè explicantur.

Ad quid tenentur Monachi, ſeu Regulares?

Licèt hæc, quæ recenſita ſunt, quemlibet regulari obſeruantiæ aſtrictum obſeruare oporteat: ſunt tamen tria ſubſtantialia Regulæ, ad quæ præcisè tenentur monachi, vt nec Summus Pontifex contra hæc diſpenſare poſſit, cap. cùm ad, eod. 1. Propriæ voluntatis renuntiatio. 2. Proprietatis abdicatio. 3. Caſtitatis obſeruatio.

In quibus conueniunt, & differunt Monachi, & Regulares?

Regulas ſtatui præſcriptas, & potiſſimùm eas, quæ ſubſtantiam Regulæ monaſticæ conſtituunt, & mores, diſciplinam, vitæ inſtitutum, aliáque honeſtæ vitæ congruentia concernunt, indifferenter omnes ſeruare debent, & in eo conueniunt. Differunt autem: primò, quia faciliùs canonicus regularis, quàm monachus regularis præficitur Eccleſiæ parochiali, eíque cura animarum committitur, iuxta cap. quod Dei, extra. eod. Secundò, monachi regulam ſtrictiſſimam obſeruare tenentur: Regulares autem laxiori ſubiiciuntur regulæ: nam & in eſu carnium, & habitu, aliiſque differunt. Nec tamen per

contemptum,& neglectum Regulæ, ad cuius obſeruationem tenentur monachi, ſacrilegia, alteriúſque generis crimina committantur, certus modus viſitandi monaſteria, per Innocentiam III. in Concilio generali inſtitutus, cap.in ſingulis, extra. eodem.

Quid eſt Viſitatio?

Viſitatio eſt, inquiſitio morum, vitæ,& aliorum in clericis, facta per eos, quibus hoc de iure licet,vel commiſſum eſt, d. cap.in ſingulis, extra.eodem.

Quæ cauſa Efficiens?

Quilibet habens ordinariam iuriſdictionem in aliquos. Sicut Archiepiſcopus in tota prouincia, cap. Romana, & cap. perpetuò, de cenſibus, in 6. Et Epiſcopus in ſua diœceſi,cap. conquerente,extr.de off. Ordina. Item Archidiaconus,& Decanus,c.cùm Apoſtolus,extr.de cenſibus,& ca.mandamus,extra.de off.Archi. Item Abbates, & Prælati religioſorũ viſitant monaſteria,& monachos ſecundùm eorum inſtituta, cap.penult.& cap.vlt.extr.de ſtat.monachor. Item Legati Apoſtolicæ Sedis, & quibus committitur à Papa, vel à Prælatis Ordinariis, ipſis impeditis, cap. Epiſcopum, 10.quæſt.1.& cap. inter cætera,extr.de off.ordina.

Quod Obiectum?

Vitæ inſtitutum, mores, diſciplina, habitus, conuerſatio. Sed de materia circa quam verſatur viſitatio: & quod ſit viſitatorum officium; vide cap.inter cætera,extra, de off.ordinan. & cap.Epiſcopum, 10.quæſt.1.

Quæ Forma?

Forma viſitandi præſcribitur in cap.Romana, de cenſibus, & exact.in 6.& in cap.fin.& Dd.in cap.cùm ex officij, extr.de præſcript. cap.relata,cap.placuit, 10.quæſt.1.& in cap.Epiſcopus in Synodo, 36.quæſt.6. Inquit Innocentius IIII.in d.cap. Romana,de cenſibus,& exact. in 6.Statuimus, vt quilibet Archiepiſcopus ſuam volens viſitare prouinciam,prius Eccleſiæ ſuæ Capitulum,ac ciuitatem,& diœceſim propriam,plenè viſitare procuret:nec ſit ſolùm erga maiorum, ſed etiam minorum Eccleſiarum:nec circa clericorum tantùm, ſed etiam populorum viſitationem, intentus: & ſi commodè abſque difficultate accedere ad vnam quamque non poterit: de pluribus locis ad vnum congruum clericos, & laicos ſtudeat aduocare, ne illis viſitatio poſtponatur. Deinde liceat ei per totam prouin

prouinciam, vel eius partem, viſitationis officium exercere, ciuitates, & diœceſes, ſuffraganeos ſuos, & eorum ſubditos, Cathedralium, & aliarum Eccleſiarum Capitula, & monaſteria, Eccleſias, & alia religioſa, & pia loca, cleros, & populos liberè viſitando, ac procurationes à locis tantùm recipere viſitatis. Ex quo tamen aliquam de ipſis diœceſibus viſitare cœperit, nunquàm poſteà ſiue totam, ſiue partem eius viſitauerit, reuertatur cauſa viſitationis ad illam priùs, quàm omnes reliquæ ipſius prouinciæ diœceſes in toto, vel in parte, (quas ſecurè viſitare poterit) denuò fuerint viſitatæ. Quòd ſi fortè eadem diœceſis, vel aliqua ibi Eccleſia plus aliis indiguerit viſitari, tunc aliarum viſitatione intermiſſa redeat ad eandem: ſi à loci diœceſano requiſitus extiterit, vel de omnium, aut maioris partis Epiſcoporum eiuſdem prouinciæ proceſſerit, conſilio & aſſenſu: ad quod iidem ſe promptos exhibeant, ne animarum profectus aliquatenùs negligatur. Si verò malitioſè in his difficultatem adhibuerint, Archiepiſcopus licentiam ſuper hoc à Sede Apoſtolica poſtulet confidenter. Poſtquàm autem ſemel omnes prouinciæ ſuæ diœceſes viſitauerit, licitum ſit ei poſteà (priùs tamen Suffraganeorum ſuorum requiſito conſilio, & ipſius definitione ſuper hoc habita, coram eis, quæ in ſcriptis redigi volumus, vt poſſint aliis eſſe nota) viſitationem per eandem reiterare prouinciam, iuxta modum ſuperiùs annotatum: etiamſi non interueniat in hunc Suffraganeorum ipſorum aſſenſus, illam ſemper prouidentiam adhibendo: vt in poſterioribus viſitationibus illas Eccleſias, eóſque cleros, & populos priùs viſitet, qui non fuerant ab eo in prioribus viſitati: niſi magis ſit aliis viſitationis officium opportunum. Sanè huiuſmodi impenſurus officium, propoſito verbo Dei, quærat de vita, & conuerſatione miniſtrantium in Eccleſiis, & locis aliis diuino cultui deputatis, ac cæteris, quæ ad officium ipſum ſpectant, abſque coactione, exactione qualibet iuramenti, ad ipſorum emendationem per ſalubria monita, nunc leuia, nunc aſpera, iuxta datam ſibi à DEO prudentiam diligenter intendens. Quòd ſi de aliquibus orta fuerit infamia, contra eos Ordinariis ipſorum (vt ſuper his ſolenniter inquirant) denuntiet, ſi viderit expedire. Notoria verò crimina, quæ examinatione non egent, (cùm ſuper his meritò notari poſſit Ordinariorum negligentia eorundem) liberè corrigat, pœnam pro illis debitam infligendo. Procurationes autem recipiat, ſecundùm quod eſt in

Canonibus conſtitutum: nullam tamen pecuniam ipſe, vel aliquis de ſua familia, occaſione alicuius officij, aut conſuetudinis, ſeu quolibet alio modo earum nomine, ſed in victualibus expenſas tantùm recipiat moderatas. Caueat inſuper, ne ipſe, vel quiſquam ſuorum, aliquod munus, quodcunque ſit, & qualicúnque offeratur, præſumat recipere: Vt non quæ ſua ſunt, videatur quærere, ſed quæ Ieſu Chriſti. Quòd ſi fuerit contrà præſumptum, recipiens maledictionem incurrat, à qua nunquam (niſi duplum reſtituat) liberetur. Volumus enim in his fraudem quamlibet penitùs euitari. Hanc autem viſitandi formam, ab vniuerſis etiam Epiſcopis, aliiſque Prælatis ordinario iure, ſuos ſubiectos viſitantibus, plenè obſeruari præcipimus, ſaluis ſuper hoc rationalibus, & approbatis religioſorum conſuetudinibus, & regularibus inſtitutis.

Quæ forma viſitandi Monachos?

Vt religioſi ſingularum prouinciarum de triennio in triennium ad Capitulum conueniant, & in eo ex prælatis quatuor, qui ſimpliciter, & de plano Monachos, ſiue Regulares, iuriſdictioni, & regulæ ſuæ ſubiectos, inquirant, & corrigant: & quæ viderint corrigenda, cõſtituant. Modus autẽ viſitandi Monaſteria, quot mitti debeant, quali cum apparatu, quomodo in officio viſitationis ſe gerere, quæ ſummo ſtudio expedire, & à quibus abſtinere teneantur: habetur in cap. fin. extra. eodem: & tradit Pauin. tractat. de viſitat. quæſtion. 2. 1. parte, &c.

Quis Finis, & Effectus?

Primò: Vt correctione clericorum facta, Eccleſia ipſa in meliùs reformetur, d. cap. Romana. Secundò, vt à tali correctione nulla concedatur appellatio, cap. ad noſtram, extra. de appellat. & cap. relatum, extr. ne cler. vel monach. &c. Niſi corrigendi modus excederetur, cap. quia peccat. 23. q. 4. Nam vt dicitur in cap. beatus, 45. diſt. Nimiæ aſperitatis interpretatio neque correctionem, neque ſalutem recipit, &c. Tertiò, perceptio procurationis, à cuius præſtatione immunem nullam eſſe Eccleſiam, vel monaſterium, etiam præſcriptionis prætextu, eſſe decet, cap. cùm ex, extr. de præſcript. debétque ipſa procuratio præſtari in victualibus, non autem pecunia, capit. pecunia, §. procurationis, de cenſibus in 6. De qua titul. de cenſ. exact. & procurat. infrà latiùs.

DE

DE RELIGIOSIS DOMIBVS, vt Epiſcopo ſint ſubiectæ.

TITVLVS XXXVI.

Continuatio.

VIſitatio per Ordinarium, ſub cuius iuriſdictione religioſæ domus ſitæ ſunt, fieri contingit: ſcire nunc operæpretium eſt, cuius iuriſdictioni religioſæ domus ſubiectæ ſint.

Quæ dicitur religioſa domus?

Religioſa domus eſt, quæ ad pium vſum conſtructa eſt: vt eſt Xenodochium: locus, vbi peregrini pauperes recipiuntur. Orphanotrophium, vbi orphani, hoc eſt parentibus orbati, nutriuntur. Brephotrophium, vbi infantes pauperum, & expoſiti aluntur. Noſochomium, in quo ægroti paupertate ſimul laborantes curantur à morbo. Gerontochomium, vbi ſenio confecti, & valetudinarij ſuſtentantur, cap. in qualibet, 23. q. 8. & l. omnia, C. de Epiſcop. & cleric.

Cuius iuriſdictioni religioſæ Domus ſubiectæ ſunt?

Generaliter in Aurelianenſi Concilio ſtatutum eſt, omnes baſilicas, quæ per diuerſa loca conſtructæ, vel quotidiè conſtruuntur, in Epiſcopi poteſtate conſiſtere, in cuius territorio ſitæ ſunt, cap. omnes, 16. q. 7. niſi ſingulari priuilegio, ſe exemptas docere poſſint, cap. cùm venerabilis, extr. eodem. Quo tamen priuilegio capellæ ei ſubiectæ non gaudent: ſicuti etiam quibus certæ rei, vel ratione loci, priuilegium exemptionis, conceſſum eſt, eodem priuilegio pro alia re, alióve loco non potientur, cap. cùm capella, extr. de priuileg.

Quis huius ſubiectionis Effectus?

Cùm religioſa domus, quò ad duas leges, ſubiiciatur, ſcilicet diœceſanam, & iuriſdictionalem, dubium non eſt, quin Epiſcopus ea, quæ ſunt legis diœceſanæ, iuris Epiſcopalis, vel iuriſdictionis contentioſæ, in ea, hominibúſque illi deputatis exercere poſſit, cap. monaſteria, 18. q. 2. & Hoſtienſ. hoc tit.

DE CAPELLIS MONACHORUM, & aliorum Religioſorum.

TITVLVS XXXVII.

PAri ratione capellæ monachorum Epiſcopo, in cuius territorio ſunt ſitæ, ſubiiciuntur: ita vt nulla conſuetudine

obſtante, de ipſis Epiſcopus pro arbitrio ſtatuere poſſit: niſi huius iuriſdictionis ſpeciali priuilegio, vel legitima præſcriptione probentur exemptæ, cap. cùm venerabilis, & cap. ſeq. cap. conſtitutus, extra. de relig. dom. & cap. auditis, extra. de præſcript.

DE IVRE PATRONATVS.

TITVLVS XXXVIII.

Continuatio.

INſtitutio regulariter non fit, niſi ad præſentationem patroni, cui competit ius patronatus in beneficio, quod alicui, per inſtitutionem conferendum eſt.

Quid eſt Ius Patronatus?

Ius patronatus eſt, poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium Eccleſiaſticum, ſimplex & vacans, Hoſtienſ. in §. quid ſit, hoc titul.

Quot modis accipitur Ius Patronatus?

Variis modis. Primò, pro iure præſentandi inſtituendum. Altero, pro iure, quod acquiritur ex manumiſſione proprij ſerui. Dicitur etiam aduocatus patronus, quia in cauſa patrocinium præſtat, tot. tit. ff. de poſtulando.

Quæ cauſa Efficiens?

Diœceſani Epiſcopi authoritas, & patroni Eccleſiam fundantis, ædificantis, vel dotantis voluntas. Vnde ait Hoſtienſ. in §. ex quibus, eod. tit. tria faciunt aliquem patronum; dos, ædificatio, & fundus, &c. Et quia non tantùm fundatione, vel ædificatione ius patronatus conſtituitur; ſed etiam in conſtructione Diœceſani conſenſum, ſecundùm formam præſcriptam in ca. nemo, de conſecrat. diſt. 1. interuenire oportet, vt iuri patronatus locus ſit, patet, ad efficiendum ius patronatus Epiſcopi authoritatem quandóque deſiderari.

Quod Subiectum?

Beneficium, in quo patrono competit ius patronatus. Vnde non dicitur liberum, vt alia beneficia, quæ per collationem transferuntur, ſed ſub patronatu poſitum.

Quod Obiectum?

Officium, quod præſentatus pro beneficio, in quo per Epiſcopum inſtitutus eſt, præſtare tenetur. Collatio enim beneficij,

neficij, neceſſitatem præſtandi officij inducit: cùm iuxta CHRISTI ordinationem: Qui de altari viuit, eidem etiam vt ſeruiat, æquitati, & religioni conueniat.

Quæ Forma?

Forma conſiſtit in modis conſtituendi ius patronatus: vt ſunt fundatio, dotatio, & reparatio. Fundatione conſtituitur ius patronatus, cùm quis Eccleſiam, accedente Diœceſani Epiſcopi conſenſu, iuxta formam in titul. de conſtit. conſecrand. Eccleſ. &c. conſtruxit. Dotatione verò, cùm quis Eccleſiæ conſtructæ collatione quorundam bonorum ſuccurrit, vel bona quædam in dotem Eccleſiæ, quæ non eſt dotata, aſſignat, cap. nemo, de conſecrat. diſt. 1. Reparatione denique, ſi quis collapſæ Eccleſiæ, vel ædificando de conſenſu Epiſcopi, vel conferendis prouentibus ſubuenit, authent. vt nullus ædificet, §. 1. col. 5. Transfertur autem ius patronatus, per ſucceſſionem, permutationem, donationem, vel venditionem, &c. Quæ ſit forma inſtitutionis ad præſentationem patroni: ſuprà, tit. de inſtitutionibus dictum eſt.

Quæ eſt cauſa Impulſiua introducti iuris Patronatus?

Ipſa æquitas. Cùm enim patronus è fundamentis Eccleſiam conſtruxit, vel interituram reparauit, vel indotatam dotauit, æquum eſt, vt loco quaſi remunerationis, hoc ius patronatus, in eadem ſibi competat, & ad eius præſentationem, (modò perſona idonea præſentetur,) inſtitutio fiat.

Quis Finis, & Effectus?

Primus eſt, poteſtas præſentandi inſtituendum: quæ præſentatio ab Eccleſiaſtico patrono, intra ſex menſes fieri debet, nec præſentationis factæ variatio conceditur: à Laico autem intra quatuor: poſt quod tempus etiam variare poteſt, ca. ſi laicus, §. verùm. eod. tit. in 6. Eo autem tempore lapſo, nulla admiſſa præſentatione, Epiſcopus, pro libito, idoneam aliquam perſonam inſtituere, & Eccleſiam ordinare non prohibetur, ca. ſi verò ordinatio. extr. eod. Patrono autem demortuo, relictis pluribus hæredibus, ad eos ius patronatus diſtributione legitimè facta, deuoluitur. Si autem vnus ex pluribus patronis moriatur, in eius hæredes tranſit ius patronatus per ſtirpes: ita vt vnius patroni plures hæredes vocem habeant in præſentatione vnius, poſſintque ipſi patroni de rectore ab iis alternis vicibus præſentando liberè conuenire. Quibus etiam, ex eadẽ cauſa permittitur, vt plures ad vacantem Eccleſiam eo modo præſentare poſſint perſonas, vt vna

ex iis per Epiſcopum eligi, & admitti valeat, Clement. plures, eodem titul.

Secundus eſt, poteſtas defendendi Eccleſiam. Quia patronus poteſt, imò debet Eccleſiæ tutelam ſuſcipere, & eam ab omni iniuria tueri; ideò ſi inſtitutum, Eccleſiæ inutilem eſſe cognoſcit, vt quia ſit dilapidator, bonorum concoctor, ipſum honeſtæ admonitionis conuentione compeſcere, aut Epiſcopo, vel iudici competenti denuntiare poteſt, c. filiis, 16. q. 7.

Tertius effectus eſt, neceſſarium vitæ ſubſidium. Nam ſi fortè ipſi, aut eorum filij eò inopiæ redacti fuerint, vt ſuppetiis alienis egeant, illis modeſtè, & pro temporis vſu ſuccurrendum erit, cap. quicunque, & cap. decernimus, 16. quæſt. 8.

Quartus effectus eſt, proceſſionis honor. Primus enim, & eximius in ordine locus in conceſſu, vel proceſſu, patrono inter clericos eiuſdem Eccleſiæ debetur, cap. nobis, extr. eod.

Quæ Cognata?

Huic iuri patronatus non multùm abſimile eſt ius protectionis. Et cùm religioſi Eccleſiam aliquam ſibi ſubiectam habent, tam quoad ſpiritualia, quàm quoad temporalia; in qua tamen pleno iure inſtituere non poſſunt, nec curam populi committere, ſed authoritas Epiſcopi conſideratur. Nam hoc ius ita à patronatu differt, quòd qui illud habent, ipſi reditus Eccleſiæ illius percipiunt, & congruam portionem rectori aſſignant; at qui patronatum habent, nihil redituum percipere poſſunt, ſed integri prouentus rectori inſtituto permittuntur, cap. vni, de capell. monach. in 6. & Clemen. vniuerſ. de ſepul. Affinia etiam ſunt, ius eligendi, ius conferendi, ius patriæ poteſtatis, cura, tutela, &c.

Quæ Adiacentia?

Præſentatio, cura, tutela, protectio, inſtitutio, non tamen in eadem perſona inſtitutio, & ius patronatus locum habent, Quia patronus inſtituere non poteſt, ſed tantùm præſentare, ad cuius præſentationem à Diœceſano neceſſariò fieri debet inſtitutio, cap. prætereà, extra. eodem.

Quæ Pugnantia?

Sunt modi, quibus ius patronatus tollitur. 1. Eſt ceſſio: vt ſi patronus ius ſuum Eccleſiæ contulerit. 2. Patientia reformatæ Eccleſiæ: vt ſi Eccleſiam ſine reſeruatione iuris competentis collegiatam fieri patiatur. 3. Interitus Eccleſiæ: quod fit, ſi ſacræ ædes igne conflagratæ, vel terræmotu, aut alio vitio interierint. 4. Violenta occupatio: vt ſi ab infidelibus

Eccleſia,

Eccleſia, ex qua competit ius patronatus, occupetur. 5. Delictum: quod varium eſt, in cuius pœnam priuatio iuris patronatus contingit. 6. Hæreſis. Hæretici enim omnia bona, ſub quibus ius patronatus continetur, confiſcantur, c. excommunicamus, 1. & 2. extr. de hæred. Pugnant etiam, dolus, error, venditio, per quæ ius patronatus comparatum eſt: idipſum enim vendi, vel per patronum propria authoritate alienari non poteſt, niſi cum vniuerſitate vendatur, c. præterea, & c. de iure, extr. eod. & inſtitutio per patronum, propria authoritate facta, c. præterea, extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Donatio iuris patronatus laici facta loco Eccleſiaſtico, etiam ſine conſenſu Epiſcopi, tenet, non tamen præiudicat iuri Epiſcopali, c. ſi laicus, eod. in 6.

Laicus quadrimeſtre tempus habet ad præſentandum: Eccleſia verò ſemeſtre, licèt à Laico acquiſiuerit ius patronatus, per ſtirpes, Clem. plures, eod. tit.

Si quæſtio iuris patronatus inter patronos, non definitur intra quatuor menſes, Epiſcopus ordinabit Eccleſiam, ſine præiudicio eorundem, c. cùm propter, extr. eod.

Patronus Eccleſiæ vacantis, quamquàm ſit clericus, ad eam tamen ſeipſum ſe præſentare non poteſt, c. per noſtras, & c. conſuluit, extr. eod.

Patronus ius patronatus, propria authoritate alienare non poteſt, nec ab Eccleſia aliquid temporale exigere, niſi tempore fundationis, à diœceſano illud fuerit ſibi reſeruatum, c. præterea, c. de iure, & c. nullus, extr. eod.

Si patroni in præſentando diſcordant, præfertur præſentatus à maiori parte, ſi eſt idoneus: & ſi hoc ſine ſcandalo fieri non poteſt, vel patroni intra tempus debitum non præſentant, Epiſcopus ordinabit Eccleſiam, c. quoniam, extr. eod.

Ius patronatus conſiſtens in aliqua vniuerſitate temporalium, tràſit cum ipſa vniuerſitate: etiamſi vniuerſitas tranſeat tantùm, quò ad vtile dominium, niſi ius patronatus ſpecificè ſit exceptum, c. ex literis, extr. eod.

DE CENSIBVS, EXACTIONIBUS, & Procurationibus.

TITVLVS XXXIX.

Continuatio.

PAtronus non tantùm vi iuris patronatus, ius præſentandi, ſed etiam ius exigendi certam annuæ penſionis ſummam, ſi ipſe illud ius, cùm Eccleſiam fundaret, cum authoritate Diœceſani ſibi reſeruauit, habet.

Quid eſt Cenſus?

Cenſus nihil aliud (teſte Hoſtienſe) hîc eſt, quàm quædam penſio, quæ de prouentibus Eccleſiæ perſoluitur, c. quæſitum, 1. quæſt. 3.

Quot modis Cenſus accipitur?

Duobus: Generaliter, & ſpecialiter. Generaliter accipitur, cùm quicquid in quantitate, vel in ſumma annuatim præſtatur, cenſum appellamus, c. olim cauſam, & c. in canonicis, extr. eod. Speciali autem nomine cenſus, qui Epiſcopo, vel Eccleſiis in argumentum ſubiectionis tribuitur, cathedraticum appellatur, eò quòd ob honorem cathedræ perſoluatur, c. 1. 10. q. 1. & c. conquerente, extr. de off. ordinat.

Quæ cauſa Efficiens.

Authoritas Epiſcopi cum conſenſu Capituli, & fundatoris voluntas cum authoritate Epiſcopi. Epiſcopus enim, propria authoritate, neque nouum cenſum conſtituere, neque veterem augere poteſt, ſui commodi gratia. Quòd ſi in vtilitatem Eccleſiæ ſibi ſubiectæ, cenſus conſtitutio, vel veteris cenſus augmentatio vergat, Capituli accedente conſenſu, cenſum nouum imponere, vel veterem augere, minimè prohibetur, Clem. fin. de reb. Eccleſ. non alienand. & c. 1. eod. tit. in 6.

Quæ Materia?

Res, quæ pondere, numero, & menſura conſiſtunt, prouentus, & fructus rerum mobilium, & immobilium. Quia non tantùm in nummis, ſed etiam frumento, vino, oleo, capis, gallinis, pullaſtris, & aliis id generis, annuus cenſus conſtitui poteſt, c. cùm canonicis, c. ex parte, extr. eod.

Quod Subiectum?

Eccleſia, vel res ipſa, cui cenſus imponitur, arg. c. 1. extr. de reb. Eccl. non alienand.

Quod

Quod Obiectum?

Perſona, cui cenſus præſtatio fieri debet. Debetur autem cenſus,vt plurimùm, Epiſcopo, in ſignum ſubiectionis:& patrono, loco remunerationis: ſi cum conſenſu, & authoritate eorum,quorum authoritas requiritur,conſtitutus fuerit.

Quæ Forma conſtituendi Cenſum?

Vt Epiſcopus conſenſu Capituli, & eius Eccleſiæ, cui cenſus imponitur, ex iuſta cauſa, & legitimo tempore, moderatum conſtituat cenſum in rebus ad Eccleſiam pertinentibus: quæ ex ſe fructus,& reditus aptæ ſunt producere.Multa enim ad conſtituendum cenſum requiruntur. Primò authoritas Epiſcopi. 2. Conſenſus Capituli,argum.cap.paſtoralis,& cap. tua,extr.de his,quæ fiunt à maior.par.Cap. 3. Conſenſus Eccleſiæ,cui imponitur cenſus;ſi eſt collegiata, c.1.ext.de rerum permutat.4.Iuſta cauſa.Cauſa iuſta eſt,cauſa remunerationis, releuandæ paupertatis, & indigentiæ,redimẽdæ vitæ:& denique illa iuſta iudicatur,quæ euidentem Eccleſiæ affert vtilitatem,gloſſ. & Dd. in c. niſi;extr. de præbend. 5. Legitimum tempus,quale quadruplex notatur: Aut fundationis, aut conſecrationis, aut donationis, aut immunitatis indultæ tempus, Hoſtien.in §.quis imponere,eod.tit.

Contingit enim, cùm Eccleſia citra Ordinarij conſenſum nec ordinari, nec dedicari poſſit, vt eo tempore Epiſcopus in ſignum ſubiectionis, annuatim ſibi exoluendum conſtituat cenſum. Quod & in patrono, qui Eccleſiæ vltra neceſſariam dotem contulit,obſeruatur:vt ipſe loco annuæ penſionis cum conſenſu Diœceſani aliquot reditus reſeruet. Eſt autem dos neceſſaria,ſine qua Eccleſia in ſtatu debito,& conuenienti,ſuſtentari non poteſt, argu.c.1. extr.de inſtitut. & c. cùm ſicut, extr.de conſecr.Eccleſiarum.

Quæ cauſa Impulſiua?

Ipſa æquitas. Epiſcopo enim, qui ſpiritualia impartit, æquum eſt, vt aliquid temporale ſubiectis Eccleſiis reddatur. Par quoque æquitatis ratio ſuadet,vt Epiſcopus patrono,fundationis tempore in compenſationem beneuolentiæ exhibitæ, ex eadem Eccleſia, quam largè, & liberaliter dotauit, annuos ſumptus, inſtar penſionis, quotannis perſoluendæ, decernat & conſtituat.

Quis Finis,& Effectus conſtituti Cenſus?

Eſt ipſa obligatio: cuius vigore cenſus debetur, & ipſa annua perceptio rerum cenſualium. Quod verum eſt, ſi is, cuius

cuius rebus cenſus impoſitus eſt, ſolutionem iniuſtè non remoretur, vel detrectet. Quòd ſi autem is, qui ad cenſus præſtationem obligatus eſt, præſtationem neget: effectus eſt, actio in factum, interdictum recuperandæ, vel retinendæ, vel etiam, vt putat Specul. tit. de cenſib. §. 1. actio ex ſtipulatu præſumpta: potiſſimùm ſi triẽnij ſpatio cenſus fuit ſolutus, l. cùm de in rem verſo, ff. de vſuris, vbi filius ad præſtationem vſurarum tenetur, eò quòd pater illas triennio perſoluerat, licèt obligationis conſtitutæ alia documenta non extiterint. Ratio eſt: Quia triennalis præſtatio coniecturam & argumentum perpetuæ penſitationis, & conſtitutæ obligationis inducit, d. l. cùm de in rem verſo, ff. de vſuris, &c. An autem intermiſſa præſtatio cenſus triennij ſpacio, ius commiſſi, (ſicuti in emphyteuſi) tribuat? Pulchra quæſtio eſt, & quotidiana praxi agitata, gl. in c. conſtitutus, extr. de religioſ. dom. aſſerit quòd non. Nedum, ſi mille annis à præſtatione cenſus ceſſetur, illam intermiſſionem tribuere ius commiſſi. Ratio eſt: Quia licèt cenſualis contractus hoc commune habeat cum emphyteuſi, vt concedenti, hæredibuſque eius annua penſio debeatur: differt tamen eo quòd in emphyteuſi vtile tantùm dominium, remanente directo penes ipſum dominum, transferatur in ipſum emphyteutam: in contractu autem cenſuali, ob annuam penſitationem, ius vniuerſum, tàm vtile, quàm directum dominium, penes ipſum, qui ad ſolutionem cenſus tenetur, conſtitutum ſit.

Quid eſt Exactio?

Exactio eſt, petitio eius, quod ratione perſonæ, facultatum, negotij, vel alterius cuiuſdam rei gratia ex iuſta cauſa debetur.

Quotuplex Exactio?

Eſt multiplex. Quædam eſt collectarum, vectigalium, munerum perſonalium, Patrimonialium, Pedagiorum, Salinariorum, Guidagiorum, & ſimilium.

Quæ cauſa Efficiens?

Lex, ſtatutum, vel conſuetudo alicuius rei exactionem fieri permittentia.

Quod obiectum, vel Materia circa quam?

Eſt munus ciuile. Quod in tria membra diducitur. Perſonale eſt, ſecundùm Arcadium, quod animi prouiſione, & corporalis laboris intentione, ſine aliquo gerentis detrimento, perpetratur, l. 1. & l. fi. ff. de muneribus. & hono. Et in huius exactione,

ctione,ætas,facultates,vita & fama,inſpicienda ſunt,authent. præſides, C.de Epiſc.& Cler. Patrimoniale eſt,quod ſumptibus Patrimonij,& damnis adminiſtrantis expeditur,& id imponitur pro modo poſſeſſionum maſculis, & fœminis. Mixtum eſt,quod de vtroque participat.Quando videlicet perſonale munus gerens de propriis facultatibus impenſas facit, vel annonam exigentes deſertorum prædiorum damna ſuſtinent,l.fin.§.mixta,ff.de mune.& honoribus.

Quæ Forma?

Vt exactio rei licitæ fiat, & modo, lege, vel conſuetudine, permiſſis. Multis enim canonibus prohibitum, ne Epiſcopi, vel quibus ius collectandi, vel exigendi eſt, modum in exigendo excedant,c.ea,quæ,& c.innouamus,extr.eod.

Quis effectus Exactionis iniuſtæ?

1. Quòd exactores modum iuſtum exigendi excedentes priuentur officio, c.ea, quæ, extr.eod. 2. Quòd excommunicentur,niſi deſiſtant,d.c.innouamus. 3.Prætor induxit actionem in factum, ex edicto de publicanis, per quam coguntur exactores tributorum, ſi exegerint vltra debitum, reſtituere duplum intra annum:pòſt autem, ſimplum, ei, à quo ipſi, vel eorum familia,exegerunt,l.1.ff.de publi.& vectigalib.

Quid Procuratio?

Procuratio eſt, exhibitio ſumptuum neceſſariorum facta illis,qui diœceſim peragrando,Eccleſias ſubiectas viſitant.

Quæ cauſa Efficiens?

Ius commune, conſuetudo,pactum, vel priuilegium,Spec. §.ſequitur,tit.de conſue.& c.ſeruitutum.18.q.2.

Quod Obiectum?

Eſt viſitatio, quæ ſingulis annis fieri debet ab illis, qui ius viſitandi habent. Habent autem ius viſitandi, Epiſcopi, Archiepiſcopi,Patriarchæ,Sedis Apoſtolicæ Legati, nuncij, Archidiaconi, Decani, Abbates, aliique omnes, qui ordinariam iuriſdictionem habent:de quo ſuprà.

Quæ Materia?

Omnis generis victualia,vel in victualibus expenſa. Nam Pontificio iure proditum eſt,viſitatorem, vel aliquem de ſua familia, occaſione alicuius officij, aut conſuetudinis, pecuniam,vel munus,qualitercunque oblatũ,recipere nullo modo poſſe,ſed tantùm expenſas in victualibus moderatas,cap.Romana,§.procurationes.eod.tit.in 6.

Quæ

Quæ Forma?

Eſt præſtatio mediocris victualium, vel expenſarum, à qualibet Eccleſia (niſi ſingulari priuilegio incontinenti ſe probet exemptam) pro ratione perſonæ, & dignitatis, ſub cautione quarumlibet circumſtantiarum, facienda Epiſcopis, Archidiaconis, vel quibuſlibet aliis, etiam Apoſtolicæ Sedis Legatis, aut nunciis, & Prælatis iuriſdictionem ordinariam habentibus, Eccleſias in ſua prouincia, vel Diœceſi ſitas viſitantibus, vel quibus id muneris commiſſum fuit, d.c. Romana, de cauſ. & exact. in 6. cap. procurationes, & cap. cùm Apoſtolus, extr. eod.

Quæ cauſa Finalis?

Ne Prælatis hoc viſitationis officium diſpendio ſit, ſi ſuis ſumptibus peregrinentur.

Quis Effectus?

Eſt, cauſa ſuſtentationis neceſſariæ, iuſta, & legitima perceptio contributionum, quarum in exigendo, vel alias eccleſias grauando, modum excedens, pœna dupli infra menſem exoluendi punitur. Quod duplum, ſi intra illud tempus non præſtiterit, ab Eccleſiæ ingreſſu remouetur: & inferiores officio, & beneficio, vſque ad ſufficienter factam ſolutionem ſuſpenduntur, dict. cap. procurationes, §. fin. & cap. 2. de cenſib. in 6.

Quæ Affinia?

Omnia illa affinitatem quandam inter ſe habere videntur: putà, canonica portio, cathedraticum, cenſus, procuratio, collectæ, penſio, tributum, Charitatiuum, ſubſidium. Charitatiuum ſubſidium eſt, quod Epiſcopus, vel Papa, propter ſuperuenientes neceſſitates, cum charitate moderatum, ab Eccleſiis ſibi ſubiectis exigit. Canonica portio ab omnibus reditibus, & oblationibus detrahitur. Cenſus, de quouis prouentu Eccleſiæ annuatim exoluitur. Cathedraticum in ſignum ſubiectionis, ab Eccleſiis in eadem Diœceſi conſtitutis exigitur. Procuratio, ratione viſitationis, Prælatis, pro neceſſariis ſumptibus, exhibetur. Collectæ, pro ratione poſſeſſionum, & Patrimonij imponuntur. Penſio cum cenſu, & tributum cum cathedratico conuenit. Quia & tributum probatio ſubiectionis eſt, c. omnes, extr. eod.

Quæ Pugnantia?

Auaritia, c. eà, quæ, eod. præſcriptio, mutatio rei ſoluendæ, cap.

cap.cùm canonicus,eod. grauamen Eccleſiæ, interitus, reformatiò Eccleſiæ,partium conuentio,pactum,conſuetudo,contraria remiſſiò ex cauſa cum conſenſu Capituli, nimia ſterilitas,Eccleſiæ paupertas,Hoſti.hoc tit.§.in quo caſu.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Naturæ conſentaneum eſt, vt is non recuſet onus, qui rerum commoda complectitur,Clem.1.eod.tit.

Priuilegia ſtrictè ſunt intelligenda, & tantùm futura,& non præterita reſpiciunt, niſi expreſsè contrarium conſtituatur,Clem.cùm ſit,eod.tit.

Viſitator non in pecunia, ſed victualibus, recipere debet procurationem moderatam, cap. Romana, §. procurationes, extr.eod.

Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubiecta eſt, c. omnis,extr.eod.

Tributum in probationem ſubiectionis præſtatur, d. c.omnis,extr.eod.

Afflictis afflictio non eſt addenda,c.licet,extr.eod.

Ad antiquam monetam,vel ſi non eſt in vſu,ad eius æſtimationem,ſoluendæ ſunt penſiones, cap. cùm canonicis, extra.eod.

Argumentum à loci vicinitate valet: ob id Eccleſia in procurationibus, & aliis, vicinarum conſuetudinem in dubio ſeruabit,c.ſuper eo,extr.eod.

Epiſcopus remittens Eccleſiæ ſeruitia, quæ ſibi debebat: & ſtatuens, quòd aliud ſeruitium non imponatur, procurationem non intelligitur remiſiſſe, c. cùm venerabilis, extr.eod.

Eccleſiæ tenentur Epiſcopo, in cuius diœceſi ſunt, reſpondere de procurationibus,quarta decimarum, & aliis Epiſcopalibus,c.cùm olim,extr.eod.

Præſcriptio etiam antiquum modum ſoluendi cenſus tollit, c.olim cauſam,extr.eod.

Nouus cenſus Eccleſiis imponi nō poteſt,nec antiquus augeri,

geri, quòd ſi contrà factum fuerit, hoc irritum habetur, c. prohibemus, & c. grauis, extr. eod.

Prælatus, ſeu Rector Eccleſiæ non poteſt, præſertim poſt mortem, Eccleſiam ſuam propria authoritate conſtituere cenſualem, c. preterea, & c. Eccleſiis. extr. eod.

Per colluſionem conſtituens Eccleſiam cenſualem, illa priuatur: quòd ſi collectores grauent ſubditos, ab officio deponuntur, c. cùm clerici, & c. ea, quæ, extr. eod.

Noua pedagia ſine conſenſu Principis imponens, communione priuatur, c. innouamus, extr. eod.

Obligatio aliquid præſtandi vniuerſitati, & ſingulis, qui ſunt in vniuerſitate: etſi in vniuerſitate numerus creuerit, tamen omnibus, & ſingulis tenetur: & ſi hoc grauaretur nimiùm, per iudicis officium ſibi prouidebitur, cap. quanto, extr. eodem.

DE CONSECRATIONE Eccleſiæ, & Altaris.

TITVLVS XL.

Continuatio.

TEmpore conſecrationis imponitur cenſus, in ſignum ſubiectionis, ab Eccleſia conſecrata præſtandus.

Quid eſt Conſecratio?

Conſecratio eſt ritus ſacrandi res DEO, cum adhibitione certarum ſolennitatum, antiquitùs inductus, & ex inſtituto veterum Patrum tractus, c. vnico, §. vnde in veteri teſtamento, extr. de ſacr. vnct.

Quæ cauſa Efficiens?

DEVS ipſe, & ſtatuta Pontificum, d. c. vnico, extr. de ſacra. vnct. & per tot. diſt. 1. de conſecr.

Quod Subiectum?

Perſona, quæ habet conſecrandi facultatem: vt eſt Pontifex, Epiſcopus, Diœceſanus: non autem inferior quidam clericorum, etiam ex Epiſcopi delegatione: quia licèt Epiſcopus ea, quæ

ea, quæ iuriſdictionis ſunt, inferiori demandare poſſit, non tamen ea, quæ Ordinis ſunt, inferioris gradus clericis committere permittiur, Abb. in cap. fin. extra. de cleric. ægrot.& cap.penult.extra.eodem.

Quod Subiectum?

Res, vel perſona, cuius conſecratio fit. Quæ autem ſint; vide tit.de ſacra vnct. lib.1.& diſt.1.de conſecrat.

Quæ Forma?

Forma conſecrandi Pontifices,& Imperatores, habetur ca. vnico,extr.de ſacra vnct.De forma conſecrandi Epiſcopos legitur in cap.Epiſcopus, diſt.23.cap.1.d.75. Panorm.& Dd.in cap.ſi.Archiepiſcopus,extr.de temp.ordin.& in cap.porrò,66. diſt. De conſecrationis modo aliorum clericorum,habetur in cap.preſbyter, & cap. ſeq.vſque ad cap.pſalmiſt.diſt. 23. Forma conſecrandi Eccleſias traditur in authent.de monachis, §. illud,& authent.de Eccleſ.tit.§.ſi quis, & cap.placuit, 1.q.1.& cap.1.diſt.1.de conſecrat. Forma conſecrandi altaria, aliáſquè res ſacras,explicatur in d.cap.vnico, §.vngitur, extra.de ſacra vnct.cap.altaris, & cap.placuit, diſt.1.de conſecrat. Debet autem fieri conſecratio diebus feſtiuis quoad commodè fieri poſſit, vel etiam priuatis, & tantùm ſemel,niſi iterandi cauſa legitima ſubſit,cap. Eccleſiis, diſt.1.de conſecrat.

Quis Effectus Conſecrationum?

De effectibus conſecrationum, vide Hoſtienſ. in §.quis ſit effectus, titul.de ſacra vnct.qui variarum conſecrationum effectus ponit.

Quæ Contraria?

Pollutio: quæ in Eccleſiis contingere dicitur homicidio etiam citra ſanguinem, & ſeminis, vel humani ſanguinis effuſione,& excommunicati humatione.Sed hæc pollutio purgatur pe reconciliationem, quæ qua forma fiat, vide cap.Eccleſia ſemel,c.ſolennitates.diſt.1.& cap.conſuluiſti, extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Ea,quæ ſunt ordinis,non ita ſicuti quæ iuriſdictionis ſunt, per delegationem transferri poſſunt, cap.penult.extr.eod.

Eccleſiis Deo ſacratis non eſt denuò conſecratio adhibenda, ni aut incendio, aut alia ruina diſſecratæ ſint. Quo caſu

omnia ex integro agenda erunt: perinde ac ſi nunquam conſecratæ fuiſſent, cap. Eccleſiis, diſt. de conſecrat.

Epiſcopus creſcente fide fidelium, nouam Eccleſiam conſtruere, & vnam in plures diuidere poteſt, cap. præcipimus, 6. quæſt. 1. & cap. nulli, diſtinct. 99.

DE CELEBRATIONE MISſarum, & Sacramento Euchariſtiæ, & diuinis officiis.

TITVLVS XLI.

Continuatio.

NOn tantùm altarium, Eccleſiarum, aliarúmque rerum conſecratio fit, verùm etiam ad tremendi illius ſacroſanctæ Synaxeos, ſeu Euchariſtiæ ſacramenti perfectionem, debita Diuini verbi prolatio, ſiue conſecratio deſideratur.

Quid eſt Eucharistia, & vnde dicitur?

Euchariſtia eſt, Sacramentum, quod ſub ſpeciebus viſibilibus, panis ſcilicet, & vini verum ſacroſanctum corpus, & ſanguinem Chriſti continet: ex cuius ſumptione ingentem Dei gratiam, & vitam animæ conſequimur. Dicta Euchariſtia, quaſi bona gratia, vel gratiarum actio, cap. in quadam, & cap. cùm Marthæ, §. quæſiuiſti, extra. eod. cap. ſpecies, diſtinct. 2. de conſecrat.

Quæ continet Eucharistia?

1. Sacroſancta Euchariſtia à ſe inuicem tria diſcreta continet, ſpecies ſcilicet viſibiles. 2. Veritatem ſacroſancti Corporis, & Sanguinis Chriſti. 3. Vberem ſpiritualis gratiæ virtutem. Quod enim oculis noſtris apparet, ſpecies ſunt panis, & vini. Quod ſub ſpeciebus fides noſtra comprehendit, verum corpus, & ſanguis eſt Chriſti. Quod autem ex participatione ſacroſanctæ Euchariſtiæ conſequimur, virtus eſt gratiæ ſpiritualis, & vita æterna, c. quia corpus, diſt. 2. de conſecr.

Quæ cauſa Efficiens?

Deus Optimus Maximus: Qui celebrata cum diſcipulis ſuis agni paſchalis Cœna, hoc ſacramentum in ſui commemorationem obſeruari præcepit, Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22.

Quæ

Quæ cauſa Impulſiua?

Amor ille ingens, quo Dominus ſuos dilexit, vt ait Ioannes, c. 13. Cùm Dominus dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos. Cuius quidem amoris, vt diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, ſciens horam iam veniſſe, vt tranſiret ex hoc mundo ad patrem, ne vllo vnquam tempore à ſuis abeſſet, inexplicabili conſilio, quod omnem naturæ ordinem, & conditionem ſuperat, perfecit.

Quæ Materia?

Elementum panis, & vini. In hoc enim Euchariſtiæ ſacramento, viſibiles panis, & vini ſpecies, quæ tantummodò ſacramentum, id eſt, viſibile ſignum ſunt rei ſacræ: hoc eſt, Corporis, & Sanguinis Chriſti: quæ ſunt res huius ſacramenti; & non modò per has res, quadam ſimilitudine, ſignãtur; ſed ſub ipſis ſpeciebus reuerà continentur, conſiderantur. Deinde eadem ſimilitudinis ratione, verum illud CHRISTI Corpus ſacramentum eſt myſtici illius Corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia: cuius caput eſt Chriſtus; quod in Euchariſtia quidem non continetur, aptè tamen veri illius corporis ſimilitudine ſignificatur. Nam quòd in vero Corpore eſt diuerſitas mẽbrorum, hoc eſt in Eccleſia diuerſitas donorum, & gratiarũ: quam diuerſitatem charitas compingit, & dirigit in vnitatem. Cuius commercio, quod in ſingulis Eccleſiæ membris excellens eſt, & bonum, id in communem omnium cedit vtilitatem. Huius autem myſtici corporis communio, & incorporatio, præcipua Euchariſtiæ efficacia, & principalis virtus eſt, quam veri corporis, & ſanguinis Chriſti participatione acquirimus. Vnde Apoſt. 1. ad Cor. 10. vt hanc, vel qui præcipuam Euchariſtiæ efficaciam, & virtutem inſinuaret, veri corporis, & ſanguinis Chriſti participationem in illud myſticum corpus ordinauit. Calix benedictionis, inquit, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Et panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt? Et huius ſanctæ participationis fructus inſinuans, ſubdit: Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi ſumus, omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus. Hoc igitur nobis vſus Euchariſtiæ præſtat, vt in communionem myſtici illius corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia, velut membra arctiùs inſeramur. Ad quam vnionem inſinuandam, & cõmendandam, panis, & vinum aptiſſimè ſeruiunt: Nam & panis ex multis granis in vnum coaleſcit, & vinum ex multis racemis confluit.

Sic nos, per vſum huius diuini myſterij, cùm multi ſimus, in vnum coaleſcimus, & per Spiritum ſanctum adunamur, eodémque pacis, & charitatis vinculo, velut membra, in vnum corpus colligamur,&c.ca.quia paſſus,diſtinct.2.de conſecrat.

Quæ Forma?

Verbum CHRISTI, idem efficiens, quod ſignificat. Eſt autem tale, quod CHRISTVS in inſtitutione huius Sacramenti protulit,& legitur apud Matthæum,26.Marc.14. Luc.22.& 1. Corinth.11.ſub hac orationis forma: Accipite, & manducate; Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Et accipiens calicem, gratias egit,& dedit illis,dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic eſt enim Sanguis meus,noui teſtamenti,qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Hoc facite, quotieſcunque bibetis, in mei commemorationem. Sacramentum enim Euchariſtiæ ipſa conſecratio, quæ verborum forma ſub Pane, & Vino exprimitur, efficit: capit. Panis, & calix,& c. non omnis, diſtinct.2.de conſecrat. Hinc Auguſtinus: Verbum CHRISTI,ſi ad elementum accedat,fit Sacramentum,& Matth. 26. Benedixit,licet accipere.

Qua cauſa Finalis inſtitutæ Euchariſtiæ?

In hunc finem inſtituta eſt Euchariſtia, vt paſſionis, & mortis CHRISTI recordemur,eámque annuntiemus perpetuò. Sic enim ipſe ait: Hoc facite in mei commemorationem. Et Paulus: Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annutiabitis donec veniat. Vult autẽ ob id Dominus meminiſſe nos ſuæ paſſionis, ac mortis. 1. Vt ea recordatione fidem noſtram ſubinde & excitemus, & confirmemus, perſuaſi ſcilicet, ipſius mortem, eſſe redemptionem, ac vitam noſtram: ipſius ſanguine ab omnibus peccatis nos mundatos eſſe, & etiamnum mundari, cap.quia morte,diſt.2.de conſecrat. 2. Vt ad gratiarum actionem, ipſi pro tam effabili beneficio iugiter offerendam incitemur. 3.Vt ad peccatorum abdicationem,bonorúmque contrà operum, & innocentiæ ſtudium animemur. Cogitantes nimirum ſeriò, nos iam factos eſſe membra Chriſti, eóque actiones etiam decere tanto capite noſtro dignas: hoc eſt, prorſus Chriſtianas.4.Vt ad fraternæ quoque charitatis inflãmemur officia. Sic nempe totos nos impendentes proximis, quemadmodum ipſe Chriſtus ſeſe totum nobis impendit,&c.

Quis Effectus?

Primus eſt: Vt de ſacro Domini corpore, & ſanguine participantes, in membra eius tranſeamus, & vniamur cum illo, non ſolùm ſecundùm ſpiritum, fide,& charitate:ſed vera corporis vnione: vt iam ipſi velut membra capiti inhæreamus, & vnum cum illo corpus efficiamur, ſecundum Ioannem, 6. Qui manducat meam carnem,& bibit meum ſanguinē,in me manet, & ego in eo; & qui manducat hunc panem, viuit in æternum. Alter effectus, ex primo dimanans, eſt aditus ad æternam hæreditatem, quæ noui,atque æterni teſtamenti iure ad nos venit: in Chriſto enim manentes, vitam æternam, & ſimilem cum illo immortalitatis gloriam,in ipſo,& per ipſum poſſidere poterimus. Tertius effectus eſt, vt nec iam vllius gratia cum illo nobis intercedat diuortium,nec poſſit vnquam alibi fieri diuerſum, quod hîc tam firmo, arctiſſimóque vnionis vinculo eſt colligatum. Vnde Ioannis 6. Qui edit meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam: & ego ſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Denique ſumptione Euchariſtiæ confirmamur in fide, munimur aduerſus omnis generis vitia, ad bonorum operum ſtudium extimulamur, & ad charitatem inflammamur.

Quæ Affinia?

Mannæ diſtributio, Patribus facta, & azyma,cap.inquit,& cap.vbi pars eſt, diſt. 2.de conſecrat. Quæ quaſi Euchariſtiæ præfiguratio fuerunt. Differunt tamen effectu, ſecundum Ioannem, 6.Hic eſt panis ille,qui è cœlo deſcendit, non ſicut comederunt patres veſtri manna, & mortui ſunt. Qui ederit hunc panem,viuet in æternum.Et Apoſtolus Paulus, 1.Cor. 5. Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi. Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus; itáque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ; ſed in azymis ſynceritatis, & veritatis. Et alia ſacramenta,quò ad collationem ſpiritualis gratiæ,Euchariſtiæ affinia ſunt, licèt ex omnibus ſacris myſteriis, quæ nobis tanquàm diuinæ gratiæ certiſſima inſtrumenta Dominus Saluator noſter commendauit, nullum ſit,quod cum ſanctiſſio Euchariſtiæ ſacramento comparari queat.

Quæ Adiacentia?

Spiritualis gratia,diuinitas Chriſti, fidelitas ſumendi.

Quæ Pugnantia?

Omiſſio verbi diuini, contemptus ſolennium, aliarúmque

rerum, quæ Eccleſia obſeruari præcipit, ſimulatio, conſecrationes, infidelitas, cap. de homine, & cap. fin. extra. eod.

De celebratione Miſſarum habetur in cap. cùm Marthæ, extr. eod. & per totum, diſt. 2. & diſt. 1. in fin. de conſecrat.

De diuinis officiis clericorum agitur in cap. 1. 2. & cap. dolentes, extra. eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Eccleſia gremium non claudit redeuntibus, cap. ſcænicis, diſt. 2. de conſecrat.

Corporeum illud manna nunc eſt tanti res miraculi, quia venit, quod perfectum eſt: perfectus autem panis de cœlo, corpus eſt, ex virgine natum, cap. corporeum, ead. diſt.

Corpus Chriſti, quod ſumitur, & figura eſt in ſpecie, & veritas in ſubſtantia, cap. corpus, diſt. 2.

Sancta nocent malis, & mala proſunt bonis, cap. & ſancta, diſt. 2. eodem.

Mentiri Deo, ipſum fallere non potes, cap. panem, diſt. 2. eodem.

Non corpus, ſed animæ ſubſtantiam fulcit panis vitæ æternæ, cap. non iſte, diſt. 2.

Credere in Chriſtum, eſt panem, & vinum manducare: qui credit in eum, manducat eum, cap. vt quod, diſt. 2. eodem.

Non natura naſcitur, ſed conſecratione conficitur nobis Corpus, & Sanguis Chriſti, cap. panis, diſt. 2.

Sacrificium viſibile, inuiſibile eſt Sacramentum, id eſt ſacrum ſignum, Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, cap. ſacrificium, diſt. 2.

Signum eſt res præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliud aliquid faciens ex ſe in cognitionem venire, cap. ſignum, diſt. 2. de conſecrat.

Vbi pars eſt corporis, eſt & totum. Eadem ratio eſt in corpore Domini, quæ in manna, quod in eius figura præceſſit, de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit ampliùs, neque

neque qui minus parabat, habuit minus. *Non enim quantitas viſibilis in hoc æſtimatur myſterio, ſed virtus ſacramenti ſpiritualis, cap. vbi pars eſt, diſt. 2. eod.*

DE BAPTISMO, ET EIVS EFFECTV.

TITVLVS XLII.

Continuatio.

BAptiſmus, qui quaſi ianua eſt, qua in Chriſtianæ vitæ ſocietatem ingredimur, conſecratione quoque perficitur.

Quid Baptiſmus?

Baptiſmus definitur ſacramentum, quo quis recta animi intentione, & debita verborum forma obſeruata, alium non contrà ſentientem, aqua elementari abluit, pro remiſſione peccatorum. Sed magis appoſitè, Baptiſmus definitur, ſacramentum eſſe regenerationis; per aquam in verbo, iuxta illud Apoſtoli, Epheſ. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo. Et Ioannis 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Natura enim ex Adam filij iræ naſcimur, per Baptiſmum verò in Chriſto filij miſericordiæ renaſcimur. Siquidem dedit hominibus poteſtatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine eius: qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; ſed ex Deo nati ſunt, Ioann. 1.

Quæ cauſa Efficiens?

Chriſti mandatum, & voluntas, iuxta illud Matth. 28. Euntes, docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Et huic promiſſioni innititur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, is ſaluus erit, Matth. 16.

Quæ Materia?

Omne naturalis aquæ genus, ſiue ea maris ſit, ſiue fluuij, ſiue paludis, ſiue putei, aut fontis, quæ ſine vlla adiunctione aqua dici ſolet. Nam, vt Saluator docuit: niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Et Apoſtolus inquit: Eccleſiam lauacro aquæ mundatum eſſe, & in Diui Ioannis epiſtola ſcriptũ legimus: Tres ſunt, qui teſti-

monia in terra dant:ſcilicet, Spiritus, Aqua,& Sanguis. Vnde in ca.1.diſt.4.de conſecrat.dicitur:Renaſcitur homo ex aqua, viſibili ſacramento, & ſpiritu inuiſibili, ſcilicet intellectu, vt Symbolum Baptiſmi viſibiliter accipiat, & ſpiritualem intellectum ipſius Symboli percipiat: vel ex aqua viſibili, & Spiritu ſancto. Vt enim aquæ natura, & vis ineſt eluendarum rerum corporalium ſordes:ita aqua Baptiſmi ſignificat animi ſordes in Baptiſmo purgari; non tantùm verò purgatio hæc animi per aquam illam ſignificatur, ſed & re ipſa vterque in Baptiſmo fit.

Quæ Forma?

Forma Baptiſmi oſtendit Chriſtus cùm Apoſtolis iuſſit, vt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizarent credentes. Eſt autem hæc forma Baptiſmi perfecta, & abſoluta, qua actio miniſtri, & perſona eius, qui baptizatur, exprimitur: vt,Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij,& Spiritus ſancti. Hoc enim eſt verbum,quod aquam ſignificat,& ad abolendas etiam internas animi ſordes, efficacem reddit, Matth.28. Si tamen miniſter ignorans Latinè loqui, diceret: Baptizo te in nomine Patria,& Filia,& Spiritua ſancta,ſi non animo introducendi errorem, vel hæreſim; ſed intentione baptizandi infringendo linguam,ita dixiſſet, baptizatus non eſt denuò baptizandus. Cùm talis error linguæ, Baptiſmi effectum non impediat,cap.retulerunt, diſtin.4.de conſecrat.& cap.ſi ſanctificatur, diſtinct. 4.eod. Baptiſmus igitur formam ſuam ab Euangelio habet,cap.penult.extra.eodem.Alia verò, quæ in Baptiſmo dicuntur, fuerunt inſtituta ab Eccleſia, cap. propriè, de conſecrat. diſtinct. 4. & fuit Apoſtolis conceſſum baptizare in nomine Chriſti tantùm, propter nomen Chriſti ampliandum, diſt. cap.propriè, & vide tex.in cap.à quodam, de conſecrat. diſtinct. 4. & ibi Arch. & gloſſ.

Quæ cauſa Finalis?

Vt in hæredes Chriſti recipi, & æternæ fœlicitatis participes eſſe poſſimus. Hoc enim ſacroſancto Baptiſmatis fonte, quaſi regenerationis lauacro mundati, & ab omni noxa liberati, per gratiam Dei, ad diuinam in omnem perpetuitatem cum beatis perfruendam hæreditatem, qua per caſum Adæ indigni facti fueramus; rurſus admittimur. Magnæ igitur neceſſitatis ſacramentum eſt Baptiſmus: ſine quo aliàs Chriſtianæ ſocietati, & hæredibus Dei aggregari non poſſumus. Sicut enim in rebus externis,nulla huius vitæ commoda ſen-

tire poteſt homo, nondum natus: ſic nec ſpiritualium bonorum participatione frui quiſquam poteſt, nondum renatus, priuſquàm ſpiritalem vitam, ſuſcepto regenerationis lauacro, inchoauerit.

Quis Effectus?

1. Baptizatus, eo eripitur à regno, & tyrannide diaboli, cap. primum, diſt. 4. de conſecrat.

2. Donatur remiſſione omnium ſuorum peccatorum, cap. maiores, ext. eod. & c. ex quo inſtituta, diſt. 4. eod.

3. Donatur ſpiritu ſancto, & vera innocentia, c. non poteſt, diſt. 4. eod. & c. per aquam, eod.

4. Ad hoc Baptiſmus valet, vt dicitur in c. ad hoc, diſt. 4. de conſecra. vt baptizati Chriſto incorporentur, & membra eius habeantur, conſepelianturque: & oblati per ſacramentum, charitatemque fidelium reconcilientur Deo: vt in eo viui, ſalui, liberati, redempti, illuminati fiant, d. c. ad hoc.

5. Baptizati addicuntur, conſecranturque Deo Patri, & Filio, & Spiritui ſancto: huius denique ſunt filij, atque hæredes; d. c. maiores, extr. eod.

6. In Baptiſmate omnis malorum fomes extinguitur: non vt non ſint, ſed vt non obſint, cap. per Baptiſmum, diſtinct. 2. de conſecr.

Quæ Cognata?

Circunciſio, in cuius locum, ſalutari Chriſti inſtitutione Baptiſmus eſt ſuffectus, c. quod autem, diſt. 4. de conſecrat. Diluuium, tranſitus maris rubri, & aliæ ablutiones, de quibus tam in veteri, quàm in nouo teſtamento legimus. Diluuium enim, quo mundus purgatus eſt, quòd multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta ad malum, huius aquæ figuram, & ſimilitudinem geſſiſſe, Apoſtolus in priori epiſtola oſtendit, 1. Pet. 3. Et maris rubri tranſitum eiuſdem aquæ ſacroſanctæ ſignificationem habuiſſe, Diuus Paulus ad Corinthios expoſuit, 1. Cor. 10. Vt interim omittam tum Naaman Syri ablutionem, tum probaticæ piſcinæ admirabilem vim, & alia id genus multa, in quibus huius myſterij ſymbolum ineſſe facilè apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo poteſt, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Iſaias Propheta omnes ſitientes inuitat, vel quas è templo egredientes Ezechiel in ſpiritu vidit, tum præterea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hieruſalem paratum in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ, Zacharias prænuntia-

uit, ad ſalutarem Baptiſmi aquam indicandam, & exprimendam pertineant.

Quæ Adiacentia?

Examinationes, promiſſiones, renuntiationes, ritus, & cæremoniæ: de quibus habetur in cap. baptizandi, cap. poſteà, cap. deinde, cap. ſacerdotes, cap. ſi quis, cap. poſt Baptiſmum, diſtinct. 4. eod. ſuſceptio, fides ſuſcipientis, & baptizandi, ſi ſit adultus, alioquin offerentium fides ſufficit, quæ paruulos fideles reddit. Ij enim per verba geſtantium quodammodò fidem confitentur, & Diabolo, mundoque renuntiant. Et hoc fieri dicitur vi ſacramenti, & diuinæ gratiæ, quam Deus Eccleſiæ conceſſit, cap. paruuli, diſtinct. 4. de conſecrat. cap. mater, eod. cap. in Eccleſia, eod. & cap. illud perſcrutari, diſtinct. 4. Imò paruulus baptizatus fidem habere dicitur, propter fidei Sacramentum: etenim ita fideles vocantur, non rem ipſam mente abnuendo; ſed ipſius rei ſacramentum percipiendo, c. nihil eſt aliud, diſt. 4. de conſecrat.

Quæ Pugnantia?

Infidelitas baptizantis, & baptizandi adulti: non enim tam ablutione corporis, quàm fide cordis Baptiſma conſtat, cap. verus, diſtinctio. 4. Simulatio ficta. Vnde iis, qui ficto corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur; quia ſpiritus diſciplinæ effugit fictum: aut in ipſo temporis puncto per vim ſacramenti dimiſſa, iterum per fictionem replicantur, cap. quomodò, & cap. tunc valere, diſtinct. 4. eod. Baptiſmi reiteratio. Reiterari enim baptiſma non debet, cuius formam conſtat integrè collatam, cap. hi, de quibus, cap. oſtenditur, cap. ſi qui apud, diſtinct. 4. Nota tamen, quòd etſi ab hæretico, vel pagano Baptiſmus ſit collatus, animo baptizandi, reiteratio non concedatur: idem eſt, ſi miniſter ſit in mortali peccato conſtitutus, vel peruerſis moribus præditus. Sicuti enim Sol tranſiens per ſordida loca non contaminatur, ita nec ſacramenta adminiſtrata per malos non poſſunt vitiari. Non enim tam miniſtri rectè adminiſtrare volentis officium, quàm ſpiritus Dei ſubminiſtrantis gratiam diuinam attendimus, cap. Romanus, cap. ſi inter bonos, diſtin. 4. eod. & vt dicitur in cap. baptiſmus, ead. diſtinct. Non merita miniſtrorum, ſed virtus Chriſti in Baptiſmate, aliiſque ſacramentis operatur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Neceſſarium eſt viſibile Sacramentum aquæ, ad ablutionem viſibilis corporis: ſicut neceſſaria eſt doctrina inuiſibilis fidei ad ſanctificationem inuiſibilis animæ, cap.1.diſt.4. de conſecrat.

Finis legis Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni credenti, cap.ſi quis,diſt.4.de conſecrat.

Sicuti per bonum, ita per malum miniſtrum, æquè Baptiſma miniſtratur,c.ſi inter bonos,diſt.4.

Non merita miniſtrorum,ſed virtus Chriſti in Baptiſmate operatur,c.Baptiſmus,diſt.4.eod.

Verba erroris per imperitiam prolata,non impediunt aquæ ſanctificationem,c.ſi non,diſt.4.

Qui in Baptiſmo paruulos ſuſcipiunt,pro eis apud Deum fideiuſſores exiſtunt,c.vos ante,diſt.4.

Qui in maternis ſunt vteris, cum matre baptizari non poſſunt: quia qui natus adhuc ſecundum Adam non eſt, ſecundùm Chriſtum renaſci non poteſt, cap. qui in maternis,diſtinct.4.

Tanta eſt Baptiſmi virtus in ſancta compage corporis Chriſti, vt ſemel regeneratus, per aliorum voluntatem deinceps non poſſit vinculo alienæ iniquitatis obſtringi:cùm nulla ſua voluntate conſenſit,c.quæris à me,diſt.4.

Anima patris,eſt anima filij,d.c.quæris,eod.

Peccato alterius,ſine ſua conſcientia nemo tenetur, d.cap. quæris,eod.

Gratia non tantùm peccata dimittit,ſed etiam legem implere facit, c.gratia,diſt.4.

Non tam ablutione corporis, quàm fide cordis Baptiſma conſtat,c.verus,diſt.4.

DE

DE PRESBYTERO NON baptizato: Et an Ordinatio presbyteri non baptizati ſubſiſtat.

TITVLVS XLIII.

Continuatio.

CVm non, niſi per meritum Chriſti, & Baptiſmum, iuncta fide in Chriſtum, Chriſtianorum nomen adipiſcamur: patet presbyterũ, antequàm baptizatus ſit, ordinari non poſſe: & ſi de facto ordinetur, tamen ordinis characterem non recipere, c.1. & c. veniens, ext. eod. Eſt enim Baptiſmus fundamentum Chriſtianæ ſocietatis, quo deficiente, nullius Ordinis character imprimi poteſt. Idem eſt, ſi Baptiſmus præceſſerit: ſed in eo forma non fuerit ſeruata; vel dubium ſit, an baptizatus ſit, vel forma in eo ſeruata: Et ſic de iure, vel facto Baptiſmi ignoretur. Poteſt enim hoc caſu Baptiſmus ante ordinationem conferri, nec ob id Baptiſmi iteratio fieri dicitur. Quia non videtur iteratum, quod ambigitur eſſe factum, cap. fin. §. fin. extr. eod. & §. verùm, 32. q. 6.

DE CVSTODIA EVCHARIſtiæ, Chriſmatis, & aliorum Sacramentorum.

TITVLVS XLIIII.

Quæ pœna Cuſtodis negligentis obſeruare res ſacras?

IS, cui cura cuſtodiendi res ſacras, commiſſa eſt, nihil negligentiæ admittere debet: quòd ſi ſecùs, etſi nihil nefarium contingat, cuſtos in pœnam negligentiæ trium menſium ſuſpenſioni ſubiicitur: vel, ſi inde turpe quid ſequatur, pro arbitrio iudicis punitur. Si quis autem per ebrietatem, vel voracitatem Euchariſtiam euomit, ſi laicus ſit, 40. diebus: ſi clericus, 70. pœnitere debet, cap. ſi quis, diſtinct. 2. de conſecrat. licèt ſi per infirmitatem contingat, 7. dierum pœnitentia ſtatuta ſit.

DE

DE RELIQVIIS, ET veneratione Sanctorum.

TITVLVS XLV.

Qui pro ſanctis venerandi ſunt?

NOn omnes, qui miracula faciunt; quia quandoque etiam per malos miracula fieri poſſunt, c. teneamus, 1. q. 1. Sed qui Apoſtolica authoritate approbati, & in numerum ſanctorum relati, vel canonizati ſunt.

Quid eſt Canonizare?

Canonizare eſt, vt ait Innocentius in c. 1. extra, eod. ſanctos canonicè, & regulariter ſtatuere, vt approbatione præmiſſa, pro ſanctis, ob vitæ ſanctimoniam, præclaras virtutes, vel miracula, vltra potentiam humanam, & quaſi diuinitùs facta, honorentur.

Quæ forma Canonizandi?

Notat Hoſtienſ. in Summa. Primò oportet inquiri de vita, moribus, rebus præclarè geſtis, c. miramur, diſt. 19. Secundò, vtrùm in vita perſecutiones paſſus fuerit, c. omnis, 7. q. 1. Tertiò inquirendum de miraculis in vita, & poſt mortem factis. In quibus quatuor requiruntur. 1. Quòd à Deo, non ex arte quadam procedant, c. teneamus, 1. q. 1. 2. Quòd ſint contra naturam. 3. Quòd non ex vi verborum, ſed ex pietate hominis hæc contingant, cap. cùm Marthæ, extr. de celebrat. Miſſ. 4. Quòd ſint ad confirmationem fidei, argum. c. catechumenum, diſt. 4. de conſecrat.

Quid de Reliquiis?

Præcipit Innocentius III. in Concilio generali, Prælatis, vt non permittant eos, qui ad eorum Eccleſias, cauſa venerationis accedunt, variis figmentis, aut falſis documentis decipi: ſicuti in pleriſque locis occaſione quæſtus fieri conſueuit, c. cùm ex eo, extr. eod. ideò ne quid in poſterum Chriſtianæ religioni detrahatur, vt antiquæ reliquiæ extra capſam nullatenùs oſtendantur, nec exponantur venales: inuentas autem de nouo nemo publicè venerari præſumat, niſi priùs authoritate Pontificis fuerint approbatæ, decreto vetat, d. cap. cùm, extr. eodem.

DE

DE OBSERVATIONE ieiuniorum.

TITVLVS XLVI.

Quid eſt Ieiunium?

IEiunium, teſte Innocentio in c. 1.extr. eod. eſt parſimonia victus, & abſtinentia ciborum, certis ab Eccleſia inſtitutis temporibus ſeruanda.

Vnde dicitur Ieiunium?

Ieiunium dicitur à quodam inteſtino ieiuno vocato, quod ſemper vacuum eſt,ſubtile,& ieiunum, mediaque viſcera vacua,& exinanita relinquit,Innoc.d.c.extr.eod.

Quotuplex Ieiunium?

Ieiunium triplex dicitur eſſe: Primum eſt afflictio carnis, ex abſtinentia ciborum certis ab Eccleſia inſtitutis diebus ab hominibus communiter obſeruanda, de quo propriè hoc titulo diſſeritur. Alterum dicitur perfectum,ſcilicet abſtinentia à cunctis illecebris, iniquitatibus, & illicitis voluptatibus: de quo habetur in cap.ieiunium,diſtinct.5. Tertium dicitur, diſcreta,& moderata ex naturali ratione conueniens refectio, ſecundum quam non luxurioſam , ſed temperatam vitam ducimus; de quo legitur in cap. ſint tibi, diſtinctio. 5. de conſecrat.

Quæ cauſa Efficiens?

Potentia appetitiua hominis, & decreta Pontificum, ieiunia certis temporibus indicentium, cap. conſilium noſtrum, extr.eod.

Quod Obiectum?

Abſtinentia ciborum,& vitiorum.Vnde ieiunium non tantùm ab eſcis,ſed à cunctis illecebris dicitur abſtinentia.

Quæ Forma?

Ieiunij obſeruatio regulariter ſecundum naturæ legem conſtituitur:tantùm enim cibi,& potus,(vt ait Cicer.in Catone maiore) ſumendum eſt, quo reficiantur, non opprimantur vires tam corporis, quàm ingenij. Sed determinatio temporis , & modus ieiunandi ſecundum Pontificum inſtitutum, Canonibus traditur, ſcilicet c.ſolent, de conſecr.diſt.1.& tot. tit.hoc.de obſerua.ieiuniorum.

Qui Effectus?

Humilitas,continentia,& caſtitas. Nam,vt dicit Aug.purgat animam,mentem ſubleuat,propriam carnem ſpiritui ſubiicit,cor facit contritum, & humiliatum, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis verò lumen accendit.

DE PVRIFICATIONE Poſt partum.

TITVLVS XLVII.

An mulier poſt partum editum arceatur ab Eccleſia ingreſſu?

LEge Moſaica, mulier, poſt partum, iudicabatur immunda:ideò pariens maſculum,vſque ad 40.fœminam autem ſi pareret,vſque ad 80.dies ab ingreſſu templi arcebatur. Hodiè verò,cùm vmbra legis euanuerit,veritasq́ue Euangelij illuxerit: ſi mulieres poſt partum editum, acturæ gratias Deo, Eccleſiam intrare voluerint,ne pœna illis in culpam conuerti videatur, nullis mulieribus ad Eccleſiam ſe conferre volentibus,aditus præcludi debet,c.volens,extr.eod.

DE ECCLESIIS ÆDIFIcandis,vel reparandis.

TITVLVS XLVIII.

An nouæ eccleſiæ extrui poſſunt? Et quæ requiruntur?

NOn tantùm Eccleſiæ ruinam minantes ex fabrica, aliiſque contributionibus reparari;verùm etiam, iuſta cauſa vrgente, è fundamentis nouæ extrui debent: Adeò vt nec obſtante iuramento de rebus Eccleſiæ non alienandis,Epiſcopus Eccleſias, & oratoria ob iuſtam cauſam ædificare poſſit, c.fin. extr.eod. Sunt autem iuſtæ cauſæ. 1. Populi incrementum, d.c.fin.extr.eod. & c.felix,15.q.1. 2. Nimia diſtantia Eccleſiæ. Nam,vt ait Alexander III. propter nimiam diſtantiam Eccleſiæ, poteſt noua Eccleſia, certa portione de antiqua ſibi aſſignata,in ipſius parochia extrui,c.ad audientiam, extr.eod. 3. Qualitas temporis,c.& tẽporis qualitas,16.q.1. 4.Pietatis ratio

ratio ob morbum contagioſum: vnde leproſis vnà habitantibus Eccleſiam, vel oratorium ædificare permittitur, capit. 2. extr. eodem.

DE IMMVNITATE ECCLEſiarum, cœmeterij, & rerum ad eas pertinentium.

TITVLVS. XLIX.

Continuatio.

ECcleſiis, religioſis domibus, earundemque rebus, & miniſtris, immunitates tam Imperialibus conſtitutionibus, quàm Pontificum decretis, ſunt conceſſæ: quibus ab omni onere exactionum, & collectarum ſolutione religionis fauore liberantur.

Quid eſt Immunitas?

Immunitas eſt, ab onere, vel munere in fauorem alicuius conceſſa liberatio, tot. tit. ff. de iure immun.

Vnde dicitur Immunitas?

Immunitas dicitur, quaſi ſine muneribus data libertas, Hoſtien. in §. vnde, hoc tit.

Quotuplex Immunitas?

Triplex; Localis, Perſonalis, & Realis.

Quid eſt Localis?

Localis eſt, quæ ſacræ ædi, religioſis domibus, cœmeteriis, aliiſque religioſis locis conceditur. Vnde cùm Eccleſia Dei, ſecundùm Euangelicam veritatem, vt ait Lucius tertius in capit. cùm Eccleſia, extra. eodem domus orationis eſſe debeat, non ſpelunca latronum, aut ſanguinis forum, ſeculares iudices, cauſas, vbi de ſanguinis effuſione, & corporali pœna agitur, in Eccleſiis, vel cœmeteriis agitare, ſub intermi-natione anathematis prohibentur. Et ratio eſt: Quia abſurdum, & crudele videtur, ibi iudicium ſanguinis exercere, vbi eſt tutela refugij conſtituta, d. c. cùm Eccleſia: nec in domibus Eccleſiarum cauſas ciuiles, vel canonicas decidere, vel hoſpitium habere poſſunt, Miſſus, Comes, Iudex, vel miniſter publicus, c. 1. extr. eod. Imò, non tantùm iudicia ſecularia, verùm etiam publicæ quarum libet ſocietatum, & vniuerſitatum con

conciones, & conſilia, nundinarum, aliorúmque ſecularium tractationes, confabulationes, fœda, & profana colloquia, & alia quæcunque, quæ diuinum cultum turbare, vel impedire, aut oculos diuinæ maieſtatis offendere poſſint, ab Eccleſiis penitùs amoueri debent, cap. decet, eod. tit. in 6, Immunitates autem locis religioſis conceſſæ, nõ tantùm ratione ſui, verùm etiam illorum, qui eo loci degunt, commorãtur, & accedunt, intelliguntur. Vnde confugientes ad Eccleſias, inde extrahi iure vetantur. Diſtinguitur tamen. Aut ſeruus confugit, aut liber: ſi liber: aut ob debita, aut ob commiſſum delictum, eò cõfugit. Si ob debita: ſiquidem reipublicæ debeat, non extrahitur; ſi tamen poſt citationem legitimam ipſe per ſe, vel per Procuratorem, non compareat, proceditur contra eum ad primum, & ſecundum decretum, & mittitur creditor, vel actor in poſſeſſionem bonorum ipſius, Nouel. de mand. princip. & l. præſenti, C. de his, qui ad Eccleſ. confug. Si verò ſit priuati hominis debitor, iudex triginta illi ſecuros dies concedet, ad allegãdum ſuas legitimas exceptiones, ſi quas habet ad ſe defendendum; & ſi condemnetur, iudex ſententiam latam, prout legitimè poteſt, exequetur, d. l. præſenti. Si autem, ob delictum confugit, ius ciuile inter leuiora, & atrociora delicta diſtinguit, d. l. præſenti. Ius autem Pontificiũ quãtumcunque grauia maleficia perpetrauerit: non tamen violenter ab Eccleſia extrahendum, nec inde ad mortem, vel ad pœnam damnandum ſtatuit. Et ratio eſt; Quia honor Eccleſiarum cõſeruari debet, cap. Reum ad Eccleſiam, 17. q. 4. Excipit autem Innocent. III. duos caſus: Niſi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum: qui itinera frequentia, vel publicas ſtratas obſidet aggreſſionis inſidiis: illi enim iuxta canonicas ſanctiones, impunitate non præſtita, ab Eccleſia extrahi poſſunt. Ratio eſt: Quia Eccleſia non vult eſſe receptatrix eorũ, quos ob nimiam turbationem tranquillitatis humanæ Deus ipſe æterna lege puniri præcipit, c. inter alia, extr. eod. & ibi Panor. Sin autem ſeruus ad Eccleſiam confugerit, intereſt, an propter ſeruitia, quæ domino præſtare detrectat, an ob nimiam domini ſæuitiam, & immanitatem, ad Eccleſiam confugerit. Et priori caſu, domino petenti ſeruus reſtituendus eſt. Poſteriore autem, ſi dominus de impunitate ſua clericis iuramentũ præſtiterit, ſeruus etiam inuitus ad ſeruitium domini ſui redire compellitur: alioquin à domino propria authoritate extrahi poterit, d. c. inter alia, extr. eod. Quæ tamen omnia Gregorius IX. ita intelligit: Niſi ſub ſpe immunitatis in Eccleſiis, vel

cœmeteriis delictum:putà,homicidium, vel mutilatio membrorum,perpetretur.Fruſtrà enim legis auxilium inuocat,qui in legem ipſam committit,cap.immunitatem,extr.eod.Intelligítque non tantùm de eccleſia conſecrata; verùm etiam de ea,in qua diuina myſteria celebrantur: licèt adhuc non ſit conſecrata. Quia obſequiis diuinis dicata, nullius eſt temerariis auſibus profananda, cap.eccleſiæ, extra.eod.

Tandem definit Concilium Toletanum,ipſam immunitatem non tātùm ipſi Eccleſiæ,verùm etiam ampliùs circumiacenti loco tribui: ſcilicet, vt liceat confugienti intra triginta paſſus ab eccleſiæ ianuis progredi, in quibus 30. paſſibus vniuſcuiuſque eccleſiæ in toto circuitu, reuerentia defendatur,in tantùm, vt ſi quis confugientem ad eccleſiam,vel intra triginta paſſus conſiſtentem,inde violenter abſtraxerit, ſacrilegii crimine reus excommunicetur, aliíſque legitimis pœnis plectatur,c.definiuit,17.q.4.c.frater,c.5, ſicut,c.conſtituimus,& cap.ſi quis contumax,17.q.4.Is autem,qui tumultum, vel ſeditionem conclamationibus,& aggreſſibus concitat,vltimo ſupplicio ſubiiciatur,l.denuntiamus, C.de iis,qui ad eccleſ.confug.& per Guilhelmum de Cuneo ibidem. Iudæi autem ad eccleſias confugientes,non debent ſuſcipi, priuſquàm vniuerſa debita ſoluerint,vel ſuſpecti de crimine ſe purgauerint, l.1.C.de iis,qui ad eccleſ.confug.

Quid eſt Realis Immunitas?

Realis immunitas eſt,libertas,qua res eccleſiaſticæ,ab onere tributorum, aliarúmque exactionum, quæ à ſeculari poteſtate imponuntur,eximuntur.Vnde nulla perſona iuriſdictionem ſecularem exercens,poteſt tallias, collectas,vel exactiones imponere eccleſiis, vel eccleſiaſticis perſonis, vel ab iis exigere, pro domibus, prædiis in eiuſdem territorio ſitis: vel quibuſcunque poſſeſſionibus, ab iis acquiſitis, vel acquirendis. Item: eccleſiæ, vel eccleſiaſticæ perſonæ, non coguntur ſoluere pedagia, vel guidagia, nec tallias pro rebus ſuis propriis,quas non cauſa negotiandi deferunt,vel deferri faciunt, vel tranſmittunt, cap.ſi diligenti, extr.de præſcript.c.eccleſia, extr.de conſtit.cap.ſi clericus, extra.de foro comp.& cap.præſenti, extr.de cenſ. Si tamen tanta ſit in Republica neceſſitas, aut vtilitas, vt Epiſcopus cum clero ſuo, laicorum non ſuppetentibus facultatibus,cōmunes vtilitates per ſubſidia eccleſiaſtica ſubleuandas duxerit, Romano priùs conſulto Pontifice,omni penitùs ceſſante coactione, poterit aliquid in com-

mune

mune conferre, quod laici humiliter, ac deuotè cum gratiarum actione ſuſcipere debent, cap.non minùs, & ca.aduerſus, extr.eod. Ab angariis autem, parangariis, vel palæſtris, aliiſque muneribus, propter Principis expeditionem incumbentibus, res eccleſiæ non ſint immunes. Quod & Canon in decretum relatus de tributis ſtatuit,cap.ſi tributum, 11.quæſt.1. inquiens: Agri eccleſiæ ſoluant tributum: ſi agros deſiderat Imperator,poteſtatem vindicandi habet. Tollat igitur eos,ſi libitum eſt: non tamen Imperatori eos donamus, ſed vindicanti non negamus, d.cap.ſi tributum.

Quid eſt Perſonalis Immunitas?

Perſonalis Immunitas eſt, qua perſonis eccleſiaſticis à iuriſdictione Laicorum, muneribúſque perſonæ induſtriam, & factum concernentibus, contingit exemptio: Clerici enim à iuriſdictione Laicorum, de iure diuino, cùm res quaſi ſpirituales ſint, eximuntur. Eo enim ipſo, quòd quis ordinatur in clericum,efficitur res ſacra,& transfertur in ſortem domini,c. cui portio,12.quæſt.1.cap.quanquàm,de cenſ.in 6.& cap.Imperator,96.diſtinct. A muneribus etiam perſonalibus immunes ſunt clerici, teſte Leone Auguſto in cap. generaliter, 16. quæſt.1.qui ait: Generaliter ſancimus, omnes viros reuerendiſſimos,Epiſcopos,nec nō presbyteros, ſeu diaconos,& ſubdiaconos,& præcipuè monachos,licèt non ſint clerici,immunitatem ipſo iure omnis habere tutelæ ſiue teſtamentariæ, ſiue legitimæ,ſiue datiuæ;& non ſolùm tutelæ eſſe eos expertes,ſed etiam curæ: non ſolùm pupillorum,& adultorum,verùm etiam furioſorum,& mutorum,aliarúmque perſonarum, quibus tutores, vel curatores à veteribus legibus dantur. Tamen cùm pietas, & vrgens neceſſitas quemlibet ad negotia impellere debeant,perſonæ,quibus immunitatis priuilegium conceſſum eſt, à cura viduarum, orphanorum, aliarúmque miſerabilium perſonarum, excuſationem non habent; nec tempore magnæ neceſſitatis clerici à murorum vigiliis,excubiis,& defenſione:quæ inter res omnes,ſeditioſis tumultibus, & bellis conturbatas, etiam ſuſceptis armis, ſaluti patriæ recuperandæ, & conſeruandæ impenditur, liberi ſunt, ſed omnes ad hoc generaliter compelluntur, quatenùs cunctis vigilantibus,meliùs valeat ciuitatis cuſtodia procurari, & hoſtile malum plurium præſidio auerti. Naturæ enim lex quemlibet in defenſionem patriæ totis viribus incumbere monet, cap. peruenit,extra.eod.& cap.ſi nulla,23.quæſt.8.

Quæ cauſa Efficiens?

Decreta Pontificum,& Imperiales conſtitutiones, quibus, perſonis,locis,& rebus Eccleſiaſticis,ſingulari fauore religionis,immunitates conceſſæ ſunt,cap.non minùs,extr.eod.ca.2. eod.tit.in 6.& l.præſenti,C.de iis,qui ad eccleſias confugiunt.

Quod Subiectum?

Eccleſiæ, & loca religioſa, eorúmque res,& perſonæ, ſiue miniſtri his deputati,quibus priuilegia immunitatum conceduntur,c.frater,17.q.4.& l.ſancimus,C.de ſacroſanct.eccleſ.

Quod Obiectum?

Munus,& alia,à quibus eccleſiæ, eiúſque rebus & perſonis liberatio datur.Munus,reſte Paulo,tribus modis dicitur: vno, donū; altero,onus: tertio,officium,l.munus,ff.de verb.ſignif. Et hoc rurſus vel patrimoniorum, vel perſonarum, vel mixtum dicitur. Perſonale eſt,quod animi prouiſione, & corporalis laboris intentione,ſine aliquo gerentis detrimento perpetratur. Patrimoniale dicitur,quod ſumptibus patrimonij,& damnis adminiſtrantis expeditur. Mixtum eſt,quod ab vtriſque participat. Quorum varia exempla vide in l.1.& l.fin.ff. de muneribus, & honoribus.

Quæ Forma?

Vt ſingulari religionis fauore immunitas, vel perſonis,vel locis, vel rebus eccleſiaſticis detur.Ad conſequendum autem ius immunitatis Eccleſiæ, requiritur, vt ipſa vel conſecrata, vel diuinis officiis deſtinata ſit. Nam vt eccleſia obſequiis diuinis dicata,licèt nondum conſecrata, gaudet immunitatis priuilegio, ita vt nemo ipſam temerario auſu profanare poſſit: ita in conſtituenda, & defendenda immunitate perſonali deſideratur,vt clericus ad maiores ordines promoueatur. Quoniam clericus in ſacris non conſtitutus, perſonale munus ſubire compellitur, cap.eccleſiæ, extr.eodem.

Quis Finis?

Vt debitus honor eccleſiæ conſeruetur: & vt cultus Diuinus diligentiori cura clericorum promoueatur,cap.rerum.17. quæſt.4.& cap.cùm eccleſia,extr.eodem.

Quis Effectus?

Eſt ipſum immunitatis ius, quod eius temerarium violatorem ſubiicit excommunicationi, aliiſque legitimis pœnis, cap. non minùs, extra. eod. cap. 2. eod.in 6.& cap.frater, 16. quæſt.4.& contra ſeditioſum turbatorem pro infligenda pœ-

lia capitali competit criminalis accuſatio, l.denuntiamus, C. de iis,qui ad eccleſ.confug.

Quæ Cognata?

Priuilegia,indulgentiæ, reſcripta, gratia, diſpenſatio, quæ nihil aliud eſt,quàm quædam relaxatio facta à iure, cauſa cognita, ab eo, qui ius diſpenſandi habet.

Quæ Pugnantia?

Contrariantur perſonali immunitati, & aliis immunitatibus perſonæ conceſſis,enormia delicta clerici,quæ inducunt irregularitatem: vt ſunt homicidium, ſacrilegium, adulterium,falſum teſtimonium, &c.cap.ſi Epiſcopus, 5.diſt.& cap. Apoſtolus,81.diſt.Reatus enim omnem honorem excludit,l. 1.C.vbi ſenatus.& clariſ.& priuilegium amittit, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate, cap.priuilegium, 11.q.3.& cap.ſuggeſtum,extr.de decim. Pugnat etiam contēptus habitus clericalis:eo enim caſu perdit priuilegium, ca.fin.extr.de vita;& honeſt.cler.& c.contingit in audientia, extr.de ſent.excom. Ratio eſt: Quia cùm, ſpreto ſui ſtatus, & ordinis habitu, vitam delegerit ſecularem, vt ſimilem in legibus ſentiat diſciplinam,æquum eſt,cap.recolentes, extr.de ſtatu monachorum.

NE CLERICI, VEL MONACHI SECVLARIBVS negotiis ſe immiſceant.

TITVLVS L.

Continuatio.

CVm clerici,& monachi perſonalis immunitatis priuilegio gaudeant: in hunc finem, vt tantò liberiùs, quaſi in ſortem Dei electi, diuinis vacare poſſint: non debent ipſi negotiis ſecularibus ſe ingerere, vt vel miniſterij debiti negligentiam admittant,vel iacturam æternæ fœlicitatis faciant.

Quæ ſunt Secularia Negotia?

Multa, & varia ſecularia negotia ſunt. Quorum quædam ex Concilio Moguntino, quæ clericis, monachiſque interdicuntur,enarrantur: ſcilicet,munera iniuſtâ accipere,vel dare: pro aliquo ſeculari quæſtu pretio aliquem cōducere;con-

tentiones, rixas, vel lites amare; in plateis ſecularibus diſputare; excepta pia defenſione, ſcilicet orphanorum, aut viduarum; conductores ſecularium rerum, aut procuratores eſſe: turpis verbi, vel facti eſſe ioculatorem, vel iocum ſecularem diligere; aleas amare, ornamentum inconueniens propoſito ſuo quærere; in deliciis viuere, gulam, & ebrietatem ſequi; pondera iniuſta, vel menſuras habere; negotium iniuſtum exercere; canes, & aues ſequi ad venandum, & omnibus quibuſlibet cauſis illicitis, & ſuperfluis intereſſe. De his, & aliis hîc non notatis inquit Apoſtolus: Nemo militans Deo, implicet ſe negotiis ſecularibus, cap. multa ſunt, extra. eod.

Quæ pœna in Clericos, & Monachos, qui ſe ſecularibus negotiis immiſcent, ſtatuta eſt?

Pro varietate negotij, cui clerus, vel monachus incumbit, varia pœna Canonibus ſtatuta eſt. Vnde clericus in ſacris conſtitutus iudicium ſanguinis exercens, ab officio, & beneficio deponitur: vel Præpoſiti ſecularis, vel Vicecomitis officium gerens, ſi commonitus non deſiſtat, excommunicatur, cap. clericus, extra. eodem. Et, ſi religioſus ſit, grauiùs punitur, cap. ſed nec, extra. eodem. Clerici, per beneficiorum ſubtractionem, vt deſiſtant à tabellionatus exercitio, compelluntur, cap. ſicut, extra. eod. Si mercimonia exerceant inſtar laicorum, ſi tertiò moniti non deſtiterint, priuilegium, de immunitate patrimoniorum clericis indultum, amittunt, cap. fin. extra. de vita & honeſt. cleric. & cap. contingit in audientia, extr. de ſentent. excommu. Religioſi profeſſi audientes leges, vel Phyſicam, niſi intra duos mēſes ad clauſtrum redierint, ſicuti excommunicati ab omnibus euitari, & in nulla cauſa, ſi patrocinium præſtare voluerint, audiri, & in choro, & in menſa, & in Capitulo vltimi fratrum exiſtere debent, cap. non magnopere, extra. codem. Quòd ſi autem religioſi, ita moribus peruerſis, vt corrigi non poſſint, dediti ſint, vt incorrigibiles de monaſterio expelli, & ipſum monaſterium de fratribus alterius ordinis, ſi eiuſdem ordinis deficiant, reformari poterit, cap. relatum, extra. eodem.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QVARTVS.

Libri Quarti obiectum eſt, coniugium: nam cauſas matrimonij, aliarumq́ue coniunctionum, quarum tractatio latè ſe diffundit, explicat.

DE SPONSALIBVS, ET MATRIMONIIS.

TITVLVS I.

Continuatio.

MATRIMONIVM, quo coniuges ipſi ad perpetuam vitæ conſuetudinem inuiolabiliter conſeruandam ſibi inuicem deuinciuntur: quoad diuinam inſtitutionem, diuiníque myſterij effectum, rebus diuinis annumeratur.

Quid Sponſalia: & vnde dicta?

Sponſalia ſunt; mentio, & repromiſſio futurarum nuptiarum, cap.noſtrates, 30.q.5. & l. 1.ff.eod. Vlp. ſponſalia dicta eſſe à ſpondendo putat. Nam moris fuit veteribus ſtipulari,& ſpondere ſibi vxores futuras: Vnde ſponſi,& ſponſæ appellationem natam aſſerit Florentinus in l.2. & l.3.ff. eodem.

Quotuplicia Sponſalia:& quid ſunt ſponſalia de futuro?

Sponſalia ſunt duplicia:videlicet,de futuro,& de præſenti. Sponſalia de futuro ſunt promiſſio futurarum nuptiarum,quę fiunt per verba futuri temporis: vt,Ego te ducam in vxorem, cap.penult.extra.eodem.

Quotuplicia ſunt Sponſalia de futuro?

Alia ſponſalia ſunt nuda, & ſimplicia; alia firmata, & duplicia. Nuda, & ſimplicia dicuntur ſponſalia, cùm ſponſus ſponſæ nudè, & ſimpliciter promittit, quòd eam ducet in vxorem,& è conuersò,ca.ad audientiam, & c.cùm inter,extr. eod. Firmata verò ſunt, quæ vel arrhis interuenientibus, vel pignoribus loco arrharum datis, vel interueniente annuli ſu-

barrhatione, vel fide, & iuramento interpoſito, cõtracta ſunt, c.ſi quis, vxorem, c.ſi quis deſponſauit, 27.q.2.c.præterea, c.ad nos, & c.commiſſum, extr.eod. Ex his patet firmata ſponſalia variis modis celebrari. 1.Interuentione arrharum. 2. Pigneratione, loco arrharum facta. 3. Annuli donatione. 4. Interpoſitione fidei, vel iuramenti, cap.requiſiuit, & c.commiſſum, extr.eod. Nota tamen quòd aliud ſit annuli ſubarrhatio, aliud deſponſatio. Deſponſatio enim conſiſtit in pactione ſponſaliorum: Subarrhatio verò in ſponſalitia datione, vel etiam interuenientibus donis, & muneribus, iuxta loci conſuetudinem, cap.1.extra.de matr.contracto contra interd.eccleſ.

Quæ cauſa Efficiens?

Voluntas, & conſenſus cõtrahentium per verba futuri temporis expreſſus, ca.præterea, extr.eod.l.4.& l.ſponſalia, ff.eod.

Quod Subiectum?

Sunt perſonæ contrahentes ſponſalia pro ſe, non pro aliis: quales ſunt maſculi, & fœminæ liberæ cõditionis, cuiuſcũque ætatis poſt infantiã ſint. Sic enim ait Modeſtinus in l.in ſpõſalib.ff.eod.In ſponſalibus contrahendis ætas contrahentium definita non eſt: vt in matrimoniis: quapropter à primordio ætatis ſponſalia effici poſſunt, ſi modò id fieri ab vtraque perſona intelligatur, id eſt, ſi non ſint minores, quã ſeptẽ annorũ.

Quod Obiectum?

Sunt verba inducentia promiſſionem futurarũ nuptiarum: ſiue ſubarrhatio annuli, iuramentum, & datio arrharum illis acceſſerint, ſiue nõ, c.1.& ibi Canoniſtæ, extr.de ſponſ.duorũ.

Quæ Forma?

Vt is, qui contrahere poteſt per ſe, vel per alium; putà, nuntium, vel parentem, per verba de futuro, ſimpliciter, vel ſubarrhatione annuli, vel datis donis, & muneribus, vel iuramenti interpoſitione, coram, vel abſens fidem contrahendi matrimonij det. Primò enim quælibet perſona contrahere ſponſalia poteſt, quæ non prohibetur. Prohibentur autem minores ſeptem annis, furioſi, mente capti, &c. Quia intellectus, vel conſenſus, qui in ſponſalibus contrahendis deſideratur, ipſis deeſt, d.l.in ſponſalibus, & l.furor, ff.de ſponſalibus. Secundò, conſenſus illarum perſonarum, de quarum cõiunctione quæritur, quouis modo declaratus, ſponſalibus contrahendis, de neceſſitate adeſſe debet. Colligitur autem conſenſus variè: ſicuti etiam ſponſalia non vno, ſed variis modis contrahuntur; vt putà re, verbis, literis, & conſenſu expreſſo. Re

contra

contrahuntur,per nudam ſubarrhationem, vel annuli miſſionem, vt dictum eſt, Abb.in c.fin.extr.de impub. Verbis fiunt, per promiſſionem ſuper ſponſalia de futuro matrimonio per verba de futuro:vt,Ego accipiam te in meam vxorem,&c.Literis contrahuntur ſponſalia,vt ſi abſentes inter ſe per epiſtolam,miſſum nuntium, vel procuratorem, ſuper futuro matrimonio paciſcuntur,Hoſtien.in §.qualiter,hoc tit. Licèt & parentes liberis abſentibus,ſponſalia contrahere poſſint: ita tamen ſi liberi conſentiant:præſumuntur autem conſentire,niſi expreſsè parentum voluntati repugnent, vel euidenter diſſentiant:non autem quauis ratione à patre diſſentiendi licentia filiæ conceditur:ſed tantùm ſi indignum moribus, vel turpem ſponſum ei pater eligat, l. ſed ea, quæ, & d.l.in ſponſalibus, ff. eod. Conſenſu tantùm ſponſalia contrahuntur, cùm duo impuberes, quorum malitia non ſupplet ætatem, & qui pubertati non ſint proximi, vel etiam alter tantùm ſit impubes, per verba de præſenti, matrimonium contraxerint: talis enim contractus, cùm in eo ſolus attendatur contrahentium conſenſus,& voluntas,in ſponſalia de futuro reſoluitur,& inde iuſtitia publicæ honeſtatis inducitur, cap. à nobis, extr.de deſponſ.impub.

Quis Finis?

Finis eſt, vt ex poſtfacto matrimonium contrahatur; per ſponſalia ènim de futuro nuptiæ non ſunt contractæ, ſed habitus tantum tractatus de futuris nuptiis contrahendis, c.pen. extr.de ſponſ.

Quis Effectus?

1. Iuſtitia publicæ honeſtatis:cuius cauſa cõſanguinei ſponſi cum ſponſa per mortem ſponſi, vel alio modo ſponſalibus reſciſſis, contrahere non poſſunt, & è conuerſò, c.ſponſam,c. ad audientiam,& c.iuuenis,extr.eod.

2. Quòd ipſe ſponſus,vel ſponſa,alterutro inuito,cum alio contrahere non poſſint: Et per cenſuram eccleſiaſticam matrimonium contrahere,& conſummare compellantur, Hoſti. §.quis ſit,hoc tit.c.ſi inter,& c.ſicut,extr.edod.

3. Quòd, ſequente copula carnali, ex huiuſmodi ſponſalibus verum perficiatur matrimonium. Quia licèt non concubitus, ſed conſenſus faciat nuptias: tamen hoc ipſo coniunctionis actu,ſatis, ſuperque conſenſus exprimitur, cap.is,qui, extr.eod.

4. Quòd per triennium, expectato ſponſo in exteris locis

degente,eo lapſo,ſponſa domi commorans liberam cum alio contrahendi matrimonij conſequatur facultatem, l.liberum, C.de repudiis.

5. Si alterutrius odio, vel alia de cauſa,quæ tamen ſua culpa contingit, reſcinduntur ſponſalia de futuro : ſi arrhæ datæ ſint,is, qui in culpa eſt, ad reſtitutionem duplicatarum arrharum tenetur,l.mulier,C.eod.

6. Quòd ſi alterutra pars reſciſſioni cauſam non dederit, vel ſponſus, vel ſpōſa moriatur, donatio vtrique facta reſcinditur,& vel ſuperſtiti,vel eius hæredi reſtituitur.Niſi oſculum interuenerit : tunc enim ex rebus ſponſæ donatis,ipſa ſponſa dimidiam partem,altera demortui ſponſi hæredibus reſtituta, lucratur.Quia oſculo dato, virginitas quodammodò delibata videtur,l.ſi à ſponſo,C.de dona.ante nupt.

Quæ Pugnantia?

Sunt illi modi, quibus ſponſalia de futuro diſſoluuntur. 1. Morbus contagioſus,& ſonticus:vt ſi alteruter,ſponſus,vel ſponſa,lepra, vel paralyſi corripiatur,nec priſtinæ ſanitati reſtituatur. 2. Amiſſio membri : putà, ſi oculus eruatur, naſus præſcindatur, vel alius corporis defectus magnam deformitatem, vel debilitatem inducens, inferatur, licèt ſuperuenientes morbi, & corporis deformitates, defectuſque contractum matrimonium non dirimant, cap. fin. extr. de coniug.leproſ.& c.quemadmodum,extr.de iureiu. 3.Lapſus temporis, vel diei conuentionalis in contractu ſponſalium per contrahentes adiecti, cap.ſicut ex literis, extr.eod. 4. Lapſus temporis, vel diei legalis ; ſi per contrahentes certi temporis nulla eſt facta mentio. Eſt autem legale tempus triennium, intra quod ſi abſens in remotioribus locis,abſque legitima,& iuſta cauſa non reuertatur, liberè contrahendi facultas datur præſenti, nec vlteriùs abſentem expectare tenetur, c.ex illis, extr.eod.& dict.l.liberum. 5.Superueniens fortius vinculum: vt ſi ſponſus per verba de præſenti cum alia contrahat:Sponſalia enim de futuro, per ſponſalia de præſenti poſteà contracta, reſcinduntur. Niſi ſponſalia de futuro commixtio corporum ſubſecuta fuerit, cap.1. extr.de ſponſ. duo.cap.veniens,& c.is,qui,extr.eod. 6. Affinitas ſuperueniens,cap.ſuper eo, ext.de conſang. & affinitat. 7. Tranſitio ad religionem, c.commiſſum,eo. 8.Contradictio puberis,qui impubes ſponſalia contraxit, c.de illis, & c.à nobis, extr.de deſpon. impub. 9. Canonicum impedimentum, de quo tamen fama conſtet,

c.ſu

c.ſuper eo,extr.de teſt.& c.cùm in tua,ext.eo. 10.Pollutio:illam enim,quam quis per adulterium anteà polluit,in vxorem ducere non poteſt, tot.tit.extr.de eo, qui dux. in matr. quam poll.&c. 11.Fornicatio corporalis,c.raptor,27.q.2. 12.Fornicatio ſpiritualis : vt ſi alteruter in hæreſim,vel idololatriam inciderit,c.non ſolùm,& c.iam nunc,28.q.1. 13. Diſſenſus vtriuſque partis,vel vnius tantùm,c.præterea,extr.eod. Quos modos Iacob de Are.his verſibus comprehendit:

Diſſenſus,fuga,tempus,& ordo,ſecunda,
Morbus,& affinis,vox publica,cumq́ reclamant.

Quid ſunt ſponſalia de præſenti?

Sponſalia de præſenti, nihil aliud ſunt, quàm contractus matrimonij per verba de præſenti celebratus,c.1.c.tuæ fraternitati,& c.ſi inter virum,ext.eod.

Quotuplicia ſunt ſponſalia de præſenti?

Duplicia : clandeſtina & publica. Et hæc iterùm, vel pura, vel conditionalia.

Quæ dicuntur ſponſalia pura,& publica?

Sponſalia publica dicuntur,quæ cum conſenſu tam contrahentium,quàm ipſorum parentum,in præſentia certorum teſtium,per quos probari poſſit,palàm fiunt,& abſque omni dilatione,ſeu conditionis adiectione contrahuntur.Et hæc proculdubiò , propter expreſsè accommodatum conſenſum, ſtatim veri matrimonij rationem habent.Quia non concubitus: ſed nudus conſenſus nuptias facit, l. nuptias, ff. de reg.iur. & Panor.in c.ſuper eo,col.1.extr.de cond.appoſ.

Quid eſt Matrimonium?

Matrimonium eſt,coniunctio legitima maris, & fœminæ, indiuiduam vitæ conſuetudinem, & diuini, humaniq́ue iuris communicationem habens, Hoſtienſ. in §. quid ſit, titul. de matrim.

Vnde dicitur matrimonium?

Matrimonium dicitur à matre, & munio,id eſt, officio, vt ait Hoſtienſ.in §.& vnde dicatur,eo. Dicitur enim matrimonium,quaſi matris officium:quia efficit mulieres, vel virgines eſſe matres. Et licèt pater generationis ſit auctor, tamen in procreatione ſobolis, plus oneris, & laboris ſuſtinet mater, quàm pater. Vnde dicitur in c.ex literis, extr.de conuerſ.fidel. Quòd infans ante partum matri ſit oneroſus,in partu doloroſus,poſt partum verò laborioſus.Ideò putat Hoſt.in §.& vnde

dica

dicatur,eod.Patrimonium dictum eſſe à patre: eò quòd in eô conquirendo pater plus induſtriæ, & laboris impendit, quàm mater,argu.c.1.extr.de parochiis.

Quæ cauſa Efficiens.

Matrimonij efficiens remota cauſa eſt,Deus,qui matrimonium in Paradiſo inſtituit,c.1.ext.de frig.& malef.& cap.mulierem, 33.q.5. Sed propinqua cauſa eſt,ius diuinum, ius naturæ,ius gentium, ius ciuile, & ius canonicum. Nam matrimonium; quo ad inſtitutionem, eſt iuris diuini; quo ad coniunctionem eſt iuris naturæ:quo ad conſenſum,eſt iuris gentium;quo ad pacta dotalia,& ſtipulationes, iuris ciuilis:& denique quo ad ſolennitates,& prohibitionem certorum graduum eſt iuris diuini, & canonici ſimul. Propriè tamen conſenſus per verba de præſenti declaratus, eſt cauſa efficiens matrimonij,vt dicitur in c.ſufficiat,27.q.2.

Quod Obiectum?

Vnus mas, & vna fœmina, ſub vno nomine coniugum, ob indiuiduam vitæ conſuetudinem; comprehenſi, iuxta illud: *Et erunt duo in carne vna.*

Quod eſt Obiectum?

Verba de præſenti,& ſolennitates:quales ſunt arrhæ,annuli,dos,donatio propter nuptias,conuentiones,publica nuptiarum celebratio,traductio in Eccleſiam, copulatio, benedictio ſacerdotis, velamen ſponſæ:de quibus in c.ſponſus, 30.q.5.c. qualis,c.nullum,& c.aliter,30.q.5.

Quæ Forma?

Vt liber homo, legitimæ ætatis, conſenſu parentum adhibito, cum perſona eiuſdem conditionis, & ſectæ, extra quartum conſanguinitatis,vel affinitatis gradum conſtituta, purè, vel ſub conditione:quæ pro non adiecta haberi poſſit,contrahat nuptias. Coniunctio enim maris,& fœminæ, quæ matrimonium facit,debet eſſe legitima.Legitima autem dicitur, ſi hæc quinque adfuerint:ſcilicet, libertas,iuſta ætas, conſenſus parentum,conſenſus contrahentium,& ne obſtet propinquitas ſanguinis.

Primò: Libertas ad matrimonium contrahendum requiritur. Quia inter perſonas ſeruilis conditionis, matrimonium eſſe non dicitur. Quod quidem verum eſt, quo ad affectus matrimonij,qui de iure ciuili producuntur. Ius autem canonicum, quod matrimonium Sacramentum ſtatuit, inter perſonas non diſtinguit, cùm æquè omnes Chriſtianam fidem profi

profitentes ſacramentorum diuinorum ſint participes, cap. 1. extr. de coniug. ſeruor.

Secundò; Iuſta ætas, quæ iure ciuili, in maſculo circiter decimum quartum annum, in fœmina autem circiter duodecimum iudicatur: verùm, ius canonicum iuſtam ætatem non ex annorum numero, ſed ex habitudine corporis, (vt is pubes ad matrimonium idoneus intelligatur, qui concipere, & generare poſſit) colligit, iuxta cap. puberes, extra. de deſponſat. impub.

Tertiò: Ad legitimas nuptias requiritur parentum conſenſus. Non quidem, vt aliqui dicunt, iure ciuili de neceſſitate tantùm: ſed etiam iure Diuino, iure naturæ, & iure Canonico. Ius enim naturæ parentibus obtemperare præcipit, ius diuinum parentum conſenſum nuptiis contrahendis adeſſe iubet, Gene. cap. 28. Ius Canonicum matrimonium per legitimum viri, & mulieris conſenſum contrahi aſſerit. Legitimus autem conſenſus non eſt, niſi paternus interueniat, c. aliter, 3. q. 5. c. non omnis, §. fin. 32. q. 2. gl. in c. ſufficiat, 27. q. 2. c. cum apud, extr. eo. Arch. in d. c. non omnis. Et alij affirmantes de iure Canonico parentum conſenſum non neceſſitatis, ſed tantùm honeſtatis cauſa, nuptiis contrahendis adhiberi, conſtitutiones pontificales deprauant, & confundunt, cùm tamen illæ non nudum contrahentium conſenſum tantùm: ſed legitimum (vt ius ciuile) neceſſariò requirant. Nam d. c. non omnis, 32. q. 2. Paternum iudicium in matrimonio filiorum deſiderari ſatis innuit. Et Pontifex Euariſtus ante annos 1400. in quadam ſua ad Epiſcopos Aphricæ epiſtola, claris verbis teſtatur, legitimum non eſſe coniugium, niſi vxor ab iis petatur, in quorum eſt poteſtate, & à parentibus deſponſata publicè copuletur, & benedicatur à ſacerdote, cum precibus, & oblationibus, c. aliter, 30. q. 5. Sic enim ibi ait: Aliter legitimum non eſt matrimonium, niſi ab his, qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, vxor petatur: & à parentibus, & propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter (vt mos eſt) cum precibus, & oblationibus, à ſacerdote benedicatur. Et à paranymphis (vt conſuetudo docet) cuſtodita & conſocietata, à proximis, congruo tempore, petita à legibus detur, ac ſolenniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant. Ita peracta legitima ſcitote eſſe connubia: aliter verò præſumpta, non coniugia: ſed adulteria, vel contubernia, vel ſtupra, vel fornicationes potiùs, quàm legitima coniugia eſſe

non

non dubitatur:etiãſi volũtas propria ſuffragauerit,& vota ſuccurrerint legitima. Hæc ille Euariſtus.Et nota quòd pro (*niſi*) legendum ſit (*etiamſi*) vt teſtatur Democh. Reſſon. ex manuſcriptis lib.Indubitatò igitur liberi parentum, in quorum poteſtate ſunt, conſenſum habere debent,ſi nuptias contrahunt, vt ait Iuſt.§.1.Inſt.de nupt.Nã id fieri debere, & ciuilis,& naturalis ràtio ſuadet. Ciuilis quidem: quia eo iure filius patris poteſtati ſubiicitur. Naturalis autem: quia naturali iure, ſiue gentium comparatum eſt, vt patriæ, & parentibus obediamus. Si tamen filius non adhibito parentum conſenſu, contraxit,diſtinguendum eſt. An perſona ſit paris conditionis,honeſta, vel non. Nam ſi inhoneſtam perſonam filius facilitate,& imprudentia ductus,vxorem ſibi acceperit,interpoſita authoritate, poſſunt parentes matrimonium illegitimè contractum reſcindere. Quòd ſi honeſta ſit, & paris conditionis,familiæ,& ſtemmatis,difficulter parentes,filio reſilire non volente, vel carnali copula ſecuta, tales nuptias diſſoluunt,c.cùm cauſa,extr.de raptoribus,& Dd.d.c.ſufficiat, 27.q.2. Poſſunt igitur parentes, vt nuptiæ legitimæ iudicentur, eas ratas habere. Nec obſtat, ſi dicatur: quòd ad legitimas nuptias, parentum deſideretur iuſſus. Licèt enim ſubtilitate iuris ciuilis iuſſus parentum, nuptias præcedere debeat, §. 1. Inſtit.de nupt. tamen quemadmodum in bonorum poſſeſſione hæc ſubtilitas æquitate prætoria ſublata eſt, ita vt nunc ratihabitio, etiam negotium ſequens, pro iuſſu habeatur, l. 3.§.acquirere,ff.de bon.poſſeſ.ita & hìc dicendum eſt. Quæ tamen ſi à parentibus ex poſtfacto ratæ non habeantur, etiamnum nuptiæ ipſæ, conſideratis quibuſdam effectibus, reprobantur, & iniuſtæ,& illegitimæ cenſentur. Nec liberi ex tali matrimonio procreati, aui paterni poteſtati ſubiiciuntur. Ratio. Ne ex hiſce nuptiis, quibus auus non præbuit conſenſum,hęres ipſi inuito agnaſcatur,quę tamẽ ratio in filia ceſſat.

Quartò:Conſenſus perſonarum, de quarum coniunctione quæritur congruentibus verbis, & ſignis ad negotium aptis declaratus,& voluntarius in nuptiis deſideratur: non per illarum metum,vim minásve extortus,emendicatus,vel coactus. Quia matrimonia debẽt eſſe libera, & coactiones ſolent frequenter difficiles habere exitus, c.requiſiuit, & c.cùm locum, eod. Filius tamen, vel filia ſubmittens ſe patris arbitrio, nec contradicens,cùm pater eum deſponſaret,conſentire videtur, d.l.ſed quæ patris,ff.eod.

Quintò requiritur,vt matrimonium ſubſiſtat,ne obſtet propin

pinquitas neceſſitudinis,ſanguinis,vel affinitatis.Ipſum enim inter perſonas in gradibus non prohibitis cõtrahi neceſſe eſt: prohibentur autem vtroq; iure,tam ciuili, quàm canonico in quarto gradu conſanguinitatis,& primi generis affinitatis incluſiuè : in ſecundo verò, vel tertio affinitatis genere nuptiæ ſunt conceſſæ.Quæ quomodò accipiantur, & gradus in vtroque iure diſtinguantur,ex ſequentibus patebit.

Quæ cauſa Finalis?

Sunt duæ principales : ſcilicet,procreatio ſobolis, & fornicationis vitatio. Ob id,inquit Apoſtolus, quilibet fornicationis vitandæ cauſa habeat ſuam vxorem, & vnaquæque vxor ſuum virum,c.in præſentia,ext.eod.& cap.pen.extr.de frig. & malef.Minus autem principales cauſæ plurimę ſunt:putà,perſonarum coniunctio, amicorum, & diuitiarum conquiſitio, pacis reformatio,iucunda conuerſatio,ſolatium humanitatis, & potiſſimùm in ſenibus,c.nuptiarum bonum, 27.q.2. Hinc eſt,quòd lex Papia,prohibens maiorem 40.annis nubere,abolita ſit,l.ſancimus,C.de nupt.

Qui Effectus?

Primus eſt,firmitas conſtitutæ dotis. 2.Quòd filius,ex legitimis nuptiis procreatus,legitimus dicatur. 3. Patria poteſtas, cui filius legitimus ſubiicitur. 4.Succeſſio liberorum in hæreditate. 5.Conſanguinitas : quæ ratione matrimonij legitimè contracti inter aſcendentes, deſcendentes, & collaterales,efficitur. 6.Affinitas,quę pari ratione inter perſonas,quę ſibi non ſunt coniunctiæ per nuptias conuentione duorũ celebratas,contrahitur. 7.Indiſſolubile vinculum,quod,niſi per diuortij modos,ſeparari non poteſt. 8. Trãſitio vxoris in poteſtatem viri:& è contra. Quia mulier non habet poteſtatem ſui corporis,ſed vir:& è conuersò. Vnde nec alter altero inuito vitã mutare,& ad religionẽ conuolare poteſt,c.ſunt qui dicunt,17.q.2. 9. Eſt obligatio reddendi debiti : licèt enim dicatur,quòd non concubitus,ſed conſenſus nuptias faciat : hoc tamen quo ad conſtitutionẽ,non autem conſummationem,& perfectionem matrimonij,intelligitur. Vnde dicitur deſponſatione,vel ſponſalibus matrimonium initiari, conſenſu ratificari,copula autẽ conſummari.Maritus igitur,nulla temporis ratione habita,vxori petenti debitũ reddere tenetur,c.2.ex,de coniu.lepro.Sicuti etiam vxor marito volenti cõmiſcere,morem gerere debet : nec hoc ipſo caſtitas violatur, ſi modò potiùs ſuſcitandæ prolis, quàm inſatiabilis libidinis explendæ gratia

gratię fiat. Vnde Philoſophus: Adulter eſt in ſuam vxorẽ amator ardentior. Et Iob: Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu. Non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Et nihil eſt fœdius, quàm vxorem quaſi adulteram habere, per totum, 32.q.2.& 4.

Quæ Cognatæ?

Bigamia, trigamia, contubernium. Bigamia eſt matrimonium iteratum, & ſucceſſiuè cum duabus vxoribus legitimè contractum. Vnde bigamus maritus duarum vxorum dicitur: non quidem vno tempore, ſed diuerſo: putà demortua prima, ſi alteri ſe iunxit, &c. Pariter, trigamia dicitur, cùm ter fuerit, prioribus vxoribus defunctis, iteratum matrimonium; & ſic deinceps. Contuberniũ propriè inter ſeruos, qui defectu libertatis matrimonium olim non contrahebant, eſſe dicitur: ſed cùm matrimonium ſit iuris naturalis, & diuini, quorũ iurium ſerui participes ſunt, non inconuenienter ad ſeruos matrimonium etiam pertinere dicitur, per tot.tit.ext.de coniug.ſeruo. Aduertendum etiam eſt, quòd matrimonium, coniugiũ, connubium, conſortium, nuptiæ, ſint ſynonima, & nominis voce tantùm differant. Dicitur enim coniugium à iugo, vel iungendo. Vnde coniuges, qui ſimul iunguntur. Connubium, & nuptiæ à nubendo, ſiue à velando, appellantur, quòd mulier nupta pudoris gratia, & in ſignum ſubiectionis velato capite incedere debeat. Conſortium à ſorte dictum eſt. Sunt enim coniuges eiuſdem ſortis, & conditionis. Vnde vxor mariti non tantùm forum, ſed etiam eius conditionem, quæ vel ob deprauatos mores abiecta, vel ob virtutem præeminentia, & dignitate decorata exiſtit, ſequitur.

Quæ Adiacentia?

Triplex illud matrimonij bonum, de quo legitur in c. omne itaque, & cap.inſtitutum eſt, 27.q.2.fides ſcilicet, proles, & ſacramentum. In fide attenditur caſtitas, abſtinentia à vagis libidinibus: ne quis thorum alienum quærat, ne coniugi petenti debitum recuſet, alter alterius diligentem curam habeat, eius ſalutem, quoad fieri poſſit, fideliter tueatur, res eius, bonam famam, & nomen defendat, & cuſtodiat. In prole attenditur, ne conceptus arte quadam impediatur, proles in lucem edita, gratia habita Deo, ſuſcipiatur, ſancti Baptiſmatis lauacro abluatur, diligenter, amanter, cautè, fideliter, & religioſè nutriatur, & omnibus Chriſtianis præceptis, doctrinis ſalutiferis imbuatur, inſtituatur, honeſtè, modeſtè, & piè educetur.

cetur. In Sacramento diuina, & myſtica operatio, & indiuidua illa conſuetudo conſideratur: ne quis impiè contra cõiugalem amorem, quid tentet, nec cogitatione quidem gratiæ diuinæ reluctetur, nec ſperet; vel deſideret coniugij diuortium, vel ſeparationem: ſed habeat perpetuum, & conſtans in coniugali conſortio habitandi propoſitum, d.c.omne itáque, 27.q.2.& Hoſtienſ.§.& quare, hoc tit. Adiacent etiam donatio propter nuptias, & dos. Quæ abſque matrimonio conſtitui non poſſunt, tot.tit.1.infrà de donat. inter vir.& vxor.

Quæ Pugnantia?

Mors alterutrius coniugum, infidelitas, impotentia naturalis, adulterium, fornicatio, ſtuprum, inceſtus, polygamia, error perſonæ, & conditionis, ſiue ſtatus, votum præcedens, cognatio inter coniuges, ſiue ſit cognatio legalis, ſiue ſpiritualis, ſiue carnalis, vis, metus, coactio, ordo clericalis, publicæ honeſtatis iuſtitia contracta per priora ſponſalia. Quæ omnia his verſibus per Hoſtienſ. in §. qualiter, eodem tit. notatis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis:
Hæc ſocianda vetant connubia, iuncta retractant.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Matrimonium eſt, viri, mulieriſque coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens, cap, 1.27.quæſt.2.

Matrimonium non facit coitus, ſed voluntas, cap.matrimonium, 27. quæſt.2.& ideò non ſoluit illud ſeparatio corporis, ſed voluntatis: ideò qui dimittit coniugem ſuam, & aliam non accipit, adhuc eſt maritus: Nam etſi corpore ſeparetur, tamen voluntate adhuc coniunctus eſt. Cùm ergo aliam acceperit, tunc eam plenè dimittit. Non ergo qui dimittit, mœchatur: ſed qui aliam ducit, d.ca.matrimonium, 27.quæſt. 2.& cap.omnis res, eodem.

Omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur, cap.omnis, 27.quæſt.2.

Coniugalis pactio, non virginitatis defloratio, coniugium facit, cap. cùm initiatur, & cap. ſi quippe, 27. quæſt. 2.

Coniuges veriùs appellantur à prima deſponſationis fide: quamuis adhuc ignoretur inter eos coniugalis concubitus, ca. coniuges, 27. quæſt. 2. & c. coniunx, eodem.

Publicæ honeſtatis iuſtitia impedit matrimonium inter ſponſam, & ſponſi demortui fratrem contrahendum, cap. licèt Ægyptiorum, de nup. & cap. ſi quis, 27. quæſt. 2.

Sine vxoris licentia vir continere non poteſt, ſed debitum vxori reddere tenetur, cap. ſi tu, 27. quæſt. 2.

Raptus, illicitus coitus, à corrumpendo dictus: vnde qui raptu potitur, ſtupro fruitur, cap. raptus, 27. q. 2.

Duobus modis dicitur fides, pactionis ſcilicet, & conſenſus. Fides pactionis eſt, quando aliquis promittit fidem alicui, quòd eam ducet, ſi permiſerit ei rem ſecum habere, vel etiam pro conſenſu, cuius effectus eſt, vt non liceat ei reſilire, ſi tamen aliam duxerit, pœnitentiam de fide mentita agere debeat. Fides autem conſenſus eſt, quando etſi non conſtringat manum, corde tamen, & ore conſentit ducere, & mutuò ſe concedunt, vnus alij, & mutuò ſe ſuſcipiunt. Cuius effectus eſt, vt ſi cum alia contractum matrimonium ſequatur, eo reſciſſo priori adhærere teneatur, cap. duobus, 27. quæſt. 2.

Non tantùm coitus, verùm etiam ipſe complexus, concubitus, confabulatio, oſculatio, & coniacentium duorum fœda, & turpis dormitio, virginem corrumpunt, cap. nec aliqua, 27. quæſt. 1.

In nuptijs conatus nihil operatur, niſi ſequatur actus, vel effectus. Vnde adoleſcens deſponſatam ſibi virginem per verba de futuro, ſi nitatur cognoſcere, cùm per opportunitatem non potuerit, ſi poſteà cum alia per verba de præſenti contrahat, per ſecunda ſponſalia de præſenti reſcinduntur priora de futuro, & valebit ſecundò contractum matrimonium, cap. adoleſcens, extra. eodem.

Sponſalia de præſenti non ſoluuntur per ſequens matrimonium,

monium, etiam carnali copula conſummatum: ſed ſponſalia de futuro etiam iurata ſoluuntur per ſequentia de præſenti, cap. ſi inter virum, extra. eodem.

Sponſalia de futuro tranſeunt in matrimonium per carnalem copulam ſubſecutam, cap. is, qui ſedem, eodem.

Matrimonia debent eſſe libera: vnde in eis promiſſio pœnæ non obligat, cap. Gemmæ, eodem.

Vtriuſque contrahentium conſenſu diſſoluuntur etiam ſponſalia iurata de futuro, cap. prætereà, extr. eodem.

Inter ſponſam, & conſanguineos ſponſi, oritur impedimentum publicæ honeſtatis impediens, & dirimens matrimonium inter eos contrahendum, cap. ſponſam, eodem.

Qui præſtito iuramento alicui fidem matrimonij contrahendi dedit, ſi non ſubeſt impedimentum, per cenſuram Eccleſiaſticam contrahere compellitur, c. ex literis, extr. eod.

Si timetur inferri violentia puellæ, de cuius matrimonio agitur, debet iudex ſibi prouidere, & aſſignare locum tutum, & honeſtum, donec cauſa legitimè terminetur, c. cùm locũ, eo.

Matrimonium metu contractum, eſt ipſo iure nullum, ca. veniens, eodem.

Vxor, etſi vir longiſſimo tempore abfuit, non tamen cum alio contrahere poteſt, niſi de eius morte certificata, cap. in præſentia, eodem.

Qui meretricem de lupanari extraxit, & in vxorem duxit, rem gratam, & acceptam Deo præſtat: Quia inter opera charitatis non minimum eſt, errantem ab erroris ſui ſemita reuocare, cap. inter opera, eodem.

Matrimonium metu contractum, licèt non ſubſiſtat, cohabitatione tamen ſpontanea conualeſcit, & purgatur metus per accommodationem conſenſus, cap. ad id, extr. eod.

Mulieri, quæ negat ſe in matrimonium conſenſiſſe, non creditur, marito probante contrarium: ſecùs ſi probet, ſe conſenſiſſe per metum, qui poteſt cadere in conſtantem, cap. conſultationi, extra. eodem.

Initiatur matrimonium ſponſione, conſenſu ratificatur, & copula conſummatur.

Procurator ad contrahendum matrimoniū non poteſt ſubſtituere, niſi hoc habeat in mandatis, c. fin. de procurat. in 6.

Etiam in delictis doli capacitas ſupplet ætatem, cap. pueris, extra. de delictis.

Si quod ago, non valet vt ago, valeat vt valere poteſt, cap. à nobis, extra. de deſpon. impub.

Nemo præſumitur eligere viam, per quam iudicia ſua ſubuertantur, cap. Quintauallis, extra. de iureiurando, capit. cùm ordinem, extra. de reſcript.

In re denominanda potiùs effectum attendimus, quàm modum, cap. 1. §. 1. de deſpon. impub.

Coactio difficiles ſolet exitus frequenter habere, Abb. in cap. requiſiuit, extra. eodem.

Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro; cap. præterea, & ibidem Dd. extra. eodem.

Manifeſtum plus in ſe continet, quàm fama, cap. veſtra. extra. de cohab. mul.

Cui damus actionem, ei multò magis damus exceptionem, cap. quemadmodum, extra. de iureiuran.

Ob fornicationem poſt ſponſalia, etiam iuramento firmata, commiſſam, poteſt quis licitè reſilire: Quod enim coniunctos diſiungit, hoc multò magis impedit coniungendos, c. fi. 32. q. vlt.

Error perſonæ, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ, in princip. ca. 1. 29. q. 1.

Matrimonium non ſoluitur, altero coniugum fidelium in hæreſim lapſo, cap. 1. 32. quæſt. 7.

Filij nati ex matrimonio, cui obſiſtit publicæ honeſtatis iuſtitia, non ſuccedunt patri ſcienter contrahenti, cap. per venerabilem, extra. qui filij ſint leg.

Circa impedimentum, quod non eſt à iure diuino, ſed humano, poteſt Papa diſpenſare, cap. propoſuit, extra. de conceſſ. præbend.

DE

DE DESPONSATIONE IMPVBERVM.

TITVLVS II.

Continuatio.

IN ſponſalibus, & matrimoniis contrahendis certa, & præcipua, quæ ſit conſilij; & intellectus capax, ætas deſideratur. Igitur impubes, licèt ſponſalia de futuro contrahat, ſponſalia tamen de præſenti, vel matrimonium contrahere non poteſt.

Ex quo indicatur Pubertas?

Iure ciuili approbata eſt opinio eorum, qui ex annorum numero pubertatem iudicandam exiſtimant, iuueniſque idoneus nuptiis putatur, qui 14. annos impleuit: fœmella autem, quæ 12. Citiùs enim fœmina ob natiui caloris, & nutritiuæ potentiæ qualitatem pubeſcit, & creſcit: iure autem Canonico pubertas non ex annorum numero, ſed habitudine corporis, & generandi facultate iudicatur, ſiue pubertatis terminus iure ciuili ſtatutus excedatur, ſiue non: Nam quandóque contingit, vt qui exceſſit 14. annos, generandi potentiam non habeat; quandóque autem, vt qui nondum attigit, generare poſſit. Hinc non inconuenienter antiquitùs fuit obſeruatum, vt pubertatis probatio ex aſpectu corporis circa pudica membra deſumeretur. Quæ cùm lanuginem producerent, & barbæ inferiores pungerent, puberes iudicarentur: ſi verò barbæ nondum eſſent productæ, vel mulier ſe deplumaſſet, & pilos ſibi euulſiſſet, niſi ſemel peperiſſet, nuptiis minimè idonea cenſeretur. Hoſtienſ. in §. & qualiter probetur, hoc titul. ſed hunc probationis modum Iuſtinianus, vt pudori, & caſtitati repugnantem, è medio ſuſtulit, l. indecorum, C. quando tutor, vel cur. eſſe definit.

Quis dicitur Pubes?

Pubes dicitur, qui ex habitu corporis pubertatem oſtendit, & qui generandi facultatem habet, c. puberes, extra. eodem.

Vnde dicitur Pubes?

Puberes (inquit) Iſidorus, à pube ſunt vocati, id eſt, à pudentia corporis nuncupati: quia hæc loca primò lanuginem ducunt, d. cap. impuberes, extra. eodem.

Quæ regulæ dicuntur circa impuberum deſponſationem?

Prima Regula: Si duo impuberes, quorum malitia non ſupplet ætatem, & qui pubertati non ſint proximi, vel etiam alter tantùm ſit impubes, per verba de præſenti matrimonium contraxerint, talis contractus reſoluitur in ſponſalia de futuro; & ex eo inducitur iuſtitia publicæ honeſtatis; ſecùs, ſi pubertati ſint proximi, vel vrgeat aliqua neceſſitas; vt ſi fiat pro bono pacis. His enim duobus caſibus impuberes matrimonio iungi poſſunt, nec contractus matrimonij in ſponſalia de futuro reſoluitur, cap. vbi non eſt, & c. fin. extr. eod.

Secunda: Matrimonium, vel ſponſalia contracta ab infantibus, & minoribus ſeptennio, nullo modo ſubſiſtunt: nec temporis lapſu conualeſcunt: niſi noua acceſſerit voluntas, cap. duo pueri, extra. eodem.

Tertia: Impuberes ſponſalia contrahentes, ante pubertatem ſeparari non debent; ſed poſt pubertatem, ſi contradicant ſponſalibus, ſeparari poſſunt; niſi copula carnalis interuenerit, cap. à nobis, extra. eodem.

Quarta: Si impubes contraxerit cum pubere, neuter reſilire poteſt: ſed tenetur pubes impuberem, donec ad pubertatem, vel legitimos annos perueniat, expectare: quo tunc non conſentiente, iure ſponſalia diſſolui poſſunt, cap. acceſſit, & cap. de illis, extra. eodem.

Quinta: Si impubes cum pubere contraxerit, & pubes impuberem vſque ad pubertatis annos expectauerit, qui nec tunc expreſsè ſponſalibus contradicat, per cenſuram eccleſiaſticam matrimonium perficere compellitur, Hoſtienſ. §. quid iuris, ver. *quòd ſi pubes*, hoc tit. cap. 1. extra. eodem.

Quæ forma Contradictionis?

Vt impubes, adueniente legitima ætate, coram Epiſcopo, Officiali, vel alio ſuo competenti iudice compareat, & declarato ſponſaliorum habito tractatu, ſe nunc non eius voluntatis eſſe indicet, ſéque ab huiuſmodi promiſſione facta, & data fide, abſolui petat, Hoſtienſ. §. quid iuris, verſ. ſed coram quo. hoc tit. cap. de illis, extr. eod. & cap. 1. extr. de frig.

Quis Contradictionis effectus?

Et reſciſſio contractus ſponſaliorum, & extinctio publicæ honeſtatis per eadem ſponſalia, inductæ, cap. à nobis, extra. eodem.

NE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

TITVLVS III.

Continuatio.

SPonſalia, vel ſunt publica, vel clandeſtina. De publicis, quæ per verba de præſenti in præſentia quorundam teſtium, obſeruatis debitis ſolennibus fiunt, ſuperiore titulo dictum eſt, reſtat de clandeſtinis.

Quid ſunt clandeſtina ſponſalia?

Clandeſtina ſponſalia dicuntur, quæ, non adhibitis teſtibus, quibus probari poſſunt; vel non obſeruatis debitis ſolennibus, vel non præmiſſa denuntiatiône, ſunt contracta, gloſſ. in cap. cùm inhibitio, extra. eodem.

Quot modis dicuntur ſponſalia Clandeſtina?

Tribus modis. 1. Si ſponſalia in præſentia teſtium non ſint contracta, ſed clàm, & quodammodò furtiuè, cap. 2. extr. eod. 2. Si fuerint ſolennia, ad nuptias requiſita, omiſſa; putà, introductio in eccleſiam, publicatio, benedictio, &c. cap. aliter, 30. quæſt. 5. 3. Si contra ſtatutum, vel conſuetudinem, vel contra tenorem cap. fin. extr. eod. nuptiæ ſint contractæ. Vt ſi ſtatutum eſſet in loco aliquo, ne quis abſque Principis conſenſu contrahat, ſanè clandeſtina dicentur ſponſalia, non requiſito Principe, contracta: Vel ſi quis conſenſum Principis, vel Epiſcopi licentiam habeat: non tamen denuntiet ei, cuius controuerſiam timet, vel qui contradicere poſſit: vt ſi quis cum puella, abſque conſenſu parentum, vel aliorum, qui impedimentum reuelare poſſunt, contrahat, cap. fin. extra. eod. & ibi gloſſ.

Quæ cauſa Efficiens?

Conſenſus contrahentium nuptiis contractis clàm, & ſecretò adhibitus, cap. 1. 27. quæſt. 2.

Quod Subiectum?

Perſonæ illæ, quæ clàm ſponſalia contrahunt.

Quod Obiectum?

Sunt verba de præſenti: quæ tamen per teſtes non poſſunt probari.

Quæ Forma?

Promiſſio, per verba de præſenti; ſiue hæc ſubarrhatione, vel iuramento firmata ſit, ſiue non ſit; ita tamen, vt tantùm contrahentibus ea conſtet, & aliàs nemini. Quæ forma præſcribitur ſponſalibus, quæ propriè clandeſtina dicuntur: ſiquidem forma aliorum clandeſtinorum ex omiſſione eius, quod adeſſe deſiderabatur, deſumitur, gloſſ. in cap. fin. extr. eod.

Quis Effectus?

1. Quòd ſponſalia clandeſtina, contra tenorem cap. fin. extra. eod. contracta, diſſoluuntur, & parochialis ſacerdos, vel quilibet etiam regularis, qui tales coniunctiones prohibere contemnit, ſed eiſdem intereſſe præſumit, per triennium ſuſpenditur, grauiúſque punitur, ſi culpæ qualitas poſtulauerit, d. cap. fin. extra. eodem. Statutum enim in Concilio generali per Innocentium III. eſt, vt clandeſtina matrimonia penitùs inhibeantur, & ne quis ſacerdos eis intereſſe præſumat: at cùm matrimonia fuerint contrahenda, in eccleſiis per presbyteros publicè proponantur, competenti termino præfinito, vt infra illum, qui voluerit, & potuerit, legitimum impedimentum opponat; & ipſi presbyteri nihilominus inueſtigẽt, vtrùm aliquod impedimentum obſiſtat: Et cùm apparuerit probabilis coniectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expreſsè: donec, quid fieri debeat, ſuper eo manifeſtis conſtiterit documentis. Sic loquitur text. in ca. fin. extra. eod. 2. Quòd liberi, ex huiuſmodi nuptiis clandeſtinis, & interdictis procreati, ſint illegitimi: nec ipſos parentum ignorantia excuſare, & defendere poteſt. Cùm ſic contrahentes, vel non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ, videantur, d. cap. fin. §. ſi quis verò, extr. eod. Licèt alioqui, ſi ignorantes vtérque, vel vnus tantùm, in faciam Eccleſiæ contraxerint, ante diuortij ſententiam pronuntiatam prognati, legitimi habeantur, & in bona paterna hæreditario iure ſuccedant, cap. cùm inter, extra. qui filij ſint legitimi, cap. ex tenore, extra. eod. ſecùs ſi ſciuerint ambo, & in conſpectu eccleſiæ contraxerint: hoc enim caſu parentes ſceleris patrati rei, filios, ex tali matrimonió legitimos non procreabunt, d. c. fin. §. ſi verò, extr. eod. 3. Si ſponſalia publica fuerint contracta, & clandeſtina; etſi clandeſtina præcedant, nec probari poſſunt, tamen publica in foró iudiciali præferũtur. Hoſtienſ. in §. vtrùm clandeſtina, eod. tit. 4. Quòd, lite ſuper clandeſtino ma

no matrimonio mota, viro incumbat probatio, cap. 1. extr. eodem. Nec iuramentum in defectum probationis deferatur. Diſtingue tamen. Aut quæritur de neceſſario: Et hoc iudex non poteſt, etiamſi ſemiplenè probatum ſit, deferre, niſi ſemiplenæ probationi acceſſerit aliqua fortis præſumptio, Panor. in c. mulieri, extr. de iureiur. Quia cauſæ matrimoniales comparantur cauſis criminalibus, & arduis, in quibus in ſupplementum, vel defectum probationum, non facilè defertur iuramentum neceſſarium. Aut quæritur de iuramento iudiciali, & voluntario, quod pars parti in iudicio, vel extra iudicium, defert: & tunc affirmanti matrimonium eſſe contractum, defertur iuramentum, & præſtitum valet: quia aduerſa pars iurantem cauſæ vltrò conſtituit iudicem, præſumiturque velle iuranti coniungi. Cùm igitur conſenſus faciat nuptias, poſt præſtitum iuramentum, vtriuſque conſenſu conſtitutum videtur matrimonium. Aut neganti matrimonium contractum defertur iuramentum: & delatio non admittitur. Quia matrimonium temerè non eſt diſſoluendum. Et quia ſentẽtiæ cauſarum matrimonialium nunquàm ita tranſeunt in rem iudicatam, quin comperta veritate poſſint retractari, c. lator, extr. de ſent. & re iud. Aduerte tamen, quòd ſi aliqua ſuſpicio, vel præſumptio ſubſit, Actore non probante, iuramentum purgationis neganti eſſe deferendum: ſi autem nulla præſumptio apparuerit pro Actore, Reum abſoluendum. Ita diſtinguit Abb. in c. 2. extr. de cland. deſponſat.

Quæ Pugnantia?

Conſtitutiones Pontificiæ, quæ clandeſtinas coniunctiones vetant, c. fin. extr. eod. Conſenſus parentum, vel eorum, qui contradicere poſſunt, Publica ſponſalia, & omnia ſolennia ad publica ſponſalia requiſita.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quod à principio non valet, non poteſt tractu temporis conualeſcere, c. quod ſicut, extr. de elect.

Paria ſunt, ſcire impedimentum, & ſcire poſſe, cap. fin. extr. codem.

Matrimonia ſecundo loco publicè contracta præiudicant clandeſtinis in foro iudiciali, c. 2. eod.

Proles ex interdictis clandeſtinis nuptiis natæ illegitimæ

ſunt:nec ſubſidium ex parentum ignorantia habere poſſunt,d.c.fin.extr.eod.

Proles illegitimæ cenſentur, ſi vtérque parentum legitimum impedimentum ſcientes, præter omne interdictum, etiam in conſpectu eccleſiæ contrahere præſumunt, d.cap.fin.extr.eodem.

Poſt mortem nemo accuſari poteſt,c.admonere,33.q.2.

Nemo contra conſcientiam ſuam venire debet, c.fin.extr. de præſcrip.

Si quis clàm deſponſauerit aliquam,& mulier,vel vir negat huiuſmodi deſponſationem,viro incumbit probatio, cap.ſi quis,extr.eod.

DE SPONSA DVORVM.

TITVLVS IIII.

POlygamia, quæ non vnius, ſed plurium vxorum promiſcuus vſus dicitur, cum matrimonio pugnat: nec noſtris temporibus;licèt à primis parentibus,non omninò abſque vitio,vſurpata fuerit,conceditur. Quæ igitur duobus per verba de præſenti nubit, non poſteriori; ſed priori adhærere debet: niſi cum primo ſponſalia de futuro, & cum ſecundo ſponſalia de præſenti contraxerit.Tunc enim non primo,ſed ſecundo adhærebit. Quia, ſicuti ſponſalia de præſenti, ſponſalia de futuro ſoluunt: ita etiam ſponſalibus poſteà de præſenti contractis præferuntur:intantùm, vt ſi poſt ſponſalia de præſenti matrimonium eſſet contractum, & copula carnali conſummatum, firmatumq́; iuriſiurandi religione, ipſum diſſolueretur. Et fœmina à fide recedens, ſeq; alij iungens,eccleſiaſtica diſtrictione ad primum redire compelleretur.Quod quidem Alexander III.contra antiquitùs iudicatum introduxit in c.licèt præter, extr.de ſpon.duorum.Idem ſtatuitur in adoleſcente, qui duas per verba de præſenti ſibi deſponſat: tenetur enim primam deſponſatam in vxorem habere, etſi priùs ſecundam cognouerit,c.tuas dudum,ext.eo.Quòd ſi verò ſponſalia contracta negentur, moueaturque ſuper hoc in iudicio controuerſia,lite pendente, matrimonium ex interdicto contra

trahi non debet, aliàs contracti matrimonij reſciſſio cum infamia contrahentis permittitur, c.tua fraternitas, ex.eod.& gl. in l.eum, qui duas, C.ad l.Iuliam, de adul.& ſtupro.

DE CONDITIONIBVS appoſitis in deſponſatione, vel in aliis contractibus.

TITVLVS V.

Continuatio.

SVprà notatum eſt, ſponſalia vel purè, vel conditionis adiectione contrahi. Quæ igitur conditiones ſint, & quid in ſponſalibus, quibus apponuntur, operentur, hoc titulo traditur.

Quæ dicuntur ſponſalia Conditionalia?

Quibus voluntate contrahentium adiecta eſt conditio ad differendum, firmandum, vel infirmandum matrimonium, c. ſuper eo, extr.eod.

Quotuplex Conditio, quæ ſponſalibus adijci ſolet?

Gloſ.in c.fin.extr.eod. & Hoſti.in §.quæ conditio, quadruplicem aſſerunt. 1.Honeſta, & poſſibilis. Et hęc rurſus vel voluntaria, vel neceſſaria. 2. Inhoneſta, & poſſibilis. 3. Honeſta, & impoſſibilis. 4.Inhoneſta, & impoſſibilis.

Quid eſt honeſta, & poſſibilis Conditio voluntaria?

Eſt, quæ ex voluntate contrahentium proficiſcitur, nec contra matrimonij conſenſum, vel aliquid turpitudinis, vel impoſſibilitatis, in ſe continet: imò ſuſpendit conſenſum, donec conditio exiſtat, vel non eſt, niſi exiſtat: Vt; ſi placuerit parentibus tuis, ducam te in vxorem.

Quæ dicitur poſſibilis, & honeſta Conditio neceſſaria?

Quæ neceſſariò ad ipſum requiritur: ita vt ſi non adiiciatur, contractus reddatur nullus: Vt; contraho tecum, ſi facta fueris Chriſtiana, c.non oportet, 28.q.1.

Quid eſt Conditio inhoneſta, & poſſibilis?

Eſt, quæ manifeſtam in ſe habet turpitudinem, nec obſtat implendi eam aliqua difficultas, vel impoſſibilitas. Et hæc eſt, aut contra matrimonij ſubſtantiam. Vt; contraho tecum, ſi prolem vitaueris: ſi te adulterandam tradideris: ſi meliorem non potero inuenire, cap.aliquando, 32.q.2. Aut non eſt contra

tra ſubſtantiam matrimonij: Vt, contraho tecum, ſi hominem interfeceris: aut furtum, vel rapinam commiſeris, cap.fin.extra.eodem.

Quid eſt Conditio honeſta, & impoſſibilis?

Conditio honeſta, & impoſſibilis eſt, quæ nulla vitiatur turpitudine, ſed talis eſt, quæ, obſtante impoſſibilitate, nullo modo impleri poteſt: Vt; duco te in vxorem, ſi cœlum digito tetigeris: ſi mare exhauſeris: ſi imperium mihi dederis, cap. 1. extr.eod.

Quid eſt inhoneſta, & impoſſibilis?

Quæ, ſicuti multùm turpitudinis in ſe habet, ita nullo modo impleri poteſt: Vt, duco te in vxorem, ſi hodiè in Hiſpania, & Gallia populo publicè concionata fueris, argum.c.noua quædam, extr.de pœnit.

Quæ cauſa Efficiens?

Conſenſus contrahentium ad ſuſpendendum, impediendum, vel non impediendum matrimonium.

Quod Subiectum?

Perſonæ contrahentes, & adiicientes contractui conditionem talem.

Quod Obiectum?

Verba de præſenti: quorum effectus, conditionis adiectione ſuſpenditur, vt in vim verborum de futuro efficientium, ſponſalia de futuro valere videantur, Panor.in c.per tuas, ext. de cond.appoſ.

Quæ Forma?

Formam contrahendi adiectæ conditionis qualitas variat: fiunt enim ſponſalia conditionalia plerunque per verba de præſenti, adiecta conditione vna, ex quadruplici conditionum genere prænotato.

Quis Finis, & Effectus?

1. Conditio honeſta, & poſſibilis adiecta ſuſpendit contractum matrimonium, ita vt non teneatur ante conditionis euentum ipſum conſummare, c.ſuper eo, extr.eod. 2. Conditio honeſta, vel poſſibilis, ſi exiſtat, firmatur contractus: quòd ſi non exiſtat, diſſoluitur, c.de illis, extr.eod. 3. Si ante euentum conditionis honeſtæ, & poſſibilis appoſitæ, carnalis copula intercedit, purum matrimonium efficitur: Et eo ipſo à conditione receſſum videtur, c.per tuas, & c.de illis, extr.eod.

4.Spon

4. Sponſalia ſub honeſta, & poſſibili conditione contracta, rationem ſponſaliorum de futuro habent:ergo facultas pœnitendi permittitur,Panor.in c.per tuas,ext.eo. 5.Sponſalia ſub honeſta, & poſſibili conditione contracta, inducunt publicæ honeſtatis iuſtitiam, impedientē inter ſpōſam,& conſanguineos ſponſi,vel inter ſponſum, & conſanguineos ſponſæ matrimonium contrahendum, c.ſponſam alterius.ext.de ſponſa. 6. Conditio inhoneſta,& poſſibilis, quæ eſt contra matrimonij ſubſtantiam, diſſoluit ſponſalia: ita vt nec poſt ſecutam copulam carnalem confirmentur.Quia hîc nullus eſt conſenſus,nec matrimonium, vt c.ſolet, & c.aliquando, 34.q.2.& c. fin.ext.eo.Secùs eſt,ſi non ſit contra ſubſtantiam matrimonij: tunc enim, pro non adiecta habetur: & ideò tenet matrimonium,c.1.& c.fin.extr.eod. Nec obſtat, ſi dicatur inhoneſtam conditionem eſſe impoſſibilem,c.faciat,22.q.2.Impoſſibilem autem conditionem vitiare contractum, l. impoſſibilis, ff. de verb.oblig.Hoc enim ſpecialiter,& fauore matrimonij introductum eſt,vt ipſum ſub inhoneſta,& poſſibili,vel impoſſibili conditione contractum teneat, & conditio pro non ſcripta habeatur,Hoſt.in §.quæ conditio:hoc titulo. 7.Conditio honeſta, & impoſſibilis non vitiat ſponſalia, ſed fauore matrimonij, pro non adiecta habetur, cap.ſi conditiones, extr.eod. 8. Conditio inhoneſta, & impoſſibilis, etiam fauore matrimonij,habetur pro non adiecta:Nam ipſa conditio frangitur, & matrimonium firmatur,c.1.& c.fi.extr.eod.

Quæ Pugnantia?

Sponſalia pura, turpitudo, impoſſibilitas. Quia ſponſalia ſub conditione inhoneſta,vel impoſſibili contracta,cùm conditio non adeſſe videatur, pura ſunt:copula carnalis, ſuperuenientia ſponſalia de præſenti, diſſenſus vtriuſque contrahentium,fornicatio carnalis,vel ſpiritualis ſuperueniens affinitas, quæ nuptias impediat.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si in contractu matrimonij adijcitur conditio turpis, vel impoſſibilis, habetur pro non adiecta, niſi ſit contra ſubſtantiam matrimonij: quia tunc vitiat contractum, c. ſi conditiones,extr.eod.

Qui ſub honeſta conditionē ſponſalia contrahit, & ante condi

conditionis euentum deſponſatam cognoſcit, à conditione recedit, & matrimonium purè contraxiſſe intelligitur, cap. per tuas, extr. eod.

Contrahens matrimonium, ſub conditione poſſibili, & honeſta, ante conditionis euentum non tenetur matrimoniũ conſummare: imò pœnitere poteſt, & ad alias nuptias conuolare, c. ſuper eod. Panor. in c. per tuas, extr. eod.

Conditio non improbata ſuſpendit contractum, cap. de illis, extr. eod.

Defectus turpis conditionis non vitiat contractum, ſed ipſa vitiatur, & cenſetur matrimonium, nulla adiecta conditione, contractum, c. 1. extr. eod.

QVI CLERICI, VEL vouentes matrimonium contrahere poſſunt.

TITVLVS VI.

ILlis clericis matrimonium contrahere licitum eſt, qui in minoribus Ordinibus ſunt, c. ſi quis, diſt. 32. Non autem iis, qui in ſacris ſunt conſtituti, c. erubeſcebant. Sacer enim ordo nuptiis impedimento eſſe dicitur, diſt. 32. Vnde in Concilio Carthaginẽſi ſtatutum eſt, Epiſcopos, Preſbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, abſtinere debere ab vxoribus: quod niſi fecerint, ab eccleſiaſtico officio remouendos eſſe: Cæteros verò Clericos, ad hoc non cogi: ſed ſecundum vniuſcuiusque eccleſiæ conſuetudinem obſeruari debere, c. placuit, diſtin. 32. Diaconi tamen quicunq;, quum ordinarentur, proteſtati fuerint de non ſeruanda cõtinentia, ſi duxerint vxores, ab iis non ſeparandi: quia præſumpta licentia Epiſcopi videntur contrahere permiſſi, c. diaconi, 28. diſt. Quod ſi, nulla præmiſſa proteſtatione, votum continentiæ fecerint, & poſteà duxerint, contracto matrimonio licitè vti poſſunt, ſi à miniſterio ceſſare voluerint. Nam etſi in Ordinatione ſua caſtitatis votum obtulerint, tamen tanta vis in ſacramento coniugij eſt; quòd nec ex violatione voti ipſum coniugium diſſolui poſſit, cap. diaconus, §. ſi verò diaconus, diſt. 27.

Vouen

Vouentium, ſecundùm Calixtum Papam in c. presbyteris, §.hîc diſtinguendum, diſt. 27. quidam ſunt ſimpliciter vouentes, qui contrahere quidem prohibentur, ſed priùs contracto matrimonio adhærere tenentur. Quidam, qui ſolenne votum fecerunt: & illi, nullo contracto matrimonio, obſtringuntur. Quia votum ſimplex tantùm impedit contrahendum matrimonium: votum autem ſolenne, quod fit per Ordinis ſuſceptionem, profeſſionem, & habitus ſuſceptionem, non tantùm contrahendum impedit, verùm etiam contractum dirimit, cap. rurſus, extr. eod. & cap. meminimus, & cap. inſinuante, extr. eodem.

DE EO, QVI DVXIT IN matrimonium, quam polluit per adulterium.

TITVLVS VII.

SIcuti ſacer ordo, & emiſſum votum, ita pollutio thori, vel eius mulieris, quæ ſciens adulteri vxorem in viuis eſſe, proſtituta omni pudicitia, ſe ipſi exponit, nuptiis contractis, vel poſteà contrahendis impedimento eſt. Circa hunc titulum collige regulas.

1. Si maritus, viuente vxore, contrahit cum ſecunda, quæ ſcit primam vxorem eſſe ſuperſtitem: prima demortua, matrimonium conſummari non permittitur. Et ſi conſummatum, & liberi procreati ſint, tamen reſcinditur, etſi contrahentes longo tempore cohabitauerint, c. ex literarum, & cap. cùm haberet, extr. eod.

2. Si maritus, viuente prima vxore, rem habeat cum alia, quæ in mortem primæ vxoris machinata ſit, ſiue ſuperſtite ſua vxore fidem de matrimonio poſt mortem contrahendo illi dederit, ſiue non, tamen conſortium prohibetur, cap. ſuper hoc, eod.

3. Si quis, mortua vxore, contrahit cum ea, quam viuente vxore, nulla data ei fide de matrimonio contrahendo, cognouit: nec alteruter in mortem defunctæ vxoris fuerit machinatus, tenet matrimonium inter illos contractum, c. ſignificaſti, extr. eodem.

4. Si quis, vxore viuente, fide data promiſit, aliam ſe ducturum, vel cum ipſa de facto contraxit: ſi nec ante, nec poſt, legi

legitima eius ſuperſtite, cognouit eandem : quamuis vtrique ipſorum pro eo, quòd in hoc grauiter deliquerint, ſit pœnitentia iniungenda : non eſt tamen matrimonium, quod cum eo contraxit poſt vxoris obitum, dirimendum, cap. ſi quis, extr. eodem.

5. Maritus aliam ducens vxorem, quæ ignoret ipſum alij vxori matrimonio eſſe alligatum, mortua prima, nouo conſenſu interueniente, ſecundam habere, vel ad eam redire tenetur, c. veniens, & c. propoſitum, extr. eod.

DE CONIVGIO Leproſorum.

TITVLVS XIII.

Lepra reſcindit ſponſalia de futuro: Non autem matrimonium contractum, ita vt ſi ſponſus, vel ſponſa lepra inficiatur, alteruter, qui tali morbi vitio non laborat, ad perficiendum matrimonium non compellatur, ſed liberè cum alio contrahere poſſit, c. literas, extr. eod. Coniuges verò, cùm alter alterius miſeriæ obtingentis debeat eſſe particeps, ob lepram, qua alteruter inficitur, nullo modo ſeparari : ſed ſibi inuicem cohabitare, & ſe coniugali affectione tractare debent. Quòd ſi autem ſanus, morbi contagionem reformidando, coniugale debitum præſtare detrectet, ad obſeruantiam perpetuæ continentiæ, excommunicationis cenſura compellitur, c. peruenit, extr. eod. Nec lepra matrimonio contrahendo prorſus impedimento eſt. Quocirca poterit leproſus aliquam, quæ ſibi nubere velit, in matrimonium iungere, cap. quoniam, extra. eodem.

DE CONIVGIO SERVORVM.

TITVLVS IX.

Error conditionis impedit matrimonium ab initio. Eſt enim error quadruplex: ſcilicet, perſonę, conditionis, fortunæ, & qualitatis. Error perſonæ eſt; cùm puto eſſe Paulum, & ſit Petrus. Conditionis, cùm is, qui ſeruus eſt, liber creditur. Fortunæ: cùm putatur diues, qui eſt pauper. Qualitatis; cùm bonus

bonus exiſtimatur,qui eſt malus.Duo poſteriores errores matrimonia nec impediunt,nec reſcindunt. Qui enim egentem virginem ducit, cùm eam ditiſſimam putaret, vel eam puellam, quæ florem virginitatis amiſit, vel meretricem pro virgine incorrupta matrimonio ſibi iungit, reſilire non poterit. Quinimò facti meritum habebit, qui publicam meretricem, de lupanari extraxerit,& in vxorem duxerit.Inter opera enim charitatis non minimum eſt, errantem ab erroris ſui ſemita reuocare, cap.inter opera,extra.de ſponſ.& matrimon. Quòd ſi autem circa perſonam, vel perſonæ conditionem erretur, ſcilicet ſi putatur Petrus, & ſit Paulus; vel creditur liber,& ſit ſeruus, cum quo contrahitur, matrimonium iure non ſubſiſtit: niſi poſteà conditione cognita copula carnalis intercedat,c.propoſuit,extr.eod.Ratio eſt.Non quia ad nuptias contrahendas libertas requiritur: hoc enim tantùm iure ciuili procedit: non autem iure Canonico, quo in nuptiis contrahendis nullam eſſe perſonarum differentiam faciendam ſtatuitur: ſed quia ob talem errorem nullus conſenſus contrahendi matrimonij interueniſſe fauore libertatis præſumitur, cap.fin. extra.eodem.& per tot. 29. quæſt.1.

DE NATIS EX LIBERO VENTRE.

TITVLVS X.

CAuſa ingenuitatis eſt, natiuitas. Partus enim,quoad libertatem,ſequitur ventrem,& conditionem matris. Nec hoc abſque cauſa. Mater enim pluribus temporibus in conſequenda libertate partui prodeſſe poterit: tempore videlicet conceptionis,geſtionis,& partus.Quocunque horum temporum mater libera eſt,partus naſcitur liber:in tantùm,vt etiam ſpurius libera matre natus libertatem conſequatur. Quia, vt ait Marcianus in l.& ſeruorum,ff.de ſtatu hominum:Non intereſt iuſtis nuptiis conceperit, an vulgò: matris enim calamitas non debet nocere ei, qui in ventre eſt. Quòd ſi aliud obſeruatum conſuetudine ſit,nulla habetur ratio ventris, ſed natus ex libero, & ancilla conditionem patris ſequitur, cap. licèt, extra. de coniug. ſeruor. Sicuti etiam quò ad honores, & dignitates patris conditio partui proficit, &c. l. liberi, ff. de ſenator.

DE COGNATIONE SPIRITVALI.

TITVLVS XI.

Continuatio.

COgnatio quoque nuptiis contrahendis impedimentum præſtat, dirimítque contractas.

Quotuplex cognatio?

Triplex: ſpiritualis, legalis, & naturalis.

Quid eſt ſpiritualis?

Spiritualis cognatio eſt, attinentia quædam, proueniens ex Sacramenti collatione, vel ad Sacramentum detentione, gloſ. in cap.1. de cognat. ſpirituali, in 6.

Quot ſunt ſpecies ſpiritualis Cognationis?

Sunt tres: compaternitas, paternitas, & fraternitas: compaternitas attenditur inter ſuſcipientem ex Baptiſmo, parentéſque baptizati, cap. quod autem, 30. quæſt.4. & ca. eod. tit. in 6. Paternitas contrahitur inter baptizantem, & baptizatum, & inter ſuſcipientem, vel patrinum, & ſuſceptum, d. cap.1. eod. in 6. Fraternitas contrahitur inter filios naturales patrini, & baptizatum, diſt. cap.1. in 6.

Quæ cauſa Efficiens ſpiritualis cognationis?

Statuta Pontificum, per tot. tit. extr. de cognat. ſpirituali, & eod. titul. in 6.

Quod Subiectum?

Omnes perſonæ, inter quas ſpiritualis cognatio contrahitur. Contrahitur autem, vt ait Bonifacius VIII. nedum inter baptizatum, & illum, qui eum ſuſcepit de baptiſmo, ac inter eundem baptizatum, & ſuſcipientis filios, & vxorem ante ſuſceptionem carnaliter cognitam ab eodem: Imò etiam inter ſuſcipientem, patrémque baptizati, & matrem, cap.1. eodem titul. in 6.

Quod Obiectum?

Baptiſmus, ſuſceptio pueri ex Baptiſmo, confirmatio, & Catechiſmus. Dicitur autem hic catechiſmus, illa inſtructio, quæ baptizandi actum præcedit, cap. ante vigeſimum, diſt.4. de conſecrat.

Quæ forma inducendæ cognationis ſpiritualis?

Eſt præſtatio muneris baptizandi, ſuſcipiendi, confirmandi, & inſtruendi, iuxta Eccleſiæ ritus, ab iis, quibus hoc committitur, facta. Qui autem ſit baptizandi, ſuſcipiendi, &c. modus, patet per totum, diſt. 4. de conſecrat.

Qui Effectus?

1. Quòd cognatio ſpiritualis per Baptiſmum, vel confirmationem, inducta inter illas perſonas, inter quas iuxta cap. 1. eod. tit. in 6. ipſa contracta eſſe dicitur, non tantùm impediat matrimonium contrahendum, verùm etiam dirimat contractum, d. cap. 1. eod. in 6. cap. Martinus, extr. eod. cap. veniens, & c. tua nos, extr. eod. c. 1. 30. q. 1. & c. ſi quis vnus, 30. q. 4. c. ita diligere, 30. q. 3. & c. ſi quis cum matre, 33. quæſtio. 2.

2. Quòd cognatio ſpiritualis per Catechiſmum contracta, non reſcindat matrimonium contractum, ſed impediat tantùm contrahendum, cap. contracto, extr. eod. & cap. 2. eod. in 6. Qui tamen effectus tunc locum ſibi vendicant, cùm conſuetudo abſque Eccleſiæ ſcandalo in contrarium non ſit obſeruata: vbi enim loci conſuetudo fuerit, vt nuptiæ inter ſpirituali cognatione ſibi deuinctos in eccleſia permittantur, matrimonium legitimè contractum, ob hoc temerè non erit turbandum, vel reſcindendum, cap. 1. §. niſi conſuetudo, cap. ſuper eo, §. verùm ſi de conſuetudine, extra. eodem.

DE COGNATIONE LEGALI.

TITVLVS XII.

Cognatio legalis nuptias quoque inter eas perſonas, inter quas ea conſiſtit, impedit.

Quid eſt cognatio legalis?

Legalis cognatio hîc intelligitur, quæ per adoptionem lege ciuili forma eius conſiderata introductam contrahitur, ca. vnico, extra. eodem.

Quid eſt adoptio?

Adoptio eſt, legitimus actus, quo aliquis adſciſcitur in filium, qui naturaliter illius filius non eſt, Caſtrenſ. in l. filio, ff. de lib. & poſth.

Quotuplex adoptio?

Duplex adoptio : ſpecifica,& arrogatio.

Quid eſt adoptio ſpecifica?

Eſt actus legitimus , quo filiusfamilias cum conſenſu patris ſui naturalis, ab auo materno, vel extraneo, coram Ordinario iudice,vel magiſtratu,in filium cooptatur.

Quid eſt arrogatio?

Eſt actus legitimus,quo is,qui ſui iuris eſt,cum authoritate Principis, & cauſæ cognitione, in filium recipitur.

Quæ cauſa Efficiens?

Ius gentium, quò ad originem. Licèt apud varias gentes, antiquiſſimis etiam temporibus , adoptionum genera fuerint vſurpata : ius tamen ciuile nonnihil adoptionum formæ addidit.

Quod Subiectum?

Perſona adoptantis filium , ſiue ſit extranea, ſiue ſanguinis neceſſitudine adoptato iuncta.

Quod Obiectum?

Perſona , quæ per adoptionem , legitimo modo in filium recipitur.

Quæ Forma?

Si filiusfamilias adoptatur , vt is in poteſtate patris ſui naturalis,vel aui paterni conſtitutus,cum illorum conſenſu coram iudice Ordinario, ab eo, qui 18. annis adoptandum ætate excedit , & naturaliter ad generandum potens eſt,adoptetur. Si verò quis ſui iuris arrogetur : vt per reſcriptum Principis , & ſufficienti cauſarum cognitione , & cum conſenſu arrogandi arrogatio fiat , l.néque abſens, & l.ſi paterfamilias, ff. de adopt.

Quis Effectus?

1. Quòd per illam cognationem inter aſcendentes, & deſcendentes acqiratur ius filij:cuius vigore impediatur matrimonium contrahendum, & reſcindatur contractum ; ſiue adhuc duret illud ius,ſiue emancipatione,vel alio modo, ſit ſolutum. Quod & in affinitate legali procedit,cap.vnico, extr. eod.Hoſtienſ.in §.quando,& qualiter,hoc tit.allegans ad hoc l.adoptiuus, ff.de ritu nupt. & per tot. 30.qu.3. 2. Collateralium cognatio impedit matrimonium , & dirimit contractum, durante adoptione ; ſed ea ſoluta, non dirimit,nec impedit

pedit iam contractum, d. cap.vni. extra. eod.cap.ita diligere, 30.quæſt.3. 3.Adoptatus ab auo paterno, vel materno, non tantùm in familiam, ſed etiam poteſtatem tranſit adoptantis, ac ceſſante patris naturalis iure, patri adoptiuo ſuccedit: niſi rurſus ante mortem adoptātis fuiſſet emancipatus, l.cùm in adoptiuis,§.ſi verò, C.eod.tit. Quod ſecùs eſt ſi ab extraneo fuiſſet adoptio facta: tunc enim,cùm non in poteſtatem, ſed in familiam tantùm tranſeat,excluſus in teſtamento à patre adoptiuo ordinatò, non habet querelam inofficioſi, vel aliud iuris remedium, ad impugnandum vltima elogia, licèt ei, ab inteſtato decedenti, ſuccedat, d.l. cùm in adoptiuis, §. ſed ne articulum, C. de adopt. Pari ratione, arrogatus, qui in arrogantis poteſtatem tranſit, patri arrogatori cum cæteris filiis,ab inteſtato æqualiter ſuccedit. Nec mirum. Arrogans enim arrogati bona conſequitur, de quibus, ſi impubes arrogatus eſt, cautionem præſtare tenetur, ſe omnia illa bona arrogatione per emancipationem, vel mortem diſſoluta, reſtiturum. Ideò arrogatore demortuo, arrogato omnia ſua bona ſunt reſtituenda.Et inſuper quarta pars bonorum arrogatoris, ſi conditum fuiſſet teſtamentum,in quo eſſet præteritus, in tantum vt nec emancipatio facta, ab onere præſtandi quartam excuſet: niſi,ob legitimam cauſam facta eſſet,l.ſi arrogator, ff.eod. 4.Adoptatus correctioni adoptātis ſubiicitur,tenetúrque eius perſonam reuereri:adeò vt ne abſque venia à prætore petita, ipſum in ius vocare poſſit, text.& gloſſ. in l.adoptiuum,ff.de in ius vocandò.

DE EO, QVI COGNOVIT CONSANGVINEAM VXOris ſuæ, vel ſponſæ.

TITVLVS XIII.

Continuatio.

NAturalis cognatio in tantum nuptiis contrahendis impedimento eſt, vt eas inter cognatos contractas omnia iura execrentur, habeantúrque pro coniunctionibus, & nuptiis illicitis.

Quæ dicuntur nuptiæ illicitæ?

Quæ ex vaga, & deteſtanda libidine profectæ, diuinis, & humanis iuribus repugnant.

Quotuplices illicitæ nuptiæ?

Triplices: nefariæ ſcilicet, inceſtæ, & inutiles.

Quid Nefariæ?

Nefariæ nuptiæ dicuntur quæ in linea aſcendenti, & deſcendenti, inter eas perſonas, quæ parentum, & liberorum loco habentur, fiunt.

Quæ Inceſtæ?

Inceſtæ ſunt, quæ contrahuntur inter collaterales, primi, vel ſecundi ordinis, in linea inæquali, vel inter affines in eiſdem gradibus conſtitutos, l. ab inceſtis, C. de inceſtis nup.

Quæ ſunt inutiles Nuptiæ?

Quæ, circa coniunctiones inter aſcendentes, & deſcendentes, vel collaterales proximiores, lege, vel canone vetante, contrahuntur. Quod variis modis contingit, vt ex ſupradictis colligi poteſt. Sunt enim nuptiæ inutiles ratione voti, erroris, cognationis ſpiritualis, legalis, vel naturalis; ratione Ordinis, incuſſi metus, infidelitatis, &c.

Quis Effectus?

Quòd illæ nuptiæ, nullo iure ſubſiſtant; nec dos, nec donatio propter nuptias, valeant: Nec liberi, ex huiuſmodi matrimonio, quod ex cauſa iuſta reſcindi poſſit, procreati, ſint legitimi. Imò triplex pœna in ſcienter contrahentes nefarias, & inceſtas nuptias, ſtatuta eſt. 1. Confiſcatio omnium bonorum; liberi enim ex huiuſmodi illicita coniunctione prognati paterna hæreditate iudicantur indigni, cap. coniunctiones, 35. quæſtio. 2. & 3. 2. Priuatio cinguli, id eſt dignitatis. 3. Exilium: vel ſi vilis eſt perſona, verberatio, gloſſ. in verb. *alias pœnas*, §. penult. Inſtit. de nupt. auth. inceſtas, & auth. ex complexu, C. de iniuſt. & inutil. nuptiis. Adde ex Innocent. conſtitutione quartum pœnæ genus: Matrimonij ſcilicet vlteriùs contrahendi, & iuris exigendi debitum coniugale, priuatio. Ei enim, qui cum conſanguinea vxoris ſuæ, vel aliàs inceſtum committit, facultas de cætero contrahendi matrimonij interdicitur: Nec poterit ab vxore poſtmodùm debitum coniugale petere, licèt ei reddere teneatur exactus, cap. ex literis, cap. tuæ fraternitatis, & cap. 1. extra. eodem.

Alter effectus eſt, affinitas, quæ etiam per illicitam coniunctionem, & inceſtum contrahitur, toto tit. extr. de eo, qui cog. conſang. vxor. Et hæc affinitas ſponſalia de futurò, & matrimonium contrahendum impedit: ſed non dirimit contractum,

ctum, ſi pars, cui delicta culpa imputari non poteſt, ſeparari non velit. Affinitas enim contracta poſt matrimonium, illi nocere non debet, quæ iniquitatis particeps, vel ſceleris rea non exiſtit, cap. veniens, cap. diſcretionem, & cap. tuæ fraternitatis, extr. eod. Vxor igitur, cuius conſanguinea à proprio marito fuit cognita, diligenter monenda eſt, vt propter publicam honeſtatem, ex illegitima affinitate contractam, à commixtione viri abſtineat. Quòd ſi fortè commonitioni parere recuſauerit, & talis fuerit, vt de ipſius lapſu timeatur, vir eius poterit, imò debebit ei ſoluere debitum coniugale, vt loquitur Innocent. in ca. tuæ fraternitatis, extr. eod. Licèt ſint, qui inter affinitatis gradum proximum, & remotum, diſtinguendum putent, vt d. cap. diſcretionem, in fin. extr. eod.

DE CONSANGVINITATE, ET AFFINITATE.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

CAuſa conſanguinitatis, ſunt nuptiæ licitæ, & matrimonium legitimum: ſed affinitatis cauſa, ſunt nuptiæ licitæ, & illicitæ. Quia quauis coniunctione, ſiue coniugali, ſiue fornicaria, inducitur affinitas: vt dictum eſt in ſuperiore titul.

Quid eſt Conſanguinitas?

Conſanguinitas eſt, vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, vel aſcendentium carnali propagatione contractum. Et dicitur etiam generali nomine, cognatio, quæ cognationem in ſpecie, per matrem: & agnationem, per patrem, inductam complectitur, l. non facilè, ff. de grad. affi. & conſang.

Vnde dicitur Conſanguinitas?

Conſanguinitas dicitur à con, & ſanguine, quaſi communem habentes ſanguinem: ſicuti etiam cognati ab eo dici putantur, quòd quaſi vnà, communitérve nati, vel ab eodem orti, progetíve ſint, d. l. non facilè, §. cognati, ff. de grad. affi. & conſang.

Quotuplex Conſanguinitas, vel Cognatio?

Triplex: iuxta linearum diuerſitatem: parentum ſcilicet, liberorum, & tranſuerſalium. Quæ diuiſio non facilè, abſ-

que arbore conſanguinitatis depicta, intelligi poterit, iuxta illud:

Segnius irritant animum demiſſa per aures,
Quam quæ ſunt oculis ſubdita fidelibus.

c.inter memoratas, 16. q. 3.& cap.ad ſedem, 35.q.5. Operæ tamen pretium erit, hoc loco eam paucis declarare.

Quid eſt Arbor Conſanguinitatis?

Eſt dilucida quædam demonſtratio, qua perſonarum gradus, cognationis proximitas, & diſtantia, ob oculos ponuntur, Hoſtienſ.in §.qualiter arbor, eod.tit.

Quotuplex Arbor?

Duplex; Ciuilis, & Canonica. Ciuilis arbor ad leges ciuiles pertinet, quæ,proximitate graduum obſeruata,tutelas, & ſucceſſiones deferunt. Canonica verò propriè in generatione computanda,nuptiiſque permittendis,vel interdicendis:quarum deciſio, ſi controuerſia exiſtat, ex iure Canonico petenda eſt, vtimur, cap.ad ſedem, 35.quæſt.5.

Quomodo Arbor Ciuilis, & Canonica differunt?

Differunt cauſa efficiente, cauſa formali, & cauſa finali. 1. A cauſa efficiente differentia colligitur: quia ciuilis, lege ciuili introducta eſt: Canonica verò Decreto Synodi in Lateranenſi conſiſtorio habitæ, conſtituta, & comprobata, cap. ad ſedem,§.nos verò,Deo annuente,35.q.5. 2.Cauſa formali. Licèt enim iure Canonico,& Ciuili, inter aſcendentes,& deſcendentes,eodem modo numerentur gradus:vtrinque enim ſingulæ perſonæ ſingulos repræſentant gradus, ſtipite dempto: tamen quo ad collaterales ius canonicum, & ius ciuile multùm diſcrepant: cùm in numeratione, tùm prohibitione graduum lineæ æqualis. In arbore enim ciuili ſingulæ perſonæ,ſtipite dempto,ſingulos gradus conſtituunt: ſed in canonica, duæ ſemper perſonæ lineæ æqualis, pro vno gradu numerantur: Et duo gradus legales vnum canonicum conſtituunt. Fratres igitur, qui ſecundum leges, in ſecundo gradu dicuntur eſſe, iuxta canones numerantur in primo gradu. Filij fratrum,qui illic numerantur in quarto: hîc computantur in ſecundo: nepotes verò,qui ſexto ibi,iſtic numerantur in tertio, c.ad ſedem, §.namque duæ, 35.q.5. Et ſic deinceps. Ratio diuerſitatis ex diuerſo vtriuſque arboris fine percipitur. Legibus enim,vt inquit Alexander, ob nihil aliud ipſa

graduum

graduum mentio facta eſt, niſi vt hæreditas, vel ſucceſſio ab vna ad alteram perſonam, inter cõſanguineos deferatur:ergo iure ciuili ſecundum perſonarum numerum computãtur gradus,l.iuriſconſultus,ff.de gradibus conſang.& affin. In canonibus verò,ob hoc progenies computatur,vt apertè monſtretur vſque ad quotam generationem,à conſanguineorum nuptiis ſit abſtinendum.Cùm igitur nuptiæ ſine duabus non valeant fieri perſonis,ideò canones duas in vno gradu perſonas conſtituerunt,d.c.cùm ad ſedem,§.in legibus,35.q.5. Deniq; à cauſa finali differentia ſumitur: nam iure Pontificio arbor canonica præſcribitur,vt ritè,& canonicè inter fideles nuptiæ celebrentur,vt teſtatur Alexander in d.c.cùm ad ſedẽ,& ſuprà dixi.Arbor autem ciuilis,vt hæreditates, & tutelæ,& alia propinquis,modo legitimo deferantur,& permittantur. Hinc ait Paulus iuriſconſultus in libro ſingulari de gradibus affin. Iuriſconſultus cognatorum gradus & affinium noſſe debet:quia legibus hæreditates, & tutelæ, ad proximum quemque agnatum redire conſueuerunt. Sed & edicto prætorum proximo cuique cognato datur: bonorum poſſeſſio prætereà lege iudiciorum publicorum contra affines, & adgnatos teſtimonium inuiti dicere non coguntur,l.iuriſconſultus,ff.de gradibus affin. non & conſang.

Quæ in Arbore conſanguinitatis conſiderantur?

Tria potiſſimum:ſtipes,ordo,& gradus.

Quid Stipes?

Stipes hîc intelligitur illa perſona, à qua aliæ omnes perſonæ, de quarum cognatione, & propinquitate quæritur, originem traxerunt, nec in computationem perſonarum ad conſtituendum gradum æqualis,vel inæqualis lineæ venit.

Quid Ordo?

Ordo eſt collectio perſonarum, ab eodem ſtipite deſcendentium,diuerſos gradus continens,& numeros diſtinguens, Hoſti.in §.quid linea,hoc tit.

Ordo Quotuplex?

Triplex,ſuperiorum,inferiorum,& ex tranſuerſione à latere,teſte Caio in l.1.ff.de gradib.affin.& conſang.

Quid ordo Superiorum?

Eſt collectio perſonarum, à quibus perſona, de cuius cognatione quæſtio eſt,deſcendit,d.l.1.

Quid eſt ordo Inferiorum?

Eſt,quo omnes inferiores : vt ſunt liberi, quibus eidem parentes ſuperiores principium generationis dederunt, continentur,d.l.1.

Quid eſt ordo Tranſuerſalium?

Eſt collectio perſonarum, quæ directò ſibi inuicem generationis principium non dederunt:ſed aliorſum deflectunt,licèt ab eodem ſanguine propagentur,l.iuriſconſultus,ff.eod.

Quid eſt Gradus?

Gràdus eſt habitudo diſtantium perſonarum, qua propinquitatis diſtantia inter perſonas duas, vel diuerſas, diſcernitur.

Vnde Gradus dicti?

Gradus dicti ſunt à ſimilitudine ſcalarum, locorúmve procliuium:quos ita ingredimur, vt à proximo in proximum : id eſt,in eum,qui quaſi ex eo naſcitur,tranſeamus, l.iuriſconſultus,§.gradus,ff.eod.

Quomodò conſanguinitatis gradus numerantur, & quot ſunt?

Gloriatur Alexander II. in c. ad ſedem Apoſtolicam, 35. q.5. ſe in ſynodo habita in Lateranenſi conſiſtorio, conuocatis ad hoc Epiſcopis, & clericis, atque iudicibus diuerſarum prouinciarum, errorem illorum, qui confiſi legibus, quas Iuſtinianus Imperator, de ſucceſſionibus conſanguineorum promulgauit,veterem Eccleſiæ computationem graduum diſturbare nituntur, ſuſtuliſſe, certumque dinumerationis graduum conſanguinitatis modum dediſſe : cùm tamen nihilo magis dederit. Ita enim confusè de gradibus diſſeritur in iure Canonicò, vt legentis animus varietate, & obſcuritate materiæ turbatus,nuſquàm quieſcere, vel intellectum figere poſſit. Cui confuſioni non parùm adiumenti præſtare videtur varius dinumerandorum graduum modus. Alij namque patrem in primo gradu, filios in ſecundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant,negantes cognationis gradum inter patrem, & filium eſſe : cùm pater & filius vna caro, vnaque perſona, iuris fictione,cenſeantur,c.contradicimus, §.hac authoritate,35.q.2.& 3.Pari ratione in tranſuerſali linea, ſunt quidam, qui non à fratribus ; ſed à filiis eorum, id eſt, patruelibus, vel conſobrinis genealogiam numerare incipiunt, affirmantes filios patruûm, in prima generatione computari debere:

bere:cùm fratres quaſi quidam truncus, ex qua cæteri ramuſculi oriuntur, exiſtant, d.cap. ad ſedem, §.ſunt enim, 35.q.5. Sed nec illam computationem Alexander à ſua putat eſſe diuerſam. Quaſi, qui initia numerandi ſumat à filiis, non progrediatur vltra ſextam generationem: ſed ſicut totius mundi ſex ætates exiſtunt, & humanæ vitæ itidem ſex; ita & in conſanguinitate ſex tantummodò exiſtimet computandas eſſe generationes. Quibus finitis, nouæ coniunctionis (vt quaſi fugientem poſſint reuocare conſanguinitatem) fiat initium, d.cap.ad ſedem, §.ſunt enim. Sed qui à patribus dinumerationem graduum incipiũt, ſeptimum generationis gradum adiiciunt, nec vltrà procedunt: cùm vltrà ſeptimum quidem gradum, nec conſanguinitas inueniatur, nec nomina graduum reperiantur, nec ſucceſſio ampliùs prorogari, vel memoria vlterioris generationis exiſtere poſſit, d.c.ad ſedem, §. illa quoque, 35.q.5. Septem igitur gradus conſanguinitatis ab Iſidoro in c.primo gradu, 35.q.5.& Paulo in l.iuriſconſultus, ff.eod.conſtituuntur, quorum quilibet certas perſonas ordinis, ſuperiorum, inferiorum, & à latere complectitur. Quarum dinumerationem ibi vide, & potiſſimùm Ant. Cõt.in lib. 1.Succiſiuarum, qui deprauatam conſtitutionem Iſidori, fideliter correxit, & à mendis repurgatam nitori reſtituit.

Quomodò Gradus computantur, vt diſcernatur perſonarum diſtantia?

Circa computationem graduum ad cognoſcendum, quoto gradu quælibet perſona, ab alia in triplici cognationum ordine diſtet, tres regulæ traduntur. Quarum prior ad ordinem ſuperiorum, & inferiorum: reliquæ duæ, ad eos, qui à latere conſiſtunt, referuntur. 1. In ordine, ſeu linea aſcendentium, & deſcendentium: quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus, ſtipite dempto, à quo ſupputatio initium habet: perſona enim addita perſonæ, aſcendendo, vel deſcendendo, per carnis propagationem, addit gradum: ſed non mutat genus. Atque hæc regula tam iure canonico, quàm ciuili generalis eſt: quæ in linea ex tranſuerſo quoque iure ciuili locum habet: non autem iure Canonico. 2. Si in ordine ex tranſuerſo, duæ ſunt perſonæ æqualiter deſcendentes à cõmuni ſtipite, quoto gradu diſtat altera earum à communi ſtipite, toto gradu inter ſe diſtant: licèt & in eodem gradu eſſe dicantur, cap.parentelæ, 35.q.5. 3. Si duæ perſonæ non deſcendant æqualiter, ſed vna ſit à cõmuni ſtipite remotior altera, quoto gradu remotior diſtat

à com

à communi ſtipite,toto gradu à ſe quoque diſtant, c.vlt.extr. eod.Exemplum primæ regulæ eſt.: A me ad abauum quinque perſonæ numerantur : ſcilicet, Ego, Pater, Auus, Proauus,Abauus. Hinc igitur inter me, & Abauum, quatuor gradus recenſentur : quia vna perſona demitur. Exemplum ſecundæ regulæ : Conſobrinus diſtat à communi ſtipite duobus gradibus, itidem patruelis duobus diſtat : quia tantùm ſunt tres perſonæ : ſcilicet nepos, filius, pater. Ergo cùm vtraque perſona pari gradu diſtet à communi ſtipite : eodem etiam gradu, id eſt, ſecundo à ſe diſtare intelliguntur. Exemplum tertiæ regulæ : Filius conſobrini tertio gradu diſtat à communi ſtipite : quia quatuor perſonæ numerantur , patruelis ſecundo gradu : ergò filius conſobrini,& patruelis tertio gradu à ſe diſtant,&c. Quæ autem ſit horum, & aliorum verborum ſignificatio, traditur in l.non facilè, ff. de gradibus affin. & conſang.

Quæ eſt cauſa finalis Arboris canonicæ inductæ?

Vt manifeſtè monſtretur vſque ad quotam generationem à conſanguineorum nuptiis ſit abſtinendum,d.cap.ad ſedem, 35.q.5. Nuptiæ autem inter aſcendentes, & deſcendentes, in infinitum ſunt prohibitæ. Omnes enim hi, qui ordine ſuperiori,& inferiori continentur,rationem parentum,& filiorum inter ſe habent. Vnde,ſi Adam viueret, nullam poſſet inuenire vxorem, quam ſibi matrimonio iungeret : omnes enim ab ipſo primo parente originem duximus, c.in copulatione, 35. q.2.& 3.Neque contra hanc regulam,propter ſanguinis reuerentiam,admittitur diſpenſatio.Inter collaterales verò cõſanguineos,matrimonium vſq; ad ſecundum gradum lineæ inæqualis ſecundùm computationem arboris canonicæ, de iure diuino,& iure ciuili prohibetur,Leuit.18.& §.duorum, Inſtit. de nuptiis. De iure autem canonico olim vſque ad ſeptimum gradum,hodie autem vſque ad quartum gradum incluſiuè interdicuntur nuptiæ,c.progeniem,de conſanguinitate,35.q.2. & 3.& c.non debet,extr.eod.

Quæ cauſa Impulſiua huius prohibitionis?

Eſt propagatio charitatis, vt ait Auguſt. in lib. de ciuitate Dei,15.c.16. Coniunctio maris, & fœminæ, quod attinet ad genus humanum, quoddam charitatis ſeminarium eſt:vt homines ſcilicet, quibus eſſet vtilis, & honeſtiſſima concordia, diuerſarum neceſſitudinum vinculis necterentur.Nec vnus in vno multas haberet neceſſitudines, ſed ſingulæ diffunderen-

tur in ſingulos, & ſic ad conſociationem humanam, communicatione officiorum ſtabiliendam, à plurimis participaretur, c.cùm igitur, 35.q.1. Licèt inter conſanguineos cauſa neceſſitatis, vel vtilitatis, id eſt, bono pacis coniunctiones permittantur, c.quod autem, 35.q.1.

Quid eſt Affinitas?

Affinitas eſt, perſonarum neceſſitudo, ex coitu prouenięns, omni carens ſanguinis parentela. Quæ deſcriptio iure Canonico, quo quilibet coitus affinitati cauſam dat, non autem iure ciuili procedit; eo enim iure affinitas per nuptias legitimas tantùm contrahitur. Vnde dicitur affinitas, quaſi finium vnitas. Duæ enim cognationes, quæ diuerſæ inter ſe ſunt per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationius finem accedit, l.non facilè: §.affines, ff.de gradibus.

Quotuplex Affinitas?

Duplex: legitima & illegitima. Legitima dicitur, quæ per nuptias legitimas contrahitur; illegitima verò, quæ per coniunctionem carnis illicitam inducitur, toto tit.de eo, qui cum conſang.&c.c.nec eam, 35.q.3.

Quæ in affinitatis arbore conſiderantur?

Potiſsimùm affinitatis genera: non enim habet ſtipitem, vel gradus, ſicuti ipſa conſanguinitas: ſed ſecundùm conſanguinitatis gradus dinumeratio affinitatis iudicatur.

Quot ſunt affinitatis genera?

Tria: Primum genus affinitatis eſt, quòd per primam carnis copùlam, ſiue, mediante vna perſona contrahitur. Regula enim eſt, quòd perſona addita perſonæ, per carnis copulam, non gradum, ſed genus attinentiæ mutet. Vnde verſus:

Mutat nupta genus, ſed generata gradus.

Exempli gratia. Ego, & ſoror mea iungimur in primo gradu conſanguinitatis, ſoror legitimè, vel illegitimè à Titio cognoſcitur, & ſic perſona Titij additur per carnis copulam ſorori meæ: hæc igitur carnis copula mutat genus attinentiæ. Quia alio genere attinet mihi ſoror mea, ſcilicet genere conſanguinitatis: alio Titius, videlicet genere affinitatis. Sed non mutat gradum: Quia eo gradu conſanguitatis, quo mihi iungitur ſoror, eodem affinitatis gradu, mihi iungitur Titius. Regula enim generalis eſt. Quoto conſanguinatis gradu mihi iungitur conſanguinea mea, eodem affinitatis gradu hic, qui per carnalem copulam huic accedit, mihi attinet. Qui

gradus

gradus inter affines numerantur, reſpectu conſanguinitatis tantùm, vt c. porrò, 35. q. 5.

Secundū genus affinitatis conſtituitur per perſonam primo generi additam, copula carnali interueniente: vt putà; pone, quòd Titius maritus ſororis meæ, qui eſt mihi in primo genere, & gradu affinitatis, mortua ſorore mea, contrahat cum Caia. Hæc Caia quondam Titio ſororio meo per carnis copulam iuncta mutat genus. Quia cùm Titius attineret mihi primò genere, hæc nunc ſecundo genere affinitatis mihi attinet. Titio igitur demortuo, hanc in vxorem ducere poſſum. Quia tantùm primum genus affinitatis obſtat nuptiis, non autem ſecundum, vel tertium, &c. Tertium genus affinitatis eſt, quod per tertiam carnis copulam, ſiue, tribus perſonis mediantibus, contrahitur: Exempli gratia: pone in iam dicto exemplo, Titium mortuum eſſe, & Caiam alij, putà, Seio nubere. Hic Seius eſt mihi in tertio genere affinitatis: Quia perſona perſonæ ſecundi generis per matrimonialem copulam adiecta, tertium genus affinitatis conſtituit. Vnde hic Seius alteram meam ſororem ducere poteſt. Quia tertium genus affinitatis, quo ego, & ſoror mea Seio iungimur, nuptiis impedimento non eſt.

Quot ſunt affinitatis ordines?

Sunt tres: aſcendentium, deſcendentium, & collateralium, ſicuti de conſanguinitate dictum eſt. Aſcendentium affinium nomina ſunt: veluti ſocer, ſocrus, id eſt mariti, vel vxoris pater, & mater: vitricus, id eſt, præſens maritus matris meæ, à quo ego tamen natus non ſum: nouerca, id eſt, præſens patris mei vxor, quæ me non peperit. Hæc de ſuperioribus. Deſcendētium nomina ſunt: veluti gener, id eſt, filiæ maritus, nurus, id eſt, filij vxor, priuignus, vel priuigna, id eſt, vxoris, vel mariti filius, vel filia, ex alio marito, vel alia vxore ſuſcepti, & vlteriores, &c. Collaterales affines ſunt, qui vel marito, vel vxori conſanguinei ſunt ex tranſuerſa linea iuncti. Eorum autem affinium, qui iuſtis nuptiis parantur, ſpecialia nomina hæc ſunt: videlicet, leuir, qui eſt frater mariti: ſororius, qui eſt vir ſororis: glos, quæ eſt ſoror mariti: fratriſſa, quæ eſt vxor fratris, quæ & ipſa glos rectiùs dicitur. Ianitrices, ſeu Inateres, quæ ſunt duorum fratrum vxores, cap. quòd autem, 35. q. 6. & l. iuriſconſultus, ff. eod. Alij autem ſpecialia nomina non habent, ſed illo conſanguinitatis nomine ferè ſolent appellari: quo nomine, vel gradu ab eo nuncupantur, cuius

cuius cauſa affinitatem contraxerunt: veluti, qui vxori meæ conſobrinus, vel patruelis eſt, is & mihi conſobrinus, vel frater patruelis appellabitur,& ſimilibus.

Quæ eſt differentia inter affinitatis genera,& gradus?

Affinitas, vt ſuprà dixi, propriè gradus non habet, ſed numerantur gradus ex gradibus conſanguinitatis illius, à quo affinitatis cauſa,vel origo trahitur.Genera autem non ex gradibus conſanguinitatis, ſed per carnis copulam inter conſanguineum cognitæ, vel cognoſcentis, & extraneum, qui per carnis coniunctionem accedit, conſtituuntur, & ex perſonarum varietate,& acceſſione propter carnis immixtionem, interueniente,variantur.

Quis Finis,& Effectus?

Sicuti matrimonium inter conſanguineos aſcendentes, & deſcendentes, ratione conſanguinitatis in infinitum prohibitum eſt: ita etiam inter affines aſcendentes, & deſcendentes,cùm hi loco parentum, & liberorum habeantur, perpetuò prohibetur, cap 1.extr.eod.& l.non facilè, §.hoc itaque, ff. de gradibus, &c. vnde inter conſanguineos vxoris meæ, qui ei in recta linea ſunt coniuncti, & me, nuptiæ conſiſtere non poſſunt,dict.cap.1.extr.eodem.Et ſicuti,de iure Canonico,inter conſanguineos tranſuerſales vſque ad quartum gradum conſanguinitatis incluſiuè matrimonium prohibetur:ita quoque inter affines à latere in primo genere affinitatis, non autem in ſecundo,vel tertio genere affinitatis,quibus matrimonium permittitur,nuptiæ ſunt prohibitæ. Olim autem inter illa genera diſtinguebatur. In primo enim genere prohibebantur, vſque ad ſeptimum gradum: ſicut etiam conſanguinitas, cap. de affinitate, & cap. nullum, 35. quæſt.3. Secundi autem generis prohibitio erat vſque ad quartum gradum, c. de propinquis,35.q.3. Tertium denique genus prohibebatur vſq; ad ſecũdum gradum,c.pro duorum,35.q.3. Quibus omnibus per Innocentianam conſtitutionem ſublatis,hodiè primi generis affinitatis prohibitio, vſque ad quartum gradum, incluſiuè tantùm conſtituta,& vſu approbata eſt,c.non debet, extr.eo.ſiue affinitas per legitimas nuptias, ſiue per illicitum, & vetitum coitum contracta ſit, c. ego dixi, 35. q.3.c.diſcretionem,& c.penul.extr.de eo,qui cog.conſang.vx.ſuæ,& cap. præterea,extr.de ſponſalibus. Vnde filius coniugem patrui, vel patrui magni in vxorẽ ducens, vel quidam cum ea, cuius matrem anteà illicita coniunctione cognouit, matrimonium

contrahens,inceſtas cõtrahit nuptias,l.licet,C.de inceſt.nupt. & c.veniens, extr.de eo, qui cog.conſang.vxor. ſuæ,vel ſponſæ, &c. Affinitas autem, quæ eſt inter conſanguineos coniugum vtrinque non impedit nuptias. Hinc eſt,quòd pater, & filius poſſint ducere matrem & filiam, & duo fratres matrem & filiam,ſeu duas ſorores,c.quod ſuper his,extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus,vna dempta.

Quoto gradu altera perſona in linea æquali collateralium diſtat à communi ſtipite,toto gradu inter ſe diſtant.

Quoto gradu lineæ inæqualis collateraliũ remotior diſtat à ſtipite,toto gradu à ſe quoque diſtant perſonæ, Hoſtienſ. in §. qualiter,verſ. quot,& quæ ſunt,hoc tit.

Perſona,de qua quæritur, matrimonium contrahente, ac conſummante, oritur primum genus, & gradus affinitatis, iuxta gradus conſanguinitatis inter virum,& conſanguineos vxoris,& inter vxorem,& conſanguineos viri, §. quod ſuper his, extr. eod.

Quoto gradu conſanguinitatis diſtat quis à conſanguineo ſuo,vel conſanguinea ſua, toto gradu diſtat ab eius vxore, vel marito ipſius,c.de propinquis,35.q.3.

Perſona addita perſonæ per carnis copulam mutat genus attinentiæ,& non gradum, c.fin. §. hac authoritate, 35. q. 3.

Perſona addita perſonæ per carnis propagationem mutat gradum,& non genus,c.porrò,35.q.5.

Sicut de iure canonico inter conſanguineos vſque ad quartum gradum conſanguinitatis incluſiuè matrimonium prohibetur:ita quoque inter affines, c. non debet. extr. eod.

Sicuti matrimonium inter conſanguineos aſcendentes,& deſcendentes,ratione conſanguinitatis, in infinitum prohibitum eſt:ita etiam inter affines aſcendentes, & deſcendentes perpetua eſt coniugij prohibitio, ratione affinitatis, cap.1. extr. eod.

Affini

Affinitas ſuperuentens,de qua ſaltem conſtat per famam, ſoluit ſponſalia de futuro,c.ſuper eo,eod.

Si diſpenſatur cum aliquo vt poſſit contrahere in certo gradu aliàs prohibito:requiritur, quòd vterq́; contrahentium toto gradu diſtet à ſtipite, præſertim ſi hoc habet conſuetudo, c.quod dilectio,extr.eod.

Inter conſanguineos vſque ad 4. gradum nuptiæ, cauſa charitatis propagandæ,ſunt prohibitæ: licèt cauſa neceſſitatis permittantur quandoque, c.1.& c.2.35.q.1.

Copulatio maris, & fœminæ, quod attinet ad genus humanum, quoddam ſeminarium eſt charitatis, cap.cùm igitur, 35. quæſt.1.

Conſanguineorum coniunctiones, quamuis Euangelicis, & Apoſtolicis præceptis non inueniantur prohibitæ, ſunt tamen fugiendæ. Quia eccleſiaſticis inſtitutionibus inueniuntur terminatæ,cap.cùm igitur,35.quæſt.1.in fine.

Non prohibetur ducere vxorem, qui ignoranter inceſtum committit. cap. ſi quis, 35.q.2.& 3.

Sicut ſex ætatibus mundi generatio, & hominis ſtatus finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminatur,ca. conſanguinitas, 35.quæſt.4.

Præceptio Canonum à propria abſtinere conſanguinitate iubet, quamdiu generatio recordatur, aut memoria retinenetur,cap.ad ſedem, §.illa quoque,35.quæſt.5.

Quod legitur, patrem in cauſa filij, nec filium in cauſa patris in teſtes non eſſe recipiendos, in criminalibus cauſis, & contractibus verum eſt: in matrimonio contrahendo, vel diſiungendo ipſius coniugij prærogatiua, quia fauorabilis res eſt, rectè recipiuntur, cap. videtur, in fine, 36. quæſtio.6.

DE FRIGIDIS, ET MALEFICIATIS, ET IMpotentia coëundi.

TITVLVS XV.

Continuatio.

CAuſa finalis matrimonij eſt, procreatio liberorum, & per eam humani generis propagatio, cap. Deus, 31.q.1. Cùm igitur impotens hunc finem non aſſequatur, ad matrimonium contrahendum non admittitur. Quòd ſi de facto contraxerit, idipſum ob coëundi impotentiam, reſcinditur.

Quid eſt coeundi impotentia?

Eſt vitium, natura ipſa nouercante, vel ex accidente contractum, quo quis in procreandi munere, vel alteri carnaliter commiſceri impeditur, cap. ex literis, extra. eodem.

Quotuplex impotentia coeundi?

Duplex: naturalis, & accidentalis. Naturalis vel contingit ratione ætatis: vt eſt in impubere, quæ adueniente ætate, quando ſcilicet natiuæ qualitates, quæ immatura, & nimia humiditate oppreſſæ erant, caleſcere, & vigere incipiunt, eſſe deſinit, §. vnico, 30.q.2. & cap. quod ſedem, extr. eod. Aut contingit in adulto, ratione deprauatæ natiuæ qualitatis: vt ſi vir, propter nimiam frigiditatem, ſit naturaliter impotens: vel mulier ita arcta ſit, vt virum pati non poſſit, tot. tit. extra. eod. Nam nimia frigiditas in viro, & arctatio in muliere: vt ſi pharetram ita habeat anguſtam, & arctam, vt lanceam, ſeu ſagittam viri non poſſit capere, (vt loquitur Specul. hoc tit. nume. 2.) præbent impotentiæ coëundi cauſam, tit. eodem.

Quotuplex accidentalis?

Duplex: violenta, & occulta. Accidentalis violenta dicitur, quæ violenter infertur: vt ſi gladio, vel alio inſtrumento alicui ſint virilia amputata. Occulta tamen eſt, quæ ex maleficio, ſine violentia infertur, cap. ſi per ſortiarias, 33.q.1.

Quis Finis, & Effectus?

1. Impotentia naturalis in maſculo adulto, quæ ob nimiam frigiditatem prouenit; non tantùm impedit matrimonium contrahendum, verùm etiam dirimit contractum, cap. 1. ca. 2. 33. quæſt. 1. 2. Impotentia naturalis in muliere, quæ medicorum

eorum ope curari poterit, nuptiis impedimento non eſt; ſed ſi adhibitis medicamentis iuuari non poſſit: vel poſſit quidem, ſed non abſque graui corporis periculo, & impedit contrahendum, & reſcindit contractum, cap. fraternitatis, §. hoc autem, extra. eod. 3. Impotentialis violentia præſtat impedimentum non tantùm contrahendo, verùm etiam contracto, ſi matrimonium præceſſerit: ſed ſi, durante matrimonio, contingat, non dirimit contractum. Nam ex quo ſemel conſummatum eſt matrimonium, impedimento poſteà ſuperueniente, non facilè reſcindi debet, cap. quod ſedem, 32. quæſt. 6. 4. Occulta accidentalis impotentia impediens matrimonij effectum, ſi perpetua fuerit, & præceſſerit matrimonium, contractum reſcindit, & impedit contrahendum: non autem ſi conſummato matrimonio alterutri coniugum acciderit, cap. ſi per ſortiarias, 33. quæſt. 1.

Quis modus reſcindendi matrimonij?

Si impotentia acciderit violenter viro, & de defectu, vel abſciſſione membri virilis per inſpectionem expertorum virorum, quibus hoc muneris commiſſum fuit, vel alio modo, conſtet, ſtatim diuortium celebrari poterit. Quòd ſi autem acciderit mulieri, vocatis matronis fide dignis, & expertis, quæ ſi, facta inſpectione, ipſam matrem fieri non poſſe aſſerant: vel ſi opus fuerit inſpectione repetita, ſi idem aſſerant, ſtatim dirimetur matrimonium, cap. fin. extra. eod. l. 1. ff. de ventre inſpiciendo, Hoſtienſ. §. qualiter, hoc tit. Si autem de vitio manifeſtè conſtare non poſſit, vel ipſum naturaliter, vel ex alterius maleficio prouenerit, triennij ſpacio cohabitare tenentur, quo elapſo, nec tunc cohabitare voluerint, & iuxta decret. Gregor. mulier per iuſtum iudicium de viro probare potuerit, quòd cum ea coire non poſſit, reſciſſo matrimonio, alij nubat. Verùm, ſi ambo fateantur ſe inuicem non cognouiſſe, cùm ſeptima manu propinquorum, vel vicinorum bonæ famæ, (ſi propinqui defuerint) tactis ſacroſanctis Euangeliis vtérque iureiurando aſſeuerat, quòd nunquam per carnis copulam vna caro effecti fuiſſent: quo facto, mulier ad ſecundas nuptias conuolare poterit, cap. laudabilem, & cap. fin. extra. eodem.

Aduerte tamen, quæ de reſciſſione matrimoniorum dicta ſunt, quòd procedant, ſi alter coniugum ignorans vitium impotentiæ, quo alter laborat, contraxerit. Nam ſi habens exploratum vitium, nihilominùs ipſi matrimonio ſe iunxerit,

vel, impotentia poſtmodùm comperta, ſimul morari conſenſerit, his caſibus reſciſſio facilè non permittetur. Cùm talem mulierem, etſi vxorem habere non poſſit vir, habeat tamen, vt ſororem, cap.laudabilem, extra. eod.exemplo huius, qui cum minore contraxit. Nam licèt ſit obligatus ad expectandum,cap.de illis, extra.de ſponſal.tamen ſi cum alia contrahat,ſubſiſtit matrimonium; tenetur tamen primæ ſponſæ ratione celebrati contractus ſponſaliorum, alimenta, & alia neceſſaria præſtare, Abb.in cap.conſultationi, extra.eod. & cap. laudabilem, extra.de diuor.

DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INterdictum Eccleſiæ.

TITVLVS XVI.

QVicquid contra interdictum, & ordinem Eccleſiæ factum eſt,ratum non haberi,tàm diuinæ,quàm humanæ legis proclamat authoritas,vt dicitur in ca.videtur. 35.quæſt. 2. Igitur illi, qui ratione conſanguinitatis coniungi prohibentur, ſi poſteà contra interdictum Eccleſiæ contraxerint, tamdiù in pœnam contemptæ prohibitionis excommunicationi ſubiiciendi,& ſeparandi ſunt,quouſque conſanguinitatis controuerſia dirimatur: & an matrimonium iure ſubſiſtere poſſit, legitimè cognoſcatur,c.de muliere,extra.eodem. Et hoc quidem verum, ſi iuſta, & legitima ſit prohibitionis cauſa. Nam ſi nulla cauſa ſubſit,nulla etiam prohibitionis habetur ratio,cap.cùm dilecti, extr. de accuſ. Vel ſi cauſa ſubſit, non tamen adeò iuſta, vt dirimendo actui ſubſecuto ſufficere debeat.Vnde,ſi ratione ſponſaliorum de futuro contractorum lis moueatur: etſi contra interdictum Eccleſiæ; appellatione pendente ſequatur matrimonium de præſenti contractum, tamen ob interdictum Eccleſiæ, reſcindi non debet, licèt contemptori in pœnam contempti mandati Eccleſiæ condigna pœnitentia ſit imponenda,cap.ex literis,extra.eod. Et hoc eſt, quod Specul.hoc tit.num.1.dicit, interdictum Eccleſiæ non eſſe tantæ efficaciæ, vt matrimonium contra id contractum, ſi aliàs legitimum fuerit, reſcindatur, cap.1. & cap.2.extr.eod.Niſi impedimentum ſubeſſet perpetuum:tunc enim

enim ſepararetur, non tantùm ratione interdicti, quantùm ratione impedimenti. Et ſic intelligitur, c.tua, extra.de ſponſal. duorum, & cap.contradiximus, 35.quæſt.3. Nec obſtat, capit. penult.extra.de ſponſal.impub. Quia illa clauſula, *irritum*, &c. refertur ad ea, quæ in iudicio fiunt: non ad matrimonium poſt contractum: ergo ſine interdicto, tale matrimonium diſſolui debet.

QVI FILII SINT LEGITIMI.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

Effectus matrimonij eſt, legitimatio ſobolis, ſiue ante, ſiue poſt matrimonium procreatæ. Nam ſi quis ex ea perſona, quam ſola animi deſtinatione concubinam habebat, vel cum qua matrimonium conſiſtere poteſt, liberos ſuſtulerit, matrimonium poſteà ſecutum, liberis naturalibus tantùm legitimationem afferet.

Quid eſt Legitimatio?

Legitimatio eſt, actus legitimus, quo is, qui extra licitas nuptias ex concubitu duarum perſonarum ſolutarum, inter quas legitimum matrimonium conſiſtere poteſt, procreatus eſt, beneficium, ius, & nomen legitimi filij aſſequitur.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt oblatio Curiæ voluntate patris, & filij factæ, reſcriptum Principis, ſubſequens matrimonium, & teſtamenti ius, quo pater filios extra matrimonium procreatos, ſuos eſſe vult. Præſumitur enim hoc ipſo cum concubina domi ſuæ retenta, legitimis liberis non exiſtentibus, contraxiſſe.

Quod Obiectum?

Eſt filius illegitimè natus, qui natalibus reſtituitur: non quilibet, ſed qui naſcitur ex concubina, cum qua matrimonium conſiſtere poterit: Manzeres enim, Spurij vel Nothi, per ſubſequens matrimonium non legitimantur.

Dicitur autem Manzer, qui de ſcorto natus eſt; Nothus, qui ex adulterio: Spurius, qui quidem patrem nominare poteſt: ſed ipſum oſtendere nefas eſt: vt ſunt filij inceſtuoſi, qui ex conſanguinea, & filij presbyterorum. Vnde verſus per Alber. de Roſ.notati in tit.ff. de lib.natural.

Manzeribus ſcortum, ſed mœcha nothis dedit ortum:
Vt ſeges à ſpica, ſic ſpurius eſt ab amica:
Dant naturales, quæ nobis ſunt ſpeciales.

Quæ quidem procedunt, ſi de alia legitimatione, quàm quæ per reſcriptum Principis fit, intelligamus. Poſſunt enim Imperator, vel Papa de plenitudine poteſtatis, non ſolùm naturales; ſed etiam inceſtuoſos, & huiuſmodi generis liberos, ex illicito coitu natos, legitimare, l. qui in prouincia, §. 1. ff. de ritu nupt. & Bart. in l. 2. ff. de verb. oblig.

Quæ Forma?

Forma conſiſtit in vario legitimandi modo, eiúſque requiſitis. Nam aut per oblationem curiæ legitimatio fit: aut per reſcriptum principis: aut per ſubſequens matrimonium, verè, vel præſumptiuè.

Quomodò per oblationem curiæ ſit Legitimatio?

Cùm filius naturalis à patre adhuc viuente, vel animam agente, in teſtamento, vel aliàs curiali ordini offertur: vel cùm filius, patre demortuo, ſeipſum curiæ offert; vel filia naturalis curiali, vel curialibus ciuitatis, ex qua oriundus pater eſt, vel ſub qua vicus, vel poſſeſſio, vnde oritur, conſiſtit: vel eius ciuitatis, quæ principatum totius prouinciæ tenet, matrimonio collocatur. Nihil enim intereſt, vt aiunt Theodoſ. & Valen. Imperatores, vtrùm per filios, an per generos commoditatibus ciuitatum conſulatur, & vtrùm lex faciat curiales, an foueat, quos inuenit, l. 3. C. de naturalibus liberis, &c.

Ad hunc legitimationis modum requiritur, vt oblationi, vel deſponſationi per patrem factæ, filij, vel filiæ cõſentiant. Ratio eſt: Ne inuiti in alienam poteſtatem tranſeant: ſi tamen filij, qui conſentire noluerunt, reperiantur paternarium opum poſſeſſores: licèt eas alienauerint, omnimodò ad cõditionem, in qua pater eos eſſe voluit, amplificatis opibus inuiti accedere coguntur, d. l. 3. §. huiuſmodi, C. de naturalibus liber.

Quomodo per Reſcriptum Principis legitimatur filius naturalis?

Per reſcriptum Principis filius naturalis ſit legitimus: ſi ad preces à patre huius rei gratia Principi datas, reſcribatur, & legitimationis priuilegium liberis naturalibus concedatur. Ad quam legitimationem requiritur, vt concubina, ex qua liberi

liberi procreati ſunt, in rerum natura non ſit; vel ſi adhuc in viuis ſit, aliquod impedimentum obſtet, quò minùs cum ea contrahi poſſit, vt in authent. quibus mo. nat. efficiantur ſui, &c. §. illud tamen. Nam & per reſcriptum Principis filij naturales, legitimi hæredes fieri dicuntur, ſi pater in teſtamento ſuo dixerit, iſtos filios ſibi velle ſuccedere. Et filij poſt mortem eius, teſtamento paterno exhibito, ſupplicauerint Principi. Ad quod ſi reſcribatur: Principis, & legis beneficio, (dummodò patris voluntatem amplectantur filij) ſuí, & legitimi hæredes patri defuncto efficientur, dict. authent. quibus, modis nat. eff. ſui, §. ſi verò is, qui ſolummodò. Ad hunc legitimandi modum etiam pertinet legitimatio,quæ per Comitem Palatinum,vel alium habẽtem poteſtatem legitimandi ab Imperatore, expeditur, & crebriori vſu hodie obſeruatur.

Quomodo per ſubſequens matrimonium Legitimatio inducitur?

Dupliciter: verè, & præſumptiuè. Nam ſi quis concubinam ſuam vxorem ducit,etiam in agone mortis conſtitutus, licèt poſtmodùm, nulla carnis commixtio intercedat, liberi tamen ante matrimonium contractum nati, plenam legitimationem aſſequuntur. Et ſi nullum vitæ periculum immineat,liberóſque durante matrimonio, cum concubina ducta, habeat: ij non melioris conditionis haberi debent, nec priores ab hæreditate paterna excludere poſſunt: cùm per ſubſequens matrimonium omnis turpitudinis cauſa ſublata ſit, gloſſ.in ca.tanta eſt vis.extr.eod.Et gratias agere poſteriores fratribus ſuis ante matrimonium natis debeant: quorum beneficio ipſi ſunt iuſti filij, & nomen, & ordinem conſecuti, l. cùm quis, C. de naturalibus liber. Præſumptiuè legitimatio filiorum fit, cùm pater in teſtamento publicè, vel manu propria ſcripto, habenti ſubſcriptionem trium teſtium fide dignorum, ſiue ſub geſtis monumentorum dixerit, hos filios ſuos eſſe, nec adiecerit naturales, authent.vt liceat matri, & auiæ, §. ad hoc, col. 8. Ad quam præſumptam legitimationem requiritur: vt concubina mater naturalium talis fuerit, quæ in matrimonio haberi, vt vxor legitima, potuerit. 2. Vt nullus filiorum naturalium,& legitimorum exiſtat;hoc enim caſu, præſumptio eſt,matrem matrimonio fuiſſe copulatam, vel in agone mortis, vel tempore conditi teſtamenti eam à patre in vxorem eſſe ductam, dict.authe. §.ſi verò non hæres.

Licèt aliàs, vt per ſubſequens matrimonium legitimatio inducatur, ſiue verè, ſiue præſumptiuè, matrimonium ſuis requiſitis deſtitutum eſſe non debeat.

Quis Finis, & Effectus?

1. Legitimatio, quæ fit per oblationem, vel dationem curiæ, efficit, vt filius ita legitimatus ſubiiciatur patriæ poteſtati, & in paterna hæreditate ſuccedat, tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato, cum aliis liberis legitimis. At aliis aſcendentibus, vt auo; vel collateralibus, vt fratri, vel ſorori, ſuccedere non poteſt. Ratio illa datur: Quia, reſpectu patris, non autem reſpectu aliorum, dicitur legitimatus, §. & quoniam, in authent. quibus modis natur. effic. ſui. 2. Pari ratione ſuccedit legitimatus per reſcriptum Principis: ſed à ſucceſſione bonorum feudalium excluditur, per text. in §. naturales. Si de feu. defun. controuer. ſit inter dominum, & ag. vaſal. Niſi tamen nominatim, & expreſsè ad feuda quoque legitimatus ſit. Et ſi legitimentur per Comitem Palatinum, vel alium habentem poteſtatem legitimandi ab Imperatore, requiritur ſpecialis clauſula legitimandi: *Ad feuda:* non tantùm in priuilegio conceſſionis, ſed etiam in inſtrumento legitimationis: alioqui tales legitimati non ſuccedunt, niſi in allodialibus, prout in ſpecie reſpondit Signoro. de Homod. conſ. 217. num. 4. & 5. Et hanc velut communem refert, & ſequitur Molinæus in 1. part. conſuet. Pariſ. §. 8. gloſ. 1. q. 8. num. 38. 3. Quòd ita legitimati non poſſint ad honores, & dignitates peruenire. Quia ſpurij, vtcunque legitimi efficiantur, remanent tamen infames de facto inter bonos, & graues viros, Alexander in l. ex facto, col. 5. de vulg. & pupil. ſubſt. & latè Chaſſa. in catalogo gloriæ mundi, part. 11. conſ. 15. Et lege Moſaïca, vſque ad decimam generationem, eccleſiam intrare prohibebãtur, c. per venerabilẽ, extr. eod. Et aſſimilari ait Bal. in c. 1. col. 5. extr. de conſtit. & in c. fin. extr. de tranſ. Epiſc. legitimatos homini medicato à morbo, in quo ſemper aliquæ remanent cicatrices. Cùm igitur ita legitimati infames remaneant; infamibus autẽ portæ dignitatũ patere nõ debeant, ſequitur legitimatũ nec in Epiſcopũ promoueri, vt putat Goff. & Hoſtienſ. in §. qualiter. verſ. itẽ quod ſi quo, hoc tit. nec Doctoris titulo inſigniri, nec alio dignitatis genere decorari poſſe, vt notat Mynſing. in obſc. 31. cẽſ. 4. 4. Legitimatus per ſubſequens matrimoniũ, non tãtùm quò ad ius ſuitatis, verùm etiã, quò ad honores, & dignitates natalibus reſtituitur: hoc eſt,

iſti

iſti legitimati iuri patriç poteſtatis ſubiiciũtur,patriq́;,ſiue teſtato,ſiue inteſtato defunctò,ſui hæredes exiſtunt,l.cùm quis, C.de naturalibus liberis,&c.Quod quidem in bonis allodialibus indubitatò procedit:ſed an itidẽ in feudalibus ſuccedant? Et controuertitur,vt notant Hoſt.in c.1.& c.tantæ,& Io.And. ibi.extr.eod. Curt.iun.conſil.136.nume.7.& Pet. à Duen.reg. 350.in 10.limit.verſ.quæ opinio. qui omnes aſſerũt, legitimatos,etiam per ſubſequens matrimonium,excludendos eſſe à ſucceſſione bonorum feudalium. Sed in Camera Imperiali contrarium deciſum eſſe teſtatur Mynſing. obſeru.42.cent.2. iuxta And.de Iſer.Iacob. de Bel.Mart.Lauden.Afflict. & communiter Dd.in cap.1.§.naturales, Si de feud.fu.contr.& Curt. in tract. feud.par.3.6.quæſt.numer.41.& Bald.conſ.129.in 3. par.5. Licèt alio modo legitimatus à dignitatibus arceatur: tamen, per ſubſequens matrimonium legitimatò, nulla conſcendendi dignitatis gradus intercluditur via: poteſt igitur eligi in Epiſcopum, & quauis dignitate pro virtutum meritis ornari, gloſſ. in cap. innotuit, in verb. coniugata, extra. de elect.

Quæ Affinia?

Adoptio, conceſſio iuris aureorum annulorum, natalium reſtitutio, ingenuitas; de quibus habetur in l.1.C.de iure aureorum an.& de nat.reſt.& ff.iiſdem titulis.

Quæ Pugnantia?

Illegitimitas, nefariæ, & inceſtæ nuptiæ: quia ex his nuptiis procreati filij, non legitimantur, niſi de plenitudine poteſtatis: ſubſequens matrimonium illegitimum; diſſenſus filij legitimandi.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Spurij variis pœnis plectuntur. Lex enim Moſaica illos eccleſiam intrare vſque ad decimam generationem prohibet. Canones tales ad ſacros Ordines promoueri vetant. Leges non tantùm eos à ſucceſſione paterna repellunt, ſed etiam neceſſaria alimenta denegant. Nec parentes ad præſtationem talium alimentorum obligatos habere volunt. Quæ tamen iuris ciuilis durities Canonibus, ob naturalem æquitatem, qua homines paris conditionis cenſentur, emenda-

tur, cap. paſce, diſtinct. 86. & cap. per venerabilem, extr. eod. in fine.

Ad docendam prolem illegitimam, non ſufficit probare impedimentum matrimonij, ſi fuit in conſpectu Eccleſiæ contractum, c. peruenit, extr. eod.

Tanta vis eſt matrimonij, vt qui anteà ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur, c. tanta vis eſt, extr. eod.

Licèt de cauſa ciuili inter laicos non cognoſcat Eccleſia: deciſio tamen cauſarum matrimonialium ad eccleſiam ſpectat, c. cauſam, extr. eod.

Quæſtio natiuitatis oppoſita petenti hæreditatem coram iudice ſeculari, eſt ad eccleſiaſticum iudicem tranſmittenda, c. lator, extr. eod.

Statur viri, & mulieris aſſertioni, qui negant aliquem eſſe filium: niſi indiciis, & teſtibus contrarium probetur, c. tranſmiſſæ, extr. eod. & c. per tuas, eod.

Legitimi patri ſuccedunt: & dicuntur legitimi, ex quo publicè in facie occleſiæ contraxerunt parentes: quamuis inter eos matrimonium nòn poſſit eſſe: dummodò alter habeat bonam fidem, nec impedimenti ſibi ſit conſcius, c. cùm inter, & c. ex tenore, extr. eod. c. referente, eod.

QVI MATRIMONIVM ACCVSARE POSSVNT, VEL contra illud teſtari.

TITVLVS XVIII.

Continuatio.

DIuortium regulariter fieri non debet, niſi libello accuſationis oblato, & intentione accuſatoris fundata. Tutiùs enim eſt, contra ſtatuta hominum dimittere coniugatos, quàm

quàm legitimè coniunctos contra ſtatuta Domini ſeparare,c. licèt,extr.de teſtibus.

Quid eſt matrimonij Accuſatio?

Matrimonij accuſatio eſt,explicatio impedim̃eti, ob quod matrimonium conſiſtere inter coniuges non poteſt, ab ipſis coniugibus,vel cõſanguineis,vel extraneis coram competenti iudice,legitimis probationibus facta,c.relatum,extr.eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Voluntas accuſantium matrimonium, quibus hoc de iure licet.

Qui matrimonium accuſare poſſunt?

Huic quæſtioni,ſub diſtinctione reſpondendum eſt. Nam ſi impedimentum, quod matrimonio obiicitur, non ex delicto coniugum:nec cuiuſquam ; præterquàm ipſorum coniugum,interſit, ſed ex defectu proueniat : vt ſi mulier ita ſit arcta, vt cognoſci non poſſit : vel vir ita frigidus , vt coire nequeat : ſoli ipſi coniuges admittuntur ad accuſandum : extraneorum enim non intereſt:quia etiam,illis inuitis,ſimul morari poterunt,c.conſultationi, ext.de frig.& malefi.dummodò caſtè viuant,c.quod Deo, 30.q.5. Item, vbi per errorem petitur diuortium,c.propoſuit,extr.de coniug.ſeruorum. Vel vbi agitur ad thori ſeparationem, propter cõmiſſum adulterium: tunc enim alterius non intereſt : quia ſe poſſunt reconciliare, quolibet inuito,c.quemadmodum,extr.de iureiur.Si verò impedimentum delictum contineat:vt quia aliqui in gradu prohibito , conſanguinitatis, vel affinitatis , vel contraxiſſe, vel contrahere voluiſſe dicantur, tunc, quia actio popularis fit, quilibet ad accuſationem matrimonij admittitur.Hoc tamen ordine ſeruato, vt conſanguinei extraneis, & inter hos ſeniores, & præſtantiores aliis præferantur. Si igitur parentes exiſtunt, hi aliis coniunctis in accuſando præponuntur : his autem non exiſtentibus,ſoror,frater, patruus,auunculus, amita, matertera, & reliqui admittuntur. Et ſi tota progenies defecerit,ab antiquioribus,& præſtantioribus teſtimonium accuſationis perquiri poterit,vt teſtatur Fabianus in c.conſanguineos,35.quæſt.6. Ratio huius eſt : vt habetur in cap.videtur, 35.quæſt.6.Quia horum intereſt matrimonium reſcindi, vel non : Deinde, quia aliis melius ſcire veritatem præſumuntur. Ergò rectiſſimè in accuſationem, vel teſtificationem matrimonij,vel coniungendi,vel diſiungendi recipiuntur,d.cap.videtur,35.q.6.

Quod

Quod Obiectum?

Matrimonium,quod ob impedimentum conſanguinitatis, affinitatis, vel alium defectum petitur reſcindendum, cap.1. extr.eod.

Quæ Forma?

Vt is, qui matrimonium accuſare poteſt, & aliquos propter propinquitatis cognationem ſeparari petit,non per chartulæ conſcriptionem; ſed propria voce,hoc faciat,& duobus, vel tribus eiuſdem conſanguinitatis teſtibus adhibitis,vel totidem ſenioribus, & honeſtioribus eiuſdem loci impedimentum coram Epiſcopo, vel competenti iudice cum præſtiti iuriſiurandi religione, iuxta formam in c.de parentela, 35.q.6. vel alio modo legitimo comprobet, d.c.1. à nobis,c.videtur, 35.q.6. Circa hæc notanda ſunt tria. 1. Quòd non tantùm extranei, verùm proximi conſanguinei, & parentes in teſtificationem admittantur. Quod enim aliàs legitur, patrem in cauſa filij,& filium in cauſa patris, ad teſtificandum non recipiendos,in criminalibus cauſis & contractibus procedit: non autem in cauſa matrimonij contrahendi, vel diſiungendi:hoc enim caſu, ipſius coniugij prærogatiua, quæ res fauorabilis eſt, licitè recipiuntur, cap.videtur, 35.q.6. in fine. 2. Quòd in cauſa matrimoniali idem poſſit eſſe accuſator,& teſtis,cap. ſi duo, 35.quæſt.6.& cap.prætereà,extr.de teſtibus.Diſtingue tamen,vt Specul.in §.notandum, verſicul. in cauſa, hoc titul. 3. Quòd accuſator, vel teſtis iuramentum præſtare debeat, quòd neque gratia,neque pretio, neque timore, vel odio alicuius contra eos, de quorum coniugio agitur, dicat: ſed potiùs, quia credat ita verum eſſe, & ita ſe à ſuis anteceſſoribus audiuiſſe, c.de parentela illa, quam dicunt eſſe, & c.de parentela illa, vnde nos, 35.q.6.

Quis Finis, & Effectus?

Eſt reſciſſio ipſius matrimonij,impedimento, quod obſtabat,legitimè probato,c.conſanguineos, 35.q.6. Iudex tamen, antequàm diuortij ſententiam pronuntiet, omnes circumſtantias diligenter perpendere debet: an accuſator, & teſtis ſint ſuſpecti,& ob id repellendi:An coniuges ſe diligant verè; vt num eorum confeſſio cum aliis adminiculis præiudicet in primo,& ſecundo gradu:An fictè,vt tunc nullam præſumptionem inducat, c.de illa, extr.de eo, qui cog.conſ.vxo.ſuæ, &c. Item,an fama de hoc increbuerit,quæ adminiculum præbeat, c.cùm in tua, extr.de deſponſ. Quòd ſi totum negotium ambigui

biguitate ita fuerit obſcuratum, vt aperta veritas erui non poſſit, tutius erit pro matrimonio iudicare, cap.licèt, extr. de teſtamenti.

Quæ Affinia?

Officium iudicis. Quia iudex etiam nullo exiſtente accuſatore, citatis his, quorum intereſt, nefarias, & inceſtas nuptias manifeſtè contractas diſſoluere poteſt, c.porrò, extr.de diuortiis, c.1, extr.de offic.ordi. & c.qualiter, extr.de accuſat. Et denuntiatio, quæ tam in ſcriptis, quàm ſine ſcriptis fieri poteſt, Et differt bifariàm ab accuſatione. 1. Quòd accuſatio habeat locum in matrimonio contracto: ſed denuntiatio in matrimonio contrahendo. 2. Quòd accuſatio fiat viua voce, & ſine ſcriptis, vel tutiùs & commodiùs voce, quàm ſcriptis, c. à nobis, extr.eod. Sed renuntiatio, licèt vtroque modo fiat, tutiùs tamen in ſcriptis, quàm ſine ſcriptis, fieri contingit, c.literas, extr.de reſtit. ſpoliatorum, & dict.cap. à nobis, extr. eod. Dicitur autem denuntiatio, qua Epiſcopo, vel Officiali impedimentum contrahendi matrimonij in ſcriptis, vel ſine ſcriptis, indicatur, Spec.in §.debet in forma denuntiationis, hoc tit.&c.

Quæ Pugnantia?

Iniuſtitia matrimonij contracti, nullitas matrimonij, furtiua, & clandeſtina accuſatio, corruptio accuſatoris, & alij modi, quibus accuſare contendens, ab accuſatione repellitur: vt ſunt. 1. Si accuſator ſit extraneus, & conſanguinei exiſtant. 2. Si excommunicatus. 3. Si nec matrimonium, vel ſponſalia ſint contracta; forſitan ætate, vel alia cauſa prohibente, cap.ad diſſoluendam, extr. de deſponſ.impu. 4. Si clàm, & non publicè accuſet, vel non propria voce: ſed per ſcripturam accuſationem depromat, dict.cap.à nobis, eod. 5. Si iurare recuſet iuxta formam in cap. de parentela, 35.quæſt.6. præſcriptam, & cap.inquiſitionis, extr.de accuſ. 6. Si turpis quæſtus gratia ad accuſationem procedat, c.ſignificante, extr. eod. 7. Si malo zelo moueatur, & odio coniugum, ad accuſandum prorumpat, d.c.de parentela, & c.cùm dilectus, extr.de accuſ. 8. Si accuſator ſit periurus, & infamis, c.cùm oporteat, extr.de accuſ. 9. Si denuntiationis tempore tacuerit: niſi denuntiationem probabiliter ignorauerit, vel ex cauſa (quorum quædam in c.fin.ext.eo.recenſentur) accuſationem opponere impeditus fuerit: vel iuret, ſe de nouo didiciſſe. Et quòd non obiiciat illam malitioſè; vt colligitur ex Innoc.conſtitutione, c.cùm in tua, extr.eod.

DE

DE DIVORTIIS.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

PRobato coram iudice competenti legitimo matrimonij impedimento, ferenda eſt diuortij ſententia. Quod quidem diuortium cum matrimonio pugnare, ſupra dictum eſt.

Quid eſt Diuortium?

Diuortium eſt, legitima mariti, & vxoris ſeparatio, apud competentem iudicem, cum cauſæ cognitione, & ſufficiente eius probatione, facta, Panorm.in c.ex conqueſtione, extr.de reſt.ſpoliat.

Vnde dicitur Diuortium?

Diuortium, teſte I.C.Caio, dicitur à diuerſitate mentium: vel quia in diuerſas partes eunt;qui diſtrahunt matrimonium, l.diuortium,ff.de diuort.& repud.

Quotuplex Diuortium?

Duplex, thori, & fœderis matrimonialis. Quò ad thorum, diuortium contingit,cùm cohabitatio,vel conuerſatio mutua coniugum ad tempus, vel nulla temporis habita ratione interdicitur,c.dixit Dominus, 32.q.1. Quò ad fœdus matrimoniale,diſſoluitur matrimonium:ſi quò ad eius ſubſtãtiam, penitùs,& in perpetuum reſcinditur,c.interfectores, 33.q.2.

Quæ cauſa Efficiens?

Iure ciuili voluntas diuertentis,perpetuam conſtituere diſſentionem volentis,& iure canonico decretum iudicis. Nam quod calore iracundiæ vel fit,vel dicitur,non priùs ratum eſt, quàm perſeuerantia apparuerit,animi iudicium fuiſſe. Ideoque per calorem miſſo repudio, ſi breui reuerſa vxor fuerit, nec diuertiſſe eam videri, putat Paulus l. 3.ff. eod. Sed cùm iure Pontificio diuortium abſque ſufficienti cauſarum cognitione non permittatur, decreto iudicis ad declarandam illam coniugum diſſentionem, & diuortij publicationem opus erit: licèt etiam ob impedimentum conſanguinitatis, vel affinitatis, coniugibus etiam cohabitare volentibus, diuortium fiat.

Quod Obiectum?

Matrimonium,quod ob impedimentum conſanguinitatis, vel

vel affinitatis, vel alium defectum reſcindi petitur.

Quæ Forma?

Vt iudex cum cauſæ legitimæ cognitione, & ſufficienti eius probatione, ab ipſis propinquis, vel extraneis facta, matrimonium illegitimè contractum, iuxta formam in cap. ab iſto die, 35. q. 6. reſcindat.

Quæ ſunt iuſtæ diuortij cauſæ?

Iure antiquo variæ erant matrimonij reſcindendi cauſæ, ita vt etiam ob malos mores, vxor repudiari potuerit. Putà, ſi ſingulis diebus ſe inebriaret, ſingulis noctibus in lecto mingere ſoleret, vel alia turpiora patraret, l. fin. C. de diuort. & repud. Sed iudicio de moribus ſublato, certæ ſunt à Iuſtiniano diuortij cauſæ inductæ, l. conſenſu, C. eod. Quæ, quia leues, non facilè debeant reſciſſioni legitimè contracti matrimonij cauſam præbere. Iure Pontificio quinque tantùm approbantur diuortij cauſæ.

Quæ eſt prima diuortij cauſa?

Infidelitas. Cùm enim alter infidelium coniugum ad fidem Catholicam conuertatur, altero vel nullo modo, vel non ſine blaſphemia diuini nominis, vel ſine mortali peccato, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad ſecunda, ſi voluerit, vota tranſibit. Et in hoc caſu intelligimus quod ait Apoſtol. ad Corinth. 7. Si infidelis diſcedit, diſcedat: non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater, vel ſoror eiuſdem; & Canon. in quo dicitur, contumelia creatoris ſolui ius matrimonij circa eum, qui relinquitur, cap. quanto, extr. eod. Si verò alter coniugum fidelium vel labatur in hæreſim, vel tranſeat ad gentilitatis errorem, non poteſt is, qui relinquitur, viuente infideli, contrahere: licèt hoc caſu maior appareat contumelia Creatoris. Nam etſi matrimonium verum inter infideles exiſtat: non tamen eſt ratum. Coniugium enim triplex eſſe aſſeritur in c. ſi quis Iudaicæ, 28. q. 1. Aliud enim legitimum, & non ratum: aliud ratum & non legitimum: aliud legitimum & ratum. Legitimum coniugium eſt, quod legali inſtitutionē, vel prouinciæ moribus contrahitur; hoc inter infideles ratum non eſt. Quia non eſt firmum, & inuiolabile coniugium eorum; dato enim libello repudij, licet eis recedere ab inuicem, & ad alias nuptias conuolare. Inter fideles verò ratum coniugiũ eſt, quia cõiugia ſemel initiata, & impleta inter eos vlterius ſolui non poſſunt. Horum quædam ſunt legitima: veluti cùm vxor à parentibus traditur, à ſponſo dotatur, & à ſacerdote benedici

dicitur: hæc coniugia legitima,& rata appellantur. Morum verò coniugia, quæ contemptis omnibus illis ſolennitatibus, ſolo affectu aliquam ſibi in coniugem copulant. Huiuſcemodi coniugium non legitimum, ſed ratum tantummodò eſſe creditur, dict.c.ſi quis, 28.q.1. Cùm igitur inter fideles legitimum & ratum ſemel extiterit matrimonium, per ſubuenientem infidelitatem, vel apoſtaſiam alterius coniugum, diſſolui non debet. Ratio habetur in d.c.quantò, extr.eod. Quia ſacramentum fidei, quod ſemel eſt admiſſum, nunquàm amittitur, ſed ratum efficit coniugij ſacramentum, vt ipſum in coniugibus, illo durante, perduret. Nec obſtat: quòd fidelis relictus, non debeat iure ſuo ſine culpa priuari. Hoc enim ob id introductum eſt, vt omnis fraudis committendæ occaſio præcidatur, ſimulantibus forſitan ipſis coniugibus, ſi ſibi inuicem diſplicerent, hæreſim; cuius prætextu facilè diuortium peterent, & hæc, Innocentiana conſtitutione, d. c. quantò, traduntur; cum qua conuenit Gratiani diſtinctio, in c. ſi infidelis, 28.q. 2. Aliud, inquit, eſt dimittere volentem cohabitare, aliud diſcedentem non ſequi. Volentem quidem cohabitare, licet quidem dimittere: ſed non ea viuente, aliam ſuperinducere: diſcedentem verò ſequi non oportet, & ea viuente, aliam ducere licet: Verùm hoc non, niſi de his intelligendum eſt, qui in infidelitate copulati ſunt. Cæterùm, ſi ad fidem vterque fidelis matrimonio iunctus eſt, & tractu temporis alter eorum à fide diſceſſerit, & odio fidei Chriſtianæ coniugem dereliquerit: derelictus diſcedentem non comitabitur: non tamen illa viuente, alteram ducere poterit. Quia ratum coniugium fuerat inter eos, quod nullo modo, fidei defectu ſuperueniente, ſolui poterit, d.c.ſi infidelis, 28.q.2.& per tot.28.q.1.

Quæ eſt ſecunda cauſa diuortij?

Adulterium, ſeu fornicatio: ob quam coniuges ita ſeparantur, vt ne maritus quidem adulteram vxorem, etiam emendatam, recipere compellatur: etiamſi ei occaſionem committendi adulterij dediſſet, c.ex literis, extr.eod. Non enim paupertatis, vel alterius incommodi prætextu, turpiter ſe gerere debuit, c.ita ne, 32.quæſt.5. An autem ob ſterilitatem vxoris liceat marito, viuente vxore, filios quærere ex ancilla? Hæc queſtio habetur in Decretis, 32.q.4.& dicitur quòd nullo modo. Ratio: Satius enim eſt abſque liberis defungi, quàm ex illicito concubitu ſtirpem quærere, c. ſicut ſatius eſt, 32.q.4. Nec obſtat exemplum Abrahæ: qui propter ſterilitatem vxoris

ris ſuæ Saræ, ſobolis procreandæ gratia, ſe Agar Ægyptiacæ iunxit. Et Iacob; qui cùm ex Rachele filios habere non poſſet, ex ancilla ſibi ſuſcitauit, Geneſ. 30. cap. Nam ante legem Moyſi adulterium non fuit expreſsè, & in ſpecie interdictum: ſicuti nulla alia rei damnatio fuit. Cùm pœna criminis ex tempore legis, quæ crimen vetuit, proceſſerit. Deinde non vagæ libidinis explendæ, ſed quærendæ poſteritatis, & ſobolis propagandæ ſtudio, ancillarum contubernio coniugalem poſthabuerint thorum, cap. dixit, 32. quæſt. 4. Sicuti etiam alij patriarchæ non explendæ libidinis deſiderio; ſed numeroſæ prolis cauſa, coniunctione plurium vxorum vſi ſunt, cap. obiiciuntur. 32. quæſt. 4. Cùm igitur ratione ſobolis procreandæ non ſint committenda adulteria, cap. ſic non ſunt, 32. quæſt. 4. Imò potiùs oportet maritum, cùm caput vxoris ſit, & virtute vincere, & exemplo regere vxorem, cap. non mœchaberis, & cap. indignatur, 32. q. 6. Decorum enim eſt, & iuſtum, vt qualem vxorem deſiderat, talem eidem ſe præbeat, & ab omni coniunctione illicita abſtineat, cap. ſi ducturi, 32. quæſt. 6. In tantùm, vt ſi ſecùs fecerit, vxorem fornicationis cauſa nullo modo dimittere poſſit, & grauiùs in eo adulterij crimen, quàm in vxore coërceatur, cap. nihil iniquius, & cap. indignantur, 32. quæſt. 6.

Sunt autem quinque caſus, quibus propter adulterium, diuortium fieri non poteſt. 1. Si vtérque coniugum de adulterio conuincatur: cùm enim delicta mutua compenſatione tollantur, criminis fit compenſatio, cap. ſignificari, & cap. ſeq. extra. eod. Iniquum enim eſt, vt quis de alio iudicare velit, & de ſe iudicari nolit, cap. iniquum eſt, 32. quęſt. 6. Iudici tamen, per hanc compenſationom puniendi poteſtas, vel vindicta publica non adimitur. 2. Si maritus ipſemet vxorem ſuam proſtituat: obſtat enim illi exceptio, vel replicatio lenocinij, cap. diſcretionem, extra. de eo, qui cog. conſang. 3. Si vxor dolo caret, nec habet fornicationis, vel adulterij committendi animum; vt ſi vxor nupſerit alteri credens priorem maritum eſſe mortuũ: nam priore reuerſo, cogitur deſerere ſecundum, & redire ad priorem, cap. cùm per bellicam, 34. quæſt. 1. & 2. niſi poſt ipſius reditum, ſciens apud ſecundum remanſerit, cap. Dominus, extra. de ſecundis nup. vel per errorem cognita fuerit ab alio, quē putabat proprium eſſe maritum, cap. in lectum, 34. quæſt. 2. 4. Si per vim fuerit compreſſa, ca. propoſito, 22. quæſt. 5. 5. Si reconciliauit eam ſibi maritus poſt adulterium commiſſum, vel eam adulteram, ſcienter retinet,

cap.1.2.& 3.32.queſt.1.Notandum tamen hoc loco eſt,quòd Canones ob adulterium,vel fornicationem,vinculum matrimonij non diſſolui, ſed conſuetudine tantùm menſæ, & thori,ſeparari aſſerant, cap.interueniente, & cap. Apoſtolus, 32. quæſt. 7. Ob id neutri coniugum ad alias nuptias tranſeundi facultatem concedunt, cap.omnes, cap.quemadmodum, 32. quæſt.7.& cap. fin.extra.eodem.

Quæ eſt tertia cauſa Diuortij?

Impotentia coëundi: quæ in viro dicitur nimia frigiditas: in fœmina autem arctatio:Si quis igitur ignarus virginem in vxorem duxerit,quæ adeò arcta ſit,vt mulier fieri non poſſit: vel ſimile vitium à natura cõtraxerit, vt ope medicorum non poſſit adiuuari. Aut mulier viro nupſerit,qui ſit adeò frigidæ naturæ, vt eidem carnaliter commiſceri non poſſit: poterunt inuicem ſeparari, & qui matrimonio aptus erit, ad ſecundas nuptias liberè tranſitum facere, ſup.tot.tit.de frig.& malef.& per tot. 33.quæſt.1.de qua materia ſuprà latiùs dixi.

Quæ eſt quarta cauſa Diuortij?

Machinatio mortis. Cùm enim maritus ſæuitia, vel veneno,vel fuſtibus, & gladio vitæ vxoris inſidiatur, poterit vxor thori ſeparationem petere,cap.1.& ca.2.extr.eod.Cùm etiam iniuſtè à viro verberata poſſit aufugere, Dd. in cap.ex tranſmiſſa, extra. de reſtit. ſpol. Et ſi ob iuſtam cauſam, non tamen diuortio legitimè facto, diſceſſerit,repetenti viro, cuius ſæuitiam vereatur, non reſtituitur: niſi præſtita cautione, quòd reſtitutæ nullam violentiam inferet. Quòd ſi tanta ſit viri ſæuitia, vt vxori timenti de ſufficiente ſecuritate prouideri nequeat, vſque ad cauſæ deciſionem alicui probæ,& honeſtæ mulieri cuſtodienda committitur, cap. benedictio, 33. q.1.& Abb.in cap.literas, & cap. ex tranſmiſſa, extra.de reſtitut.ſpoliatorum, cap. ſeculares, 33.quæſt.2.

Quæ eſt quinta cauſa Diuortij?

Tradunt Canones aliam reſcindendi matrimonij cauſam: ſcilicet ingreſſum monaſterij,vtriúſque coniugum libera voluntate,& conſenſu factum, toto tit.ſuprà de conuerſ. coniugato. Si igitur maritus,conſentiente vxore, & continentiam perpetuam promittente, vel vtérque coniugum religionem ingrediatur,matrimonij legitimè contracti ſeparatio fieri dicitur,cap.dudum,extra.de conuerſ.coniugatorum.

Quis

Quis Finis, & Effectus?

1. Si matrimonij vinculum ex cauſa fuerit diſſolutum, deſinunt eſſe coniuges; & dos ipſi mulieri, vel iis, quibus debetur, vnà cum parte bonorum, illis durante matrimonio communiter obuentorum reſtituitur, cap. ſignificauit, & cap. mulieres, extra. de donat. inter virum, & vxor. niſi vxor cauſam diuortij dediſſet: quo caſu perdit dotem, & maritus eam lucratur, cap. plerumque, extr. de donat. inter vir. & vxor. Niſi eſſet profectitia dos, quæ ſoluto per diuortium, vel mortem alterius coniugum, reuertitur ad patrem, l. conſenſu, §. ſi verò cauſam, C. eodem. Quæ diſtinctio dotis in perſona vxoris habet etiam locũ in donatione propter nuptias, in perſona mariti, Hoſtienſ. eod. tit. 2. Quòd liberè ad ſecunda vota tranſire, vel religionem, altera parte inuita, intrare poſſint, capit. Agathoſa, 27. quæſt. 2. Secùs eſt, ſi quò ad thorum tantùm diuortium ſit celebratum; eo enim caſu cùm coniuges maneant, neutri, altero coniuge viuente, contrahere permittitur, cap. quantò, extra. eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Punitur affectus, licèt non ſequatur effectus, cap. 1. extra. de præſumpt.

Animus, & propoſitum diſtinguunt maleficia.

Non debet quis delictum committere propter bonum ſpirituale, quod inde ſequitur. Nec enim bonum aliquod ſecutum, præcedens delictum, vel pœnam eius abolet, cap. quod aĩt, diſt. 1. cap. ſi dicat, 33. quæſt. 5.

Cum ea, quam quis, vxore viuente, cognouit, non ſub ſpecie matrimonij, defuncta vxore, poteſt quis contrahere, ſi neuter ipſorum machinatus eſt in necem prædefunctæ vxoris, capit. laudabilem, extr. de conuerſ. infidel.

Agenti petitorio ad coniugem, obſtat conſanguinitatis exceptio: ſecus ſi poſſeſſorio, quia antequam de exceptione cognoſcatur, plenaria reſtitutio eſt facienda: niſi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu: quo caſu fiet reſtitutio quò ad alia, non quò ad copulam, Abbas in cap. literas, extr. de reſtit. ſpoliatorum.

Paria delicta mutua compenſatione tolluntur, cap. nihil, 32. quæſt. 6.

Ob ſterilitatem vxoris non licet progeniem ex ancilla quærere, cap.1.32.quæſt.4.

Sanctius eſt abſque liberis defungi, quàm ex illicito coitu ſtirpem quærere,cap.ſicut,32.q.4.

Naturales filij dicuntur ingenuarum concubinarum filij,quos ſola natura genuit,non honeſtas coniugij: hi verò,qui non ſunt de legitimo coniugio, matrem potiùs, quàm patrem ſequuntur, cap.liberi, 32.q.4.

Adulteria non ſunt facienda,etiam voluntate generandi filios, cap.ſic non ſunt,32.q.4.

Liberorum procreatio in matrimonio laudatur, ſed meretricia voluptas, etiam in vxore damnatur, cap. liberorum, 32. quæſt. 4.

Viduæ priuſquàm continentiam profiteantur, ſi nubere volunt, illis nubant, quos propria voluntate velint habere maritos, cap.viduæ, 27.quæſt.1.

Nuptiarum bonum ſemper quidem bonum eſt: ſed in populo Dei fuit aliquando legis obſequium, nunc eſt infirmitatis remedium: in quibuſdam verò humanitatis ſolatium, cap.nuptiarum, 27. quæſt.1.

Filiorum procreationi operam dare, non canino more per vſum promiſcuum fœminarum: ſed honeſto ordine coniugali,eſt probandus affectus,dict.cap.nuptiarum,27.q.1.

Illa mulier ad matrimonium non pertinet,cum qua commixtio ſexus non docetur fuiſſe,cap.non eſt,27.quæſt.2.& ca. cùm ſocietas,eodem.

Cauſa religionis coniugia legitimè contracta, ſolui non debent, cap. ſunt qui,27.quæſt.2.

Cùm initiatur coniugium,coniugij nomen adſciſcitur: non cùm puella viri admixtione cognoſcitur, cap. cùm initiatur, 27. quæſtion.2.

In omni matrimonio coniunctio intelligitur ſpiritualis,

quam

quam confirmat, & perficit coniunctio, & coniunctorum commixtio corporalis, ca. in omni, 27. q. 2. c. quapropter, eod.

Raptus, & illicitus coitus à corrumpẽdo dictus: Vnde qui raptu potitur, ſtupro fruitur, cap. raptus, 27. q. 2.

Deſponſatam puellam non licet parentibus alij tradere, cap. de coniugali, 27. quæſt. 2.

Duobus modis dicitur fides, pactionis & conſenſus, cap. duobus, 27. quæſt. 2.

Coniugium inter infideles non exiſtit. Quia omne, quod non ex fide eſt, peccatum eſt: coniunctio autem infidelium, non eſt ex fide, ideò peccatum eſt, cap. quòd autem, 31. q. 1.

Non ſolùm mœchatur, qui carnem ſuam coinquinat, ſed etiam qui ſimulachrum facit, cap. non ſolùm, 28. q. 1.

Ab infidelibus coniugibus licet recedere, ſed non expedit, cap. ſic enim, 28. quæſt. 1.

Qui de ſacro fonte ſuſcipitur, filius eſt eius, à quo ſuſcipitur, cap. ita diligere, 20. quæſt. 3.

Per adoptionem quæſita fraternitas, eouſque impedit nuptias, donec manet adoptio, cap. per adoptionem, 30. q. 3.

Aliud eſt præcipere, aliud permittere. Quod enim permittimus, nolentes præcipimus: quia malas hominum voluntates omnino prohibere non poſſumus, capit. hac ratione, 31. quæſt. 1.

Vt vitetur periculum fornicationis, matrimonia conceduntur, cap. quomodo, 31. quæſt. 1.

Quorum vnum corpus eſt, vnus debet etiam eſſe animus, cap. de neptis, 31. quæſt. 2.

Patronus turpitudinis eſt, qui vxorem ſuam adulteram dimittere noluerit: poteſt tamen peracta pœnitentia ſibi reconciliari, cap. ſicut, & ca. quòd autem, 32. q. 1.

Pudor eſt, fœminas nuptiarum præmia non habere. Qui tamen non cauſa procreandæ ſobolis, ſed explendæ libidinis ſibi inuicem copulantur, non tam coniuges, quàm fornicarij videntur, cap. pudor, 32. quæſt. 2.

Quicquid inter ſe coniugati immodeſtum, inuerecundum, ſordidúmve gerunt, vitium eſt hominum, non culpa nuptiarum, cap.quicquid, 32.q.2.

Concubinæ ad tempis adhibitæ, nec, etiamſi cauſa filiorum concumbant, iuſtum faciunt concubinatum ſuum: ſic è contrariò illi, qui coniugali affectu ſibi copulantur, quòd, etiamſi non cauſa procreandorum filiorum, ſed explendæ libidinis, conueniunt, non ideò fornicarij, ſed coniuges appellantur, cap.concubinæ, 32. quæſt.2.

Fornicarij ſunt, non coniuges, qui ſterilitatis venena procurant, cap.aliquando, 32.q.2.

Anima non poteſt dici viua in corpore, quod ſenſu caret: ergò non eſt homicida, qui abortum procurat, antequàm anima corpori ſit infuſa, cap.quòd verò, 32.q.2.

Corpus non coinquinatur, niſi mens conſenſerit, cap.quòd autem, 32. q. 5. Vnde dicitur corpus non poſſe corrumpi, niſi priùs corruptus fuerit animus. Munda namque à contagione anima, caro non peccat, cap.poteſt, 32.q.5.

Nec peccatum, nec iuſtitia ex opere ſine voluntate perficitur, cap.ſicut, 32.q.5.

In vtroque ſexu adulterium pari ratione punitur, capit. quicquid, 32.quæſt.6.

Iniquum eſt, vt quis de alio iudicare velit, & iudicari de ſe nolit.

Nulla ratione vinculum coniugij fornicatione diſſolui poterit, cap.interueniente, 32.q.7.

Minus eſt ſecundum naturam coire, quàm contra naturam delinquere, cap.offerebat, 32.q.7.

Vſus naturalis, & licitus eſt, ſicut in coniugio: & illicitus, ſicut in adulterio. Contra naturam verò ſemper illicitus eſt, & proculdubiò flagitioſior, atque turpior, cap.vſus, 32.q.7.

Impoſſibilitas reddendi debitum, vinculum ſoluit coniugale, cap.ſi quis, §. ecce, 33.quæſt.1.

DE DONATIONIBVS INTER VIRVM, ET VXOREM: ET de dote poſt diuortium reſtituenda.

TITVLVS XX.

Continuatio.

ADiacent matrimonio donatio propter nuptias, & dos: quia dos ſine matrimonio eſſe non poteſt; ſed matrimonij, morte alterutrius coniugum, vel diuortio, contingens reſciſſio, earum reſtitutionem, vel amiſſionem, prout diuortio culpa datur, inducit. Eſt igitur diuortij effectus, reſtitutio, vel amiſſio donationis propter nuptias, vel dotis.

Quæ dicitur donatio inter virum, & vxorem: & quotuplex?

Donatio inter virum, & vxorem dicitur hîc donatio ob cauſam. Et eſt triplex: ſcilicet dos, & donatio propter nuptias, & ſponſalitia largitas.

Quid eſt dos?

Dos, ſecundum Bart. in rub. ſol. matr. eſt quoddam vniuerſale, in ſe continens id, quod à muliere, vel eius nomine traditur marito, eiúſve patri ad onera matrimonij ſuſtinenda, Bart. in tract. dot. part. 2.

Vnde dicitur dos?

Dos dicitur à dando. Vnde Varro dotem definit, eſſe pecuniam, nuptiarum cauſa datam.

Quotuplex dos?

Dos à cauſa efficiente, obiecto, forma, & effectu varia dicitur. A cauſa quidem efficiente, vel profectitia, vel aduentitia. Profectitia eſt, quæ à patre, vel parente, de bonis, vel facto eius, profecta eſt, vt ait Vlp. in l. profectitia. 5. ff. de iure dot. Pater enim filiam, pro rerum ſuarum viribus, dotare copellitur. Aduentitia verò dicitur, quam nemo ex paternis bonis, ſed quidam extraneus alicunde dedit, d. l. 5. ff. de iure dot. Ab obiecto dos dicitur vera, vel putatiua. Vera, ſi matrimonium, quod reſpicit ipſa dos, iure ſubſiſtat: Putatiua autem, ſi non ſubſiſtat, cuius cauſa data dos eſt, l. dotis, ff. de iure dot. & l. fin.

ff.de cond.cauſa da. A forma, & effectu dos dicitur vel confeſſata, vel numerata, vel cauta, vel promiſſa, tot.tit.C.de dot. cauta non numerata, & tit.de dotis promiſſ.

Quæ cauſa efficiens dotis?

Ius gentium, ex quo originem habet dotis conſtitutio, & conſenſus dantis. Quia dos, nudo pacto promiſſa, peti poteſt, l.ad exactionem, C.de dotis promiſſ.

Quæ Materia?

Res mobiles, immobiles, corporales & incorporales. Nec refert, an vſu conſumãtur, vel non æſtimatæ in dotem dentur, vel inæſtimatæ. Licèt in effectu inter hæc magna appareat differentia, l.vni.§.cùm autem, C.de rei vxo.act.l.2.C.de act.l. res, quas, C.de iure dot. Imò, nulla lege prohibitum eſt, vniuerſa bona marito in dotem dari, l.etſi dotis, C.de iure dot.

Quæ Forma?

Vt dos nudo pacto, vel ſtipulatione, purè, vel ſecundum arbitrium alterius conſtituatur, rebúſque in dotem datis, maritus quaſi dominus ſubtili quadam iuris fictione, remanente tamen naturaliter, & verè earum dominio penes vxorem, ſi res dotales inæſtimatæ ſint: vel ſi æſtimatæ ſint, vt verus dominus, ob onera matrimonij vtatur, fruatur, eáſque pro libito diſponat, & adminiſtret: donec ipſum matrimonium diuortio, vel morte alterutrius fuerit diſſolutum, l. doce ancillam, C.de rei vind.l.in reb.l.quotiens, l.pro oneribus, C.de iur.dot.

Quæ cauſa Impulſiua conſtituendæ dotis?

Ipſa æquitas. Cùm enim, vt ait Vlp.. in l. dotis, ff.de iure dot. maritus onera matrimonij ſubeat, æquum eſt, vt in hoc ſubleuetur, d. l.dotis.

Quis Finis?

Vt conſtantis matrimonij onera tantò faciliùs tolerare poſſit maritus; ob id non tantùm ipſa dos, verùm etiam dotis fructus ad maritum, durante matrimonio pertinent. Vnde Paulus: Dotis cauſa perpetua eſt, & cum voto eius, qui dat, ita contrahitur, vt ſemper apud maritum ſit; l.dotis, ff.de iure dot. & Vlpian.in l.dotis fructum, ff.de iure dot. ait: Dotis fructum apud maritum pertinere debere, æquitas ſuggerit. Cùm enim ipſe onera matrimonij ſubeat, æquum eſt, eum etiam fructus percipere, d.l.dotis, ff.de iure dot.

Quis Effectus?

Primus effectus eſt, actio ex ſtipulatu pro dote petenda, vel repeten

repetenda, quæ eſt ciuilis, bonæ fidei, in perſonam, daturque marito, conſtante adhuc matrimonio, ad conſequendam dotem in matrimonij cõtractu ſibi promiſſam, vel vxori ad eandem repetendam: vel matrimonio adhuc durante, ob mariti incidentem inopiam, vel facta diſſolutione matrimonij, ſiue per mortem, ſiue per diuortiũ, l.vni, C.de rei vxor.act. Huicq; actioni quædam inſunt priuilegia pro conſequenda, vel recuperanda dote, inducta: Scilicet, priuilegium tacitæ hypothecæ, quam mulier habet in rebus mariti, pro dote; & contrà, maritus in reb. vxoris. Sicuti enim mariti bona tacitè ſunt obligata pro reſtitutione dotis: ita etiam maritus tacitam habet hypothecam in bonis vxoris, pro conſequenda dote ſibi promiſſa, d.l.vnica, §.tacitam hypoth.C.de rei vx.act. Et cùm illud priuilegium non ſit perſonale, ſed inſit actioni, Ex ſtipulatu, bonæ fidei: ideò extraneo quoque, qui dotem pro muliere dedit, eamque ſibi reſtitui ſtipulatus eſt, conceditur: & ad quemcunque ſucceſſorem, etiam extraneum, tranſit, Bart.in l. 1.ff.ſolut.matr. Aliud priuilegium eſt, quod quidem perſonale eſt: quia non actioni ineſt, ſed mulieri tantùm, eiuſq; deſcendentibus competit, Bar.in l.1.ff.ſol.matr. ſcilicet priuilegium prælationis, quo vxor præfertur in dote omnibus aliis creditoribus mariti, tam tacitam, quàm expreſſam, vel etiam nullam hypothecam habentibus. l.in rebus, C.de iure dot.& l.aſſiduus, C.qui pot.in pig.hab. Eſt & priuilegium competentiæ, quod marito ne ad aſſem exigatur, ſed in quantum facere poteſt, datur, l.non tantùm, ff.de re iud.

Secundus effectus eſt, tranſlatio ciuilis dominij in ipſum maritum. Nam, traditione rei dotalis non æſtimatæ facta, maritus ſubtili iuris fictione dominium conſequitur: cuius vigore res dotales vendicare, ſeruos manumittere, iiſdem auctor eſſe adeundæ, vel repudiandæ hæreditatis, & fructus percipere, rebuſque dotalibus vti, vt ſuis, permittitur, d.l.doce ancillam, C.de rei vind.l.3.C. de iure dot.l.ſeruus dotalis, ff.ſolut. matrim.

Tertius effectus eſt, tranſlatio veri dominij rei æſtimatæ in dotem datæ: ob id omne damnũ, & lucrum rei dotali contingens ad maritum pertinet, cùm æſtimatio contineat venditionem, & maritus, ſoluto matrimonio, reſtitutione pretij liberetur, l.quotiens, l.cùm dotem, C.de iure dotium, & l.quotiens, ff.de iure dot.

Quartus effectus, euicta re, quæ fuerit in dotem data, ſi pollicitatio, vel promiſſio fuerit interpoſita, gener contra ſoce-

rum, vel mulierem, ſeu hæredes, condictione, vel ex ſtipulatione agere poteſt:ſin autem nulla promiſſio interceſſerit poſt euictionem;ſiquidem res æſtimata fuerit; ex empto competit actio. Si verò inæſtimata in dotem data ſit, bona fide, nulla marito competit actio. Dolo autem dantis interueniente, de dolo actio aduerſus eum locum habebit: niſi à parte mulieris dolus committatur:tunc enim, ne famoſa actio aduerſus eam detur,in factum actio competit,l.euicta re,C.de iur.dot.

Quæ Affinia?

Donatio propter nuptias, ſponſalitia largitas, puræ donationes inter virum, & vxorem, quæ morte confirmantur: & bona parapherna.

Quid eſt donatio propter nuptias?

Donatio propter nuptias, eſt renumeratio quædam facta vxori à marito, propter ipſius dotem, vt ſoluto matrimonio meliùs ſit ei proſpectum,auth.permiſſa,& ibi Dd.C.de donat. ante nupt. Atqui hæc donatio cum dote conuenit, cauſa Efficiente, Materia, Forma, Fine, & Effectu. Conſtituitur enim conſenſu ſponſi,& ſponſæ,in rebus tàm mobilibus, immobilibus, quàm corporalibus, & incorporalibus:iureq; ſingulari, mulier dominium rei, propter nuptias donatæ: hypothecam autem iure communi conſequitur:& pactum de lucranda dote,in fauorem mulieris, etiam ad donationem propter nuptias,extenditur,c.fin.§.fin.extr.eod.Quòd ſi nihil pactum ſit, ſoluto matrimonio ſicut dos ad mulierem,ſic & donatio propter nuptias, redit ad virum, niſi de conſuetudine ſecùs obtineat,d.c.donatio,ext.eod.& c.1.extr.eò.Sed hoc differt, quòd vxor non conſequitur fructus donationis propter nuptias, ſicuti maritus dotis fructus. Quia hi conceduntur marito,propter onera matrimonij,iuxta Bald.in auth.permiſſa, C.de donat.ante nupt.

Quid eſt ſponſalitia largitas?

Sponſalitia largitas eſt, donatio, quam cauſa matrimonij ſponſus,& ſponſa ſibi inuicem faciunt,vt aliò modo, quàm ſi matrimonium non ſequatur, vel impediatur, reuocari non poſſit.l.cùm veterum, C. de donat.ante nupt. Cuius effectus eſt:vt dominium rei donatę acquiratur donatario,ſubſequente matrimonio. Quòd ſi autem matrimonium non ſequatur, diſtinguitur. Aut oſculum interuenit, aut non interuenit: Si interuenit, & à ſponſo ſponſæ aliquid donatum fuerit, vter eorum deceſſerit,ſponſæ, vel eius hæredibus dimidia pars rerum

rum donatarum conceditur. Oſculo verò non interueniente, vel interueniente quidem,ſed donatio à ſponſo facta non eſt. Et his caſibus tota donatio infirmatur, l.ſi à ſponſo,& d.l.cùm veterum,C.de donat.ante nupt.

Quid donatio inter virum,& vxorem?

Donatio inter virum, & vxorem hîc dicitur pura liberalita,quam coniuges in ſe inuicem effundunt: quam donationem non tantùm leges ciuiles: ſed etiam Canones prohibent ob varias rationes, cap. donatio, extr. eod. l. 1. 2. & 3.ff.eod. titul. Prima ratio eſt: Ne mutuo amore coniuges inuicem ſpoliarentur, donationibus non temperantes, & profuſa erga ſe facilitate vtentes, l.1.ff.eod. 2.Ne venalitia ſint matrimonia. Nam ſi illæ donationes valerent, ſæpè futurum eſſet, vt diſtraherentur matrimonia, ſi non daret is, qui poſſet; atque ea ratione eueniret, vt venalitia eſſent matrimonia, l. 2.ff.eodem. Ne concordia pretio conciliari videretur, neúe melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret, l.3.ff. eod.Morte tamen tales donationes confirmari poſſunt. Quia in hoc tempus excurrit donationis euentus, quo vir, & vxor eſſe deſinunt,l.quia in hoc, eod. Cùm igitur hæc in vim vltimæ voluntatis valeat, ideò inſtar aliarum vltimarum voluntatum,ad eius firmitatem præſentia quinque teſtium requiritur,Iaſon in l.ſi pater,C.de inoff.teſtam.gl.& Cyn.l.licet,C.de pactis:habetq́ue cum aliis vltimis voluntatibus eundem effectum,Boer.in conſil.Bitur.tit.de conſtitut. Paripherna bona dicuntur, quæ mulier vltra dotem marito affert: & ſunt propria,vel hæreditaria, & aduentitia. Et in his paraphernis maritus adminiſtrationem habet, ita vt ſine ſpeciali vxoris mandato, & gerere, & conueniri poſſit, l.vlt.vbi gloſſ.& Dd. C.de pact.conuen.

Quæ Adiacentia?

Varia priuilegia doti,& donationi propter nuptias,conceſſa. De quibus vide Bald. & Ioannem Campezium, in tract. de dot.& eius priuilegiis.

Quæ Pugnantia?

Illegitimum matrimonium. Vbi enim legitimum non eſt matrimonium, ibi dos, vel donatio propter nuptias eſſe non poteſt, l.3.ff. de iure do. Diuortium, & reſciſſio matrimonij, quod vel morte,vel adulterio alterutrius coniugũ, & aliis diſſoluendi matrimonij modis contingit. Sicut enim, ſi adulterio

rio commiſſo per vxorem, matrimonium reſciſſum ſit, ipſa perdit dotem, cap.plerunque, extr.eod.ita etiam maritus,ſi ab vxore ſeparetur propter adulterium,amittit donationem propter nuptias, Panor.in d.c.plerunque, & auth.quia verò plurimas,iuncta auth.vt liceat matri,& auiæ,&c.

DE SECVNDIS NVPTIIS.

TITVLVS XXI.

An vxori plures maritos ſimul, vel ſucceſſiuè habere licet? Et quid,ſi de morte mariti abſentis dubitet?

NOn polygamia,ſed bigamia, trigamia, imò etiam octogamia,vtroque iure permiſſa eſt. Hoc eſt,non plures ſimul, ſed plures ſucceſſiuè, vſque ad octonarium numerum. maritos,vel vxores coniugibus habere licet.Quid,ſi de morte vxoris maritus dubitet?Et ſtatutum eſt,ipſum contrahere non debere:& ſi de facto contraxerit,reddere, ſed non exigere debitum poſſe, tenerique ſi de prioris coniugis vita conſtiterit, relictis adulterinis complexibus,ad priorem coniugem reuerti,c.dominus,extr.eod. Pari ratione nec vxor dubitans de vita mariti abſentis ad ſecunda vota conuolare poteſt. Quòd ſi maritum demortuum certò conſtet, quandocunque voluerit, etiam intra tempus luctus,rectè nubit. Nam, vt ait Innocentius III. in c.fin.extr.eod. cùm ſecundum Apoſtolum, mulier mortuo viro,ab eius ſit lege ſoluta,& nubendi,cui vult in domino, liberam habeat facultatem, non debet legalis infamiæ ſuſtinere iacturam: quæ licèt poſt viri obitum intra tempus luctus (ſcilicet vnius anni ſpacium)nubat,conceſſa ſibi tamen ab Apoſtolo vtitur poteſtate. Cùm in his præſertim ſeculares leges non dedignentur ſacros canones imitari, d.c.fin. & cap. ſuper illa,extr eodem.

FINIS LIBRI QVARTI.

LIBER

LIBER QVINTVS.

OBiectum libri quinti eſt, criminale iudicium. Cuius exercitium, quàm neceſſarium ſit, docet Plato, lib. de Repub. cùm inquit: Dare pœnas, maximi mali euitatio eſt: facit enim alios prudentiores, & iuſtiores: & medicina quædam iniquitatis eſt ipſum iudicium. Et hoc eſt, quod dicitur in c. non fruſtrà, 23. q. 5. Non fruſtrà ſunt inſtituta Regis poteſtas, & cognitoris ius, vngulæ carnificis, arma militis, diſciplina dominantis, ſæueritas etiam boni patris. Habent omnia iſta, modos, cauſas, rationes, vtilitates: hæc cùm timentur, & mali coercentur, & boni quieti inter malos viuunt, dict. cap. non fruſtrà.

DE ACCVSATIONIBVS, Inquiſitionibus, & Denuntiationibus.

TITVLVS I.

Continuatio.

CVM exercitium criminalium iudiciorum, ne impunita maneant delicta, exigat publica vtilitas, eaque per accuſationem, inquiſitionem, & denuntiationem, inſtituantur, rectiſſimè hic titulus primo

mo huius libri loco ponitur,c.vt famæ,extr.de ſent.excom. & c.qualiter,extr.eod.

Quid Accuſatio?

Accuſatio (Hoſtienſe authore)eſt, criminis alicuius hominis apud competentem iudicem, inſcriptione interueniente, legitimè facta delatio. Vnde & accuſare nihil aliud eſt,quàm Reum criminis aliquem per libellum deferre, ad vindictam publicam,Hoſtienſ.§.quid ſit accuſatio,tit.eod.& c.ſuper his, extr.eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Lex publica permittens accuſationem ob crimen publici iudicij,coram iudice ordinario,& competente inſtitui,contra eum, qui accuſari non prohibetur, iuncta voluntate eius, qui ius accuſandi habet, l.præuaricationis, & l.ſi is, ff.de præuaricat.& l.1.ff.de pub.iud.

Quæ Materia?

Crimen quoduis enorme communem reipublicæ tranquillitatem perturbans, cuius vindicatio ex legibus publicorum iudiciorum deſcendit: & accuſatio cuilibet de populo, ordine tamen iudiciario ſeruato, ad hoc, vt delinquens promeritam pœnam luat,conceditur(modò id crimen nō ſit manifeſtum:quia manifeſta accuſatione non indigent.c.manifeſta,c.quæ Lotharius, & c.de manifeſta,2.q.1.)ex quib.iudicia publica exiſtunt.Quorum quædam,teſte Paulo,lib.15.ad edictum prætoris,ſunt capitalia,quædam non capitalia. Capitalia ſunt,in quibus certa pœna mortis, vel naturalis, vel ciuilis infligitur. Non capitalia ſunt, in quibus pecunia, aut in corpus aliqua coercitio,pœna eſt,l.publicorum,ff.de publicis iud. Dicuntur etiam ordinaria,& extraordinaria. Ordinaria ſunt, quorum pœnæ ſpecificè , & nominatim in iure expreſſæ habentur, quas iudici augere, vel minuere; cùm facti quidem quæſtio ſit, abſque cauſæ cognitione non licet, l. 1.§.2.ff. ad Turpillia.vt ſunt crimen læſæ maieſtatis, adulterium, homicidium,parricidium, veneficium, crimen falſi,vis publica, raptus virginum,peculatus,plagium,ambitus,repetundarum, & alia,quæ lib.48.Pandectarum ordine traduntur. Extraordinaria verò ſunt,de quibus iure ciuili, nihil ſpecialiter proditum eſt:ſed relinquuntur arbitrio iudicantis; vt ſecundum delicti qualitatem, & perſonæ delinquentis conditionem ,pœnam ſtatuat,cap.ſuper his,extr.eod.c.de cauſis,extr.de offic.deleg.l. 1.ff. de effrac. & l.2.ff.de crim.ſtelli. vt ſunt incendium, concuſſio,

cuſſio,prævaricatio,occultatio,crimen ſtellionatus,& abigeatus,de termino moto,de effractoribus, de ſolicitatoribus alienarum nuptiarum, & alia : de quibus vide tot. tit. ff. de extra. ord.criminibus.

Quæ Forma instituendæ Accuſationis?

Forma inſtituendæ accuſationis traditur per Eutychianum Papam.in Epiſt.2. ad Epiſcopos Siciliæ, his verbis : Quiſquis ille eſt,qui crimen intendit,in iudicium veniat,nomen rei indicet, vinculũ inſcriptionis arripiat, cuſtodiæ ſimilitudinem, (habita tamen dignitatis æſtimatione) patiatur; nec impunitam ſibi nouerit mentiendi licentiam, cùm calumniantes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij,c.quiſquis,2.q.8. Et,vt Calixtus Papa præcepit:accuſator,præſente eo,quem accuſat, in ſcriptis,iudici accuſationem offerat,& propria voce literas ſuæ accuſationis legat,c.perſcripta,2.q.8.

Quæ Accuſationis, & libellorum concipiendorum inſcriptionis forma?

Quæ forma accuſationis, & quis modus concipiendorum libellorum ſit, Paulus lib.48.titul. 2. de accuſationibus & inſcript.ff.oſtendit, dicens : Libellorum inſcriptionis conceptio talis eſt:Conſul,& dies:vt:Apud illum pretorem,vel conſulem Lucius Titius profeſſus eſt, ſe Mæuiã lege Iulia de adulteriis Ream deferre;quòd dicat, eã cum Caio,& Seio in ciuitate illa,in domo illius,in menſe illo,conſulibus illis, commiſiſſe adulterium : vtique enim locus deſignandus eſt, in quo adulterium commiſſum eſt, & perſona , cum qua admiſſum dicitur:& menſis. Hoc enim, lege Iulia publicorum iudiciorum, cauetur , & generaliter præcipitur omnibus , qui aliquem Reum deferunt,l.libellorum,ff.de accuſ.& cap.perſcripta,§.libellorum,2.quæſt.8.

Quæ Accuſationis requiſita?

1.Vt is accuſet,qui ius accuſandi habet. 2.Vt accuſatus talis ſit,vt accuſari poſſit.3.Inſcriptio ſolenniter facta.4.Præſtatio cautionis de proſequẽda lite.5.Obſeruatio iuris proceſſus.

Qui Accuſare poſſunt?

Qui accuſare poſſint, intelligemus , ait Marcellus in l. qui accuſare. ff. de accuſa. ſi ſciuerimus, qui non poſſint. Itaque prohibentur accuſare alij propter ſexum, vt mulier : alij propter ætatem, vt pupillus:alij propter ſacramentum, vt qui ſtipendium merentur : alij propter magiſtratum, poteſtatémve in qua

in qua agentes ſine fraude in ius euocari non poſſunt:alij propter delictum proprium, vt infames:alij propter turpem quæſtum, vt qui duo iudicia aduerſus duos reos ſubſcripta habet, nummoſque ob accuſandum, vel non accuſandum accepit: alij propter conditionem ſuam,vt libertini contra patronos,l. qui accuſare, 8.ff.de accuſ. Alij propter ſuſpicionem calumniæ:vt illi, qui falſum teſtimonium ſubornati dixerunt,l.alij, 9.ff.eod. Nonnulli propter paupertatem : vt ſunt qui minùs, quàm quinquaginta aureos habent.l.nonnulli,10.ff.eod. Recenſitam hanc limitationem reſtringit Marcellus,l.hi tamen, ff.eod. Hi tamen omnes, ſi ſuam iniuriam exequantur, mortémve propinquorum defendant, ab accuſatione non excluduntur;quæ omnia continentur in cap.prohibentur,2.q.1. Et ſciendum , qui ſecundùm leges ab accuſatione repelluntur, etiam ſecundum Canones repelli, cap. canonica, 3. quæſt. 5. & duobus ſequentibus capitulis, cap. accuſatores, & cap. accuſationes,eod.

Porrò ius accuſandi non habent homicida,fur,latro, ſacrilegus, raptor, adulter, inceſtuoſus, veneficus,periurus, raptor virginum, vel cuiuſcunque alterius criminis reus, c.quiſquis, 2.q.8.c.à nobis, extr. de excep.Suſpectus, malæ conuerſationis,c.canonica,3.q.5. Vilis perſona,c.cùm tua, extr.de ſponſalibus.Inimicus,c.2.3.& 4.3.q.5.cap. omnes,extr.de accuſat. Alienigena,& ignotus,c.accuſatores,3.q.5. Socius, & particeps criminis,c.veniens, extr.de teſtibus. Publicus concubinarius,c.cùm dilectus,extr.de accuſ. Qui ſit tutor,curator, vel procurator,qui alieno nomine accuſare non poſſunt, l. pen.§. ad crimen, ff.de publ.iud. Qui fuit teſtis in alia cauſa contra accuſatum, c.meminimus, extra.de accuſ. laicus in cauſa criminali contra clericum, c.cùm P.extr.eod. Hæreticus,infidelis,Iudæus,vel ſchiſmaticus,c.1.2.4.q.1.c.pagani,2.q.7.

Qui accuſari non poſſunt?

Omnis, qui in ius vocari non poteſt, nec accuſari poteſt. Qui autem illi ſint, habetur in l.1.2.3.4.& 5.ff.qui in ius vocari non poſ. Maior enim magiſtratus nec accuſatur, nec accuſat:nec præſes prouinciæ:nec legatus prouinciæ;nec magiſtratus populi Rom.l.hoc accuſare, ff.de accuſ. Papa & Imperator non accuſantur.Quia ſoluti ſunt legibus,cap.propoſuit, extr.de conceſ.præben.Verùm hæreſeos,periurij, & ſacrilegij Imperator accuſari poteſt,c.ad Apoſtolicam,extr.de re iud.Et Papa pari ratione de hæreſi tantùm accuſatur,cap.ſi Papa, 40. diſt.

diſt.& à Synodo,vel principe iudicatur,cap.princeps,32.q.5. Nec clericus coram ſeculari iudice de crimine Canonico, vel Eccleſiaſtico,in auth.de manda.prin.§.ſi verò canonicum,col. 3.& vt cler.apud pro.Epi.per tot.nec infans,vel furioſus,l.infans, ff.de ſicar.l.impunitas, C.de pœn. Nec ſeruus accuſatur de crimine, pro quo pecuniaria pœna imponitur: quia proprium non habet; vel pro quo imponitur pœna amittendæ ciuitatis,qui ciuis non eſt,§.libertinorum, Inſtit.de lib.

Quid eſt inſcriptio? Et quid debet continere Libellus?

Inſcriptio eſt, obligatio in ſcriptis facta, qua accuſator ad eandem pœnam,ſi non probauerit crimen,quod commiſſum, accuſationis libello porrecto,prętendit,quàm reus debuit pati, ſi probaſſet, ſe obſtringit, cap.quiſquis, 2.q.8.cap.qui crimen,& cap.tuæ,extr.de procur.cap.qui non probauerit,2.q.3. Debet autem libellus complecti nomen iudicis, coram quo criminis delatio fit,nomen accuſatoris,& accuſati: locum, & tempus,crimen,& eius qualitatem,& perſonam,cum qua crimen patratum eſt: neque tamen diem, vel horam inſeri neceſſe eſt.Item ſubſcriptionem eius,qui dat libellos, ſe profeſſum eſſe, vel alterius pro eo, ſi accuſator litteras neſciat. Quòd ſi libelli inſcriptionum legitimè ordinati non fuerint, Rei nomen aboletur, & ex integro repetendi Reum poteſtas fiet,l.libellorum, ff.de accuſat. Et licèt criminalia iudicia per accuſationem cum ſolenni præcedente inſcriptione inſtituantur, ſunt tamen caſus, in quibus non eſt neceſſaria hæc inſcriptio. 1.In crimine apoſtaſiæ,l.Apoſtatarum C. de apoſt, 2.Cùm accuſatur Chriſtianus,qui cõtraxit cum Iuęa,vel contra,c.ſuper his,extra.eod. Vbi etiam Abb. & per eundem in c. fin.extr.de calum. 3. In crimine abigeatus,l.cui, C.de abigeis. 4.In leuibus criminibus,l.leuia,ff.eo.5.In his,quę apparitores referunt,l.ea quidem,C.eodem.Extra hos caſus inſcriptio neceſſaria eſt, & ob id inuenta, ne facilè quis ad accuſationem proſiliat, cùm ſciat inultam ſibi accuſationem non futuram, cùm calumniantes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij, l.ſi cui,ff.eo,& cap.quiſquis,2.quæſt.8.

Qualis Cautio præſtanda?

Is, qui crimen obiicit, fideiuſſoribus adhibitis, cauere debet, ſe in crimine, vſque ad ſententiam perſeueraturum, Quòd ſi poſt ſatisdationem illam de exercenda lite præſtitam præſens non fuerit,admonendus eſt, vt ad cauſam agen-

dam veniat, ſi necdum adfuerit, non ſolùm extra ordinem æſtimatione iudicis puniendus eſt; ſed etiam ſumptus, quos in eam rem, & circa ipſum iter ad litem vocati fecerint, dependere cogitur, l. qui crimen, C. de his, qui accuſare non poſſ. & l. ſi cui crimen, ff. eod.

Quis proceſſus in Accuſatione ſeruandus?

Relato inter Reos nomine accuſati, in cauſa, eodem modo, quo in ciuilibus, proceditur. Nam & litis conteſtatio imponitur, admittuntur exceptiones, replicationes, duplicationes, &c. Requiruntur probationes luce meridiana clariores; concluſione cauſæ facta, ſententia fertur, à qua appellatio ad corrigendam ſententiæ iniquitatem caſibus aliquot in l. 2. C. quorum appellat. non recipitur, exceptis permittitur, cap. dilectus, extra. de ſimonia, l. 2. C. de exhib. Reorum, l. qui accuſare, C. de edend. l. adulterium, C. de adult. l. maritus, §. præſcriptiones, ff. eod. Azo in rub. C. eod. num. 9. Nota tamen, quòd leuia crimina audire, & diſcutere de plano iudicem oporteat, l. leuia, ff. eodem.

Quis Finis, & Effectus?

Primò, vt illi, qui humanæ conſociationis tranquillitatem turbant, pro qualitate delicti puniantur, vt alij, malo dediti, deterreantur, & boni quietè viuere poſſint, cap. non fruſtra, 23. quæſt. 5. Ob id eſſe dicitur publicæ vtilitatis, ne maleficia maneant impunita, ca. vt famæ, extr. de ſentent. excom. In his autem, vt tradit Marcianus libr. 2. de publicis iudiciis, reſpiciendum eſt iudicanti, ne quid aut duriùs, aut remiſſiùs, quàm cauſa depoſcit, conſtituat. Nec enim aut ſæueritatis, aut clementiæ gratia affectanda: ſed perpenſo iudicio, prout quæque res poſtulat, ſtatuendum eſt. Planè in leuioribus cauſis proniores ad lenitatem iudices eſſe debent, in grauioribus pœnis ſæueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis ſubſequi, l. reſpiciendum, ff. de pœnis. Secundò, vt is, qui in accuſatione deficit, pœnam illati criminis cum diſpendio exiſtimationis patiatur, vt damno pudoris, & exiſtimationis iactura diſcat, ſibi alienæ verecundiæ impunè inſidiari ſaltem de cætero non licere, cap. ſi quis, cap. qua autem, 2. q. 3. Calumniator enim in accuſatione deficiens, nec obiectum crimen probans, (vt Canonum cenſura definit) talionem recipit, pœnámque, quam ipſe inferre intendit, patitur, cap. calumniatur, & cap. qui non probauerit, 2. quæſt. 3. Et ſciendum, quòd de iure canonum non imponantur pœnæ capitales, ſeu

corpo

corporales mortis, vt notat Innocentius in cap. qualiter, & quando, extra.eod.allegans cap. 1.& cap,2.diſt. 52.& Specul. tit.de accuſ.§.ſecundo, num.2.allegans ca.cùm non ab homine,extr.de publ.iud.licèt ſit arg.contra, extr.de maior.& obedient.cap.2.& extra. qui filij ſint leg. cap.per venerabilem, & 5.q.6.c.delatori.Sed degradatio, depoſitio, ſuſpenſio,excommunicatio,& huiuſmodi, vt ibi, & 24.q.3.c.corripiantur,11.q.3.c.nemo,& c.rurſus.Et poteſt dici,quòd excommunicatio ſucceſſit,ſeu comparatur interdictioni aquæ,& ignis,in cuius locũ ſucceſſit deportatio,l.2.ff.de pœnis, l.peculatus,ff.ad leg. Iul.pecul.ita ſuſpenſio temporalis relegationi, depoſitio perpetuæ deportationi, degradatio capitis diminutioni, legalibus pœnis aſſimilantur,d.cap.qualiter,& quando,extr.eod.

Quæ Adiacentia?

Inſcriptio,probatio criminis,citatio,litis conteſtatio,iuramentum, aliíque actus iudiciales.

Quæ Affinia?

Affinitatem quandam cum accuſationibus habent actiones. Nam licèt trifariàm differant: reſpectu ſcilicet exordij, medij,& finis. Exordij reſpectu quidem, quia pro ciuili iudicio intenditur actio, pro criminali accuſatio. Ratione medij: quia in ciuilibus adſtringitur ſolus actor ad probandum,& eo non probante,reus abſoluitur. In criminali verò cauſa pluribus caſibus vtríque litigantium probationis incumbit onus, vt habetur in l. faciliter, C. de abol. Accuſatori quidem pro crimine intẽtato:Reo verò ſuper eius purgatione.Quibus caſibus, licèt accuſator nòn planè probet:non tamen abſoluitur Reus;ſed ad purgationem infamiæ tenetur,l.vbi,& ibi Salyc. C. ad leg. Cor.de fal. Denique intuitu finis diſcrepant. Quia in ciuilibus perſecutionibus aliquid dari, vel fieri actor petit: in criminalibus verò ad vindictam, & pœnam fiſco applicandam, vel corporaliter ſufferendam,agitur,Bart.in l.fin. ff.de priua.del.& l. 3.ff. de ſepul. viol.In pleríſque tamen inter ſe conueniunt. Quia vt in actionibus, ita & in accuſationibus tres perſonæ, diuerſis nominibus diſtinctæ, ad cuiuſlibet iudicij conſtitutionem requiruntur. Deinde quòd & horum quædam ſint ordinaria: quædam extraordinaria. Tertiò, quòd vtrinque tam in ciuilibus, quàm criminalibus, & citatio,& libellus,& iuramentum de calumnia,cæteræque iudiciorum ſolennitates requiruntur. authen.offeratur, C.de litis conteſt. & Bart.in l. 1. C.de iureiur.propter calumn.dand.

Denique conueniunt in eo, quòd ſiue per accuſatorem, vel denuntiatorem, crimen ad iudicem delatum ſit; ſiue ipſe ex diuulgatione criminis excitatus ſit ad inquirendum de eo, ſemper neceſſe ſit Reum, aut ſuſpectum de crimine vocari, vt ad iudicium veniat. Affinia etiam ſunt, interdicta, exceptio, denuntiatio, inquiſitio, cap. qualiter, & quando, §. ad corrigendos, extr. eod. & cap. meminimus, & cap. ſuper his, extra. eod. Et quomodo illa diſcrepent, vide in d. cap. ſuper his.

Quæ Pugnantia?

Impedimentum in cauſa efficiente, defectus materiæ, & vitium formæ libelli accuſatorij, vel inſcriptionis. Impedimenta in cauſa efficiente ſunt coactio, vtilitas, perſonæ proximitas, conſanguinitas, abſentia accuſati, mors vtriuſque, tàm accuſatoris, quàm accuſati, criminis participatio, vel aliud crimen, quod accuſatorem ad accuſandum inidoneum reddit: vt eſt latrocinium, homicidium, furtum, ſacrilegium, rapina, adulterium, periurium: contrariantur etiam hæreſis, apoſtaſia, calumnia, præuaricatio, inimicitia, infamia, excommunicatio, ſymonia, &c. Defectus materiæ deprehenditur, ſi crimen, vel delictum non ſit enorme, publicum: ſed priuatum: ſi non agitur ad vindictam publicam, ſed ad intereſſe priuati alicuius, vel ſi eorum executiones, denuntiationes, ſiue accuſationes ad illos tantùm pertinent, quibus inferuntur: vt furtũ, iniuria, damnum, crimen abigeatus, l. fin. ff. de fur. l. fin. ff. de priua. delict. Vel ſi ſuper crimine publico (excepto adulterio) pœnam ſanguinis ingerente tranſactio, vel pactum fuerit interpoſitum, vitium libelli accuſatorij, vel inſcriptionis ipſam accuſationem ita perimit, vt rei nomen, etiam illo non opponente, vnà cum libellis aboleatur, licèt ex integro repetendi Reum poteſtas fiat, l. libellorum, ff. eod. vitiatur autem, cùm omittitur tempus, locus, perſona, cum qua crimen admiſſum eſt, &c. d. l. libellorum, & cap. perſcripta, 3. quæſt. 1.

Quid eſt Inquiſitio?

Secundum tituli membrum eſt, de inquiſitionibus. Eſt autem inquiſitio nihil aliud (ſecundum Hoſtienſem) quàm alicuius criminis manifeſti, ex bono, & æquo iudicis competentis, Canonicè facta inueſtigatio, cap. qualiter, extra. eodem.

Quotuplex eſt Inquiſitio?

Triplex: Generalis ſimpliciter, id eſt quantùm ad perſonas, & de

& delicta: Vt cùm præſes inquirit:an ſint homines facinoroſi:de qua, l. congruit, ff.de off.præſid. Specialis ſimpliciter,id eſt,in quantum ad perſonas,& delicta:Vt cùm de certo, & limitato delicto contra certam perſonam præſes, vel prælatus inquirit, de qua, l.ea quidem, C. de accuſat. Generalis ſimul, & ſpecialis, ſiue ſit generalis quò ad perſonas, & quò ad delicta, Specialis: vt cùm præſes inquirit contra eos, qui Titium occiderunt: ſiue contrà ſit generalis, quò ad delicta, & quò ad perſonas ſpecialis: vt cùm poteſtas, vel aliàs punitur ad ſynd. licèt Panorm.in dict.cap. qualiter,aliam diuiſionem pœnat, quem ibi vide.

Quæ cauſa Efficiens?

Lex diuina,& canonica,iuncta authoritate Prælati, vel Superioris merum imperium habentis,vel qui ius corrigendi,& puniendi habet. Poſſunt item. Papa, & Imperator inquirerep er ſuos legatos,ſeu delegatos.Epiſcopi etiam in ſuis diœceſibus. Metropolitanus in ſua prouincia, in caſibus, qui notantur in c.paſtoralis,extra.de off.Ord. Præſes prouinciæ: Et quicunque habet cognitionem cauſæ criminalis, c. cùm dilectus,extr.eod.& d.c.qualiter.Non autem ſi ſit criminoſus,inimicus, publicus concubinarius, cap.cum dilectus,eod.

Quæ Materia?

Crimen aliquod graue, & enorme: vt eſt homicidium, ſimonia,adulterium,fornicatio,periurium,inceſtus.Nam ſuper leuibus, & diſſimulandis criminibus non inquiritur, cap.inquiſitionis,extr.de accuſa.c.cùm 1.& A.extr.de re iud.De quibus omnibus vide Specul. tit.de inquiſit. §. quando autem.

Quæ Forma?

Vt, præcedente fama,optiméque cognita, patrati criminis ſuſpicione, Prælatus inquirens, ſiue ſit Ordinarius, ſiue Delegatus,& loca,& perſonas oculis ſubiiciat,& in præſentia eius, contra quem facienda eſt inquiſitio, (niſi per contumaciam ſe abſentauerit)exponat illa capitula,de quibus fuerit inquitendum:& non ſolùm dicta,ſed etiam nomina teſtium publicet:vt quid, & à quo ſit dictum, appareat, habeátque facultatem defendendi ſeipſum, nec non exceptiones, & replicationes legitimas admittat,ne per ſuppreſſionem nominum infamandi, per exceptionum verò excluſionem deponendi falſum, audacia præbeatur, vt notat Innocent. III.in c.qualiter, 2.extra.eod.§.debet igitur.Nota tamen, quòd quibuſdam ca-

ſibus exceptis: cùm fama loco accuſatoris ſit, & in ea teſtes recipiantur, lite non conteſtata, obſeruationem proceſſus iudiciarij non eſſe neceſſariam, d.cap.qualiter, & cap.licèt Heli, extr.de Simo. Forma autẽ iuramenti, quod quandoque inquiſitores exigunt ab inquiſitis, habetur in c.qualiter, 1.extr.eod.

Quis Finis, & Effectus?

Eſt punitio delicti commiſſi. Circa quod diſtingue: Aut conuincitur quis de crimine, per inquiſitionem, quæ fit ex officio: & tunc ab adminiſtratione remouetur. Aut per inquiſitionem factam aliquo denuntiante: & hoc caſu imponitur pœna, iuxta petitionem denuntiantis, d.cap.qualiter, 2.niſi ſit tale crimen, quod & poſt peractam pœnitentiam impediat executionem officij. Quia tunc debet deponi, licèt à denuntiatore fuerit petitum ſolum; quòd ab adminiſtratione remoueretur. Conſiderandum tamen eſt, vtrùm denuntiatio ſit Euangelica, canonica, vel iudicialis. In ſimplicibus verò clericis debet pœna imponi iudicis arbitrio, niſi pœna ſit expreſſa in iure: quia tunc illa imponetur, capit. de cauſis, extra.de off. deleg. & cap.per inquiſitionem, extra.de elect. De pœna autem regularium habetur in cap.dilectus, extr. de ſim. Si autem teſtes ſuper inquiſitione inducti, probent aliquod crimen, de quo non fuerat infamatus, illi non præiudicat, nec ex hoc damnabitur. Illud autem certum eſt, quòd qualitercunque agatur ad pœnam, ſi certa pœna, ſuper crimine, de quo agitur, in iure ſtatuta eſt, illa infligenda erit, vt 2.quæſt. 3.§.notandum, verſus princip. Alioquin iudicis arbitrio imponitur, dict.cap.de cauſis, extra.de off.deleg. & l.1.C.de iure delib. Licèt ſecundum petitionis modum, vt cùm agitur per modum accuſationis, denuntiationis, inquiſitionis, vel exceptionis, Dd.aliter diſtinguant.

Quid Denuntiatio?

Tertium tituli membrum eſt, de denuntiationibus, per quam aliquando ad inquiſitionem peruenitur, & nihil aliud eſt (ſecundum Hoſtienſ.) quàm criminis alicuius, apud iudicem, ſine inſcriptione legitimè facta delatio: ad pœnitentiam peragendam, vel aliam pœnam legitimam imponendam, ca. 2.3.cap.ſuper his, & cap.dilectus filius, extra.eodem.

Quotuplex Denuntiatio?

Triplex, Euangelica, Iudicialis, & Canonica, Bal.in add.ad Speculat.titul.de denunt.

Quid

Quid Euangelica?

Euangelica eſt quæ tantùm ad pœnitentiam fit, & locum habet in peccato occulto: ſed non omninò occulto, verùm quod aliquo modo probari poteſt. Quia omninò occulta ſoli Deo reſeruantur, c. ſicut nobis, extr. de ſim. & c. Chriſtiana, 32. q. 5. Ad hanc tenetur Prælatus, & etiam quilibet quantumcunque infamis, dum tamen non perſeueret in crimine, admittitur, 2. q. 1. cap. ſi peccauerit, extr. de teſt. cap. in omnibus.

Quid Iudicialis: & quotuplex?

Iudicialis diſtinguitur. Nam alia eſt publica: alia priuata. Publica iudicialis dicitur, illa, quæ ex officio publico competit, & ad eam faciendam non quidem monitio, ſed Epiſcopi, vel eo negligente, Archiepiſcopi, inquiſitio requiritur, c. Romana, extr, de cenſ. c. Mennam, 2. q. 5. Priuata eſt, quæ ratione proprij intereſſe competit, multiſque caſibus tam legibus, quàm canonibus permittitur: vt ſi quis me iniuria afficiat, rem meam auferat: & habet locum, cùm oppreſſus nequit agere; putà: quia ſeruus, vel alterius poteſtati ſubditus eſt, vt libertus, vel filius, vel vxor, & ſimiles. Et in his, quæ ſpectant ad forum venale, & ruſticis oppreſſis, & dominis, l. 1. §. quòd autem, §. cùm patronos, & §. cura carnis, ff. de off. præf. vrbium.

Quid Canonica Denuntiatio?

Canonica denuntiatio eſt illa, in qua aliquod priuatum intereſſe non includitur: ſed fit ad pœnitentiam peragendam, quam denuntiator proſequi tenetur; aliàs iudex ex officio eam perducit ad effectum, cap. cùm in tua, extr. de ſponſ. cap. ad noſtram, extr. de iurei. Nec in ea requiritur trina monitio, cap. ad diſſoluendum, extr. de ſponſ. impu. ca. fin. extr. de cland. deſponſ. & cap. præterea. 2. extra. de ſponſa.

Quæ cauſa Efficiens?

Lex diuina, canonica, & ciuilis, permittens cuiuis, qui bonæ vitæ, famæ, & conuerſationis eſt, & qui ad hoc ex charitate, non ex odij, vel inuidiæ concitatione procedit per ſe, vel per procuratorem denuntiare, vel denuntiationem proſequi, cap. repellantur, & cap. qualiter, extra. de accuſat, cap. ſi peccauerit, 22. quæſt. 1. cap. cùm in iuuentute, verſ. licèt igitur, extr. de præſumpt. cap. ex parte, extra. de teſti.

Quæ Materia?

Quoduis crimen occultum, quod aliquo modo probari

poſſit, authent. de man. princ. §. ſi tibi, col. 3. in authent. de collat. §. iubemus, col. 9.

Quæ Forma?

Vt præcedente monitione charitatiua, nulla facta inſcriptione, denuntiatio apud ſuperiorem fiat, ad hoc, vt denuntiatus, etiam non porrecto denuntiationis libello, (cùm in ea de plano procedatur) pœnitentia iniuncta: vel ſi grauiorem pœnam criminis commiſſi qualitas infligi ſuadeat, corrigatur. Sicuti enim accuſationem legitima inſcriptio: & inquiſitionem clamoroſa inſinuatio: ita etiam denuntiationem charitatiua monitio præcedere debet. Monitionis autem forma habetur in cap. ſi peccauerit, 2. quæſt. 1. Et probantur præmiſſa, cap. nouit. extra. de iudic. & cap. 2. cap. inquiſitionis, cap. qualiter, & cap. fin. & cap. accedens, extr. eod. & cap. ſicut Heli, extr. de ſimon. cap. hoc videtur, 22. quæſt. 5. cap. quapropter. 2. quæſt. 7. & cap. venerabili, extr. de off. dele. Imò forma denuntiationis, & quòd eam debeat præcedere charitatiua monitio, docet Chriſtus, Matth. 8. Luc. 17. Apoſt. 2. ad Corint. 13. & vt illam charitatem explicat Specul. lib. 3. part. tit. de denunt. nu. 13. inquiens: Si peccauerit in te, id eſt, contra te, vel te ſciente, frater tuus, id eſt, quilibet Chriſtianus, cap. ad menſam, 11. quæſt. 3. vade, & corrige, id eſt, charitatiuè argue eum, inter te, & ipſum ſolum, id eſt, ſecretò, d. ca. ſi peccauerit, 2. quæſt. 1. Si te audiuerit, lucratus es fratrem tuum, id eſt, animam, vel ſalutem fratris, eum à peccatis retrahendo: ſi te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos: ſupple de illis, qui hoc ſciunt: aliàs eſſet proditor criminis, vt in præal. ca. ſi peccauerit, quod eſſe non debet, ca. placuit, diſt. 6. de pœn. vel talib. qui poſſint prodeſſe, & non obeſſe: vt cap. hoc videtur, 22. quæſt. 5. Vt in ore duorum, ſcilicet tui & alterius; ſi enim vnum adhibes: vel trium, ſcilicet tui, & duorum, quos adhibes, ſtet omne verbum, id eſt, probetur charitatiua monitio. Quòd ſi non audierit, ſcilicet cum effectu, quia ſe non corrigit, dic, id eſt, denuntia Eccleſiæ Prælato, qui eſt in Eccleſia, cap. ſcire, 7. quæſt. 1. ſi autem Eccleſiam, id eſt, Prælatum, ſeu eius monitionem non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus; id eſt gentilis, cap. nónne, 7. q. 1. vel excommunicatus, id eſt, alienus à participatione: Et publicanus, id eſt, publicè peccans. Hæc authoritas Euangelij habetur, cap. nouit, extra. de Iud. & dict. cap. ſi peccauerit, cap. quemadmodum, extr. de iureiur. cap. præcipuè, 11. quæſt. 3.

Quis Finis, & Effectus?

Primus: Vt pro qualitate delicti denuntiatus corrigatur, vel conuictus remoueatur à beneficio, vel interdicatur ei Ordinis executio, vel iniungatur ei reſtitutio, vel, ſi ad correctionem tantùm agatur, ſpiritualis pœna tantùm ei imponatur, c.ſi quis neque, 1.q.1.c.requiritis, 1.q.6.c.nerui, diſt.14.c.ſæpè, extr.de de reſtitut.ſpoliat.c.1.extr.de off.cuſtod.

Secundus effectus eſt: Quòd licèt denuntians ad talionem non teneatur: ſi tamen in probatione deficiat, donec ſuam purgauerit innocentiam, ab officio, & beneficio ſuſpenditur, & de calumnia punitur, vt cæteri, ſimili pœna perterriti, ad aliorum infamiam facilè non proſiliant, c.fin.extr.de calum. c.quapropter, 2.q.7. Hoc igitur effectu differt denuntiatio ab accuſatione. 1. Quòd accuſator deſtitutus probationibus, ad talionem teneatur, id eſt, eam pœnam debeat incurrere, quam, ſi probaſſet, reus ſuſtinere debeat, c. quæ autem, 2.q.3. non autem denuntiator. 2. Differt fine: Quia finis denuntiationis potiſſimùm eſt correctio, licèt in conſequentiam aliæ pœnæ infligantur. Accuſationis autem finis, eſt pœnæ, pro qualitate delicti patrati, impoſitio, cap.ecce, 24.q.3. 3. Differt forma. Quia accuſatio fit per inſcriptionem: ſed in denuntiatione nulla inſcriptione opus eſt. Cùm non conueniat rei, & negotio, vt quis ſe inſcribat ad talionis pœnam, quæ non foret imponenda, d.c.qualiter, extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Illi, qui in accuſatione deficiunt, canonum cenſura, pœna illati criminis cum diſpendio exiſtimationis puniuntur, cap. 1.2.quæſt.3.

Qui non probauerit, quod obiecit, pœnam, quam ipſe intulerit, patiatur, c.qui non probauerit, 2.q.3.

Aliud eſt, crimen illatum non poſſe probare, aliud aliquam promiſſione accuſationem deſerere. Huic enim, qui promiſſione deceptus accuſationem deſerit, venia datur: illi verò, qui crimen illatum probare non valuerit, infamia irrogatur, c.ſi quis iratus, 2.q.3.

Accuſatorum perſonæ nunquàm recipiantur ſine ſcripto, nec abſente eo, quem accuſare voluerint, quibuslibet accuſare

permittatur,cap.accuſatorum,2.quæſt.8.

Sciant cuncti accuſatores, eam rem ſe debere inferre in publicam notionem, quæ munita ſit teſtibus idoneis, vel inſtrumentis, aperiſſimis documentis, vel indiciis, ad probationem idoneis, vel indubitatis,& luce clarioribus,expedita,c. ſciant,2.quæſt.8.

Illæ perſonæ, quas ciuiles leges ad accuſandum non admittunt,nec canonib.admittuntur.Cùm indignum ſit ſuperiores pati ab inferioribus, quæ inferiores ab eis pati deſpiciunt, c.accuſatores.3.q.5.

Qui inimicitiis ſtudet, vel facilè litigat, nec accuſator, nec teſtis eſſe poteſt: ſicuti nec inimici iudices eſſe poſſunt, cap. quod ſuſpecti,3.q.5.

Ibi cauſa agitur, vbi crimen admittitur: & qui non probauerit quod obiecit,pœnam,quam intulerit,ipſe pati debet, c. ibi ſemper,c.ſi quis,& c.qui crimen,3.q.6.

Qualibet proximorum errata conſpicientes, non hæc ante reprehendendo indicare, quàm ad conſcientiam noſtram humiliter reuerſi, digito eam diſcretionis ſolerter exculpemus:& quid in ea conditori placeat, quidve diſpliceat, examinatione dirimere debemus,c.poſtulatus,3.q.7.

Cuius in agendo, vel accuſando, quis obſeruat arbitrium, eum habere etiam contra ſe iudicem in eodem negotio non dedignetur,c.accuſatores,3.q.8.

Abſente eo, quem accuſare voluerit quiſpiam, accuſatori non credatur: quia ſine ſcripto difficilè: per ſcripturam autem nunquam recipiatur: quia per ſcripturam nullus accuſari poteſt, ſed propria voce, & præſente eo, quem accuſare voluerit, ſuam quiſque agat accuſationem, cap. abſente,3.quæſt.9.

Altera parte abſente diffinitiua non feratur ſententia, c. reuera,& c.abſens,3.q.9.

Qui, quod obiicit, probare non valet, de cætero ad arguendum non admittitur, niſi priùs propriam cauſam ciuilem

nilem duntaxat aſſerere voluerit,cap.ſi accuſat.3.q.10.

Neganda eſt accuſatis licentia criminandi, priuſquàm ſe crimine, quo premuntur, exuerint. Quia non eſt credendum contra alios eorum confeſſioni,qui criminibus implicantur,niſi ſe probauerint innocentes : quoniam periculoſa eſt, & non debet admitti rei aduerſus quemcunq; profeſſio,cap.neganda, & c.non eſt,3.q.11.

Nullus vnquàm præſumat accuſator ſimul eſſe,& teſtis, vel iudex. Quoniam in omni iudicio quatuor perſonas ſemper neceſſe eſt eſſe : ſcilicet iudices electos, accuſatores idoneos, defenſores congruos, & teſtes legitimos. Iudices autem debent vti æquitate, teſtes veritate, accuſatores intentione ad amplificandam cauſam, defenſores extenuatione ad ad minuendam cauſam, cap. nullus vnquam, & cap. ſequent.4.quæſt.4.

Inſcriptio neceſſaria eſt,vt calumniator talionem recipiat. Quia ante inſcriptionem, nemo debet iudicari, vel damnari, d.c.nullus,4.q.4.

De domo iudicis accuſator,vel teſtis produci non debet, ne in cauſam ſuſpicionis incidat iudex,c.contra,4.q.4.

Omnibus, quibus accuſatio denegatur, in propriis cauſis accuſandi licentia non eſt deneganda,c.omnibus,4.q.4.

Non omnis,qui parcit amicus eſt:nec omnis qui verberat, inimicus.Meliora enim ſunt vulnera amici, quàm voluntaria oſcula inimici, Sicuti melius eſt cum ſæueritate diligere, quàm cum lenitate decipere,c.non omnis,5.q.5.

Infames eſſe eas perſonas dicimus : quæ pro aliqua culpa notantur infamia , id eſt , omnes , qui Chriſtianæ legis normam abiiciunt,& ſtatuta eccleſiaſtica contemnunt : ſimiliter fures,ſacrilegi, & omnes capitalibus criminibus irretiti, c.infames,6.q.1.

Accuſator , quod aſſeuerat , profitendo ſe probare non poſſe , reum neceſſitate monſtrandi contrarium , non adſtringit , cùm per rerum naturam , factum negantis probatio

batio nulla ſit. Tamen propter ſcandalum remouendum Reo, authoritate Gregorij, imponitur onus purgandæ famæ ſuæ, modò publica fama ipſi nimiùm non obſiſtat, cap. accuſator, 7.quæſt.5.

Afflictio afflictis non eſt addenda, ne culpæ offenſam in ſe quis retorqueat, c.cùm percuſſio, 7.q.1.

Iuri ſuo cedere nemo tenetur, cap. quàmpericuloſum, 7.quæſt.1.

Plurimorum vtilitas, vnius vtilitati, vel voluntati præferenda eſt, c.ſcias.7.q.1.

In criminalibus accuſando, denuntiando, & inquirendo proceditur. Sicut igitur accuſationē legitima inſcriptio præcedere debet, ita denuntiationem charitatiua monitio, & inquiſitionem clamoroſa inſinuatio, c.prælatorum, extr.eod.

Agenti poſſeſſionis adipiſcendæ in beneficialibus non obſtat exceptio criminis, niſi de eo ſit infamatus: & infamato, accuſatore non probante, vel non apparente, inducitur purgatio, in qua ſi defecerit, punitur vt conuictus, cap. accedens, extr. eod.

Crimen probatum per modum inquiſitionis regulariter pœna ordinaria non punitur: ſed ſi impedit ordinis executionem, ſicut in accuſatione, fit depoſitio: & ſi impedit tantùm beneficij retentionem, fit priuatio à beneficio, nec poterit iudex hanc pœnam moderari, c.inquiſitionis, extr.eod.

De veritate criminum, non inquiritur, niſi prius conſtet de infamia. Et tum non inimici, vel periuri, ſed idonei viri ad proſequendam inquiſitionem, & teſtimonium, admittuntur, c. cum oporteat, extr.eod.

Iudicium criminale ſine accuſatore non procedit, cap.1. extr.eod.

Euidentia patrati ſceleris non indiget clamore accuſatoris, c.euidentia, extr.eod.

De his criminibus, de quibus abſolutus eſt accuſatus, non poteſt accuſatio replicari, c.de his, ext.eod.

Di

Dicens ſe aliquem accuſaturum coram iudice, ante inſcriptionem ſine pœna deſiſtere poteſt: ſed ei deſiſtendi ſilentium perpetuum imponitur: eo autem ad accuſationem procedente, ad talionem pœnæ ſe inſcribere tenetur, cap. licet, extra. eodem.

Denuntiator criminis ſe non inſcribit, quia ad correctionem tendit: accuſator autem inſcribit, quia ad pœnam. Excipiens verò inſcribit ad pœnam extraordinariam, ſi per exceptionem crimen opponendo, ab intentione repellatur, c. ſuper his, extr. eod.

Si is, de cuius crimine in iudicio conſtat, petit reſtitutionem, propter iudiciorum ordinem non ſeruatum, non eſt audiendus: ſed eum, tanquàm notorium criminoſum, debet ſuperior de nouo priuare, c. ad petitionem, extr. eod.

Non punitur quis de crimine, de quo non conſtat, niſi per famam, & teſtium credulitatem: & per dicta paucorum non debet quis infamatus apud iudicem reputari, c. inquiſitionis, §. quæſiuiſti, extr. eod.

DE CALVMNIATORIBVS.

TITVLVS II.

Continuatio.

CONtrariatur calumnia accuſationi, & denuntiationi: cùm ea ad puniendos, & corrigendos delinquentes inſtituantur. Non autem dici poteſt innocens, qui falſitate criminis per calumniam accuſatoris, vel denuntiatoris intentati, grauatur, delinquere, cuius delicti falsò confecti gratia, pœna aliqua afficiatur, ſed potiùs accuſator obiiciendo commenta, pœnam, quam reus probato crimine ſubiiſſet, in ſe retorquet, vt Imp. Honor. & Theodor. in l. fin. C. de calum. aiunt: Quiſquis crimen intendit, non impunitam fore nouerit mentiendi licentiam, cùm calumniantes, ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij: quod & ad alterum accuſationis effectum pertinere dictum eſt.

Quid

Quid eſt Calumnia?

Calumnia eſt, doloſa quædam machinatio,qua fraudulenter,iniuſtè,& temerè vexandi alterius cauſa lis mouetur: ſiue illa ſit criminalis,ſiue ciuilis, l.1.§.calumniari, ff.ad Senatuſc. Turpil.l.cui neceſſitas,§.1.ff.de lib.cauſa.

Quomodo accipitur verbum Calumniandi?

Genericè, & ſpecificè accipitur. Siquidem calumniari generatim omnem ingenij malitiam, atque verſutiam complectitur: ſtrictiùs autem, & magis propriè, ad fraudes litigatorum reſtringitur,id eſt,actorũ,accuſatorum,& reorum. Hinc actor, vel accuſator, falſa crimina alicui intentando, vel petendo quod non debetur,calumniari dicitur,d.l.1.§.calumniari,ff.ad Senatuſconſul. Turpil.Eodem modo,reus calumniari dicitur, qui, obiecta fraudulenta exceptione, petitorem fruſtratur, & ſciens, prudensque per exceptionem opponendo falſa crimina,aduerſarium ſuum vexat,tot.tit.C.de iureiuran. propter calum.dand.Hoſtien.in tit.de except.lib.5.Vtrumque Paulus,lib.1.receptarum ſententiarum,complexus eſt.Criminoſus eſt, inquit, qui ſciens, prudensque per fraudem alicui negotium comparat.

Quæ cauſa Efficiens Calumniæ?

Mens accuſatoris ad calumniam directa. Quando autem accuſator calumniandi animum habeat: eius inquiſitio iudicis arbitrio committitur: qui reo abſoluto, de accuſatoris incipit quærere conſilio: qua mente ductus ad accuſationem proceſſit. Temeritas enim facilitatis veniam continet: & inconſultus calor calumniæ vitio caret, vt notatur in c. ſi quem pœnituerit,2.q.3.& c.ſi quis iratus,2.q.3.

Quæ Materia?

Crimen, vel negotium aliquod ciuile:cuius falſo prætextu actio,vel accuſatio aduerſarij vexandi cauſa,inſtituitur,d.l 1. §.calumniari,ff.ad Senatuſconſul.

Quæ Forma?

Vt accuſator animo calumniandi, vel vexandi reum, crimen intentet, & in eius probatione deficiat. Non tamen,qui non probat, quod intendit, protinùs calumniari præſumitur: ſed ſi iudicanti ex propoſito accuſatoris ita viſum fuerit,d.c.ſi quem,§ ſed non vtique, 2.q.3. Nec ſolùm crimen falſum intentando, quis, verùm etiam actionem ciuilem fraudulenter, doloſè,iniuſtè,temerè,moleſtandi alterius cauſa,inſtituendo,

calum

calumniari dicitur,l.poſtquam,ff.de petit.hær.l.cui neceſſitas, §.1.ff.de lib.cauſ. Calumniator etiam perhibetur, qui pecuniam,vt alicui negotium faceret,vel non faceret, accepit, tot. tit.ff.de calumniatoribus.

Quis Effectus?

Si crimen falſum per accuſationem calumnioſè intentatur, accuſator ſimilitudine ſupplicij, quod, probato crimine, reus ſubiiſſet: cum exiſtimationis diſpendio plectitur, c. 1. 2.q.3. Nam, vt dicitur in c.quiſquis,2.q.8. calumniantes ad vindictam poſcit ſimilitudo ſupplicij, & in c.calumniatur, 2. q.3. Calumniator ſi in accuſatione defecerit, talionem recipiat. Subdiaconus tamen calumnioſè accuſans criminis, diaconum, ob quod diaconus, probato crimine, degradaretur: cùm ipſe pari pœna puniri, id eſt, gradum, quem non habet, amittere non poſſit, ſubdiaconatu priuatur, & publicè verberibus caſtigatus in exilium deportatur,c.1.extr.eod. Denuntiator etiam in probatione criminum, quæ contra prælatum ſuum obiecit,deficiens, donec canonicè ſuã purgauerit innocentiam,ſcilicet, quòd non calumniandi animo ad huiuſmodi crimina proponenda proceſſit, ab officio, & beneficio ſuſpenditur:vt cæteri ſimili pœna perterriti, ad infamiã ſuorum prælatorum facilè non proſiliant,c.cùm dilectus,ext.eod.& c. quia iuxta, 5.q.6.Si autem alio modo calumnia fiat,pœna extraordinaria ex arbitrio iudicis imponitur,c.ſuper his, extr.de accuſ. licèt accepta calumniæ cauſa pecunia, vt negotium faceret,vel non faceret, intra annum in quadruplum eius pecuniæ,quam accepiſſe dicetur, poſt annum autem ſimpli, in factum detur actio,l.1.ff.de calumniatoribus. Et eſt textus in c. in eum, qui vt calumniæ,1.q.1. Non tamen qualibet iudicis pronuntiatione pœna legitima, vel canonica irrogatur accuſatori.Nam ſiquidem iudex ita pronuntiauerit:Non probaſti: pepercit accuſatori. Si autem pronuntiauit: Calumniatus es: condemnauit eum: Et quamuis nihil de pœna ſubiecerit, tamen legis poteſtas aduerſus eum exercebitur. Nam, vt Papinianus reſpondit: facti quidem quæſtio in arbitrio iudicantis eſt: pœnæ verò perſecutio,non eius voluntati mandatur, ſed legis authoritati reſeruatur, d.c.ſi quem pœnituerit, §.ſi verò, 2.q.3.& l.1.ff.ad Senatuſconſul.Turpil.

Quæ Affinia?

Dolus,deceptio,mendaciũ,præuaricatio,tergiuerſatio. Accuſatorũ temeritas tribus modis detegitur, inquit Marcianus libro

libro ſingulari,ad Senatuſconſ.Turpil.& tribus pœnis ſubiicitur.Aut enim calumniantur: aut præuaricantur: aut tergiuerſantur. Calumniari eſt, falſa crimina intendere. Præuaricari verò,vera crimina abſcondere.Tergiuerſari, in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere, dict.l.1.ad Senatuſconſ. Turp. & cap.ſi quem, 2.quæſt.3.

Quæ Pugnantia?

Veritas, & probatio criminis, abolitio inſtitutæ actionis, vel accuſationis.Dicitur enim abolitio,inſtitutæ actionis, vel accuſationis peremptio.Cuius cauſa efficiens eſt,principis authoritas,ipſa lex,& conſenſus partium. Vnde abolitio dicitur publica,priuata,& legalis.Publica eſt, quæ publicè à Principe conceditur, ob diem inſignem, publicam gratulationem, vel ob rem proſperè geſtam. Priuata eſt, quæ actore poſtulante cum conſenſu Rei,qui tormẽta, vel quid aliud paſſus eſt, permittitur, l.fallaciter, C.de abolitionibus, & l.aut priuatim, ff. ad Senatuſconſult.Tur.Legalis eſt,quæ per legem, accuſatore mortuo,vel ex iuſta cauſa impedito, quò minùs accuſare poſſit,fieri cóntingit,d.l.aut priuatim, §.3.ff.ad Senatuſcōſ.Turp. Forma impetrandæ, & concedendæ abolitionis hãbetur in l. abolitio,& l.fallaciter,C.de abolitionibus.Finis & effectus,eſt actionis, vel accuſationis extinctio, remiſſio pœnæ: non autem purgatiò ab infamia. Quia abolitio tantùm pœnam remittit,non autem infamiam tollit,d.cap.ſi quem, §.ſi quis autem, verſ.abolitio, 2.q.3. potiſſimùm, ſi à Principe abolitio conceditur.Nam,vt dicitur in l.fin.C.de generali abolit. Indulgentia Principis, quos liberat, licèt pœnæ gratiam faciat, infamiam tamen criminis non tollit, dict.cap.ſi quis, §.indulgentia, 2.quæſt.3.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Facti quæſtio in voluntate iudicantis eſt,pœnæ autem perſecutio non eius arbitrio mandatur:ſed legis authoritati reſeruatur,c.ſi quis,2.q.3.

Temeritas facilitatis veniam continet, & inconſultus calor calumniæ vitio caret,d.c.ſi quis,2.q.3.

Deſtitiſſe eum accipimus, qui in totum animum agendi depoſuit:non qui diſtulerit accuſationem,d.c.ſi quis,2.q.3.

Verbum, Reſtituo, *non tantùm pœnam remittit: ſed etiam*

etiam honoribus, ordini, aliiſque omnibus reſtituit. Indulgentia autem tantùm pœnæ gratiam facit: non autem criminis infamiam tollit, d. cap. ſi quis. §. indulgentia, 2. q. 3.

Calumniator, ſi in accuſatione defecerit, talionem recipiat, cap. calumniator, 2. q. 3.

Calumnia, propter exemplum, grauiùs punienda: ne alij eadem facilitate ducti ad accuſationes, vel denuntiationes proſiliant, cap. fin. extra. eodem.

Calumniantes ad vindictam poſcit ſimilitudo ſupplicij, cap. quiſquis, 2. q. 8. cap. qui calumniam, 5. q. 6.

Omnis, qui falſa intulerit, puniatur, & pro falſitate ferat infamiam, cap. omnis, 5. q. 6.

Si quis falſum dixerit, vel perſonam innocentis falſò crimine maculauerit, iuxta ſacerdotis arbitrium diuturna pœnitentia expurgetur, 5. quæſt. 6.

Per delationem alteri nocere, Chriſtianæ charitati aduerſatur. Delatores autem ſunt, qui inuidia produnt alios, capit. delatori, extra. eodem.

Aliud eſt ex charitate, aliorum crimina deferre: vt quos ſecreta admonitione corrigere non poſſumus, conuictos iudicis ſententia corripiat: Atque aliud inſidiando falſa obycere, vel inſultando vera facilè exprobrare. Illud enim charitatis, hoc verò impietatis eſt officium. Vnde prouerb. Verba impiorum inſidiantur ſanguini, os iuſtorum liberabit eos, cap. qui ambulat, §. ſed aliud, 5. quæſt. 5.

DE SIMONIA, ET NE QVID PRO SPIRITVALIBVS exigatur, vel promittatur.

TITVLVS III.

Continuatio.

CRimen publici iudicij, ipſiúſque accuſationis materia eſt: Simoniæ autem crimen, quo cæteris deteſtabilius,

eò grauius Diuina traditione vtriuſque teſtamenti(vt ex variis exemplis apparet)vindicatum fuit, cap. eos, qui per pecunias,cap.ſicut ſimoniaca, extra.eod.tit.& cap.qui ſtudet, 1. quæſt. 1 .cap.tanta eſt labes,extra.eodem.

Quid eſt Simonia?

Simonia eſt, ſecundum Abbatem, in cap.nemo, extra.eod. rei ſpiritualis, vel ſpiritualibus annexæ, cum aliquo temporali facta commutatio.

Vnde dicitur Simonia.

Simonia dicitur à Simone mago, qui primus hoc abominando crimine in nouo Teſtamento Diuinæ gratiæ pertinaciter repugnauit,ſibíque damnationem comparauit.Appellatur etiam cupiditas Giezitica,à Giezi ſeruo Elizei,qui primò in veteri Teſtamento gratiam ſanitatis vendidit Naaman principi militiæ Regis Aſſyriorum : in cuius facti pœnam,lepra,qua Naaman laborabat,afficiebatur,c.qui ſtudet,1.q.1.

Quotuplex Simonia?

Duplex eſt. Aut conuentionalis,aut mentalis. Conuentionalis eſt,cùm conuentio,promiſſio,pactum,vel aliena conditio de commutanda temporali commoditate, pro ſpirituali re,interuenit,cap.cùm ſuper, extr.de confeſſ. Vbi etiam notat Abbas.& c.ſunt connulli,1.q.1.Mentalis dicitur,ſtudioſa dantis, aut recipientis cupiditas, nudáque intentio vendendi, vel permutandi ſpiritualia, vel ſpiritualibus annexa, abſque vllo actu ſubſecuto,cap.fin.extr.eod.cap.ex multis,1.quæſt.1.

Quæ cauſa Efficiens?

Affectus animi, cupiditáſque, & pactum, vel promiſſio emendi,vendendi,vel commutandi ſpiritualia, vel ſpiritualibus annexa,d.ca.fin.extr.eod.& cap.etſi quæſtiones, extr.eod. cap.veniens,c.ex tuæ, extr.eod.& c.ſicut Epiſcoporum,1.q.2.

Quæ Materia?

Spiritualia, & ſpiritualibus annexa, quæ pro re temporali commutantur, vel munere aliquo conceduntur. Spiritualia ſunt: vt conſecrationes, benedictiones, ordinationes, Sacramentorum diſtributiones,& quæ habentur in cap.non ſatis,& capit. cùm in Eccleſiæ,extr.eod. Vbi Alexand.III.ex Concilio Turonen.& Lateranenſi affert:Horribile nimis eſſe, vt inquibuſdam Eccleſiis perhibetur, quòd pro conſecratione, vel confirmatione Epiſcoporum, benedictione abbatum, & ordinatione quarumcunque perſonarum Eccleſiaſticarum, introductio

troductione preſbyterorum in Eccleſiam : nec non pro ſepulturis,exequiis mortuorum,benedictionibus nubentium,conſecratione,& diſtributione ſacramentorum munera requirantur,cap.ſuam nobis,cap.ſicut tuis,cap.conſulere, & c.ſicut pro certo, extr.eod. Quæ autem ſint temporalia ſpiritualibus annexa;docet Paſchalis Papa,c.ſi quis obiecerit, 1.q.3.inquiens: Si quis obiecerit,non conſecrationes emi:ſed res,quæ ex conſecratione proueniunt, penitus deſipere probatur. Nam cùm corporalis Eccleſia,aut Epiſcopus,aut Abbas,aut tale quid,ſine rebus corporalibus in nullo proficiat ; ſic nec anima ſine corpore,corporaliter viuit : Quiſquis horum alterum vendit, ſine quo nec alterum prouenit,neutrum inuenditum derelinquit. Nullus igitur emat præbendam , vel Eccleſiam , vel aliquid Eccleſiaſticum:nec paſtellum,nec paſtum anteà,nec poſteà pro huiuſmodi ſoluat,dict.cap.ſi quis obiecerit,& vt notatur in cap. 1.1.quæſtio.3.

Precium vel munus in triplici genere eſt. Eſt enim aliud munus ab obſequio,aliud à manu,& aliud à lingua.Munus ab obſequio eſt ſeruitus indebitè impenſa. Munus à manu,pecunia eſt.Munus à lingua,fauor,c.ſunt nonnulli,1.q.1.Sic totum quicquid homines habent in terra , omnia , quorum domini ſunt,pecunia vocatur:ſeruus,vas,ager, arbor, pecus, quicquid horum eſt,pecunia dicitur.Hinc dicta,quia antiqui,quod habebant,in pecoribus habebant,cap.totum quicquid, 1.q.3.

Quæ Forma?

Cùm res ſacra , vel ſpiritualis pro munere, ſiue ſit ab obſequio,ſiue à lingua,ſiue à manu,animo commutandi detur,vel recipiatur,vel de ea danda & recipienda tacitũ,vel expreſſum pactum , vel promiſſio interueniat , ſimonia committitur. Quoniam in ſpiritualibus , ſpiritualibúſque annexis omnis cõditio,omnis promiſſio,omnéque pactum temporalis commoditatis ſimoniæ crimen inducit,c.quæſitum,extr.de rerum permutat.cap.fin.extr.de pact.cap.quam pio,1.q. 2.Vnde ſi ſine promiſſione, pacto,cõditione , & animo permutandi quid pro re ſacra,vel ſpirituali offeratur, abſque ſcrupulo ſimoniacæ prauitatis receptionem fieri poſſe,Innoc.III.ſtatuit in cap. tua nos, extr.eod. Quod & probatur in cap.etſi quæſtiones,§. quos autem,c.veniens,c.ex tuæ,& c.fin.extr.eod.In his tamen oblationibus conſiderandum eſſe,Hoſtienſ.exiſtimat.1.Quid offeratur,c ſerui,diſt.19. 2.Quale offeratur,c.pen.& vlt.d.49. 3.A quo offeratur,arg.c.in gradi.3.q.8.4.Pro quo offeratur,c.

dictum eſt', 1. q. 1. 5. Qua intentione offeratur, cap. in ſcripturis, 8. q. 1. c. officij, extr. de elect. 6. Quantum offeratur, cap. Ananias, 17. q. 1. Et hoc eſt, quod Alex. III. in ca. etſi quæſtiones, extr. eod. obſcuriùs quodammodò aſſerit, cùm ait: In accipiendis, vel dandis muneribus tria ſunt maximè attendenda, perſonæ ſcilicet dantis, & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus. Qualitas perſonarum: vt à quo, & cui videlicet, ſan à paupere diuiti, vel conuerſo; ſiue à diuite locupleti datum fuerat: æſtimatio muneris, & donationis: tempus, ſi magni, vel minoris pretij res data exiſtat, & an, inſtanti neceſſitate, ſeu alio tempore, conferatur, &c.

Quis Finis?

Vt per temporalia bona, ſpiritualia quis adipiſcatur, fiátque rei ſacræ, vel ſpiritualis cum munere oblato commutatio, ca. tua nos, §. licèt autem, extra. eod. & cap. fin. eodem.

Quis Effectus?

Sicuti inter Simoniacos diſtinguitur; ita cum diſtinctionis moderamine Simoniaci variis pœnis ſubiiciuntur, vt refert Nicolaus Papa in ca. ſtatuimus, vt ſicut, & c. ſtatuimus decretum, 1. q. 1. Nam alij ſimoniacè ordinantur à ſimoniacis: alij ſimoniacè à non ſimoniacis: alij non ſimoniacè à ſimoniacis. 1. Simoniaci ſimoniacè ordinati, vel ordinatores, ſecundum Eccleſiaſticos canones, à proprio gradu decidunt. Simoniaci quoque ſimoniacè à nõ ſimoniacis ordinati ſimiliter ab officio malè accepto remouentur. A ſimoniacis autem non ſimoniacè ordinati, ſiquidem probare potuerint, ſe cùm ordinarentur, neſciſſe eos ſimoniacos eſſe, & quòd tunc pro Catholicis habebantur in Eccleſia, miſericorditer per manus impoſitionem pro temporis neceſſitate in officio permanere conceduntur: ſi tamen eos laudabilis vita commendet, ca. ſtatuimus, & cap. ſi qui à ſimoniacis, 1. q. 1. De iis autem, quos iuſta ignorantia non excuſat, ſtatuit Alex. II. vt conſecrator, & conſecratus non diſparem damnationis ſententiam ſubeant: ſed vtérque depoſitus pœnitentiam agat, & priuatus propria dignitate perſiſtat, cap. de cætero, 1. quæſt. 1.

2. Quòd ſi ſimonicus non ordinem, ſed beneficium Eccleſiaſticum; putà, præbendam, vel prioratum, ſeu decanatum, aut honorem, vel dignitatem execrabili ardore auaritiæ, per pecuniam acquirere contendit, perpetua infamiæ nota tenetur, cap. fin. 1. quæſt. 3.

3. Canonicæ purgationis onus, quod imponitur ſimoniacis;

cis; ſi quidem crimen manifeſtum eſt: nec tamen inde ſimoniaci conuicti vel confeſſi fuerint: ſed tantùm publica laborant infamia, cap. de hoc, & ca. inſinuatum eſt, extr. de ſimo.

4. Depoſitio, & remotio ab Eccleſia. Sicuti enim ſimoniaca peſtis, vt ait Lucius Papa, ſui magnitudine alios morbos vincit: ita ſine dilatione mox, vt eius ſigna per aliquam perſonam claruerint, (modò appareat, ob criminis euidentiam ſimoniacos ſe purgare canonicè non poſſe) dantes, & recipientes de Eccleſia Dei eliminari, & repelli debent, cap. ſicut ſimoniaca, & cap. conſulere, extr. eod. & cap. quos conſtiterit, 1. q. 1. Et nota, quòd tanta labes ſit huius criminis, vt etiam ſerui aduerſus dominos, meretrix, & quilibet criminoſi admittantur ad accuſandum, cap. tanta labes, extra. eodem.

5. Suſpenſio, reſtitutio muneris exacti, & recepti, aliquando duplicati, textus eſt in cap. veniens, & cap. audiuimus, extr. eod. & cap. ſi quis dator, 1. quæſt. 1.

6. Infidelitas. Cùm enim omnis auaritia idolorum ſit ſeruitus: quiſquis hanc & maximè in dandis Eccleſiaſticis honoribus vigilanter non præcauet, infidelitatis perditioni ſubiicitur, etiamſi tenere fidem verbis (quam negat facto) videatur, ca. cum omnis, c. ventum eſt, §. his ita, & cap. Petrus, 1. quæſt. 1.

7. Perpetua damnatio: ſi ſimoniacus in hoc crimine perſeueret, nec reſipiſcat, cap. ſi quis dator, 1. quæſt. 3. cap. quos cõſtiterit, & cap. ventum eſt, 1. quæſt. 1.

Quæ Aſſinia?

Crimen auaritiæ, ambitus, vſura, furtum. Nam ſimoniæ crimen in Canone vocatur ardor auaritiæ, cap. ſi quis præbendas, 1. q. 3. Et ſimoniacus comparatur furi, cap. ordinationes, 1. q. 1. Et denique ſimonia aſſimilatur crimini vſurarum, Hoſtienſ. §. qualiter, eod. tit. Sicuti etiam per ambientis petitionem eam fieri contingit, c. ſicut Epiſcoporum, 1. q. 2. in verbis: *quæ non ex ambientis petitione proceſſit.*

Quæ Contraria?

Gratia gratis data. Vnde Leo Papa in cap. 2. 1. q. 1. Gratia, ſi non gratis datur, vel accipitur, gratia non eſt: ſimoniaci autem, non gratis accipiunt: igitur gratiam, quæ maximè in Eccleſiaſticis Ordinibus operatur, nõ accipiunt: ſi non accipiunt non habent: ſi autẽ non habent, nec gratis, nec non gratis cuiquam dare poſſunt, c. gratiã, 1. q. 1. Oblatio voluntaria abſque vlla conditione, pacto vel promiſſione, c. tua nos, & c. etſi queſtiones, extr. eod. Pernitioſa conſuetudo, cap. ea, quæ, extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quæ malo inchoantur principio, non peraguntur bono exitu, cap. principatus, 1.quæſt.1.

Quod non habeo, dare non poſſum, cap. qui perfectionem, 1. quæſt.1.

Non ſuperædificatur bonum opus, vbi Chriſtus fundamentum non eſt, cap. cùm Paulus, 1.quæſt.1.

Sicut Sol pertranſiens ſordida loca, non contaminatur: ita Sacramenta, adminiſtratione improborum clericorum, ineſficacia non redduntur, cap. ſi iuſtus, 1.quæſt. 1. & cap. nónne, 1.quæſt.1.

Charitas, quæ operit multitudinem peccatorum, proprium donum eſt Catholicæ vnitatis, & pacis, cap. multæ, 1. q. 1.

Simoniacorum ſacramenta effectu gratiæ carent. Licèt enim vera ſint quò ad formam: inania tamen, & falſa ſunt quantùm ad effectum: cùm non poſſint in cordibus hominum gignere, vel incendere cœleſtem gratiam, cap. ſicut Eunuchus, 1.q.1. Contrarium videtur dici in cap. ſtatuimus, vt ſicut, §. ſicut, 1. q. 1. Sed diſtingue inter Sacramenta, quæ ſunt neceſſitatis, & quæ dignitatis, vt ibidem.

Tantò grauiora ſunt delicta, quantò diutiùs infœlicem animam tenuerint alligatam, cap. cùm in Eccleſia, extr. eod.

Diuturnitas temporis non diminuit peccata, ſed auget, cap. non ſatis, extra. eodem.

Munera inuiſibilis gratiæ quæſtibus non ſunt comparanda, cap. quicquid, 1.quæſt.1.

Quibus ſua ſufficiunt, Eccleſiæ alimentis non ſuſtentantur, cap. paſtor, & cap. ſi quis, 1.q.2.

Quod pro neceſſitate temporis ſtatutum eſt, ceſſante neceſſitate, pariter ceſſare debet, cap. quod pro, 1.q.1.

Viliſſimus reputandus eſt, niſi præcellat ſcientia, & ſanctitate, qui eſt honore præſtantior, cap. viliſſimus, 1.q.1.

Baptiſmus, ſiue per bonum, ſiue per malum miniſtrum

admini

adminiſtretur,reiterari non debet,cap.dedit, & cap.hanc regul. 1. quæſt.1.

Dum verbum accedit ad elementum, fit ſacramentum, cap.55.1.quæſt.1.

Sine fide,& charitate,nec Euangelium habetur,nec proſunt aliqua bona, cap.Marcion,1.quæſt.1.

Non meritis hominum, ſed veritate Spiritus ſancti peccata remittuntur,cap.vt euidenter,& cap.multi, 1.quæſt.1.

Sicut ſimoniaca peſtis, ſui magnitudine alios morbos vincit:ita ſine dilatione mox, vt eius ſigna per aliquam perſonam claruerint,de Eccleſia Dei ſimoniacus eliminari, & repelli debet, c.ſicut ſimoniaca,extra.eodem.

Simoniacum eſt, pro temporali obſequio beneficium promittere,cap.cùm eſſent,extra.eodem.

In accipiendis, vel dandis muneribus, tria attendenda ſunt maximè, perſona ſcilicet dantis, & recipientis qualitas: Quantitas muneris, & donationis tempus, cap.etſi quæſtionis,extra.eodem.

Non ſolùm à malo, ſed ab omni ſpecie mali,eſt abſtinendum, cap.audiuimus, extra.eodem.

Sacramenta liberè ſunt conferenda:cogit tamen Ordinarius laicos obſeruare laudabiles conſuetudines, cap.ad Apoſtolicam, extra. eodem.

Simplicitas, & ignorantia in illis,quæ ſunt iuris, neminem excuſant, cap.quoniam, extra.eodem.

Simonia eſt, dare pecuniam pro adminiſtratione rerum ſpiritualium, ſeu Eccleſiaſticarum habenda: & dantes, & recipientes ſimoniæ damnatio inuoluit,cap.conſulere,eodem.

Is,qui ordinatus fuerit, ſi non ex pacto, neque exactus,ac petitus, poſt aceptas chartas, & pallium offerre aliquid cuilibet ex clero, gratiæ tantummodo cauſa, voluerit, permittitur: quia eius oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione proceſſit, cap. ſicut Epiſcopum, 1. quæſt. 2.

NE PRÆLATI VICES SVAS, VEL ECCLESIAS, SVB annuo cenſu concedant.

TITVLVS IIII.

Continuatio.

CONceſſio iuriſdictionum, & Eccleſiarum, ſub pretio, vel annuo cenſu, ſpecies ſimoniæ eſt, arg. ex multis, 1. q. 3.

Quæ Forma conceſſionis, vt inducat Simoniæ vitium?

Si ita concedatur: Exercebis talem iuriſdictionem ſuper tales ſacerdotes, & pars lucri, vel totum lucrum ſit tuum; ſed mihi Epiſcopo, vel Archiepiſcopo tantùm reddes: talis conceſſio ſimoniaca eſt, arg. cap. ex multis, 1. q. 3. cap. quoniam in quibuſdam, & cap. quoniam enormis, extr. eod. Sed ſi diceret: Ego tibi pro ſalario tuo centum dabo, & exerceas iuriſdictionem in hos ſacerdotes, & tu dabis mihi totum lucrum: hæc conceſſio licita eſt, cap. militare, 23. quæſt. 1. Quia Epiſcopi exercentibus iuriſdictionem Epiſcopalem, ſalarium dare poſſunt, cap. charitatem, 12. quæſt. 2. Imò licèt regimen Eccleſiæ, prælatio, vel ius ſpirituale, ſub pretio committi non poſſit: ſi tamen contingeret, prælatum infirmum eſſe, vel abſentem, bene poteſt pretio dato ſacerdos vicarius ibi conſtitui, cap. peruenit, extr. de appel. cap. de rectoribus, extr. de cler. ægrot. ca. charitatem, 12. q. 1. Et ille, qui locat operas ſuas ſpirituales, non peccat, ſi aliunde ſumptus non habeat, c. duces, 1. q. 1. Quid autem, ſi aliunde viuere poſſit? & tunc, licèt, non ſit ſimonia, eſt tamen res mali exempli. Et ideò non locet operas, vel impendat: quia non tenetur. Sicuti etiam dicitur, quòd nunquàm pauperi ſacerdoti, vel diuiti, nec ad diem, nec ad annum, pro diuinis officiis aliquid recipere licet, ca. in multis, extr. de magiſtris, in verb. & ne aliquid, &c. Nec pactũ de mercede conſtituenda pro diuinis initũ iure ſubſiſtit; ſed quidem pro manſione, quam facit apud aliquã Eccleſiam, vel pro aliis beneficiis, quæ ibi facit, vel pro recompenſatione damnorum, quæ ſuſtinet occaſione moræ ibi contractæ, c. ad quæſtiones, extr. de rei permut. Nec obeſt ſi dicatur, quòd ius percipiendi mercedẽ temporalem in Eccleſia non habeat, ſi clericus diues eſt: cùm qui de proprio viuere poſſit, de bonis Eccleſiæ non debeat alimentari, c. clericos, & c. paſtor, 1. q. 2. Hoc enim iuris eſt: quòd ſiue ſit diũes, ſiue pauper: Quia altari ſeruit, de altari

viuat,

viuat,c.ſecundum Apoſtolum,extr.de præben. Nec contradicunt Dd.c.clericos, & c.paſtor, quæ non loquuntur de clericis ſeruientibus Eccleſiis,ſed aliis abundantibus clericis, qui ſeruitia debita Eccleſiis nõ præſtant:nec earum clerici ſunt:hoc tenet Archi.c.illi qui,12.q.2.Abb.in c.Epiſcopus,extr.de præben.& alij in c.poſtulaſti,extr.de reſcriptis. Iuriſdictio igitur Eccleſiaſtica,ſub annuo cenſu concedi, vel vendi, regulariter non poteſt,licèt fructus Eccleſiarum, & obuentiones temporales quolibet alienationis titulo diſtrahantur,cap.querelam, extr.eod. Conceſſione autem officij temporalis pro pecunia, turpis quæſtus quæritur, non ſimoniæ crimen committitur, niſi habeat ſpirituale annexum,c.ſaluator,1.q.3.

Qui Effectus prohibitæ Conceſſionis?

Primùs effectus,eſt ſacerdotum grauamen,& ſubuerſio iudiciorum,c.2.extr.eod. Quia ſi iuriſdictio vendi poſſet, emptor maiòres faceret condemnationes:& ſic aggrauaret,& iudicia ſubuerterentur æquitate repulſa.

2. Offenſio Dei,& legis,c.qui rectè,11.q.3.Quia cùm prælatus gratis debeat iudicare, cap.non ſanè, 14.q.5.& mundas ſeruare manus, nullumque contingere lucrum, c.cùm æterni, de re iud.in 6. ſi iudicia venalia exponit, Deum, & legem offendit,vt in auth.de mandatis prin.§.oportet,col.3.

3.Obliuio æternæ ſalutis,c.quoniam enormis,ext.eo.Cùm enim regimen Eccleſiæ, vel ſacerdotium ſub mercede venale diſponitur, ad æternæ retributionis præmium conſideratio non habetur,d.c.quoniam,extr.eod.

4.Delictum ſimoniæ. Quia, qui vices ſuas,vel iuriſdictionem ſub annuo cenſu concedunt, curam tradunt,c.fin.extr.de off.vica. Deinde iudicium, quod gratis prælati debent reddere,venale exponunt,c.vendentes,1.q.3.c.3.extr.eod.

5. Ius ſpirituale, id eſt, iuriſdictionem, quæ ſpiritualis eſt, vendunt,c.ex multis,1.q.3.Quod nihil aliud eſt, quàm ſimoniam committere,vt notatur in c.ſi quis Epiſcopus,1.q.1.& c. ſaluator,1.q.3. Ob id tales Prælati pœnis canonicis in ſimoniacos conſtitutis ſubiiciuntur,c.2.extr.eod.

Quibus pœnis obſtringuntur Prælati, vices ſuas, vel Eccleſias, ſub annuo cenſu concedentes?

Is,qui iuriſdictionem Eccleſiaſticam, pecunia data, acquirit,officio adepto priuatur,& è clero remouetur. Prælatus autem, qui talem iuriſdictionem ſub pretio concedit, vel vendit, poteſtate conferendi deſtituitur. Et hac ratione quilibet

in eo, in quo deliquit, punitur, c.1. & cap.2.extr.eod.c.paſtoralis,extr.de iure patronatus, c.literas, ext.de temporibus Ordinand. Quandoque Prælatus etiam deponitur, cap.dictum, 81.diſtin. Quandoque ad tempus,ratione dignitatis,& delicti habita,ſuſpenditur,c.quicquid,1.quæſt.1. Qui autem officium temporale, vel iuriſdictionem ſecularem, data pecunia, conſequitur,pœna legis Iuliæ,De ambitu,tenetur,l.1.C.ad legem.Iul.de amb.

DE MAGISTRIS, ET NE aliquid exigatur pro licentia docendi.

TITVLVS V.

Continuatio.

EXactio pretij, pro docendi licentia concedenda, etiam cuiuſunque conſuetudinis obtentu facta,quandam ſimoniæ ſpeciem refert, vt notat Abb. in c.1.extr.eod.licèt propriè ſimonia non ſit,ſed potiùs turpe lucrum appelletur, Innoc. in c.prohibeas,extr.eod.

Quis Magiſter,& vnde dicatur?

Magiſter dicitur,qui alicuius regiminis,rei,vel negotij,præ cæteris curam gerit: quicunque alium inſtruit, vel regit, à monendo,ſine monſtrando dictus, l.quibus, ff.de verb.ſignif. Is, qualis eſſe, quam ſcientiam, & qualiter docere debeat, vide Hoſtienſ.§.qualis, §.quam ſcientiam, & §.& qualiter, eodem titul,

Quæ Forma conſtituendi Magiſtros?

Vt non ſolùm in qualibet Eccleſia Cathedrali:ſed etiam in aliis, quarum ſufficere poterunt facultates, ſub aſſignatione vnius præbendæ prouentus, conſtituatur magiſter idoneus, prouidus, honeſtus, & diſcretus,à prælato cum Capitulo, ſeu maiori, & ſaniori parte Capituli eligendus, qui Clericos Eccleſiarum ipſarum in humanioribus literis, aliiſque facultatibus gratis inſtruat,& doceat,cap.quia nonnullis, §.verùm,c. prohibeas,§.ſanè,extr.eod.

Quæ

Quæ cauſa Impulſiua?

Pietas, & neceſſitas, cap. quoniam, & cap. quia nonnullis, extr.eodem.

Quis Finis, & Effectus?

1. Ne propter inopiam, & legendi ſtudium, & opportunitas proficiendi ſubtrahatur. Quoniam Eccleſia Dei, ſicut pia mater prouidere neceſſitati eorum tenetur, qui parentum opibus iuuari non poſſunt, cap. quoniam, & cap. quia nonnullis, extr.eod.

2. Vt docti habeantur clerici, qui in Eccleſia Dei, velut ſplendor fulgeant firmamenti, & velut ſtellæ in perpetuas æternitates manſuri ad iuſtitiam valeant plurimos erudire: quibus ſi proprij prouentus Eccleſiaſtici non ſufficiant, prælatus cum Capitulo neceſſaria ſubminiſtret. Docentes verò in Theologica facultate, dum in ſcholis docuerint, & Studentes in ipſa, integrè per annos quinque percipiunt de licentia ſedis Apoſtolicæ prouentus præbendarum, & beneficiorum ſuorum, non obſtante aliqua contraria conſuetudine, vel ſtatuto: cùm denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes, c.fin.extr.eod.

3. Licet cuilibet Magiſtrorum à Capitulo adſignetur vnius præbendæ Prouentus, & pro Theologo à Metropolitano tantundem: tamen propter hoc non efficiuntur Canonici: ſed tamdiù tantùm reditus ipſos percipiunt, quamdiù perſtiterint in docendi munere, cap.quia nonnullis, §.aſſignetur, extr.eodem.

4. Vt quicunque viri idonei, & literati voluerint regere ſtudia literarum, ſine moleſtia, & exactione qualibet ſcholas regere permittantur. Si qui verò huiuſmodi prohibitionis, vel præcepti extiterint tranſgreſſores, illi officiis, & dignitatibus priuantur. Dignum quippe videtur, vt in Eccleſia fructus ſui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Eccleſiaſticum profectum nititur impedire, c.quoniam, §.dignum, & c.quanto, verſ.vt quicunque, §.cùm autem, extra.eodem.

DE

DE IVDÆIS, SARRACENIS, & eorum ſeruis.

TITVLVS VI.

Continuatio.

AD ſimoniæ crimen aliis vitiis propiùs accedit blaſphemia, indecenſque cultus, quo Iudæi, Sarraceni, hæretici, & cæteri, impiis ſectis addicti, diuinæ traditioni aduerſantur.

Qui dicuntur Iudæi?

Iudæi dicuntur, qui legibus Moſaicis, abſque fide in Chriſtum Saluatorem noſtrum, adhærent, easque ad literam ſuperſtitiosè obſeruant, c. cùm Marthæ, §. cæterùm, extr. de celebrat. Miſſa. & c. tranſlato, extr. de conſtit.

Vnde dicti Iudæi?

Dicti à tribu Iuda, quòd illa tribus erat cæteris præſtantior. Vnde in bellis primam aciem, & regni priuilegium obtinuit: ſcilicet vt de ea ſola Rex crearetur: ſicut ex tribu Leui, ſacerdotes accipiebantur, Hoſtienſ. in §. & vnde dicantur, extr. eodem tit.

In quibus Iudæi cum Chriſtianis eodem iure, & priuilegiis vtuntur?

Licèt propria culpa Iudæos ſeruituti ſubiecerit, ipſos tamen tolerat Chriſtiana pietas: ita vt in multis ad parem legum obſeruantiam cum Chriſtianis obſtringantur, ſingularibusque priuilegiis iure indultis gaudeant. Vnde in contractibus leges Chriſtianorum ſequuntur, coram iudicibus ſecularibus litigant, matrimonia inter ſe contrahunt, nec diebus ſabbatinis inuiti ad iudicium trahuntur, præcipiturque Chriſtianis, ne aut Iudæos offendant, vel contra eorum ſynagogam irruant, vel violentas manus rebus eorum iniiciant, l. ſi qua, l. nullus die ſabbato l. in ſynagogam, C. de Iudæis, & Cælico.

Quæ in odium Iudaiſmi contra Iudæos iura ſunt introducta?

Primò, Iudæi, ab omnibus honoribus, & dignitatibus repelluntur: nouas ſynagogas non extruunt ſub pœna ſtatuta in l. fin. C. de Iudæis, & Cæl. & cap. Iudæi, extr. eod. 2. Vniuerſitati Iudæorum non legatur, l. 1. C. eod. 3. Ab actis legitimis

mis repelluntur,c.alieni,2.q.7. 4. Chriſtiana mancipia illis habere non licet,c.1.extr.eod. 5. Ab aſſidua communione Chriſtianorum abſtinere tenentur,c.ſæpè,28.q.1. 6. In diebus lamentationum,& Dominicæ paſſionis in publicum prodire vetantur, c.in nonnullis, extr.eod. 7. Vtriuſque ſexus Iudæi vti habitu,per quem à Chriſtianis diſcernantur,iubentur,d.c.in nonnullis, extr.eod. 8. Iudæi medici Chriſtianos inuiſere in infirmitatibus, vel medicamenta præbere, vel cum eis in iiſdem balneis eſſe,prohibentur,cap.nullus, & cap. omnes,28.quæſt.1.

Quæ pœna imponitur prædicta non ſeruantibus?

Et certè Iudæo non contento ſuis finibus non eſt priuilegium ſeruandum,c.priuilegium,11.q.3. Vnde Iudæi irruentes in conuerſum ad Chriſti cultum,ſunt concremandi, iuxta ſanctionem Conſtantini Imperatoris,l.2.C.eod. Sed ſi Iudæi ſint pacifici, & quis eis res ſuas violenter abſtulerit, tenetur duplum reſtituere. Quid ſi iudex diſſimulauerit,eandem incurrit,l.Chriſtianis,C.de paga.Et hoc ſecundum leges,ſed ſecundum canones,vel officij priuatione,vel excommunicationis cenſura plectitur,c.ſicut Iudæ, extr.eodem. Sed etſi Iudæi contra canonicas ſanctiones delinquant, puniuntur quandoque in perſonis, cap.ſæpè,diſt.28. Quandoque pecuniariter, c.cùm ſit,extr.eod. Et quandoque per pœnam ſpiritualem indirectè. Quia excommunicantur fideles eis participantes,c. etſi Iudæos,extr.eod.c.quantò,extr.de vſur.& c.de terris,extr. de decimis.

Qui dicuntur Sarraceni?

Secundum Hoſtienſem,Sarraceni dicuntur,qui Deos innumeros,deaſque,imò dæmones colunt,& adorant:nec nouum Teſtamentum,nec vetus recipiunt. Quibus interdicitur in l. 2.C. de paga.ne ſub nobis degentes faciant ſacrificia,vel, inſpecto iecore animalis, vel extis, id eſt,interioribus, promittant,vel diuinent aliquid futurum.

Vnde dicuntur Sarraceni?

Sarraceni, vt putat Speculator, lib.4.par.4. hoc tit.non dicuntur à Sara,ſed à Sarraca,quæ eſt pars Arabiæ.

An communio Sarracenorum eſt permiſſa?

Illis, qui cum Paganis ad fidem Chriſtianam conuertendi gratia,viuunt, communio, ſanctionibus canonicis, permittitur:ita vt his cibis,qui ab infidelibus apponuntur,cum modeſtia,& gratiarum actione, ſeruata temporum qualitate, vti liceat,

ceat,c.quàm ſit,extr.eod.Aliis autem à communione Sarracenorum, ſicut & Iudæorum, ſub pœna cenſuræ Eccleſiaſticæ, abſtinendum eſt.c.ſæpe,28.q.1.& c.ſequenti.

An Iudæus,vel Sarracenus mancipium Chriſtianum habere poteſt?

Concilio Matenſ. ſancitum eſt, vt nullum Chriſtianum mancipium Iudæo ſeruiat, ſed, datis 11.ſolidis, pro quolibet bono mancipio, ipſum, quicunque Chriſtianorum ſeu ad ingenuitatem, vel ad ſeruitium licentiam habeat redimendi. Quia nefas eſt, quem Chriſtus redemit, blaſphemum Chriſti in ſeruitutis vinculis detinere,c.1.extr.eod.& cap.2.eod. Vnde in legibus ſtatutum eſt,ne Chriſtianum mancipium hæreticus,Iudæus, vel paganus habeat, poſſideat, vel circumcidat: in tantùm,vt ſi id circumciderit,non ſolùm mancipij damno, verùm etiam capitali ſententia,ipſo ſeruo, pro præmio libertate donando mulctetur,l.vnica,C.ne quis Chriſt.man.hæret. vel Iudæus,&c.

DE HÆRETICIS.

TITVLVS VII.

Continuatio.

NOn minùs hæretici,quàm Iudæi, & Sarraceni ſuis confictis erroribus diuinam lædunt maieſtatem : qui ſi ſpirituali diſciplina corrigi non poſſunt, variis pœnis ſubiiciuntur,c.vergentis,extr.eod.

Quis dicitur Hæreticus?

Hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maximæ vanæ gloriæ,principatusque ſui gratia,falſas, & nouas opiniones vel gignit,vel ſequitur,c.hæreticus,24.q.3.

Vnde Hæreſis dicta?

Hæreſis Græcè ab electione dicitur : quòd ſcilicet eam ſibi vnuſquiſque eligat diſciplinam , quam putat eſſe meliorem. Quicunque igitur aliter ſcripturam intelligit, quàm ſenſus Spiritus ſancti flagitat ; quo ſcripta eſt, licèt ab Eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt:& de carnis operibus eſt,eligens quæ peiora ſunt,c.hæreſis.24.q.3.

Quot ſunt ſectæ hæreticorum, & vnde nomina ſua habent?

Variæ ſunt hæreticorum ſectæ : quas Iſid.octauo lib. Etymolo

mologiarum,cap.5.recenſet: Quidam autem hæretici,qui de Eccleſia receſſerunt, ex nomine ſuorum authorum nuncupantur: veluti Menandriani à Menandro magno diſcipulo Simonis,nuncupati:qui mundum non à Deo creatum, ſed ab angelis factum aſſeruit. Nicolaitæ, dicti à Nicolao Diacono Eccleſiæ Hieroſolymorum, qui propter pulchritudinem relinquens vxorem, dixit, vt qui vellet, ea vteretur, verſa eſt in ſtuprum talis conſuetudo,vt inuicem coniugia commutarentur,c.quidam autem,24.q.3. Fotiniani à Fotino Gallogræciæ Smyrnæ Epiſcopo dicti,qui Hebionitarum hæreſim ſuſcitãs, aſſeruit Chriſtum ex Maria per Ioſeph nuptiali coitu fuiſſe conceptum, d.c.quidam autem. Alij verò ex cauſis nouorum rituum, vel opinionum nuncupantur, quas vel inſtituerunt, vel tutari conati ſunt: cuiuſmodi ſunt Antropomorphitæ dicti, ex eo quòd ſimplicitate ruſtica Deum habere humana membra,quæ in diuinis libris ſcripta ſunt,arbitrantur. Aquarij appellati, eo quòd aquam ſolam offerunt in calice ſacramenti. Et alij,quos vide in d.c.quidam autem, 24. quæſt.3.& l.Arriani,& ſeq.ll.C.de hæret.& Manichæ.

Quæ cauſa Efficiens.

Satan, pertinacia mentis, peruerſus intellectus, diſſidium, imperitia,& arrogantia Doctorum,c.dixit Apoſtolus,cap.qui Eccleſia, cap.transferunt, 24.q.3.c.1.24.q.1.& c. ad abolendum,extr.eod.

Quæ Materia?

Mendacium,& error circa articulos fidei,& ſacramẽta.Vnde cõſtitutionibus Imperialibus hæreticorum vocabulo continentur, & latis aduerſus eos ſanctionibus ſubiiciuntur, qui vel leui argumento à iudicio Catholicæ religionis,& tramite detecti fuerint deuiare,l.omnes veritæ, C.eod.& notatur in c. ad Apoſtolicam,c.cùm Chriſtus,& c.qui alios,ext.eod.& cap. quid autem,24.q.3.& c.Acatius,24.q.1.

Quæ Forma?

Eſt erroris contra fidem Catholicam confic̃ti cum aſſeueratione pertinax defenſio,& approbatio.Vnde qui in Eccleſia Chriſti morbidum, prauumque quid ſapit, ſi correctus, vt ſanum,rectumq; ſequatur,reſiſtat contumaciter,ſuaque peſtifera,& mortifera dogmata emendare nolit,ſed pertinaciter defenſare perſiſtat, proculdubiò hæreticus eſt, c.qui in Eccleſia, 24.q.3. multoque damnabilior illis qui errant: Quia non ſolùm errat,ſed etiam aliis offendicula erroris præparat,& confirmat.

firmat. Vnde, quia magiſter erroris eſt: non tantùm hæreticus, ſed etiam hæreſiarcha dicendus eſt, c. qui aliorum, 24.q.3. è contrariò qui ſententiam ſuam, quamuis falſam, atque peruerſam, nulla pertinaci cõtentione defendit: præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis peperit, ſed à ſeductis, atque in errorem lapſis parentibus accepit, ſolicitus quæſita veritate corrigi velit, inter hæreticos non eſt deputandus, c. dixit Apoſtolus, 24. quæſt. 3.

Quæ cauſa Impulſiua?

Temporale aliquod commodum, vana gloria, principatus, c. hæreticus eſt, 24.q.3.

Quæ cauſa permittendæ Hæreſeos?

Ideò diuina prouidentia multos diuerſi erroris hæreticos eſſe permittit, vt probentur electi, teſte Apoſtolo, 1. Corint. 2. Oportet hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant, cap. ideò, 24. quæſt. 3.

Quis Finis, & Effectus?

Finis, & effectus ex variis pœnis in hæreticos iure ſtatutis colliguntur. Sunt autem canonicæ pœnæ, Excommunicatio, depoſitio, confiſcatio, militaris perſecutio, curiæ ſæcularis traditio. Primò enim Lucius III. Canonica ordinatione ſanciuit, vt quicunque manifeſtè fuerit in hæreſi deprehenſus, ſi clericus ſit, totius Eccleſiaſtici Ordinis prærogatiua priuetur, & ſic omni officio, & beneficio ſpoliatus Eccleſiaſtico, ſecularis poteſtatis relinquatur arbitrio, animaduerſione debita puniendus, niſi continuò poſt deprehenſionem erroris ad fidei Catholicæ vnitatem ſpontè recurrere, & errorem ſuum ad arbitrium Epiſcopi regionis publicè abiurare, & ſatisfactionem congruam exhibere conſenſerit, c. ad Apoſtolicam, extr. eod. cap. ſuper, eod. tit. in 6. Si autem fuerit laicus, tunc niſi (prout dictum eſt) abiurata hæreſi, & ſatisfactione exhibita cõfeſtim ad fidem confugerit orthodoxam, ſecularis iudicis arbitrio relinquatur: debitam recepturus pro qualitate facinoris vltionem. Qui verò inuenti fuerint ſola ſuſpicione notabiles, niſi ad arbitrium Epiſcopi, iuxta conſiderationem ſuſpicionis, qualitatemq́ue perſonæ propriam innocentiam congrua purgatione monſtrauerint, ſimili ſententiæ ſubiacebunt, cap. excommunicamus, §. qui autem. extr. eod. Illi autem, qui poſt abiurationem præfati erroris, vel poſtquàm ſe proprij antiſtitis examinatione purgauerint, deprehenſi fuerint in abiuratam hæreſim recidiſſe, ſeculari iudició, ſine vlla penitus audien

dientia ſunt relinquendi, dict. cap.ad Apoſt.eod.& cap.accuſ. eod.tit.in 6. Secundò, quòd bona hæreticorum ipſo iure ſint confiſcata. Quæ bona, ſi eorum domini hæretici, quibus ablata ſunt, in clericatu ſint, vel temporali Eccleſiæ ditioni ſubiecti, Eccleſiæ addicuntur: vel ſi ab aliqua Eccleſia ſtipendium habeant, ipſi Eccleſiæ, quæ ſtipendium eis ſuppeditabat, applicantur: ſin autem laici ſint, & imperio Principis ſecularis ſubiecti, fiſco debentur, nec vnquam reſtituuntur, niſi abnegantibus hæreticorum conſortium Princeps miſericordia ductus vltrò reſtituat. Confiſcationis tamen executio, vel bonorum ipſorum occupatio fieri non debet per Principes, aut alios, antequàm per Epiſcopum loci, vel aliam perſonam Eccleſiaſticam, quæ ſuper hoc habeat poteſtatem, ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata, cap. cùm ſecundum, eod.tit.in 6.& cap.vergentis, eod.cap.excommunicatus, §.damnati, extra.eodem.

Tertiò, licèt filij pro parentibus ratione criminis patrati regulariter non puniantur, 1.quæſt.4.per tot.tamen in hæreſi vltio non ſolùm in authores ſcelerum, ſed etiam in progeniem damnatorum, iuxta canonicas ſanctiones; vt in crimine læſæ maieſtatis, fertur: ita vt nec filij orthodoxi parentibus ob hæreſim damnatis ſuccedant, nec aliquis miſerationis prætexus huiuſmodi ſæueritatis cenſuram impedire poſſit, cap. vergentis, §. ne huiuſmodi, extra.eod. licèt leges aliud ſtatuant, l.Manichæos, C.eodem.

Quartò, vxorum catholicarum ſcienter nubentium maritis hæreticis, dotes propter hæreſim maritorum ſimul cum aliis bonis confiſcantur: niſi tempore contracti matrimonij maritos hæreticos eſſe ignorarent, cap.decreuit, eod.tit.in 6.

Quintò, in eo caſu, quo hæredes ad ſucceſſionem ob hæreſim ſui authoris non debent admitti, non obſtante, quòd authore ipſo viuente, hoc non fuerit (interueniente ipſius morte) per ſententiam declaratum, ad confiſcationem bonorum poſt mortem eiuſdem, inſtituta accuſatione proceditur, cap. accuſatus, §.in eo verò, eod.tit.in 6. Proceditur autem in hæreſis cauſa ſimpliciter, & de plano. Et dicta teſtium, accuſatorúmque non publicantur, ſi periculum timeatur, cap. ſtatuta, eod.in 6.

Sextò, Filij hæreticorum vſque ad ſecundum gradum lineæ paternæ, & ad primum gradum lineæ maternæ ad beneficium Eccleſiaſticum, vel officium ſeculare, nō admittuntur: niſi parentes ante mortem ſe emendauerint, cap.ſtatutum, eod.in 6.

Septimò, Abſoluuntur, & liberantur à debito fidelitatis, dominij, & obſequij, quicunque lapſis in hæreſim aliquo pacto tenebantur adſtricti, cap. abſolutos, extra. eod.

Octauò, Filius per hæreſim patris liberatur eius poteſtate: ideò emancipatio à patre facta, etiamſi poſteà vitium detegatur, nullius momenti eſt, cap. quicunque, §. illorum, eodem in 6.

Nonò, Credentes, receptatores, defenſores, & fautores hæreticorum, excommunicationis cenſuræ ſubiiciuntur; & poſtquàm quis talium excommunicatione fuerit notatus, ſi intra annum ſatisfacere contempſerit, ex tunc ipſo iure fit infamis: nec ad publica officia, ſeu conſilia, nec ad eligendos aliquos, nec ad teſtimonium, nec ad hæreditatis ſucceſſionem, nec ad teſtandi ius, vel alium iuris actum admittitur, cap. excommunicatus, §. credentes, extra. eod. cap. quicunque, §. hæretici, & cap. ſtatutum fœlicis, eodem in 6.

10. Aduocati, notarij, qui hæreticis, credentibus, fautoribus, vel defenſoribus eorundem, in aliquo præſtiterint patrocinium, auxilium, conſilium, vel fauorem, vel inſtrumenta publica conſcripſerint, ab officio ſuſpenſi perpetuæ infamiæ nota plectuntur, cap. ſi aduerſus, extra. eod. & dict. cap. excommunicauimus, §. credentes. 11. Cadauera hæreticorum, credentium, receptatorum, defenſorum, vel fautorum eorum Eccleſiaſticæ ſepulturæ non traduntur: ſi quis autem hoc ſcienter facere præſumpſerit, excommunicationis pœnam incurrit: nec abſolutionis beneficium meretur, niſi propriis manibus publicè extumulet, eáque terræ proiecta relinquat, cap. quicunque hæreticos, eod. in 6. 12. Damnato authore, damnantur eius ſcripturæ, libri, & opera, cap. fraternitatis, extra. eod. 13. Æternæ fœlicitatis iacturam faciet, & diabolo angelíſque eius aſſociabitur, niſi retracto gradu reſipiſcat, atque ſe per pœnitentiam, fidémque in Chriſtum veram, repulſa falſa opinione, vnitati Eccleſiæ aggreget, cap. firmiſſimè, extra. eod. 14. In cauſa hæreſis excommunicatus poteſt eſſe iudex, item excommunicati participes, vel ſocij criminis, aliíque inteſtabiles, ad teſtificandum admittuntur, proceditúrque ſine ſtrepitu, & figura iudicij, cap. in fidei, cap. præſidentes, & cap. fin. eod. in 6.

Quæ Cognata?

Schiſma, apoſtaſia, infidelitas, Iudaïſmus, hypocriſis, ſuperſtitio, relapſus abiuratione facta.

Quæ Pugnantia?

Pura doctrina, opinio, pertinaciter tamen non defenſata, fidelitas, abiuratio criminis, veritas, dona Spiritus ſancti.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Dubius in fide, infidelis eſt, nec ei omninò credendum eſt, qui fidem veritatis ignorat, cap.1.extr.eod.

Qui alios, cùm poteſt, ab errore non reuocat, ſeipſum errare demonſtrat, cap.2. extra.eodem.

Omni homini, qui Eccleſiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque Baptiſmus, neque eleemoſyna, quantumuis copioſa, neque mors pro nomine Chriſti ſuſcepta proficere poteſt ad ſalutem, cap. firmiſſimè, extra. eod. cap. quicunque, 24.quæſtio.1.

Sicut Chriſtus verus eſt Deus, ita verus eſt homo ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens, cap. cùm Chriſtus, extra.eodem.

Longè grauius eſt æternam, quàm temporalem lædere maieſtatem, cap.vergentis, eodem.

Iuxtà Canonicas ſanctiones quandóque vltio non ſolùm in authores ſcelerum, ſed etiam in progeniem damnatorum fertur, cap.vergentis, extra.eodem.

Hæretici magiſtri erroris exiſtunt: quia veritatis diſcipuli non fuerunt, cap.quid autem, 24.q.3.

Diuina maledictio meritum maledicti deſignat, capit. Deus, 24. quæſt.3.

Vbi ſana fides non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia: quia iuſtus ex fide viuit, cap.vbi ſana, 24.quæſt.1.

Hæretici cùm à fide catholica deſtiterint, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiſerunt, cap.hæretici, 24.q.1.

DE SCHISMATICIS, ET ORDINATIS AB EIS.

TITVLVS VIII.

Continuatio.

AFfine hæreſi eſt ſchiſma. Nullum enim ſchiſma eſt, quod ſibi non aliquam hæreſim confingat. Hoc tamen inter ſchiſma, & hæreſim intereſt: quòd hæreſis peruerſum dogma habeat: ſchiſma poſt epiſcopalem deceſſionem, ab Eccleſia pariter ſeparat: quod quidem à principio aliqua ex parte intelligi poteſt diuerſum, cap. inter hæreſim, 24. quæſt. 3.

Quid eſt Schiſma?

Schiſma eſt illicita diuiſio ab vnitate, vel vniuerſitate Eccleſiæ, per inobedientiam facta, dict. cap. inter ſchiſma, 24. quæſtion. 3.

Vnde dicitur Schiſma?

Dicitur ſchiſma à ſciſſura. Cùm enim fides, vel Eccleſia catholica vnionem deſignet; ſi quis ab hac recedat, diuiſus eſt, & ſchiſmaticus dicitur, cap. ſchiſma, 24. quæſt. 1.

Quot modis dicuntur Schiſmatici?

Dicuntur largè, minùs largè, & ſtrictè. Largè dicuntur Schiſmatici, quilibet criminoſi, cap. ſacerdotes, 1. quæſt. 1. & cap. ſectandum, 24. quæſt. 3. Minùs largè Schiſmatici dicuntur, excommunicati, cap. Apoſtolicæ, 24. quæſt. 3. Ex quibus aliqui ſunt, qui non peccant in excommunicatione manentes, cap. inquiſitioni, extra. de ſentent. excommun. cap. exceptionem, extra. de except. Strictè appellantur Schiſmatici, qui diuiſi ab vnitate Eccleſiæ, peculiaribus conſtitutionibus factis, ſuos conſtituunt Epiſcopos, & preſbyteros, cap. Nouatianus, 7. quæſt. 1. vel qui, contemptis conſtitutionibus Eccleſiæ, contra Epiſcopos, & prælatos Eccleſiæ coniurationes, & conſpirationes faciunt, cap. coniurationum, & 4. cap. ſequentibus, 11. quæſt. 1.

Quibus pœnis puniuntur Schiſmatici?

Primò, excommunicationis, & ſuſpenſionis cenſura feriuntur; & ſi non reſipuerint, deponuntur, cap. in nomine Domini,

Domini,23.diſt. Et ſi necdum corrigi poſſunt,imploratur iudicis ſecularis officium, & brachium ſeculare, cap. petimus, 10.quæſt.1.& cap.quoniam in quibuſdam,§.penult.& fin.extra. de off. Ordinarij. Secundò, quòd ordinationes, beneficiorum collationes, Eccleſiaſticarum rerum alienationes per Schiſmaticos factæ, ſint irritæ, cap. 1. extra. eodem. Et ordinati ab officio repellantur: niſi cum eis fuerit diſpenſatum, cap.fin.extra.eodem. Sed à quo ordinatus per Schiſmaticum, diſpenſationem habere debet,vt ſuſtineatur? Et diſtinguitur: Aut ſcienter recipit Ordinem à Schiſmatico, & ſolus Papa diſpenſat: Vel ignorantia ductus probabili,& non ſupina: & tunc à diſcreto Prælato prodeſt accepta diſpenſatio. Quia & ordinati ab hæretico diſpenſatiuè admittuntur, & tolerantur in ordinibus, cap.1.& cap.2.extr.de ord.ab Epiſcopo, qui reſig.Epiſcop. Prædictas tamen pœnas intellige de Schiſmaticis ſtricta ſignificatione ſumptis. Inter quos tamen ita diſtinguitur: vt Schiſmatici conſtitutis ſuis Epiſcopis, & Prælatis ab vnitate Eccleſiæ recedentes,pœnas recenſitas ipſo iure incurrant, ordinatíque ab eis ordinis executione ipſo iure priuentur, & deponantur, dict. cap. 1. & 2.extra. eod.ſed Schiſmatici, qui coniurationes contra Epiſcopos, & Prælatos faciunt, non ſunt ipſo iure ſuſpenſi, vel excommunicati; ſed ſuſpendendi, vel excommunicandi: nec eorum ordinationes ipſo iure ſunt irritæ, ſed per cenſuras Eccleſiaſticas inordinatas exercitas infringendæ, cap. coniurationum, 11.quæſt. 1.& Innocent.in ca.quod à prædeceſſore,extr.eod. Tertiò puniuntur amiſſione fidei, iuſtitiæ & charitatis, cap. vbi ſana fides, 24. quæſt. 1. Quartò priuatione perfectionis Spiritus ſancti. Qui enim à fide, & vnitate Eccleſiæ recedit, Spiritus perfectionem amittit, cap. hæretici, 24.quæſtion.1. Quintò, perpetua damnatione.Vnde Beda ſuper Matthæum: Quicunque ab vnitate fidei, & ſocietatis Petri Apoſtol. quolibet modo ſemetipſos ſegregauerint, tales nec vinculis peccatorum abſolui,nec ianuam regni cœleſtis ingredi poſſunt, cap.quicunque, 24.quæſt.1.& Auguſt.de fide Catholica:Omni homini, qui Eccleſiæ Catholicæ non tenet vnitatem neque Baptiſmus, neque eleemoſyna,quantumuis copioſa, neque mors, pro nomine Chriſti ſuſcepta, proficere poterit ad ſalutem,cap.firmiſſimè, extra.de hæret.

DE APOSTATIS, ET REITERANTIBVS BAPTISMA.

TITVLVS IX.

Continuatio.

HÆretici, & Schiſmatici deuiando à rectæ fidei tramite, & recedendo ab vnitate Eccleſiæ, in apoſtaſiæ crimen incidere dicuntur, cap.excommunicatus, §. 1.de hæret.

Quid eſt Apoſtaſia?

Apoſtaſia (ſecundum Hoſtienſ.) eſt, à ſtatu fidei obedientiæ,& religionis,quam quis profeſſus eſt ſe tenere,temerarius receſſus,Hoſtienſ.§.quid ſit,eod.tit.

Vnde dicta?

Apoſtaſia dicitur, quaſi poſt ſtatus. Vnde Apoſtata, quaſi retrò ſtans,vel retrogrediens,cap.non obſeruetis,26.quæſt.7. cap.ſancimus, 12.quæſt.1.

Quot ſunt ſpecies Apoſtaſiæ?

Secundùm Innocent.in cap.præterea, extra. eod. tres ſunt ſpecies.Prima,apoſtaſia perfidiæ:qua quis recedit à fide,quam anteà colebat, ſicut Iulianus apoſtata, cap.non poteſt, 2.q.7. Secunda,apoſtaſia inobedientiæ: qua quis præceptum maioris ſui tranſgreditur, vel ſacris ſtatutis, & canonibus non obedit, cap.alieni, 3.q.4.cap. ſi quis, extra. de maior.& obed. Quæ ſpes ita intelligitur, ſi ſtatutis obediendum credat:alioquin eſt hæreticus, & ſchiſmaticus, cap.nulli, diſt. 19.Tertia ſpecies eſt, apoſtaſia irregularitatis, ſcilicet, cùm quis à ſtatu ſumptæ religionis recedit, cap.fin.extr.eod.c.ex parte,extr.de temp.ord.cap.fin.diſt.50.c.quantùm,diſt.47.c.beatus, 3.q.4.

Quæ pœna in Apoſtatas ſtatutæ?

Apoſtatæ perfidi amittunt omnia iure communi Chriſtianis conceſſa,bona eorum confiſcantur(niſi habeant liberos & cognatos) & ipſi infames fiunt, accuſarique poſſunt, abſque obſeruatione iudiciarij proceſſus, etiam poſt mortem. Nec accuſatio temporis lapſu tollitur, niſi mortuo apoſtata poſt quinquennium,l.1.2.3.& 4.C.de Apoſtatis,cap.non poteſt, 2. q.7.cap.infames, 6.q.1.ca.celebritatem,diſt. 4. Et in omnibus puniuntur vt hæretici. Quia, rei veritate inſpecta, illi hæretici,

tici,& excommunicati ſunt,Innocent.ca.1.extr.eod.Apoſtatæ inobedientiæ, id eſt, qui non obediunt Prælato, vel canonibus, cùm nota infamiæ repelluntur ab accuſatione, & teſtimonio,excommunicantur, & deponuntur, & quandóque degradati iudici ſeculari traduntur,cap.ſi quis à ſuo, 3.q.4.cap.ſi autem vobis, 10.q. 3. Apoſtatæ irregularitatis; ea durante ab accuſatione, & teſtimonio repelluntur, & infames ipſo iure fiunt,ca.alieni, 2.q.7.cap.beatus, 3.quæſt. 4.nec ad dignitates eligi poſſunt,cap.legi,16.quæſt. 1.& ſi poſt admonitionem ſe non correxerint,deponuntur, priuilegiíſque clericis conceſſis priuantur,cap.ſine ornatu,22.quæſt.4.ca.ſin autem, 11.quæſt. 3.& cap.1. extra.eodem.

Quæ pœna reiterationis Baptiſmi?

Secundùm canones clerici deponuntur,cap.eos, quos,diſt. 4.laici verò excommunicantur, nec ad ordines admittuntur, c.qui aliquo,diſt.51.cap.qui in qualibet,1.q.7.cap.2.extr.eod. Verùm ſecundùm leges,rebaptizanti,& rebaptizato ſcienter, id eſt, non ignorantibus hoc eſſe prohibitum; ſed dolo malo in reiterationem Baptiſmi conſentientibus, pœna imponitur capitalis,l.2.C.ne ſanctum Baptiſma iteretur. Epiſcopi etiam illicita vſurpatione ſanctitatem Baptiſmatis geminantes, ſacerdotio deſtituti legitimis pœnis ſubiiciuntur,l.1.C.ne ſanctum baptiſm. iteretur, & ſecundum Azonem, ibidem.

DE HIS, QVI FILIOS OCCIDERVNT.

TITVLVS X.

Continuatio.

CVm illi, quos natura in officio retinere non poteſt, magnitudine pœnæ à maleficiis ſint ſubmouendi:non iniuria,grauiſſima pœna in parricidas,qui huius officij, obliti,naturalem coniunctionem delinquendo tollunt,ſtatuta eſt.

In quibus perſonis, lege Pompeia, parricidium committitur? & quomodo punitur?

Lege Pompeia de parricidiis cauetur, ait Martianus l. 1. ff. de lege Pomp.de par.vt ſi quis,patrem,matrem,auum,auiam, fratrem,ſororẽ,patruelem,matruelem,patruũ, auunculũ,ami-

tam, conſobrinum, conſobrinam, vxorem, nurum, generum, ſocrum, vitricum, priuignum, priuignam, patronum, patronámve occiderit, cuiúſve id dolo malo factum erit: pœna ea teneatur, quæ eſt legis Corneliæ de ſicariis. Sed & mater, quæ filium, filiámve occiderit, eius legis pœna afficitur: & auus, qui nepotem occiderit. Et præterea qui emit venenum, vt patri daret, quamuis conatus non ſortitus fuerit effectum, l. 1. ff. de lege Pomp. Pœna autem parricidij more maiorum hæc instituta fuit, vt parricida virgis ſanguineis verberatus, deinde culeo inſuatur, cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & ſimia, atque in mare profundum culeus iactetur, vt omnium elementorum vſu viuus carere incipiat, & ei cœlum ſuperſtiti, terra mortuo auferatur, l. vnica, C. de his, qui par. vel lib. occid. Hoc ita, ſi mare proximum ſit, alióquin beſtiis obiicitur, ſecundum Diui Hadriani conſtitutionem. Atque illa pœna lege Pomp. confirmata eſt, in illis perſonis, quæ appellatione parentum, & liberorum veniunt. Qui autem aliàs perſonas propinquitate ſanguinis, vel affinitate iunctas interfecerint, pœna legis Corneliæ, & vltimo ſupplicio plectuntur. Sanè ſi per furorem aliquis parentem occiderit, impunitus erit, vt Diui Fratres ſuper eo, qui per furorem matrem necauerat, reſcripſerunt. Nam furore ipſo eum puniri, diligentiúſque cuſtodiendum, aut etiam vinculis coërcendum ſufficere putant, l. pœna parricidij, ff. de leg. Pom.

Quomodo parentes necantes filios puniuntur?

Diſtinguitur. Aut interfecerunt ſcienter, diabolo inſtigante: & imponenda eſt pœna grauior, quàm pro homicidio, cap. cum iuramento, extr. de homicid. cap. aut facta, diſt. 1. de pœnit. Aut non apparet, vtrùm à patre, vel matre oppreſſus ſit filius, vel ſuffocatus, vel propria morte defunctus: hoc caſu non debent eſſe ſecuri parentes, nec etiam ſine pœna: ſed tamen conſideratio pietatis haberi debet, vbi nō voluntas, ſed euentus mortis cauſa fuerit. Si autem eos non latet ipſos interfectores eſſe, ſcire debent ſe grauiter deliquiſſe, ideò pœnitentiam trium annorum agere debent, cap. fin. extra. eod. Mulier tamen, quòd maritus ſæpè turgido vultu illi exprobraſſet filium ſuum non eſſe, iracundiæ calore ducta eundem filium interficiens, debet mortuo marito perpetuò in monaſterio pœnitere; ſi tamen timetur de incontinentia, datur vel ſaltem non denegatur ipſi licentia nubendi. Cùm tutiùs videatur, vt in Domino nubat vni ſoli, quàm inhoneſtè multos admittat,

cap.

c.veniens,ext.eo. Quòd ſi autem maritus cum quibuſdam liberis adhuc ſit ſuperſtes, vxor iniuncta ſceleris ſui pœna, ob ſalutem filiorum, marito non adimenda, vel adempta, reſtituenda eſt,c.intelleximus,extr.eod.

DE INFANTIBVS, ET languidis expoſitis.

TITVLVS XI.

Continuatio.

AIt Paulus libro ſecundo ſententiarum : necare videtur non tantùm is,qui partum præfocat:ſed & is,qui abiicit, & qui alimoniam denegat, & qui publicis locis miſericordiæ cauſa, quam ipſe non habet, exponit, l.necare, ff.de agnoſ. & alen.lib.

Quid Expoſitio infantium,& languidorum?

Expoſitiò eſt, quum pater, mater, dominus : vel extraneus quidam,ipſis ſcientibus, & ratum habentibus, pietatis officio relegato,infantem,filium,liberum,vel ſeruum,ante Eccleſias, vel alium publicum locum, collocant, ad hoc, vt alij eos videntes ex commiſeratione recolligant,& educent,c.ſi expoſitus,87.diſt.l.necare,ff.de agnoſ.& alen.lib.

Quæ cauſa Efficiens?

Voluntas patris,vel domini,c.vni.extr.eod.& l.1.C.eod.

Quod Obiectum?

Filius in ſacris patris conſtitutus , ſeruus, vel libertus, infans, vel languidus cuiuſcunque ætatis, qui exponuntur, vel, quibus alimenta denegantur,dict.cap.vnico,& l.ſancimus, C. eod.& d.l.necare.

Quæ expoſitionis Forma?

Vt infans,liber,vel ſeruus,à patre vel domino,vel alio quodam extraneo,ipſis ſcientibus,conſentientibus,vel ratum habentibus ante Eccleſiam , vel alium publicum locum abſque omni pietatis ratione expónatur,c.vni.extr.eod.l.1.C.eod.vel patre, & domino ignorantibus, nec ratum habentibus extraneus quidam exponat : & conteſtatio per epiſtolam publicè fiat ab eo, qui expoſitum collegit,vt ſi quis in puero ius putet habere,intra decem dies ad probandum veniat, cap.ſi expoſitus,diſtinct.87.

Quis Finis?

Vt moriantur, vel ex commiſeratione ſuſcipiantur, & educentur expoſiti, l. ſancimus, verſ. & mortis forte, C. eod. & d. c. ſi expoſitus, diſt. 87.

Qui Effectus?

1. Quòd filius infans in ſacris patris conſtitutus à patre, ſiue alio, ſciente ipſo, aut ratum habente, relegato pietatis officio, expoſitus, hoc ipſo à poteſtate patria liberetur, cap. vni. ext. eod. 2. Quòd per talem expoſitionem libertus ingenuitatem, & ſeruus libertatem adipiſcatur. Quod & de cuiuſcunque ætatis languidis, ſi expoſiti fuerint, vel ſi alicui eorum alimenta impiè negari contigerit, eſt dicendum, d. cap. vni. extr. eod. 3. Quòd nec patri, domino, vel patrono competat repetitio: niſi iis inultis vel ignorantibus expoſitio facta ſit: tunc enim cum conditione præſtandi ea, quæ in alendo eo, vel fortè ad diſcēdum artificium iuſtè conſumpta ſunt, reſtitutio fiet, l. 1. C. eod. 4. Vt conteſtatione per epiſtolam publicè facta, ſi nec intra decem dies quæſitus, agnitusque fuerit à patre, vel domino, qui ſe ignorantibus expoſitionem factam prætendunt, ſecurus habeat, qui eum ſuſcepit: Et ſi lapſo decem dierum ſpacio calumniator extiterit, ſicut patrum ſanxit authoritas, vt homicida, Eccleſiaſtica diſtrictione damnetur, c. ſi expoſitus, diſt. 87. 5. Quòd illi, qui ita expoſiti ſunt, ingenui, & liberi fiant, & maneant, nec de dominica, vel patria poteſtate, per expoſitionem vindicati, ſuſcipientis poteſtati ſubiiciantur: ſicuti nec is, ob nutritionem, vel educationem, in eorum perſonis ius aliquod ſibi vindicare poteſt, c. vni. extr. eod. & l. ſancimus, C. eod.

DE HOMICIDIO VOLVNTARIO, VEL CASVALI.

TITVLVS XII.

Continuatio.

NOn tantùm inter ſanguine iunctos, verùm etiam inter alios temeritas lædendi, & iniuſtus conatus inferendi necem, prohibetur. Naturæ enim parens, & opifex omnium rerum naturalem quandam inter homines conſtituit cognationem, quam qui violant, etiam aduerſus Deos immortales impij iudicandi ſunt. Nam ab iis conſtitutam ſocietatem inter

ter homines euertunt : conſequens igitur eſt, vt ait Florentinus,hominem hominis vitæ inſidiari,nefas eſſe,l.vt vim,ff.de iuſt.& iur.

Quid Homicidium?

Homicidium eſt, interfectio hominis, dolo, culpa, vel ex ira,iuſto dolore,metu præſentis violentiæ,vel caſu, ab homine facta,cap.preſbyterum,c.ad audientiam,c.lator, c.dilectus, extr.eod.c.verò,diſt.15.l.vt vim,ff.de Iuſt.& iure.

Vnde dictum Homicidium?

Dictum ab homine,& cædo,quaſi hominis cædium,Hoſti. §.quid ſit,eod.tit.

Homicidium quotuplex?

Secundum Hoſt.duplex Nã aut ſpirituale eſt,aut corporale. Spirituale per detractionem, odium, iniquitatem, oppreſſionem, iniuſtitiam, denegationem alimentorum, & aliis variis modis committitur,c.homicidium,diſt.1.de pœn.c.pace,diſt. 85.c.omnis,& c.homicidiorum,diſt.1.de pœn.Corporale autem aliud non eſt, quàm corporis peremptio, c.homicidium, diſt.1.de pœn.Et illud,vel eſt voluntarium,vel caſuale,vt notatur in rubrica.

Quæ cauſa Efficiens?

Voluntas,conatus animi,vel adhibitæ violentiæ actus,cap. Henricus,extr.de cle.pug.in duel.Vnde dicitur in cap.omnis, diſt.1. de pœn. Et ſi gladio non occidas,voluntate tamen interficis:& is,qui telo hominis necãdi cauſa ambulauerit, ſicut is, qui hominem occiderit, vel cuius dolo malo factum erit commiſſum, legis Corneliæ de ſicariis, pœna coercetur, l.is, qui cum telo,C.ad leg.Corn.de ſicar.Quare D. Adrian.in hæc verba reſcripſit,in maleficiis voluntatem, non exitum ſpectari,l.Diuus.& l.1.§.Diuus,ff.ad l.Cor.de ſicar.

Quod Obiectum?

Corpus humanum animatum. Nam corporis nondum formati, & inanimati homicidium non committitur : cum per homicidium exanimatio, id eſt, animæ à corpore ſeparatio inducatur. Exanimatum autem corpus dici non poſſit, quod adhuc animam non habebat : nec poſſit dici animam habere, cùm ſenſu caruerit,c.quòd verò,32.q.2.Vnde,ſi fœtus abigatur, antequàm veriſimiliter animatus fuerit, id eſt, ante quadrageſimum à conceptione diẽ, homicidium non committitur,nec abigẽs vt homicida, ſed mitiore pœna, lege Moſaica,

canonica,& ciuili punitur,vt notatur in cap. Moyſes, 32.q.2. cap.ſicut ex literarum, extr.eod.& l.ſi mulierem, ff.ad l.Corn. de ſicar.

Quæ Forma?

Forma committendi homicidij varia eſt. Nam aut conſulto,& dolo malo committitur,& voluntarium dicitur,c.ſignificaſti,extr.eod. Aut caſu aliquo inopinato, citra dolum malum:& caſuale dicitur,vt notatur in c.Ioannes,c.exhibita,cap. dilectus,& c.ex literis,extr.eod.Aut ex iuſto dolore,& ob vim illatam, quam propulſare leges permittunt, & ex neceſſitate præſentis violentiæ,vel iniuriæ auertendæ, & comprimendæ gratia,& coactum appellatur, l.1.§.fin.ff.eod.& l.4.C.de adul. Committitur etiam vario telorum genere. Quid autem teli appellatione veniat:vide l.ſi calumnietur, §.telum, ff.de verb. ſign.& l.pen.ad l.Iul.de vi pub.& l.armorum,ff.de verb.ſignif. Committitur etiam veneficiis, & incendiis: quæ omnia lex Cornelia comprehendit. Nec non inuidendo, detrahendo, perſuadendo,decipiendo, conſulendo mala. Vnde dicitur in c. pernitioſè, diſt.1.de pœn. pernitioſè decipiuntur, qui exiſtimant eos tantùm homicidas eſſe, qui manibus hominem occidunt,& non potiùs eos, per quorum conſilium, & fraudem, & exhortationem homines extinguuntur. Homicidium enim,vt ait Cœleſtinus III.in c.Henricus, extr.de cler. pug. in duello,tàm facto, quàm præcepto,ſiue conſilio, aut defenſione patratur. Imò qui oderunt, detrahunt, & mala perſuadent alteri,pariter homicidæ ſunt,quod homicidium ſpirituale dicitur,c.homicidiorum,& c.noli,diſt.1.de pœn.

Qui Effectus?

Effectus Homicidij à diuerſis pœnis, pro qualitate delicti, aliarumque circumſtantiarum ſtatutis ducuntur. Nam in talibus exceſſibus, non ſolùm quantitatem, & qualitatem delicti,ſed ætatem, ſcientiam, ſexum, atque conditionem delinquentis, locumque, & tempus, quo delictum committitur, eſſe attendenda, Alexander III. ſtatuit, cap. ſicut dignum, extr.eodem.

Homicidium voluntarium igitur punitur ſecundum leges, pœna legis Corneliæ de ſicariis: quæ eſt:in inſulam deportatio,& omnium bonorum ademptio. Sed ſolent hodiè (vt ait Marcianus) capite puniri, niſi honeſtiore loco poſiti fuerint, quàm vt pœnam legis ſuſtineant. Humiliores enim ſolent beſtiis ſubiici, altiores in inſulam deportantur, l.eiuſdem, §. legis

legis Corneliæ, ff.ad l.Corn. de ſicar.Infans autem, vel furioſus ob homicidium commiſſum,lege Cornelia non tenentur, cùm alterum innocentia conſilij tueatur,alterum fati infelicitas excuſet,l.infans,ff.eod.Secundùm canones autem,Epiſcopus abſque diſpenſatione deponitur,& 15.annorum iniungitur pœnitentia.Presbyter 12.annis pœnitere debet,& deponitur Superioris ſententia: Diaconus 10. Clericus & laicus 7. annis pœnitere debēt.Et depoſiti,excõmunicatiq; ad gradum cuiuſlibet ſacerdotij accedere,nullo modo præſumere debent, c.ſi quis homicidium,diſt.50.c.ſi quis viduam,& c.ſi voluntate,diſt.50. Caſuale homicidium, aut culpa fit, aut citra culpam. Culpa, vt ſi præceptor puerum parùm benefacientem in docendo occidat,l.ſed etſi,§.fin.ff.ad l.Aquiliam. Præceptoris enim nimia ſæuitia culpæ adſignatur,l.præceptoris, ff.ad l.Aquiliam:cùm leuis tantùm caſtigatio conceſſa ſit docenti,d.l. ſed etſi.Atque in huiuſmodi caſibus,vbi de ſeruo culpa occiſo agitur, ex l.Aquilia ad ceſſationes operarum, & medicationis ſumptum reſarciendum ciuiliter agitur, d.l.ſed etſi, & Exod. 21.19. Ratio eſt:Quia culpa,quamuis lata,in l.Cornelia, pro dolo non habetur, Dd.in l.quod Nerua,ff.depo. Clericus autem caſuale homicidium culpa committens, iure Pontificio incurrit irregularitatem, & congruenti iniuncta pœnitentia deponitur:nec miniſtrare niſi in ſubdiaconatus officio, & minoribus ordinibus cum diſpenſatione permittitur, c.presbyterum,c.continebatur,c.ad audientiam,extr.eod.c.eos verò,& c.eum,qui,diſt.50. Verùm citra culpam caſu commiſſum homicidium, ſicut iure ciuili, ita canonico nullam meretur pœnam,c.lator,c.dilectus, c.exhibita, extr.eod.licèt ob ſpirituale homicidium iniungatur pœnitentia, c.ſi quis voluntate, diſt. 50.& per tot.diſt.1.de pœn.

Quæ Affinia?

Falſum teſtimonium, mala perſuaſio, cap.noli, diſtin.1.de pœn.Omnis motus ad nocendum iniquè,c.homicidium,diſt. 1.de pœn.

Quæ Contraria?

Præceptum decalogi : Non occides, cap. homicidium, diſtinct.de pœnit.homicidium iure conceſſum,de quo in cap. quicunque,23.quæſt.8.& in c.miles, quæſt.5.& 23.in cap.officia,23.quæſt.5.fortuitus caſus,cap.ſi quis voluntate, & ſeq. capitulis,diſt.50.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Omnis iniquitas,& oppreſſio,& iniuſtitia, iudicium ſanguinis eſt,& licèt gladio non occidas, voluntate tamen interficis,c.omnis,diſt.1.de pœn.

Homicidium lege vetitum putabatur non aliud eſſe, niſi corporis peremptio. Aperuit ergo Dominus,omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidij genere deputari, c. homicidium, diſt.1.de pœn.

Non ideò minus delinquit,cui ſola deeſt facultas, c.ſi cui, diſt.1.de pœn.

In illos, qui Chriſtianos perſequuntur, & ex vrbibus, & propriis ſedibus pellunt, iuſtè pugnatur,cap,diſpar,23.q.8.

Qui crimina,quæ poteſt emendare, non corrigit, ipſe committit,c.preterea,23.q.8.

Quicunque percutit malos:in eo,quo mali ſunt, & habet cauſam interfectionis, miniſter Dei eſt: qui verò ſine aliqua publica adminiſtratione maleficum, furem, ſacrilegum, & adulterum,periurum, vel quemlibet criminoſum interfecerit, aut trucidauerit, aut membris debilitauerit, velut homicida iudicabitur, & tanto acriùs, quantò non ſibi à Deo conceſſam,abuſiuè vſurpare non timuit poteſtatem, cap.quicunque, 23.quæſt.8.

Si quatuor homines,aut quinque, ſeu etiam plures contra hominem vnum rixati fuerint, & ab his vulneratus mortuus fuerit: quicunque eorum plagam ei impoſuit, ſecundùm ſtatuta canonum, vt homicida iudicetur: reliqui autem, qui eum impugnabant, volentes eum interficere, ſimiliter pœniteant. Qui nec eum impugnabant,nec vulnerabant,nec auxilio cooperatores fuerunt, ſed tantùm adfuerunt, extra noxam ſint,c.ſi quatuor.23.q.8.

Mali prohibendi ſunt à malo, & cogendi ad bonum,cap. vnum,23.q.6.

Non

Non ita reſiſtamus malo, ne nos vindicta, quæ alieno malo animum paſcit, nos delectet, cap. de occidendis, 23. quæſt.6.

Seipſum perimere, nulla legis authoritate permittitur, d.c. de occidendis, in fine.

Miles cùm obediens poteſtati, ſub qua legitimè conſtitutus eſt, hominem occidit: nulla ciuitatis ſuæ lege, Reus eſt homicidij. Imò niſi fecerit, reus eſt imperij deſerti, atque contempti: quòd ſi ſua ſponte, abſque authoritate feciſſet, in crimen effuſi humani ſanguinis incidiſſet. Itaque vnde punitur, ſi fecerit iniuſſus, inde punietur, ſi non fecerit iuſſus, cap. miles, 23.q.5.

Homicida eſt, qui ſponte occidit, quos iudex iubet occidi, c.cum miniſter, 23.q.5.

Sicut iure laudatur obedientia, ita reprehenditur, qui ſibi non conceſſa vſurpat, c.lex, c.æterna, 23.q.5.

Officia vindictæ poſſunt impleri boni bono animo, quomodo iudex, & quomodo lex, c.officia, 23.q.5.

Non eſt iniquitatis, ſed potiùs humanitatis crimen perſequi, vt homo liberetur, c.non eſt, 23.q.5.

Non fruſtrà ſunt inſtituta regis poteſtas, & cognitoris ius, vngulæ carnificis, arma militis, diſciplina dominantis, ſæueritas etiam boni patris. Habent omnia iſta modos ſuos, cauſas, rationes, vtilitates: hæc cùm timentur, & mali coercentur, & boni quieti inter malos viuunt, cap.non fruſtrà, 23.quæſt.5.

Plus peccat is, qui cauſam mortis præbet, quàm qui occidit, c.cùm homo, 23.q.5.

Homicidas, ſacrilegos, & venenarios punire, non eſt effuſio ſanguinis: ſed legum miniſterium, c.homicidas, 23.quæſt. 5. Iudex ſcelus non admittit, qui homines vincit, cap.iud. 23.quæſt.5.

DE

DE TORNEAMENTIS.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

IS, qui aliquem in torneamentis interfecit, eadem pœna, quæ in homicidas conſtituta eſt, coercetur.

Quæ dicuntur Torneamenta?

Torneamenta dicuntur, nundinæ, vel feriæ, in quibus milites ex condicto conuenire, & ad oſtentationem virium ſuarum, & audaciæ, temerè congredi ſolent, cap. fœlicis, extra. eodem.

An Torneamenta ſunt conceſſa?

Canones torneamenta deteſtantur. Leges autẽ omne virtutis cauſa certamen initum, ſiue quis certet haſta, ſiue pilo iaciendo, currendo, ſaliendo, luctando, pugnando, permittunt: in tantum, vt etiam in illis ex lege Titia, & Cornelia ſponſionem facere liceat, l. ſolent, & l. in quibus, ff. de aleatoribus. Nec teneatur lege Aquilia is, qui in publico certamine damnum dedit. Sic enim inquit Vlpianus, lib. 18. ad edictum: Si in colluctatione, vel in pancratico, vel pugiles dum inter ſe exercentur, alius alium occiderit, ſi quidem in publico certamine, ceſſat Aquilia. Quia gloriæ cauſa, & virtutis, non iniuriæ gratia, videtur damnum datum. Hoc autem in ſeruo non procedit: quoniam ingenui ſolent certare: in filiofamilias vulnerato procedit, l. qua actione, §. ſi in colluctatione, ff. ad l. Aquiliam.

Quæ cauſa prohibitionis?

Euitatio periculi. Quia ex hiſce hominum congreſſibus, non tantùm vitæ, verùm etiam, animæ pericula prouenire ſolent, quę quantùm fieri poteſt, declinare oportet, cùm prudentis, & circumſpecti ſit, futura pericula præcauere, l. licet, ext. de ele. c. in nono, 22. q. 1. c. in nomine Domini. 23. diſt.

Qui ad Torneamenta accedentes, & qua pœna puniuntur?

Si ad Torneamenta accedentes ſe in congreſſu interfecerint, vel alter eorum interfectus fuerit, & interfector, & interfectus puniuntur. Interfector quidem, pœna homicidæ voluntarij. Interfectus autem, priuatione ſepulturæ. Quod quidem

dem ita procedit ſi animo ludendi,& congrediendi : non autem animo perquirendi, & percipiendi credita eò ſeſe quis contulerit; is enim, ſi inopinato caſu opprimatur, licèt ſepultura, neque vilis, neque ſpecioſa, animæ ſalutem promoueat, honeſtè tamen eius funera celebrari debent, cap.2. extr.eod. cap.ſacris, extra.de ſepult.& cap.animæ, 13.quæſt.1.

DE CLERICIS PVGNANTIBVS IN DVELLO.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

Clericus, ſiue alicui ſpontè duellum obtulerit, vel oblatum ſuſceperit, & trucidando aduerſarium, victor extiterit, inſtar homicidæ punitur, cap.1.extra.eod.

Quid Duellum?

Duellum, authore Hoſtienſ.eſt ſingularis pugna inter aliquos ad probationis veritatem inuenta, §.qui ſit,eod.tit.

Vnde dictum Duellum?

Sicuti monomachia Græcè dicitur pugna ſingularis inter duos: ita duellum Latinè quaſi duorum bellum dicitur, cap.1. & cap.2.extr.eod.cap.monomach.2.quæſt.5.

Quæ Forma pugnandi in Duello ad promerendum Canonis pœnam?

Vt per ſe, vel per alium, duellum ſpontè offerat, vel oblatum ſpontè ſuſcipiat, vel coactus, iudice forſitan præcipiente, non tamen inuitus, cùm potiùs debeat omnia mala tolerare, quàm malo conſentire, cap.itáne, 32.quæſt.5.ca. ita faciat, 22. q. 2. Quòd ſi inuitus ſuſcipiat, cùm aliàs forſan euadere, vel res ſuas ſaluare non poſſit, tunc excuſatur, cap.interfeciſti, extra.de homicid.& Innocent.in cap.porrò, ſi cler.extra.eod.

Quis huius Pugnæ finis?

Probatio veritatis. Nam ad probationem veritatis inſtituitur, & qui vicit probaſſe, & victus in probatione defeciſſe intelligitur, Hoſtienſ.in §.quid ſit,eod.tit.

Quæ cauſa prohibitionis?

Ne Deus tentetur. Hac enim pugna Deus tentatur, capit.

Mennam, 2. quæſt. 5. Deus autem tentari non debet, cap. quare, 22. quæſt. 2.

Quis Effectus?

Si clericus alicui ſpontè duellum obtulerit, vel oblatum ſuſceperit, ſiue victor, ſiue victus fuerit, de rigore iuris eſt meritò deponendus. Sed quantumcunque eius in hoc grauis eſt, & enormis exceſſus, euadere poteſt depoſitionis ſententiam, ſi cum ipſo ſuus Epiſcopus duxerit miſericorditer diſpenſandum: dum modò ex ipſo duello homicidium, vel membrorum diminutio non fuerit ſubſecuta, cap. porrò, extra. eodem. Et hoc verum, licèt non in propria perſona, ſed per alium pugnet, in tantùm, vt peremptione hominis ſecuta, verus exiſtat homicida. Cùm homicidium non tantùm facto, ſed etiam præcepto, ſiue conſilio, aut defenſione patretur, capit. Henricus, extra. eodem.

DE SAGITTARIIS.

TITVLVS XV.

Continuatio.

NOn minùs ſagittarij, quàm alij pugnantes, ob periculum teli, quo in opprimendis hominibus vtuntur, pœnis canonicis coërcentur.

Qui Sagittarij, & vnde dicti?

Sagittarij ſunt milites, qui in bello ſagittis, id eſt, arcu, & baliſtis ad perimendos homines vtuntur, dicti à mittendis ſagittis, Hoſtienſ. hoc tit. verſ. ſed forte.

Quæ pœna ſtatuta in Sagittarios?

Pœna anathematis conſtituta eſt in baliſtarios, & ſagittarios, qui artem illam mortiferam, & odibilem contra Chriſtianos, & Catholicos exercent, cap. vnico, extra. eod. Contra Sarracenos autem, & alios infideles impunè exercere poſſunt. Cùm vbi iuſtum prælium, (vt eſt illud, quod pro defenſione patriæ, aris, focíſque, & fide ſuſcipitur,) non referat, qualiter, quibus armis, quo fuco, qua fronte, apertáne, vel occulta, & ex inſidiis pugnetur, cap. dominus iubet, 23. quæſt. 2.

DE

DE ADVLTERIIS, ET STVPRO.

TITVLVS XVI.

Continuatio.

ADulterij crimen cæteris grauius non tantùm ob id cenſetur, quòd illa extra corpus committuntur: hoc verò ſolum corpus contaminat: verùm etiam, quia illa vitia ſibi adiuncta habet, ſcilicet homicidia, periuria, falſa teſtimonia, vim, iniuriam.

Quid eſt Adulterium, & vnde dictum?

Adulterium eſt, alieni thori violatio. Vnde adulterium dicitur, quaſi ad alterius thorum acceſſio, cap. cùm lex, §. adulterium, 36. quæſt. 1. Nam, vt Iſidorus ait, adulterium facit, qui præter ſuam ad alteram accedit, cap. non mœchaberis, 32. quæſt. 6.

Quotuplex Adulterium?

Duplex: Generale ſcilicet, & proprium, ſiue ſpeciale. Generale dicitur, quod non tantùm alieni thori violationem, ſed omnem illicitam fornicationem comprehendit, cap. meretrices, 32. quæſt. 4. §. fin. Propriè autem, & ſpecificè adulterium dicitur illicitus coitus cum vxore aliena, ſiue is, qui eam adulterat, vxorem habeat, ſiue non, 32. quæſt. 4. & 32. quæſt. 6. cap. non mœchaberis, l. inter liberas, §. 1. ff. eodem, l. inter ſtuprum, ff. de verb. ſign.

Quæ cauſa Efficiens?

Conſenſus, & ſcientia alieni thori. Vnde ſi virgo nupſerit neſciens viro alieno: hoc ſi ſemper neſciat, nunquam ex hoc adultera erit: ſi autem ſciat, iam ex hoc adultera eſſe incipit, ex quo cum alieno ſciens cubauerit. Sicut in iure prædiorum tamdiu quiſque bonæ fidei poſſeſſor rectiſſimè dicitur, quamdiu ſe poſſidere ignorat alienam. Cùm verò ſcierit, nec ab aliena poſſeſſione receſſerit, tunc malæ fidei poſſeſſor perhibetur, & iuſtè iniuſtus poſſeſſor vocabitur, cap. ſi virgo, 34. q. 1. & 2. vel ſi vxor ab alio, quàm pro marito, violenter fuerit oppreſſa, vel ignoranter cognita, adulterium ab vxore commiſſum, quò ad accuſationis effectum, non videtur, cap. in lectum, 34. quæſt. 2. & l. vim paſſa, ff. de adult.

Quod Obiectum?

Vir,& vxor. Licèt enim iure ciuili, vir coniugatus, vel ſolutus ad mulierem accedens non coniugatam, non committat adulterium: hoc enim iure non coniugatus vir corruptus, ſed coniugata mulier corrupta adulterij crimen inducit, ſecùs obſeruatur tamen iure Pontificio,& vir adulterando grauiùs delinquere dicitur, quàm mulier. Eſt enim caput mulieris ipſe vir; honeſtiorem igitur ducere vitam, & in omnibus vitæ operibus vxorem ſuam excellere debet; tantò igitur grauiùs, ob tale delictum, eos puniri oportet, quantò magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas, cap. indignantur, cap. non mœchaberis, 32. quæſt. 6. Non enim commixtionem ſeminis, confuſionem familiæ, vel incertitudinem agnitæ prolis, ſicuti leges: ſed delicti atrocitatem: qua quis proprium thorum violare dicitur, hoc ius Pontificium reſpicit.

Quæ Forma committendi Adulterij?

Actus violandi thori prorij, vel alieni, præbito conſenſu committentium. Quia hoc crimen ſine dolo malo committitur: nec à voluntate, ſed ab actu intelligitur, l.11.23.25.& 43. ff.eodem.

Quis Effectus?

Iure Canonico laicus committens adulterium excommunicatur, cap.ſi quis Epiſcopus, 27.quæſt.1.& cap.lator, 2.q.7. clericus deponitur, d.cap.ſi quis Epiſcopus, 27.q.1.Abb.& alij in cap.vt clericorum,& cap.peruenit, extra.eod. Licèt in foro pœnitentiali vtrique certa pœnitentia quoque imponatur. Laicus enim 7.annis,& clericus 10.annis pœnitere, ſanctione Canonica iubentur, cap.preſbyter, 83.diſt.cap.deuotam, 27. quæſt.1.& cap.hoc ipſum, 33.quæſt.2.Secundum legem verò Moſaïcam, mulier de adulterio conuicta lapidabatur, cap.hæc imago, 33.quæſt.5.ca.1.verſ.cognoſcat, diſt.6.de pœnis, cap. qui ſine,& cap.poſtulatus, 3.quæſt. 7. Secundum leges ciuiles vir adulter punitur gladio,& pœna capitali, l.quamuis, C.eod. & l. tranſigere, C. de tranſact. Mulier autem adultera virgis cæſa nouella conſtitutione, & iure canonum, in monaſterium coniicitur: quam intra biennium, maritus in gratiam recipere poteſt. Eo autem elapſo perpetuò ibi commorari debet, etiam marito mortuo, vnà cum bonis ſuis, ſi liberos non habet; quòd ſi eos habet, duæ partes liberis, parentibus vna relinquenda, nouuella, vt nulli, §.adulterium, auth.ſed hodie, ibi

Bald.

Bald.C.eod.cap.gaudemus,extra.de conuerſ.coniug. In accuſanda autem vxore hic ordo obſeruandus eſt: vt accuſatio primo loco deferatur marito, qui iure mariti abſque inſcriptione, & obligatione ad talionis pœnam, accuſat. Deinde agnatis, denique cuiuis de populo: nec enim extraneus ab omni accuſandi iure, (cùm hoc iudicium inter publica referatur per l.quamuis,C.eod.) arcetur: ſed tantùm ab illa accuſatione, quæ iure mariti fit, & proximioribus agnatis conceditur,gloſſ.in l.4.qui accuſare,ff.eod. Quòd ſi non criminaliter, ſed ciuiliter de hoc crimine agatur, primus effectus eſt, actio iniuriarum,quæ ipſi coniugi,cuius matrimonium flagitio alterius violatur, competit. Dubium enim non eſt, quin atrociſſima afficiatur iniuria, cùm vtriuſque famila hoc vitio quaſi conſpurcetur,l.quamuis,C.eod.Rom.conſ.451.ca.num. 10.& Bald.in l. 1.ff. eod. Alter effectus eſt,diuortium: poteſt enim mulier agere ad diuortium, ſi velit. Quo caſu ſeparabitur matrimonium, quò ad thorum: non autem quò ad ſubſtantiam matrimonij: quia hac ratione coniugibus ſeparatis, neuter ad aliud matrimonium conuolare poteſt: etiamſi præcedens matrimonium ex cauſa conſanguinitatis, vel affinitatis, nullum declarari poſſit, gloſſ.& Salyc.in d.l.1.ff. eod.& l. conſenſu, C. de repud.& cap.tuæ, extra. de procur. Ex quo & alius effectus colligitur, ſcilicet priuatio dotis, & donationis propter nuptias. Vt enim qui illicitè diuertit, & matrimonium diſſoluit: ita & qui vagis pollutionibus illud inquinat, & euertit, hac pœna coërcetur, dict. l.conſenſu. Mulier ergo adulterij damnata dote relicta marito, priuatur: ita vt liberis in quota parte ius proprietatis reſeruetur: ediuersò maritus adulterij conuictus iacturam facit donationis propter nuptias,quæ vxori vna cum dote, ſalua Liberis proprietate, aſſignatur. Donatione autem propter nuptias vel pactis dotalibus non celebratis, vel conſtitutis, mulieri quarta pars ſubſtantiæ mariti, peræquè, atque illo mortuo conceditur, reliquis bonis ad liberos,aut proximos hæredes redeuntibus; ita tamen, vt inde marito damnato, quo ad viuat, alimenta ad vitæ ſuſtentationem neceſſaria ſint præſtanda, authent. vt null.iud.& authen.vt liceat matr.& auiæ,& l.conſenſu:iuncta l.fin. C.de repud. Et hanc de donatione propter nup.conſtitutionem quoque in bonis paraphernalibus, quæ mulier marito, extra dotem affert, obſeruandam quidam putant, vt Panorm.cap.plerúmque, extra.de donat.inter virum, &c.& cap. paſtoralis,extr.de iud.Boër.deciſ. 338.& Hip.in l.patre,num.

10. ff. de quæſt. Sed & priuatim adulteria punire lege ciuili permittitur. Quia pater deprehenſam filiam cum adultero occidere poteſt, l. nihil, l. quod ait, ff. eod. & auth. ſi quis, C. eod. Quod & marito poſt ternam denuntiationem, in adulterum, ſi in domo ſua reperiat, aut alioqui vtilis ſit, permiſſum eſt, l. marito, ff. eod. Vxorem autem ob adulterium trucidare iure canonum prohibetur, cap. inter hæc, 33. quæſt. 2.

Quæ Aſſinia?

Fornicatio, ſtuprum, inceſtus, raptus, lenocinium. Quæ Gelaſius in cap. lex illa, 36. quæſt. 1. ita diſtinguendo deſcribit: Fornicatio, licèt videatur eſſe genus cuiuſlibet illiciti coitus, qui fit extra vxorem legitimam, tamen ſpecialiter intelligitur in vſu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Stuprum propriè, virginum eſt illicita defloratio: quando videlicet, non præcedenti coniugali pactione, vtriuſque voluntate virgo corrumpitur, patre iniuriam ad animum ſtatim poſt cognitionem, non reuocante. Inceſtus eſt conſanguineorum, vel affinium abuſus. Vnde inceſtuoſi dicuntur, qui conſanguineis, & affinibus abutuntur. Raptus admittitur, cùm puella violenter à domo patris abducitur, vt corrupta in vxorem habeatur: ſiue puellæ ſolummodò, ſiue parentibus tantùm, ſiue vtriſque vis illata conſtiterit, dict. l. lex illa. Lenocinium committitur, ſi maritus, turpis quæſtus gratia, vxorem proſtituit, illámque in adulterio deprehenſam retinuit, l. 2. ff. eod. Et in hos eadem pœna, quæ in adulteros, conſtituta eſt, l. auxilium, ff. de mi. Pœna lenocinij tenetur, & is, cuius ope, vel conſilio dolo malo factum eſt, vt deprehenſi in adulterio pecunia, vel pactione aliqua interueniente, ſe redimerent, l. 2. & l. caſtitati, C. eod. l. is, cuius, ff. eodem.

Quæ Adiacentia?

Multa ſunt crimina, quæ adulterio cohærent. Vt ſunt raptus, ſtuprum, vis, iniuria, homicidia, periuria, falſa teſtimonia, lenocinium, veneficium.

Quæ Pugnantia?

Præceptum decalogi, & lex diuina: Non mœchaberis; qua omnis illicitus coitus damnatur, Deut. 23. & 1. Cor. 5. Fides matrimonij, pactio coniugalis, thori pudor, violenta oppreſſio, reconciliatio. Sunt enim quidam caſus, quibus, licèt ad alterius thorum fiat acceſſio, tamen quò ad iuris effectum non committitur adulterium: ita vt nec maritus vxori crimen adulte

adulterij obiicere, vel huius gratia criminale, vel ciuile iudicium illi dictare poſſit. Primum eſt: ſi & ipſe maritus fornicatus ſit: fit enim criminis compenſatio, & violaſſe thorum alienum non videtur, vbi nullus eſt thori pudor, vel reſpectus, ſed promiſcua & vulgaris, conniuente marito, turpido, Bald. Cyn. & Salyce, in l. ſi ea, & l. quæ adulterum, C. eod. & per totum, 32. quæſt. 6. 2. Si eam adulterandam tradiderit, cap. diſcretionem, extr. de eo, qui cog. conſang. vxor. &c. 3. Si violenter fuit oppreſſa, l. vim paſſa, ff. de adult. 4. Si ignoranter fuerit cognita, cap. in lectum, 34. quæſt. 2. 5. Si credens maritum mortuum, de licentia Epiſcopi nupſit alteri, cap. cùm per bellicam, 33. quæſt. 2. 6. Si poſt adulterium eam ſibi reconciliauit, cap. quemadmodum, extra. de iureiur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Coniunx coniugem de adulterio impetere non poteſt, ſi & ipſe adulterium commiſiſſe conuincatur, cap. intelligimus, extr. eod. cap. fin. eodem.

Maritis ex ſuſpicione vxores accuſare permiſſum eſt, & in accuſando præfertur cæteris, c. maritis, extr. eodem.

Maritus retinens adulteram coniugem, non peracta pœnitentia, particeps eſt delicti, cap. ſi vir. extr. eod.

Stuprans virginem nondum deſponſatam, tenetur eam dotare, & ducere in vxorem. Quòd ſi noluerit cum ea contrahere, vltra præſtitam dotem corporaliter caſtigatur, cap. 1. extra. eodem.

Hic raptum admiſit, qui florem virginitatis puellæ renitenti violenter eripuit, cap. de raptoribus, 36. q. 1.

Vir, & Mulier vna caro ſunt, cap. ſi cuius, 35. q. 10.

Veritas ſæpiùs exagitata magis ſplendeſcit in lucem, & pernicies reuocata in iudicium grauius, & ſine pœnitentia condemnatur. Nam fructus diuinus eſt, iuſtitiam ſæpiùs recenſeri, cap. graue, 35. quæſt. 9.

Sententia, niſi per appellationom intra terminum lege conſtitutum, reuelata fuerit, irreuocabile robur obtinebit, cap. 1. 35. quæſt. 9.

Quod contra interdictum, & ordinem Eccleſiæ factum eſt, ratum non haberi, tam humanæ, quàm diuinæ legis proclamat auctoritas, cap. videtur, 35. q. 7.

Vſus naturalis licitus eſt, ſicuti in coniugio: illicitus, ſicut in adulterio: contra naturam verò ſemper illicitus, & proculdubiò flagitioſior, atque turpior, cap. vſus naturalis, 32. quæſtion. 7.

Vir caput eſt mulieris: meliùs igitur viuere debet, quàm mulier, & ipſam in omnibus bonis operibus excellere, cap. non mœchaberis, 32. quæſt. 6.

Mariti tantò grauiùs, ob flagitia patrata puniendi, quàm mulieres, quantò magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas, cap. indignantur, 32. quæstion. 6.

Iniquum eſt, vt quis de alio iudicare velit, & iudicari de ſe nolit, cap. iniquum, 32. quæſt. 6.

Reuera non poteſt caro corrumpi, niſi mens fuerit antè corrupta, cap. reuera, 32. quæſt. 5.

Cùm pudicitia ſit virtus animi, comitémque habeat fortitudinem, potiùs quælibet mala tolerare, quàm malo conſentire decernit, cap. ita ne, 32. quæſt. 5.

Appellatione mœchiæ omnis illicitus coitus intelligi debet, cap. meretrices, 32. quæſt. 4.

Sanctius eſt abſque liberis eſſe, quàm ex illicito coitu, ſtirpem quærere, cap. ſicut. 32. quæſt. 4.

Qui coniugali affectu copulantur, etiamſi non cauſa procreandorum filiorum: ſed explendæ libidinis conueniant, non ideò fornicarij, ſed coniuges appellantur, cap. concubinæ, 32. quæſt. 2.

Quorum vnum corpus eſt, vnus debet eſſe animus, cap. de neptis, 31. quæſt. 2.

DE

DE RAPTORIBVS, INCENDIARIIS, ET VIOLATORIBVS Eccleſiarum.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

RAptus, inquit Iſidorus lib.2.etymologiarum, c.33. quoque illicitus coitus eſt,à corrumpendo dictus. Vnde qui raptu potitur,ſtupro fruitur,c.raptus,36.q.1.

Quotuplex eſt?

Duplex. Aut enim circa perſonas,aut circa res committitur.Fraudulenta abductio perſonarum,raptus:violenta autem ablatio rerum,rapina dicitur,c.lex illa,26.q.1.

Quid eſt rapina?

Rapina eſt fraudulosa rei alienæ mobilis, & corporalis, vi, aut dolo malo, ſtudioſè facta ablatio. Et hoc intellige de rebus priuatorum:aliàs diceretur committi ſacrilegium, c.nulli liceat,12.q.2.c.conqueſtus,extr.de foro.com.

Quid Raptus?

Raptus eſt fœminæ innuptæ, cuius fama honeſta eſt, inuitis, in quorum poteſtate eſt, facta abductio, cap. lex illa, 36. quæſt.1.

Quæ cauſa Efficiens?

Fraudulenta mens, & vis ad potiendum perſonis, & rebus alienis,adhibita,c.de raptoribus,36.q.1.

Quæ Materia,vel Obiectum?

Rapinæ materia eſt,res aliena mobilis,corporalis,& profana. Nam res immobiles propriè non rapiuntur,ſed inuaduntur, & in rebus Eccleſiaſticis ſi illæ rapiātur ſacrilegium committi dicitur, d.c.conqueſtus, extr. de foro comp. & c.nulli liceat,12.q.2.Raptus autem obiectum,eſt fœmina honeſtæ famæ,ſiue virgo, ſiue vidua, ſiue veſtalis aut monialis ſit. Nam in meretricem,ſicuti nec ſtuprum:ita nec raptus committitur, c.raptores,3.q.2.

Quæ Forma?

Forma rapinæ eſt,violenta rei alienæ mobilis corporalis,& profanæ ablatio,dolo malo facta.Forma raptus eſt,contrecta-

tio fraudulenta perſonæ honeſtæ, violenter à domo eius, in cuius poteſtate eſt, abductæ, ad hoc, vt corrupta in vxorẽ habeatur. Vnde dicit Gelaſius: Raptus admittitur, cùm puella violenter à domo patris abducitur, vt corrupta in vxorem habeatur: ſiue puellæ ſolummodò, ſiue parentibus tantùm, ſiue vtriſque vis illata conſtiterit, c. lex illa, 36. q. 1.

Quis Finis?

Vt rebus, perſoniſque raptis potiatur, vel vt corrupta in vxorem habeatur, d. cap. lex illa, 36. q. 1. & cap. apud omnipotentem, 36. quæſt. 2.

Qui Effectus?

Rapinæ effectus eſt, actio Vi bonorum raptorum, quæ datur ei, ex cuius bonis res rapta eſt: vel cuius intereſt, rem non fuiſſe raptam, licèt non habeat in bonis: vt eſt creditor pignus habens, depoſitarius, conductor, vſufructuarius, contra raptorem, & eum, qui præbuit opem, & auxilium, hæredeſque, in quantum ad eos peruenit, intra annum quidẽ vtilem in quadruplũ: ita vt huic quadruplo, perſecutio rei inſit: poſt annum autem in ſimplum, l. 1. & 2. C. eod. Et iure Pontificio, raptores, qui ſuis rebus ſpoliant peregrinantes excommunicatione, aliiſque pœnis coercentur: niſi ablata reſtituant, vel de reſtituendo caueant: de quibus habetur c. ſuper eo, & c. excommunicationi, ext. eod. Raptus effectus, ſecundum leges, eſt pœna capitalis, intantum vt Iuſtiniani conſtitutione non ſolùm illi, qui huiuſmodi crimen commiſerunt; ſed &, qui inuaſionis tempore eis auxilium præbuerunt, adhuc flagrante crimine comprehenſi, à parentibus virginum, vel ingenuarum, vel viduarum, vel quarumlibet fœminarum, aut earum conſanguineis, aut tutoribus, vel curatoribus, vel patronis, vel dominis conuicti interfici poſſint, l. vnica, C. de raptu virginum, ſeu vidua, l. nec non ſanctiſſimo, & l. raptores, C. de Epiſc. & cler. ſed ſecundùm canones huiuſmodi raptores cum ſuis adiutoribus anathemate: aut ſi clerici ſint, proprij ordinis, & honoris priuatione coercentur, c. ſi quis virginem, cap. raptores, & c. eos, 36. quæſt. 2. Sed ſciendum eſt iure ciuili raptores non tantùm, Vi bonorum raptorum: ſed etiam aliis actionibus conueniri poſſe, tàm ciuilibus, vt lege Aquilia, condictione furti, rei vindicatione, aliiſque condictionibus, quàm criminalibus, l. ſi quis in tantam, C. vnde vi, l. extat, ff. quod metus cauſa, tot. tit. C. ad l. Iul. de vi pri. & ad l. Iul. de vi pub. & l. vn. C. de rapt. Imò qui ex incẽdio, ruina, rate, naueq; expugnata, aliquid rapuiſſe,

vel

vel quid damni rebus alienis dediſſe dicitur, actione in factum ex edicto de incendio, ruina, & naufragio, tenetur, l. 1.ff.eodem.

Qui dicuntur Incendiarij?

Qui data opera, ex odio, vel vindicta, ignem ad conflagranda ædificia apponunt, vel apponi faciunt: non autem illi, quorum negligentia incendij fomitem præbet, cap.peſſimam, 23.quæſt.8.

Quomodò Incendium coercetur?

Secundùm leges diſtinguitur. Aut incendium fit intra oppidum, vel ciuitatem: aut extra. Et tunc, aut data opera, dolo, vindicta, vel ex odio. Aut ex negligentia, aut fortuitò. Primò: Qui data opera, inquit Vlpianus lib.8. de officio proconſulis, in ciuitate incendium fecerint, ſi humiliore loco ſint, beſtiis ſubiici ſolent: ſi in aliquo gradu conſtituti, puniuntur capite, aut certè in inſulá deportantur, l.licere, ff.de incend.ruin.nauf. Quod & Calliſtrat.in l.capitalium, §.incendiarij, ff.de pœn.aſſerit, inquiens: Incendiarij capite puniuntur, qui ob inimicitias, vel prædæ cauſa, incenderint intra oppidum, & plerunque viui exuruntur. Vnde qui ædes, aceruúmve frumenti, iuxta domum poſitum, cõbuſſerit, vinctus, verberatus, igni necari (Caio teſte) iubetur: ſi modò ſciens, prudensque id commiſerit, l.qui ædes, ff.de incend.rui.nauf. Qui verò caſam, aut villam ſtructo incendio conflagrant, aliquanto leuiùs puniuntur, d.l.capitalium. Quòd ſi per negligentiam incendium fuerit exortum, & damno vicinis ſit, ciuiliter exercetur, vt qui iactura affectus eſt, damni diſceptet, vel modicè vindicetur, vt Calliſtratus vult in d.l.capitaliũ: vel, vt Caius explicat, noxam ſarciat, vel ſi minùs idoneus ſit, leuiùs caſtigetur, d.l.qui ædes, ff.eod. Fortuitum autem incẽdium, in quo nullius culpa, luxuria, vel dolus argui poteſt, veniam meretur, l.ſi fortuitò, ff.eo. De iure autem Pontificio: ſi quis ſtudio, odio, vel vindicta ignem appoſuerit, vel apponi fecerit, aut appoſitoribus conſilium, vel auxilium ſciẽter præſtiterit, excommunicatur. Etſi mortuus fuerit incendiarius, Chriſtianorum priuatur ſepultura. Nec abſoluitur, niſi priùs damno, cui intulit, pro ratione facultatum ſuarum reſarcito, iuret, ſe vlteriùs ignem non appoſiturum. Si quis autem Archiepiſcopus, vel Epiſcopus hoc relaxauerit, indulſeritque, damnum reſtituere: & per annum ab officio Epiſcopali abſtinere, diſtrictione canonica

nica compellitur, c.peſſimam, 23.q.8.c.indigne, 12.q.3.& c. quiſquis, 17.q.3.Non tamen iſti incendiarij ipſo iure excommunicati intelliguntur, vt prædictis iuribus, niſi Eccleſiam, vel ædificia religioſa, cœmeterium, aliaque, quæ intra ſpacium priuilegiatum conſtructa ſunt, incenderint, vel effregerint. Illi enim, ſimulatque denuntiati ſunt, pro ſacrilegis habentur,& in Eccleſia ipſo iure dicuntur excommunicati: nec abſoluuntur, niſi per Summum Pontificem, c.tua nos, & cap. conqueſti, extr.de ſentent. excom.c.Canonica, 11.q.3.c.cùm deuotiſſima,12.q.2.

Quid eſt Sacrilegium?

Sacrilegium eſt, quotiens quis ſacrum violat,aut auferendo ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro, vel non ſacrum de ſacro,c.ſi quis contumax,& c.quiſquis,17.q.4.

Quæ cauſa Efficiens.

Ipſa rei ſacræ contrectatio,vel iniuria, violentiaque perſonis,vel rebus ſacris adhibita,d.c.quiſquis, §.ſacrilegium, & c. ſi quis ſuadente,17.q.4.

Quæ Materia?

Res ſacra,mobilis,& immobilis corporalis ſiue ſurripiatur, contrectetur, ſiue violetur. Vnde qui prædia Eccleſiaſtica inuadit,vexatque ſacrilegij crimen incurrit, c.prædia, & c.cùm deuotiſſimam,12.q.2. Et qui non ſacrum de ſacro aufert:quia ſacrum violare videtur,licèt res,quæ ſacra non ſit,ſurripiatur, d.cap.ſi quis,17.quæſt.4.Iure tamen ciuili ſi res non ſacra auferatur,non ſacrilegium, ſed furtum committitur, l.Diuus,ff. ad l.Iul.pecul. Dicitur etiam ſacrilegium committere, qui violentas, & impias manus in clericum iniecerit, dict.cap.ſi quis,17.quæſt.4.

Quæ Forma?

Committitur ſacrilegium,vel in rebus, vel in perſonis Eccleſiaſticis. In rebus quidem, Eccleſiam infringendo, aliquid inde diripiendo, auferendo, iniuriam inferendo, prædia Eccleſiaſtica inuadendo,vexando, &c.cap.quiſquis, 17.q.4. & c. prædia,12.q.2.Et intellige, quod ſi quid horum fiat intra 30. paſſus ab Eccleſiæ ianuis:nam tot paſſibus vniuſcuiuſque Eccleſiæ reuerentia in toto circuitu defendi debet, c. diffiniuit, 17.q.4.in perſonis autem,manus violentas clericis,vel perſonis Eccleſiaſticis iniiciendo, pulſando, vinciendo, verberando,aliaque iniuria afficiendo,cap.ſi quis, ſuadente diabolo, c. quiſquis, & cap.ſi quis,17.q.4.Committunt etiam improprie ſacri

ſacrilegium,qui contra diuinæ legis ſanctitatem,aut neſciendo committunt,aut negligendo violant,& offendunt,aut qui de Principali iudicio diſputant, dubitantes, an is dignus ſit, quem Princeps elegerit:vel qui intra prouinciam,in qua prouinciales,& ciues habentur, officium gerendæ, aut ſuſcipiendæ adminiſtrationis deſiderant,c.ſi quis ſuadente, §.committitur,17.quæſt.4.

Qui Effectus?

Effectus in variis ſacrilegij commiſſi pœnis vertitur.
1. Enim cùm quis ſacrilegium,rem ſacram è loco ſacro,publico,vel priuato, vel ex loco non ſacro ſuffurando, perpetrauit,iure pontificio inducitur aliquando pœna excommunicationis ipſo iure,aliquando latæ ſententiæ,vt probant Dd.in c. conqueſtus,ext.de foro comp. & c.conqueſti, extr.de ſent.excom.& pœna pecuniaria. Dicitur enim in c.ſi quis contumax, 17.q.4.ſacrilegium duplicem continere pœnam:pecuniariam videlicet,& excommunicationis. Pecuniaria eis perſoluenda eſt, ad quos querimonia ſacrilegij pertinet, & ideo ſeq. cap. quiſquis, 17.q.4.ſubiicitur. Quiſquis inuentus fuerit reus ſacrilegij,Epiſcopis,vel Abbatibus,ſiue perſonis,ad quos querimonia ſacrilegij iuſtè pertinuerit, 30.libras examinati argenti puriſſimi componat,d.c.quiſquis. Et eod.c.quiſquis,§.fin.ſi qui monaſteria,& loca Deo dicata, & Eccleſias infringunt, & depoſita,vel alia, quælibet, exinde abſtrahunt, damnum nouies componant, & emunitatem tripliciter, & velut ſacrilegi Canonicæ ſententiæ ſubigantur, & in inuaſores rerum immobilium Eccleſiaſticarum pœna ſtatuta eſt hoc Canone. Attendendum eſt omnibus, ne prædia vſibus ſecretorum cœleſtium dedicata, à quibuſdam irruentibus vexentur : quod ſi quis fecerit,poſt debitæ vltionis acrimoniam(quæ erga ſacrilegos iure promenda eſt) perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis ſeruetur, cap. attendendum,17.q.4.c.prædia, & c.quicunque,12.q.2. Nota quoque pœnam,quæ habetur in c.de viro nefando,12.q.2. In hoc tamen differt ius ciuile,quòd eo iure propriè ſacrilegium dicatur, cùm res ſacra de loco ſacro publico ſurrepta fuerit, non autem de priuato ſacro,niſi impropriè. Ob id priore caſu mortis : poſteriore autem arbitraria ex arbitrio iudicis pœna imponitur, Bal.& Bart.in l.ſacrilegij, ff.ad leg.Iul.pecul.quod notat Hier.Zanet.tractat. de diff.Iu.Can.& ciuil.numer.128.
2. Cùm ſacrilegium perpetratur immittendo impias manus

in clericos, tunc is ſacrilegus iure ciuili pœna mortis punitur, l.ſi quis in hoc genus, C.de Epiſc.& cle. Quæ tamen cùm grauis ſit, mitigata videtur ex auth.ſed nouo iure, C.de Epiſc. & cler.quo loci ſcribit Bal.hodiè pœnam capitis huic ſacrilegio indici,ſi quatuor concurrant. 1.Quòd ſit clericus. 2.Quòd diuina celebrentur. 3.Quòd ſit in Eccleſia. 4. Quòd diuinum officium perturbetur: Alioqui altero ex his quatuor deficiente,pœna erit exilij. Iure autem Pontificio vulnerans, vel verberans clericum, ipſo iure in maiorem excommunicationem incidit,à qua non niſi à Pontifice abſolui poteſt,c.ſi quis ſuadente,17.q.4.quam conſtitutionem glo.ibi intelligit procedere etiam ſi violentia in veſtes clerici committatur : quod & affirmat Innoc.in c.nuper,extr.de ſent.excom. Deniq;,cùm quis ſacrilegium impropriè committit : vt putà,quando quis legem diuinam offendit , ſeu quouis modo eius intellectum violat;vel cùm de authoritate Principis,Pontificis, vel Imperatoris diſputat,atque dubitat. Hoc in caſu pœna eſt arbitraria:ita ſentit Franc.de Marchis, q.859.p.2.Et intellige:diſputat de poteſtate Principis in his,quę iuris ſunt poſitiui,de quibus Princeps , cùm ius condendæ legis habeat , pro arbitrio ſtatuere poteſt:non autem in his, quæ iuris diuini, naturalis, vel iuriſgentium ſunt:ita Crauet.conſ.241.nume.20.& tract. de antiq.temp.prima parte, nu.38. Committitur etiam ſacrilegium violando virginitatem Deo dicatam, de cuius pœna ſuprà,eod.tit.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Ratio nulla permittit,vt propriis cuiuſquam vſibus applicetur,quod pro communi vtilitate datum eſſe cognoſcitur,cap. ratio,17.quæſt.4.

Reum ad Eccleſiam confugientem nemo abſtrahere audeat,neque inde damnare ad pœnam, vel ad mortem : vt honor Eccleſiarum conſeruetur , ſed rectores Eccleſiæ pacem eius, & vitam, & membra obtinere ſtudeant, cap. reum, 17. quæſt.4.

Qui rapit pecuniam proximi ſui, iniquitatem operatur: qui autem pecuniam , aut res Eccleſiæ abſtulerit, ſacrilegium facit,c.qui rapit.17.q.4.

Sacri

Sacrilegium eſt, quoties quis ſacrum violat, aut auferendo ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro, vel ſacrum de ſacro. Dicitur etiam ſacrilegium committere, qui violentas & impias manus in clericum iniecerit. Porrò ipſum ſacrilegium duplicem continet pœnam: pecuniariam videlicet, & excommunicationis, c. ſi quis, 17. q. 4.

Qui ſacris locis derelicta retinere contenderit, vel Eccleſiæ res, & facultates alienauerit, ſacrilegus eſſe iudicatur, cap. ſacrilegium, & c. omnes, 17. q. 4.

Summum in rebus bonum eſt iuſtitiam colere, ac ſua cuiq; iura ſeruare, & in ſubiectos non ſinere, quod poteſtatis eſt fieri, ſed quod æquum eſt cuſtodire, c. ſi ſeculi, 12. q. 2.

Qui abſtulerit patri, aut matri aliquid, dicitque hoc peccatum non eſſe, homicidij particeps eſt. Pater noſter ſine dubio Deus eſt, qui nos creauit: mater vero noſtra, Eccleſia eſt, quæ nos in Baptiſmo regenerauit: ergo qui Chriſti pecunias & Eccleſiæ rapit, vel fraudat, homicida eſt, c. qui abſtulerit, 12. quæſt. 2.

Rapinam emere non licet, niſi ea intentione, vt cui eſt ablata, reſtituetur, c. rapinam, 14. q. 5.

Bonus vſus non iuſtificat iniuſtè quæſita, cap. neque, 14. quæſt. 5.

Cùm alterius detrimento alteri ſubuenire non licet, cap. denique, 14. q. 5.

Aliena rapere non eſt contra præceptum: nullo ſiquidem Dei mandato rapina videtur prohibita: ſed nomine furti omnis tacita vſurpatio rei alienæ intelligitur, cap. dixit, 14. quæſt. 5.

Iniuria ex affectu facientis conſiſtit, cap. illud relatum, 15. quæſt. 1.

Voluntarios Reos non neceſſitate compulſos culpa conſtringit, & pœna condemnat, cap. illa cauenda, 15. quæſtio. 1.

Qui nimio vino indulgent, ſi qua per vinum deliquerint,

ap-

apud ſapientes iudices venia quidem facta, donantur: ſed leuitatis damnantur auctores: c. ſane, 15. q. 1.

Si quis Eccleſiam igne combuſſerit, quindecim annis pœniteat, & eam ſedulo reſtituat, & pretium pauperibus reſtituat, c. ſi quis Eccleſiam, 17. q. 4.

Res Eccleſiæ nullo modo diſtrahi poſſunt: Et ſi diſtractæ ſint, non poſſidentur, c. nunc quæritur, 12. q. 2.

Qui res mobiles Eccleſiæ rapit, vel immobiles inuadit, ſacrilegij crimen incurrit, cap. prædia, & cap. in antiquis, 12. quæſtio. 2.

DE FVRTIS.

TITVLVS XVIII.

Continuatio.

Rapina, & ſacrilegium ſpecies furti ſunt: hinc rapinam, vel ſacrilegium non permiſit, qui furtum prohibuit. Cùm furti nomine omnis illicita rei alienæ vſurpatio intelligatur, cap. dixit, §. obiicitur, cap. pœnale eſt, 14. q. 4. & cap. meretrices, 32. q. 4.

Quid eſt Furtum?

Furtum, authore Paulo, eſt contrectatio rei fraudulosa lucrifaciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiam vſus eius, poſſeſſionísve, quod lege naturali prohibitum eſt admittere, l. 1. §. furtum, ff. eod.

Quotuplex Furtum?

Duplex: Generale, & ſpeciale. Generale eſt, quod omnem illicitam rei alienæ vſurpationem comprehendit. Vnde & rapina, ſacrilegium, peculatus, &c. furti appellatione veniunt, d. c. meretrices, 32. q. 4. & l. 1. ff. ad legem Iuliam pecul.

Quid Furtum ſpeciale priuatum: & quomodo diuiditur?

Furtum in ſpecie conſideratum, vel eſt manifeſtum: vt cùm quis adhuc in ipſo actu ſurripiendi, vel antequàm ad locum deſtinatum perueniat, cum re furtiua, vel à domino rei, vel ab alio deprehenditur, l. fur eſt manifeſtus, ff. eod. Vel non manifeſtum:

ſeſtum : quod eſt,cùm quis inſciis aliis, rem furto ablatam in eum transfert locum, in quem ſeſe recipere conſtituit, l.ſiue igitur, & l.ſeq.ff.eodem.

Vnde dicitur Furtum?

Furtum à furuo, id eſt,nigro dictum Labeo ait,quod clam & obſcurè fiat, & plerumque nocte: Vel à fraude, vt Sabinus ait; vel à ferendo, & auferendo; vel à Græco ſermone, quo φῶρες appellantur fures. Imò, vt Paulus opinatur, Græci ἀπὸ τοῦ φέρειν, hoc eſt à ferendo φῶρας dixerunt, l.1.ff.eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Mens fraudulοſa,affectus,contrectatio furantis, cap.hi,qui in furtis,§.furtum,& cap.fur autem, 14.quæſt. 6. Sicuti enim nullum delictum, nec plagium, nec adulterium, nec violentia, nec homicidicium, ſine doloſa intentione committitur: ita nec furtum abſque dolo, & contrectatione,licèt voluntas, verba, vel ſcriptura interuenerit,fieri dicitur. Vnde ſola cogitatio furti faciendi non facit furem, l. 1. ff. eod. & l.ſi quis vxor.l.inficiando, & l.falſus,ff.eodem.

Quæ Materia?

Res aliena,mobilis,corporalis, vel ipſius vſus, & poſſeſſio, ſiue illa res modica ſit, ſiue magni momenti. Sicuti enim in fornicatione, non idcircò diuerſa eſt fornicatio, ſi mulier ſit pulchra, aut deformis, ancilla, aut ingenua, paupercula, aut opulenta: ſed qualiſcunque illa fuerit, vna eſt fornicatio; ita in furto quãtumcunque quis abſtulerit, furti crimen incurrit. Non enim furtum tam in quantitate rei, quàm in affectu furandi conſideratur; mens enim ſola furantis attenditur, cap. fur eſt,& cap.hi,qui in furtis, 14.quæſt. 6. Aliena res eſſe debet, cuius furtum factum ſit: Quia in re propria furtum non committitur: niſi cum alio ſit communis,l.ſi ſocius,ff.eod.niſi quis proteſtetur iure potiùs ſuo, quàm furti conſilio vti, l. merito,ff.pro ſocio.Et mobilis: Quia immobiliũ furtum fieri nequit,l.qua re,ff.de vſucap.ſicuti nec incorporalium.Quia incorporalia nec tradi,nec poſſideri,nec contrectari poſſunt, l.ſeruus,§.incorporales,ff.de acqui.rerum dom.Furtum autem iure corporali,vel eius vſu,vel poſſeſſione committitur: Nam ſi creditor vtatur pignore, vel depoſitarius re depoſita: vel ſi debitor rem pignori datam ſubtrahat creditori: vel ſi colonus, qui fundum conduxit, eo vendito dominum poſſeſſione fraudet, furtum committitur, l.cùm æs,§.1.ff. eod.l.is, qui rem pignori, ff.eodem.

Quæ Forma?

Fraudulenta contrectatio rei alienæ, inuito domino facta; vnde, vt furtum committi dicatur, quatuor coniunctim requiruntur. 1. Mens fraudulenta furantis, cap. fur autem, 14, quæſt.6. 2. Vt fiat, domino inuito, l.falſus, ff.eod. 3. Actualis contrectatio, l.inficiando, ff.eod. 4. Vt res talis ſit, in qua furtum committi poſſit, l.1.ff.eod. Vnde Vlpianus in l.43.§.4. lib.41.ad Sabinum, hæc requiſita explicans, ait: Qui alienum quid iacens lucrifaciendi cauſa ſuſtulit, furti obſtringitur, ſiue ſciuit cuius ſit, ſiue ignorauit. Nihil enim ad furtum minuendum facit, quòd cuius ſit ignoret. Quòd ſi dominus id derelinquit, furtum non fit eius, etiamſi is qui ſurripit, furandi animum habuerit. Nec enim furtum fit, niſi ſit, cui fiat; in propoſito autem nulli ſit: quia etſi nō fuit derelictum, putauit tamen derelictum eſſe: At ſi neque fuit, neque putauit, iacens tamē tulit, non vt lucretur, ſed redditurus ei, cuius fuit, furti non tenetur. Quid ſi neſciat cuius fuerit? Solent, inquit Vlpianus, pleríque libellum continentem ſe inueniſſe, & redditurum ei, qui deſiderauerit, & oſtenderit rem ſuam eſſe, proponere; quo facto, non furandi animo ſe feciſſe oſtendunt, l.falſus creditor, §. qui alienum, ff. eodem. Non igitur ſolus furandi animus ad inducendum furti vitium ſufficit: ſed etiam deſideratur, vt ſubſecuta actualis contrectatio in re, in qua committitur furtum, inuito domino fiat. Contrectatio bifariam hîc intelligitur, verè, & interpretatiuè. Contrectatio vera, quolibet actu, quo res furtiua abducitur, amouetur, vel transfertur, deſignatur, l.ſi quis vxori, §.ſi quis aſinum, ff.eod.l. alienum, C.eod. §.furtum, Inſtit.de oblig. quæ ex delict.l.poſſideri, §.ſi rem, ff.de poſſeſſ. Interpretatiua contrectatio dicitur: quæ conſiderato effectu in iure pro vera habetur. Hinc falſus procurator tenetur, ſi volens debitum exigere, aliis delegauerit ſoluendum, ſe præſente: nam propter præſentiam ſuam, in ſe pecunia tranſlata videtur, l.falſus, §.ſi is, ff.eodem. Item is, qui opem, & auxilium ad furtum faciendum præſtitit, l.is, qui opem, ff.eodem. Item receptator rerum furtiuarum, l.eos, C.eod. & qui in officio fraudulenter verſantur, l.1. §.fin. & l.2. ff. de tute. & rat.diſtra. Nuncius tamen pecuniam, quæ illi perferenda commiſſa eſt, inuito domino, conſumens, non pœna furti ſtatuta, ſed minori pro arbitrio iudicantis plectitur, Iaſ. in l.eius, qui, ff. ſi cer.pet.

Quæ

Quæ cau procatarctica?

Circunſtantiarum committendo furto inſeruientium oblata occaſio, commoditas occultandi, &c.

Quis Finis?

Perceptio lucri ex contrectatione rei alienæ: ſi enim ad alium finem, ſcilicet explendæ libidinis, vel alterius cauſa fiat, furtum non erit, l. verum eſt, 39. ff. eodem. Furtum enim, ſine intentione lucrandi non committitur.

Quis Effectus?

Actio furti pœnalis, actio ad exhibendum, rei vendicatio, & condictio furtiua. Actio furti eſt merè pœnalis, vel iure prætorio, vel ciuili; ad perſequendam pœnam ſiue quadrupli, ſi furtum manifeſtum ſit; vel dupli, ſi non manifeſtum, cum omnibus acceſſionibus, ſeu fructibus rei furtiuæ competit, l. qui ſacrum, ff. eod. Et datur domino rei furto ſubtractæ, vel ei, cuius ex honeſta, & probabili cauſa intereſt, furtum factum non eſſe: vt ſunt creditor, commodatarius, depoſitarius, ſocius, bonæ fidei poſſeſſor, & maritus rei dotalis, l. eum, qui, §. qualis, & §. ſi res commodata, ff. eod. l. ſi ſocius, ff. pro ſocio, l. interdum, & l. cùm æs, §. 1. ff. eod. Et hæredibus eius, qui furtum paſſus eſt, §. non autem, Inſtit. de perpet. & temp. actionibus contra furem, præſtantémque opem, & conſilium, l. 1. §. falſus, l. qui ſeruo, & l. in furti, ff. eod. In hæredem tamen furis non exercetur, niſi de eo, quod ad ipſum ex furto peruenit ſcientem & contrectantem; vel ſi lis cum fure ſuperſtite conteſtata fuerit, d. §. non autem, & §. pœnales, Inſtit. de perp. & temp. actionibus. Actio ad exhibendum, eſt præparatoria rei vindicationis. Nam competit ad exhibendam rem ſurreptam, vt vindicari poſſit, l. 1. ff. ad exhibẽd. Rei vindicatio domino aduerſus quemlibet poſſeſſorem, vel eum, qui dolo deſiit poſſidere, ad conſequendam rem furto ſibi ſurreptam competit. Qua actione poſſeſſor conuentus rem furtiuam domino: etiam pretio non perſoluto, reſtituere tenetur, l. in ciuilem, C. de fur. & ſer. corrupt. Condictio furtiua etiam domino aduerſus furem ipſum, hæredéſque eius, aut quemlibet ſucceſſorem, ſiue res extet, ſiue perierit, ob moram, quam fur, qui primò inuito domino, rem contrectauit, ſemper in reſtituenda ea facere videtur, ad reſtitutionem rei furtiuæ, etſi melior facta ſit impenſa ipſius furis, extorquendam, datur, l. ex argento, l. 1. & l. fin. ff. de condictio. furti. Cùm igitur furti actio ad pœnæ perſecutionem ſpectet;

condictio verò, & vindicatio, ad rei perſecutionem, conſequitur, recepta re, aut perempta, nihilominùs furti actionem competere; condictionem verò & vindicationem tolli, ſicut ex diuerſo poſt ſolutam dupli, vel quadrupli pœnam, ſalua eſt vindicatio, & condictio: ita tamen, vt alterutrius electione, altera tollatur, l. ſi pro fure, §. furti actio, ff. de con. fur. Hodie verò conſtitutionibus Imperialibus, hoc furti iudicium quaſi publicum conſtitutum eſt. Et fures, qui quinque ſolidos, vel rem eius æſtimationis furati fuerint, laqueo, vel cruce; ſin minùs, forcipe, & fuſtigationibus puniuntur, §. ſi quis quinque, cap. de pace tenenda, in vſibus feud. & conſt. Caroli V. Impe. articulo 160. cum duobus artic. ſequentibus, in tractatu de cauſis criminalibus. Et hoc ob delicti huius frequentiam, qua Reipublicæ ſalus, ad cuius conſeruationem omnes leges referendæ ſunt, nimiùm lædi videbatur. Nam & Claudius Saturninus, legibus permiſſum eſſe tradidit, vt conſtituta maleficiorum ſupplicia in terrorem aliorum exacerbentur, ſi quando nimiùm multis graſſantibus exemplo opus eſt, l. aut facta, §. euenit, ff. de pœnis. Canones quò ad pœnam, ita diſtinguunt. Aut furtum fit ob neceſſitatem, vt ſi fame, vel indigentia rerum quis oppreſſus furetur cibaria, veſtem, vel pecus: & trium hebdomadarum iniungitur pœnitentia, cap. ſi quis, extra. eod. Aut nulla impellente neceſſitate, ſeu fraudulenta intentione fit furtum: & tunc, vel eſt occultum, aut manifeſtum: ſi occultum: & fur ſpontè illud fuerit confeſſus, quo caſu tenetur ad reſtitutionem, & ad agendam pœnitentiam, quibus peractis ad ſacros Ordines promoueri poteſt, cap. ex literis, extr. eod. Si autem eſt manifeſtum, & accuſatus, confeſſus, vel furti Reus legitimè conuictus fuerit, eo caſu deponitur, & in monaſterium coniicitur, vel ſi necdum corrigibilis ſit, ſeculari iudici legitima pœna puniendus traditur, cap. at ſi clerici, §. 1. & cap. cùm non ab homine, extr. de iudic. c. tuæ, extr. de pœnis. Aliam pœnam furis in ipſo actu furandi occiſi, vide in cap. 2. extra. eod. & cap. fures, 13. quæſt. 2. Quomodo autem illi, qui fures & latrones in ipſo delinquendi actu interficiunt, cùm eos comprehendere poſſint, puniantur, vide cap. ſi fur, aut latro, 13. quæſt. 2.

Quæ Affinia?

Rapina, quæ violentia: ſacrilegium, quæ in re ſacra fit; crimen peculatus, quod quaſi publicum furtum dicitur, quo quis defraudat ærarium publicum; ſimonia, qua ſimoniacus quaſi

furari

furari gratiam intendit: vſura, quia vſuram exercens, quodammodo furtum committit.

Quæ Pugnantia?

Præceptum decalogi: *Ne furtum facias*, lex diuina: ratio, & lex naturalis: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: ius gentium, quo dominia ſunt diſtincta, & vnicuíque ſuum adiudicatum, l. ex hoc iure, ff. de iuſtitia, & iure.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Non fur ſolùm, ſed & ille reus tenetur, qui furti conſcius, quærente poſſeſſore, non indicat, cap. qui cum fure, extr. eod.

Non eſt aliquid eripiendum diuitibus, vt detur egenis, cap. forté, 14. quæſt. 5.

Cum alterius detrimento alteri ſubuenire non licet, capit. denique, 14. quæſt. 1.

Si quid inueniſti, & nō reddidiſti, rapuiſti, quantum potuiſti, feciſti. Quia plus non inueniſti, igitur plus non rapuiſti, cap. ſi quid, 14. q. 5. & cap. multi, eod.

Furti nomine omnis illicita rei alienæ vſurpatio intelligitur, cap. dixit, & cap. pœnale, 14. q. 5.

De malo bonum facit, qui pauperibus diſpenſat, quod cum labore, & ſollicitudine acquiſiuit: quia nomine mali, cura, & ſolicitudo mortalium exprimitur, ca. qui habetis, 14. q. 5.

Quæ contra ius ſocietatis humanæ furtis, rapinis, calumniis, oppreſſionibus, inuaſionibus, ſunt ablata, reddenda potiùs, quàm donanda ſunt, cap. non ſanè, 14. q. 5.

Furtum non tam in quantitate rei, quàm in affectu furantis, conſideratur, cap. hi, qui, 14. q. 6.

Fur non ſolùm in maioribus, ſed in minoribus etiam iudicatur. Non enim quod furto ablatum eſt, ſed mens iurantis attenditur: quomodo in fornicatione non idcircò diuerſa eſt fornicatio, ſi mulier ſit pulchra, aut deformis, ancilla, aut ingenua, pauporcula, aut opulenta: ſed qualiſcúnque illa fuerit, vna eſt fornicatio: ita in furto quantùm cuique quis ab-

ſtulerit,furti crimen incurrit,cap.fur autem, 14.q.6.

Voluntas,eſt animi motus ad aliquid imitandum, vel non imitandum,vel adipiſcendum, cap.quod autem,15.q.1.

Qui ob neceſſitatem ad ſe alendum furatur,pœnam regulariter in fures ſtatutam non incurrit,cap. ſi quis,extra.eod.

DE VSVRIS.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

VSura cum furto affinitatem quandam habet: cùm hoc vitio contra diuinam legem alienæ rei illicita contrectatio fiat,cap.ſi quis,14.quæſt.4.

Quid Vſura?

Vſura eſt lucrum, quod ſorti mutuò datæ accedit, vel ex pacto, vel intentione mutuantis, cap. vſura, 14. quæſt. 3. & cap.de elogiis, diſt. 18.

Vnde dicitur vſura?

Vſura dicitur ab vſu rei,id eſt pecuniæ.Nomine autem pecuniæ continetur quicquid homines in bonis habent, cap.totum, 1. q. 1. ſed hîc, cùm vſura non niſi in contractu mutui committatur, vſum rei, pro abuſu, & conſumptione ipſius rei, accipere oportet, Hoſtienſ. §. vnde dicatur, hîc.

Quotuplex Vſura?

Duplex: Mentalis,& conuentionalis. Mentalis eſt, quam ſola intentio dantis abſque pacto ab initio interueniente inducit, cap.conſuluit, extr.eod. Conuentionalis dicitur, quando habito inter contrahentes tractatu de vltra ſortem mutuatam præſtando, & exigendo conuenit, cap.vſura eſt, 14. quæſt. 3. Eſt & vſura vel ſpiritualis, quæ ſacris literis commendatur,cap.ſicut non ſuo,diſt.46. Vel corporalis,quæ omni iure improbatur,de qua tot.hoc titul.

Quæ cauſa Efficiens?

Conuentio contrahentium, & voluntas, vel peruerſa intentio mutuantis,dict.cap.vſura,14.quæſt.3.& cap.conſuluit, extra.eod. Nam ſi gratis aliquid detur, non eſt vſura, cap.de elogiis,

elogiis,diſt.18.niſi ſpes vltra ſortem quid conſequendi adſit, arg.cap.tua, extr.de ſim.& cap. 1.diſt.14.

Quæ Materia?

Res, quæ functionem in ſuo genere recipiunt, id eſt, quæ conſiſtunt pondere,numero, & menſura: vt ſunt pecunia,vinum,oleum,frumentum,&c. Non enim vſura committitur, niſi in contractu mutui, Hoſtienſ. in §.& vnde, hoc tit. Ergo in his rebus tantùm, in quibus mutuum conſiſtit, vſura committitur. Quod intelligitur quò ad contractum: quia in alio contractu regulariter non debet committi vſura, vt tradit Abb.in rub.hîc,ſed quò ad vſuram aliud eſt. Nam ſi pro mutuo detur, vel exigatur veſtis, bos, equus, capella, prædium, vel quid aliud, quod numero, pondere, & menſura non conſtet, vſura eſt, vt traditur in cap. pleríque, & cap.vſura, 14.q. 5. ſi modò mutui contractus præceſſerit.

Quæ Forma?

Acceſſio ſolutionis rei mutuatæ, gratia ipſius rei vſus ex pactione interpoſita, vel ſola lucrandi intentione exacta, vel accepta. Vt enim vſura committatur,requiritur primò acceſſio,id eſt, vt ſorti aliquid accedat. Quicquid enim vltra ſortem datur,vel exigitur,vſura eſt, cap.ſi fœneraueris, c.putant, c.plerique, 14.q.3.Secundò requiritur mutuum, id eſt, vt res ex mutui contractu data ſit; in aliis enim contractibus minoris mali gratia vſura toleratur,Abb.in rubric. Denique pactio contrahentium, vel intentio exigentis deſideratur. Quia ſi nullo pacto ab initio interueniente, & abſque exactione debitor aliquid gratis offerret, impunè à creditore,qui mala intentione caret,recipi poſſet. Siquidem,vt dicitur,oblatio nullam culpæ maculam ſuſcipiendi ingerit,quæ non ex ambientis petitione proceſſit,cap.ſicut Epiſcopum,14.q.2.

Quis Finis?

Lucrum: ſine ſpe enim lucri vſura non committitur; arg. cap.tua,extr.de ſimo.& cap.1.diſt.14.

Quis Effectus?

1.Deſertio agriculturæ.2.Pauperes. Nam ſi licita eſſet vſura, eius lucrum, culturæ poſſeſſionum præferretur, ex quo multorum paupertas, cùm annua vſurarum præſtatio periculoſa ſit,ſequeretur,Innocent.in rub.hîc Vſurarum enim vorago non tantùm animas deuorat, ſed etiam facultates exhaurit, vt ait Gregor. X.in generali Concil. Lugdun.capit.1. eod.in 6.3.Idololatria.Quia in diuidendo,& diligendo pecu-

niam, vix euitatur idololatria; ibi enim ſemper eſt cor auari, iuxta illud: *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt cor tuum.* Et auari gratiùs intuentur aurum, quàm Solem, c. omnis, & c. ſicut hi, diſt. 47. Auarus autem, quia cultum Deo debitum nummo impendit, Idolorum cultor ab Apoſtolo appellatur, cap. quod autem 26. q. 4. Effectus colligitur ex pœnis in vſurarios conſtitutis.

Quibus modis coërcetur?

Variis. Nam alia pœna imponitur à Canone, alia à iudice, alia ab aduerſario, exceptionis obiectione. Pœna à Canone ſtatuta triplex eſt. Nam Alexander in Concilio Lateranenſi ſtatuit, manifeſtos vſurarios, nec ad cõmunionem altaris admittendos, nec in hoc vitio mortuos ſepulturæ Eccleſiaſticæ concedendos: nec eorum oblationes ab Eccleſia accipiendas, ſed eſſe excommunicatos ipſo iure, Innocen. ſuper ca. quia in omnibus, extra. eod. Et qui aliquid accipiendo, vel Chriſtianæ ſepulturæ eos tradendo prædictis contrà fecerit, eum ad reſtitutionem accepti compelli, & donec ad arbitrium Epiſcopi ſui ſatisfaciat, ab officij ſui executione ſuſpendi, d. cap. quia in omnibus, ext. eo. Pœna à iudice ſuperiore proficiſcitur. Nam ſi manifeſtus vſurarius, id, quod vſuræ loco exegit, reſtituere, & interdicto parere pertinaciter recuſet, ſi clericus eſt, ab officio, & beneficio ſuſpenditur; ſin laicus vſque ad dignã ſatisfactionem vinculo excommunicationis obſtringitur, ca. prætereà, & Innoc. c. cùm tu manifeſtas, extr. eod. Qui ſi necdum reſipiſcat, nec obtemperare velit, degradatus ſeculari poteſtati legitimè puniendus traditur, c. Canonum, c. ſi quis oblitus, & c. quoniam, 14. q. 4. Quam tamen pœnam deſiſtendo vitabit, c. 1. & c. 2. diſt. 47. Gregorius enim X. conſtitutionem Lateranenſis Concilij generali conſtitutione confirmans, ſanciuit: Ne collegiũ, aut alia vniuerſitas, vel ſingularis perſona, cuiuſcunque ſit dignitatis, conditionis, vel ſtatus, alienigenas publicam fœnebrem pecuniam exercẽtes, aut exercere volentes, ad hoc domos in terris ſuis concedere, aut conductas habere, aut aliàs habitare permittant: ſed huiuſmodi manifeſtos vſurarios omnes intra mẽſes tres de terris ſuis expellãt. Qui verò cõtrà fecerint, ſi perſonę fuerint Eccleſiaſticæ, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, ſuſpenſionis; minores verò perſonę ſingulares, excommunicationis: ſi autem collegium, ſeu alia vniuerſitas, interdicti ſententiam incurrunt, ca. vſurarum, eod. tit. in 6. Et Clemens V. Chriſtianorum conſortio interdictos eſſe iuſſit, quicunq; ſuper his vſuris ſoluẽdis ſtatuta ordinauerint, fecerint,

fecerint,ſcripſerint,vel dictarint,qui ſecundum ea ſtatuta iudicarint,oneratque fœneratores in cauſis fœnore vertentibus, rationum ſuarum libros aduerſariis præferre, & exhibere. Item eos hæreticos eſſe decernit, qui aſſeuerare non dubitarint,minimè peccatum eſſe fœnerari,Clem.1.§.cæterum, & §. ſanè,eod.tit. Alia pœna imponitur ab aduerſario ope exceptionis. Vnde, ſi quis impetrauerit literas ſuper vſuris, quas ipſe alij ſoluit, reſtituendis ſibi, vel fructibus ſibi in ſortem computandis, nulli commodo ei erunt literæ impetratæ, nec auditur: niſi prius reſtituerit quas aliquando extorſit vſuras. Quia fruſtrà legis auxilium inuocat,qui committit in legem, c.quia fruſtra,ext.eod. Sanxit enim Gregorius X.manifeſtum fœneratorem, nullo modo teſtamentis intereſſe, nec ad confeſſionem, vel abſolutionem admitti:nec teſtamentum ipſius viribus ſubſiſtere poſſe, niſi de vſuris ſatisfecerit, vel de faciendo pro viribus facultatum idoneam cautionem præſtiterit,c.quanquam,eod.tit.in 6.

Quomodo reſtitutio facienda, & quæ forma cautionis pro facienda reſtitutione exhibenda?

Quanquàm vſurarij manifeſti(vt inquit Gregor.X.)de vſuris,quas receperant ſatisfieri,expreſſa quantitate,vel indiſtinctè, in vltima voluntate mandauerint:nihilominùs tamen eis Eccleſiaſtica ſepultura denegatur, donec de vſuris ipſis fuerit (prout eorum facultates patiuntur)plenè ſatisfactum:vel illis, quibus facienda eſt reſtitutio, ſi præſto ſint ipſi: aut aliis, qui eis poſſunt acquirere:vel eis abſentibus, loci ordinario, aut eius vices gerenti,ſiue rectori parochię,in qua teſtator habitat, coram aliquibus fide dignis de ipſa parochia (quibus quidem Ordinario vicario, & rectori prædicto modo, cautionem huiuſmodi eorum nomine licet recipere, ita quòd illis perinde actio acquiratur) aut ſeruo publico de ipſius Ordinarij mandato idoneè de reſtitutione facienda ſit cautum. Cæterùm ſi receptarum vſurarum quantitas manifeſta ſit, illa ſemper in cautione prædicta exprimi debet. Alioquin aliam cautionem recipientis huiuſmodi arbitrio moderandam: ipſe tamen ſcienter non minorem, quàm veriſimiliter creditur, moderabitur.Et ſi ſecùs fecerit,ad ſatisfactionem reſidui tenetur,cap. quanquam,eod.tit.in 6.Quid ſi nuſquam appareant illi,à quibus vſuræ acceptæ ſunt, cùm tamen certum ſit aliquibus fuiſſe acceptas.Hoc caſu poterunt malè ablata inter pauperes diſtribui,c.cùm tu,& c.Michael,ext.eod. Verùm vt iiſdem ipſis

potiùs, quibus vſurariè erepta ſunt, reddantur; quàm incertis diſtribuantur, quæ certis perſonis debentur, cõſultum erit publicis edictis patefacere eo loci, vbi vſurę ſolutæ ſunt, vt quiſquis fœnoris nomine à ſe aliquid ſciat ablatum, id veniat recepturus, gl. in d.c. quanquam, verb. ſatisfieri, eod. tit. in 6. Et ſciendum, quòd prædicta non tantùm procedant cõtra vſurarios manifeſtos, qui accuſatione præmiſſa per ſententiã legitimè condemnati ſunt: verùm etiam contra eos, contra quos non apparet accuſator, modò illos vſurarios manifeſtos eſſe, aliis argumentis conſtiterit, c. cùm in diœceſi, ext. eo. Et etiam contra hæredem fœneratoris, quod ad reſtitutionem attinet. Ille enim iiſdem modis, quibus ipſe fœnerator poſſet, ſi viueret, ad reſtituendas vſuras compellitur, c. tua nos, ext. eod. Imò etiam contra Iudæos, qui ad reſtitutionem vſurarum, quas Chriſtianis extorſerint, interdicta eis Chriſtianorum communitate, & ſocietate coguntur, c. pen. ext. eod.

Quæ Affinia?

Furtum, rapina, ſimonia, intereſſe, variique generis acceſſiones, quæ ob ipſam ſortem capiuntur, & turpe lucrum, quod quid ſit, vide c. quicunque, 14. q. 4.

Quæ Pugnantia?

Lex diuina, quæ dicit: *Mutuum dantes, nihil inde ſperantes:* Chriſtiana charitas, qua quis tenetur ſubuenire proximo: natura contractus mutui: quæ parem dati deſiderat reſtitutionem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Qui ex eo, quòd pecuniarum à ſe mutuo datarum periculum ſuſcepit, aliquid vltra ſortem percipit, fœneratoris labe non caret, c. fin. extr. eod.

Qui pro mutuata pecunia fundum pignori accepit, eius fructus, ſi quos percipit, in ſortem acceptos ferre debet: non ſibi lucro adſcribere, niſi fœneratoris nomen, & notam ſubire velit, c. 1. & c. conqueſtus, ext. eod.

Vſurarius monitus non deſiſtens: ſi clericus eſt, ab officio, & beneficio ſuſpenditur: ſi laicus excommunicatur, c. præterea, extr. eod.

Hæres vſurarij filius, vel extraneus vſuras extortas per defun

defunctum reſtituere compellitur,c.tua nos,extr.eod.

Per ſubtractionem communionis Chriſtianorum, & per principes ſeculares cogendi ſunt Iudæi ad vſuras reſtituendas,c.poſt miſerabilem,& c.quanto,extr.eod.

Non auditur vſurarius repetẽs vſuras:niſi priùs reſtituat extortas,c.quia fruſtrà,ext.eod.c.Michael.eod.

Maritus recipiens pignus pro dote promiſſa, non tenetur fructus in ſortem computare,c.ſalubriter,ext.eod.

Conuictus de vſuraria prauitate per famam, & alia argumenta, tanquàm manifeſtus vſurarius, ſecundum diſpoſitionem Lateranenſis Concilij, compeſci poteſt, c. cùm in diœceſi,extr.eod.

Vſurarum vorago ſicuti facultates exhaurit, ita animas deuorat,c.1.eod.in 6.

Quò minor fœnatoribus aderit fœnerandi commoditas,eò magis libertas exercendi fœnus adimenda, dict. cap.vſurar. eod.in 6.

Quia fœneratores vt plurimùm contractus vſurarios occultè ineunt,& doloſè,quòd vix conuinci poſſunt de vſuraria prauitate,ad exhibendum, cùm de vſuris agitur,ſuarum rationum codices,cenſura Eccleſiaſtica compelluntur, Clement. vni.§.cæterum,eod.

Quicquid accedit, vel ſupra datum exigitur, vſura eſt, c. putant,c.plerique,& c.ſi fœnerauerit,14.q.3.

Si quis vſuram accipit,rapinam facit, vitam non viuit,c. ſi quis,14.q.4.

Non minus crudelis eſt, qui pauperem trucidat fœnore, quàm qui diuiti ſua rapit,c.quid dicam,14.q.4.

Ab illo iure vſura exigitur,cui iure arma inferuntur,c.ab illo,14.q.4.

Turpe lucrum facit quicunque tempore meſſis,vel vindemiæ,non neceſſitate : ſed propter cupiditatem , comparat annonam, vel vinum, & ſeruat vſque dum cariùs vendatur, c. quicunque,14.q.4.

Fideli homini totus mundus diuitiæ ſunt, infideli autem nec obolus, c. quid dicam, 14. q. 4.

DE CRIMINE FALSI.

TITVLVS XX.

Continuatio.

VSurarij ad extorquendum illicitas vſuras plerumque falſitate vtuntur.

Quid Falſitas?

Falſitas eſt occultatio, vel imitatio veritatis, ad decipiendum, ſcienter facta, cap. homines, §. quia ergo, & c. is autem, §. nemo, 22. q. 2. c. 1. §. vterque, extr. eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Mens conſcia falſitatis, dolus malus. Falſum enim abſque dolo non committitur, l. nec exemplum, C. eo. Vnde de falſo, quod dicto fit, dicitur, quòd nemo mentiens iudicandus ſit dicere falſum, qui putat verum, quod dicit: Quia quantùm in ipſo eſt, non fallit, ſed fallitur, c. is autem, §. nemo, 22. q. 2.

Quæ Materia?

Omnia falſa dicta, & facta, quæ animo corrumpendæ veritatis in fraudem alterius dolo malo fiunt: licèt non dictum, ſed falſitatis factum lex coerceat, l. 3. & 4. C. de patr. poteſtate.

Quæ Forma?

Forma committendæ falſitatis varia eſt. Nam aut dicto, aut ſcriptura, aut facto, aut vſu, committitur falſum. Dicto quidem, ſi falſum teſtimonium feratur, ſi loquendo occultetur veritas, & mendacium dicatur: quia & ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat, c. 1. extr. eod. ſi periurium committatur, de quibus habetur per totũ, 22. q. 2. & 4. & l. 1. ff. ad l. Corn. de falſis. Scriptura committitur falſum, ſiue quis falſum ſcribat, ſiue deleat verum, vt rei veritas non appareat. Nec diſtinguitur vtrùm ſit teſtamentum, inſtrumentúmve publicum, vel priuatum, tabulæ ligneæ, cereæ, vel rationes, l. 1. §. qui rationibus, ff. eod. Vnde Paulus libr. 3. ad Sabinum: Qui teſtamentum amouerit, celauerit, rapuerit, deleuerit, interleuerit, ſubiecerit, reſignauerit, quíve teſtamentum falſum ſcripſerit, ſigna-

ſignauerit, recitauerit,immutauerit dolo malo, cuiúsve dolo malo id factum erit,legis Corneliæ pœna damnatur, l.qui teſtamentum,ff.eo.Et alibi,quid ſit falſum,quæritur, & videtur id eſſe,ſi quis alienum Chirographum imitetur,aut libellum, vel rationes intercidat, vel deſcribat:non qui aliàs in computatione, vel ratione mentitur,l.quid ſit falſum,ff.eod. Item, qui in teſtamento ſibi aliquid adſcripſit, l.impuberum, & l.ſi quis legatum,ff.eod.Et qui falſas leges ad obtinendam victoriam in lite allegat, iudicemque fucosè confictis mendaciis inſtruit, l.1. in princip.& l.fin.ff.eod. Item qui immutando literas Apoſtolicas falſificat,ita vt in modo dictaminis, vel in forma ſcripturæ, vel qualitate chartæ, falſitas cognoſcatur: Nouem autem modis falſificandi literas Apoſtolicas, ex quibus varietas falſitatis deprehendi poteſt, tradit Inno. III.in c. licet ad regimen, extr. eod. quos ibidem vide. Facto falſum committit,qui ſignum adulterinum fecerit,ſculpſerit,partum falſum ſuppoſuerit,quo caſu ſoli parentes accuſant,aut hi, ad quos ea res pertinet.Non quilibet ex populo, vt publicam accuſationem intendat,l.lege Cornelia,ff.eod.Si venditor menſuras publicè probatas, vini, frumenti, vel cuiuſlibet rei, aut emptor corruperit, dolóve malo fraudem fecerit, l. hodiè, ff. eod. Qui ad litem inſtruendam aduocatione, teſtibúsve pecuniam acceperit,obligationem, pactionémve fecerit, ſocietatem inierit, vel vt aliquid eorum fieret curauerit, l.falſi pœna,& l.1.ff.eod.Item qui in aurum vitij quid addiderit,vel argenteos nummos adulterinos conflauerit, falſi crimine tenetur. Cuius pœna afficitur etiam is, qui cùm prohibere tale quid poſſet,non prohibuit,l.lege Cornelia,ff.eod. Committitur falſum,etiam ab eo,qui falſis literis ſcienter vtitur, cap.ad falſariorum,ext.eod.& cap.accedens,eod. Qui nummos ſtagneos,vel plumbeos emit,vel vendit, l.lege Cornelia, ff.eod. Qui falſo nomine dolosè vtitur. Falſi enim nominis, vel cognominis adſeueratio pœna falſi coercetur, teſte Papiniano, l.falſi,ff.eod.ſicuti & ille falſarius perhibetur,quicunq; conditionem mentitus eſt, ad imponendum aliis:vt ſi quis pro milite ſe gerat, & falſo diplomate vtatur, vt tutò commeare poſſit,l.eos qui, §.vlt.ff.eod. Et denique quoties quis imitatione veri ſuum commodum dolo malo quærit,cum proximi ſui detrimento,falſum committere dicitur.

Quis Finis?

Vt quid dicatur, vel fiat, ne veritas appareat, & alius deci-

piatur,l.inſtrumentorum,& l.1.ff.eod.c.1.extr.eod.& c.beatus Paulus,22.quæſt.2.

Qui Effectus?

Pœna,inquit Marcianus,falſi,vel quaſi falſi,deportatio eſt, & omnium bonorum publicatio: Et ſi ſeruus eorum quid admiſerit, vltimo ſupplicio affici iubetur: & licèt hæc pœna in omnis generis falſarios iure Pandectarum conſtituta ſit, tamen etiam ciuiliter, & criminaliter de crimine falſi agi poteſt.Vnde Vlpian.lib.7.ad edictum. Qui nomine prætoris literas falſas reddidiſſe, edictúmve falſum propoſuiſſe dicetur, ex ea cauſa, actione in factũ pœnali tenetur, quanquam legis Corneliç reus ſit,l.qui nomine,ff.eod.Ciuiliter quidem actione in factum ad id, quod intereſt, d.l.qui nomine; vel ad duplum,l.hodie,ff.eod.vel ad retractandum falſum,l.2.vbi gl.C. de fide inſtr. Criminaliter autem ad vindictam, l.pen.C.eod. Quo caſu iudex pro qualitate perſonæ, falſitatiſq; commiſſæ (cùm crimen falſi variè committatur) pœnam imponet, vel pœnam legibus conſtitutam moderabitur. Et ita falſitas quò atrocius crimen inducit,vel à nobiliori perſona committitur, grauiùs punienda eſt.Vnde corruptæ monetæ author concrematur,l.pen.C.de falſ.monet. Et qui falſis conſtitutionibus, nullo authore habito,vtitur,lege Cornelia,aqua,& igni ei interdicitur,l.fi.ff.eo.Nam tales falſitates quaſi crimen lęſæ maieſtatis inducunt,l.1.C.de fal.monet. Et nobiliores, à quibus dignitatis,honoris,bonæq; famæ conſeruandę gratia ob confirmatam opinionem,qua ipſorũ ſimplicibus promiſſionibus, & verbis,perinde ac ſi iuramenti præſtiti religione eſſent munita,creditur,falſitas longè abeſſe debet,aliis in exẽplum grauiori pœna afficiendi ſunt,l.presbyteri,C.de Epiſc.& cler. Afflict.deciſ.404. Iure autem Pontificio falſarij variis plectuntur pœnis: nam clerici ſi Pontificis literas falſaſſe fuerint deprehẽſi, omnibus officiis, & beneficiis Eccleſiaſticis perpetuò priuantur:ita quòd qui per ſe falſitatis vitiũ exercuerint,poſtquàm per Eccleſiaſticũ iudicẽ fuerint degradati, ſeculari poteſtati ſecundum legitimas conſtitutiones puniendi tradãtur: per quas & laici,qui fuerint de falſitate conuicti, & eorũ fautores, adiutores, defenſoreſq; legitimè puniuntur. Qui verò talibus Pontificis falſis literis vtũtur,ſi clerici fuerint, officiis, & beneficiis Eccleſiaſticis ſpoliantur: ſi laici, tamdiu, donec competenter ſatisfaciant, excommunicationi ſubiecti remanere coguntur:ita tamen vt in iſtis, & in illis malitia grauiùs,

quàm

quàm negligentia puniatur,c.ad falſariorum,ext.eod. Sed ſi non fuerint autores illius falſitatis,deſiſtendo poſſunt euitare pœnam,c.accedens,extr.eod.& l.ſi falſos, C.eod. Quod & de his, qui falſas literas impetrant, ſtatuitur, d.c.ad falſariorum. Qui verò alterius Principis, vel ſecularis ſigillum falſauerit:ſi clericus ſit,à ſuis ordinibus depoſitus,in ſignum facinoris patrati impreſſionem alicuius characteris, quo ab aliis cognoſcatur,pati,& miſſus in exilium,prouinciam ipſam, in qua deliquit,abiurare compellitur, c.ad audientiam,extr.eod. Sed ſi prælati alicuius literis,vel iudicis,falſitatem clericus adhibuerit,ab ordine depoſitus,& omnibus beneficiis priuatus in monaſterium ad agendam pœnitentiam coniicitur.Quod ita verum eſt, ſi accuſatione præuia legitimè fuerit conuictus:ſed ſi per modum inquiſitionis contra eum fuerit proceſſum,ab officio, & beneficio ſuſpendendus erit, donec indulgentiam ſedis Apoſtolicæ meruerit obtinere,c.ſi Epiſcopus, diſtinct. 50. Abb.cap. olim, extr.de reſcr. Soci.in cap.ad falſariorum, extr. eod. Falſidicus autem tribus perſonis obnoxius fit. Primò, Deo, cuius præſentiam contemnit: ideò imponitur ei pœnitentia ſeptem annorum,c.quicunque,7.q.1. Secundò, iudici, quem mentiendo fallit:ideò infamis fit,cap.ſi quis conuictus, 22.q.6.& verberibus caſtigatur, c.illi, qui,5.q.5. vel extraordinariè punitur, l.nullum, C.de teſt. Poſtremò, proximo ſuo innocenti,quem falſo teſtimonio lædit: ideò pro læſionis ratione punitur,c.nihilominùs, 3.q.9.c.quiſquis, 11.q.3.& c.1. ext.eod.Et ſi non repiſcat, vitam æternam, qua mentiendo ſe indignum fecit,amittit,iuxta illud:*Os,quod mentitur,occidit animam*,c.ſi quis ad te,22.q.2.

Quæ Affinia?

Mendacium, periurium peruerſi humani iudicij, quorum quodlibet falſitatem in ſe comprehendit. Vnde etiam illi, qui talia committunt,falſarij dicuntur,gl.in cap.illud, extr.de exceſſ.prælator.

Quid Mendacium?

Mendacium eſt falſa ſignificatio vocis cum voluntate fallendi,c.beatus,§.ille ergo falſum,22.q.2.

Quot genera mendacij?

Primum eſt capitale mendacium:quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quis debet adduci; quia mentiri in doctrina pietatis, magnum ſcelus eſt. Secundum:Vt ſi aliquem lædat iniuſtè, quod tale eſt, vt nulli

proſit,

proſit, & obſit alicui: atqui & hoc vitandum: quia nulli inferenda iniuria eſt. Tertium: Quod ita prodeſt alteri, vt obſit alteri; quamuis non ad immunditiam obſit corporalem. Nec hoc licitum eſt: Quia nulli cum alterius detrimento eſt conſulendum. Quartum: Quod fit ſola mentiendi, fallendique libidine, quod merum mendacium, eſt; necnon prohibitum, propter mendacij libidinem, quæ per ſeipſa vitioſa eſt. Quintum; Quod fit placendi cupiditate de ſuauiloquio. Nec hoc genere mentiendum, quia nec ipſa veritas placendi cauſa hominibus enuntianda eſt; quantò minus mendacium, quod per ſeipſum, quia mendacium eſt, vtique turpe eſt. Sextũ: Quod nulli obeſt, & prodeſt alicui: velut: ſi quiſpiã alicuius pecuniã iniuſtè tollendam, ſciens vbi ſit, ſe neſcire mentiatur. Nec hoc licet. Neq; enim teſtimonij veritas pro cuiuſcunq; temporali commodo, ac ſalute corrumpitur: ad æternam verò ſalutem nullus opitulante mendacio ducendus eſt. Septimum: Quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui: velut ſi nolens hominem ad mortem quæſitum prodere, mentiatur. Nec ſic mentiendum eſt. Non enim cuiuſquam commoditas, aut ſalus temporalis perficiendæ fidei præferenda eſt. Nec ſe quiſquam in rectè factis noſtris tam malè moueri ſentiat, vt fiat etiam animo deterior, longeque à pietate remotior. Octauum: Quod & nulli obeſt, & ad hoc prodeſt, vt ab immũditia corporali aliquem tueatur. Nec hoc genere mentiendum eſt: Quia & in bonis caſtitas animæ pudicitiæ corporis præfertur: & in malis id, quod ipſi facimus, eò quòd fieri ſinimus, nobis damnabilius eſt, c. primum eſt, 22. q. 2.

Quæ cauſa efficiens Mendacij?

Animus fallendi, c. beatus Paulus, 22. q. 2.

Quæ Materia?

Quæuis res, quas verbis exprimimus.

Quæ Forma?

Oratio, nulla opinione: ſed certa proferentis ſcientia ad fallendum inſtituta, cap. is autem, 22. q. 2. Nam quod non ex libidine fallendi procedit, propriè mendacium non eſt, cap. primum, 22. q. 2.

Quis Finis?

Vt alter mendacio decipiatur, c. primum, 22. q. 2.

Quis Effectus?

Priuatio vitæ æternæ, iuxta illud: *Os, quod mentitur, occidit ani*

animam, cap.ſi quis, 22.quæſt. 2. Nec minùs periculi eſt verbis, vel lingua mentiri, quàm manibus ſanguinem fundere, cap.nemo, 22.quæſt. 2.Sciendum tamen eſt,quò ad effectum non eſſe paria mendacia, ſed multùm intereſſe,quo animo,& de quibus rebus quiſque mentiatur. Non enim ita peccat qui conſulendi, quomodo ille, qui nocendi voluntate mentitur: nec tantùm nocet,qui viatorem mentiendo in aduerſum iter mittit, quantùm is, qui viam vitæ mendacio fallente deprauat,cap.mihi autem, 22.quæſt.2.Ergo pro ratione delicti pœna infligitur.Si tamen mendacium dolo non caruit,pari pœna,vt crimen falſi,cùm huic non ſit abſimile,coërcetur.

Quid Periurium?

Periurium committit, qui contra conſcientiam ſuam falſum iuramentum præſtat, quod maius crimen ipſo homicidio creditur eſſe,vt tradit Ripa in cap.ex parte, num.3.extra. de reſcript.

Quæ cauſa Efficiens?

Dolus malus: abſque enim dolo non committitur, l. qui iuraſſe, ff.de iureiur.

Quæ Materia?

Res falſæ, inhoneſtæ, & illicitæ.

Quæ Forma?

Conſcientia veritatis contrariæ, & aduerſantis aſſeuerationi, quæ interueniente iuriſiurandi religione per mendacium iniuſtè, & ad decipiendum facta eſt: Vnde dicitur in c. in dolo, 22.quęſt.2.In dolo iurat,qui aliter facturus eſt,quàm promittit; cùm periurium ſit, nequiter decipere credentem. Huic accedit quod iuſiurandum debeat tres habere comites, ſcilicet veritatem,iudicium,& iuſtitiam: iſta ſi defuerint,nequaquàm iuramentum erit, ſed periurium,ca.animaduertendum, 22.q.2.& cap.innocens, 22.q.4.cap.in dolo, 12.q.2.

Quis Finis, & Effectus?

Quòd in foro conſcientiæ pœnitentia 50. dierum imponatur, text.eſt in cap.quicunque, 6. quæſt.1.& cap.prædicandum, 22.quæſt.1.dicit quòd pœnitentia periurij eſt velut homicidij. Ciuilium autem pœnarum effectus ſeptem ſunt. 1. Priuatio omnis actionis. Alexandr.conſ.67.vol.5. 2.Infamia iuris,& facti,cap.infames, 6.quæſt.1. 3.Priuatio dignitatum, cap.infamibus de reg.iur.in 6. 4.Repulſio à teſtificando,cap. paruuli, 22.quæſt.5. 5.Ab agendo repulſio, dict. cap.paruuli,

6. Priuatio beneficiorum,legum,& canonum, Panorm.in ca. quæſtioni,extr.de appell. Beneficiati à beneficio remotio, & collationis beneficij annullatio, ca.quærelam,extr.de iurei.& Hoſtienſ.in cap.cùm inter,extr.de exceſſ.prelа.ſi tamen iuramentum legitima ex cauſa extortum fuit; putà, per vim, vel metum,nullam pœnam incurrit, promiſſa non ſeruans, ſi iuramenti præſtiti relaxationẽ conſecutus fuerit. Hinc vſu frequenti obſeruatur, vt ſubditi, qui à dominis ſuis abſque legitima cauſa fuerint carceribus mancipati, nec relaxari potuerint, niſi præſtito iuramento de non vindicando carcere, relaxationem à iuramento ad effectum agendi in Camera Imperiali petant. Quod quomodo fiat, vide And.Geyl.obſer. 22.23.24.& 25.lib.1.pract.obſerua.& ordinat. Cameræ part. 2. titul. 24.

Quot modis humanum iudicium peruertitur?

Quatuor modis: ſcilicet timore: dum metu poteſtatis alicuius veritatem loqui pertimeſcimus. Cupiditate, cùm præmio alicuius animum corrumpimus. Odio: cùm cõtra quemlibet aduerſarium molimur. Amore: dum amico, vel propinquo contendimus præſtare auxilium, cap.quatuor, 11.q.3. Et hi pari pœna cum falſariis, cùm illis abſimiles non ſint, plectuntur, l.1.ff.eod.cap. quicunque, & cap.nemo, 10.q.3.

Quæ Contraria?

Præceptum decalogi: *Non loqueris contra proximum falſum teſtimonium,* Exod.13. Veritas,iuſtitia,illæſa conſcientia.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quicunque aut conſanguinitate, aut amicitia, ſeu hoſtili odio,vel inimicitiis, in iudicando ducitur, peruertit iudicium Chriſti: qui eſt iuſtitia,& fructum illius vertit in amaritudinem,cap.quicunque,11.quæſt.3.

Quiſquis metu cuiuſlibet poteſtatis veritatem occultat, iram Dei ſuper ſe prouocat: quia magis timet hominem, quàm Deum, cap.quiſquis,11.quæſt.3.

Vterque Reus eſt, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat, d.cap.quiſquis, & cap.1.extra.eodem.

Nemo

Nemo peritorum, aut prudentum putet, quòd minus ſit periculum in verbis linguæ, mentiendo, quàm manibus ſanguinem fundendo. Meliùs eſt autem pro veritate pati ſupplicium, quàm pro adulatione beneficium, cap. nemo, 10. q. 3.

Falſidicus teſtis tribus perſonis eſt obnoxius: primùm Deo, cuius præſentiam contemnit. Deinde iudici, quem mentiendo fallit. Poſtremò, innocenti, quem falſo teſtimonio lædit, cap. 1. extra. eodem.

Qui veritatem pro pecunia negat, vel falſum teſtimonium contra aliquem dicit, Deum negare, vel vendere videtur, cap. vnicuique, 11. quæſt. 3.

Graue ſatis eſt, & indecens, vt in re dubia certa detur ſententia, cap. graue, 11. quæſt. 3.

Duæ ſunt res neceſſariæ, conſcientia, & fama: conſcientia tibi, fama proximo tuo neceſſaria eſt, cap. nolo, 12. q. 2.

In dolo iurat, qui aliter facturus eſt, quàm promittit: cùm periurium ſit, nequiter decipere credentem, cap. in dolo, 22. quæſtione 2.

Iuſiurandum tres habet comites, veritatem ſcilicet, iudicium, atque iuſtitiam: ſi iſta defuerint, nequaquam iuramentum erit, ſed periurium, cap. animaduertendum, 22. q. 2.

Non omnis, qui falſum dicit, mentitur: ſicut nec omnis, qui mentitur, falſum dicit, cap. homines, 22. q. 2.

Nemo mentiens iudicandus eſt, qui dicit falſum, quod putat verum: quia quantum in ipſo eſt, non fallit ipſe, ſed fallitur, c. is autem, §. nemo, 22. quæſt. 2.

Non mentitur, qui animum fallendi non habet, cap. beatus, 22. quæſt. 2.

Longè tolerabilius eſt in his, quæ à religione fidei ſeiunctà ſunt, mentiri, quàm in his, ſine quorum fide, vel notitia, Deus coli non poteſt, falli, cap. in ipſarum, 22. q. 2.

Veritas ipſa eſt, vt quod eſt dicas, cap. cùm humilitatis, 22. quæſt. 2.

Non artificioſo mendacio, nec ſimplici verbo oportet

quenquam decipere. Quia quomodolibet mentitur quis, occidit animam, cap.nec artificioſo, 22.q.1.

Iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis: ergo iuramentum clerici, quo promiſit concubinæ matrem ſuam cum fratribus domo ſe expulſurum, ab eo ſeruandum non eſt, cap.inter cætera, 22.quæſt.4.

Iuramentum illicitum dicitur,vel ex eo, quod iuratur,vel ex cauſa extrà veniendi, vel ex modo iurandi, cap.innocens, 22. quæſtion.4.

Iuramenti huiuſmodi cauſa eſt: quia omnis, qui iurat, ad hoc iurat, vt quod verum eſt, loquatur. Et ideò inter iuramentum, & loquelam,nulla eſt differentia. Quia ſicuti in iuramento nullam conuenit eſſe perfidiam:ita quoque in verbis nullum debet eſſe mendacium,cap.iuramenti,22.q.5.

DE SORTILEGIIS.

TITVLVS XXI.

Continuatio.

SOrtilegia etiam per falſitates, aliáque dæmonum ſeducentium homines à via veritatis prçſtigia,committuntur. His enim portentis per diabolorum fallaciam illuditur curioſitas humana,quando illud impudenter appetunt ſcire homines, cuius inueſtigationem nulla ratio permittit, cap.nec mirum,§.his ergo,26.quæſt.5.& cap.illud quid,26.q.2.

Quid Sortilegium?

Sortilegium eſt, quoddam genus culturæ idolorum, quo per falſam, vel ſuperſtitioſam doctrinam ex quibuſdam ſignis coniecturando, vel ex dæmonum conſultationibus per ludificationes futurum prædicitur,cap.quod autem,26.quçſt. 5.& dicitur in legibus maleficium; ſicut etiam iure Pontificio, cap.ſortes, 26.quæſt.5.

Quotuplex Sortilegium?

Duplex; Vnum, quod cauſa amoris concitandi paratur. Alterum,quod cauſa vaticinij prædicendi, & ad diuinandum, commit

committitur, de quo hoc titulo agitur. Vnde Iſidorus lib.8. Etymologiarum, Sortilegos ita definit: Sortilegi ſunt, qui ſub nomine fictæ religionis, per quaſdam, quas ſanctorum, ſeu Apoſtolorum vocant ſortes, diuinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione futura promittunt, cap. Sortilegi, 26. quæſt. 1. & 2. Diuini ideò dicti ſunt, quaſi Deo pleni. Diuinitate enim ſe eſſe plenos ſimulant, & aſtutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant, cap. igitur genus, 26. quæſt. 3. & 4.

Quot ſunt Diuinationum genera?

Varro Diuinationum genera quatuor eſſe aſſerit; ſcilicet, Geomantiam, à terra, Æromantiam, ab aëre, Pyromantiam, ab igne, Hydromantiam, ab aqua dictam, cap. igitur genus, 26. q. 3. & 4. Et, vt dicitur in cap. nec mirum, 26. q. 5. Hydromantia nihil aliud eſt, quàm in aquarum inſpectione vmbras dæmonum euocare, & imagineas ludificationes eorum videre, ibíque ab eis aliqua audire; vbi, adhibito ſanguine, etiam inferos perhibentur ſuſcitare: ſicuti etiam Necromantici, quorum præcantationibus videntur reſuſcitari mortui, diuinare, & ad interrogata reſpondere. Ad quos ſuſcitandos cadaueri ſanguis adiicitur: nam amare ſanguinem dæmones dicuntur: ideóque quotieſcunque Necromantia fit, cruor aqua miſcetur, vt colore ſanguinis faciliùs prouocentur, cap. Nec mirum, §. Necromantici, 26. q. 5. Magi ſunt, qui vulgò malefici, ob facinorum magnitudinem, nuncupantur. Hi permiſſu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minùs confidentium in Deo, ac ſine vllo veneni hauſtu, violentia tantùm carminis interimunt: vnde Lucanus.

Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni
Incantata perit.

Dæmonibus enim accitis audent ventilare, vt quoſcunque ſuos perimant malis artibus inimicos. Hi enim ſanguine vtuntur, & victimis, & ſæpè contingunt mortuorum corpora, cap. nec mirum, §. magi ſunt, 26. q. 5. Sunt & alij diuinatores, qui non ab elementis; ſed aliis rebus, quibus diuinandi artem exercedo, incumbunt, appellantur: vt ſunt Arioli, Aruſpices, Augures, Pythoniſſæ, Aſtrologi, Genethliaci, Mathematici, Goroſcopi, Salitores, Arioli, ita vocati propterea, quòd circa aras idolorum, nefarias preces mittunt, & funeſta ſacrificia offerunt: híſque celebritatibus dæmonum accipiunt reſponſa. Aruſpices nuncupantur horarum inſpectores: dies enim, &

horas in agẽdis negotiis,operibúſque cuſtodiunt: & quid per ſingula tempora obſeruare debeat homo,intendunt. Augures ſunt,qui volatus auium, & voces intendunt, aliáque ſigna rerum, vel obſeruationes improuiſas hominibus occurrẽtes ferunt: iidem ſunt & Auſpices. Nam & Auſpicia ſunt,quæ iter facientes obſeruant.Dicta autẽ ſunt auſpicia,& auguria,quaſi auium garria, id eſt, auium voces, & linguæ.Item augurium quaſi auigerium,quod aues gerũt.Duo autẽ ſunt auſpiciorum genera: Vnum ad oculos:alterum ad aures pertinens. Ad oculos,ſcilicet volatus;ad aures vox auium. Pythoniſſæ à Pytheo Apolline dictæ,quòd is auctor fuerit diuinandi.Dictus autem Apollo Pythius à pythone dracone, quem iaculis ſuis cõfecit. Aſtrologi dicti ſunt,eò quòd in aſtris augurantur.Genethliaci appellati ſunt propter natalitiorum cõſiderationes dierum. Geneſes enim hominum per duodecim cœli ſigna deſcribũt, ſiderúmque curſu,naſcentium mores,actus,& euentus prædicere conantur, id eſt, quali quis ſigno fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui naſcitur, interpretantur. Hi ſunt, qui vulgò Mathematici vocantur,cuius ſuperſtitionis genus, cõſtellationes Latini vocant,id eſt,notationes ſiderum,quomodo ſe habeant, cùm quiſque naſcitur. Horoſcopi dicti: quòd horas natiuitatis hominum contemplentur,diſſimili & diuerſo facto. Salitores vocati ſunt, qui dum eis membrorum quæcunque partes ſalierint,aliquid ſibi inde proſperum ſeu triſte ſignificari prædicunt, c.igitur genus, 26.q.4.

Quæ cauſa Efficiens?

Ipſe Satan, & aſſenſus ſortilegi. Omnes enim artes huiuſmodi,vel nugatoriæ,vel noxiæ ſuperſtitionis,ex quadam peſtifera ſocietate hominum, & dæmonum proficiſcuntur: & quaſi pacta infidelis,& doloſæ amicitiæ cõſtituuntur, c.illud, quod,§.omnes,26.q.2.Hæc enim poteſtas immundis ſpiritibus ideò permittitur, vt peruerſos ſibi aptent, hoc eſt prauos homines ſeducant: illos ſcilicet, qui veritatem contemnunt, & credunt mẽdacio,iuxta Pauli ſentẽtiam,ſanam doctrinam non ferent, ſed ad alia deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus.Et à veritate quidem auditum auertent,ad fabulas autem conuertentur,onerati peccatis,ducentur variis deſideriis, ſemper diſcentes, nunquam ad ſcientiæ veritatem peruenientes,cap.Nec mirum,§.his ergo,26.quæſt.5.

Quæ Materia?

Elementa,ſyderum motus,& conſtellationes:nec non aliæ

res,

res, ex quarum conſideratione, vel potiùs inſpectione, ſuperſtitioſa diuinatio deſumitur, cap.illud, 26.quæſt.2.& cap. igitur, 26.quæſt.4.

Quæ Forma?

Forma ex variis diuinationum generibus colligitur; ſiquidem per ſuperſtitioſam inſpectionem Elementorum, vel per quandam falſam artem, ex quorundam ſignorum coniecturis collectam; vel per concitationem furoris, & dæmoniaci præſtigij, conſultationiſque inanem ludificationem ſortilegia committũtur. Nam præter quatuor diuinationum genera, ars, & furor quoque diuinationis genera recenſentur, c.igitur genus, 26.q.4.& cap.quod autem, 26.q. 5.& c.Epiſcopi, 26.q.4.

Quis finis, & quæ cauſa prohibitionis?

Ars putatiua diuinandi, ſuperſtitio, & ad idololatriam ſeductio. Antequàm enim clareſceret Euangelium, multa permittebãtur, quæ tempore perfectionis diſciplinæ ſunt ſublata. Copula námque ſacerdotalis, vel conſanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apoſtolica auctoritate prohibetur. Eccleſiaſtica tamen lege penitùs interdicitur: ſic & ſors non eſt aliquid mali, ſed res in humana dubietate diuinam iudicans voluntatem; prohibetur tamen fidelibus, ne ſub diuinationis ſpecie ad antiquos idololatriæ cultus redeant, cap.ſors non eſt, 26.q.1.& 2.cap.illud quòd, 26.q.1.& 2.

Qui Effectus?

Primò, quòd inducat hæreſim, & idololatriam, ca.ſors non eſt, 26.q.1.& 2.Et tunc ſortilegium iure ciuili, ſi hæreſim ſapiat manifeſtam, vt hęreſis punitur, ita ſcribit Paulus Grillandus, tract.de ſortileg.q.11.num.1.& 6.Et intelligit etiam cùm amoris cauſa ſortilegia committuntur. Quæ autem ſit pœna hæreticorũ, ſuprà tit.de hæreticis vide. Quòd ſi manifeſtam hæreſim nõ ſapiat, & hic ſortilegus ſit laicus, tunc imponitur de iure ciuili pœna mortis, l.nemo, C.de malefi.& Mathemat. Subiicit Grillandus, dicta quæſt. 11.num. 5. ius ciuile nullam conſtituere differentiam, ſiue ſortilegium ſit ad diuinandum, ſiue amoris cauſa commiſſum. In foro autem conſcientiæ, ſiue ſit laicus, ſiue clericus, à quo ſortilegium, quod non ſapit manifeſtam hæreſim, perpetratur, pœnitentia quadraginta dierum indicitur, c.2.extra.eod.& ibi Dd. Cùm autem in eodem ſortilegij crimine agitur de pœna in foro cõtentioſo iuris canonici, tunc ſi ſortilegus eſt clericus, ſuſpenditur à diui-

nis, & à miniſterio Altaris, per annum, & vltra, iudicis arbitrio,ſecundùm facti qualitatem,& facinoris turpitudinem,ita probat text.c.2.& ibi clarè gloſſ. extra.eod. Et ita ſentit Abb. nu.4.in fin.& clariùs Grillandus,d.tract.de ſortileg.q.11.num. 3.& 10.Qui inquit,hoc procedere cùm clericus bono zelo,& ex ſimplicitate ſortilegium commiſit: ſecùs ſi dolo, & impiè, tunc deponitur ab omni ordine ſacro,omnibus beneficiis priuatur,& in monaſterium includitur, c.ſi quid Epiſcopus, vbi gloſſ.24.q. 5.Laicus verò ſortilegium diuinatiuum committens, quod tamen manifeſtam hæreſim non ſapit , ſi vilis eſt, fuſtigatur,vel mitra inſignitur:ſi honeſtior,relegatur,vel perpetuo carceri mancipatur, quod probat text.in c.contra idolorum,26.q.5.quem ſingularem dixit Rom.ſing. 660. Et potiſſimùm ſi moniti,vt deſiſtant,non deſiſtunt. Sed olim ſortilegia pœna arbitraria puniebantur. Quod & Plato dialogo, 11.de legibus,faciendum eſſe ſcribit,his verbis:Quando verò quis nobis,inductionibus,cantibus,ſimilibúſque veneficiis ad nocendum paratus deprehenſus eſt, ſi Aruſpex,aut prodigiorum interpres ſit,occidatur : Sin verò non fuerit,iudicium ſimiliter de ipſo quid dari;patíve debeat,ſtatuat.Lege autẽ 12. tab.ita ſancitum fuit : Qui malum carmen incantauerit, frugéſque excantarit: Balduin.in comment.ad leges 12.tabul.lege autem Moſaïca puniebantur indiſtinctè, malefici omnes: ita enim legitur Exod.cap.22.*Maleficos non patieris viuere.*

Quæ Affinia?

Veneficium , hæreſis , idololatria , crimen falſi , variæque gentilium ſuperſtitioſæ obſeruationes.

Quæ Adiacentia?

Hæreſis , & ſuperſtitio.

Quæ Pugnantia?

Primum præceptum Decalogi : quod , ſicuti idololatriam, ſeu cultum falſorum deorum:ita artem magicam vel diuinatoriam,obſeruationes ſuperſtitioſas, omnémque cultum impium damnat,Exod.23.& Deut.18.& 19. Sicut enim auarus, quia cultum Deo debitum nummo impendit, idolorũ cultor ab Apoſtolo nominatur : ſic illi,qui futura,quæ ex Dei oraculo nonnunquàm reuelata inueniuntur , ſed dæmonum conſultatione, vel quibuſlibet præſtigiis inuenire laborant, diuinitatis iura creaturis attribuunt,vt eſt text.in ca.quòd autem, 26.q. 5. Conſtantia fidei. Qui enim conſtanter verbo diuino credit,non facilè ludificatione dæmoniaca ad fidem mẽdacio

adhiben

adhibendam, ſpreta veritate, ſeducitur, cap. nec mirum, §. ius ergo, 26. quæſt. 5. Denique ſolius Dei diuina poteſtas. Futura enim præſcire ſolius Dei eſt; qui in ſui contemplatione etiam Angelos præſcire facit illa. Vnde Eſaias ait: Priora, & nouiſſima annuntiate mihi, & dicam quòd dij eſtis, dict. cap. quòd autem, 26. q. 5. Non enim hæc præſciendi futura poteſtas dæmonibus, ex quorum conſultationibus ſortilegia committuntur, conceſſa eſt. Quamuis dæmones acumine ſenſus, & celeritate motus, multò antè cogitata prænuntient, quæ homines pro ſenſus terreni tarditate mirentur, c. ſciendum, 26. quæſt. 4. Nam; vt dicitur in d. cap. ſciendum, hæc natura dæmonum eſt, vt aërij corporis ſenſu terrenorum corporum ſenſum facilè præcedant, celeritate etiam propter aërij corporis ſuperiorem mobilitatem non ſolùm curſus quarumlibet rerum: vt hominum, vel ferarum: verùm etiam, volatus auium incomparabiliter vincant. Acceſſit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longè maior experientia, quàm poteſt hominibus, propter breuitatem vitæ, prouenire. Per has efficacias, quas aërij corporis natura ſortita eſt, non ſolùm multa prædicunt futura dæmones, verùm etiam multa faciunt, quæ quoniam homines dicere, aut facere non poſſunt, eos dignos quidem, quibus ſeruiant, & quibus honores diuinos deferant, arbitrantur, inſtigante maximè vitio curioſitatis, propter amorem fœlicitatis falſæ, atque terrenæ, & excellentiæ temporalis, & quæ ſequuntur, d. c. ſciendum, 26. q. 4.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sors non eſt aliquid mali, ſed rès in humana dubietate diuinam indicans voluntatem, cap. ſors eſt, 26. quæſtio. 1. & 2. Sortes prohibentur fidelibus, ne ſub ſpecie diuinationis, ad antiquos idololatriæ cultus redeant, cap. ſors eſt, eod. Superſtitioſum eſt, quicquid inſtitutum eſt ab hominibus, ad facienda, vel colenda idola, vel ad colendam, ſicut Deum, creaturam, vel partem vllam creaturæ, vel ad conſultationes, & pacta quædam ſignificationum cum dæmonibus placita, atque fœderata, qualia ſunt molimina magicarum artium, vel Aruſpicum, & augurum libri, c. illud, 26. q. 2.

Omnes artes huiuſmodi nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis, ex quadam peſtifera ſocietate hominum, & dæmonum, quaſi pacta infidelis, & doloſæ amicitiæ conſtituta pœnitus ſunt repudianda, & fugienda, c. illud, §. omnes, 26. q. 2.

Obſeruare auguria, requirere ſtellarum curſus, & euentus ex his futurorum rimari, cæteriſque huiuſmodi ſuperſtitionibus implicari, genus idololatriæ eſt, cap. ſed &, 26. quæſt. 2.

Eſt quoddam genus culturæ idolorum, ex dæmonum conſultationibus futura prædicere, cap. quod autem, 26. quæſtio. 5.

Sicut auarus, qui cultum Deo debitum nummo impendit, idolorum cultor ab Apoſtolo dicitur: ſic illi, qui futura, quæ ex Dei oraculo nonnunquam reuelata inueniuntur, vel dæmonum conſultatione, vel quibuslibet præſtigiis inuenire conantur, diuinitatis iura creaturis attribuunt, d. cap. quod autem, 26. quæſt. 5.

Futura præſcire ſolius Dei eſt, qui in ſui contemplatione etiam Angelos illa præſcire facit: vnde Eſaias ait: Priora, & nouiſſima annuntiate mihi, & dicam quòd Dij eſtis, d. c. quod autem, 26. q. 5.

Non intelligitur eſſe iteratum, quod eſſe neſcitur, c. vnico, extr. de cler. per ſaltum promoto.

Si quis Ariolos, Aruſpices, vel incantatores obſeruauerit, aut phylacteriis eorum vſus fuerit, anathema ſit, cap. ſi quis, 26. quæſt. 5.

Non licet Chriſtianis temerè traditiones Gentilium, obſeruare, & colere elementa, aut Lunæ, aut ſtellarum curſus, aut inanem ſignorum fallaciam pro domo facienda, vel propter ſegetes, vel arbores plantandas, vel coniugia ſocianda: ſed omnia, quæ verbo, vel opere fiunt, in nomine Ieſu Chriſti cum gratiarum actione fieri debent, ca. non liceat, 26. quæſt. 5.

Mulieribus Chriſtianis in ſuis lanificiis vanitatem obſer

ſeruare non licet: ſed Deum, qui eis ſapientiam texendi donauit, adiutorem inuocare debent, d. c. non liceat, §.mulieribus,26.quæſt.5.

Inſunt rebus corporeis per omnia elementa, quædam occultæ ſeminariæ rationes, quibus cùm data fuerit opportunitas temporalis, atque cauſalis, prorumpunt in ſpecies debitas ſuis modis, & finibus: & ſic non dicuntur Angeli, qui illa faciunt, animalium creatores: ſicut nec Agricolæ ſegetum, vel quorumcunq́; in terra gignentium creatores dicendi ſunt: quamuis nouerint præbere quaſdam viſibiles opportunitates, & cauſas, vt illa naſcantur. Quod autem iſti faciunt viſibiliter, hoc illi inuiſibiliter. Deus verò ſolus eſt creator, qui cauſas ipſas, & ſeminarias rationes rebus inſeruit, c.nec mirum,§.inſunt,26.q.5.

Nullum ſuffragium habet iuſtitia, dict.cap.nec mirum, 26.quæſt.5.

Præſtigium Mercurius primus inueniſſe dicitur, dictum à præſtringendo, quòd oculorum aciem præſtringat, d. c. nec mirum,§.præſtigium,26.q.5.

Non omnis, qui ignorat, immunis eſt à pœna. Ille enim ignorans poteſt excuſari à pœna, qui à quo diſceret, non inuenit: illis autem hoc ignoſci non poterit, qui habentes à quo diſcerent, operam non dederunt, cap. non omnis, diſtinct.37.

Geometria, Arithmetica, & Muſica in ſua ſcientia veritatem habent: ſed illa ſcientia non eſt pietatis. Quid autem ſit ſcientia pietatis: vide in cap. ſi quis artem,diſtinct.37.

DE

DE COLLVSIONE DETEGENDA.

TITVLVS XXII.

Continuatio.

AD crimen falſi propiùs accedit præuaricatio, qua falſitas in probationibus diſſimulandis, admittendiſque falſis excuſationibus, & ſic adiuuando aduerſam partem cum proditione cauſæ propriæ committitur, l.1.§.calumniari, ff.ad Senatuſconſ.Turpil.& c.ſi quem, 2.q.3.

Quid Colluſio?

Colluſio, eſt inter Accuſatorem, & Reum occulta conuentio, ad deſiſtendum ab accuſatione citra abolitionem, fraudulenter celebrata, c.ſi quem, 2.q.3. Qua colluſione, qui partem aduerſam adiuuat, prodita ſua cauſa, præuaricator dicitur.d.cap.ſi quem.

Quis dicitur Præuaricator?

Præuaricator dicitur, qui cauſam aduerſario ſuo donat, & ex parte Actoris in partem Rei concedit, l.præuaricatores, ff. de verb.ſign.Sic legitur etiam in l.1.ff.de præuaricato.Præuaricator eſt, quaſi varicator, qui diuerſam partem adiuuat, prodita cauſa ſua.Et l.1.§.calũniari, ff.ad Senatuſconſultum.Turpil. Præuaricari (ait Marcellus) eſt, vera crimina abſcondere. Et paulò pòſt: Præuaricatorem eum eſſe oſtendimus, qui colludit cum Reo, & tranſlatiuè munere excuſandi defungitur, eò quòd probationes proprias quidem diſſimulet, falſas verò excuſationes admittat.

Quot modis dicitur Præuaricator?

Duobus modis: vt ex prædictis reſponſis colligitur. Primò: qui tanquam alicuius aduocatus, vel procurator illum perdit, detegendo illius aduerſario ſecreta cauſæ: ita loquitur dict.l.1.ff.de præuaricat.& l.præuaricatores, ff.de verb.ſign. Secundo verò modo dicitur præuaricator is, qui cùm accuſator, & denuntiator criminis ſit, cum Reo colludit, ita loquitur l.1.§. calum.ff.ad Senatuſc.Turpil.& d.c.ſi quem.

Vnde Præuaricatio dicta?

Præuaricationis nomen à varia certatione tractum Labeo putat,

putat,quaſi is,qui præuaricatur,ex vtraque parte conſiſtat, c.ſi quem,2.q.3.& d.l.1.§.Vlpianus,ff.ad Senatuſc.Turpillianum, ſed veriùs à varicando dicitur. Varicari enim à varicibus crurum dicitur,qui in tranſuerſum diſcedit. Vnde Vlpian. in l.1. ff.de præuaricat. ait: Præuaricator eſt quaſi varicator, qui diuerſam partem adiuuat,prodita cauſa ſua,& notat Alciat. in l. præuaricatores,ff.de verb.ſign.

Quæ cauſa Efficiens?

Dolus malus colludentis Aduocati,vel Procuratoris,qui vel rem publicam, cuius intereſt delicta puniri, deſiſtendo ab accuſatione:vel clientulum, cuius cauſam accepta mercede defendendam ſuſceperunt,vel non defendendo,vel ſecreta eius aduerſario detegendo,fraudare conantur,cap.vt famæ,extr.de ſent.excom.d.c.ſi quem,2.q.3.c.audiuimus,extr.eod.

Quæ Materia Colluſionis?

Quæuis cauſa:licèt enim in qualibet cauſa cuiuſcunq; generis ſit,colludatur:non tamen ob id is,qui colludit, præuaricari dicitur. Nam præuaricari is propriè dicitur, qui publico iudicio accuſauerit, c.ſi quis, §. is autem, 2.q.3.l.1.§.is autem præuaricator, ff.de præuar. Impropriè tamen Aduocatus, & Procurator, qui clientulos ſuos produnt, cauſaſque eorum, quas iam mercede accepta,defendēdas ſuſceperunt, deſerunt, & in aliam partem tranſeunt, hoc nomine appellari poſſunt. Quo crimine Demoſthenem notatum, & triginta talentis damnatum, & in carcerem duci iuſſum, meminit Plutarchus in vita Demoſth.ac Athenæ.lib.6. Diſpon.c.3. & Iuſtinus hiſtor.lib.13. Qui cùm vna die reipublicæ Athenienſis cauſam contra Mileſiorum Legatos defendiſſet: altera de pretio victus,tacuit,in publicum prodiens collo lana circumuoluto, ſe anguinam pati aſſerens: cui vnus è populo exclamans, dixit: Non anginam, ſed argentaginam pateris, Demoſthenes, Author eſt Gellius lib. 11.noct.Attica.c.9. Huius criminis conuictum etiam Oldrad. teſtatur Caſtrenſis in l. 1. in fin. C. de Aduocat.diuer.iud.vbi, inquit, Oldradum præ nimio dolore, quod delictum fuiſſet detectum,deceſſiſſe.

Quæ Forma?

Admittitur colluſio, cùm actor, vel accuſator ex parte Rei conſilium prodit. In cauſa quidem ciuili detegendo aduerſario ſecreta cauſæ,vel mercede accepta prorſus deſerendo cauſam,& in aliam partem tranſeundo. In criminali autem citra abolitionem,abſtinendo ab accuſatione, vel admittendo fal-

ſas

ſas excuſationes,vel diſſimulando proprias probationes. In cauſa ſpirituali denique ſuper ſpirituali tranſigendo,vel alterius generis conuentionem celebrando,c.audiuimus,ext.eod. l.1.ff.ad Senatuſc.Turpil. Tria enim genera cauſarum refert Innoc.in c.crimina, extr.eod.ciuilem ſcilicet, criminalem, & ſpiritualem. A Ciuili pecuniaria, ſiue per gratiam, ſiue per tranſactionem antè,vel poſt litis conteſtationem, ſine iudicis authoritate recedere licet: Niſi in famoſa actione,in qua ſine iudicis authoritate tranſigere non licet,l.furti, §.pactúſque.ff. de his,qui notan.infam.In criminali verò ante inchoatam accuſationem per abolitionem deſiſtere licet, poſt litis conteſtationem non licet ſine conſenſu Rei, niſi intra 30.dies:quibus,etiam inuito Reo,abolitio permittitur.Niſi reus tormenta,vel verbera,vel catenas fuerit paſſus, l.fallaciter, C.de abolit.vel per accuſationem infamatus,c.quidam,5.q.1.Et ſi aliàs deſtiterit,incidit in Senatuſc.Turpillianum,ſi intendit publicum crimen, l.1.C.ad Turpil,ſi autem priuatū extra ordinem punitur,l.ſi quis,ff.ad Turpiliia.Tranſigere autem,vel paciſci de crimine capitali(excepto adulterio)prohibitum non eſt:in aliis autem publicis criminibus, quæ ſanguinis pœnam non ingerunt, citra falſi accuſationem trāſigere non licet,l.transſigere,C.de tranſactio. A cauſa denique ſpirituali, ſiue ſit inquiſitionis,ſiue denuntiationis, ſiue de rebus ſpiritualibus, ex cauſa licet per gratiam diſcedere.Qui autem ſine cauſa diſcedit,punitur,c.quapropter,2.q.7.c.fi.ext.de tranſ.vbi autem in criminali, vel ſpirituali aliter, quàm debet accuſator deſiſtit, iudex nihilominùs ex officio inquiret,hoc tit.c.1.c.2.& c.3.

Quis Effectus?

Primò,Actio mandati,qua vltrà pœnas legibus in præuaricatores conſtitutas,præuaricator procurator tenetur domino, ita gl.in rubr.C.de procurator.& ibi Iaſon,nu.2. Secundò punitur præuaricator pœna extraordinaria, pro arbitrio iudicis, Felin.in rub. extr.de cal.l.1.& l. 2.ff. de præuaricator. Tertiò vltra pœnam extraordinariam efficitur infamis, l.athletas, §. item præuaricator,ff.de his, qui notant.infa.l.4.ff.de præuaricat.& Iulius Clarus libr.5.ſent. iuris,§.fin.p.72. Quartò, repellitur à munere ſuo, l.5.ff.de præuaricat. Et ſi in cauſa beneficiali colluſerit, ſitque beneficiatus, priuatur beneficio, c. audiuimus,extr.eod.

DE

DE DELICTIS PVERORVM.

TITVLVS XXIII.

QVæ ſuprà de pœnis perpetratorum criminum relata ſunt, in adultis delinquentibus locum ſibi vindicāt. Peruerſos enim mores, & delicta impuberum, infirmitas animi aliquo modò excuſat: & ita excuſat, vt ob delicta, quæ puerilis ætas committere poteſt: vt ſunt homicidia, furta, mendacium, periuria, mitiùs, quàm adulti puniantur, c.1.extr.eod. Hoc enim caſu iudex ſuo arbitrio pœnam ordinariam, ratione ætatis, temperabit. Quod in ſpecie affirmárunt Decius in l.ferè, ff. de reg.iur. Et Didac. in Clem.vn.par.3.nu.5.de homicid. Placa.l.epitomæ delic.cap.32.nu.6.& 10. Horum ſententia confirmatur diuini Platonis auctoritate: qui dialo. 11. de leg. ita ſcriptum reliquit: Prçtereà in ſingulis iniuriis vt pœna moderatior fiat, mulcta afficiatur, leuiore quidem, ſi propter iuuentutis imprudentiam aliena malitia fuit impulſus: grauiore, ſi dementia ſua, aut immoderatis voluptatibus, & doloribus, aut timore, aut inuidia, aut iracundia inſanabili. Legibus autem duodecim tabul. datum erat prætori arbitrium caſtigandi fures impuberes; quod apertiſſimè Gellius, & Plinius teſtantur. Gellius quidem, lib.11.noct. Attica.c.vlt. ait: Sed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamq; ab his factã ſarciri. Plinius verò lib.2.natura.hiſt.c.3.ſic ſcribit: Frugem quidem aratro quæſitam furtim noctu pauiſſe, ac ſecuiſſe, puberi duodecim tabulis capitale erat, ſuſpenſumq; Cereri necari iubebant, grauiùs, quàm in homicidio conuictum: impuberem prætoris arbitratu verberari, noxamq;, duplionémve decerni. Hæc ille. Ex his patet ordinariam pœnam legibus conſtitutam, ratione ætatis, iudicis arbitratu eſſe temperandam. Quod non de infante doli minimè capace accipiendum eſt: ille enim in totum excuſatur, l.1.§.impuberes, C.de fal.monet.l.infans, ad l.Cornel.de ſicar.Clem.vni.de homicid. ſed intelligendum eſt de proximo pubertati, & doli capace, l. auxilium, §.in delictis, ff.de minor. Vnde licèt Senatuſconſ. Syllaniano impuberes ſerui excipiantur, Trebius tamen Germanus legatus, etiam de impubere ſumi ſupplicium iuſſit. Et hoc non abſque ratione, vt ait Marcianus. Quia is puer nec multùm à pubertate aberat, & ad pedes domini, cùm trucidaretur cubuerat: nec poſteà cædem eius prodiderat, l.excipiun

piuntur, ff.ad Senatuſconſul.Sylla. Supplicio tamen non tam graui minor plectendus eſt, quàm adultus:nam & mitioribus tormentis affliguntur ſerui impuberes, vel ancillæ nondum viripotentes : cùm in cauſam domini in domo occiſi torquendi ſunt, vt expreſſa lege traditur, in l.1.§.impubes, ff. ad Senatuſconſ.Sylla. & pupillus committens homicidium, non punitur pœna mortis naturalis, ſed mitiori, Mynſing.cent.2. obſer.54.& Dec.conſ.535.num.5.

DE CLERICO VENATORE.

TITVLVS XXIIII.

Continuatio.

VT pueri laſciuientes delinquunt,ita clericorum quidam voluptatum illecebris detenti, venationibus,aliiſque illicitis exercitiis non abſque impio officij iniuncti neglectu, ſeſe dedunt,c.1.extr.eod.

Quid eſt Venatio?

Venatio eſt facultas proſequendi,& capiendi feras beſtias, vbi libet locorum, omnibus iure Diuino, gentium, & ciuili permiſſa,Dd.in c.peccatum, 2.par.§.1.num.3.de reg.iur.in 6. Quæ tamen facultas ſingulari Summi Pontificis placito, inueteratæque conſuetudinis diſpoſitione reſtricta, & hodie certis perſonis permiſſa eſt,vt inferiùs patebit.

Quotuplex Venatio?

Venatio triplex eſt:Oppreſſiua,Arenaria, & Saltuoſa. Oppreſſiua eſt;quæ homines perdit:vt cùm vir ſceleratus rapiendo homines necat,& trucidat.Huius meminit textus in c.hic ita, diſt.6.quod ſumptum fuit à Geneſi, c.10.cœpit Nemroth eſſe robuſtus venator coram Domino, hoc eſt hominum oppreſſor:quemadmodum interpretes ibi exponunt, & Ioan.de Turrecremata, in c.qui venatoribus,num.2.6.diſtin.Arenaria dicitur, cum quis recepto ſalario in arena cum feris beſtiis pugnat.Hic enim mos fuit antiquis Romanis,vt in ſpectaculis populo ludi loco exhiberentur feriæ beſtiæ, cum quibus homines aliqui virtutis exercendę gratia,vel mercede ad hoc conducti decertarent. Hinc ab arena arenarij dicti ſunt, l. & hæ demum, ff. de operis liber. hos beſtiarios appellat Iulius

Capi

Capitolinus in Antonino philoſopho. Qui autem exercendæ virtutis ſuæ gratia in arenam deſcendebant,non infames: ſed laude digni exiſtimabantur, l.athletas, ff. de his, qui not. infam.qui verò recepta intercede operas ſuas locabant, infames & viles habebantur, l.1.§.item Senatus, ff.de poſtulan.& l.2. §. vlt.ff.de iis, qui notan.infam. Venatio autem ſaltuoſa eſt, quæ in ſyluis & ſaltibus perſequendo, & occidendo feras iure gentium permittitur.

Quæ cauſa Efficiens permittendæ Venationis?

Ius Diuinum,Gentium & Ciuile: imò ipſa naturalis æquitas: cùm enim naturalis æquitas admoneat occupanti benefaciendum eſſe,cùm nulli noceatur;feræ beſtiæ autem ſecundùm ſuam naturam communes relictæ in nullius dominio ſint, has occupanti concedendas conſequens eſt: quod enim ante nullius eſt, id naturali ratione occupanti conceditur, l. quod enim, ff.de acquiren.rerum dominio.

Quæ Materia?

Feræ beſtiæ,quæ ſecundùm naturã ſuam relictæ ſunt communes: volucres autem cœli in aëre, & piſces maris in aqua, feris beſtiis nõ rectè annumerãtur.Cùm enim occupatio,quæ eſt modus iuris naturalis, quo rerum ex ſua natura communium dominia acquirimus, tres diſcretas ſub ſe contineat ſpecies,ſcilicet venationem, aucupium, & piſcationem, conſequens eſt, occupationem diuerſi generis animalium propriis nominibus appellandam eſſe; cùm & in iis non ſit per omnia iuris diſponentis paritas, Dd.in §. feræ beſtiæ, Inſtit. de rerum diuiſ.& in cap.2. extr.eod.& in cap.Eſau, 85.diſt.

Quæ Forma?

Eſt ipſa facultas adimendæ naturalis libertatis, qua feræ beſtiæ fruuntur: & ipſarum iure permiſſiuo in noſtram poteſtatem redactio. Quia ſimulátque in poteſtatem noſtram venerunt, liberè vagandi facultatem amittunt; quam ante occupationem, & poſt, ſi noſtram cuſtodiam euaſerunt, recuperant. Et inde naturalis poteſtatis compotes dicuntur,quaſi immenſam & infinitam à natura liberè vagandi facultatem non habeant: quam tamen iure venandi comprimere, & illis adimere licet.

Quis Effectus?

Quòd quicquid perſequendo feras captum fuerit, ſiue in

fundo proprio, vel alieno; muris tamen, vel ſepibus non circumiecto, (niſi alieni fundi reditus ex venatione conſtet) hoc capienti acquiratur, gloſſ. in d. §. feræ, & gloſſ. in l. 3. ff. de acquir. rerum dom. & in l. Diuus Pius, ff. de ſerui. ruſt. præd. & Bart. in l. 1. §. omnia, ff. de acquir. rerum dom. & l. venationem, ff. de vſuris, vbi Iuriſconſultus venationem fructus fundi negat eſſe, niſi fructus fundi ex venatione conſtet.

Ad quos hodie ſpectat ius venandi? Et qua pœna coërcetur contra prohibitionem Principis feras perſequens?

Hodiè ius venandi ad Principes, & nobiles, ex ſingulari ſummi Principis conceſſione, vel præſcriptionis iure, inſtar realis ſeruitutis, pertinere: iuriſdictioniſque effectus eſſe videtur. Vnde is, cui pro beneficio ſpecialiter hoc ius conceſſum, vel longo vſu quæſitum eſt in fundo alieno eius loci, cuius iuriſdictionem habet, vel longo vſu præſcriptionem induxit, etiam domino inuito venandi, & ſubditos, vel dominos fundorum à venationibus arcendi, ex conſuetudinis diſpoſitione, facultatem habet: intantùm, vt contra Principum, vel nobilium prohibitiones feras perſequens, iniuriarum teneatur, pœnáque extraordinaria, pro arbitrio principis, ſcilicet capitis, oculorum priuatione, ſtigmatis impreſſione, cuiuſdam membri mutilatione, vel pœna pecuniaria iure coërceatur. Quandoquidem ex approbata moribus vtentium conſuetudine feras ſyluarum & nemorum, piſcéſque aquarum publicarum in principum, ac nobilium poſſeſſione, & dominio etiam eſſe conſtat. Quæ ſi quis facilitate ductus propria authoritate, abſque ipſorum conſenſu ceperit, furtum committit. Quia inuito domino contrectat rem alienam: Decius conſ. 197. Stephan. Bertrang. conſ. 255. in 1. parte, Benedict. in repet. c. Raynutius, extr. de teſtam. Cæpolla, tract. ſerui. ruſt. prædi. col. 7.

Quod genus venationis eſt permiſſum: & an Clericis venari licet?

Venatio oppreſſiua non Clericis modò, ſed quibuſcunque prohibita eſt. Extat enim diuinum præceptum: *Non occides*, vt notat Ioan. de Turrecrem. in ca. qui venationibus, numer. 26. Idem dicitur de venatione arenaria, ex qua hominum interitus ſequitur. Peccatum eſt mortale, ita decertare niſi id fiat cauſa neceſſitatis, ad mortem euitandam, Abb. & cæteri in

cap. 1.

cap.1.extr.eod. Vnde Canones. Qui venatoribus donant,non hominibus donant,ſed arti nequiſſimæ. Nam ſi homo tãtùm, & venator non eſſet,non ei donares,honoras in eo vitiũ,non naturam,c.qui venatoribus,86.diſt.& alibi: Vident homines venatores, & delectantur; væ miſeris ſi ſe non correxerint. Qui enim venatorem vident, & delectantur: videbunt Saluatorem,& triſtabuntur, c.vident, diſt. 86. Saltuoſa venatio ſui natura,& regulariter permiſſa eſt,vt ſcribit Chaſſaneus in catalogo gloriæ mundi, part.11.conſid.50.verſicul. Ex quo primò. Omnibus autem clericis,ſiue in Ordinibus, ſiue in dignitate cõſtituti ſint,venationes,& ſyluaticę vagationes cum canibus,accipitribus,& falconibus, interdicuntur. Nam primò, Epiſcopo,cùm id non facit cauſa recreationis honeſtæ,vel ex neceſſitate tutandæ,& cõſeruandę ſanitatis gratia,venari non licet,eſt text.in c.1.diſt.34.Abb.in c.1.extr.eod.& Angel. Clauaſius,& Syluester in ſumma,in verbo, Venatio. Deinde reliquis clericis facultas venandi non eſt conceſſa, quod ita intelligitur, ſi venationibus, quàm muneri iniuncto magis intendere, & plus operæ locare velint, ita quòd exinde Eccleſia in ſpiritualibus vel temporalibus aliquod detrimẽtum patiatur. Ideò clericus, eo tempore, quo diuina peragenda, vel prædicandum eſt: canes & aues ad venandum ſequi nõ debet, c.1.extr.ne clerici,vel monachi, d.c.1.& c.2.extr.eod. Sed neceſſitate Eccleſiæ exigente, & ita cauſa vtilitatis, vel etiã recreationis,dummodò rarò, & tempore congruo fiat, clerici à venationibus non ſunt arcendi, vt notant Benedict.in c.Raynutius in verb.& vxorem nomine Adalaſiam,nu.17.ext.de teſta.& Beruhard.Diaz.in pract.canonica criminali,c.61.n.13.

Quæ rationes prohibendi clericis facultatem Venandi?

Prima ratio eſt: Quòd clamoris plena, & immoderata ſit venatio. 2. Quòd in his contingant plerúmque rixæ,iniuriæ, & violationes pacis. Decet autem clericos honeſtati, paci, & tranquillitati eſſe deditos,& ab omnibus cõtentionibus,iniuriis,& rixis áuerſos. 3. Quòd clerici petulanti hoc voluptatis exercitio à diuinis abſtrahantur. Cùm tamen nemo militans Deo: ſe negotiis talibus implicare debeat,cap.1.extra.ne cler. vel monach. 4. Quòd ſi venari eis liceret,permiſſa cenſeretur in antecedens facultas alioquin deteſtanda, habendi ſcilicet, & alẽdi canès,accipitres,& his ſimilia animalia venationibus inſeruientia. Cùm tamẽ Eccleſiæ bona ad hoc tantùm clericis ſint conceſſa,vt Eccleſiæ,& pauperũ neceſſitati(ſi ex reditibus

vltra ſuſtentationem neceſſariam quid ſupererit)ſubueniant. Nõ enim bonum eſt(vt ait Chriſtus)ſumere panem filiorum, & dare canibus. Et hanc rationem probauit gloſſ.in cap. Eſau, 86.diſt. Et Raynald. Corſus lib.3.indagiorum iuris, cap.14.

Qua pœna feriendi ſunt clerici, qui contra Eccleſiæ, & Canonum interdicta venationi operam dant?

Ex concilio Aurelianenſi, Epiſcopus tribus menſibus à communione, presbyter duobus, diaconus verò & ſubdiaconus ab omni officio ſuſpendi iubetur, cap.1.extra.eod. & cap. quorundam, diſt.34. Alij verò inferiores omnes, ita tamen vt trina monitio vindictam præcedat, iudicis arbitrio puniuntur. Ioannes Andr.in d.cap.1.extra.eod. Sed an capta reſtituere teneantur? dicit Didacus in ca.peccatum, de regul.iur.in 6, quòd non. Quia verè illa ſibi acquirunt, &c.

Num Piſcatio clericis permiſſa ſit?

Piſcandi facultas clericis permiſſa eſt, cùm quòd ceſſent in ea rationes, ob quas prohibita venatio dicitur: tum quia piſcatio habet exempla virorum bonorum, quos piſcantes Seruator noſter ad ſe vocauit, & retia tendi iuſſit, Luc.10.& 14. Vnde canon: Eſau venator erat, quoniam peccator erat. Et penitus non inuenimus in Scripturis ſanctis, ſanctum aliquem venatorem, piſcatores inuenimus ſanctos, cap. Eſau, diſt.86. Eſt autem clericis piſcandi facultas cum moderamine quodam temporis ratione habita, conceſſa. Nam in maioribus ſolennitatibus, & dominicis prorſus nihil, aliis autem diebus vrgenti de cauſa, adhibita Superioris Prælati licentia, & pauperibus portione de captis facta, ſolùm piſcari licet. Quod ſtatuit Alexander III. in cap.licet, extra de feriis. Quam conſtitutionem explicat Sylueſter Prierius in ſua ſumma, in verb. piſcatio.

DE CLERICO PERCVSSORE.

TITVLVS XXV.

Continuatio.

CLericis venationes interdictas, ob id traditum eſt, ne ipſi contentionibus, vel rixis, ex quibus perſecutiones, vel etiam

etiam quandoque mortis pericula proueniunt, ſubiiciantur, implicentúrque.

Quotuplex percuſſio: & quid vtráque?

Duplex; Spiritualis & corporalis. Spiritualis eſt ſermo inutilis, quo doctor percuſſor percutit cõſcientiam infirmorum, de qua habetur, cap. ſanè percuſſor, 45. diſtin. & cap. ſi rector, 43. diſtin. Percuſſio corporalis dicitur, cùm flagris, vel verberibus afficitur is, qui percuſſori non eſt ſubiectus: vel ſubeſt quidem, ſed crudeliter cæditur, cap. præterea, extra. eod.

An Prælato licet verberibus corrigere clericos?

Epiſcopus clericos delinquentes cauſa correctionis leuiter, non crudeliter; non ex odio, nec per ſe; ſed per alium clericum, non laicum, verberando punire poteſt, cap. cùm beatus, diſt. 45. cap. ante omnia, diſt. 35. & cap. circumcellationes, 23. q. 5. cap. 1. 24. q. 5. Quod de illis clericis accipiendum eſt, qui in minoribus Ordinibus ſunt conſtituti. Nam clerici in ſacris conſtituti, & ſenio confecti, vel etiam alij, quorum exiſtimatio collectis flagris lædi poſſet, huic correctioni non ſunt ſubiiciendi. Non enim aſperis, ſed blandis verbis, quidam ad fidem, & obedientiam ſunt prouocandi: nec Epiſcopum percuſſorem, iracundum, & perturbati ſenſus eſſe oportet: ſed in corrigendo patientem, iuxta illud: Argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina, cap. quid autem, cap. ſequitur, & cap. qui ſyncera, diſtinct. 4.

Qua pœna coërcetur clericus Percuſſor?

Si quis eum, quem non licet, ſæpiùs; vel eum, quem licet, aliter, quàm conceſſum ſit, percuſſerit; quamuis mors ſecuta non fuerit, & monitus ſe non correxerit, deponitur, c. ſi quis, extra. eod. Quòd ſi non ſæpiùs, vel monitione facta ſpes ſit correctionis, ad tempus ſaltem ſuſpenditur, ca. præterea, extr. eod. & ca. neminem, 45. diſt. Quòd ſi in conflictu vim illatam propulſare compulſus fuerit, nulla pœna impoſita ad ordines promouetur: & promotus muneri ſuo præeſſe permittitur. Nam & naturali ratione vim vi repellere licet, cap. præſentium, & cap. continentia, extr. eod, & l. vim. ff. de iuſt. & iur.

DE MALEDICIS.

TITVLVS XXVI.

Continuatio.

GRauia flagra Deo inferunt, qui Deum cum ſanctis blaſphemia afficiunt: vel in fidem Chriſtianam quid iniurioſè dicunt, inſtar impiæ turbæ Iudæorum, qui Chriſtum verberibus confectum, crucéque ſublatum impiiſſimè interfecerunt.

Quid Maledictio?

Maledictio eſt, cùm malum aliquod de præſenti, vel de præterito dicitur, Bart. in l. item apud Labeonem, §. ait prætor, num. 4. ff. de iniuriis. Et hæc, Blaſphemia etiam dicitur.

Quid Blaſphemia?

Blaſphemia eſt, cùm de Deo aliquid negamus, quod ei conuenit: aut aliquid Deo tribuimus, quod ei minimè conuenit, cap. non ſunt, 11. quæſt. 3. Didacus in cap. quamuis, part. 1. & 7. num. 8. de pact. in 6. Et ideò is, qui derogat diuinæ maieſtati, eius poteſtati, aut bonitati dettrahens, blaſphemus eſt, & quidem propriè.

Eſtne differentia inter blaſphemiam, & maledictionem?

Quò ad Deum inter hæc nulla conſtituenda eſt differentia: cùm omnis maledictio, quò ad Deum, ſit blaſphemia, Bart. in d. l. item apud Labeonem, §. ait prætor. Quocirca ſiue in foro conſcientiæ, ſiue in foro fori, verſemur, blaſphemia proculdubiò erit. Cùm & ſtatuta, quæ puniunt blaſphemos, Dei cultum, & reuerentiam reſpiciant. Soci. conſ. 102. lib. 1. & conſil. 119. lib. 4. Neapolita. tit. de blaſphem. colum. 3.

Quæ cauſa Efficiens?

Ipſe Satan, liuor vindictæ, votum vltionis, & mens infernalibus furiis exagitata. Vnde à cauſa efficiente maledictio dicitur licita, & illicita. Illicita quidem, quæ ex voto vltionis, & odio perſequentis hominis improbi procedit. Maledictio autem licita eſt: qua ſanctiſſimi viri non ex liuore vindictæ, ſed amore iuſtitiæ maledicunt, cap. cùm ergò, §. diſtinguendum, & cap. cùm ſancti, 24. quæſt. 3.

Quæ

Quæ Materia?

Sunt res, quæ Deo falsò tribuuntur, vel de Deo falsò negantur: & verba contumelioſa, & impia, quibus diuinus cultus, reuerentiáque, & diuina humanáque maieſtas læditur.

Quæ Forma?

Committitur blaſphemia verbis, & factis. Verbis quidem variè, vt notat Iacob. Menoch. de arc. Iudic. lib. 2. cent. 4. caſu 375. varias formulas blaſphemandi explicans. Factis autem: cùm ſignum Saluatoris noſtri, vel imago, & ſtatua Principis, manibus fœdatur, vel deſtruitur, & conſpurcatur, l. vnica, C. nemini licere ſign. Saluat. &c.

Quis Effectus?

Circa effectus diſtinguitur: Aut blaſphemia fit verbis in Deum, vel in Principem: aut factis in imaginem Dei, vel Principis. Effectus blaſphemiæ, quæ verbis in Deum fit, eſt peccatum, quod iure antiquo diuino morte plectebatur. Nam lapidibus blaſphemi opprimebantur, Leuit. cap. 24. Sic & propter blaſphemiam Sennacherib, Angelus Domini vna nocte totum exercitum percuſſit, Reg. 4. cap. 19. & gygas Iſraëlem blaſphemans à Dauide occiditur, Reg. 1. cap. 21. Sic blaſphemi, qui Beelzebub conſuluerant, conſumpti ſunt igne è cœlo demiſſo, Reg. 4. cap. 1. Conſtitutionibus etiam Imperialibus pœna mortis imponitur, vt in auth. vt non luxurientur contra naturam Nouella 77. & Didacus, cap. quamuis, part. 1. §. 7. num. 10. de pactis, in 6. Quod etiam procedit, ſi ex conſuetudine blaſphemat, & corrigi minimè poteſt, Bal. & Salic. in l. 2. C. de reb. cred. Iure Pontificio blaſphemantibus variæ pœnæ indicuntur. Nam Pius I. huius nominis Pontifex ſanciuit, vt eſt relatum in cap. ſi quis per capillum, 22. q. 1. quòd iurans per capillum Dei, vel aliter blaſphemans, ſi in Eccleſiaſtico ordine ſit, deponatur: ſi laicus anathematizetur. Gregorius deinde IX. hanc pœnam mitigauit, & blaſphemanti primò à iudice ſpirituali pœnitentiam, deinde à iudice ſeculari pœnam pecuniariam iniungendam in hæc verba ſtatuit: Statuimus, vt ſi quis Deum, vel Sanctos contumelioſis, & obſcœnis verbis blaſphemauerit, per Epiſcopū ſuum pœnæ ſubdatur inferiùs adnotatæ, videlicet quòd ſeptē diebus Dominicis præ foribus Eccleſię in manifeſto blaſphemus exiſtens, vltimo illorum die Dominico pallium, & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collū, ſeptémque præcedētibus ſex feriis in pane, & aqua ieiunet, Eccleſiā nullatenùs ingreſſurus.

Quolibet quoque prædictorũ dierum tres, ſi poterit, alioquin duos reficiat pauperes, ſiue vnum. Etſi nec ad hoc eius ſuppetunt facultates, id in pœnam aliam commutetur. Cui etiam, ſi renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam ſupradictam, Eccleſiæ interdicatur ingreſſus, & in obitu Eccleſiaſtica careat ſepultura. Per temporalem prætereà poteſtatem coactione (ſi neceſſe fuerit) Epiſcopi diœceſ. adhibita contra ipſum, blaſphemus, ſi diues, fuerit, quadraginta ſolidorum, alioquin triginta, ſiue viginti: & ſi ad id non ſufficiat, quinque ſolidorum vſualis monetæ pœna mulctetur, c. ſtatuimus, extra. eod. ſed Concilium deinde Lateran. ſub Leone X. Ann. 1541. in blaſphemos alias conſtituit pœnas. Communior tamen Dd. opinio eſt, pœnam blaſphemorum eſſe arbitrariam: ita quòd iudex pro perſonæ, & facti qualitate pœnam indicere poſſit. Nam is, qui incorrigibilis eſt, & ſemper blaſphemare conſueuit, grauiùs eo, qui non conſueuit, puniendus eſt. Blaſphemare autem conſueuiſſe dicitur; qui non bis, vel ter, ſed qui ſæpiùs in illud vitiũ incidit. Et mitiùs agendum eſt cum blaſphemo, qui calore iracundiæ, quàm qui ex propoſito blaſphemauit, Decius conſ. 103. num. 10. Tiraquel. tract. de pœn. leg. cauſa 1. nu. 13. Didacus d. c. quamuis, part. 1. §. 7. nu. 13. de pact. in 6. Abbas & cæteri in c. ſtatuimus, ext. eod. Alex. conſ. 72. nu. 8. lib. 1. Si autem infamia verbis facta ſit, qua Princeps impetetur, tunc diſtinguitur: Aut quis temulentia, & ebrietate impulſus: Aut ex leuitate, & linguæ lubrico: Aut ex ſtultitia, dementia, & furore: Aut ex propoſito, & per iniuriam Principi maledixit. Primò; ſi temulentia, ebrietate, vel ex leuitate maledixerit, Principis arbitrio punitur: is enim vt iuſtus, & æquitate inſignis, ex perſonæ qualitate, vel indicere, vel remittere pœnam poterit, vt dicitur in fin. l. vnicæ, C. ſi quis Imp. maledix. Qua conſtitutione Theodoſius loquitur, vt verus Chriſtianus: cuius non vlciſci, ſed remittere iniurias proprium eſt. Nec non hac loquendi formula voluit oſtendere: non quòd quælibet quouis modo iniuria illata principi, ſit remittenda: ſed quòd iudices Ordinarij, non cum impetu ad hos maledicos coërcendos proſilire, ſed principi, qui pro facti qualitate pœnam infligere poterit, referre debeant. Nec impunitum eſt delictum, quod per ebrietatem committitur. Nam & ius Pontificium per ebrietatem lapſos punit, ſiue ad ipſum delictum, ſiue ad ebrietatem vitium referatur, cap. ſanè, 15. quæſt. 1. Nec obſtat quod dicitur: ebrietatem mentis exilium inducere, ca. à crapula, extra. de vita, & honeſtate cler. Quia & milites per ebrieta

ebrietatem delinquentes capitali pœna remiſſa, militia exauthorandos eſſe ſtatuit Menander in l. Omne delictum, §. per vinum,ff.de re militari. Cùm autem ex ſtultitia, dementia,atque furore quis Principi maledixit,non punitur.Delicta enim ex intentione committentis diiudicantur,l.qui iniuriæ, ff.de furtis.Stultus autem,demens,vel furioſus,quod agit,non intelligit:imò petinde habendum eſt,quod ab ipſis actum eſt. ac ſi caſu aliquo ſine facto perſonæ id accidiſſet,l.vlt.ff.de adminiſtr.tuto. Tiraquel.tracta.de pœnis leg.cauſa,2.nu.1.& 2. quo loci,nu.3. ex Theologorum ſententia ſubiicit, quòd nec quoad Deum illæ perſonæ delinquendo peccent. Deniq; maledicum,qui ex propoſito,& per iniuriam maledixit,lex diuina,Canonica, & ciuilis, puniendum ſuadent.Diuina quidem: quia ſcriptum eſt Exod.22.cap.Diis non detrahes, & principi populi non maledices.Canonica in c.1.extr.eod. Maledicus in terrorem aliorum iubetur puniri. Lex ciuilis quidem, quæ illatam iniuriam priuato, vlciſcitur, magis igitur vindicanda eſt iniuria illata Principi. Nam niſi Princeps hos maledicos puniret, ſe nec legis diuinæ, nec humanæ obſeruatorem : ſed violatorem oſtenderet. Cùm tamen non alia ratione à Deo præeminenti principis loco ſit ordinatus,quàm vt bonos prę-miis inuitet,malos verò emeritis pœnis coërceat, glo.in cap. omnes,extr.de maio.& obed. Accedit,quòd quemadmodum leges non debent eſſe ludibrio : ita nec ipſe Princeps ſui contemptum ferre debeat,l.ſi prætor, ff.de iud. Cùm igitur tales maledici grauiter delinquant,graui etiam pœna ſunt plectendi.Non tamen pœna,qua reus criminis læſæ maieſtatis afficitur,ſed mitiori, pro arbitrio Principis, qui pro ſua iuſtitia, facti & perſonæ qualitate penſata, pœnam imponet, d.l.vnica, C.ſi quis Imp.Crauet.conſ.6.nu.4.Gigas tract.de crim.lęſ.ma. Afflict.deciſ.265. Diaz.in pract. Canonica criminali, cap.60. nu.2.Quòd ſi facto in imaginem Dei, vel Principis blaſphemia committatur,vt ſpurcando,vel fœdando,vel obliniendo. Hoc caſu blaſphemus grauiter punitur,vel etiam mitiùs arbitrio iudicis, qui qualitate perſonæ, & facti perpenſa, poterit pœnam mortis, vel etiam multò mitiorem indicere, vt putat Ang.in l.ex Senatuſc.ff.ad l.Cornel.de ſica. Quem ſecuti ſunt plures relati à Boerio, q.301.col.fin.& Decius in l.ſi quis, nu. 4.ff.de iuriſdict.omnium iud. Nam ſi is,qui imaginem Principis fœdauit,vel dehoneſtauit, grauiter puniendus eſt, l.non contrahitur,& l.ſeq.l.famoſi, ff.ad l.Iul.maieſt.l.capitalium,§. ſtatuas,verſ.eum quoque,qui imaginem Cæſaris,ff.de pœnis

quantò grauiùs hic, qui imaginem Dei deturbat, plectendus eſt. Quo argumenti genere vtitur Boerius, q. 301. num. 17. Et confirmatur ex l. vni. C. nemini licere ſignum Salua. Qua lege, pœna grauiſſima puniuntur ij, qui per contemptum Chriſtiannæ religionis, in terra, vel marmore ſignum Crucis, vt pedibus conculcari poſſit, inſculpſit, atque finxit.

DE CLERICO EXCOMMVNICATO, DEPOSITO, VEL interdicto, miniſtrante.

TITVLVS XXVII.

Qua pœna feriendus Clericus excommunicatus, vel depoſitus miniſtrans?

EFfectus excommunicationis eſt, quòd clericus, durante excommunicatione, ſacra miniſtrare non poſſit, in tantùm, vt ſi miniſtret, hoc ipſo irregularis efficiatur, cap. ſi quis Epiſcop. 11. quæſt. 1. de ſent. & re iud. in 6. cap. is, cui, de ſent. excom. in 6.

Circa hoc tamen diſtingue. Aut clericus ignarus excommunicationis, celebrabat, & tunc ſi ignorantia probabilis fuerit, excuſabitur. Cæterùm ſi fortè ignorantia craſſa, ſupina, aut erronea: niſi diſpenſationem à Pontifice conſecutus fuerit, irregularitatem contrahit, c. Apoſtolicæ, extr. eod. Quòd ſi cognita excommunicationis cenſura miniſtrat: intereſt an excommunicatio maior, vel minor ſit: Si maior clericus excommunicatus omnibus beneficiis priuatur: ſi monitus ab adminiſtrando non deſiſtat, ad requiſitionem Eccleſiæ exilio damnatur, c. ſi quis, c. clerici, & c. latores, extr. eod. Nec poteſt aliud beneficium illi conferri: adeò vt ſcienter excommunicato beneficium conferens, à beneficiorum collatione ſuſpendatur, niſi collationis tempore abſolutio illi contigerit, c. poſtulaſtis, & c. propoſuit, ext. eod. Si verò minor excommunicatio: quæ ex communione excommunicatorum prouenit, tunc cùm clericus minori excommunicationi ſubiectus, irregularitatem non contrahat, ea, quæ iuriſdictionis ſunt exercere poterit: ſi tamen ea, quæ Ordinis ſunt exercuerit, ſacramentaque

Eccle

Eccleſiaſtica contulerit: licèt conferendo peccet, collata tamen, virtutis non carent effectu: cùm non videatur à collatione, ſed participatione ſacramentorum remotus: dummodò in contemptum Eccleſiaſticæ diſciplinæ, videlicet contra prohibitionem Superioris; communioni excommunicatorum pertinaciter ſe non ingeſſerit. Eo enim caſu anathemate feriendus eſt, vt Gregorius VIII. ſtatuit, c. ſi celebrat, ext. eod.

DE CLERICO NON ORDINATO, MINISTRANTE.

TITVLVS XXVIII.

Quæ pœna clerici non ordinati miniſtrantis?

POena clerici miniſtrantis ea, quæ ad ordinem, ad quem ordinatione Epiſcopi non eſt admiſſus, pertinent, eſt, quòd depoſitus eiiciatur ab Eccleſia, nec ampliùs ordinetur, c. 1. extr. eod. licèt Diaconus fungens munere ſacerdotij, ad quod ipſe non eſt promotus, à diaconatu, cum iactura adeptionis maiorum ordinum, biennio, vel triennio ſuſpendatur, c. ex litteris, extr. eod.

DE CLERICO PER SALTVM PROMOTO.

TITVLVS XXIX.

Quis clericus dicitur per ſaltum promotus: & quæ huius pœna?

PEr ſaltum promoueri dicitur clericus, qui non gradatim, ſed præpoſterè aliquibus ordinibus intermediis intermiſſis, ad ordines aſcendit. Et tunc ſi in ordine recepto miniſtret ſcienter, pœna, quæ in clericum non ordinatum miniſtrantem conſtituta eſt, punitur. Quòd ſi autem ignoranter, putans ſcilicet, ſe promotum, cùm ex aliorum aſſertione contrarium appareat, iniuncta pœnitentia cum diſpenſatione cautè ſupplebitur, quod incautè omiſſum eſt, c. vnico, extr. eod. & c. Eccleſia, diſt. 1. de conſec.

DE

DE EO, QVI ORDINEM furtiuè ſuſcepit.

TITVLVS XXX.

Quis dicitur furtiuè Ordines ſuſcepiſſe: & quomodò punitur?

CLericus furtiuè ordinatus dicitur tribus modis. 1. Si clàm cum aliis ſe intruſit, cum quibus promouetur, c. quando Epiſcopus, diſtin. 4. 2. Si plures ſimul Ordines vno tempore ſuſcepit, c. innotuit, extr. eod. 3. Si omiſſis quibuſdam gradibus, per ſaltum promouetur, c. vnico, extr. de cler. per ſaltum pro. Vnde dicitur in c. ſicut, diſtinct. 48. Caſum appetit, qui ad ſummi loci faſtigia, poſtpoſitis gradibus, per abrupta quærit aſſenſum. Et ſanè clericus furtiuè ordinatus, à maioribus Ordinibus excluſus, etiam ſuſcepti ordinis executionem, de rigore iuris, non habet, cap. innotuit, extr. eod. Et iniuncta pœnitentia monaſterium ingredi admonetur, cap. veniens, & d. c. innotuit, extr. eod.

DE EXCESSIBVS PRÆLATORVM, ET SVBDITORVM.

TITVLVS XXXI.

Quid eſt Exceſſus?

EXceſſus hìc dicitur delictum, vel vitium, quo quis modum, quem ſeruari iniuncti muneris ratio requirit, tranſgreditur, c. ad hæc, & c. illud, extr. eod.

Qui dicuntur Exceſſus Prælatorum?

Sunt omnia grauamina iniquæ conditionis, quibus ſubditos opprimunt Prælati: & vitia, quæ dignitati eorum non parùm dedecoris afferunt: vt ſunt iniquæ exactiones, proucationes, cenſus, iniuſtæ vſuræ, occupationes, detentiones, ſubiectiones, liberationes, iniuſtæ excommunicationes, ſuſ-

pe i

penſiones, aliaque interdicta, detractiones, diminutiones redituum, obſeruationes nimij rigoris, ſingularium cibariorum exquiſitiones, diuitiarum & ornamentorum ſtudium, inhabilium promotiones, ſuperbæ prædicationes, ſacramentorum conferendorum neglectus, & denegationes: & alia vitia, quæ functionis ratio deteſtanda, & fugienda flagitat, de quibus c. 1. 2. & 3. c. ſicut, c. inter, c. nimis, extr. eod. Et per omnes diſtinctiones Decretorum.

Qui ſunt Exceſſus ſubditorum?

Sicuti Prȩlati virtute regere ſubditos debent, ita ſubditi viciſſim ſuis Prælatis cum omni honore, & reuerentia morem gerere tenentur: quem ſi peruerſitate morum corrupti non geſſerint, exceſſum facere videntur. Dicitur enim exceſſus delictum, vel vitium, quo ratio officij, quod incumbit, exceditur: vt ſunt blaſphemiæ, crimen læſæ maieſtatis, crimen falſi, vſura, rapina, mendacia, furta, turpe lucrum: & alia crimina, de quibus ſupra latiùs, &c.

DE NOVI OPERIS nuntiatione.

TITVLVS XXXII.

Continuatio.

MOdus quandoque in ædificando, non abſque vicini iniuria & damno exceditur. Cui malo per operis noui nuntiationem, iuris conſeruandi, damnique depellendi cauſa, introductam, obuiam itum eſt, c. 1. extr. eod.

Quid eſt noui operis Nuntiatio?

Nuntiatio noui operis eſt, illi, vel alij eius nomine, qui nouum opus cum damno, & iniuria alterius ædificat, legitimè facta prohibitio. Nuntiare enim hîc nihil aliud ſignificat, quàm prohibere. Et renuntiat nouum opus, qui denuntiat vicino, ne ædificet, gloſſ. in l. ſi procurator. ff. eod. & c. ſignificantibus, extr. eod. Opus verò nouum facere videtur, qui ædificando, vel detrahendo aliquid, priſtinam operis faciem mutat, d. l. 1. §. opus nouum, ff. eod.

Quæ

Quæ cauſa Efficiens.

Lex,ſtatuta canonum,& voluntas nuntiantis. Vnde Lucius III.Paduano Epiſcopo. Sicut (inquit) leges non dedignantur ſacros canones imitari : ita & canonum ſtatuta Principum conſtitutionibus adiuuãtur.Quod igitur per denuntiationem noui operis, ſiue iure, ſiue iniuria fuerit conſtructum, legalibus conſtitutionibus demoliri debet.Et quia nulla Eccleſia in præiudicium alterius eſt conſtituenda , negotium ipſum ſecundùm legum, & canonum ſtatuta abſque mora terminandum eſt,c.intelleximus,extr.eod.

Quæ Materia?

Opus nouum,quod futurum eſt,& ſolo adhæret:ſiue fiat intra oppida,ſiue extra,ſiue in villis,vel in agris, ſiue in priuato, vel publico.Publicum autem non de loco ſacro, religioſo, ripa publica, vel flumine publico accipiendum eſt:ſic enim inquit Vlp.lib.52. ad edictum : Remedium noui operis nuntiationis aduerſùs futura opera inductum eſt,non aduerſus præterita : hoc eſt, aduerſus ea, quæ nondum facta ſunt, ne fiant: nam ſi quid operis fuit factum, quod fieri non debuit, ceſſat edictum de noui operis nuntiatione : & tranſeundum erit ad interdictum,quod vi,aut clam,vt reſtituatur : & quod in loco ſacro,religiosóve, & quod in flumine publico, ripáve publica factum erit.Nã his interdictis reſtituitur,quod illicitè factum eſt,dict.l.1.§.hoc autem,ff.eod.licèt iure Pontificio inter loca non videatur diſtinguendum,c.1.extr.eod.

Quæ Forma?

Noui operis nuntiatio fit tribus modis. Vel per prætorem, id eſt, authoritate magiſtratus, per perſonam publicam : ve per manum,id eſt,per lapilli iactum : aut verbis:nec ex edict prætoris nuntiatio habet neceſſariam prætoris aditionem,fie rique poteſt noſtro, & alieno nomine, omnibus diebus , ad uerſus abſentes, etiam inuitos, & ignorantes, l.de pupillo, meminiſſe,& l.1.§.nuntiatio,ff.eod. Etiam is,qui nuntiat,t netur locum , in quo opus nouum nuntiat , demonſtrare, is, cui nuntiatum eſt, ſcire poſſit, vbi ædificare debeat , & v interim abſtinendum ſit. Totiens autem demonſtratio cienda eſt,quotiens in partem fit denuntiatio. Cæterùm ſi totum opus fiat, non eſt neceſſe demonſtrare : ſed hoc ipſ dicere, ſi in pluribus locis opus fiat : quia in re præſenti nuntiatio, plures nuntiationes, & remiſſiones , ex ſente Iuliani neceſſarias eſſe conſtat,d.l.de pupillo. Et denique

tandum eſt,eum,qui nouum opus nuntiat,iurare debere,non calumniæ cauſa, nuntiare: quod tamen iuſiurandum cùm prætore authore deferatur, ad eius præſtationem non tenetur, niſi legitimè fuerit exactum, dict.l.de pupillo, §. qui opus, ff.eodem.

Quis Finis,& Vſus?

Nuntiatio fit, aut iuris noſtri conſeruandi cauſa:aut damni repellendi:aut publici iuris tuendi gratia,l.1.§.nuntiatio fit,ff. eod.Ob id Sextus Pedius, Operis noui nuntiationis triplicem eſſe cauſam definiuit,ſcilicet,aut naturalem,aut publicam,aut impoſitiuam. Naturalem,cùm in noſtras ædes quid immittitur,vel ædificatur in noſtro ſolo. Publicam cauſam, quotiens leges,Senatuſconſulta, conſtitutioneſque Principum, per Operis noui nuntiationem tuemur. Impoſitiuam, cum quis, poſtquàm ius ſuum diminuit, alterius auxit, hoc eſt, poſteaquàm ſeruitutem ædibus ſuis impoſuit,contra ſeruitutem fecit, d.l.de pupillo,ff.eod.§.bellè.

Cùm igitur nuntiationis finis potiſſimùm ſit, vt ius noſtrum conſeruetur: duobus prioribus; ſcilicet per prætorem, vel lapilli iactum, vtendum erit, ſi quid Operis Noui in noſtro ædificatur, & poſſeſſionem retinere velimus: non autem verbali nuntiatione: Quia illa aduerſus poſſeſſorem facimus, ſed verbali tantùm vtendum erit, ſi vicinus in ſuo ædificet; contra tamen cauſam impoſitiuam, & conſtitutionem ſeruitutis, l.1.§. in operis, & l.pupillo, §. & bellè,ff.eod.

Quis Effectus?

Quòd nuntiatione noui operis facta, ædificans abſtinere, & prætoris iuriſdictioni,examinādi iuris ædificationis gratia, ſe ſubmittere: vel ſi in ædificando pergere malit, ſatisfactionem de opere demoliendo, ſi ita iudicatum fuerit, offerre teneatur.Edicto enim prætoris expreſſum eſt,ne poſt noui operis nuntiationem quicquam operis fiat,antequàm vel nuntiatio miſſa fiat, vel vice nuntiationis miſſæ, ſatiſdatio de opere demoliendo fuerit interpoſita.Qui ergo facit,etſi ius faciendi habuerit,tamen contra interdictum,ſatiſdatione non oblata, facere videtur, & ideò hoc deſtruere cogitur, l.prætor, ff.eod. Satiſdatio autē interponi debet, quoties vicinus dicit, ius ſibi eſſe,prohibere vicinum opus nouum inuito ſe facere:qua interpoſita vtrique conſultum eſt: tam ei, qui nuntiauit; quoniam cautum habet de opere reſtituendo:quàm ei,cui nuntiatum

tum eſt:quia molitio eius non impeditur, l.ſtipulatio, ff.eod. Iure autem Pontificio in optione nuntiantis nouum opus eſt,an intra tres menſes de præiudicio ſuo oſtendere velit, & interim ceſſetur ab opere; an verò recepta cautione de opere demoliendo, ſtatim ædificare permittat. Nam, non obſtante ſatiſdatione, ſi non iure ædificatum exiſtat, tenetur ædificator nuntiantem, iuris ſui præiudicium probare volentem,per trium menſium ſpacium exſpectare, c.is,cui opus, & c.ſignificantibus,extr.eod.

DE PRIVILECIIS, ET EXCESSIBVS PRIVILEGIATORVM.

TITVLVS XXXIII.

Continuatio.

PRiuilegiati quandoque indultis beneficiis abutuntur, & vitæ modum,obliti conditionis ſuæ excedunt.

Quid Priuilegium:& vnde dictum?

Priuilegia(inquit Iſidorus lib.5. Etymologiarum) ſunt leges priuatorum,quaſi priuatę leges.Nam priuilegium dictum eſt ex eo,quod in priuato feratur,c.priuilegia,diſt.3. Vel priuilegia dicta ſunt, quaſi priuata legia, vt Gregorius putat: eo quòd priuatam legem ſingulis generent, c. ideò permittente, §.priuilegia,25.q.1.

Quotuplex Priuilegium?

Duplex; Generale, & ſpeciale.Generale eſt,quod pluribus perſonis, vel ratione plurium perſonarum, vel rerum conceditur. Speciale eſt, quod vni loco,vel perſonæ, ſingulari quodam fauore,indulgetur,cap.cùm & plantare, extr.eod.cap.veniens, extr. de præſcript. cap. ex tuæ, extr. de filiis preſbyterorum.

Quæ cauſa Efficiens?

Quæuis perſona, quæ ius condendi legem, vel faciendi conſtitutiones habet, Hoſtienſ.§. quis poſſit, & §. qualiter tit.de conſtitut. Poſſunt igitur Imperator, Pontifex, Epiſcopus, & quilibet Princeps in loco ſibi ſubiecto, argum. c. conſtitutus, extr. de relig.dom.c.conſtitutus, & cap. cùm

nerabilis, extra.de cenſib. cap. vſus, 16. quæſt. 3.& cap. inter vos, extra.de ſent.& re iudic.

Quæ Materia?

Res non turpis,ſed honeſta,& poſſibilis:cùm enim priuilegium ſit priuata lex, debet, inſtar legis, continere in ſe honeſtatem,iuſtitiam,& poſſibilitatem, cap.factæ, cap.prætereà, diſt. 4. Ad hoc, iuſtum eſt Principem legibus obtemperare ſuis: tunc enim iura ſua ab omnibus cuſtodienda exiſtimare debet, cùm & ille legibus à ſe latis reuerentiam præbet, cap.iuſtum eſt,diſt. 9. Ergo nec alij legum relaxationem ſingulari indulto priuilegio, vt pro libitu turpiter viuat, concedere poteſt.

Quæ Forma concedendi Priuilegia?

Vt Princeps,qui condendæ legis poteſtatem habet,alicui, quem concedentis conſtitutio obſtringit, aliquid ſingulare, quod in præiudicium alterius non tendat, vel bonis moribus non repugnet,ſpeciali beneficio, conſiderata æquitatis ratione,concedat. Priuilegium bonis moribus repugnans,vel quo alter læditur,nullius eſt momenti,cap.quæ eſt, 25.q.2.& cap. conſtitutiones,diſt. 10.Conceduntur autē priuilegia vel perſonis,vel rebus; vnde perſonalia, & realia dicuntur. Perſonalia ſimul cum perſonis,quibus conceſſa ſunt, intereunt. Realia autem,perſonis etiam ſublatis, in rebus ſubſiſtunt, c.mandata,extr.de præſumpt.c.petiiſti, 7.q.1.ca.hinc eſt.16.q.1.c.2. extr.de vſu pallij,c.non exemplo,26.q.2.& per tot.25.q.2.

Quis Effectus?

Acquiſitio iuris priuati, & ſpecialis; quo legi generali derogatur, cap.ideò pœnitente, 25.quæſt.1.§.priuilegia, cap. non exemplo, 26. quæſt.2.cap. Abbate, extra. de verb.ſignific.cap.priuilegia,diſt.3.

Quæ Affinia?

Conſtitutiones, leges,conſuetudines,reſcripta,&c.

Quæ Pugnantia?

Sunt illi modi, quibus priuilegia amittuntur. Quod variè contingit. Primò: ſi priuilegiatus contra priuilegium quid committat,& eo indignum ſe reddat, cap.pro illorum, extra. de preſbyt.cap.cùm acceſſiſſent, extra.de conſtit.cap.ſi de terra,& ca.accedentibus,extr.eod. 2. Perditur per negligentiam ſpatij 10.annorum, l.1.ff.de nundinis, licèt contra priuilegia Eccleſiæ 40. annorum tempore iure Pontificio præſcribatur,

cap.accedentibus,extr.eod. 3. Si priuilegio abutatur, c.priuilegium, 11.quæſt. 4.& cap.vbi iſta, 74.diſt. 4. Propter delictum,cap.talia,8.quæſt.3.cap.ad aures, & ca.quibuſdam,extr. de pœn. Vnde dicitur in cap.ita nos,ciuitatem perdere priuilegium propter delictum ciuium. 5. Cùm enorme damnum inducit alteri, cap.dilecti, extr.de dec.& cap.quid per nouale, extr.de verb.ſignifi. 6.Si princeps,qui illud conceſſit,ſcienter iudicat contra illud,cap.ſuborta,extr.de re iudic. 7.Si priuilegiatus,verbo,vel facto tacitè,vel expreſsè ei renuntiat,cap.licet,extr.de reg.iur.cap.nuper,extr.de decimis. 8. Perditur per ſecundum priuilegium expreſſam de primo faciens mentionem,cap.1.extr.de reſcript.cap.veniens,extra.de præſcript.ita tamen vt generalitatis, & ſpecialitatis habeatur ratio: quia ſpeciale non tollit generale priuilegium eius,niſi quo ad hoc, quod ſpeciale comprehendit;generi enim per ſpeciẽ derogatur,ca.generi, de reg.iur.in 6.& l.vxores, §.fœliciſſimos, ff.de leg.3. 9.Per reuocationẽ concedentis,cap.ſuggeſtum,extr.de deci.niſi tamen priuilegiatus præſcriptione,vel alia legitima cauſa iuuetur,cap.paſtoralis,extr.de don.cap.intellecta,extra. de iureiur.& c.Abbate,extr.de re iudic. 10.Si quis cõtemptui aliorum priuilegia habeat,nec ea ſeruet,cap.dilecti, extr.eod. Poteſt tamen contra priuilegia etiam Eccleſiæ, præſcriptio per aliam Eccleſiam induci, quæ continuationem temporis 40.annorum compleuit, cap.accedentibus,extra.eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Cùm Eccleſia legum ſecularium,quæ æquitatis, & iuſtitiæ veſtigia imitantur,ſeruitium non aſpernetur:quia tamen in Francia, & nonnullis prouinciis Romanorum Imperatorum legibus non vtuntur, & occurrunt rarò Eccleſiaſticæ cauſæ tales,quæ non poſſint ſtatutis canonicis expediri, vt plenius ſacræ paginæ inſiſtatur, ſub excommunicationis pœna interdicitur,ne Pariſiis, vel ciuitatibus,ſeu aliis locis vicinis quiſquam docere, vel audire ius ciuile præſumat, cap.ſuper, extra.eodem.

Innouatio priuilegij ius nouum non inducit, ſed vetus conſeruat, capit.quia intentionis, extra.eod. & cap. ex parte eodem.

Quæ

Qualem te inuenio, talem te iudico, cap. ex parte, extra. eodem.

Pallium eſt plenitudinis Pontificialis officij inſigne, capit. antiqua, extra. eodem.

Exemptus ratione rei, vel certi loci, non cenſetur exemptus reſpectu alterius rei, vel loci, cap. cùm capella, extra. eodem.

Contra priuilegia Eccleſiæ minori ſpacio quadraginta annorum non præſcribitur, cap. accedentibus, extr. eod.

Priuilegium vni conceſſum non poteſt propter rationis paritatem, ad alium extendi, cap. ſanè, extra. eod.

Suis priuilegiis priuandus eſt, qui alienis derogat, cap. dilecti, extra. eodem.

Liberum eſt vnicuique ſuo iuri renuntiare, l. ſi de terra, extra. eodem.

DE PVRGATIONE CANONICA.

TITVLVS XXXIIII.

Continuatio.

CErtitudine probationis, vel accuſatore deficiente, infamatus de aliquo crimine apud bonos, & graues, purgatione canonica innocentiam ſuam probare tenetur, cap. ſi quis preſbyter, èxtra. eodem.

Quid Purgatio?

Purgatio eſt innocentiæ ſuper obiecto crimine certis à iure inuentis mediis facta oſtenſio.

Quotuplex Purgatio?

Canonica, & vulgaris. Canonica eſt, quæ ad probationem innocentiæ faciendam Canonibus approbatur. Vulgaris autem, quæ non approbatur, de qua infra, prox. tit.

Quæ cauſa Efficiens?

Præceptum, & iuſſus iudicis: qualitercúnque enim de crimine contra aliquem actum fuerit, ſi non ſit conuictus & confeſſus, & nihilominùs mala fama duret, monebit eum iudex ſeorſim, poſteà coram teſtibus, vt ſe corrigat, quòd ſi necdum hoc fecerit, præcipiet ipſi iudex ſuper crimine, de quo infamatur, purgationem: quæ non in voluntate ſuſpecti, ſed in arbitrio iudicis conſiſtit, vt notat Gratian. in cap. auditu, §. ecce, 2. quæſt. 4. cap. preſbyter, 2. quæſt. 4. & cap. ſi quis preſbyter, extr. eod. & donec ipſam fecerit, ab officio canonicè ſuſpenſus manebit, d. cap. preſbyter, eodem.

Quæ Materia?

Quoduis crimen, vel vitium occultum, de quo quis infamatur; quia non tantùm adulterij, ſimoniæ, furti, periurij, aliorúmque criminum ſuſpicionem, infamatus purgare debet, cap. nobilis, cap. conſuluiſti, 2. quæſt. 4. cap. de hac autem, extra. de ſimonia; ſed etiam ſuſpicionem impotentiæ, & defectus natalium. Vnde infamatus ſuper defectu natalium priuſquàm ſe purget, ad Ordines promoueri non poteſt, cap. accedens, extra. eod. debétque crimen, vel vitium eſſe occultum. Nam ſi probabile, & manifeſtum fuerit, purgatio non indicitur. Quia nec in re notoria veriſimili ſuſpicioni, quæ purgationem inducit, locus datur, cap. ſi quis de gradu, & cap. cùm dilectis, extra. eodem.

Quæ Forma?

Vt ſuſpectus de crimine occulto, ſuſpicionem criminis, præſtiti iuriſiurandi religione, purget, adhibitis compurgatoribus, qui ſuſpectum verum iuraſſe, pariter iuramento affirment, cap. quoties, cap. inter, extr. eod. cap. preſbyter, 2. quæſt. 4. Exempli gratia, vt ſi Epiſcopus commiſſæ ſimoniæ reus dicatur, ipſe iurabit, quod pro tali Eccleſia, vel pro tali re ſpirituali danda; ſeu concedenda, nec ipſe per ſe, nec per ſubmiſſam perſonam, nec alius pro eo, ſe ſciente, mandante, conſilium dante, vel authoritatem præſtante, pretium receperit, d. cap. quoties, extr. eod. cap. ſi quis viduam, diſt. 50. & cap. auditum, 2. quæſt. 5. Si verò ſuper aliis criminibus fuerit ſuſpectus, iurabit quòd ſit immunis ab illis, vel ſub expreſſa in ſpecie, forma, quò ad ſimoniam, venditionem iuſtitiæ, & incontinentiam non commiſerit, poſtquàm ad Epiſcopalem dignitatem fuerit aſſumptus, cap. accepimus, extr. eod. Compurgatores autem corporaliter iurabunt, tactis ſanctis Euangeliis,

quòd

quòd ex ſua conſcientia iudicent ipſum ab illo crimine immunem eſſe;bonum igitur,& verum iuramentum ipſum præſtitiſſe credant, d.c.quoties, extr.eod.& cap. preſbyter, 2.q.4. Poteſt autem iudex,vt ſuo arbitrio compurgatores aſſignentur,curare;modò illius honeſtatis,& opinionis ſint,quòd veriſimile ſit, eos nullo amore, vel odio, ſeu obtentu pecuniæ, peierare.Vt autem idonei appareant, neceſſe eſt, inquit Alexander III.vt eius,quem purgare debent, vitam, & conuerſationem agnoſcant,cap.cùm P. Manconella,extra.eod.& d.cap. preſbyter,cap.ſi à plebe,2.q.4.& cap.cùm dilectus,extr.eod.

Quis Finis, & Effectus?

Quòd purgatione legitimè facta ab illo crimine, cuius accuſabatur:vel etiam à ſuſpicione eius, efficiatur immunis,ita vt nec poſteà huius delicti cauſa contra ipſum accuſatio admittatur,exceptis tribus caſibus. 1.Niſi quis ſuam,ſuorúmque iniuriam proſequatur.2.Vel niſi doceat cumpriore accuſatore colluſionem interueniſſe. 3. Vel niſi ad probandum ſe offerat: quòd ſuſpectus peierando ſe purgauerit;cõtra illud enim iuramentum,cùm iudiciale ſit, probatio in cõtrarium admittitur,Dd.in l.admonendi, ff.de iureiur.& Specul.tit.de abolit. & purg.in fin. Quòd ſi autem ſuſpectus in indicta purgatione defecerit, perinde puniendus eſt, atque ſi de crimine, de quo diffamatus fuit, legitimè conuictus, & confeſſus fuiſſet, cap.cùm P.Manconella, & cap.inter,in fin.extr.eod.Notat tamen Menoch.lib. 2.Cen.3.caſu 274.num.5.de arb.iud.Clericum deficientem in purgatione canonica, & ob id traditum curiæ ſeculari puniendum, non puniri pœna ordinaria, ſed ſola iudicis arbitraria, arbitriúmque putat, quando quis in purgatione deficere dicitur, iuxta Simanc.tit.54.num.13.

DE PVRGATIONE VVLGARI.

TITVLVS XXXV.

Continuatio.

ALtera ſpecies purgationis eſt vulgaris, quæ cùm ex ſuperſtitioſa hominum inuidorum inuentione profecta ſit, Canonibus non immeritò improbatur, cap.Mennam, §. purgationem, 2. quæſt.4.

Quid eſt Purgatio vulgaris?

Vulgaris purgatio dicitur, quam vulgus contra ſanctorum Patrum traditiones,& ſancita, ſuperſtitioſè, & ex inuidia induxit,cap.conſuluiſti, 2.quæſt.4.

Quæ cauſa Efficiens?

Ipſe Satan,ſuperſtitio,inuidia vulgi,d.cap.Mennam,§.purgationem,in verb.*fabricante inuidia,* 2.quæſt.4.dict.cap.conſuluiſti, in verb.*ſuperſtitioſa adinuentione.*

Quæ Materia?

Crimen non manifeſtum,ſed occultum. Cuius cognitio & punitio ſoli Deo , qui omnium corda nouit,relinquenda eſt, d.cap.conſuluiſti, §.occulta,2.quæſt.4.cap.1.& c.2.extr.eod.

Quæ Forma?

Eſt aquæ frigidæ,candentis ferri,vel ſingularis certaminis, vel alterius rei ex ſuperſtitioſa inuentione vulgi inſtitutæ iudicium , ad probandam ſuſpecti innocentiam , vel extorquendam criminis occulti confeſſionem adhibitum,cap.conſuluiſti,cap.Mennam, 2.q.4.cap.1.cap.2.& cap.3.extr.eod.

Quis Finis , & Effectus?

Vt poſtquàm ſubiit ſuſpectus iudicium ferri candentis,vel aquæ frigidæ , alteriúſve rei, ſi non ſequatur læſio, quaſi demonſtrata innocentia,impunè euadat : ſin minùs pœnis ciuilibus ſubdatur, dict.cap.fin.extra.eodem.

Quæ cauſa Prohibitionis?

Hæc purgatio vulgaris prohibetur.1.Quia ſanctorum Patrum ſancitis aduerſatur, cap.conſuluiſti, 2.quæſt.4. 2.Quia ſuperſtitioſa,inuidioſa & nociua eſt,cap.ſignificantibus, extr. eod. & cap.ſatis peruerſum , 65. diſt. Denique : quia hoc genere ſuperſtitionis Deus tentari videtur,cap.monomachiam, 2. quæſt. 4. quod omnibus modis cauendum eſt , cap.ſi nulla vrget,23.quæſt.8.& cap.quæritur, 22.quæſt.2.

DE INIVRIIS, ET DAMNO DATO.

TITVLVS XXXVI.

Continuatio.

IS , qui canonica purgatione innocentiam ſuam oſtendit, contra accuſatorem , qui falſo obiecto eum diffamare tentauit, iniuriarum experiri poteſt.

Quot

Quot modis accipitur iniuria?

Duobus modis: generaliter, & ſpecialiter. Vnde generaliter accipiendo iniuriam, iniuria ex eo dicta eſt, quòd non iure fiat. Omne enim, quod non iure fit, iniuria fieri dicitur: quandóque etiam ſignificat damnum culpa datum, vt in lege Aquilia; & interdum iniquitate; ſpecialiter autem iniuria, dicitur contumelia: contumelia dicta à contemnendo, l.1.ff. eod. in princip.

Quid iniuria ſpecialiter accepta?

Iniuria eſt, delictum, quod committitur, cùm liberi hominis corpus, dignitas, vel fama læditur.

Quæ cauſa Efficiens?

Affectus, & voluntas iniuriandi. Nam ſi noluerit iniuriam facere quis, non tenetur: voluntas enim, & propoſitum delinquentis, ſicuti maleficia diſtinguunt, ita ea quoque inducunt, l. quæ iniuria, ff. de furt. & Bart. conſil. 104. viſis, l.1. ff. ſi quad. pau. fecíſ. dicatur: & iniuria ex affectu facientis conſiſtere dicitur, cap. illud relatum, 16. quæſt. 1.

Quæ Materia?

Corpus, dignitas, & infamia. Labeo enim ait, omnem iniuriam aut in corpus inferri, aut ad dignitatē, aut ad infamiam pertinere. In corpus fit, cùm quis pulſatur. Ad dignitatem, cùm comes matronæ abducitur. Ad infamiam, cùm pudicitia attentatur, l.1. §. omnémque, ff. eodem.

Quæ Forma?

Vt is, qui iniuriam facere poteſt, affectu iniuriandi, & dolo malo inferat iniuriam re, vel verbis, corpori, dignitati, vel exiſtimationi eius, qui pati iniuriam poteſt. Nam ad iniuriam committendam, requiritur primò, animus iniurandi, vt ſcilicet contumeliæ faciendæ gratia quid fiat. Vnde animantia bruta contumeliam inferre non poſſunt: quia affectu iniuriæ faciendæ carent, dict. l.1. ff. ſi quadrupes paup. Secundò, vt iniuria fiat re, vel verbis: Vnde realis, & verbalis dicitur. Re: vt ſi manus inferantur, familia corrumpatur, impediatur quid fieri, quod iure naturali conceditur, &c. Verbis: quando fit conuitium: quod variis modis fieri poteſt, vt notant Dd. in l. ſi non conuitij, C. eod. Tertiò, vel famoſus libellus ſcribatur, de quo per tot. 5. q. 1. Quartò requiritur, vt perſona iniurians, & contumelia affecta talis ſit, quæ iniuriam

inferre & pati poſſit. Qui autem illi ſunt, ex Pandectis perſpicuè intelligi poteſt.

Quis Finis?

Vt alicuius corpus, dignitas, vel fama, illata contumelia, lædatur, l.1.ff.eodem.

Qui Effectus?

Primus: Actio iniuriarum, prætoria, annalis, quæ tamen in tribus caſibus, ex lege Cornelia ciuilis eſt, & vltra anni ſpacium durat: ſcilicet, ſi quis pulſatus, verberatus, domúſque eius vi introita ſit, l.lex Cornelia, ff. eodem. De quáuis autem iniuria, ſiue leui, ſiue atroci, poteſt is, qui eam paſſus eſt, vel ciuiliter, vel criminaliter agere; vtroque tamen modo ad vindictam. Ciuiliter quidem, quando actor ſibi adiudicari pœnam petit, datúrque in tantùm actio, in quantùm iniuriam paſſus eam ad animum reuocauerit: licèt iudex perpenſis circumſtantiis (ex facto enim, loco, & perſona, atrocior redditur iniuria) ſuo arbitrio iniuriæ æſtimationem moderari poſſit, l.cōſtitutionibus, eod. Criminaliter agitur, cùm iniurians puniri petitur in corpore, vel agitur ad pœnam pecuniariam fiſco applicandum; quo caſu iudex quoque ex facti qualitate, & dignitate affecti iniuria, pœnam ex arbitrio ſtatuere poteſt. Et notandum hîc, quòd per electionem alterutrius actionis, altera conſumatur; vtraque enim ad vindictam, & pœnam tendit: cùm aliàs ſecùs ſit, ſi vna ad rem familiarem adipiſcendam, altera ad vindictam competat, §.liberum, Inſtit. de leg. Aquilia. Alter effectus eſt actio iniuriarum reclamatoria, ciuilis, qua iniuriatus ad reuocationem iniurioſorum verborum, ſi conuitiis fuerit laceſſitus, agit. Quæ ab Imperatore etiam Carolo V. hodiè in noua Imperialis Cameræ Ordinatione comprobata eſt, in Ord. fol. 112. & iure communi fundata, Dd. in cap.1.extr. de libel. oblat. per text. ibi verb. *reclamatoria*. Vltimus effectus eſt, ipſa infamia, ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter iniuriarum actum fuerit. Quam tamen reus euitabit, ſi per procuratorem in iudicio litigauerit, vel antequàm lis conteſtata fuerit, pœnam, ratione iniuriæ illatæ, debitam præſtiterit. Cæpoll. caut. 12. in tractat. cautelarum, & Bart. in l.infamem, ff. de pub. iudic.

Quæ Affinia?

Damnum, pauperies, furta, rapinæ, & alia delicta, quæ omnia circa res dicuntur iniuriæ.

Quid Damnum?

Damnum hîc dicitur iniuria, qua quis ſeruum, vel quadrupedem alterius occidit, vulnerauit, vel alioqui res eius confregit, rupit, vel læſit, §. capite tertio, Inſt. de leg. Aquil.

Quæ cauſa Efficiens?

Iniuria, dolus, vel lata culpa damnum inferentis, §. 2. Inſtit. de leg. Aquilia, & l. ſedet, §. iniuriam, ff. eod. tit.

Quæ Materia?

Seruus, & quadrupes, vel quæuis alia res, cui læſio infertur, l. 2. ff. ad leg. Aquil. c. 1. 2. 3. & 4. extr. eod.

Quæ Forma?

Ipſa læſio, dolo, culpa, vel iniuria ſeruis, pecudibus, vel rebus alienis facta. Tria enim ſunt Aquiliæ legis capita: quorum primo, de occiſo alieno homine, quadrupedéve: tertio de vulnerato, damnoque iniuria rebus alienis dato, ſcilicet rumpendo, frangendo, vel vrendo, cauetur. Secundùm legis caput, nec antiquis in vſu fuit, Paul. lib. 1. tit. 15. Iniuria autem hîc, non pro contumelia: vt in actione iniuriarum: ſed generaliter pro eo, quod contra ius, & per culpam factum eſt, accipitur. Quotieſcunque igitur damnum iniuria inferetur, Aquiliæ locus erit. Quare magiſtratus, qui non ex lege, neque iure aliquem damno afficiunt, hac lege tenentur: necnon vniuerſitates, & qui horum iuſſis illicitis parent. Culpa verò non tantùm lata, verùm etiam leuis, & leuiſſima, vt imperitiam, & negligentiam contineat, intelligitur: vnde Gregorius IX. Si culpa tua datum eſt damnum, vel iniuria irrogata, ſeu aliis irrogantibus opem fortè tuliſti, aut hæc imperitia tua, ſiue negligentia euenerunt, iure ſuper his ſatisfacere oportet, nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe contingere, vel iacturam, cap. ſi culpa tua, extr. eod.

Quis Effectus?

Actio legis Aquiliæ ciuilis in perſonam, quæ datur domino aduerſus eum, qui damnum iniuria dedit, vel ſaltem cauſam damni præſtitit, vt quanti plurimi res, vel anno proximo, vel triginta diebus proximis fuerit, tanti damnetur, l. ait lex, & ll. ſequentibus, ff. ad legem Aquiliam.

Quid Pauperies?

Pauperies eſt damnum ſine iniuria facientis datum. Nec

enim, vt ait Vlpian.animal dici poteſt iniuriam feciſſe, quod ſenſu caret,l.1.ff.ſi quadrup.pau.

Huius forma eſt.Noxia,commota feritate,contra naturam eius generis communem à quadrupede commiſſa. Nam ſi fera ſit, quæ feritatem habet congenitam,& euadendo noxiam dederit,dominus non tenetur ex damno dato. Nec conueniri poteſt hac actione in factum de pauperie, cùm euadendo quaſi immenſam, & infinitam à natura liberè vagandi facultatem fera conſequatur, & dominio cuſtodientis, & tenentis eximatur, dict.l.1.§. & generaliter. Effectus autem eſt actio in factum de pauperie, ad conſequendam quadrupedem,quæ pauperiem dedit, vel eius æſtimationem. Quæ actio ex lege duodecim Tabularum deſcendit: quæ voluit, aut dari quod nocuit, id eſt, animal, quod noxiam commiſit: aut æſtimationem noxiæ offerre: quod in arbitrio ipſius domini eſt, vt ſcilicet poſſit quadrupedem noxæ dedere, vel æſtimationem eius præſtare,l.1.ff.ſi quad. Niſi dominus in iudicio interrogatus quadrupedem ſuam non eſſe mentitus fuerit, dict.l.1.§. interdum: noxia autem eſt ipſum delictum, dict.l.1. Datur etiam hæredi,cæteriſque ſucceſſoribus, item aduerſus ſucceſſores, cæteroſque hæredes, non iure ſucceſſionis, ſed eo iure, quo domini ſunt, d.l.1.§.fin. Eſt tamen hæc actio etiam vtilis, ſi non quadrupes, ſed aliud animal pauperiem fecerit, l. hæc actio,ff.eod.

Quæ Pugnantia?

Ius naturæ: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris,* vt in 5.& 8. decalogi præcepto. Defenſio cum moderamine inculpatæ tutelæ,l.1.C.vnde vi,& ibi Bart. Et modi,quibus iniuria abolétur: Vt diſſimulatio: quando iniuriatus nullum de ſe indicium iniuriæ ad animum reuocandæ oſtendit:ſed eam negligit,vel prorſus vult eſſe ſopitam,l.non ſolùm,ff.eod.Dein pactum,tranſactio,vel iuſiurandum ſuper illata iniuria,interpoſitum,lapſus continui anni,l.ſi non conuitij,C.eod.Niſi ciuili, ex lege Cornelia agatur,l.lex Cornelia,ff.eod. Satisfactio: ea enim facta ampliùs non agitur ad vindictam, ſed tantùm ad damna. Denique mors iniuriati, lite nondum conteſtata: & iniuriantis,etiam poſt litis conteſtationem,l.ſi eum,§.qui iniuriarum,ff.ſi quis caut.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Iniuria ſemel remiſſa, iterùm reuocari non debet, cap. ſi illis, 33. quæſt. 4.

Peccata, quæ in Deum, vel proximum committuntur, legitimis pœnis vindicanda ſunt: ea autem, quibus in Principem delinquitur, patienter vel toleranda, vel diſſimulanda ſunt, c. inter querelas, 23. q. 4.

Non mediocriter Deum offendit, qui debita cœleſtis regis ſua præſumptione reſoluit, c. ſi is, 23. q. 4.

Occulto Dei iudicio mali obdurantur flagellis, boni emendantur, c. Nabuchonoſor, 23. q. 4.

Leuiùs occulta, ſæuerius autem punienda ſunt ab Eccleſia delicta manifeſta, c. quiſque, 23. q. 4.

Infidelium colloquia, & connubia non ſunt vitanda, cap. infideles, 23. q. 4.

Quando multitudo eſt in ſcelere, nec ſalua pace Eccleſiæ, mali puniri poſſunt, tolerandi ſunt potiùs, quàm violata pace Eccleſiæ puniendi, c. infideles, 23. q. 4.

Non tantùm iniuriam faciens punitur, verùm etiam, qui adminicula iniuriæ quoquo modo ſuggeſſerit, c. ſi quis, §. non ſolùm. diſt. 1. de pœn.

Si quis pulſatus quidem non eſt, verùm manus aduerſus eum leuatæ ſunt, & ſæpè territus, quaſi vapulaturus, non tamen percuſſus iniuriarum actione tenetur, c. ſi quis, diſt. in. 1. de pœni.

Non eſt inferenda, ſed depellenda iniuria, ſecundùm virtutis legem: qui enim non repellit à ſocio iniuriam, ſi poteſt, tam in vitio eſt, quàm ille, qui facit, cap. non inferenda, 23. quæſt. 3.

Qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe videtur, c. ſi culpa, extr. eod.

Ignorantia in damno culpa dato, non excuſat. dict. cap. ſi culpa, extr. eod.

Si quis domum, vel aream cuiuſquam incenderit voluntariè, ſublata & incenſa omnia reſtituat, & tres annos pœniteat, c. ſi quis, extr. eod.

Si rixati fuerint homines, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit: ſi iacuerit in lecto, qui percuſſerit, operas eius, & impenſas reſtituat, c. 1. extr. eod.

Qui in alterius famam publicè ſcripturam, aut verba contumelioſa confinxerit, & repertus ſcripturam non probauerit, flagelletur: & qui eam prior inuenerit, rumpat, ſi non vult authoris facti cauſam incurrere, cap. qui in alterius, 5. quæſt. 1.

DE POENIS.

TITVLVS XXXVII.

Continuatio.

SI reus crimen confeſſus, vel teſtibus, aliiſque iuris remediis conuictus fuerit, legitimis pœnis ſubiicitur. Nam Reipublicæ intereſt: ne delicta remaneant impunita: ſi verò de commiſſo crimine manifeſtè non conſtet, ſuſpectus coercendus non erit, cùm nulla pœna in crimen, cuius ſuſpicio tantùm extat, legibus conſtituta ſit. Satiùs enim eſt, impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare, l. abſentem, ff. de pœnis, c. vt famæ, extr. de ſententia excom. c. non afferamus, 24. q. 1.

Quid eſt pœna?

Pœna eſt generalis coercitio omnium delictorum, quæ per fraudem committuntur, legibus conſtituta, & approbata, l. aliud fraus, §. ſi qua eſt, ff. de verb. ſign.

Quot ſunt ſpecies pœnarum?

Secundùm Hoſtienſem ſunt tres: perſonales, reales, & mix

mixtæ.Perſonales,iure Pontificio,ſunt excommunicatio, ſuſpenſio, depoſitio, intruſio, incarceratio, verberatio, characteris impreſſio,ſeruitus, priuilegij clericalis priuatio, curiæ ſeculari traditio, relegatio. De excommunicatione, ſuſpenſione, & depoſitione legitur in cap.ſorte,23.quæſt.4.cap.cùm non ab homine,extr.de iur.Et ferè per tot.11.quæſt.3.De intruſione,cap.edictum,& cap.ſi quis clericus,diſt.8.cap.de lapſis,16.quæſt.6.cap.ſi qua monacharum,27.q.1.c.tuæ,ext.eod. De incarceratione, cap.graui, extr.depoſiti,c.à nobis,extr. de Apoſtaſ.cap.nouimus, extr.de verb.ſignif. De verberatione, c.illi,qui, 5.q.5.cap.circumcelliones, 24.q.5. De characteris impreſſione,c.ad audientiam,extr.de crim.fal.cap.ita quorundam,extr.de Iudæ.cap.cùm multæ,15.q.fin. De traditione facienda ſeculari curiæ,cap.ad falſariorum,extr.de crim.fal.cap. ad abolendum, extr.de hære. De priuatione priuilegij clericalis, c.contingit, extr.de ſent.excom. & c.fin.extr.de vita, & honeſt.cler. De relegatione, cap.cùm non ab homine,extr.de iud.& c.2.extr.de lib.

Reales pœnæ ſunt, in poſſeſſionem rei petitæ, vel aliàs pro modo debiti declarati miſſio: de qua pœna in cap. quoniam, extr.vt lite non conteſt. Beneficij priuatio, per tot.tit. de cohab.cleric.& tit.de cler. coniug. Beneficij ſuſpenſio, & ſubtractio,de quo in cap.cum adhuc,extr.de cler.non reſiden. cap.paſtoralis, extr.de apoſta. c.communicamus, extr.de hæret.Rerum omnium confiſcatio.cap.ita quorundam,& cap.ad liberandam, extr. de Iudæ.Pecuniari pœnæ inuinctio, cap. in Archiepiſcopatu,extr.de rap. cap.2.extr.de maled. & c.poſtuſti,extr.de Iudæ.

Mixtæ ſunt,quæ partim reales,partim perſonales videntur; vt ſunt inſcriptio, proſcriptio,exilium & relegatio, cap.accedens, diſtinct.50.cap.biduum, 2.quæſtio.6.& cap.placet, 16. quæſt. 1. Nam & ad iudicem Eccleſiaſticum pertinet ex cauſa in exilium mittere. In exulibus autem certos pœnarum gradus Diuus Adrianus edicto conſtituit: vt ſcilicet, qui ad tempus relegatus eſt, ſi redeat,in inſulam relegetur. Qui relegatus in inſulam,exceſſerit,in inſulam deportetur. Qui deportatus euaſerit,capite puniatur, l.capitalium, §.in exulibus, eod. Et iure ciuili: pœnæ vel ſunt capitales, vel non capitales.Capitales ſunt,quæ caput,vitamque adimunt.Non capitales,quæ non adimunt.Quæ autem illæ ſint:vide l.capitalium, & l.fin.ff.eod.

Quæ

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt ipſa lex, vel canon, qui legis nomine quoque comprehenditur. Nam, vt Iſidorus de officio legis dicit: Omnis lex aut permittit aliquid; vt vir fortis petat præmium: aut vetat: vt ſacrarum virginum nuptias, nulli petere liceat: aut punit; vt qui cædem facit, capite plectatur, c.omnis autem, diſtin.2. Habent autem poteſtatem animaduertendi illi ſolùm, ad quos ius gladij, & merum imperium ſpectat, l.1.& l.2.ff.eod. Et magiſtratus, cui adminiſtrandæ iuſtitiæ onus incumbit, ſolùm pœnam lege conſtitutam exequitur. Nam legis executio, nihil aliud; quàm adminiſtratio iuſtitiæ, eſt, l.ſeruos.C. ad l.Iul.de vi pûb.

Quæ Materia, & Subiectum?

Sunt homines, qui deliquerunt: non autem alij pro illis, qui non deliquerunt: intantùm, vt nec filius pro patre, vel maritus pro vxore, &ècontrà puniatur. Nam vt dicitur, pœna ſuos debet tenere authores, & vnuſquiſque ex ſuo admiſſo ſorti ſubiicitur, nec alius alieni criminis ſucceſſor conſtituitur, cap.crimen, 1.quæſt.4.cap.vndecunque, diſtin.56.cap. quæſiuit, extr.de his, quæ fiunt à maio.parte. Cap. Prægnantis autem mulieris damnatæ pœnam, quò ad pariat, differri, ita vt nec quæſtio de ea, donec vterum gerit, habeatur, conſtitutum eſt, l. prægnantis, ff.eod. Quia partus non pœnæ, ſed reipublicæ naſcitur, l.1.§. ſic, ff. de vent.in poſ.mit. Puniuntur igitur homines, aut propter facta, vt furta, cædeſque: aut dicta, vt conuitia, & inſidas aduocationes: aut propter ſcripta, vt falſas chartas, & famoſos libellos: aut propter conſilia, vt coniurationes. Quæ quatuor genera ſeptem modis ſunt conſideranda: ſcilicet, cauſa, perſona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu, c. aut facta, diſt.1.de pœn.

Quæ Forma imponendæ pœnæ?

Forma excommunicationis imponendæ habetur in cap. debent, 11.q.3. Forma traditionis in c.nouimus, extr.de verb. ſignif. aliarumque pœnarum canonicarum imponendarum modi habentur textibus ſup. notatis. Et ſanè varietas criminum, varietatem inducit pœnarum, diſt.1.de pœn.& c.non afferamus, 24.q.1. Igitur reſpiciendum iudicanti (vt ait Martianus) ne quid aut duriùs, aut remiſſiùs, quàm cauſa depoſcit, conſtituat. Nec enim aut ſæueritatis, aut clementiæ gratia affectanda, ſed perpenſo iudicio, pro vt quæque res poſtulat, ſtatuendum eſt. Planè in leuioribus cauſis procliuiores ad lenita

nitatem iudices eſſe fas eſt;in grauioribus pœnis ſæueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis ſubſequi debent, l.perſpiciendum, ff.cod. & c.pœnæ, diſtinct.1. de pœn. Conſiderare etiam debet iudex in modo infligendæ pœnæ committentis intentionem, & affectum: quia affectus diſcernit maleficia, & aliter is,qui propoſito, quàm qui caſu delinquit, puniendus. Nam delinquitur tripliciter: aut propoſito:aut impetu: aut caſu. Propoſito delinquunt latrones, qui factionem habent.Impetu,cùm per ebrietatem ad manus, aut ad ferrum venitur. Caſu verò,cùm in venando telum in feram miſſum, hominem interficit, dict. l. perſpiciendum, ff. eod. Modus autem iuſtus obſeruabitur, ſi circa facta, dicta, ſcripta,aut conſilia,quibus delicta committuntur, ſeptem circumſtantiæ, quarum meminit in l. aut facta, ff. eod. Claudius Saturninus: ſcilicet cauſa, perſona, locus, tempus, qualitas, quantitas, & euentus in infligenda pœna rectè perpendantur, cap. aut facta, diſtinct. 1. de pœnitent. Primò enim conſiderandum eſt, ob quam cauſam quid factum ſit, vt in verberibus patet, quæ à magiſtro, vel parente illata impunita ſunt: quoniam emendationis animo, non iniuriæ gratia, videntur adhiberi. Pœna autem infligitur; cùm quis ab extraneo per iram pulſatur: Perſona dupliciter ſpectatur, eius, qui fecit, & eius, qui paſſus eſt: aliter enim puniuntur ex eiſdem facinoribus ſerui, quàm liberi: & aliter qui in dominum,parentémve aliquid auſus eſt, quàm qui in extraneum: & in magiſtratum, quàm in priuatum,l. in ſeruorum, ff.eod. Et in huiuſmodi conſideratione ætatis quoque ratio habetur. Locus facit,vt idem vel furtum,vel ſacrilegium ſit capite puniendum, vel minori ſupplicio. Tempus diſcernit emanſorem à furtiuo, & effractorem,vel furem diurnum à nocturno. Qualitate, factum vel atrocius, vel leuius eſt,vt furta manifeſta à non manifeſtis diſcerni ſolent, rixæ à graſſaturis, expilationes à furtis, petulantia à violentia. Quantitas diſcernit furem ab abigeo. Nam qui ſuum vnum ſurripuerit, vt fur coërcebitur: qui gregem, vt abigeus. Euentus ſpectatur, vt à dementiſſimo ſcilicet: qui animum nocendi non habet,facta:quanquam lex non minus eum, qui occidẽdi hominis cauſa, cũ telo fuerit deprehenſus,quàm eum, qui occiderit, puniat. Et ideò apud Græcos exilio voluntario fortuiti caſus luebantur,l.is,qui telo,C.ad l.Corn.de ſica.Euenit etiam vt eadem ſcelera, in quibuſdam prouinciis grauiùs plectantur, vt in Africa meſſium inciſores, in Myſia vitium, vbi metalla

talla ſunt, adulteratores monetæ. Nonnunquam euenit, vt aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur, quoties nimirum multis perſonis graſſantibus exemplo opus ſit, c. aut facta, in fin. diſt. 1. de pœnit.

Quis Finis?

Conſeruatio reipub. & ſocietatis humanæ. Sicuti enim præmio afficiendi ſunt boni, ita pœna mali. His enim duobus, præmio ſcilicet, & pœna, omnem conſtare Rem. Solon dicere ſolebat. Cùm enim naturæ parens, & opifex omnium rerum naturalem quandam inter homines conſtituerit cognationem, impij ſanè aduerſus Deos immortales iudicandi ſunt, qui hanc ab ipſis conſtitutam conſociationem peruerſitate morum euertere conantur: ergò illi, qui perpetratione delictorum publicam hominum ſocietatem turbant, legitimis pœnis coërcendi ſunt, vt & aliis pronior delinquendi occaſio auferatur: & inde læſi habeant, quod pro remuneratione delicti ipſis ſolatio eſſe poſſit, l. ſi quis fortè, §. ſi quos, in verb. vt exemplo deterriti minùs delinquant, ff. eod. & l. capitalium, §. famoſos, ff. eod. & Plato. in Gorgia, & cap. non fruſtra, 23. quæſt. 5.

Quis Effectus?

Peremptio obligationis ratione commiſſi delicti conſtitutæ: ſicuti enim in ciuilibus ſolutione eius, quod debetur, eius debiti conſtituta obligatio tollitur: ita in criminalibus pœna, ad quam lex delinquentem obligabat, perpeſſa, ipſa obligatio ſimul cum delicto aboletur. Bald. in aut. ſed nouo, nu. 4. C. de ſer. fugitiuis, l. Diuus, ff. de iure patro.

Quæ Affinia?

Incarceratio, quæ non pœnæ loco, licèt ea delinquens puniatur: ſed cuſtodiæ cauſa habetur, iure ciuili. Quia non reis puniendis, ſed cuſtodiendis magis carceris anguſtiæ inuentæ ſunt, l. incredibile, C. eod. Tamen iure Pontificio hic quoque carcerum vſus pro delinquentium ſupplicio receptus eſt, atque hæc pœna capitalibus interdum annumeratur, c. quamuis, vbi gl. in 6. & Felin. in c. qualiter, §. ad corrigendos, extr. de accuſat. eique ſupplicio quàm ſimillima eſt, quo ſeculares vtuntur, dum quempiam in metallũ, vel ad triremes damnant, Felin. d. c. qualiter, & mulcta: quæ à pœna tamen variè differt, vt tradit Vlpia. in l. aliud, §. inter. & Paul. in l. ſi qua, ff. de verb. ſignif. 1. Pœna generale nomen, eſt omnium delictorum coërcitio: mulcta autem ſpecialis peccati coërcitio. 2. Pœna

non

non tantùm pecuniaria eſt, verùm etiam capitis, & exiſtimationis:mulcta autem tantùm pecuniaria. 3.Pœna legis eſt, & non imponitur, niſi lex, vel quodlibet aliud ius delicto ipſam imponi iubeat; vnde dicitur: Certas eſſe ſingulorum peccatorum pœnas, id eſt, lege ſtatutas, l.ſi qua, ff.de verb.ſignif. Mulcta verò non legis eſt,ſed in arbitrio iudicãtis,qualem,& quantam imponere velit,conſiſtit,d.l.ſi qua,& l.aliud, ff.de verb.ſign. 4. A pœna appellari non poteſt: ſimulátque enim victus quis eſt eius maleficij, cuius pœna ſtatuta eſt, ſtatim ea debetur: at mulcta non debetur priuſquàm aut non eſſe prouocatum,aut prouocatorem victum eſſe appareat, d.l. ſi qua. 5.Mulctam is dicere poteſt,cui adiudicatio data eſt,id eſt, ſoli maiores magiſtratus, & præſides prouinciarum, quibus mandatis Principũ id permiſſum eſt, qui poteſtatem iudicandi habet, vel cui criminis ſiue delicti executio competit,dict.l.aliud fraus, ff.de verb.ſignif.

Quæ Adiacentia?

Fraus,infamia,confiſcatio bonorum. Fraus(vt ait Vlpianus in d. l.aliud, ff. de verb. ſignifi.) aliud eſt, aliud pœna. Fraus enim ſine pœna eſſe poteſt, pœna ſine fraude eſſe non poteſt. Pœna eſt noxæ vindicta, fraus & ipſa noxa dicitur, & quaſi pœnæ quædam præparatio. Infamia notantur omnes illi, qui Chriſtianæ legis normam abiiciunt, & ſtatuta Eccleſiæ contemnunt. Qui illi ſint, vide cap.infames, 6. quæſt.1. Forma infamiæ contrahendæ habetur in cap. infames. Contrahitur enim aliquando infamia genere delicti declarati per ſententiam: veluti, cùm iudex pronuntiat: Iniuriam feciſti: hæreditatem expilaſti, &c. Aliquando genere pœnæ: ſicuti illi,qui damnantur in opus publicum,qui priſtinum quidem ſtatum obtinent: ſed damno infamiæ etiam poſt impletum tempus ſubiiciuntur.Aliquando genere pœnæ, & delicti per ſententiam declarati: veluti dum fuſtibus cæſo per præconem dicitur, συκοφαντεῖς, id eſt, calumniaris. Aliquando ipſo genere facti: vt exercentes improbum fœnus, & illicitè exercentes vſuras vſurarum: & mulier,quæ intra tempus,quo moris eſt lugere maritum, contrahit matrimonium: & qui ſciens illam duxerit,d.c.infames,§.porrò infamia, 3.quæſt.7. Confiſcatio eſt auctio omnium bonorum, vel alicuius quotæ,& ad fiſcum aſſociatio,Chaſ.rub.2.fol.340.Quæ iure Pandectarum,& Codicis,liberis non exiſtentibus permittebatur: vt ſcilicet, damnato corpore,bona fiſco applicarentur, l. fin.

C.de bon.proſcript.& l.1.ff.de bon.dam. Iure tamen nouiſſimo bona damnatorum, ſeu proſcriptorum ob delictum commiſſum (crimine læſæ maieſtatis excepto) non confiſcantur, ſed vel aſcendentibus,& deſcentibus,vel ex latere iunctis vſque ad tertium gradum, ſi ſuperſint, relinquuntur. Vxoribus quoque eorum dotem, & ante nuptias donationem accipere licet, & ſi ſine dote ſint, de ſubſtantia maritorum damnatorum partem legibus definitam, ſiue filios habeant, ſiue non, conſequi poſſunt, authent. Bona damnatorum, C. de bonis proſcriptorum. Licèt enim triplex ius nouiſſimum authenticorum ſit,quod de confiſcatione ſtatuit,ſcilicet vnum,de quo in §.1.authen.de nupt.Colla. 2. Secundum, quòd indiſtinctè publicatio bonorum fiebat. Aliud,de quo in §.oportet, in authen.de mand.princip.ſecundum quod non fiebat indiſtinctè publicatio bonorum. Aliud,quod fuit vltimum,de quo §.fin. authen.vt nulli iudic.collat.9.tamen hoc iure authenticorum iure nouiſſimo, quod etiam cum authen. bona damnatorum, C.de bonis proſcript.conuenit, omnia alia iura corriguntur. Chaſſa.rub. 2.§.1.fol. 346. Eſt autem confiſcatio meri imperij: nemo igitur eam facerè poteſt, niſi is, qui ſuprema poteſtate & iure gladij vtitur,vt ſunt Imperator, Rex,Dux,& qui ab his ius gladij exercendi poteſtatem habet, text.in l.vnica, C.ne ſine iuſſ.princ.& Bald.in l.fin.ff.de off.præſid.

Quæ Pugnantia?

Abolitio, quæ pœnam remittit, & infamiam tollit, cap.ſi quem, §.abolitio, 2.q.3.Indulgentia,reſtitutio. Vnde in d.c.ſi quem,in fin. Indulgentia, quos liberat,notat: nec infamiam criminis tollit,ſed pœnæ gratiam facit;ſi autem reſtituo te in integrum Princeps dixerit,infamia cum pœna tollitur,d.ca.ſi quem,in fin.2.q.3.Delictum abſque dolo committentis paratum:eſt enim fraus præparatio pœnæ, nec pœna abſque fraude eſſe poteſt,d.l.aliud,ff.de verbor.ſignif. Tranſactio criminum,quæ ſanguinis pœnam ingerunt,l.tranſigere, C.de tranſact. Colluſio partium litigãtium, tot. tit.extra.de colluſione deteg. Fauor iudicis, l.proſpiciendum, ff. eod. Mors accuſati Rei antequàm pœnæ ſubiiceretur, l.2.& l.3. C. ſi Reus accuſat.Mutua compenſatio,Iaſon,& Dd.in l.1.ff.de leg.Sunt autem aliæ multæ cauſæ,ob quas licèt non tollatur, tamen mitigatur pœna,quas Dd.ſuis locis tradunt.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Legum interpretatione mollienda ſunt potiùs pœnæ, quàm nimis exaſperandæ, cap. pœna, diſt. 1. de pœnit.

Cogitatio non meretur pœnam, iure ciuili, cùm ſuis terminis contenta ſit: diſcernuntur tamen à maleficiis ea, quæ de iure effectum deſiderant: in his enim non niſi animi iudicium conſideratur, cap. cogitatio, diſt. de pœnit.

Verbum, ſtatuit, *rem perfectam ſignificat, & conſummatam iniuriam, non cœptam, cap. hæc autem, diſt. 1. de pœnit.*

Bonus iudex nihil ex ſuo arbitrio, & propoſito domeſticæ voluntatis facere, ſed iuxta leges, & iura pronuntiare: ſtatutis iuris obtemperare, non indulgere propriæ voluntati, nihil præparatum, & meditatum de domo deferre, ſed ſicut audit, ita iudicare: & ſicut ſe debet natura, decernere debet, cap. iudices, 3. quæſt. 7.

Qui aliorum vitia punit, ſua priùs corrigere ſtudeat, cap. qui ſine, 3. quæſt. 7.

Victus victori in expenſis damnatur, etiam in cauſa pecuniaria, cap. calumniam, extra. eodem.

DE POENITENTIIS, ET REMISSIONIBVS.

TITVLVS XXXVIII.

Continuatio.

INter poenas refertur poenitentia, quæ in variis caſibus loco poenæ in commiſſi delicti correctionem, & purgationem iniungitur, cap. 1. ext. eod. & cap. poenitentia, diſt. 3. eod.

Quid Pœnitentia?

Poenitentia eſt quædam dolentis vindicta puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe. Poena enim propriè dicitur læſio, quæ punit, vindicans quod quiſque commiſit, cap. poenitentia eſt, diſt. 3. de poenit.

Vnde dicitur Pœnitentia?

Pœnitere eſt, quaſi pœnam tenere. Ille autem pœnam tenet,qui ſemper vindicat, quod commiſiſſe dolet; vel,vt ſemper puniat in ſe vlciſcendo, quod peccando commiſit, d.cap. pœnitentia eſt,diſt.3.eodem.

Quotuplex Pœnitentia?

Duplex:interior,& exterior. Interior eſt illa,de qua Auguſtinus ait: Omnis, qui voluntatis ſuæ arbiter conſtitutus eſt, non poteſt inchoare nouam vitam,niſi veteris eum non pœniteat. De exteriore loquitur Ambroſ.ſuper epiſtol.ad Rom. Gratia (inquit) Dei in Baptiſmate non requirit gemitum, vel planctum,non opus aliquod:ſed ſolùm contritionem cordis,& omnia gratis condonat: quæcunque enim de pœnitentia facienda dicuntur,non ad exteriorem, ſed ad interiorem, cordis videlicet contritionem, referenda ſunt: ſine qua nullus vnquam Deo reconciliari poterit,cap.quis aliquando,§.ea verò,& §.eſt enim,diſtinct.1.

Quæ cauſa Efficiens?

Primò, Spiritus ſanctus; & ſecundariò, voluntas ſincera pœnitentis. Nec enim propriis viribus humanis opus bonum adſcribendum eſt, Ioann. 16. 1.Reg.cap. 2. Ierem.31. & 2.ad Timot. 2. ibi: ne fortè Deus det illis pœnitentiam. Nec vera poenitentia dicetur niſi ex quadam cordis ſinceritate omni æmulatione, odio,inuidia, aliiſque vitiis pœnitùs repulſis proceſſerit,cap.falſas poenitentias,diſt.5.& cap.nihil prodeſt, diſt.3.eodem.

Quæ cauſa Impulſiua?

Promiſſio Euangelij. Lex enim oſtendit peccatum,terret, & occidit conſcientiam: hæc tandem quærit ſolatium: Accedit Euangelium, & promittit, & confert credentibus, & poenitentibus ſalutem, ſeu remiſſionem peccatorum ad nouam vitam,cap.ille rex,diſt.3.eodem.

Quæ Materia?

Peccatum,ad quod ſuggeſtione, delectatione, vel conſenſione,peruenitur,cap.ſicut tribus, diſt.2.de poenitent.Omnéque genus delicti, ad cuius purgationem, poenitentia iniungitur,cap.1.extra.eodem.

Quæ

Qua Forma pœnitentiæ?

Vera contritio cordis, per fidem directam in Euangelij promiſſionem: qua peccatorum remiſſio pœnitentibus conceditur, cap.pœnitentiam, diſt. 3.eod.& cap.quæ aliquando, §.eſt enim,& §.ſine contritione,diſt.1.eod.Tres autem actiones pœnitentiæ,vide in c.tres ſunt, diſt.1.eodem.

Quæ forma imponendæ pœnitentiæ?

Sicuti bonus, atque diligens medicus non vno ſolo pharmaco, vel collyrio omnibus morbis medetur: ſed pro arbitrio, facultate ſua,& pro morborum varietate, variis vtitur, vt inquit gloſſ.in cap. vlt. diſt. 29. Ita quoque Sacerdos, & vir bonus pro perſonæ qualitate, & delicti atrocitate, vel leuitate, canonicas pœnitentias indicere debet, Alexan. Alenſis in 4.part. Summæ,quæſt.8.membr.3.art.1.Sunt enim pœnitentiæ omnes arbitrariæ hodie:quemadmodũ probant permulta iuris Pontificij loca,vt in cap.de his,50.diſt.cap.ſi monachus, 90. diſt.cap.tempora. 26.quæſt.6.& ibi gloſſ.in cap. quem poenitet, cap. menſuram, de poenit.diſt.1.& cap.ſignificauit, & cap. Deus, qui,extr.de poenit.& remiſſ.& ita ſentit Abb.in cap.at ſi clerici, §. de adulteriis, num. 3. & ibi Decius num. 6.& Alcia.num. 3.de iudic.& Iulius Clarus lib.5.ſenten. iuris, §.fin.quæſt.83.in fine. Et hanc iuris ſententiam procedere tradit Menoch. de arb.iudic. lib. 2.cent.4. etiamſi ex toto poenitentiam hanc remittere vellet iudex, vel Sacerdos, vel etiamſi canones certam iam poenam indixiſſent, vel iniuncta eſſet à Pontifice; nihilominùs tamen, poſſe ex cauſa inferiorem: putà, Epiſcopum, vel alium Prælatum poenitentiam indictam immutare, vel minuere. Ita etiam Decius, §.de adulteriis,num.6.Excipiuntur tamen tres caſus. 1.Quando Epiſcopus ſine aliqua cauſa, poenitentiam iam conſuetam, & determinatam iure, immutare, vel minuere vellet, Abb.in cap.Deus,qui, extra.eod. 2. Quando poenitentia publicè peragenda foret, & Epiſcopus eam immutando priuatam facere vellet, Felin.in capit. accuſaſti, extra. de accuſat. 3. Quando iniuncta poenitentia tertio damnum afferret,cap. relatum,extra.de ſenten.excommun.

Quis Finis, & Effectus?

Purgatio, remiſſio,vel deletio peccatorum,ad quem finem inſtituitur poenitentia,d.cap.ſi quis aliquando,diſt.1.eodem.

Hîc nota, quòd peccata tripliciter purgentur. Aut enim donantur, aut delentur, aut teguntur. Donantur per gratiam Baptiſmi, cap. nullus expectet, 7. diſt. eod. Delentur effuſione ſanguinis Chriſti, ca. baptizati, diſt. 4. de conſecrat. Teguntur per charitatem, cap. charitas eſt, diſt. 2. Sunt & alij effectus, ſcilicet acceptio Spiritus ſancti, tranquillitas, bona conſcientia, vita, ſalus. Cùm enim fide Chriſtus apprehenditur in poenitentia, remittuntur peccata, & donatur iuſtificatis Spiritus ſanctus, qui poſteà eos in omni tranquillitate defendit, & ad ſalutis vitam ingrediendam viam præſtruit, cap. quomodo, diſt. 2. eod. cap. in dolo, diſtinct. 4.

Quæ Affinia?

Ieiunium, eleemoſyna, moderatio naturalium motuum, atque libidinum, cap. nihil prodeſt, diſt. 5. eod. cap. culpa, cap. productior, diſt. 3. eod. aliáque opera bona, & officia iuſtitiæ Chriſtianæ.

Quæ Adiacentia?

Confeſſio, dolor, contritio cordis, & Theologicæ virtutes, ſcilicet fides, ſpes, charitas, cap. ſi Apoſtolus, diſt. 3. d. cap. quià aliquando, diſt. 1. & per tot. tit. diſt. 2. de poenit.

Quæ Pugnantia?

Peccati delectatio, cordis elatio, delinquentium multitudo, deſperatio, ſpes per longa tempora propagandi vitam, timor, pudor, ſatisfactio propriis viribus attributa, poenitentia ſimulata, falſa, & deſtituta contritione, & bonis operibus, de quibus in cap. falſas, diſt. 5. eod. & d. cap. quia aliquando, eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Cogitationis pœnam nemo patitur, cap. cogitationis, diſtin. 1. de pœnit.

Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ſufferre. In corde enim contritio, in ore confeſſio, in opere toto humilitas. Hæc eſt frugifera pœnitentia, cap. perfecta, diſtinct. 1. eodem.

Mortificatio vitiorum magis, quàm abſtinentia ciborum pœnitenti neceſſaria eſt, cap. menſuram, diſt. 1. eod.

Omnis,

Omnis, qui ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus eſt, non poteſt inchoare nouam vitam, niſi pœniteat eum veteris vitæ, c. ſi quis aliquando, §. omnis, diſt. 1. eod.

Sine pœnitentia interiori, nullus vnquam Deo reconciliari poteſt, d. cap. aliquando, §. quæcunque, diſt. 1. eod.

Sine contritione cordis nullum peccatum dimitti poteſt, d. cap. quia aliquando, §. ſine, eod. diſt. 1.

Primam vitij cauſam non penitus extinguit, qui in illam poſteà recidit, cap. ſi quis, diſt. 2. de pœnit.

Virtute mortis dilectio comparatur. Quia nimirum mentem, quam ſemel ceperit, à delectatione mundi funditus occidit, cap. valida, diſt. 2. eodem.

Charitas eſt recta voluntas, & ab omnibus terrenis, ac præſentibus prorſus auerſa: iuncta verò Deo inſeparabiliter, & ignita igne quodam Spiritus ſancti, quo eſt, & ad quem refertur incenſa, & quæ ſequuntur in cap. charitas eſt, diſt. 2. eodem.

Humanæ gloriæ & arrogantiæ vitium per contrarium, id eſt, humanitatis exercitia euitatur. Exercitia autem humilitatis ſunt, ſi ſe vilioribus officiis ſubdat, & miniſteriis indignioribus tradat, cap. ſi quis, diſt. 2. eod.

Ficta charitas eſt, quæ deſerit in aduerſitatibus, cap. ficta, diſt. 2. eodem.

Radix omnium malorum eſt cupiditas, & radix omnium bonorum eſt charitas. Et ſimul ambæ eſſe non poſſunt: & niſi vna penitùs euulſa fuerit, alia plantari non poteſt, cap. quia ra- dix, diſtinct. 2.

Sicut tribus gradibus ad peccatum peruenitur: ſuggeſtione ſcilicet, delectatione, & conſenſione: ita ipſius peccati tres ſunt differentiæ: in corde, & in facto, & in conſuetudine, tanquàm tres peſtes. Vna quaſi in domo, id eſt cùm in corde conſentitur libidini: altera verò, quaſi iam prolata extra portam: cùm in factum procedit aſſenſio:

Tertia cùm vi conſuetudinis malæ, tanquam mole terrena, premitur animus, quaſi in ſepulchro iam putens, cap. ſicut, diſt. 2. eodem.

Tribus modis admittitur peccatum. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio perpetratur: Et grauiùs quidem infirmitate, quàm ignorantia: ſed multò grauiùs ſtudio, quàm infirmitate peccatur, cap. ſciendum, diſtinct. 2. eodem.

Pœnitentia, eſt mala præterita plangere, & plangenda iterùm non committere, cap. pœnitentia, diſtin. 3. eodem.

DE SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS.

TITVLVS XXXIX.

Continuatio.

Excommunicatio, licèt capitalis poena non habeatur: tamen non modò grauis, ſed & grauiſſima eſt iis, qui de religione non benè ſentiunt. Nam ab Eccleſia, communíque hominum ſocietate excludit, atque ſeparat: ideò vna ex cenſuris Eccleſiaſticis eſſe perhibetur, ca. ad menſuram, 11. quæſt. 3. cap. corripitur, 24. quæſt. 3. & cap. quærenti, extr. eod.

Quid eſt Excommunicatio?

Excõmunicatio (ſecundùm Panorm.) eſt nihil aliud, quàm cenſura à Canone, vel iudice Eccleſiaſtico prolata, & inflicta, priuans legitima communione Sacramentorum, & quandóque hominum.

Vnde dicta Excommunicatio?

Dicta excommunicatio, quaſi extra communionem: quia hominum communionem, & conſociationem adimit, Abb. in rub. hoc titul.

Quoru

Quotuplex Excommunicatio?

Duplex:maior ſcilicet,& minor. Minor eſt,per quam quis à ſacramentorum participatione conſcientia, vel ſententia arcetur. Hæc enim tantùm ſacramentorum vſum interdicit, ſed fidelium conſuetudinem permittit.Quòd ſi quis communicauerit, vel orauerit cum excommunicato, ſi laicus eſt, excommunicetur:ſi clericus deponatur, c.qui communicauerit, 11.q.3. Maior eſt, quæ non ſolùm à ſacramentorum, verùm etiam fidelium communione, excludit, & ab omni actu legitimo ſeparat, & diuidit. Et hæc anathema etiam dicitur, c.ad menſam,11.q.3.& c.Engeltrudam,3.quæſt.4.c.cùm non ab homine,& c.intelleximus, extr.de iud.c.penul.ext.eod. Et Abb.in rub. eod.tit.col.2.& in cap.ſi celebrat, extr.de cler.excom-miniſtrant.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſæ excommunicationis remotæ ſunt. 1. Chriſtus, qui & approbator, & inſtitutor excommunicationis eſt, teſte Matthæo,c.18. 2. Mandatum Dei: quia Chriſtus eam exercendam in Eccleſia mandauit,vt habetur Matt.18. *Si in te peccauerit frater tuus,vade & argue illum.* 3. Eccleſia;quia Eccleſia excommunicationis iuriſdictionem à Chriſto accepit exercendam:quia ſine authoritate,& conſenſu Eccleſiæ,nemo debet excommunicari.Et quanquam Chriſtus dicto loco loquatur de priuatis peccatis in priuatos, ideò tamen non ſequitur, à Chriſto non eſſe inſtitutam,vel mandatam excommunicationem, quæ publicorum criminum tantùm dicitur. Fiunt enim priuata peccata in priuatos publica, quando deferuntur ad Eccleſiam, quæ priuatim admonitos ad pœnitentiam, & nolentes audire fratres,publicè excommunicat. Habet enim Eccleſia poteſtatem excommunicandi,quam tamen aliis certis perſonis committit exercendam, vt omnia cum decore, & ordine fiant.Hinc magis propinqua excommunicationis cauſa eſt,Canon,& iudex. Vnde & alia excommunicatio dicitur canonica, vel legitima:alia iudicialis. Canonica, qua quis ab ipſo Canone, abſque iudicis miniſterio, excommunicationis vinculis obſtringitur. Et hæc latæ ſententiæ excommunicatio,& pœna criminis dicitur. Iudicialis eſt, quæ à iudice ferè ſemper propter delinquentis contumaciam, quæ vel non veniendo,vel non parendo,commiſſa eſt,infligitur, Abb.in rub. eod.tit.col.1.& c.cùm non ab homine, vbi glo.extr.de iud.Et

hæc pœna contumaciæ dicitur, Abb.in rub. & c.reprehenſibilis,ext.de appel.& c.curiæ,10.q.3.Iudicem intellige non tantùm ordinarium,verùm etiam delegatum, & quemlibet Prælatum iuriſdictionem in ſubditos habentem. Licèt enim hæc iudicialis excommunicatio magis propriè quidem iuriſdictionis Epiſcopalis ſit:vnde & mucro Epiſcopi appellatur, c. ex parte,extr.de verb.ſign.& Abb.in c.cùm contingat, extr.de for. comp.poſſunt tamen alij Prælati omnes, qui iuriſdictionem ſpiritualem, de conſuetudine, vel de iure communi habent,ſiue muneri preſbyterali, vel curæ animarum præſint, ſiue non,etiam maiorem excommunicationem imponere.Hoſtien.hoc tit.§.nedum autem:adducens in argumentum c.prælectis, diſt.25.c.ſi in plebibus, diſt.63.extr.de off.Archid.cap. reprehenſibilis,ext.de appell.cap.cùm in Eccleſiis, de maio.& obed.& c.quanto,ext.de off.ord.& hoc de maiore excõmunicatione intelligit. Minor enim non tantùm ab Epiſcopo, verùm etiam quouis inferiore Prælato, vel etiã à clerico curam animarum habente,infligitur,c.quotidiè,diſt.2.de conſecr.

Quod Subiectum?

Non Iudæus, vel Paganus, nec ſuperior : ſed Chriſtianus ſubditus inferior reſpectu iudicis, & Canonis ab eo lati. Non enim Iudæus, & Paganus excommunicantur, cùm à Chrſtiana religione ſint alieni. Nec ſuperior ab inferiore, ob defectum iuriſdictionis:niſi poteſtati inferioris ſe ſubiiciat,c. peruenit.11.q.1. Sed inferior ob delictum patratum, vel ob contumaciam. Quæ autem delicta canonica excómmunicatione puniantur,& quæ iudiciali,tradit Hoſti.in §.quis poſſit, & §.nedum, hoc tit. Non tamen pro paruis & leuibus cauſis quis communione priuatur,c.nullus,11.q.3.

Quæ Forma ferendæ ſententiæ excommunicationis?

Forma excommunicationis habetur in c.debent,11.q.3.vt ſcilicet Epiſcopum excommunicationis ſententiam ferentem duodecim ſacerdotes circumſtent,candelas ardentes manibus tenentes, quas ſub ipſum anathematis intorti finem in terram proiectas, pedibus conculcent : deinde epiſtola continens excommunicati nomen,& excommunicationis cauſam per Eccleſias parochiales mittatur. Hanc tamen formam vſitatam non eſſe tradit Abb. c.cùm contingat, ext.de for.comp. num. 31. ſed in ferenda ſententia excommunicationis generali

raliter obſeruandum eſſe ait. 1. Vt ipſam ſententiam trina monitio cum iuſtis dierum interuallis præcedat.cap.conſtitutionum, eod.in 6. 2. Vt præſentibus perſonis idoneis cum cauſæ cognitione fiat, c.ſacro, vbi glo.& c.contingit,ext.eod. 3. Vt in ſcriptis excõmunicationis cauſa nominatim adiecta promulgetur, ſchedæ exemplum, ſi petitum fuerit, excommunicato intra menſem exhibeatur,cap.1.eod.in 6. Et denique vt excommunicati nomen publicetur, cap.curæ ſit, 11. quæſt.3. Et hæc traduntur in cap. conſtitutum,eod.titul.in 6. Formam inducendæ excommunicationis, Matth. c. 18. hanc ponit:Primùm,vt admoneatur,qui deliquit,priuatim. Secundò, in præſentia vnius, aut duorum. Tertiò coram Eccleſia, quam ſi non audierit peccator, ſubiaceat ſententiæ excommunicationis.

Quis Effectus?

Maioris excommunicationis effectus eſt: quòd ab Eccleſia, communique hominum ſocietate excludat, atque ſeparet,cap.ad menſam, 11.quæſt.3. Et per eam tanquàm membrum à corpore abſciſſum excommunicatus abiiciatur, c.nihil,10.Satanæque,& angelis eius tradatur, c.omnis Chriſtianus,11.q.3. Secundò,quòd is excommunicatus, ſi in excommunicatione per annum, & vltra perſeueret, habeatur pro confeſſo, & conficto de eo delicto & cauſa, ob quæ fuit excommunicatus. Hunc enim effectum perſeuerantia in excommunicatione inducit.Eſtque lapſus anni, loco ſolius probationis, & deinde ſententiæ, quo ad illud crimen, facitque perinde, ac ſi is excommunicatus ore ſuo eſſet confeſſus, & lata eſſet à iudice ſententia.Quocirca,ſi illud crimen,ob quod lata eſt excommunicatio,ita graue eſt, vt delinquens priuari, & deponi poſſit, & debeat, à beneficiis vel ſententia declaratoria tantùm,vel diffinitiua, priuandus, & deponendus eſt: ſi verò illud delictum non eſt ita graue, vt priuationis, vel depoſitionis pœnam inferat, non erit is deponendus, & priuandus, ſed pœna arbitraria indicenda, ſi ordinaria deficiat: ita ſentit Menoch.de arb.iudi.cauſ.416.lib.2.cent.5.

Tertiò, quòd maiori excommunicatione notatus, non poſſit eligere, vel eligi, nec vllum Eccleſiaſticum beneficium acquirere, nec quid de beneficiorum ſuorum prouentibus percipere, cap.poſtulaſtis, extr.de cleric.excomm. cap. paſtoralis, extr. de appellat. Minoris autem excommunicationis eſſe

effectus eſt, excluſio à ſacramentorum participatione: quòd ex Gregorio VIII. intelligitur, qui ita ait: Si celebrat minore excommunicatione ligatus, licèt grauiter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrit: nec eligere prohibetur, vel ea, quæ ratione iuriſdictionis ſibi competunt, exercere. Si tamen ſcienter talis electus fuerit, eius electio eſt irritanda, pro eo, quòd ad ſuſceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione, à ſanctis patribus eſt priuatus. Peccat autem conferendo Eccleſiaſtica ſacramenta, ſed ab eo collata, virtutis non carent effectu. Cùm non videatur à collatione, ſed participatione ſacramentorum (quæ in ſola conſiſtit perceptione) remotus, dummodò non in contemptum Eccleſiaſticæ diſciplinæ, videlicet contra prohibitionem Superioris, communioni excommunicatorum pertinaciter ſe ingeſſerit: in quo caſu anathemate feriendus, c. ſi celebrat, extr. de clerico excom. vel depoſito, miniſtrante.

Quæ Affinia?

Affinitatem magnam habent cum excommunicatione degradatio, depoſitio, ceſſatio à diuinis officiis, irregularitas, bannum imperiale, & aliæ Eccleſiaſticæ cenſuræ, ſcilicet interdictum Eccleſiaſticum, & ſuſpenſio.

Quot ſunt Cenſuræ Eccleſiaſticæ?

Sunt tres: Excommunicatio, Eccleſiaſticum interdictum, & ſuſpenſio. Vnde, animaduerſionis, verbum, latiùs patet: quia complectitur non tantùm depoſitionem, ſed etiam alias pœnas, c. 1. de homicid. in 6.

Quod eſt Eccleſiaſticum interdictum, quæ cauſa Efficiens, Materia, Forma, & Effectus?

Eccleſiaſticum interdictum eſt, cenſura Eccleſiaſtica prohibens adminiſtrationem diuinorum, cap. quod in te, extr. de pœn. & remiſ. Cauſa efficiens eſt, Canon & iudex. Vnde interdictum dicitur, vel iudiciale, vel legitimum. Iudiciale eſt, cùm competens iudex locum, vniuerſitatem, vel certos homines à diuinis prohibet, vel interdicti ſententia arcendos pronuntiat. Et habent ius prohibendi Papa, c. tanta, ext. de exceſ. prælat. Legatus, c. nouit, extr. de off. leg. Delegatus, cap. quoniam, de off. ordina. Epiſcopus cum Capitulo, cap. 1. ext. de his, quæ fiunt à ma. par. Capituli: Vacante Eccleſia Capitulum, cap. graue, de off. ord. Legitimum interdictum dicitur, quod Canonis, vel iuris diſpoſitione, inducitur, de quo legitur c. 1. de vſur. in

6. cap.

6.c.quanquam,de cenſib.in 6.c.fin.de pœnis, in 6.& c.vbi periculum,de elect.in 6.

Materia interdicti, ſunt prouincia,regnum, diœceſis, rus, caſtrum, Eccleſia, ſacellum, & homines. Vnde interdicta vel ſunt generalia,vel ſpecialia,vel ſingularia. Generalia quidem appellantur, cùm prouincia, regnum, vel diœceſis, & eorum homines interdicuntur. Specialia verò cùm ciuitas, rus, caſtrum,vel horum homines.Singularia denique,cùm Eccleſia, vel ſacellum,vel homo nominatim interdicuntur, cap.ſi ſententiam,de ſent.excom.in 6.Forma, cum excommunicatione eadem eſt,c.reprehenſibilis, extr.de appellat. Effectus eſt,amotio à certis ſacramentis, & omnibus diuinis officiis, & ſepultura Eccleſiaſtica,c.quod in te,ext.de pœnit.

Quid Suſpenſio,cauſa Efficiens,Subiectum,Forma & Effectus?

Suſpenſio eſt inhabilitas quædam ordinum,vel officiorum executionem impediens,Antoninus in ſuo tractat.de ſuſpenſ. Cauſa efficiens eſt Canon, & iudex. Vnde ſuſpenſio dicitur, vel Canonis, vel iudicis:Hæc per iudicis ſententiam:illa ipſo iure inducitur,c.reperiuntur,1.q.1.& c.præter hoc, 32.diſtin. Subiectum eſt,perſona tantùm clericalis. Cùm enim ſuſpenſio ſit inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia Eccleſiaſtica:laicus,qui tales ordines non habet,ſuſpendi non poteſt:priuatio enim præſupponit habitum. Formam ſententiæ ferendæ ſuſpenſionis,vide in c.is,cui, eo.in 6.& in c.1.eo. tit.in 6. Effectus,quòd ſuſpēſus à ſui ordinis,& officij executione arceatur:quæ ſi exerceat,ratione huius cenſuræ non habita, contrahat irregularitatem. Alios effectus vide notatos per Abb.poſt Innoc.in c.ſicut, ext.de cohab.mulier,cap.fin.de cler.excom.c.miror,17.q.4.& c.2.extr.de tranſla.

In quibus ſententia Excommunicationis,ſuſpenſionis,& interdicti conueniunt,& diſcrepant?

Notant Dd.in c.1.de ſent.excom. interdictum, excommunicationem, & ſuſpenſionem in quibuſdam æquiparari. Primò:in cauſa efficiente conueniunt.Quia quælibet ſententia à competente iudice proferenda,ſuperioribus ſeruanda eſt,cap. cùm ab Eccleſiarum, extr.de off.iudicis ordinar. Et vel iure, vel per iudicem inducitur.Vnde & excommunicatio,& interdictum,& ſuſpenſio dicuntur iuris,& iudicis.Secundò conueniunt in forma. Quia tam ſententia excommunicationis,

quàm

quàm ſuſpenſionis, & interdicti, in ſcriptis cum expreſſione iuſtæ cauſæ, proferenda: & exemplum huiuſmodi ſcripturæ excommunicato, ad eius requiſitionem, ſuper qua publicum inſtrumentum, vel literæ teſtimoniales ſigillo authentico conſignatæ confici debent, tradendum intra vnum menſem, cap.1.eod.tit.in 6. Item quamlibet ſententiam præcedere debet monitio, cap. reprehenſibilis, extr. de appellat. Nec debet ſuperior de ipſis aliquid diſponere, partibus non reuocatis, c. Romana, §.fin.eod.tit.in 6. Tertiò conueniunt in effectu. Iſta enim tria comprehenduntur appellatione cenſuræ Eccleſiaſticæ, & arcent ab adminiſtratione diuinorum officiorum: adeò vt conſtitutus in his, immiſcendo ſe diuinis, contrahat irregularitatem, à qua non, niſi à Pontifice, abſolui poſſit, cap. eod.in 6. in fin.cap.is, cui, eod.in 6. & per Inno. & Dd.in cap. fin.extr. de exceſſ. prælat.& in cap. Abbates, de priuileg.in 6. Nec durante ſententia excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus eligere, eligi, vel teſtificari poteſt, c.cùm dilectus, extr. de conſuetud.cap. Apoſtolicæ, extr.de recept. & cap. veniens, extr.de teſtib. Et in his omnibus ſententia etiam iniuſta ligat, poteſtq; ad cautelam relaxari, c.ſententia, 11.q.3. Indifferenter autem abſolutio fieri debet, præcedente præſtitione iuriſiurandi religione, de parendo mandatis Eccleſiæ, c.venerabili, ext.eod. In aliis tamen effectibus differunt: Quia per interdictum non ita tollitur communio hominum, ſicuti per excommunicationem. Ideò primò differunt in participatione: Quia cùm ſuſpenſo, & interdicto participari poteſt, niſi participatio ſpecialiter eſſet interdicta: non autem cum excommunicato, c.ſacris, extra.de his, quæ vi, metuſque cauſa, &c. Secundò, propriè loquendo homo excommunicatur, vel ſuſpenditur: ſed non interdicitur, niſi impropriè, c.cùm dilectus, extr.de relig.dom.& c.paſtoralis, extr.de appellat. Cadit enim interdictum in rem inanimatam, vt in locum, c.ſi ciuitas, eod. in 6. Vbi interdicta ciuitate, ſuburbana, & continentia ædificia dicuntur interdicta: Eccleſia, capella contigua, & contiguum cœmeterium dicitur interdictum, ita Cardinal.in c.fin. de cleric. excomm.& in Clement.1.de ſentent. excom. Loca igitur propriè interdicuntur, licèt in pœnam perſonarum delinquentium, c.non eſt, ext. de ſponſa. Ideò debet per id pòtiùs fieri diſtrictio in perſona, quàm in facultatibus, c.illud, in fin.16.q.6. Tertiò. Quia effectus excommunicationis latæ non poſſunt ſuſpendi, ſed reliquorum poſſunt, vt in c.ad hæc,
quo

quoniam, extr.de appellat. Quartò, differunt in caſu, c.quia periculoſum, eod.tit.in 6. Quintò,differunt in cap.præſenti, eod.in 6.Vbi dicitur Relaxatio ad cautelam non habet locum in generali interdicto. Sextò, differunt in c.Romana, ad finem,eo.tit.in 6.vbi Dd.ex text.notant differentiam inter excommunicationem & interdictum: Quia ſententia interdicti, per quam punitur quis pro delicto alterius, & iuſtè, benè poteſt fieri contra vniuerſitatem,& iuſtè,vt in c.nó eſt,ext.de ſponſ.vbi legitur, per cenſuram Eccleſiaſticam patrem compelli reſtituere filio vxorem eius,quam iniuſtè detinet. Secùs in ſententia excommunicationis contra vniuerſitatem, & iuſtè, dicendo: Excommunico omnes de vniuerſitate, qui fuerint mandato meo rebelles: ita probatur ex d.text. ſecundum Io.And.Imò ſi conſtaret,quòd tota vniuerſitas,vel collegium deliquiſſet, excommunicari poſſent ſinguli de vniuerſitate, vel collegio,& locus interdici,vt tradit Hoſtien.in ſum.tit.de contum.§.fin.Plures differentias vide in c.ſtatutum, eod.in 6. c.fin.§.1.& §.in feſtiuitatibus,extr.eod.

Quid eſt Depoſitio? quomodò differt à Degradatione? Degradatio quotuplex? Quæ cauſa Efficiens,Subiectum,Forma & Effectus?

Depoſitio eſt à dignitatibus, & honoribus motio, cap.nouimus,extr.de verb.ſign. Et differt depoſitio à degradatione, quæ non eſt honorum, vel dignitatum: ſed priuilegiorum, & ordinum ſacrorum priuatio, ob crimen atrox, contra clericum conſtitutum in ſacris factum: probatur in cap.2.de pœn.in 6.dict.cap.nouimus, extr.de verb.ſignif.cap. cùm non ab homine,extr.de iudic.& c.qualiter,extr.de accuſat. Degradatio duplex eſt:ſcilicet,verbalis & actualis. Verbalis Degradatio aliquando eſt,vt terminus pœnæ:aliquando, vt præambula ad degradationem actualem. Eſt autem degradatio verbalis, vt terminus pœnæ: quando iudex ipſe Eccleſiaſticus non vult progredi ad actualem degradationem: ſed hac verbali contentus eſt, Bald.in l. iubemus, C.de Epiſcop.& cleric. Et hæc degradatio ſumitur pro ipſa depoſitione ſeu priuatione,c.tuæ,extr.de pœn. Forma eius habetur in c. accedens, 50.diſt.nec fit,niſi in caſibus lege expreſſis: nec requirit conſenſum aliorum Prælatorum, Abb.in c.non poteſt,ext.de ſent. & re iudic. Degradatio verò verbalis, quæ eſt præparatoria

ad

ad pœnam, fit: quando iudex vult procedere ad degradationem actualem: qua quidem actuali facta, relinquit degradatum iudici ſeculari puniendum. Huius cauſa efficiens eſt conſenſus Prelatorum. Subiectum, clericus in ſacris, vel dignitate conſtitutus: aliàs enim degradari non poſſet. Obiectum eſt, crimen atrox, ob cuius patrationem fit degradatio. Forma habetur in cap. accedens, 50. diſt. & c. 2. de pœn. in 6. Effectus eſt, priuatio omnium priuilegiorum, & ordinum. Hæc enim degradatio deſtituit degradatum omni officio, & priuilegio clericali, eximitque clericum à iuriſdictione, & poteſtate iudicis Eccleſiaſtici: non autem ſuperior illa verbalis, Panorm. in c. ad audientiam, nu. 2. de crim. falſi, c. degradatio, extr. de pœnis, & Bal. in l. officiales, C. de Epiſco. & cleric. Et in hac adhibetur conſenſus Prælatorum, potiſſimùm ſi crimẽ hæreſis commiſſum dicatur, cap. quoniam, de hær. in 6. & in aliis criminibus conſenſus Epiſcoporum, d. c. degradatio. Eſt autem hîc annotandum, quòd quando canones ſtatuunt clericum eſſe degradandum, & in monaſterium detrudendum intelligunt de verbali degradatione, quę fit in pœnam: & depoſitio dicitur, Abb. in c. at ſi clerici, col. 3. ext. de iud. Degradatio realis eſt, quæ re ipſa fit ab Epiſcopo in præſentia Prælatorum in clericum præſentem abſque alia monitione: Sicuti in hæretico pertinace, negatiuo & relapſo fit, c. ad abolendam, & c. excommunicamus, ext. de hæret. Et hæc dicitur quædam executio verbalis degradationis. Nam primò clericus degradatur verbis, deinde facto. A quibus autem fiat hæc degradatio, ex quibus cauſis Epiſcopus, vel clericus ſit degradandus, & ita, quæ ſit cauſa efficiens, ſubiectum, obiectum, forma, & effectus huius degradationis, vide latè per Ioan. Bertach. in tract. ſuo de Epiſcopo, in fol. 7. & Dd. in c. degradatio, §. actualis, & cap. 2. de pœn. in 6. & Albertinum, q. 14. nu. 8. in fin. Et de degradatione à dignitate Doctoratus, militiæ, & clericali, vide latiùs Bart. in l. 2. §. exercitium, ff. de infamibus, Dd. in l. iudices, de dignita. lib. 12. & Abb. & Felin. in c. cùm ſit, extr. de ſimonia.

Quid eſt Ceſſatio à diuinis? Quotuplex? Quæ cauſa Efficiens, Obiectum, Forma & Effectus?

Ceſſatio eſt, intermiſſio diuini officij, ratione iniuriæ ab alio illatæ, vel ex conſuetudine, vel ex aliqua legitima cauſa, de iure facta, vide in cap. ſi canonici, de offic. ordina. in 6. Cauſa efficiens eſt, priuilegium, conſuetudo, vel ius. Ceſſant enim clerici

clerici à diuinis,ſi conſuetudine,vel alio iure,hoc eis permittatur, d.c.ſi canonici, & cap.1.de cenſ. in 6.Obiectum eſt, offenſa, vel delictum alicuius,d.cap.de cenſ. Forma ex requiſitis colligitur. 1. Requiritur, quòd qui ceſſant, habeant de conſuetudine, vel alio iure,vt ceſſare poſſint. 2. Quòd vocentur abſentes ad tractandum de ceſſione. 3. Quòd ipſo facto tractent. 4. Quòd de ceſſando diligenter deliberent. 5. Quòd ſit manifeſta offenſa, propter quam ceſſant. 6. Quòd ſit rationabilis. 7. Quòd ante ceſſationem inſtrumento publico, vel patentibus literis, authentico ſigillo munitis, cauſam ceſſationis exprimant. 8. Quòd illud inſtrumentum, vel literas ei tradant, contra quem approbatur ceſſatio. 9. Quòd præcedat requiſitio pro emendatione offenſæ,& iniuriæ illatæ, ob quam ceſſatio inducitur. Effectus eſt, perceptio fructuum,perinde ac ſi præſtent officium debitum, donec ſatisfiat pro offenſa. Quòd ſi autem forma in ceſſatione iam tradita ſeruata non fuerit, priuantur clerici ceſſantes à diuinis, fructibus præbendarum ſuarum: & ſi perceperint, ad reſtitutionem perceptorum redituum,& ſatisfactionem competentem pro iniuria illata illi, in cuius odium ceſſatio inducta fuit,tenentur,Dd.in d.cap.ſi canonici,& cap.quamuis,de officio iudic.Ordinarij,in 6.Eſt autem ceſſatio,quo ad effectum, duplex:generalis ſcilicet,& ſpecialis.Generalis vim habet interdicti, vt notatur in Clemen.1.eod.tit. Non autem ſpecialis ceſſatio.Illa enim eſt quid facti,cùm nihil aliud ſit, quàm ſuſpendere organa miniſtrorum, ne ibi præſtent debitum officium.Sententia verò interdicti quid iuris eſt:Vnde ſubiicitur ille locus interdicto, ita vt in loco interdicto ſe immiſcens diuinis,contrahat irregularitatem,c.is,cui,eod.tit.lib.5.

Quid eſt Irregularitas, vnde dicta, quotuplex, quæ cauſa Efficiens, quod obiectum, quæ Forma, & Effectus?

Irregularitas, eſt nota quædam, ſeu canonicum impedimentum, ex facto, ſeu defectu proueniens, quo quis tam ad Eccleſiaſticos ordines promoueri: quàm promotus in iiſdem miniſtrare prohibetur, ita definit Guil. Dura. in Specul.tit.de diſpenſ.§.iuxta propoſitionis: dicta irregularitas ab In, quod eſt ſine,& Regula quaſi contra regulam Eccleſiæ,&c. Et dicitur tripliciter.Primò,pro defectibus, qui ſunt in homine ſine

peccato: vt quia quis eſt bigamus, vel maritus viduæ, vel illegitimus, &c. cap. niſi cùm pridem, §. perſonæ, extra. de renuntiat. cap. non confidat, diſt. 50. & per tot. diſt. 54. Secundò, dicitur irregularitas perſonæ, vbi generaliter omnis homo prohibetur ordinari ſine diſpenſatione Pontificis, vel etiam debitum officium in Ordine iam ſuſcepto præſtare, ſiue patiatur defectum ſine peccato, ſiue graue peccatum commiſerit: & qui hi ſint, notatur tit. de temporibus ord. Tertiò dicuntur irregulares omnes illi, qui, non poſſunt remanere in ſuſceptis Ordinibus: nec ad maiores promoueri, etiam poſt actam pœnitentiam, ſine diſpenſatione Pontificis, & aliorum Prælatorum. Notatur de his etiam, d. tit. de tempor. ord. vt tradit Innocen. in cap. niſi cùm pridem, ex de renuntia. Huius irregularitatis cauſa efficiens eſt, ius diuinum, & ius canonicum, cap. 28. & cap. hinc etenim, diſt. 49. Obiectum eſt crimen commiſſum, vel alius defectus. Forma contrahendæ irregularitatis certa præſcribi nequit, cùm non incurratur niſi expreſſum iure ſit, cap. is, qui, eod. tit. in 6. Qui autem caſus inducẽdæ irregularitatis iure exprimatur, vide apud Alphõſum in ſuo Theſauro Chriſt. relig. qui cap. 38. De irregularitate, pro explicatione huius materiæ duas & quinquaginta Regulas ponit. Effectus eſt, quò irregularis ex canonica inſtitutione, ab executione diuini officij repellatur: nec ad maiores ordines aſcendere poſſit, cap. ſi quis Epiſcop. 11. quæſt. 3.

Quid Bannum, Vnde dictum, Qua cauſa Efficiens, Subiectum, Forma, & Effectus?

Solent banniti comparari iis, qui qui cenſuram Eccleſiaſticam patiuntur: Hi apud Hebræos apoſynagogi dicebantur, quaſi ſynagoga exacti, & extorres, vt refert Budæus, l. 2. ff. de pœnis: Et dicebantur ſacri homines, quaſi execrandi, & deteſtandi. Dicitur autem bannum imperij iudicialis cenſura, qua violatoribus pacis publicæ aqua, & igni interdicitur: ita vt à nemine in clientelam, fidem, aut amicitiam recipi, ab omnibus verò impunè tam in perſona, quàm rebus offendi poſſint, Cuiacius in præfatione commentarij, De feudis, ſcribit, Bannum fuiſſe generale nomen, quo ſignificabatur edictum, ſiue citatio: Heribannum ſpeciale nomen, nempe citatio ad delectum. Nam Vaſalli ſolebant citari, vt ad comitatum equis, & armis inſtructi venirent. Vtroque nomine ſignificari etiam pœnam edicto non obtemperantis. Cauſa efficiens

ficiens banni eſt ſummi Principis voluntas, & præceptum. Soli enim Cæſari, vel eo abſente regi Romanorum & Cameræ Imperiali ius banni Imperialis competit: facit ad hoc text. in l.1.§.hi, quibus, ff. de leg. 3. Non autem aliis inferioribus principibus, & ſtatibus Imperij. Et licèt nonnulli ſtatus Imperij ius banni, quo ad ſuos ſubditos, ſibi quoque vſurpent; tamen talia banna vltra eorum territoria non extenduntur, & ideò non banna, proſcriptiones, deportationes, & relegationes propriè appellanda ſunt, Nellus in tract. de bannitis, nu. 1. 2. part. An bannum Imperij, quod à Cæſare, vel ſuæ maieſtatis nomine à Camera Imperiali irrogatur, vniuerſale eſt, propter vniuerſalem Cæſaris iuriſdictionem, quam in omnes omnium ordinum perſonas, cuiuſcunque dignitatis, & excellentiæ, ex æquo habet: ita quòd ab Imperatore bannitus, vbique terrarum in Imperio pro bannito reputetur, & ab omnibus, tanquam communis omnium hoſtis, impunè offendi poſſit, l. deprecatio, ff. ad l. R ho. de iact. Subiectum: Non tantùm ſingulares perſonæ, ſed etiam tota vniuerſitas, vel communitas, aut ciuitas ob nimiam contumaciam, in ciuilibus; vel ob delictum cõtra pacem publicam commiſſum cum omnibus rebus ſuis in bannum Imperiale declarari, & denuntiari poſſunt. Nam & vniuerſitas dolum committere, & proinde delinquere poteſt, l. metum, §. animaduertendum, ff. quod vi, aut clam, & l. ſed & ex dolo, §. 1. ff. de dolo. Forma inducendi banni eſt, vt is, qui delictum turbatæ pacis publicæ, vel ſolam contumaciam, non comparendo, vel iudicis præcepto non obtemperando, commiſit, à iudice Cameræ Imperialis per ſententiam cum expreſſione cauſæ declaretur in bannum. Atqui publicata hac ſententia declaratoria banni in publico Cameræ conſiſtorio, ſtatim dominus Iudex, & Aſſeſſores, ex iudicio ſurgentes in publicum prodeant, vbi Prothonotarius iudicij in corona Iudicis, & Aſſeſſorum, atque multa hominum frequentia, ex breuiculo ſub dio recitet nuntiationem banni. Cuius denuntiationis publicatione facta ſub dio, Prothonotarius ſchedulam denuntiationis diſrumpat, & in terram abiiciat: mox edicta Cæſarea banni in loco denuntiationis, nec non domicilij publicè ad valuas Eccleſiarum, vel domus ſenatoriæ affigantur: ad hoc, vt omnibus bannum innoteſcat, & banniti perſona, tanquam communis omnium hoſtis, euitari, & offendi queat. Effectus eſt. 1. Quòd, quemadmodum excommunicati membra

Eccleſiæ eſſe deſinunt, cap.decernimus, eod. titul.ita banniti membra imperij non ſunt:ſed à fide, & tuitione ſacri Imperij excluduntur. 2. Sicuti cum excommunicatis nulla debet eſſe conuerſatio,nullum hoſpitalitatis, & beneuolentiæ officium per diſcurſum,11.quæſt.3.ita etiam banniti, omnia humanitatis iura, officiorum viciſſitudines, & commercia amittunt, ſúntque extra protectionem,clientelam, & fidem Imperij, & pro hoſtibus, transfugis, & rebellibus habentur: quos nemo vrbe,domo,hoſpitio, menſáve recipere poteſt, quibus tellus, pontúſque negatur, facit l. 2. ff. de fur. 3. Cùm extra protectionem ſacri Imperij banniti ſunt,in diſcrimine vitæ,& fortunarum ſuarum conſtituuntur: ita vt & perſona, & in rebus impunè moleſtari poſſint. 4. Quòd denuntiati, & declarati in bannum Imperij, ciues Romani eſſe deſinant, impiorúmque, & ſceleratorum numero habeantur: quibus ius non redditur,neque honos vllus communicatur;quorum nec obligationes, contractus, pacta,iuramenta, vel actiones ipſo iure ſubſiſtunt: æquiparantur enim deportatis, quibus actus iuris ciuilis interdicti ſunt,cùm eo iure pro mortuis habeantur, vt tradit Zazius in tract.de Iudæ, quæſt. 3.& in apologia contra Eckium, & Nellus in tract.de bannitis: & colligitur ex ipſis conſtitutionibus Diuorum Impp. Maximiliani I.Caroli V. & Ordinat. Cameræ Imperialis. Denique, ſicut excommunicatus, expiato crimine, Eccleſiæ reſtituitur, cap.canonica, 11. quæſt. 3.ita quoque bannitus,Cæſari, Imperio, & parti læſæ reconciliatus,omnia iura amiſſa recuperat,Tiraq.de retracta. §.1.gloſſ.9.nu.271.& facit l.1.& l.fin.C.de ſent.paſſis,& reſtit.

Quæ Adiacentia?

Infamia,priuatio prouentuum beneficij,denuntiatio,& iuriſdictio; nam ſine his iudicialis excommunicatio fieri non poteſt,cap.conqueſti.cap.cùm non,& cap.à nobis,extr.eod.

Quæ Pugnantia?

Abſolutio,Diſpenſatio,& Indulgentia,&c.

Quid Abſolutio, quæ cauſa Efficiens, Obiectum, Forma, & Effectus?

Vnus modus,quo tollitur excommunicatio, eſt abſolutio: quæ nihil aliud eſt, quàm cenſuræ Eccleſiaſticæ per eos, qui abſoluendi ius habent,facta relaxatio. Habent autem ius abſoluendi maiori excommunicatione canonica excommunicatum,

catum, Epiſcopus, vel ſuperior, exceptis certis caſibus: quibus Pontifex facultatem abſoluendi ſibi reſeruauit, vt in cap. non dubium, cap. porrò, cap. de cætero, cap. ea noſcitur, ca. tua nos, extr. eod. cap. ſi quis ſuadente, 17. q. 4. cap. conqueſti, extr. eod. Clem. 1. de pœnit. Clem. grauis, eo. tit. Et alia, quæ ſparſim per iuris Pontificij libros inueniri licet. Cauſa igitur efficiens abſolutionis, eſt præceptum diuinum, & voluntas Prælati, qui cenſuræ Eccleſiaſticæ indicendæ ius habet. Sententia enim ab homine prolata, ab eodem etiam auferri poteſt, à quo fuerit pro lata. Hoſtienſ. in Summ. verſic. ſi verò ſit lata, eo. Obiectum eſt, cenſura Eccleſiaſtica, à qua liberatio fieri debet. Forma abſolutionis eſt, ſi maior excommunicatio ſiue à lege, ſiue ab homine inflicta ſit: vt cùm delictum per confeſſionem, vel legitimas probationes fit manifeſtum, excommunicatus, antequàm abſoluatur, iuramento promittat, ſe Eccleſiaſticis mandatis pariturum, & de omni damno illato, omníque offenſa plenè ſatisfacturum: vel vbi tunc de damni ſumma non conſtaret, vel vbi ſoluendo non eſſet, quòd ſatisfacere velit, ſaltem cautionem cum iuramento præſtet, Hoſtienſ. §. 2. eod. tit. & cap. ex parte, vbi gloſſ. verſ. contumacia, extr. de verb. ſignific. Quibus peractis, ille, qui abſoluendi ius habet, vel cui ex delegatione commiſſum eſt, excommunicatum coràm ſe proſtratum, ſeruata forma, abſoluet. Quam formam, & ſolennitatem reconciliationis excommunicatorum, vide in c. cùm aliquis, 11. q. 13. & notat Hoſtienſ. in d. §. ſecundum. Si verò excõmunicatio fuerit minor etiam ſacerdos, cognita excommunicationis cauſa, nullis aliis ſolennibus obſeruatis, abſoluere poteſt, Hoſtienſ. in §. qualiter abſolutio, eod. tit. Fit quandóque abſolutio ad cautelam, iuxta Innocentianarum conſtitutionum tenorem, cap. ſolet, & cap. venerabilibus, eod. in 6. Cùm quis ſcilicet ſententiam excommunicationis aſſerit eſſe nullam, vel iudicem eſſe incompetentem, vel excommunicatum, vel intruſum, aut à iuriſdictione ſuſpenſum, aliíſque modis, cap. 2. eod. in 6. & gloſſ. in cap. præſente, eod. in 6. Effectus abſolutionis à minore excommunicatione eſt reſtitutio Eccleſiaſticorum ſacramentorum, à quorum participatione excõmunicatus fuerat priuatus. Effectus abſolutionis à maiore excommunicatione eſt, reſtitutio communionis, aliarúmque rerum, à quibus, per excommunicationis maioris ſententiam, excludebatur. Effectus abſolutionis ad cautelam eſt, quòd ita abſolutus, licèt pendente probationis articulo, extra

iudicium in officiis, poſtulationibus, electionibus, aliiſque legitimis, & canonicis actibus, admittatur: tamen in cæteris, quæ actor in iudiciis attentauerit, euitetur, cap. 2, de ſentent. excommunic. ſuſpenſ. & interdict. in 6.

Quid eſt diſpenſatio, Vnde originem traxit, Quæ eius ſpecies, Quæ cauſa Efficiens, Materia, Forma, & Effectus?

Diſpenſatio eſt, rigoris mitigatio, vel pœnæ inducendæ moderatio per eum, qui ius diſpenſandi habet, ſuadente vtilitate publica, vel alia rationabili æquitate facta, Bald. in addit. ad Specul. tit. de diſpenſat. Et colligitur ex cap. requiſitis, §. niſi rigor, 1. quæſt. 7. & cap. ſeq. Diſpenſatio originem traxit ex iure diuino, vt multis ex veteri teſtamento adductis exemplis docet Specul. §. originem, tit. de diſpenſ. lib. 1. part. 1. Eſt autem duplex: iudicialis & extraiudicialis. Iudicialis eſt, cùm agitur in forma iudicij, & quis de aliquo crimine conuictus, in quo ſecundùm formam iuris diſpenſari poſſit, à pœna, per ſententiam liberatur. Extraiudicialis dicitur: quæ extra iuriſdictionem contentioſam, vel diſſimulando, vel monendo, vel remittendo, vel tolerando fit: nec ſententiæ prolationem exigit, cap. vbi iſta, 74. diſt. cap. ſi homo, 27. quæſt. 1. cap. ad reprimendam, extr. de ord. ca. cùm iamdudum extr. de præbend. Cauſa efficiens, authoritas ſummi, vel inferioris prælati. Diſpenſat enim ſummus Pontifex, cap. domino ſancto, 50. diſt. Legatus Apoſtolicæ ſedis in prouincia ſibi decreta, cap. quod tranſlationem, extra. de officio Legat. Epiſcopus in ſua diœceſi, cap. ſignificaſti, extr. de offic. archi. Quatuor principales Patriarchæ, cap. mos antiquus, diſt. 55. & cap. antiqua, extr. de priuileg. Abbates etiam cum monachis de variis rebus diſpenſant, cap. non mediocriter, diſt. 5. de conſecrat. Materia diſpenſationis, ſunt variæ res. De quibus autem rebus Epiſcopi, aliique Prælati diſpenſare poſſint; vide Panorm. & Ioann. Andr. in cap. dilectus, extr. de tempor. Ordinan. & Alphonſ. ca. 17. De diſpenſat. Epiſcop. in ſuo Specul. An autem ſummus Pontifex in omni caſu diſpẽſare poſſit? Et ſunt qui affirmant: ita vt etiam contra Apoſtolum, & de iure ſupra ius diſpenſare ipſum poſſe tradant, cùm legibus non aſtringatur, & teneat locum Diui Petri, ſitque Vicarius Chriſti; par autem in parem non habeat imperium, cap. innotuit, extr. de elect. Et hoc videtur

detur aſſerere cap.poſt tranſlationem, extr.de renuntiat. Sed hoc impium eſt dicere, ſinceriorique religioni, & omni iuri aduerſatur. Papa enim his caſibus, quibus per diſpenſationem peccatum inducitur, diſpenſare canonibus prohibetur. Quare contra Euangelium Papa non diſpenſat, cap.cùm quidam, 26.diſt.& cap.ſicut, diſt. 14. Nec contra decem præcepta Decalogi, d.c.ſicut. Nec contra ſalutiferas Apoſtolorum traditiones, & articulos fidei, cap.1.diſt.40.& c.aliorum, 9.q.3.& cap. ſuper eo, extra.de bigamis. Et ſic nec contra ius diuinum, vel ius naturale, quod immutabile eſt; & dicitur in canonibus id, quod in lege, vel Euangelio continetur, cap.humanum, diſt. 1.& cap.fin.diſt.9. Ob id nec in gradibus conſanguinitatis lege diuina prohibitis, ca.literas, extr.de reſtitut.ſpoliat.& cap. Pictatium, 30.quæſt.3. In aliis gradibus diſpenſare poteſt, ca. fin.extr.de tranſact.& cap.quia circa, extr.de conſang.& affin. Et denique in omnibus his, quæ de ſui natura mala ſunt, & commiſſa, peccata inducunt: putà, vt quis ſine peccato adulterium, furtum, & quid ſimile commitere poſſit diſpenſare prohibetur, cap.etſi Chriſtus, §.quædam.extra.de iureiur. Plures caſus, quibus Pontifex diſpenſandi facultatem non habet, vide apud Speculator.§.nunc autem, titu.de diſpenſ.lib.1. Forma diſpenſationis eſt, vt Prælatus, qui ius diſpenſandi habet, diligenter perpenſis omnibus circumſtantiis, & ſic cum cauſæ certæ cognitione diſpenſet de rigore iuris in caſibus iure permiſſis. Iuſta cauſa ex tempore, perſona, pietate, neceſſitate, vtilitate, vel euentu rei deſumpta æquitatem inducit, qua Prælatus ad mitigandum iuris rigorem moueri debet, cap.& ſi illa, 1.quæſt.7.cap.cùm noſtris, extr.de conceſſio. præbend.cap.ſicut, diſt.14.cap.ſcias, 7.quæſt.1.& cap.requiſitis, extr.de præbend. Rigor eſt ſtricti iuris ſæueritas. Æquitas, eſt flectio rigoris ad humaniorem partem: ius eſt conſtitutio rationabilis, Bald.tit.de diſpenſationibus, in addit.ad Speculator. Forma autem diſpenſationis per ſententiam in iudicio conceſſæ, habetur in cap.fraternitatis, diſtin.34.cap.alligant, 1.6.quæſt.vlt.cap.non ſatis, diſt.86.cap.ex diligenti, extr.de ſimon.& cap.ſicut, extr.de elect. Effectus ſunt. 1. Vt ſuper crimine publico, ſuper quo publicè diſpenſatum eſt, non poſſit quis vlteriùs accuſari, cap.ex tua, extr.de filiis presbyr.& ca.de his, extr.de accuſat. Secùs ſi in occulto diſpenſatum fuerit, ca. admonere, 33.q.2. 2. Abolitio infamiæ; infamia enim, ſecundùm Canones tripliciter aboletur. 1. Per in integrum reſtitu-

tionem. 2. Per diſpenſationem: quando ſcilicet is, qui ius, diſpenſandi habet, pœnam crimini debitam remittit. 3. Per pœnitentiam: vide de hoc, cap. in ſumma, diſtin. 50. Tertiùs effectus eſt: vt ea obtenta, Eccleſiaſtica ſacramenta, & beneficia dignè, & licitè recipi, retineri, & exequi poſſint. Quæ omnia aliàs in mortali peccato conſtituto, qui quantum ad ſe ſuſpenſus videtur, prohibentur, cap. multi, diſtin. 40. cap. ſecuti, 2. quæſt. 7. & cap. diuerſis, extr. de cler. coniuga.

Quid Indulgentia, cauſa Efficiens, Obiectum, Forma, & Effectus?

Indulgentia eſt, remiſſio pœnæ temporalis, quæ pro peccatis debetur, ab eo, qui poteſtatem indulgendi habet, conceſſa. Cauſa efficiens eſt Deus ipſe: Merito enim paſſionis Chriſti, omnis pœna, quæ debetur pro peccato, in Baptiſmo remittitur, cap. paruulo, diſtinct. 3. de conſecrat. Et iuxta illud Apoſtoli: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nobis abundè. Et ad Titum cap. 4. Qui autem poſſint concedere indulgentias; vide Alphonſum in ſuo Specul. cap. 28. de indulgentiis. Obiectum eſt peccatum, quod per indulgentiarum conceſſionem remittitur. Forma, ex requiſitis colligitur: quorum duo ex parte dantis, ſcilicet poteſtas indulgentias concedendi, & cauſa rationabilis, & honeſta: duo ex parte recipientis, vt debita deuotio, & contritio deſiderantur, Alexan. de Aleſ. in 4. ſenten. diſtin. 20. Effectus eſt, relaxatio pœnæ pro peccatis debitæ, quæ merito paſſionis Chriſti, ad augmentum gratiæ, & adeptionem æternæ fœlicitatis, nititur, Card. in Clem. 1. de priuil. & Felin. in ſuo ſermone de indulg. plena.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Nemo incurrit irregularitatem, niſi in caſibus iure expreſſis, c. is, cui, eod. in 6.

Diſpenſationes, cùm ſint contra ius commune, reſtringendæ ſunt, arg. c. pœnæ, diſt. 1.

Qui dignus eſt minore honore, non ob id dignus eſt maiore, c. ſcriptum eſt, ext. de elect.

Reſti

Reſtitutus per indulgentiam Principis ad dignitatem, non eſt per hoc reſtitutus ad bona: niſi generaliter reſtitutus ſit ad ordines, & honores, & cætera bona, c. ſi quem, 2.quæſt,3.

In beneficiis ampla interpretatio eſt facienda,c.cum dilectus,extr.de dona.& c.quia circa,extr.de priuil.

Excommunicatus, vel ſuſpenſus, abſolui non debet, niſi prius iuramento præſtito,c.quod in dubiis,ext.eod.

Prælatus excommunicare non debet ſubditum, niſi competenti monitione præmiſſa, & ex cauſa manifeſta,& rationabili, & contrafacienti imponitur pœna:iuxta c.ſacro approbante,ext.eod.

Semel excommunicatus debet vitari ſemper vt excommunicatus, niſi legitimè probet ſe fuiſſe abſolutum,c.ſicut nobis,extr.eod.

Excommunicatus eſt,qui in clericum etiam volentem manus iniecerit violentas:etiamſi hoc faciat in vindictam præcedentis iniuriæ,c.contingit,extr.eod.

Excommunicatur & qui mandat,& qui doloſè permittit clericum percuti,ex quo poterat prohibere,& non prohibuit,c. quantæ,extr.eod.

Excommunicatio ſimpliciter lata,intelligitur de maiori,c. ſi quem,extr.eod.

Excommunicatus, vel ſuſpenſus abſolui non debet: niſi prius iuramento præſtito,ſi tamen ſine ſcandalo iuramentum præſtari non poſſit, poterit fieri abſolutio per manualem promiſſionem,c.ſuper,extr.eod.

Non leuem culpam committit iudex infligendo pœnam inſonti, niſi forſitan errauerit ex probabili cauſa, c. ſacro approbante,extr.eod.

Clericus ſi ſcienter, & ſponte participat excommunicato in diuinis officiis, excommunicatus eſt maiori, & tantùm per Pontificem abſoluendus,c.ſignificauit,ext.eod.

Excommunicatio requirit iuriſdictionem: ideò generalis excommunicatio non ligat, niſi ſubditos proferentis, cap. à nobis, extr. eod.

Qui clericum, dimiſſo clericali habitu, propulſando iniuriam illatam occidit, impunis eſt, cap. perpendimus, extr. eodem.

Vim vi repellere licet, modò vindicta caueatur, d. cap. perpendimus.

Clericus vt laicus incedens, tertiò monitus, non reſipiſcens, perdit priuilegium clericale, cap. in audientia, & c. contingit, extr. eod.

Ligatus pluribus excommunicationibus, licèt ex eodem facto obtinens abſolutionem, expreſſa vna cauſa, vel vna excommunicatione, non habetur pro abſoluto, quò ad aliam, c. cùm pro cauſa, extr. eod.

Communicans excommunicato incurrit minorem excommunicationem, c. quod in dubiis, extr. eod.

Excommunicatio non tollit obligationem obſequij familiaris, c. inter alia, extr. eod.

Cùm Pontifex abſolutionẽ excommunicati delegat, mandat recipi cautionem de parendo mandatis Eccleſiæ, cap. ad hæc, extr. eod.

Ante abſolutionem communicandum nõ eſt excommunicato: licèt iurauerit parere mandatis Eccleſiæ, vel compoſuerit cum offenſo, c. cùm deſideres, extr. eod.

Infamato de excommunicatione communicandum non eſt, niſi ſe purget, vel ad cautelam abſoluatur, dict. cap. cùm deſideres.

Sententia interdicti proferri debet in ſcriptis, cauſa interdicti addita, eiuſq; exemplum ſententiam paſſis, ſi fuerit petitum, edi debet, c. 1. eod. in 6.

Si quis dicat, ſe iniuſtè excommunicatum, priùs eſt abſoluendus, quàm ſint admittendæ probationes ſuper iniuſti

iuſtitia excommunicationis: niſi excommunicator, vel is, ad cuius petitionem excommunicationis ſententia lata fuerit, velit probare eam fuiſſe pro offenſa notoria latam. Eo enim caſu non debet abſolui, niſi prius ſatisfaciat, cap. ſolet, eodem in 6.

Si pars dicat poſt appellationem, vel aliàs, nulliter fuiſſe excommunicationem factam, ſunt ſuper hoc partium admittendæ probationes, vt appareat, an quis indigeat abſolutione, nec ne, c. venerabilibus, eod. in 6.

Neceſſitas, & ſimplicitas excuſat à communione cum hæreticis, ad euitandam excommunicationem, cap. ſi verè, extr. eod.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem, cap. fin. extr. de cler. excom. miniſt.

Participatio criminoſa cum excommunicatis implicat excommunicantem eadem excommunicatione, c. in primis, 2. q. 1. Quòd ſi non fuerit criminoſa, ligat participantem minore excommunicatione, à quo ab ordinario abſolui poterit, cap. quoniam, 11. quæſt. 3.

Defectu, qui obuenit mihi ex te, non potes vti contra me ad tuum commodum, c. ſignificauit, extr. eod.

Excommunicationis ſententiam præcedere debere monitionem, ferriq; debet in ſcriptis, & legitimam cauſam continere, quæ, etiamſi falſa ſit, ligat tamen ea notatum, cap. 1. eod. in 6.

Cui cauſa committitur, omnia, quæ cauſam contingunt, cenſentur permiſſa, cap. 1. & cap. præterea, extra. de offic. deleg. & c. cùm voluntate, §. fin. extr. eod.

Qui ſeipſum irato animo verberat, & grauibus flagris afficit, incidit in excommunicationem, c. contingit, extr. eod. & cap. ſi non licet, 23. q. 5.

Sententia quamuis iuſta, non tenet, omiſſa citatione,

& ordine

& ordine iudiciario, cap. Eccleſia, extr. de conſtit.

Pro paruis, & leuibus cauſis nullus communione priuatur, c. nullus, 11. quæſt. 3.

Licèt potiùs cauſa facti, quàm ipſum factum, conſideretur: neque tamen in facto, neque in modo debet eſſe peccatum, cap. Piſanus, extr. de reſtit. ſpoliat. & cap. occidit, 23. quæſt. fin. 8.

Is ligandi, atque ſoluendi poteſtate ſe priuat, qui hanc pro ſuis voluptatibus, & non ſubditorum moribus exercet, c. ipſe ligandi, 11. quæſt. 3.

Iudicare dignè de ſubditis nequeunt, qui in ſubditorum cauſis ſuum vel odium, vel gratiam ſequuntur, cap. iudicare, 11. quæſt. 3.

Non debet quis magis obedire Superiori ſuo, quàm Deo, cap. Iulianus, cap. ſi dominus, & cap. qui reſiſtit, 11. quæſtio. 3. Quinimò, nec Papæ eſt obtemperandum, quando ex eius mandato ſecuturum eſt ſcandalum, vel peccatum, Innoc. in c. inquiſitioni, extr. eod. Papa enim non habet authoritatem peccandi: ex conſequenti igitur, eius authoritas non excuſat, cap. ſi Papa, diſtinct. 40.

Sicut in poteſtatibus ſocietatis humanæ maior poteſtas minori ad obedientiam præponitur: ita Deus omnibus præferri debet, cap. quæ contra, diſtinct. 8.

ANALYSIS IVRIS PONTIFICII FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

EXCVDEBAT

CLAVDIVS LARIOT.

M. D. C. IIII.

[illegible]